

שבוע פרשת במדבר

(17 - 23 May 20)

כ"ג - כ"ט אייר תש"פ

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרָכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלֹום:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָּה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרְךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאֶכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתָּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד וביט של צדקה".

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁר־יִמְיִי־דָרַךְ הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁר־יִצְרִי עֲדוֹתַי בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ: ג אֶף לֹא־פָעַלְו עוֹלָה בְּדַרְכָּיו הֵלְכוּ: ד אַתָּה צוֹיֵתָה פִקְדֵיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֹד: ה אֲחֲלִי יִפְגּוּ דַרְכֵי לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בְּיֶשֶׁר לִבִּי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶיךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֲשֹׁמֵר אֶל־תַּעֲזוּבִי עַד־מָאֹד: ט בְּמַה יִּזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אַרְחוֹ לְשֹׁמֵר כְּדַרְכֶּךָ: י בְּכָל־לִבִּי דִרְשָׁתִיךָ אֶל־תִּשְׁנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לְמַעַן לֹא אֲחַטָּא־לָךְ: יב בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמִדְּנֵי חֻקֶּיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְרֹתִי כָל־מִשְׁפָּטֶיךָ: יד בְּדָרַךְ עֲדוֹתֶיךָ לִשְׁשֹׁנִי כָּעַל כָּל־הָהוֹן: טו בְּפִקְדוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה אֶרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֶּיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח

המשך תהלים בעמוד פ

אגרות קודש

ב"ה, ערב ריש ירחא תליתאי, ה'תשכ"ג

... מחגיגת סיום של סדר מועד ושל מסכת יבמות, הנערכת ביום א' ג' סיון הבע"ל, ימי הגבלה,

ובודאי, בסגנון הידוע, מתכיפין התחלה (דסדר ומסכת שלאחרי זה) להשלמה.

ויישר חילא דכת"ר לאורייתא, שגדול ענין תלמוד תורה בכלל, ועאכו"כ ת"ת דרבים, ובפרט - לימוד הגמרא,

וביחוד ע"פ השמועה אשר מערב בהלימוד דברי התעוררות ויראת ה', כציווי חז"ל אי יראת ה' היא אוצרו הן וכו',

אשר ע"פ ביאור רבנו הזקן בעל התניא והשולחן ערוך - אשר השנה שנת המאה וחמשים להסתלקות הילולא שלו - הם עניני פנימיות התורה,

שכדברי מרע"ה רעיא מהימנא, לית תמן לא קשיא כו' ולא מחלוקת וכו', ואדרבה עי"ז (כסיום המסכת) מרבים שלום בעולם, וביחוד - ת"ח.

- ועפ"ז יש לבאר מה שת"ח אין אור של גיהנם שולטת בהן, כי אור של גיהנם אפשר להבראות ונברא רק ביום השני, שבו נבראת מחלוקת, משא"כ - בשלום ובריבוי השלום -

ולא עוד אלא שע"פ סיום דברי רעיא מהימנא שם - ישראל יפקון ב"י (בלימוד דאילנא דחיי) מן גלותא ברחמים, קיום היעוד, דבתולת ישראל נשאת לקוב"ה, כי העוה"ז אירוסין היו אבל לימות המשיח יהיו נשואין.

והרי זה גם ענין ימים אלה - הגבלה והכנה (ליום חתונתו זה) מתן תורה, אשר הסיום ותכלית השלימות בזה יהי' בימות המשיח, בתורתו של משיח, כי אז יופיע ה' עוד עליהם לבאר להם סוד טעמ"י ומסתר צפונות"י.

ויהי רצון אשר יתוספו ספסלי בבי מדרשא בלימוד הנגלה והפנימית גם יחד, וזכות הרבים תלוי בו וזכות הרבים מסייעתו...

מפתח כללי

מסכת שבת עם ביאורים	ב	סדר הנחת תפילין	א
מדף עב עד דף עח..... רכו	ג	מזמורי תהלים קיט, קכ	ב
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		מאמר ד"ה בחודש השלישי	ג
שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	ה	שי"פ במדבר, מבה"ח וערי"ח סיון, ה'תשכ"ט	ה
אדמו"ר הזקן..... רנד	כ	ר"ד יום ג', כ"ז אייר, ה'תשכ"ג..... כ	ד
שולחן ערוך הלכות ברכת המזון	ה	שיחות שבת פרשת במדבר, ראש חודש סיון	ה
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן..... רנה	כה	וחג השבועות, ה'תשכ"ט..... כה	ו
לקוטי תורה בשברי לכם מטה לחם	מז	לקוטי-שיחות פרשת במדבר כך יג..... מז	ז
אדמו"ר הזקן..... רנח	ז	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח	ז
תורת חיים	נב	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל..... נב	ח
אדמו"ר האמצעי..... רס	נד	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת במדבר..... נד	ט
מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	נה	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת במדבר..... נה	י
אדמו"ר ה"צמח צדק"..... רסא	פג	שיעורי תהלים לשבוע פרשת במדבר..... פג	יא
תורת שמואל תרל"ב	פד	שיעורים בספר התניא (מוגה)	יא
אדמו"ר מוהר"ש..... רסב	פז	לשבוע פרשת במדבר..... פד	יב
קונטרס העבודה	צו	לוח "היום יום" לשבוע פרשת במדבר..... צו	יג
אדמו"ר מוהרש"ב..... רסג	צח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... צח	
ספר המאמרים – תש"ב		שיעורי רמב"ם	
אדמו"ר מוהרי"צ..... רסה		יד – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת במדבר..... קא	יד
ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק		טו – פרק אחד ליום לשבוע פרשת במדבר..... קסז	טו
אדמו"ר מוהרי"צ..... רסז		טז – ספר המצוות לשבוע פרשת במדבר..... קפא	טז
ספר הזכרונות פרק טו..... רסח		מסכת סוטה עם ביאורים	יז
אגרות קודש		מדף לח עד דף מד..... קפד	יז
אדמו"ר מוהרי"צ..... רעא		נביאים וכתובים	יח
חומש לקריאה בציבור..... רעג		ירמיה פרק לד-לה, דניאל פרק ג..... ריג	יח
קריאה התורה למנחת שבת-קודש..... רפד		משניות – מסכת תמורה/כריתות	יט
ביאורים לפרקי אבות פרק ו..... רפה		ביאור קהתי..... רטו	יט
לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר..... רפו		עין יעקב מסכת מגילה..... רכה	כ
סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש..... רפז			

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

אודות ההכנות למתן תורה, נאמר בפרשת יתרו:

1 **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, הֵצִיאָה
2 מִמִּצְרַיִם הֵייתָה בַּחוּדֶשׁ הָרִאשׁוֹן חֹדֶשׁ נִסָּן, וְהַחוּדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיווֹן
3 **בַּיּוֹם הַזֶּה** כִּפִּי שִׁיוֹסְבֵּר מִיד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעּוּ אֶל
4 **מִדְבַּר סִינַי**,¹

5 **וְאֵיתָא מוֹבָא בְּגִמְרָא**,² **כְּתִיב**
6 **הָכָא כְּתוּב כֹּאן בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ**
7 **מִדְבַּר סִינַי, וְכְתִיב הֵתָם**³
8 וְכְתוּב שֶׁם בְּפִרְשֵׁת בֹּא, אֹדוּת רֹאשׁ
9 חֹדֶשׁ נִסָּן הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם

11 **רֹאשׁ הַחֳדָשִׁים** הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
12 לַחֹדֶשִׁי הַשֵּׁנִי, מִה לְהֵלֵךְ בְּרֹאשׁ
13 חֹדֶשׁ נִסָּן נֹאמַר 'זוֹה' וְהַכּוֹנָה
14 **רֹאשׁ-חֹדֶשׁ, אָף כֹּאן לִגְבֵי חֹדֶשׁ**
15 סִיווֹן שְׁנֹאמַר 'זוֹה' הַכּוֹנָה **רֹאשׁ-**
16 **חֹדֶשׁ** וְהִינוּ שְׁבֵנִי יִשְׂרָאֵל הִגִּיעוּ
17 לַמִּדְבָּר סִינַי בַּיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיווֹן.
18 **וְהָקֵשׁוּ בְּתוֹסְפוֹת**,⁴ עַל דְּבִרֵי
19 הַגְּמָרָא הָאֵמֹרִים **דְּבִמְסַכְתָּ**
20 **פְּסָחִים**⁵ בַּגְּמָרָא **אֵיתָא מוֹבָא**
21 **(עַל הַפְּסוּקִים**⁶ **בְּפִרְשֵׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ,**
22 **אֹדוּת פֶּסַח שְׁנִי, וְיִדְבֵּר ה' אֶל**
23 **מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בַּשָּׁנָה**
24 **הַשְּׁנִיָּת גו' בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן),**
25 **אֵתָא לְמַדִּים "מִדְבָּר"**
26 **"מִמִּדְבָּר", כְּתִיב הָכָא כְּתוּב**
27 **כֹּאן "בְּמִדְבַּר סִינַי", וְכְתִיב**
28 **הֵתָם**⁷ **וְכְתוּב שֶׁם, בְּתַחֲלִיל פִּרְשֵׁת**
29 **בַּמִּדְבָּר, "וְיִדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה**
30 **בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֶהֱל מוֹעֵד**
31 **בְּאַחֵד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי, מִה**
32 **לְהֵלֵךְ כֶּשֶׁם שְׂכָאן, בְּפִסּוּק שְׁבו כְּתוּב**
33 **"בְּמִדְבַר סִינַי, הַכּוֹנָה בְּרֹאשׁ-חֹדֶשׁ**
34 **(שֶׁל הַחוּדֶשׁ הַשְּׁנִי, חֹדֶשׁ אִיר) אָף**
35 **כֹּאן שְׁנֹאמַר "בְּמִדְבַר סִינַי, הַכּוֹנָה**
36 **בְּרֹאשׁ-חֹדֶשׁ, וְכִיּוֹן שְׂגָם**
37 **בְּפִסּוּק "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי"**
38 **כְּתִיב "מִדְבָּר" בַּיּוֹם זוֹה, בֹּא**

בס"ד. שבת פרשת במדבר, מברכים החודש וערב ראש־ חודש סיון, ה'תשכ"ט*

1 **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ**
2 **מִצְרַיִם, בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי,**
3 **וְאֵיתָא בְּגִמְרָא**,² **כְּתִיב הָכָא בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר**
4 **סִינַי, וְכְתִיב הֵתָם**³ **הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֹאשׁ**
5 **חֳדָשִׁים, מִה לְהֵלֵךְ רֹאשׁ-חֹדֶשׁ אָף כֹּאן רֹאשׁ-**
6 **חֹדֶשׁ. וְהָקֵשׁוּ בְּתוֹסְפוֹת**,⁴ **דְּבִמְסַכְתָּ פְּסָחִים**⁵
7 **אֵיתָא (עַל הַפְּסוּקִים וְיִדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר**
8 **סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת גו' בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן), אֵתָא**
9 **"מִדְבָּר" מִ"מִּדְבָּר", כְּתִיב הָכָא "בְּמִדְבַר סִינַי",**
10 **וְכְתִיב הֵתָם**⁷ **"וְיִדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי**
11 **בְּאֶהֱל מוֹעֵד בְּאַחֵד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי", מִה לְהֵלֵךְ**
12 **בְּרֹאשׁ-חֹדֶשׁ אָף כֹּאן בְּרֹאשׁ-חֹדֶשׁ, וְכִיּוֹן שְׂגָם**
13 **בְּפִסּוּק "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי" כְּתִיב "מִדְבָּר", אֵמֹא**
14 **לֹא יֵלֵךְ הָכָא "מִדְבָּר" מִ"מִּדְבָּר". וְצִרִיף לְהִבְיִן,**
15 **דְּלְכָאוּרָה, הִלְפּוּתָא מִה'גִּזְרָה-שְׁוֵה' הַזֶּה -**
16 **הַזֶּה מְגַלָּה שְׁפִירוּשׁ "בַּיּוֹם הַזֶּה" הוּא בְּרֹאשׁ-**
17 **חֹדֶשׁ, מִה-שְׁאִינִי-כֵן אִם הָיוּ לְמַדִּין מִה'גִּזְרָה-**
18 **שְׁוֵה' "מִדְבָּר - מִדְבָּר" [שְׁהִלְמוּד הוּא רַק**
19 **שְׁהִעֲנִין שְׁנֹאמַר בְּתוּב ("בָּאוּ מִדְבַר סִינַי") הָיָה**
20 **בְּרֹאשׁ-חֹדֶשׁ] לֹא הָיָה מוֹכֵן הַפְּרֹשׁ דְּ"בַיּוֹם**
21 **הַזֶּה" [וְעוֹד יִתְרוֹן בְּ"גִזְרָה-שְׁוֵה' הַזֶּה - הַזֶּה" עַל הַגִּזְרָה-שְׁוֵה' "מִדְבָּר -**
22 **מִדְבָּר", כִּי "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה" פְּרֹשׁוֹ הוּא רֹאשׁ-חֹדֶשׁ**,⁸ **מִה-שְׁאִינִי-כֵן "מִדְבַר סִינַי"**
23 **וְ"אַחֵד לַחֹדֶשׁ" (רֹאשׁ-חֹדֶשׁ) הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים]**,⁹ **וּמִהִי סִבְרַת ה'תוֹסְפוֹת**
24 **דְּהִתָּה-לִּיה לְמִילָף "מִדְבָּר" מִ"מִּדְבָּר"**.¹⁰

39 **מִדְבַר סִינַי, אֵמֹא לֹא יֵלֵךְ הָכָא** מְדוּעַ אֵין לְמַדִּים כֹּאן **"מִדְבָּר"**
40 **מִ"מִּדְבָּר"** אֵלֹא הִלְמוּד שְׁמִדוּבֵר בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא מִהמִּילָה 'זוֹה' ?
41 עַד כֹּאן שְׁאֵלַת הַתּוֹסְפוֹת עַל דְּבִרֵי הַגְּמָרָא בְּמַסַּכְתָּ פְּסָחִים.
42 **וְצִרִיף לְהִבְיִן** בְּשְׁאֵלַת הַתּוֹסְפוֹת, **דְּלְכָאוּרָה, הִלְפּוּתָא** הִלְמוּד
43 **מִה'גִּזְרָה-שְׁוֵה'** שְׁנֵי הַמִּילִים
44 **זוֹהוּת "הַזֶּה - הַזֶּה" מְגַלָּה**
45 **וּמִלְמַד שְׁפִירוּשׁ "בַּיּוֹם הַזֶּה"**
46 **הוּא בְּרֹאשׁ-חֹדֶשׁ, מִה-שְׁאִינִי-**
47 **כֵן אִם הָיוּ לְמַדִּין מִה'גִּזְרָה-**
48 **שְׁוֵה' "מִדְבָּר - מִדְבָּר"**
49 **[שְׁהִלְמוּד הוּא רַק שְׁהִעֲנִין**
50 **שְׁנֹאמַר בְּתוּב ("בָּאוּ מִדְבַר**
51 **סִינַי") הָיָה בְּרֹאשׁ-חֹדֶשׁ] לֹא**
52 **הָיָה מוֹכֵן הַפְּרֹשׁ דְּ"בַיּוֹם**
53 **הַזֶּה" וְעִדִּין לֹא הִיָּה אִפְשָׁר לְדַעַת**
54 **שְׁבַיּוֹם 'זוֹה' פִּירוּשׁוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ**
55 **[וְעוֹד יִתְרוֹן בְּ"גִזְרָה-שְׁוֵה' "מִדְבָּר -**
56 **"הַזֶּה - הַזֶּה" עַל הַגִּזְרָה-**
57 **שְׁוֵה' "מִדְבָּר - מִדְבָּר", כִּי**
58 **"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה" פְּרֹשׁוֹ הוּא**
59 **רֹאשׁ-חֹדֶשׁ**⁸ **וְהַגִּזְרָה-שְׁוֵה'**
60 **מִלְמַדַּת שְׁבַשְׁנֵי הַפְּסוּקִים הַמְשַׁמְעוֹת**
61 **זוֹה, מִה-שְׁאִינִי-כֵן "מִדְבָּר**
62 **סִינַי" וְ"אַחֵד לַחֹדֶשׁ" (רֹאשׁ-**
63 **חֹדֶשׁ) הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים וְגַם אִם**
64 **נִלְמַד מִה'גִּזְרָה-שְׁוֵה' "מִדְבָּר"**
65 **שֶׁהַכּוֹנָה לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ, הָרִי סוּף סוּף**
66 **"מִדְבָּר" רֹאשׁ חֹדֶשׁ הֵם שְׁנֵי מוֹשְׁגִים**
67 **שׁוֹנִים שְׁבַעצֶם אֵין בִּינֵיהֶם קֶשֶׁר]**,⁹
68 **וּמִהִי סִבְרַת ה'תוֹסְפוֹת**
69 **דְּהִתָּה-לִּיה לְמִילָף שְׁהִיָּה לוֹ**
70 **לְלַמּוֹד "מִדְבָּר" מִ"מִּדְבָּר"**.¹⁰

(* המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס ראש חודש סיון - תשנ"ו. 1) יתרו יט, א. 2) שבת פו, ב. 3) בא יב, ב. 4) ד"ה וכתוב - שבת שם. וראה תוד"ה ממאי - פסחים ו, ב. 5) שם. 6) בהעלותך ט, א. 7) פרשתנו (במדבר) א, א. 8) ראה להלן הערה 10. 9) להעיר שלשון הגמרא בפסחים שם הוא "מה להלן בר"ח אף כאן בר"ח", ובשבת שם "מה להלן ר"ח אף כאן ר"ח". ויש לומר, כי "החודש הזה" וכן "ביום הזה" (לאחרי הלימוד דגוש) הם ר"ח, משא"כ "במדבר סיני". 10) ואף שבפסוק וידבר גו' במדבר סיני מפורש בכתוב עצמו "באחד לחודש", משא"כ בפסוק "בחודש הזה" ההוכחה שזה הי' בראש-חודש הוא "דאמרינן במדרש, שהראהו הקב"ה למשה באצבע" (לשון ה'תוספות' שם) - הרי זהו גם הפירוש בפשטות הכתובים (פירש"י בא שם).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והרי לכאורה אין כל עדיפות בלימוד זה על הגזירה-שווה של 'הזה' אלא
2 אדרבה, לכאורה יש עדיפות בלימוד מהזה על הלימוד ממדבר?
3 (ב) ויובן זה המענה לשאלה האמורה, מדוע התוספות מעדיפים את הלימוד
4 מהגזירה-שווה 'במדבר סיני' על הלימוד מהגזירה-שווה 'הזה' על-פי
5 המבאָר ב'תורה אור' מאמרי
6 אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה
7 בחומשים בראשית-שמות-ויקרא
8 דבור-המתחיל הפותח בפסוק
9 הַזֶּה ¹¹ 'בחודש השלישי...'
10 דַּעְקָר ¹² התוכן והעניין של קבלת
11 התורה הוא כמו שכתוב בתורה
12 (בהתחלת הענין דמפת-
13 תורה ¹³ בפסוק הקודם לפסוק 'אנוכי'
14 ה' אלקיך' הפותח את עשרת הדברות)
15 "וידבר אלקים את כל
16 הדברים האלה לאמר",
17 דַּפְרוּשׁ תַּבַּת "לאמר" בפסוק
18 זה בדרך כלל, משמעות המילה
19 'לאמר' היא לומר לאחרים, ואילו כאן
20 הפירוש הוא שפשעית מפת-
21 תורה נתן מלמעלה, מאת ה' הכח
22 לכל אחד מיישראל, שלמוד
23 התורה שלו [הנרמז במילים "כל
24 הדברים האלה", שְׁקָאֵי מכוון
25 גם על כל התורה כלה ¹⁴ ולא
26 רק על עשרת הדברות האמורות
27 בהמשך] יהיה באופן ד"לאמר",
28 לחזור הדברים שֶׁהִקְבֵּה
29 אומר, כלומר, שכאשר יהודי לומד
30 תורה הוא חוזר ואומר דברים שהקדוש-
31 ברוך-הוא אומר שהרי התורה היא תורה
32 ה' כמו שכתוב ¹⁵ בתהילים שדור
33 המלך ביקש שכאשר הוא לומד את דברי התורה יהיה זה באופן של תַּעֲן
34 לשוני אמרתך, כלומר שֶׁהַתּוֹרָה היא "אמרתך" דברי ה',
35 ש"לשוני תַּעֲן" כַּעֲנָה חזר אחר האומר וזו חשיבות מיוחדת של
36 לימוד התורה, שהאדם הלומד אומר בעצם את דבר ה'.
37 וְזוֹהִי הַשִּׁיבוֹת דַּמְתַּן-תּוֹרָה לַחֲגֵ-הַשְּׁבוּעוֹת, לפי פנימיות
38 העניינים, דַּבְּחֵג־הַשְּׁבוּעוֹת הוא הַמְשַׁכַּת הַכֶּתֶר המשכה מלמעלה
39 למטה והתגלות של בחינת 'כתר עליון', דרגת האלוקות שלמעלה מעשר
- 40 הספירות העליונות שתחילתן היא חכמה-בינה-דעת, בחינת המוחין, כשם
41 ש'כתר' גשמי הוא מעל הראש [וכידוע ¹⁶ בתורת החסידות בַּפְּרוּשׁ
42 הַכְּתוּב ¹⁷ בתורה אודות ספירת העומר בימים שבין חג הפסח לחג
43 השבועות "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם", שַׁבְּחֵג־הַשְּׁבוּעוֹת נִמְשָׁךְ
44 שַׁעַר הַנוֹרָא דְּבִינָה, וְשַׁעַר
45 הַנוֹרָא הוּא הַכֶּתֶר ¹⁸ ספירת
46 הבינה העליונה מחולקת לחמישים
47 דרגות המכונות 'שערים' (כדברי
48 חכמינו ז"ל בגמרא שינום חמישים
49 שערי בינה וכולם ניתנו למשה רבינו
50 חסר אחת, שנאמר 'ותחסרהו מעט
51 מאלוקים'. ואמרו שרק בפטירתו זכה
52 לשער הנו"ן כנרמז בכך שנקבר בהר
53 נבו, 'נו"ן בור') ועל ענינם של שערים
54 אלה מבואר בחסידות שהדבר דומה
55 לשער של מקום סגור הנפתח החוצה,
56 וכך אור השכל שבבינה יוצא מהשכל
57 ומגיע ללב, והלב 'תופס' ו'משער'
58 ומרגיש את ההתבוננות כפי שהיא
59 בבינה והיא לא נשארת 'סגורה' בשכל
60 אלא 'יוצאת' מהמוח אל הלב. ולגבי
61 ספירת העומר שהיא מ"ט ימים נאמר
62 שהאדם מסוגל להגיע בעבודתו עד
63 השער המ"ט ואת שער הנו"ן משפיעים
64 מלמעלה בחג השבועות, וְזֶה
65 שַׁבְּמַתַּן-תּוֹרָה נִתֵּן לְכָל יְהוּדִי
66 הכח המיוחד האמור לעיל שֶׁלִּמּוּד
67 התורה דִּישָׁרָאֵל יְהִיָּה
68 בַּתְּכִלִּית הַבְּטוּל להקדוש-ברוך-
69 הוא נותן התורה, שְׁאִינוּ מְצִיאוֹת
70 לַעֲצָמוֹ כָּלֵל שהיהודי הלומד תורה
71 לא חש שום תחושה של ישות עצמית
72 וְהוּא רַק כַּעֲנָה חזר ואומר אַחֵר הַקּוֹרָא, היינו שכאשר יהודי לומד
73 תורה הוא רק חוזר על דבר ה' הוּא לְפִי שַׁבְּמַתַּן-תּוֹרָה נִמְשָׁךְ גְּלוּי
74 הַכֶּתֶר וההתגלות האלוקית הנעלית הזו היא מקור הכוח לכך שלימוד התורה
75 יהיה באופן כל כך נעלה.
76 וְזֶהוּ הָאֱמוּנָה לַעֲלֵי אֲוֵדוֹת מַעֲלֵת לִימוּד הַתּוֹרָה מִתּוֹךְ בִּטּוּל הַמְצִיאוֹת
77 האישיות, הוא התוכן הפנימי של הכתוב "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי גו' בְּיוֹם
78 הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינִי", שֶׁבְּרָאשׁ-חֲדָשׁ סִינִי שְׁזוֹהֵר בְּיוֹם הַזֶּה

(11) יתרו סו, סע"ג ואילך (ועם הגהות – באוה"ת יתרו ע' תשעב ואילך. שם כרך ח ע' ב'תקעה ואילך). וראה גם הוספות לתו"א יתרו (קח, סע"ג ואילך). ד"ה זה בסה"מ תקס"ז ע' קמו ואילך. תו"ח יתרו שסו, ב ואילך [בהוצאה החדשה – ח"ב רנא, א ואילך]. סה"מ תרנ"ה ע' פח ואילך. ועוד. (12) כ"ה בתו"א שם סו, ב. וראה לקמן הערה 57. (13) יתרו כ, א. (14) ראה ד"ה וידבר גו' אנכי גו' ה'תשכ"ח ס"א (תו"מ סה"מ סיון ע' שכו). ושו"נ. (15) תהלים קיט, קעב. (16) לקו"ת פרשתנו (במדבר) יב, א. ועוד. (17) אמור כג, טז. (18) לקו"ת שם. וראה גם הוספות לתו"א שם (קט, ג).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הִיְתָה הַהֲכָנָה לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה, כִּי בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ הוּא מוֹלֵד
- 2 הַלְּבָנָה מְחֻדָּשׁ לְאַחֵר שְׁבַסִּים חֹדֶשׁ הִיא מְחַקֶּטֶת וְנִעְלָמָה, שְׁאֵז (בְּעֵת
- 3 הַמוֹלָד) הִיא הַלְּבָנָה נְקוּדָה בְּלִבָּהּ וְלֹא יוֹתֵר, וְזֶה מַצְבָּה שֶׁל הַלְּבָנָה
- 4 בַּעַת הַהִתְחַדְּשׁוֹת כִּינְקוּדָה בְּלִבָּהּ מוֹרָה עַל הַבְּטוּל שְׁלָה, וּבִלְשׁוֹן
- 5 הוֹוֶהָ עַל עֲנִינָה וּמִוֹתָהּ שֶׁל הַלְּבָנָה
- 6 דְּ"לִית לָהּ מִגְרָמָה בְּלוּם" 19
- 7 שֶׁאֵין לָהּ מַעֲצָמָה כְּלוּם (וְהִיא מְקַבֶּלֶת
- 8 אֶת כָּל הָאוֹר שֶׁלָּה מִהַשְׁמֶשׁ). וְכֵן
- 9 הוּא בִּישְׂרָאֵל שְׁ"דוֹמִין
- 10 וּמוֹנִין לְלִבָּנָה" 20, כְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ
- 11 ז"ל שֶׁבִּי יִשְׂרָאֵל דּוּמִים לְבָנָה וְגַם
- 12 מוֹנִים לְלִבָּנָה, כִּי הַלּוֹח הַיְּהוּדִי מְבוֹסֵס
- 13 עַל חֲדָשִׁי הַלְּבָנָה שְׁבִרֹאשׁ־חֹדֶשׁ
- 14 כְּלָל, שֶׁל כָּל חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה הוּא הַזְּמַן
- 15 הַמְּכַשֵּׁר וְהַמְתַּאֵם בִּיּוֹתֵר לְגַלּוֹת
- 16 כֹּחַ הַבְּטוּל לְאַלּוּקוֹת שְׁיִשְׁנֻ
- 17 בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כִּי זֶה הַיּוֹם
- 18 שֶׁבּו הַלְּבָנָה הַנִּמְצָאֵת בְּצוּרָה שֶׁל נְקוּדָה
- 19 בְּלִבָּהּ, מְסַמֶּלֶת אֶת הַבִּטּוּל. וְלִכֵּן
- 20 בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִיּוֹן הוּא הַהֲכָנָה
- 21 לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה, כְּמוֹכֵן מִפְּשׁוּטוֹת
- 22 הַכְּתוּב שְׁבוּם חֹזֶה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִגִּיעוּ
- 23 לְמַדְבֵּר סִינִי לְקִרְאָת מַעֲמַד מִתֵּן תּוֹרָה
- 24 שְׁלֹמֹד הַתּוֹרָה דְּהֶאֱדָם יְהִיָּה
- 25 בְּבִטּוּל לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְאוֹי
- 26 הַלִּימוֹד יְהִיָּה לֹא כָּל תַּחֲשׁוּשׁ שֶׁל יִשׁוּת
- 27 עֲצִמִּית אֵלָּא כְּעוֹנָה אַחֵר הַקּוּרָא
- 28 כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלִיל
- 29 ג) וּמִמְשִׁיךְ אֲדַמּוּר־הַזֶּקֶן
- 30 בְּמֶאֱמָר הַנּוֹכַח בִּתְּרוּהָ אֲוִר עוֹד
- 31 בְּאוֹר בְּזָה שְׁבִרֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִיּוֹן
- 32 הוּא הַהֲכָנָה לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה,
- 33 דְּבִצָּאֵת יִשְׂרָאֵל מִמַּצְרַיִם
- 34 הַתַּחֲחִילוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְסַפֵּר
- 35 סִפְרֵי הָעֶמֶר 21, שֶׁהִיא סִפְרָה
- 36 זֶה הַכֹּנָה לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה,
- 37 וְשִׁבְעָה הַשְּׁבוּעוֹת דְּסִפְרֵי
- 38 הָעֶמֶר (כְּכַתּוּב בְּתוֹרָה "שִׁבְעָה
- 39 שְׁבַעַת תִּסְפֹּר לָךְ" 22) הֵם
- 40 כְּנֶגֶד שִׁבְעַת הַמִּדּוֹת שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, אוֹתָן מְחַקִּים וּמַעֲדִים בְּמַהֲלָךְ
- 41 שִׁבְעָה שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ, וְהֵן כְּנֶגֶד שִׁבְעַת הַמִּדּוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת חֶסֶד־גְּבוּרָה־תַּפְאֶרֶת

- 42 נִצַּח־הוֹרֵי־סוּד־מַלְכוּת, וּבְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִיּוֹן שֶׁהוּא הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
- 43 בְּשִׁבְעַת הַשְּׁבִיעִי, יִשְׁנֵן כְּכֹר שְׁלֹשׁ הַמִּדּוֹת חֶסֶד־גְּבוּרָה־
- 44 תַּפְאֶרֶת מִידַת הַחֶסֶד שֶׁהִיא מְקוֹר הַהִשְׁפָּעָה וְהַנְּתִיבָה, מִידַת הַגְּבוּרָה שֶׁמִּמֶּנָּה
- 45 בָּא צִמּוּם וְהַגְּבָלָת הַהִשְׁפָּעָה, וּמִידַת הַתַּפְאֶרֶת הַמְשַׁלֶּכֶת בֵּין הַשְּׁתֵּי (שֶׁהֵן
- 46 חֶסֶד־גְּבוּרָה־תַּפְאֶרֶת עֲקָרֵי הַמִּדּוֹת)
- 47 דְּסִפְרֵי הַמַּלְכוּת, כִּי שֶׁהֵן
- 48 כְּלֻלוֹת בְּסִפְרֵי הַמַּלְכוּת, הַמִּידָה
- 49 הַשְּׁבִיעִית וְהַחֲרוּגָה שֶׁבְּבִירוֹר וְהַתִּיקוֹן
- 50 שֶׁלָּה עוֹסְקִים בְּשִׁבְעַת הַשְּׁבִיעִי וְהַחֲרוּקֵן
- 51 שֶׁל סִפְרֵי הָעוֹמֵר שֶׁבּו חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ
- 52 סִיּוֹן, וְכֹאֵל שְׁיִשְׁנֻ כְּכֹר כָּל
- 53 הַשְּׁבִיעִי הַשְּׁבִיעִי כִּי חֶסֶד־גְּבוּרָה־
- 54 תַּפְאֶרֶת הֵן עֵיקֶר הַמִּידוֹת וְשֹׁאֵר הַמִּידוֹת
- 55 הֵן הַסְּתַעְפּוֹת שֶׁל מִידוֹת אֵלּוּ, וְכִיוּן
- 56 שֶׁהַעֲיָקֵר כְּכֹר נִתְקַן הָרִי זֶה כֹּאֵלּוּ הַכָּל
- 57 כְּכֹר נִשְׁלֵם, וְלִכֵּן בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ
- 58 סִיּוֹן "בָּאוּ מְדַבֵּר סִינִי", כִּי
- 59 אֵז נִשְׁלֵם עֶקֶר הַהֲכָנָה לְמִתֵּן־
- 60 תּוֹרָה עַל יְדֵי בִירוֹר וְתִיקוֹן הַמִּידוֹת
- 61 שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם.
- 62 וַיֵּשׁ לֹמֶר, דְּזֶה שְׁמִבְּאֵר
- 63 אֲדַמּוּר־הַזֶּקֶן בְּמֶאֱמָר הַנּוֹכַח בִּתְּרוּהָ
- 64 אֲוִר־ שְׁנֵי בָּאוּרִים בְּזָה
- 65 שְׁבִרֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִיּוֹן הוּא
- 66 הַהֲכָנָה לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה, בִּיאוֹר
- 67 אֶחָד שֶׁרֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא עֲנִין הַבִּטּוּל
- 68 וּבִיאוֹר שְׁנֵי שְׁבוּם זֶה נִשְׁלָמוּ הַהֲכֻנוֹת
- 69 לְמִתֵּן תּוֹרָה, כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלִיל, וְאוֹי
- 70 מִסְּתַפֵּק בְּבִיאוֹר אֶחָד הוּא, כִּי
- 71 בְּהֲכָנָה לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה שְׁנֵי
- 72 עֲנִינִים שְׁבוּם, וְכָל אֶחָד מִשְׁנֵי
- 73 הַבִּיאוּרִים הָאֲמוּרִים קִשּׁוֹר בְּאֶחָד מִשְׁנֵי
- 74 הָעֲנִינִים, כִּי שְׁמִשְׁחִיךְ וּמִבְּאֵר.
- 75 עֲנִין אֶחָד בְּהֲכֻנוֹת לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה הוּא
- 76 הַשְּׁלָמוֹת דְּהֶאֱדָם, שְׁבִכְדִּי
- 77 שְׁיִהְיָה הָאָדָם רְאוּי לְקַבֵּל
- 78 הַתּוֹרָה, צְרִיךְ לְהִיּוֹת בְּתַכְלִית
- 79 הַשְּׁלָמוֹת 23 וְזֶה עֲנִין בִּירוֹר וְתִיקוֹן
- 80 הַמִּידוֹת בִּימֵי סִפְרֵי הָעוֹמֵר. וְהַעֲנִין
- 81 הַשְּׁנִי בְּהֲכֻנוֹת לְמִתֵּן תּוֹרָה הוּא הַבְּטוּל שְׁלֹו. דְּכִין שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
- 82 לְמַעַלָּה בְּאִין־עֶרְךָ מִהֶאֱדָם נִעְלִית מִהָאָדָם לֹאִין שִׁיעוֹר, עַד שֶׁאֵין

19) זהר ח"א קפא, א. וראה גם שם לג, ב. רמט, ב. ח"ב קמה, ב. רטו, א. ח"ג קיג, ב. ועוד. 20) סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. 21) כ"ה הלשון בתו"א שם (סז, ג). וי"ל שהכוונה היא להעבודה דספירת העומר ברוחניות. 22) ראה טז, ט. 23) ולהעיר מתנחומא יתרו ח [ועד"ז במדב"ר פ"ז, א] "אינו דין שאתן את תורתי לבעלי מומין".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כל יחס והשוואה בין התורה לאדם (במקל-שכן מזה שהיא למעלה
2 מהעולמות העליונים ומעלת התורה ביחס לאדם מובנת בקל-וחומר,
3 אם היא נעלית מהעולמות העליונים, בוודאי שהיא נעלית מהאדם שהוא
4 תחתון). לכן פאָשר האָדם הוא מציאות ולא בביטול, המציאות
5 שלו היא (פמו) הפך
6 התורה²⁴, עצם תחושת הישות
7 והמציאות שלו היא דבר מנוגד לתורה
8 שהרי התורה נעלית כל כך מהאדם
9 ובוודאי שעליו להיות בביטול כלפי
10 התורה, ובכדי שהאדם יקבל
11 את התורה הוא על-ידי
12 הבטול שלו ולכן הביטול, הנרמז
13 בענין התחדשות הלבנה בראש חודש
14 כ'נדרה' בלבד, הוא ההכנה הראויה
15 למתן תורה.
16 ולכן מאחר שההכנות לקבלת התורה
17 כוללות את שני העניינים האמורים,
18 ענין הביטול וענין השלימות, מבאר
19 במאמר, דזה שבראש-חדש
20 סיון "באו מדבר סיני" והיו
21 מוכנים לקבל התורה, הוא
22 כי בראש-חדש סיון ישנם
23 שני העניינים. הענין הראשון זה
24 שבראש-חדש הוא מולד
25 הלבנה, שאז היא נקודה
26 בלבד - בטול. והענין השני זה
27 שבראש-חדש סיון נשלמו
28 עקרי המדות (גם) בספירת
29 המלכות - שלמות האדם.
30 ומוסיף עוד בענין השני הנדרש כהכנה
31 למתן תורה, שלימות האדם.
32 ושני עניינים בשלמות האדם
33 שנעשית על-ידי ספירת
34 העמר. ענין אחד שספירת
35 העמר הוא ענין ברור וזכוף
36 המדות ובירור כל המידות מביא
37 לשלמות האדם, הוא והענין השני שעל-ידי ספירת העמר הוא
38 המשכת מ"ט שערי בינה²⁵ על ידי עבודת האדם בימי ספירת העומר
39 שהיא הגורמת את המשכת "שער הנון" בחג השבועות, כמבואר בהרחבה
40 בקבלה וחסידות.
- (ד) וזהו "ביום הזה באו מדבר סיני", ומבאר
ב'תורה אור', ד"מדבר" הוא מלשון
דבור, ונקרא "מדבר" האות מ' (פי מ') היא
מאותיות האמנותי' שמורים על הקטנת
אור' שם: "הת" הוא מאותיות
האמנותי' שהן להקטין הענין, כלומר
שאין בו בחינת דיבור בפני עצמו רק
בחינה שכבר נדבר דהיינו שהדיבור הוא
בחינת ביטול בדבר ה' המדבר בו".
ולענין אותיות "האמנותי' כתבו
בעלי הדקדוק שלפעמים הן באות
בתחילת התיבה ולרוב בסופה. למשל,
תוספת נו"ן בסיום המילה באה
להקטין, כמו ילד-ילדון וכיו"ב)
להורות שהדבור הוא בבטול
וכמבואר לעיל אודות המעלה
המיוחדת של לימוד התורה מתוך
ביטול. [וענין זה של 'מדבר'
במשמעות של דיבור מתוך ביטול
שיף גם למדבר בפשוטו,
שהוא, כלשון הכתוב בירמיהו "אָרץ
לא ירועה"²⁷, מקום שאין בו
צמיחה, וזה הקשר בין 'דבור' ל'מדבר'
דכשהדבור הוא על-פי שכלו
ורצונו של האדם המדבר, במצב כזה
השכל והרצון של האדם הם
הזריעה שעל-ידי-זה היא
צמיחת הדבור כשם שהזרעים
הניטעים באדמה גורמים לצמיחה, כך
השכל והרצון הם הגורמים את הדיבור
ותוכן הדיבור בא מהשכל והרצון.
וענין "מדבר ארץ לא
ירועה" היינו דיבור שאין לו זרעים
המצמיחים אותו, והכוונה היא
למעליותא, להדגיש את החשיבות של
דיבור מסוג זה, הוא שהדבור
דתורה שמדבר האדם הלומד תורה הוא דבר ה' ואינו זרוע
משכלו ורצונו²⁸ של האדם אלא הלומד הוא רק כעונה אחר הקורא,
כמבואר לעיל. ו"סיני" הוא כדברי חכמינו ז"ל, המקום שירדה
שנאה לאמות העולם²⁹, המסמלים את הצד ההפוך מצד הקדושה

(24) ראה עירובין נה, רע"א: לא בשמים היא, לא תמצא [התורה] בגסי רוח. וראה סוטה ה, א: כל אדם שיש בו גסות הרוח, אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם. (25) ויש לומר, שבירור וזיכוך המדות הוא שלא יהי' בו חסרון ומום, והמשכת מ"ט שע"ב הו"ע השלימות ("אתר שלים") בדוגמת "כלי" לשער הנון (ראה לקו"ת במדבר יב, ב. שה"ש כד, סע"א ואילך). (26) הובא בתו"א שם סז, ריש ע"ד. סה"מ תקס"ז שם ע' קנב. תו"ח שם שעג, ב [שם רנה, ד]. (27) לשון הכתוב - ירמ' ב, ב. (28) סד"ה זה תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' צד). וראה גם תו"ח שם [שם רנה, ב]. (29) שבת פט, סע"א

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והוא שהתורה נקראת תושיה³⁰ לפי שמתשת פח הסטרא אחרא הצד האחר, שאינו צד הקדושה.
- 2 ה'יש' לומר, דזה ש'ביום הזה בראש חודש סיון באו מדבר' הגיעו לבני ישראל לבחינת 'מדבר' (ענין הביטול וענין הדיבור, כמבואר לעיל) הוא לפי ש'ביום הזה' (ראש-חדש), הלכנה [וכן 'ישראל שמונין ללכנה']
- 3 היא נקודה בלבד דבר שמבטא את הביטול, וזה ש'ביום הזה באו מדבר סיני' שירדה שנגא ל'ציר-הרע'³¹ ונהייתה חלישות של הסטרא אחרא, הוא לפי ש'ביום הזה' (ראש-חדש סיון) נשלם הברור של עקרי המדות דנפש הבהמית ולכן נאמרו שני ביאורים על כך שראש חודש סיון הוא יום ההכנות למתן תורה, כמבואר לעיל.
- 19 (ה) וצריך להבין, דלפי הנ"ל, זה שבראש-חדש סיון נשלמו התיקון והבירור של עקרי המדות, הוא באור בשלמות האדם וברורו ש'בתורה אור' מקשר זה את השלמת עיקר הבירור עם זה שבראש-חדש הוא מולד הלכנה, ענין הבטול. ויש לומר הבאור בזה, דענין מולד הלכנה הוא (לא הבטול שלה, אלא אדרבה³²) שגולד מציאותה, על-ידי שנמשך בה אור השמש. וזה שבצעת המולד היא רק נקודה בלבד, שזה מורה על הבטול שלה (כנ"ל), הוא, שהמציאות דהלכנה, האור שלה, היא בבחינת בטול, שנגש בה שהאור שבה הוא לא משל עצמה ורק שמקבלת מהשמש. ועל-דרך-זה הוא ב'ישראל שמונין ללכנה', דענין הבטול דראש-חדש בעבודת האדם הוא שהמציאות שלו היא בבטול. ויש לומר דזהו שמבאר בתורה אור דזה שראש-חדש נקרא "יום הזה" (סתם) הוא כי "יום הזה" הוא אהבה שבבחינת בטול ד"יום" הוא אור, כמו שכתוב³³ "ויקרא אלקים לאור יום", ואהבה ענין הגילוי והקירוב היא אור, ו"זה" הוא רמז על יחודא-עילאה אחדות ה' בדרגה עליונה, היינו ביטול מוחלט של המציאות האלוקות (שלכן משה רבנו נתנבא ב"זה"³⁴) על הכתוב, בענין הנדירים בפרשת מטות וידבר משה אל ראשי המטות... זה הדבר אשר ציווה ה', אמרו חכמינו ז"ל שכל הנביאים נתנבאו ב'זה', הנבואות פותחות ב'זה אמר ה', ואילו משה רבינו נתנבא ב'זה', ומוסבר על כך בתורת החסידות ש'זה' מתייחס לעולמות ונבאים שהם מציאות לעצמם (עולמות בריאה-יצירה-עשיה שבהם האלוקות היא בהסתר) וזה מתייחס למציאות שבטלה האלוקות בביטול מוחלט (עולם האצילות שבו האלוקות היא בגלוי, ועל דבר גלוי וניכר אומרים "זה", "מראה באצבעו ואומר זה"), ו"יום הזה" הוא אהבה שבבחינת בטול ד'יחודא-עילאה' אחדות ה' בדרגה עליונה,

ואילך. (30) סנהדרין כו, ב. (31) כ"ה בסה"מ תרנ"ה שם. ובכ"מ. (32) להעיר מהידוע בפירוש הכתוב (שמואל-א כ, יח) מחר חודש ונפקדת כי יפקד מושבך, ד"יפקד מושבך" הוא בערב ר"ח, ובר"ח הוא "ונפקדת" (תו"מ סה"מ חשון ע' שמג. ובכ"מ). (33) בראשית א, ה. (34) ספרי (הובא בפירש"י) ר"פ מטות.

שבת פרשת במדבר, מבה"ח וער"ח סיון, ה'תשכ"ט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ביטול מוחלט של המציאות באופן שהאלוקות גלויה לגמרי], כי
2 מהטעמים אחת הסיבות על זה שאהבה נקראת בשם 'אור',
3 הוא לפי שאהבה היא התפשטות³⁵ והתגלות של מציאות האוהב,
4 כשם שהאור הוא התגלות והתפשטות אור ממקורו [ולכן ה'רצה שהיא
5 כוונת וצמצום של מציאות האדם
6 הירא (הפך ההתפשטות) 1
7 נקראת בשם 'חשך'³⁶ היפך 2
8 הגילוי], והבטול דראש-חדש 3
9 הוא לא באפן שמתבטל 4
10 ממציאותו ומאבד את המציאות 5
11 שלו (דגמת הבטול ד'רצה שבו 6
12 המציאות של האדם 'מתכווצת' 7
13 ונעלמת), כ"אם שההתפשטות 8
14 (המציאות) שלו קיימת ונגרשת 9
15 ועם זאת היא כבטול]. 10
16 ועל-פי-זה יש לבאר הקשר 11
17 דשני העניינים שבראש-חדש 12
18 סיון המבוארים במאמר הנזכר 13
19 ב'תורה אור' ושניהם קשורים בהכנות 14
20 למתן תורה כמובא לעיל (בטול 15
21 הלבנה, והשלמת הביטול 16
22 והתיקון של עקרי המדות), כי 17
23 ענין מולד הלבנה הוא אכן ענין 18
24 הביטול, וזה מתבטא בכך שבחידושה 19
25 הלבנה היא 'נקודה' בלבד, אבל 20
26 הביטול איננו צמצום והתעלמות של 21
27 המציאות אלא עניינו של הביטול הוא 22
28 שהמציאות עצמה כמציאות 23
29 מושלמת וחשובה היא כבטול. 24
30 (ו) על-פי-זה יש לבאר מה 25
31 שהקשו ה'תוספות' על דברי 26
32 הגמרא שדבר זה שהיום הזה' האמור 27
33 כאן הוא ראש חודש סיון נלמד מגזרה 28
34 שווה של 'החודש הזה' האמור בראש 29
35 חודש ניסן, והקושיא היא ד'הנה- 30
36 ליה למילף שווה עדיף ללמוד זאת 31
37 בגזרה שווה "מדבר" האמור כאן 32
38 מ"מדבר" האמור בפרשת פסח שני 33
39 שם מפורש שהדבר נאמר בראש חודש 34
40 (אייר), ולעיל נשאלה השאלה במה עדיף לימוד זה של גזרה שווה 35
41 'מדבר' מדבר' על הלימוד מ'הזה' האמור בגמרא, ולפי האמור, שאלת 36
- התוספות מובנת כי זה שבראש-חדש סיון באו הגיעו בני ישראל
לבחינת "מדבר" שענינו הוא דיבור בביטול והעדר הצמיחה, כמבואר
לעיל, הוא בטול לאלוקות נעלה יותר מזה שראש-חדש נקרא
"יום הזה". דענין "יום הזה" הוא שהאדם המתבטל
לאלוקות במציאות (ועד
למציאות דהתפשטות, "יום"
והמציאות היא כזו שיש לה
'התפשטות' והתרחבות והתגלות, כמו
'יום' שהוא ענין האור והגילוי) אלא
שהמציאות שלו היא כבטול
("הזה"), מה-שאין-כן זה
שבראש-חדש סיון באו
לבחינת "מדבר" [שהדבור
שלו אינו דבור של עצמו
כלל, ופה האדם הלומד תורה
ומדבר בדברי תורה הוא רק כלי
לדבר הוי' המדבר על-ידו
באמצעותו, ועל-דרך דבר ה'
בפי הנביא³⁷ שאין זה מגדיל
ומחשיב את המציאות של האדם אלא
להפך, מפני הביטול העמוק והפנימי
לאלוקות, הנביא הוא כלי ואמצעי
שדרכו דבר ה' יתגלה] וכך זה שבני
ישראל באו לבחינת 'מדבר' של ביטול
הוא בטול המציאות היפך ענין
ההתפשטות וההתגלות. וכן
שעקר המעלה דראש-חדש
סיון הוא שבו באו לבטול
ד"מדבר", לכן יש מקום
לומר שהרמז בכתוב (שזה
בואם של בני ישראל למדבר סיני
כהכנה למתן תורה היה בראש-
חדש סיון) הוא בכתוב
"מדבר"³⁸ וזו הסיבה לקשיית
התוספות מדוע הלימוד איננו מהגזרה
שווה, 'מדבר'.
- וזה שהלמוד בגמרא למעשה
איננו מגזרה שווה זו של 'מדבר' אלא
הוא מ"ביום הזה" הוא, כי
הענין ד"יום הזה" שבראש-חדש סיון, הוא בעצם נעלה
יותר גם מהבטול ד"מדבר", כדלקמן.

(35) וראה ספר הערכים-חב"ד כרך ב ערך אור – ביחס לחושך ע' תקמד. וש"נ. וראה גם התוספות לתו"א שם (קט, ג)
"התפעלות אהבה שהוא נק' אור שמאיר בהתפשטות". (36) נסמן בספר הערכים שם. (37) תר"ח שם [שם רנו, א]. (38) ועפ"ז
יומתק לשון הגמרא (פסחים ו, ב) "אתיא מדבר ממדבר" ולא "מדבר סיני ממדבר סיני" (וכן בקושיית התוספות "אמאי
לא יליף הכא מדבר ממדבר") – כי המעלה דר"ח היא הביטול דמדבר.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ז) ויובן זה על-פי מה שאמרו רבותינו ז"ל³⁹ בגמרא בפשעה
2 שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, קודם מתן תורה, כאשר בני
3 ישראל אמרו על כל דברי ה' נעשה ונשמע והקדימו נעשה לנשמע היינו
4 שקבלו על עצמם לעשות ולקיים את דבר ה' לפני שידעו מה הקדוש-ברוך
5 הוא עתיד לצוות במתן תורה, באו
6 מלאכי השרת וקשרו לכל
7 אחד מ'ישראל שני כתרים, 2
8 כתר אחד כנגד נעשה וכתר נוסף
9 אחד כנגד נשמע.
10 וידוע הדיוק השאלה בזה⁴⁰
11 הנשאלת מתוך דיוק הלשון,
12 דבתחלת המאמר "בפשעה
13 שהקדימו" כו' משמע דזה
14 שקשרו להם שני כתרים הוא
15 מפני ש"הקדימו נעשה
16 לנשמע", היינו בגלל החשיבות
17 והמעלה המיוחדת של הקדמת נעשה,
18 הצהרה והתחייבות לקיים, לפני
19 ששמעו מה הם ציוויי התורה
20 ובסיום המאמר אומר "אחד
21 כנגד נעשה ואחד כנגד
22 נשמע", וזוה משמע ששני
23 הכתרים הם עבור נעשה
24 ונשמע עצמם ולא על הקדמת
25 נעשה לנשמע.
26 ומבאר אדמו"ר מהר"ש רבי
27 שמואל במאמרו דביר-
28 המתחיל הפותח במילים אלו
29 "בפשעה שהקדימו" שנאמר
30 בפסוק פרושה במדבר בשנת
31 תשכ"ט לפני מאה שנה⁴¹, מאה
32 שנה לפני שנת זו, שבת פרושה במדבר
33 תשכ"ט, ד"נעשה" הוא קבלת
34 על מלכות שמים, קבלת עולו
35 של הקדוש-ברוך-הוא באופן כללי
36 ו"נשמע" הוא קבלת על
37 מצוות ההסכמה לקיים את מצוות ה'.
38 וענין התוכן של "הקדמת
39 נעשה לנשמע" הוא במאמר
40 רבותינו ז"ל⁴² במשנה "למה
41 קדמה פרושה שמע פרושה שמע
42 ישראל, פרושה ראשונה של קריאת שמע ליהיה-אם-שמע, פרושה
- שנייה של קריאת שמע כדי שיקבל עליו האדם הקורא קריאת שמע
על מלכות שמים תחלה באמירת שמע ישראל ואחר-כך יקבל
עליו על מצות באמירת פרושה שנייה של קריאת שמע, בה נאמר ויהיה
אם שמעו תשמעו אל מצותי... ומבאר שם, אדמו"ר מהר"ש במאמר
הנזכר דפרשה ראשונה היא
'רצוא' ומסירת-נפש, ופרשה
שנייה היא 'שוב' כתוב לגבי חיות
הקדוש של המרכבה העליונה שהן
רצות 'רצוא ושוב'. ומוסבר על כך
בתורת החסידות כי גם בעבודת ה' של
כל יהודי צריך להיות שילוב בין
ה'רצוא', התשוקה והשאפה לדבוק
בה' בתכלית הדביקות עד כדי כלות
הנפש, ובין ה'שוב' של חיי הנשמה
בגוף כדי שיוכל לעסוק בתורה ומצוות
בפועל. וכמו שפ'רצוא ושוב',
בתחלה צריך להיות 'רצוא'
תשוקה להתעלות ודביקות באלוקות
ואחר-כך 'שוב' כדי לעסוק
בתורה ומצוות בפועל, על-דרך-זה
הוא בקבלת על מלכות שמים
שתוכנה הוא 'רצוא' וקבלת על
מצות שתוכנה הוא 'שוב', סדר
הדברים הוא שלפני קבלת על
מצות וקיום מצוות בפועל צריכה
להיות קבלת על מלכות
שמים.
ועל-פי-זה מבאר אדמו"ר
מהר"ש שם⁴³ במאמר הנזכר מה
שאמרו רבותינו ז"ל "בפשעה
שהקדימו" כו', וזוה משמע
לכאורה שבני ישראל קיבלו את שני
הכתרים בזכות שהקדימו נעשה לנשמע
אף ששני הכתרים הם כנגד
"נעשה ונשמע" עצמם
[אחד כנגד נעשה, ואחד
כנגד נשמע], ואין זו סתירה כי
בכדי שיהיה ה'שוב'
("נשמע") ונקיים את פרטי המצוות
לאחר שיצטוו עליהם) צריכה
להיות קדימת ה'רצוא'
("נעשה") הצהרה והתחייבות כללית לעשות את רצון ה'.

(39 שבת פח, א. 40) ד"ה בשעה שהקדימו תרכ"ט (דלקמן בפנים). ד"ה הנ"ל שבהמשך תרס"ו (ע' תמוז) ובהמשך תער"ב בתחילתו. ובכ"מ. 41) משנת אמירת מאמר זה (תשכ"ט) – נרפס בסה"מ תרכ"ט ע' קפד ואילך. 42) ברכות יג, א במשנה. 43) בסוף המאמר – ע' קצב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וימשיך במאמר שם, וזה שקשרו מלאכי השרת להם לבני
2 ישראל, לפני מתן תורה שני כתרים ("כתרים" דוקא והשבת והאות
3 שקיבלו בני ישראל על אמירת 'נעשה ונשמע' היה דווקא 'כתרים') הוא, כי
4 "כתר" הוא מקיף, 'סובב', 'כתר' שמים מעל הראש וגם למעלה
5 באלוקות בחינת 'כתר' עליון' היא
6 האלוקות שבבחינת 'מקיף' מעל גורי
7 המציאות, האור האלוקי ה'סובב' כל
8 עלמין' שלמעלה מהתלבשות בעולמות
9 ובנבראים לפי הגדרים שלהם ויש
10 בזה בענין קשירת ה'כתרים' לבני
11 ישראל על אמירת 'נעשה ונשמע' שני
12 ענינים, ענין אחד עלית 'ממלא
13 כל עלמין' ב'סובב' כל
14 עלמין' התעלות דרגת האלוקות שכן
15 מתלבשת בעולמות ובנבראים
16 בהתלבשות פנימית (בדומה
17 להתלבשות הנשמה בגוף שהיא באופן
18 שהנשמה 'ממלאת' את הגוף) לדרגת
19 האלוקות ה'סובב' כל עלמין' והענין
20 השני הוא המשיכת 'סובב' כל
21 עלמין' לדרת מלמעלה למטה
22 ולהאיר ולהתגלות ב'ממלא' כל
23 עלמין'. ולכאורה הפונה,
24 ד'כתר' שפנגד 'נעשה'
25 ה'כתר' לו זכו בני ישראל על שאמרו
26 'נעשה' ('רצוא') הוא עלית
27 'ממלא' כל עלמין' ב'סובב'
28 כל עלמין' שענינה התעלות
29 מלמטה למעלה כדי לדבוק באלוהים
30 בדרגה הנעלית יותר, ו'כתר'
31 שפנגד 'נשמע' ('שוב')
32 הוא המשיכת 'סובב' כל
33 עלמין' ב'ממלא' כל עלמין'
34 המשכה והתגלות מלמעלה למטה כדי
35 לפעול ולהאיר למטה.
36 ויש לומר, וזה שמוסיף
37 אדמו"ר מהר"ש במאמר שזה
38 ש'קשרו להם שני כתרים'
39 ובני ישראל זכו באותה שעה להתעלות
40 מלמטה למעלה והמשכה מלמעלה
41 למטה של בחינת 'כתר' דווקא הוא
42 כי "כתר" הוא מקיף, הוא, כי מלשון רבותינו ז"ל
43 "בשעה שהקדימו כו' קשרו להם שני כתרים" משמע
- שהקדימו נעשה לנשמע" שיה' לשני הכתרים
שפנגד "נעשה ונשמע" כלומר שיעקר הסיבה לשני הכתרים היא
משום שהקדימו 'נעשה' ל'נשמע' (ולא ל'נעשה ונשמע' עצמם
ולא ששני הכתרים באו בעיקר בגלל שני הענינים של 'נעשה ונשמע' עצמם),
ולכן מכאן אדמו"ר מהר"ש
במאמר ד'כתר' הוא מקיף
ו'סובב', כמבואר לעיל, ושני
הכתרים שנקשרו לבני ישראל הם
שני ענינים ב'סובב' כל
עלמין', ההתעלות של 'ממלא'
ב'סובב' וההמשכה של 'סובב'
ב'ממלא', כמבואר לעיל, כי זהו
באור על זה שקשירת שני
הכתרים היתה דוקא על-ידי
ש'הקדימו נעשה לנשמע'
(פדלקמן). וזה שמכאן
לפני-זה קודם לכן במאמר שמה
שצריך להקדים 'נעשה'
ל'נשמע' הוא כי 'נעשה'
ו'נשמע' הם כמו 'רצוא'
ו'שוב' וסדר הדברים הוא שתחילה
בא ה'רצוא' ואחר כך ה'שוב', הוא
באור על זה שה'כתר'
שפנגד 'נשמע' (מקיף
ו'סובב') הוא דוקא
ב'שה'נשמע' ה'שוב' הוא
לאחרי הקדימה ד'נעשה'
שהוא קבלת עול כללית, ה'רצוא'. כי
מקיף ו'סובב' הוא למעלה
משכיכות לעולמות ולכן גם
כשמאיר בעולמות, אין זו הארה
שמתלבשת בפנימיות אלא כאילו
נשאת 'מלמעלה', וכיון
ש'נשמע' המתייחס לפרטי
המצוות ולהבנה והשגה של האדם לפי
הגדרים שלו הוא 'שוב'
והמשכה למטה, לכן זה
שקשרו כתרי 'סובב' ו'סובב'
שלמעלה מ'עולם' גם פנגד
'נשמע' (המשכה למטה)
הוא דוקא מפני שה'נשמע'
היה לאחרי ההקדימה ד'נעשה'⁴⁴ המסמל את הביטול כלפי
מעלה, 'רצוא' ועליה למעלה.

(44) היינו שהענין ד'נשמע' עצמו אפשר להיות גם בלי הקדימה ד'נעשה' [אלא שאז אינו שייך לכתר]. וראה לקמן הערה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ ל"שְׁנֵי הַכְּתָרִים שֶׁכָּנָגְדָּ נַעֲשֶׂה
2 וְנִשְׁמָע "שְׁנֵי שְׁכָרִים לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַּ חֲגֵי-הַשְּׁבוּעוֹת"⁴⁸, כְּשֶׁאִמְרוּ
3 נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע' לִפְנֵי מִתֵּן תּוֹרָה שֶׁהֵם 'מְקִיפִים' שֶׁלֹּמְעֵלָה מִשְׁיָכוֹת
4 ל'פְּנִימִי' ⁴⁹. וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאָר שֶׁשְּׁשִׁירֵת ה"כְּתָר שֶׁכָּנָגְדָּ
5 נִשְׁמָע" הִיָּתָה דּוֹקָא עַל-יָדֵי
6 ש"הקְדִימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע" ¹ מ'גִּלְגָּלְתָּא' ⁴⁷. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ ל"שְׁנֵי
7 וְלֹא מִצֵּד ה'נִשְׁמָע' כְּשֶׁלֹּעֲצָמוֹ, כִּי ² הַכְּתָרִים שֶׁכָּנָגְדָּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" שְׁנֵי שְׁכָרִים בְּעֶרְבַּ
8 הַבְּטוּל דְּקָבְלָתָּ עַל מִצּוֹת שְׁהוּא ³ חֲגֵי-הַשְּׁבוּעוֹת ⁴⁸, שֶׁהֵם 'מְקִיפִים' שֶׁלֹּמְעֵלָה
9 הַבְּטוּל שֶׁל "נִשְׁמָע" הוּא בְּטוּל ⁴ מִשְׁיָכוֹת ל'פְּנִימִי' ⁴⁹. וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאָר
10 לְהַרְצוֹן, וְכִיּוֹן שֶׁהַמִּצּוֹת הֵן ⁵ שֶׁשְּׁשִׁירֵת ה"כְּתָר שֶׁכָּנָגְדָּ נִשְׁמָע" הִיָּתָה דּוֹקָא
11 צְוִיִּים לְהָאָדָם, הָרִי הַרְצוֹן ⁶ עַל-יָדֵי ש"הקְדִימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע", כִּי הַבְּטוּל
12 הַעֲלִיּוֹן הָאֱלֹהִי דְּמִצּוֹת הוּא עַל- ⁷ דְּרֶךְ הַרְצוֹן (דְּהָאָדָם) שְׁרוּצָה
13 לַעֲשׂוֹת עַל-יָדֵי הַכַּחוֹת שְׁלוֹ, ⁸ שֶׁהַמִּצּוֹת הֵן צְוִיִּים לְהָאָדָם, הָרִי הַרְצוֹן דְּמִצּוֹת
14 'מְקִיף דְּגִלְגָּלְתָּא' וְכִאִמְרוּ אֵין זֶה ⁹ הוּא עַל-דֶּרֶךְ הַרְצוֹן (דְּהָאָדָם) שְׁרוּצָה לַעֲשׂוֹת
15 'מְקִיף אִמִּיתִי', וְאֵין בְּכוּחוֹ לְהַמְשִׁיךְ אֶת ¹⁰ עַל-יָדֵי הַכַּחוֹת שְׁלוֹ, 'מְקִיף דְּגִלְגָּלְתָּא'. וְהַמְשָׁכָת
16 הַדְּרָגָה הַעֲלִיּוֹנָה שֶׁל 'כְּתָר'. ¹¹ ה'מְקִיף דְּכְתָר' ¹² ל'פְּנִימִי' הוּא עַל-יָדֵי הַבְּטוּל דְּקָבְלָתָּ עַל מִלְכוּת
17 הַדְּרָגָה הַעֲלִיּוֹנָה ב'כְּתָר' ('מְקִיף') ¹³ שְׁמִים, בְּטוּל ל'בַּעַל הַרְצוֹן'. וְעַל-יָדֵי ש"הקְדִימוּ
18 שֶׁלֹּמְעֵלָה מִשְׁיָכוֹת ל'פְּנִימִי' ¹⁴ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע, קָשְׁרוֹ לָהֶם שְׁנֵי כְּתָרִים, אֶחָד
19 כָּנָגְדָּ נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כָּנָגְדָּ נִשְׁמָע", כִּי עַל-יָדֵי ¹⁵ "הַקְדָּמָת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע", גַּם הַבְּטוּל דְּקָבְלָתָּ עַל
20 מִצּוֹת הוּא בְּאֶפֶן שֶׁנֶּרְגַּשׁ בּוֹ בְּגִלְיוֹ ¹⁶ ⁵⁰ שֶׁהוּא בָּא ¹⁷ מִהַבְּטוּל דְּקָבְלָתָּ עַל מִלְכוּת שְׁמִים, בְּטוּל ל'בַּעַל
21 הַרְצוֹן'. ¹⁸ וְכִאִמְרוּ הַבְּטוּל דְּקָבְלָתָּ עַל מִלְכוּת שְׁמִים, בְּטוּל ל'בַּעַל
22 הַרְצוֹן (גִּלְיוֹ) וְהַתְּפַשּׁוֹת שֶׁל ¹⁹ וְכִאִמְרוּ הַבְּטוּל דְּקָבְלָתָּ עַל מִלְכוּת שְׁמִים, בְּטוּל ל'בַּעַל הַרְצוֹן', הֵינּוּ
23 עֲצָמוֹת הָאֱלֹהִים, עַל-דֶּרֶךְ-זֶה ²⁰ הוּא בְּנוֹגֵעַ לְהָאָדָם, שֶׁהַבְּטוּל
24 דְּקָבְלָתָּ עַל מִצּוֹת הוּא בְּטוּל ²¹ ב'גִּלְיוֹיִם' דְּהָאָדָם, כְּאִשֶּׁר הָאָדָם ²² מִקְבֵּל עַל עֲצָמוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּכוּחוֹ
23 הַגִּלְיוֹיִם שֶׁל כָּל מַה שִׁיַּצְטָה, וְיִתְרָה מְזֹז שֶׁזֶה (לַעֲשׂוֹת ²³ שִׁישׁ בְּנַעֲשֶׂה' כִּי עַל-יָדֵי
24 וְיִתְרָה מְזֹז וְכִיטוּל זֶה כּוֹלֵל גַּם דְּבַר

(47) בהוספות לתו"א יתרו שם בסיום המאמר (קי, א-ב) נזכר הלשון גלגלתא דאריך. אבל מהמשך הענין שם משמע, שמדובר שם בדרגא דרצון שלמעלה מרצון לעשות – ראה שם, שהדיבור שתלוי בבחירה ורצון שרשו הוא בהתפשטות הרצון, והדיבור שאינו תלוי ברצונו (בחנית מדבר) מגיע בפנימיות הכתר, רצון הפשוט, רעוא דכל רעוין. (48) כי הקדמת נעשה לנשמע היתה בחמישי בסיון – פירש"י עה"פ משפטים כד, ד. (49) ראה הוספות לתו"א שם (קט, א) שמקשר הענין דב' הכתרים, עם זה שעל כל דיבור ודיבור פרחא נשמע (ראה שבת פח, ב) – והרי הענין דפרחה נשמעין הוא (לכאורה) בדרגא שלמעלה מהרצון לעשות. (50) ועפ"ז יובן מה שארז"ל (הובא לעיל ס"ז) "שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ יקבל עליו עול מצוות" – דלכאורה, בלי קבלת עול מלכות שמים אי אפשר להיות עול מצוות [בדוגמת מלך בוד', שהעול לקיים גזירותיו שייך דוקא לאחר שקיבלו אותו למלך עליהם (ראה מכילתא (ויל"ש) עה"פ יתרו כ, ג)], וא"כ, כשמקבל עליו עול מצוות, זה עצמו מוכיח שקיבל עליו עול מלכות שמים, ולמה צריך לצוות שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה. ויש לומר, שהציווי לקבל עליו עומ"ש תחילה הוא שהקבלת עומ"ש תהי' "תחילה" דקבלת עול מצוות, היינו שבעול המצוות שלו יורגש בגילוי הביטול דעול מלכות שמים, כדלקמן בפנים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נוסף שְׁזָה (הקבלה וההחלטה שלו לַעֲשׂוֹת מַה שְׁנֻצְטָה) יְהִיָּה
 - 2 הֶרְצוֹן שְׁלוֹ של האדם עצמו, ולא רק שיעשה כך בפועל כי הוא מבטל
 - 3 את הרצון האישי שלו כלפי הרצון העליון, וְהַבְטוּל דְּקַבְּלַת עַל
 - 4 מַלְכוּת שְׁמִים הוּא בְּאֶדָם עֲצָמוֹ, היינו לא התבטלות לצורך העשייה
 - 5 ואפילו לא התבטלות של הרצון אלא
 - 6 ביטול כללי ברמה כזו שְׁכַל
 - 7 מְצִיאוֹתוֹ של האדם, ולא רק כוח
 - 8 כזה או אחר, הוּא זֶה שֶׁהוּא
 - 9 עֲבָדוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, מֶלֶךְ מַלְכֵי
 - 10 הַמֶּלְכִּים הַקָּבָ"ה. וּמִזֶּה מוֹכֵן, שֶׁהַמַּעֲלָה
 - 11 שֶׁהַמַּעֲלָה דְּקַבְּלַת עַל מַלְכוּת
 - 12 שְׁמִים לְגַבִּי קַבְּלַת עַל מִצּוֹת,
 - 13 הִיא גַם בְּעֶנְיֵן הַבְּטוּל וּקְבַלַת
 - 14 עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים הִיא מִתּוֹךְ בִּיטוּל
 - 15 יוֹתֵר עֲמוּק וְיוֹתֵר פְּנִימִי. דְּבִקְבָּלַת
 - 16 עַל מִצּוֹת, שְׁהִיא קַבְּלַת עוֹל רַק
 - 17 לְעֵנִין הַמַּעֲשֶׂה או אפילו גם לְעֵנִין
 - 18 הַרְצוֹן, אֵין בִּיטוּל מוּחַלֵּט שֶׁל כָּל
 - 19 מְצִיאוֹתוֹ אֵלָּא נִשְׁאָר אֲצִלּוֹ וּבֹ
 - 20 בְּחוּבוֹ מְצִיאוֹת שְׁאִינֶה בְּטִלָּה⁵¹
 - 21 ולכן אין זה ביטול מושלם (וכפי
 - 22 שמבואר בהערה 51 כאן, אפילו
 - 23 הביטול לגבי המעשה בפועל לא
 - 24 מושלם, כי בעצם המציאות שלו יש
 - 25 עדיין חלק שלא בטל לאלוקות בביטול
 - 26 מוחלט), וְאִמְתִּית הַבְּטוּל שֶׁל
 - 27 האדם לאלוקות הוּא בְּקַבְּלַת עַל
 - 28 מַלְכוּת שְׁמִים, שְׁהוּא בִּיטוּל בִּרְמָה
 - 29 כְּזוֹ שְׁכַל מְצִיאוֹתוֹ הִיא זֶה
 - 30 שֶׁהוּא עֲבָד הַמֶּלֶךְ וְלֹא נִשְׁאָר
 - 31 שום חלק במציאותו שאינו בטל
 - 32 לאלוקות לחלוטין. [אלא שאם כן
 - 33 נשאלת השאלה מדוע בכלל יש צורך
 - 34 בביטול וקבלת עול של קיום המצוות,
 - 35 והרי העיקר הוּא בִּיטוּל וּקְבַלַת עוֹל
 - 36 מַלְכוּת שְׁמִים וגם הקבלת-עול של
 - 37 המצוות איננה ביטול מוחלט ועל כך
 - 38 מבאר ומיישב, וְזֶה שְׁצָרִיכָה
 - 39 לְהִיּוֹת (גַּם) קַבְּלַת עַל מִצּוֹת,
- למרות שלכאורה זהו ביטול לא מושלם, הוּא בְּכַדִּי שֶׁהַבְּטוּל יְהִיָּה (גַּם) בְּנוֹגֵעַ לְקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת בְּפַעַל⁵² ולא יישאר דבר כללי מופשט כמו 'רצוא' בלי 'שוב'. וְכֹאֲשֶׁר הַבְּטוּל ד'נִשְׁמַע" (קַבְּלַת עַל מִצּוֹת) הוּא לְאַחֲרֵי וְעַל-יְדֵי הַקִּדְמַת הַבְּטוּל ד'נִעֲשֶׂה" (קַבְּלַת עַל מַלְכוּת שְׁמִים),
- שְׁנִרְגָּשׁ בָּאֵדָם בְּגִלְדֵי דְזֶה שְׁמַקְבֵּל עָלָיו לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שְׁיֻצְטָה, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲצָמוֹ כָּל הַעֲצָמוֹת וְכָל הַמְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ עֲבָדוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, אֲזִי גַם הַבְּטוּל ד'נִשְׁמַע" הוּא כְּבָר לֹא בִיטוּל שְׁאִינוֹ מוּשָׁלֵם אֵלָּא הוֹפֵךְ לְהִיּוֹת בִּיטוּל מוּחַלֵּט בְּכָל מְצִיאוֹתוֹ (בְּנוֹגֵעַ לְכַחוֹת הַגְּלוּיִים שְׁלוֹ שֶׁלְעֵנִין זֶה הִיא קַבְּלַת עוֹל הוּוֹ שֶׁל נִשְׁמַע"), וְאֵין שִׁיף לֹא יִתְכַן כָּלֵל שֶׁלֹּא יִקָּם הַצְּוִי בְּפֹעֵל.
- (ט) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּכִמוֹ שְׁבִרְצוֹא וְשׁוּב, תְּכִלִּית הַפְּנוּגָה דְּהִרְצוֹא' הִיא בְּשִׁבִּיל הִ'שׁוּב' שְׁלֹאֲחֲרֵי הִרְצוֹא⁵³, עַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא ב'נִעֲשֶׂה" (קַבְּלַת עַל מַלְכוּת שְׁמִים) וְנִשְׁמַע" (קַבְּלַת עַל מִצּוֹת) שֶׁהֵם כְּמוֹ רְצוֹא וְשׁוּב, שְׁתְּכִלִּית הַפְּנוּגָה ד'נִעֲשֶׂה" הִיא שְׁזָה יָבִיא ל'נִשְׁמַע". וְעַל-יְדֵי "הַקִּדְמַת נִעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע", שְׁנִעֲשֶׂה" הוּא הַקִּדְמָה ל'נִשְׁמַע", מִתּוֹסֵף עָלָיו ב'נִעֲשֶׂה" כִּי הַבְּטוּל ד'נִעֲשֶׂה" (מִצַּד-עֲצָמוֹ), עִם הִיּוֹתוֹ בְּטוּל דְּמִסִּירוֹת-נִפְשׁ שֶׁהוּא בְּטוּל ד'נִעֲשֶׂה" הוּא לְנִשְׁמַע", עַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא ב'נִעֲשֶׂה" (קַבְּלַת עַל מַלְכוּת שְׁמִים) וְנִשְׁמַע" (קַבְּלַת עַל מִצּוֹת) שֶׁהֵם כְּמוֹ רְצוֹא וְשׁוּב, שְׁתְּכִלִּית הַפְּנוּגָה ד'נִעֲשֶׂה" הִיא שְׁזָה יָבִיא ל'נִשְׁמַע". וְעַל-יְדֵי "הַקִּדְמַת נִעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע", שְׁנִעֲשֶׂה" הוּא הַקִּדְמָה ל'נִשְׁמַע", מִתּוֹסֵף עָלָיו ב'נִעֲשֶׂה" כִּי הַבְּטוּל ד'נִעֲשֶׂה" (מִצַּד-עֲצָמוֹ), עִם הִיּוֹתוֹ בְּטוּל דְּמִסִּירוֹת-נִפְשׁ שֶׁהוּא בְּטוּל ד'נִעֲשֶׂה" הוּא לְנִשְׁמַע", עַל-יְדֵי שֶׁ"נִעֲשֶׂה" הוּא הַקִּדְמָה

(51) ויתירה מזו, דכיון שהמציאות שאינה בטילה היא עצם מציאותו [שהוא העצם (גם) דכחותיו הגלויים] – גם הביטול שבכחות הגלויים שלו אינו בשלימות, דהגם שמקבל עליו עול מצוות – נשאר אצלו (בהעלם עכ"פ, גם בדרגת ההעלם דכחות הגלויים) נתינת מקום שאפשר לפעמים לא לקיים הציווי. (52) כי הביטול דקבלת עול מלכות שמים (מצד עצמו) הוא באופן דרצוא והעלאה למעלה, ואינו שייך לקיום המצוות – ראה סה"מ תרכ"ט שם (ע' קז). (53) ראה בארוכה סה"מ תרמ"ט ע' רנו ואילך. ובכ"מ. (54) ראה סה"מ תרכ"ט שם (ע' קצב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ל'נשמע' לקבל עליו על מצות ('שוב' והמשכה למטה),
 2 על-ידי-זה נשלמת הפונה ד'נתאנה הקב"ה להיות לו
 3 יתברך דירה בתחתונים⁵⁵, פונת העצמות⁵⁶. ויש להוסיף,
 4 שהמעלה ד'נשמע' שעל-ידי הקדימה ד'נעשה' על
 5 הענין ד'נעשה' עצמו, הוא
 6 גם בבטול. כי הבטול
 7 ד'נעשה' (מצד-עצמו) הוא
 8 שאינו מציאות לעצמו (והוא
 9 רק עבדו של המלך), ועל-
 10 ידי "הקדמת נעשה
 11 לנשמע", שהבטול
 12 ד'נשמע' הוא דגמת הבטול
 13 ד'נעשה', הבטול הוא גם
 14 במציאות דהאדם.
 15 יו"ד) ועל-דבר-זה בדומה
 16 לאמור לעיל אודות היתרון שבבטול
 17 של 'נעשה' על הביטול של 'נשמע'
 18 וכיצד על ידי הקדמת 'נעשה' ל'נשמע'
 19 נפעל עליו גם בבטול של 'נשמע'
 20 הוא בשני הענינים שבראש-
 21 חדש סיון, הבטול ד'יום
 22 הזה' והבטול ד'מדבר'⁵⁷,
 23 המבוארים לעיל באריכות,
 24 שהמעלה דהבטול ד'יום
 25 הזה' על הבטול ד'מדבר'
 26 הוא בשני ענינים. ענין אחד
 27 שהבטול ד'יום הזה'
 28 (שהאבה על אף שענינה הוא
 29 קירוב והתפשטות היפך הכיוון,
 30 מכל-מקום היא בבטול) הוא גם
 31 במציאות דהאדם שגם היא
 32 מתבטלת (וכמו שהוסבר לעיל לגבי
 33 מולד הלבנה שבראש חודש מציאותה
 34 מתחדשת והיא בבטול. וישל-ידי-
 35 זה דוקא נשלמת הפונה
 36 ד'דירה בתחתונים' אמרו
 37 חכמינו ז"ל במדרש 'נתאנה הקדוש'
 38 ברוך-הוא להיות לו דירה בתחתונים
- 1 ל'נשמע' לקבל עליו על מצות ('שוב' והמשכה
 2 למטה), על-ידי-זה נשלמת הפונה ד'נתאנה
 3 הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים⁵⁵,
 4 פונת העצמות⁵⁶. ויש להוסיף, שהמעלה
 5 ד'נשמע' שעל-ידי הקדימה ד'נעשה' על
 6 הענין ד'נעשה' עצמו, הוא גם בבטול. כי
 7 הבטול ד'נעשה' (מצד-עצמו) הוא מציאות
 8 לעצמו (והוא רק עבדו של המלך), ועל-ידי
 9 "הקדמת נעשה לנשמע", שהבטול
 10 ד'נשמע' הוא דגמת הבטול ד'נעשה',
 11 הבטול הוא גם במציאות דהאדם.
 12 יו"ד) ועל-דבר-זה הוא בשני הענינים
 13 שבראש-חדש סיון, הבטול ד'יום הזה'
 14 והבטול ד'מדבר'⁵⁷, המבוארים לעיל
 15 באריכות, שהמעלה דהבטול ד'יום הזה'
 16 על הבטול ד'מדבר' הוא בשני ענינים. ענין
 17 אחד שהבטול ד'יום הזה' (שהאבה היא
 18 בבטול) הוא גם במציאות דהאדם שגם
 19 היא מתבטלת (וכמו שהוסבר לעיל לגבי
 20 מולד הלבנה שבראש חודש מציאותה
 21 מתחדשת והיא בבטול. וישל-ידי-זה דוקא
 22 נשלמת הפונה ד'דירה בתחתונים' אמרו
 23 חכמינו ז"ל במדרש 'נתאנה הקדוש' ברוך-
 24 הוא להיות לו דירה בתחתונים
- 1 ויש להוסיף, דזה שהבטול ד'יום הזה' נמשך
 2 וחודר גם במציאות דהאדם
 3 נגם לאחר הבטול שנמשך
 4 במציאות, הוא (לא רק בטול
 5 ה"ש", היינו שהישות שלו בטלה אבל
 6 מציאותו, עם כל הגדרים שלה, קיימת
 7 אלא) בטול במציאות ביטול
 8 מוחלט ללא כל מציאות משלו, הוא
 9 על-ידי המשכת העצמות גילוי
 10 מהותו ועצמותו של הקדוש-ברוך-הוא
 11 בעצמו, שפכת העצמות כיוון
 12 שהוא מעל כל הגדרים ולגביו אין שום
 13 מגבלות הוא לחבר שני הפכים
 14 (בטול ומציאות ומשמעות
 15 השילוב והחיבור היא, כאמור, שתהיה
 16 מציאות ומכל-מקום תהיה בטלה
 17 לגמרי).
 18 ויש לומר שזה האמור לעיל
 19 שהביטול חודר במציאות עצמה על ידי
 20 'המשכת העצמות' מרמז גם
 21 בלשון הפתוב "ביום הזה"
 22 כפי שממשיך ומבאר.
 23 דהנה מבאר ב'לקוטי
 24 תורה'⁵⁸, ספר מאמרי אדמו"ר זקן
 25 על פרשיות התורה בחומשים ויקרא-
 26 במדבר-דברים שלשון "זה",
 27 שהוא לשון הנופל על דבר
 28 שאפשר להראות עליו
 29 באצבע ולומר "זה", הוא רק
 30 בהקב"ה, כי רק האלוקות היא אכן

(55) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. (56) ראה תו"מ סה"מ כסלו ע' כד. ובכ"מ. (57) ועד"ז הוא בדיבור דתורה והשגת התורה, דמעלת הדיבור דתורה היא שהוא באופן דעונה אחר הקורא* – ביטול; ומעלת ההשגה דתורה היא – שגם השכל דהאדם ("מציאות" שלו) נעשה חד עם התורה. (58) ראה לב, ג.

(*) ראה הוספות לתו"א שם (בתחילת המאמר), דזה שצריך ללמוד תורה בדיבור דוקא, אף שעיקר ענין הלימוד הוא ידיעת התורה, הוא כי דוקא הדיבור דתורה הוא באופן דכעונה אחר הקורא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מציאות אמיתית מוחלטת כמו שכתוב⁵⁹ בתורה על הקדוש-ברוך-הוא זה
 - 2 אֱלִי וְאַנְהוּ, כִּי "מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבֹדוֹ"⁶⁰ והוא אכן נמצא
 - 3 באמת בכל מקום ומקום. ומבאר במקום אחר⁶¹ בחסידות דאמתית
 - 4 הענין ד"זה" הוא רק בעצמותו יתברך המהות והעצמות של
 - 5 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו ורק העצמות
 - 6 היא מציאות אמיתית מוחלטת. כִּי
 - 7 פִּרּוּשׁ "זֶה" הוּא שֶׁהִדְבֵּר
 - 8 שְׁאוּמְרִים עָלָיו "זֶה", הוּא
 - 9 מְצִיאוֹתוֹ האמיתית שֶׁל הַדְּבָר,
 - 10 ולא רק איזו שהיא הארה, התגלות או
 - 11 התפשטות מסויימת של המציאות
 - 12 האמיתית וְכִיּוֹן שֶׁל הַנִּמְצָאִים,
 - 13 כל הנבראים מכל הסוגים ובכל הדרגות
 - 14 כּוֹלֵל גַּם הַגְּלוּיִים האלוקים
 - 15 הרוחניים הִכִּי נִעְלִים ואין צריך
 - 16 לומר שזה נכון לגבי נבראים גשמיים
 - 17 נחותים, מְצִיאוֹתָם אֵינָה מִצַּד
 - 18 עֲצָמָם אינם בעלי מציאות עצמאית,
 - 19 אלא כל המציאות והקיום שלהם היא
 - 20 מציאות שלא מצד עצמם וּתְלוּיָה
 - 21 בְּרִצּוֹן הַעֲצָמוֹת⁶² שהוא הבורא
 - 22 והמקיים אותם, אִי-אֶפְשָׁר לוֹמַר
 - 23 עֲלֵיהֶם בְּשִׁלְמוֹת "זֶה הַדְּבָר"
 - 24 שהרי הם 'נמצאים' שאין להם מציאות
 - 25 אמיתית כי מציאותם איננה מצד עצמם
 - 26 אלא מצד הבורא שברא אותם,
 - 27 ומציאותם תלויה ברצונו, וְאִמְתִּית
 - 28 הַעֲנִיָּן ד"זֶה" מציאות שאפשר
 - 29 להתייחס אליה כמציאות אמיתית
 - 30 'מראה באצבעו ואומר זה' הוא רק
 - 31 בַּעֲצָמוֹתוֹ יתברך.
 - 32 וְזֶהוּ "בִּיּוֹם הַזֶּה", שֶׁגַם אִפִּילוֹ
 - 33 הַמְּצִיאוֹת דִּהְתַּפְּשׁוּטוֹת והתגלות
 - 34 ("יוֹם" לשון אור וגילוי) ולא רק
 - 35 העצמות הוּא כְּבִטּוֹל ("הַזֶּה")
 - 36 ביטוי שנאמר רק על מציאות אמיתית,
 - 37 כמבואר (לעיל), הוּא עַל-יְדֵי
 - 38 גְּלוּי כֹּחַ הַעֲצָמוֹת, "יוֹם
 - 39 (גְּלוּי) הַזֶּה" ובדומה למבואר
 - 40 לעיל שבכוח העצמות גם הביטול של
 - 41 'נשמע' הוא ביטול מוחלט ומושלם כמו הביטול של 'נעשה'.
- 1 (א) וַיֵּשׁ לוֹמַר, שְׁזָהוּ גַם הַקָּשֶׁר ד"בִּיּוֹם הַזֶּה" עַם
- 2 "(מִדְּבָר) סִינִי", ועל 'סיני' דרשו חכמינו ז"ל שִׁירְדָה שְׁנֵאָה
- 3 לְאֻמוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא קָבְלוּ בּוֹ בְּהַר סִינִי אֶת הַתּוֹרָה⁶³. דְּכִמוֹ⁶⁴
- 4 שִׁישְׂרָאֵל קָבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה בְּהַר סִינִי מִפְּנֵי שֶׁכָּפָה הַקֶּבֶ"ה
- 5 עֲלֵיהֶם הִר כְּגִיט³⁹ ומבואר על
- 6 כן בתורה החסידות שה'כפיה' הייתה
- 7 הַתְּגָלוֹת הָאֲהָבָה לִישְׂרָאֵל⁶⁵
- 8 הַתְּגָלוֹת כֹּל כֵּן גְּדוּלָה וְעֲצוּמָה
- 9 שֶׁכּוֹחָהּ מִמֶּנָּה לֹא יִכְלוּ שֶׁלֹּא
- 10 לַחֲסִידִים בְּרִצּוֹן לִקְבֹּלַת הַתּוֹרָה –
- 11 וּבִלְשׁוֹן הַנְּבִיא מִלֵּאכִי עַל אֲהַבַת
- 12 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל
- 13 "וְאֵהָב אֶת יַעֲקֹב"⁶⁶, כְּמוֹ-כֵן
- 14 הוּא בְּנוֹגֵעַ לְאֻמוֹת הָעוֹלָם
- 15 שֶׁלֹּא קָבְלוּ אֶת הַתּוֹרָה שְׁזָהוּ
- 16 מִפְּנֵי שִׁירְדָה שְׁנֵאָה לְאֻמוֹת
- 17 הָעוֹלָם – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַמֶּשֶׁךְ אוֹתוֹ
- 18 פֶּסֶק בְּמִלֵּאכִי "וְאֵת עֲשׂוֹ
- 19 שְׁנֵאֲתִי"⁶⁶ ומפני השנאה והריחוק
- 20 מִלְּמַעְלָה, אוֹמוֹת הָעוֹלָם לְמַטָּה סִירְבוּ
- 21 לִקְבֹּלַת הַתּוֹרָה. וְזֶה שִׁ"וְאֵהָב אֶת
- 22 יַעֲקֹב וְאֵת עֲשׂוֹ שְׁנֵאֲתִי" הוּא
- 23 לֹא מִפְּנֵי הַמַּעֲלָה דִישְׂרָאֵל
- 24 בִּיחס לְאֻמוֹת הָעוֹלָם, כִּי זֶה גּוֹפֵא
- 25 עֲצוּמָה, הֵינּוּ עֲצֵם הַעוֹבְדָה
- 26 שֶׁהַחֲזִירָה הַקֶּבֶ"ה (לְתוֹרָה)
- 27 עַל כָּל אֲמָה וְלִשׁוֹן⁶⁷ והציע
- 28 לְכָל הָאוֹמוֹת לִקְבֹּל אֶת הַתּוֹרָה
- 29 מוֹכִיחַ שְׁתִּינִית הַתּוֹרָה בָּאָה
- 30 וְנוֹכַחַת הִיא מִמָּקוֹם נִעְלָה
- 31 בְּיֹתֵר לְמַעְלָה בְּאֻלּוּקוֹת, שֶׁכָּל
- 32 הַמַּעֲלֹת שִׁישׁ לְנִבְרָאִים, כּוֹלֵל גַּם
- 33 הַמַּעֲלָה ד"בְּנִים אֲתָם לֵה'
- 34 אֱלֹהִים⁶⁸ שהיא מעלה גדולה
- 35 מֵאֵד שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵינָם תּוֹפְסִים
- 36 מִקּוֹם שָׁם בְּאוֹתוֹ 'מָקוֹם נִעְלָה
- 37 בְּיֹתֵר' בְּאֻלּוּקוֹת שֶׁמִּמֶּנּוּ בֵּא מִתֵּן תּוֹרָה,
- 38 וְלִגְבִי בְּחִינָה נִעְלִית זֹו בְּאֻלּוּקוֹת
- 39 וּשְׁנֵיהֶם (יִשְׂרָאֵל וְאֻמוֹת
- 40 הָעוֹלָם) שְׁוִים – וְכִלְשׁוֹן הַכּוֹתֹב
- 41 בְּתַחֲלִית הַפֶּסֶק בְּמִלֵּאכִי "הֲלֹא אֶחָ עֲשׂוֹ לַיעֲקֹב"⁶⁶, אֲלֹא

(59) בשלח טו, ב. וראה פירש"י עה"פ. שמו"ר ספכ"ג. 60) ישע"י ו, ג. 61) ראה ד"ה זה היום תחלת מעשיך, דכ"ט אלול ה'תשל"ג (סה"מ תשל"ג ע' 485). ובכ"מ. 62) ראה סה"מ ה'תשי"א ע' 25 ואילך. וראה שם ס"ע 35. 63) שבת פט, סע"א ובפירש"י שם. 64) בהבא לקמן ראה (עד"ו) לקו"ש ח"ד ע' 1309. 65) תו"א מג"א צח, ד. לקו"ת ראה כב, א. ובכ"מ. 66) מלאכי א, ג. 67) ע"ז ב, ב. ובכ"מ. 68) ראה יד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שִׁבְכַחְיָתוֹ הַחֲפָשִׁית וְלֹא מִפְּנֵי מַעֲלָה מִסְרִימַת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִגְבִי
2 אֹמֶת הָעוֹלָם בְּחֹר הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא לְהִיּוֹת "וְאַהֲבָ אֶת יַעֲקֹב וְאֵת
3 עֲשֹׂ שְׁנֵאתִי".
4 וְזֶהוּ הַקָּשָׁר דְּ"בִיּוֹם הַזֶּה" הַפְסוּק שֶׁמִּמֶּנּוּ לְמִדִּים אֶת הַגּוֹרָה שׁוּוּה
5 בְּגִמְרָא עִם "מְדַבֵּר סִינִי",
6 הַפְסוּק שֶׁמִּמֶּנּוּ רָאִי לְלִמּוֹד אֶת הַגּוֹרָה
7 שׁוּוּה לְפִי קוּשִׁיית הַתּוֹסֵפוֹת דְּזֶה
8 שְׁ"יִרְדָּה שְׁנֵאתָ לְאֻמּוֹת
9 הָעוֹלָם" בְּמִתָּן תּוֹרָה הוּא לְפִי
10 שְׁכָךְ בְּחֹר הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא
11 בְּכַחֲשִׁיתוֹ הַחֲפָשִׁית (פִּנְ"ל),
12 וְאַמְתִּית עֲנִין הַבְּחִירָה בְּחִירָה
13 חוֹפְשִׁית בְּאֻמַּת לֵאל כֹּל הַשְּׁפָעָה עַל
14 הַבּוֹחֵר בְּגַלּל מַעֲלוֹת וִיתְרוֹנוֹת שֶׁל
15 הַדְּבָר הַנִּבְחָר הוּא רַק בְּעֶצְמוֹתוֹ
16 יִתְבָּרֵךְ, שְׁעָלֵי רָאִי לִמּוֹד "זֶה" כִּי
17 רַק ה'עֲצָמוֹת' הֵיא מִצִּיאוֹת אִמִּיתִית.
18 וְעַל-דִּרְדֵּר-זֶה הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ
19 לְהַעֲנִין דְּ"סִינִי, שְׁיִרְדָּה
20 שְׁנֵאתָ לִיצֵר-הָרַע"
21 (שְׁבִישְׂרָאֵל), שְׁעַל-יִדֵּי-זֶה
22 בְּכּוֹחַ הַשְּׁנֵאתָ וְהַדְּחִייתָ לִיצֵר הָרַע
23 שִׁירְדָה בְּמִתָּן תּוֹרָה נִתֵּן הַכֹּחַ לְבְנֵי
24 יִשְׂרָאֵל לְכַרֵּךְ וּלְתַקֵּן אֶת הַמִּדּוֹת
25 דְּנִפְשָׁן הַבְּהִמִּית, שְׁהוּא עַל-
26 יְדֵי גִלּוּי כֹחַ הָעֲצָמוֹת. וְהַטֵּעַם
27 שֶׁגִּלּוּי כּוֹחַ הָעֲצָמוֹת הוּא דּוּקָא
28 בְּתִיקוֹן הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִּית הוּא דְּזֶה
29 שְׁנִפְשָׁן הָאֱלֹקִית בְּטִלָּה
30 לְאֱלֹקוֹת, כּוֹלָל שְׁגָם
31 הַהִתְפַּשְּׁטוֹת שְׁלָה (הָאֲהָבָה)
32 הֵיא בְּטִטּוֹל, כִּמְבוּאָר לְעִיל הִיתְרוֹן
33 הַמִּיּוּחָד שִׁישְׁנו כֹּאשֶׁר מִצִּיאוֹת
34 מִתְבַּטֵּל אֵינוֹ חֲדוּשׁ כִּלְכָךְ
35 שְׁהִי זֶה טְבַעִי שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
36 תִּתְבַּטֵּל לְאֱלֹקוֹת, וְעַקֵּר הָעֲנִין
37 דְּגִלּוּי כֹחַ הָעֲצָמוֹת, הִנְרִמּוּ
38 בְּמִלִּים "יּוֹם הַזֶּה", כִּמְבוּאָר
39 לְעִיל, הוּא בְּזֶה שְׁ"בָאוּ בְנֵי
40 יִשְׂרָאֵל מְדַבֵּר סִינִי", בְּרוּר
41 וְזִכְרוֹן תִּיקוֹן עֵידוֹן הַגּוֹף הַגִּשְׁמִי
42 וְהַחֲמוּרִי וְנִפְשָׁן הַבְּהִמִּית, וְכֹחַ זֶה נִמְשָׁךְ, כֹּאמֹר, בְּמִתָּן תּוֹרָה כֹּאשֶׁר יִרְדָה
43 שְׁנֵאתָ לִיצֵר הָרַע' שֶׁבְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל.
- אֵלֶּא שְׁאֵף-עַל-פִּי-כֵן לְמִדּוֹת הַמְבוּאָר לְעִיל בְּאִרְכּוֹת כִּיצַד גַּם הַבִּטּוּל
'בִּיּוֹם הַזֶּה' קָשׁוֹר עִם הַמִּשְׁכַּת וְהַתְּגַלּוֹת הָעֲצָמוֹת מִכֹּל מְקוֹם עַקֵּר הַבָּאוּר
(בְּאִרְכּוֹת וּבְכַפְרִיּוֹת) בְּדִרּוּשׁ בְּמִאמֹר הַנּוֹכַח שְׁבִיתוֹרָה אֹרִי
בְּמַעֲלָה דְּרֹאשׁ-חֲדָשׁ סִינִי, הוּא בְּעֲנִין הַבְּטוּל דְּבַחֲשִׁית
"מְדַבֵּר" וְלֹא בְּבִטּוֹל הִנְרִמּוּ בִּבְיוֹם
הַזֶּה, כִּי הַמַּעֲלָה בְּזֶה שְׁגָם
הַמִּצִּיאוֹת הוּא בְּטוּל [בְּרוּר
הַמִּדּוֹת דְּנִפְשָׁן הַבְּהִמִּית עִם
הַתִּיקוֹן הַמּוֹשֵׁלם שֶׁלָּה, וְעַל-דִּרְדֵּר-
זֶה שְׁהַמִּצִּיאוֹת (אֲהָבָה)
דְּנִפְשָׁן הָאֱלֹקִית הֵיא בְּטוּל
לְאֱלֹקוֹת] שְׁכֹל זֶה מִרְמוֹם בִּבְיוֹם הַזֶּה
הֵיא שְׁעַל-יִדֵּי-זֶה מִתְּגַלָּה כֹּחַ
הָעֲצָמוֹת (פִּנְ"ל), אֲכָל בְּכַדִּי
לְעוֹרֵר וּלְהַמְשִׁיךְ הָעֲנִין
דְּמִתָּן-תּוֹרָה (הַמְשַׁכָּת
הָעֲצָמוֹת) הוּא לֹא עַל יְדֵי הַבִּטּוּל
הָאֹמֹר, עִם כֹּל מַעֲלָתוֹ, אֵלֶּא דּוּקָא
עַל-יְדֵי הַבְּטוּל הַבָּא מִעֲצָם
הַנֶּפֶשָׁמָה, וְלֹא מִתִּיקוֹן הַנֶּפֶשׁ
הַבְּהִמִּית וְגַם לֹא מֵאֲהַבַת ה' שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֹקִית שֶׁהֵם עֲנִינִים פְּרִטִּים
בִּ/כּוֹחוֹת הַגִּלּוּיִם דְּבְטוּל זֶה שֶׁל
עֲצָם הַנֶּפֶשָׁמָה, דּוּקָא הוּא מְגִיעַ
רִנּוּגֵעַ' בְּהָעֲצָמוֹת שֶׁל הָאֱלֹקוֹת.
וְיֵשׁ לְקָשָׁר זֶה הָאֹמֹר לְעִיל
שֶׁבְּמִתָּן תּוֹרָה נִמְשָׁךְ כּוֹחַ הָעֲצָמוֹת כִּי
עֲבוּדָתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 'נִנְעָה' עַד
הָעֲצָמוֹת עִם מָה שְׁבִירָאשׁ-חֲדָשׁ
סִינִי הֵיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל "כָּאִישׁ
אֶחָד בָּלָב אֶחָד"⁶⁹, כִּדְרַשׁ
חֲכָמֵינוּ ז"ל עַל הָאֹמֹר בְּתוֹרָה בְּהַמְשָׁךְ
לְבַחְרוֹשׁ הַשְּׁלִישִׁי... בָּאוּ מְדַבֵּר סִינִי,
וְיִחִין שֶׁם יִשְׂרָאֵל נִגְדַּה הָרַע וּמִמָּה
שֶׁנִּמְאָר 'יִחִין' לְשׁוֹן יִחִיד דּוּרִישׁ
שֶׁהַתְּנִיָּה הֵייתָ בְּאַחֲדוֹת מִלָּאָה, כֹּאִישׁ
אֶחָד בָּלָב אֶחָד 'וְאָמַר הַקֶּבֶץ"⁷⁰
הָרַי הַשְּׁעָה הַזֹּאת שֶׁבָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הֵם בְּאַחֲדוֹת הֵיא הַשְּׁעָה הָרֹאשִׁית
שְׁאֵתָן לָהֶם אֶת תּוֹרַתִּי⁷⁰, כִּי
זֶה שְׁהִי "כָּאִישׁ אֶחָד בָּלָב
אֶחָד" הוּא עַל-יְדֵי הַגִּלּוּי דְּשִׁרְשָׁן הַנֶּפֶשָׁמָה שְׁלִמְעָלָה
נִעֲלָה יוֹתֵר מִהַנֶּפֶשָׁמָה הַמְּלַכְשֶׁת בְּגוֹף, וְהוּא לֹא יוֹרֵד לְמַטָּה לְגוֹף אֵלֶּא

(69) פִּרְשִׁי "עַה"פ יִתְרוֹ יֵט, ב. 70) וִיק"ר פ"ט, ט. דא"ז פ' השלום. וראה גם תנחומא באבער יתרו ט. וראה לקו"ש חכ"א שיחה א' וב' לפ' יתרו (ע' 100 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נשאר למעלה וּכְמִבְּאֵר בַּתְּנִיָּא ⁷¹ שְׁכַל יִשְׂרָאֵל הֵם אֲחִים מִמֶּשׁ,
2 מאוחדים באחדות מלאה ומוחלטת הוא (דִּקְא) מִצַּד שְׂרֵשׁ נִפְשָׁם
3 כי 'בשורש' כל בני ישראל שווים, וְלִכְן זֶה שֶׁהָיוּ "כְּאִישׁ אֶחָד" ⁷²
4 של שורש הנשמות שבוֹדֵךְ כָּלל הוא נעלם ובאותה שעה התגלה זֶה שֶׁהָיוּ
5 "כְּאִישׁ אֶחָד" ⁷² הַגִּיעַ
6 בְּהִעָצְמוֹת, וְנִתְעוֹרַר אֶצְלוֹ
7 עצמותו של הקדוש-ברוך-הוא
8 כְּכִיכּוֹל הַרְצוֹן לִיתֵן לָהֶם לִבְנֵי
9 ישראל למטה אֶת תּוֹרָתוֹ.
10 (יב) וְזֶהוּ "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי גו'"
11 בַּיּוֹם הַזֶּה" גו', דִּהְיֶה
12 שֶׁהֶעֱנִין ד' יוֹם הַזֶּה" הוא
13 בְּכָל רֹאש־חֹדֶשׁ ולא רק בראש
14 חודש סיוון (שהרי הלכנה מתחדשת
15 בכל ראש חודש, וכפי שאכן נאמר
16 בתורה בלשון זה גם לגבי ראש חודש
17 ניסן, כמבואר לעיל), מְכַל־מְקוֹם עֶקֶר
18 הֶעֱנִין ד' יוֹם הַזֶּה" הוא
19 ב' (רֹאשׁ) חֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי" כפי
20 שממשיך ומבאר.
21 וְהֶעֱנִין הוא (כְּמִבְּאֵר בְּדִרְוֹשִׁי
22 מאמרי החסידות של אדמו"ר
23 ה'צִמַח צְדִק' ⁷³), ד' חֹדֶשׁ
24 ה'רֹאשׁוֹן" חודש ניסן הוא
25 בְּחִינַת סִיְהָרָא, בחינת ירח שהוא
26 מִידַת מְלָכוּת כי כשם שהירח אין
27 לוֹ אור משלו אלא הוא מקבל את
28 אורו מהשמש, כך מידת המלכות אין
29 לה עֵצִין ותוכן משלה והיא מקבלת
30 את האור והשפע מהמידות שמעליה.
31 דִּהְיֶה שֶׁגַם בְּרֹאש־חֹדֶשׁ נִסָּן
32 יֵשׁ הַיְחוד חיבור שגורם להשפעה
33 פְּנִימִית ותוספת אור ד' שְׁמֵשׁ
34 וְסִיְהָרָא' השמש, בחינת משפיע
35 והיירח, בחינת מקבל (זְעִיר־אֲנִפִּין
36 'פנים קטנות' הם במידות "שיש בהן
37 אור מועט לעומת המוחין, וז"א הוא
38 בחינת משפיע ומלכות שהיא
39 מְכַל־מְקוֹם, מקבל),
40 בְּרֹאש־חֹדֶשׁ נִסָּן, הֶעֱקֵר
- הוא ה'מְלָכוּת' ה'סִיְהָרָא' וכשהעיקר הוא ה'מְקַבֵּל' יש פחות השפעה
והתגלות. וְחֹדֶשׁ אֵיךְ נִקְרָא בכתוב בספר מלכים 'זִיו' ⁷⁴, הוא
ה'יְסוֹד' שְׁמֵאִיר ב'מְלָכוּת' ⁷⁵. וְזֶה שֶׁה'יְסוֹד' נִקְרָא 'זִיו'
הוא לְפִי שֶׁהוּא זִיו וְהָאֵרָה בְּלִבָּד ולא העצם, כך שאמנם יש
כאן הארה מהמידות אבל זו הארה
מועטת בלבד. ו'בְּחֹדֶשׁ
הַשְּׁלִישִׁי" חודש סיוון, החודש של
מתן תורה, מְקַבֵּל ה'מְלָכוּת'
מ'תַּפְאֲרָת', ואזי ההשפעה נעלית
הרבה יותר דְּב'תַּפְאֲרָת' הוא
גְּלוֹי שֵׁם הַיְוֵה' שֶׁהוּא שֵׁם
הָעֶצֶם ⁷⁶ ולא שם שקשור רק
באחת המידות. הֵינּוּ שֶׁהֶגְלוֹי
ד'חֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי" הוא לא
זִיו והארה מועטת בלבד (כְּהֶגְלוֹי
ד'חֹדֶשׁ אֵיךְ), אֶלֶא הגילוי של
חודש סיוון הוא גְּלוֹי הָעֶצֶם.
וְלִכְן, עֶקֶר הֶעֱנִין ד' יוֹם
הַזֶּה" שמורה על גילוי והמשכת
העצמות, כמבואר לעיל באריכות,
הוא בְּרֹאש־חֹדֶשׁ סִינּוֹן,
"בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי".
וְעַל-יְדֵי הַהֲכָנָה לְקַבֵּל
הַתּוֹרָה "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי,
בַּיּוֹם הַזֶּה" (רֹאש־חֹדֶשׁ סִינּוֹן)
- הֵן בְּבִרְוֵר הַמִּדּוֹת דִּנְפֶשׁ
הַבְּהִמִּית ("סִינִי"), וְהֵן
בְּכַטּוֹל ("מְדַבֵּר") דִּנְפֶשׁ
הָאֱלֹקִית, כמבואר לעיל באריכות
ובכֹּפֶרֶט הכנה למתן תורה בְּעֵנִין
"כְּאִישׁ אֶחָד בְּלִבָּד אֶחָד"
אחדות מלאה בין כל בני ישראל
[שְׂזוּ (אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל) הִיא
"כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְאֵיךְ כָּל
שֶׁאֵר הַמִּצְוֹת פְּרוּשָׁה הִיא" פירוש
ופרטים של מצווה זו ⁷⁷] - זֻכִּים
לְקַבֵּל הַתּוֹרָה בְּשִׁמְחָה
ובְּפְנִימִיּוֹת, וּמִמְשִׁיכִים זֶה אֵת
קַבֵּל הַתּוֹרָה כְּרָאוֹי בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת
עַל כָּל הַשָּׁנָה כְּלָה.

(71) פרק לב. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1059. 72) שזה נעלה יותר גם מזה שכל ישראל הם אחים. וי"ל, שבכדי להיות "כאיש אחד" הוא ע"י גילוי עצם הנשמה (שלמעלה גם מדרגת הנשמה שלמעלה מהתלבשות בגוף). 73) אוה"ת יתרו ד"ה זה (ס"ע תשעב ואילך). 74) מלכים-א ו, א. ר"ה יא, א. זח"ג קיז, ב. 75) זח"ג שם, הובא בלקו"ת במדבר ג, א. אוה"ת בהעלותך ע' שסז. 76) כס"מ הל' עכו"ם פ"ב ה"ז. פירוש שער יט (שער שם בן ד). מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח. 77) שבת לא, א.

בס"ד. ר"ד יום ג', כ"ז אייר, התשכ"ג.

– לקבוצת סטודנטים, בחדרו הק' –

בלתי מוגה

- 1 נציג הסטודנטים: לסטודנטים יש 2-3 ענינים שרצו לשוחח אודותם.
- 2 כ"ק אדמו"ר שליט"א: רק 2-3? זה הי' די טוב!
- 3 שאלה: מה דעת הרבי על הכרויות ("דייטינג") לאנשים בגילנו?
- 4 כ"ק אדמו"ר שליט"א: כל בחור ובחורה מצפים לחיי נישואין מאושרים, אבל זה מתחיל רק אחרי
- 5 הנישואין. אם "מנסים" את הקשר ("ריליישענשיפ") יותר מדי לפני החתונה, יש לזה השפעה על חיי
- 6 הנישואין. הקשר בין איש ואשה לפני החתונה צריך להיות רק באותה מידה כמו היחס בין שני אנשים
- 7 מאותו מין. אם מוסיפים יותר – ובדרך כלל לאחר זמן-מה מיתוסף הרבה יותר מאשר בהתחלה – אזי
- 8 נגרע הרבה מאוד מהיחס בין האיש והאשה לאחר נישואיהם...
- 9 כל קשר גורם קירבה, וכולם רוצים להיות נשואים באושר. הרעיון "לנסות" את הקשר במידה מסוימת
- 10 לפני החתונה התחיל רק לפני עשורים אחדים, או פחות. אבל במשך אלפי שנים היו נישואין מאושרים.
- 11 זהו רק ניסוי בן כמה שנים, ומאוד קשה להיות בטוחים לגבי התוצאות. התוצאות עשויות להראות
- 12 השפעות מאוד מזיקות של קשר מוקדם, לפני נישואין.
- 13 שאלה: האם אין חילוק בין הקשר לפני ואחרי הנישואין? האם אין זו הדרך המקובלת בחברה?
- 14 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אני מדבר על הרגשות של האיש והאשה עצמם – לא אם החברה תשמח או לא.
- 15 [היום ישנם כאלה ששמחים עם הימין הקיצוני, אחרים, עם השמאל הקיצוני, או כל מקום באמצע.
- 16 החברה הינה מגוונת ומרובת פנים וכל מיני הנהגות נסבלים].
- 17 לדעתי, זה משפיע על רגשות הזוג הנשוי לאחר נישואיהם. הם מקווים שהנישואין יארכו עשורים
- 18 ויותר, ולא שווה לתת להנאה של כמה חודשים לקלקל משהו של עשורים, עשרות שנים.
- 19 *
- 20 שאלה: מה הרבי אומר על מצב היהדות כיום?
- 21 כ"ק אדמו"ר שליט"א: בכל תקופה היו יהודים שהתרחקו מהיהדות, וזה נכון גם ב-1963. אבל זה רק
- 22 זמני, בסוף אחוז גדול חוזר.
- 23 שאלה: הם עדיין מאמינים בהכל, ברוחם.
- 24 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין להפריד בין הרוח והחיים הממשיים. ישנם חילוקים ברוח, אבל לא במעשה.
- 25 לא הכל מתפללים באותו נוסח, זה חילוק ברוח. יש שמתפללים עם כוונות לפי הקבלה, אחרים לפי
- 26 ההתבוננויות ("מעדייטשענס") של החסידות, אחרים לפי ההתבוננויות של יהודי הונגרי, וחלק
- 27 מתפללים ללא התבוננות מיוחדת. אבל נוסח התפלה הבסיסי בחלקים היסודיים הוא אותו הדבר. לתפילין
- 28 היתה משמעות אחרת במצרים האלכסנדרונית, ובכל זאת אותם התפילין הונחו על יד שמאל ועל הראש,
- 29 אז והיום.
- 30 שאלה: מה דעת הרבי על היהודים היום, בהשוואה ליהודים של פעם?
- 31 כ"ק אדמו"ר שליט"א: לדעתי אתם ברי מזל גדול יחסית ליהודים לפני אלפי שנים. בעבר כששאלו יהודי
- 32 מדוע הנהגתו שונה מכל האנשים סביבו, לא הייתה לו את ההיסטוריה לשכנע בה אנשים בצדקת דרכו,
- 33 כי עם ישראל הי' אז רק בן כמה שנים או כמה דורות. אבל עכשיו, אחרי שלושת אלפי שנות היסטוריה,

במדינות רבות ובתנאים שונים, ש-99 אחוז מהם לא היו נוחים, הגם שלא נשאר שריד מהאנשים שרדפו אותם – המצריים, הבבלים, הרומאים, היוונים – היהודים שרדו את כל הרדיפות¹, כולל של היטלר.
כאמור, אי אפשר לבוא עם תאורי' מן-המוכן, יש ללמוד את ההיסטורי' ולראות לאן היא מובילה.
הכח לשרוד את הרדיפות אינו דבר מקרי, כי זו אותה היסטורי' במשך יותר מ-3000 שנה. כל ההיסטורי' המתועדת של האנושות היא רק בת 5000-4000 שנה, לא יותר. ובמשך 3000 מתוך 5000 השנים חזרה על עצמה תופעה אחת יוצאת דופן. עם שתמיד הי' מיעוט נרדף, תמיד שרד את רודפיו שהיו גדולים ממנו פי-כמה. אם תסתכלו בספרים לראות מה הייתה ההתנהגות שלהם תוכלו לענות על השאלה מדוע אנו שונים, מדוע אנו מבודדים את עצמנו ומסרבים להתבולל.

שאלה: האם אנשים היום דתיים כמו בעבר, או פחות?
כ"ק אדמו"ר שליט"א: כנראה באותה מידה. עם זאת, בעבר הי' הרבה יותר קשה להבין זאת. לפני 2000 שנה הם יכלו להתבסס רק על אמונה ללא כל עובדות. כיום, במאה העשרים, יש לנו עובדות מוצקות התומכות בנו, ביחס לשאלה איך התקיימנו במשך כל ה-3000 שנה עם אותה התנהגות.

שאלה: האם לדעת הרבי העם היהודי תמיד יהי' מיעוט?
כ"ק אדמו"ר שליט"א: הם כנראה יהיו מיעוט גם בעתיד, אך אינני מוטרד מכך. בהשוואה בין הדומם לצומח, הדומם מצוי יותר בשפע, והצומח גדול בכמותו מהחי, והחי מהמדבר. ובכל זאת, איננו מצפים שבני אדם יהיו רבים במספרם יותר מאשר החי, הצומח והדומם שמסביבם. הגורם החשוב הוא מי מנהיג את הכל: האם האדם הוא בעל מידות טובות ומתנהג בשלום עם סביבתו, או כמו בעל חי, צומח או דומם.

נקודה אחת נוספת: הרבה חוגים היום מקדישים זמן רב מדי לדיונים. אנו חיים בתקופה שאנשים צריכים מעשים בפועל. זה כמו שנמצאים במצב חירום, אין זמן לדון על כל האפשרויות ואיך לטפל בהם אם יהי' צורך. יש לנקוט בכל האמצעים הזמינים, מלפני יום, שנה, או עשר שנים.
בתקופתנו יש הרבה מקרי חירום. אם לכל אחד מאיתנו יש זמן בשפע, והוא דן בכל האפשרויות, ומנסה להמציא, ודוחה את העשי' עד אז, זה יקח שנים או עשרות שנים, ואינני יודע אם זה צודק. אולי יותר הגיוני להשתמש באמצעים שהשתמשו בהם לפני 100, 500, ו-1000 שנה כדי לחזק את סביבתנו. אז נוכל להקדיש זמן למחקר כדבעי. במילים אחרות, זה לא בסדר לערוך ניסויים, קודם כל יש לוודא שהמטופל יישאר בחיים.

שאלה: האם, אם כן, עלינו להיות רק אנשי מעשה?
כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין על האדם לחשוב ש"אני רוצה להוכיח את כושר ההמצאה שלי". יותר חשוב למצוא דרכי פעולה טובים לטיפולים הקיימים כבר שנים רבות בשימוש.

שאלה: האם אפשרי ליהודי בצבא לשמור על התורה?
כ"ק אדמו"ר שליט"א: חיילים רבים במלחמה האחרונה שמרו על כשרות, כי הם רצו באמת. הם הביעו את משאלתם הכנה בפני המפקד, ושמרו על הכשרות אפילו מעבר לים בחפירות. זה לא אומר שתמיד הי' להם אוכל טעים כמו כולם, אבל תמיד הי' להם אוכל מזין. הם קיבלו רשות ממפקדיהם לשמור תומ"צ, כי זה לא יגרע מכושרם להיות חיילים חזקים ובריאים.

*

שאלה: האם הרבי מאמין שהיהודים הם העם הנבחר?
כ"ק אדמו"ר שליט"א: כן. לא בגלל המאמצים שלנו, אלא משום שניתנו לנו חובות נוספות, וחובות

- 1 נוספות דורשות כחות נוספים. זאת אומרת, מצפים מכם למלא אחר ההוראות האלו, ואם לא, אתם
- 2 מבזבזים את האפשרויות שלכם ומעוותים הכל עבור הסביבה שלכם. במערכת מאוד מסודרת שבה הכל
- 3 מחושב, כל חלק חייב להיות בשימוש במלוא היכולת למטרה שלשמה נועד.
- 4 אם לאדם – וכל שכן לחברה שלמה – יש אפשרויות מסוימות, זהו לא רק עסקם הפרטי, אלא זה
- 5 נוגע לכל החברה שמסביב, ובמבט רחב יותר, זה נוגע לכל הבריאה.
- 6 המדע המודרני מלמד שכל חלקי הבריאה משפיעים זה על זה. ומי שיש לו כחות נוספים, הם חייבים
- 7 להיות בשימוש בכיוון הנכון, לא רק לטובתו הפרטית, אלא גם לטובת כל הסובבים אותו.
- 8 שאלה: מה שמר על היהודים יחד, שבזכותו שרדו לאורך כל השנים?
- 9 כ"ק אדמו"ר שליט"א: לפי גישת המדע לכל מאורע היסטורי, צריך ללמוד את ההיסטורי ולמצוא את
- 10 המכנה המשותף והנקודות שלא השתנו. אם במשך 3000 שנה שרדנו את כל הרדיפות והפוגרומים
- 11 והלחצים, חייב להיות משהו מיוחד במשך כל 3000 השנים – נקודה משותפת שהייתה שם במשך כל
- 12 הזמן. אם היסוד הזה הי' חסר בתקופה מסוימת אזי עם ישראל לא הי' יכול לשרוד את הרדיפות
- 13 והפוגרומים באותה תקופה.
- 14 אם נלמד את ההיסטורי היהודית נראה שהכל השתנה: השפה, הארץ, השלטון, הלבוש, התרבות,
- 15 והעולם שמסביב. כאן אנו מדברים אנגלית, ברוסי' היהודים מדברים רוסית, בארץ ישראל עברית. אותם
- 16 הבדלים היו גם לפני אלף שנים. הדבר היחיד שלא השתנה הוא המצוות שאנו מקיימים מדי יום.
- 17 התפילין לא השתנו במשך כל ה-3000 שנה, וכן גם השבת וחוקי הכשרות. יש לנו אותה התורה כמו
- 18 לפני אלף, אלפיים, אלפיים וחמש מאות שנה.
- 19 בכל הזמנים היו קבוצות ויחידים שנטו מן הדרך. לחלק מהקבוצות הי' כח רב, אבל כעבור 5-6
- 20 דורות לא נשאר מהם זכר. 40 יום אחר מתן תורה יצרה קבוצה חזקה את עגל הזהב. בזמן בית המקדש
- 21 הראשון היו עובדי עבודה זרה וכן בזמן הבית השני. בספרד בזמן האינקוויזיציה הייתה קבוצה בעלת
- 22 השפעה. מנקודת מבט של מחקר היסטורי יבש, עלינו לקבל את העובדות גם אם איננו מבינים אותן:
- 23 הנקודה המשותפת היא קיום מצוות מעשיות².
- 24 שאלה: האם הרבי יוכל להסביר לנו מהי תנועת חב"ד?
- 25 כ"ק אדמו"ר שליט"א: עדיף ללמוד זאת מהספרות המודפסת. קשה להסביר זאת על רגל אחת, וזה לא
- 26 הוגן מבחינת כל חברי הקבוצה, שיתכן ולמדו קצת (ולא רוצים לשמוע על כך כעת). במשרד ניתן לקבל
- 27 ספרים באנגלית שתוכלו ללמוד בזמן הפנוי, וכך תוכלו ללמוד זאת בצורה עמוקה יותר מאשר על ידי
- 28 שיחה והסבר באנגלית שלי...
- 29 שאלה: איך אנו יכולים להשתמש בדיעותינו בתורה בחיי היום-יום?
- 30 כ"ק אדמו"ר שליט"א: תלמדו תנ"ך עם המפרשים, ואז זה לא קשה, אם ניגשים בלי דעות קדומות ועם
- 31 מוכנות להקריב קרבנות קטנים. אתם חייבים לקבל...
- 32 אי-אפשר לצפות להשיג הכל בבת אחת, אבל צריך להקריב משהו בכל יום. אותו מצב נכון לגבי כל
- 33 אלו שיש להם אידיאל בחיים – הם אינם יכולים ליהנות מכל אותם תענוגות כמו אלה שאין להם מטרה
- 34 מסוימת.
- 35 שאלה: איך יכול נער יהודי להתנהג לפי הדת היהודית ולהיות מספיק חזק [לא] להתנהג לפי
- 36 ההתנהגות החברתית שהרבי הזכיר?
- 37 כ"ק אדמו"ר שליט"א: על ידי הליכה בדרכי השולחן ערוך. זוהי הדרך הכי פשוטה. הסיבות שהזכרתי
- 38 קודם שייכות לא רק ליהודים. גם אינו-יהודי מצפה לנישואין מאושרים באמת, למשהו שהוא יכול

להעריך, משהו טהור שלא נגעו בו. אם הי' יותר מדי לפני החתונה, זה לא אותו דבר. אבל מעל הכל
יש את הגבולות של השולחן ערוך. אם יש משהו שמייחד נער יהודי, בנוסף למה שהזכרנו קודם, הוא,
שאומות העולם מסתכלים על היהודים בתור אלה שקיבלו את התורה אלפי שנים לפני ייסוד החברה,
ומאמינים ומצפים – ובצדק – שהיהודי יהי' דוגמא חי'. מצפים ממנו שהוא ידייק יותר מהגויים
שמסביבו לגבי מה שנדרש.

*

נציג הסטודנטים: עמדנו על כך בכיתה: למה אי אפשר להשתפר בלי לשמור כשרות וחגי ישראל, אלא
על ידי הנהגה מוסרית טובה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדי להמחיש את הנקודה שלי, אביא דוגמא מגוף האדם. בגוף יש הרבה איברים
ופרקים. יש דברים שאפשר לעשות כדי להיטיב עם כל האיברים, ואפשר לטפל רק באיבר מסוים. אפשר
לשמור על החוקים ששייכים רק לבריאות הידים אבל לא הרגלים, או רק לבריאות מערכת הנשימה ולא
מערכת העיכול. יכול להיות שיהיו תוצאות טובות לחלק הזה אבל לא לאחרים. אבל בטווח הארוך,
מכיוון שכל האיברים קשורים, המצב של איבר אחד משפיע על האחרים. אם משהו טוב לחלק אחד,
הוא טוב בסופו של דבר גם לשאר האיברים, ואם לא, זה משפיע על כל השאר בכיוון האחר.

אם אתם שומרים על חלק מתרי"ג המצוות אתם עושים עבודה טובה, אבל זה לא פוטר אתכם
מלשמור את השאר. ועוד יותר מזה, החלק שלא נשמר מפריע לחלק שנשמר.

נציג הסטודנטים: האם הכוונה שמי שלא שומר שבת לא יכול לשמור על חוקי המוסר?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אני לא יכול להכחיש את העובדה שיש רבים ששומרים מוסר ולא שבת, ויש
השומרים שבת אבל לא מוסר. לכל חלק יש את היתרונות שלו ואין לו תחליף, אבל כולם קשורים. אחד
מביא את השני. "מצוה גוררת מצוה", וכשלא שומרים "עבירה גוררת עבירה".³

רבים לומדים פרקי אבות, ההתחלה של פרקי אבות מסקרנת. מסכת אבות היא אחת המסכתות בסדר
נזיקין (סדר רביעי של ששה סדרי משנה), ומהאחרונות שבו, ובכל זאת המסכת מתחילה "משה קיבל
תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו'" עד לזמננו. לכאורה פתיחה זו מתאימה יותר בהתחלת התורה שבעל-פה
– בהתחלת מסכת ברכות – אם מטרתה לומר לנו שכל דיני התורה שבעל-פה ניתנו בסיני.

אף על פי כן, המשנה הזאת נמצאת בפרקי אבות, במסכת שמדברת על חוקי המוסר. כי כשמניחים
תפילין (מעשה שאפשר לעשותו גם בלי אמונה...) אין תנאי שחייבים לדעת מהי הסיבה לקיום מצות
תפילין, אך כשרוצים לקיים את חוקי המוסר כל החיים, אי אפשר להתבסס רק על השכל האנושי ועצות
של חברים, כי אז עלולים לסטות ולעוות עד שמסלפים מצוה. חוק מוסרי נעשה לחטא, וחטא נעשה
לחובה מוסרית. לכן פתיחה זו נמצאת דוקא כהקדמה למסכת שמלמדת את חוקי המוסר.

לדאבונו, בדורנו ראינו כולנו את התגשמות הסילוף הזה, בגרמני'. למדתי בגרמני' במשך כמה שנים,
עוד לפני היטלר, ואנשים בחוגי השפעה תמיד ציטטו את קאנט וגתה ושאר פילוסופי המוסר. הם לא
עשו צעד בלי ציטוט מקור – שם הספר ומספר העמוד. ואז היטלר עלה לשלטון עם תאורי' ופילוסופי'
חדשה, והרוב המוחץ של האנשים בגרמני' – לדעתי 99 אחוז – היו לצדו. לא שהם דחו את קאנט
וגתה, אלא תוך כדי שקיבלו אותם, הם הצטרפו להיטלר בכל מעשיו, כולל טבח העם.

זו דוגמא למערכת מוסר המבוססת על תאוריות פילוסופיות ושכל אנושי, בלי בסיס איתן שלא ישתנה.

*

- 1 שאלה: האם, לדעת הרבי, חוקת הממשלה בישראל מספיק דתית עבור יהודים דתיים?
- 2 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אתה שואל אם הממשלה דתית או לא?
- 3 שאלה: כוונתי לשאול אם כל היהודים הדתיים צריכים להגר לשם.
- 4 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אנחנו נמצאים כעת ימים ספורים לפני חג השבועות, חג קבלת התורה. לפני מתן תורה הקב"ה תיאר לבני ישראל מה הוא מצפה מהם. אחת הנקודות שהודגשו אז היא הציפי' שבני ישראל יהיו "ממלכת כהנים"⁴. אם תמצא ממשלה שמתאימה עבור "ממלכת כהנים", שזה כולל כל איש ואשה יהודיים, זו ממשלה המתאימה להיות ממשלה לכל יהודי. המטרה היא לקיים את מוסדות התורה, לעשות את כל ישראל ל"ממלכת כהנים". זו לא דעתי, זה מה שהתנ"ך אומר.
- 9 שאלה: מאז הקמת מדינת ישראל עומדים יהודי ארצות הברית מול בעי' של נאמנות כפולה. למי צריכה להיות קדימה?
- 11 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אינני רואה סתירה ביניהם. המטרה העיקרית היא ערכים רוחניים, אחר כך מגיעים הערכים המשניים – צבא, שמירה על הגבולות, וכל השאר.
- 13 המטרה העיקרית של כאו"א צריכה להיות, להיות "גוי קדוש"⁴ ו"ממלכת כהנים". אין ממה לפחד, גם איש מקצוע, איש עסקים, מהנדס, או רופא יכול להיות חלק מ"ממלכת כהנים" [כאמור לעיל, ע"י קיום רצון ה'].
- 16 *
- 17 שאלה: האם משיח יבוא כשכל בני"י יהיו מ"ממלכת כהנים"?
- 18 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אני מקווה שיבוא עוד קודם.
- 19 שאלה: מה ישיגו בני"י כשמשיח יבוא?
- 20 כ"ק אדמו"ר שליט"א: לאחר שיבוא?
- 21 שאלה: לפני שיבוא.
- 22 כ"ק אדמו"ר שליט"א: שאלתך היא מה עלינו לעשות כדי לזרז את בואו?
- 23 שאלה: כן.
- 24 כ"ק אדמו"ר שליט"א: כדי להיות מוכנים כמה שיותר לסדר של צדק ושלוש שיהי' בעולם לאחר שיבוא, עלינו למלא את ההוראות שניתנו לנו ולסובבים אותנו, בתורה. כל מעשה שלנו צריך להיות ע"פ הוראות אלו, ועלינו להשפיע גם על אחרים. בכך תעשו את חלקכם בזירוז ביאת המשיח.
- 27 שאלה: האם הרבי מאמין שהמשיח יבוא בחמישים שנה הקרובות?
- 28 כ"ק אדמו"ר שליט"א: הרבה יותר קרוב! אל תדחה זאת לזמן כה ארוך!
- 29 רבים אינם מרגישים מוכנים לקבל את הרעיון של משיח. הם לא יכולים להבין בשכל האנושי איך משיח יכול לבוא ולשנות את סדר הדברים שמסביבנו, עד לרמה שכל ההיבטים הבסיסיים בחיינו ישתנו.
- 31 הי' צפוי שכך יהי' הרושם לפני דורות. אבל בימינו, כל כך הרבה שינויים קורים תוך יום, ואפילו תוך שעה או דקה. אם משהו מגלה תגלית או המצאה חשובה הוא יכול לשנות דברים במהירות. בעולם של היום לא צריך להיות קשה לקבל שמשיח יכול לבוא ולשנות את העולם. ואולי אפילו יותר: לא רק שזה יכול להיות מקובל אלא אפשר להאמין בכך.

במילים בוטות יותר: אם מחר בבוקר יומצא נשק חזק יותר ממה שעומד לרשות כל מדינה אחרת, הממציא יקבל את הכח לשלוט. הוא יוכל לשלוט בכל הממשלות, ולדרוש התנהגויות מסוימות וחוקים מסוימים בארצותיהם ובממשלותיהם. אין להם ברירה: הם חייבים לקבל את תנאיו, כי יש לו כעת האפשרות להחריב חלק גדול מהעולם גם בלי צבא לצדו.

במילים אחרות, אם חכם עצום יכתיב הוראות למיליונים שסביבו, זה לא דורש נס, אפשר להשתמש באמצעים אלקטרוניים וכדומה. כך שאם אתם חייבים להבין את המשיח במונחים גשמיים, הוא יכול להצטיין אפילו בניצול הכח האלקטרי.

נציג הסטודנטים: זה מאוד מעניין, להבין את הרעיון של משיח כמושג טבעי. בדרך כלל שומעים על המשיח כמושג על-טבעי.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: אני גם מאמין במשיח על-טבעי. אבל אנשים כיום מתקשים להבין את העל-טבעי. אולי כשנבין זאת במונחים אלה, זה יכין להם את הדרך להכין את עצמם לפני בואו, והם יחסכו למשיח את העבודה.

בס"ד. שיחת ש"פ במדבר, מבה"ח וער"ח סיון, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

א. ערב ר"ח – ענינו של יום הש"ק זה שבו מפטירין "מחר חודש" – הוא לא רק יום קודם ר"ח, קדימה בזמן, אלא גם קדימה בענין (ומעלה), כי, ערב ר"ח הוא הכנה לר"ח, והיינו, שכדי לבוא לר"ח הרי זה דוקא ע"י ערב ר"ח (שלכן יש חשיבות מיוחדת לערב ר"ח, כמודגש בהפטרה שבה מדובר לא רק אודות ר"ח אלא גם אודות ערב ר"ח – "מחר חודש"), וכיון שהענין דר"ח נעשה ע"י ערב ר"ח, הרי יש מעלה (קדימה) לערב ר"ח לגבי ר"ח, שהרי ערב ר"ח הוא הסיבה ור"ח הוא המסובב, וידוע ומבואר בכ"מ¹ (ומובן גם ע"פ שכל) שהסיבה היא חזקה יותר מן המסובב, כיון שזהו מה שגורם את כל הענין.

ב. ובהקדמה – שעד"ז מצינו בנוגע לערב שבת, שהוא לא רק יום לפני השבת, אלא הוא הכנה לשבת, כמארז"ל² "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", והיינו, שהאכילה דשבת נעשית ע"י הטירחא דערב שבת (וללא ה"טרח" לא יכול להיות ה"יאכל"), ולכן, בערב שבת יש כבר ענין של שבת, ולא עוד אלא שיש מעלה בערב שבת לגבי שבת, כיון שערב שבת הוא הסיבה שגורמת את המסובב דשבת.

ועד"ז מצינו בנוגע לאתערותא דלעילא ואתערותא דלתתא – שאע"פ שאתעדל"ע היא נעלית הרבה יותר מאשר אתעדל"ת, מ"מ, כיון שאתעדל"ת היא עבודת האדם שפועלת המשכת האתעדל"ע (כיון שניתן כח באתעדל"ת שתוכל להמשיך אתעדל"ע), הרי מובן שיש בה מעלה לגבי אתעדל"ע, וכנ"ל שהסיבה היא חזקה יותר מהמסובב.

וכן הוא בנוגע לשכר מצוה ("שכר מצוה מצוה"³), כמארז"ל⁴ "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב" – אף שלכאורה אינו מובן איך יתכן שהמצוה תהי' נעלית יותר מהשכר – דכיון שהמצוה היא הסיבה להשכר, יש בה עליו לגבי השכר.

וכפי שהענין הוא בתורה, נעשה כן גם בעולם – שהרי התורה היא כלי אומנתו של הקב"ה⁵, ו"אסתכל באוריייתא וברא עלמא"⁶ – הן בכללות הבריאה, והן בפרטיות בכל אדם:

(4) שם מי"ז.

(5) ב"ר בתחלתו.

(6) זח"ב קסא, ריש ע"ב.

(1) ראה המשך וככה תרל"ז פט"ו ופכ"א (סה"מ תרל"ז ח"ב

ס"ע תטז ואילך; ס"ע תכח ואילך).

(2) ע"ז ג, סע"א.

(3) אבות פ"ד מ"ב.

1 טבע האדם – ש"רוצה בקב שלו (יותר) מתשעה קבין של חבירו⁷, והיינו, שאע"פ שיודע בעצמו
2 שזה תשעה קבין וזה רק קב אחד, מ"מ רוצה אדם בקב שלו, כיון שזהו ענין שבא בכח עצמו – בדוגמת
3 המעלה שבאתעדל"ת לגבי אתעדל"ע. וענין זה קבע הקב"ה בטבע הבריאה, שלכן אין זה רק אצל בני,
4 אלא גם גוי רוצה יותר בקב שלו.

5 וכן הוא בכללות הבריאה וכל סדר ההשתלשלות – ש"תכלית השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה
6 למדרגה אינו בשביל עולמות העליונים (כולל גם עולם האצילות), הואיל ולהם ירידה מאור פניו ית',
7 אלא התכלית הוא עוה"ז התחתון (ואילו העולמות העליונים הם רק "ממוצעים" שעל ידם תוכל להיות
8 התהוות עולם העשי', עוה"ז התחתון), שכך עלה ברצונו ית' להיות נחת רוח לפניו ית' כד אתכפא סט"א
9 ואתהפך חשוכא לנהורא וכו"⁸ – לא "נהמא דכיסופא"⁹, אלא עבודה דוקא, ועילוי זה ישנו בעוה"ז
10 דוקא.

11 וזהו גם ענינה של ספירת המלכות, שעם היותה הספירה האחרונה שמקבלת משאר הספירות, ו"לית
12 לה מגרמה כלום"¹⁰, יש בה עילוי גדול יותר מצד שרש שרשה, שמושרשת בכתר, שהרי "נעוץ תחלתן
13 בסופן"¹¹ (כמבואר¹² בענין "כתר שם טוב עולה על גביהן"¹³).

14 ג. ובפרטיות יותר – בנוגע לערב ר"ח שעל ידו נעשה הענין דר"ח, שזהו ע"ד המעלה שבעבודת
15 המטה:

16 החילוק בין ערב ר"ח לר"ח הוא – שבר"ח הוא מולד הלבנה בגילוי (כפי שאמר הקב"ה למשה:
17 "כזה ראה וקדש"¹⁴), ואילו בערב ר"ח הלבנה היא בהעלם, ובלשון הגמרא במסכת ר"ה¹⁵: "החודש
18 מתכסה בו". אך דוקא ע"י העלם הלבנה בערב ר"ח נעשית העבודה שפועלת את הגילוי דמולד הלבנה
19 בר"ח (ע"ז שנעשים מוכנים לגילוי הלבנה), ועד לגילוי והמשכת אור חדש שלא הי' לעולמים, ע"ד
20 המבואר באגה"ק¹⁶ בנוגע לר"ח.

21 וזהו גם מ"ש בהפטרה ד"מחר חודש" – "ונפקדת כי יפקד מושבך"¹⁷:

22 "נפקדת" ו"יפקד" הם לכאורה (וכן הוא לפי האמת¹⁸) מאותו שורש – ג' האותיות פ' ק' ד'. ואינו
23 מובן: איך יתכן שיהיו בהם ב' פירושים שונים, ועד לפירושים הפכיים: "ונפקדת" – מלשון זכרון,
24 ו"יפקד" – מלשון חסרון; ולא עוד אלא שאומרים "ונפקדת כי יפקד מושבך", בלשון של נתינת טעם,
25 שע"ז שיחסר ("יפקד מושבך"), יזכרו אודותיו. ולכאורה אדרבה: אם הוא יהי' נוכח – בודאי יראו
26 אותו?!

27 אך הענין הוא – שדוקא ע"י ההעלם ("יפקד") נעשה הגילוי ("ונפקדת"). וכפשטות הענין בנוגע
28 לדוד ויהונתן: אם דוד יהי' נוכח – יתכן שישמו לב, ויתכן שלא ישימו לב, מצד הרגילות שבדבר; אבל
29 ע"ז שיחסר, הנה כיון שאין זה כפי הרגילות, הרי זה בודאי יפעל שיזכרו אודותיו.

30 וע"ד המבואר בתניא¹⁹ מ"ש בגמרא²⁰ דעובד אלקים²¹ היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד,
31 ולא עבדו²¹ היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד, ש"הפעם המאה ואחת היתירה על הרגילות... שקולה
32 כנגד כולן ועולה על גביהן... להיות נקרא עובד אלקים" (לא רק שאינו נקרא "לא עבדו").

(14) ר"ה כ, א. מכילתא ופרש"י בא יב, ב.

(15) ח, ריש ע"ב. וראה גם זח"א קסח, ב. קפו, א: "אתכסיא

סיהרא".

(16) ס"ד.

(17) שמואל"א כ, יח.

(18) ראה תורת מנחם חנ"ד ס"ע 293. וש"נ.

(19) פט"ו.

(20) חגיגה ט, ב.

(21) מלאכי ג, יח.

(7) ב"מ לח, א.

(8) תניא רפ"ו.

(9) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.

(10) ראה זהר ח"א לג, ב. קפא, א. רמט, ב. ח"ב רטו, א. ריח,

ב. ע"ח ש"ו (שער העקידים) פ"ה.

(11) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(12) ראה שעה"ת לאדהאמ"צ שער התפלה פט"ו. אמ"ב שער

הק"ש פמ"ו.

(13) אבות פ"ד מ"ג.

ונקודת הענין – שדוקא ע"י הביטול שמתבטל ממציאותו ("ער ווערט אויס מציאות") נעשה לאח"ז עיקר הגילוי.

ד. וענין זה – שישנו בכל חודש – הוא ביתר שאת בנוגע לחודש סיון, דכיון שחודש סיון הוא בעילוי יותר אפילו לגבי חודש ניסן, ועאכו"כ בנוגע לכל שאר החדשים, הרי גם ההכנה ע"י העבודה בערב ר"ח סיון היא בדרגא נעלית יותר ובתוקף יותר.

ובהקדם מעלת חודש סיון על החדשים שלפניו:

חודש ניסן – "החודש הזה לכם ראש חדשים"²² – מעלתו היא מצד הגילוי מלמעלה למטה, שהרי בני"י מצד עצמם היו אז במעמד ומצב ד"ערום וערי"²³, אלא ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"²⁴.

חודש אייר – שנקרא "חודש זיו"²⁵, שהוא רק זיו והארה²⁶, וקשור עם ספירת היסוד (ולא כמו חודש ניסן שקשור עם ספירת המלכות)²⁷ – ענינו הוא העבודה מלמטה למעלה, שזהו תוכן הענין דספירת העומר.

ואילו חודש סיון, "חודש השלישי"²⁸ – הו"ע התפארת, והרי ידוע מעלת ספירת התפארת שדוקא בה ישנו בחי' העצמות, וכמבואר בתו"א²⁹ שבתפארת מאיר שם הוי' הן באורות והן בכלים, ולא כמו שאר הספירות, שרק האור הוא שם הוי', אבל הכלים הם משאר ז' השמות שאינם נמחקים, שזהו מצד שרש התפארת בפנימיות הכתר (ולא כמו שאר הספירות ששרשם בחיצוניות הכתר)³⁰.

ה. ובחודש סיון גופא ישנו העילוי דר"ח סיון:

מבואר בתורה אור³¹ המעלה של ר"ח סיון – "ביום הזה באו מדבר סיני"²⁸, ש"חז"ל³² דרשו שהוא בר"ח, כתיב הכא ביום הזה, וכתיב התם²² החודש הזה לכם – "כי בצאת ישראל ממצרים התחילו לספור ספירת העומר .. והם הכנה להיות קבלת התורה בשבועות .. ובשבוע הז' ביום ג' בו (ר"ח סיון) הוא כאילו כבר נכנסה כל השבוע, ונעשו אז ישראל מוכנים ועומדים לקבל כו'"; "מוכנים" – שמצדם עשו כבר את כל ההכנות הדרושות בנוגע לכל עשר כחות נפשם, ו"עומדים" – הו"ע הביטול, כמבואר³³ בענין "חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו"³⁴ ש"עמידה" הו"ע הביטול.

וענין זה נעשה עי"ז ש"ויחן שם ישראל"³⁵, "ויחן" לשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד"³⁶ – כדאיתא במדרש³⁷ שכאשר הקב"ה ראה שבני"י אינם בפירוד אלא באחדות, אמר, "הרי שעה שאני נותן תורה לבני"י – שזהו"ע גילוי היחידה שבנפש, שבשביל זה הוצרכו בני"י לפעול בעצמם ענין הביטול. וזהו גם מה שאמרו "נעשה ונשמע"³⁸, שהו"ע ביטול כל הרצונות כו'".³⁹

וכן הוא בכל שנה ושנה – שכדי לקבל את התורה צריכה להיות ההכנה ד"ויחן" לשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד", שזהו כללות הענין דאהבת ישראל – "ואהבת לרעך כמוך"⁴⁰, "זה כלל גדול בתורה"⁴¹, ובלשון הגמרא⁴²: "דעלך סני לחברך לא תעבד" – שזהו תוכן הענין של "ואהבת לרעך כמוך" בלשון תרגום, כפי שהתורה נמשכת למטה מטה בשבעים לשון, כיון שגם שם צריך לחזור הענין של אהבת ישראל.

(22) בא שם.	(32) שבת פו, ב. מכילתא עה"פ.
(23) יחזקאל טז, ז. וראה מכילתא ופרש"י בא שם, ו.	(33) ראה תו"א וישב כט, ב. ובכ"מ.
(24) נוסח הגש"פ.	(34) מלכים"א יז, א.
(25) מלכים"א ו, א ובפרש"י. וראה ר"ה יא, א ובפרש"י.	(35) יתרו שם, ב.
(26) ראה תורת מנחם סה"מ אייר ע' רנו.	(36) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם.
(27) ראה תורת מנחם שם ע' רסד. וש"נ.	(37) ויק"ר פ"ט, ט. דא"ז פ' השלום. ועוד.
(28) יתרו יט, א.	(38) משפטים כד, ז.
(29) נח יו"ד, סע"ב.	(39) ראה לקו"ת פרשתנו יב, ג ואילך. ובכ"מ.
(30) ראה תו"ח נח סה, ב. המשך תער"ב ח"א ע' רכ ואילך.	(40) קדושים יט, יח.
סה"מ תש"ז ע' 152. ועוד.	(41) תו"כ ופרש"י עה"פ.
(31) ר"פ יתרו (סו, סע"ג. סז, סע"ג).	(42) שבת לא, א.

1 וכאשר ההכנה לזה היא בערב ר"ח סיון שחל בשבת – הרי זה נעשה מתוך מנוחה, שמחה ותענוג
2 כו'.

3 ועי"ז פועלים שגם הקב"ה יקיים "ואהבת לרעך כמוך" – כפי שמביא רש"י⁴² "רעך ורע אביך אל
4 תעזוב⁴³ זה הקב"ה" – ויתן לבני את התורה, ובאופן שמכניס בה את עצמותו – "אנא נפשי כתבית
5 יהבית"⁴⁴, ובני מקבלים את התורה בשמחה ובפנימיות, ובאופן שע"י אורייתא נעשים "ישראל וקוב"ה
6 כולא חד"⁴⁵, וממשיכים זאת על כל השנה כולה, מתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

8 ו. ישנו גם הענין ש"דורשין בכבוד אכסניא"⁴⁶ – בקשר לאסיפה והתועדות של נשי ובנות חב"ד
9 שמתקיימת ביום הש"ק זה⁴⁷.

10 והענין בזה – שחודש סיון קשור עם מתן-תורה, כמובן מדברי הגמרא במסכת שבת⁴⁸: "אוריין
11 תליתאי כו' בירחא תליתאי", והרי בנוגע למ"ת מודגש העילוי של נשי ישראל, כמ"ש⁴⁹ "כה תאמר לבית
12 יעקב", "אלו הנשים", ואח"כ "ותגיד לבני ישראל", ה"זכרים" (כמובא גם בפירוש רש"י⁵⁰, והיינו, שגם
13 בן חמש למקרא מבין זאת), ומזה מובן גם גודל האחריות וגודל הזכות והכחות כו' שניתנו לנשי ישראל.
14 ז. ובהמשך לזה ישנו ענין נוסף (בהלכה) הקשור עם נשי ישראל (שדוקא מצד הפשטות שבו לא
15 שמים לב לכך) – בנוגע ליחוס הבנים:

16 ובהקדים מ"ש רש"י על הפסוק⁵¹ "שאו את ראש גו' למשפחותם לבית אבותם", "מי שאביו משבט
17 אחד ואמו משבט אחר, יקום על שבט אביו". ועד"ז בנוגע לכהן ולוי כו', שהבן מתייחס אחר אביו. ועד
18 שכללות החילוק בין זכר לנקבה תלוי באב, כדברי הגמרא⁵² "שמשוהין עצמן בבטן כדי שתזריע אשתו
19 תחילה", שאז יולדת זכר⁵³.

20 אמנם היחוס שנקבע ע"פ האב הוא רק לאחר שהוא כבר בן ישראל; אבל כדי להיות בן ישראל,
21 ובלשון המורגל עתה⁵⁴: "מיהו יהודי" – הרי זה תלוי באם, שכאשר האם היא יהודי', אזי נחשב הבן
22 ליהודי, ללא נפק"מ מיהו האב ומה רצונו⁵⁵.

23 כלומר: הפעולה של האב היא רק בנוגע לפרטים ומדריגות – זכר או נקבה,

24 – שיש לכל אחד מהם המעלות שלו: זכר – מחוייב בכל המצוות, גם מצוות שהזמן גרמא, משא"כ
25 אשה פטורה מהם⁵⁶. אבל יש גם מעלה באשה – שניתנו לה ג' מצוות מיוחדות שסימנם "החן" או
26 "חנה": חלה נדה והדלקת הנר⁵⁷.

27 ובזה גופא, הנה חלה והדלקת הנר, אף שקיומם בעיקר ע"י האשה, הרי לפעמים עושה זאת האיש;
28 משא"כ הענין של טהרת המשפחה, שההתחייבות והנאמנות נתונה לגמרי בידי האשה, ולא בידי האיש.
29 כלומר: חלה, שהו"ע פנימי (מזון), והדלקת הנר, משום שלום בית⁵⁸, שהו"ע המקיף – שייכים גם לאיש;
30 אבל ענין העונה שקשור עם העצם, הרי זה תלוי באשה בלבד.

(51) פרשתנו א, ב.

(52) נדה עא, א.

(53) ברכות ס, א. וש"נ.

(54) ראה גם תורת מנחם חנ"ה ריש ע' 342. וש"נ.

(55) ראה גם לקו"ש ח"ל ריש ע' 240. חל"א ס"ע 97.

(56) קידושין כט, א (במשנה).

(57) מג"ע עה"ת פ' שלח (ד"ה ג' מצוות (יז, ד)) – בשם הגהות מיימוניות (בסו"ס זרעים (בסופן)).

(58) ראה שבת כג, ב. רמב"ם הל' חנוכה בסופן.

(43) משלי כז, יו"ד.

(44) שם קה, א (לגירסת הע"י).

(45) ראה זח"ג עג, א.

(46) ראה ברכות סג, ב.

(47) ראה גם מכתב ימי הספירה שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' קלד ואילך); שיחת יום א' פ' נשא, ר"ח סיון (תורת מנחם חנ"ו ע' 212 ואילך) – לכינוס נשי ובנות חב"ד.

(48) פח, א.

(49) יתרו שם, ג.

(50) ממכילתא (וראה לקו"ש חל"א ע' 93 ואילך).

וע"ד המבואר בחסידות⁵⁹ שדוקא בספירת המלכות שהיא בבחי' מקבל ישנו כח הא"ס. וזהו גם מה שכתב הצמיחה הוא בארץ דוקא, בחי' המלכות. וכן הוא בנדר"ד, שהולדת בנים ובנות עוסקים בתורה ומצוות תלוי' באשה דוקא –

וכן ענין הכהונה (שתלוי באב), שקשור רק עם פרטים – חיוב של "מצוות יתירות"⁶⁰ שאינו שוה בכל (כולל גם בנוגע לבנות, בת כהן או בת לוי (שתלוי רק בהאב), שנוגע לכמה דינים);

אבל בנוגע לעצם המציאות של בני"י – הרי זה תלוי באשה דוקא.

ומזה מובן גודל הזכות והאחריות שמוטלת על האשה בנוגע לענין החינוך – שחינוך הילד בנוגע לעצם מציאותו בתור יהודי, תלוי באשה; ורק לאחר שישנה מציאותו בתור יהודי, אזי באה פעולת האיש (האב) – לבחון אם הוא למדן גדול או למדן קטן, למדן בנגלה דתורה או בפנימיות התורה, וכמו ענין הכהונה שתלוי באב.

ח. זאת ועוד:

לכאורה יכולים לחשוב שבנוגע לענין הכהונה אין האשה פועלת מאומה. אך האמת היא שהאשה פועלת גם בנוגע לענין הכהונה, ועד לכהונה גדולה – כדאיתא בגמרא⁶¹ "שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה, אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך, אמרה להם, מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי".

והענין בזה:

אע"פ שענין הכהונה תלוי באב, ובנוגע לכהונה גופא הנה המינוי לכהונה גדולה נעשה ע"י בית-דין⁶², זכרים בלבד⁶³, מ"מ, מצינו שגם האשה פועלת בענין זה – ע"י הנהגתה באופן של צניעות, עד כדי כך, ש"מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי".

והגע עצמך:

מדובר אודות "קורות ביתי" – "קורות" שאינם אלא דומם (שהרי לאחר עקירתם מן האילן הרי הם בבחי' דומם), ורק ב"ביתי", שאף אחד לא נמצא בבית; ואעפ"כ, "מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי" – אפילו שערות הראש, ופשיטא בנוגע לכל הגוף, וכ"ש הרגל, שעל זה אין אפילו צורך להזהיר את בנות ישראל הכשרות, והרבותא היא בנוגע לשערות הראש, ש"מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי", מצד הענין ד"שויתי ה' לנגדי תמיד"⁶⁴.

וכאשר רואים גודל העילוי שבהנהגה בתכלית הצניעות, שע"ז זוכים לכהונה גדולה – הרי כדאי המאמץ הקל שצריך לעשות בזה.

וע"פ הכלל ש"אין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו"², הרי מובן, שכיון שתובעים זאת מנשי ישראל, בודאי יש להן הכחות הדרושים להתנהג כן.

וע"ז מעמידים "צבאות ה'", ועד שיוצאים עמהם מהגלות אל הגאולה – גאולה פרטית, שממנה באים לגאולה הכללית, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

ט. מאמר (כעין שיחה) ד"ה בחודש השלישי גו' (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

* * *

(63) טושו"ע חו"מ ס"ז ס"ד.

(59) ראה תניא אגה"ק ס"כ. ובכ"מ.

(64) תהלים טז, ח. וראה רמ"א או"ח בתחלתו שו"ע אדה"ז

(60) יבמות ה, א. וש"נ.

(מהדו"ב) שם ס"ה.

(61) יומא מז, א.

(62) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד הט"ו.

1 י. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁶⁵ "פקוד את בני לוי"⁶⁶ .. מבין חודש ומעלה", "משיצא מכלל
2 נפלים הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקדש. א"ר יהודה בר' שלום למוד הוא אותו השבט להיות נמנה
3 מן הבטן, שנאמר⁶⁷ אשר ילדה אותה ללוי במצרים, עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה, ונמנית
4 בשבעים נפשות, שכשאתה מונה חשבונם לא תמצאם אלא שבעים חסר אחת, והיא השלימה את המנין",
5 — דכיון שפסוק זה בא בהמשך למ"ש⁶⁸ "ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור
6 גוי", "שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי .. שהיתה העבודה בבכורות כו'", לכן מפרש רש"י שמנין
7 הלויים מ"בן חודש ומעלה" נוגע (לא לפדיון הבכורות מבין חודש ומעלה, שזהו ענין שנתחדש ונאמר
8 לאח"כ⁶⁹, אלא) לענין העבודה — כי, אף שלא שייך למנותם לעבודה שהיא "מבין שלושים"⁷⁰, הרי "משיצא
9 מכלל נפלים"⁷¹ הוא נמנה ליקרא שומר משמרת הקדש, וכשם ש"למוד הוא אותו השבט להיות נמנה
10 מן הבטן .. והיא השלימה את המנין" של כלל ישראל, כך נמנה "בן חודש" לתפקיד שנוגע לכלל ישראל
11 — "ליקרא שומר משמרת הקודש".

12 ומעלת הקריאה כשלעצמה ("ליקרא שומר משמרת הקודש") מודגשת בשיטת ר' יהודה בר' שלום
13 (בעל המאמר) לגבי דוד⁷², שנענש במשך ששה חדשים שלא יקרא בשם מלך⁷³, ועאכו"כ בנוגע למדה
14 טובה —

15 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁷⁴ בלקו"ש חי"ח ע' 6 ואילך.

16 * * *

17 יא. כרגיל בהתועדויות האחרונות — מבארים ענין באגרת התשובה, וגם בפרקי אבות — כאשר
18 ההתועדות היא בשבתות שבהם לומדים פרקי אבות, ובפרט בשבתות שבין פסח לעצרת.

19 בנוגע ללימוד אגרת התשובה, נתעכב עתה על ענין בפרק ד', כיון ששם אוחזים בלימוד התניא
20 ברדיו⁷⁵, שזהו לימוד שמגיע בכל קצוי תבל, מקצה העולם ועד קצהו, ובלשון הגמרא⁷⁶: "מסוף העולם
21 ועד סופו", כמבואר בחסידות⁷⁷ הפירוש בזה — שמורה על ההמשכה מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא;
22 ומה גם שכיון שכללות הלימוד ברדיו הוא לימוד באופן בלתי רגיל, הרי זה בדוגמת השונה פרקו מאה
23 פעמים ואחד (כנ"ל ס"ג), שמצד היגיעה לעשות היפך הרגילות שלו, הרי הוא ממשיך מבחי' ההעלם
24 שלמעלה מהשתלשלות לבוא לידי גילוי.

25 יב. בביאור⁷⁸ החילוק בין כל צבא השמים ואפילו המלאכים (שנמשכים מבחי' חיצונית החיות —
26 דיבור) ובין נשמות ישראל (שנמשכים מפנימיות החיות — "ויפח") נאמר הלשון "יש הפרש עצום מאד
27 למעלה".

יא, א. ושל"נ, הרי בודאי שגם נולד בעצרת (ראה גם תורת מנחם
חכ"ג ע' 40. ע' 65. ושל"נ).

(73) ירושלמי ר"ה פ"א ה"א.

(74) בשילוב שיחת ש"פ במדבר תשל"א.

(75) ראה גם תורת מנחם חנ"ו ע' 17. ושל"נ.

(76) חגיגה יב, א. ועוד.

(77) אוה"ת בראשית (כרך ג) תצד, א. נח (כרך ו) תתרסח, ב.
בהעלותך בהוספות ע' 9. סה"מ תרכ"ו ע' ריב. תר"ל ע' קמא.
המשך תער"ב ח"א ע' ערה. ועוד.

(78) מכאן עד סוסט"ו — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א
(באידית), ונדפס בהוספות ללקו"ש חל"ט ע' 210 ואילך
(במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל). לשלימות
הענין — ראה גם שיחת ש"פ נשא סט"ז ואילך (תורת מנחם חנ"ו
ע' 307 ואילך).

(65) פרשתנו ג, טו.

(66) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שבהמשך להמוכר לעיל
(ס"ו) אודות לויים — יש להתעכב גם על פירוש רש"י בנוגע
ללויים.

(67) פינחס כו, נט.

(68) פרשתנו שם, יב ובפרש"י.

(69) שם, מ ואילך.

(70) ובמכ"ש מזה שאין מונים את בני קודם עשרים שנה,
שרק אז נעשה "יוצא צבא בישראל" (שם א, ג).

(71) כי, לולי טעם זה, הי' צ"ל המנין מיד כשנולד, שהרי
העבודה בבכורות היא בגלל ש"ל כל בכור ביום הכותי כל בכור
בארץ מצרים גוי" (שם ג, יג), והרי מכת בכורות היתה לא רק
"מבין חודש ומעלה", אלא גם אצל הבכורים שזה עתה נולדו.

(72) שמת בעצרת (ירושלמי ביצה פ"ב ה"ד. חגיגה פ"ב ה"ג),
וכיון ש"הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום" (ר"ה

ואינו מובן:

1

במ"ש כאן בענין "ויפח גו"⁷⁹, שנש"י הם מפנימיות החיות, "כי חלק הוי' עמו"⁸⁰ – כוונתו לבאר את מעלת הנשמות (גם) כפי שהם למטה ששם שייך ענין החטא והתשובה [כמבואר לקמן]⁸¹ הענין ד"כי חלק הוי' עמו יעקב חבל נחלתו"⁸⁰ כפי שהוא בנשמות למטה, בנוגע לענין החטא והתשובה], וא"כ, למה מדגיש שהפרש (והמעלה) של נשמות על כל הנבראים (שנשמות נמשכים מפנימיות החיות: "ויפח", שם הוי') היא דוקא "למעלה"?

6

יג. והביאור בזה – שבהוספת תיבת "למעלה" כוונתו לתרץ כמה קושיות:

7

(א) ידוע שנשמות צריכות סיוע ממלאכים בעבודתם, וכמאמר הזהר⁸² "גפיף לה ונשיק לה". ויתירה מזה: אפילו ההתבוננות בצבא השמים (שבעה"ז) מסייעת בעבודת הנשמות, כמבואר בארוכה לעיל⁸³ שההתעוררות של יראת ה' באה ע"י ההתבוננות בהשתחוואה וביטול של צבא השמים, ונאמר⁸⁴ "שאור מרום (דוקא) עיניכם וראו גו'". וא"כ נשאלת השאלה: כיון שנשמות ישראל אפילו בהיותם למטה הם למעלה מצבא השמים ומלאכים, מדוע זקוקים הם למלאכים וצבא השמים?

12

(ב) כיון שנשמות – אפילו בהיותם למטה וכנ"ל – הם חלק הוי', פנימיות החיות (למעלה ממלאכים שנקראו בשם אלקים, חיצוניות החיות), איך יתכן שיהי' שייך אצלם ענין של חטא?

14

(ג) בהמשך הפרק נאמר "ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים בכתוב .. לפי שיניקת חיותם היא מבחי' חיצוניות .. ושם אלקים הוא בחי' חיצוניות". ולכאורה, עפ"י צריכים נשמות להקרא בשם הוי', כיון שנמשכים מפנימיות החיות, שם הוי' (כשם שמלאכים נקראים בשם אלקים, כיון שנמשכים משם אלקים). ולמה לא מצינו בשום מקום שבנ"י נקראים בשם הוי' – ואדרבה: מדברי הגמרא⁸⁵ "עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה", כדפירשב"ם "שיהא שםם ה'", משמע שדוקא לעתיד יקראו הוי', אבל עכשיו אינם נקראים בשם הוי'.

19

יד. וכל זה מבהיר רבינו הזקן בתיבה אחת – "למעלה":

21

ה"הפרש עצום מאד" בין נשמות לכל שאר הנבראים – שענין שהוא "עצום (באיכות) מאד (בכמות)" נראה בגילוי לעין כל – הוא רק למעלה, משא"כ למטה ישנו אמנם הפרש (שהרי גם נשמות למטה הם בחי' פנימיות החיות, כנ"ל), אבל אין זה "הפרש עצום מאד", ובמילא הרי זה בהעלם.

24

וכיון שלמטה ה"חלק הוי'" שבנשמות אינו בגלוי, אי אפשר לקרוא אותם בשם הוי', כיון שקריאה ("רופן און אויסרופן") היא על דבר שבגלוי דוקא.

26

וזה גם הטעם שהנשמות זקוקים למלאכים וצבא השמים, כיון שחלק הוי' שבהם אינו בגלוי; ואינו בגלוי הוא עד כ"כ ששייך אצלם ענין של חטא.

28

ואע"פ שכאן נוגע לבאר ענין הנשמות כפי שהם למטה (שדוקא שם ישנו ענין החטא והתשובה), הרי גם ה"הפרש עצום מאד למעלה" נוגע לנשמות כפי שהם למטה – כי, מצד זה שבהיותם למעלה מאיר בהם שם הוי' בגלוי, הנה גם בהיותם למטה יכולים לבוא פעולות (עכ"פ) גלויות וחיות גלוי משם הוי'.

32

טו. ע"פ הנ"ל יובן גם מ"ש בנוגע להמשכה מבחי' חיצוניות החיות המלוכשת באותיות שבעשרה מאמרות – "צבא השמים" (שמש וירח וכוכבים)⁸⁶:

34

(84) ישע"י מ, כו.

(85) ב"ב עה, ריש ע"ב.

(86) בכ"מ הכוונה ב"צבא השמים" לנבראים שבעולמות

העליונים. אבל כאן – מכיון שאומר אח"כ "ואפילו המלאכים",

מובן שכוונתו לצבא השמים כפשוטו, ככפנים.

(79) בראשית ב, ז.

(80) האזינו לב, ט.

(81) פ"ה י.

(82) ראה זהר ח"א כג, ב. ח"ב רא, ב. נתבאר בתו"א מקץ

מב, ב ואילך, ובסה"מ תרכ"ט סד"ה בהעלותך (ס"ע רמ), ובכ"מ.

(83) ח"א פמ"ב – בהגהה.

- 1 גם צבא הארץ נמשכים מהאותיות שבעשרה מאמרות, כמבואר בארוכה לעיל ח"ב בתחלתו. וגם
- 2 בפ"א – שמציין באגה"ת כאן – מדובר אודות מים שמצבא הארץ. ולמה נאמר כאן ש"צבא השמים"
- 3 (דוקא) נמשכים מבחי' הדיבור?
- 4 ואין לומר שכוונתו שאפילו צבא השמים נמשכים רק מבחי' הדיבור – דא"כ הול"ל בפירוש "אפילו",
- 5 כמו שכותב בפירוש "ואפילו המלאכים".
- 6 וע"פ הנ"ל מובן: כיון שכאן מדובר אודות "הפרש עצום מאד", שזהו בגילוי (כנ"ל), לכן מדבר אודות
- 7 הנבראים אלו שבהם עשרה המאמרות הם בגילוי. ולכן כתב "צבא השמים" דוקא, שבהם כח האלקי הוא
- 8 בגילוי, וכמ"ש "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה"⁸⁴, "כי אראה שמך גו' ירח וכוכבים גו'"⁸⁷, היינו,
- 9 שכאשר רק מסתכלים על צבא השמים – שכולם משתחוים כלפי מערב וקיימים באיש⁸⁸ – רואים מיד
- 10 "מי ברא אלה", משא"כ בצבא הארץ יש צורך בריבוי התבוננות.
- 11 [ועפ"ז מובן גם מ"ש⁸⁹ "לעולם הוי' דברך נצב בשמים" – דלכאורה: דבר הוי' נמצא בכל הנבראים,
- 12 כמבואר בארוכה בשער היחוד והאמונה בתחלתו, ולמה נאמר כאן "בשמים" דוקא?
- 13 ואף שי"ל ש"דברך" קאי על המאמר "יהי רקיע"⁹⁰, שמאמר זה נצב בשמים דוקא – הרי הא גופא
- 14 קשיא: כיון שהאותיות של כל עשרה המאמרות נמצאים תמיד בכל הנבראים להוותם מאין ליש – למה
- 15 מדבר הפסוק דוקא אודות המאמר "יהי רקיע" ש"נצב בשמים"⁹¹.
- 16 וע"פ הנ"ל מובן: "נצב" – הוא גם מלשון "נצב מלך"⁹², שמורה על ענין הגילוי (והתוקף) של
- 17 "דברך". ולכן נאמר "דברך נצב בשמים" – כי, בארץ יכול להיות הדיבור גם בהעלם, ועד שהגילוי יכול
- 18 להיות היפך מ"דברך"; ודוקא בשמים הרי זה בגילוי – "נצב"⁹³].
- * * *
- 19
- 20 טז. בנוגע לפרקי אבות – לומדים ביום הש"ק זה פרק ששי, שנקרא בשם "קנין תורה", כיון שמדובר
- 21 בו אודות מעלת התורה, החל מ"כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו'"⁹⁴, ובהמשך הפרק:
- 22 "שולחנך גדול משולחנם" (של מלכים)⁹⁵, "גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות כו'"⁹⁶.
- 23 ולאחרי זה נאמר⁹⁷: "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושי' בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר וכו'",
- 24 ומביא כו"כ פסוקים.
- 25 וצריך להבין:
- 26 (א) מדוע נאמר כאן רק "גדולה תורה" סתם, מבלי לפרט הענין שהתורה היא גדולה ממנו, כבמשנה
- 27 שלפנ"ז "גדולה תורה יותר מן הכהונה כו"?"
- 28 (ב) מהי גודל מעלת התורה דוקא ש"נותנת חיים לעושי' בעולם הזה ובעולם הבא" – הרי מצינו כו"כ
- 29 מצוות ש"אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקדן קיימת לו לעולם הבא" (כפי שנימנו במשנה ד"אלו
- 30 דברים"⁹⁸ (שאומרים בברכות השחר), ובאריכות יותר בברייתא⁹⁹), כך, שאין זה דוקא בתורה; אמנם
- 31 "תלמוד תורה כנגד כולם", אבל אעפ"כ הרי זה ענין שישנו גם בכמה מצוות, ולא רק בתורה?

ס"ד.

(87) תהלים ח, ד.

(94) משנה א.

(88) להעיר מד"ה שאו מרום בהוספות לספר החקירה (קא, א

(95) משנה ה.

ואילך).

(96) משנה ו.

(89) שם קיט, פט.

(97) משנה ז.

(90) בראשית א, ו.

(98) ריש פאה.

(91) ועיין במשנ"ת בזה בהמשך מים רבים תרל"ו ס"כ.

(99) שבת קכז, א. וש"נ.

(92) מלכים"א כב, מח. וראה אוה"ת נצבים ע' א"רא ואילך.

(93) וכ"מ ברשימות הצ"צ לתהלים עה"פ (יהל אור ע' תסח)

ואין לומר שהכוונה היא גם בנוגע למצוות – שהרי פרק "קנין תורה" מדבר אודות מעלת התורה¹
דוקא. וא"כ, צריך להבין מהי מעלת התורה שדוקא עלי' נאמר ש"נותנת חיים כו".²
י. ויש לבאר תחילה דיוק הלשון "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושי' בעולם הזה ובעולם הבא"³
– שהרי גם הלשון של תושבע"פ הוא בדיוק (אף שאינו בדיוק כ"כ כמו בתושב"כ¹⁰⁰), שלכן יכול לבוא
ענין מסויים בכמה סגנונות, וכפי שמצינו בדברי הרא"ש והר"ן והתוס' שכל אחד מדבר בסגנון שלו¹⁰¹,
אבל בסגנון שלו מדוייקים דבריו):⁶
משמעות הלשון "נותנת חיים .. בעולם הזה ובעולם הבא", היא, שישנה המציאות של "עולם הזה"⁷
ו"עולם הבא" גם ללא חיים.⁸
ולכאורה, למה לא נאמר כאן "חיי העולם כו", כמו הלשון במשנה שלפנ"ז⁹ "יפה וכו' חיי העולם
הבא .. חיי העולם הזה", שמשמעותו שחיי העולם זהו כל ענינו של העולם.¹⁰
ובפרט שהתחלת הפרק היא: "שנו חכמים בלשון המשנה", וא"כ, בודאי הול"ל כלשון המשנה הנ"ל.¹¹
אך הענין הוא – שהמעלה המיוחדת של התורה אינה בכך שעל ידה נעשית המציאות של עולם הזה
ועולם הבא, שהרי מעלה זו ישנה גם במצוות (כנ"ל ממשנת "אלו דברים"), אלא החידוש הוא – שגם
לאחרי שישנו הענין דעולם הזה ועולם הבא (ע"י המצוות), מכניסה בהם התורה ענין של חיות: "נותנת
חיים .. בעולם הזה ובעולם הבא".¹⁵
והענין בזה:¹⁶
חיי האדם נחלקים לב' ענינים: שכל ומעשה. וזהו גם החילוק שבין תורה ומצוות – שתורה הו"ע
המוחין, ומצוות הו"ע המעשה. והחיות שבמצוות היא ע"י התורה, כידוע שהמצוות הם רמ"ח אברים
דמלכא¹⁰², וחיות האברים היא ע"י המוחין (התורה), שהם בחי' חיוהי, ועל ידם נמשכת חיות במדות,¹⁹
גרמוהי¹⁰³.
ובכן: ענין המעשה כשלעצמו יכול להיות מצד קבלת עול בלבד, שזהו אמנם ענין נעלה, אבל עדיין
הרי זה ללא תענוג, כך, שזהו ללא חיות. וזהו החידוש של התורה – שהיא נותנת חיים במעשה המצוות
שעל ידם נעשה הענין דעוה"ז ועוה"ב, היינו, שגם בקיום המצוות בקבלת עול יהי' ענין התענוג – שזהו
ענין החכמה¹⁰⁴, שהרי פנימיות אבא היא פנימיות עתיק¹⁰⁵.
אמנם, פעולת התורה שהיא נותנת חיים היא רק כאשר לימוד התורה הוא (לא בפני עצמו, שהרי "כל
האומר אין לו אלא תורה וכו'"¹⁰⁶, אלא) קשור עם ענין המעשה דוקא.
ועפ"ז יובן גם הדיוק "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושי'" – אף שבנוגע לתורה מתאים יותר
הלשון "לומדי'" – כי, רק כאשר לימוד התורה הוא באופן שקשור עם ענין המעשה ("עושי'"), כולל
גם הענין של עשי' מלשון כפי¹⁰⁷, שכופה את עצמו ("ער בייגט זיך") מתוך קבלת עול, אזי נותנת
התורה חיים בעוה"ז ובעוה"ב.
ועפ"ז יש לבאר גם הפסוקים שהובאו במשנה זו, וכפי שיתבאר בהזדמנות אחרת¹⁰⁸.

* * *

יח. ה"יינה של תורה" שבפירוש רש"י – שיוכבד השלימה מנין בני' ע"י לידתה "עם כניסתה בפתח

ס"ע 49 ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם.

(100) ראה גם תורת מנחם חמ"ב ע' 193 הערה 48. וש"נ.

(101) לקו"ת פ' ראה כד, ד. וראה סה"מ תש"י ע' 36, ובהערת

(102) ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א).

(103) ראה תורת מנחם חמ"ב ס"ע 8. וש"נ.

(104) ראה גם שיחות ש"פ נשא וש"פ בהעלותך תשמ"א
(ביאורים) לפרקי אבות ע' 355 ואילך) – ביאור הצורך בח'
הפסוקים.

(105) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. וש"נ. וראה גם סה"מ ה'ש"ת

- 1 מצרים", אבל כל ימי עיבורה היו קודם הכניסה למצרים, כי, "אין חבוש מתיר עצמו"¹⁰⁹, וכדי לפעול
- 2 ענין הגאולה (החל מהענין ד"ותחיינן¹¹⁰ את הילדים"¹¹¹) צ"ל מחוץ ולמעלה ממצרים; והשייכות לר'
- 3 יהודה בר' שלום, שיהודה הו"ע ההודאה (קב"ע) ושלום הו"ע התורה¹¹² (ובפרט פנימיות התורה¹¹³) שעל
- 4 ידם פועלים ענין הגאולה – נכלל בשיחה הנ"ל ס"י שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.
- 5 יט. וענין זה קשור גם עם משנת"ל (סי"ז) בענין "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושי", שלימוד
- 6 התורה צ"ל ביחד עם ענין העשי, מלשון כפי, שהו"ע הביטול (יהודה), שמבטל את כל מציאותו מתוך
- 7 תנועה של מס"נ, כמו האברכים החסידיים שיוצאים לשליחות לפעול בהפצת המעיינות חוצה, גם
- 8 כשצריכים לוותר על האפשרות להשתתף בהתוועדות דיום הש"ק¹¹⁴, "הערן און דערהערן"¹¹⁵ וכו'.
- 9 [בהמשך לזה הזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א שישנם כאלו שנשארים כאן ואומרים "שישו בני מעי"...
- 10 ובאים להתוועדות רק כדי לומר "חזו דאתאי"... ואז יכולים כבר לישון... (ולא מתביישים לגהק ולפהק
- 11 נגד פניו – היפך האנושיות כו'), ועוד מתפארים בפני הבן והנכד על המס"נ שלהם לישב בהתוועדות
- 12 למרות הצפיפות והדוחק שמפריעה להם לישון...
- 13 והזכיר גם אודות אלו שבמשך כל התפלה עומדים ומסתכלים עליו ומבלבלים אותו כו' (וכן אלו
- 14 שמצלמים תמונות מכל צעד ושעל) – היפך הדין שאסור להסתכל בפני נשיא¹¹⁶, והיפך האנושיות כו',
- 15 ומה גם שבגלל זה אינם עונים איש"ר, ב"ה וב"ש וכו' (באמרו שלהיותו "פנימי" ולא "חיצוני", הנה
- 16 בשעה שעוסק בענין ד"עיניך רואות את מוריך"¹¹⁷, אינו יכול לענות איש"ר...). ולמרות שדובר על זה
- 17 פעם ופעמיים¹¹⁸, ממשיכים להתנהג כן, וביתר שאת וביתר עוז, כמו להכעיס... (כנראה כדי שאצטרך
- 18 לדבר על זה עוד הפעם, ובמילא יתוספו עוד כמה עמודים בה"סטענסיל" של רשימת הדברים...!).
- 19 וכן דיבר אודות בחור מסויים, שבמקום להתנהג כמו בחור חסידי (להתייגע בלימוד התורה נגלה
- 20 וחסידות, ובאופן שגם בלמדו נגלה ניכר עליו שהוא בחור חסידי, שלומד מתוך חיות וכו') – עוסק
- 21 בגניבת מאמרים, ומחפש דרכים (ע"י מכשירים שונים) לראות ולשמע מה שנעשה מעבר לדלת החדר...
- 22 שזוהי העזה שאין כמוה, היפך השו"ע והיפך דרכי החסידים!
- 23 ומה שטוען שישנו סיפור¹¹⁹ שרבינו הזקן אמר ש"מים גנובים ימתקו"¹²⁰, וכן ישנו הסיפור שכ"ק
- 24 מו"ח אדמו"ר עשה תחבולה שיוכל לשמוע תפלתו של אביו (כ"ק אדנ"ע) בחדרו¹²¹, וכיון ששמע זאת
- 25 בהשגחה פרטית, הרי זו הוראה עבדור¹²² שגם הוא צריך לעשות כן – הנה:
- 26 בנוגע לרבינו הזקן – הרי תחילה למד את כל הש"ס ט"ז פעמים (כמסופר בהקדמת השו"ע¹²³), ומה
- 27 גם שלא הי' לו יצה"ר, כי הרגו בתענית; וכן בנוגע לכ"ק מו"ח אדמו"ר, שתחילה הי' בקי בכל המאמרים
- 28 שהיו אצלו לפני"ז, לאחר שלמדם ועסק בהם ("דורכגעטאָן") אדעתא דנפשי' כו', ולכן רצה עוד מאמר
- 29 כו', וכמו"כ קיים את כל ההנהגות הגלויות שראה אצל אביו, ולאח"ז רצה לשמוע גם את תפלת אביו,
- 30 כדי שעי"ז יתוסף בעבודתו – בלימוד התורה, בעבודה דאתכפיא, בעבודת התפלה באריכות ובבכיות וכו'
- 31 וכו'.

חבוש מתיר עצמו", כנ"ל.

109) ברכות ה, ב. וש"נ.

114) ראה גם אג"ק ח"ה ע' טו.

110) שמות א, יז.

115) ראה תורת מנחם חנ"ו ע' 167 הערה 53. וש"נ.

111) וכן הענין ד"ויעש להם בתים", "בתי כהונה ולוי" ..

116) חגיגה טז, א.

מיוכבד" (שם, כא ובפרש"י), דקאי על משה ואהרן, שאצלם לא הי' הענין של שעבוד מצרים, כפרש"י על הפסוק (שם ה, ד) "לכו לסבלותיכם", ש"מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי .. שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות".

117) ראה תורת מנחם חנ"ג ע' 467 ואילך. וש"נ.

112) ולהעיר שסיום המשניות (תושבע"פ) הוא בתיבת

118) ראה תורת מנחם ח"ח ס"ע 223. וש"נ.

"בשלום" (נוסף על הסיום באות מ', כמו ההתחלה ב"נאמתי",

119) משלי ט, יז.

שקשור גם עם נתינת התורה למ' יום).

120) משלי ט, יז.

113) משא"כ גליא דתורה – כיון שיש בה התלבשות בטוב

121) ראה תורת מנחם ח"א ע' 6.

ורע (זח"ג קכד, ב – ברע"מ), ועד שיכול להיות מעמד ומצב

122) ומה שאומר "למי יחפוץ המלך .. יותר ממני" (אסתר

ד"מגלה פנים בתורה שלא כהלכה" (אבות פ"ג מ"א), הרי "אין

ו, ו) – יסתכל במגילה ויראה מי אמר זאת, ומה הי' סופו! ...

123) ראה גם לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רנז.

אבל אתה – אם הנהגה זו היתה אצלך מצד הקדושה, אזי לכל לראש היית מקיים מה שדורשים ממך
– ללמוד נגלה וחסידות, וללמוד גם בזמנים שמחוץ לסדרי הישיבה, אבל לפועל, הנך מתעצל להתייגע
בלימוד התורה, ואפילו בסדרי הישיבה אינך לומד; לא ש"ס (גם לא פעם אחת...) ואפילו לא קיצור
שו"ע, לא תניא ולא מאמרי חסידות;
כאשר אתה נכנס ל"יחידות" ואומרים לך כך וכך, הנך רושם את הדברים ומבקש שאגי' את הרשימה
שמה חסרה איזה תיבה, אבל לפועל אינך מקיים מאומה, וב"יחידות" של השנה הבאה הנך כותב –
באדישות מוחלטת ("קאָלט-בלוטיקערהייט") – שלא עשית מאומה, אלא כיון שיש מנהג להיכנס
ל"יחידות" ביום ההולדת, אין לך ברירה, ולכן אתה עושה "טובה" ונכנס ל"יחידות"....
וכיון שכן, הרי הנהגתך בענין הנ"ל היא (לא מצד הקדושה, אלא) מצד גאווה וישות – כדי שתוכל
להתגאות¹²⁴ ולספר (ולכתוב גם לאוסטרליא ולארץ ישראל) שאתה היחידי שיש לך "מאמר" זה, ורק
אתה יודע מה דיבר פב"פ עם פב"פ ביום פלוני... ורק לך יש תמונות שאין למישהו אחר (משא"כ בנוגע
ללימוד התורה בישיבה – הרי בשעה שיש מאה בחורים שיושבים ב"זאָל" ולומדים, לא ניכרת
מציאותו, שגם הוא יושב ולומד...), ובכך תחשב ל"שפיץ חב"ד", "שפיץ תמים"....
– מסופר אודות ר' אייזיק מהאָמיל שכתב פתקא שמבקש שרבינו הזקן יאמר מאמר חסידות, כיון
שזה נוגע בנפשו ממש¹²⁵. אבל אתה – האם נוגע לך בנפש המאמר שגנבת, בה בשעה שלא עולה על
דעתך ללמוד מאמר זה, כדי שתוכל לקיים מה שכתוב בו – שצריך להתפלל וללמוד נגלה וחסידות וכו';
זה לא מעניין אותך, אין לך זמן בשביל זה; יש לך זמן רק עבור ענינים של מה בכך, ועד לקריאת
עיתונים... מתוך הרגשה ש"עולמן תראה בחיך"¹²⁶, יש לך עוה"ז ועוה"ב, ועליך רק לדאוג איזה
מכשיר לרכוש מחר כדי שתוכל להצליח יותר בכל התעלולים הנ"ל.
רצונך להידמות לאברהם פאָריז?! – אברהם פאָריז¹²⁷ למד חסידות והי' "אָן אמת'ער חסידישער
תמים", וכאשר "גנב" מאמרים – ידע הרבי מזה, ואמר: "תבוא עליו ברכה"... והוסיף, שהלואי היו עוד
חסידים עושים כן!... אבל אתה בחור'ל – הנך אפרוח שלא נפקחו עיניו!...
מה קורה אתך?! במקום להתעסק עם ענינים הקשורים עם איסור גניבה כו' (שהרי מזה יכולה להיות
ניקה ליצה"ר, שגניבה כזו עלולה להביא גם גניבה אחרת) – שמור את סדרי הישיבה ושב ולמד!
אינך מבין – עליך להתייגע ("שוויץ אַ ביסל"...) ; יש לך יצה"ר – אזי תלמד "שלא לשמה", כפי
שפוסק רבינו הזקן¹²⁸ ש"מתוך שלא לשמה בא לשמה". – אלא מאי, כנראה הוא חושש "פן יראה בעיניו
ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו"¹²⁹, שהרי סוכ"ס הוא בן אברהם יצחק ויעקב, ויש לו הורים
חסידיים כו', ולכן מעדיף להתנער ("זיך אָפטרייסלען") מזה....
ומי שאשם בכל זה – הנה "לאו עכברא גנב אלא חורא גנב"¹³⁰: האשמה מוטלת על ראשי-הישיבה,
המשפיעים, המשגיחים והמדריכים¹³¹, שאין קול ואין עונה, ואין פוצה פה ומצפצף... ומדשתיק אודי
לי'!

[וגם אם המשפיע מעיר לבחור על הנהגתו, משיב: אני כבר בחור מבוגר, ומה שאני עושה אינו העסק
שלך; ומפטיר בדבר-צחות ("א גלייך ווערטל"): די בכך שאני מוסר את נפשי כדי להשיג עבורך את
המאמר... ואז, פונה המשפיע לעסקי, והבחור – לעסקיו...].

ואילך.
(128) הל' ת"ת פ"ד ה"ג. וש"נ.
(129) ישע"י ו, יר"ד.
(130) גיטין מה, רע"א. וש"נ.
(131) בענין זה נזכר גם פתגם אדמו"ר מהור"צ ש"ה"קטר
וה"קרונוט" אינם מחוברים זל"ז (ראה תורת מנחם ח"ח ע' 85.
וש"נ).

(124) ובוזו יש חסרון נוסף – שאינו מתבייש בכך, ומגלה
קלונו ברבים, כמבואר באגה"ק (סכ"ד) ש"עז"נ (משלי ג, לה)
וכסילים מרים קלון, כלומר, אף שהוא כסיל, לא יהי' מרים קלון,
שיהי' נראה הקלון לעין כל".
(125) ראה תורת מנחם חמ"ה ע' 60. וש"נ.
(126) ברכות יז, סע"א.
(127) ראה ספר "אחד הי' אברהם" (אה"ק, תשס"ד) ע' 23

- 1 וכך מתפרסם שבישיבה פלונית – שראש-הישיבה הוא פב"פ והמשפיע הוא פב"פ – מתנהגים באופן
- 2 כך וכך, ובמילא הרי זו "הנהגה חסידותית"...
- 3 [נזכר גם אודות אלו שעושים "שפיצלאך", להמציא ("אונטערשטעלן") יהודי זקן שישאל שאלות
- 4 כו', ועי"ז נעשה חדוה בעולם... (והרי איתא בזהר¹³² שכאשר יש חדוה למטה אזי נעשה חדוה למעלה...).
- 5 – אם רצונך ב"חדוה", שב ולמד תורה, עלי' נאמר¹³³ "פקודי ה' ישרים משמחי לב".]
- 6 וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: באמת לא היו צריכים לדבר על ענינים כאלו ביום הש"ק, ובפרט ביום
- 7 הש"ק הקשור עם ההכנה למ"ת. ויש לקוות שלא יצטרכו לדבר על זה עוד הפעם (וכפי שאמר פעם כ"ק
- 8 מו"ח אדמו"ר אודות ענין מסויים, שידבר על זה רק ב"פ, אבל לא ג"פ, כדי שלא תהי' "חזקה", שזהו
- 9 היפך הטובה הן עבור השומע והן עבור המדבר)].
- 10 ומסיימים בדבר טוב – ב"יינה של תורה" שבפירוש רש"י: "א"ר יהודה בר' שלום" – "יהודה" מלשון
- 11 הודאה, שזהו"ע ד"מורה¹³⁴ ועוזב ירוחם¹³⁵; ו"שלום" מלשון "שלמים", שבאים מבהמה דוקא (ולא מן
- 12 העוף¹³⁶), והיינו, שאף שהכשרה בשני סימנים דוקא, ואי אפשר להסתפק בסימן אחד (כמו עוף שהכשרו
- 13 בסימן אחד¹³⁷), מ"מ נעשה מזה קרבן שלמים – "שלום למזבח ולכהנים ולבעלים"¹³⁸, ובאופן שפועל
- 14 ענין השמחה – "אין¹³⁹ שמחה אלא בכשר"¹⁴⁰.
- 15 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "פרזות תשב ירושלים".]

בס"ד. שיחת יום א', ראש חודש סיון, ה'תשכ"ט

– להכינוס דנשי ובנות חב"ד תחינה –

בלתי מוגה

- 16 א. כאשר רבים מישראל נפגשים יחד, הנה לכל לראש אומרים "שלום עליכם" ו"עליכם שלום".
- 17 והרי ענין ה"שלום" הוא מהברכות הכי גדולות, כפי שמבואר בריבוי מקומות בתורתנו הקדושה,
- 18 ובפרט כפי שרואים במיוחד בזמנים אלו גודל ההכרח בענין השלום הן בחוץ-לארץ והן בארץ ישראל,
- 19 ארץ הקדושה.
- 20 וקשור גם עם הענין של קבלת התורה בחג השבועות – והרי עומדים אנו בר"ח סיון, שבו הגיעו
- 21 למדבר סיני וחנו כנגד הר סיני¹ – כיון שעל התורה נאמר² "דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום",
- 22 היינו, שכל דרכי התורה, ואפילו הדרכים שאינם עיקריים, אלא רק צדדיים, הם באופן של שלום ומביאים
- 23 שלום לכל העולם, ובפרט לבנ"י, כשחיים את חיי היום-יום ע"פ הוראות תורתנו, שאז נעשית התורה
- 24 "כלי מחזיק ברכה"³ לקבל ברכתו של הקב"ה בכל המצטרך, החל מענין השלום – "ונתתי שלום בארץ"⁴,
- 25 שיהי' שלום בכל מקום שבו נמצאים בנ"י, הן בחוץ-לארץ והן בארץ ישראל,

(138) פרש"י ויקרא ג, א.

(139) פסחים קט, א.

(140) חסר הסיום (המו"ז).

(1) יתרו יט, א"ב.

(2) משלי ג, יז. וראה רמב"ם הל' חנוכה בסופן.

(3) ל' חז"ל – עוקצין בסופה.

(4) בחוקותי כו, ו.

(132) ח"ב קפד, ב.

(133) תהלים יט, ט.

(134) משלי כח, יג.

(135) ובלבד שלא יהי' זה באופן שמוחל לעצמו... ("זיך האַט

ער שוין מוחל געווען"), כידוע הפתגם בזה (ראה גם תורת מנחם

חמ"ב ע' 89 הערה 14. וש"נ).

(136) רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"א הי"א.

(137) חולין כז, ב.

וענין השלום פועל גם בנוגע לכל הברכות שהקב"ה מברך את בני חיי ומזוני רוויחי, נחת
אמיתי מבנים ובני בנים, חיים בריאים ושמחים ופרנסה בהרחבה – שמקבלים אותם במלוא המדה ומתוך
עונג הכי גדול.

ב. ובכל זה יש חשיבות מיוחדת לנשי ובנות ישראל – שניתנו להם הכחות הכי גדולים לפעול זאת
בחיים שלהם ושל משפחותיהם (כמובא בקיצור בהמכתב⁵):

מסופר בתורה, שהקב"ה צוה למשה בנוגע להדיבור עם בני אודות קבלת התורה, שידבר תחילה אל
הנשים: "כה תאמר לבית יעקב", "אלו הנשים"⁶, ואז, הנה נוסף לכך שבודאי יסכימו מתוך שמחה לקבל
את התורה, תהי' זו ההכנה שגם האנשים והבנים יקבלו את התורה באופן המתאים.

ומזה מובן גם בנוגע לכל הברכות, החל מענין השלום ובני חיי ומזוני רוויחי – שבמדה גדולה ביותר
תלוי הדבר בפעולות השונות (ובאופן עשיתן) של נשי ישראל, הן בנוגע לעצמן והן בנוגע לכל הסביבה
שלהן.

*

ג. ענין זה קשור עם אחד החוקים העיקריים שבתורה (כפי שהוזכר גם בהתוועדות של יום הש"ק⁷):
ובהקדמה – שרואים אצל בני-אדם, שהקשר ביניהם הוא ע"י הגוף, שזהו מה שרואים ויכולים לממש
כו', אבל ע"י הגוף מגיעים אל הנשמה. ואדרבה: העיקר היא הנשמה, אלא שכדי להגיע אל הנשמה –
הן בנוגע לעצמן, והן בנוגע לאיש ואשה, ילדים והורים – הרי זה ע"י שפונים ומתקשרים עם הגוף,
באמצעות ראי' ושמיעה בעינים והאזנים הגשמיים, שעל ידם מתקשרים עם הנשמה, שהיא העיקר, ואילו
הגוף הוא רק אמצעי שעל ידו מגיעים אל הנשמה.

וכן הוא בנוגע למצוות וחוקי התורה – שהסיבה לחוקים אלו כפי שנראים בחיצוניותם, היא, בגלל
היותם באופן המתאים ל"נשמה" והתוכן שלהם.

ובנוגע לעניננו:

ישנו חוק התורה הידוע בנוגע לחילוקים שבין בני גופא, שנחלקים לכהנים לוויים וישראלים, והיינו,
שיש הנהגות מיוחדות ששייכות רק לכהנים, ועד"ז הנהגות ששייכות ללוויים או ישראלים (נוסף על
הענינים ששייכים לכולם). ומובן, שלכל לראש נוגע שהם כולם יהודים, אנשים או נשים, ולאח"ז באה
החלוקה בין ישראל לוי וכהן, או ישראלית לוי' וכהנת (שמות החלוקות בנוגע לנשים).

וההוראה והחוק בזה – שכדי לקבוע מי כהן, מי לוי ומי ישראל, הרי זה תלוי בהאב: אם האב הוא
כהן, אזי גם הילדים הם כהנים וכהנות (ללא נפק"מ מי האם), ועד"ז בנוגע ללוי וישראל; אבל בנוגע
לענין העיקרי – לקבוע שהוא יהודי, ולכן יש לו שייכות לקבל תורה ומצוות באופן נצחי, שע"ז מתקשר
עם הנצחיות של הקב"ה – הרי זה תלוי מי היא האם: כאשר האם היא בת ישראל, הנה מבלי הבט על
זהותו והנהגתו של האב, אזי הבן או הבת הם יהודים.

וטעם הדבר – לפי שכן הוא בנוגע ל"נשמה" והתוכן שבזה:

כדי שהילד יגדל ויתחנך באופן שיחי' את כל משך שנות החיים שנותן לו הקב"ה כפי שיהודי צריך
לחיות – הרי זה תלוי לכל לראש ובעיקר בהאם, ומבלי הבט על אופן הנהגת האב, מעמידה האם וקובעת
את אופן הנהגת הבית, ובמיוחד – הילדים שגדלים ומתחנכים בבית, שיהיו יהודים שיתנהגו ויחיו בעולם
כרצון הקב"ה.

(5) מימי הספירה שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' קלד ואילך) – שיחת ש"פ במדבר ס"ז ואילך (תורת מנחם חנ"ו ע' 198 ואילך). וש"נ.
(6) יתרו שם, ג ובמכילתא ופרש"י עה"פ.
לכינוס השנתי של נשי ובנות חב"ד.

- 1 ולאחרי כן, כשצריך לבחור באיזו ישיבה ילמד הילד, או באיזה בית-ספר תלמד הילדה, ולבחון את
2 ההישגים בהלימוד – הרי זה תלוי במדה מרובה בהאב.
- 3 וכפי שרואים שההכנה ללימודים נעשית ע"י האם; ואילו הבחינה בלימודים, הנה באופן נורמלי,
4 ברובא דרובא, הרי האב הוא זה שבוחן את הילד ומראה לו כיצד צריך לשגשג בלימוד – שזהו גם
5 החילוק בין כהן לוי וישראל, בנוגע ללימוד התורה, ומהלימוד נמשך אח"כ בקיום המצוות.
- 6 וזהו כללות החילוק שבין האב להאם: כשנולד הילד – יודעת האם שהקב"ה נתן לה את הכחות
7 שמהרגע הראשון תוכל לגדלו באופן שיתנהג כפי שילד יהודי צריך להתנהג, ויחי' כיהודי במשך כל
8 שנות חייו; זהו התפקיד שנדרש מאשה בישראל, ומובן, שהקב"ה נותן לה מראש כחות מיוחדים שתוכל
9 למלא את שליחותה באופן הטוב והמושלם ביותר; ורק לאח"כ בא התפקיד והעבודה והמשימה של הבעל
10 והאב – לעזור לילד לשגשג בעילוי אחר עילוי.
- 11 ד. אמנם, עפ"ז יכולים לחשוב, שבנוגע להתפתחות והשגשוג של הילד, אין חשיבות גדולה ומכרעת
12 לתפקידה של האם.
- 13 אך על זה מסופר בגמרא⁸ בנוגע לדרגא הכי נעלית שאל' יכולים להגיע ילדי ישראל, שזוהי הדרגא
14 של כהן גדול – לא רק לויים, ולא רק כהנים, אלא הדרגא הכי נעלית בכהנים גופא – שהיתה משפחה
15 בישראל שזכתה שבני' יהיו כהנים גדולים (ומזה מובן גם גודל מעלת הבנות של משפחה זו), והסיבה
16 לכך היתה בגלל הנהגת אמו בענין הצניעות (שנדרש מבנות ישראל) באופן שאפילו בהיותה בתוך ביתה
17 ראו שהיא מתנהגת בתכלית הצניעות והכשרות!
- 18 ה. ומובן, שכאשר הגמרא בפרט ותורה בכלל מספרת סיפור, אין זה כדי שנדע סיפור יפה, אלא גם
19 סיפור זה הוא תורה והוראה ולימוד על כל השנים לאחרי שאירע סיפור זה, שכל אחד יכול ללמוד מזה
20 בנוגע אליו.
- 21 ובכן:
- 22 נשי ישראל בזמנינו, צריכות לדעת, שהקב"ה נתן להן כחות מיוחדים וברכות מיוחדות, כך, שכאשר
23 האשה מעמידה את הבית באופן הראוי, אזי ברור הדבר שהילדים נשארים יהודים שמתנהגים כפי
24 שהקב"ה דורש מהם במלוא המדה, במשך כל ימי חייהם,
- 25 וכן ברור הדבר, שכאשר הנהגת הבית היא באופן של צניעות – שענין זה תלוי בדוגמא חי' של
26 האשה והאם, בעלת הבית, ע"י הנהגתה האישית – הנה לא זו בלבד שהילדים יקיימו את ההוראות
27 הטובות שמקבלים מהאב, אלא יתירה מזה, שע"י הנהגתה בצניעות תזכה שהילדים יתברכו באופן נעלה
28 יותר מכפי שהי' ראוי להיות מצד הכחות והיגיעה של האב, ועד שיגיעו לדרגא הכי נעלית ביהדות,
29 נקיות, טהרה וקדושה, אשר, יחד עמהם באה גם הדרגא הכי נעלית בברכותיו של הקב"ה, כמסופר
30 בתורה⁹ בנוגע לכהן גדול, שהקב"ה צוה ופעל שיהי' עשיר גם בפשטות, בנוגע לפרנסה וכל ההוצאות
31 שלו ושל משפחתו.
- 32 וכן גם בזמנינו – שלעת-עתה לא נבנה עדיין ביהמ"ק, ומקווים אנו בכל יום שתיכף ומיד ("אָט אָט")
33 יבוא משיח ויבנה את ביהמ"ק – שבכחה של כל אם בישראל לגדל את ילדי' באופן שלא זו בלבד
34 שיתנהגו כיהודים במלוא המדה, אלא שיתעלו ביהדות גופא בעילוי אחר עילוי, שזה תלוי בחינוך שנותנת
35 לילדים ובאופן הנהגת הבית, ולכל לראש – בהנהגתה האישית בצניעות וכשרות וכל שאר המצוות. ואז
36 ברור הדבר שהקב"ה מקיים הבטחתו ונותן את כל הברכות.
- 37 ו. ובענין זה רואים אנו – וכן הוא גם ציווי התורה – שההתחלה היא ע"י החינוך:
- 38 כדי להיות אם בישראל בשלימות – צריכה בת ישראל מקטנותה לעשות כל התלוי בה כדי לקבל את
39 ההוראות הטובות מאמה במלוא המדה, ולקיימן בכל הפרטים בחיי' היום-יומיים, בנוגע לעצמה, בנוגע

1 לחברותי' ובנוגע לכל הסביבה, ואז מברך אותה הקב"ה שתהי' בת ישראל אמיתית, שכל אחת מהן נקראת
2 "בת שרה רבקה רחל ולאה", וכאשר מביטים עלי', רואים שהיא זו שמתאימה וראוי' לשאת בגאון שם
3 זה.

4 וזהו היסוד לגידול שלה הן בגשמיות והן ברוחניות, באופן שבבוא הזמן תתחתן ותייסד חיי משפחה
5 יהודיים, ותבנה עוד "משכן" – עוד בית יהודי שעליו יאמר הקב"ה "ושכנתי בתוכם"¹⁰, שזהו הבית
6 המתאים שבו מוצא הקב"ה "דירה" לעצמו, כביכול.

7 ולכן מצינו שגם בבנין המשכן (וביהמ"ק) היו הנשים¹¹ אלו שקדמו והראו דוגמא ליתן מהדברים הכי
8 יקרים שלהן כדי לבנות משכן ובית להקב"ה באופן היותר טוב, גדול ויפה (כמובא גם בקיצור במכתב⁵).

*

9
10 ז. כיון שפגישה זו מתקיימת בהשגחה פרטית בראש־חודש, ברצוני לסיים בברכה שאומרים בשעה
11 שמקדשים את החודש – שהקב"ה יברך שיהי' זה חודש שמח, חודש בריא וחודש יהודי בכל הפרטים,

12 ובקרוב ממש תתקיים הבטחת הקב"ה "שהם עתידים להתחדש כמותה"¹²: כשם שהלבנה מתחדשת
13 בכל חודש והולכת וגדלה ומאירה יותר מיום ליום, כך גם בנוגע לעם ישראל – שע"פ תורה נקבע
14 ה"לוח" שלו לפי מהלך הלבנה¹³ – שגם הוא יתחדש כמו שמתחדשת הלבנה, והיינו, שמבלי הבט על
15 כך שלעת־עתה נמצאים בגלות, ששם לא רואים עמי הארץ את שלימות האור של עם ישראל – הנה
16 בקרוב ממש יתחדש אור הלבנה של עם ישראל, ויצאו עם אורו של הקב"ה מחשכת הגלות, לקבל פני
17 משיח צדקנו, שיוציא את כל אחד מאתנו ואת כולנו מחשכת הגלות, ויוליכנו מתוך גאולה נכונה ואמיתית
18 לארץ הקודש, ארץ ישראל, בגאולה האמיתית והשלמה, במהרה ובקרוב.

19 וכאמור – שיהי' חודש שמח, ויו"ט שמח, וקבלת התורה בשמחה ובפנימיות, ובאופן שתחדור את
20 כל הבית היהודי וכל החיים היהודיים, ולהמשיך את התורה על כל השנה כולה, שתהי' שנת תורה,

21 ועי"ז תהי' גם שנת ברכה, שהקב"ה יתן ברכתו בכל הענינים הנצרכים, ולכל לראש – בבני חיי ומזוני
22 רוויחי, נחת מילדי ישראל, וחיים בריאים ושמחים, ופרנסה בהרחבה, ובאופן שינצלו את הפרנסה עבור
23 דברים בריאים שמחים וקדושים, לאורך ימים ושנים טובות.

●

בס"ד. ר"ד ליל א' דחג השבועות, בעת הסעודה, ה'תשכ"ט.

רשימה פרטית בלתי מוגה

24 א. דובר אודות המצוות המיוחדות שבימים טובים, מצה בחג הפסח וסוכה בחג הסוכות, ואילו בחג
25 השבועות אין מצוה מיוחדת, אלא ענינו הוא מתן תורה, ומצד בני" – קבלת התורה.

26 וכן דובר אודות המבואר במאמר ד"ה לויתן זה יצרת בלקו"ת פ' שמיני¹ ענין קיום המצוות ברוחניות
27 (אצל אלו שלא היו יכולים לקיימם בגשמיות, "כגון רשב"י כשהי' במערה כו"). ואמר כ"ק אדמו"ר
28 שליט"א, שזהו ע"ד מ"ש במדרש² אודות המצוות שקיימו האבות ש"ריחות היו", והיינו, שגם במצוות
29 שקיימו בגשמיות, היתה ההמשכה רק ברוחניות³. והוסיף, שאע"פ שלשון המדרש הוא בנוגע למצוות –
30 כן הוא גם בנוגע לתורה, שלימוד התורה שלהם הי' רק ברוחניות.

(1) יח, א ואילך.

(2) שהש"ר פ"א, ג (א).

(3) ראה לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך. וש"נ.

(10) תרומה כה, ח.

(11) ראה ויקהל לה, כב. רמב"ן עה"פ. ועוד.

(12) נוסח ברכת קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(13) ראה סוכה כט, א.

- 1 ונתבאר מ"ש בלקו"ת שם: "וכן האריז"ל הי' ג"כ בבחינה זו" (אף שהאריז"ל קיים המצוות
2 בגשמיות), שהכוונה היא שהי' מהצדיקים שהם בבחינת לויתן, "שעבודתם .. בכוונת הלב לייחד יחודים
3 כו".
- 4 ולהעיר, שיש הגה"ה מכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע על גליון הלקו"ת שלו: "וכן הבעש"ט" – לא
5 בתור פירוש וביאור, אלא שכצ"ל בפנים הלקו"ת, כיון שכן הוא בלקו"ת כ"ק (של הצ"צ)⁴. וגם כאן
6 הכוונה שהי' בבחי' לויתן (אף שלכאורה י"ל שהכוונה היא בנוגע למצוות התלויות בארץ).
- 7 נתבאר גם מ"ש בלקו"ת שם: "ועיקר ההמשכות בפסח ע"י מצה ובשבועות ע"י מ"ת ובסוכות ע"י סוכה
8 ולולב ומיניו" – דכיון שבמ"ת נתחדש שההמשכה הרוחניות ש"י מעשה המצוות חודרת בתוך הגשמיות,
9 נמצא, שכל ענין מעשה המצוות קשור עם החידוש דמ"ת.
- 10 ב. דובר אודות המנהג דאמירת "תיקון ליל שבועות"⁵ [והמנהג לאמרו ב"פ (גם בליל ב'), שכן נהג
11 גם החסיד ר' הלל מפאריטש, וכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע הי' אומרו בפעם הב' בנסיעתו לנאות דשא⁶]
12 – שזהו מנהג החסידים, ואילו המתנגדים אינם אומרים תיקון⁷.
- 13 [ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שלאחרונה נתחדש אצלו שהיו לומדים אז "דף היומי". ודיבר בשבחו
14 של מייסד תקנת דף היומי (הרה"ג ר"מ שפירא), שהי' חסיד גדול ("זייער אַ חסיד'ישער איד") כו].
- 15 בנוגע לטעם לדברי אדה"ז בשו"ע⁸ ש"עיקר העסק יהי' בתורה שבע"פ" (כמוזכר גם בזהר⁹ שאומרים
16 בתיקון ליל שבועות) – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שזהו בגלל הקשר והשייכות לספירת המלכות
17 (תושבע"פ¹⁰).
- 18 ג. א' המסובים שאל אם הרביים היו אומרים מאמר חסידות בליל שבועות לפנות בוקר, באמרו שלא
19 מצא תאריך זה בכותרות המאמרים. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: כמדומני שיש מאמר של הצ"צ מזמן
20 זה¹¹ (והוסיף שיברר אצל אלו שזוכרים¹²).
- 21 ד. דובר אודות מ"ש בשו"ע אדה"ז¹³ שבשבועות "נוהגין לשטוח עשבים .. להעמיד אילנות
22 בביהכנ"ס", ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שזוכר שכך נהגו בביהכנ"ס בניקאָלאַייעוו, ואמר, שישאלו את
23 הגבאי דמאָנטשעסטער איך נוהגים שם, וענה, שכך נוהגים בכל בתי־הכנסת, חוץ מביהכנ"ס
24 דליובאוויטש.
- 25 ה. דובר אודות המנהג דאמירת "אקדמות"¹¹, שהובא גם בשער הכולל¹⁴, וכ"ק אדמו"ר שליט"א
26 דיבר בשבת מחברו, אביו זקנו הרה"ג הרה"ח רא"ד לאוואט ז"ל, רבה של ניקאָלאַייעוו, ואמר, שריבוי
27 ענינים שם הם מכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – מה שכתב לו בעצמו, או מה שהשיב על שאלותיו, כיון
28 שאדנ"ע חיבכו ביותר¹⁵.
- 29 וכן סיפר, שכאשר אדנ"ע ביקר בעיירה ראָמאַנאָווקא, שבה כיהן רא"ד ברבנות (לפני ניקאָלאַייעוו),
30 חלקו לו כבוד מלכים (ועד שבמקום הסוסים שהיו רתומים לעגלה, נרתמו האנשים להנהיג את העגלה)¹⁶.
- 31 ו. במענה לשאלה אודות אמירת ברכת שהחיינו בימי הספירה ובבין המצרים, שבנוגע לבין המצרים
32 איתא בספר המנהגים¹⁷ "נוהגין מלומר שהחיינו .. גם לא בשבת", ובנוגע לימי הספירה¹⁸ לא נתפרש
33 איך נוהגים בשבת – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

(10) תקו"ז בהקדמה (יז, א).

(11) ראה רשימת היומן שם ע' רה. וש"נ.

(12) ראה ר"ד יום ב' ס"ה (תורת מנחם חנ"ו ס"ע 232).

(13) שם סי"ד-טו.

(14) פ"מ סי"ז.

(15) ראה רשימת היומן שם ע' שעה. וש"נ.

(16) ראה שם ע' רנב. וש"נ.

(17) ע' 46. וש"נ.

(18) ראה שם ע' 43.

(4) נדפס בלקו"ת בהוספות יח, ב.

(5) ראה גם ר"ד יום ב' דחה"ש (בעת הסעודות) דאשתקד ס"ז

(תורת מנחם חנ"ג ע' 17). וש"נ.

(6) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ריש ע' קפב. וש"נ.

(7) ראה גם ר"ד לילות חה"ש (בעת הסעודות) תשכ"ו ס"ג

(תורת מנחם חמ"ז ס"ע 5). וש"נ.

(8) או"ח סתצ"ד ס"ג. וראה גם ר"ד ליל ב' דחה"ש תשכ"ז

(בעת הסעודות) ס"ב (תורת מנחם ח"נ ע' 14).

(9) ח"ג צח, רע"א ("למלעי בהאי ליליא אורייתא דבע"פ").

- 1 כך הורה כ"ק מו"ח אדמו"ר לכתוב¹⁹ – ש"אין מברכים שהחיינו בימי ספירת העומר" (ולא שאלתי
2 אודות שבת, אף שאם הייתי שואל הי' עונה לי)²⁰.
3 ולהעיר, שכל הענין שלא לברך שהחיינו בימי הספירה הוא חידוש (משא"כ בבין המצרים). ומה שאין
4 גוזזין השערות – הנה ע"פ המבואר בפע"ח²¹ מובן שאין זה מטעם אבילות, אלא מצד ענין הדינין כו'.

בס"ד. ר"ד יום א' דחג השבועות, בעת הסעודה, ה'תשכ"ט.

רשימה פרטית בלתי מוגה

- 5 א. הגבאי דמאנטשעסטער סיפר אודות הניגונים שמנגנים אצלם בתפלת שבת, כמו הניגון "האדרת
6 והאמונה", ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שזהו דבר נכון, ושאל אם מנגנים בכל שבת, והגבאי אמר
7 שמנגנים רק בשבת מברכים, ושאל אם צריך לנגן בכל שבת, וענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: תלוי איזה
8 ניגון.
9 ב. הנ"ל אמר על ענין מסויים שחשב שכ"ק אדמו"ר שליט"א אמרו בתור בדיחה ("דזשאק"), ואמר
10 כ"ק אדמו"ר שליט"א: אינני אומר בדיחות!...
11 ג. נזכר גם מ"ש¹ "וישב משה את דברי העם אל ה'", אף שבדאי הי' הדבר גלוי וידוע לפני הקב"ה,
12 כפי שמבאר רש"י לבן חמש למקרא: "וכי צריך הי' משה להשיב, אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ
13 ממשה, שלא אמר הואיל וידוע מי ששלחני איני צריך להשיב".
14 ואמר הנ"ל שכך צריך לנהוג ביחס לכ"ק אדמו"ר שליט"א – לספר לו אודות הפעולות שעושים כו',
15 אף שיודע מעצמו.
16 ד. ע"פ בקשת כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון – אמר הרש"ז טייבל שינגן ניגון² ששייך לחג
17 השבועות על התיבות שאומרים ב"כריך שמ"י"³: "אנא עבדא דקוב"ה כו"⁴, ששמע מהרה"ח ר' שמעון
18 קלפר מניקאָלאַיעוו, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שהכירו, והי' יהודי חסידי ("א חסידישער איד").

בס"ד. ר"ד יום ב' דחג השבועות, בעת הסעודה, ה'תשכ"ט.

רשימה פרטית בלתי מוגה

- 19 א. במענה לשאלה למה לא נוהגים להדליק נר להזכרת נשמות, כמובא בלוח של כולל חב"ד – אמר
20 כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא ראיתי שכ"ק מו"ח אדמו"ר נהג כן.
21 ובמענה לשאלה למה מאחרין הזכרת נשמות ליו"ט האחרון (ביום שני דחג השבועות, וכן בפסח –
22 באחרון של פסח, ובסוכות – בשמע"צ)¹, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: כיון שזהו ענין של צער, דוחים
23 זאת כו'².

נפש מותרת ביו"ט!...

(3) זח"ב רז, א.

(4) כשניגנו ניגון זה כליל ב', אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שילמדו ניגון זה לבחורים, והם ינגנוהו ביתר חיות.

(1) ראה שער הכולל פמ"ד סי"ד. וש"נ.

(2) ראה שו"ת רשב"ן או"ח סרצ"ב. בצל החכמה ח"ד סקי"ט-כ.

(19) "היום יום" כד ניסן.

(20) ראה גם התועדויות תשמ"ט ח"ג ע' 134.

(21) שער ספה"ע פ"ז.

(1) יתרו יט, ח.

(2) בתחילה אמר הנ"ל שאינו יודע לנגן, באמרו ע"ד הצחות

שוהו אצלו בבחי' "אב מלאכה", כיון שאביו ידע לנגן, אבל הוא אינו יודע. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת-שחוק: מלאכת אוכל

- 1 ב. הגבאי דמאנטשעסטער³ הודה לכ"ק אדמו"ר שליט"א על שהורה בשחרית לנגן "האדרת
2 והאמונה", ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שאם הי' מזכיר זאת⁴ לפנ"ז, היו מנגנים גם אתמול. ואח"כ אמר
3 שמגיע לו אחוזה ("קאמישן")... ולכן ינגן ניגון.
- 4 לאחרי שניגן סיפר אודות הפעולות של חב"ד במאנטשעסטער, וסיפר שהוצרכו סכום גדול כדי למלא
5 הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א, והי' קשה להשיג את הכסף, ובסופו של דבר קיבלו כל הסכום מהממשלה.
6 ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: בפעם הבאה תבקשו סכום כפול!...
- 7 ואח"כ הפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: זוהי המעלה של "אנא עבדא"...
- 8 ג. דובר אודות החידוש דמ"ת – ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו
9 לעליונים⁵, ופעולתה בכל המדרגות של הנשמה, עד לבחי' היחידה – לאשתאבא בגופא דמלכא⁶.
- 10 ד. דובר אודות המבואר במאמר כ"ק אדמו"ר⁷ בפירוש מ"ש⁸ "ומשה נגש אל הערפל אשר שם
11 האלקים" (לאחרי מ"ת, שהרי במ"ת היו כולם שוים, אף שמושה מחיצה לעצמו כו'⁹), שהו"ע עליית
12 התפארת (בחינתו של משה) אל הבינה (ערפל) אשר שם האלקים, בחי' עתיק, שהו"ע העלי' לבחי' עתיק
13 ע"י הבינה – ביחס להגילויים דלעתיד לבוא (שהרי מבואר בתניא¹⁰ שמ"ת הי' רק מעין לעת"ל), שאז
14 תהי' העלי' לבחי' נעלית יותר בעתיק, שהרי גם בעתיק יש חילוקי מדרגות, כמבואר גם בהמשך תרס"ו¹¹.
- 15 ה. דובר אודות המבואר במאמר חג השבועות תרנ"ו¹² בפירוש הכתוב¹³ "ועשית חג שבועות גו'
16 מסת נדבת ידך גו'", שענין הנדיבות הו"ע הוותרנות להשפיע בפיוזור כו', שזהו לפי שחג השבועות קשור
17 עם ענין הכתר (כמארז"ל¹⁴ שקשרו להם שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע), ובחי' הכתר
18 היא בלי גבול – איך מתאים זה עם מ"ש "די נדבת ידך"¹⁵, שמורה על ההגבלה, כמו "די מחסורו"¹⁶,
19 "אבל אי אתה מצווה עליו לעשרו"¹⁷.
- 20 [ואמר לא' המסובים שהדגיש את ענין ההגבלה: מה איכפת לכם שיומשך בחג השבועות ענין
21 העשירות – הרי הנכם מתלוננים שחסר כסף במוסדות? [...!]
- 22 ו. א' המסובים ששאל בליל א' 18¹⁸ אודות אמירת מאמר חסידות בליל שבועות לפנות בוקר, אמר,
23 שמצא בשיחה מכ"ק אדמו"ר שליט"א¹⁹ שהצ"צ אמר מאמר חסידות בערב חג השבועות. ואמר כ"ק
24 אדמו"ר שליט"א, שהכוונה היא קודם מ"ת.
- 25 והוסיף: אם הי' לי ספק בדבר, לא הייתי מטריח את הקהל באמירת מאמר חסידות לפנות בוקר.
- 26 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אנא עבדא", ואמר, שילמדוהו לכל הקהל]²⁰.

- (11) ע' קא ואילך. ע' תמא ואילך.
(12) סה"מ תרנ"ו ע' שנט ואילך.
(13) פ' ראה טו, יר"ד.
(14) שבת פח, א.
(15) פרש"י עה"פ.
(16) פ' ראה טו, ח.
(17) כתובות סו, ב. ספרי ופרש"י עה"פ.
(18) ס"ג (תורת מנחם חנ"ו ע' 220).
(19) ראה שיחת ליל ערב חה"ש תשי"ג ס"ד (תורת מנחם ח"ח
ס"ע 181). וש"נ.
(20) ראה גם ר"ד יום א' דחה"ש ס"ד (תורת מנחם חנ"ו ע'
230). שיחת יום ב' דחה"ש סוס"ו (שם ע' 251).
(3) לא' המסובים שאמר להגבאי הנ"ל, שצריך לבוא לכאן
לעתים קרובות יותר – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: לכל אחד יש
הזמן שלו. וזמנו הוא – חג השבועות (הנקרא "חג המצות"
(ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ז ס"ב) (תורת מנחם ח"נ ע'
60). וש"נ), כי בר"ה ויוהכ"פ יש לו "חזקה" לשמש ש"ן.
(4) ראה לעיל ר"ד יום א' בתחלתו (תורת מנחם חנ"ו ע' 230).
(5) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו. ועוד.
(6) ראה זח"א ר"ב.
(7) ד"ה וידבר אלקים דליל ב' דחה"ש תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח
ע' רב).
(8) יתרו כ, יח.
(9) מכילתא ופרש"י שם יט, כד.
(10) פל"ו (מו, א).

בס"ד. שיחת יום ב' דחג השבועות, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.
- 2 א. בנוגע לחג השבועות – הרי זה דבר הפשוט שהמעמד ומצב שביום זה נמשך ופועל על כל השנה,
- 3 כי, חג השבועות הוא "זמן מתן תורתנו", שהיא "חיינו ואורך ימינו"¹, והיינו, שבחג השבועות נמשך
- 4 ענין החיות (וע"ד מ"ש² "אני היום ילידתיך"), ולכן נמשך ופועל המעמד ומצב שבו עומדים בחג
- 5 השבועות על כל השנה, שהרי כל עניני האדם תלויים בענין החיות.
- 6 אמנם, אע"פ שזהו דבר הפשוט, ללא צורך בביאור – הרי טוב ונעים יותר ("געשמאקער") כשיש גם
- 7 ביאור ע"פ נגלה.
- 8 ובכן, מצינו בגמרא במסכת בבא בתרא³: "אבא שאול אומר, יום טוב של עצרת ברור, סימן יפה לכל
- 9 השנה כולה", והיינו, שכאשר חג השבועות (שנקרא בלשון חז"ל בשם "עצרת") הוא "ברור", "צח, ולא
- 10 יום המעונן" (אפילו לא ענן קל), שאז מאיר בגלוי "שמש (ומגן) הוי' (אלקים)"⁴, הרי זה "סימן יפה
- 11 לכל השנה כולה", ומזה רואים שחג השבועות פועל על כל השנה כולה.
- 12 ולהעיר: יש מפרשים⁵ שהקשו על זה, דא"כ, מדוע לא נמנה חג השבועות בין ראשי השנים ("ארבעה
- 13 ראשי שנים הם כו"⁶), ולכן מבארים דברי הגמרא באופן אחר. אבל, דבר ברור – ע"ד לשון הגמרא
- 14 "יום טוב של עצרת ברור" – שהפירוש הפשוט הוא שהמעמד ומצב שב"עצרת" נמשך ופועל על כל
- 15 השנה כולה.
- 16 ב. אך עדיין צריך להבין מדוע לא נמנה חג השבועות בין ראשי השנים. ובפרט שמיד לאחר⁷ נאמר
- 17 בגמרא: "האי יומא קמא דריש שתא כו"⁷.
- 18 ויובן בהקדים הביאור בענין הראש – שיש בו ב' ענינים: (א) מחד גיסא – מעלת הראש שהוא למעלה
- 19 מכל הגוף, וכולל את החיות של כל הגוף וממנו נמשך החיות לכל הגוף, והוא מנהיג את כל הגוף, (ב)
- 20 ולאידך גיסא – ענין שאינו מעלת הראש – שגם הוא חלק מהגוף, שמורה שיש לו ערך לכל הגוף.
- 21 ועד"ז בנוגע לראש השנה באחד בתשרי, וכן שאר ראשי השנים – שנקרא אמנם בשם "ראש", כיון
- 22 שכולל את כל ימי השנה ומנהיג אותם כו' (כמבואר בארוכה בעטרת ראש⁸, ובקיצור בלקו"ת⁹), אבל
- 23 לאידך גיסא, נכלל גם הוא במנין ימי השנה, והוא חלק מהם.
- 24 ועפ"ז יש לבאר הטעם ש"עצרת" אינה נקראת בשם "ראש השנה" (שמורה גם על השייכות לימי
- 25 השנה) – כיון שענינה של "עצרת" הוא מתן תורה, והתורה היא למעלה מענין ה"ראש" שיש לו שייכות
- 26 לאברי הגוף, להיותה לגמרי למעלה מהעולם, שהרי על התורה נאמר¹⁰ "ואהי' אצלו אמון וגו'" (ככל
- 27 שאר ד' הלשונות שבכתוב), "נעלמה מעיני כל חי"¹¹, שעשועי המלך בעצמותו¹², ועד שאפילו בנוגע
- 28 לדרגת התורה כפי ששייכת כבר לעולם אמרו רז"ל¹³ "אלפים שנה קדמה תורה לעולם", כפי שלמדו
- 29 מהפסוק¹⁰ "ואהי' אצלו גו' שעשועים יום יום", ו"יומו של הקב"ה אלף שנה"¹³; ועאכ"כ כפי שהתורה

(1) נוסח תפלת ערבית – ע"פ לשון הכתוב ס"פ נציבים.

(2) תהלים ב, ז.

(3) קמו, סע"א (ובפרש"ם).

(4) תהלים פד, יב.

(5) ראה עיון יעקב לע"י שם.

(6) ר"ה בתחלתה.

(7) ראה גם מגילה לא, סע"ב.

(8) שער ר"ה בתחלתו.

(9) דרושי ר"ה נח, א ואילך.

(10) משלי ח, ל.

(11) איוב כח, כא.

(12) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ש דאשתקד ס"כ (תורת מנחם

חנ"ג ע' 45). וש"נ.

(13) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד.

וש"נ. זח"ב מט, א.

- 1 היא בבחי' שעשועי המלך בעצמותו (לפני שנמשכה בבחי' "יום יום"), הרי היא למעלה לגמרי משייכות לעולם. 2
- 3 ג. ואעפ"כ קשורה גם "עצרת" עם יום בשנה – ששה בסיון, כי, אע"פ שהתורה היא למעלה לגמרי מהעולם, מ"מ, "נסעה וירדה כו" 14 ובאה למטה בעולם, ולכן נמשכה גם בגדרי הזמן, יום בשנה. 4
- 5 ובאמת הרי כן הוא לא רק בנוגע לתורה, שהיא חכמתו של הקב"ה, אלא גם בנוגע להקב"ה בעצמו – שהרי אע"פ ש"השמים ושמי השמים לא יכלכלוך" 15, הנה "את השמים ואת הארץ אני מלא" 16, ועד לדרגת האלקות שנקראת בשם "שכינה", ע"ש ששוכנת ומתלבשת בעולם 17, ועד לאופן של התקשרות עם מקום גשמי – מקום המקדש, ולפנ"ז המשכן, עליו נאמר 18 "ושכנתי בתוכם", ו"קדושה לא זזה כו" 19, ועד"ז בחוץ לארץ – בבתי כנסיות ובתי מדרשות 20, ששם שורה אלקות בגילוי יותר; ועד"ז מובן בנוגע לתורה, שעם היותה למעלה לגמרי מהעולם, נמשכה ובאה למטה בעולם בגדרי הזמן – יום בשנה – ששה בסיון. 11
- 12 אלא שגם ההמשכה בגדרי הזמן היא באופן נעלה יותר – כמבואר בהוספות לתו"א 21 (מדברי הזהר 22) "הטעם מה שחג השבועות אינו אלא יום אחד בלבד, משא"כ בפסח וסוכות שהן ז' ימים", שאין זה לגריעותא, אלא אדרבה: למעליותא – "כי בחג השבועות הוא זמן קבלת התורה שהוא בבחי' הכתר, שהוא בחי' יחידה שלמעלה מהתחלקות ז' מדות שנק' ז' ימים כו", שזה מורה על אחדות אמיתית, ע"ד "יום אחד" 23 שבהתחלת הבריאה (שהי' הקב"ה יחיד בעולמו), שאע"פ שלמחרת הי' "יום שני", ואח"כ "יום שלישי" וכו', כך שגם יום א' נעשה חלק מהשבוע, הרי מצד עצמו הוא למעלה מהעולם לגמרי. 17
- 18 ד. אמנם, אע"פ ש"עצרת" אינה נקראת בשם ר"ה, דכיון שקשורה עם התורה שהיא למעלה מהעולם, אינה יכולה להחשב כ"ראש השנה" לגבי שאר ימות השנה, מ"מ, המעמד ומצב שעומדים בו בעצרת נוגע לכל השנה כולה, כנ"ל מדברי אבא שאול: "יום טוב של עצרת ברור סימן יפה לכל השנה כולה". 20
- 21 וע"פ מ"ש רבינו הזקן בשו"ע 24 שבחג השבועות צריך "להראות שנוח ומקובל לישראל יום שנתנה בו התורה", הרי מובן, שהמעמד ומצב ד"נוח ומקובל" נמשך גם במשך כל השנה כולה. 22
- 23 וכיון שזהו באופן "ברור", "נוח ומקובל" – הרי מובן שהקב"ה נותן כל הענינים "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה" 25, הן ענינים רוחניים והן ענינים גשמיים (שנמשכים מהם), 24
- 25 ולכל לראש – נתינת התורה מחדש, ובאופן ש"כל הנותן בעין יפה הוא נותן" 26, שלכן נעשה הענין ד"בחוקותי תלכו" 27, "שתהיו עמלים בתורה" 28, ובאופן שגדול לימוד שמביא לידי מעשה 29 – "ואת מצוותי תשמרו וגו'" 27; ועי"ז נמשכים גם הענינים הגשמיים כו', בכל המצטרך, ועוד יותר מכפי המצטרך. 28
- 29 וכך נעשית השנה כולה שנה שמחה, שנה של בריאות ושל יהדות, 30
- 30 ועד לשנת גאולה, ע"י "דוד עבדי נשיא להם" 30, 31
- 31 – והרי ההילולא של דוד היא בחג השבועות 31, ואיתא בספרים 32 שכיון ש"הקב"ה כו' ממלא

(24) או"ח סתצ"ד סי"ח. וראה גם שיחת חה"ש הנ"ל בתחלתה (תורת מנחם שם ע' 29 ואילך). וש"נ.
(25) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.
(26) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.
(27) ר"פ בחוקותי.
(28) תו"כ ופרש"י עה"פ.
(29) קידושין מ, ב. וש"נ.
(30) יחזקאל לו, כה.
(31) ראה ירושלמי (ביצה פ"ב ה"ד. חגיגה פ"ב ה"ג) הובא בתוד"ה אף עצרת (חגיגה יז, א).
(32) ראה שערי תשובה או"ח סתצ"ד סק"ו. וראה גם שיחת ש"פ במדבר הערה 72 (תורת מנחם חנ"ו ע' 201). וש"נ.

(14) תניא פ"ד (ח, ב).
(15) מלכים"א ח, כז.
(16) ירמ' כג, כד.
(17) ראה תניא פמ"א. פנ"ב.
(18) תרומה כה, ח.
(19) ראה ע"ח ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א. תניא אגה"ק ביאור לסו"ך (קמז, א).
(20) ראה מגילה כט, א.
(21) יתרו קט, סע"ד.
(22) ח"ג צו, א. – בהמשך הענין נזכר גם לשון הזהר שם: "קשורא .. שבחא דמהימנותא".
(23) בראשית א, ה (ובפרש").

שנותיהם של צדיקים מיום ליום³³, הרי מובן שגם יום הולדתו של דוד הי' בחג השבועות, וזהו הטעם
שבכמה מקומות קורין בשבועות מגילת רות, שבה מדובר אודות לידת דוד³⁴ –
יבוא ויגאלנו במהרה בימינו,
ואז יקויים היעוד³⁵ "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

* * *

ה. ע"פ האמור לעיל שהתורה היא למעלה לגמרי מהעולם, ולא כמו ראש שיש לו ערך לגוף, אלא
באופן שבאין ערוך, הרי מובן, שכדי לקבל את התורה, יש צורך בתנועה והרגש בנפש באופן של אין ערוך.
ובהקדמה – שבריוחוק הערך יש כו"כ סוגים ודרגות, החל מריחוק הערך שבין גדול לקטן, שגם כאשר
מדובר אודות גדול שאין למעלה הימנו, וקטן שאין למטה הימנו, שגדול ריחוק הערך שביניהם, הרי הם
עדיין באותה מדידה, אלא שזה גדול וזה קטן.
ולכן: בנוגע לשכל (שהו"ע רוחני) וגשמיות, אי אפשר לומר ששכל הוא דבר גדול, וגשמיות הוא
דבר קטן, שהרי אינם באותו סוג כלל. – בשכל גופא יש שכל גדול ושכל קטן, ועד"ז בגשמיות גופא
יש דבר גדול ודבר קטן; אבל שכל וגשמיות שהם סוגים שונים לגמרי, אי אפשר לומר עליהם הלשון
גדול וקטן, שיש ערך ביניהם.
וישנו גם ריחוק הערך של בן לגבי האב, שממנו באה כל מציאותו, אבל, הא גופא שכל מציאות הבן
היא מהאב, מורה גם על הערך של הבן ביחס להאב, היינו, שהאב הוליד בן שהוא בערך אליו, שלכן
יכולים לידע על ידו מהות האב.
ויש ריחוק הערך גדול יותר – בין רב לתלמיד, ששכל הרב נעלה יותר באין ערוך משכל התלמיד,
ולכן, כדי להסביר דבר שכל לתלמיד צריך הרב ליתן לו משל מענין שהוא בעולמו של התלמיד, ובלאה"כ
לא יוכל התלמיד להבין את שכלו של הרב, שאינו שייך לעולם שלו.
וכפי שמצינו כמ"פ בדברי חז"ל הלשון "משל למלך בשר ודם" – כיון שאי אפשר להבין את הענין
כפי שהוא ברוחניות אצל הקב"ה, אלא ע"י משל ממלך בשר ודם, שזהו משהו שנמצא בעולמו, אלא
שהוא המלך בעולמו, ורק ע"ז יוכל להבין הענין בנוגע להקב"ה.
ולפעמים לא מספיק משל אחד, כיון שגם המשל הוא עדיין באין-ערוך, ולכן יש צורך במשל נוסף,
ועד לריבוי משלים – כפי שמצינו גבי שלמה: "וידבר שלשת אלפים משל"³⁶, וכמבואר בחסידות³⁷
שהוצרך ליתן שלשת אלפים משל על ענין אחד, דכיון שהי' החכם "מכל האדם"³⁸, הנה כדי ששאר
החכמים שבדורו יוכלו להבין את דבריו, לא הי' יכול להסתפק במשל אחד, אלא הוצרך ליתן משל על
המשל כו', וכן הלאה, עד לשלשת אלפים משל; ולאמיתתו של דבר הרי זה הרבה יותר משלשת אלפים
משל, כי הכוונה היא לשלשת אלפי סוגי משל (כמובן מהמבואר בחסידות³⁹ ששלשת אלפים משל הם
כנגד ג' עולמות ב"ע, ובכל עולם יש אלף סוגים), והרי בכל סוג ישנם ריבוי פרטים כו'.
אמנם, למרות גדול ריחוק הערך שבין הרב לתלמיד – יש ערך ושייכות ביניהם.
ולמעלה מזה – הוא ריחוק הערך של מלך, שהוא למעלה באין ערוך מהעם, ועד ש"מאן דמחוי
במחוג קמי מלכא" הרי זה היפך החיים⁴⁰, שזהו ריחוק הערך גדול הרבה יותר מאשר אב ורב, שלכן,
האב שמחל על כבודו, כבודו מחול, וכן הרב, לאחר שהתורה נעשית "תורתו", יכול למחול על כבודו,
משא"כ מלך⁴¹.

(38) שם, יא.

(39) ראה תו"א שם מג, ב. סה"מ תרצ"ב ע' תטז. וש"נ

בשוה"ג.

(40) ראה חגיגה ה, ב.

(41) ראה קידושין לב, סע"א ואילך. וש"נ.

(33) ר"ה יא, א. וש"נ.

(34) לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ נשא ס"ה (תורת

מנחם חנ"ו ס"ע 297 ואילך).

(35) ישע"י יא, ט. וראה רמב"ם ה' מלכים בסופן.

(36) מלכים"א ה, יב.

(37) ראה תו"א מקץ מב, ב ואילך. ובכ"מ.

- 1 אבל אעפ"כ, גם בנוגע למלך נאמר⁴² ש"אין מלך בלא עם", כך, שיש צורך במציאות של "עם". ואף
- 2 שנקראים בשם "עם" מלשון עוממות⁴³, הרי עצם העובדה שיש צורך במציאות של עם, מורה שיש איזה
- 3 שייכות בין המלך עם העם. וכמובן גם ממ"ש⁴⁴ "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" – "משכמו ומעלה"
- 4 דייקא, שזהו ענין הראש והשכל וכו', אבל הענינים שלמטה מזה, "שכמו", הם בערך אל העם.
- 5 אך אמיתית הענין של אין ערוך הוא בעבד ואדון – שאין זה באופן שכל אחד מהם הוא מציאות
- 6 בפ"ע, מציאות האדון ומציאות העבד, והעבד בטל אל האדון ומציית אליו כו', אלא שהעבד אינו מציאות
- 7 לעצמו כלל, וכידוע בענין "מה שקנה עבד קנה רבו"⁴⁵, שאין זה באופן שתחילה קונה העבד לעצמו,
- 8 ואח"כ קונה רבו, אלא מיד כשבא לידי העבד הרי זה קנוי לרבו (וכפי שנתבאר באחרונים ראיות לזה⁴⁶).
- 9 כלומר: ישנה אמנם מציאות של עבד, שיש לו עשר כחות, וגם ענין השמחה והתענוג – כשם שיש
- 10 לו גוף בעל רמ"ח אברים ושס"ה גידים, ואדרבה: העבד צריך להיות שלם בגופו (ולשתדל בזה) כדי
- 11 שיוכל למלא תפקידו בשלימות, ועד"ז בנוגע לכחותיו הרוחניים; אבל הוא בטל לגמרי אל האדון בכל
- 12 מציאותו ובכל כחותיו, באופן שאינו מציאות לעצמו כלל, אלא כל מציאותו היא מציאות האדון,
- 13 וכמבואר בחסידות⁴⁷ בענין עבד נאמן, שאפילו התענוג של העבד הוא תענוג האדון.
- 14 וביטול העבד אל האדון הוא יותר מאשר ביטול העם אל המלך – שהרי בין אנשי המדינה יש כמה
- 15 דרגות: אנשי הצבא, שרי המלך ועבדי המלך, ומזה מוכח שלא כולם הם בדרגת עבדים. ואע"פ שהענין
- 16 ד"מאן דמחוי במחוג כו'" הוא גם אצל שר, שהרי זה נאמר בנוגע לאורי', שהי' שר, כשקרא ליואב בשם
- 17 "אדון" בפני דוד⁴⁸ – הרי אין זה דומה לתכלית הביטול של עבד לאדון.
- 18 ו. ומזה מובן, שתנועת והרגש הנפש באופן של אין ערוך, שנדרשת בתור הכנה לקבל את התורה
- 19 שהיא באין ערוך – הרי זה הרגש הביטול של עבד.
- 20 וזהו שמצינו בכו"כ פסוקים⁴⁹ שבשעת מתן תורה נעשו בני" עבדים לה': קודם מ"ת היו אמנם בני"י
- 21 בבחי' "בנים", אבל העילוי ד"עבדים" נתחדש אצלם בשעת מ"ת דוקא. והיינו, שתמורת זה שבהיותם
- 22 במצרים היו עבדי פרעה, נעשו במ"ת "עבדי ה'" (לאחרי שנעשו "צבאות ה'"⁵⁰ מיד בצאתם מצרים) –
- 23 כיון שקבלת התורה היא ע"י הביטול דעבד דוקא.
- 24 וענין זה הוא נעלה יותר מהענין ד"תמליכוני עליכם" שבר"ה⁵¹, שזהו הרגש הביטול של עם למלך,
- 25 ואילו בחג השבועות ישנו הרגש הביטול של עבד לאדון, שזהו תכלית הביטול.
- 26 ובלשון הזהר⁵² – שאומרים בנוסח ד"ברוך שמי": "אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמי'
- 27 ומקמי דיקר אורייתי", שזה מורה על הרגש של עבד שהוא בתכלית הביטול.
- 28 וכאשר יהודי הוא עבד לה', אזי נעשה בעה"ב על העולם, כיון שיש לו את הכח של המלך – "מאן⁵³
- 29 מלכי רבנן"⁵⁴,
- 30 ועי"ז זוכים לביאת המשיח, דוד מלכא משיחא – "דוד עבדי נשיא להם לעולם"⁵⁰.
- 31 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה להרש"ז טייבל ללמד את הניגון "אנא עבדא"⁵⁵].

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת נשא

(49) ראה – לדוגמא – בהר כה, מב. שם, נה.

(50) בא יב, מא.

(51) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(52) ח"ב רו, א.

(53) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ).

(54) חסר קצת (המו"ל).

(55) ראה ר"ד יום ב' דחג"ש בסופו (תורת מנחם חנ"ו ע' 233). וש"נ.

(42) רבינו בחיי וישב לח, ל. תניא שעהייה"א רפ"ז (פא, ב).

ועוד. – נסמן בתורת מנחם סה"מ תשרי ע' רלד הערה 86.

(43) שעהייה"א שם.

(44) שמואל"א ט, ב. וראה אוה"ת וירא (כרך ד) תרסד, ב.

שה"ש (כרך ב) ע' תיד ואילך. ועוד.

(45) פסחים פח, ב. קידושין כג, ב ובחידושי הרשב"א שם.

(46) ראה אבני מילואים הל' קידושין סל"ח סקכ"ב.

(47) ראה המשך תרס"ו ע' שכה ואילך.

(48) ראה שבת נו, א.

לקוטי שיחות פרשת במדבר כרך ג

שכתוב בתורה "מנגד" נוגע לפשוטו של מקרא 27
לידע שיעורו¹². 28

(ג) מה נוגע¹³ להבנת פירוש הכתוב כאן 29
ש"משה ואהרן ובניו והלויים חונים בסמוך לו"¹⁴? 30
[לכאורה היה מקום לומר שרש"י בא לתרץ 31
מעין סתירה שבהכתובים: לפני זה כתוב¹⁵ 32
והלויים יחנו סביב למשכן העדות, שבפשוטו 33
כוונת הכתוב לומר שהיו קרובים ("סביב") 34
למשכן, וכאן כתוב "מנגד סביב לאוהל מועד 35
יחנו", שפירושו ד"סביב" זה יהיה מרחוק – ועל זה 36
מתרץ רש"י, שמרחוק מיל היו שאר בני ישראל, 37
מה שאין כן "משה ואהרן ובניו והלויים חונים 38
בסמוך לו". 39

אבל אי אפשר לומר כן, כי: 40
(א) בהכתוב שלפני זה מפורש "והלויים יחנו 41
סביב למשכן גו"¹⁶, ובכתוב זה מפורש "יחנו בני 42
ישראל גו" – ואין צריך בזה לתירוצו. 43
(ב) לפי זה הסתירה היא בתיבת "סביב", שלפני 44
זה פירושה "סביב" ממש, וכאן פירושה "מנגד" 45

א. על הפסוק¹ "איש על דגלו באתת לבית 1
אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד 2
יחנו", מעתיק רש"י תיבת "מנגד" ומפרש: 3
"מרחוק מיל, כמו שנאמר ביהושע² אך רחוק יהיה 4
ביניהם וביניו כאלפים אמה, שיוכלו לבא בשבת. 5
משה³ ואהרן ובניו והלויים חונים בסמוך לו". 6
וצריך להבין: 7

(א) מזה שרש"י מוסיף בהתחלת פירושו תיבת 8
"מרחוק" (ואינו כותב "מנגד" - מיל כמש"נ וכו') 9
משמע⁴ שכוונתו לא רק לפרש שיעור הריחוק, אלא 10
לומר ש"מנגד" פירושו "מרחוק" - ואינו מובן: על 11
הפסוק⁵ "והיו חייך תלויים לך מנגד" - לא פירש 12
רש"י כלום. ועל-כרחך צריך לומר שהוא מפני 13
שהפירוש מובן מעצמו⁶ או שסומך עצמו על זה 14
שכבר פירש כאן - ואם כן גם בפרשתנו אין צריך 15
פירוש או שיסמוך על זה שכבר פירש על הפסוק⁷ 16
ויתלך ותשב לה מנגד - מנגד מרחוק, ולמה 17
פרשו כאן עוד הפעם⁸? (ועל דרך זה קשה בפירוש 18
רש"י על הפסוק⁹ "כי מנגד תראה את הארץ וגו'" 19
שגם שם פירש "מנגד" - מרחוק). 20

(ב) מה חסר בפירוש פשוט הכתובים - שלכן 21
מבאר רש"י שיעור הריחוק (מיל) שבין האוהל 22
מועד למחנה ישראל (ובמילא מוכרח גם להביא 23
הטעם לזה)? ובפרט שבי"תלך ותשב לה מנגד 24
וגו" אינו מפרש השיעור (אף שבמדרש¹⁰ מבואר 25
שגם שם היה - מיל¹¹) - הרי, שלא בכל מקום 26

(1) פרשתנו ב, ב. וראה גם פרש"י תשא לג, ה. וראה לקמן 1
הערה 12. 2
(2) ג, ד. וראה פרש"י שם. 3
(3) בכמה דפוסים: "ומשה כו" (בוא"ו). ובס' הזכרון (להר"א 4
בקראט הלוי) מדייק שכצ"ל. וכ"ה בתנחומא. 5
(4) אבל אי"ז מוכרח, כי י"ל שזהו התחלת הפירוש (כמה הי' 6
הריחוק) ובא ביחד עם תיבת מיל וכן מתאים יותר מצד הסגנון. 7
(5) תבוא כח, סו. 8
(6) ואז יקשה למה פירשו בוירא (כא, טז) – הובא לקמן 9
בפנים. 10

(7) וירא שם. 1
(8) אבל ראה לקמן הערה 34. 2
(9) האזינו לב, נב. 3
(10) במדב"ר פ"ב, ט. ב"ר פנ"ג, יג. 4
(11) ואף שבמדרש יליף לה מגז"ש (ומכיון שלא נזכרה 5
בפרש"י מובן שג"ד הפשט אין לדון גז"ש זו), מ"מ אם להבנת 6
הכתוב נוגע לידע השטח, הי' צריך רש"י להכריח השטח ע"ד 7
הפשט, או לומר ורבותינו אמרו וכיו"ב, מאחר שזה נוגע 8
לפש"מ. 9

(12) משא"כ בפ' תשא שם פ"י "הרחק – אלפים אמה כענין 1
שנאמר כו" כי שם הרי מסיים בהכתוב "והי' כל מבקש ה' 2
(באיזה יום שיהי') יצא אל מחוץ למחנה" ומבאר שכן הוא, כי 3
מותר הי' ללכת שם בשבת. 4

(13) ובפרט לפי הגירסא (ראה לעיל הערה 3) "ומשה כו" 1
(בוא"ו) – הרי מדגיש רש"י שזה בא בהמשך למ"ש לפני"ז. 2

(14) ברע"ב עה"פ תירץ "דבא לתת טעם למה הקפיד גם כאן 1
שיוכלו לבוא בשבת אל אוה"מ – דהיינו טעם שמשה ואהרן ובניו 2
והלויים חונים סמוך לו והיו ישראל צריכין לבא שם ללמוד תורה 3
ולכן הקפיד" (ועד"ז פ"י במשכיל לדוד). 4

אבל קשה לפרש שזוהי כוונת רש"י, כי לפי"ז הרי אין נוגע 1
מה ש(אהרן ובניו – ובפרט) הלויים היו חונים בסמוך. 2

ולכן מוכרח לומר שרש"י מביאו כאן בשביל טעם אחר 1
(כדלקמן), ובדרך ממילא מתורצת גם קושיא הנ"ל. 2

(15) א, נג. 1

(16) ועפ"ז מובן שגם אין לומר שכוונת רש"י לתרץ הקושיא: 1
מכיון שבנ"י היו רחוקים מן המשכן מיל, נמצא שהמשכן הי' 2
מבלי כל שמירה כלל*, וגם אין זה דרך כבוד (ולהעיר מרמב"ם 3
הל' ביהב"ח רפ"ח: "אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין 4
לפלטרין שאין עליו שומרין"), וע"ז מתרץ רש"י ש"משה ואהרן 5
ובניו והלויים חונים בסמוך לו" 6

- כי מכיון שמפורש לפני"ז שהלויים חנו סביב למשכן, הרי אין 1
מקום לקושיא זו. 2

(* להעיר מפרש"י לקמן (ג, ו) ושמונו כו' שלא יקרב זו. וראה פרש"י 1
בראשית (ג, כד) לאיים עליו מלכנסו. 2

ב. הביאור בכל זה: 33
 מובן מכמה וכמה פסוקים בתורה²¹ שפירוש 34
 תיבת "נגד" הוא: "נוכח" ("בפני", "לפני" וכיוצא 35
 בזה). מזה מובן גם כשכתוב "כנגד", "מנגד" 36
 וכיוצא בזה, הפירוש הוא על דרך זה, שהרי זה²² 37
 אותה התיבה בתוספת אחת מאותיות השימוש כ, 38
 מ כו'. ואף שלפעמים מצינו משמעות אחרת 39
 להתיבה, כדלקמן - אין הכוונה שפירוש התיבה 40
 משתנה, כי אם רק שנתסופה עוד משמעות בזה 41
 (נוסף על הפירוש "נוכח"²³), מתאים להתוכן 42
 המדובר בקרא זה - היינו שה"נוכח" שבפסוק זה 43
 הוא באופן מיוחד. בסגנון אחר: "נוכח" - הוא 44
 מושג כללי, אפשר לומר: רחוק, סביב או מצד 45
 אחד, ועוד. ובכל מקום - משמעות הכתוב קובעת 46
 שבנדון-דין הוא רק באופן אחד מהנ"ל. 47
 וכמו בכתוב²⁴ "עזר כנגדו", ופירש רש"י: "זכה 48
 עזר לא זכה כנגדו להלחם", היינו שגם כאן פירש 49
 "נגד" הוא "נוכח"²⁵, אלא שבנדון-דין מובן 50
 מהכתוב²⁶ (ובפרט על ידי הוספת אות כ"ף) 51
 ש"נוכח" זה הוא באופן של "להלחם". כן מה 52
 שכתוב²⁷ "נגד ההר" ופירש רש"י: "למזרחו, וכל 53
 מקום שאתה מוצא נגד פנים למזרח", כוונתו 54
 שבאם המדובר הוא בצד מסוים, אז ה"נגד" 55
 ("ה"נוכח") הלזה הוא מזרח²⁸ דוקא²⁹. 56
 על פי זה מובן בנוגע ל"מנגד" - שפירושו 57
 "מלפני"³⁰. אמנם לפעמים משמעות הכתוב 58
 ש"מלפני" הלזה הוא בריחוק, ואז יהיה פירושו 59
 (נוסף על הענין דנוכח בכלל, גם³¹) "מרחוק". וכמו 60

1 (מרחוק) סביב" - ואם כן היה רש"י צריך להעתיק
 2 מן הכתוב גם תיבת "סביב"?
 3 (ג) הסתירה בפירוש "סביב" אין רש"י מתרצה.
 4 (ד) על פי הנ"ל אין ענין זה בא בהמשך למה
 5 שכתב רש"י לפני זה - וכמדובר כמה פעמים¹⁷
 6 במקום שרש"י מסביר ב' ענינים נפרדים בפירושה
 7 של תיבה אחת (או תיבות אחדות) מהכתוב,
 8 מעתיק הוא תיבה זו עוד הפעם, לפני כל ענין בפני
 9 עצמו; ובנדון-דין אין רש"י מעתיק "מנגד
 10 (סביב)" עוד הפעם?
 11 (ד) הטעם לריחוק מיל "שיוכלו לבא בשבת" -
 12 הרי הוא טעם למה לא היה רחוק יותר ממיל. שמה
 13 מובן שבעצם היה מחנה ישראל צריך להיות רחוק
 14 יותר¹⁸ (אלא בכדי שיוכלו לבא בשבת היו רחוק
 15 רק מיל) - וצריך להבין: מאי טעמא תיסק אדעתין
 16 מעיקרא שמחנה ישראל צריך להיות רחוק יותר¹⁹?
 17 (ה) למה פרט רש"י "משה ואהרן ובניו", והוא
 18 ליה למימר בקיצור "והלויים" - שמשמעותו כל בני
 19 שבט לוי? ובפרט שפשט המקרא משמע שמה
 20 שכתוב לפני זה "והלויים יחנו סביב למשכן העדות"
 21 קאי גם על משה ואהרן ובניו, שהרי גם הם בכלל
 22 מה שנאמר "סביב למשכן העדות וגו' ושמו
 23 הלויים את משמרת משכן העדות" (וכמפורש אחר
 24 כן²⁰ "והחונים לפני המשכן וגו' משה ואהרן ובניו
 25 שומרים משמרת המקדש וגו'"), אלא שלא נפרט
 26 עדיין מקומם במיוחד, ואחר כך פרט הכתוב
 27 שמשה ואהרן ובניו יהיה מקומם (שבכלל הוא
 28 "סביב למשכן העדות") "לפני המשכן קדמה לפני
 29 אוהל מועד מזרחה"; ואם כן גם רש"י הוה ליה
 30 למימר "והלויים" (ותהיה כוונתו למה שכתוב לפני
 31 זה "והלויים יחנו וגו'") והיו נכללים בזה גם "משה
 32 ואהרן ובניו" - ולמה מפרטם?

(21) ראה (כמצויין בקונקורדנציה): ויצא לא, לב. שם, לו.
 ויגש מז, טו. בא י. י. תשא לו, י. בלק כה, ד (וראה פרש"י שם).
 וילך לא, יא.

(22) ראה לקמן הערה 31.

(23) ולהעיר מפרש"י וישלח לג, יב. בלק כב, לב.

(24) בראשית ב, יח. שם, כ.

(25) וכן פי' ברא"ם שם.

(26) "דאל"כ כנגדו למ"ל" - כן פי' בגר"א שם.

(27) יתרו יט, כ.

(28) וכ"פ ברא"ם כאן וביתרו שם. ומתוך עפ"ז קושיית
 הראב"ע ביתרו שם.

(29) ראה במפרשים הראיות.

(30) המ"ם ד"מלפני" - הוא המ"ם ד"מנגד". וראה לקמן
 הערה 35.

(31) בספר השרשים לרד"ק ערך "נגד" ס"ל דנגד פי' לפני
 ו"מנגד" ענינו מרחוק, ומפרש "אעשה לו עזר כנגדו כלומר
 שתהי' לפניו ולעומתו תמיד לשרתו והכ"ף ככ"ף כהיום". וכן
 משמע מגר"א (כאן ובפ' יתרו) ד"מנגד" ו"נגד" אינם באותו
 הפירוש. וכ"ה במשכיל לדוד ס"פ האזינו.

(17) ראה לקו"ש ח"א שיחה ב' לפ' וראו ס"ג ובכ"מ.

(18) ואין לומר, שמכיון שכתוב שה' מרחוק בלי נתינת שיעור,
 הרי אפשר להיות גם רחוק ביותר, ולכן מסביר רש"י למה הגבילו
 אותו לאלפים אמה דוקא - כי בפשטות מובן, שמכיון שלא ניתן
 שיעור לזה בתורה, היו צריכים לקרב את המחנה להמשכן (עליו
 נאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם") עד כמה שאפשר (ובלבד
 שיהי' שם "רחוק" עליו), ולא לרחקה (ולהעיר מפרש"י קרח יז,
 כח).

(19) ובפרט שבפשטות (ראה הערה הקודמת) היו רוצים קרוב
 להמשכן.

(20) ג, לח.

מובנת כל צרכה: גם אם נאמר שפירושה "מרחוק",
מיותרת היא, דהרי גם זה פשוט שמחנה ישראל
היה רחוק מן המשכן, כיון שמפורש לפני זה
"והלויים יחנו סביב למשכן העדות", ואם כן הרי
אי אפשר שבני ישראל יהיו קרובים להמשכן שהרי
הלויים מפסיקים?

לכן מוכרח לומר שכוונת הכתוב היא שירחיקו
הרבה, יותר ממה שהיו רחוקים בלא-הכי (על ידי
חניית הלויים).

והטעם על זה מובן בפשטות³⁶: מכיון שכתוב
לפני זה "ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל וגו'"
ופירש רש"י: "ואם לאו שיכנסו זרים בעבודתם זו
יהי קצף וכו'", לכן צוה הקב"ה שירחיקו מחנה
ישראל מהמשכן הרבה, להרחיק יותר האפשריות
שיכשלו זרים בכניסה וכו'.

לכן פירש רש"י שהריחוק היה מיל, שבזה
מדגיש ב' ענינים:

(א) שכוונת הכתוב בכתיבת "מנגד" היא שיהיו
רחוקים יותר מהמרחק מצד חניית הלויים - כי שבט
לוי היו חונים רק מג' צדדי המשכן, וגם ה' מועט
באוכלסין ולא תפסו שטח גדול. ומחנה ישראל
רחוק מיל מן המשכן הרי זה יותר מהמרחק שמצד
מחנה לוי.

(ב) לא יהיו רחוקים יותר ממיל.

ומפרש רש"י שמקורו שהריחוק היה (רק) מיל
הוא מזה שביהושע כתוב "אך רחוק יהיה ביניכם
ובנינו כאלפים אמה".

קרוב (כמו ב"נגד ההר" ולפעמים רחוק. וכוונת אדה"ז באגה"ת
אינה שבכל מקום "נגד" פי' "רחוק", כ"א רק ש"נגד" אפשר
לפרשו רחוק, וע"ז מביא ראי' שכמו ש"מנגד" לפעמים פי' רחוק
כמו"כ מובן שגם "נגד" לפעמים פי' "רחוק", דהרי הם אותה
התיבה אלא שניתוספה מ"ם ולכן "וחטאתי נגדי תמיד", אפ"ל
פירושו "רחוק ממני".

וההכרח שבנדוד הפי' רחוק מביא אדה"ז מ"ש בתרי'
תשמיעני ששון ושמחה וכו', שמזה מוכח שהחטא צ"ל בריחוק
ממנו, ואחר שמכריח שהתוכן כן הוא, מביא ראי' שתובת "נגד"
אפשר לפרשה כן "כמו כו' מנגד סביב לאוה"מ יחנו ופרש"י
מרחוק".

ועפ"ז יומתק מ"ש אדה"ז "ופרש"י מרחוק" - כי בראב"ע
מפרש ע"ז, אלא שהוא פי' "מנגד - רחוק" (בלא מ"ם - ולפ"ז
אין ראי' מ"מנגד" ל"נגד"), משא"כ רש"י שמפרש "מרחוק"
(במ"ם), שהמ"ם הזה הוא המ"ם של "מנגד" - מובן ש"נגד" פי'
"רחוק".

אבל מ"מ בלא היתור ד"מנגד" לא הי' מובן מעצמו
שצריכים להרחיק הרבה, כי ישנה גם סברה להיפך (ראה לעיל
הערה 18, 19).

בהגר - שממה שכתוב "ותשב לה מנגד הרחק
כמטחוי קשת", מוכח שבפסוק זה פירושו
"מרחוק" (שאז מובן ההמשך - ביאור: וכמה
רחוק? הרחק כמטחוי קשת). ואם כן פירש הכתוב
לאחרי זה "ותשב מנגד" ש"הוסיפה להתרחק"³².

על-דרך-זה מובן בנדון-דידן: פירוש תיבת
"מנגד" היא "לפני", כבכל המקומות. אמנם באם
נפרשו באופן כללי הרי תיבה זו מיותרת כי תיכף
ומיד אומר "סביב לאוהל מועד יחנו", היינו - לפני
אוהל מועד³³, לכן מוכרח לומר שה"מלפני" דכאן
הוא (מודיע שזהו) "מרחוק".

על פי זה מובן שצריך רש"י לפרש "מרחוק"
בפסוק דילן, אף שפירש כן לפני זה בהגר, כי אין
"מרחוק" פירוש התיבה, אלא כי אם שבמקום
שהוא מוכרח מהכתוב צריך לומר שיש ב"מנגד"
זה - פרט נוסף זה³⁴. ובכל מקום בפני עצמו שיש
פרט נוסף - רש"י מפרשו.

[ועל דרך זה מוכרח רש"י לפרשו במה שכתוב
"כי מנגד תראה את הארץ וגו'". כי ממשמעות
הכתוב דעם מוכח שאין כוונת "מנגד" "מלפני"
סתם, כי אין זה מתאים לסיום הכתוב "ושמה לא
תבוא וגו'" - לכן מוכרח לומר (ובמילא מוכרח
רש"י לפרשו) שכוונתו "מרחוק", ואז מובנת כוונת
הכתוב: מרחוק תראה את הארץ אבל "ושמה
(מקרוב) לא תבוא"³⁵].

ג. אמנם עדיין אין תיבת "מנגד" בפסוק דילן

אבל אין כן דעת רש"י כנ"ל בפנים. וכדמוכח גם מזה
שהראב"ע ביתרו שם מקשה על פרש"י שם "נגד" מזה שכתוב
כאן "מנגד". ולהעיר גם מת"א ותרגום יונתן שעל הרוב פי' תיבת
"נגד" (נסמנו בהערה 20) "קבל" או "קביל", הנה גם בתיבת מנגד
פי' ער"ז (כאן, ובפ' וירא, תבוא, האוינו) "מקביל" או "מלקביל".
וכדמוכח גם ממש"כ אדה"ז באגה"ת (ראה לקמן הערה 35).

(32) פרש"י שם.

(33) וראה באר מים חיים (על פרש"י) עה"פ, ובדבק טוב.
(34) וי"ל שלכן אין רש"י מפרש כלום עה"פ "והיו חייך וגו'"
(ראה לעיל ס"א), כי שם אפ"ל הפי' "מלפניך" בקירוב, וכפרש"י
"חייך תלואים לך - על הספק כו'", היינו שחיינו תלואים לפנינו
בספק.

(35) ע"פ כהנ"ל סרה הקושי (הובאה בבית רבי ע' פא)
עמש"כ אדה"ז באגה"ת (פי"א) "ומ"ש וחטאתי נגדי תמיד אין
המכוון להיות תמיד עצב נבזה ח"ו דהא כתיב בתרי' תשמיעני
ששון ושמחה וכו' אלא נגדי דייקא כמו ואתה תתיצב מנגד מנגד
סביב לאוה"מ יחנו ופרש"י מרחוק", שהקשו דמהי הראי'
מ"מנגד" ל"נגד", והרי "מנגד" הוא מרחוק, ו"נגד" הוא קרוב
(ראה לעיל הערה 31).

- כי כנ"ל "מנגד" פי' "נוכח", ואפ"ל בקירוב (כבהערה
הקודמת), או מרחוק, וכמו"כ הוא בפ' "נגד" - לפעמים פי'

28 בכל זאת צריך לומר כפשט הכתוב "מקומו" של
29 "איש", היינו מקום מושב בני אדם. אבל אם יש
30 שטח גדול שלא כרגיל באמצע עיר שאינו מושב
31 בני אדם, שוב חל על אותו שטח האיסור ד"אל
32 יצא איש ממקומו", ואסור לילך בו יותר מאלפיים
33 אמה.

34 ועל-דרך-זה בנדון-דידן: עם היות דכל המחנה
35 (ישראל לוי' ומשכן) נחשבת כעיר אחת (מכיון
36 שדגלי ישראל היו מכל הד' צדדים), בכל זאת אם
37 היה יותר מאלפיים אמה בין הדגלים להמשכן היה
38 אסור⁴² לבוא ממחנה ישראל אל המשכן⁴³.
39 ה. אלא שלפי זה (שעל פי פשוטו של מקרא⁴⁴

1 אבל לכאורה מאי ראיא שבמדבר היו רחוקים
2 מיל ממה שביהושע היה כן?
3 לכן ממשיך רש"י, שביהושע היו רחוקים מיל
4 כדי "שיוכלו לבוא בשבת". וטעם זה הרי בתקפו
5 גם במדבר, ולכן מובן שגם במדבר היו רחוקים
6 מיל.

7 ד. אמנם צריך להבין:
8 למה לא היו בני ישראל יכולים לבא להמשכן
9 גם אם היו רחוקים יותר מאלפיים אמה, שהרי
10 מחנה ישראל היה מכל ד' הצדדים, כמבואר
11 בפרשתנו. ואם כן נחשבת כולה כעיר אחת³⁷ וגם
12 בפשטות הענין - ובעיר עצמה הרי אין האיסור
13 לתחומין³⁸?

14 והביאור בזה:
15 כבר הודגש כמה פעמים, דרש"י בפירושו על
16 התורה מפרש הכתובים רק על דרך הפשט, ואינו
17 מביא ההלכות הנלמדות על ידי רמז ודרוש כו'.
18 ומזה מובן, דגם כשמביא הלכה מסויימת, הרי זה
19 מפני שמוכרח הוא בפשוטו של מקרא. ועוד זאת:
20 פרטי ההלכה כפי שהם על דרך הפשט אין הכרח
21 שיתאימו לכפי שהם בחלק ההלכה שבתורה.

22 ועל דרך זה באיסור תחומין, שאיסורו מבואר
23 בפשוטו של מקרא, כפירוש רש"י על הפסוק³⁹ "אל
24 יצא איש ממקומו - אלו אלפיים אמה של תחום
25 שבת כו'"⁴⁰:

26 עם היות דמובנו של "אל יצא איש מ(מ)קומו"
27 הוא (לא רק מקומו הפרטי של האיש, אלא) עירו⁴¹,

ושבת בו כו', היינו "שאם שבת בעיר או בקרקע חשבינן כולה
כו' אמות (ראה רש"י עירובין מא, ב ד"ה כאילו. גמרא שם מז,
ב ועוד) וחוצה לו נותנים לו אלפים כו'" (פרישה שם סק"א).
(42) משא"כ ע"ד ההלכה - ראה עירובין (נה, ב) ובפרש"י שם
"מהלכין את כל המחנה כארבע אמות".
(43) ועפ"י יובן מה שיש להקשות עוד: למה הוצרך רש"י
להביא רא"י מיהושע שלא הי' יותר מאלפים אמה, הרי טעם זה
"שיוכלו לבוא בשבת" מספיק להוכיח שכאן לא הי' יותר ממיל?
אך הרא"י מיהושע היא לשלול סברא הנ"ל (בתחלת הסעיף)
שכאן הי' הריחוק יותר ממיל ובכ"ז יכלו לבוא בשבת מכיון
שהדגלים היו מדר' צדדים.

והביאור: ביהושע לא הי' נוסע הארון אחר ב' הדגלים כבזמן
משה, אלא "הארון הי' נוסע תחלה" לפני כל המחנה (פרש"י
יהושע שם. וראה רד"ק שם. ועוד). ומזה שנאמר ביהושע "אך
רחוק יהי' ביניכם ובינו כאלפים אמה", משמע שכונת השוטרים
היתה שירחיקו את הארון יותר מכפי שהי' נעשה בלי אמירה זו,
ואם קודם האמירה הי' הריחוק יותר מאלפים אמה (מכיון
שבהמחנה שבמדבר הי' המשכן מוקף מדר' צדדים, והיו יכולים
לבא בשבת גם אם הי' יותר ממיל) - היו השוטרים צריכים לומר
"אך קרוב יהי' ביניכם גוי'", כיון שעכשיו צ"ל קרוב יותר מכפי
שהי' ע"ע; ומזה שאמרו "אך רחוק יהי' גוי'" משמע שעד אז לא
הי' רחוק יותר מאלפים אמה. ובהכרח לומר כבפנים שאף שנחשב
כעיר אחת (מכיון שהיו הדגלים מדר' צדדים), מ"מ בהשטח שלא
הי' מושב בנ"א אסור לילך יותר מאלפים אמה. ורק עכשיו
ביהושע הי' אפ"ל סברא שצ"ל קרוב יותר, מכיון שהארון נוסע
תחלה, לכן אמרו שצ"ל רחוק אלפים אמה, כי עד אלפים אמה
מותר לילך בכל אופן.

ואא"פ לרש"י להביא רק מ"ש ביהושע, כי שם אין מפורש
שכן הי' במדבר - וע"כ צריך להוסיף גם הטעם "שיוכלו לבוא
בשבת" - שגם במדבר בתקפו הוא.

(44) ע"פ דרך ההלכה, אם הי' אסור לילך מסוף מחנה ישראל
להמשכן יותר מאלפים אמה [יש] מקום לשקו"ש אם הי' מועיל
זה שמחנה לוי' ביניהם, כי מכיון שב' עיירות שיש ביניהן יותר
מקמ"א אמה ושליש אין מצטרפין (עירובין נו, א. שו"ע סי' שצח
ס"ז. שו"ע אדה"ז שם ס"א) - ובפשטות הי' יותר מקמ"א אמה
ושליש ריוח בין מחנה ישראל ומחנה לוי' כי ה"ה ב' מחנות -
לשילוח טמאים וכו' (ודוחק לחלק שרק בנוגע לשבת (תחומין)
יחשבו כעיר א') - במילא נפק"מ בין כלתה מדתו (האלפים אמה
שמוסף עיר הא') באמצע או בסוף העיר (הב') - (ראה שו"ע
אור"ח סי' תח ס"א ובמג"א שם סק"ב). ואכ"מ.

(37) ראה עירובין נה, ב.
(38) ראה במשכיל לדוד ופנים יפות עה"פ שהקשו עד"ז
מעירובין (שם) עיי"ש.
(39) בשלח טז, כט.
(40) אף שמסיים "ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי
סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר" - הרי מזה
רש"י מביאו שם בפ' הכתוב (והביאו בפשטות כאן ובפ' תשא.
ועוד) מובן שדין תחום שבת ישנו ע"פ פשט"מ, ומ"ש "מדברי
סופרים" היינו שאי"ז עיקר פשט"מ, וס"ל דגם "דברי סופרים"
הם מן התורה ע"ד שיטת הרמב"ם כו' - ראה בכ"ז לקו"ש ח"ו
ע' 208 הערה 32, 33.
(41) ראה טור (וכ"ה בשו"ע, ובשו"ע אדה"ז) ר"ס שצז: "כל
אדם יש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ מדר' אמותיו או מהמקום

(* הכרח של רש"י לפרש כן: אם כונת הכתוב היא רק על לוקטי המן
הר"ל (לכתוב א) "אל תלקטו ביום השביעי" (ב) בל' נוכח כשאר
הפרטים שבכתוב. ומזה נשינה הכתוב מוכח שכונתו להגיד דין כללי,
ולא רק ללוקטי המן.

28 שגם כל עניני הרשות שעושה בכל זמן יהיו חדורים
29 עבודת ה'.

30 אמנם יש טוענים שקשה הדבר מאד: בשלמא
31 בשבת ויום טוב, וכן בזמני התורה והתפלה בימות
32 החול (שהם בדוגמת שבת ויום טוב), שפנויים אז
33 מענינים גשמיים, אפשר להיות תוכו רצוף אהבה
34 ועוסק בעבודת ה', אבל כשעסוקים בענינים
35 גשמיים, איך אפשר לקיים זאת?⁴⁹

36 על זה בא הרמז בפירוש רש"י: למה היה
37 המחנה רחוק מהמשכן רק אלפים אמה - כדי
38 "שיוכלו לבוא בשבת". מטעם זה היה כן תמיד, אף
39 ששייך זה רק לשבת (ויום טוב) - שמזה הרמז,
40 שהמצב כמו שהוא בשבת (ויום טוב) - נמשך
41 (משפיע) גם בשאר ימות השנה; והכוונה בזה,
42 שמדרגת הקדושה שאדם עומד בה בשבת ויום טוב
43 נמשכת ונותנת כח בעניני ימות החול של כל השנה,
44 שגם אז יהיה חדור עבודת ה'.

45 ובא הרמז בפירוש רש"י בקשר לשיעור
46 הסמיכות והקירוב של מחנה ישראל להמשכן, כי
47 המשכן שהוא מקום מוכן להיות מקריבים בו
48 הקרבנות ובו שורה השכינה, הרי הוא רומז
49 לעבודת ה', והרי על ידי כל מצוה⁵⁰ ודבר טוב
50 וקדושה מתקרב ומתאחד האדם עם ה' - ומרמז
51 רש"י שאופן הקירוב וכו' שישנו להאדם (מחנה
52 ישראל) להקב"ה (המשכן) ביום השבת, אותו
53 הקירוב נמשך גם בימות החול, שתמיד יהיה קרב
54 קרב אל הוי"ו.⁵¹

(משיחת שבת פרשת במדבר תש"ל)

1 גדר "מקומו" הוא מקום מושב בני אדם) אינו מובן
2 לאידך גיסא: למה היה צריך להיות לא יותר
3 מאלפים אמה בין מחנה ישראל להמשכן כדי
4 שיוכלו לבוא בשבת, והרי מכיון שמחנה לוי' היה
5 סביב המשכן, ופשוט שגם מחנה לוי' הוא בכלל
6 "מקומו" של (איש) בני ישראל, אם כן הרי יוכלו
7 לבוא בשבת גם אם מחנה ישראל יהיה אלפים אמה
8 ממחנה לוי', היינו יותר מאלפים אמה מהמשכן. ועל
9 פי הנ"ל הרי הסברא נותנת שצריך להרחיק מחנה
10 ישראל עד כמה שאפשר?

11 לזה מסיים רש"י "משה ואהרן ובניו והלויים
12 חונים בסמוך לו". היינו שלא רק הלויים (כללות
13 השבט) חנו סמוך להמשכן, אלא גם "משה ואהרן
14 ובניו". ובהם הרי מפורש תיכף לקמן שהם (ורק
15 הם) חנו מצד המזרח של המשכן, וכל שאר הלויים
16 חנו בשאר ג' הצדדים, ואם כן הרי בצד המזרח לא
17 היה אפשר להיות מחנה ישראל רחוק מהמשכן
18 יותר מאלפים אמה (לבד מפורתא שתפסו אהלי
19 משה ואהרן ובניו), ומכיון שמצד המזרח היה
20 מוכרח להיות כן, לא חלקו בשבטים וכולם היו
21 במרחק שווה, אלפים אמה, מן המשכן בכל צד.⁴⁵

22 ו. ההוראה לכל אחד ואחד שבפירוש רש"י
23 דילן:

24 תובעים מכל אחד ואחד מבני ישראל שעליו לא
25 רק לקיים את כל המצות דאורייתא ודרבנן
26 והסייגים וכו', אלא גם שיהיו "כל מעשיך לשם
27 שמים"⁴⁶, ועוד יותר⁴⁷ "בכל דרכיך דעהו"⁴⁸, היינו

(45) בדוחק י"ל שהי' כן רק מצד המזרח, משא"כ בשאר הצדדים הי' יותר מאלפים אמה וכיון שרק בצד מזרח הי' מוכרח להיות שטח קבוע וגם העיקר הי' צד מזרח, שלשם הלכו כל בניו ללמוד כי שם הי' משה, לכן נקט רש"י השעור של צד הזה.
(46) אבות פ"ב מי"ב.

(47) ההפרש בין ב' עבודות אלו נתבאר בלקו"ש ח"ג ע' 907, 932. ובארוכה בלקו"ש ח"י ע' 104 ואילך.

(48) משלי ג, ו. וראה טושו"ע או"ח סי' רלא, שו"ע אדה"ז סי' קנו ס"ב.

(49) ראה לקו"ש ח"ג ע' 790 ואילך. ובכ"מ.

(50) דהרי מצוה היא מל' צוותא וחבור (לקו"ת בחקותי מה, ג). ולפני כל מצוה מברכים "אשר קדשנו כו'" (ראה תניא פמ"ו (סה, ב)).

(51) להעיר מאוה"ת פרשתנו ע' לו (ביאורו"ז ע' תסב).

בראשית מה, א - ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו

צה

"בהתודע יוסף אל אחיו" הו"ע יחוד יסוד (יוסף) במלכות (השכנים), ועל דרך ה"יחוד" בשמיני עצרת כנגד יוסף, ויוסף יצא מבית האסורים בראש השנה, והיחוד בשמ"ע נמשך מר"ה, וביאורו

השלשה¹ רגלים פסח שבועות סוכות - כנגד² האבות, חסד, גבורה, תפארת.
ויוסף הוא שמיני עצרת רגל בפני עצמו³, ועיין בזוהר פרשת ויגש⁴ דף ר"ח ע"ב בהתודע יוסף אל אחיו כו'

(1) ראה זהר ח"ג דף רנ"ז, ב. טור אורח חיים סימן תיז. מגורת המאור (לר"י אלנקאווה) ח"ב הלכות ראש חודש בשם ר, יהודה בן הרא"ש. לקוטי תורה דרושים לראש השנה נח, א. לקוטי שיחות חלק ג עמוד 832.

(2) אברהם בחי, חסד, יצחק בחי, גבורה, יעקב בחי, תפארת. ראה לקוטי תורה ואתחנן ה, א ואילך. ראה הערה 3.

(3) סוכה מח, ריש עמוד א. ראה גם תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס סוף עמוד שכג וז"ל: הג, רגלים פסח שבועות סוכות שהם לנגד הג, אבות הם חג"ת, ושמיני עצרת לנגד יוסף, כי הוא בחי, בהתודע יוסף אל אחיו כמ"ש בזהר פרשת ויגש דר"ח עב הוא רגל רביעי, כי הוא רגל בפנ"ע לענין פז"ר קש"ב, ע"ש.

וראה אור התורה פרשת וישב עמוד 536 וז"ל: והנה ג, רגלים הם נגד ג, אבות פסח נגד אברהם לוישי ועשי עוגות, שבועות בחי, יצחק כי קול השופר דמתן תורה הי, מאילו של יצחק, ויעקב נסע סוכתה. וצ"ל ענין שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב והרי בתורה נזכר רק שלשה רגלים משמע שכללות זו, ימי הסוכות עם שמיני עצרת הם רגל א.,

אך שמיני עצרת זהו בחי, יוסף כמ"ש בזהר פרשת ויגש דף ר"ח ע"ב וכ"מ במד"ר פרשת פנחס שהביאו ע"פ ביום השמיני עצרת תהי, לכם פסוק (ישעי, כו, טו) יספת לגוי ה, הרי יום שמיני עצרת זהו פי, יספת דהיינו תוספת על ז, ימי ההקף והוא יום שמיני, וזהו בחי, יוסף שהוא ל, חס, כמ"ש במד"ר פרשת שמות פ, א.,

והנה אלה תולדות יעקב יוסף כי יעקב ויוסף הכל א, הו"ע אות ו"ו שיש בו שני ווי"ן עצם הוא"ו זהו יעקב ומילוי ו, זהו יוסף וכמ"ש בזהר פרשת וישב דף קפ"ב ע"א וה"ע גוף וברית כולא חד ע, פרדס בשער סדר האצי, פ"ב, וע"כ אף כי שמיני רגל בפני עצמו הוא בחי, יוסף עכ"ז הכל רגל אחד ומה שהוא רגל בפני עצמו זהו רק לענין פז"ר קש"ב. ויובן ע"ד מ"ש בזהר ויגש דף ר"ו ע"ב כדין תרין עלמין מתקשרין כחדא דא לאפתחא אוצרין ודא ללקטא ולמיכנס בגוי,, וזהו פזר שיוסף יסוד הוא המפור השפע לבחי, מלכות. . ומלכות היא המלקט ומקבל וזהו קשב, ע"ש.

(4) וז"ל: בהתודע יוסף אל אחיו, בזמנא דקדשא בריך הוא הוה מתחבר בהו ב"ש (בזמן שהקב"ה בא להתייחד עם ישראל), בגין דאינון נטלי בלחודייהו (לפי שהם לבדם נוסעים עם השכינה), ולא חיבורא דעמין בהדייהו (ואין חיבור של שאר עמים עם ישראל), בגין כך (בשביל זה, אומר הכתוב) ביום השמיני עצרת תהי' לכם,

בגין כך ביום השמיני עצרת תהי' לכם ע"ש. הרי שיוסף הוא בחינת שמיני עצרת.

ושמיני עצרת הוא יום הכ"ב מראש השנה, ועד"ז ביוסף⁵ גופא חלומותיו נתקיימו לסוף כ"ב שנה כמאמר⁶ רז"ל.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד קלה

* * *

יסוד נק' חי, אבר⁷ ח"י, וכמ"ש⁸ ביוסף⁹ עוד בני יוסף חי הוא, והוא בחי' שמיני עצרת יומא בתראה דחג, שהוא בחי' יוסף יסוד שאז הוא היחוד דיוסף במלכות כמ"ש ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו, בזמנא דקב"ה הוה מתחבר בהו ב"ש (ביום השמיני עצרת תהי' לכם כמ"ש¹⁰ בזהר ח"א דף ר"ח ע"ב ע"ש).

כי יוסף שהי' יפה¹¹ תאר ויפה מראה הוא על דרך¹²

דחא בזמנא דא איהו קדשא בריך הוא בלחודי בחבורא חדא עם ישראל (כי בזמן של עצרת הקב"ה הוא לבדו בחבור אחד עם ישראל וכו'). ע"ש.

(5) להעיר מלעיל סימן מז דיוסף פתח חלומות פרעה "בראש השנה". (6) ראה מגילה יז, א.

(7) ראה מאורי אור אות ח, סעיף כד וז"ל: חי הוא יסוד ונקרא חי, בעת הזווג נעשה מאבר מת חי. ע"ש. לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד פה וז"ל: יסוד נק, חי שממנו נמשך חיות למלכות כידוע, ועל ידו הוא ההתחברות דהמלך והמלכה, ע"ש.

(8) יוסף בחי' יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטייר לוי' לברית זכה דאקרי צדיק". וראה בתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדויות ה'תש"ע ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש."

(9) ויגש מה, כח.

(10) כנ"ל הערה 4.

(11) וישב לט, ו.

(12) וישלח לו, לט "וימלך תחתיו הדר... אשתו מהיטבאל". דרך במלך השמיני נזכר המלך ואשתו דמורה על היחוד עולם התיקון, דבכל הז' מלכי אדום (שם פסוקים לב-לח) לא נזכר בהם אשה, דהם מעולם התוהו כמ"ש (ישעי' מה, יח) לא לתוהו בראה אלא לשבת יצרה ע"ש. ראה באריכות הביאור ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימנים צו ואילך. ועיין הערה 13.

מן ראש השנה עד שמיני עצרת, הוא¹⁶ שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני.

ממחרת יום הכפורים עד יום הז' דסוכות. (כי הד' ימים שבין יום הכפורים לסוכות הוא גם כן בחי' חסדים, כמ"ש בפרי עץ חיים שער חג הסוכות פרק א.) חסדים, וימינו תחבקני.

כי היחוד דיסוד, בשמיני עצרת, תלוי בשמאלו תחת לראשי שמראש השנה עד יום הכפורים, ובוימינו תחבקני שמאחר יום הכפורים עד יום הז' דסוכות, כי כשיש מקודם שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני אז יש גוף היחוד אחר כך.

והיינו מה שבראש השנה ויום הכפורים יש מצות מיוחדות, בראש השנה תקיעת שופר, וביום הכפורים¹⁷ ה' ענויים, שעל ידי זה ממשיכים שמאלו תחת לראשי, ובסוכות סוכה ולולב וניסוך המים שעל ידי זה ממשיכים וימינו תחבקני, ובשמיני עצרת אין מצוה מיוחדת, יען היחוד בשמיני עצרת נמשך ממילא אחר שיש מקודם ראש השנה ויום הכפורים וסוכות, ועיין בזח"א דף קל"ג ע"א בענין תפלת ערבית רשות.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר שמות-דברים עמוד תנו
 "ראה בכ"ז בלקוטי שיחות ח"ג פ' ויחי עמוד 831 ואילך"

16 שיר השירים ב, ו.
 17 יומא פרק ה משנה א.

מלך השמיני¹³ הדר, והיינו שמיני עצרת, שמיני¹⁴ דוקא, ע"ד מלך הח' הדר. ולהדר בשמיני עצרת יש אשה מהיטבאל הוא היחוד שבשמיני עצרת.

יוסף יסוד דשמיני עצרת, יצא מבית האסורים ונתעלה לגדולה בראש השנה, כדאיתא במסכת¹⁵ ראש השנה. הרי שההתחלה הוא מראש השנה. שקודם שמיני עצרת.

13 מלך השמיני הדר: ראה אור התורה פרשת מקץ עמוד 2204 וז"ל: הנני יוסף ה' מבחי' הד"ר שהוא מלך הח' שהוא שרש ומקור עולם התיקון דהיינו שהוא המברר הז' מלכים דתהו ומתקנם שיוכללו בבחי' התיקון ולזה ה' יוסף מלך במצרים על הגוים כי כמ"כ הדר ה' לפני מלון מלך לבני" והוא למעלה מהתהו והתיקון כו' ולכן ה' יוסף יפ"ת ויפ"מ וכן הדר הוא לשון הידור ויפוי, בהיות כי עיקר היופי הוא מהתכללות כמה גוונים יחד שאז נמצא עיקר היופי והתפארת אבל בגוון א' אין כאן יופי כ"כ, וזה מרמז על בחי' התיקון ששם נעשה התכללות ומזיגת הספירות שהתפארת כולל ומוזוג חו"ג יחד, ולפי שיוסף ובחי' הדר הוא מקור העושה התיקון וההתכללות שיוכללו מג' גוונים משא"כ בתהו היו בבחי' פירוד זת"ז כו' לכך נז' בהם ל' יופי והידור, ע"ש.

וכן ביוסף כתוב (דברים לג, יז) "בכור שורו הדר לו". ראה אור התורה ברכה עמוד א'תתעז. ועוד.

14 "משא"כ בז, ימי סוכות מקריבין ע, פרים לנגד ע, אומות ששרשם מז, מלכי דתהו, (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה לקמן סימן קמג הערה 31 שולי הגליון 3. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב, סימן קנו.
 15 ראש השנה יא, א. ראה לעיל סימנים סב. סג. סד. סה. סז. סח.

המשך ביאור למס' שבת ליום רביעי עמ' ב

1 לרשות, חייב חטאת, אבל שאר בני אדם שהוציאוהו מרשות
 2 לרשות פטורים.

גמרא

3 שנינו במשנה, כל הכשר להצניע ומצניעין כמזהו והוציאו בשבת
 4 חייב חטאת. הגמרא מבררת מה בא התנא למעט בזה: כָּל הַכֹּשֶׁר
 5 לְהַצְנִיעַ, לְאַפְסוּקֵי מַאי – מה בא התנא למעט מכלל זה, כלומר איזה
 6 דבר נחשב שאין ראוי להצניעו, ואין חייבין על הוצאתו. משיבה
 7 הגמרא: רַב פִּסְפָּא אָמַר, בֵּא לְאַפְסוּקֵי – למעט דָּם נְדָה, שאינו חשוב
 8 ואין הדרך להצניעו. מַר עֲזִיקָבָא אָמַר, הֲתֵנָּה בֵּא לְאַפְסוּקֵי – למעט
 9 עֲצֵי אֲשֶׁרָה של עבודה זרה, שאסורים בהנאה ואין הדרך
 10 להצניעם.

11 הגמרא מבארת את הנפקא מינה ביניהם. אומרת הגמרא: מֵאֵן
 12 דְּאָמַר – לרב פפא שאמר שהתנא בא למעט הוצאת דָּם נְדָה מפני
 13 שאינו חשוב, כָּל שֶׁבֶן שאין חייבים על הוצאת עֲצֵי אֲשֶׁרָה, כיון
 14 שאסורים בהנאה ומאוסים וצריך לאבדם. וּמֵאֵן דְּאָמַר – ולמר
 15 עזיקבא שאמר שהתנא בא למעט הוצאת עֲצֵי אֲשֶׁרָה, יש לומר
 16 שדוקא עצי אשירה אינם ראויים להצניע כיון שאסורים בהנאה

18 ומאוסים וצריך לאבדם, אָכֵל דָּם נְדָה מְצַנֵּעַ לִיה לְשִׁנְיָא – אדם
 19 רגיל להצניעו ליתנו לחתול, וחייבים על הוצאתו בשבת.
 20 הגמרא מבארת את טעמו של רב פפא הסובר שאין אדם מצניע
 21 דם נדה: וְאֵיךְ – ורב פפא שאינו מחייב על הוצאת דם נדה, אף
 22 שראוי הוא ליתנו לחתול, הוא משום שסובר, שְׂבִינָן דְּחֶלְשָׁא – כיון
 23 שאדם שחתול אוכל דמו נחלש, לֹא מְצַנֵּעַ לִיה – לכך אינו מצניעו
 24 כדי להאכילו לחתול.
 25 הגמרא מוכיחה שמשנתנו אינה כדעת רבי שמעון: אָמַר רַבִּי יוֹסִי
 26 בְּרִי הֲנִינְיָא, הֵא – כלל זה ששנינו במשנתנו שדבר העשוי לצורך בני
 27 אדם ויש בו שיעור שראוי להצניעו לרוב בני אדם, אסור בהוצאה
 28 אף לעשיר שאין שיעור זה חשוב אצלו, וְלֹא בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּאִי
 29 בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, הָאֵמַר (לקמן עה) לגבי השיעורים שהוזכרו במשנה (שהם)
 30 לענין הוצאת משקין, לֹא אָמְרוּ כָּל הַשִּׁיעוּרִין תָּלְלוּ אֱלָא לְמַצְנִיעֵיהֶן
 31 – לסתם בני אדם שדרכם להצניע שיעור זה וגם אם לא הצניעוהו
 32 בפועל, אבל עשיר שאין דרכו להצניע שיעור זה, אם הוציא
 33 שיעור זה פטור, וזה שלא כדעת משנתנו שגם עשיר המוציא דבר
 34 שיש בו שיעור הראוי לרוב בני אדם חייב.
 35 שנינו במשנה: וְכָל שֶׁאִינוּ כֹּשֶׁר לְהַצְנִיעַ ואין מצניעין כמזהו
 36 והוציאו בשבת, אינו חייב אלא המצניעו.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת במדבר

א, ב – וידבר ה' אל משה במדבר סיני
באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית
לצאתם מארץ מצרים לאמר

א. איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל
מנגד סביב לאהל מועד יחנו יובן בס"ד על פי מה שכתבו
המפרשים ז"ל דשמירת המועדים הוא תיקון לעון העגל
שה' בשש שעות דהם ט"ו יום¹ שעולים ש"ס שעות ונתבטל
איסור שש שעות דעגל בש"ס שעות של מועדים.

והנה ידוע שהמועד נקרא אות גם ידוע דשלש רגלים
הם כנגד שלשה אבות פסח בחינת יצחק, ושבועות יעקב,
וסוכות אברהם. וז"ש באותות הם שלש רגלים שנקראו
אותות שהם מתייחסים לבית אבותם, יחנו בני ישראל
בקדושתם ושמירתם, ואז אף על פי שהם חטאו וה' מנגד
במעשה העגל הנה בעתה יהי תיקון סביב. [אותיות] ביב
ס', ר"ל חלל ס', כי ביב ר"ל חלל כמ"ש רז"ל עומדת על פי
הביב שהוא ר"ל על פי החלל ודומה לזה (איוב יא, יב) איש
נבוב ילבב. נבוב ר"ל חלול דיתבטל איסור העגל בששים כדן
איסור שנפל לתוך ששים שהוא בטל, ועל ידי זה לאהל מועד
מקום השראת שכינה יחנו.

או יובן בס"ד [מנגד] אותיות מן ג"ד רמז לשם שדי שהוא
ג' אותיות ושם אדני שהוא ד' אותיות שנפגמו בחטא אדם
וחוה כמ"ש המקובלים² ז"ל בפסוק (בראשית ג, יד) הנחש
השיאני [בשם הראב"ד ז"ל דבחטא אדם הראשון נפגמו
ב' דלת"ן משם אדני ושם שדי, ונשאר משם שדי ש"י,
ומשם אדני אנ"י] שנשאר ש"י ואנ"י אותיות השיאני, הנה
בעתה בתיקון שני שמות אלו אז יתקברו ישראל אל פני
הקודש וסביב לאהל מועד יחנו.

בן איש חי – דרשות

ב. במד"ר³ (במדב"ר פ"ב, יד) וה' מספר בני ישראל כחול
הים, אתה מוצא אברהם שנתברך בככבים שנאמר (בראשית
טו, ה) הבט נא השמימה וספור הכוכבים, יצחק נתברך כחול
הים כו' (בראשית טז, י) ארבה את זרעך וגו' כחול אשר על
שפת הים, יעקב נתברך בעפר וכו' ה' נצרך לומר בני יצחק
ואינו אומר כן אלא וה' מספר בני ישראל אלא בשעה וכו'
מסר יצחק ליעקב וכו', עוד איתא במד"ר שם מה דרכו של
חול מכניסו לאור ומוציאו בולים ועושין הימנו כלי זכוכית
וכו' ויש להבין מה ענין חשיבות ישראל לזכוכית, ועיין מגילה
דף ו' חול זו זכוכית לבנה.

(1) ימי השלש רגלים, סוכות ז' ימים, פסח ז' ימים, שבועות יום א'.

(2) כמ"ש המקובלים ז"ל בפסוק הנחש השיאני: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה
פרשת נשא סימן נא. פרשת ויצא סימן רצא. פרשת תצוה סימן צב.

(3) במד"ר וה' מספר בני ישראל: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת במדבר
סימן נב, ובהנמקן שם.

ונראה עפמ"ש במש"ז או"ח סי' תק"ס בשם מהרי"ט
דמה ששוברין כלי זכוכית בנישואין להראות שכלי זכוכית
שנשבר עדיין יש לו תקנה⁴ להתכונן מחדש, וכן בנישואי כנסת
ישראל להקב"ה הגם שישראל חוטאים וגלו עתידין לחזור
כשיחזרו בתשובה, וזהו שנמשלו ישראל לחול שעושין ממנו
זכוכית (ועיין שבת ט"ו ע"ב ושם ט"ז ע"א ותבין) לפי שיש
להם תקנה גם כשנשברו.

ודבר זה הורה להם יצחק באמרו פלגא עלי ופלגא עלך
כדאיתא בשבת פ"ט דגם כשנשברו מחצה למחצה יש להם
תקנה, ויש לרמוז ולהבין הענין דנודע שיש חטא מצד חלק
החומר המתאווה ודבר זה נגרם בבריאתו ית"ש את האדם
על אופן זה ולכן אמרו חז"ל בסוכה נ"ב שהקב"ה מתחרט
על שברא יצר הרע, ואמנם אם האדם חוטא בשכלו זה אינו
בטבע היצירה אדרבא ראוי לשכל לנטות אחר שרשו העליון,
וזה שכתוב פלגא עלי כי החלק השכלי תיקן יצחק בעקדה
שמסר נפשו באמונתו לדברי אברהם אביו שאמר בשם ד'
וכמ"ש בשו"ת החתם סופר חלק אורח חיים סימן ר"ח, דזהו
שאומרים ועקדת יצחק לזרעו היום וגו' לפי שאצל אברהם
ששמע מפי הקב"ה אין הנסיון גדול כל כך כמו ביצחק שלא
שמע רק מפי אביו הנביא והאמין לקולו ופלגא עלך זהו חלק
החומרי שנגרם מצד טבע הבריאה.

וזה שכתוב וה' מספר בני ישראל כחול הים שאם יחזרו
בתשובה יש להם תקנה, וזה שכתוב (הושע ב, א) וה' במקום
וגו' יאמר להם בני אל חי, וזה שכתוב ושמו להם ראש אחד
זהו זכותו של יצחק לבד שה' בנו יחידו של אברהם וכמו
שכתוב קח נא את בנך את יחידך כי אברהם ויעקב אמרו
ימחו על קדושת שמך ורק יצחק הגין בעדם.

ובזה יש לומר מה שכתוב בתענית כ"ד ב' בעובדא דר"י
דשלף מסאנו ונחית מיטרא וחזת ר"מ אגודא דנהר פפא
מה"ש בדמות מלחי דקא מלי ארבי בחול ונעשה קמח,
דהכוונה בזה שנמשלו ישראל לחול הים שממנו מתהווה
הזכוכית שגם בנשבר יש לו תקנה על ידי זה נעשה להם קמח
בנס שאם אין תורה אין קמח משא"כ אם יש תורה יש קמח.
תכלת מודכי

ג, מה – קח את הלויים תחת כל בכור בבני
ישראל ואת בהמת הלויים תחת בהמתם והיו
לי הלויים אני ה'

ג. "והיו לי הלויים אני ה' ראשי-תיבות "א"ל"י"ה"ו,
כי הוא יברר לעתיד ייחוס המשפחות כאז"ל. (משנה סוף
עדות).

שבט מיהודה

(4) שכלי זכוכית שנשבר עדיין יש לו תקנה: עיין בענין זה ילקוט משיח וגאולה על
התורה פרשת נשא סימן לא.

♦ יום ראשון כ"ג אייר ♦

א ומליל יי עם משה במדברא דסיני
במשפן זמנא בחד לירחא תנינא בשפא
תנינא למפקהון מארעא דמצרים למימר:

א (א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבָּר סִינַי בְּאַהֲלֵ
מוֹעֵד בְּאַחַד^a לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

וּכְשָׁבָא לְהַשְׁרוֹת שְׂכִינְתּוֹ עֲלֵיהֶם - מִנָּאן. בְּאַחַד בְּנִיסָן
הוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וּבְאַחַד בְּאִיר - מִנָּאן.

יְשִׁי' וַיְדַבֵּר בְּמִדְבָּר סִינַי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ • מִתּוֹךְ חֶבְתָּן לְפָנָיו, מוֹנֶה אוֹתָם כֹּל שְׁעָה: כְּשִׁיזְאוּ מִמִּצְרַיִם מֵאֵן, וּכְשֶׁנִּפְלוּ בְּעֵגֶל - מֵאֵן לִידְעַב מִגֵּן הַנּוֹתָרִים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ח עמ' 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גְּלוּי חֲבַתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל

וְכֻלָּם - מִה' גָּדוֹל שֶׁבְּגִדוּלִים" עַד ה' פָּחוֹת שֶׁבְּפָחוּתִים" - נִמְנוּ בַּשָּׁנָה, נִמְצָא שֶׁחִיבוּתָם לַפָּנִי הַמִּקּוֹם שֶׁלִּשְׁמָה נִמְנוּ הִיא הַנִּקְדָּה שָׁמָּה שׁוֹיִם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִין בָּזֶה חִלּוּקִים. וְהִיא נִקְוֶדֶת הַיְּהוּדִים ("דָּעַר פִּינִטְעֵלע אִיד") שֶׁבִּלְבָּב כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנִּמְצָאָת בְּכָל אֶחָד בַּשָּׁנָה. אַף נִקְוֶדֶת זֶה שֶׁבִּלְבָּב, דִּרְגָּתָה נַעֲלִית עַד מָאָד, וְגִבּוּף מַעַל גִּבּוּף הִיא, וְלָכֵן אִין "חִבְתָּן" זֶה שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּאָה לִידֵי גִלּוּי, וְאִינָה נִכְרַת ("ע"ד הַרְגֵּל). וְלָכֵן מוֹנֶה אוֹתָם הַקִּבְ"ה כָּל שָׁעָה, שֶׁמִּנֵּין זֶה הוּא "לְהוֹדִיעַ חִבְתָּן" (רש"י ר"פ שְׁמוֹת), דְּחִבְתָּן זֶה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא נִקְוֶדֶת הַיְּהוּדִים, תְּבוּא לִידֵי גִלּוּי, וְתוֹנֵדע לִכְלָל.

בְּמִדְבָּר סִינַי . . בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ

מתוך חֲבֵטתוֹ לִפְנֵי מוֹנֵה אוֹתָם כָּל שְׁעָה (א. ובפרש"י)
לְכַאוֹרָה תָּמוּהָ הַדָּבָר, הֲרִי טַעַם הַדָּבָר שְׁסוֹפְרִים דְּבָרִים
הַחֲבִיבִים הוּא שְׁמוֹפְנִי יִקְרֶם רוּצָה הָאֵדָם לְדַעַת מַנִּינָם
הַמְדִּיקִי, אִךְ הַקֶּבֶ"ה ש"ל לִפְנֵי נִגְלוֹ כָּל תַּעֲלוּמוֹת" בּוֹדֵא יוֹדַע
אֵת מִסְפָּרָם הַמְדִּיק שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵם כֵּן מְדוּעַ הוּא
מוֹנֵה אוֹתָם כָּל שְׁעָה?

וַיֵּשׁ לְבָאָר בָּזָה, דְּהֵנָּה חֲבִיבוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַמְּקוֹם שֶׁמִּשְׁפָּנִי פֶן מוֹנֶה אוֹתָם, אֵינִי נֹדֵעַת מִמְּשַׁלְתָּם בְּעִבּוֹדַת הַשִּׁי"ת, שֶׁהֵרִי יֵשׁ בָּהּ בְּחִינּוֹת וּמִדְּרָגוֹת שׁוֹנוֹת, וְאֵין אֶחָד דּוֹמֵה לַחֲבֵרֵי בְּדִרְגָתָּהּ.

וּמִזֶּה שִׁבַּעַת מִנֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה חֲלוּקִים בֵּין אִישׁ לָרֵעֵהוּ,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 2)

יום. וְרָצָה ה', שְׂגֵם הַמִּנְיָן הַשִּׁינִי לַמִּשְׁכָּן יִהְיֶה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, בַּיּוֹם זֶכֶּאֱלִי וּמִכִּיָּן שְׂבִיּוֹם הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן לֹא יִהְיֶה שִׁינִי עֵינָן אַחֵר (מַצֵּד גָּדֵל עֲלֵי הַמִּשְׁכָּן), מִנָּאֻם בְּאֶחָד בְּאַיִר, שְׂדוּמָה קָצַת לְיוֹם הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן.

בְּאַחַד בְּנֵי־סוּן הוּקַם הַמִּשְׁכָּן וּבְאַחַד בְּאֵיר מִנָּאם (רש"י

 $(\mathbb{N}, \mathbb{N})$

וְקִשָּׁה, לָמָּה לֹא מֵנָאֵם בְּיוֹם הַקִּמָּת הַמִּשְׁכָּן. וַיֵּשׁ לוֹמֹר, דְּהִנֵּה בְנוֹגַע לַהֲקִמָּת הַמִּשְׁכָּן מִזְגִּישׁ הַכְּתוּב בְּפֶרֶשֶׁת פְּקוּדֵי שְׁהִיְתָה "בְּאַחַד לַחֲדָשׁ", וְזוֹהִי אַחַת הַעֲסָרוֹת שְׁנֻטֵּל אוֹתוֹ

שפתי חכמים

מִן הַקֶּסֶף שֶׁהֵבִיאוּ לְכַפֵּרָה עַל מִצְוֵי
נַפְשָׁם, וְהָרִי כָּאֵן כְּתִיב בְּאַחַד בְּאֵייר
מִנְּאָן וַיִּכְרֶה הוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן בְּאַחַד בְּנִיטוֹ,
אֶלָּא וְדָא יָדָה הִיָּה מִנְּנָן אַחֵר, וְקַל
לְהֵבִין. וְאִם תֵּאמַר, וְלִמָּדָה לֹא מִנְּאָן
מִיד אַחֵר הִקְמַת הַמִּשְׁכָּן, כִּי מִיד
שֶׁהוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן שְׁרָתָהּ הַשְּׂכִינָה. וְיֵשׁ
לִזְמוּר כְּמוֹ דְּאִמְרִינָן וּבִבְא בְּתָרָא דִּי חִי לְעִנְיָן
נִדְרִים הַמְּוֹדָר הִנָּאָה מִיּוֹשְׁבֵי עִיר מְוֹתֵר
לְיִהוּנֹת מִבְּנֵי אָדָם שְׁלֹא דְרִין שָׁם
שְׁלִשִׁים יוֹם לִפְיָ שְׁלֹא חֲשׁוֹב קְבוּעָה,
לְכַף לֹא מִנְּאָן עַד שֶׁהוֹקְבַע הַשְּׂכִינָה
שְׁלִשִׁים יוֹם: תוֹרָה ב

בָּם הִשְׁכִּינָה לָמָּה לֹא מִנָּאן מִיד בְּנִסָן
בְּשִׁשְׁרֹתָהּ, וּמִתְרַץ, כִּי בְּאַחַד בְּנִסָן
שָׁרְתָה שְׁכִינָהּ וּבְאַחַד בְּאִייר מִנָּאן,
וְהוּיָהּ כְּאֵלוּ מִנָּאן בְּנִסָן. וְלִי נִרְאָהּ,
וְדִרְצוֹנָה בְּהָא שְׁלֵא תַקְשָׁה לִיהּ מִנָּא לִיהּ
לְפָרֵשׁ שְׁמִנָּאן שְׁלֵשׁ פְּעָמִים דְּלִמָּא לֹא
מִנָּאן אֵלֹא שְׁנֵי פְעָמִים, וְתִדַּע לָךְ
שֶׁהָיָה הַמִּנָּן הָאֶמּוּר כָּאֵן וְהַמִּנָּן
הָאֶמּוּר בְּפִרְשֵׁת בִּישָׁא שׁוּיָן הוּ, לְכַד
פִּירֵשׁ רִשְׁ"י בְּאַחַד בְּנִסָן הֵוָה הַמִּשְׁכָּן
וּבְאַחַד בְּאִייר מִנָּאן, וְאֵם אֵיתָא דְּמִנָּן
זֶה הוּא הַמִּנָּן הָאֶמּוּר לְעִיל, אִם כֵּן
לְמַד כְּתִיב לְעִיל שַׁעֲשׂוּ אֲדָנִים לְמִשְׁכָּן

א (א) נצטונן ל'תרץ למה ליה למכתב
כל הסימנים הללו, ומתריך מתוך
חובתן כו', כלומר הרי בלאו הכי צריך
לפרש למה ליה למכתב 'שאו את
ראש כל עדת' וגו', והרי כבר מנאן
בפרשת בתשא, אלא על פקדון צריך
לומר מתוך חובתן וכו'; **ב** דכתיב 'ויפל'
מן העם וגו' בשלשת אלפי איש/
ומתוך שמנה הנופלים ידע הנותרים,
והכי פירושו, כשנפלו בעגל מנאן
המתים לידע הנותרים בחיים, וקל
להבין: **ג** כתב הרא"ם, פירוש, ואל
תקשה ממה שמנין זה היה בששרתה

(ב) שָׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחֲתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגִלְגָּלָתָם:

וְהָיָה לְמִשְׁפַּחֲתָם • דַּע מִנֵּן כָּל־שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט. לְבֵית אֲבֹתָם • מִי שָׁאָבִיו מִשְׁבֵּט אֶחָד וְאָמְרוּ מִשְׁבֵּט אַחֵר,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 25 – מחנך 'לקראת שבת')

חשיבות בני ישראל על ידי המנין

ענין ה'מנין' הוא שגם דבר שפועל עצמו אין נקרא בו חשיבותו, הרי פשהולכים ומונים אותו, מקבל חשיבות ואינו בטל.

ועל־דרך־זה הוא בבני ישראל: מנינם על־ידי הקב"ה, מגלה דרגה נעלית בעם ישראל, אשר גם פשבחיצינויותם לא נראית מעלתם בגלוי ולכאורה שוים הם לגויים ורומנא־לצלן, הרי גם אז לא יתבטלו. שפינון שהקב"ה מנה וספר אותם, נכר שחביבים הם לפניו.

שָׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל (א, ב)

גבי הצרף למנות את בני ישראל אף שודאי מנינם ידוע הוא לפני המקום, כתב בשל"ה (שמו, סע"א ואל"ף) שעל ידי הספירה נעשו ישראל "דבר שבמנין", ו"דבר שבמנין לא בטל" (ביצה ג, ב).

ולכאורה מדוע הצרכו למנין דוקא, והרי ישנם דברים נוספים שמחמת חשיבותם אינם בטלים, כ'בריה' (חולין ק, א), 'בע"ח' (זבחים עג, א) ועוד.

והבאור בזה: בשאר דברים שאינם בטלים, הרי חשיבותם נקרת בהם עצמם בגלוי, ולכן אינם בטלים. מה־שאינו כן

(ג) מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל־יֶצֶא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאוֹתָם אֹתָהּ וְאֶהְרֶן:

וְהָיָה כָּל־יֶצֶא צָבָא • מגיד, שאין יוצא בצבא פחות מִבֶּן עֶשְׂרִים.

(ד) וְאֹתָכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא:

וְהָיָה וְאֹתָכֶם יִהְיוּ • כשתפקדו אותם, יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט.

שפתי חכמים

צבא, אלא ודאי אין זה אלא ביאור, כפירוש רש"י. וכן מה שכתב בבי תשא למדך כאן שאין פחות מִבֶּן עֶשְׂרִים וכו', מהכא נפקא. הרא"ם. וענין לעיל בפרשת כי תשא: תורה ד (ד) ח ואם תאמר מנא ליה לרש"י, דלמא יהיו עמכם בצרכים אחרים כמובן מן הקרא ולא כשתפקדו אותם. ועוד, מנא ליה שהיו נשיאים, דלמא אנשים אחרים. ויש לומר, מדכתיב בסוף 'אלה קראי העדה נשיאי משות' שמע מינה שהיו נשיאים, וגם כתיב 'ויקח משה ואהרן את האנשים וגו' ואת כל העדה הקהילו וגו', שמע מינה שהיו מונין עם משה: תורה ה

הפלאי ויקראו על שם החנוכי, כיון ששתייהם משבט ראובן אין הפרש בין יקום על משפחת האב או האם: ורצונו לתרץ, למה מנאן, והלא דבר בא כשמונין אותם, על זה פירש על ידי שקלים כו': תורה ג (ג) ח ואם תאמר, מנא ליה לרש"י, דלמא אף פחות מִבֶּן עֶשְׂרִים יוצא לצבא, וכן אמר הכתוב, מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה והוא יוצא לצבא תפקדו אותם, אבל אם הוא בן עשרים ואינו יוצא לצבא כגון זקן וחולה, או יוצא צבא ואינו בן עשרים לא תפקדו אותם. ויש לומר, דאם בן הנה ליה למימר 'מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה' היוצא צבא, ולמה ליה 'כל יוצא

(ב) ד ולא כל משפחה ומשפחה, שהרי לא הוזכר מנין משפחה בקרא רק מנין השבטים. ודברי דוד ואם תאמר, למה כתיב 'למשפחתם', יש לומר שעל ידי המשפחות היו יודעים מספר השבטים, וכן כתיב 'ויתלדו על משפחתם', ולא היו נקראים על שם השבט, אחר כך על ידי המשפחה היו יודעים משה ואהרן מאיזה שבט היו: ח פירוש, אביו ממשפחת שבט אחד ואמו ממשפחת שבט אחר יקום על משפחת שבט אביו, אבל לא תפרש אביו ממשפחה אחת ואמו ממשפחה אחרת, כלומר, ואפלו משבט אחד כפי המובן מפשט הכתוב, דמאי נפקותא אם יהיה האב ממשפחת החנוכי והאם ממשפחת

(ה) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם הַוָּאֵלִין שְׁמֹתָה גְבֻרָא דִּי יְקוּמוּן עִמְכוֹן לְרֹאשׁוֹן אֱלִיצוֹר בֶּן־שְׂדִיאוֹר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

נשיאי המטות בנשיאי כל ישראל

הנהיגו הנשיאים רק את השבט שלהם, ובעת מנין בני ישראל נתמנו על כל ישראל.

וזהו מה שאז נקראו הנשיאים "אלה קרואי העדה", דפרושו שיהיו "נקראים לכל דבר חשיבות שבעדה" (א, טז ובפירש"י). והינו, שאז נתמנו הנשיאים להיות "נקראים" לא רק לדברים הנוגעים לשבטיהם, כי אם לכל דבר חשיבות "שבועה" כלה.

ועל-פי־זה יובן מה שנאמרו כאן שמות הנשיאים, דהרי מציינו שמנוני הקב"ה באים על־ידי קריאה בשם, וכמו שפירשנו (תשא לא, ב ואילך) "ראה קראתי בשם בצלאל גו' ואמלא אותו רוח אלקים". וכמו כן בנדון דידן, דעל ידי הקריאה בשמות הנשיאים נתמנו להיות "קרואי העדה", לכל דבר חשיבות שבועה כלה.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם (א, ה) פְּרַשְׁת מְנִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָרָה לְמִשְׁחָה בְּרָאשׁ חוֹדֶשׁ אֶיךָ, "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית" (פְּרַשְׁתוּ א, א), וְאִם כֵּן יֵשׁ לַעֲיִן, הֲרִי כָּבֵד בַּחֹדֶשׁ נִסָּן שְׁלֹפְנִי זֶה, כְּשֶׁהִבִּיאוּ הַנְּשִׂאִים אֶת נְדָבַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ כָּבֵד יְדוּעִים לְמִשְׁחָה (ראה נשא ז, א ואילך), וְאִם־כֵּן לֹא־זֶה צִרְף נֶאֱמָרוּ לוֹ כָּאֵן שְׁמוֹת הַנְּשִׂאִים?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה, דְּהִנֵּה עַל הַפְּסוּק (א, ד) "וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה", פִּירֵשׁ רַש"י "כְּשֶׁתִּפְקְדוּ אוֹתָם יִהְיוּ עִמָּכֶם וְנִשְׂאֵי כָּל שִׁבְט וּשְׁבֵט", שְׁפַל י"ב הַנְּשִׂאִים הָיוּ צָרִיכִים לְהִשְׁתַּתֵּף בְּמִנְיָן כָּל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא רַק בְּמִנְיָן הַשִּׁבְט שֶׁלָּהֶם. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לִזְמַר, שֶׁבַעַת מְנִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִתְמַנּוּ הַנְּשִׂאִים בְּמִנּוּי חֹדֶשׁ שְׁלֹא הָיָה לָהֶם לִפְנֵי זֶה. כִּי עַד אַז

(ו) לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאל בֶּן־צוּרִישָׁדִי:

(ז) לְיִהוּדָה נַחֲשֹׁן בֶּן־עֲמִינָדָב:

(ח) לְיִשְׁשָׁכָר נַתָּנָאל בֶּן־צוּעָר:

(ט) לְזִבּוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן:

(י) לְבִנְיָמִן יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמַע בֶּן־עֲמִיהוּד לְמִנְשֵׁה גְמִלְיָאל בֶּן־פְּדָהצוּר:

(יא) לְבִנְיָמִן אֲבִירָן בֶּן־גְּדֵעֲנִי:

(יב) לְדָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישָׁדִי:

(יג) לְאֶשֶׁר פִּגְעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן:

(יד) לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

(טו) לְנַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־עֵינָן:

ו לשמעון שלמיאל בן צורישדי:

ז ליהודה נחשון בן עמינדב:

ח לישישכר נתנאל בן צוער:

ט לזבולון אליאב בן חלון:

י לבני יוסף לאפרים אלישמע בן עמיהוד למנשה גמליאל בן פדהצור:

יא לבנימין אבירן בן גדעוני:

יב לדן אחיעזר בן עמישדי:

יג לאשר פגעאל בן עכרון:

יד לגד אליסף בן דעואל:

טו לנפתלי אחירע בן עינן:

(טז) אֱלֹהֵי קְרוּאֵי הָעֵדָה נְשִׂאֵי מַטּוֹת אַבּוֹתָם רָאִשֵׁי
אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם:

כז"י אֱלֹהֵי קְרוּאֵי הָעֵדָה • הַנִּקְרָאִים לְכָל דְּבַר טְחִיבוֹת שֶׁבַעֲדָה.

(יז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת:

כז"י אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה • אֵת שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים הֵלְלוּ. אֲשֶׁר נִקְּבוּ • לוֹ כָּאֵן בְּשֵׁמוֹת.

(יח) וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי
וַיִּתְּלֻדּוּ עַל־מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת
מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְגַלְגַּלְתָּם:

כז"י וַיִּתְּלֻדּוּ עַל־מִשְׁפַּחְתָּם • הִבִּיאוּ סִפְרֵי יְחוּסֵיהֶם וְעַד־חֻקְתִּי לְדָתָם כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְנַחֵס עַל הַשִּׁבְט.

(יט) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבָּר
סִינַי: ס

♦ יום שני כ"ד אייר ♦

(כ) וַיְהִי בְּנִי־רְאוּבֵן בֶּכֶר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדָתָם
לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגַלְגַּלְתָּם
כָּל־זָכָר מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֶצֶא צָבָא:

שפתי חכמים

נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת, שְׁהִיָּה דִי אִם כְּתִב 'אֵת
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה, לְכֹן פִּירֵשׁ אֲשֶׁר נִקְּבוּ
לוֹ כָּאֵן בְּשֵׁם טְחִיבוֹת שְׁרָאוּן לְאוֹתָהּ
גְּדוּלָּה וְנִשְׂיאוֹת, הִיפָּךְ הַמְרָגְלִים
שֶׁנִּקְרְאוּ לְשֵׁם גָּנְאִי עַל שֵׁם סוּפֹן
כְּדִאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה: תוֹרָה יח
(יח) כ הוֹצֵרֵךְ לְפָרֶשׁ כֹּן, לְפִי שְׁמֹלֶת
'וַיִּתְּלֻדּוּ' הוּא מִבְּנִין הַתַּפְעֵל שְׁעוֹמֵד
בְּעֶצְמוֹ, וְאִם הִיָּה כְּמִשְׁמַעוֹ מִלְשׁוֹן
לִידָה הִיָּה מִשְׁמַע שְׁהוֹלִידוֹ אֵת עֶצְמֹם,
לְכֹן פִּירֵשׁ שְׁהִבִּיאוּ וְכו', שְׁהֵם עֶצְמֹם
הִבִּיאוּ אֵת סִפְרֵיהֶם וְכו': ל 'חֻקְתָּ' לְשׁוֹן
כְּבוֹד, כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רַש"י בְּפֶרֶשׁת בְּהֵר
'אֵל אֲחֹת אַבּוֹתָיו וְשׁוּב', פִּירֵושׁ אֵל
חֻקְתָּ אַבּוֹתָיו, וְהוּא לְשׁוֹן
כְּבוֹד: תוֹרָה יט

לְפָרֶשׁ כֹּן, דְּלִמָּא אַחֲרִים הֵן, וְגַשׁ לומר
דְּכִתֵּב 'הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה' בְּה"א, דְּהוּא
לִיָּה לְמִימֵר 'אֲנָשִׁים אֵלֶּה'. וְאִם תֹּאמַר
לְמַדָּה לֹא אָמַר סֵתֵם 'וַיִּקַּח אוֹתָם' כְּמוֹ
שֶׁהִקְשָׁה 'מִנְחַת יְהוּדָה', וְנִרְאָה
דְּמִתְחַלָּה אָמַר 'רֹאשׁ לְבֵית אַבּוֹת'
וּבְסוּף אָמַר נְשִׂאֵי מַטּוֹת, וְהוּא אָמִינָא
רֹאשֵׁי אַבּוֹת לֹא נְשִׂאִים עַל כָּל
הַשִּׁבְטִים רַק עַל מִשְׁפָּחָה, אֲבָל כָּאֵן
כְּתִיב 'קְרוּאֵי הָעֵדָה נְשִׂאֵי מַטּוֹת' כָּאֵן
מִיָּרִי בְּנִשְׂאִים מִמֶּשׁ וְלַעֲלוֹם אַחֲרִים
הֵם, וְלִכְךָ אָמַר 'קְרוּאֵי הָעֵדָה' כְּדִי
לִידַע מִי הֵם שֶׁנִּקְרָאִים לְכָל דְּבַר
טְחִיבוֹת, לְכֹן אָמַר 'הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה',
דְּהֵם הֵם הַנְּשִׂאִים וְקַל לְהִבְיֹן. נִרְאָה
לִי, יַעֲקֹב טְרִיוּיִשׁ. וְקַצֵּר מִדְּחִי מִהֶרֶשׁ"ל
כְּתִב דְּקִשָּׁה לְרַש"י לְמַדָּה כְּתִב 'אֲשֶׁר

(טז) ח רְצוֹנוֹ לְתַרְגֵּן, וְכִי זֶה הִיָּה
טְחִיבוֹתָן שְׁהִיָּה קוֹרְאִין כָּל הָעֵדָה, לְכֹן
פִּירֵשׁ הַנִּקְרָאִים כו', כְּלֹמֶר לְתַת עֲצָה
וּלְתַקֵּן כָּל צָרְכֵי הָעֵדָה: תוֹרָה יז
(יז) ח רְצוֹנוֹ לְהַקְשׁוֹת, הִנּוּ לִיָּה לְמִימֵר
'וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אוֹתָם', שְׁהִיָּה לְעִיל
מִיָּיָה כְּתִיב 'נְשִׂאֵי הָעֵדָה' וּמִמִּילָא
יִדְעִינוּ שְׁהֵם הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, אֵלֶּה
וְדִאִי הוּאִיל וְכְתִיב 'הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה'
יְכוֹל אֲנִי לומר שְׁהִיָּה אַחֲרִים וְלֹא
נְשִׂאִים, לְכֹן פִּירֵשׁ רַש"י שְׁנַיִם עָשָׂר
נְשִׂאִים הֵלְלוּ. וְאִם תֹּאמַר אַחֲרִים הִיוּ,
לְכָךְ פִּירֵשׁ רַש"י 'אֲשֶׁר נִקְּבוּ לוֹ כָּאֵן
בְּשֵׁמוֹת', וְכִי הֵם אֲשֶׁר נִקְּבוּ כָּאֵן
בְּשֵׁמוֹת, הִנּוּ אומר אֵלֶּה הַנְּשִׂאִים,
וְהוֹסִיף לְמַלֵּת 'לוֹ' כִּי בְּזוּלָתוֹ לֹא נִדַּע
לְמִי נִקְּבוּ. וְאִם תֹּאמַר מִנָּא לִיָּה לְרַש"י

כא מְנַגִּיהוֹן לְשִׁבְטָא דְרַאוּבֵן אַרְבַּעִין וְשֵׁטָא
אַלְפִין וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

(כא) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה רַאוּבֵן שֵׁשָׁה וְאַרְבַּעִים אֶלֶף
וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת: פ

כב לְבָנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתֵהוֹן לְזִרְעֵיתֵהוֹן לְבֵית
אָבֵהֶתֵהוֹן מְנַגִּיהֵי בְּמִנְיָן שְׁמֵהוֹן לְגִלְגָּלְתֵהוֹן
כָּל דְּכוּרָא מִכֹּהֵן עֲשָׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא כָּל נָפֶק
חֵילָא:

(כב) לְבָנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתֵם לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתָם
פְּקֻדָּיו בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלְתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֲשָׂרִים
שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:

כג מְנַגִּיהוֹן לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן חֲמִשִּׁין
וְתִשְׁעָה אֶלְפִין וְתֵלֶת מֵאוֹת:

(כג) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: פ

כד לְבָנֵי גָד תּוֹלְדֹתֵהוֹן לְזִרְעֵיתֵהוֹן לְבֵית
אָבֵהֶתֵהוֹן בְּמִנְיָן שְׁמֵהוֹן מִכֹּהֵן עֲשָׂרִין שָׁנִין
וְלַעֲלָא כָּל נָפֶק חֵילָא:

(כד) לְבָנֵי גָד תּוֹלְדֹתֵם לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

כה מְנַגִּיהוֹן לְשִׁבְטָא דְגָד אַרְבַּעִין וְחֲמִשָּׁא
אַלְפִין וְשִׁית מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁין:

(כה) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה גָד חֲמִשָּׁה וְאַרְבַּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים: פ

כו לְבָנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתֵהוֹן לְזִרְעֵיתֵהוֹן לְבֵית
אָבֵהֶתֵהוֹן בְּמִנְיָן שְׁמֵהוֹן מִכֹּהֵן עֲשָׂרִין שָׁנִין
וְלַעֲלָא כָּל נָפֶק חֵילָא:

(כו) לְבָנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתֵם לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

כז מְנַגִּיהוֹן לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה שְׁבַעִין
וְאַרְבָּעָא אֶלְפִין וְשִׁית מֵאוֹת:

(כז) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה יְהוּדָה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף
וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: פ

כח לְבָנֵי יִשְׁשָׁכָר תּוֹלְדֹתֵהוֹן לְזִרְעֵיתֵהוֹן
לְבֵית אָבֵהֶתֵהוֹן בְּמִנְיָן שְׁמֵהוֹן מִכֹּהֵן עֲשָׂרִין
שָׁנִין וְלַעֲלָא כָּל נָפֶק חֵילָא:

(כח) לְבָנֵי יִשְׁשָׁכָר תּוֹלְדֹתֵם לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

כט מְנַגִּיהוֹן לְשִׁבְטָא דְיִשְׁשָׁכָר חֲמִשִּׁין
וְאַרְבָּעָא אֶלְפִין וְאַרְבַּע מֵאוֹת:

(כט) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה יִשְׁשָׁכָר אַרְבָּעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

ל לְבָנֵי זְבוּלֹן תּוֹלְדֹתֵהוֹן לְזִרְעֵיתֵהוֹן לְבֵית
אָבֵהֶתֵהוֹן בְּמִנְיָן שְׁמֵהוֹן מִכֹּהֵן עֲשָׂרִין שָׁנִין
וְלַעֲלָא כָּל נָפֶק חֵילָא:

(ל) לְבָנֵי זְבוּלֹן תּוֹלְדֹתֵם לְמִשְׁפַּחְתֶּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

לא מְנַגִּיהוּן לְשִׁבְטָא דְזִבְלוֹן חֲמִשִּׁין וּשְׁבַע
אַלְפִין וָאַרְבַּע מֵאָה:

(לא) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה זְבוּלוֹן שִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וָאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

לב לְבָנֵי יוֹסֵף אֶפְרַיִם תּוֹלְדֵיהוּן אֶפְרַיִם
לְזִרְעֵיהֶן לְבֵית אֲבֹתָהוּן בְּמִנְצֵן שְׁמֹהֶן
מִכָּר עֲשָׂרִין שָׁנִין וְלַעֲלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא:

(לב) לְבָנֵי יוֹסֵף אֶפְרַיִם תּוֹלְדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם
לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה
וְלַעֲלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:

לג מְנַגִּיהוּן לְשִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם אַרְבַּעִין
אַלְפִין וְחֲמִשׁ מֵאָה:

(לג) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה אֶפְרַיִם אַרְבָּעִים אֶלֶף וְחֲמִשׁ
מֵאוֹת: פ

לד לְבָנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֵיהוּן לְזִרְעֵיהֶן לְבֵית
אֲבֹתָהוּן בְּמִנְצֵן שְׁמֹהֶן מִכָּר עֲשָׂרִין שָׁנִין
וְלַעֲלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא:

(לד) לְבָנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְלַעֲלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

לה מְנַגִּיהוּן לְשִׁבְטָא דְמְנַשֶּׁה תְּלָתִין וְתַרְיֵן
אַלְפִין וּמֵאָתָן:

(לה) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וּמֵאָתַיִם: פ

לו לְבָנֵי בְנִימֵן תּוֹלְדֵיהוּן לְזִרְעֵיהֶן לְבֵית
אֲבֹתָהוּן בְּמִנְצֵן שְׁמֹהֶן מִכָּר עֲשָׂרִין שָׁנִין
וְלַעֲלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא:

(לו) לְבָנֵי בְנִימֵן תּוֹלְדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְלַעֲלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

לז מְנַגִּיהוּן לְשִׁבְטָא דְבְנִימֵן תְּלָתִין וְחֲמִשָּׁא
אַלְפִין וָאַרְבַּע מֵאָה:

(לז) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה בְנִימֵן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וָאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

לח לְבָנֵי דָן תּוֹלְדֵיהוּן לְזִרְעֵיהֶן לְבֵית
אֲבֹתָהוּן בְּמִנְצֵן שְׁמֹהֶן מִכָּר עֲשָׂרִין שָׁנִין
וְלַעֲלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא:

(לח) לְבָנֵי דָן תּוֹלְדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְלַעֲלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

לט מְנַגִּיהוּן לְשִׁבְטָא דְדָן שְׁתֵּין וְתַרְיֵין אֶלְפִין
וּשְׁבַע מֵאָה:

(לט) פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה דָן שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת: פ

מ לְבָנֵי אֲשֵׁר תּוֹלְדֵיהוּן לְזִרְעֵיהֶן לְבֵית
אֲבֹתָהוּן בְּמִנְצֵן שְׁמֹהֶן מִכָּר עֲשָׂרִין שָׁנִין
וְלַעֲלָא כָּל נֶפֶק חֵילָא:

(מ) לְבָנֵי אֲשֵׁר תּוֹלְדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וְלַעֲלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

(מא) פָּקַדִיהֶם לְמִטָּה אֲשֶׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: פ

(מב) בְּנֵי נִפְתָּלִי תוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא
צָבָא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ במדבר תשמ"ו)

בְּנֵי נִפְתָּלִי (א, מב) כְּתֹב הָאִרְצִי"ל: בַּעַת הַמִּנְיָן רָשָׁמוּ בַּפְּנִקֶס
שְׁשִׁים רְבּוּא שְׁמוֹת - פְּלוֹנִי מִשְׁבֵּט פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי מִשְׁבֵּט
פְּלוֹנִי. לְאַחֵר מִבְּנֵי הַדְּרָאוֹת כָּל הַשְּׁמוֹת שֶׁל שְׁבֵט רְאוּבֵן
וְכָתְבוּ אוֹתָם בְּגִלְיוֹן בְּפָנֵי עֶצְמוֹ, וְאָמְרוּ: אֵת הַשֵּׁם הַזֶּה יֵשׁ
לְחֵבֶר לְבְנֵי רְאוּבֵן. וְכָךְ עָשׂוּ בְּכָל שְׁבֵט. אַךְ כְּשֶׁנִּשְׁלְמוּ כָּל
הַשְּׁבֵטִים וְלֹא נִשְׁאַר רֶכֶּם נִפְתָּלִי, לֹא הָיָה צָרָךְ לְכַתֵּב אֶת
הַשְּׁמוֹת בְּגִלְיוֹן נִפְדָּר, אֲלֵא אָמְרוּ: בְּנֵי נִפְתָּלִי אֵלּוּ שֶׁנִּשְׁאַרוּ
- כָּךְ מְסַפְּרִים.

(מג) פָּקַדִיהֶם לְמִטָּה נִפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

(מד) אֵלֶּה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנִשְׂאִי
יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עֶשְׂרִי אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו
הָיוּ:

(מה) וַיְהִיו כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבְּנֵי
עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל־יֵצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל:

(מו) וַיְהִיו כָּל־הַפְּקָדִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת
אַלְפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:

(מז) וְהַלְוִיִּם לְמִטָּה אֲבֹתָם לֹא הִתְּפַקְדוּ בְּתוֹכָם: פ
(מח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(מט) אַךְ אֶת־מִטָּה לְוִי לֹא תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא
תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

זש"י אף אֶת־מִטָּה לְוִי לֹא תִפְקֹד • (במדבר רכח, ב"ב קכא)
כְּדֵאִי הוּא לְגִיּוֹן שֶׁל מֶלֶךְ הַלְיוּתָהּ נִמְנָה לְכַדּוֹ. דְּבָר
אַחֵר: צָפָה הַקְדוּשׁ־כְּרוֹךְ־הוּא שְׁעִתִּידָה לַעֲמֹד גְּזֵרָה

שפתי חכמים

(מט) מ כלומר, שלא יהא מנינם מבין
עשרים אלא מבין חדש ומעלה, כיון
שהם לגיון המלך חשובים הם הקטנים
שיצאו מכלל כלל כמו יוצא צבא
בישראל: נ כי לפי טעם ראשון למה
כתוב 'אך', דהא כל אבין מיעוטין הן,
משום הכי פירש דבר אחר. והמיעוט
הוא מגזירת בן עשרים שמונתו
במדבר. ואם תאמר, היה לו למנות
שלא טעו בעגל.

(ג) וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כְּלָיו וְעַל כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הִמָּה יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כְּלָיו וְהֵם יִשְׁרְתוּהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יִחְנוּ:

כ"ד - וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם • כְּתֻבָּה: "מִנִּי", לְשׁוֹן מִנּוּי שְׁרָרָהּ עַל דָּבָר שֶׁהוּא מְמַנֶּה עָלָיו, כְּמוֹ (אסתר c): "וַיִּפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים".

(גא) וּבְנִסְעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֻת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהַזֶּה הַקָּרֵב יוֹמֵת:

כ"ד - יוֹרִידוּ אֹתוֹ • כְּתֻבָּה: "יִפְרְקוּן". כְּשֶׁבָּאִין לִסַּע בַּמִּדְבָּר מִמַּסַּע לַמַּסַּע, הָיָה מִפְּרָקִין אוֹתוֹ מִהַקְמָתוֹ וְנוֹשְׂאִין אוֹתוֹ עַד מְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֵּן שָׁם

(גב) וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ לְצַבָּאתָם:

כ"ד - וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ • כְּמוֹ שֶׁהַדִּגְלִים סְדוּרִים בְּסֵפֶר זֶה; שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים לְכָל דִּגָּל.

שפתי חכמים

מִלְשׁוֹן יִרְיָדָה: פ קָשָׁה לְרִשִּׁי עַל מַה דְּכָתִיב 'בְּנִסְעַ הַמִּשְׁכָּן', וְכִי הַמִּשְׁכָּן נִסְעָ, וְהָלָא מְסִיעִין אוֹתוֹ הָאֲנָשִׁים. וְעוֹד קָשָׁה, וְהָא קוֹדֵם הַנְּסִיעָה הָיָה מִפְּרָקִין, וּבִקְרָא מִשְׁמַע דְּבִשְׁעַת נְסִיעָה הָיָה מִפְּרָקִין. וְעַל זֶה פִּירֵשׁ כְּשֶׁבָּאוּ לִיסַּע, דְּהַנְּסִיעָה קָאִי עַל הָאֲנָשִׁים וְכו'. וְאָמַר וְנוֹשְׂאִין אוֹתוֹ וְכו', שְׁלֹא תֹאמַר הַהוּדָה לְבָדָה חוֹבֶת הַלְוִיִּם וְלֹא הַמִּשָּׁא. וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא נִזְכָּר בָּאֵן בִּקְרָא מִשָּׁאם, סִמָּךְ עַל סוּף הַפְּרָשָׁה, וְכִמּוֹ שֶׁפִּירֵשׁ בְּפִרְשַׁת נִשְׂא: ז וְהוּא פִּרְיָקָה וְהַקְמָה. רִצּוֹנוֹ לְתַרְץ, וְהָרִי כָּבֵד הַזֶּהִיר הַכָּתוּב כְּמֹה פְּעָמִים שְׁכָל הַקָּרֵב לְעִבּוּדֵת מִזְבֵּחַ אוֹ הַנִּכְנָס לְהִיכָל יוֹמֵת, לְכָף פִּירֵשׁ לְעִבּוּדָה זֹו שֶׁהִיא פִּרְיָקָה וְהַקְמָה, לֹא לְקָרִיבַת הַמִּזְבֵּחַ: ק וְאֵם תֹּאמַר, מִנָּה לִיהָ לְרִשִּׁי הָכִי, דְּהָא כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה סִתָּם אֵינָה אֶלָּא חֶקֶק. וְיִשׁ לֹאמַר דְּרִשִּׁי בְּעִצְמוֹ מִפְּרֵשׁ זֶה בְּסוּמָךְ בְּמֹה דְּכָתִיב וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף וְגו'. שׁוּוֹ הִיא מִיתָה בִּידֵי שְׂמִימִם, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בִּקְרָא 'כִּי יָצָא הַקֶּצֶף, וְשָׁם הִיָּתָה מִיתָה בִּידֵי שְׂמִימִם. וְעִיִּין לְעִיל בְּפִרְשַׁת אָמֹר: תוֹרָה נֵב

הַעֲרוֹד מִמִּית אֶלָּא הַחֲטָא מִמִּית, אֶלָּא וְדָאִי שֶׁחֲטָאוּ בְּמִרְגָּלִים מִשּׁוֹם הָכִי לֹא נִמְנָה. וְקַל לְהַבִּין: תוֹרָה נ
(ג) וְאֵם תֹּאמַר, לְמֹה פִּירֵשׁ כְּתֻבָּה: מִנִּי שְׁלֹא תֹאמַר 'הַפְּקֵד' לְשׁוֹן מִנִּין, מֹאִי מִתּוֹרָץ בְּזֶה, שֶׁהָרִי אָף עַל לְשׁוֹן מִנִּין מִפְּרֵשׁ הַתִּרְגוּם מִנִּי. וְיִשׁ לֹאמַר, שְׁכָל מְקוֹם שֶׁמִּתְרַגְּמִין 'מִנִּי' עַל לְשׁוֹן מִנּוּי שְׁרָרָהּ, הַנּוּ"ן שֶׁל 'מִנִּי' דְּגוּשָׁה, וְכָאֵן נִמִּי הַנּוּ"ן דְּגוּשָׁה, שְׁמַע מִינָהּ שֶׁהוּא לְשׁוֹן מִנּוּי שְׁרָרָהּ, אֲבָל כְּשֶׁהַנּוּ"ן שֶׁל 'מִנִּי' אֵינָה דְּגוּשָׁה הוּא לְשׁוֹן מִנִּין. וְעוֹד יִשׁ לֹאמַר, לְכָף פִּירֵשׁ רִשִּׁי 'כְּתֻבָּה: מִנִּי' לְפִי שְׁמֵלֶת פְּקוּד' הוּא גַם לְשׁוֹן וְפִרְוֹן, כְּמוֹ וְה' פְּקֹד אֶת שְׂרָהּ, וּפְעָמִים שֶׁהוּא לְשׁוֹן חֲסִרוֹן, כְּמוֹ 'וְלֹא נִפְקֵד מִמֶּנּוּ אִישׁ', לְכָף פִּירֵשׁ רִשִּׁי 'כְּתֻבָּה: מִנִּי', לְאִפּוּקֵי אוֹתָן שְׁנֵי פִירוּשִׁים שֶׁל וְפִרְוֹן אוֹ שֶׁל חֲסִרוֹן, וְאֵין לֹאמַר דְּלִמָּא הוּא לְשׁוֹן מִנִּין, לְכָף פִּירֵשׁ רִשִּׁי כְּמוֹ וַיִּפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים: תוֹרָה נ

(גא) פִּירוּשׁ, שֶׁמִּפְּרָקִין אֲבָרֵי הַמִּשְׁכָּן וּמִפְּרִידִין אוֹתָן מִמְּקוֹם חִבּוּרָן וּמִמְּעִידִין כָּל אֶחָד לְבִדּוֹ. לֹא יוֹרִידוּ מִמְּקוֹם גְּבוּהָ לְמְקוֹם נְמוּךְ כְּמוֹכֵן

שְׁלֹא טָעוּ בְּמִרְגָּלִים, שֶׁהָרִי מַה שֶׁבַּמִּדְבָּר מִתּוֹ בְּשֶׁבִיל גְּזִירַת מִרְגָּלִים הָיָה. וְיִשׁ לֹאמַר דָּגֵם הַלְוִיִּם טָעוּ בְּמִרְגָּלִים, רַק בְּעֵגֶל לֹא טָעוּ לְכָף לֹא נִעְנְשׁוּ, שֶׁהָרִי אֶפִּילוֹ יִשְׂרָאֵל לֹא נִעְנְשׁוּ אֶלָּא בְּשֶׁבִיל הַשְּׁנֵי עֲבִירוֹת כְּמוֹ שֶׁמֹּכִיחַ רִשִּׁי בְּפִרְשַׁת שְׁלַח לָךְ הוֹאִיל וְכָתִיב 'תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנוֹתֵיכֶם' וְלֹא נֹאמַר 'תִּשְׂאוּ עֲוֹנוֹכֶם', אֶלָּא וְדָאִי שְׁנֵי עֲבִירוֹת, שֶׁל עֵגֶל וְשֶׁל מִרְגָּלִים. וְהָא דְּפִירֵשׁ רִשִּׁי לְקַמֵּן בְּפִרְשַׁת אֶלָּה הַדְּבָרִים שְׁלֹא הָיוּ הַלְוִיִּם עִמָּהֶם בְּשִׁלּוּחַ מִרְגָּלִים, וְאֶפֶּלּוּ בְּעֵצָה לֹא הָיוּ עִמָּהֶם כְּמוֹ שֶׁאֶפְרַיִם לְקַמֵּן בְּעִזְרַת הַשֵּׁם, וְיִשׁ לֹאמַר מִתְחַלָּה לְעִנְיֵן הַשִּׁלּוּחַ לֹא הָיוּ עִמָּהֶם אֶפִּילוֹ בְּעֵצָה, אֲבָל בְּחִזְקָתָם כְּשֶׁבָּאוּ הַמִּרְגָּלִים וְהוֹצִיאוּ דִּבַּת הָאֶרֶץ וְתִשְׂאָה כָּל הָעֵדָה וְיִתְּנוּ אֶת קוֹלָם וְיִבְכּוּ וְגו', בְּאוֹתָהּ בְּכִיָּה הָיָה גַם שְׁכָט לִוִּי, שֶׁאֶמְרוּ וְלִמָּה ה' מְבִיא אֶתְנוּ וְגו' לְנַפֵּל בְּחֶרֶב, נְשִׁינוּ וְטָפְנוּ וְהָיוּ לְבָדוּ וְגו'. וְכֹהֵן יְתוֹרָץ גַּם כֵּן מַה שֶׁמִּקְשִׁין הָעוֹלָם, וְאָף אִם הָיוּ נִמְנָים מִכֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה, בִּינּוֹן שְׁלֹא חֲטָאוּ לֹא יִהְיוּ בְּכָלֵל הַגְּזִירָה, כִּי אֵין

(נג) וְהַלֹּיִם יַחְנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְלֹא־יִהְיֶה קֶצֶף עַל־עֵדֻת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלֹּיִם אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ מִשְׁכַּן הָעֵדֻת:

נגלואי ישרון סחור סחור למשכנא דסהדותא ולא יהי רגזא על פנשתא דבני ישראל וישרון לואי ית מטרת משכנא דסהדותא:

קצף, כמו שמצינו במעשה קרח (במדבר יז): "כי יצא הקצף וגו'".

נ"י - ולא יהיה קצף. אם תעשו כמצותי לא יהיה קצף, ואם לאו - שיכנסו זרים בעבודתם זו - יהיה קצף, ואם לאו, שיכנסו זרים בעבודתם זו, יהיה קצף (רש"י)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ' 1)

ישראל למחנה לוי - יהיה קצף, אבל אין הכרח שזה יתבטא בפעל ממש, בענש. ב. אם נעשה מעשה של פריצת המחצות, "שיכנסו זרים בעבודתם" - יהיה קצף בפעל.

א. נג) יש לשאל, מדוע מוסיף "ואם לאו". יהיה קצף, והרי מכלל לאו אתה שומע הן. ויש לומר, שרש"י רומז שיש שני שלבים בקצף. א. אם לא נשמר על המחצות בין מחנה

(נד) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ:

נד ועבדו בני ישראל ככל די פקיד יי ית משה בן עבדו:

♦ יום שלישי כ"ה אייר ♦

ב (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר:

(ב) אִישׁ עַל־דָּגְלוֹ בְּאַתֶּת לְבֵית אֲבֹתָם יַחְנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִגֵּדָר סָבִיב לְאַהֲל־מוֹעֵד יַחְנוּ:

בגבר על טקסה באתון לבית אבתהון ישרון בני ישראל מלקבל סחור סחור למשכן זמנא וישרון:

צום: יהודה ויששכר וזבולן ישאוהו מן המזרח, וראובן ושמעון וגד מן הדרום וכו', כדאיתא ב'תנחומא' בפ'רשה זו. מנגד. מרחוק מיל, כמו שנגאמר ביהושע (יהושע ג): "אף רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה", שיוכלו לבא בשבת, משה ואהרן ובניו, והלויים חזנים בסמוך לו.

נ"י - באתת. כל דגל יהיה לו אות: מפה צבועה תליה בו, צבעו של זה לא צבעו של זה, צבע כל אחד כגון אבנו הקבועה בחשן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו. דבר אחר: "באתת לבית אבתם", באות שמסר להם יעקב אביהם כשנשאוהו ממצרים, שנגאמר (בראשית י): "ויעשו בניו לו פן פאשר

שפתי חכמים

בפרשת יתרו פירש רש"י 'נגד הקר' למזרחו, כל מקום שאתה מצא 'נגד' פנים למזרח, ומשמע אפילו סמוך. ויש לומר דקאן כתיב 'סביב לאהל מועד יחנו', אם בן אי אפשר שיהיו כלם נגד מזרח, לכן פירש רש"י 'לשון רחוק. ועוד מצאתי, מגזירה שנה למד, נאמר כאן 'מנגד' ונאמר להלן 'ותשב מנגד הרחק', מה להלן רחוק אף כאן רחוק מיל, הם אלפים אמה שיוכלו לבא בשבת: תורה ג

הביא מעשה קרח: תורה נד
ב (ב) ת ופירוש 'לבית אבותם' הם שמות אבותם המפתחים בחשן. ולפי שפירוש זה דחוק שפירש על 'לבית אבותם' לכן אמר דבר אחר וכו'. ולפירוש דבר אחר קשה מלת 'דגלו' באותות לבית אבותם, לכן צריך גם לטעם ראשון: פירוש, ולפי זה צריך לומר 'דגל' לשון קביצה, כמו 'ודגלו עלי אהבה', כלומר וכל דגל היה גבי קביצתו. מצאתי: ב ואם תאמר, לעיל

(נג) ר יש מקשים, דקא כל התורה נאמרה כללות, ומכלל הן אתה שומע לאו. ויש לומר דרש"י בא לפרש שלא נטעה לומר דקא דכתיב 'ולא יהיה קצף' דקאי אדסמיה ליה 'וחנו בני ישראל וגו' והלויים יחנו' וגו', לכן פירש 'אם תעשו ואם לא תעשו' וכו', קאי אעבודת משכן פריקה וטעינה, והוכחתו כמו שמצינו גבי קרח. מצאתי: ש רש"י פירש זה משום פירוש דלעיל שפירש 'ומת' בידי שמים, שאל תקשה מנא ליה, לכן

(ג) וְהַחֲנִימִים קָדְמָהּ מִזְרָחָהּ דָּגָל מַחֲנֶה יְהוּדָה לְצַבָּאתָם וְנָשִׂיא לְבָנֵי יְהוּדָה נַחֲשׁוֹן בֶּן-עֲמִינָדָב:

מש"י • קדמה • לפנים, הקדושה "קדם". ואיזו? זו רוח מִזְרָחית, והמַעַרְב קרוי "אחור".

(ד) וַיֵּצֵאוּ וַיַּקְדִּיחֵם אַרְבַּעַה וְשִׁבְעִים אֱלֹף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:

ד וחילה ומנגינהוֹן שְׁבַעִין וְאַרְבַּעַת אֲלָפִין וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:

(ה) וְהַחֲנִימִים עָלָיו מִטָּה יִשְׁשַׁכָּר וְנָשִׂיא לְבָנֵי יִשְׁשַׁכָּר נַתָּנָאל בֶּן-צִוְעָר:

ה ודי שֶׁרֶן סְמִיכִין עֲלוֹהֵי שְׁבַטֹא דִישְׁשַׁכָּר וְרַבָּא לְבָנֵי יִשְׁשַׁכָּר נַתָּנָאל בֶּר צִוְעָר:

(ו) וַיֵּצֵאוּ וַיַּקְדִּיחֵם אַרְבַּעַה וְחֲמִשִּׁים אֱלֹף וְאַרְבַּע מֵאוֹת:

ו וחילה ומנגינהוֹן חֲמִשִּׁין וְאַרְבַּעַת אֲלָפִין וְאַרְבַּע מֵאוֹת:

(ז) מִטָּה זְבוּלֹן וְנָשִׂיא לְבָנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן-חֵלֹן:

ז שְׁבַטֹא דְזְבוּלֹן וְרַבָּא לְבָנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּר חֵלֹן:

(ח) וַיֵּצֵאוּ וַיַּקְדִּיחֵם שִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים אֱלֹף וְאַרְבַּע מֵאוֹת:

ח וחילה ומנגינהוֹן חֲמִשִּׁין וְשִׁבְעָת אֲלָפִין וְאַרְבַּע מֵאוֹת:

(ט) כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחֲנֶה יְהוּדָה מֵאֵת אֱלֹף וּשְׁמֹנִים אֱלֹף וּשְׁשַׁת־אַלְפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת לְצַבָּאתָם רֹאשָׁנָה יִסְעוּ: ס

ט כָּל מַנְגִּינָא לְמִשְׁרִית יְהוּדָה מֵאָה וְחֲמִיִּין וְשִׁשְׁתָּא אֲלָפִין וְאַרְבַּע מֵאוֹת לְחִילִיהוֹן בְּקִדְמִיתָא נְטָלִין:

מש"י • ראשנה יסעו • כשרואין הענן מסתלק, תוקעין הפקנים בחצוצרות ונוסע מחנה יהודה תחלה, ובשהולכין הולכין בדרך חֲנִינְתָּה: הלויים והעגלות

בְּאֶמְצַע, דָּגָל יְהוּדָה בְּמִזְרָח, וְשָׁל רְאוּבֵן בְּדָרוֹם, וְשָׁל אֶפְרַיִם בְּמַעַרְב, וְשָׁל דָּן בְּצָפוֹן.

שפתי חכמים

יודעין כשרואין וכו', אַבְל הַנְּסִיעָה הָאֲמִיתִית דִּהְיִינוּ הַחֲלִיקָה לֹא הָיָה עַד שְׁאָמַר מֹשֶׁה 'קוּמָה ה', וְהָא דְכָתִיב בְּקֹרָא 'רִאשׁוֹנָה יִסְעוּ' פִּירוּשׁוֹ רִאשׁוֹנָה הִיּוּ מְכִינִים אֶת עַצְמָם לְנִסְעָה. וְאֶכְתוּב עוֹד מִזָּה הָרֵב בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתָךְ אִם יִרְצֶה ה'. (נחלת יעקב) וְאֵנִי אוֹמֵר דְּאִשְׁתַּמְיִטְתִּיהָ דְּהָא הָרֵב הֵבִיא גַם הַבְּרִייתָא בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתָךְ בְּפִסְטוֹק 'עַל פִּי דִ' יִסְעוּ, וְגַם הָא דְעַל פִּי שְׁלֹשָׁה הִיּוּ נוֹסְעִים וְכו', עִינֵין שָׁם: הַ כְּמָאן דְּאָמַר בְּתַבָּה הַלְכוּ, וּפִירוּשׁ 'מֵאִסְפָּה לְכָל הַמִּתְנוּת' דְּכָתִיב גַּבִּי דָן, שְׁכָל מִי שְׁהִיָּה מֵאִבְדִּי דְּבָר

וְאִי הָיָה כְּתוּב 'מִזְרָחָה' או 'קִדְמָה' לְחוּד לֹא הָיָה לְפִינֵן: תוֹרָה ד (ט) דִּ דְקָשָׁה לְרִשְׁי, וְהִיאָף הִיּוּ יוֹדְעִין שִׁיִּסְעוּ שִׁיִּהִיּוּ הֵם רִאשׁוֹנִים בְּנִסְיעָה, וְאִין לוֹמַר שְׁבַרְצוֹנִם יִסְעוּ, דְּהָא כְּתִיב 'עַל פִּי דִ' יִסְעוּ. וְעַל זֶה פִּירֵשׁ כְּשִׁרְוֹאִים וְכו'. כְּתִב הָרִא"ם, וְיֵשׁ לְתַמּוּהָ לְמָהּ הִשְׁמִיט רִשְׁי וְכְרוֹנוֹ לְבָרְכָהּ מֵאִמַר מֹשֶׁה 'קוּמָה ה' וְגו' וְלֹא הִזְכִּיר רַק סִילוּק הָעֵנָן וְתַקִּיעַת חֲצוֹצְרוֹת. וְנִרְאֶה לִי דְרִשְׁי לֹא בָּא לְפָרֵשׁ אֱלֹא הִיאָף הִיּוּ יוֹדְעִין שִׁיִּכְיִנוּ אֶת עַצְמָן לִיסְעָה, וּמִפְרֵשׁ בְּזוֹהִי הִיּוּ

(ג) ג וְאִם תֹּאמַר מִנָּא לִיָּה לְרִשְׁי, וּמִפְרֵשׁ דְּמַעַרְב קְרוּי אַחֲוֹר, אִם כֵּן שְׁמַע מִינָּה ד'קָדָם' הוּא מִזְרָח. (קצור מורה) פִּירוּשׁ, אַחֲוֹר שְׁהִדָּא בְּסוּף הַתִּיבָה בְּמָקוֹם לְמִ"ד בְּתַחֲלָתָהּ וּפִירוּשׁ 'קָדָם' פְּנִים, וְחֻזִּיב שִׁיִּהִיָּה פִּירוּשׁ 'קִדְמָה' לְפָנִים, וְתִיבַת 'מִזְרָחָה' גַּם כֵּן הוּא לְמִזְרָח: (גור אריה) וְאִם תֹּאמַר, דְּלָמָּה לִיָּה לְמַכְתָּב בְּקֹרָא כְּפֹל לְשׁוֹן 'קִדְמָה מִזְרָחָה', וְנִרְאֶה שֶׁהַכְּתוּב מְגִיד לָךְ מִפְּנֵי שִׁיִּהוּדָה הָיָה מִלֵּךְ וְיֵשׁ לוֹ לְתַת לוֹ אוֹתוֹ צַד שֶׁהוּא חָשׁוּב יוֹתֵר, לְכָךְ קְרוּי מִזְרָח לְשׁוֹן תַּחֲלָה וְקִדְמָה,

(י) דָּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תִּמְנָה לְצַבָּאתָם וְנָשִׂיא לְבִנִּי
רְאוּבֵן אֲלִיצֹר בֶּן־שְׂדִיאוֹר:

(יא) וַצַּבֹּא וּפְקֻדֵּי שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה
מֵאוֹת:

(יב) וְהַחֹנֶם עָלָיו מִטָּה שִׁמְעוֹן וְנָשִׂיא לְבִנִּי שִׁמְעוֹן
שְׁלֵמִיאל בֶּן־צוּרִישָׁדִי:

(יג) וַצַּבֹּא וּפְקֻדֵּיהֶם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ
מֵאוֹת:

(יד) וּמִטָּה גָּד וְנָשִׂיא לְבִנִּי גָד אֶלֶסָּף בֶּן־רְעוּאֵל:

(טו) וַצַּבֹּא וּפְקֻדֵּיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:

(טז) כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מֵאֵת אֶלֶף וְאַחַד
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצַבָּאתָם
וְשָׁנִים יָסֵעוּ: ׀

(יז) וְנָסַע אֶהֱל־מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה
כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יָסֵעוּ אִישׁ עַל־יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם: ׀

כ"י - וְנָסַע אֶהֱל־מוֹעֵד • לְאַחַר שְׁנֵי דְגָלִים הָלָלוּ •
כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יָסֵעוּ • כְּמוֹ שֶׁפָּרָשְׁתִּי, הָלִיכְתָּן
כְּחֻנְתָּן, כָּל דָּגַל מֵהַלָּךְ לְרוֹחַ הַקְּבוּצָה לוֹ • עַל־יָדוֹ •
עַל מְקוֹמוֹ • וְאֵין לְשׁוֹן 'יָד' זוֹ מִמִּשְׁמַעוֹ • רוּחַ שֶׁל
צִדּוֹ קְרוּי "עַל יָדוֹ", הַסְּמוּכָה לוֹ לְכָל הַשְּׁטֵט יָדוֹ •
אֵינְשׁוֹן אִישׁ"א בְּלַעַז •

(יח) דָּגַל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצַבָּאתָם יִמָּה וְנָשִׂיא לְבִנִּי
אֶפְרַיִם אֲלִישַׁמֶּע בֶּן־עֲמִיהוֹד:

(יט) וַצַּבֹּא וּפְקֻדֵּיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשָּׁה מֵאוֹת:

מֵאוֹתָם הַמַּחֲנוֹת שֶׁכָּבֵד נָסַע הָיָה
מִחוּזֵיר לָהֶן • אָבֵל אֵינּוּ רֹצֵה לֹמַר
שֶׁהָיָה דָּגַל מַחֲנֵה דָן הָאֲחֵרוֹן מִכָּל
הַדְּגָלִים כְּמֵאֵן דָּאֻמֵּר בְּקוֹרָה הָיָה
הוֹלְכִין: תוֹרָה י
(יז) 1 וּפִירוּשׁ 'בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת' הָיִינוּ
מַחֲנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מַחֲנוֹת,
שְׁתֵּים לְפָנֵינוּ וּשְׁתֵּים לְאַחֲרֵינוּ, וְלֹא
בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לַעֲלֵל דְּהֵינּוּ
בֵּין מַחֲנֵה יְהוּדָה וּמַחֲנֵה רְאוּבֵן, הוֹאִיל
וּכְתִיב 'וְנָסַע אֶהֱל מוֹעֵד' אַחֲרֵי שְׁנֵי
דְּגָלִים שֶׁל יְהוּדָה וְשֶׁל רְאוּבֵן: תוֹרָה יח

(כ) וְעָלְיוּ מִטָּה מְנִשָּׁה וְנָשִׂיא לְבָנִי מְנִשָּׁה גְּמֻלִיאל
בֶּן־פְּדָהצֹר:

רש"י • וְעָלְיוּ • בְּתַרְגּוּמוֹ: "וְדִסְמִיכִין עֲלוּהִי".

(כא) וַיִּצְבְּאוּ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמֵאוֹתָיִם:
כא וְחִילָה וּמִנְגִּיָּהוֹן תִּלְתִּין וְתָרִין אֲלָפִין
וּמֵאוֹת:

(כב) וּמִטָּה בְּנִימָן וְנָשִׂיא לְבָנִי בְּנִימָן אֲבִידֹן בֶּן־גְּדֵעֲנִי:
כב וְשִׁבְטָא דְּבְנִימָן וְרַבָּא לְבָנִי בְּנִימָן אֲבִידֹן
בֶּר גְּדֵעֲנִי:

(כג) וַיִּצְבְּאוּ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וָאַרְבַּע
מֵאוֹת:

(כד) כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחְנֶה אֶפְרַיִם מֵאֵת אֶלֶף וּשְׁמֹנֶת־
אַלְפִים וּמֵאָה לְצִבְאוֹתָם וּשְׁלֹשִׁים יַסְעוּ: ס

(כה) דִּגְל מַחְנֶה דָן צִפְנָה לְצִבְאוֹתָם וְנָשִׂיא לְבָנִי דָן
אַחִיעֶזֶר בֶּן־עֲמִישַׁדִּי:

(כו) וַיִּצְבְּאוּ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁשִׁים אֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת:

(כז) וְהַחֲנִינִים עָלְיוּ מִטָּה אֲשֶׁר וְנָשִׂיא לְבָנִי אֲשֶׁר
פְּגַעִיאל בֶּן־עֶכְרָן:

(כח) וַיִּצְבְּאוּ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וְחֲמִשָּׁה
מֵאוֹת:

(כט) וּמִטָּה נַפְתָּלִי וְנָשִׂיא לְבָנִי נַפְתָּלִי אַחִירַע
בֶּן־עֵינָן:

(ל) וַיִּצְבְּאוּ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וָאַרְבַּע
מֵאוֹת:

(לא) כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחְנֶה דָן מֵאֵת אֶלֶף וּשְׁבַע־
וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְאַחֲרָנָה יַסְעוּ
לְדִגְלֵיהֶם: פ

שפתי חכמים

(כ) ז' ולעיל לא צריך רש"י לפרש אם בן ודאי פירושו בתרגומו, אבל כן אין פירוש רש"י בתרגומו: תורה כא

(לב) אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי
הַמִּחָנֶה לְצִבְאוֹתָם שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
וּחֲמִשׁ מֵאוֹת וּחֲמִשִּׁים:

(לג) וְהָלוֹאִים לֹא הִתְפַּקְדּוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

(לד) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה כִּן־חָנּוּ לְדוֹלֵיהֶם וְכֵן נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ
עַל־בֵּית אֲבֹתָיו: פ

• יום רביעי כ"ו אייר •

ג (א) וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דְּבַר יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי:

מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאֵלּוּ יִלְדוּ. בְּיוֹם דְּבַר ה'
אֶת־מֹשֶׁה • נַעֲשׂוּ אֵלּוּ הַתּוֹלְדוֹת שְׁלֹחַ, שְׁלֹמֹדֶן מִה
שְׁלֹמֹד מִפִּי הַגְּבוּרָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כג עמ' 8 ואילך – מותך 'לקראת שבת')

המלמד בן חברו תורה כאלו ילדו

וְנִמְצָא עַל־פִּיָּזָה, שְׁגֵם חֵיוֹת הָאָדָם מִתְחַדֶּשֶׁת בְּכָל רִגְעַ
וְרִגְעַ מָמֶשׁ.
וְהִנֵּה חַיֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַק',
וְכִמּוּ שְׂאוֹמְרִים (בְּרִכּוֹת ק"ש שֶׁל עֲרִיבִית) "כִּי הֵם חַיִּינוּ וְאֶרֶץ
יִמִּינוּ". וְהַפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה עָנָשׁוּ פֶּרֶת (סִנְהֶדְרִין זט, א), כִּי ה"ז
כְּפוּרֵשׁ מִן הַחַיִּים ר"ל.
וְעַל־פִּיָּזָה יִבָּאֵר מַה שֶּׁ"כָּל הַמְּלָמֵד בֶּן חֲבֵירוֹ תוֹרָה" ה"ז
"כְּאֵלּוּ יִלְדוּ", כִּי אִם לֹא הִיא מְלָמֵד תוֹרָה בְּרִגְעַ זֶה, לֹא
הִיא "בֶּן חֲבֵירוֹ" מִקְבֵּל אֶת חַיּוּתוֹ הַמְּחַדֶּשֶׁת מִהֶקֶב"ה
הַתְּלוּיָה בַּתּוֹרָה, וְרַק מִכֵּיּוֹן שְׁלֹמֹדוֹ מִקְּבִים הֶקֶב"ה וְבוֹרָא אֶת
"בֶּן חֲבֵירוֹ" מִחֲדָשׁ. וּמוֹבֵן שֶׁהִיא זֶה "כְּאֵלּוּ יִלְדוּ" מִמֶּשׁ.

וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה
מְלָמֵד שְׁכָל הַמְּלָמֵד בֶּן חֲבֵירוֹ תוֹרָה מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב
כְּאֵלּוּ יִלְדוּ (ג, א. ובפרש"י)
לְכַאוֹרָה יֵשׁ לְתַמּוּהָ, הִרִי כְּמוֹ שֶׁבְּלִידָה גִּשְׁמִיית רַק אִמּוֹ הִיא
הַמוֹלִידָה אוֹתוֹ, כְּמוֹ כֵּן בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הִיא צ"ל שֶׁרַק זֶה
שְׁלֹמֹדוֹ תוֹרָה בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה הוּא זֶה שֶׁ"כְּאֵלּוּ יִלְדוּ", וְאִם
כֵּן מִדּוּעַ "כָּל הַמְּלָמֵד בֶּן חֲבֵירוֹ" (וְלֹא רַק בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה)
ה"ז "כְּאֵלּוּ יִלְדוּ"?
וַיֵּשׁ לְבָאֵר בְּזֶה, ע"פ תּוֹרָתוֹ הַיְדוּעָה שֶׁל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב
שְׁכָל רִגְעַ וְרִגְעַ מִחֵיָה הֶקֶב"ה אֶת הַעוֹלָם, וְבוֹרָא אוֹתוֹ
מִחֲדָשׁ (עֵין בְּזֶה בְּאַרְבֶּה בִּסְפֵּר הַתִּנְיָא שֶׁרִי הַיְחִיד וְהָאִמּוּנָה פ"א).

שפתי חכמים

ג (א) ח דאם לא בן מה ענין זה לכאן, ופירוש 'ביום דבר' מיום דבר, והבי"ת כבי"ת 'והנותר בבשר ובלחם', לא שבאותו יום עצמו שדבר השם יתברך עם משה בהר סיני למדן, אלא שמאותו יום והלאה היה מלמדו ונעשו תולדותיו. ואם תאמר, והא לכל (א) ח דאם לא בן מה ענין זה לכאן, ופירוש 'ביום דבר' מיום דבר, והבי"ת כבי"ת 'והנותר בבשר ובלחם', לא שבאותו יום עצמו שדבר השם יתברך עם משה בהר סיני למדן, אלא שמאותו יום והלאה היה מלמדו ונעשו תולדותיו. ואם תאמר, והא לכל

ישראל למד משה תורה, ולמה לא נקראו תולדותיו. ויש לומר דמה שלמד לכל ישראל תורה היה במצות השם יתברך, כמו דכתיב 'ויאמר ה' אל משה עלה אלי וגו' אשר כתבתי להורותם, משמע דעיקר מה שלמד השם יתברך תורה עם משה היה הכל

בשביל כלל ישראל, לכן אין שייך לומר 'כל המלמד', אבל גבי בני אהרן שלא היה משה מחוייב ללמוד עמם, דהא האב חייב ללמד את בנו תורה, משום הכי נקראו הם תולדותיו של משה, וכן נראה דדייק לישנא ד'כל המלמד את בן חבירו תורה' וכו': תורה ב

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יג עמ' 9)

ואינו מזכיר אלא בני אהרן (רש"י ג, א) | יש לשאל, מדוע הפסיקה התורה בין מנן בני ישראל ודגליהם ובין שבט לוי ומננים ב"תולדות אהרן ומשה". ויש לומר, דהנה רש"י כתב לגבי שבט לוי ש"כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו", ומוכן אפוא, שאף אהרן ובניו, "הכהנים המשחים" (שהם למעלה משבט לוי), צריכים להיות נמנים לבדם. ולכן לא נמנו בני משה, כי הכתוב מדבר רק בכהנים, שהם למעלה מן הלויים.

(ב) ואלה שמות בני-אהרן הכהן: נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר: | בואלין שמות בני אהרן בוכרא נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר:

(ג) אלה שמות בני אהרן הכהנים המשחים אשר-מלא ידם לכהן: | ג אליון שמות בני אהרן כהנא דאתרביאו די אתקרב קרבהון לשמשא:

(ד) וימת נדב ואביהוא לפני יהוה בהקרבת אש זרה לפני יהוה במדבר סיני ובנים לא-היו להם ויכתה אלעזר ואיתמר על-פני אהרן אביהם: פ | ד וימת נדב ואביהוא קדם יי בקרוביהון אשתא נוכריא קדם יי במדברא דסיני ובנין לא הוו להון ושמש אלעזר ואיתמר על אפי אהרן אביהון: **כש"כ על-פני אהרן • בחייו.**

(ה) וידבר יהוה אל-משה לאמר: | ה ומליל יי עם משה למימר:

(ו) הקרב את-מטה לוי והעמדת אתו לפני אהרן הכהן ושרתו אתו: | וקרב ית שבטא דלוי ותקים יתה קדם אהרן כהנא וישמשון יתה:

כש"כ ושרתו אתו • ומהו השרות? ושמרו את משמרתו. לפי ששמירת המקדש עליו שלא יקרב זר, כמו שנאמר (במדבר יח): "אתה ובניך ובית-אביך | אתך תשא את-עון המקדש", והלויים הללו מסייעין אותם, זו היא השרות.

(ז) ושמרו את-משמרתו ואת-משמרת כל-העדה לפני אהל מועד לעבד את-עבדת המשכן: | ז ויטרו ית משמרתה וית משמרת כל כנשתא קדם משכן זמנא למפלח ית פלחן משכנא:

כש"כ ושמרו את-משמרתו • כל מנוי שהאדם ממנה עליו ומטל עליו לעשותו, קרוי "משמרת" בכל המקרא ובלשון משנה, כמו שאמרו בבבבא ותרש | (מגילה י"ג ב'): והללא אין משמרת ומשמרתך שוה, וכן משמרות כהנה ולויה.

(ח) ושמרו את-כל-כלי אהל מועד ואת-משמרת בני ישראל לעבד את-עבדת המשכן: | ח ויטרו ית כל מני משכן זמנא וית משמרת בני ישראל למפלח ית פלחן משכנא:

שפתי חכמים

(ו) * ולא שהם שני ענגנים, שישירותו וגם ושמרו משמרתו, כי אין להם שירות אחר כי אם שמירת המקדש, כי הוא שירותו של אהרן ובניו: תורה ו
לעבודה בפניו, לכן פירש על פני אהרן אביהם בחייו נעשו כהנים גדולים, ופירוש, אם אינך טומאה באהרן שמש אלעזר, באלעזר שמש איתמר. תנחומא: תורה ו
(ד) * יש ספרים שגורסין 'על פני אהרן אביהם, בחייו'. ואם תאמר, למה ליה לרש"י לפרש 'בחייו', ויש לומר אי לא פירש בחייו הייתי אומר שהוא לאחר מיתתו לפי שאינן ראויים

כ"ו וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּלַן הָיוּ זְקוּקִין לְצָרְכֵי הַמִּקְדָּשׁ, אֲלָא שֶׁהַלּוּיִם בָּאִים תַּחְתִּיהֶם

(ט) וְנָתַתָּה אֶת־הַלּוּיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו נְתוּנָם נְתוּנָם
הָמָּה לֹא מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ז וְנְתוּנִים הָמָּה לוֹכִי לַעֲזָרָה. מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ "מֵתוּךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". פְּלוּמָרְל, מִשְׁאָר כָּל הָעֵדָה

(י) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד וְשִׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנָּתָם
וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמָת: פ

כ"ח וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד • לְשׁוֹן 'פְּקִידוֹת', וְאִינוּ לְשׁוֹן 'מִנְיָן'. וְשִׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם • קִבְּלַת דְּמִים וְזִרְיָקָה וְהַקְטָרָה, וְעִבּוּדוֹת הַמִּסּוּרוֹת לַכֹּהֲנִים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח בתחילתו - מתוך 'לקראת שבת')

שלילת זרים מקל עבודות הכהנים

דְּמִים וְזִרְיָקָה וְהַקְטָרָה, וְהוּא בְּזִמְן הַקְרֵבָת קִרְבָּן הַפֶּסַח בְּמִצְרַיִם (בא יב, טו). וְעַל כֵּן הָיָה מְקוֹם לִזְמִירָה, שְׁגִם לְדוֹרוֹת עֲבוּדוֹת אֱלֹהִים יוֹכְלוּ לְהַעֲשׂוֹת אֶף עַל־יְדֵי הַלּוּיִים בְּשִׁלְיֹתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה כָּלֹל עֲבוּדָת בְּנֵי לֵוִי הִיא בְּתוֹר שִׁלְיֹת כָּלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּכֵן קְרוּיָה עֲבוּדָתָם (פִּרְשָׁתְנוּ ג, ו) "מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ראה לקו"ש ח"ג עמ' 9).

וּבְכַדִּי לְשַׁלַּל סִבְרָא זֶה, כְּתִיבָה הַתּוֹרָה אֲזַהֲרָה מִיַּחְדָּת לַכֹּהֲנִים לְשַׁמֵּר עֲבוּדָתָם וְלֹא לְתַנָּה לְזָר, בְּעֵת עוֹסְקָה אוֹדוֹת עֲבוּדָת הַלּוּיִם. לְהוֹרֹת, דָּאֶף שֶׁבִּפְסָח מִצְרַיִם הָיְתָה הָעֲבוּדָה שִׁיכָת לְיִשְׂרָאֵל, הָרִי כְּעֵת הֵם עֲבוּדָת הַכֹּהֲנִים בְּלִבָּד, וְ"הָיָה הַקָּרֵב יוֹמָת". וְלָכֵן הִדְגִּישׁ רַש"י דִּקְוָא ג' עֲבוּדוֹת אֱלֹהִים, בָּהֶם יֵשׁ יוֹתֵר מְקוֹם לְסִבְרָא שֶׁאֵף הַלּוּיִים יִהְיוּ כְּשֵׁרִים בְּעִבּוּדָתָהּ.

וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד וְשִׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנָּתָם וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמָת:

וְשִׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם - קִבְּלַת דְּמִים וְזִרְיָקָה וְהַקְטָרָה וְעִבּוּדוֹת הַמִּסּוּרוֹת לַכֹּהֲנִים (ג, י. ובפרש"י)
וְצִרְיָד לְהַבִּין:

(א) מִדּוּעַ נִכְתָּב פְּסוּק זֶה הַמְּזַהֵר אֶת הַכֹּהֲנִים לְשַׁמֵּר אֶת כְּהֻנָּתָם, בֵּין הַפְּסוּקִים הַעוֹסְקִים בְּעִבּוּדֵי הַלּוּיִים.

(ב) כֵּן תִּמּוּהַ מִה שֶׁבָּחַר רַש"י כְּדָגְמָא לְעִבּוּדוֹת עֲלֵיהֶם צְרִיכִים הַכֹּהֲנִים לְשַׁמֵּר, דִּקְוָא ג' עֲבוּדוֹת אֱלֹהִים: קִבְּלַת דְּמִים, וְזִרְיָקָה וְהַקְטָרָה.

וְהַבְּאוּר: לְכַשְׁנִתְּבוּנָה נִמְצָא, שֶׁרַק בְּשִׁלֵּשׁ עֲבוּדוֹת מִכָּל הָעֲבוּדוֹת הַמִּסּוּרוֹת לַכֹּהֲנִים, מִצְּאֵנוּ רֹאשִׁי שֶׁשְׁעָשָׂאוּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶצְמָם, וְהֵם שִׁלֵּשׁ הָעֲבוּדוֹת שֶׁזָּכַר רַש"י: קִבְּלַת

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(יב) וְאֶנִּי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת־הַלּוּיִם מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תַּחַת כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר רַחֵם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי
הַלּוּיִם:

כ"ח וְאֶנִּי וְאֶנִּי הִנֵּה לִקְחָתִי • וְאִנִּי מֵהִיכָן זְכִיתִי בָּהֶן? •
מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • שִׁיְהִיו יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְרִין אוֹתָן לְשִׁרּוֹת שְׁלִי, עַל־יְדֵי הַבְּכוֹרוֹת זְכִיתִי בָּהֶם וּלְקַחְתִּים

תְּמוּרָתָם. לְפִי שֶׁהָיְתָה הָעֲבוּדָה בְּבִכּוּרוֹת, וְכִשְׁחָטָאוּ בְּעֶגְלָה נִפְסְלוּ, וְהַלּוּיִם שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֲבוּדוֹת אֱלִילִים נִבְחָרוּ תַּחְתִּיהֶם.

(יג) כִּי לֹא כָל־בְּכוֹר בְּיוֹם הַפֶּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם
עַד־בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהוָה: פ

יג אַרְי דילי קל בוכרא ביומא דקטלית קל
בוכרא בארעא דמצרים אקדשית קדמי קל
בוכרא בישראל מאנשא עד בעירא דילי
יהון אנא יי:

♦ יום חמישי כ"ז אייר ♦

(יד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר סִינִי לֵאמֹר:
יְהוָה דילי קל בוכרא ביומא דקטלית קל
למימר:

(טו) פֶּקֶד אֶת־בְּנֵי לֹאִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחָתָם
כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעְלָה תִּפְקְדֵם:
טו מני ית בני לוי לבית אבותם למשפחתם
לזרעיתיהון קל דכורא מבר ירחא ולעלא
תמננן:

כ"י"א מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעְלָה • מְשִׁיבָא מְכַלֵּל נְפִלִים, הוּא
נִמְנָה לִיקְרָא שׁוֹמֵר מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ. אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה
בְּרַבִּי שִׁלּוֹם: לְמוֹד הוּא אוֹתוֹ הַשֶּׁבֶט לְהִיּוֹת נִמְנָה
מִן הַבֶּטֶן, שְׁנָאֵמַר (שם כו): "אֲשֶׁר יִלְדָה אֹתָהּ לֹאִי
בְּמִצְרַיִם" עַם כְּנִיסְתָּהּ בְּפֶתַח מִצְרַיִם יִלְדָה אוֹתָהּ
וְנִמְנָה בְּשִׁבְעִים נְפֻשׁוֹת², שְׁפָאֵתָהּ מוֹנָה חֲשׁוֹנוֹ
לֹא תִמְצָא אֶלָּא שְׁבָעִים חֲסֵר אַחַת, וְהִיא הַשְּׁלִימָה
אֶת הַמִּנְיָן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יח עמ' 6 הע' 4 – מוה"ר 'לקראת שבת')

מנין יוכבד מן הבטן

ובמפרשים (גו"א, שפ"ח, משכיל לדוד, ועוד) בארו באופנים
שונים.

ויש לומר בזה על דרך הצחות:

בדרך קל "אזלינו בתר רובא", ולכן נמנית יוכבד כבר "מן
הבטן", דאין חוששים למעוט שהם נפלים, מהשאיין-כן
מנין הלויים היה נוגע לפדיון בכורות, והכלל הוא ש"אין
הולכין בממון אחר הרב" (בבא קמא כז, רע"ב), ולכן נמנו רק
"מן חודש", כשיצאו בנדאות מחשש נפל.

פקד את-בני לוי . . מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעְלָה תִּפְקְדֵם:

מְשִׁיבָא מְכַלֵּל נְפִלִים הוּא נִמְנָה כו', לְמוֹד הוּא אוֹתוֹ הַשֶּׁבֶט
לְהִיּוֹת נִמְנָה מִן הַבֶּטֶן, שְׁנָאֵמַר אֲשֶׁר יִלְדָה אוֹתָהּ לֹאִי
בְּמִצְרַיִם, עַם כְּנִיסְתָּהּ לְמִצְרַיִם יִלְדָה אוֹתָהּ, וְנִמְנָה
בְּשִׁבְעִים נְפֻשׁוֹת (ג, טו. ובפרש"י)

יש לעיין, מאי שנא יוכבד שנמנתה כבר "מן הבטן" עוד
לפני שהיתה בת חודש, ממנין בני לוי שהיה רק "מבן חודש"
מפני שאז "יצא מכלל נפלים"?

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 256)

העדות", היינו שהפסק מחנה הלויים הוא אחד מאופני
שמירת המשכן. והרי החניה סביב למשכן היא גם על-ידי
הקטנים, ועוד יותר מהגדולים, שיצאו תכופות מהמחנה
לעבד עבודתם במשכן וכדומה.

נמנה ליקרא שומר משמרת הקדש (רש"י ג, טו)

יש לשאל, כיצד נקרא לוי קטן, בן חודש, "שומר משמרת
הקדש". ויש לבאר על-פי מה שפתוב "הלויים יחנו סביב
למשכן . . (ועל ידי זה) ושמרו הלויים את משמרת משכן

(טז) וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה פֶּאֶשֶׁר צֹוָה:
טז ומנא יתהון משה על מימרא דיי קמא
דאתפקד:

שפת חכמים

נפלים הוא נמנה. ויש לומר שבאן
מדבר בנדאי שלא היתה נפל וכלו לה
חדשים, לכה נמנתה משנולדה קודם
שלשים יום: תורה טו

הוא הוא הנותן, לא בני ישראל, ועל
זה פירש 'במו מתוך' כו': תורה י
(טו) מ ואם תאמר, והרי לעיל בתיב
'מבן חודש ומעלה' משיבא מכלל

בני ישראל' משמע שהם היו ברשות
בני ישראל וישראל היו נותנים
לכהנים, וזה אינו. ועוד, שהרי בתיב
'ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני
ישראל' וגו', משמע שהקדוש ברוך

שיעור יומי ליום חמישי כ"ז אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת במדבר

עא
זש"י • על-פי ה' • אמר משה לפני הקדוש-ברוך-הוא:
היאף אני נכנס לתוך אהל־הם לדעת מגין יונקיהן?
אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: עשה אתה שלך ואני
אעשה שלי, הלך משה ועמד על פתח האהל
והשכינה מקדמת לפניו, ובת-קול יוצאת מן האהל:
ואמרת: כך וכך תינוקות יש באהל זה, לך נאמר:
"על-פי ה'".

(י) ויהיו-אלה בני-לוי בשמחתם גרשון וקהת ומררי:
יוהיו אלין בני לוי בשמחתהון גרשון
וקהת ומררי:

(יא) ואלה שמות בני-גרשון למשפחתם לבני
ושמעיה:
יח ואלין שמחת בני גרשון לזרעיתהון לבני
ושמעיה:

(יב) ובני קהת למשפחתם עמרם ויצהר חברון
ועזיאל:
יט ובני קהת לזרעיתהון עמרם ויצהר
חברון ועזיאל:

(כ) ובני מררי למשפחתם מחלי ומושי אלה הם
משפחת הלוי לבית אבתם:
כז ובני מררי לזרעיתהון מחלי ומושי אלין
אננן זרעית לזאי לבית אבהתהון:

(כא) לגרשון משפחת הלבני ומשפחת השמעיה אלה
הם משפחת הגרשני:
כא לגרשון זרעית לבני זרעית שמעיה אלין
אננן זרעית גרשון:

זש"י • לגרשון משפחת הלבני • כלומר, לגרשון היו הפקודים משפחת הלבני ומשפחת השמעיה. פקודיהם
כך וכך.

(כב) פקודיהם במספר כל-זכר מבן-חדש ומעלה
פקודיהם שבעת אלפים וחמש מאות:
כב ממנייהון כמנן כל דכורא מבר ירחא
ולעלא ממנייהון שבכא אלפין וחמש
מאה:

(כג) משפחת הגרשני אחרי המשכן יחנו ימה:
כג זרעית גרשון אחורי משכנא ישרון
מערכא:

(כד) ונשיא בית-אב לגרשני אליסף בן-לאל:
כד זרב בית אבא לבית גרשון אליסף בר
לאל:

(כה) ומשמרת בני-גרשון באהל מועד המשכן
והאהל מכסהו ומסך פתח אהל מועד:
כה ומשרת בני גרשון כמשכן זמנא משכנא
ופרסא חופאה ופרסא דתרע משכן זמנא:

שפתי חכמים

(כא) נ' ויש נוסחאות שגורסין 'הראשון
לפרש מי היו בניו'. רצונו לתרץ למה
בתיב שתי פעמים, הרי בתיב לעיל
מיניה 'ואלה שמות בני גרשון' וגו'.
ומתרץ, 'הראשון לפרש מי היו בניו',
והשני, כלומר לגרשון משפחת הלבני
ומשפחת השמעיה, פקודיהם כך וכך.

ולפי גירסא שלפנינו נמי פירשו הכי,
שלא בא להשמיענו מי היו משפחותיו
דהא כבר ידענו זה, אלא האי קרא בא
לאשמעיןן שמשפחת לבני ושמעיה
פקודיהם היו כך וכך, באלו אמר:
לגרשון משפחת הלבני ומשפחת
השמעיה, שאלה הם משפחות הגרשני,

היו הפקודים כך וכך: ■ דקשה לרש"י,
לפי שהלשון 'לגרשון משפחת הלבני'
משמע שגרשון היה משפחת הלבני,
וזה אינו, דהא משפחת הלבני היה
ממשפחת גרשון, לכן פירש 'כלומר
לגרשון היו וכו'. מצאתי: תורה כב

כ"ז - המשכן • יריעות התחתונות • והאהל • יריעות עזים העשויות לגג • מכסה • עורות אילים ותחשים • ומסך פתח • הוא • הילון •

כ"ז - וסרדי דרתא וית פסא דתרע דרתא די על משכנא ועל מדבחא סחור סחור וית אטוניהי לכל פלחנה :

(כו) וְקִלְעֵי הַחֹצֵר וְאֶת־מִסְךְ פֶּתַח הַחֹצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכָל עֲבֹדָתוֹ:

כ"ז - ואת מיתריו • של משכן והאהל, ולא של חצר.

כ"ז - וְלִקְהַת מִשְׁפַּחַת הָעֲמֻרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּזְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֹרָנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֲזִיאוֹלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי:

(כו) וְלִקְהַת מִשְׁפַּחַת הָעֲמֻרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּזְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֹרָנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֲזִיאוֹלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי:

כ"ז - כח במנן כל דכורא מבר ירחא ולעלא תמנא אלפין ושית מאה נטרי מטרתא דקודשא :

(כח) בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעְלָה שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ:

כ"ז - כט וירעית בני קהת ושריו על צדא דמשכנא דרומא :

(כט) מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־קְהָת יִחְנוּ עַל יַרֵּךְ הַמִּשְׁכָּן תִּימְנָה:

לשכנו", לכה לקו מהם דתן ואבירם ומאמיתם וחמשים אישית עם קרח ועדתו, שנמשכו עמהם במחלקתם.

כ"ז - משפחת בני־קהת יחנו וגו' תימנה • וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה". "אוי לרשע ואוי

לורב בית אבא לזרעית קהת אליצפן בר עזיאל :

(ל) וישיא בית־אב למשפחת הקהתי אליצפן בן עזיאל:

שפתי חכמים

וְסֻמוּכִים לָהֶם דָּגַל רְאוּבֵן כו' שְׁחָטָאוּ וְהִחָטְיָאוּ אֶת הָרִבִּים וְאִינָם רְאוּיָם לְכַתּוּב הַשֵּׁם בְּשֵׁם, דְּהִינּוּ ה"א בְּרֵאשׁ הַתִּיבָה וְהִי"ד בְּסוֹף הַתִּיבָה: ת כִּי אֵלוּ רוּבֵן מִשְׁבֵּט רְאוּבֵן הָיוּ פְּדֻלָּקֻמֵּן בְּסֹדֶר קֶרֶחַ. וְכַתֵּב (בְּגִיד אֲרִיֶה) שְׂרָשִׁי בָּא לְתַרְץ, דְּבִכְנֵי גִרְשׁוֹן כְּתִיב 'אֲחֵרֵי הַמִּשְׁכָּן יִחְנוּ יָמָה', וּבְכִנֵּי מֶרְרִי 'עַל יָרֵךְ הַמִּשְׁכָּן יִחְנוּ צְפוּנָה', וְכֵאֵן כְּתִיב 'יִחְנוּ עַל יָרֵךְ הַמִּשְׁכָּן תִּימְנָה', אֵלֶּה כָּאֵן לֹא סֻמָּךְ 'יִחְנוּ' לְתִימְנָה, לֹאמֵר שֶׁלֹּא בָּא הַכְּתוּב כָּאֵן לְצוּת שִׁיחְנוּ תִימְנָה אֵלֶּה שֶׁהָיוּ כְּבֵר תִּימְנָה, וְכֵאֵל כְּתִיב 'יִחְנוּ עַל יָרֵךְ הַמִּשְׁכָּן' בְּמִקּוֹם שֶׁהֵם חֹנִים עֲכָשׁוּ שֶׁהוּא 'תִּימְנָה', וּמֵאִי נִפְקָא מִינָהּ, אֵלֶּה לֹאמֵר לֵךְ שְׁלֹכָךְ נִמְשְׁכוּ וכו': תורה ל

לומר, בשלמא יריעות עזים ניקחא שנקראין 'אהל' לפי שהם היו על גבו ועל הצדדין, לכה נקראו 'אהל' שהיו מגינים עליו מכל צד, אבל עזרות אילים מאדמים ותחשים לא היו אלא מסך על גבו לכה נקראין 'מכסה': ק שהיא מויעה מבדלת, לא הפרס למעלה כהוראת לשון 'מסך': תורה כו (כו) ר כי בני מררי היו נושאים מיתרים של חצר, עיין רש"י בפרשת נשא: תורה כו (כט) ש מקשים העולם, למה ליה לרש"י לכל פירוש זה כאן. ויש לומר, דקשה לרש"י למה לא כתיב 'משפחת בני הקהתי' כמו שכתוב בתר הכי 'למשפחת הקהתי', ולעיל נמי כתיב 'אלה הם משפחות הקהתי'. ומפרש,

(כח) ע ולמה נקראין 'משכן', לפי שהם נראין בפנים כשאתה עומד במשכן, ועוד דכתיב 'ואת המשכן תעשה עשר יריעות' וגו', והם יריעות התחתונות מכל ארבעה מכסים, לא המשכן בכללו כמו והקמת את המשכן. רא"ם: פ ולמה נקראין 'אהל', לפי שהם אהל על היריעות התחתונות: צ ואם תאמר, למה כתיב 'מכסהו' שהוא משמע דעזרות אילים ותחשים הכל ביסוי אחד הנה, ובמקום אחר הנה משמע שהם כל אחד ואחד בפני עצמו. ויש לומר דודאי כל אחד הנה מין בפני עצמו, אבל היו מחוברים יחד באמצע, ולכה נקראין 'מכסה'. ואם תאמר, הנה לו לכתוב 'אהל', שהרי גם הם היו אהל על יריעות העזים. יש

לא ומשמרתם הארץ והשלחן והמנורה והמזבחת
ובכלי הקדש אשר ישרתו בהם והמסך וכל עבדתו:
ופרסא וכל פלחנה:

(לא) ומשמרתם הארץ והשלחן והמנורה והמזבחת
ובכלי הקדש אשר ישרתו בהם והמסך וכל עבדתו:
כ"ז • והמסך • היא הפרכת, שאף היא קרויה פרכת המסך.

לב ואמרכלא דממנא על רבכבי לנאי
אלעזר פר אהרן פהנא דמתחות ידוהי
ממנן נטרי מטרת קודשא:

(לב) ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן-אהרן הכהן פקדת
שמרי משמרת הקדש:

לג למררי זרעית מחלי זרעית מושי אלן
אנזן זרעית מררי:

כ"ז • ונשיא נשיאי הלוי • ממנהא על כלם; ועל מה היא נשיאותו? פקדת שמרי משמרת הקדש - על-ידו
היה פקדת כלם.

לד ומנגניהון פמנן כל דכורא מבר נרסא
ולעלא שטא אלפין ומאתן:

(לג) למררי משפחת המחלי ומשפחת המושי אלה
הם משפחת מררי:

לה ונרבי בית אבא לזרעית מררי צוריאל פר
אביחיל על צדא דמשפנא ישרון צפונא:

(לד) ופקדיהם במספר כל-זכר מבין-חדש ומעלה
ששת אלפים ומאתים:

לו ודי מסיר למטרת בני מררי דפי משפנא
ועברוהי ועמודוהי וסמכוהי וכל מנוהי
וכל פלחנה:

(לה) ונשיא בית-אב למשפחת מררי צוריאל בן
אביחיל על ירך המשפן יחנו צפנה:

לז ועמודי דדרתא סחור סחור וסמכיהון
וסמכיהון ואטוניהון:

(לו) ופקדת משמרת בני מררי קרשי המשפן ובריהיו
ועמדיו ואדניו וכל-כליו וכל עבדתו:

לח ודי שרן קדם משפנא קדומא קדם
משפן זמנא מדינחא משה ואהרן ובנוהי
נטרין מטרת מקדשא למטרת בני ישראל
וחלוני דיקרב יתקטל:

(לז) ועמדי החצר סביב ואדניהם ויתרתם
ומיתריהם:

לט ודי שרן קדם משפנא קדומא קדם
משפן זמנא מדינחא משה ואהרן ובנוהי
נטרין מטרת מקדשא למטרת בני ישראל
וחלוני דיקרב יתקטל:

(לח) והחונים לפני המשפן קדמה לפני אהל-מועד
מזרחה משה ואהרן ובניו שמרים משמרת
המקדש למשמרת בני ישראל והזר הקרב יומת:

מחזקקי (ד"ה א יב): "ומבני יששכר יודעי בינה וגו'"
מאתים ראשי סנהדראות, ומזבולן (שופטים ה): "משכים
בשכט סופר".

כ"ז • משה ואהרן ובניו • וסמוכין להם דגל מחנה
יהודה והחונים עליו יששכר וזבולן, "טוב לצדיק
טוב לשכנו". לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק
בתורה, נעשו גדולים בתורה, שנאמר (תהלים ס): "יהודה

שפתי חכמים

לצוות רק להגיד לך שהחונים לפני
אהל מועד הם החשובים האלו. לפיכך
היו כמותם החונים סמוכים
להם: תורה לט

הנו"ן, משום הכי צריך לפרש 'ממונה'
כו': תורה לג
(לח) ב (גור אריה) גם כאן בא לתרץ
דהנה ליה למימר 'משה ואהרן ובניו
יחנו לפני אהל מועד', אלא שלא בא

(לב) א לפי שהלשון משמע שהוא
באחד משאר הנשיאים ולא יותר,
משום דנקוד 'ונשיא' הנא'ו במקלפוס
הוא דבוק, דאם לא כן היה נקוד
'ונשיא' בשון'א תחת הנו"ן וקמ"ץ תחת

לט כל מנגי לואי די מנא משה ואהרן על
מימרא דיי לזרענהון כל דכורא מבר
ירחא ולעלא עשרין ותרין אלפין:

(לט) כַּל-פְּקוּדֵי הַלִּוִּים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל-פִּי
יְהוָה לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל-זָכָר מִבֶּן-חֹדֶשׁ וְמוֹעֵלָה שָׁנִים
וְעֹשְׂרִים אֵלֶּף:

ויפרדו את הבכורות ולא יהיו זקוקים השלשה
ושבעים ומאתים בכורות העודפים על המנין,
לפדיון? אמרו רבותינו במסכת בכורות (ט): אותן
שלש מאות לזים - בכורים היו, וזים שפיקיעו
עצמם מן הפדיון.

כ"ט אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן • נָקַד עַל "וְאַהֲרֹן",
לומר שלא היה במנין הלזים (בכורות ד). שנים
ועשרים אלף • ובפרטן אתה מוצא שלש מאות
ותרים: בני גרשון - שבעת אלפים וחמש מאות,
בני קהת - שמונת אלפים ושש מאות, בני מררי -
ששת אלפים ומאתים. ולמה לא כללן עם השאר,

♦ יום שישי כ"ח אייר ♦

מאמר יי למשה מני כל בוכרא דכריא
לבני ישראל מבר ירחא ולעלא וקבל ית
מנין שמהנהון:

(מ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל-בֶּכֶר זָכָר לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל מִבֶּן-חֹדֶשׁ וְמוֹעֵלָה וְשֵׂא אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם:

כ"ט אֲשֶׁר פָּקַד כָּל-בֶּכֶר זָכָר וְגו' מִבֶּן-חֹדֶשׁ וְמוֹעֵלָה • מְשִׁיבָא מְכַלל סַפֵּק נְפִלִים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 7)

שם "נפלים", כי כלפי שמאי אין ספק (ומה שלא נמנו גם
הפחותים מן חודש - הוא משום 'לא פלוג'). אף מנין
הבכורות לא היה "על פי ה'", אלא על ידי משה, ואצלו
הרי זה "ספק נפלים".

מְשִׁיבָא מְכַלל סַפֵּק נְפִלִים (רש"י ג, מ)
ולעיל (פסוק טו), אצל מנין הלזים, נקט "מְשִׁיבָא מְכַלל
נפלים". ויש לומר, דהנה במנין הלזים יצאה בתקול מן
האהל והודיעה "כך וכך תינוקות יש באהל זה", ולכן פתב

מא ותקרב ית לואי קדמי אנא יי חלף כל
בוכרא בבני ישראל וית בעירא דלואי חלף
כל בוכרא בבכירא דבני ישראל:

(מא) וְלָקַחְתָּ אֶת-הַלִּוִּים לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל-בֶּכֶר
בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלִּוִּים תַּחַת כָּל-בְּכוֹר
בְּבִהֶמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מב ומנא משה כמא די פקיד יי יתה ית כל
בוכרא בבני ישראל:

(מב) וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת-כָּל-
בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

שפתי חכמים

החמש על פירוש רש"י דמסכת
בכורות שפירש שם בהדיא שאהרן
לא היה בין הנמנים. וכן יש ליישב
לישא דבמדבר רבה, 'כל פקודי
הלזים אשר פקד משה ואהרן' נקוד
עליו, שלא היה אהרן מן המנין,
דמשמע לישנא שלא היה גם מן
הנמנים: ד פירוש, שלא יצטרכו ליתן
חמשת שקלים לפדיון
גלגלותם: תורה מ

מדנקוד על 'ואהרן' משמע שלא היה
במונין ולא הוי נמי בנמנין. דאם לא כן
למה ליה להזכיר אהרן ולנקוד עליו,
אלא שלא לומר במונין לא היה אכל
בנמנין היה משום הכי הזכירו ונקוד
עליו למדרש שהיה חסר מכל וכל, אף
מן הנמנין. ודומה קצת פירוש זה למה
שפירשתי במלת 'את צאן' נקוד על
'את' וכו'. אף שדחוק קצת, יש ליישב
כדי שלא תקשה מרש"י דפירוש

(לט) ג פירוש, שלא היה מתעסק במנין
הלזים אלא משה לבדו, ומפני
ששניהם היו מתעסקין במנין ישראל
דרך המקרא לכתוב כן, אף שלא היה
במנין הלזים מכל מקום הזכירו הכתוב
במנין הלזים. ויש מפרשים 'שלא היה
במנין הלזים', שלא היה הוא מן
הנמנים, וכן משמע במסכת בכורות דף
ד'. אכל קשה, והא קרא במונין בתיב
'אשר פקד משה ואהרן', ולא בנמנין.
הרא"ם. ולי נראה דהכי פירוש,

(מג) וַיְהִי כָּל־בֹּכֹר זָכָר בְּמִסְפַּר שְׁמֹת מִבְּנֵי־חֹדֶשׁ
וּמַעֲלָה לַפְּקֻדֵיהֶם שָׁנִים וְעֶשְׂרִים אֶלֶף שְׁלֹשָׁה
וּשְׁבָעִים וּמֵאֵתָיִם: פ

(מר) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(מז) קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בֹּכֹר בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמָתָם וְהִיוּ־לִי הַלְוִיִּם
אֲנִי יְהוָה:

ז"ל וְאֶת־בְּהֵמַת הַלְוִיִּם וְגו' • לא פדו בְּהֵמֹת
הַלְוִיִּם אֶת בְּכוֹרֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲלָא
אֶת פְּטָרֵי חֲמוּרֵיהֶם, וְשִׁהָ אֶחָד שֶׁל בֶּן לֹוי פֶּטַר

(מו) וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשְּׁבָעִים וְהַמֵּאֵתָיִם
הָעֹדְפִים עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ז"ל וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְגו' • וְאֵת הַבְּכוֹרוֹת
הַצָּרִיכִין לְהַפְדּוֹת בָּהֶם - אֵלֹו הַשְּׁלֹשָׁה וְשְׁבָעִים
וּמֵאֵתָיִם הָעֹדְפִים בָּהֶם וִיתְרִים עַל הַלְוִיִּם, מֵהֶם תִּקְחִי

(מז) וְלִקְחָתָּ חֲמִשָּׁת חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לַגִּלְגָּלֹת בַּשֶּׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל:

(מח) וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֹדְפִים
בָּהֶם:

שפתי חכמים

פּוֹטֵר טוֹבָא. וְתִירֵץ הוּא, מִשּׁוּם הָכִי
הַנִּיחַ רֹאֵיהָ אַחֲרֶיהָ, מִפְּנֵי שְׁהוּא רְחוּק
מִן הַפֶּשֶׁט, מִשּׁוּם הָכִי הִבִּיא רֹאֵיהָ
רִאשׁוֹנָה: תורה זו
(מו) ? בְּדִי שֶׁלֹא תִטַּעַה לֹוֹמֵר דִּהְיָא
'וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשְּׁבָעִים' וְגו'
פִּירוּשׁוֹ כְּמוֹ 'הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי
הַלְוִיִּם' דְּבִסְמוּךְ, דְּפִירוּשׁוֹ אוֹתָן שְׁפָדוּ
הַלְוִיִּם בְּגוֹפָן כְּדִפְרִישׁ רִש"י שָׁם, וּמֵהֶם
תִּקַּח חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים גַּם כֵּן, לְכָף פִּירִישׁ
דִּהְיָא 'וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה' וְגו' פִּירוּשׁוֹ
וְאֵת הַבְּכוֹרוֹת הַצָּרִיכִים לְפָדוֹת כּו', כִּי
עֲדִינִין לֹא הָיוּ פְּדוּיִין, אֲלָא הֵם צָרִיכִין
לְפָדוֹת, וּמֵהֶם תִּקַּח חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים
לַגִּלְגָּלֹת: תורה זו

עִינִין. וְיֵשׁ לֹוֹמֵר דִּהְיָא פֶּרְקָא דְּפִרְיָה רָבָא
לְאַבְבִּי אֵינָה אֲלָא לְפִי סִבְרָתוֹ, אֲבָל
אַבְבִּי פְּלִיג עֲלֵיהָ בְּהָא וּסְבִירָא לִיהָ דִּלֹא
פְּדוּ בְּהֵמֹת הַלְוִיִּם אֶת בְּכוֹרֵי בְּהֵמָה
טְהוֹרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וכו', עִינִין (בְּמִנְחָה)
וַיִּדְּחֵהוּ: וְהָרֵא"ם תְּמָה, אִיךְ הִבִּיא הָרֵאִיָּה
הַזֹּאת שֶׁהִתְלַמּוּד בְּכָר בְּשֵׁל אוֹתָהּ וְאָמַר
'וְדִלְמָא הָיוּ נִפְשִׁין בְּהֵמָתָן וְהָיוּ קְיִימִין
לְבִדְדֵי בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל', וְהִבִּיא רֹאֵיהָ
אַחֲרָת, אָמַר קָרָא 'וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם
תַּחַת בְּהֵמָתָם', בְּהֵמָה אַחַת תַּחַת
בְּהֵמֹת רַבּוֹת, דְּאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ דִּהְיָא
'וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם' בְּבִהְמוֹת רַבּוֹת
מִיִּירִי, לְכַתּוּב קָרָא אוֹ 'בְּהֵמָה' 'בְּהֵמָה'
אוֹ 'בְּהֵמָתָם' 'בְּהֵמָתָם', שְׁמַע מִינָּהּ חֹד

(מז) ה' יֵשׁ מִפְּרָשִׁים דְּקֻשָּׁה לְרִש"י, דְּאִי
אַבְהָמָה טְהוֹרָה קָאִי אֵין שִׁינֵי פְּדוּיִין,
דִּלֹא פִקַּע קְדוּשַׁת בְּכוֹר, דִּהְיָא הַפְּהֵנִים
עֲצָמָן חִיִּיבִים בְּקְדוּשַׁת בְּכוֹר. וְיֵשׁ לֹוֹמֵר
עוֹד, דִּהּוֹכַחְתּוּ מִדְּכַתִּיב בְּפֶרֶשֶׁת בֹּא
'וְכָל פֶּטַר חֲמוּר תִּפְדֶּה בָשָׂה וְגו' וְכָל
בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה', וְכֵאן שְׁפָתָב
בְּכוֹר אָדָם וּבְכוֹר בְּהֵמָה תִּפְדֶּה מִיִּירִי
נִמִּי דִּקָּא פְּטָרֵי חֲמוּרִים. כְּתִב הָרֵא"ם,
תִּימָה וְהִלֵּא רִש"י בְּעֲצָמוֹ פִּירִישׁ בְּפֶרֶק
קָמָא דְּבְכוֹרוֹת דָּף ד' גְּבִי הָא דְּפִרְיָה
רָבָא לְאַבְבִּי אִם אֵיתָא דְּדִרְשֶׁתָּ קַל וְחֹמֶר
מִבְּהֵמָה לְפִטּוֹר לְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּהֵמָה
טְהוֹרָה, דִּהְיָא בְּהֵמָה טְהוֹרָה דִּידְהוּ
הַפְּקִיעוּ בְּהֵמַת יִשְׂרָאֵל הַטְהוֹרָה. וְצָרִיךְ

(מט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדֻיִם מֵאֵת הָעֶדְפִים
עַל פְּדוּיֵי הָלוֹיִם:

כ"ט - הַעֲדָפִים עַל פְּדוּיֵי הָלוֹיִם • עַל אוֹתָן שִׁפְדוּ הָלוֹיִם בְּגוֹפֶן.

(נ) מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה
וְשֵׁשִׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלֶּף בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ:

כ"ט - חֲמִשָּׁה וְשֵׁשִׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלֶּף • כֶּף סָכּוּם
הַחֲשׁוּבֹן: חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לַגִּלְגָּלֶת, לְמֵאֲתָיִם בְּכוֹרוֹת
- אֶלֶף שְׁקָל, לְשִׁבְעִים בְּכוֹרוֹת - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים
שְׁקָל, לְשֹׁלֶשׁ בְּכוֹרוֹת - חֲמִשָּׁה עָשָׂר שְׁקָל. (במדבר רבה.
סנהדרין יז) אָמַר: בִּיצֵד אֲעֻשֶׂה? בְּכוֹר שֹׁאֲמֵר לוֹ: "תֵּן
חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים!", יֹאמֵר לִי: "אֲנִי מִפְּדוּיֵי הָלוֹיִם!".
מָה עָשָׂה? הֵבִיא שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף פְּתֻקִּין וְכַתֵּב
עֲלֵיהֶן: "בֶּן לֹוי". וּמֵאֲתָיִם וְשִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה פְּתֻקִּין
כַּתֵּב עֲלֵיהֶם: "חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים", בָּלָלָן וְנִתְּנָן בְּקַלְפִּי.
אָמַר לָהֶן: בּוֹאוּ וּטְלוּ פְּתֻקֵיכֶם לְפִי הַגֹּזֶל.

(נא) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־כֶּסֶף הַפְּדֻיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

נא וַיִּהְיֶה מֹשֶׁה יֵת כֶּסֶף פְּרִיזָא לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָהִי עַל מִימְרָא דִּי כְּמָא דִּי פְקִיד יֵי יֵת
מֹשֶׁה:

♦ שבת קודש כ"ט אייר ♦

ד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

א וּמִלִּיל יֵי עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמִימְרָא:

(ב) נָשָׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קָהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֹוי
לְמִשְׁפַּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם:

כ"ט - נָשָׂא אֶת־רֹאשׁ וְגו' • מְנָה מֵהֶם אֶת הָרֹאשִׁין
לְעִבּוּדֵת מִשְׁאֵט, וְהֵם מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים עַד בְּנֵי חֲמִשִּׁים
שָׁנָה; וְהַפָּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים לֹא נִתְּמָלָא כַּחוּ. מִכָּאן

(ג) מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמַעֲלָה וְעַד בְּנֵי־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
כָּל־בָּא לְצִבָּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

ג מִבְּנֵי תִלְתִּין שָׁנִין וְלַעֲלָא וְעַד בְּנֵי חֲמִשִּׁין
שָׁנִין כָּל דְּאֲתִי לְחִילָא לְמַעַבְד עֲבֻדָּתָא
בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא:

(ד) וְזֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי־קָהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ
הַקֹּדֶשִׁים:

ד יֵיזֵין פּוֹלְחֵן בְּנֵי קָהָת בְּמִשְׁכַּן זְמָנָא קֹדֶשׁ
קוֹדֶשׁ־שָׁנָא:

כ"ט - קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים • הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבָּכֵלָן: הָאָרוֹן וְהַשְּׁלֵחָן וְהַמִּנְחָה וְהַמִּזְבֵּחַ וְהַפָּרֹכֶת וְכָלִי שֶׁרָתָה.

שפתי חכמים

(ג) ח פירוש, חתיכות אגרות. וכן
'בספר ויחקר' מתרגמין 'בפתקא
ויתרשמון'; תורה נא
ד (ב) ב פננתו לפרש טעם המנין, שכל
המנינים נמנים מן חדש ומבין עשרים
ובני שלש עשרה, אבל זה המקספר
אינו דומה לשום אחד מהמספרים,
לכך פירש 'מנה מהם הראויין' וכו'.
ר"א: תורה ג

(ה) וּבֹא אֶהְרֶן וּבָנָיו בְּנִסְעַ הַמִּחְנֶה וְהוֹרְדוּ אֶת פִּרְכַּת הַמִּסָּד וְכִסּוּ בָהּ אֶת אֶרֶן הָעֵדֻת:

וְיָבֹא אֶהְרֶן וּבָנָיו וְגו' • יְכַנִּסוּ כָל כְּלֵי וְכָלִי לְנִתְקוֹ הַמִּפְרָשׁ לוֹ בְּפִרְשָׁה זֹה, וְלֹא יִצְטָרְכוּ הַלְוִיִּם

(ו) וְנִתְּנוּ עָלָיו כִּסּוֹ עוֹר תַּחֲשׁ וּפִרְשׁוֹ בַּגָּד־כִּלְיִ תְּכֵלֶת מְלֻמָּעָה וְשָׂמוּ בָדָיו:

(ז) וְעַל־ שְׁלֹחַן הַפָּנִים יִפְרֹשׁוּ בַּגָּד תְּכֵלֶת וְנִתְּנוּ עָלָיו אֶת־הַקְּעֻרֹת וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־הַמְּנַקִּיֹּת וְאֶת קִשּׁוֹת הַנִּסָּד וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה:

וְיָבֹא אֶהְרֶן וּבָנָיו וְגו' • כָּבֵד פִּרְשָׁתִּי בְּמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן. הַנִּסָּד • הַכִּסּוֹ, לְשׁוֹן מִסָּד, אֲשֶׁר יִסָּד בָּהֶם.

(ח) וּפִרְשׁוּ עֲלֵיהֶם בַּגָּד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמַכְסֵה עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בָּדָיו:

(ט) וְלָקְחוּ־ בַּגָּד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת־מִנְרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־נִרְתִּיהָ וְאֶת־מִלְקָחֶיהָ וְאֶת־מַחְתֹּתֶיהָ וְאֶת כָּל־כְּלֵי שְׂמֹנֶה אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם:

וְיָבֹא אֶהְרֶן וּבָנָיו וְגו' • כָּבֵד פִּרְשָׁתִּי בְּמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן. הַנִּסָּד • הַכִּסּוֹ, לְשׁוֹן מִסָּד, אֲשֶׁר יִסָּד בָּהֶם.

(י) וְנִתְּנוּ אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי אֶל־מַכְסֵה עוֹר תַּחֲשׁ וְנִתְּנוּ עַל־הַמוֹט:

וְיָבֹא אֶהְרֶן וּבָנָיו וְגו' • כָּבֵד פִּרְשָׁתִּי בְּמִלְאֶכֶת הַמִּשְׁכָּן. הַנִּסָּד • הַכִּסּוֹ, לְשׁוֹן מִסָּד, אֲשֶׁר יִסָּד בָּהֶם.

(יא) וְעַל־ מִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב יִפְרֹשׁוּ בַּגָּד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמַכְסֵה עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בָּדָיו:

שפתי חכמים

(ה) * פירוש, אל יקשה בעיניך לומר
היאך היו יודעים השעה שישעו עד
שיתחילו לפרק, שאין צורך לארון
הקדש לבסותו אחר נסיעת דגל מחנה
יהודה, כי היה נראה שנסיעת דגל

יהודה הכריח לפרק המשכן ולבסות
הארון: תורה ו
(ט) כ פירוש, לא הפתילה הדולקת
כמו 'נר אלהים' וגו', לכן פירש פה
שהוא מורה על הכלי, כי מלת 'נר'

מורה גם על הכלי: תורה ו
(י) ל פירוש, שק גדול ששמים בו
סחורות, מדכתיב 'אל מכסה' משמע
דבר שיש לו תוף: תורה ו

יב וַיִּסְכְּנוּ ית כל מְנֵי שְׁמוּשָׁא דִּי יִשְׁמְשֻׁן
בְּהוּן בְּקוּדְשָׁא וַיִּתְּנוּן לְלְבוּשׁ תְּכֵלֵא וַיְכַסּוּן
יְתָהוֹן בְּחוּפָאָה דְּמִשְׁפָּה סְסוּגָא וַיִּתְּנוּן עַל
אַרְיָחָא:

(יב) וְלִקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׂרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־בָם
בְּקֹדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל־בְּגַד תְּכֵלֶת וְכָסּוּ אוֹתָם בַּמַּכְסָּה
עוֹר תַּחֲשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמוֹט:

כ"ט אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׂרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־בָם בְּקֹדֶשׁ • בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא קֹדֶשׁ, וְהֵן כְּלֵי הַקְטָרֶת שֶׁמִּשְׁרְתִּין
בָּהֶן בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי.

(יג) וַדָּשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׁוּ עָלָיו בְּגַד אַרְגָּמָן:
יג וַיִּסְפִּינוּ ית קטמא דמדפחא ויפרסו
עלוהי לבוש ארגמן:

כ"אִרִים בִּשְׁעַת הַמַּסְעוֹת וְאִינָה שׁוֹרְפָתוֹ, שֶׁהִיוּ כּוֹפִין
עָלֶיהָ פֶּסֶכְתָּר (עִירובִין קד) שֶׁל נֹחַשֶׁת.

כ"ט וַדָּשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ • מִזְבֵּחַ הַנֶּחֱשֶׁת. וַדָּשְׁנוּ
יָטְלוּ אֹתִי הַדָּשָׁן מֵעָלָיו. וּפָרְשׁוּ עָלָיו בְּגַד אַרְגָּמָן.
(יומא כא) וְאֵשׁ שִׁירָדָה מִן הַשָּׁמַיִם רְבוּצָה תַּחַת הַבְּגָד

יד וַיִּתְּנוּן עָלָיו אֶת־כָּל־כְּלֵי אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם
עָלוּהִי בְּהוּן ית מַחְתִּיתָא וְיֵת צְנוּרִיתָא וְיֵת
מַגְרוּפִיתָא וְיֵת מִזְרְקָא כֹּל מְנֵי מַדְבָּחָא
וַיִּפְרְסוּן עָלוּהִי חוּפָאָה דְּמִשְׁפָּה סְסוּגָא
וַיִּשְׁוֹן אַרְיָחוּהִי:

(יד) וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כְּלֵי אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם
אֶת־הַמַּחְתֹּת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־
הַמִּזְרָקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׁוּ עָלָיו כָּסוּי עוֹר
תַּחֲשׁ וְשָׁמוּ בְּדִיו:

כ"דִי שִׁיתַּעֲכְלוּ יָפָה וּמָהָר. יָעִים • הֵם מַגְרָפוֹת, וּבִלְעֻז
וּוִידִי"ל אֵינֶנּוּ שׁוֹפְעִל, וְהֵן שֶׁל נֹחַשֶׁת וּבָהֶן מַכְבְּדִין
אֶת הַדָּשָׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.

כ"ט מַחְתֹּת • שֶׁבָּהֶן חוֹתִים גְּחָלִים לְתַרומַת הַדָּשָׁן,
הַעֲשׂוּיָה כַּמִּין מַחְבַּת שֶׁאֵין לָהּ אֵלָא שְׁלֹשׁ מַחְצוֹת,
וּמִלְפָּנֶיהָ שׁוֹאֲבֶת אֶת הַגְּחָלִים. מִזְלָגֹת • צְנוּרִיּוֹת
שֶׁל נֹחַשֶׁת, שֶׁבָּהֶן מַכִּין בְּאַיְכָרִים שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ לְהַפְכֵן

טו וַיִּשְׁצִי אֶהָרֹן וּבְנוֹהִי לְכַסָּאָה ית קוּדְשָׁא
וְיֵת כֹּל מְנֵי קוּדְשָׁא בְּמִשְׁלַל מִשְׁרִיתָא וּבְתַר
כֵּן יַעֲלוּן בְּנֵי קָהָת לְמִשְׁלַל וְלֹא יִקְרְבוּן
לְקוּדְשָׁא וְלֹא יָמוּתוּן אֲלֵין מִטוּל בְּנֵי קָהָת
בְּמִשְׁכָּן זִמְנָא:

(טו) וְכִלָּה אֶהָרֹן וּבְנָיו לְכַסֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־
כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּנִסְעַת הַמַּחְנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְנֵי־קָהָת
לְשִׂאת וְלֹא־יָגִעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ אֵלֶּה מִשָּׂא
בְּנֵי־קָהָת בְּאַהֲל מוֹעֵד:

כ"ט לְכַסֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ • הָאָרוֹן וְהַמִּזְבֵּחַ. וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ • הַמְּנוּרָה וְכָלִי שָׂרֵת. וּמָתוּ • שָׂאֵם יָגִעוּ
- חֲזִיבִין מִיָּתָה בִּידֵי שָׂמַיִם.

שפתי חכמים

פִּירֵשׁ רַש"י: 'פֶּסֶכְתָּר', סִיר שֶׁל נֹחַשֶׁת,
'סִירוֹתֵי' מִתְרַגְּמִינָן פֶּסֶכְתָּר וְתִיָּה:
תורה יד

(טו) א לֹא שָׂאֵם לֹא יָגִעוּ יָמוּתוּ
כְּדִמְשָׁמַע פְּשׁוּטוֹ שֶׁל קָרָא, אֵלָא מֵלֶת
'יָמוּתוּ' אֵינוֹ דְּבוּק עִם 'וְלֹא יָגִעוּ', רַק
שֶׁהוּא דְּבוּק עִם מֵלֶת 'יָגִעוּ' לְבָד הִבָּא
מִדִּיקָא 'וְלֹא יָגִעוּ' הָא אִם יָגִעוּ, וְעָלֶיהָ
קָא 'יָמוּתוּ' תורה טו

נְקוּדָה בִּפְתַח מִשְׁמַע קֹדֶשׁ הִידוּעַ,
וְהוּא הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא יָדוּעַ
בִּיֹּתֵר: תורה יג

(יג) א לֹא שִׁישְׁיָמוּ בּוֹ הַדָּשָׁן: א דוּקָא
בִּשְׁעַת הַמַּסְעוֹת נִרְאִית הַגְּחָלֹת כְּאַרִי,
אָבֵל בִּשְׁעַת חֲנִיָּיתָן לֹא הִיָּתָה נִרְאִית,
מִפְּנֵי אֵשׁ שֶׁל הַמַּעֲרָכָה שֶׁהִיָּתָה מוֹנַחַת
עָלָיו, וּבְנִסְעָם הִסִּירוּ כֹּל הָאֵשׁ וְנִרְאִית
הַגְּחָלֹת: ע בְּשִׁלְהֵי פֶּרֶק הַמוֹצָא תְּפִילִין

(יב) מ דָּקְשָׁה לְרַש"י, לֹא הָיָה לָיָה
לְמִימַר אֵלָא 'אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָם', בְּקֹדֶשׁ
לְמָה לִי. וּמִתְרַץ, מִשּׁוֹם הִכִּי כְּתִיב
'בְּקֹדֶשׁ', לומר שֶׁלֹא הָיוּ מִשְׁרְתִּים עַל
הַמִּזְבֵּחַ בְּאוֹתָן כְּלִים כִּי אִם בְּמִשְׁכָּן, כִּי
אֵין צָרִיךְ כְּלִים לְמוֹזְבַּח הַפְּנִימִי, שֶׁלֹא
הָיוּ מְקַטְרִינָן עָלָיו אֵלָא קְטָרֶת הַסַּמִּים.
(גור אריה) לֹא שִׁיחָה פִּירוּשׁוֹ שִׁישְׁרְתוּ
בָם בְּקוּדְשׁוֹ, דָּאֵם כֵּן הָיָה לוֹ לְנִקּוּד
הַבִּיטָה בְּשׁוֹנָא, אָבֵל עֲכָשׁוּי שֶׁהָיָה

(מז) וּפְקַדְתָּ אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה פְּקַדְתָּ כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבִבְלִיּוֹ:

כ"ט - וּפְקַדְתָּ אֶלְעָזָר. שהוא מְמַנֶּה עליהם לשאת אותם: שֹׁמֵן וּקְטֹרֶת וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה, ומִנְחַת הַתָּמִיד, עליו מוטל לצוות ולזרז ולהקריב בעת חֲנִיטָתוֹ. פְּקַדְתָּ כָּל־הַמִּשְׁכָּן. ועוד הִיא מְמַנֶּה על מִשְׁא בְּנֵי קֹהֵת לצוות איש איש על עבודתו ועל מִשְׁאוֹ והוא

יז ומליל יז עם מִשְׁחָה וְעַם אֶהֱרֹן לְמִיָּמָר: (יח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהֱרֹן לֵאמֹר:

יח לא תשיצוּן יָת שְׁבָטָא זְרַעֲנֵת קֹהֵת מִגֹּא לְוָאִי: (יח) אֶל־תִּכְרִיתוֹ אֶת־שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם:

כ"ט - אֶל־תִּכְרִיתוֹ. אל תגְרַמוּ לְהִסָּר שְׁיִמוּתוֹ.

יט וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחַיּוֹ וְלֹא יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים אֶהֱרֹן וּבָנָיו יִבְאוּ וְשִׁמּוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְאֶל־מִשְׁאוֹ:

כ וְלֹא יַעֲלוּן לְמַחְזֵי כֹד מִכְסָן יָת מְנִי קוֹדֶשָׁא וְלֹא יְמוּתוּן: פ פ פ

כ"ט - וְלֹא־יִבְאוּ לְרֹאוֹת כְּבֹלַע אֶת־הַקֹּדֶשׁ. לְתוֹךְ נִתְקַן שְׁלוֹ, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁי לְמַעַלָּה בְּפִרְשָׁה זו, וּפְרָשׁוֹ

קנ"ט פסוקים, חלקיה"ו סימן. חסלת פרשת במדבר

ההפטרה לקריאה בציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעה - רפד

שפתי חכמים

מִשָּׁא בְּנֵי קֹהֵת/ מִפְּנֵי שְׁלֹא תִטְעָה לומר שגם מִשָּׁא בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּמִקְרֵי נְמִי הִיָּה עַל פִּי אֶלְעָזָר מִדְּכָתִיב 'פְּקַדְתָּ כָּל הַמִּשְׁכָּן', וְזֶה אֵינוֹ, דִּמְשָׁא בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּמִקְרֵי עַל פִּי אֵיתָמָר הִיָּה. לָכֵן פִּירֵשׁ עַל מִשָּׁא בְּנֵי קֹהֵת הִיָּה מְמוּנָה אֶלְעָזָר: תורה יז

(יח) ר' הוֹדִיעֵנו בְּזֶה שְׁמֵלֵת 'תִּכְרִיתוֹ' הוּא מִבְּנֵי הַפְּעִיל: תורה יט

(כ) ש' וְכֵן תִּרְגֵּם אוֹנְקֵלוֹס 'כֹּד מִכְסָן יָת' מְנִי קֹדֶשָׁא: חסלת פרשת במדבר

הַנְּסִיעָה. וְכָל שָׁכָן שָׁאִין לומר שְׁמִיָּרִי שֶׁהִפְרִישׁוּ אוֹתָהּ אוֹ נִתְקַדְּשָׁה בְּכָלִי, דָּאם כֵּן הִיָּתָה נִפְסָלֶת בְּיוֹצֵא, גַּם לְמָה יִפְרִישׁוּ אוֹתָהּ מִקְוֶדֶם וְחִבִּיבָה מִצָּה בְּשַׁעֲתָה, וְאִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לומר שְׁנִשָּׂא אוֹתָהּ בְּעֵת הַנְּסִיעָה. לָכֵן פִּירֵשׁ שְׁעָלִיו מוֹטֵל לְצוּת כו'. וּבְזֶה נִדְּחָה קוֹשִׁיית הַרְמְבֵּין מִדְּבַר רש"י וְכִרְוֹנוּ לְכַרְכָּה: ק פִּירֵשׁ, לֹא שִׁישָׂאָם הוּא בַּעֲצָמוֹ כְּמוֹ שֹׁמֵן הַמָּאוֹר וְהַשָּׂאָר, כִּי כָּכָר כְּתִיב לְמַעַלָּה 'וְאַחֲרֵי כֵן יָבֹאוּ בְּנֵי קֹהֵת לְשֹׂאת'. וְהוֹסִיף לומר 'עַל

(טז) וְאִם תֹּאמַר, וְהָרִי תִחַלָּה פִּירֵשׁ לְשֹׂאת אוֹתָם. וְיֵשׁ לומר דְּכָף פִּירֵשׁוֹ, 'לְשֹׂאת אוֹתָם' שֹׁמֵן וּקְטֹרֶת וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה, אָבֵל מִנְחַת הַתָּמִיד עָלָיו מוֹטֵל כו', אִף עַל גַּב דְּמִשְׁמַע שִׁלְשֹׁאת' אֲכֹלָהּ קָא, אִף עַל הַמִּנְחָה, מִכָּל מְקוֹם אִי אֶפְשָׁר לומר כֵּן, לְפִי שֶׁהַמִּנְחָה זֶה קָמָה, וּמִקְרִיבִין עִם הַקֶּרֶבֶן שֶׁמִּפְרִישִׁין אוֹתוֹ עֲשָׂרוֹן לְכַבֵּשׁ, וְאִינָּה קְרוּיָה 'מִנְחָה' אֲלֵא בְּזִמָּן שֶׁמִּפְרִישִׁין אוֹתוֹ לְקֶרֶב, וְהוּא בְּעֵת הַחֲנִיטָה שָׂאוּ הָיוּ מִקְרִיבִין וְלֹא בְּעֵת

דְּבָרָךְ: ג ז גִּמְלָה עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאַשְׁמְרָה
 דְּבָרָךְ: יח גִּלְעָיִי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ:
 יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת:
 כא גִּעְרַת זָדִים אַרְוִירִים הַשְּׂגִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גֵּל
 מַעְלֵי חֶרֶף וּבֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים בִּי נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשָׁעִי אֲנִישִׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר
 נִפְשִׁי חֲיִנִּי בְּדִבְרֶךְ: כו דִּרְכֵּי סִפְרָתִי וְתַעֲנֵנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאַשִּׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדִבְרֶךְ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר הָסַר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִּי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֻדּוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיָשֻׁנִּי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ בִּי תִרְחֹב לִפִּי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרֵנָה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרַתְךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֵתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצְתִּי: לו הִטֵּלְפִי אֶל־עֻדּוֹתֶיךָ וְאַל־
 אֶל־בָּצַע: לו הֶעֱבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׁוֹא בְּדִרְכֶּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אֱמֶרְתָּךְ אֲשֶׁר לִירָאתְךָ:
 לט הֶעֱבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי בִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִּי לְפָקֶדְךָ בְּצִדְקַתְךָ חֲיִנִּי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתָּךְ כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־בִטַּחְתִּי בְּדִבְרֶךְ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֵד בִּי לְמִשְׁפָּטְךָ
 יִחַלְתִּי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה בִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מז וְאַדְבִּרָה בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאַשֶּׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשִּׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדְּכָה לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתִּנִּי: נ וְאֵת
 נִחְמָתִי בַעֲנִי בִּי אֱמֶרְתָּךְ חֲיִתִּנִּי: נא זָדִים חִלְצִנִּי
 עַד־מָאֵד מִתּוֹרַתְךָ לֹא נִטִּיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מִעוֹלָם: א יְהוָה וְאַתְנַחֵם: גג זִלְעָפָה אֲחוֹתִנִּי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרַתְךָ: נד זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֲקִיךָ
 בבית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי בְּלִילָה שִׁמְךָ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ: נו זֹאת הִיִּתַּחֲלִי בִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אֱמֶרְתִּי לְשֹׁמֵר דְּבָרֶיךָ:
 נח חֲלִיתִי פִנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִּי כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאַשִּׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדִיתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשֹׁמֵר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָךְ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמִרִי
 פִּקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 בְּדִבְרֶךְ: סו טוֹב טַעַם וַדַּעַת לְמַדְנִי בִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הֶאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעִתָּה אֱמֶרְתָּךְ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֵר זָדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי זָהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְנֵנוּנִי הִבִּינִי וְאַלְמֹדָה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ בִּי לְדִבְרֶךְ
 יחֲלָתִי: עה יַדְעִיתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִחֲנֵנִי חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאֱמֶרְתְּךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה בִּי־תּוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשָׁעִי: עח יִבְשׂוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֵר עוֹתוֹנִי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ
 וְיִדְעִי עֲדִיתֶיךָ: פ יִחַי־לִפִּי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֶּא כָלְתָה לְתִשְׁוַעְתָּךְ נִפְשִׁי לְדִבְרֶךְ
 יִחַלְתִּי: כב כָּלֹו עֵינִי לְאֱמֶרְתְּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כג כִּי־יִחֲיִיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כִּמָּה יִמֵּי־עֲבֹדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְּרַדְפִּי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוֹלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתּוֹרַתְךָ: כו כָּל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֵר יִדְפוּנִי
 עוֹרֵנִי: כז כִּמְעַט כָּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזֹבְתִי

פִּקְדֵיךָ: פח כַּחֲסִדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרֵה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנַתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבֹדֶיךָ: צב לִילֵי תוֹרַתְךָ
 שְׁעִשְׁעִי אֲזִי אֲבִדְתִּי בְּעִנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִנוּ רָשָׁעִים לֹא־בִדְנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצֻּתְךָ מֵאֹד: מז מִה־אֲהַבְתִּי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחָתִּי: צח מֵאִיבִי תַחֲפֹמֵנִי מִצֻּתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֲתַבּוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רָע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סִרְתִּי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אֲמַרְתָּ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן עַל־פֶּן שְׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֶר: נ קה גֵּר־לִרְגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבָתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיִימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יְהוָה חִינִי כִּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְּנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִתְּלִיתִי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שָׁשׂוֹן לִפִּי הִמָּה: קיב נָטִיתִי לִפִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיד לְעוֹלָם עֶקֶב: קיג סַעֲפִים שְׁנֹאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֲהַבְתִּי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדְבָרְךָ
 יִחְלָתִי: קטו סוֹרוּ־מִמֶּנִּי מְרָעִים וְאַצְרֵה מִצֹּת
 אֱלֹהִי: קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמַרְתָּ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיָשֵׁנִי
 מִשֹּׁבְרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאַשְׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סִלִּית כָּל־שׂוֹגִים מִחֲקִיד כִּי־שָׁקֶר
 תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הַשֶּׁבֶת כָּל־רָשָׁעֵי־אֶרֶץ לְכֹן
 אֲהַבְתִּי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ וְרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדְקָה
 בְּלִתְנִיחָנִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֱלֹ־
 יַעֲשֻׁקָנִי זֵדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹא־אֲמַרְתָּ
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסִדְךָ וְחֲקִיד

לְמִדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יְהוָה הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־פֶּן
 אֲהַבְתִּי מִצֻּתֶיךָ מִזֶּהֶב וּמִפָּז: קכח עַל־פֶּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֶר שְׁנֹאתִי:
 פ קכט פְּלֹאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצַּרְתֶּם נַפְשֵׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצֻּתֶיךָ יֵאָבְדִי: קלב פִּנְה־אֱלִי וּחִנִּי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֲהַבִּי שִׁמְךָ: קלג פִּעְמִי הִכֵּן בְּאֲמַרְתָּךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פִּדְנִי מִעֲשָׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרֵה פְּקוּדֶיךָ: קלה פִּנְיֶה הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגֵי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֵת צִדְקָה עֲדוֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מֵאֹד:
 קלט צִמְתָּנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אֲמַרְתָּ מֵאֹד וְעֲבָדְךָ אֲהַבָה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקִידְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקַתְךָ צִדְקָה לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצָּאֲנִי מִצֻּתֶיךָ שְׁעִשְׁעִי: קמד צִדְקָה
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יְהוָה חֲקִיד אֲצַרֶה: קכו קָרָאתִיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרֵה עֲדוֹתֶיךָ: קכז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאַשְׁוּעָה לְדְבָרְךָ יִחְלָתִי: קכח קִדְמֹו עֵינִי אֲשַׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאֲמַרְתָּךָ: קכט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסִדְךָ יְהוָה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכ קָרְבוּ רַדְפִּי וְזִמָּה מִתוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קכא קָרֹב אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצֻּתֶיךָ אֱמֶת:
 קכב קִדְם יָדַעְתִּי מִעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קכג רֵאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קכד רִיבָה רִיבִי וְגֵאלֵנִי לְאֲמַרְתָּךָ חִינִי:
 קכה רַחוּם מְרָשָׁעִים יִשְׁוּעָה כִּי־חֲקִיד לֹא דִרְשׁוּ:
 קכז רַחֲמִיד רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכז רַבִּים
 רַדְפִּי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קכח רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּסְטָה אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ לֹא שָׁמְרוּ:
 קכט רֵאֵה כִּי־פְקוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יְהוָה כַּחֲסִדְךָ חִינִי:
 קס רֵאשִׁידְבָּרְךָ אֱמֶת וְלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קסא שָׁרִים רַדְפוּנִי חֲנֹם וּמִדְּבָרְךָ פֶּחַד לִפִּי:

קסב עֵשׂ אֲנֹכִי עַל־אִמְרָתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב:
 קסג שְׁקַר שְׁנֵאתִי וְאֶתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שִׁבְעַת בַּיּוֹם הִלְלִיתִיךָ עַל מִשְׁפָּטֶי צְדָקָה:
 קסה שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קסו שְׁבַרְתִּי לִישׁוּעֶתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שְׁמִרָה נִפְשִׁי עֲדוֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מֵאֵד:
 קסח שְׁמִרְתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדוֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֶי נִגְדָּה:
 ת קִסְט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הַבִּינֵנִי:

קע תָּבוֹא תַחֲנֹנֲתִי לְפָנֶיךָ פְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
 קעא תַּפְעֲנָה שְׁפָתַי תְּהַלֵּה כִּי תִלְמְדֵנִי חֶקֶךָ:
 קעב תַּעֲזֵן לִשְׁוֵנִי אִמְרָתְךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תַּהֲיִי־יָדְךָ לְעֶזְרִנִּי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרִיתִי:
 קעד תִּאֲבָתִי לִישׁוּעֶתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שְׁעֵשְׂעִי:
 קעה תַּחֲיֵ־נַפְשִׁי וְתִהְלֶלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי בַּעֲשֵׂה אֲבָר פִּקֵּשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֶל־יְהוָה בַּצֹּרֶתָה לִי
 ק'רֵאֲתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נִפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שְׁקַר מִלְשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִהֲיִתֵּן לִי וּמִה־יִסְיָף לִי
 ד לִשׁוֹן רְמִיָּה: ה חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוֹנִים עִם גַּחֲלִי

וְתַמִּים: ה אֹיְהָ־לִי כִּי־גִרְתִּי מִשָּׁד שְׁכַנְתִּי
 וְעַם־אֲהָלֵי קֶדֶר: ו רַבַּת שְׁכֵנָה־לָּהּ נִפְשִׁי עִם
 שׁוֹנָא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֲמָה
 לְמַלְחָמָה:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אייר, תשי"א

ברוקלין

שלום וברכה!

נצטערתי לשמוע - במקרה - שאינו בטיב הבריאות ונמצא בבית החולים, ואקוה לשמוע בשו"ט מהטבת בריאותו.

ולפע"ד כיון שזכה להתחנך בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש ולהיות במחיצת האור של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע וכ"ק מו"ח אדמו"ר כמה וכמה שנים, הנה יקח על עצמו תיכף להטבת בריאותו ללמוד דא"ח ברבים, ביום הש"ק ולכה"פ עוד יום אחד בימות החול, ולא יתחשב כלל אם רב יהי מספר השומעים או מעט, וגם לא יתחשב עם מדת הבנתם.

ובפרט שכפי שקבלנו מנשיאנו ורבותינו הק' הנה תורת החסידות הערן די נשמות פון די הערער, ועוד סגולה נפלאה שהיא - תורת החסידות - מזככת את האויר, וכאשר האויר נזדכך במקום אחד אפילו מצומצם, הרי בד"מ פועל על האויר של כל העולם כולו, וע"י תוספת חיזוק ההתקשרות באילנא דחייא הרי בטח יהי זה הצנור לתוספת חיות והטבת בריאות כת"ר גם כפשוטו בגשמיות.

בברכת רפואה קרובה המחכה לבשו"ט.

בפ"ע נשלחו החוברת לל"ג בעומר שי"ל זה עתה ומכתב הכללי השייך אלי'.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ג אייר מפרק קח עד סוף פרק קיב	יום רביעי - כ"ו אייר פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
יום שני - כ"ד אייר מפרק קיג עד פרק קיח	יום חמישי - כ"ז אייר מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שלישי - כ"ה אייר פרק קיט, מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	יום שישי - כ"ח אייר מפרק קלה עד סוף פרק קלט
שבת קודש - כ"ט אייר פרק כ מפרק קמ עד סוף פרק קנ	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עא, פרק נא והנה לתוספת... עד עמ' 142, וחיות הללו.

1 **פֶּרֶק נא.** להסברת המלה "לעשותו" בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד
2 בפיו ובלבבך לעשותו", שמכיוון שהפסוק מסתיים ב"לעשותו" – משמע,
3 שתכלית הכל, היא – "לעשותו", לקיים מצוות מעשיות – החל רבנו הזקן
4 להסביר בפרק ל"ה, שתכלית כל סדר ההשתלשלות ותכלית עבודתו של

5 יהודי – היא: להמשיך אלקות
6 בעולם, לעשות את העולם

7 לדירה לו יתברך;

פרק נא והנה לתוספת ביאור לשון הניקא
דלעיל צריך לבאר תחלה להבין
קצת ענין השראת השכינה שהיתה שורה בבית
ק"ק וכן כל מקום השראת השכינה מה עניינו הלא
מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה. אך הענין
כדכתיב ומבשרי אחזה אלוה שכמו שגשמת האדם
היא ממלאה כל רמ"ח אברי הגוף מראשו ועד רגלו
ואעפ"כ עיקר משכנה והשראתה היא במוחו ומהמוח
מתפשטת לכל האברים וכל אבר מקבל ממנה חיות

7 לדירה לו יתברך;
8 ועל כך הביא רבנו הזקן את
9 דברי ה"נונקא" ב"וזהר"
10 (פרשת בלק), שאסור ליהודי
11 ללכת ארבע אמות בגילוי
12 ראש, מפני שאור השכינה
13 שורה על ראשו, ושעל יהודי
14 לדעת שאור השכינה השורה
15 על ראשו, זקוק ל"שמך"
16 ול"פתילה", שהאור ייאוץ
17 בהם, והסביר, שגופו של

1 ייחודי הוא "פתיחה" לאור השכינה, וה"שמן" לאור, הוא "עובדאן טבין"
19 – מעשיו הטובים של יהודי. ורבנו הזקן מסביר, מדוע צריכים להזדקק
20 למעשים טובים בתור "שמן" לאור השכינה, ולא מספיקה לכך הנשמה
21 עצמה, הנפש האלקית שהיא חלק אלקה ממעל – כי, הנשמה, אפילו של
22 צדיק גמור, היא "מצציאות" איוז שהיא, ואיננה בטלה במציאות לאור ה',
23 שתהיה דבר אחד עם אור ה'. ולכן, אין היא יכולה לשמש כ"שמן" לאור
24 השכינה, היות והשמן נהפך לגמרי לאור; ואילו, מצוות מעשיות דוקא,
25 שהן רצונו של הקב"ה, ורצונו וחכמתו הם הרי דבר אחד אתו – לכן דוקא
26 מצוות ומעשים טובים יכולים לשמש כ"שמן" לאור השכינה ה"שורה"
27 על ראשו. לאחר מכן, הסביר רבנו הזקן, שעל ידי תורה נמשך האור על
28 הנשמה ועל שני לבושיה, מחשבה ודיבור, הנכללים באור ה' ומתאחדים
29 אתו ביחוד גמור. אך, כדי להמשיך את האור והשראת השכינה גם על
30 הנפש החיונית ועל הגוף – נזקקים למצוות מעשיות דוקא, שאדם יכול
31 לקיימן רק באמצעות גופו ונפשו החיונית. לאחר מכן, מסביר רבנו הזקן,
32 שהמצוות המעשיות הן הן תכלית כל סדר ההשתלשלות – כדי להמשיך
33 אלקות בעולם. ובהמשך לכך, הוא מסביר ענין כוונת המצוות, שכדי
34 שהמצוות המעשיות תיעשנה כדבעי, בחיות ובנשמה, זה בא על ידי
35 ה"כוונה", על ידי ריאת ה' ואהבת ה', בצינו האופנים השונים ביראת
36 ואהבת ה', בהם יכול יהודי לקיים מצוות. בפרק ז"א, אותו אנו עומדים
37 ללמוד, מסביר רבנו הזקן ובתוספת ביאור, את לשון ה"ינוקא" שהזכרנו
38 לעיל, ש"הוא נהורא איצטרך למשחא" – שאור השכינה זקוק לשמן –
39 בצינו: שבכל מקום מרמז "שמן" ל"חכמה", ואילו כאן אומר ה"ינוקא",
40 ש"שמן" – "אינון עובדאן טבין", מעשים טובים, כלומר, מצוות מעשיות.
41 איוז שייכות יש בין מצוות מעשיות לבין "שמן" המרמז לכוונת חכמה?

1. איוב יט, כו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להבא לקמן – להעיר מזח"ג רנז, ב". 3. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זמהמוח מתפשטת לכל האברים" – מה שהיא בשורה בכל האברים, מה שהם חיים. אור. ועוד ענין – וכל אבר מקבל ממנה...".

1 בהתפשטות הנשמה, היא ענין החיות שהאברים חיים ממנה;
2 ובענין של "חיים", הרי כל האברים שווים. זהו ענין אחד הנמשך
3 ומתפשט מהנשמה שבמוח לאברים, והוא ענין של אור. דבר
4 נוסף "לוקחים" האברים מהנשמה שבמוח: וְכָל אֶבֶר מִקְבֵּל

5 מְנֻנָה - מהנשמה, סוגים

6 שונים של חיות וְכֵן

7 הָרְאוּ לוֹ לְפִי מִנּוֹ

8 וְתִכְוִנָתוֹ, - של האבר,

9 וְלֹא⁴ שהשינוים (שהכוח

10 באבר אחד שונה מהכוח

11 שבאבר שני) נוצרים על

12 ידי האבר עצמו, כמו הגוון הנראה במים כשהם נמצאים בכלי
13 של זכוכית צבועה - אלא, מלכתחילה מושך האבר לעצמו את

14 הכוח מן הנפש, לראות, או לשמוע וכו'. ובלשון ה"תניא": הָעֵין

15 - מקבלת מן הנשמה חיות וכוח, לְרִאיוֹת, - כוח הראיה הוא

16 בהתאם למזגו ותכונתו של חומר העין, שהוא דבר מלוטש,

17 המסוגל לראיה, וְהָאֵין - מקבלת חיות וכוח לְשִׁמְעָה, וְהַפֶּה

18 לְדַבֵּר, וְהָרְגִלִים לְהִלָּךְ, - כל אחד מהאברים מקבל לפי מזגו

19 ותכונתו, את החיות והכוח מן הנשמה ה"שורה" ומתגלה

20 בתחילה במוח. כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ שְׂפָמָה מְרִיגֵשׁ כָּל הַנִּפְעָל

21 בְּרִמָּ"ח אֲבָרִים וְכָל תְּקוּרוֹת אוֹתָם. - כל אשר קורה באברים

22 - מרגיש האדם במוחו, וכל כך למה? - מפני שבמוח נמצא עיקר

23 מקומה ומקורה של החיות (ומשם מתפשטת החיות לכל

24 האברים), ובמקור מורגש כל הנעשה בחיות המתפשטת ממנו.

25 [והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובאם לא היו הכחות מחולקים

26 מִצִּדָּה (כ"א רק מצד האברים - כדוגמת מים ואור הנראים ע"י

27 זכוכית צבועה) אזי כשהמוח מרגיש בעצמו את הנפעל באברים

28 לא הי' שינוי בהרגשות הבאות מן העין או מהאוזן, כיון שעלו

29 כבר מהן להמוח (וכמו המים כשנלקחים מן הזכוכית הצבועה -

30 אין שינוי בין הנלקחים מכלי לבן או מאדום כו') ואת"ל שהשינוי

31 בהאבר בהכח שנמשך בו נקנה בהכח (וכמו חתיכת כסף

32 שעשאוה כלי) הרגשתו כשעולה להמוח, באם הנשמה שבמוח

33 אינה בגדר התחלקות כלל (גם לא באופן שכלולה בה), הרי לא

34 תהי' בה התחלקות ושינוי בין הרגשת הקורה ונפעל בעין או

35 באוזן וכו' - כיון שהיא פשוטה בתכלית. ובהנ"ל מכריח לומר

36 שעוד קודם שנמשך מהנשמה בפר"מ באברים - הכחות משונים

37 זמ"ז. ועתה מפרש באיזה "מקום" דהנשמה מתחיל השינוי

38 והתחלקות. כדי להקל על הבנת הדברים שלמדנו, ובמיוחד

39 להבין את ביאורי הרבי שליט"א - נדרשת הקדמה קצרה: שני

40 ענינים באור וחיות הנפש שבגוף: א) ענין החיות - חיים - שהגוף

41 כולו חי מהנשמה. ומבחינה זו - אין הבדל בין אבר אחד

42 למשנהו. הראש אינו יותר מאשר חי, והרגל אינה פחות מאשר

43 חי. כל הגוף, על כל אבריו חיים באופן שווה. חיות זו מתוארת

44 בתואר "אור". ב) החיות והכוח, שכל אבר "לוקח" מהנשמה,

ליקוטי אמרים

וכח הראוי לו לפי מזגו ותכונתו העין לראות והאוזן
לשמוע והפה לדבר והרגלים להלך כנראה בחוש
שבמוח מרגיש כל הנפעל ברמ"ח אברים וכל הקורות
אותם. והנה אין שינוי קבלת הכחות והחיות שבאברי

המותאמים במיוחד לאותו אבר; ולמשל - העין מקבלת
מהנשמה חיות וכוח לראות, האוזן - חיות וכוח לשמוע, הפה -
חיות וכוח לדבר, הרגלים - חיות וכוח ללכת, וכך הלאה.
כלומר: החיות הכללית, מה שכל אבר "חי" - ובכך כל האברים
שווים. החיות והכוח

הפרטיים שכל אבר מקבל

כדי שיוכל למלא את

תפקידו המוגדר - ובכך

הם משתנים בכל אבר

בנפרד. - החיות של הנפש

היא פשוטה, כלומר: אין

בה שום התפצלות של כוחות שונים, וכיצד נוצרת ההשתנות

בכוחות? - הדבר בא כתוצאה מהתלבשות החיות באברים,

שמהחיות המתלבשת בעין - נוצר כוח הראיה, ומהחיות

המתלבשת באוזן - נוצר כוח השמיעה, וכך הלאה, וכמו למשל

מים הנמצאים בכלי של זכוכית צבועה, הרי למרות שהמים

פשוטים ובעלי גוון אחיד, בכל זאת, כשהם נמצאים בכלי אדום

- נראים המים אדומים, בכלי ירוק - נראים המים ירוקים. כך

אפשר לומר גם ביחס לכוחות הנפש - האבר ממשיך מהנפש

חיות פשוטה, אלא שהאבר הופך את החיות לכוח פרטי, העין

הופכת את החיות לכוח של ראייה, וכך בשאר האברים. האופן

השני: - הנפש כלולה מכוחות שונים הנמשכים באברי הגוף.

כלומר: העין מושכת אליה לתחילה מן הנפש, כוח של ראייה,

שהיה כלול בנפש, האוזן מושכת מהנפש כוח של שמיעה, ולא

שהשינוי בין כוח לכוח נוצר רק אחרי שחיות הנפש מתלבשת

באבר המיוחד. רבנו הזקן יסביר להלן, שהאמת היא כפי האופן

השני, שבנשמה עצמה ישנם כבר כוחות שונים והם נמשכים

לכל אבר בהתאם לתפקידו. לפי ביאורו של הרבי שליט"א,

הראיה לכך, שמן ההכרח לומר שעוד לפני שהם מתלבשים

באברים, קיימים כבר הכוחות הנפרדים בנשמה, היא: שכן, אם

הכוחות לא היו נפרדים מצד עצמם כי אם מצד האברים, וכגון

מים או אור הנראים דרך זכוכית צבועה, הרי המים או האור

אין להם צבע כלל, הם מקבלים את הצבע מגוון הצבע של

הזכוכית, ואם נאמר כך גם ביחס לכוחות הנמשכים באברים,

הרי כשהמוח מרגיש בנעשה באברים, לא היה שינוי בהרגשתו

ממה שנעשה בעין למה שנעשה באוזן, או בשאר האברים,

מכיוון שאותן רגשות כבר יצאו מהעין או מהאוזן (וכמו במים

כשמוציאים אותם מהכלי הצבוע, הרי שאין הבדל בין המים

שהיו קודם בכלי לבן או בכלי אדום, המים חוזרים לגוונם

העצמי והטבעי. כך גם ברגשות הבאים מהנעשה בעין או באוזן

שאין הבדל ושינוי בהם, מכיוון שהם כבר יצאו מהאברים). ואם

נאמר שהשינוי שהאבר פועל בכוח הנמשך בו - נקנה באותו

כוח ונשאר בו תמיד (כמו למשל בחתיכת כסף שעשו ממנו כלי,

הרי הכלי נשאר לתמיד. וכך נרצה לומר גם ביחס לעניינה:

4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שהשינוי נעשה ע"י האבר כגוון, הנראה במים הנמצאים בכלי זכוכית צבוע". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל שפרט ד' אלו - שמהם מסתעפים הג' דפיך לבכך לעשותו, מחדו"מ; ראי' ושמיעה (מעוררים המוח) - חו"ב כמו שבאים בהתחלקות האברים, פה לדבר, רגלים להלך (תכלית העשי' והירידה (ולכן לא נקט ידיים))."

שכן, שְׁלִפִי זֶה, נִמְצָא עֲצֻמוֹתָהּ וּמְהוּתָהּ – של הנשמה, מְצִיר
בְּצִיּוֹר גִּשְׁמִי – ויש לה וְדָמוֹת וְתַבְנִית בְּתַבְנִית הַגּוֹף חֶסֶד
וְשִׁלּוֹם, – ואשר כשם שבגוף ישנם אברים שונים בעלי צורות
שונות, כך נאמר גם כן שהכחות שבנשמה הם שונים גם

בדמותם ובצורתם – אי

אפשר לומר כך – אֵלֶּא –

הנשמה בְּלֶה – היא (1)

עֶצֶם אֶחָד, (2) רוּחָנִי –

ויתירה מזו, האחדות

שבה, היא באופן פְּשׁוּט –

ולא "מורכב" מחלקים

שונים, ועצמותה הרוחנית

היא וּמְפִשֵּׁט מִכָּל צִיּוֹר

גִּשְׁמִי וּמְבַחֲנִית וְנִדָּר

מְקוֹם וּמְדָה וּגְבוּל גִּשְׁמִי

– מכל האמור הנשמה

מופשטת מְצִיר מְהוּתָהּ

וְעֲצֻמוֹתָהּ, – היא כל כך

מופשטת מכל אלה, עד

שגם כשהיא נמצאת בתוך

האברים – אין כוח

באברים ליצור בה שינוי בכך, ולכן ממשיך רבנו הזקן ואומר:

וְלֹא שִׁנָּה בְּמְהוּתָהּ וְעֲצֻמוֹתָהּ לִזְמַן שֶׁהִיא – הנשמה נמצאת

בְּמַחֲזִין שֶׁבְּרָאשׁ יוֹתֵר מִבְּרַגְלִים, מֵאַחֵר שֶׁמְהוּתָהּ וְעֲצֻמוֹתָהּ

אֵינָה בְּנִדָּר וּבַחֲנִית מְקוֹם וּגְבוּל גִּשְׁמִי, – הרי שאין מקום

לשייך לה את ההגבלות, שכאילו היא נמצאת בראש יותר

מאשר ברגלים, רק שְׁתַּרְיָג – 613, מִיֵּנִי כַּחוֹת וְחִיּוֹת בְּלוּלִים

בָּה בְּמְהוּתָהּ וְעֲצֻמוֹתָהּ, לְצֵאת אֶל הַפֶּעַל וְהַגְלוֹי מִהַעֲלֵם,

– בשעה שהם בנשמה, הם רק ענין של "כוח" הכלולים בה

בהעלם – כלומר: בהעלם בנשמה, 613 כוחות כדי שיבואו "אל

הפועל והגלוי", לְחִיּוֹת רַמ"ח – 248, אֲכָרִין וְשֵׁם"ה – 365

וְיָדִין שֶׁבְּגּוֹף עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּנֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית, שֵׁשׁ לָהּ –

לנפש החיונית, גַּם בִּן רַמ"ח וְשֵׁם"ה כַּחוֹת וְחִיּוֹת הַלָּלוּ.

1 שהשינוי (שכל אבר פועל בחיות השייכת לו) נשאר כבר גם

2 ברגש שאותו אבר מעורר במוח – למרות שהוא כבר יצא

3 מהאבר) ואשר לכן שונה הרגש הבא מהעין לרגש הבא מהאוזן

4 – אבל, הרי אם נאמר שהנשמה שבמוח איננה בגדר של

5 התחלקות כלל (גם לא

6 באופן שכוחות כלולים

7 בה), – לא היו בנשמה

8 שבמוח שום התחלקות

9 ושינוי בין הרגשת הנעשה

10 בעין לבין הרגשת הנעשה

11 באוזן או בשאר האברים,

12 מכיוון שהיא הרי פשוטה

13 בתכלית – וגם אם מבחינת

14 הרגשות הבאים

15 מהאברים, כן היה הבדל,

16 הרי לא היה שינוי זה נקלט

17 בנשמה כמו שהיא במוח,

18 אם נאמר שהיא פשוטה

19 בתכלית. כל האמור,

20 מכריח לומר, שעוד לפני

21 שהחיות נמשכת מן

22 הנשמה בפועל ממש לאברים – קיים בה כבר הבדל בין כוח

23 לכוח. להלן, יסביר רבנו הזקן, באיזה "מקום" ומדרגה בנשמה,

24 מתחיל השינוי וההתחלקות בין הכוחות השונים. וְהֵנָּה, אֵין

25 שִׁנּוּי קִבְּלַת תַּכְחוּת וְתַחֲחִיּוֹת שֶׁבְּאֲבָרֵי הַגּוֹף – מה שכל אבר

26 מקבל מהנשמה כוח וחיות בצורה שונה אינו נובע מן הַנִּשְׁמָה

27 מְצִיר עֲצֻמָּה וּמְהוּתָהּ, – שנאמר, שִׁיְהִיָּה מְהוּתָהּ וְעֲצֻמוֹתָהּ –

28 של הנשמה, מִתְחַלֵּק לְרַמ"ח – 248, חֲלָקִים שׁוֹנִים – וכך הם

29 מִתְּלַבְּשִׁים בְּרַמ"ח – 248 מְקוֹמוֹת, כְּפִי צִיּוֹר חֲלָקֵי מְקוֹמוֹת

30 אֲבָרֵי הַגּוֹף, – כלומר: שנאמר שבנשמה עצמה ישנם כבר בגלוי

31 כוחות שונים ומובדלים אחד מן השני – כוח לראות, כוח לשמוע,

32 וכן הלאה, ושכאילו 248 הכוחות שבנשמה – מתלבשים ב־248

33 אברי הגוף, כל כוח במקום ובאבר השייך לו, כך אי אפשר לומר,

יום שני כ"ד אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 142, והנה על המשכת... עד עמ' 142, כנ"ל.

71 בראש. בתחילה דובר רק על רמ"ח אברי הגוף ורמ"ח כוחות

72 הנשמה המלוכשים בהם, אך לאחר מכן מדובר כבר יותר

73 בפרטיות, שישנם תרי"ג: רמ"ח אברים ושס"ה גידים, ולכל אחד

74 מהם יש ענין מיוחד של חיות הנפש, ולכן מכאן ואילך כבר

67 להלן יוסבר, שכוחות אלה, בשעה שהם נמשכים מן הנשמה

68 ומתגלים בגוף – אז אומרים, שעיקר מקום ההמשכה וההתגלות

69 הוא במוח שבראש, ומהמחוז זה מתפשט לכל אברי הגוף. ואילו,

70 עצמות ומדות הנשמה נמצאת בכל מקום בשווה, ברגל כמו

6. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"כ עצומ"ה פשוט, עד שאפילו מצד זה שנמצאת באברים אין האברים פועלים בה שינוי בזה שלכן:

'ולא שייך במהותה ועצמותה...'. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שתוכית מין שוללת ממש – זהו באידיש, בלה"ק (מ"ין) היינו

שכולל כמה פרטים, ולשלול ממש) צ"ל "כמין" (צריך במס' סוכה וכיו"ב). ואולי הדיוק "מין" כאן – כי מין כח הראי' (וכיו"ב)

נכללים בו מצ"ע (ולא רק מצד הכלי שלו – העין) כמה כחות ראי', וכמו ראייתו של צדיק וראיתו של רשע (עין טובה ועיה"ר, נתן

עיניו בו ונעשה כו' ועוד) – וכיון שעבודת האדם משנה אותו מרשע לצדיק אבל אין היא משנה את חומר העין ולא מחליפה נשמתו

וכו'. - שכן, מתי קיים "כוח הראיה" המוכן להתגלות בעין, 33
 ו"כוח השמיעה" המוכן להתגלות באוזן? - הרי זה, לאחר 34
 שהחיות נמשכה קודם באופן כללי במוחין, ומשם נמשכת 35
 הארה לכל אבר, והארה זו כבר מוגדרת לפי מזגו ותכונתו של 36

האבר. וכל הכחות

מתפשטים מתפשטים

כנודע, כי שם - במוחין, 39

הוא עקר משכן הנשמה 40

כלה בבחינת גלוי, - 41

עצם הימצאות הנשמה 42

בגוף, הוא באופן 43

שהנשמה נמצאת בכל 44

חלקי הגוף בשווה, בלי 45

הבדל בין אבר אחד 46

למשנהו, אך, המקום 47

העיקרי שבו הנשמה היא 48

בהתגלות - הרי זה 49

במוחין, שנגלית שם - 50

במוחין, כללות החיות 51

המתפשט ממנה. - 52

מהנשמה. רק בחותיה 53

של כללות החיות 54

מאירים ומתפשטים 55

משם - מהמוחין לכל 56

אברי הגוף, כדמיון 57

האור המתפשט ומאיר 58

מהשמש לחדרי הדרים. [ואפילו הלב - שהוא אבר כללי, 59

שממנו נמשך לשאר האברים, "לבא פליג לכל שיפין", בכל 60

זאת, גם הלב מקבל מהמת, ולכן המת שליט עליו - על 61

הלב, בתולדתו, כנודע לעיל - בפרק י"ב, שכך נברא האדם 62

בטבע, שהמוח יהיה שליט על הלב; וזאת - מפני שגם הלב 63

מקבל מן המוח, שמשום כך המוח "שליט על הלב". 64

מדובר על תרי"ג. והנה, על המשכת כל התרי"ג - 613, מיני 1
 כחות וחיות - הנמשכים מהעלם הנשמה אל הגוף 2
 להחיותו, עליה - על המשכה זו, אמרו, - חכמינו ז"ל, 3
 שעקר משכנה ושראתה של המשכה זו וגלוי זה הוא כלו 4

במוחין שבראש, ולכן

הם - המוחין מקבלים

תחלה הכח והחיות

הראוי להם לפי מזגם

ויתכונתם, שהן - השכל

המתחלק לשלושה כוחות:

הקמחי-בינה-דעת וכן

המשכנה וכל השני

למוחין. - שכל מה ששייך

למוחין, ויש להם המזג

והתכונה של המוח -

מקבלים מהנפש לפני

שאר האברים, ולא זו

בלבד, - שהמוחין

מקבלים את החיות שלהם

לפני שאר האברים, אלא

גם כללות כל המשכות

החיות לשאר האברים,

גם בן - לפני שהן

נמשכות בשאר האברים,

הן כלולה ומלכשת

במוחין שבראש, ושם -

במוחין שבראש, הוא עיקר ושרשה של המשכה זו, בבחינת

גלוי האור והחיות של כל הנשמה בלה - כשהמשכה

היא במוח שבראש - מתחילים האור והחיות להיות באופן של

התגלות, ומשם - מהמוחין, מתפשטת הארה לשאר כל

האברים, ומקבל כל אחד כח וחיות הראוי לו כפי מזגו

ויתכונתו: כח הראיה מתגלה בעין, וכח השמיעה באוזן

ליקוטי אמרים

והנה על המשכת כל התרי"ג מיני כחות וחיות מהעלם
 הנשמה אל הגוף להחיותו עליה אמרו שעיקר משכנה
 והשראתה של המשכה זו וגלוי זה הוא כולו במוחין
 שבראש ולכן הם מקבלים תחלה הכח והחיות הראוי
 להם לפי מזגם ויתכונתם שהן חב"ד וכח המחשבה וכל
 השייך למוחין ולא זו בלבד אלא גם כללות כל המשכות
 החיות לשאר האברים ג"כ כלולה ומלוכשת במוחין
 שבראש ושם הוא עיקר ושרשה של המשכ' זו בבחי'
 גלוי האור והחיו' של כל הנשמ' כולה ומשם מתפשטת
 הארה לשאר כל האברים ומקבל כל א' כח וחיו' הראוי
 לו כפי מזגו ויתכונתו כח הראיה מתגלה בעין וכח
 השמיעה באוזן וכו'. וכל הכחות מתפשטים מהמוח
 כנודע כי שם הוא עיקר משכן הנשמה כולה בבחי' גלוי
 שנגלית שם כלל' החיות המתפשט ממנה. רק בחותיה
 של כללות החיות מאירים ומתפשטים משם לכל אברי
 הגוף כדמיון האור המתפשט ומאיר מהשמש לחדרי
 חדרים [ואפילו הלב מקבל מהמוח ולכן המוח שליט
 עליו בתולדתו כנ"ל]:

יום שלישי כ"ה אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עב, וככה ממש עד"מ... עד עמ' 144, א"ס ב"ה.

ליקוטי אמרים

וככה ממש עד"מ א"ס ב"ה ממלא כל עלמין
 להחיותם ובכל עולם יש
 ברואים לאין קץ ותכלית רבוא רבבות מיני מדרגות

65 ויככה ממש, על-דרך-

66 משל, איך-סוף ברוך-

67 הוא ממלא כל עלמין -

68 כל העולמות, להחיותם,

69 - כמו שלמדנו במשל

70 הנפש, שהנפש נמצאת

71 וממלאה את כל הגוף, כך

72 אור איך-סוף ברוך הוא

73 "ממלא כל עלמין", ממלא

74 ונמצא בכל העולמות,

75 ויככה עולם יש ברואים

76 לאין קץ ותכלית, רבוא

ליקוטי אמרים

אֲשֶׁר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מְשִׁיךְ וּמְאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוֹי
מִהֶעֱלָם - כפי שיסביר להלן, שההתגלות היא כדי להחיות
העולמות והנבראים שבתוכם, כי חיותם, היא ההתגלות
האלקית שבהם - ובכך מתבטא ההבדל שבין העולמות
העליונים לעולמות
התחתונים - באיזו מדה
ההתגלות: בעולמות
העליונים ההארה מהחיות
האלקית היא יותר
בהתגלות מאשר
בעולמות התחתונים.
דברו כאן, בענין הגילוי
וההעלם, מסביר רבנו
הזקן, במאמר המוסגר,
שהו אחד הטעמים מדוע
קוראים לחיות האלקית
שבעולמות, בשם "אור"
[שזה אחד מהטעמים
שההשפעה והמשיכה
החיות מכונה בשם אור עד"מ]
החיות העולמות והנבראים שבהם שהעולמו' העליוני'
מקבלים בבחי' גילוי קצת יותר מהתחתוני' וכל הברואי'
שבהם מקבלים כל א' כפי כחו ותכונתו שהיא תכונת
במקום "שפע" שקוראים
החוקרים להשפעת החיות האלקית - זה נקרא ב"קבלה" בשם
"אור". אחד הטעמים לכך הוא: שכן, המושג אור, מבטא את
ההתגלות מההעלם - בתחילה היה האור מוסתר ונעלם במאור,
ולאחר מכן הוא נמשך ממקורו, שהוא ה"מאור", ומתגלה בתור
"אור", כלומר: גילוי מההעלם באופן שהארה בלבד מההעלם
באה בגילוי - שלא כמו ב"שפע", שעצם הדבר כמו שהוא -
יכול להיות נשפע, כמו למשל, "שפעת מים", שהמים עצמם
שהיו בתחילה במקום אחד, יימשכו במקום אחר. ואילו, "אור"
ענינו גילוי מן ההעלם, שהארה בלבד מההעלם באה בהתגלות.
זהו טעמו של דבר, מדוע החיות האלקית הנמשכת בעולמות -
נקראת בשם "אור", מפני שהיא גילוי מן ההעלם. המשיכה
החיות, שאין־סוף ברוך־הוא ממשיך ומגלה, היא - לְהַחְיֹת
הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבְרָאִים שִׁבְהֶם, - שבכך, קיים כבר הבדל בין
העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, שְׁהָעוֹלָמוֹת
הָעֲלִיּוֹנִים מְקַבְּלִים - המשיכה וחיות זו, בְּבְחִינַת גִּלּוֹי קִצָּת
יֹתֵר מִתְּתוֹנֵיהֶם, - מאשר העולמות התחתונים. כלומר: גם
בעולמות העליונים אין האור והחיות בהתגלות ממש - אלא
קצת יותר מאשר בעולמות התחתונים. וְכָל הַנְּבְרָאִים שִׁבְהֶם
- בעולמות העליונים, מְקַבְּלִים - חיות גלויה זו, כָּל אֶחָד בְּפִי
בְּחוֹ וְתִכְוִנָּתוֹ, - כמו שלמדנו במשל, שכל אבר מקבל חיות
מהמוח "כפי מזגו ותכונתו", כך גם נמשל, מקבל כל נברא את
חיותו, "כפי מזגו ותכונתו", כלומר: עד כמה שיש בכווח לקבל,
ובאיזה אופן ותכונה תתגלה בו החיות - אם באופן של מוחין
ושכל, או באופן של מדות ו"אבל לא שה"תכונה" מסתירה

רַבְבוֹת מִיְּנֵי מִדְּגוֹת מְלָאכִים וְנִשְׁמוֹת כו', - מספר נבראים
בלי גבול בכל עולם, וְכֵן רַבּוֹי הָעוֹלָמוֹת אֵין לוֹ קֵץ וְגִבּוֹל,
גְּבוּהָ עַל גְּבוּהַ כו'. - ישנם עולמות בלי מספר, וכל עולם הוא
למעלה מהעולם השני - שכן, ההתחלקות בדברים ברוחניות,
היא רק באשר לדרגה,
ובשואמרים "הרבה
עולמות", הכוונה היא,
שכל אחד מהם הוא
במדרגה אחרת, עולם
אחד למעלה מהשני;
ובכך מתבטאת
ההתחלקות הגדולה
בעולמות ונבראים,
שהמשל על כך הוא
ההתחלקות באברים, בין
אבר אחד לשני, וכשם
שביחס לנשמה, אי אפשר
לומר שמהות ועצמות
הנשמה נמצאת במוח
שבראש יותר מאשר
ברגלים - כך גם נמשל,
שמבחינת 'מהות ועצמות
אין־סוף' אין הבדל בין עולם לעולם, אלא - ה"אין־סוף" נמצא
בכל העולמות בשווה, והוא בהעלם בכל העולמות בשווה.
וְהֵנָּה, מַהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא
בְּעֲלִיּוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים, בְּמִשְׁלֵי הַנִּשְׁמָה הַנּוֹבֵד לְעִיל, - שמהות
ועצמות הנשמה היא למעלה מהתחלקות, ואי אפשר לומר
שהיא נמצאת במוחין שבראש יותר מאשר ברגלים. וְכִמּוֹ
שֶׁבְּתוֹב בְּתִקְוֹנֵיהֶם: "דְּאִיהוּ - הקב"ה, סְתִימוֹ דְּכָל סְתִימִין",
- הוא נעלם מכל הנעלמים, פְּרוּשׁ - לא שהוא נעלם יותר
מאשר כל הנעלמים, אלא שהוא נעלם גם מכל הנעלמים:
דְּאִפִּילוּ בְּעֲלִיּוֹנֵי סְתִימִין דְּלְעִילָא הוּא סְתוּם וְנִעְלָם בְּתוֹכָם,
- שאפילו בעולמות הנעלמים שלמעלה, הוא מוסתר בתוכם
איננו מתגלה, כְּמוֹ שֶׁהוּא סְתוּם וְנִעְלָם בְּתַתְּחוֹנֵיהֶם, - כמו
שהוא בהעלם בעולמות התחתונים, כִּי לִית מְחֻשְׁבָּה תְּפִיסָא
בִּיהַ בְּלָל, - אין מחשבה ש"תתפוס" בו כלל, אִפִּילוּ בְּעוֹלָמוֹת
עֲלִיּוֹנִים, - הרי שלא שייך להבדיל ולומר שבעולמות
התחתונים, 'מהות ועצמות אין־סוף ברוך־הוא' לא מתגלה
אלא הוא בהעלם בתוכם, ואילו בעולמות העליונים הוא
מתגלה - כי גם בעולמות העליונים הוא בהעלם בדיוק כמו
בעולמות התחתונים. וְנִמְצָא, כְּמוֹ שֶׁמֻצָּי שֶׁם - בעולמות
העליונים, כִּךְ נִמְצָא בְּתַתְּחוֹנֵיהֶם מְשִׁי. - הרי שגם
בהימצאותו אין הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות
התחתונים, כי כשם שהוא נמצא בעולמות העליונים, באותה
מדה הוא נמצא גם בעולמות התחתונים. וְהַהֲבִדֵל שֶׁבֵּין
עוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים, הוּא מִצַּד הַמְּשִׁכָּה הַחַיִּית

1 הגילוי כ"א 'ממשיך ומאיר לו' – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א,
2 שהיא תכונת ובהינת המשכה הפרטית אשר אין-סוף
3 ברוך-הוא ממשיך ומאיר לו; – לאותו נברא פרטי.
4 ונתחתונים, אפלו הרוחניים, אינם מקבלים – את החיות
5 האלקית, בבחינת גלוי
6 בל-בך, – כמו העולמות
7 העליונים, רק בלבושים
8 רבים אשר אין-סוף
9 ברוך-הוא מלביש בהם
10 – באותם לבושים, החיות
11 והאור אשר ממשיך
12 ומאיר להם להחיותם. –
13 שהחיות האלקית
14 הנמשכת להחיות את
15 העולמות התחתונים,
16 מלובשת בהרבה לבושים
17 המסתירים, שהחיות לא
18 תהיה בהתגלות; הסתרה
19 גדולה זו שהלבושים
20 מסתירים, איננה רק
21 בכמות, במספר הלבושים
22 המסתירים על החיות,
23 אלא גם באיכות: מדובר
24 בסוג לבוש שונה,
25 המסתיר בצורה כזו,
26 שנברא ממנו עולם גשמי.
27 שכן, גם במספר רב של
28 לבושים בלבד, היו
29 מתהווים מהחיות נבראים
30 רוחניים; כדי שיווצרו נבראים כמו שבעולם הגשמי – נדרש סוג
31 לבוש אחר לגמרי – ובלשון ה"תניא": וכל-בך עצמו ונברו
32 הלבושים אשר אין-סוף ברוך הוא מלביש ומסתיר בהם
33 האור והחיות, – לא רק שהלבושים הם גדולים ורבים במספר,
34 אלא הם מסוג כזה שהסתרה עצמה שהם מסתירים, היא
35 גדולה וחזקה יותר, עד אשר בראו – באור חיות אלה, עולם
36 הזה החמרי והגשמי ממש, – כי ישנו עולם העשי' רוחני¹⁰
37 – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א, ומתוהו ומתוהו בחיות ואור
38 אשר ממשיך ומאיר לו, אור המלביש ומכסה ומסתיר בתוך
39 הלבושים הרבים והעצומים המעלימים ומסתירים האור
40 והחיות, עד שאין נראה ונגלה שום אור וחיות רק דברים
41 חמריים וגשמיים, ונראים מתים, – נדמה שאלה הם דברים

ליקוטי אמרים

ובחי' המשכה הפרטית אשר א"ס ב"ה ממשיך ומאיר
לו. והתחתונים אפי' הרוחניים אינם מקבלים בבחי'
גילוי כ"כ רק בלבושים רבים אשר א"ס ב"ה מלביש
בהם החיות והאור אשר ממשיך ומאיר להם להחיותם
וכ"כ עצמו וגברו הלבושים אשר א"ס ב"ה מלביש
ומסתיר בהם האור והחיות עד אשר ברא בו עוה"ז
החומרי והגשמי ממש ומהווהו ומחיהו בחיות ואור
אשר ממשיך ומאיר לו אור המלובש ומכוסה ומוסתר
בתוך הלבושים הרבים והעצומים המעלימים ומסתירי'
האור והחיות עד שאין נראה ונגלה שום אור וחיות רק
דברים חומריים וגשמיים ונראים מתים אך בתוכם יש
אור וחיות המוהו אותם מאין ליש תמיד שלא יחזרו
להיות אין ואפס כשהיו ואור זה הוא מא"ס ב"ה רק
שנתלבש בלבושים רבים וכמ"ש בע"ה שאור וחיות
כדור הארץ החומרי הנראה לעיני בשר הוא ממלכות
דמלכות דעשיה ובתוכה מלכות דיצירה*) וכו' עד
שבתוך כולן י"ס דאצילות המיוחדות במאצילן א"ס
ב"ה:

(*) [ברפוסים הקודמים ה' כתוב "מלכות דמלכות דעשיה" ונ"ל
דצ"ל "מלכות דיצירה" וכו' באגה"ק סי' כ"ה המתחיל להבין אמרי בינה
כו', אשר נמצא לפנינו גוף כתי"ק].

מתים, שאין בהם חיות רוחנית, וכפי שהדבר בכדור הארץ
החומרי, כדלהלן. אך בתוכם יש אור וחיות המהנה אותם
מאין ליש תמיד, שלא יחזרו להיות אין ואפס כשהיו, –
לפני שנבראו. שכן, לא די במה שהם נבראו פעם אחת בששת
ימי בראשית, אלא, תמיד,
בכל עת ובכל רגע, על
האור והחיות האלקי
לחדש ולהוות מחדש
מאין ליש – הרי, שתמיד
ישנם בהם האור והחיות
האלקי המהווה אותם,
למרות שאין הם נראים,
ואור זה הוא מאין-סוף
ברוך-הוא, רק שנתלבש
בלבושים רבים, וכמו
שכתוב ב'עין חיים'¹¹,
שאור וחיות כדור
הארץ החמרי הנראה
לעיני בשר, הוא
ממלכות דמלכות
דעשיה, – "מלכות
דעשיה" היא הספירה
התחתונה ביותר ב"עולם
העשיה", וב"מלכות"
עצמה, ישנה הרי
התכללות מכל עשר
הספירות, שהתחתונה
שבהן היא "מלכות", וזהו
"מלכות דמלכות דעשיה"
– בחינת "מלכות" שבספירת "מלכות" של העולם התחתון
ביותר – עולם הזה, ובתוכה – ישנה, מלכות דיצירה וכו', –
וכך הלאה, שבתוך מלכות ד"יצירה" ישנה התכללות של "עולם
הבריאה" וכו', עד שבתוך כלן – בספירות של כל העולמות –
כולל גם "עולם העשיה", ישנן עשר ספירות דאצילות¹² –
"עולם האצילות" הוא העולם העליון ביותר, והספירות של
"עולם האצילות" – המיוחדות – הספירות של "עולם האצילות"
מאוחדות במאצילן אין-סוף ברוך-הוא: – הרי, שגם בכדור
הארץ החומרי ישנם אור וחיות של אין-סוף ברוך-הוא, הבאים
עלידי הספירות של העולמות (שהן – ה"ספירות" – האלקות של
העולמות). והם נמשכים דרך לבושים המכסים ומסתירים על
החיות, שלא תיראה. וזה ההסבר על ההבדל שבין העולמות

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנראה כוונתו ודיוקו כאן החומרי והגשמי ממש – לענין ההתהוות מאין ליש ממש, היינו כדור הארץ החומרי, היינו רק חלק הדומם, [וענין הצמיחה, חיות ומדבר – בא מאור וחיות אחר ונגלה יותר מהנ"ל אף שגם הוא ממל' דמל' דעשי' [לקמן קלב, ע"ב בתחלתו], ובוה מובן כמה דיוקים בל': מאין ליש [דלכאורה הרי כבר אמר שמדובר בעוה"ז כו'] הנראה לעיני בשר ועוד. משא"כ עולם העשי' סתם (שכולל גם העשי' הרוחני) – כותב לקמן (ספני"ב ופנ"ג) מל' דעשי' (ולא מל' דמל').".
11. "ש"י פ"א – בשער מ"ג פ"א גירסות שונות. ולהעיר ממשנת חסידים מס' עשי' גופנית פ"א משנה ב" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
12. "ראה לקמן קמ, א: "הארה שבאצ"י בוקעת כו' ובעוה"ז החומרי" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

הגשמי – החיות מכוסה לגמרי ואינה נראית כלל. ברם, מבחינת
'מהות ועצמות אינסוף ברוך-הוא' – אין כל הבדל בין העולמות
העליונים לבין העולמות התחתונים, כי אור אינסוף, מוסתר גם
בתחתונים וגם בעליונים, והוא נמצא גם בעליונים וגם בתחתונים.

העליונים לבין העולמות התחתונים, הנובע מהאור והחיות
הנמשכים מאור אינסוף ברוך-הוא, להוות ולהחיות את
העולמות: בעולמות העליונים החיות היא יותר בהתגלות,
ובעולמות התחתונים היא פחות בהתגלות, עד שבעולם הזה

יום רביעי כ"ו אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 144, פרק נב. וכמו שבנשמת... עד עמ' עג, מהשמש.

בְּלִלּוֹת הַמְּשֻׁכָּת הַחַיּוֹת, לְחַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים
שֶׁבֵּינֵיהֶם – הוּא מְלַבֵּשׁ וְנִכְלָל בְּרִצּוֹנוֹ וְחִכְמוֹתוֹ וְכִינּוֹתוֹ וְדַעְתּוֹ
וְתַבְרָתוֹ, – שֶׁל הַקֶּבֶד, הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "מִחוּץ", – סְפִירוֹת כּוֹתֵר
(רִצּוֹן), חִכְמָה, בִּינָה וְדַעַת – נִקְרָאוֹת "מוֹחוּץ" לְמַעַלָּה, וּבִדְבַר
מְלֻבָּשֶׁת וְנִכְלָלָת

ההמשכה הכללית של
החיות, והיא ההתגלות
הראשונה של אינסוף
ברוך-הוא בעולמות, וְהֵן
הֵן – הרצון, החכמה,
הבינה והדעת שלמעלה,
המְלַבְּשִׁים בְּתוֹרָה
וּמִצְוֹתֶיהָ. – שֶׁכֵּן, הַהִלְכָּה
עצמה או המצוה עצמה,
– זוהו רצונו של הקב"ה,
שרוצה שההלכה תהיה
כך וכך, או שהמצוה
תהיה באופן כזה; והשכל
וההבנה של ההלכות
וטעמי המצוות – הם

ה"חכמה-בינה-דעת" שלמעלה – הרי, בתורה ובמצוות
מְלֻבָּשִׁים הַמוֹחוּץ שֶׁלְמַעַלָּה, שֶׁבֵּיהֶם יִשְׁנָה הַהִמְשָׁכָה הַכִּלְיָתִית
שֶׁל הַחַיּוֹת הָאֱלֵקִית לְעוֹלָמוֹת. וְגִלּוֹי בְּלִלּוֹת הַמְּשֻׁכָּה זוּ –
כִּשְׁהַהִמְשָׁכָה הַכִּלְיָתִית שֶׁבְּמוֹחוּץ – בָּאָה לִידֵי הַתְּגָלוֹת, שֶׁכִּפִּי
שֶׁרַבְּנוּ הִזְקֵן מִסְבִּיר לַהֲלֹךְ, הִרִי כִּשְׁהַהִמְשָׁכָה מִהַמוֹחוּץ בָּאָה
בְּסִפְרֵית הַמַּלְכוּת, הוּא מְקוֹר הַחַיּוֹת, אֲשֶׁר הָעוֹלָמוֹת
מְקַבְּלִים כָּל אֶחָד בְּפָרְטוֹתָם. רַק הָאָרֶץ מְתַפְּשֶׁת וּמְאִירָה
מְקוֹרָהּ, – לֹא מְדוּבָר כֵּאֵן עַל הַהִמְשָׁכָה הַכִּלְיָתִית שֶׁבְּמוֹחוּץ,
אֵלָּא – עַל הַתְּגָלוֹתָהּ – שֶׁל הַמְשָׁכָה זוּ. הַתְּגָלוֹת זוּ – הִיא מְקוֹר
הַחַיּוֹת שֶׁמְקַבְּלִים כָּל הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים, כָּל אֶחָד מֵהֶם –
הַהִאָרָה הַפְּרִטִית הַשֵּׁיכֶת אֵלָיו. הָאָרֶץ וְהַתְּפִשּׁוּת זוּ, הִיא:
בְּרִמּוֹן אֹר הַמְּתַפְּשֶׁת מִהַשֶּׁמֶשׁ עַל-דֶּרֶךְ-מֶשֶׁל, – כְּמִשְׁל
הָאֹר שֶׁהוּא הָאָרֶץ בְּלִבָּד מִהַשֶּׁמֶשׁ, וְכְּמִשְׁל וְכַחוֹת אֲבָרֵי הַגּוֹף
– הַמְּתַפְּשִׁים, מִהַמֶּלֶךְ הַנִּזְכָּר לְעִיל. – בְּפָרֵק נ"א. וּמְקוֹרָהּ –
שֶׁהוּא כֹּהֵר הַתְּגָלוֹת מִהַהִמְשָׁכָה הַכִּלְיָתִית שֶׁבְּמוֹחוּץ, הוּא
הַנִּקְרָא – בְּתוֹרַת הַקֶּבֶד, "עֲלָמָא דְאַתְגְּלִיא", – עוֹלָם שֶׁל
הַתְּגָלוֹת, כִּי כֵּאֵן מִתְחִילָה הַהִתְגָּלוֹת שֶׁל אֱלֻקוֹת בְּעוֹלָמוֹת, וְכֵן
הוּא נִקְרָא ו"מְטְרִינִתָּא", – מַלְכָּה, הַמְקַבֶּלֶת מִזְהָבָהּ – הַמֶּלֶךְ
שֶׁל הַמַּלְכָּה, ו"אֲמָא תַתְּאָה", – הַמְדִּירִיגָה הַתְּחַתּוֹנָה יוֹתֵר שֶׁל

9 פָּרֵק נב. בְּפָרֵק הַקּוֹדֵם, הַחֵל רַבְּנוּ הִזְקֵן לְהַסְבִּיר, עֵינֵי הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה
10 שֶׁהִיָּתָה בְּקִדְשֵׁי-קִדְשִׁים וּבְמִקְוֹמוֹת מְסוּיָמִים נֹסְפִים, כֹּאשֶׁר יֵשׁ לְהַבִּין
11 לְכַאוּרָה: מִה מְשֻׁמָּעוֹת "הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה" – בְּמִקּוֹם זֶה אוֹ אַחֵר, וְהִרִי
12 "מֵלָא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדִי" וְרַבְּנוּ הִזְקֵן הַסְבִּיר ש"מְבַשְּׂרֵי אַחֲזָה" – מְגוּפוֹ
13 וְנִפְשׁוֹ יוֹדֵעַ הָאָדָם, שֶׁנִּשְׁמָתוֹ
14 נִמְצָאָת כָּל גּוֹפּוֹ וּבְכָל אֲבָרָיו
15 – וּבְכָל זֹאת, עֵיקֶר מְקוֹם
16 הַנִּשְׁמָה, הוּא בְּמוֹחוּץ
17 שְׁבָרָשׁ. וְהִרִי, כִּלְפֵי עֵצֶם
18 הַנִּשְׁמָה, אִי אֲפֹשֶׁר לֹמֵר כֵּן,
19 שֶׁכֵּן עֵצֶם הַנִּשְׁמָה נִמְצָא בְּכָל
20 הָאֲבָרִים בְּאֹפֶן שׁוֹוֶה, הוּא לֹא
21 נִמְצָא בְּמוֹחוּץ שְׁבָרָשׁ יוֹתֵר
22 מֵאֲשֶׁר בְּרִגְלִים; אֵלָּא, הַכּוֹנֵה
23 לְהַמְשָׁכָה הַכִּלְיָתִית וְהַגְּלוּיָהּ
24 שֶׁל הַחַיּוֹת, הַנִּמְשָׁכָה
25 מִהַנִּשְׁמָה לְהַחֲיוֹת אֶת הַגּוֹף,
26 לִפְנֵי שֶׁהִיא מְתַפְּשֶׁת בְּגוֹף
27 לִפְנֵי מִגּוֹ תְּכוֹנָתוֹ שֶׁל כָּל אֶבֶר
28 – עַל הַמְשָׁכָה כִּלְיָתִית וְגִלּוּיָהּ

29 זוּ שֶׁמֶן הַנִּשְׁמָה, אֹמְרִים שֶׁעֵיקֶר מְקוֹמָהּ, הוּא בְּמוֹחוּץ שְׁבָרָשׁ, וּמִשֶּׁם
30 נִמְשָׁכָה וּמִתְפַּשֶּׁת הָאָרֶץ בְּלִבָּד אֵל כָּל שָׂאֵר אֲבָרֵי הַגּוֹף. כֵּן – הַסְבִּיר
31 רַבְּנוּ הִזְקֵן – גַּם בְּנִמְשָׁל שֶׁל אֱלֻקוֹת וְעוֹלָם. מִבְּחִינָה 'עֲצָמוֹת וּמַהוּת
32 אִי-יִסּוֹף בְּרוּךְ-הוּא', אֵין מְקוֹם לְחַלֵּק בֵּין הָעוֹלָמוֹת הָעִלְיוֹנִים לְבֵין
33 הָעוֹלָמוֹת הַתְּחַתּוֹנִים – כִּי גַם הִימְצָאוֹתוֹ שֶׁל אֹר אִי-יִסּוֹף בְּעוֹלָמוֹת
34 הָעִלְיוֹנִים – הוּא בְּהֶעֱלֵם, עַד כִּדִּי כֵּן, שֶׁשׁוּם מַחֲשָׁבָה, גַּם שֶׁל הַנִּבְרָאִים
35 שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעִלְיוֹנִים, אֵין בְּאִפְשָׁרוֹתָהּ "לְתַפּוֹס" וְלַהֲשִׁיג אוֹתוֹ, וּבְאִשֶּׁר
36 לְעֵצֶם הִימְצָאוֹתוֹ שֶׁל אֹר אִי-יִסּוֹף – הִרִי הוּא נִמְצָא בְּאֹפֶן שׁוֹוֶה
37 בְּעוֹלָמוֹת הַתְּחַתּוֹנִים וּבְעוֹלָמוֹת הָעִלְיוֹנִים. הַהִתְחַלְקוֹת בֵּין הָעוֹלָמוֹת
38 הָעִלְיוֹנִים לְבֵין הָעוֹלָמוֹת הַתְּחַתּוֹנִים (כְּמוֹ שֶׁהִדְבַּר בְּמִשְׁל שֶׁל
39 הַהִתְחַלְקוֹת בְּאֲבָרִים) הִיא מִצַּד הַמְשָׁכָה וְגִלּוּי הַחַיּוֹת מֵאִי-יִסּוֹף בְּרוּךְ-
40 הוּא, לְהַתְּחַלְקוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים וְלַהֲחַיּוֹת: הַחַיּוֹת בְּעוֹלָמוֹת
41 הָעִלְיוֹנִים הִיא בְּהַתְּגָלוֹת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּעוֹלָמוֹת הַתְּחַתּוֹנִים. בְּפָרֵק הַבָּא,
42 אוֹתוֹ אֲנִי מִתְחִילִים לְלַמּוֹד, מִמִּשְׁךְ רַבְּנוּ הִזְקֵן לְהַסְבִּיר בְּנִמְשָׁל (שֶׁל
43 אֱלֻקוֹת וְעוֹלָם) מִה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִשְׁל, שֶׁהִגְלִי שֶׁל הַחַיּוֹת הַכִּלְיָתִית, הוּא
44 בְּמוֹחוּץ שְׁבָרָשׁ.

45 וְכֵמוֹ שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם עֵיקֶר גִּלּוֹי בְּלִלּוֹת הַחַיּוֹת הוּא בְּמוֹחוּץ,
46 וְכֵל הָאֲבָרִים מְקַבְּלִים אֹר וְכֵן לְבָד, הַמְּאִיר לָהֶם מְקוֹר
47 גִּלּוֹי הַחַיּוֹת שֶׁבְּמוֹחוּץ – בְּכָה מִשְׁל, עַל-דֶּרֶךְ-מֶשֶׁל, עֵיקֶר גִּלּוֹי

24 ומקור זה נמשך לכל אחד – מהעולמות והנבראים, האור
25 וחיית פריי הראוי לו, – שלכן, נקרא מקור החיות גם בשם
26 "אימא תתאה", מפני שהוא ה"אם", מקור החיות הפרטית של
27 כל נברא, ויכולן ומתלבש בתוכם – בעולמות ובנבראים,
28 להחיותם. – שלכן, נקרא
29 מקור החיות גם בשם
30 "שכינה", על שם ששוכנת
31 ומתלבשת בעולמות
32 ובנבראים, להחיותם. עד
33 כאן למדנו, איך הוא מקור
34 לעולמות ונבראים בכלל,
35 להלן – נלמד איך הוא
36 מקור לנשמות ישראל;
37 ולכן – הוא נקרא – גם
38 כן, "אם הנשים" על-
39 דרך-משל, – "בנים" היינו
40 "נשמות ישראל", ונקרא גם ו"בנות ישראל", שמקור זה
41 נאצלו נשמות דאצילות – שהם אינם נבראים, אלא
42 "נאצלים", ונבראו נשמות דבריאה וכו'. וכלן – גם העולמות
43 והנבראים וגם הנשמות, אינן רק מהתפשטות החיות והאור
44 – המתפשטים ונמשכים, ממקור זה הנקרא "שכינה",
45 כהתפשטות האור מהשמש. – שהוא הארה בלבד מהשמש
46 – כך גם כל אלה הם הארה בלבד ממקור זה.

1 "אימא", כי גם "בינה" נקראת "אימא" (ככתוב: "אם (אם) לבינה
2 תקרא"), אלא – בינה היא "אימא עילאה", המדריגה העליונה
3 שב"אימא", ומלכות נקראת "אימא תתאה", ו"שכינה" –
4 מלשון "ושכנתי בתוכם", – שכינה והתגלות.³ להלן יסביר
5 רבנו הזקן – כפי שהרבי
6 שליט"א מפרש זאת⁴
7 משמעותם של כל
8 התארים האמורים, 1
9 המתארים את תכונתו
10 ופעולתו של מקור החיות: 2
11 מקור החיות נקרא "עלמא"
12 דאתגליא" – על שם
13 שמקור זה הוא ראשית
14 התגלות אור אינסוף, – 3
15 ומכיוון שהמקור עצמו
16 הוא ענין של התגלות, לכן
17 הוא עצמו (מצד תכונתו העצמית) נקרא בשם "עלמא
18 דאתגליא" (עולם של התגלות), ולא משום שהוא מחיה עלמא
19 דאתגליא; מקור החיות נקרא גם "מטרוניתא" (מלכה), מפני
20 שהוא אשר ממשיך ומאיר לעולמות בפינת גלוי, – ולכן,
21 זה בדוגמת "מטרוניתא" (מלכה) שעל-ידה נמשכים ומתגלים
22 עניניו של מלך. הרי, שמקור החיות, הוא התחלת ההתגלות של
23 אור אינסוף, המתגלה מאור אינסוף ב"מטרוניתא" (מלכה).

יום חמישי כ"ז אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עג, אבל השכינה עצמה... עד עמ' עג, מצות התורה.

61 ותתלבש בתוכם ממש, בלא לבוש המעלים ומסתיר אורה
62 מהם, – אין הם יכולים לקבל את אור השכינה, אם הוא יתגלה
63 אליהם שלא על ידי לבוש
64 המעלים ומסתיר את
65 האור, שלא יתבטלו
66 במציאות לגמרי
67 במקורם, כבטול אור
68 השמש במקורו בגוף
69 השמש, – שאז, כשאור
70 השמש נמצא במקורו,
71 בשמש עצמה – הרי הוא
72 באופן שאין נראה שם
73 אור זה, רק עצם גוף
74 השמש בלבד. – כך גם,

47 אבל השכינה עצמה, שהיא ראשית גלוי ועקרו, מה
48 שאינסוף ברוך-הוא מאיר לעולמות בפינת גלוי, והיא
49 – השכינה, מקור כל
50 המשכות החיות שבכל
51 העולמות [שכל החיות
52 שבהם – שבעולמות, אינו
53 רק אור המתפשט
54 ממנה – מהשכינה, באור
55 המתפשט מהשמש] –
56 הרי השכינה עצמה,
57 שהיא מקור כל החיות של
58 העולמות – אי אפשר
59 לעולמות לסבל ולקבל
60 אור שכינתה, שתשכן¹⁷

ליקוטי אמרים

אבל השכינה עצמה שהיא ראשית הגילוי
ועיקרו מה שא"ס ב"ה מאיר לעולמות בבחי' גילוי והיא
מקור כל המשכות החיות שבכל העולמות [שכל החיו'
שבהם אינו רק אור המתפשט ממנה כאור המתפשט
מהשמש] א"א לעולמות לסבול ולקבל אור שכינתה
שתשכון ותתלבש בתוכם ממש בלא לבוש המעלים
ומסתיר אורה מהם שלא יתבטלו במציאות לגמרי
במקורם כביטול אור השמש במקורו בגוף השמש
שאינן נראה שם אור זה רק עצם גוף השמש בלבד.

1. ראה משלי ג, ב; ברכות נז, א (וחדושי אגדות מהרש"א, שם). 2. שמות כה, ח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל זה אין מזכיר שהוא מלכות דאצילות ודבר הוי' רק אח"כ כהקדמה להענין דק"ק תורה איך הם משתלשלים מעולם לעולם, אז אומר שהיא מלכות דאצי' וכו' דבריאה וכו' וכיון שמסתיע בזה מע"ח מביא לי' הע"ח "מלכות" (ולא שכינה וכו') – משא"כ בלי התניא מצ"ע – שאינו בלי ס' הקבלה". 4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "התיבות" על שם שמקור זה הוא ראשית התגלות אוא"ס" הם ביאור על מה שאמר שמקור זה עצמו נקרא דאתגליא (ולא מפני שמחי' עלדאת"ג) "אשר ממשיך ומאיר לעולמות בבחי' גילוי" (בדוגמת מטרוניתא שעי' שנמשכים ונתגלים עניני המלך); והתיבות "וממקור זה נמשך לכל אחד האור וחיות פרטי הראוי לו", הוא ביאור על "אימא תתאה"; והתיבות "ושוכן ומתלבש בתוכם להחיותם", הם ביאור על מה שאמר שנקרא שכינה מלשון ושכנתי בתוכם ומוסיף

המוחין למעלה, המלכשים בתורה ומצותיה, הנגלית לנו
ולבנינו, – הם יכולים להיות "לבוש" לאור השכינה, ושלבוש
זה לא יתבטל באור השכינה – וכל כך למה? דאורייתא מחכמה
נפקת, – שכן, התורה באה מן ה"חכמה", היא חכמה עצמה
– חכמה עליונה, ספירת

החכמה של "עולם"
האצילות, דלעילא
לעילא מעלמא
דאצילותא, – שלמעלה
מעלה מעולם של
התגלות.
דאצילותא הוא, כאמור,
בחינת "שכינה" – ראשית
הגילוי – ו"חכמה
עילאה", שלמעלה
מהתגלות בכלל, הרי היא

למעלה ולמעלה מ"עלמא דאצילותא", דאיהו חכים ולא
בחכמה ידיעה וכו', – הקב"ה חכם (בבחינת חכמה
ד"אצילות") אבל לא ב"חכמה" הידועה, וכמו שנתבאר לעיל,
שאור אין-סוף פרודי הוא מלכש ומיחד בחכמה עלאה, –
בחכמה העליונה, והוא יתברך וחכמתו אחר. – הרי שחכמה,
וכן גם שאר הבחינות של מוחין שלמעלה (כמו בינה ודעת) הם
למעלה בהרבה מאשר מדריגת אור השכינה, ולכן יכולים הם
להיות לבוש לאור השכינה ולא להתבטל במציאות באור זה.
ברם, כיצד יכולים המוחין שלמעלה לשמש בתור לבוש, וכיצד
יכולים הנבראים לקבל לבוש זה – בשעה שהוא למעלה גם
מאור השכינה? – רק – זהו מפני שחכמה עילאה ותורה
שירדה בסתר המדרגות ממדרגה – עליונה, למדרגה –
תחתונה, בהשתלשלות העולמות, עד שנתלבשה בדברים
גשמיים, שהן תרי"ג – 613, מצות התורה. – שבהם ירדה
ונתלבשה התורה, ובירידתה במדריגות ובדברים הגשמיים
התחתונים – יש בכוחה להיות לבוש המסתיר על אור השכינה.

מכיוון שהשכינה היא מקור החיות של כל העולמות והנבראים,
שחיותם היא הארה בלבד מהשכינה (כמו אור השמש שהוא
הארה מהשמש), הרי, אם השכינה (המקור עצמו) היתה מאירה
בהם, היו הם נמצאים אז במקורם, והיו בטלים במציאות, כמו

שאר השמש בטל
במציאות בהיותו במקור
שלו. וכדי שהשכינה
תתלבש בעולמות
והנבראים, מן ההכרח
שהיא תתלבש בלוש
המעלים ומסתיר על האור
שלה, שדוקא אז – בכוח
העולמות והנבראים
ל"קלוט" ולקבל את האור
ולא להתבטל במציאות.
אך, נשאלת השאלה:

באיזה לבוש מדובר, שיש ביכולתו להעלים ולהסתיר על אור
השכינה, ושהוא עצמו לא יתבטל במציאות? מכיוון שהשכינה
היא הרי מקור כל הנבראים, הרי היא מקור גם ללוש זה,
ובשעה שהשכינה מאירה באותו לבוש, והוא נמצא במקורו –
הרי על הלוש להתבטל במציאות? אלא – מסביר רבנו הזקן
להלן – לבוש זה, הוא רצונו וחכמתו של הקב"ה שבתורה
ומצוות, והוא מדריגה עליונה יותר מאשר מקור החיות של
העולמות הנקרא "שכינה". לכן – אין לבוש זה מתבטל בפני אור
השכינה, בהיותו מדריגה שלמעלה מהאור. "אלא שעפ"ז
אדרבה עוד תוגדל הקושיא שאם אור השכינה א"א לסבול בו'
עאכ"ב מה שלמע' מזה – ומתריך: "רק שירדה..." – לשון כ"ק
אדמו"ר שליט"א.

ובלשון התניא: "ומהו הלבוש שיוכל להסתירה ולהלכישתה,
– שיהיה בכוחו להסתיר על אור השכינה, ולא יתבטל –
הלבוש עצמו, במציאות באורה? הוא רצונו יתברך
וחכמתו וכו' – ובינתו ודעתו, שכאמור הם כולם מהווים ענין

יום שישי כ"ח אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עג, ובירידתה בהשתלשלות... עד עמ' 146, כמ"ש בתיקונים.

עולם ועולם – המוחין שלמעלה, המלוכשים בתורה שבכל
עולם, הם היכל קדשי-קדשים שבאותו עולם, ושם שורה
השכינה, השוכנת
ומתגלה באותו עולם.
וכמו שכתוב ב'זהר'
ו'עין חיים', שהשכינה
שהיא – בספירות
העליונות – בחינת וספירת
מלכות דאצילות [שהיא

ובירידתה בהשתלשלות מעולם לעולם – גם השכינה ירדה
ונתלבשה בה ככל עולם ועולם, – בחכמה שלמעלה,
הנמצאת בתורה שבכל
עולם, מלוכש אור
השכינה, והוא היכל
קדשי-קדשים שפכל
עולם ועולם, – קדשי-
קדשים הוא מקומה של
השראת השכינה בכל

ליקוטי אמרים

ובירידתה

בהשתלשלו' מעולם לעולם גם השכינה ירדה ונתלבשה
בה בכל עולם ועולם והוא היכל ק"ק שבכל עולם
ועולם וכמ"ש בזהר וע"ח שהשכינה שהיא מלכות

בתחילה בחכמה בינה דעת שב'עולם הבריאה', ולאחר מכן
התלבשה ב'מלכות' שב'עולם הבריאה', נמשך התלמוד
שלפנינו, וכמו שנתבאר לעיל בשם ה'תקונים', שבעולם
הבריאה מאירות ומשפיעות שם חכמתו ובינתו ודעתו של
אינסוף ברוך הוא
בבחינת צמצום עצום,
— הם יורדים ונמשכים
באופן של צמצום חזק
ועצום, בכדי שיוכלו
הנשמות והמלאכים
שהם בעלי גבול
ותכלית לקבל השפעה
מבחינת חכמה בינה
דעת אלו, — מחכמה
בינה דעת של אינסוף
ברוך הוא, כפי שהן
בעצם, לא היה ביכולת
הנשמות והמלאכים
לקבל, אלא, דוקא, כפי
שהן יורדות ונמשכות
ב'עולם הבריאה' באופן
מצומצם ביותר — הם
יכולים לקבל. ולכן נמשך
משם — מ'עולם הבריאה', התלמוד, — לא ה'משנה', אלא
ה'תלמוד' — גמרא, שהוא — ה'תלמוד', נספח בחינת חכמה
בינה דעת, שהתלמוד הוא טעמי ההלכות על פורו,
והטעמים — ענין של טעם ושכל, הם בחינת חכמה בינה
דעת, — מוחין, וההלכות עצמן — שב'משנה', הן ממדותיו
של אינסוף ברוך הוא, שהן: — בחינות, חסד דין רחמים —
תפארת, כו', שמהן — מהמדות, נמשך התהר והאסור,
והכשר והפסול, והחיוב והפסול, — היתר וכשר — חסד,
אסור ופסול — גבורה, כמו שכתוב ב'תקונים'. — שההלכות
הן מהמדות שלמעלה.

1 - מלכות דאצילות, בחינת גילוי אור אינסוף ברוך הוא
2 וחיות שמאיר לעולמות, ולכן — מפני שהיא בחינת גילוי
3 מאור אינסוף ומהחיות, לכן היא נקראת "דבר ה'" ו"רוח
4 פיו", כביכול — שכן, "דיבור" הוא ענין הגילוי — לגלות בדיבור
5 מה שהיה נעלם במחשבה,
6 על דרך משל, כמו
7 שבאדם הדבור הוא
8 מגלה מחשבתו
9 הסתומה ונעלמה
10 להשומעים] — כך גם
11 למעלה, שבחינת מלכות
12 ד'אצילות', שהיא בחינת
13 הגילוי של אור אינסוף
14 ושל החיות שהיו לפני זה
15 בהעלם — נקראת "דבר
16 ה'" זהו כביכול הדיבור
17 שלמעלה המגלה אלקות
18 בעולמות. ובכן, "שכינה"
19 זו, שהיא "מלכות
20 דאצילות" — היא
21 מתלבשת בחיכל קדשי
22 קדשים דבריאה שהיא
23 חכמה בינה דעת
24 דבריאה, ובהתלבשותן — כשחכמה בינה דעת של "עולם
25 הבריאה" ויחד עם מלכות דאצילות שבתוכן (כנ"ל, שממקור
26 זה — ונבראו בו') — הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א מתלבשים
27 במלכות דבריאה — נבראו הנשמות והמלאכים שבבריאה.
28 הנשמות והמלאכים של אותו עולם, הם כבר בבחינת נבראים
29 של אותו עולם, ולא אלקות של אותו עולם, והם מתהווים
30 מבחינת ה'מלכות' של אותו עולם, הרי, שהנשמות והמלאכים
31 של "עולם הבריאה" מתהווים מבחינת "מלכות" של "עולם
32 הבריאה", וגם משם — מספירת המלכות של "עולם הבריאה",
33 שבה מלוכשת בחינת השכינה — מלכות ד'אצילות', שהתלבשה

יום שבת קודש כ"ט אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 146, ובהתלבשות מל' דאצילות... עד עמ' עד, שכינה.

73 ממלכות ד'אצילות' ב'עולם היצירה', ובהתלבשותן — לאחר
74 מכן, במלכות דיצירה —
75 בשעה שמלכות
76 ד'אצילות' כפי שהיא
77 מלוכשת במלכות
78 ד'בריאה' ובחכמה בינה

ליקוטי אמרים

ובהתלבשות מלכות

במלכות דבריאה מתלבשת בחיכל ק"ק דיצי'

שהוא חב"ד דיצירה ובהתלבשותן במלכות דיצירה

67 ובהתלבשות מלכות דאצילות במלכות דבריאה, — היא
68 לאחר מכן, מתלבשת
69 בחיכל קדשי קדשים
70 דיצירה שהוא חכמה
71 בינה דעת דיצירה. — כך,
72 שיסנה השראת השכינה

6. באגרת הקודש דף קלט, א. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הדיוק שלא יוקשה ממש"כ בפכ"ג דהתורה היא אא"ס כי הוא היודע בו, כולא חד — לכן כי לפנינו וע"ד מש"כ בפכ"ג: ההלכות הן... המשכות בו' ולהעיר מהגהה (נה, א): ושם מאיר בו' אך עיקר בו' והארזן לבד בו'". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כופל עוה"פ (אף שכבר אמר "ובהתלבשותן במל' דבריאה") כי: (1) התלבשות שלפני קלה היא והנמשך ע"י"ז הם ענינים דברי' (עלדאכ"ס) — משא"כ התלבשות זו שמעלימה כ"כ עד שהנמשך ע"י"ז הם ענינים דיצירה (עלדאכ"ג). (2) י"ל דאין בוז — התלבשות בחב"ד דבריאה, כ"א — מל' במל' (ראה לקמן מל' דאצי' מלוכשת במל'') ובהג"ה

ימינא, גבורה דרועא (זרוע) שמאלא – **לְהַקֵּל מִסְטָרָא דְחָסֵד**,
 – מבחינת ומדת החסד – בא פסק ההלכה להקל, **דְּהִינּוּ לְהַתִּיר**
שְׂיוֹכָל – הדבר המותר, **לְעֵלוֹת אֶל ה'**, – שתוכל להיות עליה
 לאותו דבר בקדושה. שכן, דבר המותר שיהודי משתמש בו
 לענין של קדושה ומצוה –

עולה החיות שבו
 בקדושה, והרי זה ענין של
 חסד, או **לְהַחֲמִיר בּוֹ**; –
 שהדבר אינו היתר,
 ובמילא אי אפשר שתהיה
 לו עליה לקדושה, והרי זה
 ענין של "גבורה" ו"דין",
 שאותו דבר לא יוכל
 לעלות. אלה הם שני
 הקווים הכלליים של
 המדות שלמעלה, שמחן
 באות ההלכות שבמשנה,
וְהַכֵּל, – גם תלמוד גם
 משנה, **עַל־פִּי חֻכְמָה**
עֲלָאָה – חכמה עליזנה,
דְּאֲצִילוֹת, וּבִינָה וְדַעַת
כְּלוּלוֹת בָּהּ, – ב"חכמה",
וּמִיחָדוֹת – המשנה
 והתלמוד, וכן ההארה
 שמחכמה-בינה-דעת

ומדות שממנה נמשכים המשנה והתלמוד, **כְּאִין־סוֹף בְּרוּךְ**
הוא, כִּי בְּתוֹךְ כָּל מְלַבְּשׁוֹת חֻכְמַת־בִּינַת־דַּעַת דְּאֲצִילוֹת,
שְׂאוֹר אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא מִיחָד בְּתוֹךְ בְּתִבְלִית הַיְחוד. – הרי,
 כשהשכינה מתלבשת בהיכל קדשי-קדשים של "עולם היצירה",
 ולאחר מכן בבחינת מלכות של "עולם היצירה" – נמשך חלק מן
 התורה, שהוא "משנה", – שהוא הכלי לאור השכינה כפי שהוא
 מתגלה ב"עולם היצירה". **וְכֵן בְּדֶרֶךְ זֶה** – שבתחילה מתלבשת
 השכינה בבחינת מלכות של "עולם היצירה", **יֵרֶדָה הַשְּׂכִינָה**
וְתִלְבָּשָׁה בְּהִיבֵל קְדֻשָּׁת־קְדֻשִׁים דַּעֲשָׂה. וְכָל עוֹלָם מִג'
עוֹלָמוֹת אֵלּוּ – בריאה, יצירה, עשיה, **מִתְחַלֵּק לְרִבְבוֹת**
מִדְּרָגוֹת, הַנִּקְרָאוֹת גַּם בְּן עוֹלָמוֹת פְּרָטִים, וּמַלְכוּת
דְּאֲצִילוֹת – שהיא, כאמור, בחינת ה"שכינה", **מְלַבְּשָׁת**
בְּמַלְכוּת הַגָּהָה * (ובזה יובן לשון הַפְּתִיב: "מַלְכוּתֶךָ
מְלָכוֹת כָּל עוֹלָמִים – מלשון הפסוק, משמע, שיש "מלכותך",
 המלכות שלך, ויש "מלכות כל עולמים", המלכות של כל
 העולמות, ועל כך אומרים, שמלכותך, המלכות שלך, היא
 הפנימיות של מלכות כל העולמות, כי בבחינת "מלכות" של כל

דעת ד"יצירה" – מתלבשת ב"מלכות" של "עולם היצירה" –
נּוֹצְרֵי הָרוּחוֹת – בחינות הנשמות הנקראות "רוח", שכן ישנן
 שלש מדריגות בנשמות – נפש, רוח ונשמה, והרי "נפש" היא
 מ"עשיה", "רוח" – מ"יצירה", ו"נשמה" – מ"בריאה". בשלמדנו
 אודות "עולם הבריאה",

נאמר שממלכות
 ד"בריאה" נוצרות
 ה"נשמות" – המדריגה של
 "נשמה". ועתה, כשאנו
 לומדים אודות "מלכות
 דיצירה" – אומר רבנו
 הזקן, שממנה נוצרות
 ה"רוחות" – המדריגה של
 "רוח", **וְהַמְּלָאכִים**
שְׂבִיעִירָה. – גם בחינות
 ה"רוח" שבנשמות וגם
 המלאכים של "עולם
 היצירה" – נהוו ממלכות
 ד"יצירה"; **וְגַם מִשָּׁם** –
 ממלכות ד"יצירה", **היא**
הַמְּשָׁנָה שְׁלִפְנֵינוּ, שְׁהיא
הַמְּלָכוֹת פְּסוּקוֹת,
הַנִּמְשָׁכוֹת גַּם בֶּן
מִחֻכְמַת־בִּינַת־דַּעַת שֶׁל
אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא. –

כשם שלמדנו ביחס לתלמוד שהוא בא מחכמה-בינה-דעת של
 אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא, כי התלמוד מורכב מהטעמים והשכל של
 ההלכות, כך גם ביחס למשנה, שלמרות שההלכות עצמן באות
 מבחינת המדות, בכל זאת, מכיוון שבחן גלומים הטעמים, שהם
 ענין של שכל וטעם, – הן גם כן נמשכות מחכמה-בינה-דעת של
 אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא, **רַק שְׂבִיעִיּוֹת חֻכְמַת־בִּינַת־דַּעַת שְׁהֵם**
טַעְמֵי הַהִלְכוּת, הֵם מְלַבְּשִׁים וְגִנּוּזִים בְּגוֹפֵי הַהִלְכוּת, וְלֹא
בְּבִחִינַת גִּלּוּי. – בגמרא, הטעמים של ההלכות – בהתגלות.
 ואילו, במשנה פסק ההלכה בלבד הוא בהתגלות – ולא הטעם,
 וגופי הַהִלְכוּת שֶׁהֵן בְּבִחִינַת גִּלּוּי – במשנה, הן הן הַאֲרֵת
 מִדּוּתֵינוּ שֶׁל אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא בְּבִחִינַת גִּלּוּי, – כאמור,
 שפסק הלכה להיתר – זהו חסד, ופסק הדין לאיסור – זהו גבורה,
 כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּשֵׁם תִּתְקַוִּינִים דְּשִׁית סְפִירָן מְקַנְנִין
 בְּיִצְרֵה, – שש ספירות ומדות של אִין־סוֹף – שהן מדות "עולם
 האצילות" – נמצאות ומאירות ב"עולם היצירה", שֶׁהֵן דֶּרֶךְ כָּלֵל
 שְׁנֵי קוּיִן, – שש המדות נחלקות בשני קווים כלליים: יָמִין –
 שהוא "חסד", וּשְׂמָאל – שהוא "גבורה", כי "חסד דרועא (זרוע)

"מל' מלכות") – משא"כ בנוגע לעניני עולם הבריאה – כל עניניו – מוכרחת התלבשות בחב"ד דברי' (ועד"ז בכל עולם – בנוגע
 לעניני עולם זה) וכמו במשל – דכל עניני הגוף נמשכים מהראש ומוחיין – וכנ"ל בארוכה. ואפילו את"ל שגם להתלבשות זו במל'
 דבריאה (שלצורך עולם היצירה) – צ"ל מקורם התלבשות בחב"ד דבריאה (וכ"מ קצת בס' דדרוש שלאחר עלינו (שער הת"ת)) –
 הרי כזה פעולת חב"ד דבריאה רק במדה שתוכל מל' דבריאה לפעול בענין דיצירה – רחוק הערך מבריאה (במשל – המשכה ממוחין
 דהאדם במדה שיוכל לפעול בענין רחוק הערך ממנו – שאינו שייך כלל לשכל). 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהרי כל התורה
 היא חכ' של או"ס ב"ה (שלכן אורייתא וקב"ה כולא חד וגדול ענין ת"ת וכו' כמשנ"ת בכ"מ בתניא לפ"ז)".

מקבלים אור וחיות מבחינת שכינה זו (המלוּבֶשֶׁת בהיכל
קדש־קדשים שבאותו עולם), שכן, כִּי בָּלֵם נִבְרָאוּ בְּעֶשְׂרֶה
מֵאֲמֵרוֹת שְׁבַע־עֶשְׂרֵה בְּרָאשִׁיתִי, שָׁהֵם - עשרת המאמרות,
דְּבַר ה' הִנֵּקְרָא בָּשֵׁם "שְׂכִינָה" - כפי שלמדנו שענינו של
דבר ה' הוא לגלות את
מה שהיה מוסתר ונעלם.
שזהו גם כן ענין השכינה
- התגלות האור האלקי
שלמעלה מהעולם, בתוך
העולם. הרי, שבחינת
מלכות של "עולם"
האצילות" (הנקראת בשם
שכינה", והיא דבר ה')
שנתגלה בעשרת
המאמרות), היא זו
שממנה נמשכים
ומתפשטים אור וחיות בכל העולמות והנבראים. המשכה
והתפשטות זו באה עלידי תורה, שהיא היכל קדש־קדשים
(בו מתלבשת שכינה בתחילה) בכל עולם, והיא המשמשת
כ"לבוש" לאור השכינה;

העולמות - מלוּבֶשֶׁת מלכותך - מלכות ד"אצילות": שֶׁל כָּל
עוֹלָם פְּרָטִי - א) היא מתלבשת בבחינת מלכות שבכל עולם
פרטי, יוֹדֶרֶת - ב) מלכות ד"אצילות" (עלידי ההתלבשות
האמורה) יורדת, וּמִתְלַבֶּשֶׁת ג) מלכות ד"אצילות" מתלבשת,
בְּהִיבֵל קְדֻשֵׁי־קְדוּשִׁים,
שֶׁהוּא חֲכֻמַּה־בִּינָה־דַעַת
שְׁבַע־עוֹלָם שְׁלֹמֶטָה מִמֶּנּוּ
בְּמִדְרָגָה - בחינת מלכות
של "עולם האצילות"
כפי שהיא מלוּבֶשֶׁת
ב"מלכות" של עולם
עליון יותר, מתלבשת
בחכמה־בינה־דעת, של
עולם שלמטה
במדריגה¹⁰. וְהִנֵּה,
מִהַשְׂכִּינָה - מלכות
ד"אצילות", הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּהִיבֵל קְדֻשֵׁי־קְדוּשִׁים שֶׁל כָּל עוֹלָם
וְעוֹלָם, כָּלְלִי אוּ פְּרָטִי, נִמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה אֹרֶךְ וְחִיּוּת
לְכָל הָעוֹלָם וְהַנְּבִרָאִים שָׁבוּ, נִשְׁמוֹת וּמִלְאָכִים וְכוּ', -
וכן שאר הנבראים שבאותו עולם, כמו ההיכלות וכו', כולם

ליקוטי אמרים

הגהה

(ובזה יובן לשון הכתוב מלכותך
מלכות כל עולמים):

שלמטה ממנו במדרגה. והנה מהשכינה המלוּבֶשֶׁת
בהיכל ק"ק של כל עולם ועולם כללי או פרטי
נמשך ומתפשט ממנה אור וחיות לכל העולם והנבראים
שבו נשמות ומלאכים וכו' כי כולם נבראו בעשרה
מאמרות שבמעשה בראשית שהם דבר ה' הנקרא
בשם שכינה:

10. (החלוקה ל-א(ב)ג) היא מכ"ק אדמו"ר שליט"א, כמו החזרה על "מלכות דאצילות" בכל אחד מהם; וכפי הנראה מציין בכך הרבי שליט"א שהתלבשות בקדשי קדשים שבכל עולם - מתייחסת למלכות דאצילות - ולא לבחינת מלכות שבעולמות שלמטה מ"אצילות", בהן מתלבשת מלכות דאצילות. זהו גם מה שרבונו הזקן אומר: "והנה מהשכינה המלוּבֶשֶׁת בהיכל ק"ק...". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי קודם לזה לא הי' עולמות - שזהו בראשית - כפשוטו התחלת של ברא - מאין ליש".

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' ב

הכל! אִסוּר לַמְלוּחָה לְשָׁחוֹת שְׁמֵר פְּרוּעַ בִּידוֹ, וְהָכָא בְּמוֹדָה בְּשִׁמְר
שְׁכֻתָּבוּ שְׁצִירָה לְקִיּוּמוֹ מִיִּפְלָגִי - וכאן נחלקו תנא קמא ורבי יהודה
באופן שהלוח מודה ששטר זה אינו מזויף אלא שטוען שפרעו,
האם צריך הלוח לקיימו ולהודות שאינו פרוע כדי לגבות בו,
וברייתא זו מדברת במלוּחָה שהוציא שטר חוב שאינו מקיים
מרשות לרשות. תֵּנָא קָמָא סָבֵר, שגם אם הלוח מוֹדָה בְּשִׁמְר
שְׁכֻתָּבוּ, צָרִיךְ הוּא לְקִיּוּמוֹ וּלְהוֹדוֹת שֶׁאִינוֹ פְּרוּעַ, וכיון שהלוח טוען
שהשטר פרוע אין המלוּחָה יכול לגבות בו, ואינו ראוי לכלום, ולכן
אין חייבים על הוצאתו. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבֵר, מוֹדָה בְּשִׁמְרָה שְׁכֻתָּבוּ אֵין
צָרִיךְ לְקִיּוּמוֹ, שכיון שהודה שאינו מזויף, הרי זה כאילו נתקיים
השטר על ידי העדים החתומים בו, ושוב אינו נאמן לומר פרוע
הוא, ואפשר לגבות עמו החוב, ולכן אם הוציאו המלוּחָה חייב. וְכֵּן
- ומה כוונת הברייתא שאמרה שאם הוציאו עַד שְׁלֵא פְּרָעוּ חייב,
וּמִשְׁפָּרְעוּ פטור.

שְׁלֵא פְּרָעוּ, חַיִּיב עַל הוּצָאתוֹ. אבל אם הוציאו מִשְׁפָּרְעוּ, פְּטוּר עַל
הוּצָאתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הוּצִיאוּ מִשְׁפָּרְעוּ חַיִּיב, מִפְּנֵי
שְׁעָרֵי צִירָה לוֹ.
שואלת הגמרא: מֵאֵי בִינְיָהּ - במה נחלקו, ומדוע אמר רבי יהודה
שהוא צריך לו אפילו אחר שפרעו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף,
אִסוּר לְשָׁחוֹת שְׁמֵר פְּרוּעַ אִכְפָּא בִּינְיָהּ - רבנן ורבי יהודה נחלקו
אם אסור למלוּחָה לעכב בידו שטר חוב שפרעו הלוח, וברייתא זו
מדברת במלוּחָה שהוציא שטר חוב פרוע מרשות לרשות, רַבִּנָּן
סָבֵר, שֶׁאִסוּר לַמְלוּחָה לְשָׁחוֹת שְׁמֵר פְּרוּעַ בִּידוֹ, שיש לחוש שמא
ישכח שנפרע החוב, ויחזור ויגבה בו, וכיון שאסור לקיימו, אינו
חשוב ואין חייבים על הוצאתו. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבֵר מוֹתֵר לַמְלוּחָה
לְשָׁחוֹת שְׁמֵר פְּרוּעַ בִּידוֹ, ויכול הוא להשתמש בו כדי לכסות את
צלוחיתו, ולפיכך אם הוציאו המלוּחָה, חייב.
אופן נוסף בביאור מחלוקתם: אִכְפָּא אָמַר, דְּכֹלִי עֲלָמָא ו-לדברי

יום ראשון

יום ששי

כג אייר, לח לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, ששי עם פירש"י.
תהלים: קח"ק.
תניא: והנה . . . חיי החיים ב"ה.

ראשית הירידה, ר"ל, הוא העדר העבודה בתפלה, עם ווערט אלץ טרוקען און קאלט, די מצות אנשים מלומדה ווערט שוין אויך שווער, מען איילט, מען ווערט אן דעם געשמאק אין תורה, והאזיר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

ראשית הירידה, רחמנא לצלן, הוא העדר העבודה בתפלה, הכל נהיה יבש וקר; גם המצות אנשים מלמדה הופכים כבר לנטל; ממחרים, מאבדים את הטעם בתורה, והאזיר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

יום שני

שבת

כד אייר, לט לעומר

ה'תש"ג

מברכים ראש חדש סיון. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התעודות. לשלישי עולה ה'בעל קורא, ומעצמו. אומרים אב הרחמים.

שיעורים. חומש: בחוקתי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קית.

תניא: פרק נא. והנה . . . בתולדתו כנ"ל.

"אם בחקתי תלכו", "אם" זה, הוא לשון תחנונים, כמאמר רז"ל, שכוונתו הלאי בחקותי תלכו. וזה שהקדוש ברוך הוא כביכול, מתחנן לפנייהם שישמרו את התורה, זה עצמו מסייע ונותן כח לאדם שיעמד בבחינתו הטובה. ועוד זאת אשר בחקותי הלאה, דנעשית הנשמה מהלך.

בביאת המשיח תתגלה מעלת הפשיטות והתמימות שיש בעבודתם של אנשים פשוטים שמתפללים ואומרים תהלים בתמימות.

יום שלישי

יום ראשון

כה אייר, מ לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וככה . . . "עב" בתחתונים ממש.

ממאמרי רבנו הזקן בשנת תקנ"ה בליאזנא: "שכר מצוה מצוה", המצוה בעצם עצמותה היא השכר, והתגלות העצמות תהיה לעתיד, אבל זהו הקרן קימת של המצוה. אמנם פרוטיה אדם אוכל בעולם הזה, והוא בכל מצוה ומצוה בענינה, דכאשר צריך לאותו דבר הוא נענה.

יום רביעי

יום שני

כו אייר, מא לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: וההבדל . . . "עב" להחיותם.

קדם צווי "הוכח תוכיח", כתיב "לא תשנא את אחיך", כי זהו תנאי מקדם להוכחה. ואחרי זה כתיב "ולא תשא עליו חטא", שאם לא פעלה ההוכחה, בודאי אתה האשם, שלא היו דברים היוצאים מן הלב.

יום
חמישי

יום שלישי

כז אייר, מב לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תנאי: וכ"כ עצמו . . . א"ס ב"ה.

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרִבִּי [הַרְש"ב] סֵפֶר שְׁשֻׁמֶע מֵאֲבִיו [=אֲדַמּוֹר מֵהַר"ש] בְּשֵׁם הַצִּמְח צֶדֶק
שְׁשֻׁמֶע מֵרַבְּנֵי הַזֶּקֶן, שֶׁהָיָה קוֹרֵא אֶת עֲצֻמוֹ בְּשֵׁם בֶּן לְהַרְבֵּי הַמַּגִּיד, וּבְשֵׁם נֶכֶד לְהַבְעֵל-שֵׁם-טוֹב.

יום
שישי

יום רביעי

כח אייר, מג לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט.
תנאי: פרק נב. וכמו . . . -עג" האור מהשמש.

בְּאַחַד הַחֲזִינוֹנוֹת לַיְלָה שֶׁרָאָה הַצִּמְח צֶדֶק אֶת רַבְּנֵי הַזֶּקֶן, בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים לְהִסְתַּלְקוֹתוֹ, אָמַר
לְפָנָיו הַמֵּאֲמָר "עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד". אַחֲרֵי הַמֵּאֲמָר, אָמַר לוֹ: "אִישׁ מְזִרִיעַ תַּחֲלָה
יִלְדֶּת נִקְבָּה" – זֶהוּ אִמָּךְ. "אִשָּׁה מְזִרֶעַת תַּחֲלָה יִלְדֶּת זָכָר" – זֶהוּ אֲתָה.

שבת
קודש

יום חמישי

כט אייר, מד לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קנ.
תנאי: אבל השכינה . . . -עג" השמש בלבד.

עֲלִית הַנִּשְׁמָה הִיא שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם בִּהְיוֹת תַּפְלוֹת, וּבִפְרָט נִשְׁמַת הַצַּדִּיקִים דִּילְכוּ מַחֲזִיל
אֶל חֵיל. וְדָבָר וְדָאִי, אֲשֶׁר בְּכָל עֵת וּבְכָל מְקוֹם קְדוֹשׁ הַיּוֹתֵם, נוֹשְׂאִים רִנָּה וּתְפִלָּה בְּעֵד הַמַּקְשָׁרִים
אֲלֵיהֶם וְאֵל פְּקֻדָּתָם וְשׁוּמְרֵי פְקֻדֵיהֶם, וּבִפְרָט בְּעֵד תַּלְמִידֵיהֶם וְתַלְמִידֵי תַלְמִידֵיהֶם, לְהוֹשִׁיעַ
בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחָנוֹת.

המשך ביאור למס' שבת ליום שלישי עמ' ב

11 שנינו במשנה: וְהַתּוֹפֵר שְׁתֵּי תַפִּירוֹת. מקשה הגמרא: וְהָאֵל לֹא קָיָיֵם
12 – הרי תפירה של שתי תפירות אינה מתקיימת, וכיון שכן אינה
13 נחשבת מלאכה. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבָּה בְּרַ בְּרַ חֲנִנָּה אֲמַר רַבִּי
14 יוֹחָנָן, וְהוּא שֶׁקָּשְׁרָן – מֵה שֶׁשֵּׁנִי שְׁחִיב מִשּׁוּם תוֹפֵר מְדוּבָר רַק אִם
15 קָשַׁר אֶת שְׁנֵי רֹאשֵׁי הַחוּט כְּדִי שֶׁהַתַּפִּירָה תִּתְקַיֵּם.
16 שנינו במשנה: הַקּוֹרֵעַ עַל מִנֵּת לְתַפְסוֹר. הגמרא מבארת היכן היתה
17 מלאכת קורע במשכן. שואלת הגמרא: קָרִיעָה בְּמִשְׁכָּן מִי תָנוּה – וְכִי
18 היתה מלאכת קורע במשכן, הרי לא מצאנו כן. משיבה הגמרא:
19 רַבָּה וְרַבִּי זִירָא דְאָמְרֵי תַרְוִיחֵיהּ – שֶׁאִמְרוּ שְׁנֵיהֶם,

1 למעלה ולמטה, ומביאים חוט ארוך וקושרים אותו למעלה
2 ולמטה, כדי שלא יהיו שם שני קשרים סמוכים. נמצא, שלא
3 הוצרכו להחזיר קשר במשכן. מחמת קושיא זו מביא רבא מקור
4 אחר לקשירה והתרה במשכן: אֵלֶּא אֲמַר רַבָּה וְאִיתֵימָא – וִישׁ
5 אומרים שאמר זאת רבי עילאי, שֶׁבֶן צְדִי חֲלוּזִין – הַצִּידִּים שֶׁצִּדּוּ
6 אֶת הַחֲלוּזִין כְּדִי לַצְבּוּעַ הַתְּכֵלֶת בְּדָמוֹ הָיוּ קוֹשְׁרִין וּמְתִירִין,
7 שהרשתות שהיו צדים בהם היו עשויות קשרים קשרים, והם
8 קשרים של קיימא, ופעמים שהיה צריך ליטול חוטים מרשת אחת
9 ולהוסיפם לרשת אחרת, והיה מתיר מכאן ומכאן, הרי
10 מלאכת קושר ומתיר במשכן.

יום ראשון כ"ג אייר ה'תש"פ

כאשר יש 'יד' לקנות אלא שיש דבר המונע את חלות הקנין, כמו העבד שבעצם יש לו 'יד' אלא שרשות רבו מעכבת (כי עדיין לא יצא מרשותו), וכן האשה שהחצר שלה אלא שישנה גם בעלות חלקית של הבעל המונעת את חלות קבלת הגט - בזה הסרת המעכב וחלות הקנין 'באים כאחד', אבל להעברת הבעלות על הבית נדרש מעשה קנין (באופן חיובי, ולא רק הסרת המונע) ואינו יכול לקנות על ידי השטר שהונח בבית שעדיין אינו שלו.

וב'קצות החושן' (סי' ר סק"ה) הסתפק: האם גם ברובצה לתת את ביתו במתנה לחברו והניח את שטר המתנה בתוך הבית חל הקניין, מטעם שעל ידי הנחת שטר המתנה בבית המקבל נעשה 'חצר' של המקבל ו'מתנתו וחצרו באין כאחד'?

יום שני כ"ד אייר ה'תש"פ

הקשה הר"ן (גיטין כ, ב בדפי הר"ף):
איך דוחה מצות תפילה בציבור (שהיא מדרבנן) את ה'עשה'
'לעולם בהם תעבודו'? ותיירץ (בתירוץ השני): איסור ה'עשה'
לשחרר עבד כנעני הוא משום שאסור לתת לגוי מתנת חינם
(לא תחנם) אבל אם משחררו כדי לקיים מצוה, הרי זה לצורך
עצמו ואינו כמתנת חינם.

והקשה ה'מגן אברהם' (אורח סי' צ סק"ל):
 מסופר בגמרא (ברכות מז, ב) שרבי אליעזר שחרר עבדו כדי להשלים למנין עשרה (כי עבד כנעני אינו מצטרף לדבר שבקדושה). ושואלת הגמרא, איך שחררו, והרי המשחרר עבדו עובר ב'עשה'?, ומיישבת: לדבר מצוה - שאני. ומקשה על כך: הרי זו מצוה הבאה בעבירה, ומדוע דוחה מצות תפילה בציבור את איסור ה'עשה' שבשחרור העבד? ומתצת: מצוה דרבים – שאני. ואם מותר לשחרר את העבד כדי שהאדון יוכל לקיים מצוה, מהי קושיית הגמרא 'מצוה הבאה בעבירה היא'? וגם מדוע התירו רק בשביל מצוה דרבים, הלא אין כאן כל עבירה?

חילק בין יחיד לרבים (שלא כדברי ה'כסף משנה').

יום שלישי כ"ה אייר ה'תש"פ

הלכות שכירות פרק ב, הלכה ג: וְרָאָה לִי, שָׂאֵם פֶּשַׁע
 חֲשׂוֹמֵר בַּעֲבָדִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - חֵיב לְשֹׁלֵם; שְׂאִינוּ פֶּשַׁע בַּעֲבָדִים
 וּקְרָעוֹת וּשְׂמֵרוֹת אֵלָּא מִדִּין הַגִּנְבָּה וְהַאֲבָדָה... שָׂאֵם הִיא שׁוֹמֵר

שומר חינוך הטוען שהחפץ נגנב או נאבד, נשבע שלא

צט הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

אך לדעת כמה ראשונים (תוספות בבא מציעא נז, ב ד"ה שומר. ריטב"א שבועות מב, ב. השגת הראב"ד כאן) נתמעטו עבדים וקרקעות מכל חיובי השומרים וגם אם פשע השומר בשמירתם פטור, כי שומר שפשע אינו מזיק שהרי לא עשה מעשה להזיק אלא גרמא בנזקין ופטור.

ועל דברי הרמב"ם שהפושע בשמירתו נחשב מזיק, תמה הראב"ד:

אם פושע בשמירה נחשב מזיק, מדוע שומר שפשע בפיקדון שבידו פטור כאשר 'בעליו עמו' (לעיל פ"א ה"ג) והרי הוא מזיק?

וה'אור החיים' (שמות כב, ח) מיישב:

בשמירה כש'בעליו עמו' פטור התורה בפירוש גם שומר חנם אף שהחיוב האמור בו הוא כשפשע בשמירתו (בבא מציעא צה, א), אבל בשומר חנם הפטור כששומר קרקעות ועבדים, לא מצינו שפטור גם כאשר פשע בשמירתו.

פשע ופטור מלשלם. ואם שמר על עבדים או קרקעות או שטרות, פטור מלשלם ואינו צריך להישבע (לעיל ה"א). ולמדו זאת מהנאמר בשומר חנם "כי יתן איש אל רעהו סָפָה או כְּלִים" (שמות כב, ח), ודרשו שרק 'דבר המיטלטל וגופו ממון' יש בו חיוב שמירה וחיוב שבועה, יצאו קרקעות ועבדים ושטרות ששומר חנם אינו נשבע עליהם (בבא מציעא נז, ב).

ולדעת הרמב"ם פטור רק משבועה, "שאם היה שומר חנם על מטלטלין ונגנבו או אבדו, ישבע ובעבדים וקרקעות ושטרות פטור משבועה... אבל אם פשע בה – חייב לשלם".

וכתב המגיד משנה שזו גם שיטת רש"י שכתב בדין זה (שם ד"ה אינו) "אינו נשבע שלא פשע, שלא הזקינתו תורה לישיבע עליה", כמשמעות דברי הרמב"ם כאן שהפטור משבועה הוא משום שאין בהם (בעבדים וקרקעות) חיובי שומר, אבל אם פשע בשמירתו חייב "שכל הפושע מזיק הוא ואין הפרש בין דין המזיק קרקע לדין המזיק מטלטלין".

יום רביעי כ"ו אייר ה'תש"פ

חיוב מעקה בשוכר בית מגוי

תושבי ירושלים בזמנו שלא הקפידו על התקנת מעקה בגנותיהם משום שהבתים היו שייכים לגויים, והשוכרים פטורים ממעקה (וראה שו"ת מהרי"ל דיסקין קונטרס אחרון, רנו).

אך יש סוברים להיפך ולדעתם אם המשכיר גוי, השוכר חייב במעקה מן התורה ולא רק מדרבנן (כמו השוכר מישראל). והטעם: כי בעצם יש סיבה מהתורה לחייב את השוכר שהרי הוא דר בבית, אלא שיש טעם גדול יותר לחייב את בעל הבית שבנה את הבית וגרם למכשול, ולכן מן התורה החיוב מוטל עליו, וחכמים תיקנו שהשוכר יתחייב מחשש שבעל הבית יתירשל בדבר.

וכל זה כאשר בעל הבית הוא יהודי, אך כאשר הוא גוי ואינו חייב במצוות, חל חיוב גמור על השוכר מן התורה (משנת אליהו סוכה ע' ט).

הלכות שכירות פרק ו, הלכה ב: השוכר חַיב לְעֵשׂוֹת מַעֲקָה וּמִזְוִיָּה.

האם השוכר בית מגוי, חייב לעשות בו מעקה? הנה, בהלכה זו מבואר שחיוב עשיית המעקה מוטל על השוכר ולא על המשכיר. אכן יש ראשונים שכתבו (סמ"ג מ"ע מט) כי מדין תורה מוטל החיוב על המשכיר שהוא בעל הבית והוא הגורם לסכנה, אלא שמאחר והמשכיר אינו דר בבית ועלול להתרשל בקיום המצוה, העבירו חכמים את החיוב מן המשכיר לשוכר.

ולפי זה יש לומר שהדין נאמר רק במשכיר ישראל החייב במצוות, ומן התורה המצוה מוטלת עליו, וחכמים העבירו אותה לאחריות השוכר, אך כאשר המשכיר הוא גוי שאינו חייב במצוות, אין כאן כל חיוב שיחול על השוכר. וכך ביאר ה'חקרי לב' (הובא בפאת השולחן ב, כז) את מנהג

יום חמישי כ"ז אייר ה'תש"פ

האם הנזק מצדיק את ביטול השכירות?

כאשר גוף הדבר המושכר התקלקל, רשאי השוכר בכל מקרה לבטל את השכירות שהרי אין זה הדבר ששכר, אך בשדה שלא התקלקלה בעצמה אלא אירע לה נזק חיצוני שאינו מאפשר להמשיך ולעבוד בה, כגון שהמעייין שבה יבש ואי אפשר להשקותה או שהחגב אכל את פירותיה – מאחר ואין קלקול בגוף הדבר, אין השוכר יכול לבטל את השכירות ועליו לשלם את מלוא השכירות.

אך ה'חתם סופר' (שו"ת חו"מ סי' קסא) העיר על דברי ה'נתיבות המשפט', כי אף אם לגבי 'אכלה חגב' אפשר לומר שזהו נזק חיצוני, אם יבש המעיין הרי זה כפגם בגוף הקרקע שהרי מה תועלת בקרקע שאי אפשר להשקותה ולגדל בה תבואה.

ולכן הוא מפרש כשיטת המהר"ם פאדווא שאמנם אין הבדל בין הלכה זו לדין בהמה שמתה וגם כאן השוכר רשאי

הלכות שכירות פרק ח, הלכה ה: השוכר או המַקְבֵּל שָׂדֶה מִחֵבֶר, וְאֶקְלָה חֲנֹב או נִשְׁתַּדֶּפֶת - אִם אֵרַע דָּבָר וְהָ לָרֵב הַשְּׂדֵה שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר, מִנְּפָה לוֹ מִחֵבֶר... וְאִם לֹא פִשְׁטָה הַמִּנְפָה מִרֵּב הַשְּׂדֵה - אִינוּ מִנְּפָה לוֹ מִחֵבֶר.

כיוצא בזה מבואר בהלכה הקודמת שאם יבש המעיין ואין אפשרות להשקות את השדה, אם הנזק אירע רק בשדה זו, הרי הוא מוטל על החוכר, ואם הוא בגדר 'מכת מדינה', הרי הוא על חשבון הבעלים.

מאידך, השוכר בהמה ומתה או בית והתקלקל – אין השוכר צריך לשלם את המשך דמי השכירות כי הדבר המושכר כבר איננו עומד לרשותו, למרות שזהו נזק פרטי ולא מכת מדינה. מדוע אם כן במקרה של נזק פרטי, השוכר צריך להמשיך לשלם את מלוא דמי השכירות?

מבאר ה'נתיבות המשפט' (סי' שכא ס"א):

לשעבר, אך אם מדובר בנזק פרטי, עליו לשלם את דמי השכירות עד לרגע ביטול השכירות.

תמיד לבטל את השכירות מכאן ולהבא, והחילוק בין נזק פרטי למכת מדינה אמור רק כלפי נזכיר דמי השכירות למפרע, לפני שחזר בו, שאם זו מכת מדינה אינו צריך לשלם גם על

יום שישי כ"ח אייר ה'תש"פ

האומן - שומר שכר

שכר מפני ההנאה שיש לו מכך שבעל הכלי נתן לו את המלאכה ומשלם לו שכר.

ולפי טעם זה אין כל 'נפקא מינה' היכן עושה האומן את מלאכתו, וגם בעשיית המלאכה בבית הבעלים הרי הוא שומר שכר.

וזה גם דעת הש"ך (ח"מ שם סק"א) שכתב: "אפילו עושה המלאכה אצל הבעל הבית, הוי שומר שכר מטעם שזהו שכרו שמשתכר במה שנותן לו מלאה ליטול שכרו". וכתב ה'מחנה אפרים' (הל' שומרים סי' מא) שלפי טעם זה גם כאשר הקדים בעל הבית ושילם לו שכרו לפני עשיית המלאכה דינו כשומר שכר כיון שמשתכר מהעבודה שעושה (כי לפי הטעם שההנאה היא בכך שמחזיק את הכלי כעירבון לתשלום שכרו, כאשר השכר שולם אין לו כל צורך בכך).

וגם בספר 'גליא מסכת' (סי' יג. הובא בפתחי תשובה ח"מ שם) פסק באחד "שנתן מעות לבעל עגלה שיקנה עבורו מלה בפניסק, ונגנבו בדרך" - ש'בעל עגלה' השתעבד כשומר שכר בזה שבעל הסחורה משלם לו עבור הובלת המלה ו"אפילו קיבל תשלומין מקודם הוה שומר שכר".

הלכות שכירות פרק י, הלכה ג: **כָּל הָאֲמָנִין שוֹמְרֵי שָׂכָר.**

האומנים העושים מלאכה בכלים של בעל הבית, דינם כשומרי שכר על הכלים, וחייבים עליהם אם נגנבו או נאבדו. ואף שאין האומן נוטל שכר על השמירה, יש לו הנאה בכך שהכלי מופקד אצלו ומשמש כעירבון על שכרו ולא יצטרך לצאת ולבא כדי לגבות את שכרו (בבא מציעא פ, ב).

והב"ח (ח"מ ריש סי' שו) דייק מלשון רש"י (ד"ה כל האומנים) שרק כאשר האומן עשה את מלאכתו בביתו הרי הוא שומר שכר על כלי בעל הבית, אבל אם עושה את המלאכה בבית בעל הבית אינו שומר כלל, ואפילו לא כשומר חנם, שהרי אין האומן רשאי להביא את הכלי לביתו ולתקנו שם, ולא נסתלקו הבעלים משמירתם.

וה'משנה למלך' תמה עליו:

דברי הב"ח מבוססים על הנאמר בגמרא שהאומן נחשב כשומר שכר מפני ההנאה שיש לו בתפיסת הכלי כעירבון לתשלום שכרו, וזה שייך רק כאשר האומן קיבל את המלאכה בביתו והכלי בידו, אך טעם זה נאמר רק אליבא דרבי מאיר, ואילו לשיטת רבי יהודה (שהלכה כמותו) האומן הוא כשומר

שבת קודש כ"ט אייר ה'תש"פ

עבירה ללא כוונה

שגם בשאר איסורים 'אינו מתכוון' פטור. ולכן כתב אדמו"ר הזקן "וכל כל כיוצא בזה", ללמד שטעם הפטור של 'בדישו ולא בדורכו' הוא משום 'אינו מתכוון', וגם בכל שאר האיסורים 'אינו מתכוון' פטור.

אך יש להקשות: 'אינו מתכוין' פטור דווקא כאשר עשיית הפעולה אינה גורמת בהכרח את התוצאה האסורה, אך כאשר תוצאה זו תיעשה בהכרח - הדבר אסור אף שלא התכוון לכך. ומאחר שבזמן הליכת הפרות דשות בהכרח, מדוע אינו עובר על החסימה בשעת הדישה?

והביאור:

'אינו מתכוין' חייב רק כאשר הפעולה מכריחה את עצם האיסור, כמו הגורר על גבי קרקע בשבת חפצים כבדים שבוודאי יעשו חריץ בארץ, אף שכוונתו להעברת החפץ ולא לעשיית החריץ - חייב. אך כאן הפעולה אינה מכריחה את החסימה אלא את הדישה, והדישה כשלעצמה מותרת, ולכן 'אינו מתכוין' פטור אף כאשר הדישה נעשית בהכרח.

(לקוטי שיעורים ד, פרשת תצא)

הלכות שכירות פרק יג, הלכה ד: **וּפְרוֹת הַמִּתְלַבֵּזוֹת עַל נְפִי תְבוּאָה לְפִי שִׁירְט לֶחֶן הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ עוֹבֵר עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם כָּל תַּחֲסוּם.**

הרמב"ן (ב"מ פט, א) מביא כמקור לדין זה את הדרשה המופיעה בירושלמי: "לא תחסום שור בדישו" - ולא בדורכו".

ואדמו"ר הזקן (סוף הלכות שאלה ושכירות וחסמה) כתב: "פרות המהלכות על התבואה לפי שירט להן הדרך אינו עובר על לא תחסום... הואיל ואינו מתכוין להעבירן שם בשביל כך, וכן כל כיוצא בזה". ומבואר מדבריו, שדרשת הירושלמי אינה גזירת הכתוב אלא יש לה טעם - 'הואיל ואינו מתכוין'. ולכן הוסיף וכתב 'וכן כל כיוצא בזה', ללמדנו שאין זו גזירת הכתוב מיוחדת בחסימה, אלא מכאן יש ללמוד גם למקומות אחרים.

והנה, נחלקו הראשונים בפטור של 'אינו מתכוין'. יש אומרים שנאמר רק במלאכות שבת, כי 'מלאכת מחשבת' אסרה תורה וכשאינו מתכוון אינו נחשב כ'מלאכת מחשבת', אך בשאר האיסורים חייב גם כשאינו מתכוון. ויש אומרים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ג-כ"ט אייר ה'תש"פ

יום ראשון כ"ג אייר ה'תש"פ

הלכות עבדים

פרק רביעי

(1) נתבארו בו דיני מכירת אמה עבדיה ואופני יציאתה, ודיני מצוות ייעוד, לו ולבנו.

- 1 א. אמה² העבירה היא הקטנה³ שמכרה אביה⁴.
- 2 ומשתיבא שתי שערות אחר שתיים עשרה שנה⁵.
- 3 ותעשה נערה⁶ - אינו יכול למכרה⁷, אף על פי
- 4 שעדין יש לו רשות בה, ויש לו לקדשה לכל מי
- 5 שירצה⁸. אף⁹ הקטנה שהיא אלונית¹⁰ בסימניה¹¹
- 6 ואינה ראויה להבאת שתי שערות¹² - יש לאביה
- 7 למכרה¹³ כל זמן שהיא קטנה¹⁴. אבל¹⁵ הטמטום¹⁶
- 8 והאנדרוגינוס¹⁷ - אינו נמכר לא פעבד¹⁸ עברי ולא
- 9 פדין האמה העבדיה¹⁹.

(2) כתובות מ: במשנה. (3) עד גיל שתיים עשרה שנה ויום אחד, ואפילו הביאה שתי שערות בתוך הזמן הזה (פרק ב מהלכות אישות הלכה א). (4) שאילו היא עצמה אינה יכולה למכור עצמה, שהרי היא קטנה, ואפילו כשהיא נערה אינה יכולה למכור עצמה (למעלה פרק א הלכה ב) ואמה אינה יכולה למכרה (מכילתא לשמות כא, ו). (5) ויום אחד (הלכות אישות שם הלכה ג). (6) והיא תקופה הנמשכת שישה חדשים (שם הלכה ב). (7) משנה שם. וקל וחומר הוא: אם המכורה כבר, יוצאת בסימנים (להלן פרק ד הלכה ה) - אינה מכורה אינו דין שלא תימכר (ערכין כט:). (8) כתובות מו: ופרק ג מהלכות אישות הלכה יא. (9) קידושין ד. בברייתא ופירושה בגמרא שם. (10) מלשון איל, שיש בה תכונות גבריות, וראה פרק ב מהלכות אישות הלכה ג. (11) כגון שקולה עבה וכדומה (ראה בהלכות אישות שם הלכה ו). (12) כגון שהיא בת שש עשרה ויש לה סימני איילונית ולא הביאה שתי שערות, שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (הלכות אישות שם הלכה ג), וראה להלן הלכה ה. (13) ואין אנו אומרים, שמכיוון שאין בה נערות, אין בה דין מכירה (גמרא שם). (14) היינו, עד גיל עשרים, אם יש בה סימני איילונית, או עד גיל שלושים וחמש אם אין בה, ראה בהלכות אישות שם הלכה ד. (15) תוספתא ביכורים פרק ב. וראה בפרק ב מהלכות נזירות הלכה יא. (16) אטום, שאין לו לא זכרות ולא נקבות (פרק ב מהלכות אישות הלכה כה). (17) שיש לו גם זכרות וגם נקבות (שם הלכה כד). (18) שמא נקבות הן ואין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת עצמה (למעלה פרק א הלכה ב), וראה משנה למלך. (19) שמא זכרים הם, ואין לאב זכות בבנו למכור.

- 10 ב. אין²⁰ האב רשאי למכר את בתו, אלא אם כן
- 11 העני ולא נשאר לו פלוס, לא קרקע ולא

- 12 מטלטלין²¹, ואפלו כסות²² שעליו. ואף על פי כן²³
- 13 כופין את האב לפדותה²⁴ אחר שמכרה, משום פגם
- 14 משפחה²⁵. ברח האב או שמת²⁶ או שלא היה לו
- 15 לפדותה - הרי זו עובדת עד שתצא²⁷.

(20) יוצא מתוך הברייתא שהביא רבי יוסי בר חנינא בקידושין כ. [וכן מפורש בתוספתא ערכין פרק ה: "אין אדם רשאי למכור את בתו וכו' אלא אם כן העני"]. (21) כן הוא בקידושין שם, שאדם מוכר מטלטלין ואחר כך שדהו, ואחר כך ביתו, ורק אחר כך בתו. (22) ראה למעלה פרק א הלכה א. (23) כלומר, אף על פי שמכרה מחמת עוני, שלא נשאר לו כלום, כנ"ל. (24) אם מצאה ידו (יקר תפארת, וכן כתב רש"י בקידושין יח.). ומקור הדבר בברייתא בקידושין שם: "ומפדין אותה בעל כורחו, מה שאין כן בעברי". ואף על פי ששם פירשו ברייתא זו לדעת רבי שמעון שאומר אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, ולפיכך כופין באמה העבריה, ולא בעברי, שיכול למכור עצמו שוב פעם אחרי הפדיה, אבל לרבנן שמוכר אותה לשפחות אחר שפחות שאין תועלת בכפייה זו, שהרי יחזור וימכנה, נראה שאין כופין אותו לפדותה, והרי רבינו פוסק להלן הלכה יג כרבנן - סוגייה זו שלא חילקה בין עבריה לעברי ושאלו: "אי הכי עבד עברי נמי", ומתוך זה באו לידי החילוק הנ"ל שעבד עברי יכול למכור עצמו עוד הפעם, ואמה עבריה אינה נמכרת ונשנית כדעת רבי שמעון - סוגייה זו אינה לפי ההלכה, שהרי רבי סובר שם טו: שעבד עברי הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים, כלומר, אין כופין את קרוביו לפדותו, וכן פסק רבינו למעלה פרק ב הלכה ז, ולפי זה מתפרשת ברייתא זו בפשיטות, שרק באמה העבריה כופין את האב ואילו בעבד עברי אין כופין את קרוביו לפדותו, ולפי זה אפילו לדעת חכמים של רבי שמעון הסוברים, שמוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, כופין אותו לפדותה, ומה שאין כופין בעבד עברי אין זה מפני שנמכר ונשנה, אלא שבעבד עברי אין דין כפייה כלל, וראה במשנה למלך. (25) שם בקידושין בסוגיית הגמרא. (26) כאן רמז רבינו שאמה עבריה אינה יוצאה לחירות במיתת האב, ודלא כריש לקיש בקידושין טו. שדבריו נשארו בתיובתא שם טו: וראה באור שמת. (27) בדרכים הרגילות, להלן הלכה ד וה. ואין אנו כופים את הקרובים לפדותה (כסף משנה). וראה למעלה פרק ב הלכה ז.

- 16 ג. אמה²⁸ העבירה נקנית בכסף²⁹ או בשוה פסוף³⁰
- 17 ובשטר³¹, ואינה נקנית בפדיונה³², מפני שצריך
- 18 לקנותה בדמים שראויין לגרעון, פדי שתגרע
- 19 פדיונה ותצא³³. פיצד בשטר? פותב על הנגר או על
- 20 התגרס: בתי מכורה לך, בתי קנויה לך; ונותן פדי
- 21 האדון. ושטר אמה העבירה - האב פותבו³⁴.

(28) קידושין יד: במשנה. (29) בשקלא וטריא שם, למדו קניין כסף באמה ממה שנאמר בה "והפדה", שמגרעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בגרות, אין כסף אלו ימי נערות". ועיין כסף משנה כאן ורש"י שם יד: במשנה שאף הם הביאו מוציאה חנם על ימי נערות וברש"י על התורה שמות כא, א. נראה שמה שאמרו "מוציאה חנם אלו ימי בגרות" אין זה אלא אם לא נכתב "אין כסף", אבל עכשיו שנכתב "אין כסף" לרבות נערות, שוב נלמדו ימי נערות מ"מוציאה חנם" וימי בגרות מ"אין כסף". וראה בתורה תמימה שם אות פט. (43) ככל נערה. (44) שם ד. אמרו שאין צריך לכך לימוד מיוחד, שהרי קל וחומר הוא: אם סימנים שאינם מוציאים מרשות האב - מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות האב - אינו דין שמוציאה מרשות האדון. וכל הפסוק הנ"ל (מוציאה חנם אין כסף) לא בא ללמד אלא על עיקר מכירת איילונית, שבלי הפסוק היה מקום לומר שכיוון שאינה מביאה סימנים אינו יכול למכרה כלל. וראה למעלה הלכה א. ומהדובר כשנמכרה בהיותה בת שש עשרה והיו לה סימני איילונית ולא היו לה שתי שערות שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (פרק ב מהלכות אישות הלכה ג) ואז היא יוצאת בתור בוגרת. ואין אנו אומרים שנעשית איילונית למפרע ולא הייתה מכירתה מכירה כלל (ראה משנה למלך למעלה הלכה א), שדעת רבינו לפסוק כשמואל ביבמות פ. שאינו נעשה סריס למפרע, והוא הדין לאיילונית. וכן נראה מדבריו בהלכות אישות שם. וכן נקט בדעתו, הנודע-ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן ו].

ו. אין אמה העבריה יוצאה בראשי איברים; שפאמר: לא תצא פצאת העבדים. וכן עבד עברי, אם הפיל לו שנו או סמא לו עינו - משלם לו פדין החובל בפרו, כמו שבארנו בהלכות חובל⁴⁵. נמצאת למד, שאמה העבריה נקנית בשני דברים: בכסף או בשטר; וקונה עצמה בששה דברים⁴⁶: בשנים, ובחובל, ובגרעון כסף, ובשטר שחרור, ובמיתת האדון, ובסימנין.

(45) פרק ד הלכה י. אבל לחירות אינו יוצא שהוקש עברי לעבריה (מכילתא משפטים פרשה א, וכאן בפרשה ג נתקצרו הדברים), וראה בכסף משנה ולחם משנה כאן. (46) ואילו עבד עברי אינו קונה עצמו אלא בחמישה דברים בלבד, לפי שאינו יוצא בסימנים. ראה למעלה פרק ב הלכה יב.

ז. יעד⁴⁷ אותה האדון לעצמו או לבנו - הרי היא כשאר ארוסות⁴⁸, ואינה יוצאה באחד מפל אלו, אלא במיתת הבעל או בגט. ומצות⁴⁹ יעד קודמת למצות פדיה⁵⁰. פיצד⁵¹ מצות יעד? אומר לה בפני שנים: הרי את מקדשת לי, הרי את מארסת לי, הרי את לי לאשה⁵²; אפלו⁵³ בסוף שש סמוך לשקיעת החמה⁵⁴. ואינו צריך לתן לה פלוס, שמעו⁵⁵ הראשונות לקדושין נתנו⁵⁶. ונוהג⁵⁷ בה מנהג אישות, ואינו⁵⁸ נוהג בה מנהג שפחות. ואינו מיעד שמים פאחת; שפאמר: יעדה. וכיצד מיעדה לבנו? אם היה⁵⁹ בנו גדול⁶⁰, ונתן רשות לאביו ליעדה לו

פדיונה ויוצאת - הרי שנקנית בכסף. (30) שם טז. בברייתא. וראה למעלה פרק ב הלכה א. (31) משנה שם יד: (32) שם יא: יב. (33) פירוטה אינה ראויה לגירעון, שהרי הגירעון יהיה פחות משווה פרוטה, שאין בו כל ערך (קידושין שם). ובעבד עברי לא כתב רבינו (למעלה פרק ב הלכה א) שאינו נקנה בפרוטה, משום שקניין עבד עברי בכסף נלמד מעבד הנמכר לגוי, שבו נאמר "מכסף מקנתו", מלמד שכסף קונה (כסף משנה). (34) קידושין טז. וכרב חסדא ולא כרב הונא. וטעמו משום שקניין שטר באמה העבריה נלמד מקניין שטר בעבד כנעני, שדינו כקרקע, ושם המוכר כותב השטר, שנאמר (ירמיה לב, יא) "ואקח את ספר המקנה", שירמיה הלוקח קיבל את ספר המקנה מידי חנמאל המוכר. וראה ביקר תפארת להרדב"ז.

ד. אמה העבריה עובדת לש שנים, כעבד שמכרהו בית דין³⁵; שפאמר: פי ימכר לך אחיך העברי או העבריה³⁶. ויוצאת בתחלת שבע. ואם פגע בה יחבל בתוך שש - יוצאה חנם, כעבד³⁷. מת האדון, אף על פי שהניח בן - יוצאה חנם, כנרצע; שפאמר: ואף לאמתך תעשה כן. וכן מגרעת מפדינה³⁸ ויוצאה. ואם³⁹ כתב לה שטר שחרור ומחל על השאר⁴⁰ - יוצאה חנם, כעבד⁴¹.

(35) שאינו נמכר אלא לשש, ואילו מוכר עצמו נמכר גם ליותר משש (למעלה פרק ג הלכה יב). (36) וגומר: "ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעימך". (37) כלומר, ככל העבדים העבריים (בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית דין) שיוצאים ביובל (למעלה פרק ב הלכות ב"ג). ומקור הלכה זו במשנה בקידושין יד: (38) ככתוב (שמות כא, ח): "והפדה". ומזה למדו אף לעבד (קידושין טז). וכן מפורש במשנה שם יד: שגם העבד וגם האמה יוצאים בגירעון כסף. (39) שם טז. בברייתא. (40) ובמחילה בלי שטר אינה יוצאה, כמבואר למעלה פרק ב הלכה יא. (41) בברייתא שם אמרו שעבד קונה עצמו בשטר. וברור שהוא הדין לאמה, שהרי כל עיקר יציאה בשטר נלמד מעבד כנעני, שכתוב בו "או חופשה לא ניתן לה" ולמדו בגזירה שווה "לה-לה" מגט אשה שנאמר בה "וכתב לה" (רש"י שם), ואם כן אין לחלק בין עבד לאמה.

ה. יתרה אמה העבריה, שהיא יוצאה בסימנין. כיצד? כגון שהביאה סימנין ונעשית נערה - יוצאה לחירות בלא כסף. אפלו הביאה סימנין מאחר יום שלקחה - הרי זו יוצאת לחירות. שפאמר: ויוצאה חנם⁴² - רפה לה הפתוב יציאה אחרת בחנם יתר על העבד. מפי השמועה למדו, שהיא הבאת סימני נערות. ותחזור לרשות אביה, עד שתבגר ותצא מרשות אביה⁴³. היתה הפת אילונית, שאין לה ימי נערות, אלא יוצאת מקטנותה לבגר - פיון שפגרה תצא לחרות⁴⁴.

(42) בברייתא קידושין ד. אמרו: "מוציאה חנם אלו ימי

1 - הָרִי הָאֵבֶּ60 אֹמֵר לָהּ בְּפָנַי שְׁנִים: הָרִי אֶת מִקְדָּשְׁתָּ לְבָנִי. 2

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות יעוד קודמת למצות פריה"

והדין הוא ש"אין אמה עבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו קידושין, כדי שתהיה ראויה ליעוד" (ה"א). מכאן נראה גודל הכבוד והעילוי של בת ישראל. שבכדי למכור עבד מספיק שאם גנב ו"אין לו ונמכר בגניבתו", אבל באמה עבריה נאמרו כמה וכמה תנאים: האחד שאינה נמכרת בגנבתה, ורק אם אביה עני ולא מצא מה יאכל ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו, רק אז מותר לו למכור את בתו לאמה לזמן קצר כדי שתסייע בפרנסה וגם אח"כ יוצאת בסימנים. ובנוסף, אין למכרה למי שאין לו יעוד עליה ואינו יכול לשאתה לאשה כי בבית ישראל נראית בגלוי תכליתה, עניין החתונה והקמת בית בישראל.

(על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 372)

(47) קידושין יח. בברייתא וכפירושה על ידי רב ששת. (48) ראה לקמן הלכה ט, שהייעוד כאירוסין ואינו כנישואין. (49) בכורות יג. במשנה. ושם למדו מן הכתוב: אשר לא יעדה והפדה", הרי שהפדיון בא רק אחרי שלא התקיים הייעוד. (50) שאף הפדייה היא מצוה, ראה בספר המצוות, עשה רלד. (51) קידושין יט: ברייתא כלשונה. (52) לשון זו אינה בברייתא שם, אבל נזכרה שם ה: בברייתא, לעניין קידושי אשה. (53) לשון הברייתא שם. וכתנא קמא ולא כרבי יוסי בר יהודה. (54) שלא נשאר עוד שיעור עבודה, שתמורתה פרוטה. (55) והרי זה דומה למקדש מעכשיו ולאחר שלושים יום, שמקודשת לסוף שלושים יום למפרע. (56) ברייתא שם, כלשונה. (57) מסכת עבדים פרק א הלכה ז. וראה במכילתא משפטים פרשה ג. (58) ולא אותה ואת חברתה. (59) ולא קטן. קידושין יט. בעייה של ריש לקיש, שנפתרה על ידי רבי אייבו בשם רבי ינאי. (60) בשמות (כא, ט) מפרש רש"י, שהבן אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיך. ומדברי רבינו נראה שדין הייעוד על ידי האב (ועיין לחם משנה, וראה להלן הלכה ח).

3 ח. אֵין⁶¹ הָאֶדוֹן מֵיעֵד אִמָּה הָעֲבֵרִיָּה לֹא לֹו וְלֹא 4 לְבָנוֹ אֲלֹא מִדַּעְתָּהּ⁶², אֵף עַל פִּי שֶׁכָּכֹר קָבַל אֲבִיהָ 5 מִעוֹתֶיהָ⁶³; שֶׁהֲרִי⁶⁴ הוּא אֹמֵר: יַעֲדָה - מִדַּעְתָּהּ⁶⁵. 6 וְאִם⁶⁶ מֵת הָאֶדוֹן - אֵין בָּנוּ יָכוֹל לַיעֲדָה לֹו, שֶׁהֲרִי 7 יוֹצֵאָה לַחֲרוּת בְּמִיתַת הָאֶדוֹן⁶⁷.

(61) קידושין שם, כפירוש השני של הגמרא למימרא של רבי אייבו בשם רבי ינאי. (62) יש אומרים מרצונה (כסף משנה וכן כתב המאירי, ועיין תוספות קידושין ה. דיבור המתחיל שכן) וראה להלן הלכה יב. (63) כדברי רב נחמן בר יצחק שם. (64) גם זה מדברי רב נחמן בר יצחק שם. (65) יעדה לשון דיעה (רש"י שם דיבור המתחיל שאני הכא). ויש מפרשים שדרשו כן בהיפוך אותיות: ידעה - יעדה, כמו כבש

- כבש, שמלה - שלמה (תורה תמימה שם). (66) הוא דבר פשוט (כסף משנה). (67) משמע שלולא זה היה יכול לייעדה, וראה למעלה הלכה ז, שדין ייעוד הוא על ידי האב דווקא.

8 ט. הַיַּעוֹד⁶⁸ - בְּאֶרוֹסִין⁶⁹, וְאִינוּ כְּנִשְׂוֹאִין. לְפִיכָף⁷⁰, 9 אֵינוּ מִטְמֵא לָהּ⁷¹ וְלֹא יִירָשְׁנָה⁷² וְלֹא מִפְּרִי⁷³ נִדְרֶיהָ 10 עַד שֶׁתִּכְנַס לַחֲפָה. וְאִם שָׁלַשׁ אֲלֶיהָ⁷⁴ לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ - 11 לֹא יַעֲדָה⁷⁵ לֹו, וְלֹא יַעֲדָה לְבָנוֹ, וְלֹא נִפְדִּית בְּגִרְעוֹן 12 כֶּסֶף; וְיִצְאָה חֲנָם - בְּהִכָּאת סִימָנִין, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ⁷⁶, 13 יֵתֵר עַל אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁקֻּנָּה בָּהֶן עֲצָמָה כְּעֶבֶד 14 עֲבָרִי⁷⁷.

(68) קידושין יח: בעייה של רבה בר אבוח שנתפרה. (69) כקידושין. (70) ההבדלים הנ"ל בין אירוסין לנישואין הובאו בגמרא שם. (71) אם כהן הוא, שכהן אינו מתטמא אלא לאשתו הנשואה ולא לארוסה (פרק ב מהלכות אבל הלכה ז). (72) שהבעל יורש אשתו נשואה ולא ארוסה (פרק כ"ב מהלכות אישות הלכות א-ג). (73) היינו, לבדו בלי האב, ראה בפרק י"א מהלכות נדרים הלכה ט. (74) כלשון הכתוב בשמות כא, יא. (75) מכילתא שם. (76) למעלה הלכה ה. (77) למעלה הלכה ד.

15 י. אֵין הָאֶדוֹן⁷⁸ יָכוֹל לְמַכֵּר אִמָּה הָעֲבֵרִיָּה, וְלֹא לְחָנָה 16 לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין רְחוּק בֵּין קְרוֹב⁷⁹. וְאִם מָכַר אוֹ נָתַן 17 - לֹא עָשָׂה כְּלוּם⁸⁰. שְׁנֵאמַר: לְעַם נִכְרִי לֹא יִמְשַׁל 18 לְמִכְרָהּ בְּכַדּוֹ בָּהּ. וְכֵן עֶבֶד עֲבָרִי⁸¹ לֹא יָכוֹל לְמַכְרוֹ 19 לְאַחֵר וְלֹא לְחָנוֹ. וְיִרְאָה לִי, שֶׁלֹּא הַצֵּרֶף הַפְּתוּב 20 לְאַסֵּר דָּבָר זֶה [בְּאֶמְרָה], אֲלֹא מִפְּנֵי שֵׁישׁ לֹו לַיעֲדָה 21 לְבָנוֹ, לְכָף נֶאֱמַר: לְעַם נִכְרִי לֹא יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

שורש ורוחניות ענין אמה עבריה - "כי ימכור איש את בתו לאמה כו" - הוא ירידת הנשמה בגוף, וכשם שאין למכור אמה למי שאין לו עליה יעוד, כך אין הנשמה יורדת בגוף אם לא שנראית מיד בתחילת הירידה התכלית שהיא לצורך עליה, יחוד הקב"ה ונסתת ישראל - שלימות עניין הדירה לעצמותו ית' בתחתונים.

ולכן דווקא באמה עבריה ישנו התנאי של יעוד, כי עבודתה של האשה היא שלימות העבודה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, ודווקא היא המביאה חיטים ופשתן לעשות מהם לבושים ומאכלים לאדם שמהם מקבל החיות והכח לעבודת ה', ועד לתכלית השלימות הולדת בנים ובנות על ידי יחוד איש ואישה תכלית השלימות לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

(על פי לקו"ש חז"ר ע' 372)

(78) כל דברי רבינו מפורשים במכילתא דרשב"י שמות כא, ח. ויש שהביאו מגמרא מפורשת בערכין כח. "יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למוכרה אף כל שיש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם), שוב אינו רשאי למכרה" ולא כרבי אליעזר הדורש "בבגדו בה" - "כיוון שבגדו בה", כלומר, שמכרה לשפחה. (91) שהרי ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט) ואינה יוצאת מרשותו של אב. (92) [ראה למעלה הלכה יב, שרבינו סובר שיעוד אינו אישות לעניין זה, שהרי אינו מייעדה אלא מרצונה ואין זה אלא שפחות בלבד]. (93) בדפוס רומי וכתב־יד תימן: לכהן גדול. (94) ושוב מת היבם ובטלה זיקתה. [ואילו יבמה וגירשה, הרי היא נשואה, ושוב אין לאביה רשות בה]. (95) כמפורש בפרק ד מהלכות ייבום וחליצה הלכה טז. (96) כמפורש שם הלכה כו. (97) אפילו לכהן גדול (רדב"ז), וכוונת רבינו לומר: אף על פי שהיא חליצה פסולה ובכל זאת הרי נפסלה מן הכהונה והיה מקום לומר שאסור לו למכרה לכהן שהרי יש בה שני איסורים גם אלמנה וגם חלוצה, ובכל זאת יש למכרה לכהן גדול. (98) למעלה הלכה יב.

יד. המוכר את בתו, ויצאה בשנים או ביוכל או בגרעון כסף, ועדין היא קטנה - יש לו לחזור ולמכרה פעם שניה, כמו שבאנונו.⁹⁹

(99) למעלה הלכה יג, שמוכרה שפחות אחר שפחות.

טו. המוכר¹⁰⁰ את בתו, ואחר כך הלך וקדשה לאחר: אם רצה האדון ליעד - מיעד¹⁰¹; ואם לא יעד האדון לא לו ולא לבנו - כשתצא מרשות האדון יגמרו קדושיה ותעשה אשת איש.

(100) קידושין יט: כתנא קמא בברייתא ולא כרבי יוסי בר רבי יהודה. (101) שהרי המעות הראשונות שלו, לקידושין ניתנו (למעלה הלכה ז). משל למי שקידש אשה מעכשיו ולאחר שלושים יום אם ירצה, ובא אחר וקידשה בינתיים, שמקודשת לראשון, אם רוצה (גמרא שם).

טז. המוכר¹⁰² את בתו, ופסק על האדון על מנת שלא ליעד אותה, אם רצה האדון ליעד - מיעד; שהתנה על מה שפתוב בתורה, שתנאו בטל.

(102) ברייתא שם וכתנא קמא ולא כרבי מאיר.

פרק חמישי

(1) נכללו בו דיני עבד כנעני במה הוא נקנה ואיך הוא יוצא לחירות.

א. עבד כנעני² נקנה בחמשה דברים, וקונה את עצמו בשלושה. נקנה בכסף, או בשטר, או בחזקה,³ או בחליפין,⁴ או במשיכה.⁵ וקונה את עצמו בכסף,⁷ או בשטר,⁸ או בראשי איברים.⁹ ועבד קטן¹⁰ - הרי הוא ככהמה, ונקנה במשיכה¹¹ כמשיכת הבהמה¹². וכבר באנו בתחלת ספר זה¹³ כל הדרכים שהעבדים נקנין בהן.¹⁴

(2) קידושין כב: במשנה. כל גוי שנמכר לישראל הרי הוא עבד, אלא שכל העבדים נקראו על שם כנען, שכתוב בו (בראשית ט, כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו (רש"י שם). (3) משנה, שם. ולמדו זאת משדה אחוזה: כשם

לו רשות למוכרה" - הרי שאין לו רשות למכור עבדו ושפחתו העבריים. וראה בכסף-משנה למעלה פרק ב הלכה יב שכתב כדברי רבינו כאן בשם הרלב"ג. (79) במכילתא דרשב"י שם למדו כן ממה שנאמר "לעם נכרי לא ימשול וגו'" - "לעם לא ימשול למכרה", כלומר, לקרובים, ולנכרי לא ימשול למכרה" - לרחוקים. (80) כן הוא במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם סימן קפד). (81) במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם) למדו כן בקל וחומר: "אם אמה העבריה שהוא רשאי ליעדה לו ולבנו, אינו רשאי למכרה, עבד עברי שאין לו בו רשות כלל, על אחת כמה וכמה". וראה בכסף משנה.

יא. אין⁸² אמה העבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו⁸³ קדושין, כדי שתהא ראויה ליעוד. פיצד? מוכר⁸⁴ אדם את בתו לאביו⁸⁵; שאף על פי שאין האדון יכול ליעדה לו⁸⁶ - ראויה היא לבנו, שהרי האמה בת אחיו. אבל אינו יכול למכר את בתו לבנו; מפני שאינה ראויה לאדון, שהרי היא אחותו, ולא לבנו, מפני שהיא אחות אביו.

(82) קידושין יח: בברייתא וכתנא קמא ולא כרבי אליעזר. (83) אף על פי שהוא עצמו אינו יכול ליעדה - שמספיק אפשרות כל שהיא של ייעוד (שם כ). (84) שם כ. ברייתא ראשונה, וכפירושה בגמרא. (85) ויש לו בן, כדלהלן. (86) שהרי אסורה לו משום בת בנו (ויקרא יח, י).

יב. יש⁸⁷ לאדם למכר בתו לפסולין, כגון אלמנה⁸⁸ לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט; שאף על פי שהן בלאו, קדושין תופסין בהן.⁸⁹

(87) שם יח: בברייתא. (88) מן האירוסין אבל אלמנה מן הנישואין אינה עוד ברשות האב למכרה (פרק ג מהלכות אישות הלכה יב). והוא הדין לגרושה וחלוצה דלהלן הן מן האירוסין, ואף ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט). (89) כמבואר בפרק ד מהלכות אישות הלכה יד. והמדובר כשאין לו בן לכהן הגדול, שאם יש לו בן, הרי היא ראוייה לבן, כמבואר למעלה הלכה יא (יקר תפארת).

יג. המקדש⁹⁰ את בתו כשהיא קטנה, ונתארמלה או נתגרשה - אינו יכול למכרה; שאין אדם יכול למכר את בתו לשפחות אחר אישות. אבל מוכרה לשפחה אחר שפחות. פיצד? מכרה לשפחות תחלה, ויעד⁹¹ אותה האדון, ומת האדון או גרשה, וחזרה לרשות האב כשהיא קטנה - הרי האב מוכרה פעם שניה⁹², אפילו לכהן⁹³. וכן אם נפלה לפני יבם מן היעוד, וחלץ לה⁹⁴, אף על פי שהיא חליצה פסולה מפני שהיא קטנה⁹⁵ - הרי נפסלה מן הפהמה⁹⁶; ויש לו למכרה לכהן⁹⁷, הואיל וקדושין תופסין בה, כמו שנתבאר.⁹⁸

(90) קידושין יח. בברייתא, וכתנא קמא וכרבי עקיבא הדורש "לא ימשול למכרה בבגדו בה" - "כיוון שפירש טליתו עליה (כלומר כיוון שנמסרה לאישות - רב נחמן בר יצחק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ג אייר - ספר קנין - הלכות עבדים קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי"א את בן חורין, או הרי"א את של עֶצְמָה, או אין
 לי עֶסֶק בָּךְ²⁵, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה בְּעֵינֵי זֶה²⁶, שָׁזָה²⁷
 הוא גופו²⁸ שֶׁל גֵּט שְׁחֹרֵר, וּמוֹסֵר לוֹ אֶת הַשְּׁטֵר
 בְּפָנֵי שְׁנֵי עֲדִים²⁹, או שְׁהִי הָעֲדִים חֲתוּמִים בּוֹ
 וּמִסְרֵה לוֹ בִּינֵי לְבִינֵי - הָרִי זֶה יֵצֵא לַחֲרוּת³⁰, שְׁהִי
 גִטּוֹ וְיִדּוּ³¹ בְּאֵין בְּאֶחָד³². אָמַר לוֹ שְׁלֹא בִּכְתָב³³: הָרִי
 אֶת בֶּן חוֹרִין, הָרִי אֶת שְׁלֵשׁ עֶצְמָה, אִם עַל פִּי שְׁהִי עִידוֹ
 עָלָיו עֲדִים בְּבֵית דִּין, וְאִם עַל פִּי שְׁקִנּוֹ מִיָּדוֹ³⁴ -
 עֲדִין לֹא נִשְׁתַּחֲרַר; שְׁאִין הָעֶבֶד יוֹצֵא לַחֲרוּת אֶלָּא
 בְּכֶסֶף אוֹ בְּשִׁטְר³⁵ אוֹ בְּרֹאשֵׁי אֵיכָרִים³⁶. וְהַפְּתִיב³⁷
 לְשִׁפְחָתוֹ: הָרִי אֶת מִתְרַת לְכָל אָדָם - לֹא אָמַר
 כְּלוּם³⁸.

(23) כן הוא בקידושין ט. לענין שטר קידושין, ושם כו. לענין
 שטר מכירה בשדה. וסובר רבינו שהוא-הדין בעבד.
 (24) גיטין פה: במשנה. (25) גיטין מג: בברייתא. ושם פה:
 וקידושין ו: בעיא שנפתרה מברייתא זו. (26) כל דיבור
 שמשמעותו חרות, המתאים לעבד. (27) משנה, שם.
 (28) עיקרו, יסודו. (29) הם הנקראים "עדי מסירה", וראה
 בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו שתקנת חכמים היא שיהיו
 העדים חותמים על הגט, נוסף על זה שנתנו לה בפני עדי
 מסירה. (30) בהלכות גירושין שם הלכה טז, כתב רבינו
 "חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבניה וכו' הרי זה
 כשר", ואם כן גם כאן בעבר ומסר. (31) כלומר, היותו
 ברשות עצמו. (32) קידושין כג. שאם לא כן אינו משוחרר,
 שהרי לא יצא הגט מרשותו של האדון, שיד העבד כידו.
 (33) בגיטין מ: "האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, עשוי
 בן חורין; הרי הוא בן חורין - הרי הוא בן חורין - אמר
 רבי יוחנן, וכולן בשטר" (וראה להלן פרק ו הלכה ב) - הרי
 שבאמירה בלבד אינו משתחרר. ויש שלמדו זאת מגזירה-
 שוה "לה" "לה" מאשה - מה אשה אינה יוצאת אלא בכתב
 ולא בדיבור, אף עבד כן (רדב"ז). (34) בקנין סודר. ואע"פ
 שעבד נקנה בחליפין (=קנין סודר), כמבואר למעלה הלכה
 א - סובר רבינו שכיון שלא נזכר בגמרא קנין חליפין אלא
 לגבי זה שהוא נקנה (קידושין כב:) ולא לגבי זה שהוא קונה
 עצמו, נראה שאין העבד קונה עצמו בחליפין, וראה להלן.
 ומה שאמרו בגיטין ט: במעשה של שפחה כנענית שאדונה
 נתן לה כובע, ואמר לה: קני הכובע וקני נפשך, ואמרו שם
 שלא יצאה לחירות מפני שהאדון נתן לה, ולא היא נתנה
 לו - הרי שהיא קונה עצמה בקנין חליפין אילו היתה היא
 הנותנת - סובר רבינו שהמודבר בקנין כסף (ראה למעלה
 הערה טו) ולא בקנין חליפין, והראב"ד חולק על רבינו,
 וכתב "שהקנין הוא ככסף מההוא מעשה דכומתא".
 (35) שנזכרו במשנה, שם כב: (36) שנזכרו בברייתא, שם
 כד. ואילו קנין סודר לא נזכר בדין קונה עצמו. (37) גיטין
 פה: וקידושין ו: (38) שזהו לשון גט אישות, ולא לשון
 גט שחרור.

ד. פִּיצֵד בְּרֹאשֵׁי אֵיכָרִים? הַמֶּכֶה אֶת עַבְדּוֹ בְּכֹנֶה³⁹,
 וְחִסְרוֹ⁴⁰ אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים רֹאשֵׁי אֵיכָרִים⁴¹
 שְׁאִין בֶּן חוֹרִין - יֵצֵא לַחֲרוּת, וְצָרִיף גֵּט שְׁחֹרֵר⁴².

ששדה אחוזה נקנית בכסף בשטר ובחזקה, כן עבד כנעני
 נקנה (גמרא שם). (4) ברייתא שם. (5) מימרא של
 שמואל שם. (6) משנה, שם. (7) [אין לקנין כסף מקור
 בתורה, אבל סברא היא: כשם שיכול למכרו לאחר, כן יכול
 למכרו לו, כלומר לעבד עצמו. וראה גיטין ט: בברייתא
 של רבי ובקידושין כג. בדברי אביי: "כסף הואיל וקני ליה
 וכו' מקני ליה"]. (8) נלמד בגזירה-שוה "לה" "לה" מגט
 אשה. (9) ברייתא שם כד. (10) שם כב: מימרא של רב
 אשי. (11) כלומר אף במשיכה, אבל הוא נקנה גם בכסף,
 בשטר ובחזקה ככל העבדים (יקר תפארת). (12) שקורא
 לה והיא באה. מה-שאין-כן בעבד גדול, כיון שיש לו דעת,
 וכשהוא קורא לו הוא בא על דעת עצמו אינו נקנה במשיכה
 הנ"ל, אלא בתקפו בכח (שם). (13) כלומר, בספר קנין.
 והוא בפ"ב מהלכות מכירה הלכה א"ד. (14) ולפיכך לא
 בא לבאר כאן אלא הדרכים שהוא קונה עצמו בהן, כדלהלן.

ב. פִּיצֵד¹⁵ קוֹנֶה אֶת עַצְמוֹ בְּכֶסֶף? בְּגוֹן שְׁנֵתָן אֶחָד
 לְרֵבּוֹ מַעוֹת, וְאָמַר לוֹ: עַל מְנַת שְׁיֵצֵא עַבְדְּךָ בְּהֵם
 לַחֲרוּת - בִּין שְׁקַבֵּל הָרֵב אֶת הַכֶּסֶף אוֹ שְׁנֵה כֶּסֶף¹⁶
 יֵצֵא הָעֶבֶד לַחֲרוּת. וְאִין צָרִיף דַּעַת הָעֶבֶד¹⁷; שְׁזִכּוֹת
 הִיא לֹא¹⁸, וְזִכִּין לְאָדָם שְׁלֹא בְּפָנָיו. וְכֵן¹⁹ אִם נָתַן
 אֶחָד לְעַבְדֵּי מַעוֹת, וְאָמַר: עַל מְנַת שְׁתַּצֵּא בְּהֵן
 לַחֲרוּת²⁰: אִם רָצָה הָאָדוֹן²¹ לְקַבֵּל הַמַּעוֹת - יֵצֵא
 הָעֶבֶד לַחֲרוּת; וְאִם לֹא רָצָה - לֹא קִנְהָ הָעֶבֶד
 הַמַּעוֹת, שְׁלֹא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנַת שְׁיֵצֵא בְּהֵם
 לַחֲרוּת. וְאֶחָד הַכֶּסֶף אוֹ שְׁנֵה כֶּסֶף בִּין לְקִנּוּת²² בִּין
 לְהַקְנוּת עַצְמוֹ לוֹ.

(15) שם כב: במשנה, כחכמים (ולא כרבי מאיר, ולא כרבי
 שמעון בן אלעזר, שם כג.). שלפי דבריהם עבד יוצא בכסף
 על-ידי עצמו, אם נתנו לו כסף על-מנת שיצא בו לחירות,
 שבאופן זה לא קנה ממנו האדון (פ"ג מהלכות זכיה ומתנה
 הלכה יג"ד) בשטר על-ידי עצמו, שגיטו וידו באין כאחת,
 וכמו כן יוצא בין בכסף ובין בשטר - על-ידי אחרים, אף
 שלא מדעתו, שזכות היא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות.
 ויבואר להלן. (16) [כן נראה בגיטין ט: שאם נתן העבד
 כומתא (=כובע) לרבו - שיצא לחירות, ומדין כסף הוא, ולא
 מדין חליפין, שאין העבד יוצא בחליפין, לדעת רבינו. ועיין
 רמב"ן בחידושו שם, ולהלן הלכה ג ובהערות כא ולג שם].
 (17) אבל בעל-כרחו של עבד אין לפדותו (לחם-משנה).
 (18) שיוצא מתחת רבו לחירות, כחכמים ולא כרבי מאיר
 (שם). (19) משנה, שם כב: כחכמים. (20) שאם לא התנה
 כן - כל מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ופ"ג מהלכות
 זכיה ומתנה הלכה יג). (21) כן מפורש במכילתא
 (משפטים, סוף פרשה ט) "רבי ישמעאל אומר, עבד כנעני
 אין לו פדיון לעולם ואינו יוצא אלא לרצון, שנאמר
 והתנחלתם אותם - שעבד כנעני כשדה אחוזה לעולם"
 (הגר"א יורה-דעה סימן רסז ס"ק טו). (22) שכיון שמקנה
 עצמו לו בשוה כסף כמבואר למעלה (הלכה א והערה טו),
 כמו כן יכול לקנותו בשוה כסף.

ג. פִּיצֵד בְּשִׁטְר? פּוֹתֵב לוֹ עַל הַנִּיר אוֹ עַל הַחֶרֶס²³:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 **אם פנ⁴³, למה נאמר בתורה⁴⁴ שן ועין? לדון מהן:**
 2 **מה שן ועין - מומין שבגלוי ואינן חוזרין⁴⁵, אף כל**
 3 **מומין שבגלוי ואינן חוזרין - יצא העבד בו לחרות.**
 4 **אבל המסרס עבדו בפנימים⁴⁶, או החותף לשונו -**
 5 **אינו יוצא לחרות, שאינן מומין שבגלוי⁴⁷. וכן⁴⁸**
 6 **המפיל שן הקטן - אינו יוצא לחרות, שהרי סופו**
 7 **לחזור.**

(39) כלומר: לנגוע באיברי העבד, אע"פ שלא נתכוין להזיק, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יג. ומקור הדברים בקידושין כד: בברייתא, כחכמים וכרבי אליעזר ולא כרשב"ג. (40) הזיקו. או כפשוטו, שהוציא את האבר, וראה לקמן. (41) לקמן הלכה ה, נמנו כולם. (42) קידושין כד: ברייתא, וכרבי שמעון ורבי אליעזר ורבי עקיבא (ולא כרבי מאיר ורבי טרפון). ולמדו זאת בגזירה-שוה "שילוח" "שילוח" מאשה - "מה אשה בשטר (=בגט), אף עבד נמי בשטר" (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, שגם היוצא בשן ועין צריך גט שחרור, ושלא כדעת המכריעים בין רבי טרפון ורבי עקיבא, שבשן ועין צריך גט שחרור, ובכ"ד ראשי אברים צריך גט שחרור. וראה ב'ענינים למשפט' שם. (43) שם כד. וכד: (44) שמות כא. כרכו. (45) מבריאם, חוזרים לברייתם. (46) מסתימת לשון רבינו נראה שאין חילוק בין נשאר תלויים בכיס לבין ניתקו לגמרי. אבל הרא"ש מבדיל ביניהם (כסף-משנה). (47) אף-על-פי שרבי אומר שהמסרס בביצים יוצא לחירות (קידושין שם), ובן עזאי אומר שהחותך לשונו יוצא לחירות (שם) - פסק רבינו כתנא-קמא שבברייתא שם, שאמר שבכ"ד ראשי אברים יוצא לחירות. ומשמע מדבריו שאינו יוצא לא בביצים ולא בלשון. וראה בכסף-משנה, ובתוספות המיוחסות לר"י הזקן שם. (48) שם כד: ולמדו כן מ"עין", מה "עין" שאינה חוזרת, אף "שן" שאינה חוזרת, יצאה "שן חלב" (שן של קטן) שחוזרת.

8 **ה. אין יוצא בראשי איברים אלא עבדים שפלו**
 9 **וטבלו, שהרי ישנן במקצת מצות⁴⁹; אבל העבד**
 10 **שהוא בגייתו - אינו יוצא בראשי איברים⁵⁰. אלו⁵¹**
 11 **הן ראשי איברים שאינן חוזרין: אצבעות ידים**
 12 **ורגלים - עשרים, ראשי האזנים, וראש החטם,**
 13 **וראש הגויה, וראשי הדדין שבאשה⁵². אבל העינים**
 14 **והשנים - הרי הן מפרשין בתורה⁵³.**

(49) כאשה (חגיגה ד.). (50) [שעבד שהוא מחויב במצוות הוא בכלל "לא יוסיף פן יוסיף להכותו וגו' ונקלה מאחיק". כי אחיק הוא במצוות (בבא-קמא פח.) וכן מפורש במכות ח: שהמכה עבד לוקה, וכן פסק רבינו בפט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב. וכן הוא בשו"ע חושן-משפט סימן תכ סעיף ב: "הכה עבד כנעני לוקה הוא, שהרי חייב במצוות". ומה שכתב רבינו בס"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ג: "הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה", לא בא להוציא מכלל זה את המכה עבדו, אלא שבעבד חבירו אינו לוקה אלא בהכאה שאין בה שוה פרוטה. אבל בשיש בה שוה פרוטה, שחייב לשלם, משלם ואינו לוקה. ואילו

בעבדו, לוקה אפילו בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שהרי הוא שלו ופטור משלם לו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה י (ב"ח בחושן-משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ו). ומה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יב: "שעבדו יש לו רשות להכותו" (ראה 'מנחת חינוך' מצוה מט) - ברור כי אין זה אלא בשבט ובמקל ורצועה וכיוצא בהן, כמו שכתב שם הלכה יג לענין רציחה, אבל לעקור שיניו ולהוציא עיניו או לחתוך ראשי איבריו - לא ניתנה לו רשות (אלא שיש להעיר, הלא אפילו באופן שלא נתכוין להזיק הוא יוצא לחירות כדלהלן הלכה יג, וצ"ע). וכן כתב רש"י בגיטין כא: על מה שאמרו שם "בשלמא יד דעבד, לא אפשר למקצייה" - "דשייך במצוות ואינו ראוי לחבל בו, ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי איברים, אלמא אינו ראוי לחבל בו". וכן מסתבר, שהרי יציאה בראשי איברים היא קנס (ראה בבא-קמא עד: ולהלן הלכה יז) ואם אין איסור לחבול בו, לא שייך לקנסו, אבל עד שנשאר בגיותו שאין בו איסור "לא יוסיף להכותו" - אינו יוצא בראשי איברים]. (51) משנה בנגעים, והובאה בקידושין כה. (52) אבל ראשי דדים שבאיש אינם בולטים כל כך, ואינם מום שבגלוי, כדעת תנא-קמא בברייתא שם, ולא כרבי יהודה (כן נראה ב"יקק תפארת' להרדב"ז, אבל עיין לחם-משנה). (53) כלומר, ואינם כלולים במנין כ"ד אברים.

15 **ו. היתה⁵⁴ לו אצבע יתרה וחתכה, אם⁵⁵ נספרת⁵⁶ על**
 16 **גב היד - עבד יוצא בה לחרות. היתה⁵⁷ עינו סמויה**
 17 **וחטטה⁵⁸ - עבד יוצא בה לחרות, שהרי חסרו**
 18 **אבר⁵⁹. והוא הדין לאחד מראשי איברים⁶⁰ שהוא**
 19 **בטל ואינו עושה בו מלאכה, שאם חתכו - הרי**
 20 **חסרו אבר, ויצא לחרות.**

(54) קידושין כד: - כה. מימרא של רבי חייא בר אשי בשם רב. (55) מימרא של רב הונא, שם. (56) מונחת בשורת האצבעות. (57) מימרא של רב ששת, שם כד: (58) כלומר, הוציאה מן הגוף. (59) ההנמקה שם. (60) דוקא אחד מכ"ד ראשי איברים, אבל שן שאינה בכלל (כדלעיל הלכה ו) - אינה בכלל זה, שהרי אינו בכלל איברי האדם, ואינו מחוסר אבר אם הפיל לו שן נודדת שלא היה משתמש בה מקודם, כדלהלן הלכה ט (הרדב"ז).

21 **ז. הפה⁶¹ על עינו וסמא⁶², על אָזְנוֹ וחרשה⁶³ -**
 22 **עבד יוצא בהן לחרות⁶⁴. הפה פנגד עינו⁶⁵ ואינו**
 23 **רואה, פנגד אָזְנוֹ ואינו שומע - אין עבד יוצא בהן**
 24 **לחרות⁶⁶.**

(61) קידושין כד: (62) אף שלא חסרה, כיון שהוציאה מהשימוש - הרי זה מום שבגלוי. (63) וחרשות היא מום גלוי, כי התנהגות החרש מעידה על חרשותו. ועוד שהאוזן היא בגלוי (כסף-משנה בשם ה'תוספות'). (64) שהרי הוא עשה מעשה, שטמאו וחרשו. (65) כלומר, הכה בכותל ונבעת מחמת הקול. וכן להלן ב"הכהו כנגד אזנו" (רש"י שם). (66) שהעבד עצמו הביא את העיוורון ואת החרשות על-ידי הזדעזעותו (גמרא שם).

בקידושין. (81) בגמרא שם למדו כן מ"ושחתה", אבל במכילתא דרשב"י שם - כדברי רבינו.
יב. הושיט⁸² ידו למעי שפחתו וסמא עין העבר
שפמעה - לא יצא לחירות; שהרי לא ידע דבר
שיתפון לו⁸³.

(82) קידושין שם, ברייתא של רבי אליעזר. (83) ומודים
בוה רבנן דרשב"ג (קידושין שם).

יג. הרי⁸⁴ שהיה רבו רופא, ואמר לו: כהל לי עיני,
וסמא; חתור לי שני, והפילה - שחק באדון, ויצא
לחירות. שאף על פי שלא נתפון להזיק, הרי נתפון
לנגע באיברי העבד, ונתפון⁸⁵ בהן. ואין צריך
לומר, אם היתה עין העבד פואבת, והיה רבו אמן
ועקרה⁸⁶ לו, שהרי יצא⁸⁷ לחירות.

(84) שם בברייתא, וכחכמים ולא כרשב"ג. (85) שהתכוון
לטובה, לרפא, ונכנס מתוך כך בסיכון, והפיל את האבר.
[ובכ"י תימן: "לסכן", ואולי צ"ל "לחקק"]. (86) שהתכוון
להוציא את האבר, ואע"פ שכוונתו היתה לטובת העבד.
(87) כלומר: שיצא.

יד. המפיל⁸⁸ שן עבדו וסמא את עינו - הרי יצא
לחירות בפשו, ונותן לו דמי עינו⁸⁹. וכן כל פיוצא
בזה⁹⁰.

(88) גיטין מב. ברייתא כלשונה. (89) [בפ"ד מהלכות חובל
ומזיק הלכה יא, כתב רבינו: "המפיל שן עבדו ואחר-כך
סימא עינו, יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו, ואם תפס
אין מוציאין מידו", שספק הוא אם מעוכב גט שחרור (ראה
למעלה הלכה ד) קנסו של רבו או קנסו של עצמו (גיטין
שם, וכן בדברי רבינו שם). וכאן לא נחית רבינו אלא
להשמיענו שלא נטעה ונאמר, שהמפיל שינו ועינו יוצא
בשתייה ואין כאן תשלומין כלל, כקושיית רבי זירא
בבבא-קמא עד. עד: ואמנם במפיל שתי שיניו או סימא שתי
עיניו "הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום", כמפורש
במכילתא, ולכן השמיע לנו רבינו שהמפיל שינו וסימא עינו
- אינו כמפיל שתי שיניים וסימא שתי עיניים, אלא יוצא
לחירות ונותן לו דמי עינו, וכמו שאמר אב"י בבבא-קמא
שם: "תחת עינו ולא תחת עינו ושינו, תחת שינו ולא תחת
שינו ועינו", אבל לא נחית להשמיענו למי שייך הקנס, אם
לרב אם לעבד, וסמך על מה שכתב בפ"ד מהלכות חובל
ומזיק שם, שספק הוא ואם תפס אין מוציאין מידו, ועיין
כסף-משנה ודרב"י. (90) כגון סימא את עינו והפיל את
שינו (ראה בבא-קמא שם). והוא-הדין לחסרו שנים מראשי
איבריו שיוצא בראשון ונותן לו דמי השני.

טו. מי⁹¹ שהציץ עבד וחתיו בן חורין⁹², ועבד של
שני שתפין - אינו יוצא בראשי איברים⁹³, לפי
שאינו מיוחד לרבו⁹⁴ שתחבל בו.

(91) בבא-קמא צ. ברייתא, שזיהו אותה עם שיטת רבי
אליעזר. (92) ראה להלן פ"ז הלכה ד. (93) יש להבין
בחצי עבד וחצי בן חורין, מה לנו אם יוצא בראשי איברים

ח. הפה⁶⁷ על עינו וחסרה⁶⁸ מאורה, על שנו
ונדדה: אם יכול להשתמש בהם - אינו יוצא
לחירות⁶⁹; ואם לאו⁷⁰ - יצא לחירות.

(67) שם בברייתא. (68) בכ"י תימן: "וחסר". (69) שאין
זה מום גמור. (70) שאז הוא מום גמור.

ט. היתה⁷¹ עינו בפה וחסר מאורה או שנו נודדת,
והפחו האדון והפיל השן הנודדת או סמא העין
הפה: אם היה משתמש בהן כל שהוא⁷² - יצא
לחירות; ואם לאו⁷³ - לא יצא לחירות⁷⁴.

(71) ברייתא שם. (72) מקודם, לפני שהפילה או סמאה,
שאם כן היה מקודם אבר בעל שימוש. (73) שהיה האבר
מבוטל מקודם. (74) ואין כאן משום חיסור אבר, שבעין
מדובר שסמאה ולא חטטה (ראה למעלה הלכה ו), ובשן
אין חסרון אבר, כמו שכתבנו למעלה שם הערה נט. ויש
שכתבו עוד, ששן נודדת כיון שעומדת ליפול הרי היא
כאילו כבר נפלה ואין זה חיסור אבר (מהר"י בי רב).

י. הפה⁷⁵ על ידו וצבתה⁷⁶ ידו וסופה לחזור - אינו
יוצא לחירות⁷⁷. תלש⁷⁸ בזקנו ודלדל בו עצם מן
הלחי - יצא לחירות; שהרי בטל מעשה השנים
הקבועות באותו העצם⁷⁹.

(75) שם בברייתא. (76) נתנפחה, ובגמרא שם "וצמתה",
כלומר "יבשה". (77) כמבואר למעלה הלכה ד. ואם אין
סופה לחזור - יצא לחירות, שהרי ביטל ראשי איברים
(רדב"ז). (78) אף זה בברייתא, שם. (79) כלומר, אף-על-
פי שהעצם אינו מום שבגלוי (ראה למעלה הלכה ד) - הרי
ביטל מעשה השניים, שהן מום שבגלוי. וכן מפרש רבינו
בסוגיית הגמרא בקידושין שם. ועיין כסף-משנה ותוספות
המיוחסות לר"י שם בגליון.

יא. הפיל את שנו או סמא את עינו בלא פונה, פגון
שזרק אבן לבהמה ונפלה בעבד והפילה את שנו
והתכה אצבעו - לא יצא לחירות⁸⁰; שגאמר: אם שן
עבדו או שן אמתו נפיל⁸¹ - עד שיתפון.

(80) בבבא-קמא כו: אמר רבה, שדין זה תלוי בפלוגתת
רשב"ג ורבנן בברייתא שם, בענין "היה רבו רופא ואמר לו
לכחול עינו וסימא וכו'", שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג
לא יצא עד שיתכוין לשחתה (הובאה גם בקידושין כד:).
והוא-הדין להפיל אבן שלא בכוונה, שלרבנן יצא לחירות,
ולרשב"ג לא יצא לחירות. ולפי"ז אין להבין דברי רבינו,
שהרי הוא פסק (להלן הלכה יג) כרבנן, בענין היה רבו רופא
וכו', ולמה פסק כאן שלא יצא לחירות? צריך לומר, שרבינו
סמך על הסוגיא בקידושין שם, שאמרו שמודים רבנן
בהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעה, שאינו
יוצא לחירות, כיון שלא נתכוין כלל לעין, וכן פסק רבינו
להלן הלכה יב, והוא-הדין בהפילה, שלא נתכוין לעין כלל
(תוספות המיוחסות לר"י הזקן שם, וכסף-משנה ולחם-
משנה). וראה ב'תוספות' לבבא-קמא וקידושין שם, שהעירו
על הסתירה שבין הסוגיא בבבא-קמא לבין הסוגיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפיל שינו ולא סימא עינו, וכן כתב בכסף-משנה. ומקור הלכה זו במשנה שבועות שם, וראה בפ"ח מהלכות שבועות הלכה ב. (105) מקרבן שבועה. (106) ואם כן, לא הפסידו ממון בשבועתו. (107) פרק א הלכה ה.

פרק ששי

(1) ביאר בו רבינו דיני שחרור עבד כנעני, ולא נשלמו ההלכות.

- א. הכותב גט שחרור לעבדו, וזכה לו בו על ידי אחר, ואמר: זכה בגט זה לפלוני עבדי - יצא לחרות, אף על פי שלא הגיע גט לידו; שזכין לאדם שלא בפניו.¹⁴ אבל אם אמר: תנו גט זה לעבדי - אינו יכול לחזור בו,¹⁵ ולא יצא העבד לחרות עד שיגיע הגט לידו.¹⁶ לפיכך, האומר: תנו גט זה לעבדי, ונתן - לא יתנו לאחר מיתה.¹⁷

(2) קידושין כב: גיטין יא: כחכמים ולא כרבי מאיר. (3) כיון שהשתמש בביטוי זה: "זכה", כוונתו ליזכות לו מיד. וראה להלן לענין הביטוי "תן". (4) כלל מפורסם בתלמוד, והוא בגיטין שם במשנה ובעוד כמה מקומות. (5) גיטין שם. וכחכמים ולא כרבי מאיר. (6) יוצא מתוך ההלכה המבוארת להלן. (7) שהרי אינו משוחרר עד שיבוא הגט לידו, ומכיון שמת, אין גט שחרור לאחר מיתה. מקור הלכה זו בגיטין יג. במשנה. ובכדי ליישב את הסתירה בין משנה זו למשנה הקודמת, שם יא: שלדברי חכמים אם אמר תנו גט שחרור זה לעבדי אינו יכול לחזור בו, מפני שזכות הוא לו, כתב הר"ף שאינו יכול לחזור בו - אינו משוחרר עד שיגיע הגט לידו. וכל זה באומר "תנו", שכיון שלא אמר "זכו", בוודאי אינו רוצה לשחררו אלא משעה שיתנו השטר לידו, אבל אם אמר "זכו" - זכו לו מיד. וזהו דעת רבינו. וראה ברש"י לגיטין ט: . ובמשנה שם יג. חזר בו ופירש אחרת, וראה ב'תוספות' ט: ד"ה לא יתנו.

- ב. הכותב בשטר: עשיתי פלוני עבדי בן חורין, או נעשה פלוני עבדי בן חורין, או הרי הוא בן חורין - הרי זה יצא לחרות. כתב בשטר: אעשנו בן חורין - לא יצא לחרות.¹⁸

(8) גיטין מ: בברייתא. כפירושו של רבי יוחנן שם. (9) שזהו לשון עתיד, שהוא מבטיח לעשותו בן חורין, ולא שעושה אותו מיד. וכדעת חכמים בברייתא שם ולא כרבי.

- ג. האומר: עשיתי פלוני עבדי בן חורין, והוא אומר: לא עשאיני - חוששין שמה זכה לו על ידי אחר.¹¹ אמר: פתבתי גט שחרור ונתתי לו, והוא אומר: לא פתב ולא נתן - הודאת בעל דין כמאה עדים,¹³ והרי זה עבד עד שישחררנו בפנינו.¹²

(10) ברייתא שם. (11) ואין כאן הודעת בעל-דין מצד העבד, כדלהלן, כי הרי העבד לא ידע כלל משחרור זה. ויש אומרים כי הוא משוחרר בוודאות, ומצאנו לשון "חוששין" שהיא בתורת ודאי ('תוספות' שם ד"ה חיישין). ויש שכתבו כי כן דעת רבינו ('יקר תפארת', ועיין שם בהערות).

או לא, הלא כל חצי עבד וחצי בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין (להלן פ"ז הלכה ז) אף זה שאינו יוצא בראשי איברים, ואף אם נפסוק שהוא יוצא בראשי איברים, לא יוציאנו בלי גט שחרור, שהרי כל היוצא בראשי איברים צריך גט שחרור (למעלה הלכה ד), ואם כן מה לנו אם חצי עבד וחצי בן חורין יוצא בראשי איברים או לא, הלא בין כה וכה צריך הוא גט שחרור? - הבדל גדול בדבר, שאם אינו יוצא בראשי איברים, כותב העבד שטר על חצי דמיו ונותן לאדון (להלן פ"ז שם), אבל אם יוצא בראשי איברים אינו צריך לכתוב שטר על חצי דמיו (רדב"ז). (94) שאין לו בו אלא חצי בלבד, והתורה אמרה "עבדו", והיינו עבדו המיוחד לו (בבא-קמא שם).

- טז. עבדי צאן פרזל⁹⁵ - יוצאין בראשי איברים, אם חסרן הפעל, אבל לא האשה. ועבדי מלוג⁹⁶ - אינן יוצאין בראשי איברים. לא אם הפיל הפעל, שהרי אין לו בהם אלא פרות⁹⁷; ולא אם הפילה אותן האשה⁹⁸, מפני שאינן מיוחדין לה⁹⁹.

(95) שהבעל מקבל אחריות מלאה עליהם (פ"ז מהלכות אישות הלכה א), והרי זה עבדו המיוחד לו (רדב"ז), כן יוצא מתוך הסוגיא בבבא-קמא פט: שלא דיברו אלא על עבדי נכסי מלוג כדלהלן, משמע שעבדי צאן ברזל הם שלו בלבד. (96) בבא-קמא שם. וראה הלכה אישות שם הערה ט. (97) וקנין פירות אינו קנין הגוף (פ"ד מהלכות ביכורים הלכה ו), ואפילו אם הוא קנין הגוף, הרי גם לאשה חלק בהם, שהלא הגוף נשאר בידה, ואם כן אינו עבדו המיוחד לו. וראה בבא-קמא צ. ב'תוספות' ד"ה רבי מאיר. (98) אע"פ שהגוף שלה. (99) כרבי אליעזר, שם.

- יז. יציאת העבד בראשי איברים נוהגת בכל מקום¹⁰⁰ ובכל זמן¹⁰¹. ואין דנין בו אלא בבית דין סמוכין¹⁰², מפני שהוא קנס¹⁰³. לפיכך, העבד שאמר לרבו: הפלת את שני וסמית את עיני, והאדון אומר לו: עשיתי זה - פטור¹⁰⁵. שאם יודה מעצמו - אינו חייב להוציאו לחרות בלא עדים. שתמודה בקנס - פטור¹⁰⁶. כמו שפארנו בהלכות גנבה¹⁰⁷, שכל מודה בקנס - פטור מלשלמו.

(100) בין בארץ ובין בחוצה לארץ. (101) בניגוד לעבד עברי שאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (למעלה פרק א' הלכה י). (102) איש מפי איש עד משה רבינו (פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה א). [ואעפ"כ כתב למעלה שיציאת עבד בראשי איברים נוהגת בכל זמן, שלפי שיטתו יתכן שבכל זמן יהיו בתי דינים סמוכים, אם יסכימו עליהם כל החכמים שבארץ ישראל, כמו שכתב בהלכות סנהדרין שם הלכה יא]. (103) כן מבואר בבבא-קמא עד: ובשבועות לו: וכל זה לענין הדין, שאינם יכולים לדון אלא אם הם סמוכים, אבל אם העבד תפס ומחזיק בעצמו כבן חורין - יצא לחירות, כמפורש בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז, שתפיסה מועילה בקנס אפילו בזמן שאין סמוכין [וראה להלן פ"ח הלכה ד, והערה כה]. (104) בכ"י תימן: "אומר לא", ובדפוס רומי: "אומר לו לא". והיינו שנשבע שלא

(12) ברייתא שם. (13) שכין שאומר שכתב ונתן לו, והוא אומר שלא קיבל - הודאת העבד כמאה עדים. והודאת הנותן אינה חשובה כי סבור לפעמים שקיבל והוא לא קיבל ('תוספות' שם ד"ה הודאת).

ד. מ¹⁴ שצוה בשעת מיתתו: פלונית שפחתי אל ישתעבדו בה יורשי - הרי זו שפחה פשהיתה¹⁵, ואסור ליורשים להשתעבד בה¹⁶, מפני שצוה לקיים דברי המת. וכן¹⁷ אם אמר: עשו לה קרת רוח - כופין את היורשין ואין משתעבדין בה אלא במלאכה שהיא רוצה בה¹⁸. צוה ואמר: שחררה - כופין את היורשין לשחרר אותה¹⁹.

ו. כל שטר³² שיש עליו אפלו עד אחד פותי - פסול³³, חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים, שהן פשוטין בעד אחד ישאל ועד אחד פותי³⁴. והוא שהיה פותי חבר³⁵. ובזמן הזה³⁶, שהפוחים פועבדי פוכבים לכל דבריהם³⁷, אנו למדין מהן לצדוקים³⁸. שהצדוקים בזמן הזה כמו פותים פאותו הזמן, קדם שגזרו עליהם שהיו פועבדי פוכבים לכל דבריהם. בגט אשה³⁹ הוא אומר: וכתב לה - לשמה; ובגט שחרור הוא אומר: או חפשה לא נתן לה⁴⁰ - עד שיתבב לשמה. בגט אשה הוא אומר: וכתב ונתן - מי שאינו מחסר אלא נתינה, נצא הכותב מחסר ואחר כך קצץ, שהרי מחסר קציצה ונתינה⁴¹; ובגט שחרור הוא אומר: נתן לה⁴² - לא יהיה מחסר אלא נתינה. אחד⁴³ גטי נשים ושחרורי עבדים אינן חותמין עליהם אלא זה בפני זה. וכבר בארנו טעם הדבר בהלכות גרושין⁴⁴.

(14) שם מ. וכרבי אמי ורבי אסי בתשובתם למימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, ושרבי יוחנן הסכים להם מתוך שתיקה. (15) שאין זה לשון שחרור. (16) אבל בניה - עבדים. (17) שם, מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. (18) אבל אין כופין את היורשים לשחררה, אף-על-פי שהיא דורשת זאת מהם. ודעת רש"י שם, שאם לא נתקרה דעתה עד שיסחררה - כופים אותה לשחררה. (19) שמצוה לקיים דברי המת.

ה. בששה²⁰ דברים שוין שחרורי עבדים לגטי נשים, ובשאר דברים הרי הן כשאר כל השטרות²¹. ואלו הן הששה²²: פסולים בערפאות²³ של עובדי פוכבים²⁴. וכשרין בעד פותי²⁵. וצריכין פתיכה לשם המשחרר²⁶ עצמו. ואין נכתבין במחבר. ואין חותמין עליהם אלא זה בפני זה²⁷. אחד גטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוין למוליד ולמביא²⁸. כיצד? כל השטרות²⁹ העולים בערפאות של עובדי פוכבים - פשרים, בכל התנאים שאנו מקבאים בהלכות הלואה³⁰, חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים³¹.

ה. בששה²⁰ דברים שוין שחרורי עבדים לגטי נשים, ובשאר דברים הרי הן כשאר כל השטרות²¹. ואלו הן הששה²²: פסולים בערפאות²³ של עובדי פוכבים²⁴. וכשרין בעד פותי²⁵. וצריכין פתיכה לשם המשחרר²⁶ עצמו. ואין נכתבין במחבר. ואין חותמין עליהם אלא זה בפני זה²⁷. אחד גטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוין למוליד ולמביא²⁸. כיצד? כל השטרות²⁹ העולים בערפאות של עובדי פוכבים - פשרים, בכל התנאים שאנו מקבאים בהלכות הלואה³⁰, חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים³¹.

(32) גיטין י. במשנה. (33) [שחשודים הם על עדות שקר (רש"י שם). כלומר, לחתום אף על מה שלא ראו]. (34) שהרי אין העדים חותמים בגט אלא זה בפני זה, ורואה הוא כי הכותי הזה חותם על מה שראה, ולא הזכיר רבינו מה שאמרו בגמרא שם שהישראל חתם לבסוף אלא פסק כדעת הירושלמי (גיטין שם), שאפילו אם חתם כותי בסוף כשר, וראה לחם-משנה. ובמרכבת המשנה כתב שכן גם דעת רב פפא בבבלי שם. וכן נראה בחידושי הרמב"ם שם]. (35) [כלומר, שידוע הוא לחבר, שאם אינו ידוע לחבר, הרי הוא בחזקת עס-הארץ (ברכות מז:), ועם-הארץ פסול לעדות (פסחים מט: וקידושין מ:)] שהוא בחזקת רשע ועובר על רוב העבירות (פי"א מהלכות עדות הלכה א). ואעפ"כ אין להכשירו בשאר שטרות, שסוף-סוף כותי הוא, וחשוד לחתום על מה שלא ראה. ולפי הדיעה הראשונה בגמרא לא חששו שמא משקר הוא, אלא שמא עס-הארץ הוא, ולכן כשחתם הישראל בסוף ונתברר שהכותי חבר, שוב אין כאן שום חשש. אבל לפי תירוצו של רב פפא חששו שמא משקר הוא, ולזה אין תקנה, אפילו אם חתם הישראל בסוף - שמא חתם הכותי על מה שלא ראה, ולעומת זה אין לנו בכך שום בירור שאינו עס-הארץ, כיון שלא חתם הישראל בסוף, ולפיכך כתב רבינו: "והוא שיהיה כותי חבר", כלומר שידוע הוא לחבר. (36) אחר שמצאו להם דמות יונה בהר גריזים שהיו עובדים אותה (חולין ו. ופ"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י). (37) חולין שם. (38) תלמידי צדוק ובייתוס שאינם מאמינים בתורה שבעל-פה, וראה בפ"ד מהלכות שחיטה הלכה טז. (39) תוספתא גיטין פ"ב (הוצאת

(20) מקור הדברים בגיטין ט. במשנה ובברייתא, ושם ט: וי. בסוגיית הגמרא, וראה להלן הערה כו. (21) היינו, לענין רישום לעדים שאינם יודעים לחתום, שלא התיירו אלא בגטי נשים, כדי שלא יהיו בנות ישראל עגונות, אבל לא בשאר שטרות ולא בשחרורי עבדים (שם י: ברייתא של רשב"ג. וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה כג). (22) כולם מפורשים להלן בדברי רבינו. (23) בבתי משפט. (24) כשחותמיהם עדים גוים. (25) [כן צריך להיות (ראה להלן), וכן בכ"י תימן ובדפוס יומי וויניציאה, ובדפוסים חדשים הדפיסו בטעות: "עכו"ם"]. וכותים הם הגויים שהושיב מלך אשור בשומרון (מלכים-ב יז, כד) והתגלירו, ודינם כגרים גמורים (בבא-קמא לח:). אלא שאין בקיאים בדקדוקי מצוות. וראה להלן שאחר-כך גזרו עליהם ועשאו כגויים. (26) בכ"י תימן: "המשוחרר". וכעין זה ב'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן רסז סעיף מה: "המשחרר". (27) הלכה זו היא טעם להלכה הקודמת, ש"כשרים בעד כותי", ואעפ"כ מנה רבינו ששה דברים ששוים שחרורי עבדים לגטי נשים, שסוף-סוף יש כאן שש הלכות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לקבל גט שחרור לעצמו, כן יכול לקבל לאחר. (60) היינו, כששניהם עבדים של אותו אדון, ואחד מקבל בשביל השני - אינו יכול לקבל בשבילו, לפי שידו כיד רבו, והרי זה כאילו לא יצא עוד השטר מרשות האדון. ואין זה דומה לעבד המקבל בעצמו את השחרור, שאז אנו אומרים: "גיטו וידו באים כאחד" (למעלה פ"ה הלכה ג). (61) גיטין מ. ברייתא וכחכמים, ולא כרבי מאיר. (62) כיון שאינה משוחררת אינה מקודשת, שאין קידושין תופסין בשפחה (קידושין סו: - "יקר תפארת").

יום שני כ"ד אייר ה'תש"פ

פרק שביעי

(1) ביאר בו עוד כמה דיני שחרור, והמשחרר חצי עבד ודיני חצי עבד וחצי בן חורין.

א. גט²⁰ שחרור צריך שיהיה ענינו דבר הפורת²¹ בינו לבין אדוניו²², ולא ישאר לאדון בו זכות. לפיכך, הפותב²³ לעבדו: עֲצֻמָּה²⁴ וְכָל נְכָסֵי קְנוֹיִין²⁵ לָךְ, חוץ ממקום פלוני, או חוץ מטלית פלונית²⁶ - אין זה פורת²⁷, והגט בטל; ומתוך שאינו גט - אין העבד משחרר, ולא קנה מן הנכסים כלום. וכן כל פיוצא בזה.

(2) גיטין ט. מימרא של רב אשי. (3) חותך באופן סופי ומוחלט. (4) כמו שאמרו בגט אשה (פרק א מהלכות גירושין הלכה א). (5) פאה פרק ג משנה ח והובאה בכמה מקומות בתלמוד. (6) במשנה שם: "הכותב כל נכסיו לעבדו - שיר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין". אך לפי הטעם דלהלן ש"אין זה כורת", אין הבדל בין הכותב "כל נכסיו" סתם, לבין הכותב "עצמך וכל נכסיו", וראה להלן בדעת רש"י. (7) כן אמרו בבבא בתרא קמט: שמה שאמרו במשנה "שיר קרקע כל שהוא" הוא לאו דווקא, והוא הדין לשייר מטלטלין. (8) אף על פי שאין ספק בשיור זה, שוודאי אין כוונתו לשייר לעצמו את העבד, אף על פי כן כיוון שיש איזה שיור שהוא בגט, אינו גט. ורש"י שם ט. דיבור המתחיל התם, פירש, שכל הריעותא בשיור הוא שמא נתכוון לשייר את העבד ואמנם אם אמר מפורש "עצמך ונכסיו" אין השיור מקלקל שהרי וודאי אין כוונתו לעבד.

ב. עבד²⁸ שהביא גט, וכתוב בו: עֲצֻמָּה²⁹ וְנְכָסֵי קְנוֹיִין³⁰ לָךְ - עֲצֻמָּה³¹ קְנָה³², וְהָרִי הוּא בֶן חוֹרִין³³; אֲבָל הַנְּכָסִים³⁴ לֹא קָנָה עַד שִׁיתְּקִיִּם³⁵ הַגָּט בְּחוֹתְמָיו, כְּשֶׁאֵר הַשְּׂטָרוֹת. וכן³⁶ אם היה פתוב בו: כָּל נְכָסֵי קְנוֹיִין³⁷ לָךְ - קָנָה עֲצֻמָּה³⁸, וְלֹא קָנָה הַנְּכָסִים עַד שִׁיתְּקִיִּם³⁹ הַגָּט בְּחוֹתְמָיו. שְׁחוּלְקִים⁴⁰ הַדְּבוּרִים⁴¹: עֲצֻמָּה⁴² קָנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֶאֱמָן לְהֵבִיא גֵט שְׁחָרְוֹ וְאִינוֹ צָרִיךְ לְקִימָה⁴³; אֲבָל הַנְּכָסִים, שְׁאִין אֲדָם קוֹנֶה אוֹתָם אֶלָּא בְּרֹאֵה בְּרֹוּרָה, לֹא יִקְנֶה אוֹתָם עַד שִׁיתְּקִיִּם⁴⁴ הַשְּׂטָר.

(9) שם ח: בברייתא. (10) שהרי עבד המביא גיט, נאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואינו צריך לקיימו (למעלה

צוקרמנדל עמ' 325, 19). (40) ולמדו גזירה-שוה "לה" "לה", "מה" "לה" האמור להלן (בגט אשה) לשמה, אף "לה" האמור כאן (בשחרור העבד) - לשמה" (תוספתא שם). (41) גיטין כא: (42) צריך להיות: "לא ניתן לה", וכן הוא בסמ"ג (לחם-משנה). ולמדו כן בגזירה-שוה "לה" "לה" מגט אשה, כמו שכתבנו למעלה (מרכבת-המשנה, ועיין לחם-משנה). (43) גיטין שם מימרא של רב פפא. (44) פ"א הלכה כד.

ז. וְכִיצַד שְׂוִין בְּמוֹלִיךְ⁴⁵ וּמִבִּיא⁴⁶ גֵט שְׁחָרְוֹ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר: בְּפָנֵי נֹכְתָב וּבְפָנֵי נִחְתָּם⁴⁷. וּבְחוּצָה לְאַרְץ, אִם אֵין עֲדִים מְצוּיִין לְקִימָה⁴⁸, וְאָמַר הַשְּׂלִיחַ: בְּפָנֵי נֹכְתָב וּבְפָנֵי נִחְתָּם - זֶהוּ קִיּוּמוֹ⁴⁹; וְאִם בָּא הָאָדוֹן וְעָרַעַר אַחֵר בָּךְ - אֵין מְשַׁגְּחִין בוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּגִטֵּי נָשִׁים⁵⁰. כְּשֶׁם⁵¹ שֶׁהָאִשָּׁה עֲצֻמָּה מִבִּיאָה גֵטָה וְאִינָה צָרִיכָה לְקִימָה⁵², הוֹאִיל וְהָגֵט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ; בָּךְ הָעֶבֶד⁵³ שֶׁשְּׂטָר שְׁחָרְוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - אִינוֹ צָרִיךְ לְקִימָה. וְכֵשֶׁם שֶׁהָאִשָּׁה אוֹמַרְת: בְּפָנֵי נֹכְתָב וּבְפָנֵי נִחְתָּם, אִם הִתְנָה עָלֶיהָ⁵⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִקְוֵמוֹ⁵⁵; בָּךְ הָעֶבֶד שֶׁהִבִּיא גֵט וְאָמַר: בְּפָנֵי נֹכְתָב וּבְפָנֵי נִחְתָּם - נֶאֱמָן עַל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם.

(45) שם ט. במשנה. (46) שם ב. במשנה. וראה בפ"ז מהלכות גירושין הלכה א והלכה ה. (47) ששיירות מצויות שם, וימצאו עדים לקיימו. (48) ראה בהלכות גירושין שם הלכה ח. (49) בגט אשה האמינו לעד אחד, כדי שלא תשאר עגונה (גיטין ג.). ובעבד כדי להתירו בבת חורין ולהכניסו בעול כל המצוות (תוספות' שם ט. ד"ה שו). (50) הלכות גירושין, שם הלכה ז. (51) גיטין כג: המשנה, וכן הוא בפ"ז מהלכות גירושין הלכה כד. (52) כלומר, לומר בפני נכתב ובפני נחתם. (53) אין זה מפורש בגמרא, ולמדה רבינו מן הסברא, שאף דין זה בכלל מה שאמרו (שם ט. במשנה) "אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים - שו" למוליך ולמביא" (כסף-משנה). (54) שלא תתגרש אלא עם הבאת הגט לבית-דין פלוני, שאז דינה ככל השלוחים (גיטין כד.). (55) פ"ז מהלכות גירושין, הלכה כג.

ח. כָּל הַכֹּשֶׁר לְהֵבִיא גֵט הָאִשָּׁה⁵⁶ - כְּשֶׁר לְהֵבִיא גֵט הָעֶבֶד⁵⁷. וְהָעֶבֶד⁵⁸ מִקְבֵּל גֵּט לְחִבְרוֹ⁵⁹ מִיָּד רַבּוֹ שֶׁל חִבְרוֹ, אֲבָל לֹא מִיָּד רַבּוֹ שֶׁל מִקְבֵּל⁶⁰. הַפּוֹתֵב⁶¹ שְׂטָר אֲרִיסִין לְשִׁפְחָתוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁאֵמַר לָהּ: צְאִי בּוֹ לְחִרּוֹת וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ - אֵין בְּלִשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן שְׁחָרְוֹ, וְאִינָה מְקַדְּשֶׁתָּ⁶² וְלֹא מְשַׁחֲרֶתָּ.

(56) הכל כשרים לכך חוץ מן הגוי והעבד (וראה להלן לענין גט שחרור) והחרש והשוטה והקטן (גיטין כג. במשנה, ופ"ז מהלכות גירושין הלכה ו). (57) אף זה נלמד ממה שאמרו (שם ט. במשנה) ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים (כסף-משנה). (58) שלענין גט אשה אינו נעשה שליח, כמבואר למעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (שם כג:). (59) גט שחרור לעבד-כנעני אחר (גיטין שם), שכשם שיכול

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ"ד אייר - ספר קנין - הלכות עבדים קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרק ו הלכה ז. (11) שם, בעייה שנפתרה על ידי רבא. (12) שכאן אין שני דיבורים נפרדים, והכל, קניין העבד והנכסים, כלול בדיבור אחד. (13) תרגום עברי למונח התלמודי הידוע: "פליגין דיבורא" (שם).

1 ג. המשתחרר¹⁴ שני עבדים בשטר אחד - לא קנו עצמן, אלא פותבין שטר לכל אחד ואחד¹⁵.
2 לפיקד¹⁶, הכותב כל נכסיו לשני עבדיו בשטר אחד - אף עצמן לא קנו. ואם¹⁷ כתב בשני שטרות - קנו, ומשחררין זה את זה. במה דברים אמורים? בשכתב בכל שטר משניהם: כל נכסי נתונים לפלוני ופלוני עבדי; אבל¹⁸ אם כתב: חצי נכסי לפלוני עבדי, וחצי נכסי לפלוני עבדי - אף בשני שטרות לא קנו כלום. שהעבד מפלל נכסים, והרי שיר בו¹⁹ חציו, ואין זה שחרור; וכיון שלא נשתחרר, לא קנה מן הנכסים כלום.

14 גיטין מב. (15) שכשם שבאשה נאמר "וכתב לה ספר כריתות" ודרשו: "לה ולא לה ולחברתה" (גיטין פז. ופרק ד מהלכות גירושין הלכה יט) כמו כן בגט שחרור של עבד (רש"י שם מב. דיבור המתחיל בשטר אחד). (16) ברייתא שם. (17) שם בשקלא וטריא, וכפירוש השני. (18) המשך הברייתא שם, ולפי הפירוש השני. (19) והרי יש שיר בשטר של כל אחד ואחד. וראה להלן הלכה ד.

14 גיטין מב. (15) שכשם שבאשה נאמר "וכתב לה ספר כריתות" ודרשו: "לה ולא לה ולחברתה" (גיטין פז. ופרק ד מהלכות גירושין הלכה יט) כמו כן בגט שחרור של עבד (רש"י שם מב. דיבור המתחיל בשטר אחד). (16) ברייתא שם. (17) שם בשקלא וטריא, וכפירוש השני. (18) המשך הברייתא שם, ולפי הפירוש השני. (19) והרי יש שיר בשטר של כל אחד ואחד. וראה להלן הלכה ד.

12 ד. המשתחרר²⁰ חצי עבדו בשטר - לא קנה העבד חציו, והרי הוא עבד כשהיה. אבל אם שחרר חציו בכסף, כגון שלקח חצי דמיו על מנת לשחרר חציו - קנה, ונמצא חציו עבד וחציו בן חורין. במה דברים אמורים? בששחרר חציו בשטר והניח חציו; אבל²¹ אם שחרר חציו ומכר חציו, או ששחרר חציו ונתן חציו במתנה, הואיל ויצא העבד בלו מרשותו²² - קנה העבד חציו, והרי זה חציו עבד וחציו בן חורין. וכן²³ עבד של שני שותפין, ושחרר אחד מהן חלקו, בין בכסף בין בשטר - קנה העבד חציו²⁴, והרי הוא חציו עבד וחציו בן חורין.

20 שם מא: בברייתא, כחכמים ולא כרבי, וכפירושו של רבה, שהמדובר בשטר, מפני שלמדו מגט אשה שאינה מתגרשת לחצאין. (21) שם מה. מימרא של רבה. (22) והמדובר כגון שמכר חציו או נתן חציו לפני ששיחרר חציו, באופן שבשעת השחרור לא היה שום שיר לעצמו, או כגון שכתב כל זה בשטר אחד (כסף משנה בשם הר"ן). (23) שם מא: מב. מימרא של רבינא. (24) שהרי לא שייר בחלקו כלום.

23 ה. הכותב²⁵ לשפחה מעפרת: הרי את בן חורין וילדה עבד - דבריו קיימין²⁶. הרי²⁷ את שפחה וילדה בן חורין - לא אמר כלום, שזה כמי שמשחרר חציה.

25 קידושין סט. בברייתא. וכחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי.

ו. שפחה²⁸ חרופה²⁹, אם רצה לשחרר חציה הנשאר ותעשה אשת איש גמורה³⁰ - הרי זה משחרר³¹ בין בכסף בין בשטר, שאף³² הכסף גומר שחרורה³³.

28 גיטין מג: (29) זו שחצייה שפחה וחצייה בת חורין שקדשה עבד עברי (פרק ד מהלכות אישות הלכה יז) וכן כתב הראב"ד כאן. (30) לבעלה הראשון, העבד העברי, וכרבי זירא בשם רב נחמן ולא כרב יוסף בר חמא בשמו (גיטין שם) ועיין בהלכות אישות שם הלכה טז. (31) שאין כאן שום שיר בשחרור, שהרי אין לו בה אלא חצייה. (32) גיטין לט: כרבי, שנפסקה הלכה כמותו ולא כרבי שמעון. (33) להוציא מדברי רבי שמעון שאמר משום רבי עקיבא ש"שטר גומר בה ואין הכסף גומר בה" (שם לט:). וכן פסק שם רבי יוחנן, שאין הלכה כרבי שמעון.

ז. מי³⁴ שחציו עבד וחציו בן חורין, הואיל ואינו מתר לא בשפחה³⁵ ולא בבת חורין³⁶ - כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר עליו בחצי דמיו. במה דברים אמורים? בעבד, מפני שהאיש מצוה על פריה ורביה³⁷; אבל השפחה³⁸ - תשאר פמות שהיא³⁹, ועובדת את רבה יום אחד ואת עצמה יום אחד⁴⁰. ואם נהגו בה⁴¹ החוטאים מנהג הפקר - כופין את רבה לשחרר, וכותב עליה שטר בחצי דמיה.

34 שם מא: משנה כבית שמאי, שאף בית הלל הודו להם. (35) מפני שיש בו צד חירות. (36) מצד העבדות שבו, והלא לא נברא העולם אלא לפרייה ורבייה" (במשנה שם). (37) פרק ט"ו מהלכות אישות הלכה ב. (38) שאין האשה מצווה על פרייה ורבייה (הלכות אישות שם). (39) גיטין מג: (40) שם מא. במשנה לגבי עבד לדברי בית הלל. (41) שם מג: ולת. לח: ולהלן פרק ט הלכה ו.

ח. מי⁴² שחציו עבד וחציו בן חורין, שעמד רבו והקנה חציו לבנו הקטן, כדי שלא יכפו אותו בית דין לשחררו - מעמידין בית דין לקטן אפוטרופוס, וכותב⁴³ לו האפוטרופוס גט שחרור, וכותב לו שטר חוב בחצי דמיו. ואם נצטרף הקטן בעבד, ויש לו געגועין עליו - מפליגין⁴⁴ אותו ממנו במעות, שדעתו של קטן קרוב⁴⁵ אצל מעות.

42 גיטין מ. מימרא של רב פפא על רקע עובדה מסויימת. (43) שם נזכר בלשון סתמית: "וכתב", ולא צויין מי כותב, ולדעת רבינו והיא דעת הרי"ף ועוד ראשונים, הכוונה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סימן א, ס"ק כה]. (8) סמוכים. כבכל הקנסות (הלכות סנהדרין שם הלכה ח, ולמעלה פרק ה שם), כן כתב הר"ף שם בשם גאון. (9) בעיא שנפשה שם מד: (10) [כלומר, לפדותו. אבל אם ברח יצא לחירות, שקנס זה היה על האב מיד בעת המכירה, כמו שכתבו ה'תוספות' בגיטין מד: ד"ה לחוצה לארץ].

לאפוטרופוס, שהוא הכותב. ואף על פי שאין אפוטרופוס רשאי להוציא עבדים לחירות (גיטין נב. ופרק יא מהלכות נחלות הלכה ח) - כיוון שעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן, הפקירותו בית דין ונתנהו לאפוטרופוס לשחררו (תוספות שם מ: דיבור המתחיל וכתב). (44) מרחיקין. (45) בכתב יד תימן: "קרובה".

- ב. לזה¹¹ על עבדו מן העובד פוכבים: אם קבע לו זמן ואמר לו: אם הגיע זמן פלוני ולא אשלם לך, תקנה גוף עבד זה - הרי זה יצא לחרות מיד¹²; ואם אמר לו: תקנה מצעו ידיו - לא יצא לחרות¹³. גבאי¹⁴ עובד פוכבים בחובו¹⁵, או שפאו על האדון מצרים ובקשו להרגו, ופדה עצמו מידן בעבדו - לא יצא לחרות, מפני שגלוקח ממנו שלא ברצונו¹⁶.

(11) שם מג: בברייתא. (12) כן יוצא מתוך השקלא-טריא שם. (13) כן מפורש בסוגיא שם, שאם לא אמר לו: תקנה גופו, אלא: סירותיו (=מצעו ידיו) - לא קנסוהו. (14) שם מד. בברייתא. (15) חוב שהגיע לו מישראל, בלי שזה משכן לו את העבד. (16) ואין כאן מקום לקנס.

- ג. מכר¹⁷ עבדו לאחד מעבדי¹⁸ המלך או מגדוליו, אף על פי שהוא מתירא מהם - יצא העבד לחרות, מפני שהיה יכול לפיסו במקומו אחר¹⁹.

(17) מימרא של רב, שם. (18) זהו פירושו של רבינו למילה: "פרהנג" שם, וראה ברש"י 'תוספות' שם. (19) שם בגמרא.

- ד. מכר²⁰ לעובד פוכבים לשלשים יום, מכרו חוץ ממלאכתו²¹, חוץ מן המצות²², חוץ משבתות וימים טובים²³ - הרי זה ספק אם נשתחרר או לא נשתחרר. לפיכך, אם תפס העבד כדי דמיו²⁴ לרבו²⁵, כדי שיצא בהן לחרות מיד העובד פוכבים - אין מוציאין מידו²⁶.

(20) שם מד. בעיות שלא נפתרו. (21) כלומר, שלא ישתעבד בו, שלא מכרו אלא להשיאו לשפחתו להוליד וולדות (כסף-משנה בשם רש"י). (22) כלומר, שלא יתבטל מן המצוות שחייב בהן העבד. (23) שאינו מופקע משמירת שבת ויום-טוב. (24) [נראה מזה, שאע"פ שקנסו אותו עד עשרה בדמיו (למעלה הלכה א) - לא אמר רבינו כאן "אין מוציאין מידו" אלא "כדי דמיו", אבל יותר מכדי דמיו מוציאין מידו. ומכאן שמודה רבינו להראב"ד שבמקום שאין חסרון ממון אין תפיסה מועילה בקנס, ורק בכדי דמיו מועילה תפיסה, שמה שהגוי ירדנו בפרך ויכחישו מממונו זהו החסרון (ראה להלן), אבל ביחס ליותר מכדי דמיו אין כאן חסרון. וראה בגליון מהרש"א ליו"ד סימן רסו פ]. (25) כלומר: מרבו. (26) ומכל-שכן שאם ברח מן הגוי, שיצא לחירות (ראה למעלה הערה ב). שהרי הוא תפוס בעצמו (ראה למעלה הערה ו). שאם לא כן, מה מועיל אם יפדה עצמו מן הגוי, הרי משועבד הוא לרבו ראשון? וראה בלחם-משנה ובביאורי הגר"א ליו"ד סימן רסו ס"ק קנד.

- ט. שכיב מרע⁴⁶ שכתב⁴⁷ כל נכסיו לעבדו, ועמד⁴⁸ - חוזר⁴⁹ בנכסים, ואינו חוזר בעבד; שהרי יצא עליו שם בן חורין⁵⁰.

(46) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן, וראה למעלה פרק ח מהלכות זכיה ומתנה הלכה כב. (47) כדן שכיב מרע בלי קניין. (48) והבריא. (49) כדן שכיב מרע (הלכות זכיה שם הלכה יד). (50) ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה (הלכות זכיה שם הלכה ב) ואין גט שחרור לאחר מיתה (למעלה פרק ו הלכה א) - תקנת חכמים היא שלא יחזור בעבד, מאחר שיצא עליו שם בן חורין, ובוודאי הייתה כן גם כוונת האדון, כדעת חכמים, שישחרר מעכשיו.

פרק שמיני

(1) נתבארו בו דין המוכר עבד כנעני לגוי או לחוצה-לארץ ולסוריא, ועבד שברח, והמפקיר עבדו.

- א. המוכר² את עבדו לעובד פוכבים - יצא בן חורין³; וכופין⁴ את רבו לחזר ולקנותו מן העובד פוכבים עד עשרה בדימיו, וכותב⁵ לו גט שחרור ויוצא. ואם לא רצה העובד פוכבים למכרו אפלו בעשרה בדימיו - אין מחיבין אותו יתר⁶. וקנס זה⁷ אין גובין אותו ודנין אותו אלא בבית דין מומחין⁸. ואם⁹ מת המוכר - אין קונסין את היורש להחזיר את העבד לשחרור¹⁰.

(2) גיטין מג: משנה וברייתא. (3) שם. ורוצה לומר, שיצא בן חורין משעבודו של האדון היהודי, אבל לא משעבודו של הגוי, אלא כופים את האדון הראשון לפדותו מהגוי והוא יוצא לחירות, וכן אם ברח מן הגוי יצא לחירות (כסף-משנה בשם רש"י). וראה להלן שצריך גט שחרור. וכן מצאנו גם במפקיר עבדו (להלן הלכה יג), שיצא לחירות וצריך גט שחרור. (4) שם מד. מימרא של רבי יהושע בן לוי, וכפי הלשון השני שם. (5) שם מג: בברייתא. (6) שם מד. שעשרה דוקא. (7) [לפדותו עד עשרה בדמיו. אבל אם ברח - יצא לחירות, שכן הוא בכל הקנסות, שאע"פ שאין דנין אלא בב"ד מומחין - אם תפס אין מוציאין מידו (פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יז), וכאן תפוש העבד בעצמו (וראה למעלה פ"ה הלכה יז בכסף-משנה שם, ולהלן הלכה ד בלחם-משנה). ויש חולקים על זה וסוברים, שקנס שקנסו חכמים לעשות סייג לתורה, דנין בכל בתי הדין אע"פ שאינם מומחים (רא"ש שם סימן מא). אבל יש ראייה לדברי הר"ף ורבינו, ממה שאמרו בבבא-קמא כז: בקנס של רכובה שלוש ובעיטה חמש, שאין גובין אותו בבבל אע"פ שאינו אלא מדרבנן. וראה ביאורי הגר"א לחושן-משפט

אור-שמת. (42) שהרי אם גרשה או מת, הם חוזרים לאשה (רש"י שם). ומכאן שעל עצם הוצאתם לחוצה לארץ לא קנסוהו להוציאו לחירות, אם אין כאן מכירה לחוצה לארץ (מאירי שם). וכאן לא כתב רבינו שאם תפס העבד אין מוציאים מידו, כמו שכתב למעלה בהלכה ד, לפי ששם יש חסרון ממון. וכאן, שמכרו לישראל אין חסרון ממון ולא מועילה התפיסה (ראה למעלה הערה כה, ועיין באור-שמת).

- ח. עבד⁴³ שִׁנְעָא אַחַר רַבּוֹ לְסוּרְיָא, וּמָכְרוּ שָׁם - 17
אֵבֶד אֶת זְכוּתוֹ⁴⁴. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ⁴⁵ כְּשִׁנְעָא 18
רַבּוֹ עַל מְנַת שְׂלֵא לְחֹזֵר לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל; אֲכַל אִם 19
דַּעַת רַבּוֹ לְחֹזֵר, וְיִנְעָא אַחֲרֵיו, וּמָכְרוּ שָׁם - יִנְעָא 20
לְחֹרָתוֹ⁴⁶, וְכּוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לְשַׁחֲרוּ. 21

(43) גיטין שם, ברייתא דרבי חייא. (44) לצאת לחירות עם המכירה לחו"ל, אחרי שמדעתו יצא ושלל על-מנת לחזור, ראה להלן. (45) כן בשקלא-וטרלא שם. (46) מימרא של רבי אבהו שם בשם רבי יוחנן.

- ט. עבד⁴⁷ שִׁנְעָא לְעֵלּוֹת לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אֶת 22
רַבּוֹ לְעֵלּוֹת עִמּוֹ, אוּ זְמַן אוֹתוֹ לְמִי שִׁנְעָלוּהוּ 23
לְשָׁם⁴⁸. רָצָה הָאֲדוֹן לְצַאת לְחוּצָה לְאַרְצָא - אֵינּוּ יוֹכֵל 24
לְהוּצִיא אֶת עַבְדּוֹ, עַד שִׁנְעָה⁴⁹. וְדִין זֶה - בְּכָל זְמַן, 25
אִפְּלוּ בְּזִמְנָא הַזֶּה⁵⁰ שֶׁהָאֲרֵץ פִּיד עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים⁵¹. 26

(47) כתובות קי: במשנה: "הכל מעלין לארץ ישראל", ואמרו בגמרא "הכל מעלין - לאתווי עבדים". ועיין רש"י שם שפירש באופן אחר. (48) כן פירש רבינו את המילה "מעלין": או הוא בעצמו יעלה או ימכרהו לאחר ויעלהו. (49) שם אמרו שאפילו ברח מחו"ל לא"י אי-אפשר להוציאו (ראה להלן הלכה ו'), וכל-שכן אם לא היה מעולם בחוצה לארץ. (50) [כן נראה בגיטין מה. במעשה שעבד ברח מחוצה לארץ, ופסקו בו הלכה למעשה שיצא לחירות, ומעשה זה היה לפני רבי אמי, הרי שגם בזמן הזה נוהג דין זה]. (51) כן כתב בפ"ה בהלכות מלכים הלכה יב: לעולם ידור אדם בארץ ישראל, אפילו בעיר שרובה גויים - שכל היוצא לחוץ-לארץ כאילו עובד עבודה-זרה, ועיין בפ"ג מהלכות אישות הלכה יט.

- י. עבד⁵² שִׁפְרָח מְחוּצָה לְאַרְצָא יִשְׂרָאֵל - אֵין מְחַזְרִין 27
לוֹ לְעַבְדוּת. וְעָלִיו נִאֲמַר⁵³: לֹא תִסְגִּיר עַבְדְּ אֶל 28
אֲדֹנָיו. וְאִמְרָם⁵⁴ לְרַבּוֹ, שִׁנְעָתָב לוֹ גִּט שְׁחָרוּר, וְיִכְתֹּב 29
לוֹ שֵׁטֶר חוֹב בְּדָמָיו, עַד שֶׁתִּשְׁלַח יָדוֹ וְיִתֵּן לוֹ. וְאִם⁵⁵ 30
לֹא רָצָה הָאֲדוֹן לְשַׁחֲרוּ - מִפְּקִיעִין בֵּית דִּין שֶׁעֲבָדוֹ 31
מְעָלִיו וְיִלְף לוֹ. 32

(52) גיטין שם. (53) כך דרש רבי אחי בר יאשיה, שם. (54) כן אמר רבי אמי, שם. (55) כך פסק רבי אמי במעשה שהיה, שם.

- יא. עבד זֶה⁵⁶ שִׁפְרָח לְאַרְצָא - הָרִי הוּא גֵר צָדִיק⁵⁷. 33
וְהוֹסִיף לוֹ הַכְּתוּב אֲזַהֲרָה אַחֲרָת לְמִי שֶׁמֵּאַנָּה אוֹתוֹ, 34
מִפְּנֵי⁵⁸ שֶׁהוּא שֶׁפֶל רוּחַ יוֹתֵר מִן הַגֵּר, וְצָנָה עָלָיו 35

והראב"ד חולק על עצם הדין, וסובר שלא מועילה תפיסה בקנס (בבא-קמא טו: ופ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז) אלא למי שחסרו ממון, ונראה שמקורו מזה שלא מצאנו בגמרא שמועילה תפיסה בקנס אלא בחצי נזק של שור תם (בבא-קמא טו: ופד). שיש בהם חסרון כיס אלא שאינם שכיחים, ואילו בדבר שהוא שכיח ואין בו חסרון כיס (ראה שם פד: -) בזה לא מצאנו שתהא תפיסה מועילה]. וייתכן כי גם רבינו מודה לו בזה (ראה למעלה הערה כג), אלא שהוא סובר שמה שהגוי רודה בו בפרך יותר מרבו ישראל ומכחישו בגופו ובממונו, אין לך חסרון גדול מזה (כסף-משנה בשם מגדל-עוז), וראה להלן הלכה ז והערה מא.

- ה. אֶחָד מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים עוֹבֵד עַבְדוֹהָ 1
זָרָה, אוּ שִׁמְכּוֹ לְגֵר תּוֹשֵׁב²⁷, אִפְּלוּ לְכוּתֵיהֶם²⁸ - הָרִי 2
זֶה יִנְעָא לְחֹרָתוֹ. מָכְרוּ לְיִשְׂרָאֵל מוֹמֵר²⁹ - הָרִי זֶה 3
סָפֵק. לְפִיקָה, אִם תִּפְסֵ פִדִּי דָמִיו מִרַבּוֹ רֵאשׁוֹן, פִּדִּי 4
לְצַאת בְּהֵן מִיד הַמוֹמֵר - אֵין מוּצִיאִין מִיָּדוֹ³⁰. 5

(27) שם, בעיא שנפתרה. והוא גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה. (28) שם בעיא שלא נפתרה. ברם רבינו, כנראה, מדבר על כותי שאחרי הגזירה, ואז נחשב לעכו"ם גמור (ראה למעלה פ"ו הלכה ו'). והבעיא בגמרא היתה, ללא ספק, על הזמן שלפני הגזירה (כסף-משנה). (29) שם בעיא שלא נפתרה. (30) כמבואר למעלה בהלכה ד.

- ו. הַמוֹכֵר³¹ עַבְדּוֹ לְחוּצָה לְאַרְצָא - יִנְעָא בֵּן חוֹרִין³²; 6
וְכּוֹפִין³³ אֶת רַבּוֹ הַשָּׁנִי לְכַתֵּב לוֹ גִּט שְׁחָרוּר, וְאֵבֶדוֹ 7
הַדָּמִים³⁴. וּמִפְּנֵי³⁵ מָה קָנְסוּ פֶּאֶן הַלּוֹקֵחַ לְבָדוֹ? 8
שֶׁאִילוּ לֹא לָקַח זֶה, לֹא יִנְעָא הָעַבֵּד לְחוּצָה לְאַרְצָא. 9
הַמוֹכֵר עַבְדּוֹ לְסוּרְיָא³⁶, וְאִפְּלוּ לְעַפּוֹ³⁷ - כְּמוֹכֵר 10
לְחוּצָה לְאַרְצָא³⁸. 11

(31) גיטין מג: במשנה. (32) קנסוהו חכמים על שהוציאו לחוצה לארץ (רש"י שם). [ולא קנסו אלא כשמכרו לחוצה לארץ, אבל אם יצא והוציאו לשם - לא קנסוהו, ראה להלן הערה מא]. (33) שם מד: בברייתא: "וצריך גט שחרור". [ובגמרא שם בענין מוכר עבד בסוריא, מפורש: "וכופין אותו"]. (34) שם, מימרא של שמואל, וכמו שהסבירה רב יוסף. (35) שם מה. שאלת אביי ותשובת רב יוסף. (36) שם ת. בעיא שנפתרה. (37) שחציה בתחום ארץ ישראל ('תוספות' שם ב. ד"ה ואשקלו). (38) כן מדייק רבי חייא בר אבא מדברי רבי מאיר, במשנה שם ב. שעכו כחו"ל לענין מכירת עבדים.

- ז. בֵּן בְּכָל³⁹ שִׁנְעָא אִשָּׁה בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל, וְדַעַתוֹ 12
לְחֹזֵר⁴⁰, וְהַכְּנִיסָה לוֹ אִשָּׁתוֹ עַבְדִּים וּשְׁפָחוֹת⁴¹ - הָרִי 13
אֵילוֹ סָפֵק, אִם הֵם כְּמִי שֶׁמָּכְרָה אוֹתָם לְחוּצָה לְאַרְצָא, 14
הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ הַפְּרוֹת, אוּ אֵינֶן כְּמִכּוֹרִין לוֹ, שֶׁהָרִי 15
הַגּוֹף שְׁלָה⁴². 16

(39) שם מד: בעיא שנשארה בתיקו. (40) לחוצה לארץ. (41) של נכסי צאן ברזל שאחריותם עליו (ראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה א). כן פירשו רש"י והמאירי, ועיין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מד. מימרא של רבי אמי. (71) חבורות של ליסטים.
 (72) אע"פ שבאופן אחר אסור למכור עבד לגוי. (73) בתי
 דין. ואע"פ שבוה הוא מחשיבים (רש"י).
 יג. המפקיר⁷⁴ עבדו - יצא לחרות, וצריך גט¹⁹
 שחרור⁷⁵. ואם⁷⁶ מת האדון שהפקירו - היורש פותב²⁰
 לו גט שחרור.²¹

(74) שם לח: מימרא של רב חייא בר אבין בשם רב, ושם
 לט. מימרא של עולא בשם רבי יוחנן. (75) וכופין את רבו
 על כך, כדלהלן הלכה יד (מאירי לח: עמוד 163).
 (76) שם מ. כרבינא, שנפסקה הלכה כמותו, ולא כאמימר.
 יד. עבד⁷⁷ שפירח מבית האסורין, אם נתיאש ממנו
 רבו - יצא לחרות; וכופין⁷⁸ את רבו וכותב לו גט²³
 שחרור.²⁴

(77) שם לח. מימרא של רב שמן בר אבא בשם רבי יוחנן,
 וכהסתייגות שהוסיפו בשקלא-וטריא לפי שיטת אבוי.
 (78) כדי שיוכל לשאת ישראלית.

טו. עבד⁷⁹ שנשפה: אם נתיאש ממנו רבו ראשון -
 כל הפודה אותו לשם עבד ישתעבד בו, והרי הוא
 שלו; ואם⁸⁰ פדהו לשם בן חורין - הרי זה בן
 חורין. ואם לא נתיאש ממנו רבו ראשון - הפודה
 אותו לשם עבד נוטל פדיונו מרבו, וחוזר לרבו;
 ואם פדהו לשם בן חורין - חוזר לרבו הראשון בלא
 כלום.³¹

(79) גיטין לו: במשנה, כדעת תנא-קמא וכפירושו של רבא.
 וכן כתב הר"ף שם בשם גאון. (80) תוספתא גיטין פ"ג
 (הוצאת צוקרמנדל פ"ד עמ' 327,6) כתנא-קמא ולא כרבן
 שמעון בן גמליאל. ופירושה הראשונים בשלא נתיאש
 ממנו, ולפיכך חוזר הוא לרבו.

טז. עבד⁸¹ שעשאו רבו אפותיקי⁸² לבעל חובו,
 ושחררו - הרי זה משחרר⁸³, וכופין⁸⁴ את בעל חובו
 לשחררו⁸⁵. גם זה מפני תקון העולם, שלא יפגע בו
 לאחר זמן ויאמר לו: עבדי אתה.³⁵

(81) גיטין מ: במשנה. (82) לשון רבינו בפירוש המשניות:
 "מילה מורכבת, פה תקנה", כלומר, שאין בעל החוב גובה
 אלא ממנו. (83) מימרא של רבא (שם), שהשחרור מוציא
 מידי שעבוד. (84) משנה, שם. (85) אבל המשחרר חייב
 לשלם לבעל חוב, שהרי גרם לאבד ממונו (פ"ז מהלכות
 חובל ומזיק הלכה יא).

יז. עבד⁸⁶ שהשיאו רבו⁸⁷ בת חורין⁸⁸, או שהניח⁸⁹
 לו רבו תפלין בראשו⁹⁰, או שאמר לו רבו⁹¹ לקרות
 שלשה פסוקין⁹² בספר תורה בפני צבור, וכן כל
 פיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן
 חורין⁹³ - יצא לחרות⁹⁴, וכופין⁹⁵ את רבו לכתב לו
 גט שחרור. וכן אם נדר נדר שפופין עליו את
 העבדים⁹⁶, כמו שבארנו בגדרים⁹⁷, ואמר לו רבו:⁴²

הכתוב שנאמר: עמך ישב בקרבך באחד שעריך
 בטוב לו, לא תוננו - זו אף הונת דברים⁹⁹. נמצאת
 למד, שהמאנה את הגר הזה - עובר בשלשה לאוין:
 משום ולא תנונו איש את עמיתו⁶⁰, ומשום וגר לא
 תונה⁶¹, ומשום לא תוננו. וכן עובר משום ולא
 תלחצנו⁶², כמו שבארנו בענין הונתו⁶³.

(56) ראה ב'מנחת חינוך' מצוה תקסט, כי המדובר לפני
 ששחררו אותו, ואז עוברים עליו על לאו ד'לא תוננו'.
 (57) כן כתב ב'ספר המצוות' לא-תעשה רנה. (58) כן לשון
 רבינו גם ב'ספר המצוות' שם. (59) לשון 'ספרי', הביאו
 רבינו שם. (60) זה נאמר בכל ישראל, ואף הגר בכללם
 (ראה למעלה פ"ד מהלכות מכירה הלכה טו).
 (61) בהלכות מכירה שם, הביא רבינו באונאת דברים בגר
 גם את הפסוק "אל תנונו איש את אחיו" הנאמר באונאת
 ממון, לפי שבגר ישנה גם אונאת ממון בכל אונאת דברים,
 שעל-ידי אונאת דברים הוא מזיקו גם ממון (ראה שם
 בהערה סה בשם אור-שמח). ואולי עבד אף-על-פי שהוא
 בכלל "אחיו" (בבא-קמא פת. וראה למעלה פ"ה הלכה ה
 והערה מט) אינו בכלל אונאת ממון, שהרי מה שקנה עבד
 קנה רבו (ראה למעלה הערה נה בשם 'מנחת חינוך' שכאן
 מדובר לפני השחרור, אלא שלדעת 'מנחת חינוך' שם, אף
 לפני השחרור הרי הוא כמופקר, עיין שם). והאור-שמח שם
 לא הרגיש בזה, ועיין לחס-משנה. (62) 'צריך עיון, שהרי
 פסוק זה עוסק באונאת ממון, כמפורש בהלכות מכירה,
 שם. (63) בהלכות מכירה, שם.

יב. הקונה⁶⁴ עבד מן העובד פוכבים סתם⁶⁵, ולא
 רצה למוול ולקבל מצות העבדים⁶⁶ - מגלגלין עמו
 כל שנים עשר חדש, ואם לא רצה - חוזר ומוכרו
 לעובד פוכבים או לחוצה לארץ⁶⁷. ואם התנה⁶⁸
 העבד עליו תחלה שלא ימול - הרי זה מתר לקנימו⁶⁹
 כל זמן שירצה בגייתו, ומוכרו לעובד פוכבים או
 לחוצה לארץ. וכן⁷⁰ עבד שמל וטבל לשם עבדות,
 ואחר כך הפיל עצמו לגיסות⁷¹, ואין רבו יכול
 להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני העולם
 - הרי זה מתר לו לטל דמיו מן העובד פוכבים⁷²,
 וכותב ומעלה בערפאות⁷³ של עובדי פוכבים, מפני
 שהוא כמציל מידם.¹⁸

(64) יבמות מח: מימרא של רבי יהושע בן לוי וכתנא-קמא
 בבביתא ולא כרבי שמעון בן אלעזר. (65) שלא התנה עמו
 העבד תחילה שלא ימול, ראה להלן. (66) שהעבד חייב
 במצוות כנשים. (67) לפי שאסור לו לקיימו אצלו (פ"א
 מהלכות מילה הלכה ו, ופי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה
 ט). והמכירה לגוי או לחוצה לארץ אין בה איסור, לפי
 שעדיין לא מל ולא קיבל מצוות. (68) מימרא של רבין
 בשם רבי אילעאי, שם. (69) "ובלבד שיקבל עליו שבע
 מצוות שנצטוו בני נח ויהיה כגר תושב - ואין מקבלין גר
 תושב אלא בזמן שהיוכל נוהג" (פ"א מהלכות מילה, ופי"ד
 מהלכות איסורי ביאה שם, ועיין כסף-משנה). (70) גיטין

13 יט. הלוֹקֵחַ¹⁰⁴ עֶבֶד מִן הָעֹבֵד פּוֹכְכִים, וְקָדַם
14 הָעֶבֶד¹⁰⁵ וְטָבַל בַּפָּנִי רַבּוֹ לְשֵׁם בֶּן חוּרִין - יֵצֵא
15 לַחֲרוּת¹⁰⁶; שְׁלֹא בַּפָּנִי רַבּוֹ - צָרִיךְ לְפָרֵשׁ¹⁰⁷.
16 לְפִיכָף¹⁰⁸ צָרִיךְ רַבּוֹ לְתַקְּפוֹ¹⁰⁹ בַּמַּיִם.

(104) יבמות מה: מו. מימרא של רב חמא בר גוריא בשם רב, וברייתא שם בענין בלוריא הגיורת. וראה בסמוך. (105) שעשה מעשה וחשב בלבו לשם חירות, בלי שאמר מפורש בפיו. (106) לפי שלגוי לא היה בעבד קנין הגוף אלא למעשה ידי (לקמן פ"ט הלכה ה), ואת זה הקנה לישראל. וטבילת העבד לשם חירות מפקיעה את השעבוד, שכשם שהקדש מפקיע מידי שעבוד בעל חוב, כן מפקעת קדושת ישראל את שעבודו (גמרא שם). [ואע"פ שטבילה בלי מילה אינה מכנסת אותו לכלל ישראל (פ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ו) - כיון שהתחיל ונכנס קצת בדת יהודית (כעין זה כתב הרשב"א ביבמות עא. ד"ה אלא לאתויי, לענין מל ולא טבל) - יש בכוחה של התחלה זו להפקיע את השעבוד]. (107) מימרא של רבא שם, וכגירסת הרי"ף שם. (108) בכדי להקדים את העבד. (109) לתת עליו עול מלאכה בעת הטבילה כסמל השעבוד, שאז לא תועיל הכוונה והאמירה של העבד (רש"י שם ד"ה לתקפו).

17 כ. וְשָׂאֵל¹¹⁰ שְׁתַּקְּףָהּ¹¹¹ עֹבֵד פּוֹכְכִים קֶטָן¹¹², או
18 מֵצֵא תִינוּק עֹבֵד פּוֹכְכִים¹¹³, וְהִטְבִּילוּ¹¹⁴ לְשֵׁם גֵּר¹¹⁵
19 - הָרִי זֶה גֵּר¹¹⁶; לְשֵׁם עֶבֶד - הָרִי זֶה עֶבֶד¹¹⁷; לְשֵׁם
20 בֶּן חוּרִין¹¹⁸ - הָרִי זֶה בֶּן חוּרִין¹¹⁹.

(110) ירושלמי יבמות פרק ח הלכה א: "מצא וכו' תינוק מושלך, הטבילו לשום עבד את מוהלו לשום עבד, לשום בן חורין את מוהלו לשום בן חורין" (אור-שמח). [וכל הלכה זו נעתקה במדרש הגדול על הפסוק בשמות יב, מח, וראה במכילתא דרשב"י שם הוצ' רי"ג אפשטיין]. (111) [תקיפה היא בעל-כרחו של הקטן, וראה להלן בתינוק]. (112) שאין לו הורים, כעין מצא תינוק דלהלן. [זוכה בו על-ידי תקיפתו זו כזוכה מן ההפקר (ראה להלן פ"ט הלכה ד). ועיין לעיל פ"ה הלכה א, שעבד קטן נקנה במשיכה כמו בהמה. ודקדק לכתוב "קטן", לפי שגדול זוכה בעצמו, ואינו הפקר]. (113) [בתינוק אינו זקוק לתקיפה, בעל כרחו, אלא זוכה בו כבכל מציאה אחרת]. (114) הפיסקא "והטבילו לשם גר הרי זה גר", אינה בירושלמי שם. (115) היינו, שכיון שטבילה זו שיהיה גר, ועדיין ישאר בעבדותו ('יקר תפארת' להרדב"ז). (116) כלומר, הועילה טבילה זו, שאם תבוא אחריה מילה, יהיה גר גמור (ראה במגיד-משנה בפ"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ה, שאם טבל קודם מילה - הרי זה גר). [ואע"פ שגר קטן מטבילין אותו על דעת בית-דין (פ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ז) כיון שקנה אותו במשיכה או בחזקה הרי הוא שלו, ויכול לגייירו אפילו שלא על דעת בית-דין, בתנאי שיהיה הדבר לפני בית-דין ככל גירות (שם הלכה ו), ולפיכך, אע"פ שגר קטן שהטבילוהו על דעת בית-דין, יכול למחות כשהגדיל (כתובות יא. ופ"י מהלכות מלכים הלכה

1 מופר לך⁹⁸ - יֵצֵא לַחֲרוּת⁹⁹; שְׁפִינִן שְׁלֹא פָּפָה אוֹתוֹ
2 בְּמָקוֹם שֵׁשׁ לוֹ לְכַפּוֹתוֹ, גִּלְהָ דַעְתּוֹ שֶׁהִפְקִיעַ
3 שְׁעָבָדוֹ. מִפָּאן אָנִי אוֹמֵר: שֶׁהִמְשַׁחֲרֵר עֶבְדּוֹ בְּכָל
4 לְשׁוֹן, וְהוֹצִיא דְּבָרִים מִפִּי שֶׁמִּשְׁמָעֵן שְׁלֹא נִשְׁאַר לוֹ
5 עָלָיו שְׁעָבָדוֹ כָּלָל, וְשֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לְדַבֵּר זֶה - שְׁאִינוֹ
6 יָכוֹל לַחֲזוֹר בוֹ, וְכוּפִין אוֹתוֹ לְכַתֵּב לוֹ גִּט שְׁחָרוֹר,
7 אִף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא פָתַב. אָכֵל אִם לֹא¹⁰⁰ מַעֲבָדוֹ,
8 אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ אֶפְסוֹטְרוֹפּוֹס, אוֹ שֶׁהֵנִיחַ תַּפְלִין בַּפָּנִי רַבּוֹ
9 אוֹ שֶׁקָּרָא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בַּפָּנִי רַבּוֹ
10 וְלֹא מָחָה בוֹ - לֹא יֵצֵא לַחֲרוּת¹⁰¹.

(86) שם לט: ומ. מימרא של רב אשי בשם רבי. (87) כלומר, עזר לו לישא אשה, כן הוא שם מ. (88) עבד אסור בה, ולא היה האדון מכשיל את העבד באיסור, אם לא שכוונתו עתה לשחררו. ואע"פ שעדיין מעוכב הוא גט שחרור, ועדיין אסור הוא בבת חורין עד שיקבל גט שחרור - בכל זאת קל יותר האיסור במעוכב גט שחרור מבעבד גמור (אור-שמח, וכן איתא במאירי). (89) שם, מימרא של רבי יהושע בן לוי, לפי מה שפירשה רבה בר רב שילא. (90) שאין דרך העבדים להניח תפילין, שהרי מצות-עשה שהזמן גרמא היא (רש"י ו'תוספות' שם). [ולא אמרו כן אלא בתפילין שבראש, שעליהם נאמר (דברים כח, י) "ורא כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - "אלו תפילין שבראש" (ברכות ו.)], אבל תפילין של יד דינם ככל מצות-עשה שהזמן גרמא שאין העבד יוצא על ידן לחירות, כמו שכתבו ה'תוספות' שם. (91) שם בברייתא נאמר שאם קרא שלשה פסוקים בבית-הכנסת בפני רבו לא יצא לחירות, אבל למד כן רבינו מדין תפילין, שכשם שבתפילין חילקו בין הניח בעצמו לבין הניח לו רבו, כמו כן יש לחלק בקריאה בין קרא בעצמו לבין אמר לו רבו לקרוא (כסף-משנה). (92) שאין העולה לתורה בציבור קורא פחות משלשה פסוקים (פ"ב מהלכות תפלה הלכה ג). (93) שאין לקרוא עבדים כנענים לתורה (הגהות מיימוניות הלכות תפלה שם, הלכה יז אות ט). (94) כלומר, גילה דעתו בפעולה זו שהוא משחררו, כמו שכתב רבינו להלן. והרי זה כאילו הפקירו, ועיין אור-שמח. (95) שם מ. בסמיכות למימרת רבי לפי גירסת הרי"ף. (96) כלומר, נדרים שחלים על העבד ושיכול הרב לכפותו על ביטולם. (97) פ"ב מהלכות נזירות הלכה יח. (98) לשון הפרה בעבד אינה יעילה, כי רק הבעל והאב מפירים ולא האדון, אך יש בזה גילוי דעת מצד האדון כי אינו רוצה לכפותו. (99) נזיר סב: במשנה: "היפר לעבדו, יצא לחרות ומשלים נזירותו". ולראב"ד גירסא ושיטה אחרת. (100) גיטין מ. (101) כיון שהעבד עשה כן בעצמו, ולא הרב.

11 יח. וְאָסוּר לְאָדָם לְלַמֵּד אֶת עֶבְדּוֹ תוֹרָה¹⁰². וְאִם
12 לְמַדּוֹ - לֹא יֵצֵא לַחֲרוּת¹⁰³.

(102) מימרא של רבי יהושע בן לוי, במס' כתובות כח. (103) נלמד מהמבואר למעלה, שדווקא אם אמר לו רבו לקרוא בספר תורה בפני ציבור יצא לחירות, אבל באופן אחר - לא. ראה כסף-משנה ולחם-משנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 לְיִשְׂרָאֵל לְעֶבֶד, וְהָרִי הוּא עֶבֶד פְּנֻעִי לְכָל דָּבָר. וְכֵן
11 מוֹכֵר בְּנָיו וּבָנוֹתָיו; שְׁנָאֹמֶר: מִהֵם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם
12 אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם. וְכֵן אֶחָד מֵאֵלֹה
13 הָרִי הוּא פְּנֻעִי לְכָל דָּבָר.

7) שאינן כבושות תחת ידינו. [ובכ"י תימן, נוסף כאן: "וכן
גר תושב או הגוי שהוא כבוש תחת ידינו או אחד משאר
האומות". ובספרים שלנו נשמטו הדברים על-ידי דילוג
מחמת טעות הדומות "משאר האומות" - "משאר האומות",
ולפי זה מפורש בדברי רבינו שאין הבדל בין קונה עבד מן
הגוי לבין גוי המוכר עצמו לעבד, וכדעת רב אחא (יבמות
שם) שלעולם אינו קונה גופו אלא אחרי טבילה, ולא כרב
אויא הסובר (שם) שגוי הנמכר לישראל - גופו קנוי מיד.
וראה להלן הלכה ה, ועיין בכסף-משנה שם ובלחם-משנה
[כאן].

14 ג. אַחַד⁸ מִן הָאֲמוֹת שָׁבָא עַל שְׂפַחָה פְּנֻעִית שְׁלֹנֹה⁹
15 - הָרִי הֵבֵן עֶבֶד פְּנֻעִי¹⁰; שְׁנָאֹמֶר: אֲשֶׁר הוֹלִידוּ
16 בְּאַרְצְכֶם¹¹. אָבֵל הָעֶבֶד שְׁלֹנֹה שָׁבָא עַל אַחַת מִן
17 הָאֲמוֹת - אֵין הֵבֵן עֶבֶד; שְׁנָאֹמֶר: אֲשֶׁר הוֹלִידוּ
18 בְּאַרְצְכֶם, וְעֶבֶד אֵין לוֹ יָחַס¹².

8) יבמות עח: ברייתא שהובאה בסמיכות למירא של רבי
יוחנן. 9) שטבלה לשם שפחות (פט"ו מהלכות איסורי
ביאה הלכה ו). 10) שייך לאדון השפחה. וראה במכילתא
דרשב"י פ' משפטים (שמות כא, ד) על הפסוק האשה
וילדיה: "כל בנים שיוולדת, בין ממנו (מן העבד עברי) בין
ממקום אחר - הרי אלו עבדים". וראה ב'תורה שלמה' שם
לסימן צג. 11) וגומר "והיו לכם לאחוזת", כלומר
לעבדים. רוצה לומר, שאם אחד מבני התושבים הולידו
משפחה שלכם, הרי הוולד עבד כנעני שלכם. 12) ואין זה
"אשר הולידו". וכן מפורש ביבמות סב. הכל מודים בעבד
שאין לו חיים (=יחס). אבל הגוי יש לו יחס (שם). וכן פסק
רבינו בפט"ו מהלכות אישות הלכה ו. וכעצם הלכה זו, כתב
רבינו גם בהלכות איסורי ביאה שם, שהבא מן העבד הרי
הוא כאמו, והבא מן השפחה הרי הוא עבד. ואין לזה קשר
עם מה שאמרו בקידושין סז: "באומות הלך אחר הזכר",
ופסק כן רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק יב הלכה כא:
ש"גר עמוני שנשא מצרית - הוולד עמוני. וגר מצרי שנשא
עמונית - הוולד מצרי", ו"זה הכלל - באומות הלך אחר
הזכר" - שכל זה אינו אלא בגויים שיש להם יחס, אבל
בעבד שאין לו יחס - הלך אחר הנקבה, ועיין לחם-משנה.

19 ד. מִלֶּךְ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים¹³ שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה, וְהִבִּיא
20 שָׁבִיָּה וּמִכְרָה; וְכֵן אִם הִרְשָׁה לְכָל מִי שִׁירָצָה, שִׁילָף
21 וַיִּגְנֹב מֵאִמָּה שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה, שִׁיבִיא
22 וַיִּמְכֹּר לְעַצְמוֹ; וְכֵן אִם הָיוּ דִּינָיו, שָׁבֵל מִי שֶׁלֹּא יָתֵן
23 הַמָּס - יִמְכֹּר, אוֹ מִי שֶׁעָשָׂה כֶּף וְכָף אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה
24 - יִמְכֹּר; הָרִי דִּינָיו דִּין, וְעֶבֶד הַנִּלְקָח בְּדִינָן אֵלֹה -
25 הָרִי הוּא פְּנֻעִי לְכָל דָּבָר.

(13) יבמות מה: ומו.

ג), מפני שכל תקפו של הבית-דין לא היה אלא מפני שזכות
היא לו (כתובות שם, והלכות איסורי ביאה שם) - כאן,
שזכה בו בקנין, רשאי לעשות בו כבממונו, ואפילו יהא זה
לחובתו. ולפיכך אינו יכול למחות כשיגדיל, ועיין לחם-
משנה. ומכיון שלא כיון לשחררו רשאי הוא להשתעבד בו
(י"ק תפארת' להרדב"ז). ואע"פ שהגר אינו נקנה בעבד
עברי (למעלה פ"א הלכה ב) - משתעבד בו כפועל שכיר].
117) וצריך למולו לשם עבד, כבירושלמי הנ"ל.
118) [היינו, שכיון בטבילה זו גם לגירות וגם לשחרור, ראה
למעלה הלכה יז, שכתב רבינו: "אני אומר שהמשחרר עבדו
בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו
עליו שעבוד כלל - כופין אותו לכתוב לו גט שחרור", וכאן
אינו צריך לכתוב שטר שחרור, מפני שאינו קנוי לו אלא
למעשה ידיו, כל זמן שלא טבל, ראה להלן פ"ט הלכה ה
בכסף-משנה, ועיין רשב"א ליבמות מה: ד"ה וקדם].
119) כלומר, חוץ ממה שהוא גר, הרי הוא גם בן חורין,
ואינו רשאי להשתעבד בו (י"ק תפארת' להרדב"ז). וצריך
למהולו לשם בן חורין להשלמת גירותו, כמפורש בירושלמי
הנ"ל.

1 כא. גַּר¹²⁰ שֶׁקָּדְמוּ עֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְטָבְלוּ לְפָנָיו¹²¹
2 - קָנוּ עִצְמָן בְּנֵי חוֹרִין.

120) [כלומר, גוי שעומד להתגייר]. ומקור הלכה זו ביבמות
שם. 121) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "בפניו", וכגירסת
הרי"ף שם, ראה למעלה בהלכה יט. ועיין לחם-משנה
שהעיר שזהו מה שכתב רבינו למעלה בהלכה יט, ומה
חידש בהלכה זו?

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1) כלל בו רבינו דין ישראל או גוי שבאו על שפחה כנענית,
וקניין גוי בעבד, ושאסור לשחרר עבד כנעני ומותר לעבוד
בו בפרך.

3 א. יִשְׂרָאֵל² שָׁבָא עַל שְׂפַחָה פְּנֻעִית, אָף עַל פִּי
4 שֶׁהִיא שְׂפַחָתָא³ - הָרִי זֶה הוֹלֵד פְּנֻעִי לְכָל דָּבָר⁵;
5 וְנִמְכָּר וְנִקְנָה, וּמִשְׁתַּמְשִׂים בּוֹ לְעוֹלָם, כִּשְׂאָר
6 הָעֲבָדִים⁶.

2) קידושין סו: במשנה, כי ולד שפחה כמותה, משום
שנאמר (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" (שם
סח:). 3) כן מפורש במכילתא שם: "הרב שבא על
שפחתו שלילדיה עבדים" (כסף-משנה). 4) בכ"י תימן:
"עבד כנעני". 5) כלומר, אין חוששין כלל שמא שחררה,
ואם מת בלא בנים תתייבם אשתו לאחיו, כי הוא אינו בנו
כלל, כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות חליצה הלכה ד. ולא
כדעת מקצת הגאונים שחששו ואסרו לה להתייבם (פ"י
מהלכות גירושין הלכה יט) ועל-אחת-כמה שלא כדעת "יש
מי שהורה" שוודאי שחררה (שם), ועיין לחם-משנה.
6) הכנענים.

7 ב. אֶחָד הַקּוֹנֶה עֶבֶד פְּנֻעִי מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ מִן גַּר
8 תּוֹשֵׁב, אוֹ מִן עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁהוּא פְּכִישׁ תַּחַת יָדָיו,
9 אוֹ מֵאֶחָד מִשְׂאָר הָאֲמוֹת⁷, יֵשׁ לוֹ לְמִכְרָ אֶת עַצְמוֹ

שפחות ואינה קונה עבדים". ונשמטה שם ונכנסה בטעות כאן שלא במקומה (אלא שיש להגיה בה "וכופין אותה"). שכיון שיש חשד, כופים אותה לשחררה, כשם שכופין בשפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר, דלהלן (דלא כדעת ה'חינוך' (סוף מצוה שמז) שאסור לה לשחרר ע"י"ש). ולפי זה מיושבת תיבת "וכן" (ראה למעלה הערה יט) שכשם שהתירו וכפו לשחרר בשפחה שיש בה חשד, כן התירו גם בכל דבר מצוה, וכמו כן בשפחה דלהלן. (24) [צ"ל כבכל הדרכים]. (25) [למעלה פרק ח הלכה א והלכה ו, בדיון המוכר עבדו לגוי או לחוצה-לארץ שכופין לשחררו]. (26) ברכות מז: וגיטין לח: "מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית-הכנסת ולא מצא עשרה, ושיחרר עבדו והשלימו לעשרה", וראה ברא"ש לברכות פ"ז סימן כ. (27) ציין רבינו מצוה זו כמו שמבואר שם שלא התירו אלא משום מצוה דרבים. ראה לחם-משנה. (28) תמהו בזה כמה ראשונים, איך יתכן שמצוה דרבנן תדחה מצוות-עשה מן התורה? ויש שכתבו, שכל האיסור לשחרר עבד כנעני אינו אלא אם עושה כן לטובת העבד, ונגעו בזה משום "לא תחנם" שאסור לתת לו מתנת חנם, אבל אם עושה כן לצורך עצמו, כגון שצריך לו לצירוף מנין, אין בזה שום איסור (הר"ן בגיטין שם). (29) גיטין לח. כרבינא ולא כאב"י. וראה למעלה פרק ז הלכה ז.

ז. יכול³⁰ הרב לומר לעבדו כנעני: עשה עמי ואיני זנך, אלא ילך וישאל על הפתחים ויתפרנס מן היצדקה; ושישראל מצוין להחיות העבדים שביניהם³¹. במה דברים אמורים? בעבדיו; שאין בית דין נזקקין לגדולים לשמור ממונם, ואם לא יאביל לעבדיו וישקם בראוי - הם יברחו או ימותו, ואדם חס על ממונו עצמו יתר מפל אדם. אבל עבדים שהכניסה לו אשתו בתורת נכסי מלוג - חייב במזונותיהן³², שעל מנת כן הכניס אותם; שאם לא יזון אותם - ימותו ויברחו, והרי אינו חייב באחריותן³³.

(30) שם יא: במשנה ושם יב: במסקנת הגמרא. (31) שם יב. "מי שמרחם על בני חורין, מרחם על העבדים", וראה ברש"י שם. (32) כן מפורש בבראשית-רבה פרשה מה: "ולה שפחה מצרית, שפחת מלוג היתה, והיה חייב במזונותיה" (אור-שמח). ויתכן כי דין עבדי מלוג, שהכניסה לו האשה, כדן האשה עצמה, שכשם שלאשה אין הבעל יכול לומר צאי מעשה ידיך למזונותיך (פ"ב מהלכות אישות הלכה ד), כך אינו יכול לומר כן לעבדי מלוג, ועיין ראב"ד ומגיד-משנה. (33) אבל בעבדים מנכסי צאן ברזל שחייב באחריותם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א) - אין הדין כן.

ח. מתר לעבד בעבד כנעני בפרך³⁴. ואף על פי שהדין כן, מדת חסידות ודרכי חכמה, שיהיה אדם רחמן ורודף צדק, ולא יכביר עלו על עבדו, ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מפל מאכל ומפל משתה. חקמים הראשונים היו נותנין לעבד מפל תבשיל

ה. עובד פוכבים ששקנה עובד פוכבים לעבדות - לא קנה גופו, ואין לו בו אלא מעשה ידי¹⁴. אף על פי כן, אם מקרו לישראל - הרי גופו קנוי לישראל¹⁵.

(14) ואם מכרו לישראל וקדם וטבל לשם בן חורין, יצא לחירות (למעלה פ"ח הלכה יט). (15) אם הטבילו לשם עבדות (כסף-משנה בפירוש השני), מה-שאין-כן בגוי עצמו, שאף אם הטבילו לשם עבדות לא קנהו לגופו.

ו. האשה¹⁶ קונה שפחות, ואינה קונה עבדים, אפלו קטנים¹⁷, מפני החשד¹⁸. ואם קנתה אותם - הרי זו קנתה גופם כאיש. ויראה לי, שאינה אסורה לקנות אלא עבד בן תשע שנים ומתשע ולמעלה¹⁹. וכן²⁰ אסור²¹ לאדם לשחרר עבד כנעני, וכל המשתחרר - עובר בעשה, שנאמר: לעלם בהם תעבדו; ואם שחררו - משחרר, כמו שבארנו²², וכופין²³ אותו לכתב גט שחרור בכל הדרכים²⁴ שבארנו²⁵. ומתיר לשחררו לדבר מצוה, אפלו למצוה של דבריהם²⁶. כגון שלא היו עושה בבית הפנסת²⁷ - הרי זה משחרר עבדו ומשלים בו המנין. וכן כל פיוצא בזה²⁸. וכן שפחה²⁹ שנוהגין בה העם מנהג הפקר, והרי היא מכשול לחוטאים - כופין את רבה ומשחררה, כדי שתנשא ויסור המכשול. וכן כל פיוצא בזה.

(16) בבא-מציעא עא. בברייתא, וכתנא-קמא, שאינה יכולה לקנות לא עבריים ולא כנעניים, בניגוד לדעת רשב"ג, שמתיר לה לקנות עבדים כנעניים, וראה למעלה פ"א הלכה ב. (17) כן כתב רבינו בפרק כב מהלכות אסורי ביאה הלכה טז, וכן נראה בגמרא שם שחשבו לפרש הברייתא הנ"ל בעבדים עבריים, והרי שם נזכרו גם שפחות, וכידוע, אין שפחה עבריה נמכרת אלא בהיותה קטנה (ראה למעלה פ"ד הלכה א), ואם כן הוא-הדין שעבדים הנזכרים שם הם קטנים (הגר"א ביו"ד סימן רסז ס"ק מה) ועוד, שהרי אלמנה אסורה לגדל כלב מפני החשד (בבא-מציעא שם), ועבד קטן אינו פחות חשוד לענין זה מכלב (הגר"א באה"ע סימן כב ס"ק כה). (18) כן בגמרא שם: "אשה לאו אורח ארעא". (19) שבפחות מבן תשע - אינו ראוי לביאה (פ"א מהלכות אישות הלכה ג). ומכיון שאין כאן אלא חששא בלבד, לא החמירו לחשוש שמא יגדל ויבואו לידי עבירה (כסף-משנה), ויש מחמירים בזה (טור). (20) תיבת "וכן" אינה נוחה. שנראה שאין לה קשר עם מה שלמעלה (כסף-משנה. וראה להלן הערה כב). (21) גיטין לח. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. (22) למעלה פרק ה הלכות א-ג. (23) כל הפיסקא הזאת תמוהה: הרי שחררו, ולמה צריך לכופו? ואם מדובר כשהפקירו, שזקוק הוא עוד לשחרור וכופין אותו על כך (למעלה פרק ח הלכה יג הערה עד) - מי הכריחו לדבר על הפקר ולא על שחרור ממש? ואמנם בכ"י בריטיש מוזיאום, חסרה כל הפיסקא הזו, ובכ"י אוקספורד חסרות המלים "וכופין אותו לכתוב גט שחרור". ונראה שפיסקא זו שייכת למעלה בענין "האשה קונה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

רחמנים הם על הכל" שרחמים אלה אינם טבעיים אלא שהושפעו לישראל על ידי הקב"ה דרך התורה.
(על פי לקו"ש חז"ל ע' 72)

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה ... ולא יכביד עולו על עבדו.."

ולכאורה צריך להבין, אם הנהגה זו שלא להצר לעבדו היא מדרכי החכמה כמו שכתב בהלכה קודמת ש"אם לא יאכיל לעבדיו וישקם כראוי יברחו או ימותו ואדם חס על ממונו עצמו" מדוע צריך גם הטעם של מדת החסידות הרי החכמה לבד מחייבת הנהגה זו, ובפרט שהקדים מדת החסידות לדרכי החכמה.

והביאור הוא: כדי להעלות על דעתו שגורם סבל מיותר לעבד ולא לחשוב שמצד טבעו הוא עבד ורגיל בכך, צריך למדת החסידות.

וכשיש בו מדת החסידות, מתייחס לעבד באופן אחר לגמרי, כפי שממשיך הרמב"ם: "וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהם אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי הלא בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם אחד" ומתוך שמרגיש עניין זה, מבין גם מצד דרכי החכמה שאם יצר לו ולא יאכלהו וישקהו ימות או יברח.

וההוראה בעבודת ה' שלמדים מדברי הרמב"ם, שאפילו יהודי שנמצא במעמד ומצב של עבד כנעני ו"עבדא בהפקירא נחא ליי" הרי שמצד מדת החסידות ודרכי החכמה צריך הקב"ה להתנהג עמו מתוך רחמים וצדק להאכילו ולהשקותו מכל מאכל כו'.

ולא עוד אלא שצריך להקדים את מזונו של העבד, ועוד לפני שמתענג על עבודתם של ישראל - "קרבני לחמי לאשי ריח נחוחי" נותן ליהודי כל ענייני התענוג שלו ופשיטא שאינו מעבידו בפרך ח"ו.

(על פי "יין מלכות" ספר קנין סימן ג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצום בחוקים ומשפטים צדיקים – רחמנים הם על הכל".

אבל בהלכות איסורי ביאה (פ"ט הי"ז) כתב שרחמנים הם מטבעם ולא הזכיר שזה שייך לציווי התורה כי כאן הכוונה על הציווי להנהגה של רחמים עם עבדו, אבל בהל' איסורי ביאה הכוונה היא לרגש המצוי בלב איש הישראלי, ולכן לא הזכיר ציווי התורה.

(על פי לקו"ש חז"ל ע' 64 הנו' 40)

34) ראה למעלה פ"א הלכה ו, מה היא עבודת פרך. וכתב בכסף-משנה שכן משמע, שמותר לעבוד בפרך בעבד כנעני, מזה שלא הזהירה התורה על עבודת פרך אלא בעבד עברי. [וכן מפורש בספרא (בהר פרשה ז הלכה ב-ג): "לא תרדה

1 ותבשיל שהיו אוכלין³⁵, ומקדימין מזון הבהמות
2 והעבדים³⁶ לסעודת עצמן. הרי הוא אומר: פעיני
3 עבדים אל יד אדוניהם, פעיני שפחה אל יד גבירתה.
4 וכן³⁷ לא יבזהו ביד, ולא בדברים; לעבדות משרן
5 הנתוב, לא לבושה. ולא ירבה עליו צעקה וכעס,
6 אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו. וכן מפרש
7 בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהן: אם אמאס
8 משפט עבדי ואמתי ברכם עמדי. הלא בבטן עשני
9 עשהו, ויכוננו ברחם אחד. ואין³⁸ האכזריות והעזות
10 מצויה אלא בעובדי פוכבים עובדי עבודה זרה;
11 אבל זרעו של אברהם אבינו, והם ישראל, שהשפיע
12 להם הקדוש ברוך הוא טובת התורה, וצוה אותם
13 בחקים ומשפטים צדיקים - רחמנים הם על הכל.
14 וכן במדותיו של הקדוש ברוך הוא, שצונו להדמות
15 בהם³⁹, הוא אומר: ורחמיו על כל מעשיו⁴⁰. וכל
16 המרחם⁴¹ - מרחמין עליו; שנאמר: ונתן לה רחמים
17 ורחמך והרבה⁴².

~ נקודות משיחות קודש ~

ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי החכמה"

ומשמע מדבריו שאף שינהג בדרכי החכמה אין זה מספיק, ובכדי לנהוג בעבד ברחמנות צריך גם לדרכי החסידות. ויובן זה על פי מה שהוסיף הרמב"ם שהחכמים הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, ולכאורה מדוע הוסיף כאן בהמות לעבדים, ובפרט שהקדמת המזון לבהמות הוא דין ולא מדת חסידות, ואותו לומדת הגמרא מהפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת" שהקדים הכתוב מאכל הבהמה.

ויש לומר שבזה שצייר הרמב"ם בהמות עם עבדים בא ללמד שהנהגתו בחסד וברחמים עם עבד כנעני היא בגדר מדת חסידות ולא רק מדרכי החכמה. כי הנה מצד השכל יכול האדון לחשוב שמכיוון שתפקיד העבד לעשות כל העבודות גם הבזויות ביותר, הרי שאין להטות לו חסד כי בכך עלול לשכוח את מקומו ותפקידו, ולעניין זה לא תועיל גם מדת חסידות ורחמים כי הם רחמים מוגבלים מצד הנברא ואינם חלים על עבד כנעני בעניינים שיגרמו לו שלא לעבוד עבודתו.

לכך הוסיף הרמב"ם שחכמים הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות לסעודת עצמן, כי מובן ופשוט שאף מי שהוא רחום וחסדן ויתעורר לרחם על בעלי חיים, אין רחמיו עליו יותר מרחמיו על בני ביתו, וזה שהיו מרחמים על הבהמותיהם אין זה מצד הרחמים הטבעיים אלא שזהו סוג אחר של רחמים.

וזהו מה שהוסיף כאן הרמב"ם "שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ה אייר - ספר משפטים - הלכות שכירות קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 23 **ובאור מצות אלו בפרקים אלו:**
(1) שנצטוונו לדון (שמות כב, ט). (2) דברים כד, טו.
(3) שם. (4) שירשה בעל הבית לשכיר לאכול (שם כג, כה-כו). (5) ונגמרה מלאכתו. (6) ולא נגמרה מלאכתו [בכתב-יד תימן הנוסחא: "שלא בשעת גמר מלאכה"].

פרק ראשון

(1) יבאר ארבעת סוגי השומרים שנאמרו בתורה ואחריות השמירה המוטלת עליהם.

- 24 **א. ארבעה שומרים נאמרו בתורה², ושלושה דינין יש להם. ואלו הן הארבעה שומרים: שומר חנם³,**
25 **והשואל⁴, ונושא שכר⁵, והשוכר⁶.**

(2) שמות כב, ויד. (3) ששניים מהם - נושא שכר והשוכר - דין אחד להם (בבא מציעא צג). כמבואר בסמוך הלכה ב. (4) שקיבל עליו לשמור בחינם (שם כב, וזח). בסמוך בהלכה ב יתבאר, שפרשה זו בשומר חנם נאמרה. (5) שם גיד. (6) שומר שקיבל עליו לשמור בשכר (שם טיב). בהלכה ב יתבאר שפרשה זו בשומר שכר נאמרה. (7) שם יד.

- 27 **ב. ואלו הן שלושה דינין שלהן: שומר חנם, שנגנב**
28 **הפקדון ממנו או אבד, ואין צריך לומר אם נאנס**
29 **הפקדון אנס גדול⁸, כגון שהיתה בהמה ומתה או**
30 **נשפית - הרי זה נשבע ששומר פדיון השומרים⁹,**
31 **ופטור¹⁰; ושנאמר: ונגנב מבית האיש וגו', ונקרב**
32 **בעל הבית אל האלהים¹¹. השואל - משלם הכל,**
33 **בין שאבד הדבר השואל או נגנב בין שארעו אנס**
34 **גדול מזה¹², כגון שמתה הבהמה השואלה או**
35 **נשברה או נשפית; שכן כתוב בשואל: ונשבע או**
36 **מת, בעליו אין עמו שלם ישלם¹³. נושא שכר או**
37 **השוכר - שניהם דין אחד יש להן¹⁴: אם נגנב או**
38 **אבד הדבר השכור או שנטל שכר על שמירתו - הרי**
39 **אלו משלמים¹⁵; ואם ארעו אנס גדול מזה, כגון**
40 **שהיתה בהמה ומתה או נשברה או נשפית או**
41 **נטרפה - הרי אלו נשבעין שנאנסה, ופטורין¹⁶.**
42 **שנאמר: ומת או נשבר או נשפה אין ראיה, שבועת**
43 **יי וגו'; וכתוב: אם גנב יגנב מעמו, ישלם לבעליו**
44 **וגו'¹⁷. נמצאת אומר¹⁸: שומר חנם - נשבע על הכל.**
45 **והשואל - משלם את הכל, חוץ מן המתה בשעת**
46 **מלאכה, כמו שיתבאר¹⁹. נושא שכר והשוכר -**
47 **משלמין את האבדה ואת הגנבה, ונשבעין על**
48 **האנסין הגדולים, כגון שבויה ושבויה ומתה**
49 **וטרפה, או שאבד הדבר בספינה שטבעה בים²⁰, או**
50 **נלקח בלסטים מזין²¹, וכל פיצא באלו משאר**
51 **אנסין הגדולים²².**

(8) גמור. (9) ולא פשע בשמירתו, ששומר חנם שלא שמר כראוי חייב לשלם אפילו באונס גמור. וכן נשבע שארעו כך וכך ואינו ברשותו, ושלא שלח יד (פירוש, שלא השתמש בו לצורך עצמו) קודם שארעו המאורע הפוטר אותו (בבא

בו בפרק, שלא תאמר לו החם הכוס הזה והוא אינו צריך, הציץ לי את הכוס וכו' עודר תחת הגפן וכו'. שמה תאמרו הואיל ואסרת לנו את כל אלו, במה נשתמש? תלמוד-לומר "ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגויים". (35) בירושלמי (בבא-קמא פרק ח הלכה ד): "רבי יוחנן אכל קופד (=בשר) ויהיב לעבדיה (=ונתן לעבד כנעני שלו), שתי חמרא (=שתה יין) ויהיב לעבדיה, וקרי אנפשיה הלא בבטן עושני עשהו - הבא במידת רחמים". (36) בברכות מ. "אמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך, והדר ואכלת ושבעת". ואע"פ שעבדים לא נזכרו שם - למד כן רבינו מן הסברה, והסתמך על הפסוק בתהלים שהביא. (37) נדה מז. מימרא של שמואל. (38) ביצה לב: מימרא של שבתאי בר מרינוס: "כל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם וכו' בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו". (39) לפי הכלל הידוע: מה הוא רחום, אף אתה רחום וכו'" (שבת קלג: ופ"א מהלכות דיעות הלכה ו). (40) [ראה בבבא-מציעא פה. שפסוק זה מדבר גם בבעלי-חיים]. (41) שבת קנא: ברייתא בשם רבי גמליאל ברבי. (42) ולא הביא רבינו את הצד השלישי של הברייתא: "וכל שאינו מרחם וכו'" כדי לסיים בדבר טוב.

סליקו להו הלכות עבדים

נגמר ספר שנים עשר, והוא ספר קנין.

- ומנין פרקים של ספר זה שבעים וחמשה: הלכות מכירה - שלושים פרקים. הלכות זכיה ומתנה - שנים עשר פרקים. הלכות שכנים - ארבעה עשר פרקים. הלכות שלוחין ושתפין - עשרה פרקים. הלכות עבדים - תשעה פרקים.

יום שלישי כ"ה אייר ה'תש"פ

אודך בישר ללב, בלמדי משפטי צדקך

ספר שלשה עשר

והוא ספר משפטים

הלכותיו חמש. וזהו סדורן:

- א. הלכות שכירות. ב. הלכות שאלה ופקדון. ג. הלכות מלוה ולוה. ד. הלכות טוען ונטען. ה. הלכות נחלות.

הלכות שכירות

- יש בכללן שבע מצות. שלש מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) דין שכיר ושומר שכר. (ב) לתן שכר שכיר ביומו². (ג) שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו³. (ד) שיאכל⁴ השכיר מן המחקר שעושה בו⁵. (ה) שלא יאכל השכיר מן המחקר בשעת מלאכה⁶. (ו) שלא יוליד השכיר בידו יתר על מה שיאכל. (ז) שלא יחכם שור בדישו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

א מצינא ו. ראה פרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א. (20 בבא מצינא כט: 21 שם, וצג: 22) שהצלתם כרוכה בסכנה.

ג. המפקיד²³ אצל חברו, בין בחנם בין בשכר, או
השאילו או השפירו, אם שאל השומר את
הבעלים²⁴ עם הדבר ש²⁵להן או שכן - הרי השומר
פטור מכלום²⁶. אפילו פשע²⁷ בדבר ששומר ואבד
מחמת הפשיעה - הרי זה פטור. שניאמר²⁸: אם
בעליו עמו לא ישלם, אם שכיר הוא בא בשכרו.
במה דברים אמורים? בשאל הבעלים או שכן
בעת שנטל החפץ, אף על פי שאין הבעלים שם
עמו בעת הגנבה והאבדה או בעת שניאנס. אבל נטל
החפץ ונעשה עליו שומר תחלה, ואחר כך שכר
הבעלים או שאלן, אף על פי שהיו הבעלים עומדין
שם בעת שניאנס הדבר השומר - הרי זה משלם;
שניאמר: בעליו אין עמו שלם ישלם. מפי השמועה
למדנו²⁹: היה עמו בשעת השאלה, אף על פי שאינו
בעת הגנבה והמיתה - פטור; לא היה עמו בשעת
השאלה, אף על פי שהיה עמו בעת המיתה או
השביה - חייב. והוא הדין לשאר השומרים³⁰, שכל
בעלים פטורין. אפילו פשיעה בבעלים - פטור³¹.

23 דין שאלה בבעלים שנינו במשנה שם צד. ובגמרא שם
(צה). למדו שהוא הדין בשומרים. 24 בעל החפץ
שהופקד או השואל. 25 לאו דוקא לעשות באותה עבודה
עצמה, אלא אפילו קיבלו עליהם לעשות איזו שהיא מלאכה
אחרת אצל השואל או השוכר (ברייתא שם צה.).
26 מלשוננו משמע, שפטור גם משבועת השומרים (ראה
למעלה הלכה ב) ואפילו משבועת שאינו ברשותו. ובקצות
החושן סימן רצא אות יח מסתפק בזה והביא ראייה
מתוספות בבא קמא נז: דיבור המתחיל ונמצא, שחייב
בשבועה ובירושלמי שבועות פרק ה נחלקו אמוראים בדבר.
אולם בנתיבות המשפט שם ביאורים סעיף קטן לד, פסק
שחייב שבועה שלא שלח בו יד ושאינו ברשותו.
27 מחלוקת רב אחא ורבינא שם. ופסק רבינו לקולא
לנתבע, שאין להוציא ממון מספק (ראה הגהות מיימוניות
כאן). 28 בשואל. 29 כלומר, דין זה אינו מפורש
בתורה, אלא נמסר איש מפי איש עד משה רבינו לדרוש כך
מן הכתוב. שם צה: דרשו: כתוב אחד אומר "בעליו אין
עימו שלם ישלם" ומשמע שלא היה לא בשעת שאלה ולא
בשעת האונס, אבל היה באחד מהם פטור; וכתוב אחד
אומר: "אם בעליו עימו לא ישלם", ומשמע שצריך שיהיה
עימו בשעת שאלה ובשעת האונס, אבל אם היה באחד מהם
חייב. ומוכרחים אנו לפרש שהמלה "עימו" מובנה באחת
מהם - או בשעת שאלה או בשעת האונס - ולא פירשה
תורה איזו פוטרת ואיזו אינה פוטרת. ומסתבר, ששעת
שאלה היא הפוטרת, שהרי היא הגורמת חובת האונס
והטיפול בפרה ומזונותיה. 30 שומר חנם, שומר שכר
והשוכר. ולמדו זה (שם צה.) משואל שכתוב בו "וכי ישאל"
בוא"ו והיא מחברת פרשת שואל עם הפרשיות שקדמו לה,
ואנו למדים מסמיכות הפרשיות שכדין השואל כן דין שאר

מצינא ו. ראה פרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א.
10 מלשלם (שבועות מד:). 11 ואמרו חז"ל (בבא
מצינא מא:): שאלוהים - זה בית דין, וקריבה זו לשבועה
היא [בתורה] לא נתפרש שבשומר חנם הכתוב מדבר כאן
ולמדו זאת חז"ל (שם צד:): ממה שחייבה התורה בפרשה
זו את השומר בשבועה כשנגנב או אבד ופטרנו מלשלם,
ובפרשה שנייה (שם ט"ב) חייבה התורה בתשלומים על
גניבה ואבידה, ומסתבר ששומר חנם - שאין לו כל הנאה
משמירתו - הוא שפטור מלשלם, והפרשה השנייה
המחייבת לשלם בגניבה ואבידה - בשומר שכר.
12 מגניבה ואבידה. 13 לא נתפרש בתורה שהשואל
חייב בגניבה ואבידה ולמדו חז"ל (שם צה.) מקל וחומר
משומר שכר - שפטור משבועה ומתה וחייב בגניבה ואבידה
(כמבואר בסמוך), שואל שחייב בשבועה ומתה, אינו דין
(לא כל שכן) שחייב בגניבה ואבידה. "וזה הוא קל וחומר
שאין עליו תשובה". וכן למדו חז"ל (שם) ממה שכתוב
וכי ישאל בוא"ו, וא"ו זו מחברת פרשה זו עם הפרשה
שקדמה לה ומוסיפה, שהשואל מתחייב גם באונסים נוסף
על חיובי גניבה ואבידה שנאמרו בפרשה שקדמה לה.
14 כרבי יהודה (שם פ:), שהשוכר - שלא פורש דין
שמירתו בתורה - דינו כשומר שכר. מפני ששניהם נהנים
במה שהפיקדון נמצא ברשותם - השומר שכר מקבל שכר
בעד שמירתו והשוכר משתמש בו לצורכו - לפיכך דינם
שווה. 15 שהשומר שכר חייב באחריות על כל מאורע
שיארע לפיקדון ואשר יש לייחסו לחיסרון בשמירה - והרי
הגניבה או האבידה בידו היה למנוע אילו ישב ושמרו כל
היום. 16 שהרי אין ביד השומר למנוע אונסים אלו
ואפילו אונס שבוייה אי אפשר למנוע מבלי שיסתכן, ולא
הטילה תורה על השומר שמירה הכרוכה בסכנה.
17 וכתוב "הטריפה לא ישלם". ואבידה שלא נתפרשה
בתורה למדו חז"ל (שם צד:): בקל וחומר מגניבה: מה
גניבה שקרובה לאונס - משלם, אבידה שקרובה לפשיעה
לא כל שכן. כלומר, קרוב יותר לייחס את האבידה לחיסרון
בשמירה, מגניבה שנגנבה על ידי אחרים והשומר שמרו
כדרך השומרים, ואם הוא חייב בגניבה, מפני שהיה בידו
למנוע על ידי שמירה מעולה, קל וחומר שחייב על
האבידה. [נתבאר למעלה שהפרשה המחייבת את השומר
בגניבה ואבידה - בשומר שכר נאמרה]. 18 ממה שאמרנו
אתה למד, שחלוקת דיניהם כך הוא. במורה נבוכים חלק ג
פרק מב מסביר רבינו דיני "ארבעה שומרים" וזה לשונו:
ואופני היושר בו מבואר, והוא, ששומר חנם, שאין תועלת
בו כלל בזה העניין, ואמנם הוא גומל חסד - הוא פטור מן
הכול. וכל נזק שיארע בו הוא מכיס בעל הממון, ושואל
שהתועלת כולה שלו, ובעל הממון הוא הגומל אותו חייב
בכול, וכל הנזקים המתחדשים הם מכיס השואל. אבל נושא
שכר והשוכר - כל אחד משניהם, רצוני לומר השומר ובעל
הממון, משתתפים בתועלת. ולזה נחלקו הנזקים בין שניהם,
מה שיבוא מנזק מפני מיעוט השמירה הוא מכיס השומר
והוא גניבה ואבידה, כי הגניבה והאבידה באה מפני שלא
שמר שמירה מעולה, והנזקים שאין תחבולה למונעם, והם
שבירה ושבוייה ומתה, הם מכיס בעל הממון. 19 בפרק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"ה אייר – ספר משפטים – הלכות שכירות קכא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

השומרים, כשם ששואל בבעלים פטור - כן שאר השומרים בבעלים פטורים. (31) בכל השומרים כמו בשואל.

ד. כל שומר שפשע בתחלתו, אף על פי שנאנס בסופו - חיב, כמו שיתבאר³². ואין השואל רשאי להשאילו³³. אפילו שאל ספר תורה, שכל שקורא בו עושה מצוה - לא ישאילנו לאחר³⁴. וכן אין השומר רשאי להשכיר. אפילו השכירו ספר תורה - לא ישכירנו לאחר³⁵. שהרי זה אומר לו: אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר³⁶. עבר השומר³⁷ ומסר לשומר שני: אם יש עדים ששקמה השומר השני בדרך השומרים ונאנס³⁸ - פטור השומר הראשון, שהרי יש עדים שנאנס; ואם אין שם עדים³⁹ - חיב השומר הראשון לשלם לבעלים, מפני שמסר לשומר אחר, ונעשה הוא⁴⁰ דין עם השומר השני⁴¹. אפילו היה הראשון שומר חנם, ומסר לשומר שכר⁴² - חיב; שהרי יש לבעל החפץ לומר לו: אתה נאמן אצלי להשבע, וזה אינו נאמן⁴³. לפיכך, אם היה דרך הבעלים להפקיד תמיד⁴⁴ דבר זה⁴⁵ אצל השומר השני - הרי זה השומר הראשון פטור מלשלם; שהרי הוא אומר לבעלים: זה הדבר שהפקדתם אצלי או השאלתם, אמש⁴⁶ היתם מפקדין אותו אצל זה שהפקדתי אני⁴⁷ אצלו⁴⁸. והוא⁴⁹ שלא ימעט שמירתו. כיצד ימעט שמירתו⁵⁰? כגון שהיה מפקד אצלו בשכר⁵¹, והפקידו אצל אותו השני בחנם; או שהיה שאול אצלו, והפקידו אצל אותו השני בשכר. הואיל ומעט שמירתו⁵² - פושע הוא ומשלם⁵³. אף על פי ששאל או ששכר בבעלים⁵⁴ - הרי הוא הוציא הדבר השמור מידו ליד שומר אחר⁵⁵.

(32) בפרק ד מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ג. (33) תוספתא בבא מציעא פרק ג, הלכה א: "אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר וכו' ולא זה שמפקדים אצלו רשאי להפקידם אצל אחר אלא אם כן נותן לו בעל הבית רשות". ודין זה מנמק רבינו בסמוך, מפני שאנו אומרים, שאין רצונו של המפקיד שיהא פקדונו ביד אחר. (34) ואין אנו אומרים "ניחא ליה לאינש דתיעביד מצוה בממוניה" (אין אנו אומרים "רצונו של אדם שתיעשה מצוה בממונו") במקום שיש לחשוש לאיבוד הספר, שהרי אין השני נאמן על הבעלים שייזהר שלא יפסיד כשישתמש בו (גמרא שם כט:). (35) שם. (36) גיטין כט. (37) על רצון הבעלים. (38) ואין בעל הפיקדון יכול לבוא בטענה שאין השומר השני נאמן עליו בשבועה (ראה בסמוך) שבמקום שיש עדים אין השומר צריך שבועה (רי"ף בבא מציעא לו). וטענתו של בעל הפיקדון "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר" כוחה יפה רק לאסור על השומר לכתחילה למסור לשומר אחר, אבל אם עבר ומסר אינו חיב לשלם (לחם משנה). (39) ויש כאן חיוב שבועה.

(40) השומר הראשון. (41) משביעו שבועת השומרים. (42) והוסיף בזה שמירה, ששומר שכר חייב לשמור שמירה יותר מעולה משמירת שומר חנם. (43) בשבועה. כדברי רבא (שם לו:). ומכיוון שהראשון אינו יכול להישבע, שהרי אינו יודע אם אמת הדבר שנאנסה - חייב הראשון לשלם לבעלים. ומזה יוצא שאם הראשון ראה את האונס - הרי זה נשבע ופטור (מגיד משנה). (44) לעיתים קרובות. (45) כערכו של פיקדון זה. (46) לאו דוקא "אמש" והכוונה - לפני זמן קצר. (47) כלומר, לא חל שום שינוי בנאמנותו ובמצבו של השומר השני, שאין הדבר מצוי שתשתנה בן-לילה נאמנותו של אדם, ואם נשתנה נאמנותו, שנעשה חשוד, או שנשתנה מצבו - שנעשה עני, אין השומר הראשון יכול לפטור את עצמו בטענה שהבעלים היו רגילים להפקיד אצלו (כסף משנה). (48) ויישבע השני ויפטור (רי"ף שם). (49) מה שאמרנו שאם היו הבעלים רגילים להפקיד אצל השני פטור הראשון. (50) ויהא הראשון חייב, אפילו שמסרו למי שהבעלים רגילים להפקיד אצלו. (51) בתורת שכירות, ושוכר דינו כשומר שכר שחייב לשלם בגניבה ואבידה (נתיבות המשפט סימן רצא סעיף קטן כט). (52) והרי המפקיד גילה דעתו במה שמסרו לשומר שכר שרוצה בשמירה יותר מעולה משמירת שומר חנם. וכן אם מסרו לשואל גילה דעתו שרוצה בשמירת שואל שהיא יותר מעולה משמירת שוכר. (53) אפילו אם השני טוען שאירע אונס שהראשון אינו חייב בו, כגון מתה כדרכה בשומר שכר שמסר לשומר חנם או מתה מחמת מלאכה בשואל שמסר לשוכר ונשבע על זה - אין שבועתו פוטרת את הראשון מתשלומים, מפני שהמפקיד יכול לטעון: לא התחייבתי כלל לקבל את שבועתו של השני. אמנם אמרנו למעלה, שברגיל להפקיד אצל השני אין המפקיד יכול לטעון שאינו מאמין לשני בשבועה, אבל זה נאמר כשלא מיעט בשמירתו. ומתקבל על הדעת, שהמפקיד מסכים מראש למעשה המסירה וקיבל על עצמו גם לגבי השני, דיני השמירה שקבעה התורה לגבי שומר מסוג זה, וכאילו נעשה השני שומרו של הבעלים, ולפיכך מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה כמו לראשון, אבל במקום שמיעט שמירתו לא נעשה השני כשומרו של הבעלים, שהרי הבעלים לא היו מסכימים למסירה זו ואנו מגדירים אותה כפשיעה מצד הראשון, ולפיכך, אין מחובת המפקיד להאמין לשני בשבועה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן לא). (54) ואמרנו למעלה בהלכה ג, שפשיעה בבעלים פטור, שהתורה פטרה אותו מכל תשלום שהוא. (55) ופשיעה בבעלים פוטרת רק מאירועים ברשותו של הראשון שהבעלים נשכרו או נשאלו לו ביחד עם הבהמה, ואינה פוטרת מאירועים שברשות השני, שלא נשכר או נשאל לו, ולפיכך הראשון חייב על האירוע שברשות השני (מגיד משנה), ואין לפרש שהמדובר בשואל שמסר לשומר שכר, מפני ששומר שכר אסור לו להשתמש בפיקדון ולפיכך חייב במתה מחמת מלאכה ויוצא מזה שאין לך כל מאורע שהוא, ששניהם פטורים בו (נתיבות המשפט שם סעיף קטן כט. ובהתאם לביאורו זה הוא מגיה בשולחן ערוך שם סעיף כו "שוכר" במקום "שומר שכר"). ואף על פי שבבעלים פטור לגמרי יש בזה מיעוט בשמירתו, מפני ששמירה בבעלים פוטרת רק מן

התשלומים בלבד, אבל לא מחובת שמירה מעולה (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ל).

ה. ואם הביא השומר השני הראיה שפיטור בה שומר ראשון בדין שמירתו - הרי זה פטור.⁵⁶
 פיצד? שומר שוכר שנמן בהמה השמורה אצלו לשומר חנם, אם הביא השומר השני עדים שממה בהמה בדרקה - הרי השומר הראשון פטור. וכן כל פיוצא בזה.⁵⁷

(56) כמבואר לעיל הלכה ד שבמקום שיש עדים שנאנס פטור השומר הראשון אפילו כשאין דרכו של בעל הפיקדון להפקיד אצל השני, וכן אין לחייבו מצד "תחילתו בפשיעה וסופו באונס", מפני שדין תחילה בפשיעה וסופו באונס חייב לא נאמר, אלא כשיש איזה שהוא קשר סיבתי בין הפשיעה ובין האונס וכאן המדובר כשאין לייחס לפשיעה שום סיבה לאונס שבא בסוף (ש"ך חושן משפט סימן רצא סעיף קטן מו וראה לחם משנה). (57) באונס שהיה פוקד גם את השומר הראשון, כגון שבא גייס ושרד כל העיר.

ו. שומר שמסר לשומר אחר⁵⁸, והוסיף בשמירתו, וממה - ההנאה⁵⁹ לבעלים. פיצד? השוכר פרה מחברו והשאילה לאחר, וממה בדרקה⁶⁰ ביד השואל, הואיל והשואל חייב בכל - יחזור דמי הפרה לבעלים; שאין זה השוכר עושה סחורה בפירתו של חברו⁶¹. וכן כל פיוצא בזה. הנה בידו פקדון, ושלחו ביד אחר לבעלי, הואיל והשומר הראשון חייב באחריותו⁶² עד שנגיע ליד הבעלים, אם בא לחזר ולהחזיר הפקדון מיד השומר השני - מחזיר⁶³. ואם החזק השומר הראשון בפרן⁶⁴ - אינו יכול להחזיר הפקדון מיד השומר השני⁶⁵, אף על פי שעדין הפקדון באחריותו של ראשון⁶⁶.

(58) כגון שנתנו הבעלים רשות לשומר למסור את השמירה לאחרים (ש"ך חושן משפט סימן שז סעיף קטן ב). (59) כשאירע הפסד שהשני חייב לשלם והראשון פטור. (60) בפני עדים או שביכולת הראשון לישבע שהאונס אירע בנוכחותו, כי אין הדבר מתקבל על הדעת, שהשני יסכים להישבע שמתה כדרכה, שהרי לא ירוויח כלום בזה. (61) כדברי רבי יוסי בבבא מציעא לה: ונחלקו חכמים בדין זה: תנא קמא אומר יישבע השוכר למשכיר (במקרה שהאונס אירע בנוכחותו וביכולתו להישבע) שמתה כדרכה (ופטור כי השוכר אינו חייב באונסין), והשואל ישלם לשוכר. אמר רבי יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפירתו של חברו? "אלא תחזור פרה לבעלים", כלומר, הרי הפרה אינה של השוכר ואין אתה דן שהשואל ישלם לשוכר כאילו הוא בעל הפרה, אלא אנו הנים את השוכר, כאילו השאיל את הפרה בשליחות המשכיר ומעתה - המשכיר הוא בעל דינו של השואל (רא"ש שם). (62) של הפיקדון בדרך לבית הבעלים, אבל אם היה בעל הפיקדון רגיל להפקיד אצל השליח ונפטר המשלח מאחריות הפיקדון (כמבואר

לעיל הלכה ד), אינו יכול להחזיר הפיקדון (מגיד משנה). (63) כלומר, לא יצא הפיקדון מרשותו ולא זכו הבעלים בפיקדון במה שמסרו לשליח. ואף על פי שבמלוה הדין שהשליח זכה למלוה (ראה פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) אין הדין כן בפיקדון, מפני שאנו אומרים שאין רצונו של המפקיד בזכיית השליח, כדי שלא תסולק אחריותו של הנפקד, ויהא פיקדונו ביד אחר (גיטין יד). (64) בפיקדון זה, שהבעלים כבר תבעוהו לשומר להחזיר הפיקדון וכפר. (65) שבמקרה זה מתקבל על הדעת שרצונו של המפקיד להוציאו מתחת יד השומר הזה ולפיכך זכה בפיקדון כשהגיע ליד השליח (גיטין שם). (66) ברייתא שם. ורש"י מנמק, מפני שהמפקיד לא ציווה לשלוח לו על ידי השליח.

פרק שני

(1) יבאר שדין ארבעת השומרים אינו אלא במטלטלין, ולא בעבדים, ולא בקרקעות ולא בהקדשות, ודין שתקנו משיכה בשומרים, ודין תנאי בארבעה שומרים, ודין קטן שהפקיד, ודין שומר שטען החזרתי, או לא קיבלתי עלי כלל שמירת החפץ.

א. שלשה דינים האמורים בתורה בארבעה השומרים², אינן אלא במטלטלין של ישראל ושל הדייט. שנאמר: כסף או כלים וכל בהמה - יצאו³ קרקעות⁴. ויצאו העבדים, שהקשו לקרקעות⁵. ויצאו השטרות, שאין גופן ממון⁶. ויצאו הקדשות, שנאמר: כי יתן איש אל רעהו⁷. ויצאו נכסי עובדי כוכבים⁸. מכאן אמרו חכמים⁹: העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות - שומר חנם שלהן אינו נשבע, ונושא שוכר או שוכר¹⁰ אינו משלם¹¹. ואם קנו מידו¹² - חייב באחריותו¹³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלושה דינים האמורים ... אינם אלא במטלטלין..."

"...יצאו קרקעות ויצאו העבדים שהוקשו לקרקעות, ויצאו השטרות שאין גופן ממון, ויצאו ההקדשות .. שומר חנם שלהם אינו נשבע ונושא שכר או שוכר אינו משלם". וממשיך בהלכה ב' "ותקנו חכמים שנשבעין על ההקדשות שבועת השומרים כעין של תורה, כדי שלא יזלזלו בהקדשות".

וצריך להבין, הזהירות שלא לזלזל בקדשים הוא עניין מפורש בתורה שלא יקרב זר לעבודת המקדש, היינו שלא יזלזלו בקדשים.

והלא התורה פטרה שומר חנם משבועה על ההקדשות, ומה טעם ראו חכמים להוסיף ולתקן שבועה על ההקדשות.

והביאור בזה, שתקנה זו היא ככל הגזירות והסייגים שנתחדשו בימי בית שני מצד ירידת הדורות, ובדורות שלפני זה לא היה צורך בזהירות זו, ורק אחר ירידת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ה אייר - ספר משפטים - הלכות שכירות קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 שְׁהַמּוֹסֵר פָּרְמוֹ לְשׁוֹמֵר, בֵּין בְּאֲרִיסוֹת²³ בֵּין
16 בְּשִׁמְרֵי חֲנָם, וְהִתְנָה עִמּוֹ שְׂיַחְפֹּר אוֹ יִזְמַר²⁴ אוֹ
17 יֵאָבֵק²⁵ מִשְׁלוֹ, וּפְשַׁע וְלֹא עֲשָׂה - חֵיב²⁶ כְּמִי
18 שֶׁהִפְסִיד בְּיָדָיו²⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה שֶׁהִפְסִיד
19 בְּיָדָיו - חֵיב עַל כָּל פְּנֵים.

(16) קרקעות ושטרות. (17) כלומר, לא פטרה התורה את השומר. (18) אונסים גדולים. (19) כלומר, מה שמיעטה תורה קרקעות וכו' הכוונה לחיובים הנובעים מתורת שמירה, כגון בשומר חנם שהטילה עליו התורה שבועה ששמר כדרך השומרים, ובקרקעות נאמן בלא שבועה, אבל כשידוע לנו ע"י עדים או בהודאתו שפשע - חייב לשלם (כמבואר בסמוך). (20) בקרקעות וכו'. (21) ולא פטרה תורה את השומר בקרקעות וכו' אלא מדיני שמירה, כלומר, פטרה אותו מן השבועה שלא פשע, ומתשלום הפסדים הבאים כתוצאה ממיעוט שמירה, כגון גניבה ואבידה, שאילו שמרו שמירה מעולה היה מונע ההפסד, אבל פשיעה שהיא תוצאה מחוסר שמירה - החיוב אינו מדיני שמירה בלבד, שהרי כמה שסילק שמירתו - שקיבלו עליו בפירוש - גרם להפסד ואבדון הפקדון ויש לדונו כמזיק. ואף שיש ללמוד דין זה כשנדייק בלשון המשנה (בבא-מציעא נו:): "שומר חנם אינו נשבע, שומר שכר אינו משלם" ולא כללו דין שומר חנם ושומר שכר ביחד, ושניהם אינם משלמים (ומשמע ששומר חנם פטור רק מהשבועה שחייבתו תורה) במטלטלין, אבל על הפשיעה המחייבת תשלומין - גם בקרקעות חייב (ראה מגיד-משנה, וכן הוא בפירוש רש"י על המשנה שם), מכל-מקום כתב רבינו: "יראה לי", מפני שהוכחה זו אינה ברורה, שיש לומר, שהמשנה נוסחה על-פי דיני שומר חנם ושומר שכר האמורים בתורה, כלומר, מה שנאמר בתורה בשומר חנם שחייב בשבועה - בקרקעות פטור, ומה שנאמר בשומר שכר שמשלם על גניבה ואבידה - בקרקעות פטור, אבל בדין עצמו אין הבדל בין שומר חנם לשומר שכר, ושניהם פטורים מכל חיוביהם בקרקעות, אפילו על הפשיעה (ראה רא"ש בפרק הזהב סי' כא) ולכן מבסס רבינו את הדין על סברא, וכתב: "יראה לי". ואמנם חלוקים כמה מן הראשונים על סברת רבינו, ואומרים שאין לדון את הפושע כמזיק המפסיד בידים ממש (ראה השגת הראב"ד כאן, ורא"ש שם). (22) הכוונה להר"י מיגש, בחידושי למסכת שבועות מב: (23) המקבל שדה לשומרה בשכר חלק מן הפירות כפי מה שתוציא השדה. (24) לכוות את הענפים היבשים או שגדלו יותר מדאי. (25) לפור אבק על שרשי האילנות. (26) את ההפסד שגרם לעצי הכרם כמה שלא עיבדו (מגיד-משנה). (27) שהפושע - כמזיק הוא.

ד. המוסר לחברו דבר המחבר לקרקע לשמר, אפלו
היו ענבים העומדות להבצר²⁸ - הרי הן קרקע²⁹
בדין השומרים³⁰.

(28) שנתבשלו כל צרכם, ואינם צריכים לקרקע כלל.
(29) כחכמים (שבועות מב: במשנה, ובדף מג. בגמרא).
(30) כלומר, דין זה אינו אלא כשמסרו בתורת שמירה, שאינו

הדורות הוצרכו חכמים לתקן סייגים וגזירות, כולל התקנה להיות שומר חנם נשבע על ההקדשות.

(על פי "זין מלכות" ספר משפטים סימן ב)

(2) שנתבארו בפרק א. (3) נתמעטו. (4) שאינם דבר המיטלטל ככסף וכלים. (5) שכתוב בהם "והתנחלתם אותם לרשת אחוזה" (ויקרא כה, מו) - הוקשו לאחוזה. (6) שאינם אלא לראיה (הוכחה) למה שכתוב בהם, וכשנדע בירור הראיה - לא יהיה לשטר ערך, שאין לגופו שווי ממון ככסף וכלים. בבבא-מציעא נז: למדו כל זה במידת כלל פרט וכלל (אחת משלוש-עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן): "כי יתן איש אל רעהו" - כלל (משמע - כל דבר שהוא), "כסף או כלים" - פרט (משמע כסף או כלים בלבד), "לשמור" - חזר וכלל (משמע - כל דבר שאפשר לשמרו), כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. פירוש, התורה התכוונה לכל דבר הדומה לדברים שזכרו בפרט, היינו דבר המיטלטל ממקום למקום וגופו ממון. (7) והקדש - אינו רעהו (שם). (8) שאינן בכלל "רעהו" (מכילתא משפטים). (9) שם נו. במשנה. (10) אמנם הוזכרו במשנה רק שומר חנם ושומר שכר, אבל הוא-הדין לשוכר ושואל. השוכר נתבאר בפרק א, הל' ב, שדינו כשומר שכר, והשואל הוקדש דינו לדיני שומר חנם ושומר שכר הכתובים בפרשה הסמוכה לו, במה שכתוב בו: "וכי ישאל" בוא"ו החיבור (רא"ש שבועות פרק ו סי' כד - וראה לעיל בפ"א הערה יב). וכן כתב רבינו בתחילת ההלכה, שדין זה הוא בארבעת השומרים. ובפירושו למשנה בשבועות מב: מבאר רבינו למה לא הוזכרו השוכר והשואל: שהוא מפני שכללו במשנה זו בדין הקרקעות וכו' גם דין ההקדש, ובהקדש אין מקום להזכיר דין שואל ושוכר, שהרי אסור בהם שאלה ושכירות, ולכן לא הוזכרו גם בדיני הקרקעות וכו'. (11) ושומר שכר לא הפסיד את שכרו (מגיד-משנה). (12) בקנין סודר, שיהא חייב כדין שמירת מטלטלין. (13) ב"מ נח.

ב. ותקנו חכמים¹⁴, שְׁנֹשְׁבְעֵין עַל הַהִקְדָּשׁוֹת שְׁבֻעַת
הַשּׁוֹמְרִין כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה¹⁵, כְּדִי שֶׁלֹּא יִזְלְזְלוּ
בַּהִקְדָּשׁוֹת.

(14) שם. (15) בנקיטת חפץ. כלומר, נשבע כשספר תורה בזרועו. ראה פ"א מהל' שבועות הל' ח.

ג. יראה לי, שְׁאֵם פְּשַׁע הַשּׁוֹמֵר בְּעֵבְדִים וּבְיֹצֵא
בְּהֵן¹⁶ - חֵיב לְשַׁלֵּם. שְׁאִינוּ פְּטוּרִים¹⁷ בְּעֵבְדִים
וּבְקָרְעוֹת וּשְׁטָרוֹת אֲלֵא מִדִּין גְּנֵבָה וְאֲבֵדָה וּמִתָּה
וּבְיֹצֵא בְּהֵן¹⁸, שְׁאֵם הִיא שׁוֹמֵר חֲנָם עַל מִטְּלָטְלִין
וְנִגְנְבוּ אוֹ אֲבָדוּ - יִשְׁבַּע, וּבְעֵבְדִים וּבְקָרְעוֹת
וּשְׁטָרוֹת - פְּטוּר מִשְׁבֻּעָה¹⁹; וְכֵן אִם הִיא שׁוֹמֵר
שָׂכָר, שֶׁמִּשְׁלָם גְּנֵבָה וְאֲבֵדָה בְּמִטְּלָטְלִין, פְּטוּר
מִלְּשַׁלֵּם בְּאֵלוֹ²⁰; אֲבָל אִם פְּשַׁע בֵּה - חֵיב לְשַׁלֵּם.
שֶׁכָּל הַפּוֹשֵׁעַ - מְזִיק הוּא²¹, וְאִין הִפְרַשׁ בֵּין דִּין
הַמְּזִיק מִן הַקָּרָע לְדִין הַמְּזִיק מִטְּלָטְלִין. וְדִין אֲמַת הוּא
זֶה לְמַבְיָנִים, וְכֵן רָאוּי לְדוֹן. וְכֵן הוּרִי רַבּוֹתֵינוּ²²:

22 אַתְּ חִבְרוּ בְּעֵדִים⁴⁹ או שְׁלֹא בְּעֵדִים - דִּין אֶחָד יֵשׁ
23 לָהֶן⁵⁰. כִּינֵן שְׁהוּדָה זֶה⁵¹ מִפִּי עֲצָמוֹ שֶׁשָּׁמַר לוֹ או
24 שֶׁשָּׁאֵל מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין;
25 שְׁאִין אוֹמְרִים 'מִגּוּ'⁵² לְפָטְרוֹ מִשְׁבוּעָה, אֲלֹא לְפָטְרוֹ
26 מִלְשָׁלָם⁵³. אֲפִלּוּ הָיָה הַדָּבָר הַשָּׂאֵל או הַמִּפְקָד או
27 הַמְשַׁכֵּר שׁוֹה פְּרוּטָה - הָרִי זֶה הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע עָלָיו⁵⁴,
28 וְאִין אֶחָד מִן הַשּׁוֹמְרִים צָרִיף לְהוֹדִיָּה בְּמִקְצָתָם⁵⁵.

(41) שהקונה דבר מחבירו, עבר החפץ לירו עם משיכתו. ראה פ"ב מהל' מכירה הל' טו. (42) משעת פעולת המשיכה, אין המפקיד יכול לחזור בו מהסכם השמירה, ונתחייב השומר באחריות הפקדון (בבא-מציעא צט.). (43) כלומר, ברשותי. (44) שקנה הפקדון לשמירה בקנין חצר (ראה פ"ד מהל' מכירה). (45) שם. (46) שם מט: (47) שאין בלשונות אלו משמעות קבלת שמירה אלא העמדת רשות, כלומר, מרשה לו להניח חפציו ברשותו אבל שישמרום הוא בעצמו (שם צט:). (48) מתקנת הגאונים הוא, שיש לתובע להטיל חרם במקום שאין חיוב שבועה על הנתבע (מגיד-משנה). (49) שיעדים מעידים שהפקיד אצלו. (50) שניהם אינם נאמנים בלי שבועה, בטענת נגב או נאנס. (51) כלומר, אף זה שהפקידו אצלו שלא בעדים. (52) המשמעות המילולית של מילה ארמית זו היא: "מתוך", ונתקבלה כמונח משפטי לביטוי שיקול הגיוני כזה: מתוך (הואיל) והנתבע יכול היה לטעון טענה שהדין נותן להאמין לו, והוא השמיע טענה אחרת - הדעת נוטה להאמין לדבריו, שהרי אלמלי רצה לשקר היה יכול לטעון הטענה שיש להאמין לו מן הדין. (53) כלומר, לכך אנו מטילים עליו שבועה אף שיש לו "מיגו", שהרי יכול היה לטעון טענה אחרת הפוטרת אותו מן השבועה - אם הפקידו אצלו שלא בעדים, יכול לכפור קבלת השמירה בכלל ולטעון - לא היו דברים מעולם, ואף זה שבעדים, הרי כלל בידינו (שבועות מה:): "המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים", ולכן בידו היה לטעון: "החזרת", כמבואר בסמוך הלכה יב שפטורים בטענות אלו משבועת השומרים, - מחייבים אותו שבועה, מפני ש"מיגו" מועיל לפוטרו מתשלומין, שאין לחייב את הנתבע לשלם במקום שיש לו "מיגו" המסייע לטענתו, אבל אין לפטור את המחויב שבועה ב"מיגו", שהלא השבועה באה לברר אמיתות הטענה, וביורור זה עדיף מהבירור של ה"מיגו", שאפשר שיודה על האמת מפני חומר איסור שבועת שקר, ולפיכך אין לפטור את המחויב לאמת טענתו בשבועה אע"פ שיש לו "מיגו" (סמ"ע רצו ס"ק א' ובט"ז). מקור דין זה הוא מדברי הר"י מיגאש, שבועות מה: עפ"י הסוגיא בבבא-בבא (בבא ע.). (54) כדברי הר"י מיגאש (שבועות מ). שלא אמרו (שם לח:): "הטענה שתי כסף" אלא בשבועת מודה במקצת שהיא באה מפני הטענה ואין טענה פחות משתי כסף, אבל לא בשבועת השומרים. וכמו שהוא חייב בדיני שמירה על כל פקדון שהוא שוה פרוטה אם יפשע בשמירתו - חייב הוא גם בשבועה של כל פקדון שהוא שוה פרוטה, אבל "פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית-דין נזקקין לו" (לשון רבינו בהלכות טוען ונטען פ"ג ה"ו). (55) כלומר,

מוסרו לתולשם אלא לשומרם כמו שהן מחבירים בקרקע, לכן אפילו ענבים העומדות להיבצר דינם כקרקע, אבל בדין מקח וממכר דנים אנו את הענבים העומדות להבצר כדין מטלטלין, שהרי מכרם על-מנת לתולשם. ראה פ"א מהלכות מכירה ה"ז, לענין קנין ואונאה. ומגיד-משנה וכסף-משנה שם, וראה גם רבינו בפ"ה מהלכות טוען ונטען ה"ד לענין שבועה. וראה פירוש המשנה לרבינו, בשבועות שם.

1 ה. הפקיד הקדש ואחר כך פדהו³¹, והרי הוא חלין
2 בַּעַת שְׁנִטְלוֹ מִיַּד הַשּׁוֹמֵר³²; או שֶׁהִשְׁאִילוֹ חֲלִין,
3 וְאַחֵר כֶּן הִקְדִּישׁ³³ וְהוּא בִּיד הַשּׁוֹאֵל; וְכֵן עוֹבֵד
4 פּוֹכְכִים שֶׁהִפְקִיד וְאַחֵר כֶּן נִתְּגַיֵּר - כָּל אֵלּוּ אֵין בִּהֵן
5 כָּל דִּינֵי הַשּׁוֹמְרִין, עַד שֶׁתְּהִיָּה תַּחֲלָתָן וְסוֹפָן נִכְסֵי
6 הַדִּיּוּט וְנִכְסֵי יִשְׂרָאֵל³⁴.

(31) והוא ביד השומר. (32) כשהשומר מחזיר הפקדון, ואירע בפקדון אונס שבורה ברשות השומר. (33) המשאיל. (34) מכילתא דרשב"י משפטים כב, ו: אין לי אלא בזמן שנתן לו הקדש . . . נתן לגיבור הקדש ופדאו וחולין והקדישן מנין . . . אין לי . . . או שנתן לו הגוי ואחר-כך נתגייר - תלמוד לומר: "עד האלהים יבוא דבר שניהם" - כשתהא שעת תביעה לשעת נתינה שוה.

7 ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה בְּדִין הַשּׁוֹמְרִין³⁵, בֵּין
8 שְׁהִיָּה הַדָּבָר הַשּׁוֹמֵר שֶׁל אִשָּׁה או שְׁהִיָּה בִּיד הָאִשָּׁה.

(35) מכילתא דרשב"י שם ט. "כי יתן איש" אין לי אלא "איש", אשה מנין? תלמוד לומר "ישלם" בין איש ובין אשה.

9 ז. קָטָן שֶׁהִפְקִיד בִּיד גָּדוֹל או הַשָּׂאִילוֹ - הָרִי זֶה
10 הַגָּדוֹל נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִים לְקָטָן³⁶. הָרוּר
11 רְבוּתִי³⁷, שְׁאִין זֶה נִשְׁבַּע בְּטַעֲנַת הַקָּטָן³⁸ פְּדִי
12 שְׁנֵאמַר: אֵין נִשְׁבַּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן³⁹; שְׁכָל
13 הַשּׁוֹמְרִין - שְׁבוּעָתָן שְׁבוּעַת שְׁמָא הִיא⁴⁰.

(36) ואין זה מנוגד למה ששינוי (שבועות לח:): "אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן" כמבואר בסמוך. (37) הכוונה להר"י מיגש, בחידושו לשבועות מ. (38) לא טענתו של הקטן מטילה השבועה על השומר. (39) כדי שיחול על זה הכלל שאין נשבעין על טענת קטן, אלא התורה הטילה חובת שבועה לא מכוח הטענה. (40) וטענת "שמא" אין כוחה יפה לחייב שבועה, ולפיכך שבועת השומרים נשבעים גם לקטן (ראה ראב"ד, ומגיד-משנה).

14 ח. פִּדְרָף שֶׁתִּקְנֵנו חֲכָמִים מְשִׁיכָה בְּלִקְוֹחוֹת⁴¹, כֶּן
15 תִּקְנֵנו מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין⁴². הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: שְׁמֹר לִי
16 זֶה, וְאָמַר לוֹ: הִנֵּה לְפָנַי⁴³ - הָרִי זֶה שּׁוֹמֵר הֵנָּה⁴⁴.
17 אָמַר לוֹ: הִנֵּה לְפָנַי, או הִנֵּה סָתָם⁴⁵, או שְׁאָמַר לוֹ:
18 הָרִי הַבֵּית לְפָנַי⁴⁶ - אֵינוֹ לֹא שּׁוֹמֵר הֵנָּה וְלֹא שּׁוֹמֵר
19 שְׁכָר⁴⁷, וְאֵינוֹ חַיֵּב שְׁבוּעָה כָּלל; אֲבָל מְחִירִים⁴⁸ עַל
20 מִי שֶׁלָּקַח הַפְּקָדוֹן שְׁלוֹ וְלֹא יִחְזִירוֹ לְבָעָלָיו. וְכֵן כָּל
21 כִּיּוֹצֵא בָּהּ. אֶחָד הַמִּפְקִיד או הַמְשָׁאִיל או הַמְשַׁכֵּר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ה אייר - ספר משפטים - הלכות שכירות קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשבועות מ: בד"ה היסת, ובערוך ערך היסת). (67) שלא
 בא לרשותו. (68) "הנח לפניך". (69) בכונה לגזילה,
 שאם עשה כך - נעשה בזה גזלן ומתחייב באונסין (ראה
 פ"ג מהל' גזילה הל' יא). (70) על ההיזק שבא בסיבתו
 מדין מזיק (ראה פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' זיא).

ואפילו טוען על כל מה שהופקד אצלו 'נאנסו' חייב שבועה.
 - כרבי חייא בר יוסף (בבא-קמא קז). ולא כרמי בר חמא
 (שם) האומר שאין השומר מתחייב בשבועה אלא במקום
 שהופקדו אצלו שלשה דברים, באחד כפר, ובאחד הודה,
 ובאחד טוען נאנס, שהשומרים צריכים כפירה במקצת
 והודאה במקצת. פסק כרבי חייא בר יוסף, כסתומת הסוגיא
 בבבא-בבא ע.

יב. זה אומר: השאֵלְתִּיךָ, או השַׁכַּרְתִּיךָ, או
 הפַּקְדְתִּיךָ, וְהִלָּה אֹמֵר: לֹא הָיוּ דְבָרִים מַעֲוֹלִם, או
 שֶׁאֵמֵר: כֵּן הָיָה, אֲבָל הַחֲזַרְתִּי לָךְ, וְנִסְתַּלְקָה
 הַשְּׂמִירָה, וְלֹא נִשְׁאַרָה בִּינֵינוּ תְּבִיעָה - הָרִי הַנִּתְּבַע
 נִשְׂבַּע שְׂבוּעַת הַסֵּת ⁷¹ וְנִפְטָר ⁷². בְּמָה דְבָרִים
 אֲמֹרִים? ⁷³ בְּשֵׁלָא הָיָה שֵׁם שְׂטֵר; אֲבָל אִם הַפַּקִּיד
 או הַשְּׂפִיר או הַשְּׂאִיל בְּשְׂטֵר, וְאָמַר לוֹ: הַחֲזַרְתִּי לָךְ
 - הָרִי הַשּׁוֹמֵר נִשְׂבַּע בְּנִקִּיטַת חֲפִץ ⁷⁴. מִתּוֹךְ ⁷⁵ שְׂיֻכּוֹל
 לוֹמַר שׁוֹמֵר הָנֵם שְׁנֹגֵב או אֲבָד, וְהַשְׂוֹאֵל - מִתָּה
 בְּשִׁעַת מְלָאכָה ⁷⁶, נֶאֱמָן לוֹמַר הַחֲזַרְתִּי ⁷⁷; וְכִשֵּׁם ⁷⁸
 שֶׁאֵם טָעַן שְׁנֹאֲנִס - נִשְׂבַּע מִן הַתּוֹרָה בְּנִקִּיטַת חֲפִץ,
 כִּף אִם טָעַן הַחֲזַרְתִּי - יִשְׂבַּע פְּעִין שֶׁל תּוֹרָה, הַזֶּה
 וְיֵשׁ שֵׁם שְׂטֵר בִּיד הַתּוֹבֵעַ ⁷⁹. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים?
 בְּשִׁהִיָּה הַשּׁוֹמֵר יְכֹל לְטָעַן וְלוֹמַר נֶאֱנָסוּ, וְלֹא נִצְרִיף
 אוֹתוֹ לְהִבִּי אֶרְאִיהָ ⁸⁰ עַל טַעֲנָתוֹ ⁸¹; אֲבָל אִם הָיָה חֵיב
 לְהִבִּי אֶרְאִיהָ עַל טַעֲנָתוֹ ⁸², כִּמוֹ שִׁתְּבָאָר ⁸³ - אֵינוֹ
 נֶאֱמָן לוֹמַר הַחֲזַרְתִּי ⁸⁴, אֲלֹא יִשְׂבַּע בְּעַל הַשְּׂטֵר
 בְּנִקִּיטַת חֲפִץ ⁸⁵ שֶׁלֹּא הַחֲזִיר לוֹ, וְיִשְׁלֹם ⁸⁶. אֵין לָךְ מִי
 שֶׁנִּשְׂבַּע ⁸⁷ מִתּוֹךְ שְׂיֻכּוֹל לוֹמַר כִּף וְכִף יִשְׂבַּע בְּנִקִּיטַת
 חֲפִץ, אֲלֹא זֶה הַשּׁוֹמֵר בְּלִבָּד שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׂטֵר ⁸⁸; אֲבָל
 שֶׁאֵר כָּל הַנִּשְׂבָּעִין בְּדִין מִתּוֹךְ שְׂיֻכּוֹל לוֹמַר ⁸⁹ - אֵינֶן
 נִשְׂבָּעִין אֲלֹא הַסֵּת ⁹⁰.

ט. מִתְּנָה שׁוֹמֵר הָנֵם לְהִיּוֹת פֶּטוּר מִשְׂבוּעָה,
 וְהַשְׂוֹאֵל - לְהִיּוֹת פֶּטוּר מִלְּשֹׁלֵם ⁵⁶. וְכֵן מִתְּנָה בְּעַל
 הַפַּקְדוֹן עַל שׁוֹמֵר הָנֵם אוֹ נוֹשֵׂא שְׂכָר וְשׁוֹכֵר לְהִיּוֹת
 חֵיבִין בְּכָל כְּשׁוֹאֵל ⁵⁷. שְׂכָל תְּנָא בְּמִמּוֹן אוֹ בְּשְׂבוּעוֹת
 שֶׁל מִמּוֹן ⁵⁸ - קָנִים, וְאֵין צָרִיף קִנְיָן ⁵⁹ וְלֹא עֲדִים ⁶⁰.

(56) בבא-מציעא צד. (57) שם. (58) כרבי יהודה (שם),
 האומר שבדבר שבממון - אדם מתנה על מה שכתוב בתורה
 - ותנאו קיים, שהממון ניתן למחילה, והתנאי הוא כמחילה.
 (59) כרבי יוחנן (שם) האומר אפילו בשלא קנו מידו "בההיא
 הנאה דקא נפיק ליה קלא, דאיניש מהימנא הוא, גמר
 ומשעביד נפשיה" (מפני ההנאה שיוצא עליו שם כאדם
 נאמן - הוא מתחייב ומשעבד עצמו), כלומר, אין הקנין
 משמש אלא לגילוי הסכמתם הגמורה של שני הצדדים,
 ולכן אין כאן צורך בקנין, שגם בלי הקנין אנו קובעים
 שהשומר קיבל על עצמו את ההתחייבות הזאת מרצונו
 המלא, בגלל ההנאה שמתפרסם כאדם נאמן.
 (60) שבמקום ששניהם מודים - אין צורך בעדים, שאין
 העדים בדבר שבממון אלא מפני השקרנים (קידושין סה:)
 כלומר שתהא אפשרות להוכיח ששיקרו.

י. טָעַן זֶה ⁶¹: שִׁהִיָּה שֵׁם תְּנָאִי ⁶², וְהַשּׁוֹמֵר אֹמֵר: לֹא
 הָיָה שֵׁם תְּנָאִי - נִשְׂבַּע הַשּׁוֹמֵר שְׂבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין ⁶³,
 וּמִגְּלָגֵל ⁶⁴ בָּהּ שֶׁלֹּא הָיָה שֵׁם תְּנָאִי.

(61) המפקיד. (62) שהתחייב השומר להיות כשואל.
 (63) שחייב לישובע מדין שומר. (64) כל תובע, זכאי לדרוש
 מהנתבע שנתחייב לו שבועה, שאגב השבועה שחייב בה
 ישבע גם על טענות אחרות שלו המחייבות אותו ממון. זה
 נקרא "גלגול שבועה" (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הל' יב).

יא. טָעַן שֶׁהַפַּקִּיד אֲצִלוֹ, וְזֶה אֹמֵר: לֹא אֲמַרְתִּי
 אֲלֹא הִנַּח לְפָנֶיךָ, וְלֹא נִעֲשִׂיתִי לוֹ שׁוֹמֵר ⁶⁵ - נִשְׂבַּע
 הַסֵּת ⁶⁶ שֶׁלֹּא קִבְּלוֹ ⁶⁷ אֲלֹא בִדְרָךְ ⁶⁸, וְכֹלִיל
 בְּשְׂבוּעָתוֹ: שֶׁלֹּא שָׁלַח בּוֹ יָד ⁶⁹, וְלֹא אֲבָדוֹ בְּיָדִים,
 וְלֹא בְּגָרֶם שְׂגָרֶם לוֹ שִׁהִיָּה חֵיב לְשֹׁלֵם ⁷⁰.

(65) כמו שנתבאר למעלה בהל' ח. (66) שבועה שתיקנו
 חכמי הגמרא (קידושין מג:). לחייב את הכופר בכל. וחלוק
 דינה משבועת הדיינין שנשבע כספר-תורה בזרועו,
 והנשבע היסת אינו אוחד ספר-תורה (ראה פ"א מהל'
 שבועות הל' זח, יג). ושבועת השומרין נאמרה בתורה
 כשמודה בעצמו שקיבל הפקדון כטענת המפקיד אלא שנגב
 או מת או נשבה. היסת, הוא מלשון הסתה, כלומר חכמים
 מסיתים את הכופר בכל, להודות - באמצעות השבועה
 (רש"י בבא-מציעא ה. בד"ה היסת. וראה מה שפירש רש"י

(71) שהרי כופר בכל הוא. (72) ואפילו הפקידו בעדים -
 נאמן לטעון החזרתי, שהמפקיד אצל חברו בעדים אין צריך
 להחזיר לו בעדים (שבועות מה:). (73) שהטוען החזרתי -
 נשבע היסת. (74) אוחד ספר-תורה בזרועו בשעת השבועה
 (פ"א מהל' שבועות הל' ח). (75) כלומר, לפיכך אין אנו
 מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שהשטר הנמצא בידי
 המפקיד מחזק תביעתו להחזרת הפקדון, שאלמלי החזיר
 הפקדון היה מקבל שטרו בחזרה. (76) ויהיו פטורים
 מלשלם, כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. (77) כלומר,
 "מיגו" זה מערער את תוקף הוכחתו של השטר שביד
 המפקיד, שאנו אומרים שהשומר אינו נזהר מלהשאירו ביד
 המפקיד מפני שהוא סומך על ה"מיגו" (סמ"ע רצו ס"ק ג).
 (78) כלומר, לכך אנו משיבעים אותו שבועה בנקיטת חפץ,
 ואינו נשבע היסת כמו בפקדון בלי שטר. (79) כלומר,
 תוקף ההוכחה של השטר אינו מתערער אלא מפני ה"מיגו"
 שיכול לטעון נגבבו או נאנסו, והרי אילו טען כך היה
 מחייב שבועה בנקיטת חפץ, ולכן אין טענתו המסתמכת
 על ה"מיגו" פוטרנו משבועה בנקיטת חפץ (כבר חסדא
 בבבא-בבא ע). (80) עדים. (81) ונשבע ופטור.
 (82) כגון אם טען שהאונס קרה במקום שבני אדם מצויים
 שם. (83) להלן בפרק ג הל' א, שאינו נפטר בשבועה אלא

ההאונס אירע במקום שבני אדם מצויים, בוודאי יש עדים שראו האונס, ולפיכך מחייבים אותו להביא עדים. (4) שלא פשע בה, שלא שלח בה יד (שלא השתמש בה לצרכו) ושאונה ברשותו. (5) כדברי איסי בן יהודה (בבא מציעא פג.). (6) עובדא לפני רבא (שם). (7) ותהא פטור מלשלם - שהנתקל דנוהו חכמים כדין האונס, כמבואר בסמוך הל' ב.

ב. המעביר חבית במקום למקום בשכר, ונשברה¹⁶
- דין תורה הוא שישלם, שאין זה אנס גדול, והרי
השכירה כגנבה ואבדה שהוא⁹ חייב בה¹⁰; אבל
תקנו חכמים, שיהיה חייב שבועה שלא פשע בה¹¹.
שאם אתה אומר ישלם - אין לך אדם שעביר חבית
לחברו¹², לפיכך עשו¹³ שבירת החבית כמיתת
הבהמה ושכירתה¹⁴. ועוד תקנו¹⁵ בדבר זה: שאם
נשאו אותה שנים¹⁶ במוט, ונשברה - משלמין חצי
דמיה. והאיל ומשוי זה גדול¹⁷ לגבי אחד וקל לגבי
שנים - הרי הוא כאנס¹⁸ ואינו אנס¹⁹, ומשלמין
מחצה, אם יש עדים שלא פשעו בה²⁰. נשברה
במקום שאין העדים מצויין - נשבעין שלא שברוה
בפשיעה, ומשלמין חצי דמיה. שהרי לא היה לכל
אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני
עצמו. מכאן אתה למד²¹, שהאחד שהעביר חבית
גדולה, שאין דרך כל הסבלים להעבירה - שהוא
פושע; ואם נשברה בידו - משלם הכל.

(8) שנתקל המעביר ונפל ונשברה. (9) שומר שכר.
(10) מפני שבידו למנוע אונס הגניבה או האבידה בשמירה
מעולה, וכן השבירה, אילו היה נזהר בהליכתו זהירות
יתירה, שלא יעלה על מכשול - היה מונע שבירתה. וכל
זאת בשומר שכר, אבל שומר חנם נשבע שלא פשע -
ופטור מן התורה, כדעת חכמים שם שנתקל אינו פושע,
ושומר חנם שלא פשע - פטור. (11) שם במשנה, וכדעת
הרי"ף, ששבועתו היא שלא פשע בה. (12) שם, מאמר רבי
חייא בר אבא בשם רבי יוחנן. (13) דנו במעביר.
(14) שהוא אונס גדול, ושומר שכר פטור מלשלם אלא נשבע
כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. (15) שם, תקנת רבי חייא
בר יוסף. (16) מפני כובדה, שקשה היה לאחד לנושאו.
(17) כבד. (18) הרי משא קל הוא לשנים, והיה בדין שיהיו
פטורים. (19) כלומר, במקרה זה יש שיקול דעת לפטור
ולחיוב, מצד אחד: מפני שהמשא קל לשנים יש לדון
התקלה כאונס והיו פטורים; ומצד שני: מה שהמשא כבד
בשביל אחד יש לדון התקלה כפשיעה, שיש מקום לומר
שהתקלה באה דוקא מפני שהם שנים, שכל אחד סומך על
חבירו, ופעמים שאחד נח קצת, כדי להקל המשא מעליו
ונופל כל עומס המשא על אחד, ומשום כך יהיו חייבים
לשלם כל דמי החבית, שלא היה להם להתחבר ולהעביר
משא כבד בבת אחת, וכמו שמבאר רבינו בסמוך: "שהרי
לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני
עצמו", ולכן הם משלמים חצי דמיה (לבוש סי' דש), וכן יש
לפרש דברי המגיד-משנה. (20) ופטורים מן השבועה,

מצריכים אותו להביא עדים. (84) אלא בעדים, שהרי גם
כשטוען נאנסו - מצריכים אותו להביא עדים. (85) כדין
הנשבעים ונוטלים (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הל' ב).
(86) כלומר, אף שאנו סומכים על מה שהשטר ביד המפקיד
שאין השומר נאמן לטעון החזרתי - אין אנו רואים את
השטר כהוכחה ברורה שלא החזיר עד כדי כך שנאמינו בלא
שבועה, שאולי נשאר השטר ביד המפקיד מאיזו סיבה
שהיא - שאפשר שהמפקיד לא החזיר השטר בשעת החזרת
הפקדון, בנימוק שאינו כעת בידו ולמחרת יחזירונו,
והשומר האמינו (ראה בבא-מציעא טז: דוגמא זו לאפשרות
השאת השטר). והראב"ד כאן כותב: א"א והוא דאמר ליה
אישתבע לי שלא החזרתי לך, אבל אנן לכתחילה זיל שלים
אמרינן ליה, שאין משיביעים את המפקיד אלא כשהנפקד
דורש השבעתו, אבל בית הדין אומר לו "לך לשלום".
דעתו, שיש לראות את השטר כהוכחה גמורה, שהשומר לא
החזיר כמו במלוה בשטר והלווה טוען פרעתי (ראה הלכות
מלוה ולוה פ"ד ה"ב). והמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו
כך הוא, ומה שאמר ישבע בעל השטר, הכוונה במקום שיש
דרישה מצד השומר, וכמו שפסק רבינו בהלכות מלוה ולוה
שם, ע"פ הגמרא שבועות מא. (ובאור-שמש ובאבן-האזל
כתבו בדעת רבינו, שגם בלי דרישת הנפקד משיביעים את
המפקיד, ומחלקים בין דין שומר ובין דין הלוואה, עיי"ש).
(87) ופטור מלשלם. (88) מפני שגם על טענת ה"מיגר"
חייב שבועה בנקיטת חפץ. (89) כגון התובע מן האומן
כלי שמסר לו לתקן, והאומן טוען שאחר שמסרו לו לתקן
מכרו לו - האומן נאמן, מתוך שיכול לומר לא היה דברים
מעולם (ראה פ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, ושם בפרק ח).
(90) שהרי על טענת ה"מיגר" - לא היו דברים מעולם - אינו
חייב אלא היסט.

פרק שלישי

(1) יבאר דין שומרים שטענו שאירעם אונס ועל אי זה אונס
פטורים או חייבים, ודין שומר ששכר מצילים מידי גזלן או
מציפורני חיות טרף.

א. שומר² שטען שנאנס אנס גדול, כגון שבורה
ומתה: אם נאנס במקום שהעדים מצויין שם -
מצריכין אותו ראיה³ על טענתו שנאנס, ויפטר אף
משבועת שומרים; ואם לא הביא ראיה - ישלם.
שנאמר: אין ראיה, שבועת יי תהיה בין שניהם. הא
במקום שאפשר להביא ראיה - אין שם שבועה,
אלא או יביא ראיה או ישלם. אבל אם טען שנאנס
במקום שאין העדים מצויין שם - אין מצריכין
אותו ראיה, אלא ישבע שנאנס ויפטר⁵. ואם הביא
עדים שלא פשע בה - נפטר אף מן השבועה.
מעשה באחד, שהביא חבית של יין בשכר, ונשברה
בשוק של מחוזא. ובאו לפני חכמים⁶, ואמרו: שוק
זה, שטענתו שנשברה בו החבית - בני אדם מצויין
שם; או תביא ראיה שלא פשעת, אלא נתקלת
ונפלת⁷, או תשלם דמיה. וכן כל פיוצא בזה.

(2) בין שומר חנם ובין שומר שכר. (3) עדים. שכין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"ה אייר – ספר משפטים – הלכות שכירות קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שאם באו משתי רוחות - אונס. (32) וזה הוא נשבה האמורה בתורה (שמות שם, ט). (33) אינו מחוייב לסכן נפשו, אבל ליסטים ואינו מזויין אין זה אונס, שהרי יש כאן גבר מול גבר, ואין סכנה כרוכה במאבק אחד נגד אחד בלי כלי זין, ולכן יעמוד הרועה ויציל העדר (שם בגמרא). (34) צבוע (בבא-קמא טז.). (35) הרועה הולך את הבהמות. (36) בבא-מציעא שם.

ה. רועה שמצא גנב, והתחיל להתגרות בו ולהראותו שאינו חושש ממנו, ואמר לו: הרי אנו במקום פלוגי, וכך וכך רועים אנוחנו, וכך פלי מלחמה יש לנו, ובא אותו הלסטים ונצחו ולקח מהן - הרי הרועה חיב; שאחד המוליך את הבהמה למקום גדודי חיות ולסטים, או מביא את הלסטים בהתגרותו למקום הבהמה.³⁷

(37) שם, כרבא.

ו. רועה³⁸ שהיה לו³⁹ להציל הטרפה או השבוייה ברועים אחרים ובמקלות⁴⁰, ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל - הרי זה חיב. אחד שומר חנם ואחד שומר שכר. אלא⁴¹ ששומר חנם - קורא רועים ומביא מקלות בחנם; ואם לא מצא⁴² - פטור. אבל שומר שכר - חיב לשכור⁴³ הרועים והמקלות עד פדי דמי הבהמה⁴⁴, פדי להציל, וחוזר ולוקח שוכרן מבעל הבית⁴⁵; ואם לא עשה כן, והיה לו לשכור ולא שכר - הרי זה פושע, וחיב⁴⁶.

(38) שם. (39) שאפשר היה לו. (40) להזעיק רועים מצויידים במקלות ולהבריח את הטרופ. (41) חלוקים הם - שומר חנם ושומר שכר. (42) בחינם אלא בשכר - פטור, שאין בקבלת השמירה של שומר חנם שיהיו תמיד מעות מצויים אצלו, כדי לשכור מצילים, ולכן אם לא מצא מצילים בחינם - פטור, שאין זה מחובתו לשכור. (43) חובת השמירה של שומר שכר היא, שיהיו בידו כל האמצעים להציל. (44) שם. ובגמרא שאלו אם שכר ההצלה עולה כדמי הבהמה, מה תועלת לו לבעל הבהמה בהצלתה? ותיצרו, שבעל הבהמה מעדיף בהמתו על בהמה אחרת, מפני שהיא רגילה כבר אצלו, וגם לא נוח לו לטרוח ולחפש בהמה יפה כבהמתו שנטרפה. (45) שמחובת שומר שכר לעשות כל האפשרי להצלת הפקדון, אבל אין זה מחובתו להצילו בממונו (שם). (46) והראב"ד (בהשגה) אומר, שאין אנו מחייבים אותו לשלם כל דמי שווי הבהמה, אלא מנכים את הסכום שהיה צריך להוציא על הצלת הבהמה, שהרי בעל הבהמה היה מחויב להחזיר דמי ההצלה, ואם השכר עולה כדמי הבהמה, אומרים כמה אדם מוכן להוציא, ולא יטרח לקנות בהמה כבהמתו, וסכום כזה ישלם השומר. והמגיד-משנה אומר שגם דעת רבינו כך, וסמך על מה שכתב שהשכר משל בעל הבית, שמזה יש ללמוד שהרועה משלם את ההפרש בלבד.

ז. רועה שטען: שהצילתי על ידי רועים בשכר - נשבע ונוטל מה שטען⁴⁷. שאינו⁴⁸ יכול לטען אלא

כמו שנתבאר בהלכה א. (21) מזה שאנו מחייבים מחצה מפני כבידות המשא, ואומרים: שלא היה לו לקבל משאוי כבד שקשה לאחד לנושאו.

ג. הסבל ששבר חבית של זין לחנוני, ונתחב לשלם²², והרי היא שנה²³ ביום השוק ארבעה, ובשאר הימים שלשה: אם החזירו ביום השוק - תביין להחזיר חבית של זין, או ישלמו לו ארבעה. והוא שלא היה לו זין למכור ביום השוק; אבל אם היה לו זין - מחזירין לו שלשה. החזירו לו בשאר הימים - מחזירין לו שלשה²⁴. ומנפין לו בכל זמן²⁵, טרח שהיה טורח במכירתה²⁶, ופגם הנקב שהיה נוקב החבית²⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(22) כגון שנשברה בפשיעתו, או במקום שהעדים מצויים ולא הביא עדים (ראה ה"ט). (23) לחנוני המוכרה בקמעונות. (24) שיטת רבינו בהפרשי התשלומים, מבוססת על העיקרון שהסבל חייב להחזיר לחנוני חבית יין או דמי החבית לפי שוויה בזמן התשלום, ולפיכך, כשהוא מחזיר בשאר הימים, ששוויה אצל החנוני שלשה - משלם שלשה. וביום השוק, כשאין לחנוני יין אחר למכור - משלם כפי שווי החבית אצל החנוני, שאלו היו מחזירים לו חבית יין, היה מוכרה בארבעה (מגיד-משנה). בבא-מציעא ט: כפי נוסחת הרי"ף. (25) בין ביום השוק ובין בשאר הימים. (26) כלומר, מחיר החבית לשלשה או לארבעה, נקבע כפי מה שהיה החנוני יכול למכרה בקמעונאות בכמויות קטנות, ולכן יש לנכות מתשלום הסבל - שמשלם דמי כל החבית בבת אחת - ההפרש שהאדם מוכן להרוויח פחות כדי לחסוך מעצמו טורח המכירה בקמעונאות. (27) ההפסד שבנקיבת החבית, כלומר ההוצאה שצריך היה החנוני להוציא לשכירת אומן לעשות נקב - אם היה חבית של חרס - שהיא הכרחית במכירה קמעונאית (שם) - כפירוש ה"ש מפרשים ברש"י - הגר"א סי' דש ס"ק ט).

ד. רועה, שבא זאבים וטרפו ממנו: אם היה זאב אחד - אין זה אנס²⁸, אפלו בשעת משלחת זאבים²⁹; ואם היו שני זאבים - הרי זה אנס³⁰. שני פלבים - אינן אנס, אפלו באו משתי רוחות³¹; היו יתר על שנים - הרי זה אנס. לסטים מזין³² - הרי הוא אנס. ואפלו היה הרועה מזין, ובא לו לסטים אחר מזין - הרי זה אנס; שאין הרועה מוסר נפשו³³ פלסטים. הארי והדב והנמר והפרדלס³⁴ והנחש - הרי אלו אנסין. אימתי? בזמן שבאו מאליהן; אבל אם הוליכם³⁵ למקום גדודי חיות ולסטים - אין אלו אנסין³⁶, וחיב לשלם.

(28) גדול, ששומר שכר פטור עליו, מפני שזאב אחד אינו מתנפל על אדם ואפשר היה לרועה לגרשו. (29) שמתפרצים ומתקרבים למקום ישוב. כתנא-קמא ולא כרבי יהודה, האומר שבשעת משלחת גם זאב אחד אונס. (30) וזה הוא טריפה האמורה בתורה (שמות כב, יב). (31) כת"ק שם, ולא כידוע הבבלי בשם רבי מאיר, האומר

12 וְעָלְתָה לְרֹאשֵׁי צוּקִין⁶³, וְתִקְפְּתוֹ וְנִפְלָה - הָרִי זֶה
13 אֲנִס⁶⁴. הָעֵלָה לְרֹאשֵׁי צוּקִין, או שְׁעָלְתָה מֵאֲלִיָּה
14 וְהָיָה יָכֹל לְמַנְעָה וְלֹא מְנַעָה, אָף עַל פִּי שְׁתַּקְפְּתוֹ
15 וְנִפְלָה, וּמִתָּה או נִשְׁפָּרָה - חֵיב; שְׁפָל שְׁתַּחֲלָתוֹ
16 בְּפִשְׁעֵיָהּ⁶⁵ וְסוּפוֹ בְּאֲנִס⁶⁶ - חֵיב⁶⁷. וְכֵן רוּעָה שֶׁהַעֲבִיר
17 הַבְּהֵמָה עַל הַגֶּשֶׁר, וְדַחְפָּה אֶחָת מֵהֶן לַחֲבֵרְתָּהּ,
18 וְנִפְלָה לְשִׁפְלָתָה⁶⁸ הַנֶּהָר - הָרִי זֶה חֵיב⁶⁹; שֶׁהָיָה לוֹ
19 לַהֲעֵבִירָן אֶחָת אֶחָת. שְׁאִין הַשּׁוֹמֵר נוֹטֵל שָׂכָר אֲלָא
20 לְשׁוֹמֵר שְׁמִירָה מַעֲלָה, וְהוֹאִיל וּפְשַׁע בְּתַחֲלָה
21 וְהַעֲבִירָן בְּאַחַת, אָף עַל פִּי שְׁנֶאֱנַס בְּסוּף בָּעֵת
22 הַנִּפְלָה - הָרִי הוּא חֵיב⁷⁰.

(59 שם צג: (60 ענינה ברעב או בעיניו אחר. "לענות נפש", מתרגם אונקלוס: לסגפא נפש (במדבר ל, יד). (61 אין דנים מיתת הבהמה כאונס אפילו מתה אחר זמן - חודש ואפילו שנה - מעת שסיגפה, שיש מקום לתלות שהסיגוף החליש גופה שגרם בסוף למיתת הבהמה, וכיון שאין השומר יכול לישבע בוודאי שלא מתה בפשיעתו - הרי זה משלם כדין מחויב שבועה ואינו יכול לישבע. ראה למעלה הערה נו. (62 גברה הבהמה על הרועה, ושחררה עצמה. (63 הר גבוה. (64 שהרי, בין העליה ובין הנפילה מההר - בעל-כורחו של רועה באו. (65 שעלית הבהמה לראשי צוקין שם כרוכה בסכנה, שאפשר שתפול, ולכן פשיעה היא. (66 שהנפילה באונס היתה - שתקפתו ונפלה. (67 כמו שנתבאר בפ"א הל' ד (משנה שם צג, וכפי מה שפירשוה בגמרא שם לו: וראה ברי"ף שם). (68 בזרם הנהר. (69 עובדא (שם) לפני רב פפא. (70 כרב חסדא, שם.

23 י. פֶּשַׁע בֵּה⁷¹ וְיִצְאָה לְאֶגֶם⁷², וּמִתָּה שֶׁם פְּדִרְפָּה -
24 פֶּטוּר; שְׁאִין⁷³ יִצְיָאָתָה גְרָמָה לָהּ שְׁתִּבּוּא לִיְדֵי אֲנִס
25 זֶה. הוֹאִיל וּכְדִרְפָּה מִתָּה - מָה לִּי בְּבֵית שׁוֹמֵר, מָה
26 לִּי בְּאֶגֶם⁷⁴? אֲבָל אִם גִּנְבָה גִּנֵּב מִהָאֶגֶם, וּמִתָּה
27 פְּדִרְפָּה בְּבֵית הַגִּנֵּב - הָרִי הַשּׁוֹמֵר חֵיב, אָף עַל פִּי
28 שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חֲנֹס⁷⁵; שְׁאֲפָלוּ לֹא מִתָּה, הָרִי הוּא
29 אֲבָדָה⁷⁶ בְּיַד הַגִּנֵּב, וְיִצְיָאָתָה⁷⁷ גְרָמָה לָהּ לְהַגְבִּיהָ.
30 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ.

(71 שלא נעל בפניה כראוי. (72 מקום שאינה שמורה מפני גנבים וזאבים. (73 זה נימוק למה פוטרים אנו את השומר, אע"פ שתחילתו בפשיעה - שהרי יציאתה לאגם בפשיעתו היתה, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ד) שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. (74 גם בבית השומר היה המוות פוקד אותה, ולכן פוטרים אותה. ולא אמרו "תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב" אלא במקום שיש לייחס לפשיעה יסוד לאונס שבא אחר-כך, כגון רועה שהעביר עדרו על הגשר שנתבאר בהלכה לט (שם לו: כרבא). (75 שפטור מגניבה ואבידה. (76 מן הבעלים. (77 בפשיעה. (78 ולכן חייב, מפני הפשיעה שקדמה לגניבה - ומיתת הבהמה ברשות אינה פוטרת את השומר מחיובו שקדם למיתת הבהמה.

1 עַד פְּדֵי דְמִיָּהוּ⁴⁹, וְיָכֹל הָיָה לוֹמַר נִטְרָפָה⁵⁰. וְיִשְׁבַּע
2 בְּנִקְיֻטָּת חֲפֵץ, פְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין⁵¹.

(47 שהוציא על הצלת הבהמה (כתובות עט: "המוציא הוצאות על נכסי אשתו וכו' ישבע כמה הוציא ויטול"). וכתב רבינו חננאל, מכאן אנו למדים, שבכל מקום שהתובע טוען 'ברי' שהוציא, והנתבע אינו יודע, נשבע התובע ונוטל, במה דברים אמורים? כשהוציא ברשות כמו כאן, שמן הדין הוא מחויב להציל בשכר (מגיד-משנה). (48 כלומר, שהרי אינו. (49 כמבואר למעלה בהלכה ד. (50 יש להאמינו בשבועה, ואינו צריך להביא עדים שהציל בשכר, מפני שיש לו "מיגור", שיכול היה לטעון נטרפה, וירוויח כל דמי הבהמה. ולכן יש להאמין לטענתו, שהוציא להצלת הבהמה אפילו כדי דמיהן. ומכאן, שבמקום שעדים מצויים - אינו נאמן, שהרי אין לו "מיגור" שנאנסו, כמבואר למעלה ה"א ('נתיבות המשפט' סי' שג ס"ק ט). (51 שנשבעין בנקיטת חפץ, כמבואר בפ"א מהל' טוען ונטען הל' ב.

3 ח. רוּעָה שֶׁהֵנִיחַ עֲדָרוֹ וְכָא לְעִיר, בֵּין בָּעֵת שֶׁדָּרָף
4 הָרוּעִים לְהַכְנִס⁵² וּבֵין בָּעֵת שְׁאִין דָּרָף הָרוּעִים
5 לְהַכְנִס, וּכְאֻכֵּם⁵³ וְזָאבִים וְטְרָפּוֹ, אָרִי וְדִרְס⁵⁴ - אֵין
6 אוּמְרִים: אִלּוּ הָיָה שֶׁם הָיָה מִצִּיל⁵⁵; אֲלָא אוּמְרִין
7 אוֹתוֹ: אִם יָכֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי רוּעִים וּמְקוּלוֹת -
8 חֵיב⁵⁶, וְאִם לֹא - פֶּטוּר⁵⁷. וְאִם אֵין הַדָּבָר יָדוּעַ -
9 חֵיב לְשִׁלָּם⁵⁸.

(52 שנהגו הרועים להשאיר העדר בשדה באותה שעה ולהכנס לעיר. (53 העידו עדים, שראו התנפלות זאבים או ליסטים. (54 ארי דרכו לדרוס הבהמה, ואוכלה מחיים במקום שמוצאה. והזאב דרכו להמיתה ולסוחבה למקום בטוח, ושם אוכלה. (55 היה מתעורר אצלו רוח גבורה להלחם בהם והיה מציל, אלא אנו דנים אותו כפי טבע רוב בני האדם, שאינם יוצאים להלחם בארי ובזאבים (סמ"ע שג ס"ק י. וראה ב"מ קו.). (56 המדובר בשומר שכר, שעליו לשמור שמירה מעולה, ולכן אף-על-פי שלא פשע, שהרי דרך הרועים להכנס - יש לדונו כמו בגניבה ואבידה בלי פשיעה (שם, כרב חסדא ורבה בר רב הונא), אבל שומר חניס שנכנס בעת שדרך הרועים להכנס - פטור, מפני שאין זה פשיעה (מגיד-משנה). (57 אפילו בעת שאין דרך הרועים להכנס, שהרי זה כעדים המעידים שנאנסה, ולמה אין מחייבים אותו מדין "תחילתו בפשיעה וסופו באונס" (ראה למעלה פ"א הל' ד')? ביארנו שם בשם הלחם-משנה, שחייב זה לא נאמר אלא במקום שיש לייחס את האונס לפשיעה שקדמה לו. וכאן המדובר, כשלא היה בידו להציל אפילו אם היה שם, נמצא שהאונס אין לו כל קשר לפשיעה. ראה בסמוך הלכה י, ורי"ף בבא-מציצה לו: (58 שהרי זה מחויב שבועה שהיה כאן אונס ודאי, ואינו יכול לישבע, שהרי אין הדבר ידוע אם היה יכול להציל או לא, וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם (ש"ך סי' שג ס"ק י').

10 ט. מִתָּה הַבְּהֵמָה פְּדִרְפָּה - הָרִי זֶה אֲנִס, וְהָרוּעָה
11 פֶּטוּר⁵⁹. סִגְפָּה⁶⁰ וּמִתָּה - אֵינוֹ אֲנִס⁶¹. תִּקְפְּתוֹ⁶²

יום רביעי כ"ו אייר ה'תש"פ

פרק רביעי

1 יבאר דין שוכר בהמה ללכת בדרך מסוימת או להוליך משוי מסויים ועבר והלך או הוליך בדרך אחרת, ודין שוכר בהמה מה מותר לו להניח עליה.

1 א. השוכר את החמור² להוליכה בְּהָרָה³, וְהוֹלִיכָהּ בַּבֶּקְעָה: אִם הִחְלָקָהּ⁴ - פְּטוּר⁵, אִף עַל פִּי שְׁעָבֵר עַל דַּעַת הַבְּעָלִים⁶; וְאִם הוֹחֵמָה⁷ - חֵיב⁸. שְׂכָרָה לְהוֹלִיכָהּ בַּבֶּקְעָה, וְהוֹלִיכָהּ בְּהָרָה: אִם הִחְלָקָה - חֵיב, שֶׁהִחְלָקוּת יִתֵּר בְּהָר מִן הַבֶּקְעָה; וְאִם הוֹחֵמָה - פְּטוּר, שֶׁהִחְמִימוּת בַּבֶּקְעָה יִתֵּר מִן הָהָר, מִפְּנֵי הָרוּחַ שֶׁמְנַשֶּׁבֶת בְּרֹאשׁ הָהָרִים. וְאִם הוֹחֵמָה מִחֶמֶת הַמַּעֲלָה⁸ - חֵיב⁹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזֶה. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפָּרָה¹⁰ לְחֹרֶשׁ בְּהָר, וְחֹרֶשׁ בַּבֶּקְעָה, וְנִשְׁפָּר הַקֶּנֶן, וְהוּא הַכִּלְי¹¹ שְׁחֹרֵשׁ בּוֹ - הָרִי הַשּׁוֹכֵר פְּטוּר¹², וְדִין בַּעַל הַפָּרָה עִם הָאֻמְנִין שְׁחֹרְשֻׁן¹³. וְכֵן אִם לֹא שָׁנָה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים, וְנִשְׁפָּר הַקֶּנֶן - דִּין בַּעַל הַפָּרָה עִם הָאֻמְנִין¹⁴. שְׂכָרָה לְחֹרֶשׁ בַּבֶּקְעָה, וְחֹרֶשׁ בְּהָר, וְנִשְׁפָּר הַקֶּנֶן - הַשּׁוֹכֵר חֵיב¹⁵, וְדִינוֹ שֶׁל שׁוֹכֵר עִם הָאֻמְנִים¹⁶.

2 משנה בבא מציעא עח. 3 על תנאי שיוליכה דרך ההר. 4 מעדה. 5 שמעידת החמור בבקעה מעוטה מבהר, נמצא שמעידתה אינה תוצאה מהשינוי. 6 שהשכירה לדרך הרים. כחכמים במשנה שם ולא כרבי מאיר (בגמרא שם) האומר: כל המעביר על דעת בעל הבית נקרא גולן. כלומר, כל עבירה על תנאי כגולן שחייב אפילו באונסים. 7 שמשב הרוח בבקעה חלש מבהר, נמצא שהשינוי גרם לריבוי החמימות (שם). 8 שהתאמצה בעלייתה להר. 9 שהשינוי גרם לה חמימות יתירה. 10 עם כלי החרישה. 11 קנה המחרישה. 12 כי המכשולים בבקעה מעוטים מאשר בהר שמצויים בו סלעים, נמצא ששבירת הקנן אינה תוצאה מהשינוי (שם פ.). 13 כלומר, תביעת בעל הבית מופנית כלפיהם, שבסיבתם נשבר הקנן, ואם אין להם לשלם מפסיד בעל הפרה. 14 משמיענו, שהאומנים חייבים לשלם לבעל הפרה, אף על פי שהשוכר לא שינה, ואפילו אם שכרו לחרוש בהר שיש בו סלעים ונתקלה בהם המחרישה ונשברה, מפני שבעל הפרה יכול לטעון לאומנים מחייבים אתם להישמר מנגיעה בסלעים. 15 שהרי פשע במה ששינה מחרישת בקעה הקלה לחרישת הר הקשה. 16 כלומר, והם חייבים להחזיר לו מה ששילם למשכיר, שהרי הם חייבים גם בחרישת הר כמו שביארנו למעלה (מגיד משנה).

16 ב. ומהו דין האומנין ששפירו בעת חרישה? 17 שמשלמין. מי משלם? 18 זה האוחז את הפלי בעת החרישה. 19 ואם היתה השדה מעלות מעלות - שניהם חייבים בדמי הקנן: המנהיג אותה במלמד¹⁹ והאוחז את הפלי²⁰.

17 החרישה נעשית בשניים - אחד המנהיג את הבהמה ומכוון את פסיעותיה והשני אוחז במחרישה ומכוון את עומק החרישה. ושואל רבינו: מי משניהם משלם? כלומר, למי אנו מייחסים את שבירת הקנן, אם למנהיג, שאפשר שלא כיוון יפה את צעדי הפרה ועיקם בזה את השורה של המענה וגרם שהקנן נתקל באבן ונשבר, או לזה האוחז במחרישה, שאנו אומרים שבמה שהעמיק את הקנן יותר מן הדרוש, גרם לשבירתו. 18 כלומר, יותר יש לייחס שבירת הקנן להאוחז במחרישה שאילו לא העמיק יותר מן הדרוש לא היה נשבר על ידי עיוות התלם. 19 מקל שבאמצעותו מכונים את הפרה החורשת. 20 במקרה זה יש לייחס שבירת הקנן למנהיג ולהאוחז במחרישה במידה שווה, שבמקום שיש מעלות שהמכשולים מרובים, גם בעיוות השורה על ידי המנהיג לבד עלול הקנן להישבר והדבר בספק מי גרם לשבירתה, ולכן שניהם חייבים (רש"י שם).

21 ג. שְׂכָרָה לְדוֹשׁ בְּקִטְנִית²¹, וְדָשׁ בְּתוֹבָאָה, וְהִחְלָקָה - פְּטוּר. בְּתוֹבָאָה, וְדָשׁ בְּקִטְנִית - חֵיב, שֶׁהִקְטִינִית מִחֻלְקֵת²². מַעֲשֶׂה²³ בְּאֶחָד, שֶׁהִשְׁפִּיר חֲמוֹר לְחִבְרוֹ, וְאָמַר לוֹ: לֹא תִלָּךְ בּוֹ בְּדֶרֶךְ נָהָר פְּקוּד, שֶׁהַמִּים מְצוּיִין שָׁם, אֲלֹא בְּדֶרֶךְ נָרֶשׁ, שְׁאִין בָּהּ מִים. הִלָּךְ בְּדֶרֶךְ נָהָר פְּקוּד, וּמָת הַחֲמוֹר, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֲדִים שְׁמַעֲיָדִים בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ הִלָּךְ, אֲלֹא הוּא מַעֲצָמוֹ אָמַר: בְּנָהָר פְּקוּד הִלְכְתִּי, וְלֹא הָיוּ שָׁם מִים, וּמִחֶמֶת עֲצָמוֹ מָת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הוּאִיל וְיֵשׁ עֲדִים²⁴ שֶׁהַמִּים בְּנָהָר פְּקוּד מְצוּיִין - חֵיב לְשַׁלֵּם, שֶׁהָרִי שָׁנָה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים²⁵, וְאִין אוֹמְרִים מָה לִּי לְשַׁקֵּר²⁶.

21 משנה שם. 22 שם. מפני שהן חלקות לא מחוספסות - המעידה מצוייה בשעת דישתן יותר מבדישה בתבואה, ולכן מקטנית לתבואה פטור שהרי לא השינוי גרם למעידתה, ומתבואה לקטנית חייב, שגרם בזה למעידתה. 23 שם פא: עובדא לפני אביי ורבא. 24 כלומר, ברור לנו, כאילו היו עדים מעידים על זה לפנינו, שהיו שם מים שחזקת נהר פקוד שהמים מצויים בו תמיד. 25 שינוי שגרם למיתתה. 26 כלומר, אינו נאמן במיגו שאם רצה לשקר היה אומר שהלך בדרך נרש, - שהרי אין עדים המעידים שהלך בדרך פקוד - והיה פטור, ומעתה יש להאמין לטענתו שלא היו מים בנהר פקוד. במקום עדים - אין מקום להאמינו אפילו בסיוע המיגו, שהרי עדים מכחישים מה שהוא אומר.

27 ד. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה²⁷ לְהֵבִיא עָלֶיהָ מֵאֲתָם לְטָרִין²⁸ שֶׁל חֲטִים, וְהֵבִיא מֵאֲתָם לְטָרִין שֶׁל שְׁעוּרִים, וּמָתָה - חֵיב; מִפְּנֵי שֶׁהִנְפַּח קֶשֶׁה לְמַשׁוֹי, וְהִשְׁעוּרִין יֵשׁ לָהֶן נִפְח²⁹. וְכֵן אִם שְׂכָרָה לְהֵבִיא תְּבוּאָה, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָהּ תִּבְיָן³⁰. אֲבָל אִם שְׂכָרָה לְהֵבִיא עָלֶיהָ שְׁעוּרִים, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָן חֲטִים, וּמָתָה - פְּטוּר³¹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזֶה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויהא חייב? סומכוס אומר משום רבי מאיר וכו' שלושה קבין לחמור". כלומר, אם שכר בהמה במקום שהמנהג הוא שמטעינין עליה לתך - משקל תשעים קב - הוסיף עליה שלושה קבין, היינו, חלק משלושים ממידת הטעינה הנהוגה חייב, והוא הדין לכל המקומות, תוספת של אחד משלושים מן הנהוג - מחייבת. (41) ברייתא שם.

ז. הפתח⁴² שהוסיף⁴³ על משאו קב אחד⁴⁴, והזק במשא זה - חייב בנזקיו. שאף על פי שהוא⁴⁵ בן דעת והרי הוא מרגיש בכבד המשא⁴⁶ - יעלה על לבו, שמא מחמת חליו הוא זה הפכד⁴⁷.

(42) סבל. (43) השוכרו בלי ידיעת הסבל. (44) משא האדם הממוצע הוא שלושים קב והוסיף אחד משלושים (רש"י שם דיבור המתחיל קב). (45) הסבל. (46) והיה לו להבין שהוסיף עליו משא ולפרוק המשא מעליו מייד, ואם לא פרק והזק - הוא בעצמו גרם לכך. (47) לא עלתה על דעתו לייחס הכובד לתוספת משא אלא ייחסו לחולשה זמנית שתקפתו. וסבור, שאחר שינוח מעט, יחזור לאיתנו, ולפיכך לא פרק המשא ואם כן גרם השוכר את הנזק (שם כרב אשי).

ח. השוכר את החמור⁴⁸ לרפב עליה - יש לו להניח עליה פסות⁴⁹ ולגיניו⁵⁰ ומזונותיו של אותו הדרה⁵¹, לפי שאין דרה⁵² השוכר לחזר בכל מלון⁵³ ומלון לקנות מזונות; יתר על זה - הרי מעפב עליו בעל החמור. וכן יש לבעל החמור להניח עליה שעורים ותבן מזונות⁵⁴ של אותו היום; יתר על זה - השוכר מעפב, מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון⁵⁵. לפיכך, אם אין שם מאין יקנה⁵⁶ - מניח עליו מזונותיו ומזונות בהמתו של כל אותה הדרה⁵⁷. וכל אלו הדיברים - בשוכר סתם, ובמקום שאין מנהג ידוע; אבל במקום שיש מנהג - הכל לפי המנהג⁵⁸.

(48) שם עט: (49) בגדים שיצטרך להם כשיגיע למחוז חפצו להחליף בגדי הדרך (שיטה מקובצת שם בשם הריטב"א). (50) כד המים. (51) עד שיגיע למחוז חפצו. (52) אינו רגיל בכך. (53) שהוא פוגש בדרכו. (54) בדפוס רומא (ר"מ): ומזונות. (55) שהחמר דרכו לחזר אחר מזונותיו ומזון החמור בכל מקום שהם חונים ללינת לילה. (56) שאין עוברים במקום יישוב. (57) שם. (58) כמו שאמרנו בענין שכירות פועלים (שם פג): "הכל כמנהג המדינה" (מגיד משנה).

פרק חמישי

(1) יבאר דין שוכר בהמה או ספינה ואירע בהן אונס אם חייב המשכיר להעמיד לו בהמה או ספינה אחרת, ודין משכיר בית לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחר, ודין בית זה או בית כזה אני משכיר לך ודין משכיר בית סתם או עלייה סתם.

א. השוכר את הבהמה², וחתמה³ או נשתטית או נלקחה לעבודת המלך, אף על פי שאין סופה

(27) שם פ. (28) ליטרה; יחידת משקל, ושיעורה כתב רבינו בפרק ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ה. (29) שהשעורים משקלם פחות ממשקל החיטים וכשהוא משווה משקל השעורים למשקל החיטים, הרי הוא מוסיף במידת השעורים ומרבה בנפח, ולפיכך, יש לייחס מיתתה לתוספת הנפח המכבידה על הבהמה במשאה (שם כרבא). (30) שנפחה גדול משל תבואה - חייב. (31) שהרי לא שינה לרעה. ראה לקמן הלכה ו דין שיעור התוספת.

ה. שוכר את הבהמה³² לרפב עליה איש - לא ירפב עליה אשה³³. שוכרה לרפב עליה אשה - מרפב עליה איש. ומרפב עליה כל אשה, בין קטנה בין גדולה, ואפלו מעברת שהיא מניקה³⁴.

(32) שם עט: (33) שאינה שולטת בבהמה כאיש ולא תוכל לשמור עליה ממכשול (ראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ז). (34) כלומר, עם היונק המוסיף משא (מגיד משנה).

ו. השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע³⁵, והוסיף על משאו: אם הוסיף חלק משלשים³⁶ על השעור שפסק עמו, ומתה - חייב³⁷; פחות מכאן - פטור³⁸, אבל נותן הוא שוכר התוספת³⁹. שוכר סתם - אינו נושא אלא במשקל הידוע במדינה לאותה בהמה; ואם הוסיף חלק משלשים, כגון שדרפה לשאת שלשים וטען עליה אחד ושלשים, ומתה או נשברה - חייב⁴⁰. וכן ספינה⁴¹ שהוסיף בה אחד משלשים על משאה, וטבעה - חייב לשלם דמיה.

(35) כפי מה שהוסכם ביניהם. (36) כגון ששכרה להטעינה שלושים סאה והטעין שלושים ואחד. (37) דברי רבינו ניתנים להתפרש שדעתו שכל שהוסיף במשאה יותר מכפי מה שהוסכם, אף על פי שמנהג המקום להטעינה משא כבד מזה - חייב, שהרי הדגים חייב תוספת המשא בשכרו למשקל ידוע, ומשמע, שאף שהבהמה עומדת היא להישכר למשא שהטעינה אם היה מוסיף שכר, מכל מקום, אם הוסיף על מה שהוסכם - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד משנה כאן) חולקים על רבינו ודעתם שמכיוון שהבהמה עומדת להישכר גם למשא כזו, הרי אין לייחס מיתתה לתוצאה מתוספת המשא ולפיכך, אין לחייבו אלא בתוספת שכר בלבד. והבית יוסף בסיומן שח מבאר, שהמדובר כאן, כשהמשכיר קבע את משקל המשא ואמר לשוכר אני משכירה לך למשא כזו, ואנו אומרים שהמשכיר יודע שבהמתו חלשה ואינה ראוייה לטעינת משא כפי הנהוג באותו מקום ולכן קבע משקל נמוך מהנהוג והשוכר שהוסיף - פשע, אבל אם הצעת השכירות למשקל ידוע באה מצד השוכר, אף על פי שאסור לו להוסיף מבלי שיקבל רשות מהמשכיר - אם הוסיף פטור. (38) שאין לייחס לתוספת כזו סיבה למותה. (39) שהרי שכרו לפי המשא ולכן משלם שכר התוספת. (40) שיעור התוספת המחייב הוא אחד משלושים של המשא המקובל באותו מקום - למדנו ממה שאמרנו במשנה שם: "להביא לתך חיטים וכו' פטור ואם מוסיף על משאו חייב. וכמה יוסיף על משאו

1 לַחֲזֹר, אִם נִלְקְחָה דֶּרֶךְ הַלִּיכָה⁵ - הָרִי הַמְשָׁכִיר
2 אֹמֵר לְשׁוֹכֵר: הָרִי שֶׁלֹּךְ לְפָנֶיךָ⁶, וְחֵיב לָתֵן לוֹ שָׂכָרוֹ
3 מִשְׁלָם⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?⁸ בְּשִׁשְׁכָּרָה לְשֵׁאת
4 עָלֶיהָ מְשׁוּי שֶׁאֵפְשָׁר לְהַשְׁלִיכוֹ בְּלֹא הַקְפָּדָה⁹; אֲבָל
5 אִם שִׁכָּרָה לְרַפֵּב עָלֶיהָ אוֹ לְשֵׁאת עָלֶיהָ כְּלִי זְכוּכִית
6 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר¹⁰, אִם
7 שָׂכָר מִמֶּנּוּ חֲמוֹר¹¹; וְאִם לֹא הָעֲמִיד - יִחְזֹר
8 הַשָּׂכָר¹², וְיַחֲשֹׁב עִמּוֹ עַל שָׂכָר בְּמָה שֶׁהָלַךְ בָּהּ¹³.

(2) משנה, בבא-מציעא עת. וגמרא שם: (3) בברקית, שעלה תבלול בעיניה הגורם עיוורון, או שתקף אותה עש האוכלת רגליה (גמרא שם). ועדיין ראויה היא למלאכה ('טור' סימן שי). (4) שם, כשמואל. (5) כלומר, לא יצא הצו מן המלך אלא להחרים הבהמות שהם נמצאים בדרכים (שם, וכפירוש רבינו חננאל, מגיד-משנה). (6) כלומר, גורלך גרם שפגעו בה מקרים אלו בזמן שהיא שכורה אצלך, והרי היא לפניך כמו שהיא. המדובר, כשהבהמה ראויה עדיין למלאכתה למרות מחלתה, אלא שהמחלה גורמת טירחה יתירה וגם עיכוב בדרך, אין לראות בהטרדה זו שינוי חמור בתנאי השכירות עד כדי שיהא לחייב את המשכיר להעמיד חמור אחר כדין מתה או נשברה, המבואר להלן בה"ב. וכן בנלקחה לעבודת המלך אע"פ שאין סופה לחזור, ואין ביכולת השוכר להשתמש בה כפי תנאי השכירות - כיון שבדרך הליכה נלקחה, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, משום שנמצאה הבהמה בדרכים בזמן שהיתה שכורה אצלך, אתה גרמת לה שתלקח, ואילו היתה נמצאת ברשותי לא היתה נלקחת, שהרי לא יצא צו החרמה על הבהמות הנמצאות בבתיים, נמצא שבסיבתך חל העיכוב למלא תנאי השכירות, ואין מוטל עלי להעמיד לך חמור אחר. ומזה יוצא, שאם צו החרמה הוא כללי - חייב להעמיד לו חמור אחר (מגיד-משנה). (7) בשלימות כפי המחיר שהוסכם בחווה השכירות כשהיתה בבריא, ואין מחשבים בחלתה ההפרש שיש במחיר שכירת בהמה בריאה לבין חולה או שוטה, וכן בנלקחה לעבודת המלך אין מנכים מדמי השכירות בעד הדרך שלא הלך בה, אלא השוכר נושא בכל ההפסד, מפני שמולו גרם למקרים אלו בזמן שהיא שכורה לו (תוספתא שם פ"ז. ראה מגיד-משנה). (8) שבחלתה או נשתטת - אומר המשכיר הרי שלך לפניך (מגיד-משנה - וראה להלן הערה ט). (9) מבלי לדקדק על מקום נפילת המשא, היינו שהמשא אינו מחומר שבו, ואפשר להשליכו בכל מקום ולא ינזק, ואם כן עדיין ראויה הבהמה למלאכה שנשכרה לה, שהרי גם אם תיפול - מחמת שטותה או חוליה - באחת מן הפחתים לא יוזק המשא שעליה. (10) ואין המשכיר יכול לומר הרי שלך לפניך, שיש לראות במקרים אלו שינוי בתנאי השכירות, שהרי הבהמה אינה ראויה למלא תנאי השכירות, משום שעלולה היא להזיק לרוכב או לכלי הזכויות, אם תיפול באחת הפחתים מחמת שטותה או חוליה. ומבאר המגיד-משנה שאין דין זה - המחלק בין שכרו למשא סתם, ובין למשא כלי זכויות - אלא בחלתה או נשתטת. אבל בנלקחה, גם בשכרה לרכיבה או לכלי זכויות, אומר המשכיר: הרי שלך

לפניך, שהרי הדין שבנלקחה לעבודת המלך - אומר לו הרי שלך לפניך, מבוסס (כמו שביארנו למעלה הערה ה) על טענת המשכיר, שבסיבת השוכר נגרם לבהמה שתלקח, וטענה זו כוחה יפה גם בשכרה לרכיבה או למשא כלי זכויות (שם עט). בשם רבי שמעון בן אלעזר: השוכר את החמור לרכוב עליה והבריקה (חלתה בעיניה או ברגליה. ראה שם עח:) או שנשתטתה - חייב להעמיד לו חמור אחר וכו'. אמר רב פפא, וכלי זכויות - כלרכוב דמי" פירוש, דין משא כלי זכויות כדין רכיבה). (11) ובדפוסים ונוציא נוסף: "או בהמה אחרת כאותה ששכר" כלומר, המשכיר חייב להעמיד כמין הבהמה שהשכיר לו, כגון אם השכיר חמור - לא יעמיד לו סוס (בתוספתא בבא-מציעא בפרק ז, ה"ה: המשכיר בהמה לחבירו, לא ישנה (המשכיר) לו את הבהמה. השכיר לו חמור - לא יושיבנו על הפרד וכו'). (12) אפילו הקדים לו השוכר שכרו, והוא בחזקת המשכיר. (13) כלומר, זה שאמר חייב להעמיד חמור אחר - הכוונה שאם המשכיר רוצה בכל השכר כפי שהוסכם בעסקת השכירות - יעמיד לו חמור אחר, ואינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, אבל אם אין ברצונו להמשיך בעסקת השכירות, הרשות בידו (מגיד-משנה) ומחזיר לשוכר השכר שקיבל בעד שארית הדרך שלא הלכה הבהמה, ומעכב בידו השכר בעד הדרך שכבר הלך בה, שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן, ובידו לשכור בהמה אחרת להמשיך בדרכו (ראה גמרא עט. וב'תוספות' בד"ה אילוי).

9 ב. מִתֵּה הַבְּהֵמָה או נִשְׁכָּרָה¹⁴, בֵּין שִׁשְׁכָּרָה לְשֵׁאת¹⁵
10 בֵּין שִׁשְׁכָּרָה לְרַפֵּב, אִם אָמַר לוֹ: חֲמוֹר סֵתָם¹⁶ אֲנִי
11 מְשָׁכִיר לָךְ - חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר¹⁷ מִכָּל
12 מְקוֹם¹⁸; וְאִם לֹא הָעֲמִיד - יֵשׁ לְשׁוֹכֵר לְמַכּוֹר
13 הַבְּהֵמָה¹⁹, וְלִקַּח בָּהּ בְּהֵמָה אַחֶרֶת, או שׁוֹכֵר²⁰ בְּהֵמָה
14 בְּדָמֶיהָ, אִם אֵין בְּדָמֶיהָ לְקַח²¹, עַד שִׁיִּגְיַע לְמָקוֹם
15 שֶׁפֶסֶק בּוֹ²². אָמַר לוֹ: חֲמוֹר זֶה²³ אֲנִי מְשָׁכִיר לָךְ,
16 אִם שִׁכָּרָה לְרַפֵּב עָלֶיהָ אוֹ לְכָלִי זְכוּכִית, וּמִתֵּה בְּחָצִי
17 הַדֶּרֶךְ: אִם יֵשׁ בְּדָמֶיהָ לְקַח בְּהֵמָה אַחֶרֶת - יִקַּח²⁴,
18 וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לְקַח - שׁוֹכֵר אֶפְלוּ בְּדָמֶיהָ פְּלֵא²⁵,
19 עַד שִׁיִּגְיַע לְמָקוֹם שֶׁפֶסֶק עִמּוֹ; וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לֹא
20 לְקַח וְלֹא לְשַׁכֵּר - נֹתֵן לוֹ שָׂכָרוֹ שֶׁל חָצִי הַדֶּרֶךְ²⁶,
21 וְאֵין לוֹ עָלָיו אֲלָא תַרְעֻמַּת²⁷. שִׁכָּרָה לְמִשָּׂא, הוֹאִיל
22 וְאָמַר לוֹ חֲמוֹר זֶה, וּמִתֵּה בְּחָצִי הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ חֵיב
23 לְהַעֲמִיד לוֹ אַחֵר, אֲלָא נֹתֵן לוֹ שָׂכָרוֹ שֶׁל חָצִי הַדֶּרֶךְ
24 וּמִנֵּיחַ לוֹ בְּגִלְתּוֹ²⁸.

(14) ואינה ראויה למלאכה כלל. (15) משא שאפשר להשליכו בלא הקפדה. (16) ואם כן, קיבל עליו לספק לו חמור עד שישלים העברת משאו או רכיבתו. (17) משנה, שם עח. (18) בין אם יש למשכיר משלו, ובין שצריך לשכור. כלומר, אפילו אם אין למשכיר חמור משלו - חייב לשכור חמור אחר ולהעמידו לשוכר, ואם לא העמיד - מפסיד כל דמי השכירות (רבינו בפירושו למשנה, כתב: "לא יחשב שום דבר מן השכירות". ראה לחס-משנה). וטעמו של דבר: שהמשכיר קיבל עליו לספק חמור עד

ג. השוכר את הספינה²⁹, וטבעה לו פחצי הדרך: 1
 אם אמר לו: ספינה זו אני משפיר לך, ושכרה 2
 השוכר להוליך בה יין סתם³⁰, אף על פי שנתן לו 3
 השכר - יחזיר כל השכר³¹; שהרי זה אומר לו: 4
 הבא לי הספינה עצמה ששכרתי, שהקפדה גדולה 5
 יש בספינה זו, ואני אביא יין מכל מקום ואוליך 6
 בה³². אמר לו: ספינה סתם אני משפיר לך, ושכרה 7
 השוכר להוליך בה יין זה, אף על פי שלא נתן לו 8
 מן השכר פלוס - חייב לתן כל השכר; שהרי אומר 9
 לו: הבא לי היין עצמו, ואני אביא לך ספינה מכל 10
 מקום ואוליכו³³. אבל צריך לנפות כדי הטרח של 11
 חצי הדרך³⁴, שאינו דומה המטפל בהולכת הספינה 12
 ליושב ובטל³⁵. אמר לו: ספינה זו אני משפיר, 13
 ושכר השוכר להוליך בה יין זה: אם נתן השכר - 14
 אינו יכול להחזירו, ואם לא נתן - לא יתן; שאין 15
 זה יכול להביא הספינה עצמה, ולא זה יכול להביא 16
 יין עצמו³⁶. שכר ספינה סתם ליין סתם³⁷ - הרי אלו 17
 חולקין השכר³⁸. 18

(שם עט. 30) כל יין שירצה. (31) אפילו בעד חצי הדרך שכר הובל - מחזיר, שלא אמרו שהשוכר משלם שכר חצי הדרך (כמבואר למעלה הל' א, ב) אלא במקום שנהנה מהובלת מטענו, אבל כאן הלא היין טבע ואבד - אין לשוכר לשלם כלום (ראה ב'תוספות' שם בד"ה אילימא). (32) כלומר, ומאחר שאין ביד המשכיר למלא תנאי - ספינה זו - שבחווה השכירות - שהרי טבעה, וביד השוכר למלא, שהרי ליין סתם שכר, ובאפשרותו להביא יין, הרי המשכיר אינו מקיים את מה שקיבל על עצמו, ולכן מחזיר כל השכר. ואין המשכיר יכול להציע ספינה אחרת במקום הספינה שטבעה ולהמשיך בהסכם השכירות, שיש לשוכר זכות, בהסתמכות על תנאי - ספינה זו - שבחווה השכירות, לתבוע מילוי החווה כפי הפרטים שנקבעו בו בשלימות (רי"ף שם). והוסיף רבינו נימוק בטענת השוכר, "שהקפדה גדולה יש בספינה זו", כלומר ספינה זו שטבעה שכרתי אחר שבדקתי ובחנתי מבנה ומצבה וכל פרטי הליכותיה, ואיני מוכן לקבל ספינה אחרת שתעמיד במקומה (ראה משנה למלך). (33) והרי העיכוב בקיום החווה, מצד השוכר בא, ולכן משלם בעד כל הדרך כפי שהוסכם. (34) שהיה על המשכיר - הספן - לטרוח בהולכת הספינה אלמלא טבעה. (35) כלומר, יש לחשב התשלום בעד חצי הדרך - שהמשכיר מקבל בעדו שכר - פחות הסכום שאדם מוכן שינכו לו משכרו, כדי שלא יצטרך לעבוד ולטרוח אלא יהא יושב ובטל (רי"ף שם). (36) כלומר, מאחר שלא המשכיר ולא השוכר, בידם למלא אחר תנאי השכירות - אנו מחליטים המעות ביד המוחזק ויד התובע על התחונה, שאין להוציא המעות מן המוחזק מטעם שלא קיים תנאו אלא אם כן נתקיימו מצד התובע, ומאחר שאין ביד התובע לקיים תנאו - מפסיד כל שכרו. (37) ורשאי המשכיר להעמיד ספינה אחרת - והשוכר יין אחר, אבל שניהם לא מילאו תנאי השכירות. (38) אם הקדים השוכר השכר,

שישלים מטרת שכירותו, ואם אינו מקיים התחייבותו - פקעה גם התחייבותו של השוכר לשלם לו דמי שכירות. (19) שבזה שמסר הבהמה לרשות השוכר וקנאה השוכר במשיכה למלא בה תנאי השכירות - נשתעבדה גם לאחר מותה לממן בנבילתה השלמת מלאכתו כפי שהוסכם בחווה. למעלה (בהל' א) בדין חלתה בשכרה לרכיבה לא ניתנה רשות לשוכר למוכרה, שלא אמרו זאת אלא במקום שאין לבהמה תקנה, כגון מתה או נשברה ואין אפשרות לרפאותה, ואנו אומרים שהשכירות משעבדת את הבהמה לשוכר, ומשום כך רשאי הוא למכור את נבילתה כדי לקיים תנאי השכירות, והרי בין כך ובין כך עומדת היא למכירה. אבל בחלתה, שעומדת היא לרפאותה, אין סברא לומר שהמשכיר שעבד הבהמה לשוכר שיהיה ביכולתו למוכרה, שהרי אינה עומדת להימכר ('נתיבות המשפט' סי' שי"ק ד. 20) שם עט. כשמואל, בהשכירו חמור זה, והוא-הדין בחמור סתם. (21) אם דמי הנבילה אינם מספיקים לקנות בהמה אחרת. משמע, שאם דמי הנבילה מספיקים לקנות חמור אחר - אינו רשאי לשכור על חשבון המשכיר. (22) ואם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור - אין מחייבים את המשכיר להשלים את ההפרש, מפני שלא עבד אלא את החמור, אבל לא שאר נכסיו (מגיד-משנה). ובמקרה זה מפסיד המשכיר כל שכרו אם אינו מעמיד לו חמור אחר, כמו שביארנו למעלה הערה יז. (23) כלומר, חמור זה אני משכיר לך, ואיני מקבל עלי לספק לך חמור אחר אם ימות. (24) שהבהמה משועבדת לו אפילו לאחר מותה כששכרה לרכיבה (וראה להלן הערה כז בדין שכרה למשא). (25) שם, כשמואל. (26) שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן (שם). (27) שם. כלומר, אף שאין לשוכר תביעת ממון על המשכיר, רשאי הוא להתרעם על המשכיר בגלל העוול שעשה לו בזה שהשכיר לו בהמה כחושה, ואין תרעומתו תרעומת חינוס האסורה (בשם רבי ישראל סלנטר - בספר אור ישראל - נתיבות אור). (28) למשכיר, שאין נבלת החמור משועבדת לשוכר ליקח או לשכור חמור אחר בדמיה, שלשון "חמור זה" שהתנה המשכיר בעת השכירות, משמעו שאינו מתחייב להעמיד לו חמור אחר עד שישלים השוכר מלאכתו, אפילו לא מדמי החמור שמשכירו אם ימות, שאינו משעבד את החמור לשוכר אלא למלאכה שהתנה עמו, ולא אמרו שדמי החמור משועבדים לשוכר - אף "בחמור זה" - אלא בשכרו לרכיבה או לכלי זכוכית (כמבואר למעלה), שלכך פירש השוכר מטרת השכירות - אע"פ שבשכרו למשא סתם, רשאי הוא לא להשתמש בחמור לכל מטרה שהיא - כדי שיהיה החמור משועבד לו גם לאחר מיתתו, שהשוכר לרכיבה או לכלי זכוכית, מקפיד שלא יהיו לו עיכובים בדרכו (ראה טורי-זהב סי' שי'). רבינו למד הבדל זה בין רכיבה לבין משא, ממה שאמרו שם (לפי נוסחת הרי"ף): "השוכר את החמור לרכוב עליו ומתה לו בחצי הדרך, אמר רב אם יש בדמיה וכו'", משמע שרק בשכרו לרכיבה (או לכלי זכוכית שדינה כרכיבה, ראה למעלה הערה ט) משועבדים דמי החמור לשוכר, אבל אם שכרו למשא סתם - לא (ודעת הראב"ד בהשגה, שאין הפרש בין רכיבה למשא, ובשניהם החמור משועבד לשוכר, וזה שאמרו בגמרא לרכוב עליו, לאו דוקא אמרוהו).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ו אייר - ספר משפטים - הלכות שכירות קלג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להשכיר מחזיר שכר חצי הדרך הנותר. ואם לא הקדים, השוכר משלם בעד חצי הדרך שנשעו (גמ' שם). ואין המחזיק יכול לטעון - כמו בספינה זו ויין זה - אין לי להחזיר השכר לפני שהתובע מילא תנאו, מפני שיש לתובע טענה נגדית: מוכן אני למלא התנאי ולהביא יין, אבל אין להטיל עלי למלא התנאי לפני שהמשכיר ממלא תנאו להעמיד ספינה, ואיני מאמינו שיעשה זאת, ונמצא שאני טורח ומפסיד מעותי (רא"ש שם יא) ויוצא מזה, שאם אחד משניהם מילא תנאו ואין השני ממלא - מוציאין השכר אפילו מן המחזיק, מאחר שאינו ממלא תנאו (מגיד-משנה בשם הרמב"ן).

- ה. מִכָּאן אָנִי אוֹמֵר: שֶׁהַמְשָׁכִיר בֵּית לְחִבְרוֹ עַד זְמַן קָצוּב, וְרָצָה הַשּׂוֹכֵר לְהַשְׁכִּיר הַבֵּית לְאַחֵר עַד סוֹף זְמָנוֹ - מְשָׁכִיר לְאַחֲרִים⁴⁴, אִם יֵשׁ בְּנֵי בֵּית פְּמָנִין בְּנֵי בֵּיתוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ אַרְבָּעָה - לֹא יִשְׁכְּרוּ לְחִמְשָׁה⁴⁵. שְׁלֹא אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁶: אֵין הַשּׂוֹכֵר רִשְׁאֵי לְהַשְׁכִּיר - אֲלֵא מִטְּלָטְלִין, שֶׁהָיָה אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שְׂיִהְיֶה פְּקֻדוֹנִי בִּיד אַחֵר⁴⁷; אֲבָל בְּקֻרְעָה⁴⁸ אוֹ בְּסַפִּינָה, שֶׁהָיָה פְּעֻלָּה עֲמָה⁴⁹ - אֵין אוֹמֵר כֵּן⁵⁰. וְכֵן אָנִי אוֹמֵר: אִם אָמַר לוֹ פֶּעַל הַבֵּית לְשׂוֹכֵר: לָמָּה תִּטְרַח וְתִשְׁכְּרוּ בֵּיתִי לְאַחֲרִים? אִם לֹא תִרְצֶה לַעֲמֹד בּוֹ, צֵא וְהִנִּיחוּ וְאַתָּה פְּטוֹר מִשְׁכִּירוֹתוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ לְאַחֵר. שְׁזֶה בָּאֵל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו⁵¹; עַד שֶׁאַתָּה מְשָׁכִיר לְאַחֵר, תִּנָּחַץ לָזֶה בֵּיתוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁכִּירוֹ לְאַחֵר כָּלֵל, וְיִתֵּן שְׂכָרוֹ עַד סוֹף זְמָנוֹ⁵². וְלֹא יִרְאֶה לִי שְׂדִין זֶה אָמַת⁵³.

(44) ואין למשכיר זכות התנגדות, וכדין ספינה. ומוסיף המגיד-משנה, שכאן אפילו תרעומת אין לו למשכיר, שעד כאן לא אמרו יש לו תרעומת אלא בספינה, מפני שגרם לו לסבול כל זמן הנסיעה דעת איש שאינו רגיל בו, אבל בבית - שאין המשכיר דר עם השוכר - אפילו תרעומת אין לו. (45) שאין השוכר רשאי להרבות בדיורים, אפילו אם גם הוא ממשיך וגר בבית, ראה פ"ה מהלכות שכנים ה"ט. (46) גיטין כט. שם. כלומר, השכירות מקנה לשוכר זכות מליאה להשתמש בחפץ בהתאם לתנאי השכירות, ואין בזה כל הגבלה משפטית עקרונית, אולם במטלטלין נשאת למשכיר זכות התנגדות להעברת זכות זו, מפני שיכול לטעון: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, כי השוכר השני אינו נאמן אצלי שלא יעלים את החפץ ויטעון: נאנס (ראה למעלה פ"א הל' ד). (48) שאין בה מציאות העלמה. (49) שבעל הספינה דר עם השוכר, ושומר הוא ספינתו. (50) אין מקום לטענה זו, ולכן השוכר משכירה לאחרים. (51) כתוב במשלי ג, כז. וגו': "בהיות לאל ידיך לעשות", כלומר, שאין הדבר גורם לך הפסד שהוא. (52) שהם סבורים, שדין בית מושכר כדין מטלטלין, מפני שבעל הבית אינו דר ביחד עם השוכר, ואינו יכול לשמור שלא יוזק ע"י השוכר השני, שאינו סומך עליו כמו על הראשון, ואין זה דומה לספינה שבעלה עמה ושומר שלא יתקלקל ע"י השוכר (ראב"ד). (53) רבינו דוחה סברא זו, וסובר שהחשש לקלקול הבית אינה טענה, שהרי השוכר השני - יתחייב לשלם בעד ההיוק (מגיד-משנה).

- ו. בֵּית זֶה אָנִי מְשָׁכִיר לָךְ, וְאַחֵר שֶׁהַשְׁכִּירוֹ נָפַל - אֵינוֹ חַיֵּב לְבָנוֹתוֹ⁵⁴, אֲלֵא מִחֻשָּׁב עַל מֶה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמְחִזִּיר⁵⁵ לוֹ שְׂאֵר הַשְּׁכִירוֹת⁵⁶; אֲבָל אִם סָתְרוּ -

המשכיר מחזיר שכר חצי הדרך הנותר. ואם לא הקדים, השוכר משלם בעד חצי הדרך שנשעו (גמ' שם). ואין המחזיק יכול לטעון - כמו בספינה זו ויין זה - אין לי להחזיר השכר לפני שהתובע מילא תנאו, מפני שיש לתובע טענה נגדית: מוכן אני למלא התנאי ולהביא יין, אבל אין להטיל עלי למלא התנאי לפני שהמשכיר ממלא תנאו להעמיד ספינה, ואיני מאמינו שיעשה זאת, ונמצא שאני טורח ומפסיד מעותי (רא"ש שם יא) ויוצא מזה, שאם אחד משניהם מילא תנאו ואין השני ממלא - מוציאין השכר אפילו מן המחזיק, מאחר שאינו ממלא תנאו (מגיד-משנה בשם הרמב"ן).

- ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַסַּפִּינָה, וּפְרָקָה³⁹ בְּחֻצֵי הַדֶּרֶךְ - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָר כָּל הַדֶּרֶךְ⁴⁰. וְאִם מָצָא הַשּׂוֹכֵר מִי שִׁישְׁכִּיר אוֹתָהּ לוֹ עַד הַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק - שׂוֹכֵר⁴¹; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסַּפִּינָה עָלָיו תַּרְעֻמָּת⁴². וְכֵן אִם מָכַר כָּל הַסְּחָוָה⁴³ שֶׁבְּסַפִּינָה לְאִישׁ אַחֵר בְּחֻצֵי הַדֶּרֶךְ, וְיָרַד, וְעָלָה הַלּוֹקָח - נוֹטֵל שְׂכָר חֻצֵי הַדֶּרֶךְ מִן הָרִאשׁוֹן וְיִשְׁכְּר הַחֻצִי מִזֶּה הָאַחֲרוֹן; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסַּפִּינָה עָלָיו תַּרְעֻמָּת, שֶׁגֵּרַם לוֹ לְסַבֵּל דַּעַת אִישׁ אַחֵר שֶׁעָדִין לֹא הִרְגֵּל בּוֹ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(39) הוריד מטענו, כלומר חזר בו השוכר מהשכירות. (40) כפי שהותנה, שאין השוכר יכול לחזור בו באמצע. בבא-מציעא עט: "השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך וכו' ואי דלא משכח לאגוריה (שאין השוכר מעמיד אדם אחר במקומו שישכור הספינה), כוליה אגרא בעי שלומי" (שכר כל הדרך, עליו לשלם). [כן פירש הר"ף שם. וכן משמע מלשונו של רבינו בסמוך: "ואם מצא השוכר מי שישכיר", משמע שבבא הקודמת - המדובר כשלא מצא]. ומשלם השכר המלא ואין מנכים ערך הטורח בחצי הדרך שלא הולך את הספינה - כמו בהלכה ג, שלא אמרו לנכות, אלא כשאין הספינה קיימת, והרי המשכיר - הספן - יושב ובטל. אבל כאן הלא ספינתו קיימת, והוא הסתמך על זה שבמקום שקבעו להולך שם את המטען ימצא מטען להובילו חזרה, ולכן אינו חוזר למקום הפלגת הספינה, אלא מסייעה ריקנית למקום המיועד ונמצא שאינו יושב בטל (מגיד-משנה עם הסבר נוסף). ונראה שהמשנה-למלך התכוון להסבר זה, אלא שטעות-סופר נפלה בדבריו, ובמקום "לביתו" צ"ל "לדרכו". ודעת ה"טור" בסיומן שיא, שגם כאן מנכים דמי הטורח. (41) כלומר: משכירו, שהשוכר רשאי להעביר זכותו בשכירות לאחר, כמבואר בסמוך (בהלכה ה), שזה שאמרו "אין השוכר רשאי להשכיר" אינו אלא במטלטלין ולא בספינה. (42) שגרם לו לסבול דעת איש אחר שעדיין לא הורגל בו (כמו שכותב רבינו בסמוך - ר"ף שם). ובגמרא שם אמרו, שיש לחייב את השוכר במקרה זה לשלם בעד "רפסתא דספינתא" ריעוע הספינה שמתרועעת בפריקת המשא ובהטענתה שנית, שהרי השוכר גרם לתוספת סריקה וטעינה מכפי שהוסכם בעת השכירות. ועל השוכר לישא בהפסד זה שנגרם בסבתו. וכן פסק הר"ף שם. ונראה שרבינו לא הזכיר חיוב זה כאן, מפני שאינו דן כאן אלא בבעיה אם יש לשוכר זכות

1 - הרי שעבד בית לעליה⁷³. לפיכך, אם נפחתה⁷⁴
2 העליה בארבעה טפחים⁷⁵ או יתר - חייב המשכיר
3 לתקן; ואם לא תקן - הרי השוכר יורד ודר בבית
4 עם בעל הבית⁷⁶ עד שיתקן. היו שתי עליות⁷⁷ על
5 גבי זו, ונפחתה העליונה - דר בתחתונה⁷⁸; נפחתה
6 התחתונה - הרי זה ספק אם ידור בעליונה או
7 בבית⁷⁹. לפיכך לא ידור, ואם דר - אין מוציאין
8 אותו משם⁸⁰. מעשה באחד⁸¹ שאמר לחברו: דלית⁸²
9 זו שעל גבי הפרסק הזה אני משכיר לך, ונעקר
10 אילן הפרסק ממקומו; ובא מעשה לפני חכמים,
11 ואמרו לו: חייב אתה להעמיד הפרסק כל זמן
12 שהדלית קיימת⁸³. וכן כל פיוצא בזה.

(71 שם קטז: 72) אם נפלה זו שהעמיד לו, חייב להעמיד
לו אחרת. (73) שאם לא כן, לשם מה הוסיף: "שעל גבי
בית זה", ולא הסתפק באמרו: "עלייה זו". ולכן אנו
מפרשים כוונתו, שאם יארע קלקול בעליה ולא יתקן - הרי
הבית שלמטה משועבד לשוכר, כמו שמבאר רבינו והולך.
(74) נתקלקלה. (75) על פני שטח של ארבעה טפחים על
ארבעה טפחים (שם, כשמואל). (76) ביחד, אבל אינו יכול
לדרוש שבעל הבית יצא מדירתו בבית שלמטה ויעמיד לו
את כולה, שעל דעת כן לא שיעבדו. (77) בית בן שלש
קומות והשכיר הקומה העליונה, ואמר לו: עליה זו שעל
גבי בית זה. (78) בעלייה התחתונה, ואינו יכול לירד ולדור
בבית שלמטה, כדי לאלץ את בעל-הבית לתקן דירת
העלייה, מפני שגם העלייה התחתונה, בכלל הבית
ששיעבדו הוא (סמ"ע חו"מ סי' שיב, ס"ק מא).
(79) כלומר, אם בעל הבית יכול לדחותו לעלייה העליונה או
לא. וצדדי הספק מבוארים בגמרא (שם קיז.) "דא"ל שם
עלייה קבילת עלך". כלומר, המשכיר אומר לשוכר: הרי
עלייה שכרת, והסכמת לדור בעלייה, והרי עלייה אני מוסר
לך, "או דילמא, חד עלייה קביל עליה, שתי עליות לא קביל
עליה", פירוש, השוכר יכול לטעון: קיבלתי עלי טורח
העלייה לקומה ראשונה, אבל איני מסכים לטרוח ולעלות
שתי קומות. בעיה שנשארה בתיקון שם. (80) מפני שהדבר
בספק, אין מוציאים מן המוחזק, וכל עוד שלא תפס השוכר
הדירה, בעל הבית מונע ממנו כניסתו. אבל כשתפסה
השוכר, הרי הוא המוחזק, ואין לבעל-הבית זכות להוציאו.
וכל דינים אלה נאמרו, כשנפחתה רצפת העלייה שהיא
תקרת הבית או של העלייה התחתונה, שהרי הקלקול הוא
בבית המשועבד לו, אבל כשנפחתו קירות העלייה - אין
המשכיר חייב לתקנם, כי קלקול זה אין לו קשר עם הבית
המשועבד (מגיד-משנה). (81) שם קטז: (82) גפן
שענפיה גידלו על עץ האפרסק. (83) מפני ששעבד
האפרסק לדלית, באמרו "על אפרסק זה", מחוייב הוא
להחזירו למקומו כדי שיהווה משענת לדלית הגפן הקיימת.

פרק ששיו

(1) יבאר דין משכיר בית לחבירו בבירה גדולה, וכן משכיר
בית לחבירו מה הוא חייב להעמיד לשוכר, ודין משכיר
עלייה ונפחתה, ודין זבל שבחצר למי הוא, ודין משכיר בית

1 חייב להעמיד לו בית אחר, או ישכיר לו פמולות⁵⁷.
2 וכן אם חזר אחר שהשכירו לזה והשכירו או מכרו
3 לעובד פוכבים או אגס⁵⁸, שהפקיע שכירות
4 הראשון⁵⁹ - הרי זה חייב⁶⁰ להשכיר לו בית אחר
5 פמולות. וכן כל פיוצא בזה.

(54) שם קג. שהרי בית זה השכיר, ולא התחייב לבנות לו
בית חדש. (55) המשכיר, אם הקדים השוכר השכר.
והוא-הדין אם לא הקדים, שהשוכר משלם בעד פרק זמן
שדר בו ונהנה. (56) ואין לשוכר רשות למכור אבני הבית
ועציו, ולשכור בדמיהם בית אחר, כמו למעלה בהלכה ב
דין חמור זה לרכוב. וטעם ההבדל, מבואר במגיד-משנה: ב
חמור שמת - נבלתו עומדת להמכר, והמשכיר שעבד לשוכר
את החמור ואת נבלתה, אבל "בית זה" משמע כל זמן שהוא
ראוי לדירה ולא למכור העצים והאבנים, שאינם עומדים
להמכר אלא לבנות הבית מחדש. ואין לחייבו להעמיד
לרשות השוכר את הבנין החדש מפני שבית זה השכירו.
(57) כמידת הבית וכצורתו שהשכירו. שלא אמרו בבית זה
שאינו חייב לבנותו אלא כשנפל הבית מאליו, אבל במקום
שהמשכיר סתרו בלי הסכמת השוכר - חייב להעמיד לו בית
אחר. ופשוט, שהשוכר יכול לעכב שלא יסתור (מגיד-
משנה). (58) חמסן, אלים, ואפילו ישראל.
(59) שהוציאהו מן הבית. (60) המשכיר, שגרם להוצאתו
מן הבית.

6 ז. השכיר⁶¹ לו בית סתם⁶², ואחר שנתן לו בית נפל
7 - חייב לבנותו או יתן לו בית אחר. ואם היה קטן
8 מן הבית שנפל - אין השוכר יכול לעכב עליו⁶³.
9 והוא שיהיה קרוי בית⁶⁴. שלא השכיר אלא בית
10 סתם⁶⁵. אבל אם אמר לו: בית בזה⁶⁶ אני משכיר לך
11 - חייב להעמיד לו בית פמולת ארבו ומדת רחבו של
12 בית זה שהראהו; ואינו יכול לומר לו: לא היה ענין
13 דברי אלא שיהיה קרוב לנהר או לשוק או למרחץ
14 בזה, אלא חייב להעמיד לו בית פמולתו וצורתו⁶⁷.
15 לפיכך⁶⁸, אם היה קטן - לא יעשנו גדול⁶⁹; גדול -
16 לא יעשנו קטן; אחד - לא יעשנו שנים; שנים -
17 לא יעשנו אחד. ולא יפחת מן החלונות שהיו בו,
18 ולא יוסיף עליהן, אלא מדעת שניהם⁷⁰.

(61) שם קג. (62) ולא קבע מדתו וצורתו. (63) רי"ף שם,
וכן משמע בגמרא. (64) שראוי לדירה, כלומר שיש בו
ארבע אמות על ארבע אמות (נמוקייסוף שם). (65) וביד
המשכיר היה להעמיד לו מתחילה בית קטן כזה שהוא
מעמיד לו עכשיו, ונפילת הבית הראשון אינה מעניקה
לשוכר זכויות חדשות. (66) שקיבל עליו המשכיר להשכיר
לו בית, והדגימו בית מסוים ואמר לו: כזה. (67) שם
בגמרא. (68) אם נפל הבית אחר שהשכירו. (69) יש בני
אדם שמעדיפים דירה קטנה. (70) שם.

19 ח. המשכיר עליה סתם⁷¹ - חייב להעמיד לו עליה⁷².
20 אמר לו: עליה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי כ"ו אייר – ספר משפטים – הלכות שכירות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

באמרו לו בית סתם, אבל אם אמר לו "בית זה אני משכיר לך" אינו חייב לתקן כשנתקלקל בתוך תקופת השכירות (וכן פסק הרמ"א בסי' שיד סעיף א. עיי"ש ובביאור הגר"א ס"ק ו, וב'קצות החושן' ס"ק א.). (21) שמן הסתם, על דעת שיחא הבית ראוי לדירה - שכר. (22) שם, שחובת מצוות אלו על הדר הן, שהרי בית שאין דרים בו פטור ממעקה ומזוזה (ראה פ"ה מהל' מזוזה הל' יא, ופי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל' א.). (23) חקיקה במזוזות הבית, להכניס בה את המזוזה. (24) אפילו אם מזוזות הבית היא של אבן, והחקיקה היא מעשה אומן, ואמרנו למעלה שהדברים שהם מעשה אומן - חייב המשכיר לעשות. וטעמו של דבר, שאין כל הכרח לחקוק מקום באבן להניח את המזוזה, שהרי אפשר לקבוע המזוזה בקנה ולקבוע הקנה בנסר ולהעמיד את הנסר בצמצום בין המשקוף והמפתן סמוך למזוזות הבית באופן שלא יזוז ממקומו. ואין למעשה זה צורך לאומן (שם ע"פ רש"י ורמב"ם יוסף). (25) לגג הבית כדי להשתמש בו, ואין השימוש בגג עיקר בישיבת הבתים (ראה נמוק"). (26) נסרים סמוכים לכותל אצל הגג המטויח בטיח ומשופע, והמים שעל הגג נופלים על הנסרים ואינם מרטיבים את הכותל, וכשנופלים הנסרים, כל אדם מחזירה ואין צריך אומן לזה (שם ע"פ רש"י). (27) להטיח הסדקים שנתהוו בגג, כדי שלא ידלפו מי הגשם לבית דרך הסדקים, ואין צריך אומן לזה. (28) שם, שאין על המשכיר לתקן אלא דבר שהוא מעשה אומן ועיקר בישיבת הבית.

ד. המִשְׁכִּיר עֲלִיָּה לַחֲבֵרוֹ²⁹ וּנְפִתָהּ³⁰ בְּאַרְבָּעָה³¹ אֹז¹⁸ יָתֵר - חַיֵּב לְתַקֵּן הַתְּקָה³² וְהַמְצִיבָהּ³³ שְׁעָלֶיהָ; וְהַמְצִיבָהּ חֲזוּקָה הִיא³⁴.¹⁹
²⁰

(29) ואמר לו עלייה סתם, שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ח, שאם נפלה חייב להעמיד לו עלייה, וכאן מבאר רבינו והולך מה הדין אם נפחתה, אבל באמר לו עלייה זו - כשם שאינו חייב להעמיד לו עלייה בנפלה, כן אינו חייב לתקנה בנפחתה (מגיד-משנה ע"פ הגמ' שם קיז: ועיין לחם-משנה, וראה בחושן-משפט סי' שיב סעיף יז). (30) נשבר נסר ברצפתה. (31) טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). (32) תקרת הבית המשמשת רצפה לעלייה. (33) הטיט והעפר שטוחין על התקרה - והוא מלשון הכתוב (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (ע"פ רש"י שם, וכן פירש רבינו בפירוש המשנה, שם). (34) ועיקר הוא בישיבת העלייה, שאין אדם דר בעלייה כשנסרי הרצפה רפים, והוא עלול ליפול אם ישמט נסר ממקומו.

ה. הַזֵּכֶל³⁵ שֶׁבַחָר - הָרִי הוּא שֶׁל שׁוֹכֵר³⁶. לְפִיכָף²¹ הוּא מְטַפֵּל בּוֹ לְהוֹצִיאֹ³⁷. וְאִם יֵשׁ שָׁם מְנָהֵג -²² הוֹלְכִין אַחֵר הַמְּנָהֵג³⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁהּיוֹ²³ הַבְּהֵמוֹת שֶׁעָשׂוּ הַזֵּכֶל שֶׁל שׁוֹכֵר; אֲבָל אִם הַבְּהֵמוֹת²⁴ שֶׁל אַחֲרֵיהֶם³⁹ - הַזֵּכֶל שֶׁל בַּעַל הַחֲצָר; שֶׁחֲצָרוֹ שֶׁל²⁵ אָדָם קוֹנָה לוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ⁴⁰, אָף עַל פִּי שְׁהִיא²⁶ שְׁכוּרָה בְּיַד אַחֲרֵיהֶם⁴¹.²⁷

(35) משנה, שם קא: וכפירוש הגמרא, שם קב. (36) מבהמות השוכר את החצר, כמו שהולך רבינו ומבאר.

או חצר וכיוצא בהם עד זמן קצוב שכופהו לצאת בסוף הזמן הקצוב, ודין שוכר בית ללינה או לשביתה, ודין משכיר בית סתם שצריך להודיעו שלושים יום קודם שיוציאו, ושוכר גם כן צריך להודיע למשכיר, ודין הוקרר והוזלו הבתים, ודין נפל הבית או נתנו לבנו או מכרו או הורישו.

א. הַמִּשְׁכִּיר² בֵּית לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְדוֹלָה³ - מִשְׁתַּמֵּשׁ⁴ בְּזִיזִיהָ וּבְכַתְלֶיהָ⁵ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת⁶, וּבַתְּרִבֵּץ שֶׁל² חֲצָר⁷, וּבְרִחְבָּהּ⁸ שְׁאַחֲרֵי הַבָּתִּים⁹. וּמִקּוֹם שֶׁנִּהְגוּ³ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבֵי הַבָּתִּים¹⁰ - מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבֵי⁴ הַבָּתִּים⁵. וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הוֹלְכִין אַחֵר מְנָהֵג⁵ הַמְּדִינָה¹¹ וְהַשְּׂמוֹת¹² הַיְדוּעִין לָהֶם, כְּדֶרֶךְ שְׁאַמְרָנוּ⁶ בַּעֲנֵנֵי מָקוֹחַ וּמִמְכָּר¹³.⁷

(2) בבא-בבארא ו: (3) בנין גדול המכיל דירות רבות, ולא פורש ב'חזוה השכירות' זכות השימוש שהשוכר קונה בחצר ובמבנים הנמצאים בשטח המקיף את הבירה, וגם אין מנהג מוסכם באותו מקום. (4) השוכר. (5) בחורים שבכתלים החיצוניים המקיפים את הבירה. (6) שטח של ד' אמות, מחוץ לחלק הכותל שממול הבית ששכר. (7) גינת החצר, שמגדלים בה עשבים ופרחים לרענן את האויר (כרב נחמן, שם). (8) מגרש פנוי. (9) כרבא שם, שכל שוכר בית, מן הסתם על דעת שיהיה לו רשות להשתמש במקומות אלו - הוא שוכר. (10) שוכרי עליה משתמשים בגג הכותל. (11) כלומר, הדינים שלמעלה נאמרו במקום שאין מנהג ידוע, אבל אם יש מנהג קבוע - הכול כפי המנהג המקובל. (12) המונחים המגדירים תנאי השכירות, שמן הסתם על דעת המנהג נעשתה השכירות. (13) ראה פרק כ"ו מהלכות מכירה.

ב. הַמִּשְׁכִּיר חֲצָרוֹ סֵתֵם - לֹא הַשְּׁכִיר הֶרְפֵּת שָׁפָה¹⁴.⁸

(14) שאין הרפת בכלל המונח "חצר" (בבא-מציעא קב.).

ג. הַמִּשְׁכִּיר בֵּית לַחֲבֵרוֹ¹⁵ - חַיֵּב לְהַעֲמִיד לוֹ דִּלְתוֹת,⁹ וּלְפִתָּח לוֹ חֲלוֹנוֹת שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, וּלְחִזָּק אֶת¹⁰ הַתְּקָה¹⁶, וּלְסַמֵּךְ אֶת הַקּוֹרָה¹⁷ שֶׁנִּשְׁבְּרָה, וּלְעֲשׂוֹת¹¹ גִּגֵּר¹⁸ וּמִנְעוּל¹⁹, וְכָל פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ מְדָבָרִים שֶׁהֵן¹² מַעֲשֵׂה אֱמָן²⁰ וְהֵם עֶקֶר גְּדוֹל בִּישִׁיבַת הַבָּתִּים¹³ וְהַחֲצָרוֹת²¹. הַשׁוֹכֵר חַיֵּב לְעֲשׂוֹת מַעֲקָה וּמִזוּזָה²², וּלְתַקֵּן מִקּוֹם הַמִּזוּזָה²³ מִשְׁלוֹ²⁴. וְכֵן אִם רָצָה לְעֲשׂוֹת¹⁵ סֵלָם²⁵ אוֹ מְרִיבָה²⁶ אוֹ לְהִטִּיחַ גִּגֵּר²⁷ - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה¹⁶ מִשְׁלַע עֲצָמוֹ²⁸.¹⁷

(15) שם קא: (16) מערכת הנסרים המשמשים מכסה לבית. (17) קורות הבית, שהנסרים מונחים עליהן. (18) בריח המשמש לנעילת הדלת ופתיחתה מבפנים. (19) מבחוץ. (20) שם, וכתב הרמב"ם יוסף (בפירושו לרי"ף שם) שעל המשכיר לתקן דברים אלו במשך כל תקופת השכירות, אף כשהיו תקינים בשעת השכירות. ולזה נוטה לשון רבינו, שכתב "ולפתחו לו חלונות שנתקלקלו", כלומר שנתקלקלו בתוך תקופת השכירות. ובשם הריטב"א כתב, שזה נאמר

בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בִּימֹת הַחֲמָה⁵¹; אֲכָל בִּימֹת
הַגִּשְׁמִים⁵² - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא⁵³ מִן הַחֲגָה⁵⁴ וְעַד
הַפֶּסַח⁵⁵. קָבַע לוֹ שְׁלֹשִׁים לַפְּנֵי הַחֲגָה, אִם נִשְׁאַר מִן
הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֲפִלוּ יוֹם אֶחָד לְאַחֵר הַחֲגָה⁵⁶ - אֵינוֹ
יָכוֹל לְהוֹצִיא עַד מוֹצָאֵי הַפֶּסַח⁵⁷. וְהוּא⁵⁸ שְׂוִידֵיעוּ
שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֶּדֶם⁵⁹. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
בְּעִירוֹת; אֲכָל בְּכַרְפִּים⁶⁰ - אֶחָד יְמֹת הַחֲמָה וְאֶחָד
יְמֹת הַגִּשְׁמִים, צָרִיף לְהוֹדִיעוּ שָׁנִים עֶשְׂרִי חֲדָשׁ
מִקֶּדֶם⁶¹. וְכֵן בְּחִנּוּת⁶² - בֵּין בְּכַרְפִּים בֵּין בְּעִירוֹת,
צָרִיף לְהוֹדִיעוּ שָׁנִים עֶשְׂרִי חֲדָשׁ מִקֶּדֶם⁶³.

(48) משנה בבא מציעא קא: וגמרא שם. קבעו שטר בעד כל
חודש וחודש ולא קבעו זמן גמר השכירות, וסתם שכירות
אינה פחות משלושים יום. (49) ואם הודיע לשוכר זמן
מסוים לפני שנכנס לדירה, שעליו לפנותה אחר שלושים יום
- אינו יכול להוציאו לפני גמר שלושים ימי מגורו (ש"ך
שיב ס"ק ז). (50) לאפשר לשוכר. (51) שהדירות מצויות
- שדרך בני אדם כשהם רוצים לעבור לדירה אחרת -
עוברים בימות החמה. (52) שמפני הגשמים אין בני אדם
עוברים לדירה אחרת, ואין הדירות מצויות. (53) אפילו
הודיעו קודם. (54) חג הסוכות. (55) מוצאי הפסח, שאין
ההודעה מאפשרת לשוכר לחפש לו דירה אחרת, שהרי אין
הדירות מצויות. אמנם אם הקדים לו הודעת הפינוי - שיפנה
הדירה בתקופת החורף - שלושים יום בימות החמה, מוציאו
ביום שקבע. (56) כגון שמסר לו ההודעה בכ"ד אלול
(ראה 'שיטה מקובצת' שם). (57) שם. מימרא דרב אסי:
אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני (מאותם) שלושים
יום (שהודיעו בימות החמה) אינו יכול להוציאו מן החג עד
הפסח. כלומר, שלושים ימי ההודעה צריכים להגמר לפני
החג, ואם לא נגמרו כולם - אין ההודעה מועילה להוציאו
בימות הגשמים (נמוקי יוסף שם). (58) בתנאי. (59) לפני
מוצאי פסח, ואינו יכול להוציאו על סמך ההודעה הקודמת,
מפני שאנו רואים אותה כאילו אינה קיימת כלל, שהרי
קבעה זמן יציאה מנוגד לדין, ולכן צריך המשכיר להודיעו
הודעה שניה לפני הפסח (סמ"ע סימן ש"ק ח). וראה
בביאור הגר"א שם ס"ק טו, מה שמגיה בלשון רבינו).
(60) שאין דירות פנויות מצויות בהם - שרבים נמשכים אחר
ישיבת כרכים. (61) שם. (62) שם. (63) כדי לאפשר לו
לצרכניו, והקפותיו לזמן ארוך הן. (64) כדי לאפשר לו
לגבות בינתיים את הקפותיו (שם - ע"פ רש"י, עיי"ש).

ח. כָּשֶׁם⁶⁴ שֶׁהַמְשְׁכִיר חָיֵב לְהוֹדִיעוּ, כִּן הַשּׁוֹכֵר חָיֵב
לְהוֹדִיעוּ מִקֶּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּעִירוֹת, או מִקֶּדֶם שָׁנִים
עֶשְׂרִי חֲדָשׁ בְּכַרְפִּים, פְּדִי שִׁיבְקָשׁ שָׂכָר⁶⁵, וְלֹא יִשְׁאַר
בֵּיתוֹ פְּנוּי⁶⁶. וְאִם לֹא הוֹדִיעוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְצַאת,
אֲלָא יִתֵּן הַשָּׂכָר⁶⁷.

(64) ברייתא שם. (65) דייר הגון. (66) עד שימצא אדם
הגון להשכיר לו הדירה. (67) ממשיך לשלם השכר -
אפילו יצא מהבית - עד תום שנים עשר חודש, ויש זכות
לשוכר להשכיר הבית לתקופה זו לאחר, ואין המשכיר יכול

ואין אנו אומרים שהשוכר מפקיר את הזבל ומתוך כך
המשכיר זוכה בו, שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו
(רבינו בסוף הלכה זו, ראה הערה שם). וטעמו של דבר
מבואר בלחם-משנה: מכיון שהחצר מושכר לו, ובזכותו
להחזיק שם בהמותיו, אינו מפקיר זבלן. (37) כשאין לו
צורך בו. (38) כמבואר למעלה הל' א. (39) זבל בהמות
ההולכות ממקום למקום, בעליהם אינם מקפידים על זבלן
ומפקירין אותו. (40) אף כשאינו ידוע לו שהחפץ נמצא
בחצרו. ראה פ"ד מהל' זכיה ומתנה הל' ח (שם כרבי יוסי
בר חנינה). (41) בגמרא שם, פירשו מה שאמרו במשנה,
הזבל של בעל הבית - המדובר "בחצר דמשכיר, ותורי דאתי
מעלמא" (שוורים של אחרים). ומפרש רבינו, שזה שאמרו
"בחצר דמשכיר", הכוונה היא בחצר המושכרת לשוכר,
שאין השכירות מפקיעה זכות הבעלים לקנות חפצי הפקר
המונחים בה, שלא אמרו שכירות מכירה לזמן קצוב (ראה
להלן פ"ז הל' א) אלא למטרת שכירותו, כלומר לזכות
ההשתמשות בחצר, אבל גוף החצר אינו קנוי לו, והמשכיר
ממשיך להיות בעל החצר לקנות חפצי הפקר (מגיד-משנה,
ולחם-משנה שם. וראה 'קצות החושן' סי' שיג ס"ק א,
שיטה אחרת בדעת רבינו).

1. הַמְשְׁכִיר בֵּית או חֲצַר או מְרִחֵן או חֲנוּת או שְׂאֵר
2. הַמְקוֹמוֹת עַד זְמַן קָצוּב - הֲרִי זֶה כּוֹפֶהוּ לְצַאת
3. בְּסוֹף זְמָנוֹ, וְאֵינוֹ מִמְתִּין לוֹ אֲפִלוּ שְׁעָה אֶחָד⁴². שָׂכָר
4. לוֹ בֵּית סֶתֶם⁴³: לְלִינָה - אֵין פְּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד⁴⁴;
5. לְשִׁבְיָתָה⁴⁵ - אֵין פְּחוֹת מִשְׁנֵי יָמִים⁴⁶; לְנִשְׂוֹאֵין - אֵין
6. פְּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים יוֹם⁴⁷.

(42) כלומר, אין המשכיר צריך למסור לשוכר הודעת פינוי
מוקדמת, אלא מיד כשיגיע הזמן, ואפילו בימות הגשמים,
מוציאו, שעד כאן לא אמרו (ראה הלכה זו) שאין המשכיר
מוציאו בימות הגשמים כלל, ובימות החמה בלי הודעה
מוקדמת של שלושים יום, אלא כשהשכירות נעשית בסתם,
כדי לאפשר לשוכר לחפש מקום לדור (כמבואר בסמוך
הלכה זו) אבל כשהשכירות נעשית לזמן קצוב - עצם קביעת
השכירות לזמן מסוים - הודעה היא. וכן אמרו בירושלמי
(הביאו הרי"ף בבבא מציעא פרק השואל - בירושלמי
לפנינו אינו): "ואם השכירו לזמן ידוע, אפילו הגיע זמנו
בימות הגשמים - מוציאו מיד. מאי טעמא? מידע ידיע
דזמניה בטבת" (יודע הוא שזמן יציאתו הוא בטבת).
(43) ר"ף שם בשם הירושלמי (וראה תוספתא בבא מציעא
פרק ח ה"א). (44) שהשוכר ללינה סתם - על דעת לילה
יום שוכר ('שיטה מקובצת' שם קא: בשם הר' יונתן).
(45) לשבת. (46) כלומר, גם יום השישי בכלל, כדי להכין
צרכי שבת (שם). (47) ששמחת נישואין נמשכת שלושים
יום, כמו שאמרו (ראה כתובות ח). שעד שלושים יום כל
סעודה שהחתן עושה סתמא מפני הנישואין היא, ומברכים
"שהשמחה במעונו". וכן אמרו (שם ד.): אין מונעים
תכשיטים מן הכלה כל שלושים יום.

7. הַמְשְׁכִיר בֵּית לְחִבְרוֹ סֶתֶם⁴⁸ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא
8. עַד שְׂוִידֵיעוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֶּדֶם⁴⁹, פְּדִי⁵⁰ לְבִקָּשׁ
9. מְקוֹם וְלֹא יִהְיֶה מְשֻׁלָּף בְּדִרְהָ, וְלִסּוֹף הַשְּׁלֹשִׁים יָצָא.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ז אייר - ספר משפטים - הלכות שכירות קלז

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא יעכב בידו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ה (רמ"א בהגהותיו סי' שיב סעיף יז עיי"ש).

לא יעכב בידו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ה (רמ"א בהגהותיו סי' שיב סעיף יז עיי"ש).

יום חמישי כ"ז אייר ה'תש"פ

פרק שביעי

1 יבאר שתנאי מועיל בשכירות, ודין משכיר בתים לחדשים או לשנה ונתעברה השנה, ודין שוכר אומר נתתי שכר הדירה ומשכיר אומר לא נטלתי, ודין משכיר בשטר לזמן קבוע ואין זמן בשטר, ודין שוכר פרדס, ודין מכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו, ודין שוכר רחיים.

23 א. פֶּשֶׁם שֶׁמִתְנֶה אָדָם כֹּל תְּנָאי שֶׁיִרְצֶה בְּמָקוֹחַ
24 וּמִמָּכָר², כִּף מִתְנֶה בְּשִׁכְרוּת; שֶׁהַשְּׂכִירֹת מְכִירָה
25 לְזֶמֶן קָצוּב³ הִיא. וְכָל שֶׁמִּמָּכָרוֹ בְּנִכְסָיו מִמָּכָר⁴,
26 שׁוֹכֵר⁵ שְׂכִירוֹתוֹ שְׂכִירוּת; וְכָל שֶׁאֵין לוֹ לְמָכָר⁶, כִּף
27 אֵין לוֹ לְשֹׁכֵר. אֲלָא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ פְּרוֹת בְּלִבָּד בְּאוֹתָהּ
28 הַקְּרָקָע⁷, הֲרִי זֶה שׁוֹכֵר⁸ וְאֵינוֹ מוֹכֵר⁹.

2) ואם נתקיים התנאי נקנה הדבר שהוקנה, ואם לא נתקיים לא קנה כמו שנתבאר בפרק יא מהלכות מכירה הלכה א.
3) כן אמרו בבבא מציעא נו: לעניין אונאה (ראה פרק י"ג מהלכות מכירה הלכה יט) וסובר רבינו שלכל הדברים שכירות כמכר (ולא כדעת התוספות שם דיבור המתחיל והאי. וראה למעלה פרק ו הלכה ה בהגדרת מהות קניין השוכר בדבר הנשכר). 4) להוציא חרש שוטה וקטן שממכרם אינו ממכר, כמו שנתבאר בפרק כ"ט מהלכות מכירה. 5) בכתב יד תימן חסרה המלה "שוכר". 6) כגון דבר שלא בא לעולם או דבר שאינו ברשותו ודבר שאין בו ממש (ראה שם פרק כ"ב). 7) כגון הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה, שבגוף הקרקע זוכה הבן מהזמן שכתוב בשטר, והפירות הם לאב כל ימי חייו, כמבואר בפרק י"ב מהלכות זכייה ומתנה הלכה י"ג. 8) מעביר לאחרים בתורת שכירות, הזכות שיש לו בקרקע לפירותיה. 9) ואינו רשאי להעביר זכותו בתורת מכירה, שמא הלוקח אדם אלים הוא ולא יהיה ביכולת הבן לאחר מיתה האב להוציא מייד הלוקח את הקרקע שבאה לידי בתורת מכירה. ואם עבר האב ומכרו - מכור עד שימות האב, כמו שכתב רבינו בהלכות זכייה שם (על פי הב"ח סימן רנו, שטז).

29 ב. הַמִּשְׁכִּיר בֵּית לַחֲבֵרוֹ¹⁰ לְשָׁנָה¹¹, וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה¹²
30 - נִתְעַבְּרָה לְשׁוֹכְרָה¹³. הַשְּׂכִיר לְחֻדָּשִׁים¹⁴ - נִתְעַבְּרָה
31 לְמִשְׁכִּיר¹⁵. הַזִּכִּיר לוֹ חֻדָּשִׁים וְשָׁנָה, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ:
32 דִּינָר לְחֹדֶשׁ, שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר בְּשָׁנָה¹⁶, בֵּין שֶׁאָמַר
33 לוֹ: שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר לְשָׁנָה, דִּינָר בְּכָל חֹדֶשׁ¹⁷ - הֲרִי
34 חֹדֶשׁ הָעֶבְרָה¹⁸ שֶׁל מִשְׁכִּיר¹⁹; שֶׁהַקְּרָקָע²⁰ בְּחֻזָּקָה
35 בְּעָלִים, וְאֵין מוֹצִיאֵין דָּבָר מִיָּד בְּעַל הַקְּרָקָע אֲלָא
36 בְּרָאָהּ בְּרוּרָה²¹. וְכֵן בְּעַל הַבֵּית שֶׁאָמַר: לְזֶמֶן זֶה
37 הַשְּׂכִירֹתִי לָךְ²², וְהַשׁוֹכֵר אָמַר: לֹא שְׂכִירְתִּי אֲלָא
38 סֶתֶם²³, אוֹ לְזֶמֶן אַרְבָּע²⁴ - עַל הַשׁוֹכֵר לְהֵבִיא רְאָיָה;
39 וְאִם לֹא הֵבִיא²⁵ - בְּעַל הַבֵּית נִשְׁפָּע הַסֵּת²⁶ וּמוֹצִיאֹ
40 מִן הַבֵּית²⁷.

1 ט. אף על פי שאין המשכיר יכול להוציאו ולא
2 השוכר יכול לצאת עד שיודיעו מקדם, אם הוקרו
3 הבתים - יש למשכיר להוסיף עליו ולומר לשוכר:
4 או שוכר בשנה⁶⁸ עד שתמצא או תצא⁶⁹. וכן אם
5 הוזלו הבתים - יש לשוכר לפחת השכר ולומר
6 למשכיר: או השכר לי כשער של עתה, או הרי
7 ביתך לפניך⁷⁰. נפל בית המשכיר⁷¹ שהיה דר בו -
8 הרי זה יש לו להוציא השוכר מביתו⁷², ואומר לו:
9 אינו בדין שתהיה אתה יושב בביתי עד שתמצא
10 מקום⁷³, ואני⁷⁴ משלך בדרך; שאין אתה פעל זכות
11 בבית זה יותר ממני⁷⁵.

(68) כפי ערכו עתה. (69) אם אין ברצונך לשלם כפי השער של עכשיו, שאין על המשכיר להפסיד ממון - הפרש יוקר, מהתקנה שמטרתה להגן על הדייר, שלא יהא מושלך בחוץ (גמרא שם). (70) אמנם בגמרא שם לא הוזכר דין ההוזלה, אבל הסברא נותנת, שכוח השוכר יפה בהוזלו, ככוח המשכיר בהוקרו (מגיד-משנה). (71) שם. (72) מיד, בין בימות החמה בין בימות הגשמים. (73) כדי שלא תהא מושלך בדרך. (74) והרי אני כבר מושלך בדרך. (75) מלשון רבינו נראה, שאין דינים אלו - הפרש היוקר וההוזלה, ונפילת בית המשכיר ומשיא בנו המבואר בהלכה י - אמורים, אלא בתקנת ההודעה, כלומר כשהשכירו סתם, שמיסוד הדין יש למשכיר ולשוכר זכות לבטל את השכירות בכל עת שירצו, שהרי לא קבעו זמן לשכירות, אלא שחכמים תיקנו, לטובת השוכר והמשכיר, להודיע מקודם. אבל בהשכירו לזמן קצוב, אין כוח התקנה יפה לפגוע בתנאי השכירות המפורשים, ואפילו נפל ביתו אינו מוציא את השוכר, שבתקופת השכירות יש לשוכר יותר זכות בבית מן המשכיר, שהשכירות לזמן קצוב כמכירה היא, כמו שיתבאר להלן פ"ז הל' א (וכן כתב המגיד-משנה בשם הרשב"א, וכן נפסק בשו"ע סימן שיב סעיף יא).

12 י. נָתַן הַבֵּית לְבָנוֹ לְשֹׂא בֹא אִשָּׁה⁷⁶: אִם הִיא יוֹדֵעַ
13 שֶׁבָּנוֹ נִעְשָׂה חֵתָן בְּזֶמֶן פְּלוֹנִי, וְהִיא אֶפְשָׁר לוֹ
14 לְהוֹדִיעוֹ מִקֵּדָם וְלֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא⁷⁷;
15 וְאִם עֲכָשׁוּ נִזְדַּמְּנָה לוֹ אִשָּׁה, וְהִיא הוּא נוֹשְׂאָה מִיָּד⁷⁸
16 - הֲרִי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא; וְאֵינוֹ בֹּדֵין שֶׁהִיא זֶה
17 יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וְכֵן בְּעַל הַבֵּית יִשְׁכֹּר בֵּית שִׁיעֲשָׂה בֹו
18 חֲתָנָה.

(76) שם. (77) שהרי היה לו להודיעו. (78) ולא היה באפשרותו להודיעו קודם.

19 יא. מכר את הבית או נתנו או הורישו - אין השני
20 יכול להוציאו עד שיודיעו מקדם שלשים יום⁷⁹ או
21 מקדם שנים עשר חודש⁸⁰; שהרי השוכר אומר לו:
22 אין כחך יתר מנח זה שזכית בבית זה מחמתו⁸¹.

(79) בעיירות. (80) בכרכים. (81) וכשם שזה שמכר לך

12 **לְאַחַר הַשָּׁנָה, וְאִפְּלוּ בְיוֹם הַשְּׂעִיָּה וְעֶשְׂרִים בְּאֵלּוּל**⁴²
13 **- עַל הַמִּשְׁפָּר לְהָבִיא רֵאִיָּה**⁴³.

28) שנעשה שטר על השכירות. (29) הדין אחד וכמו שמבאר רבינו והולך. (30) זמן תשלום שכר הבית - בהשכירו סתם ולא קבעו מועדי התשלומים - הוא כל שלושים יום, והשוכר טוען שבתוך שלושים יום שכר את הבית (מרכבת המשנה, וראה באבן האזל). (31) גירסת רבינו בגמרא שם: "כל ל' יום בחזקת שלא נתן עד שיביא (השוכר) ראייה שנתן" ומפרש רבינו שהיא שנוייה בדין שכירות בסתם. וגירסת רש"י שם כנוסחת הגמרא שלפנינו (מגיד משנה). והטעם, שאין אדם פורע תוך זמנו והלוואי שיפרע בזמן (ראה בבא בתרא ה.). (32) אם לא הביא ראייה. (33) קודם הפירעון (מתקנת הגאונים. ראה מגיד משנה למעלה פרק ב הלכה ח. וראה בטור ושולחן ערוך חושן משפט סימן עא דיני החרם). (34) מעות שלא כדין. (35) אחר הפירעון (ש"ך סימן עח סעיף קטן טו וראה הפלאה הלכות כתובה סימן צו). (36) תביעה חדשה, כלומר, פרעתיך פעמיים. (37) שבועת היסח, שלא פרעו אלא פעם אחת - כדין כופר הכול. (38) "דעביד איניש דפרע ביומא דמשלם זמניה" (האדם עשוי לפרוע ביום שנשלם בו הזמן) שם, כרבי יוחנן. (39) שם - וכנוסחת רבינו: "לאחר שלושים יום בחזקת שנתן עד שיביא (המשכיר) ראייה שלא נתן". (40) שבועת היסח כדין כל כופר הכול. שם כרבי יוחנן "שוכר מהימן בשבועה". (41) כלומר, שקבעו מועד התשלומים בכל שנה. (42) ביום האחרון של השנה. (43) וכדין שכירות סתם בשלושים יום (ועיין מרכבת המשנה ואבן האזל).

14 **ד. הַמִּשְׁפָּר בֵּית לַחֲבֵרוֹ בְּשֹׁטֵר לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְאֵין**
15 **בּוֹ זְמַן**⁴⁴, **הַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר: עֲדִין לֹא עָבַר מִזְמַן הַשֹּׁטֵר**
16 **אֶלָּא שָׁנָה, וְהַמִּשְׁפָּר אוֹמֵר: כָּבַר עָבְרוּ וְשָׁלְמוּ שְׁנֵי**
17 **הַשְּׂכִירִים וְשָׁכְנָתָ עֶשֶׂר שָׁנִים - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא**
18 **רֵאִיָּה; וְאִם לֹא הָבִיא רֵאִיָּה - יִשְׁבַּע הַמִּשְׁפָּר הֶסֶת**
19 **וְיִזְעִיאוּ**⁴⁵.

44) אין בשטר תאריך המעיד מתי התחלת השכירות. 45) שהקרקע בחזקת בעליה עומדת, כמו שנתבאר בהלכה ב (בבא מציעא קג. וכנוסחת רש"י וכפירושו. וכן הוא בתוספות שם דיבור המתחיל נקיסת, בלשון ראשון בשם רבינו חננאל).

20 **ה. הַשּׁוֹכֵר**⁴⁶ **פָּרְדֵּס**⁴⁷ **אוֹ שֶׁהָיָה מִשְׁפּוֹן בְּיָדוֹ**⁴⁸ **לְעֶשֶׂר**
21 **שָׁנִים, וְיָבֵשׁ הַפָּרְדֵּס בְּתוֹךְ הַזְמַן**⁴⁹ **- יִמְכְּרוּ עֲצֵיו**⁵⁰,
22 **וְיִלְקַח בֵּהֶן קָרְקַע, וְיֵאָכַל פְּרוֹתָיו עַד סוֹף זְמַן**
23 **שְׂכִירָתוֹ אוֹ זְמַן הַמִּשְׁפּוֹן. וְגוֹף הָאֵילָנוֹת יִשְׁכִּישׁוּ אוֹ**
24 **נִקְצְצוּ - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בֵּהֶן מְשֹׁם רֵבִית, הַמְּלִיָּה**
25 **וְהַלְוָה**⁵¹.

46) שם קט: (47) לאכול פירותיו. (48) שבעל הפרדס לווה כסף ומישכן למלווה את פרדסו על מנת שיאכל פירותיו וינכה דמיהם מדמי ההלוואה. ובפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ז והלכה ח יתבאר, שאכילת הפירות

10) שם קב. 11) בשנים עשר דינר לשנה. 12) ואפילו לא היה ידוע להמשכיר בשעת השכירות, ששנה מעוברת היא (תשובת הר"ף הובאה בשיטה מקובצת שם). 13) אין השוכר מרבה בדמי השכירות בעד החודש השלושה עשר שניתוסף, שחודש העיבור בכלל השנה הוא. מסתימת לשון רבינו נראה, שאפילו כשהשכירו באמצע השנה ואמר לשנה אחת, אין אנו אומרים שהתכוון לשנה כפי שהיא ברוב השנים כלומר ל"ב חודש, אלא אנו מפרשים כוונתו שהוא משכירו עד שיתמלא מחזור השנה ויגיע לתאריך (יום וחודש) שנעשית בו השכירות, והעיבור בכלל (ראה במגיד משנה). וכן דעת רבו רבי יוסף מיגאש בתשובה הובאה בשיטה מקובצת שם (ובתשובה שם כותב הר"י מיגאש, שבתחילה הורה שאין דין זה אלא כשנעשית השכירות בתחילת השנה (השווה דעת הרשב"א מובא במגיד משנה כאן) ואחר כך חזר בו והורה שאין לחלק בין תחילת השנה לאמצעה, ומסתמך על זה שלא מצא חילוק זה בשום מקום, ואומר: "לפי שאמרת, שמה שלא חילק אותו התלמוד אין לנו לחלק אותו אלא ניקח אותו בהחלט כמו שבא מוחלט"). 14) דינר בכל חודש - ונתעברה השנה. 15) שם. 16) שהקדים בלשון השכירות, שכירות חודש. 17) שהקדים שכירות שנה, - ואין אנו יודעים אם נתכוון לשכירות שנה או לחדשים, כלומר, אם העיקר הוא הלשון שהזכיר בראשונה או מה שהזכיר באחרונה. 18) דמי השכירות של חודש העיבור. 19) פסק כרב נחמן שם קב: 20) אף על פי שהיא שכורה ביד אחרים. 21) בעדים או בשטר ולא בספק, ולכן אפילו בא המשכיר בסוף החודש לתבוע את שכרו, מוציאים מן השוכר ואין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעליו (ראה ש"ך חושן משפט סימן שיב סעיף קטן טו). מפני שהספק לא נתעורר עתה עם התביעה אלא בשעת השכירות, ואנו דנים בחזקת מי היה הבית בתחילת החודש ומעמידים את הבית בחזקת בעליו נמצא שהשוכר דר בחודש העיבור ולא שילם דמי שכירות ולכן מוציאים ממנו. 22) לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן - ועליך לצאת מביתי מיד. 23) ואין לך רשות להוציאני מן הבית בלי הודעה מוקדמת (כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הלכה ז, ח). 24) ועדיין לא הגיע זמני לצאת. 25) השוכר ראייה. 26) שהשכירו לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן (ועיין ש"ך סימן שיב סעיף קטן ז). 27) מיד, שהקרקע בחזקת בעליה עומדת.

1 **ג. הַשּׁוֹכֵר שָׂאֵמֶר: נָתַתִּי שָׂכָר הַבֵּית שְׁנַתְחַיְבֵתִי בוֹ,**
2 **וְהַמִּשְׁפָּר אוֹמֵר: עֲדִין לֹא נָטַלְתִּי, בֵּין שְׁהִיָּה**
3 **בְּשֹׁטֵר**²⁸ **בֵּין שְׁהִיָּה בְּעֵדִים**²⁹ **אִם תִּבְעוּ בְּתוֹךְ**
4 **שְׁלֹשִׁים יוֹם**³⁰ **- עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא רֵאִיָּה**³¹, **אוֹ יִתֵּן**³²
5 **וְיַחֲרִים**³³ **עַל מִי שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ**³⁴, **אוֹ יִטְעַן עָלָיו**³⁵
6 **בְּדָמִים שְׁנַתְחַיְבֵתִי טַעֲנָה בְּפָנָי עֲצָמָה**³⁶ **וְיִשְׁבִּיעֶנּוּ**
7 **הֶסֶת**³⁷; **תִּבְעוּ הַמִּשְׁפָּר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִפְּלוּ**
8 **בְּיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים**³⁸ **- עַל הַמִּשְׁפָּר לְהָבִיא רֵאִיָּה**³⁹, **אוֹ**
9 **יִשְׁבַּע הַשּׁוֹכֵר**⁴⁰ **שֶׁכָּבַר נָמַן לוֹ שֶׁכָּרוּ וְיִפְטֹר. וְכֵן אִם**
10 **שֶׁכָּרוּ מִמֶּנּוּ וַיִּפְרֹשׁ שִׁיתֵן לוֹ הַשֹּׁכֵר שָׁנָה בְּשָׁנָה**⁴¹,
11 **וְתִבְעוּ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא רֵאִיָּה; תִּבְעוּ**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ז אייר - ספר משפטים - הלכות שכירות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השכירות. (63) לשקר. (64) היה אומר. (65) קניתיה. (66) והיה נאמן. מבואר בפרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב שהמחזיק בשדה ואוכל פירותיה שלוש שנים ובעל השדה לא מיחה - נאמן המחזיק לומר: קניתי ממך את השדה, ולכן יש להאמין לטענתו ששכרה לחמש שנים. [מובן שבשדה מושכרת אין מקום למחות על אכילת פירות, אולם בעל השדה צריך להצהיר בפני עדים שמסר את השדה לפירות (ראה רבינו שם הלכה ז)]. וכתב המגיד משנה, ודווקא כשאין כאן עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות והמשכיר לא הצהיר בפני עדים בתוך שלוש השנים, שהשדה שכורה ולא מכורה. אבל אם יש עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות, או העדים מעידים שהמשכיר מסר הצהרה כזו, ואינו נאמן לטעון לקוחה היא בידי (ראה טוען ונטען שם) - אינו נאמן לומר לחמש שנים שכרתיה, שהרי אין לו מיגו.

ז. מי שהכניס פירותיו לבית חברו שלא מדעתו, או שהטעהו עד שהכניס פירותיו⁶⁷, והניחם והלך - יש לבעל הבית למכור לו מאותן הפירות כדי לתן שכר הפועלים שמוציאין אותן ומשליכין אותם לשוק. ומדת חסידות היא, שיודיע לבית דין⁶⁸, וישיפרי ממקצת דמיהן מקום⁶⁹, משום השב אבדה לפעלים, אף על פי שלא עשה כהגון.

(67) בהסכמתו, וכמעשה המובא בגמרא (שם קא:) באדם שלא מצא מקום לאחסן את יינו וביקש מאשה שתשכיר לו מקום ולא הסכימה, הלך וקידשה, ונתנה לו מקום ליינו ואחרי כן הלך האיש לביתו וכתב גט ושלח לה ושכרה האשה סבלים והוציא את היין לשוק ושלמה שכרם מדמי חלק היין. ואמר על זה רב הונא בנו של רב יהושע: "כאשר עשה כן ייעשה לו גמולו ישוב בראשו", כלומר, הוא התנהג בערמה ושלא כהוגן כן יש להתנהג עימו שלא כהוגן. וסובר רבינו שבכל מקום שאדם מתנהג שלא כהוגן - אף שלא נהג בערמה - מותר לגמול לו כגמולו, ולכן כתב רבינו בתחילת הלכה שדין זה הוא גם במי שהכניס פירותיו לבית חברו שלא מדעתו אף שאין כאן התנהגות ערמונית. (68) אחר שהוציאם בשוק. (ועיין סמ"ע שיט סעיף קטן א.). (69) שלא יפסידו בשוק.

ח. השוכר רחים מחברו⁷⁰ שייטחן לו עשרים סאה בכל חדש בשכרו⁷¹, והעשירי בעל הרחים⁷² והרי אינו צריך לטחון שם⁷³: אם יש לשוכר חטים שצריך לטחון לעצמו או לאחרים⁷⁴ - פופין אותו לתן דמי טחינת עשרים סאה, שזו מדת סדם היא⁷⁵; ואם אין לו⁷⁶ - יכול לומר: אין לי דמים, והריני טוחן לך כמו ששכרתי, ואם אין אתה צריך⁷⁷ - מכר לאחרים⁷⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(70) כתובות קג. (71) בעד השכרת הריחיים. (72) וקנה ריחיים וחמור וטוחן בו צריכת ביתו. (73) אצל השוכר, ובא המשכיר ודורש שהשוכר ישלם כסף במקום טחינת חיטים. (74) כלומר, שאינו בטל אף אם לא יטחון בעד

מותרת אם מנכין מדמי ההלוואה בעד הפירות שאוכל ואף על פי שדמי הפירות מרובים מסכום ההלוואה. עיין שם. (49) לפני שנשלם זמן השכירות או המשכון. (50) שהעצים, כלומר, גוף האילנות שיבשו, אינם בכלל "פירות" המשועבדים לשוכר או למלוה (שם קט: וכרבא) ואף על פי שהעצים היו קשישים ויבשו כשהגיע זמנם להתייבש. (51) שם: "יבש האילן או נקצץ שניהם אסורים בו" ומפרש רבינו בטעם האיסור, שהוא מפני ריבית; שהרי אם המלווה לוקח גוף האילנות לפירעון החוב, נמצא שהפירות שאכל עד עתה ריבית הם בידו, וכן אם הלווה לוקח אותם ויצטרך להחזיר דמי ההלוואה - יש כאן ריבית (על פי המגיד משנה, ומסיים "ועדיין צריך עיון" וראה במרכבת המשנה). ומלשון רבינו שכתב "המלוה והלוה" נראה, שאין דין זה אמור אלא במשכון ולא בשכירות, ובטעם הדבר כתב הלחם משנה, מפני שדמי שכירות אינם משתלמים אלא לבסוף (ראה שם סה.) נמצא שלא נתן כסף וממילא אין מקום לאיסור ריבית.

ו. שטר השכירות או שטר המשכון שכתוב בו שנים סתם⁵², בעל הפרות⁵³ אומר שלש⁵⁴, ובעל הקרקע אומר שנים, וקדם זה השוכר או המלוה⁵⁵ ואכל הפרות⁵⁶ - הרי הפרות בחזקת אוכליהן עד שייבא בעל הקרקע ראיה⁵⁷. אכלה השוכר או הממשכן⁵⁸ שלש שנים, וכבש השטר⁵⁹, ואמר⁶⁰: לחמש שנים יש לי פרות, ובעל הקרקע אומר: שלש, אפרו לו⁶¹: הבא שטרך⁶², ואמר: אבד - השוכר נאמן; שאילו⁶³ רצה, אפרו⁶⁴: לקוחה⁶⁵ היא בדי⁶⁶, שהרי אכלה שלש שנים.

(52) שאין מפורש בשטר לכמה שנים היא שכורה או מושכנת ואין כתוב בה אלא "שנים" בלבד. (53) כלומר, השוכר או המלווה. (54) לשלוש שנים היה המדובר. (55) לפני שתבעוהו לדין. (56) של השנה השלישית. (57) שם קי. כרב כהנא. ולמה אין אומרים כאן "קרקע בחזקת בעליה עומדת" כמו למעלה (הלכה ב) שמוציאים מן השוכר שכר הבית אפילו כשכבר דר בו? נתבאר בגמרא שם שלא אמרו מוציאים, אלא במקום שהספק לא ניתן להתברר לעולם, כמו בהלכה ב שהספק הוא אם העיקר הוא מה שהזכיר בראשונה או באחרונה, אבל כאן הספק הוא לכמה שנים הייתה השכירות, ודבר זה ניתן להתברר על ידי העדים החתומים על השטר, ואף שעתה אין העדים לפנינו אפשר שיבואו ביום מן הימים ויתברר על פיהם, שהדין עם המלווה, ואם יוציא בית דין עכשיו את הפירות מיד המלווה יצטרך לטרוח שנית ולהוציאם מייד הלווה, "ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן" (אין להטריח את בית הדין פעמיים) ולפיכך, כל עוד שיתכן שהספק יתברר - בית הדין משאיר הפירות בחזקת אוכליהם. ואם יראה לבית דין שהמלווה לא יוכל לאשר טענתו, כגון שמתו העדים ונשתקע הדבר - מוציאים הפירות מידי המלווה ללווה (חושן משפט שיו סעיף ג בשם "ויש מי שאומר"). (58) מי שהשדה ברשותו בתורת משכון. (59) השטר נעלם. (60) השוכר או המלווה. (61) לשוכר או למלווה. (62) הראה השטר ונתבאר על פיו לכמה שנים נעשית

המשכיר שיש לו לקוחות רבים לטחינת חטים. (75) שמירת אנשי סדום היא שאפילו כשחבירו נהנה והוא אינו מפסיד (בגמרא: זה נהנה וזה לא חסר) לא היו עושים טובה, וכאן הלא אין לשוכר כל הפסד אם ישלם כסף, שהרי באותו זמן שהוא טוחן טחינת המשכיר, יש לו לטחון בשביל אחרים בכסף ויכול לתת למשכיר אותו הכסף, ונמצא המשכיר נהנה והשוכר אינו חסר. (76) שאין לשוכר לקוחות לטחינת חטים ואם לא יטחן טחינת המשכיר נמצא מפסיד. (77) לטחינתו. (78) כלומר, אין לי להפסיד ולישב בטל אלא טחון טחינת ביתך אצלי, כפי שהוסכם בתנאי השכירות, ומה שאתה טוחן בריחיים שלך - מכור לאחרים (על פי רש"י שם. וראה בסמ"ע בסימן שיח סעיף קטן א, שכתב לפרש מה שאמר רבינו "והעשיר בעל הריחיים" שהעשיר וקונה להם מהנחתום, ומה שכתב "מכור לאחרים" פירושו מכור לאחרים זכותך שיש לך בריחיים. עיין שם מה שהכריחו לכך).

פרק שמיני

(1) מבאר דין חכירת שדה או קבלנות.

- 1 א. אחד השוכר מחברו שדה לזרעה² או פרים³
- 2 לאכל פרותיו בדרמים⁴, או ששכר ממנו בפרות
- 3 קצובים⁵, כגון ששכר ממנו שדה זו בעשרים כור
- 4 בשנה וכרם זה בעשרים פדי יין בכל שנה - שניהן
- 5 דין אחד יש להן⁶. והשוכר בפרות הוא הנקרא
- 6 חוכר⁷.

(2) וכל היבול יהיה לשוכר. (3) שהוא נטוע. (4) בכך וכך דינרין לשנה. (5) בין אם יזרע השדה בין שלא יזרענה, ובין אם יוציא הכרם פירות הרבה או מעט (ראה להלן הל' יב - יג). (6) כדברי חכמים בבבא-מציעא קו. (ראה להלן הל' ה). (7) כלומר, אין ביניהם אלא חילוק השם, שהשוכר בדמים נקרא שוכר, ובפירות נקרא חוכר. וכן אמרו בירושלמי (דמאי פ"ו הל' א): מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות, והחוכר - בפירות.

- 7 ב. המקבל שדה או פרדס פדי לעבד אותו ולהוציא
- 8 עליו יציאות⁸, ויתן לבעל הקרקע שלישי התבואות⁹
- 9 או רביע או מה שיתנו ביניהן¹⁰, זה הוא הנקרא
- 10 מקבל. כל דבר שהוא לסג הארץ¹¹ - בעל הקרקע
- 11 חייב בו¹²; וכל דבר שהוא שמיירה יתרה¹³ - החוכר
- 12 או המקבל חייב בו¹⁴. הקרדם שחופרין בו הארץ,
- 13 והפלים שנושאין בהן העפר, והדלי והפד וכו' וכו'
- 14 בהן שדולין בהן המים - על בעל הקרקע¹⁵;
- 15 והטיט¹⁶ המקומות שמקבעין בהן המים - על
- 16 החוכר או על המקבל¹⁷.

(8) ההוצאות הדרושות בעבודת השדה והפרדס, שכן מתחייב המקבל כלפי בעלי הקרקע, וכתב לו: אני אעמוד ואחרוש וכו' ובמה שהוצאתי (ראה להלן הל' יב). (9) שתוציא השדה והפרדס. (10) כלומר, או חלוקה אחרת כפי מה שיתנו ביניהם. וחלוקים הם - המקבל והחוכר - במקצת דינים כמו שיתבאר בהמשך הפרק (ירושלמי שם:

- 17 ג. השוכר¹⁸ או המקבל שדה מחברו לשנים
- 18 מועטות¹⁹ - לא יזרענה פשתן²⁰; שוכר או קבלה²¹
- 19 שבע שנים - זרעה שנה ראשונה פשתן²². ואין
- 20 השביעית²³ מן המגנן²⁴; שוכר או קבלה שבו
- 21 אחד²⁵ - שביעית מן המגנן²⁶.

(18) והוא-הדין לחוכר. וכבר הקדים רבינו בה"א שאין הפרש בין שוכר לחוכר בדין, אלא בשם. (19) פחות משבע שנים. (20) שם קט. שהפשתן מכחיש את הקרקע, ואין השדה חוזר למצבו הקודם עד שש שנים. ובפירושו למשנה שם, מבאר רבינו: "שרשי הפשתן נשאר בקרקע זמן רב", כלומר, והשרשים יונקים לשד הקרקע ומכחישים אותו. (21) בקיבל אותה סתם על דעת שיזרענה כל מין שירצה ידובר כאן, שאם התנה בעל הקרקע שיזרענה מין מסוים, אין המקבל רשאי לשנות ולזרעה מין אחר, שבעל השדה שנוטל חלקו ממה שתוציא השדה - יכול לעכב ולומר: למין זה שהתניתי עמך אני צריך (מגיד-משנה - וראה להלן הל' ט, ויד). (22) שהרי כשיגיע זמן החזרת השדה - בסוף שבע - כבר חזרה השדה לקדמותה. (23) שהרי קיבל אותה לשבע שנים, ושנת השמיטה עבודת קרקע אסורה בה. (24) במנין שני השכירות, ששבע שנים שאמר, שבע שני זריעה משמע, ואין שנת השמיטה בכלל, שהרי אסורה בעבודת קרקע. (25) כלומר, מחזור של שבע שנים. (26) שהשביעית, בכל מחזור השנים היא (שם קי.).

- 22 ד. החוכר או המקבל שדה מחברו, והיא בית

ממצצום היבול, הוא מפסיד חלק ההוצאות שהשקיע על יסוד החישוב של היבול המשוער אילמלא לא פגעה המכה, בעוד שבעל השדה מפסיד רק את פירות היבול בלבד, ולפיכך מנכים מחלקו של בעל השדה כפי חישוב ההוצאות שהפסיד המקבל ('מרכבת המשנה'). וראה מה שביאר ב'אבן האזול' בדעת רבינו. ודעת הרמב"ן והרשב"א, הביאם המגיד-משנה, שדין זה אינו אמור אלא בחכירות עיי"ש). (36) משנה, שם קג: (37) כלומר, הרי הם עומדים בתוכה ורואים את השדה, ולמה לו לפרש "הזה", אלא לא נתכוין במה שאמר הזה. (38) כלומר, שיהיה כמו שהיא עתה כל זמן שהיא ברשותך, ולפיכך מנכה לו ביבש המעיין או נקצץ האילן, שהרי חל שינוי בשדה שגרם להפסד (שם קד). כרבינא. וכנוסחת הרי"ף שם "מדקאמר הזה, מכלל דקאי בגוה עסקינן, בית השלחין הזה למה ליה למימר, דקאמר ליה בית השלחין כדקיימא השתא"). (39) כמו שביארנו למעלה בהערה לא, שמן הסתם לא על דעת המעיין או בית האילן שוכר רבינו סותם ואינו מבדיל בין אמר השוכר ובין אמר המשכיר, ולא כשמואל שם (ראה מגיד-משנה)].

ה. השוכר⁴⁰ או המקבל⁴¹ שדה מחברו, ואכלה חגב או נשתדפה⁴²: אם ארע דבר זה לרב השדות של אותה העיר⁴³ - מנכה לו מחכירו, הפל לפי ההפסד שארעו; ואם לא פשטה המכה ברב השדות - אינו מנכה לו מחכירו⁴⁴, אף על פי ששדדו כל השדות של בעל הקרקע⁴⁵. נשתדפו כל השדות של השוכר או המקבל, אף על פי שפשטה המכה ברב השדות - אינו מנכה לו מחכירו; שאין זה ההפסד תלוי אלא בשוכר, שהרי כל שדדו נשתדפו⁴⁶. התנה עליו בעל הקרקע שזרענה חטים וזרעה שעורים⁴⁷, או שלא זרעה כלל⁴⁸, או שזרעה ולא צמחה, אף על פי שפא חגב או שדדו וזרעה רב המדינה - אינו מנכה לו מחכירו⁴⁹. ועד מתי חייב להטפל ולזרע פעם אחת אם לא צמחה?⁵⁰ כל זמן שראוי לזרעה⁵¹ באותו מקום⁵².

(40) כדעת חכמים, במשנה (קה:): שהדין שמנכה במקרה של מכת מדינה - הוא גם בשוכר וכ"ש חוכר. (41) בקבלנות, וכו' שביארנו למעלה בשם 'מרכבת המשנה', שגם בקבלנות שייך לומר שמנכין מחלקו של בעל-הבית (ראה לעיל הערה לד). (42) שהצטמקו גרעיני התבואה עיי"ש רוח חמה ויבשה. (43) והרי זה מכת מדינה (שם): היכי דמי מכת מדינה? אמר רב יהודא, כגון דאישדוף רובא דבאגין, היינו רוב השדות של אותה העיר. ורש"י גורס "רובא דבאגא", ופירש רוב אותה הבקעה - מגיד-משנה). (44) שם. אנו אומרים שמזלו של השוכר גרם לכך שנשדפה או אכלה חגב - שהרי שדותיהם של אחרים לא נפגעו - ועליו לישא בהפסד. (45) שלא החכיר אותם, והרי יש לייחס את ההפסד בשדה זו למזלו של בעל השדה, כשם שיש לייחסו למזל השוכר. בגמרא (שם קו). נימקו, שמסתבר יותר לייחס ההפסד למזל השוכר מאשר לבעל השדה, מפני שבעל השדה יכול לטעון "אי משום לתאי

השלחין²⁷ או בית האילן²⁸, ויבש²⁹ מעין בית השלחין, ולא פסק הנהר הגדול³⁰, אלא אפשר להביא ממנו בדלי³¹, או שנקצץ האילן של בית האילנות - אינו מנכה לו מחכירו³². ואם מפת מדינה היא³³, כגון שיבש הנהר³⁴ - מנכה לו מחכירו³⁵. הנה עומד³⁶ בתוף השדה ואמר לו: בית השלחין הזה³⁷ אני משכיר לך, בית האילן הזה אני משכיר לך, יבש המעיין או נקצץ האילן - מנכה לו מחכירו; שהרי הוא עומד בתוכה, ולא אמר לו 'הנה' אלא כמי שאומר: כמות שהיא עתה אני משכיר³⁸. לפיכך, אם לא היה עומד בתוכה, ואמר לו: בית השלחין אני משכיר לך, או בית האילן, ויבש המעיין או שנקצץ האילן - אינו מנכה לו מחכירו³⁹.

(27) קרקע יבשה צמאה למים, שאין מי הגשמים מספיקין לה, ומשקים אותה בידי אדם ממעיין או מבריכות שבה. שלחין: מלשון ארמית ומובנו צמאון, עייפות למים, "ואתה עיף ויגע" (דברים כה, יח) מתרגם אונקלוס: "ואת משלהי ולאי", כלומר צמא למים, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כה) הרויתי נפש עיפה - והוא מתחלפת בחית (מועד קטן ב.) ובכת"י תימן: "השלחין", וכן הוא ברי"ף שם. (28) שדה שנטועים בו אילנות. (29) בכת"י תימן: ויבש המעיין של (30) שממנו משקים בני המדינה. (31) ויש באפשרותו לעבד השדה עיי"ש שיביא המים בדליים מן הנהר, אלא שנתווסף עליו טורח. (32) שאין בתוספת הטיחה לשינוי קביעת דמי השכירות, שהרי השדה ראוי ואפשר לעבדו, אלא שמזלו של השוכר גרם לו שיבש המעיין בזמן שהשדה שכור אצלו - ועליו לישא בהפסד הטורח. והמקבל אינו יכול לטעון, שקביעת דמי שכירות השדה היתה מיוסדת על דעת המעיין שיש בו או מפני בית האילן שיטול חלק בפירות בלי תוספת טירחה. והטעם, מפני שלא גילה דעתו בשעת השכירות שהוא מסתמך על המעיין והאילן, ובסתם אין אנו אומרים שדוקא על דעת המעיין או בית האילן הסכים לקביעת השכר (שם קג: ע"פ רש"י שם). (33) תופעה שלילית שפגעה בכל יושבי המדינה - מדינה, היינו עיר - ראה פ"א מהל' מגילה הל' ד. (34) הגדול, שממנו משקים בני המדינה שדותיהם. (35) שם, לפי חישוב ההפסד, שהרי אין לייחס את המכה, שפגעה בכל שדות העיר למזלו של השוכר, וגם אלמלי נשאר השדה בטיפול המשכיר - היתה המכה פוגעת בו, ולפיכך מנכה לו מחבירו, כלומר, משכר החכירות אם קיבל אותה בחכירות, ומחלקו של בעל השדה מיבול השדה בקבלנות. - ואע"פ שבקבלנות שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שיוציא השדה, ממילא גם בעל השדה מפסיד, שהרי גם חלקו עולה בפחות בעקבות מכת המדינה. והטעם, שאנו מחשבים היבול שהוציא השדה ביחס להוצאות שהשקיע המקבל בזריעת השדה ובטיפולה, כלומר, כשנחשב היבול שהצטמצם בעקבות מכת המדינה לעומת ההשקעה - נמצא, שהפסדו של המקבל גדול משל בעל השדה, שהרי נוסף על ההפסד

הידוע⁶²; ומקום שנהגו שלא להשפיר אילנות - אין
לו אילנות, אף על פי ששכר ממונו פתור על
הידוע⁶³. הפל כמנהג המדינה⁶⁴.

(53 שם קג: (54 במגל, וקני השבלים נשארים בקרקע.
(55 עם השורש. (56 כשאחד מהם רוצה לשנות מן המנהג.
בעל הקרקע מעכב לעקור במקום שנהגו לקצור, בטענה -
שרוצה שישארו בשדה הקשין של התבואה לאחר הקצירה
לזבל הקרקע; והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שהקצירה
קלה היא מן העקירה. ובמקום שנהגו לעקור, בעל הקרקע
מעכב לקצור, בטענה - שהוא רוצה בשדה נקיה, ואינה
צריכה לזבל. והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שצריך הוא
לחלקו בקש (שהמקבל נוטל חלקו גם מהקש, ראה להלן הל'
(י למאכל בהמותיו (שם). (57 אחר הקצירה או העקירה
כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבשדה ולהשמידם,
שלא יחזרו ויצמחו לכשתזרע. (58 ואמרו בגמרא שם,
שאפילו ניכש השדה מעשביה הרעים בעוד שהתבואה
בקמתה, אינו נפטר בזה מלחרוש אחר הקצירה או העקירה.
(59 שם. (60 שאגב הקרקע נוטל השוכר גם מפירות
האילנות - אע"פ שאינו טורח בהם. (61 כלומר, מן הסתם
הם מושכרין. (62 מהשער המקובל באותו מקום, שלא
התנה על כך בשעת השכירות - מתקבל על הדעת, שכמנהג
המדינה השכיר, ולפיכך אין בעל השדה יכול לטעון:
השכרתי בפחות מן המקובל, על-מנת שלא תיטול מפירות
האילנות. (63 אין המקבל יכול לטעון ששכרו ביותר
מהמקובל, על דעת שיהיה לו גם מפירות האילנות, שמן
הסתם כמנהג המדינה שכר (שם). (64 כלומר, וכל הבא
לשנות - עליו להתנות על כך בשעת השכירות.

ז. החוכר⁶⁵ שדה מחברו בעשרה פור חטים,
ולקתה⁶⁶ - נותן לו מתוקה⁶⁷. היו חטיה פתות - לא
יאמר לו: תריני לוקח לך מן השוק, אלא נותן לו
מתוקה⁶⁸. חכר ממונו פרם בעשרה סלי ענבים,
והקריסו⁶⁹ אחר שנגצרו⁷⁰, וכן עמרים שלקו אחר
שנגצרו⁷¹ - נותן לו מתוקה⁷². חכרו⁷³ בעשרה פדי
זין, והחמיץ⁷⁴ - חייב לתן לו זין טוב⁷⁵. חכרה ממונו
במאה עמרים של אספסתא⁷⁶, וזרעה מין אחר,
ואחר כך חרשה, וזרעה אספסתא, ולקתה, או
שזרעה בתחלה אספסתא, וחרשה, ואחר כך זרעה
פעם אחרת⁷⁷, ולקתה - אינו נותן לו מתוקה, אלא
נותן לו אספסתא טובה, שחרי שנה⁷⁸. וכן פל פיוצא
בזה.

(65 שם קו: המקבל - שהסדר הקבלנות כך הוא, שבעל
השדה נוטל חלקו כפי מה שתוציא השדה, בין יכול רע או
טוב (ע' רש"י שם). (66 שעלה יכול כחוש ורע.
(67 כלומר, אע"פ שהחוכר שוכר השדה בפירות קצובים,
היינו שאפילו תוציא השדה יכול מעט - עליו לקנות חטים
מהשוק ולשלם לו כפי מה שקבעו - מכל-מקום לא נסתלק
בעל השדה מפירות קרקעו, ומאותן החטים, כפי שהשדה
הוציאה, יכול החוכר לשלם שכר חכירותו (מגיד-משנה).

דידי, הוה משתייר לי פורתא, כדכתיב (ירמיה מב, ב) כי
נשארנו מעט מהרבה". פירוש, אילמלא מזלך הרע, היתה
מתקיימת בי מדתו של הקב"ה, שמרחם אפילו בשעה
שמדת הדין מתוחה, כמו שנאמר "כי נשארנו מעט מהרבה",
ושדה זו ראויה היתה להינצל משדפון, כשם שניצלו רוב
השדות של העיר, אלמלא מזלך שגרם לה שנשתדף.
(46 כלומר, יותר יש לייחס ההפסד למזלו של השוכר -
כשכל שדותיו נשתדפו - מאשר לייחסו למכת המדינה,
ולמה אין השוכר יכול לטעון כאן שולולא מכת המדינה היה
מתקיים בו "כי נשארנו מעט מהרבה"? פירשו בגמרא שם,
שבעל השדה עונה: "אי הוית חזית לאישתיורי לך מידי,
הוה משתייר לך מדנפשך". פירוש, אם ראוי אתה שיתקיים
בך מקרא זה - היתה ניצולת אחת משדותיך, כי משדה זו
לא יישאר לך כלום, או דבר מועט מאוד, אפילו אם לא
תשלם דמי חכירה כלל. ולמה בנשתדפו כל שדותיו של בעל
השדה אין השוכר יכול לומר לבעל השדה: "אי הוית חזית"
וכו'? מפני שגם משדה שנשתדפה נשארו לו דמי חכירותו,
ואפשר שדמים אלה הם ה"מעט מהרבה" ('תוספות' שם
ד"ה אי הוית). אולם סברא זו כוחה יפה בשכירות
ובחכירות, אבל לדעת רבינו, שכתב בראש הלכה זו "או
המקבל" קשה, מה יענה בעל השדה לטענת "אי חזית", הרי
בקבלנות גם הוא מפסיד כל חלקו כמו המקבל? ונראה
שרבינו מפרש מה שאמרו בגמרא: אילו "הוית חזית"
הכוונה, שאין לטעון "כי נשארנו" אלא בשדה שהיא שלו,
אבל לא בשדות אחרים שנמסרו בקבלנות או בשכירות
(וראה 'שיטה מקובצת' בשם 'שיטה'. ויותר נכון לקבל
פירושו הדחוק קצת של המגיד-משנה, שרבינו התכוון
לשכירות או חכירות בלבד ולא לקבלנות, ותפס לשון
המשנה שכתבה "המקבל". ויש לשים לב לזה, שבכל
המשניות בפרק זה כתוב "המקבל". אפילו כשהכוונה
לשכירות או חכירות. (47 ונשתדפה. ופשטה המכה ברוב
המדינה - אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אילו לא שנית
והיית זורע חטים כמו שהתניתי עמך, לא היתה המכה
פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (איוב כב, כח)
ותגזר אומר ויקם לך. כלומר, מה שתבקש מהיוצר - יעשה,
ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני
בשעורים אלא בחיטים (שם ע"פ רש"י). (48 אינו מנכה,
שבעל השדה טוען: אלמלי זרעת לא היתה המכה פוגעת
בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (תהלים לו, יט): "לא
יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו" (שמואל, שם).
(49 שבעל השדה טוען: חזור וזרע (ריש לקיש, שם).
(50 כלומר, עד מתי יכול המשכיר לטעון: אין לך לנכות
אלא חזור וזרע ('טורי זהב' סי' שכב). (51 כלומר, אפילו
זרע כמה פעמים ולא צמח חזור וזרע, כל זמן שראוי
לזרעה. (52 כפי טבע הארץ בכל מקום ומקום (שם).

1 ו. השוכר⁵³ או המקבל שדה מחברו: מקום שנהגו
2 לקצור⁵⁴ - יקצור, ואינו רשאי לקצור⁵⁵; לעקר - יעקר,
3 ואינו רשאי לקצור. ושניהם מעקבין זה על זה⁵⁶.
4 ומקום שנהגו לחרש אחריו⁵⁷ - יחרש⁵⁸. מקום
5 שנהגו להשפיר⁵⁹ אילנות על גב קרקע⁶⁰ -
6 משפירין⁶¹, ואף על פי שהשפיר לו סתם בפחות מן

תבואה לא יזרענה קטנית". (89) כל ארץ שטבע אדמתה כשל בבל. (90) שם ק. - ע"פ נוסחת הרי"ף. (91) "ועיקר הדבר הוא כשיפסוק עמו לחרוש שדה ולזרוע מין ממני הזרעים, יש לו (מותר לו) לזרוע מה שהזיקן מעט (פחות) מאותו הדבר (מהמין) שפסק עמו, ולא יזרע מה שהזיקן גדול (יותר) ממנו. ועושים בזה על-פי שידועים בטבע אותו המקום בזריעה מן המתעסקין בחרישה ועבודתה" (לשון רבינו בפירוש המשנה, שם). דעת רבינו, שדין זה נאמר בחוכר או בשוכר, אבל בקבלנות - בעל השדה יכול לעכב על המקבל לזרוע מין אחר מזה שהוסכם בשעת השכירות, אפילו למין שהזיקן בקרקע פחות מהמין שהוסכם, שהרי בעל השדה שנוטל חלקו מתבואת השדה, אומר: למין זה שהוסכם אני צריך (כדעת הרמב"ן). ראה מגיד-משנה - הגר"א סימן שכד ס"ק ד. וראה למעלה הל' ג, ולהלן הל' (יד).

- י. המקבל⁹² שדה מחברו⁹³ לשנים מועטות⁹⁴ - אין
- למקבל כלום בקורת השקמה⁹⁵ וכיוצא בה⁹⁶, ולא
- בשבב האילנות⁹⁷ שצאו מאליהן⁹⁸ בשדה⁹⁹; אבל
- מחשבין לו מקום האילנות¹⁰⁰ כאלו היה בהן אותו
- זרע שזרע בכל השדה¹⁰¹. והוא שצמחו האילנות
- במקום הראוי לזריעה; אבל אם יצאו במקום שאינו
- ראוי לזריעה¹⁰² - אין מחשבין לו כלום¹⁰³. ואם
- קבלה שבע שנים או יתר - יש לו בקורת השקמה¹⁰⁴
- וכיוצא בה. הגיע זמנו להסתלק מן השדה, והיו שם
- זרעים שצדין לא הגיעו להמכר¹⁰⁵, או שנגמרו ולא
- הגיע יום השוק למכרן - שמין אותן ונוטל מפעל
- הקרנע¹⁰⁶. כשם שחולקין המקבל ובעל הקרקע
- בתבואה, כך חולקין בתבן ובקש¹⁰⁷. כשם שחולקין
- ביין, כך חולקין בזמורות¹⁰⁸. אבל הקנים המעמידיים
- תחת הגפנים¹⁰⁹: אם קנו אותן בשתפות - הרי אלו
- חולקין בהן; ואם הן משל אחד מהן - זה שקנה
- אותן הרי הן שלו¹¹⁰. וכן כל כיוצא בזה.

(92) משנה, שם. (93) על דעת לזרעה. (94) פחות משבע שנים. (95) עץ תאנה מדברי (רבינו בפירושו לדמאי פ"א מ"א, ובכמה מקומות). ענפי השקמה משמשים לקורות בנין ואינם נעשים קורות עד שיגדלו שבע שנים, ואם יכרות הענפים ויחזיר את השדה אחר זמן פחות משבע שנים, נמצא שאינו מחזירה במצב שהיתה בעת שקיבלה (ע"פ רש"י). ואפילו במקום שנהגו להשכיר אילנות אגב קרקע (ראה למעלה הל' ו) אין לו בקורות, שלא אמרו אילנות מושכרין אלא לפירות ולא לקורות (ראב"ד מובא במגיד-משנה). דייק רבינו וכתב: "אין למקבל כלום", ללמדנו שאינו נוטל כלום מן השבח שהשביחה השקמה בשני הקבלנות. כרבא שם בגמרא. ראה לקמן הערה צז. (96) כל אילן שטבעה כעץ השקמה. (97) כלומר, בשבח השדה שהושבחה באילנות. (98) מרשי האילנות הנמצאים בשדה (שטמ"ק שם). (99) שהרי לא קיבל השדה לנוטעה אלא לזרעה. כלומר, לא ירד המקבל לשדה אלא על דעת שיטול חלק מהשבח שתשביח השדה ע"י זריעה ולא על

(68) כלומר, שהוא-הדין והוא הטעם בהוציאה חטים יפות, שנותן לו מתוכה - שלא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו וכל-שכן בקבלנות, שבעל השדה מקבל חלק מסוים מן היבול כפי שתוציא השדה, בין רע ובין טוב. (69) הופג טעמם ונתחמצו. (70) ועודם בכרם. (71) ומנחים בשדה כדי שיתייבשו. (72) כל עוד הם בשדה - דינם כדין לקתה במחור, שהשדה טרם מילאה שליחותה (גמרא שם - ע"פ רש"י). (73) בכת"י תימן: אבל אם חכרו. (74) היין מיבול הכרם שחכר, כשהיו כבר בחביות בבית החוכר. (75) שהשדה מילאה שליחותה, שהרי הענבים לא לקו אלא כשנעשה יין בבית החוכר לקה, ומזלו גרם לכך (שם מימרא דרב אשי - ע"פ רש"י שם). (76) אספסת, - וחכרה על דעת לזרעה אספסת. (77) והוא לא קיבלה אלא על דעת שיזרענה פעם אחת (לחם-משנה). (78) כלומר, שכל ששינה אין דינה כלקתה שנותן לו מתוכה, מפני שהמחכיר יכול לטעון: לא היתה דעתי לקבל מיבול שבא לרגל השינוי (שם קט). וכנראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בגמרא, מזו שהיא לפנינו (מגיד-משנה). ולא פירש לנו איך היתה נוסחת רבינו. וראה ב'מרכבת המשנה' שמעמיד דין רבינו גם כפי נוסחתנו).

- ח. החוכר⁷⁹ שדה מחברו ולא רצה לנכש⁸⁰, ואמר
- לו: מה הפסד יש לי? הריני נותן לי חכירה⁸¹! -
- אין שומעין לו; שהרי הוא אומר לו⁸²: למחר אתה
- יוצא ממנה⁸³, והיא מעלה עשבים⁸⁴. ואפילו אמר
- לו: באחרונה⁸⁵ אני חורש אותה - אין שומעין לו⁸⁶.

(79) שם קה. (80) לעקור העשבים הרעים שעלו בין צמחי התבואה "וכשמנקין אותן מוסיף הזרע על תבואתה הרבה לפי שתתן השדה כל כוחה אל הזרע, וזה דבר ידוע אצל עובדי אדמה" (לשון רבינו בפירוש המשנה) - ובמקום שנהגו לנכש, ידובר כאן ('טור' ושו"ע שם סעיף ד, וראה מגיד-משנה ולחם-משנה). (81) כלומר, הרי אפילו לא אנכש לא תפסיד כלום, שהרי תקבל חכירה כפי שהוקצב, ואינך רשאי להכריחני לנכש במקום שכל ההפסד עלי (ראה פירוש המשנה, שם). (82) בעל השדה לחוכר. (83) ומחזירה לו. (84) וממעטים את היבול. (85) אחר הקצירה או העקירה. (86) שם קה. "משום דאמר ליה, בזרא דנפל נפל" פירוש, הזרע שיפול בפרק הזמן עד החרישה יפול, כלומר, אין החרישה משמידה אלא את העשבים הרעים ושרשיהם, ולא את הזרע שנפל ויצמח, ואם לא תנכש יעלו העשבים וזרעים שיפלו על הקרקע, ולשנה הבאה יצמיחו עשבים (ע"פ רש"י שם).

- ט. החוכר⁸⁷ שדה מחברו לזריעה שעורים - לא
- יזרענה חטים, מפני שהחטין מכחישות את הקרקע
- יתר מהשעורים. שברה לזריעה חטים - יזרענה
- שעורים. קטנית - לא יזרענה תבואה; תבואה -
- יזרענה קטנית⁸⁸. ובבבלי וכיוצא בה⁸⁹ - לא יזרענה
- קטנית⁹⁰, מפני שהקטנית שם מכחישת את הארץ⁹¹.

(87) משנה, שם קו: (88) כגירסת הרי"ף במשנתנו. ובספרים שבידינו, גירסא מהופכת: "קטנית יזרענה תבואה,

7 אָקום וְאָנִיר¹²⁰ וְאָזֶרֶ וְאָקָר וְאָעֶמֶר וְאָדוֹשׁ וְאָזֶרֶ
8 וְאָעֶמֶד פְּרִי¹²¹ לְפָנֶיךָ וְתַטֵּל אֶת חֲצִיו, אוּמָה
9 שְׁתַּנּוּ¹²², וְאָנִי אֶטֵּל הַשָּׂרָר בְּשָׂכָר עֲמָלִי וּבְמָה
10 שְׁהוּצָאתִי¹²³.

(116) משנה וגמרא בבא-מציעא קה. (117) כראוי לה.
(118) שהושקעה בשדה (שם, כדברי דבי רבי ינאי וריש
לקיש). (119) על כרחו. (120) אעמוד ואחרוש.
(121) ערימת תבואה. (122) שליש או רביע, כפי תנאם.
(123) שם, כלומר: לפיכך חייב לטפל בה אם יש בה להוציא
סאתים, שהרי הוא כותב: אנה איקום וכו' ואעמיד כרי,
כלומר אעבוד בה כל העבודות הצריכות, אם יהיה בה
שיעור כדי להעמיד כרי. ושיעור כרי, אמרו חכמים (שם)
שהוא סאתים, היינו אחר שינכו ההוצאות ישארו סאתים
כדי להעמיד כרי. והמדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות
אין לבעל השדה כל ענין אם המקבל יטפל בשדה או לא,
משום שהוא יקבל דמי חכירותו שהוקצבו (רש"י שם).

11 יג. הַמִּקְבֵּל¹²⁴ שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שָׂדֶה בֵּה¹²⁵
12 הַזֵּבֶה¹²⁶ - שְׁמִין אוֹתָהּ בְּמָה הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת,
13 וְנוֹתֵן לוֹ חֶלְקוֹ שְׁהִיָּה מִגִּיעַ לָא¹²⁷. שְׁכָן כּוֹתֵב לְבַעַל
14 הַקֶּרֶקֶ: אִם אוֹבִיר וְלֹא אֶעֱבֹד¹²⁸, אֲשֶׁלֶם
15 בְּמִיטְבָּא¹²⁹. וְהוּא הִדִּין אִם הוֹבִיר מִקְצָתָהּ¹³⁰. וּמִפְּנֵי
16 מָה נִתְחַיֵּב לְשֶׁלֶם? ¹³¹ מִפְּנֵי שְׁלֹא פָּסַק עַל עֲצָמוֹ דְּבִיר
17 קָצוֹב¹³² כְּדִי שְׁנֹאמַר: הֲרִי הִיא בְּאֶסְמִכְתָּא¹³³, אֲלֹא
18 הִתְנָה שְׁיִשְׁלֵם בְּמִיטְבָּא¹³⁴, וּלְפִיכָךְ גָּמַר וְשִׁעֲבַד
19 עֲצָמוֹ¹³⁵. אֲבָל אִם אָמַר: אִם אוֹבִיר וְלֹא אֶעֱבֹד, אֶתֵּן
20 לָךְ מָאָה דִּינָרִין¹³⁶ - הֲרִי זֶה אֶסְמִכְתָּא¹³⁷, וְאִינוּ חַיֵּב
21 לְשֶׁלֶם, אֲלֹא נֹתֵן כְּפִי מָה שְׂרְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בְּלִבִּי¹³⁸.

(124) משנה, שם קד. (125) באחד הדרכים שקרקע נקנית
בהם (שם צט:), ואינו יכול לחזור בו. (126) לא חרשה
ולא זרעה, ועשאה שדה בור. (127) כפי תנאם. (128) ולא
אעשה בה פעולה הראויה לה. (129) כצ"ל, וכן הוא
בדפוס רומי (וכן הביא הדק"ס בשם כמה כת"י, ומהרי"ף
דפוס קושטא), כלומר במיטב שלה - של השדה, היינו
כיכול הגבוה והטוב שהשדה היתה ראויה לעשות אם היתה
חרושה וזרועה כראוי (ע"פ הרע"ב שם. וראה ב'גנזי קדם',
לוי"ן ס"ה עמוד 99). (130) שם בגמרא "אוביר תילתא"
(שליש). (131) כלומר, והלא אסמכתא היא, שהרי אינו
מחייב אלא במקרה אם יוביר, "וכל האומר אם יהיה או לא
יהיה, לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמה יהיה
או שמה לא יהיה" (לשון רבינו בפ"א מהל' מכירה הל' ז).
(132) סכום מסוים, שלא על בסיס חישוב ההפסד המשוער.
(133) שדעתו סומכת שעדיין לא יהיה, ולא אמר כן אלא
להגזים. (134) כפי ההפסד, ולא התחייב עצמו בדבר
גוזמא. (135) כלומר, בדין הוא משלם במיטבה שאין זה
אסמכתא (ע"פ הגהות מימוניות כאן, וראה בכסף-משנה
מכירה שם). (136) היינו יותר מכפי ההפסד. (137) ולא
גמר ושיעבד עצמו, ולא אמר כך אלא להגזים (שם קד:).
(138) שהתחייב עצמו בכלל המאה דינרין שאמר. אמנם לא
שיעבד עצמו לתשלום מאה דינרין, שאין זה אלא אסמכתא,

דעת שבח השדה באילנות (שם בגמרא לדעת רבא "שאפילו
בשבח שקמה אין לו", פירוש, אינו נוטל חלק בשבח
הענפים שנתרבו ונתעבו (בפרק זמן הקבלנות, שלא ירד
אלא על דעת השבח שע"י הזריעה). רבינו כתב דין זה
במקבל. ונראה דעתו, שהחוכר, יש לו בשבח האילנות,
והטעם מפני שהחוכר יורד לשדה על דעת כל שבח
שתשביח השדה, שהרי רשאי הוא לנוטעה אפילו בחכרה
לזריעה - אם אינן מכחישים הקרקע יותר (כמבואר בהל' ט.
הגר"א סי' שכה ס"ק ד. והוא כפי שיטת הרמב"ן שהבאנו
למעלה בהערה פט, שאין המקבל רשאי לשנות ממה
שהוסכם בשעת הקבלנות. וב'טור' שם כתב, שאם אינם
מכחישים את הקרקע יותר מהזרעים, רשאי המקבל לנוטעם,
ומשום זה הוא נוטל (חלקו). (100) שטח השדה שתפסו
האילנות שיעצו מאיליהן והעמיטו שטח הזריעה.
(101) שם - מעשה ברב פפא. (102) במקום סלעים או חול.
(103) שהרי לא נגרם לו כל הפסד (שם - מעשה ברב ביבי).
(104) שעד שבע שנים יחזרו ענפיה ויהיו ראויים לקורות,
ומחזירה כמצב שהיתה בעת שקיבלה. (והוא רשאי לקוצצן
כשישלימו שבע שנים, אפילו אם היו בנות שלוש או ארבע
כשקיבל את השדה. 'טור' סימן שכה). (105) שעודם
צריכים לקרקע, היינו שלא נתבשלו כל צרכם, ואם ילקטם
יפסדו (מגיד-משנה בשם הרמב"ן, ומוכיח כן מהתוספתא
בבא-מציעא פרק ט ה"א). (106) כפי חלקו המגיע לו, אם
למחצה או לשליש (שם). [דין זה נאמר בתוספתא גם
בשכירות]. (107) ובחכירות לא שייך דינים אלו, שהרי
אינה על בסיס חלוקה (שם קג.). (108) הענפים שנקצצו
מן הגפנים, שבכלל הפירות הם (שם ע"פ 'שיטה מקובצת').
(109) כדי שיהיו הגפנים זקופים והאשכולות תלויים באויר,
ולא יתקלקלו בקרקע (לשון הרשב"ם בבא-בתרא סט.).
(110) שם:

1 יא. הַמִּקְבֵּל שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ לְטַעַם¹¹¹ - מִקְבֵּל עָלָיו בַּעַל
2 הַשָּׂדֶה עֲשֶׂרֶה¹¹² בּוֹרְאוֹת¹¹³ לְסָאָה¹¹⁴. יֵתֵר עַל זֶה -
3 מְגַלְגֵּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל¹¹⁵.

(111) לנוטעה. (112) נטיעות (מגיד-משנה בשם הר"י
מיגאש. וראה במאירי (ב"ב, 430) שהכוונה לגפנים,
ובפירוש שני אומר הר"י מיגאש שהכוונה כאן לשורות).
(113) עקרות שאינן עושות פרי. (114) שטח שזורעים בו
סאה תבואה, ומידתו חמשים אמה על חמשים אמה. ואם
צמחו עשר נטיעות עקרות בשטח כזה, אין המקבל חייב
ליטע אחרות תחתיהן, שדרך נטיעת בית סאה כך הוא,
שיוצאות עשר בוראות, ובעל השדה מוחל (בבא-בתרא צה).
כגירסת רבינו. וגירסת הרשב"ם שם: "למאה" (עיי' מגיד-
משנה). (115) צריך לנטוע נטיעות אחרות כמספר כל
הבוראות. כיון שיצאו בוראות יותר מדרך הנטיעות, סימן
הוא שפשע בנטיעה, ולפיכך מייחסים כל הבוראות
לפשיעתו (שם, וכלל זה אמרו בכל מקום, שכל שצריך
לחזור ולתקן - מתקן הכל. ראה פ"ח מהל' מכירה הל' יא).

4 יב. הַמִּקְבֵּל¹¹⁶ שָׂדֶה מִחֲבֵרוֹ וְלֹא עֲשֶׂתָהּ¹¹⁷, אִם יֵשׁ
5 בֵּה כְּדִי שְׁתּוּצִיא סָאתִים יֵתֵר עַל הַהוּצָאָה¹¹⁸ - חַיֵּב
6 הַמִּקְבֵּל לְטַפֵּל בֵּה¹¹⁹. שְׁכָן כּוֹתֵב לְבַעַל הַקֶּרֶקֶ: אֲנִי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ז אייר - ספר משפטים - הלכות שכירות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כך בשעת השכירות (תוספות' שם בשם ר"י) ואפילו שכרם ביותר מהשער המקובל באותה מדינה, שכל שלא התנה בשעת השכירות משוּבַּח יוֹתֵר (גמרא שם). (7) שהשוכר נותן לפועלים מזון סעודתם. (8) גם בגרוגרות, נוסף על מזון הסעודה. (9) שם.

15 ב. השוכר¹⁰ את הפועל ואמר לו: פֶּאֶחַד וְכִשְׁנַיִם
16 מִבְּנֵי הָעִיר¹¹ - רֹאִין הַפָּחוֹת שֶׁבְּשִׁכְרוֹת וְהַיָּתֵר
17 שֶׁבְּשִׁכְרוֹת, וּמִשְׁמִינִין בִּינֵיהֶן¹².

(10) שם פז. כחכמים. (11) לא קצץ עמו שכר מסוים בשעת השכירות, אלא אמר לו: הרי שכרך כפי השכר שפועל אחד או שנים מפועלי העיר נשכרין בכך - ואין באותו מקום שער אחיד. (12) כלומר, הפרש השכר שיש בין הפחות שבשכירות לבין היתר שבשכירות, כגון שיש נשכרים בשנים, ויש נשכרים בארבעה, מחלקים ביניהם ונותן לו שלושה (כפירוש רבינו חננאל, מובא ב'שיטה מקובצת' שם, וכן פירש ה'טור' סימן שלא בשם הרמ"ה).

18 ג. אָמַר לְשִׁלּוּחָו¹³: צֵא וּשְׂכֹר לִי פּוֹעֲלִים בְּשָׁלְשָׁה¹⁴,
19 וְהִלֵּךְ וּשְׂכָרָן בְּאַרְבָּעָה¹⁵: אִם אָמַר לָהֶם הַשְּׁלִיחַ:
20 שְׂכָרְכֶם עָלֶי - נֹתֵן לָהֶם אַרְבָּעָה¹⁶, וְנוֹטֵל מִבְּעַל
21 הַבֵּית שְׁלֹשָׁה¹⁷, וּמַפְסִיד אֶחָד מִכִּיסוֹ¹⁸. אָמַר לָהֶם:
22 שְׂכָרְכֶם עַל בְּעַל הַבֵּית¹⁹ - נֹתֵן לָהֶם בְּעַל הַבֵּית
23 כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה²⁰. הִזָּה בְּמִדְיָנָה מִי שֶׁנִּשְׁכָּר בְּשָׁלְשָׁה
24 וּמִי שֶׁנִּשְׁכָּר בְּאַרְבָּעָה - אֵינוֹ נֹתֵן לָהֶם אֶלָּא
25 שְׁלֹשָׁה²¹, וְיֵשׁ לָהֶם תְּרַעְמָת עַל הַשְּׁלִיחַ²². בְּמָה
26 דְּבָרִים אֲמוּרִים²³? בְּשֵׁאִין מְלֹאכְתָּן נִבְרָת; אֲבָל
27 הִיתָה מְלֹאכְתָּן נִבְרָת²⁴ וְהָיָה שְׁוֶה אַרְבָּעָה - נֹתֵן
28 לָהֶם בְּעַל הַבֵּית אַרְבָּעָה; שְׁאֵלוֹ לֹא אָמַר לָהֶם
29 שְׁלּוּחוֹ אַרְבָּעָה, לֹא טָרְחוּ וְעָשׂוּ שְׁוֶה אַרְבָּעָה. אָמַר
30 לֹא בְּעַל הַבֵּית: שְׂכֹר לִי בְּאַרְבָּעָה, וְהִלֵּךְ הַשְּׁלִיחַ
31 וּשְׂכָר בְּשָׁלְשָׁה, אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְלֹאכְתָּן שְׁוֶה
32 אַרְבָּעָה²⁵ - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה²⁶, שֶׁהָיָה קָבְלוֹ עַל
33 עֲצָמָן²⁷, וְיֵשׁ לָהֶם תְּרַעְמָת עַל הַשְּׁלִיחַ²⁸. אָמַר לוֹ
34 בְּעַל הַבֵּית בְּשָׁלְשָׁה, וְהִלֵּךְ הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶם
35 בְּאַרְבָּעָה, וְאָמְרוּ: הֲרִינוּ כְּמָה שֶׁאָמַר בְּעַל הַבֵּית -
36 אֵין דַּעְתָּן אֶלָּא שִׁיתָן בְּעַל הַבֵּית יָתֵר עַל אַרְבָּעָה²⁹.
37 לְפִיכָף³⁰ שְׁמִין מֶה שֶׁעָשׂוּ: אִם שְׁוֶה אַרְבָּעָה -
38 נוֹטֵלִין אַרְבָּעָה³¹ מִבְּעַל הַבֵּית; וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ³² אוֹ
39 אֵינוֹ שְׁוֶה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה³³. אָמַר לוֹ בְּעַל
40 הַבֵּית בְּאַרְבָּעָה, וְהִלֵּךְ הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶם בְּשָׁלְשָׁה,
41 וְאָמְרוּ לוֹ: כְּמָה שֶׁאָמַר בְּעַל הַבֵּית, אָף עַל פִּי
42 שֶׁמְלֹאכְתָּן שְׁוֶה אַרְבָּעָה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה,
43 שֶׁהָיָה שְׁמָעוֹ שְׁלֹשָׁה וְקָבְלוֹ עֲלֵיהֶם³⁴.

(13) שם עז: (14) בשלשה דינרים לכל פועל ופועל. ובכת"י התימנים: בשלשה שלשה, וכן הוא ברי"ף שם. (15) ברי"ף ובכת"י תימן: בארבעה ארבעה. ושער הפועלים הנהוג הוא שלושה. (16) כפי מה שקצב עמהם, וקיבל על עצמו אחריות השכירות. (17) כפי מה שהתנה עמו.

אבל כפי ההפסד המשוער גמר ושיעבר עצמו במסגרת מאה הדינרין, והרי זה כדון אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבה (רי"ף שם). גם בהלכה זו המדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות מקבל בעל השדה דמי חכירות, בין יעבד את השדה ובין יובירה.

1 יד. הַמְקַבֵּל¹³⁹ שָׂדֶה לְזָרְעָה שֶׁמִּשְׁמִינִין¹⁴⁰, וְזָרְעָה
2 חֲטִיטִים, וְעֵשְׂתָה חֲטִיטִים¹⁴¹ שֶׁשְׁוִין כְּמָה שֶׁהָיָה רְאוּיָה
3 לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׁמִשְׁמִין - אֵין לוֹ¹⁴² עָלָיו אֶלָּא
4 תְּרַעְמָת¹⁴³. עֵשְׂתָה פָּחוֹת מִמָּה שֶׁהָיָה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת
5 מִן הַשְּׁמִשְׁמִין¹⁴⁴ - מְשַׁלֵּם לוֹ הַמְקַבֵּל כְּפִי מָה שֶׁהָיָה
6 רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׁמִשְׁמִין. עֵשְׂתָה חֲטִיטִים יָתֵר
7 מִמָּה שֶׁהָיָה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשְּׁמִשְׁמִין - חוֹלְקִין
8 לְפִי הַתְּנָאי שֶׁבִּינֵיהֶן, אָף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּכֵּר בְּעַל
9 הַקֶּרְקַע¹⁴⁵.

(139) שם קד: (140) שהם יקרים מן החיטים, אבל מכחישים הקרקע יותר מן החיטים. (141) הוציאה השדה יכול עשר של חטים. (142) לבעל השדה. (143) שהרי לא הפסיד כלום, ברם תרעומת יש לו לבעל השדה המקבל על מה ששינה ולא זרעה שומשמן והוא היה צריך לשומשמן. ואע"פ שאפשר לו לקנות שומשמן בשוק בדמי החיטים, רוצה הוא שומשמן מקרקעו (סמ"ע שכו ס"ק ק עיי"ש), בהתאם לשיטת הגר"א בדעת רבינו בהלכות ט, י, שהיא כדעת הרמב"ם, שאין המקבל רשאי לשנות ולזרוע מין אחר מזה שהוסכם, ולפיכך יש לבעל השדה תרעומת, אבל החוכר רשאי לשנות למין שמכחיש פחות, ואפילו תרעומת אין כאן). (144) כלומר, ואין המקבל טוען לטובה נתכוונתי, למעט כחש הקרקע שכחש החיטים פחות מן השומשמן, שהרי בעל השדה אומר לו "תכחוש ארעא, ולא ליכחוש מרא", מוטב שתכחש הקרקע ולא יכחש בעל הקרקע (סמ"ע שם ס"ק ג, ע"פ הגמרא שם קד:). (145) ההפרש שבין החיטים שעשתה לבין השומשמן שהיתה ראויה לעשות, שאנו אומרים (שם קד:): "אטו הוא אשבח, ארעא לא אשבחה" (האם רק המקבל השביח, והקרקע לא השביחה), כלומר, כשם שיש לייחס את השבח למקבל שטרח והשקיע בשדה טיפול רב והשביח, כך יש לייחס השבח לקרקע שהשביחה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר דין שוכר את הפועלים, שהכול כמנהג המדינה, ודין פועלים שחזרו בהם באמצע העבודה, ודין שוכר על ידי שליח, ודין שכיר יום שמצא מציאה.

10 א. הַשּׂוֹכֵר² אֶת הַפּוֹעֲלִים, וְאָמַר לָהֶם³ לְהִשָּׁכֵם⁴
11 וְלִהְיוֹתֵיב⁵, מְקוֹם שֶׁנִּהְיָגוּ שְׁלֹא לְהִשָּׁכֵם וְשְׁלֹא
12 לְהִיכָרִיב - אֵינוֹ יְכוֹל לְכַפֵּן⁶. מְקוֹם שֶׁנִּהְיָגוּ לְזוֹן⁷ -
13 זִיווֹ; לְסַפֵּק בְּגָרוּגְרוֹת⁸ אוֹ בְּתַמְרִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן
14 לְפּוֹעֲלִים - יִסְפֵּק. הֵכַל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה⁹.

(2) משנה בבא מציעא פג. (3) לאחר ששכרם. (4) לעבודה עם זריחת השמש. (5) אחר שקיעת החמה. (6) לשנות ממנהג המדינה, מאחר ששכרן סתם ולא התנה עמהם על

ארבעה, כמו אם לא אמרו הרינו וכו', שהרי הביעו הסכמתם לעבוד כפי ששמעו מן השליח; והשיקול הנגדי אומר, שיש לראות בדבריהם הבעת אי-אמון בדברי השליח, ואינם מאמינים לו שכן אמר בעל הבית, ולכן אמרו לו: "הרינו כמו שאמר בעל הבית", כלומר ולא כפי שאתה אומר, ולכן נוטלים ארבעה כמו שאמר בעל הבית. ומפני שהבעיה לא נפטרה - פסק רבינו שאין להם אלא שלשה - כדין כל ספק בממון שאין מציאים מיד המוחזק (רי"ף שם).

ד. השוכר את הפועלים³⁵, והטעם³⁶ את בעל הבית או בעל הבית הטעה אותם³⁷ - אין להם זה על זה אלא תרעמות³⁸. במה דברים אמורים? בשלא הלכו⁴⁰; אבל הלכו⁴¹ החמירין ולא מצאו תבואה⁴², פועלים ומצאו שדה קשה לאחיהם⁴³, או ששכר להשקות השדה ומצאו שנתמלאה מים⁴⁴: אם בקר בעל הבית מלאכתו⁴⁵ מפערב ומצא שצריכה פועלים - אין לפועלים⁴⁶ כלום⁴⁷; מה פירושו לעשות⁴⁸? ואם לא בקר⁴⁹ - נותן להם שכרן⁵⁰ כפועל בטל⁵¹; שאינו דומה הבא טעון⁵² לבא ריקן, ועושה מלאכה⁵³ לבטל. במה דברים אמורים? בשלא התחילו במלאכה⁵⁵; אבל אם התחיל הפועל במלאכה וחזר בו, אפילו בחצי היום⁵⁶ - חוזר; שנאמר: כי לי בני ישראל עבדים - ולא עבדים לעבדים⁵⁷. וכיצד דין הפועל שחזר בו אחר שהתחיל? שמין לו מה שעשה ונוטל⁵⁸. ואם קבלן הוא⁵⁹ - שמין לו מה שעתידי לעשות. בין שהוזלו בעת ששכרן⁶⁰ בין לא הוזלו, בין שהוזלה מלאכה אחרת⁶¹ בין לא הוזלה - שמין לו מה שעתידי לעשות⁶². כיצד? קבל ממנו קמה⁶³ לקצר בשתי סלעים⁶⁴, קצר חציה והניח חציה; בגד לארג בשתי סלעים, ארג חציו והניח חציו - שמין לו מה שעתידי לעשות: אם היה שנה⁶⁵ ששה דינרין⁶⁶ - נותן לו שקל⁶⁷, או יגמרו את מלאכתן⁶⁸; ואם היה הנשאר יפה שני דינרין⁶⁹ - אינו נותן להם אלא סלע⁷⁰, שהרי לא עשו אלא חצי מלאכה⁷¹. במה דברים אמורים? בדבר שאינו אבוד⁷³; אבל בדבר האבוד⁷⁴, כגון פשתו להעלות מן המשרה⁷⁵, או ששכר חמור להביא חלילין למת⁷⁶ או לכלה⁷⁷, וכיוצא בהן - אחד פועל ואחד קבלן אינו יכול לחזור בו, אלא אם כן נאנס, כגון שחלה⁷⁸ או שמע שמת לו מת⁷⁹. ואם לא נאנס וחזר בו - שוכר עליהן⁸⁰ או מטען. כיצד מטען? אומר להם: סלע קצצתי לכם, בואו וטלו שתיים! עד שיגמרו מלאכתן, ולא יתן להם⁸¹ אלא מה שפסק תחלה. ואפילו נתן להם השתיים - מחזיר⁸² מהן התוספת. כיצד שוכר עליהן? שוכר פועלים אחרים, וגומרים מלאכתן שלא תאבד, וכל שיוסיף לאלו הפועלין האחרים על מה שפסק לראשונים נוטל מן הראשונים. עד כמה⁸³? עד כדי שכרן של

18) אמנם, אם שער הפועלים באותו מקום קבוע בארבעה - נוטל מבעל הבית ארבעה כפי מה שהנהגו, כדין השוכר את הפועל והראה בשל חבירו, שמבואר להלן הל' ט שנוטל מחבירו כפי מה שנהגה (שיטה מקובצת' שם בשם הרמ"ך, וכן כתב הרמ"א סי' שלב בשם 'יוש אומרים', ועיין סמ"ע וש"ך שם ס"ק ב. 19) היינו, שהודיעם שהוא שליח ושאלן אחריות השכר עליו (שטמ"ק שם). 20) ואם שער הפועלים הוא בשלושה, נותן להם שלושה. ואם בארבעה - ארבעה. מאחר ששינה השליח ושכרם בארבעה למרות שבעל הבית אמר בשלושה, בטלה שליחותו ואין בקציצתו ממש, ולפיכך אנו דנים מקרה זה כאילו השכירות נעשית סתם בלא קציצת שכר, ששכרם כפי מנהג המדינה (רי"ף שם). 21) שבמקום שאין שער קבוע - דעת השוכר בלא קציצה מן הסתם על השער הנמוך, ועל הפועלים לגלות דעתם שהם אינם נשכרים אלא בארבעה, וכיון שלא גילו דעתם - אנו אומרים, שהסכימו לעבודה כפי דעת השוכר. ולפיכך, אף שהשליח שכרם בארבעה - אין להם אלא שלושה, מאחר ששמעו מן השליח "שכרם על בעל הבית" היה עליהם לגלות דעתם לבעל הבית ולא לסמוך על קציצת השליח (רי"ף שם, סמ"ע סי' שלב ס"ק ג). 22) שאמלא שכרם בארבעה, היו טורחים ומשכירים עצמם לאחרים. בארבעה, שהרי יש במקום ששוכרים בארבעה (גמרא שם). 23) שבעל הבית נותן להם שלושה כמנהג המדינה (עיין ש"ך שם ס"ק ח). 24) שאינה ניתנת להערכה, כגון שעבודתם היתה בחפירת חריץ סביבות השדה ונתמלא מים (גמרא שם). 25) כלומר, מלאכתם ניכרת שהיא שוה ארבעה. 26) לא-שנא אמר שכרם עלי או שכרם על בעל הבית ('טור' שם). 27) לעבוד במחיר זול. 28) אומרים לשליח - הואיל ובעל הבית הרשה אותך לשכור בארבעה, היה עליך להיות טוב ולשכור בארבעה, ולא להפחית מדמי השכירות ולמנוע מאתנו טובה, וכמו שהכתוב אומר (משלי ג, כז): אל תמנע טוב מבעליו (ע"פ בבא-קמא פא:). 29) כלומר, מה שאמרו "הרינו כמה שאמר בעל הבית" אינו ניתן להתפרש שהם מסכימים למה שאמר בעל הבית, ואפילו אמר לשכור בשלושה ואין להם אלא שלושה, שאין זה מתקבל על הדעת, שבזמן שהשליח מצייע להם ארבעה - יסכימו הם לשלושה, אלא התכוונו לומר שמה אמר בעל הבית לשוכרם ביותר מארבעה. 30) כיון שאין לפרש דבריהם כהסכמה לסכום השכר שאמר בעל הבית, הרי דינם כדין אמר בעל הבית בשלושה והלך השליח ושכרם בארבעה, ולא אמרו: הרינו כמו שאמר בעל הבית, ואמר להם השליח שכרם על בעל הבית (מגיד-משנה). 31) כשמלאכתם ניכרת. 32) שאין מלאכתם ניכרת. 33) גמרא ורי"ף שם. והוא-הדין אם השער באותו מקום מקובל שהוא ארבעה - נותן להם ארבעה כמנהג המדינה. וכן אם אמר להם השליח שכרם עלי - השליח נותן להם ארבעה, אף שהשער הוא שלושה, כמו שנתבאר למעלה (מגיד-משנה). 34) דין זה בעיא שלא נפטרה בגמרא (שם), והשיקול הוא: אם יש לראות בדבריהם הסכמה לסכום שאמר להם השליח, ואין דעתם בדבריהם אלא הבעת אימון, והתכוונו לומר לשליח אנו מאמינים לך שכן אמר בעל הבית ואין להם אלא שלושה, אפילו עבודתם שוה

מישראל רשאי למכור גופו להיות כעבד ממש לישראל אחר, שהוא עבדו של הקדוש-ברוך-הוא כמו זה הנמכר לו, לפיכך הפועל חוזר בו אפילו בחצי היום, שלא תהא שכירות פועל מכירה לזמן כמו שאר שכירות (ראה למעלה פ"ז הל' א) עד שלא יהיה באפשרותו לחזור בו, כעבד שהוא מכור לאדוניו ואינו שולט בגוף שלו. ברם, דין יש ביניהם וכמו שמבאר רבינו והולך. (58) שם עז. ובר"ף שם, אם שכר בשמונה דינרים ועבד חצי היום וחזר בו, ובמשך היום עלה שער הפועלים ואין בעל הבית מוצא מי שיגמור מלאכתו אלא בששה - אין שמין כפי מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית ינכה מהשכר המלא ששה דינרים, כפי מה שיוציא כדי לגמור מלאכתו, אלא נותן לו ארבעה דינרים כפי מה שעשה, שיד הפועל על העליונה מכיון שבזכות הוא חוזר (ראה בסמ"ע ס' שלג ס"ק טז, וש"ך שם ס"ק יט שחלוקים הם בדעת ה'טור' באם הוול שר הפועלים, כגון ששכרם בשמונה והוול שר הפועלים ועמד על ארבעה, שלדעת הסמ"ע שמין מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית מנכה משכר הפועל שני דינרים כפי מה שצריך להשלמת המלאכה ונותן לפועל ששה דינרים, ולדעת הש"ך גם בהוול שמין מה שעשה ואין לו לפועל אלא ארבעה כפי שהותנו. ועי' 'קצות החושן' שם). (59) הפועל שחזר בו, היינו שלא נשכר לזמן ידוע, אלא שקיבל על עצמו לעבוד עבודה מסוימת בשכר קבוע מראש. קבלנות כזו, אין בה משום עבדות, שהרי אין גופו מושכר. (60) שהיה שער הפועלים בשעת השכירות זול, ובמשך היום עלה השער. (61) אחר ששכרם. (62) מנכים משכרו הקצוב את הסכום שתעלה השלמת המלאכה. (63) תבואה שהבשילה, והיא עומדת לפני קצירה. (64) שהם שמונה דינרים. (65) החצי שלא גמרו. (66) שהוקרה המלאכה. (67) שהוא שני דינרים, שבעל הבית מעבד בידו שקל מהשכר שמגיע לקבלן בעד מה שעשה, כפי מה שצריך להוסיף כדי לגמור מלאכתו. והוא-הדין אם הנשאר שוה שמונה - אינו נותן להם כלום, שיד הקבלן על התחנתו מפני שחזר בו שלא כדין. ואעפ"כ אם נתייקרה הרבה, וחציה שוה יותר ממה שקצץ - אין הקבלן משלם מכיסו ('טור' סימן שלג). (68) ויטלו שני סלעים (שם, וראה בגמרא שם מה שלמדו מזה). (69) שהוולה המלאכה. (70) כלומר, אין הקבלן יכול לטעון: קח אדם אחר במקומי לגמור המלאכה, ותן לי שכרי כפי התנאי בניכוי מה שיטול זה, אלא בעל-הבית נותן לו סלע כפי מה שעשה. (71) בגמרות שבידינו, הגירסא: "ואם סלע נותן להם סלע". והגר"א מגיה "ואם שקל נותן להם סלע", והוא בהתאם לדעת רבינו. והראב"ד בהשגותיו, כותב: "א"א אלא סלע יפה שני דינרים", ומפרש הש"ך (שם ס"ק כב) כוונתו, שאין להם אלא שקל, ששמין להם מה שעתיד להעשות, היינו משלמים להם בעד חצי העבודה שעשו, כפי הערך ששווה עשיית החצי הנשאר. והש"ך שם מביא ראייה לשיטה זו מתוספתא, ומוסיף שאפשר שגם דעת רבינו כן הוא. (72) שם, שלפועל שמין מה שעשה, ולקבלן - מה שעתיד לעשות. ואינו משלם מכיסו אם נתייקרה הרבה, ושכר בעל הבית פועלים אחרים בשעת היקור. (73) שאין המלאכה נפסדת בגלל חזרת הפועלים, ואפשר לעשותה גם בזמן מאוחר יותר, ולכן ימתין עד שימצא

1 ראשונים⁸⁴. ואם הִיָּה לָהֶם מְמוֹן⁸⁵ תַּחַת יָדוֹ -
2 שוֹכֵר⁸⁶ לְהַשְׁלִים הַמְּלָאכָה עַד אַרְבָּעִים וְחֲמִשִּׁים זֶזו
3 בְּכָל יוֹם לְכָל פּוֹעֵל⁸⁷, אִף עַל פִּי שְׁשֹׁכֵר הַפּוֹעֵל⁸⁸
4 שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה⁸⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁹⁰ שְׁאִין
5 שֵׁם פּוֹעֲלִים לְשֹׁכֵר בְּשֹׁכְרָן⁹¹ לְהַשְׁלִים הַמְּלָאכָה;
6 אֲבָל יֵשׁ פּוֹעֲלִים לְשֹׁכֵר בְּשֹׁכְרָן, וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא
7 וְשֹׁכֵר מֵאֵלּוּ לְהַשְׁלִים מְלָאכָתָךְ וְלֹא תֹאבֵד - בֵּין
8 שוֹכֵר⁹² בֵּין קַבְלָן, אִין לוֹ עֲלִיָּהן אֶלָּא תַּרְעֻמַּת⁹³,
9 וְשִׁמְיָן לְשׁוֹכֵר מֵה שְׁעֵשָׂה, וְלַקַּבְלָן מֵה שְׁעֵתִיד
10 לַעֲשׂוֹת⁹⁴.

(35) שם: (36) הוליכו שולל את בעל הבית. כלומר, חזרו בהם ולא באו לעבודה. (37) ואינו מוסר להם עבודה. (38) לפועלים תרעומת, מפני שעליהם לטרוח ולמצוא מעביד אחר, ובעל הבית - למצוא פועלים, אבל תביעת ממון אין כאן, כיון שעדיין לא התחילו במלאכה - הרי זה דברים בלבד (ע"פ רש"י שם). (39) שאין לפועלים על בעל הבית החזר בו אלא תרעומת. (40) שאין כאן אלא דברים. (41) הפועלים למקום המלאכה, הרי זה כהתחלת המלאכה, ואין בעל הבית יכול לחזור בו, שכשם ששכירות דברים נקנית במשיכתם ואינם יכולים לחזור בהם (כמבואר למעלה פ"ב הל' ח) - כך שכירות פועלים נקנית בהתחלת המלאכה. (42) כגון, ששכר חמרים להביא תבואתו ממקום מסוים, והלכו למקום התבואה ולא מצאו. (43) שכר פועלים לעדור שדהו, והלכו ומצאו השדה שהיא לחה ממי גשמים ואינה ראויה לעידור. (44) ואינה צריכה עוד להשקיה. (45) היינו שדהו או המקום שנמצאה שם תבואתו. (46) שהלכו למחרת ולא היה להם מה לעשות. (47) לא תביעת ממון, ואפילו לא תרעומת. (48) כלומר יש לדנו כאנוס, שהרי ביקר מלאכתו מבערב, ומאין לו לדעת שבן-לילה יתהווה במלאכתו מצב שלא יצטרך מחר לפועלים. (49) מלאכתו מבערב, ושכר פועלים אף שלא בחן אם צריך הוא לפועלים, נראה שעל דעת הספק - היינו אפילו שלא יהיה להם מה לעשות - שוכרם. (50) בעד כל היום, שהליכתם כהתחלת מלאכה היא, ואינו יכול לחזור בו (כמו שביארנו למעלה הערה מ). [רבינו מפרש מה שאמרו בגמרא שם "הא דסיירא לארעא מדאורתא, הא דלא סיירא לארעא מדאורתא": כאן שביקר בעל הבית מלאכתו, כאן שלא ביקר, ולא כרש"י שמפרש שעל הפועלים נאמר]. (51) שכרם המלא כפי שהתנה עמם בשעת השכירות, ומנכים ממנו את הסכום שהאדם מוכן לפחות משכרו ולישב בטל, מאשר לעשות במלאכה וליטול השכר הקצוב. וכתב בעל 'הלכות גדולות' (בבא-מציעא שם) ששיעור ההפרש הוא חצי השכר (וכן הביא ה'טור' זהב' בס' שלג ס"ק א מקובץ ישן, שכן נמצא בתשובת רש"י, וכן הביא הר"ח א"ו בשם רבינו חננאל). (52) שכר החמר הנוהג בחמורים כשהם טעונים. (53) פועל היגע במלאכה. (54) חוזר על הדין האמור למעלה, שהפועלים שחזרו בהם אין לבעל הבית עליהם אלא תרעומת, ואומר רבינו בד"א שאין ביניהם דין. (55) שאין כאן אלא דברים. (56) הזכות בידו לחזור בו. (57) שם י. כלומר, אין אדם

17 הָאֲרִיסִין¹⁰⁹ שֶׁהֵן מְשָׁקִין שְׁתֵּי פַעֲמִים אֵינָן נוֹטְלִין
18 אֶלָּא רִבִּיעַ הַפְּרוֹת, וּבֹא הַמָּטָר וְלֹא הַצֶּרֶךְ לְדָלוֹת
19 וְלִהְשָׁקוֹת - נוֹטֵל חֲצֵי הַפְּרוֹת כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עֲמֹ¹¹⁰;
20 שֶׁהָאֲרִיס כְּשֶׁתָּף, וְאֵינֹו כְּפֹעֵל¹¹¹.

99) שם עז. הלכה זו, כפי שהיא מנוסחת בספרים הנדפסים, לא נמצא לה פירוש מניח את הדעת (ראה ראב"ד, מגדל-עוז ומגיד-משנה), אולם בכת"י תימן היא מנוסחת כלקמן: "השוכר את הפועלים להשקות את השדה מזה הנהר, ופסק הנהר - אין להם אלא מה שעשו, שהרי ידעו דרכו של נהר זה, ואם דרכו להפסק מאליו והפועלים גרים (גימל צרויה) נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו להודיעם". נוסחא זו מתאימה לדברי הגמרא שם, ופירושה: בבבא ראשונה המדובר בפועלים הדרים במקום הנהר ויודעים שדרכו להפסק (לפעמים הוא מתייבש), ועל דעת כן נכנסו לעבודה וקיבלו עליהם סכנת ההפסק אם יפסק, ומשום כך אין להם אלא מה שעשו. ואם הפועלים גרים, פירוש, אינם תושבי המקום ואינם מכירים דרכו של הנהר - על בעל-הבית לשלם להם כל שכרם, מפני שמחובתו להודיע להם שהנהר עלול להיפסק. ובמגיד-משנה מבואר, שמשלם להם כפועל בטל (ראה למעלה ה"ד). 100) במשך היום, ואינו צריך עוד להשקייה מן הנהר. 101) מכיון שגם הפועלים יודעים שמטר עלול לבוא, והשדה לא תצטרך להשקייה, ולא התנו בפירוש שבעל-הבית יתן להם שכרם גם במקרה שכזה - הפסידו (שם מימרא דרבא "אתא מיטרא - פסידא דפועלים"). 'תוספות' ורא"ש גורסים בגמרא: "אתא מיטרא בליליא", אולם רבינו אינו גורס "בליליא". 102) מימרא של רבא, שם. עלה הנהר ונתקרב אל השדה ואין צורך אלא בעבודה מועטת, שיפתחו ראשי התלמים ויכנסו המים מאליהם וישקו השדה. 103) כיון שסוף-סוף עשו מלאכה, אע"פ שהיא קלה. 104) להקל עליהם את המלאכה. ואם עלה הנהר עד שאין צריך אפילו לעבודה מועטת - דינם כדין בא מטר (מגיד-משנה בשם הרשב"א, והוא מסיים: "ואפשר שזו היא כוונת רבינו, במה שכתב מן השמים נסתייעו"). 105) שאם בא המטר - הפסד הפועל הוא. 106) מקבל עבודת השדה בשכר חלק הפירות שתוציא. 107) בכל יום. 108) שתוציא השדה. 109) שבאותו מקום. 110) גיטין עד: כרבה. 111) שאינו אלא שכיר יום, ולא שכרו בעל הבית אלא להשקיית השדה, וכיון שבא המטר - אין לו אלא מה שעשה, שהרי לא השקה לאחר כן, אבל האריס שעושה כל המלאכות שבשדה ויש לו חלק בקרקע למה שתוציא השדה, הרי הוא כשותף לבעל השדה למה שתוציא השדה, בין אם עבד הרבה או מעט, וכמו שאר האריסים המשקים שתי פעמים ונוטלין רבע מהפירות אפילו בא המטר, ולא היו צריכים להשקות אלא פעם אחת (רי"ף שם, וע"פ 'תוספות' שם ד"ה רבה).

21 ז. השוכר את הפועל¹¹² לעשות מלאכה¹¹³ כל היום,
22 ושלמה המלאכה בחצי היום: אם יש לו מלאכה
23 אחרת כמותה או קלה ממנה - עושה שאר היום¹¹⁴;
24 ואם אין לו מה יעשה¹¹⁵ - נותן לו שכרו כפועל
25 כטל¹¹⁶. ואם היה מן החופרים או עובדי אדמה

פועלים אחרים בשכר שפסק לראשונים, ולא ישכור עתה ביוקר. 74) שאין עשיית המלאכה ניתנת לדיחוי. 75) מקום ששווין בו את הפשתן, ואם לא יעלהו תפסד. 76) לקונן. 77) לשמח חתן וכלה. ודבר האבוד הוא, שעתה זמנו לעשות ואינו נותן לדחותו (ע"פ 'תוספות' שם עה:). 78) הוא או אשתו ובניו (רמ"א בחושן-משפט סי' שלג סעיף ה בשם 'תרומת הדשן'). 79) בכל המקרים האלה יכולים לחזור בהם, ושמים להם - בין לשכיר בין לקבלן - כפי מה שעשו (שם עז: וברש"י שם). 80) על חשבונם, כלומר, שוכר פועלים אחרים, ועליהם - על הפועלים - לשלם מכיסם ההפרשים, וכמו שמבאר רבינו בסמוך. 81) אחר שגמרו מלאכתם. 82) חוזר ומציא. 83) מוסיף בשכר הפועלים האחרים על חשבון הראשונים. 84) שם עז. היינו, פי שנים מהשכר שפסק לראשונים, כגון שכרם בסלע שוכר בשתיים, ועליהם לשלם ('טור' סי' שלג, וכן מוכח מהתוספתא שם פ"ז, ועיין 'בית יוסף' ולחם-משנה). 85) פקדון (עיין ש"ך שם ס"ק לג). 86) בעל-הבית מהממון שלהם שברשותו. 87) כלומר, לפועל אחד בעד עבודת יום אחד. 88) שער הפועל הוא בדרך כלל. 89) שם. 90) ששוכר עליהם או מטען. 91) כפי השכר שפסק עם הראשונים. 92) שכיר יום, פועל. 93) שם עז: 94) כדין חזרה בדבר שאינו אבוד.

1 ה. השוכר את הפועל⁹⁵, ונאחז לעבודת המלך⁹⁶ -
2 לא יאמר לו: הריני לפניה⁹⁷, אלא נותן לו שכר מה
3 שעשה⁹⁸.

95) תוספתא שם פ"ז ה"ה. 96) ואפילו בדרך הליכתו (ראה למעלה פ"ה הל' א). 97) כלומר, הרי שלך לפניך, שמולך גרם שנלקחתי לעבודת המלך, ועליך לישא בהפסד, ותן לי שכרי בעד כל היום, כדין שוכר בהמה ונלקחה בדרך הליכתה. 98) שאין שכירות הפועל כשכירת הבהמה, שהבהמה נקנית לשוכר כמכר, ולכן בדין אומר לו הרי שלך לפניך, שהרי היא כשלו בזמן שהיא שכורה לו ומזלו גרם לכך. אבל הפועל, שאין שכירותו כמכר (כמו שנתבאר למעלה בה' ד), והרי הוא ברשות עצמו - יש לייחס ההפסד למזלו של הפועל ('מרכבת המשנה', ועיין 'מחנה אפרים' הלכות שכירות סי' ה).

4 ו. השוכר⁹⁹ את הפועל להשקות את השדה מזה
5 הנהר, ופסק הנהר בחצי היום: אם אין דרכו
6 להפסיק - אין להן אלא שכר מה שעשו; וכן אם
7 דרכו שישפיקו אותו בני העיר, והפסיקוהו בחצי
8 היום - אין להן אלא שכר מה שעשו, שהרי ידעו
9 הפועלים דרכו של נהר; ואם דרכו להפסיק מאליו
10 - נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו
11 להודיעם. שכן להשקות השדה, ובא המטר¹⁰⁰
12 והשקה - אין להן אלא מה שעשו¹⁰¹. בא הנהר¹⁰²
13 והשקה - נותן להן כל שכרן¹⁰³; מן השמים
14 נסתייעו¹⁰⁴. במה דברים אמורים¹⁰⁵ כפועל; אבל מי
15 שפסק עם אריסיו¹⁰⁶, שאם ישקה שדה זו ארבע
16 פעמים ביום¹⁰⁷ - יטל חצי הפרות¹⁰⁸, וכל

1 וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, שְׂדֵרְכּוֹ לְטֶרֶחַ הַרְבֵּה, וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה
2 בְּמִלְאכָה יִחְלֶה¹¹⁷ - נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ¹¹⁸.
15 וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, וְאָמַר לוֹ: טַל מָה שֶׁעָשִׂיתָ בְּשִׂכְרְךָ¹²⁹ -
16 אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ¹³⁰. וְאִם מִשְׁקָבֵל עָלָיו¹³¹ אָמַר לוֹ¹³²:
17 הִילָךְ שְׂכָרְךָ¹³³ וְאִנִּי אֶטֶל אֶת שְׁלִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

127) שם ק"ח. (128) ללקט התבן והקש שבשדה.
129) במקום שכר. (130) אע"פ שהם שווים כשכרו, שהפועל נוטל שכרו במזומנים "שעל דעת כן נשכר, ואל שכרו הוא נושא נפשו" (מגיד-משנה). (131) הפועל ליטול התבן והקש בשכרו. (132) כלומר, חזר בו בעל הבית ואמר לו. (133) קח שכרך במזומנים.
18 יא. מציאת הפועל - לַעֲצֹמוֹ¹³⁴, אף על פי שאמר
19 לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מִלְאכָה הַיּוֹם¹³⁵, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם
20 אָמַר לוֹ: עֲדֵר עִמִּי הַיּוֹם¹³⁶. אָבֵל אִם שָׁכְרוּ לְלָקֵט
21 מְצִיאוֹת, כְּגוֹן שֶׁחֲסַר¹³⁷ הַנֶּהָר וּשְׁכָרוֹ לְלָקֵט הַדָּגִים
22 הַנִּמְצָאִין בָּאֲגָם - הֵרִי מְצִיאוֹתוֹ לְבַעַל הַבֵּית, וְאֶפְלוּ
23 מִצָּא פִּיס מִלָּא דִּינָרִין¹³⁸.

134) כלומר, הפועל זוכה בה לעצמו, ואין אנו אומרים מכיון שנשכר לעבוד בשביל בעל-הבית כל היום, הרי רווח כל מעשה ידיו שייכים לבעל-הבית (שם יב: כרב פפא).
135) ולא פירש לאיזו מלאכה שוכרו, והטעם שלא השכיר עצמו אלא למלאכה בשל בעל-הבית ולא ללקוט מציאות בשל הפקר. - אמנם בעל-הבית מנכה משכרו כפי מה שבטל ממלאכה מחמת ההתעסקות במציאה. (136) שלא השכיר עצמו אלא למלאכה מסוימת. (137) שנסוג. (138) שהרי השכיר עצמו ללקט מציאות לבעל הבית בשל הפקר, וכל המציאות בכלל.
3 ח. השוכר את הפועל¹¹⁹ לְהֵבִיא לוֹ שְׁלִיחוֹת¹²⁰
4 מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהִלָּךְ וְלֹא מִצָּא שָׁם מָה יָבִיא - נוֹתֵן
5 לוֹ שְׂכָרוֹ מִשְׁלָם¹²¹. שְׁכָרוֹ לְהֵבִיא קָנִים לָכֶרֶם, וְהִלָּךְ
6 וְלֹא מִצָּא וְלֹא הֵבִיא - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מִשְׁלָם. שְׁכָרוֹ
7 לְהֵבִיא פְּרוֹב וְדוּרְמִסְקִינִין¹²² לְחוֹלָה, וְהִלָּךְ וּמִצָּאוּ
8 שְׁמֹת אוֹ הֶכְרִיא - לֹא יֹאמַר לוֹ: טַל מָה שֶׁהֵבֵאתָ
9 בְּשִׂכְרְךָ, אֲלֹא נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ¹²³. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא
10 בִּזְהָ.

יום שישי כ"ח אייר ה'תש"פ

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) יבאר דין מלווה את חבירו על המשכון ונאנס, ודין שמירה בבעלים, ודין אומנים שהם שומרי שכר, ודין נתן לאומנים לתקן וקלקלו, ודין מוליך חיטים לטוחן ועשאן סובים, ודין מראה דינר לשולחני ואמר השולחני שהוא יפה ונמצא רע, ודין טבח או סופר העיר או מלמד תינוקות או הנוטע אילנות בשכר בשביל כל בני העיר שגרמו הפסד מפני שנתעצלו, שמסלקים אותם בלי התראה מוקדמת.
24 א. הַמְלוֹה אֶת חֲבֵירוֹ עַל הַמִּשְׁכּוֹן, בֵּין שֶׁהִלְוִהוּ מְעוֹת
25 בֵּין שֶׁהִלְוִהוּ פְּרוֹת², בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנוּ בְּשִׁעַת הַלְוָאתוֹ בֵּין
26 שֶׁמִּשְׁכְּנוּ אַחֵר שֶׁהִלְוִהוּ - הֵרִי זֶה שׁוֹמֵר שְׂכָר³.
27 לְפִיכָךְ, אִם אָבֵד הַמִּשְׁכּוֹן אוֹ נִגְנַב - חֵיב בְּדָמָיו.
28 וְאִם נֶאֱנַס הַמִּשְׁכּוֹן, כְּגוֹן שֶׁנִּלְקַח בְּלִסְטִים מְזִין
29 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִשְׁאָר אֲנָסִין - יִשְׁבַּע שְׁנָאֲנָס⁵, וְיִשְׁלַם
30 בְּעַל הַמִּשְׁכּוֹן אֶת חֻבּוֹ עַד פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה⁶.

124) בבא-מציא עז. (125) כפי מה שפסק עמו. (126) שאם יש פועלים שנשכרין בשלושה, והוא פסק עמהם בארבעה - נוטל מחבירו שלושה, כמבואר בהל' ג גבי שליח ששינה.
14 י. השוכר את הפועל¹²⁷ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּתֵבֶן וְקֶשֶׁת¹²⁸

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנגמרה מלאכתו ואינו משתכר עוד על ידה, והרי הוא כשאר שומר שכר, שאחר שנגמר זמן שמירתו חייב כשומר חנם בלבד (נתיבות המשפט שם סעיף קטן ב, על פי שולחן ערוך סימן שמג סעיף ב). (14) שהקדים נתינת המעות לנטילת החפץ, גילה דעתו שמעכב החפץ עד שיקבל שכרו. (15) שהרי הוא נהנה במה שהחפץ ברשותו, שהוא תופסו בתור משכון להבטחת שכרו, וזהו שכרו (שם).

- ד. נָתַן לְאֶמְנִי¹⁶ לְתֶמֶן, וְקָלְקֵל - חֵיבִין לְשִׁלָּם.
פִּיעֵד? נָתַן לְחֶרֶשׁ¹⁷ שְׂדֵה תִבְהָ וּמִגְדֵּל¹⁸ לְקִבֵּעַ בְּהֵן
מִסְמֵר, וְשִׁבְרָן; אוֹ שְׁנָתָן לוֹ אֶת הָעֵצִים לַעֲשׂוֹת מִהֵן
שְׂדֵה תִבְהָ וּמִגְדֵּל, וְנִשְׁבְּרוּ אַחֵר שְׁנַעֲשׂוּ - מְשִׁלָּם לוֹ
דְּמֵי שְׂדֵה תִבְהָ וּמִגְדֵּל¹⁹; שְׂאִין הָאֶמֶן קוֹנֶה בְּשִׁבְחָ
הַפְּלִי²⁰. נָתַן צֶמֶר לַעֲבֵעַ, וְהִקְדִּיחְתּוּ יוֹרְהָ²¹ - נוֹתֵן לוֹ
דְּמֵי צֶמֶר. צָבְעוּ כְּעוֹר²², אוֹ נָתַנוּ לוֹ לַצָּבְעוֹ אָדָם
וְצָבְעוּ שָׁחַר, שָׁחַר וְצָבְעוֹ אָדָם, נָתַן עֵצִים לְחֶרֶשׁ
לַעֲשׂוֹת מִהֵן כֶּסֶּא נָאָה וְעֹשֶׂה כֶּסֶּא רַע אוֹ סִפְסָל²³:
אִם הִשְׁבִּיחַ יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹתֵן בְּעַל הַפְּלִי אֶת
הַהוֹצָאָה, וְאִם הַהוֹצָאָה יָתֵרָה עַל הִשְׁבִּיחַ - נוֹתֵן לוֹ
אֶת הִשְׁבִּיחַ בְּלִבְדוֹ²⁴. אָמַר בְּעַל הַפְּלִי: אֵינִי רוֹצֶה
בְּתִקְנָה זוֹ, אֲלֵא יִתֵּן לִי דְּמֵי הַצֶּמֶר אוֹ דְּמֵי הָעֵצִים²⁵
- אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ²⁶. וְכֵן אִם אָמַר הָאֶמֶן: הֵא לִי דְּמֵי
צֶמֶר אוֹ דְּמֵי עֵצִים וְלִי²⁷ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שְׂאִין
הָאֶמֶן קוֹנֶה בְּשִׁבְחָ כְּלֵי שְׁעֹשֶׂה²⁸.

(16) בבא קמא צח: (17) נגר. (18) מיני ארגזים וארונות. בפירוש המשנה במסכת שבת (קכ). כותב רבינו: "שירה צורתה ידועה אצלנו והיא תיבה קטנה ... ומגדל - אוצר של עץ ידוע אצלנו ונקרא בערבית מנשא"ר". (19) גמורים, אף על פי שנתן לו עצים. (20) פירוש, האומן עושה הכלי בשביל בעל הבית שמשלם לו שכר עבודתו, וכל מה שמשביחים העצים בשוויים מתוך שנעשו כלים - שייך לבעל הבית ואין האומן קונה כלום בשבח זה ומשום זה הוא נוטל שכרו בלבד ומשלם מה שהזיק (שם כרבא). (21) "שרפתו היורה שהרתיחה יותר מדאי" (שם ק: רש"י שם). (22) שצבעו בשיירי צבע שנשתיירו ביורה וקיבל הצבע מראה (גוון) מכוער (שם). (23) והואיל ושינה אין בעל הבית נותן שכרו כפי מה שקצץ עימו, אלא יד האומן על התחתונה וכמו שמבאר רבינו והולך. (24) "כגון אם היה הבגד שווה דינר ואחר צביעתו שווה דינר וחצי והוציא בו הצבע רבע דינר לא ייתן אלא רבע דינר, ואם הוציא עליו שלושה רבעי דינר ייתן לו החצי (הדינר), מאשר הותר בדמיו" (=שהשביח בכגד) (רבינו בפירוש המשנה שם). (25) וייטול לו הכלי שעשה (רבינו שם ועיין קצות החושן סימן שו). (26) "לפי שאמרנו 'אם השבח יתר על ההוצאה ואם ההוצאה יתרה על השבח' היא תקנה לכל אחד משניהם" (רבינו שם). (27) או תן לי כפי השבח שהשביח הבגד. (28) ואין לו אלא דמי ההוצאה, כמו שנתבאר (על פי סוגיית הגמרא שם קב).

- ה. הַמּוֹלִיךְ חֲטִיץ²⁹ לְטַחוֹן³⁰, וְלֹא לְתֵתָן³¹ וְעֹשֶׂאן
סִבִּין³² אוֹ מֶרְסָן; נָתַן הַקָּמַח לְנִתְחוֹם³³, וְעֹשֶׂאן פֶּת

שבידינו "העוסק במצוה פטור מן המצוה" והמלווה ממון לחבירו מצוה הוא עושה, ומחמת הנאה זו דינו כשומר שכר. ומטעם זה דין רב יוסף (בבא קמא נו:): את שומר אבידה כשומר שכר (ועל שם כך קראו בתלמוד (נדרים לג:)) "פרוטה דרב יוסף" לכל הנאת שכר דוגמת זו, שאינה הנאה בטוחה, שהרי ייתכן, שלא יודמן לו עני בשעה שהוא עסוק בשמירתה (בבא מציעא שם ובר"ף, על פי תשובת הרא"ש הובאה בטור חושן משפט סוף סימן עב). (4) "ואם היה שווה המשכון כדי דמי החוב אין לאחד על חבירו כלום, ואם החוב יתר על המשכון משלם הלווה הייתרון, ואם דמי המשכון יתרים על החוב נותן המלווה ללווה הייתרון" (לשון השולחן ערוך סימן עב סעיף ב). (5) כדין שומר שכר שנתבאר למעלה פרק א הלכה ב. (6) היינו, אפילו מה שכנגד המשכון, ולא כשמואל (שם) האומר, שהמלווה אלף וזו וקיבל ידית של מגל למשכון: "אבד קתא דמגלא (ידית המגל שנתן במשכון) - אבדו אלפא זוזי" (מגיד משנה).

- ב. כָּל הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: שְׁמֹר לִי וְאֶשְׁמֹר לָךְ⁷ - הָרִי
זֶה שְׁמִירָה בְּבַעֲלִים⁸. אָמַר לוֹ: שְׁמֹר לִי הַיּוֹם
וְאֶשְׁמֹר לָךְ לְמָחָר⁹, הַשְּׂאִילִנִי הַיּוֹם וְאֲנִי אֶשְׂאִילְךָ
לְמָחָר¹⁰, שְׁמֹר לִי הַיּוֹם וְאֶשְׂאִילְךָ לְמָחָר, הַשְּׂאִילִנִי
הַיּוֹם וְאֶשְׁמֹר לָךְ לְמָחָר - כָּלֵן נַעֲשֵׂוּ שׁוֹמְרֵי שְׁכָר זֶה
לָזֶה¹¹.

(7) בזמן אחד. (8) שנתבאר בפרק א הלכה ג שהשומר פטור אפילו על פשיעה, שהרי כל אחד ואחד שומר את של חבירו בהתחלת השמירה (שם פא.). (9) אין זה שמירה בבעלים שאין הבעלים עוסקים במלאכתו בהתחלת השמירה. (10) אבל אם אמר השאילני היום ואשאילך היום הרי זה שאלה בבעלים (מגיד משנה. ודעת רש"י שגם במקרה זה אין לו דין שאלה בבעלים). (11) שם, היינו, שאם נגנב אצל השומר או אצל השואל - חייב, שכל אחד משאיל או שומר תחת שאלתו או שמירתו של השני וזהו שכרו. ואם נאנס בידי השואל - פטור, שאין זו שמירה בבעלים, כמו שביארנו בדין שמור לי היום ואשמור לך מחר (והאומר השאילני ואשאילך או שמור ואשאילך בזמן אחד, לפי המגיד משנה דעת רבינו שזה שאלה בבעלים ופטור, ולפי הכסף משנה אין הכרע בדברי רבינו, וראה במשנה למלך מה שהקשה על המגיד משנה וראה בש"ך סימן שה סעיף קטן ו שמישיבו).

- ג. כָּל הָאֶמְנִי - שׁוֹמְרֵי שְׁכָר הֵן¹². וְכָלֵן שְׂאֶמְרוּ: טֹל
אֶת שְׁלִף וְהָבֵא מְעוֹת, אוֹ שְׂאֶמֶר לוֹ הָאֶמֶן: גְּמֻרְתִּי,
וְלֹא לְקַחוּ הַבְּעָלִים אֶת הַכְּלִי - הָאֶמֶן שׁוֹמֵר חָפֶס¹³.
אֲבָל אִם אָמַר הָאֶמֶן: הָבֵא מְעוֹת וְטֹל אֶת שְׁלִף¹⁴ -
עֲדִין הוּא נוֹשֵׂא שְׁכָר כְּשֶׁהֵיָה¹⁵.

(12) אף על גב שאינו נוטל שכר שמירה לפי שהוא נהנה במה שהכלי בשמירתו שעל ידו הוא מקבל שכר אומנתו ודומה לשוכר שנתבאר בפרק א הלכה א שדינו כשומר שכר לפי שהוא נהנה משתמש בו לצורכו (שם פא: על פי המשנה למלך כאן וש"ך סימן שו סעיף קטן א). (13) לפי

ממנו מה שהפסיד⁵¹, ונוטל השאָר. ואפלו התנה על
עצמו, שאם הפסיד לא יטל כלום - הרי זה
אסמכתא⁵², ואין מנבין לו אלא מה שהפסיד⁵³. היה
מנהגם שיתל הנוטע מחצה⁵⁴ ובעל הקרקע מחצה,
[אם] היה⁵⁵ מנהגם שיתל האריס⁵⁶ שלישי, אם נטע
הנוטע והשבים ורצה להסתלק, שגמץא בעל
הקרקע צריך להוריד לה אריס - הרי בעל הקרקע
מוריד אריס, ויטל בעל הקרקע חציו, ולא יפסיד
בעל הקרקע כלום, ויטל האריס שלישי, והשתות
הנשאָר של נוטע⁵⁷, שהרי סלק עצמו ברוצונו.

(48) שם קט. (49) המקבל שדה מחבירו לנוטעה ולטפל
בנטיעות. (50) כלומר, בחלק מן הנטיעות השביח ובחלק
הפסיד, היינו שלא השביחה כמו החלק שהשביח.
(51) בהשוואה לחלק שהשביח ומוסיפין לחלקו של בעל
הבית, כדי שיהיה לו חצי השבח מכל היבול שהייתה השדה
מוציאה אלמלי השביחה כולה. (52) "שכל האומר: אם
יהיה או לא יהיה לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת
שמה יהיה שמה לא יהיה" (רבינו, בפרק י"א מהלכות
מכירה הלכה ו'). (53) ונוטל השאר (שם כרבא - וראה
למעלה פרק ח הלכה יב). (54) בעד הנטיעה והטיפול
בעיבוד האילנות. (55) כלומר, והיה. (56) היורד לשדה
נטועה לעבד אותה. (57) כגון, אם היה השבח שנים עשר
דינרים, נוטל בעל השדה שישה, שהם חצי השבח. ומהחצי
השני של הנוטע ייקח האריס ארבעה שהם שלישי, והנוטע
שניים, שהם שתות (שם כרבא. על פי הטור סימן של).

ז. הנוטע⁵⁸ אילנות לבני המדינה שהפסיד⁵⁹, וכן
טבח של בני העיר שגנבל בהממות⁶⁰, והמקזי דם
שחבל, והסופר שטעה בשטרות⁶¹, ומלמד תינוקות
שפשע בתינוקות ולא למד, או למד בטעות⁶², וכל
פיוצא באלו האמנים שאי-אפשר שיחזירו ההפסד
שהפסידו - מסלקין אותן בלא התראה; שהן
במתרין ועומדין⁶³ עד שישתדלו במלאכתן, הואיל
והעמידו אותן הצבור עליהם⁶⁴.

(58) שם. (59) שאין הנטיעות גדילות כראוי, והפסד שאי
אפשר להחזיר הוא (הגהות מיימוניות). (60) בין שהוא
בחינם בין בשכר, שאפילו בשכר שמשלם ההפרש בין
כשירה לבבילה (כמבואר למעלה הלכה ה) - הפסד שאי
אפשר להחזיר הוא, שלפעמים יש צורך בהרבה בשר ואין
בהמות אחרות מצויות (מגיד משנה). (61) שכתבו שלא
כדין (הגהות מיימוניות). (62) שאותה שעה שלא לימדם
או לימדם בטעות, מופסדת ואינה חוזרת לעולם (שם).
(63) לסלקם כשיפשעו. (64) עליהם להשתדל ביותר.

פרק אחד עשר

(1) מבאר שמצוות-עשה ליתן שכר שכיר בזמנו, ודין כובש
שכר שכיר, ודין סיכסוך שבין שכיר לבעל הבית.

א. מצות עשה לתן שכר השכיר² בזמנו³, שגאמר:
בזמנו תתן שכרו וגו'. ואם אחרו לאחר זמנו - עובר⁴

נפולין³⁴; בהמה לטבח, ונבלה - חייבין לשלם
דמיהן, מפני שהן נושאי שכר³⁵. לפיכך, אם היה
טבח ממחה³⁶, ושחט בחנם - פטור מלשלם³⁷;
ואינו ממחה, אף על פי שהוא בחנם - חייב
לשלם³⁸. וכן המראה דינר לשלחני³⁹, ואמר לו 'יפה
הוא'⁴⁰, ונמצא רע⁴¹: אם בשכר ראהו - חייב לשלם,
אף על פי שהוא בקי⁴² ואינו צריך להתלמד; ואם
בבחנם⁴³ ראהו - פטור, והוא⁴⁴ שיהיה בקי שאינו
צריך להתלמד; ואם אינו בקי - חייב לשלם, אף על
פי שהוא בחנם. והוא שאמר לשלחני: עליך אני
סומך⁴⁵, או שהיו הדברים מראין שהוא סומך על
ראיתו, ולא יראה לאחרים⁴⁶. טבח שעשה בחנם
ונבל, וכן שלחני שאמר 'יפה' ונמצא רע, וכן כל
פיוצא בזה - עליהן להביא ראיה שהן ממחין; ואם
לא הביאו ראיה - משלמין⁴⁷.

(29) שם צט: (30) אדם המקבל חטים של אחרים לטוחן
בשכר, ועליו ללתות (לשרות) החטים במים לרכנן
ולכותשם אחר כך במכתשת להסיר קליפתן לפני הטחינה,
כדי שיהיה הקמח דק ונקי. (31) כל צרכן, שאם לא לתתן
כלל - הרי הוא פושע ממש וכמזיק בדיים (חסדי דוד על
התוספתא בבא קמא פרק י הלכה ד). (32) קליפה גסה
הנושרת בשעת כתישת החטים (על פי פירוש רש"י בשבת
עו:). ורבינו בפירושו למשנה שם כתב: "סובין ... והוא
הקמח הבינוני; מורסן - היא הקליפה העליונה היצאת
בנפה תחילה". (33) אופה. (34) "נשבר ונופל כשאוחזין
בר" (רש"י שם). (35) ואפילו היה מומחה זאת אומרת
מאומן במקצוע זה והרי זה כאונס - חייב, שאין זה אונס
גמור, שבזהירות מרובה היה מונע את התקלה ואין השומר
שכר פטור אלא על אונס גמור, שלא היה בידו למנוע (כמו
שנתבאר למעלה בפרק א הלכה ג). (36) שידיו מאומנות
לשחיטה (מאירי שם). (37) שהרי זה כאונס והשומר חינם
פטור על אונס שכזה (כמו שנתבאר שם) - וכן טחון ונחתום
מומחים ועשו בחינם - פטורים (מגיד משנה). (38) שהרי
פושע הוא שלא היה לו לשחוט כשאינו מומחה (שם כרבי
יוחנן). (39) לחלפן כספים - ושואל על טיבה.
(40) וקיבלה מחבירו. (41) כגון שפסלתו מלכות.
(42) בטיב המטבעות. (43) שם. בגמרא לא הוזכר בראיית
המטבעות חילוק בין בשכר בין בחינם, ודעת רבינו שיש
להשוות דין השולחני לדין הטבח (מגיד משנה). (44) זה
שאמרנו שהאינו בקי חייב. (45) שאם לא הודיעו יכול
השולחני לטעון לא ידעתי שעלי אתה סומך. (46) כגון
שהיו עומדים לפני גמר עיסקא וגמרו העיסקא בפניו, אינו
צריך להודיעו (רי"ף שם על פי עובדא בגמרא שם (צט: ק).
כרבי חייא, ובריש לקיש). (47) שם. עובדא לפני רבי יוחנן
בטבח שעשה בחינם - ולמד רבינו שהוא הדין בשולחני
(מגיד משנה).

ו. מקום שנהגו⁴⁸ שיהיה הנוטע אילנות⁴⁹ נוטל חצי
השבח ובעל הקרקע חצי, ונטע והשבים ונטע
והפסיד⁵⁰ - מחשבין לו חצי השבח שיש לו, ומנבין

18 **שְׂכִיר שְׂבוּעָה²⁴: יֵצֵא בַיּוֹם²⁵ - גּוֹבֶה²⁶ כָּל הַיּוֹם; יֵצֵא**
19 **כָּלִילָה - גּוֹבֶה כָּל (אוֹתוֹ) הַלַּיְלָה²⁷.**

~ נקודות משיחות קודש ~

הלכה זו מדברת על החיוב ליתן שכר השכיר בזמנו – "ולא תבוא עליו השמש".

וידועה השאלה, הרי אמרו חז"ל שהקב"ה מקיים את מה שהוא אומר לישראל לעשות, ומדוע אין הוא משלם שכר ליהודי בכל פעם שמסיים לקיים מצוה, ודוחה התשלום ל"מחר" היינו לעולם הבא, כמאמר חז"ל "היום לעשותם ומחר לקבלם שכרם".

יש המתרצים שכיון שכל ימינו אנו משועבדים לה' ית' ולעבודתו הרי שכל חיי האדם הם זמן אחד של שכירות, והרי הדין הוא ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואם שכר פועל לתקופה מסוימת אינו עובר ב'בל תלין' עד שעוברת כל התקופה.

והנה בענין שכר המצוות, נחלקו הרמב"ם והרמב"ן אימתי הוא מתן שכר, לשיטת הרמב"ם עוה"ב הוא זמן מתן שכרן של מצוות, היינו בגן-עדן לפי שבאין לאדם אחר העוה"ז, ואילו הרמב"ן (וכך היא ההכרעה בתורת הקבלה) סובר שעולם הבא היינו עולם התחיה וא"כ נמצא שהקב"ה מאחר שכרו של יהודי עד לימות המשיח, ואיך מתאים זה עם ההלכה הנ"ל.

והביאור בזה הוא על פי מה שמבאר אדה"ז את מאמר חז"ל "תכלית בריאת העולם הזה הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה זו בתחתונים", וענין זה נפעל על ידי כל מעשינו ועבודתנו במשך כל זמן הגלות על ידי כל ישראל שבכל הדורות ובצירוף כולם נשלמת העבודה להיות לו יתברך דירה בעולם הזה התחתון. ולפי זה, עבודת כל ישראל בזמן הגלות היא "שכירות אחת", והדין הוא שמי ששכר פועל לעבודה מסוימת שאינו חייב לשלם עד שיסיים העבודה כולם. ובזה יובן איך יכול הקב"ה לאחר השכר עד לעולם התחיה או עוה"ב (כדעת הרמב"ם).

ועדיין קשה, שלפי זה יוצא שכל המקומות בהם מדמים חכמים את שכר המצוה לתשלום שבעל הבית מחוייב לשלם לפועל, כוונתם רק לשכר שבעולם הבא, והלא הרבה סוגי שכר מפורשים בתורה שבכתב.

ויש לומר הביאור בזה: כשיהודי מקיים התורה שמחזיקה ומקיימת את העולם ("אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי") הוא נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית, והדין בשותפים ש"הנותן ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים עליהן עד שיצאו האפרוחים ויגדל אותן בעל התרנגולים ויהי הריח ביניהם" הנה נוסף לריח שיהיה ביניהם בשווה לאחר גמור העבודה צריך בעל הביצים "להעלות שכר עמלו ומזונו בכל יום",

1 **בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: וְלֹא תְבֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ⁴. וְאֵין**
2 **לִזְקִין עָלָיו, שֶׁהָרִי הוּא חַיֵּב לְשֵׁלֶם⁵. אֶחָד שְׂכִיר**
3 **הָאָדָם וְאֶחָד שְׂכִיר הַבְּהֵמָה וְאֶחָד שְׂכִיר הַכְּלִים - חַיֵּב**
4 **לְתֵן בְּזַמְנוֹ, וְאִם אַחֵר לְאַחֵר זְמַן - עוֹבֵר בְּלֹא**
5 **תַעֲשֶׂה⁷. וְגַר תּוֹשֵׁב⁸ - יֵשׁ בּוֹ מְשֹׁם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן**
6 **שְׂכָרוֹ⁹, וְאִם אַחֵר - אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה¹⁰.**

(2) אחד שכיר שעבד ביום, ואחד שכיר שעבד בלילה (ספר המצוות, עשין ר). (3) בשכיר לילה - כל היום, ובשכיר יום - כל הלילה (להלן הל' ב). (4) ואזהרה שניה יש בשכיר בויקרא (יט, יג) "לא תלין פעולת שכיר", ומנאן רבינו למצות לא-תעשה אחת, לפי שענין המצוה בשתי האזהרות אחת היא: לא לאחר שכר השכיר ונפרעהו בזמנו, ולא נכפלו אלא כדי להשלים דיני המצוה שמשתי האזהרות אנו למדים מתי זמן הפרעון לשכיר יום, ומתי לשכיר לילה, כמו שיבואר לקמן הל' ב, שאזהרת "לא תבוא" אמורה בשכיר לילה שזמן הפרעון כל היום, ומאזהרת "לא תלין" למדנו שפרעון שכר שכיר יום - זמנו כל הלילה, ואין למנות מה שיבוא בתורה לתשלום דין המצוה - מצוה בפני-עצמה (ספר המצוות לאוין רלח, 'חינוך' רל). אמנם עובר המאחר (לפי המגיד-משנה בדעת רבינו) תשלום שכר השכיר - בין שכיר יום, ובין שכיר לילה - שתי האזהרות, כלומר, שבשכיר יום עובר אף בלאו האמור בשכיר לילה, ובשכיר לילה עובר אף על של יום (והשווה שורש ט ב'ספר המצוות' לרבינו). (5) וכל המשלם אינו לוקה (מכות טו). (6) ב"מ קיא. (7) כן דרשו, ממה שנאמר: "לא תלין פעולת שכיר אתך" - כל שפעולתו אתך, ואפילו בהמה וכלים (שם קיא:). (8) זה גוי שקיבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, ונקרא שמו "תושב" לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל, לעומת הגוי שלא קיבלן עליו, שגם העברה בארץ ישראל אסורה (רבינו בפ"ד מהל' איסורי ביאה הל' ז, וראה פ"י מהל' עבודה זרה הל' ו). (9) ב"מ שם, שכן נאמר לא תעשוק שכיר עני ואביון וגו' בשעריך ביומו תתן שכרו, ודרשו (שם) "בשעריך" זה גר תושב. (10) שכן נאמר (ויקרא יט, יג): "לא תעשוק רעך וגו' לא תלין", ודרשו (שם) "רעך" ולא גר תושב, ומכאן שהתורה מיעטה אותו מן הלאו, וריבתה אותו למצות-העשה "ביומו תתן שכרו".

7 **ב. כָּל הַכּוֹבֵשׁ שְׂכִיר שְׂכִיר¹¹ - פָּאֵלוּ נָטַל נִפְשׁוֹ**
8 **מִמֶּנּוּ¹²; שְׁנֹאֲמַר: וְאֵלָיו הוּא נִשָּׂא אֶת נִפְשׁוֹ. וְעוֹבֵר¹³**
9 **בְּאַרְבַּע אֲזָהָרוֹת¹⁴ וְעֵשָׂה¹⁵: עוֹבֵר מְשֹׁם כָּל תַעֲשֶׁק,**
10 **וּמְשֹׁם כָּל תַּגְזֹל, וּמְשֹׁם לֹא תִלִין פְּעֻלַת שְׂכִיר,**
11 **וּמְשֹׁם לֹא תְבֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ¹⁶, וּמְשֹׁם בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן**
12 **שְׂכָרוֹ. אִי זֶהוּ זְמַנוֹ? שְׂכִיר יוֹם¹⁷ - גּוֹבֶה כָּל**
13 **הַלַּיְלָה¹⁸, וְעָלָיו נֹאֲמַר: לֹא תִלִין פְּעֻלַת שְׂכִיר אֲתָךְ**
14 **עַד בֹּקֶר; וּשְׂכִיר לַיְלָה - גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם, וְעָלָיו**
15 **נֹאֲמַר: בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ¹⁹. וּשְׂכִיר שְׁעוֹת שָׁל יוֹם²⁰**
16 **- גּוֹבֶה כָּל הַיּוֹם²¹; וּשְׂכִיר שְׁעוֹת שָׁל לַיְלָה - גּוֹבֶה**
17 **כָּל הַלַּיְלָה²². שְׂכִיר שַׁבָּת²³, שְׂכִיר חֹדֶשׁ, שְׂכִיר שָׁנָה,**

כן, אין להעמיד הכתוב "לא תלין" - המזהיר שלא לאחר ולפרוע עד הבוקר - אלא בשכיר יום, שהרי בשכיר לילה אין חובת התשלומין אלא עם הבוקר. (20) ששכירותו נגמרת, ועדיין יום הוא. (21) וכיון ששקעה השמש עובר על "לא תבוא", שהרי נתחייב בתשלום השכירות קודם שבאה השמש. (22) כרב, שם. (23) שהשכיר עצמו לשבוע ימים. (24) לשמיטה, לשבע שנים. (25) שנשתיים חוזה השכירות ביום. (26) שכרו בעד כל השבת או כל השמיטה, שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף. (27) שם.

ג. נְתָן²⁸ טְלִיתָ²⁹ לְאָמֶן³⁰, וְגִמְרָה, וְהוֹדִיעוּ³¹, אֶפְלוּ¹ אַחֲרָיו עֲשָׂרָה יָמִים - כָּל זְמַן שֶׁהַפְּלִי בִּיד הָאָמֶן אֵינוֹ עוֹבֵר³². נִתְּנָה בַּחֲצֵי הַיּוֹם - פִּיּוֹן שֶׁשְׁקָעָה עָלָיו חֲמָה עוֹבֵר מִשּׁוֹם בַּל תְּלִין³³; שֶׁהַקְּבָלָנוֹת פְּשָׁכִירוֹת הֵיאָ³⁴, וְחֵיב לָתֵן לוֹ בְּזִמְנוֹ.⁵

(28) שם, קיב. (29) לתקנה. (30) בקבלנות. (31) לבעל הטלית שגמרה ויבוא לקחתה - ולא בא. (32) שאין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר אתך" שהרי אין פעולתו אצלו אלא אצל האומן ('שיטה מקובצת'). (33) וכן אמרו בברייתא (שם), וזה תימה שהלא בנתנה לו בחצי היום, משום "לא תבוא עליו השמש" יש כאן, אבל "לא תלין" אין כאן, כדין יצא ביום (לעיל הל' ב). וכבר תמה על כך בכסף-משנה והניחו בתימה, ובלחם-משנה אומר שמכאן סיוע לדעת המגיד-משנה (שהבאנו בהערה ג) שבשל יום עובר אף על של לילה, והזכיר רבינו אחד מהם, והעדיף להזכיר את לאו ד"לא תלין" כדי להדגיש את החידוש וכל-שכן שהוא עובר על "לא תבוא", האמור על של יום. (34) כרב ששת שם - שאין האומן קונה בשבח הכלי (כמבואר למעלה פ"ה הל' ד), ודינו כשכיר ועובר משום "לא תלין" (כמבואר בגמרא שם, שלדעת האומר אומן קונה והשבח שלו, אין בעל הטלית עובר על "בל תלין" לפי שהכסף שבעל-הבית מחויב לשלם אינו שכר עבודה, אלא דמי השבח שמוכר לו האומן, והם כמיליה.

ד. הָאוֹמֵר לְשָׁלוּחִים³⁵: יָצָא וְשָׁכַר לִי פּוֹעָלִים, אָמַר לָהֶם: שְׂכָרְכֶם עַל פְּעַל הַפִּיט - שְׁנִיָּהֶם אֵינָן עוֹבְרִין מִשּׁוֹם בַּל תְּלִין, זֶה³⁶ לְפִי שְׁלָא שְׂכָרְךָ³⁷, וְזֶה³⁸ לְפִי שְׂאִין פְּעֻלָּתָן אֲצִלוּ³⁹; וְאִם לֹא אָמַר לָהֶם: שְׂכָרְכֶם עַל פְּעַל הַפִּיט - הַשְּׁלִיחַ עוֹבֵר⁴⁰. אֵין הַשּׁוֹכֵר עוֹבֵר אֶלָּא בְּזִמְן שֶׁתְּבַעוּ הַשְּׂכִיר וְלֹא נָתַן לוֹ⁴¹; אֲבָל אִם לֹא תְּבַעוּ, אוֹ שֶׁתְּבַעוּ וְלֹא הָיָה לוֹ מָה יִתֵּן לוֹ⁴², אוֹ שֶׁהִמְחִיזוּ⁴³ אֲצִל אַחֲרָיו⁴⁴ וְקָבַל⁴⁵ - הָרִי זֶה פְּטוֹר⁴⁶.

(35) שם, קי. (36) בעל-הבית. (37) ואין אני קורא בו "לא תלין פעולת שכיר" (רש"י שם), אמנם בעל-הבית עובר, כשהוא משהה שכר הפועל, משום: "אל תאמר לרעך, לך ושוב - ויש אתך" (חושן-משפט סי' שלט סעיף ז, וראה הלכה ג). (38) השליח. (39) ואין אני קורא בו "פעולת שכיר" (רש"י שם). (40) שכל ששכרם סתם, ולא פירש שרכם על בעל-הבית - שכרם עליו (מגיד-משנה). וכתב ה'טור', שאם הפועלים יודעים שהמלאכה אינה של השליח

וכן הוא בעניינינו שבנוסף לריוח שיהיה "לעתיד-לבא" ישנו חיוב גם בזמן הזה - במשך זמן העבודה - לתת ליהודים "שכר עמלם ומזונם" כדי שיוכלו לבצע עבודתם כדבעי.

(על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן ג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הכובש שכר שכיר כאילו נטל נפשו ממנו".

וכראיה מביא את הפסוק "ואליו הוא נושא את נפשו". אבל בהלכות גזילה כשכתב "כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נטל נשמתו ממנו..." הביא את הפסוק "כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח". כי שם, לא סובר הרמב"ם (כדעת התוס') שנקרא נטילת נשמתו ממש "משום שפעמים רעב כבד ואין לו במה לקנות", אלא שהפקעת וביטול הבעלות מהחפץ בעל-כורחו של הנגזל הרי זה "כאילו נטל נשמתו ממנו", ולכן נלמד מהפסוק "את נפש בעליו יקח" כי בפסוק זה מצוינת בעלותו שהופקעה שעניינה הוא כמו נטילת נשמתו.

אבל כאן, הביא את הפסוק "ואליו הוא נושא את נפשו" אף שבגמ' הובא בסמוך הפסוק הנ"ל ("..נפש בעליו יקח"), כי כאן הכובש שכר שכיר ש"כאילו נטל נפשו ממנו" הוא כפשוטו ממש כי השכיר סומך ונושא את נפשו לשכר זה עבור פרנסתו ופרנסת בני ביתו.

(על פי לקו"ש ח"ב ע' 116 והע' 40)

(11) ובדעתו שלא לשלם לו עולמית (ראה כסף-משנה). (12) ברייתא שם קיב. ובגמרא שם, נחלקו רב הונא ורב חסדא, למי התכוונה התורה באמרה: "ואליו הוא נושא את נפשו"; אחד אומר "נפשו של גזלן" (שוכר) כלומר, השוכר נענש על הכבישה וגורם מיתה לעצמו. וחד אמר "נפשו של גזלן" (שכיר) כלומר, כאילו הרגו לשכיר ונטל נפשו ממנו וייענש קשה (רש"י שם). (13) הכובש הזה שבדעתו שלא לשלם לעולם. (14) אבל המשהה שכר השכיר, ובדעתו לפרעו בזמן מאוחר יותר - אינו עובר אלא בעשה ולא-תעשה (כמבואר להלן הל' ה) אבל משום "לא תעשוק" ו"לא תגזול" אינו עובר (כסף-משנה). (15) שם, כנוסחת הרי"ף. (16) שכן בשכיר יום עובר אף על של לילה, ובשל לילה אף על של יום (כדברי המגיד-משנה שהבאנו למעלה הערה ג). (17) שהשכיר עצמו לעבודה ביום, עד שקיעת החמה. (18) כלומר, כל הלילה זמנו. וכיון שעלה השחר ולא פרעו - עובר בלא-תעשה. (19) וגומר: לא תבוא עליו השמש (שם קי); ובגמרא שאלו: "ואימא איפכא" (נאמר ההיפך) זאת-אומרת ד"לא תלין" בשכיר לילה ו"לא תבוא" בשכיר יום, והשיבו "שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף". כלומר, אין חובת התשלומין בשכירות אלא לאחר שנשתיימה כל העבודה. ולפיכך אין להעמיד הכתוב "לא תבוא עליו השמש" אלא בשכיר לילה, שהרי שכיר יום, ששכירותו נגמרת עם שקיעת החמה (ראה שם פג:), אין חובת התשלומין חלה על השוכר אלא עם שקיעת השמש, וכיצד מזהיר הכתוב לפרוע השכר לפני זמן פרעונו? וכמו

- 1 - אין השליח חייב לשלם שכרם, ומתוך כך אינו עובר על "בל תלין". (41) למדוהו בגמרא שם, ממה שנאמר "פעולת שכיר אתך" אתך כלומר: לדעתך, כשהשכיר תובע והשוכר משהה מדעתו, אבל כשאינו תובע - השהיית השכר מדעת השכיר היא. (42) שאין ביד השוכר מעות במזומנים לשלם לשכיר (שהשכיר נוטל שכרו במזומנים, כמבואר למעלה פ"ט הל' י. - מגיד-משנה). גם דין זה למדו שם, ממה שכתבה תורה "אתך" כלומר, כשיש אתך כסף. (43) "שהכניס אחר תחתיו לפורעו" (לשון רבינו בפירוש המשנה). (44) חנוני או שולחני, ואפילו אין לו לשוכר אצל האחר כלום (שם סי' שלט). (45) האחר קיבל עליו לפרעו (כסף-משנה בפירושו השני, וכן כתב ה'טור' סי' שלט "וקיבל עליו (השולחני) ליתן לו". וה'חינוך' מצוה רל, כתב "וקיבל הפועל", היינו שהפועל הסכים על ההמחאה). (46) ואין השוכר עובר אפילו לא פרע האחר (בגמרא שם נחלקו רבה ורב ששת, אם הפועל יכול לחזור ולתבוע שכרו מבעל-הבית, כשההמחאה אצלו לא שילם. ורבינו ביאר דיני חזרה בפ"ו מהלכות מכירה, ובפס"ז מהל' מלוה ולוה).
- 2 ה. הַמְשִׁיחָהּ ⁴⁷ שֶׁכֶּר שְׂכִירָהּ ⁴⁸ עַד אַחֵר זְמַנָּהּ, אָף עַל
- 3 פִּי שֶׁכֶּכֶר עֹבֵר בַּעֲשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה ⁴⁹ - הֲרִי זֶה חֵיב
- 4 לְתֵן מִיד. וְכָל עֵת שִׁיטָּהּ - עֹבֵר עַל לֹא שֶׁל
- 5 דְּבָרֵיהֶם ⁵⁰, שְׁנֹאמֵר: אֵל תֹּאמֶר לְרַעַף לָךְ וְשׁוּב.
- (47) ברייתא, שם קי: (48) ובדעתו לפרעו לזמן מאוחר יותר, להבדיל מכובש שהוא עובר בארבע אזהרות ו'עשה', כמבואר למעלה הל' ב. (49) ואינו עובר מכאן ואילך, כמו שאמרו (שם) "ממשמע שנאמר "לא תלין" איני יודע ש'עד בוקר", מה תלמוד לומר "עד בוקר"? מלמד שאינו עובר אלא עד בוקר ראשון בלבד". (50) דברים שנאמרו בספרי נ"ך. בתלמוד: דברי קבלה.
- 6 ו. כָּל שֶׁכֶּר שֶׁשָּׂכְרוּ בְּעֵדִים, וְתִבְּעוּ בְּזִמְנָהּ ⁵¹, וְאָמַר
- 7 בַּעַל הַבֵּית: נִתְּנִי לָךְ שֶׁכֶּרְךָ ⁵², וְהַשְׂכִּיר אָמַר: לֹא
- 8 נִטְלָתִי כְּלוּם - תִּקְּנוּ חֻקִּים, שִׁישְׁבַּע הַשְׂכִּיר ⁵³
- 9 בְּנִקִּיטַת חֻפִּין ⁵⁴ וְיִטַּל, כְּדִין כָּל נִשְׁבַּע וְנוֹטַל; מִפְּנֵי ⁵⁵
- 10 שֶׁבַּע הַבֵּית טָרִיד ⁵⁶ פְּפוּעֵלֵי ⁵⁷, וְזֶה הַשְׂכִּיר נוֹשֵׂא
- 11 נִפְשׁוֹ לָזֶה ⁵⁸. אֲפִלוּ הִיָּה הַשְׂכִּיר קָטָן - הַשְׂכִּיר נִשְׁבַּע
- 12 וְנוֹטַל ⁵⁹. שֶׁכֶּר שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - מִתּוֹף שֶׁיִּכּוֹל ⁶⁰ לֹאמֹר:
- 13 לֹא הָיוּ דְּבָרִים מַעֲוָלִים וְלֹא שִׁכְרִיתִי, נֶאֱמָן לֹאמֹר:
- 14 שִׁכְרִיתִי וְנִתְּנִי לָךְ שֶׁכֶּרְךָ ⁶¹; וְיִשְׁבַּע בַּעַל הַבֵּית
- 15 הַסֵּת ⁶² שְׁנָתָן, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת,
- 16 כִּשְׂאָר הַשְּׁעֻנוֹת ⁶³. הִיָּה לוֹ עַד אֶחָד שֶׁשָּׂכְרוּ - אֵינִי
- 17 מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם ⁶⁴. וְכֵן אִם תִּבְּעוּ אַחֵר זְמַנָּהּ ⁶⁵, אָף עַל
- 18 פִּי שֶׁשָּׂכְרוּ בְּעֵדִים ⁶⁶ - הַמוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו
- 19 הָרִאיוֹה ⁶⁷; וְאִם לֹא הֵבִיא רֵאיוֹה - יִשְׁבַּע בַּעַל הַבֵּית
- 20 הַסֵּת ⁶⁸. הֵבִיא רֵאיוֹה שֶׁתִּבְּעוּ כָּל זְמַנָּהּ ⁶⁹ - הֲרִי זֶה
- 21 נִשְׁבַּע וְנוֹטַל כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל תִּבְּעֵיהָ ⁷⁰. בִּיצֵד?
- 22 הִיָּה עוֹשֶׂה עִמּוֹ בְּיוֹם שְׁנֵי עַד הָעֶרֶב - זְמַנּוֹ כָּל לַיִל
- 23 שְׁלִישִׁי, וּבְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי אֵינִי נִשְׁבַּע וְנוֹטַל ⁷¹; וְאִם
- 24 הֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיָּה תוֹבְעוֹ כָּל לַיִל שְׁלִישִׁי - הֲרִי זֶה

(51) כל הלילה בשכיר יום, וכל היום בשכיר לילה, כמבואר למעלה הל' ב. (52) כולו או קצתו (שו"ע חושן-משפט סי' פט, א). (53) שבועות מד: כלומר, שתי תקנות הן: א. תיקנו שבועה בסכסוך שבין שכיר לשוכר; ב. השכיר הוא שנשבע ונוטל. ביאור הדברים: שמדין תורה, דין שכיר כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת נשבע וכופר הכל, כגון שטוען להד"ם או נתתיו לך - פטור (ראה פ"א טוען ונטען הל' ב, ג). וחכמים הם שתיקנו שבועה בשכיר כדי להפיס דעתו של השכיר שלא ילך בפחי נפש (כמבואר להלן הלכה ז), ומיסוד הדין בעל-הבית נשבע ופטור, כדין כל הנשבעים שבתורה שהם נשבעים ואינם משלמים (שבועות מד:), אלא מפני שבעל-הבית טרוד הוא בפועלים (כמו שמבאר רבינו והולך) עקרו חכמים השבועה מבעל-הבית והעבירה לשכיר, והוא נשבע ונוטל אפילו כשהשוכר חייב שבועה מן התורה, כגון שהוא מודה במקצת (ראה שו"ע שם). (54) כשספר-תורה בידו (כמבואר בפ"א מהל' שבועות הלכה ח). כדין כל הנשבעים ונוטלים (ראה פ"א מהל' טוען ונטען הלכה ב). ומקור הדברים בירושלמי פ"ז משבועות הל' ז. (55) כלומר, לפיכך עקרו השבועה מבעל-הבית והעבירה לשכיר. (56) והוא שוכר, וכסבור שנתן ולא נתן (שם מה.). (57) והוא-הדין בפועל אחד, מפני שהוא טרוד בעסקיו. וכן אמרו בירושלמי שבועות (שם) "בעל הבית, ע"י שעסקיו מרובין תיקנו שבועה לשכיר" (ר"ן שם, והשווה פירוש רבינו במשנה, שם). (58) "ומדקדק בדבר יותר" (רבינו בפירוש המשנה, שם). (59) דברי רבינו כפי הנוסחא שלפנינו, שהשכיר - אפילו הוא קטן נשבע ונוטל - הם דברי תימה, שהרי אמרו (שבועות לח:): "אין משיביעין את הקטן" וכבר הסתייג מזה הראב"ד בהשגותיו וכתב "אין הדעת מסכמת על זה שנמסור שבועה לקטן". אולם הטור בסי' פט מעיד, שראה נוסחא אחרת בדברי רבינו וזו לשונה: "אפילו אם השכור קטן - נשבע ונוטל" (ובמגדל עוז מעיד שמצא נוסחא זו בספר מוגה בחתימת רבינו וכן הוא בקטעים מספר משנה תורה מכת"י רבינו, הוצאת אטלס) כלומר, השכיר נשבע ונוטל אפילו אם השוכר קטן הוא אין אומרים כאן: "אין נשבעין בטענת קטן" (כלשון רבינו למעלה פ"ב הל' ז), מפני שהשכיר, שהוא גדול, הוא התובע והוא הנשבע (וכ"כ הר"י מיגאש שבועות מב: ד"ה והיכא. ובזה מתיישבת תמיהת המשנה למלך, עיי"ש). ונוסחה זו מתאימה למה שכתב רבינו לקמן בפ"ה מהל' טוען ונטען הל' יא: "ואם היה התובע מן הנשבעין ונוטלין כגון השכיר. . . הרי זה נשבע ונוטל מן הקטן" (וראה במגיד משנה שמקיים נוסחת הספרים שגורסים "השכיר" וראה במל"מ שתמה עליו). (60) השוכר. (61) שבועות מה: (62) שבועה שחייבו חכמי הגמרא את הכופר בכל, ונשבע בלי נקיטת חפץ (ראה פ"א מהל' שבועות הל' יג). (63) כדין כל טוען ונטען, שהמודה במקצת - נשבע מן התורה, וכופר הכל - היסת, ופטורים מלשלם. (64) ודינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ח אייר - ספר משפטים - הלכות שכירות קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או שתבעו אחר זמנו (ר"י מיגאש שם מ"ו, בד"ה מתקין, והביאו המגיד-משנה).

ח. הנותן טלית⁸³ לאמן, אמן אומר: שמים קצצת לי, והלה אומר: לא קצצתי אלא אחת, כל זמן שהטלית ביד האמן, אם יכול לטען שהיא לקוחה בידו⁸⁴ - הרי האמן נשבע בנקיטת חפץ⁸⁵ ונוטל; ויכול לטען שהיא⁸⁶ בשכרו⁸⁷ עד כדי דמיה⁸⁸. ואם יצאת טלית מתחת ידו⁸⁹, או שאין לו ביה חזקה ואינו יכול לטען שהיא לקוחה בידו⁹⁰ - המוציא מחברו עליו הראיה; ואם לא הביא ראיה - ישבע בעל הטלית הסת, או שבוטח התורה אם הודה במקצת, כדין כל הטענות, שאין זה כדין השכיר⁹¹.

83) שבועות שם, וכשיטת הר"י מיגאש בחידושו. 84) כגון שהוא מסתיר הכלי - ומתוך שיכול לומר החזרתי, נאמן לומר מכרתו לי, אפילו כשיש עדים שמסר לו כלי לתקן, כמו שיתבאר בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב. 85) ואע"ג שאילו אמר לקוחה היא בידי, לא היה נשבע אלא היסת. והטעם, לפי שאינו נשבע על עצמו של הכלי שהוא שלו, אלא על סכום הקציצה, לפיכך הרי זה נשבע ונוטל כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ע"פ דברי רבינו בפ"ג מהלכות מלוה ולוה הל' ג). 86) בכת"י תימן, חסרה המילה: שהיא. 87) בגובה הקציצה. 88) של הכלי, ב"מיגו" שהרי אם רצה היה יכול לטעון לקוחה היא בידי והיא שלו, אבל למעלה מכדי דמיה - אין לו "מיגו". 89) שהחזירה לבעליה. 90) כגון שנראה הכלי בפני עדים (ראה טוען ונטען שם). 91) מוסב על זה שבעל הטלית נשבע היסת. כלומר, לפיכך אמרנו שבעל הטלית נשבע היסת ואינו נשבע בנקיטת חפץ כמו בשכיר (כמבואר לעיל הל' ז), מפני שאין דין האומן כדין השכיר. וביאור הדברים: לפי שהשכיר מתפרנס מעבודתו יום יום, וחששו חכמים שלא יהיה לו מה לאכול בערב, ותיקנו שבועה על השוכר באומן - הקבלן - שאין פרנסתו תלויה על עבודת יום יום, לא תיקנו שבועה על בעל-הבית ונשבע היסת (ע"פ ב"י סי' פט). אמנם דברי רבינו כאן נוגדים דברי עצמו בפ"ט מהל' טוען ונטען הל' ב, שכתב שם: "הרי בעל-הבית נשבע בנקיטת חפץ (כלפי האומן) על הקציצה, כמו שביארנו בשכירות". ובהכרח צ"ל שטעות נזקקה באחד משני המקומות (מגיד-משנה).

ט. שכיר⁹² הבא להשבע - אין מחמירין עליו, ואין מגלגלין עליו כלל⁹³, אלא נשבע שלא נטל ויטל. ויכלל הנשבעין אין מקילין⁹⁴, חוץ מן השכיר שמקילין עליו, ופותרין לו תהלה ואומרים לו: אל תצער עצמך, השבע ונטל⁹⁵. אפלו היה שכיר פרוטה אחת⁹⁶, ובעל הבית אומר נתתיה - לא יטל אלא בשבועה. וכן כל הנשבע ונוטל, אפלו לא יטען אלא פרוטה אחת - לא יטל אותה אלא בשבועה⁹⁷. 31

92) שבועות מט: כרב הונא ורב חסדא, וכפירוש הר"ן שם

כדין שכרו שלא בעדים, שעד כאן לא עשו חכמים תקנה בשכיר אלא כשעצם השכירות ברור לנו, כגון שיש עדות גמורה בשני עדים ששכרו, אבל כשאין לו אלא עד אחד, שאין עדותו עדות מבררת והחלטית, אלא רק מחייבת את הצד שכנגד להכחיש העד בשבועה, לא עשו תקנה בשכיר יותר מאשר בכל טוען ונטען (ע"פ מגיד-משנה). 65) כגון שכיר יום אחר שעבר כל הלילה, ושכיר לילה אחר שעבר כל היום. 66) השוכר נאמן, חזקה אין בעל-הבית עובר על "בל תלין", ואין השכיר משהה שכרו (בבא-מציעא ק"ג). 67) כלומר, על השכיר להביא ראיה שלא פרעו או שתבעו כל זמנו, וכמו שמבאר רבינו והולך. 68) כדין כופר בכל. 69) כל הזמן הראוי לגבייה היה בתביעה, היינו בחזקה שלא פרע, כגון שתבעו השכיר בפני עדים בסוף הזמן, ולא אמר פרעתי אלא דחה בלך ושוב (ע"פ סמ"ע סי' פט ס"ק יב). 70) כלומר, באורך זמן התביעה (סמ"ע שם, ס"ק יג). 71) אם לא תבעו כל ליל שלישי. 72) היינו י"ב שעות כאורך זמן התביעה. 73) פירוש, אחר שהפסיק לתבוע ביום ג' חזר ותבע בליל ד' וביומו (היינו כ"ד שעות). 74) לילו ויומו. וכן לעולם. ולמה אין נותנים לו שתי יממות, שהרי תבעו כל ליל ג' והיה מחוייב לשלם לו כל יום ג' ולא שילם? מפני שלא תבע לעת ערב, נמצא שהיה אז בחזקת פרוע, וכשתבעו בתחילת ליל ד' הועילה אמנם תביעה זו להאמינו שלא נפרע, אבל נחשבת כתביעה חדשה ונותנים לפועל זמן נגד אותה תביעה בלבד (ע"פ סמ"ע שם ס"ק יג, וראה 'פרישה' שם). וכן לעולם, כל זמן שהוא מתמיד בתביעתו - הוא נשבע ונוטל כנגד כל אותו זמן שתבע (כסף-משנה).

ז. בעל הבית אומר: שמים קצצתי לך, והשכיר אומר: שלש קצצת לי - לא תקנו חכמים שישבע השכיר כאן⁷⁵, אלא המוציא מחברו עליו הראיה⁷⁶. ואם לא הביא ראיה, אף על פי שקבר נתן לו שמים, או שאמר לו הילך⁷⁷ - הרי בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ. ודבר זה תקנת חכמים⁷⁸ הוא, כדי שלא ילך השכיר⁷⁹ בפחי נפש⁸⁰. במה דברים אמורים⁸¹? 8 בששכרו בעדים ולא ידעו במה פסק לו, ותבעו בזמנו; אבל אם שכרו שלא בעדים, או שתבעו אחר זמנו - ישבע בעל הבית הסת שלא קצץ לו אלא מה שקבר נתן לו, או שלא נשאר לו אצלו אלא זה שאמר לו הילך, כדין כל הטענות⁸². 12

75) כשהם חלוקים על סכום הקציצה, כמו שתיקנו כשהם חלוקים על הפרעון, אלא השוכר נשבע ופטור (כמו שמבאר רבינו בסמוך). לפי שסכום הקציצה אין השוכר שוכח (שבועות מה:). 76) ואינו נאמן בשבועה. 77) שאינו חייב בשבועת מודה במקצת, כמבואר (בפרק א מהל' טוען ונטען ה"ג). 78) בכל סכסוך שהוא, שיש בין השכיר והשוכר. 79) העני. 80) בלי מומן וגם בלי שבועה של בעל-הבית (ר"י מיגאש שם). 81) שהשוכר חייב שבועה בנקיטת חפץ. 82) שלא יהא דין סכסוך בקציצה, חמור מדין שכיר אומר לא נטלתי והשוכר אומר נתתי, שנתבאר לעיל (הל' ו) שבעל-הבית נשבע היסת בשכרו שלא בעדים

(2) בבא-מציעא פז. (3) להוציא החולב וכיוצא בזה, כמבואר להלן הל' ד. (4) למעשר או לחלה, כמבואר להלן הל' ה. (5) שעבודתו בתלוש. (6) כלומר, עבודתם גומרת את המלאכה, שהדבר צריך לה. כגון קצירה ובצירה, להוציא המנכס בבצלים, כמבואר להלן הל' ד. (7) "ואכלת ענבים כנפשוך". (8) וגומר: "וקטפת מלילות בידך". פרשיות אלו נאמר באכילת פועל העושה במחובר, ובתלוש למדוהו (שם פט). ממה שנאמר בשור (דברים כה, ד) "לא תחסום שור בדישו". (9) "כי תבוא". (10) או בקמה. (11) ואפילו אם בא בכרם שלא מדעת בעלים, לבצור בעד שכר אכילת ענבים. (12) וכן תרגם אונקלוס: ארי תתגר (שם פז: צב). כרב וכרב כהנא, ובירושלמי מעשרות פ"ב הל' ו' "כתיב כי תבוא בקמת רעך, יכול (יכול) אתה (לפרש) בשאר כל אדם הכתוב מדבר, תלמוד-לומר וחרמש לא תניף וגו' את שיש לו רשות להניף, ואיזה זה? זה הפועל".

- ב. מה בין העושה בתלוש לעושה במחבר?
 שְׁהַעֲשֶׂה בְּתִלוֹשׁ - אוֹכֵל בְּדִבְרֵי¹³ עַד שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֶאכֶתוֹ¹⁴, וּמִשִּׁתְּגִמֵּר מְלֶאכֶתוֹ - אֲסוּר לוֹ לֶאֱכֹל;
 וְהַעֲשֶׂה בְּמַחְבֵּר, כְּגוֹן בּוֹצֵר וְקוֹצֵר - אִינוֹ אוֹכֵל¹⁵
 אֶלָּא כְּשִׁיגְמֹר עֲבוּדָתוֹ. כְּגוֹן¹⁶ שִׁיבְצֹר וִיתֵן בֶּסֶל עַד שִׁימְלֶאנֹה, וַיִּנְפֹּץ¹⁷ הַסֵּל לְמָקוֹם אַחֵר, וַיַּחְזֹר¹⁸ וַיִּבְצֹר וַיִּמְלֶאנֹה¹⁹, וְאִינוֹ²⁰ אוֹכֵל אֶלָּא עַד אַחֵר שִׁימְלֶא הַסֵּל²¹. אֶבֶל מִפְּנֵי הַשֶּׁב אֲבָדָה²² לְבַעֲלִים²³, אָמְרוּ חֲכָמִים²⁴: שִׁיְהִי הַפּוֹעֵלִין אוֹכְלִין בְּהִלְכֶתָּן מֵאוֹמְנֵי²⁵ לְאוֹמְנֵי, וּבְחִיזָרְתָּן מִן הַגֵּת²⁶, כְּדִי שְׁלֹא יִבְטְלוּ מִמְּלֶאכֶתָּן וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל, אֶלָּא אוֹכְלִין בְּתוֹךְ הַמְּלֶאכָה כְּשֶׁהֵן מְהַלְכִין וְאֵינֶן מְבַטְלִין.

(13) שהוא עושה בו. (14) מוסב על הפועל, כל זמן שהפועל הוא בעבודתו - אוכל, ובדפוס רומא (וכן ב'חינוך') מצוה תקעו) הנוסחא: "עבודתו" (ולפני הלחם-משנה היתה הנוסחא "מלאכתו", ופירש שהכוונה כאן על הפירות, כלומר, על עוד שלא באו הפירות לגמר מלאכה המחייבתם במעשר, ברם הלשון "מה בין" שאומר רבינו, נראה שהשוני שיש בין תלוש למחובר הוא בנושא אחד, וזה כפירושנו, שלפירוש הלח"מ אין הנושאים שווים (עיי' 'מנחת חינוך' שם). וכן מוכח מדברי רבינו בפירוש המשנה (המובא להלן בהערה כ) שהכוונה על הפועל, ונכונות דפוס רומא. (15) כל עוד שהוא עוסק בבצירה או קצירה. (16) העובד בבציר, ודרך הבוצר הוא שיבצור ויתן לסל וינערו. (17) ינער את הענבים. ונראה, שאחר הניפוח מותר לו לאכול. (18) וחזור לגפן. (19) ומנפץ למקום אחר. (20) ב'טור' סי' שלו, הנוסחא: "אינו". (21) שזה הוא גמר עבודתו, רבינו מפרש מה שאמרו במשנה (פז). "העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה", הכוונה - כשיגמור עבודתו - "ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו", כלומר: עבודתו, וכן ביאר בפירוש המשנה שם, וזה לשונו: "אמרה תורה בשכיר שהתירה לו לאכול "ואל כל כך לא תתן" (דברים כג, כה), וקיבלנו בפירוש זה הכתוב: בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל, אין אתה

בדעת הרי"ף. (93) בניגוד לכל מי שנתחייב שבועה, שהמשיב מגלגל עליו כל תביעה שיש לו עליו, ואף שאין לה כל קשר עם התביעה העיקרית (ראה פ"א מהל' טוען הל' יב), לפי שחסו על השוכר שלא ירתע וימנע עצמו מן השבועה (ראה ר"ן שם). (94) כלומר, אין פותחין מיד בשבועה, דהיינו שלא יאמר הדיין בתחילה, אחר ששמע טענת התובע: מכיון שאין לו עדים, אין בכוח הטענה לחייב ממון רק שבועה, אלא פותח ופונה לנטען ואומר: הרי התובע טוען כך וכך, ואולי יודה ויאמר אמת הוא טוען, ואין פותחים בשבועה אלא לאחר שהנטען מכחיש (ראה כסף-משנה, והשווה דברי רבינו בפכ"א מהל' סנהדרין הל' י, ובכ"מ שם). (95) שם: "לפתוח לו", ומפרש רבינו לפתוח לו תחילה בשבועה (ר"ן שם). (96) אבל פחות מפרוטת אינו ממון, ואין בית-דין נזקקין לתובע (פ"ג מהל' טוען ונטען הל' ו). (97) משמע דמפרטת ומעלה נשבעים ונוטלים, וכפי דעת רבותיו של רבינו (שהביא רבינו בפ"ג מהל' טוען ונטען הל' ז) הנשבעים ונוטלים אינם צריכים טענת שתי מעין כסף, כפי הדרוש בשבועת מודה במקצת (ראה שם הל' א). אמנם צ"ע שהלא רבינו מביע דעתו (שם), ואומר "ואני אומר, שצריך הנתבע שיכפור בשתי מעין ואח"כ ישבע התובע בתקנת חכמים ויטול". וליישב הסתירה בדברי רבינו, אומר הכסף-משנה: "שאפשר לומר שאע"פ שלא נראה לרבינו דעת רבותיו. . . וגילה דעתו בפ"ה מהל' טוען, לא רצה לסמוך על עצמו לענין מעשה, ולפיכך פה סתם הדברים כדעת רבותיו" (וכמה תירוצים נאמרו ביישוב הסתירה בדברי רבינו. ראה במ"מ ובכסף-משנה ובלחם-משנה, ובש"ס סי' פט ס"ק ב).

פרק שנים עשר

(1) מבאר דין הפועלים שאוכלים במה שהם עושים.

- א. הפועלים² שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּדָבָר שֶׁגִּדְּלוּ מִן הָאָרֶץ³ וְעָדִין לֹא נִגְמְרָה מְלֶאכֶתוֹ⁴, בֵּין בְּתִלוֹשׁ⁵ בֵּין בְּמַחְבֵּר, וַיְהִי מַעֲשִׂיהֶן גְּמִירַת הַמְּלֶאכָה⁶ - הָרִי עַל בַּעַל הַבֵּית מַצְוָה שִׁנִּיחַ אוֹתָן לֶאֱכֹל מִמָּה שֶׁהֵן עוֹשִׂין בוֹ.
 שְׁנֵאמַר: כִּי תִבֵּא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְגו'⁷, וְכָתוּב: כִּי תִבֵּא בְּקִמְתָּ רֵעֶךָ⁸. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוֹ, שְׁאִין הַכְּתוּב⁹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשִׁכְרִי. וְכִי אֵלּוּ לֹא שִׁכְרוּ, מִי הַתִּיר לוֹ שִׁיבֹא בְּכֶרֶם רֵעֵהוּ אוֹ בְּקִמְה¹⁰ שְׁלוֹ שְׁלֹא מְדַעְתּוֹ?¹¹ אֶלָּא כֵּן הוּא אוֹמֵר: כִּי תִבֵּא לְרִשּׁוֹת בַּעֲלִים לְעִבּוּדָה¹² - תֵּאֱכֹל¹³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי על בעל הבית מצוה שיניח אותן לאכול ממה שהן עושין בו".

ודוגמתו בעבודתם של ישראל בכרמו ובשדהו של הקב"ה שמוניח להם לאכול, וזה כולל את כל צרכי האדם (שכולם נקראים בשם אכילה) כדי צרכם, הן בדברים המוכרחים לקיום האדם (העבודה בשדה) והן דברים של תענוג (עבודה בכרם).

15 וְכָל דָּבָר הַמִּחְבֵּר, בְּמִקְשָׁאוֹת⁴³ וְהַמְדִּלְעוֹת⁴⁴, שָׁאִין
16 אוֹכְלִין כָּלֵל⁴⁵.

(34) ב"מ פט. (35) עושה חמאה. (36) עושה גבינה. (37) שם דרשו: "מה דיש, דבר שגידולי קרקע ופועל אוכל בו. . . יצא החולב והמחבץ והמגבן שאין גידולי קרקע ואין פועל אוכל בו". (38) "בצלים שמסתרסים ולא יהו גסים לעולם, וקורים אותם בלע"ז ציביש" (לשון רש"י שם). (39) כדי לאפשר לגדולים להתפשט ולהתעבות. (40) אפילו מן הקטנים, הגם שיש כאן נתינה בכליו של בעל הבית, ואמרו (שם פז:): "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית - אתה אוכל". (41) שעיקר הפעולה היא לשם תיקון הגדולים, ואצל הגדולים שהם מחוברים בקרקע אין זה גמר מלאכה שהרי עודם מחוברים לקרקע, ולפיכך אינו אוכל אף מן הקטנים. שם פט: "מה דיש מיוחד, דבר שבשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו וכו', יצא המנכש בשומים ובבצלים. . . אע"פ דקא משליף קטיני מביני אלימי" (ששולף קטנים מבין הגדולים). (42) שאין מעשיהם גמר מלאכה, וגם מפני שאין השמירה נחשבת כמעשה המזכה את הפועל באכילה, כמבואר להלן (הל' ח) "שהשומר אינו כעושה מעשה" (משנה, שם צג.). (43) שדה קישואים. (44) שדה דלועים. (45) לא מן התורה ולא מצד מנהג (בגמרא: הלכות מדינה), שיש שומרים שהם אוכלים מצד המנהג, כגון שומרי תלוש כמבואר להלן (הל' ח), לעומת זה - שומרי מחובר אין בהם מנהג כלל (שם, כשמואל).

17 ה. הַבּוֹדֵל⁴⁶ בְּתַמָּרִים⁴⁷ וּבְגִרְגֹרֹת⁴⁸ - אֵינוֹ אוֹכֵל,
18 מִפְּנֵי שְׁנִגְמָרָה מְלֹאכְתָּהּ לְמַעֲשָׂרָה⁴⁹. הַעוֹשֶׂה בַחֲטִימִים
19 וּכְיוֹצֵא בְּהֶן⁵⁰ אַחֵר שְׁעָשׂוֹ⁵¹, כְּגוֹן שֶׁשָּׂכְרָן לְבָר⁵²
20 צְרוּרוֹת אוֹ לְנִפְחָ⁵³ אוֹתָן אוֹ לְטָחֵן - הֲרִי אֵלוֹ
21 אוֹכְלִין, שְׁעֵדִין לֹא נִגְמָרָה מְלֹאכְתָּהּ לְחֻלְהָ⁵⁴. אֲכָל
22 הַלֵּשׁ⁵⁵ וְהַמְקַטֵּף⁵⁶ וְהָאוֹפֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי
23 שְׁנִגְמָרָה מְלֹאכְתָּהּ לְחֻלְהָ, וְאֵין הַפּוֹעֵל אוֹכֵל אֶלָּא
24 מִדְּבַר שְׁעֵדִין לֹא נִגְמָרָה מְלֹאכְתָּהּ לְחֻלְהָ וּלְמַעֲשָׂרָה⁵⁷.
25 נִתְפָּרְסוּ⁵⁸ עֲגוּלֵיוֹ⁵⁹ וְנִתְפָּתְחוּ חֲבִיתָיו⁶⁰ וְנִנְחָתְכוּ
26 דְּלוּעִין⁶¹, וְשָׂכְרָן לַעֲשׂוֹת בְּהֶן⁶¹ - הֲרִי אֵלוֹ לֹא יֹאכְלוּ,
27 שֶׁהֲרִי נִגְמָרָה מְלֹאכְתָּהּ וְנִקְבְּעוּ לְמַעֲשָׂרָה⁶² וְהֲרִי הֵן
28 טָבֵל⁶³. וְאֵם לֹא הוֹדִיעָן⁶⁴ - מַעֲשָׂר וּמֵאֲכִילָן⁶⁵. אֵין
29 הַפּוֹעֵלִים אוֹכְלִין בְּשָׁל הַקֶּדֶשׁ, שְׁנֹאֲמַר: בְּכָרִם
30 רָעָף⁶⁶.

(46) המפריד. (47) כבושים. (48) תאנים יבשות. (49) משעה שכבשם ודשם, כמבואר בפ"ג מהל' מעשר הל' טז. (50) שיש בהם חיוב לאחר חיוב מעשר. (51) צ"ל שעשר (משנה-למלך). כלומר, שנגמרה מלאכתו למעשר ועישרן בעל-הבית (כי אם לא נעשו והן טבל - אין הפועל אוכל בהן מן התורה, אע"פ שעדיין לא נגמרה מלאכתו לחלה, שדבר האסור לא זיכתה תורה. 'מנחת חינוך' מצוה תקעו). (52) לברור. (53) לנפותם. (54) שאין העיסה מתחייבת בחלה אלא משתתגלגל. פירוש, יתערב המים בקמח, כמבואר בפ"ח מהל' ביכורים הל' ד. (55) לאחר

נותן לכליו של בעל הבית - אינך אוכל, ולפיכך אינו אוכל עד גמר מלאכה (היינו, אחר מילוי הסל), ושיהיה הדבר שהוא עוסק בו תלוש מן הקרקע, יש לו לאכול בשעת מלאכתו (עבודתו). ולמדנו זה (דין תלוש) מדקאמר רחמנא (שאמר הקב"ה): "לא תחסום שור בדישו". וכמו שאוכל שור בתלוש בשעת מלאכה (ומשתייגמר עבודתו אינו אוכל, ראה להלן פי"ג א) - כך יאכל הפועל". והשווה גם מה שכתב רבינו ב'ספר המצוות' לאוין רסז, ולהלן הל' ג. וכן אמרו במשנה (שם צא). לפי נוסחת הרי"ף: "יכולן לא אמרו אלא בשעת גמר מלאכה" (וראה השגת הראב"ד ובמגיד משנה. וכפי הנראה לא ראו דברי רבינו בפירוש המשנה וב'ספר המצוות'). (22) כל פעולה לשמור על ממון חבירו מהפסד, מוגדרת בפי חכמי התלמוד "השבת אבידה". (23) שלא יבטלו הפועלים ממלאכתם, וישבו לאכול אחר מילוי הסל. (24) שם צא: (25) שורה. (26) הגם שמצד הדין אינם אוכלים, שהלא אינן עושים במלאכה בשעה זו, נוח לו לבעל-הבית בתקנה זו, כדי שלא יבטלו ממלאכתם בזמן אכילה.

1 ג. הַמְבַטֵּל²⁷ מִמְּלֹאכְתּוֹ וְאֲכָל, אוֹ שָׂאֲכָל שְׁלֹא בְשַׁעַת
2 גִּמְרָה מְלֹאכְתּוֹ²⁸ - הֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר:
3 וְחִרְמַשׁ לֹא תִנִּיף וְגו'. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוֹ²⁹, שְׁפָל
4 זִמָּן שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּקִצְיָה - לֹא יִנִּיף חִרְמַשׁ
5 לְאֲכִילָתוֹ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה³⁰. וְכֵן פּוֹעֵל שְׁהוּלִיף
6 בְּיָדוֹ מִמָּה שֶׁעָשָׂה, אוֹ שֶׁלֶקַח יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ וְנוֹתֵן
7 לְאַחֲרִים - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: וְאֵל כְּלִיף לֹא
8 תִתֵּן³¹. וְאֵין לֹקִיץ עַל שְׁנֵי לְאוֹיִן אֶלּוּ³², שְׁאֵם אֲכָל
9 אוֹ הוּלִיף - חֲזֵב לְשִׁלָּם³³.

(27) ביטול קבע, שלא הותר אלא הפסק עראי (לח"מ). (28) כלומר, בעוד שהוא עוסק בבצירה. ובדפוס רומא, הנוסחא: "המבטל ממלאכתו ואוכל בשעת מלאכה". ולפי נוסחא זו, המדובר כאן בפועל האוכל קודם שיגמור עבודתו בלבד (עין לח"מ). (29) בפירוש פסוק זה, "וחרמש לא תניף": בשעה שאתה מניף חרמש על קמת רעך (ספרי) דברים פרשת כי-תצא, רסו), כלומר בשעת הקציר, לא תקצור לעצמך (מלשון רבינו ב'ספר המצוות' לאוין רסז). (30) בכל מחובר לקרקע, בבבא-מציעא פז: דרשו: "חרמש" לרבות כל בעלי חרמש (פירוש, כל דבר הנקצר בחרמש), "קמה" לרבות כל בעלי קמה (פירוש, כל דבר העומד בקומה בארץ, ואע"פ שאינו נקצר בחרמש, כגון קטנית. ראה 'ספר המצוות' שם). (31) לא זיכתה תורה אלא לאכילת הפועל עצמו ובשעה שהוא עושה, ולא להוליך בכליו (ראה ב"מ צב. ולהלן הל' יג). (32) "וחרמש לא תניף" ו"ואל כליך לא תתן". (33) וכל המשלם - אינו לוקה (מכות טז).

10 ד. הַחוֹלֵב³⁴ וְהַמְחַבֵּץ³⁵ וְהַמְגַבֵּן³⁶ - אֵינוֹ אוֹכֵל, מִפְּנֵי
11 שָׁאִינָן גְּדוּלֵי קָרְקַע³⁷. הַמְנַכֵּשׁ בְּבָצָלִים וּבְשׁוּמִין, אֶף
12 עַל פִּי שְׁתוּלָשִׁין קְטָנִים³⁸ מִבֵּין הַגְּדוּלִּים³⁹, וְכָל
13 פְּיוּצָא בְּזָה - אֵינוֹ אוֹכֵל⁴⁰, מִפְּנֵי שָׁאִין מַעֲשִׂיהֶם גִּמְרָה
14 מְלֹאכְתּוֹ⁴¹. וְאֵין צָרִיף לִזְמַר שׁוּמְרֵי גִּנּוֹת וּפְרִדָּסִים⁴²

עֲנָבִים.⁸⁰ וְהַעֲשֶׂה בְּגֶפֶן זֶה - אֵינוֹ אוֹכֵל בְּגֶפֶן
אֲחֶרֶת.⁸¹ וְלֹא יֹאכַל עֲנָבִים וְדָבָר אֲחֵר.⁸² וְלֹא יֹאכַל
בֶּפֶת וְלֹא בְּמִלֵּחַ.⁸³ וְאִם קָצַץ עִם פֶּעַל הַפִּית עַל
שַׁעֲוֹר מִה שִׁיאֲכֹל.⁸⁴ - אוֹכֵל אוֹתוֹ בֵּין בְּמִלֵּחַ בֵּין בֶּפֶת
בֵּין בָּקָל דָּבָר שִׁירְצָה.⁸⁵ אֲסוּר לְפֻעֵל לְמִין.⁸⁶
בְּעֲנָבִים; שְׁנָאֵמָר: וְאֲכַלְתָּ עֲנָבִים.⁸⁷ וְלֹא יִהְיוּ בָּנָיו אוֹ
אֲשֶׁתוֹ.⁸⁸ מִתְּהַבֵּינָן לוֹ הַשְּׂבָלִין בְּאוֹר;⁸⁹ שְׁנָאֵמָר:
וְאֲכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנִפְשָׁךְ - עֲנָבִים כְּמוֹת שֶׁהָיָה.⁹⁰ וְכֵן כָּל
פִּיּוּצָא בְּזֶה.⁹¹

79) ואפילו שכוּר לעשות בשניהם, לארות בתאנים ולבצור
בענבים - אינו אוכל בענבים כשהוא עושה בתאנים. וכן
להיפך ('טור' סי' שלז). (80) "וכי אין אנו יודעים שאין
בכרם לוכל (לאכול) אלא ענבים, מה תלמוד לומר "ואכלת
ענבים"? אלא מיכן (מכאן) שאם היה עושה בתאנים לא
יאכל בענבים, בענבים לא יאכל בתאנים" (ירושלמי
מעשרות פ"ב הל' ז. 'ספרי' דברים, רסו). (81) אע"פ שהוא
מאותו מין שהוא עושה בו, "שממה שאתה נותן לכליו של
בעל-הבית - בעיניך, והא ליכא" (בבלי בבא-מציעא צא:).
(82) שלא יאכל מן הענבים הרבה. שם פז: דרשו: "ענבים,
ולא ענבים ודבר אחר". (83) שם פט: "למתקן שיאכל
הרבה" (לשון רש"י פז:). (84) שקצץ לאכול עד שיעור
מסוים ולא יותר (רבינו פ"ה מהל' מעשר הל' יא, ע"פ
פירוש הר"ח, כפי שהובא ב'תוספות' ב"מ פט: בד"ה קצץ).
(85) שהרי לא יאכל יותר מהכמות שקצץ (שם פט:), ובפ"ה
מהל' מעשר הל' יא נתבאר שהפועל חייב לעשר אם הוא
אוכלם שתיים שתיים. וז"ל רבינו שם: "קצץ, אוכל אחת
אחת. ואם צירף (כלומר, שאוכלם שתיים שתיים) חייב
לעשר, הואיל והוא אוכל דבר קצוב הרי זה כלוקח, שאם
צירף נקבע (למעשה)", ולא הזכיר רבינו דין זה כאן, לפי
שהוא דן כאן בזכות הפועל לאכילה בלבד בענינים הנוגעים
ליחסו עם בעל-הבית, ולא בדיני מעשר. וסמך בזה על מה
שכבר ביאר בהל' מעשר (מגיד-משנה). (86) למצוץ
הענבים, ולזרוק החרצנים והזגים. (87) "ואכלת, ולא
מוצץ" (שם פז:). (88) וכל-שכן הפועל עצמו, שהרי הוא
בטל ממלאכה בשעה שהוא מהבהב (גמרא שם פט:).
(89) "שהאור ממתק טעמו" (רש"י שם). (90) רבינו מסמך
דין זה על מה שאמרו שם פז: "ענבים, ולא ענבים ודבר
אחר". כלומר, לא אכילה עם דבר אחר ולא אכילה ע"י
הוספת הכשר בגוף הפרי, אלא ענבים כמות שהן (אבן-
האזל). (91) כגון שבליים, שלא יבהבן אור.

22 יא. אֲסוּר לְפֻעֵל לְאָכַל מִמֶּה שֶׁהוּא אוֹכֵל אֲכִילָה
23 גְּסָה.⁹² שְׁנָאֵמָר: כְּנִפְשָׁךְ שִׁבְעָה.⁹³ וּמִתָּרֵי לוֹ לְמִנֵּעַ
24 אֶת עֲצָמוֹ.⁹⁴ עַד מְקוֹם הַיְּפוֹת.⁹⁵ וְאוֹכֵל.⁹⁶ וְיֵשׁ לוֹ
25 לְאָכַל קְשׁוּת.⁹⁸ אֲפִלּוּ בְּדִינָר, וְכֹתֶבֶת.⁹⁹ אֲפִלּוּ בְּדִינָר,
26 אֶף עַל פִּי שִׁשְׁכָּרוֹ בְּמַעַה פֶּסֶף.¹⁰⁰ שְׁנָאֵמָר: כְּנִפְשָׁךְ
27 שִׁבְעָה.¹⁰¹ אֲבָל מִלְּמִדִּין אֶת הָאֲדָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה
28 רַעֲבָתָן, וְיִהְיֶה סוֹתָם אֶת הַפֶּתַח בְּפִנְיָו.¹⁰² הִיָּה מִשְׁמֵר
29 אַרְבַּע אוֹ חֲמֵשׁ עֲרָמוֹת.¹⁰³ - לֹא יִמְלֹא כֶּרֶסוֹ מֵאֲחַת
30 מֵהֶן, אֲלֹא אוֹכֵל.¹⁰⁴ מִכָּל אֶחָת וְאֶחָת לְפִי חֲשׁוֹנָיו.¹⁰⁵

הגלגול. (56) "עורך, וטח פניה" (לשון רש"י שם).
(57) בחיטים והדומה להן המחוייבים בחלה או למעשר
בלבד בדברים שאין בהם חיוב חלה. שם פט. וכרבינא:
"כרוך ותני, דיש (פירוש, נאמר בתורה דיש) - מה דיש
מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה ופועל
אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה -
פועל אוכל בו". כלומר: שלא נגמרה מלאכתו לדבר הנהוג
בו, אם למעשר בלבד נוהג בו - למעשר, אם לחלה - לחלה
(כפירש"י שם). (58) נתפדרו. (59) עיגולים של דבלה,
תאנים יבשות שהן כבושות בתבנית עגולה. (60) של יין.
(61) לעגל ולסתום החביות, והודיען שכבר נקבעו למעשר.
(62) משעה שיחלק בעיגולים ושלה הזגים והחרצנים מעל פי
החבית, כמבואר בפ"ג מהלכות מעשר הל' יד, טז.
(63) ודבר האסור לא זיכתה תורה (עיינ' משנה-למלך,
וב'מנחת חינוך' מצוה תקעו). (64) שכבר נקבעו למעשר.
(65) כיוון ששכרם סתם, סבורים היו ששכרם לתחילת
הדריסה בעיגולים או לסתום החביות שעדיין לא שלו הזגים
והחרצנים מעל פי החבית שעדיין לא נגמרה מלאכתם
למעשר ויוכלו לאכול מהם, ועל דעת כן נשכרו, לפיכך
מעשר ומאכילם (מגיד-משנה). (66) "רעך" ולא של הקדש
(שם פז:).

1 ז. שְׁכָר פּוֹעֵלִין לַעֲשׂוֹת בְּנִטְעָה רְבִיעִי שְׁלוֹ - הָרִי אֵלו
2 לֹא יֹאכְלוּ. וְאִם לֹא הוֹדִיעָם.⁶⁸ - פּוֹדֶה וּמֵאֲכִילָן.⁶⁹

(67) פירות אילן בשנה הרביעית לנטיעתו שאינם נאכלים
אלא בירושלים או פודה הפירות ומעלה הדמים לירושלים,
כמבואר בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע רבעי הל' ד.
(68) שהם של נטע רבעי. (69) שהרי זה כמקח טעות,
שאלמלי הודיעם - שמא לא היו נשכרים (שם צב:).

3 ח. הַקּוֹצֵר וְהַדֹּשׁ וְהַזֹּרֵה וְהַבּוֹרֵר וְהַמוֹסֵק.⁷⁰ וְהַבּוֹרֵר
4 וְהַדּוֹרֵף.⁷¹ וְכָל פִּיּוּצָא בְּמִלֵּאכּוֹת אֵלוֹ - הָרִי הֵם
5 אוֹכְלִין מִן הַתּוֹרָה.⁷²

(70) בזיתים. (71) בענבים. (72) שעדיין לא נגמרה
מלאכתם, או למעשר או לחלה.

6 ט. שוֹמְרֵי גִתוֹת.⁷³ וְעֲרָמוֹת.⁷⁴ וְכָל דָּבָר הַתְּלוּשׁ.⁷⁵ מִן
7 הַקָּרְקַע שֶׁעֲדִין לֹא נִגְמְרָה מְלֵאכְתּוֹ לְמַעַשֵׁר - אוֹכְלִין
8 מִהֶלְכוֹת מְדִינָה.⁷⁶ שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֵינוֹ פּוֹעֵשׂ מַעֲשֶׂה.⁷⁷
9 אֲבָל אִם עָשָׂה בְּאִיבָרָיו, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּרַגְלָיו, אֲפִלּוּ
10 בְּכֶתֶפָיו - הָרִי זֶה אוֹכֵל מִן הַתּוֹרָה.⁷⁸

(73) גתי יין. (74) תבואה. (75) שבדבר המחובר, כבר
נתבאר למעלה (הל' ד) שאין אוכלים כלל. (76) מצד
המנהג שכבר נהגו כן, ולא מן התורה. (77) ומשום כך אין
אכילתם מן התורה (שם, כשמואל). (78) שנאמר "כי תבא
בכרם רעך" (ולא נאמר "כי תבא לבצור בכרם רעך" -
תו"ט) משמע "בכל מאי דעביר" ואפילו בכתפיו (שם צא:
כדברי תנא-קמא).

11 י. הִיָּה עוֹשֶׂה בְּתָאנִים - לֹא יֹאכַל בְּעֲנָבִים,⁷⁹ בְּעֲנָבִים
12 - לֹא יֹאכַל בְּתָאנִים; שְׁנָאֵמָר: בְּכֶרֶם וְאֲכַלְתָּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ט אייר - ספר משפטים - הלכות שכירות קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קטנים¹¹⁹ - אינו יכול לפסק עליהם שלא יאכלו; 17
שאין אוכלין משל אביהן¹²⁰ או משל 18
אדניהם¹²¹, אלא משל שמים¹²². 19

(114) שנשכר. (115) הכנענים. (116) תמורת כסף -
ובידיעתם. (117) שהרי מחלו. (118) שהוא מתנה על
אכילתם. (119) שאין בהם דעת ואינם בני מחילה.
(120) הבנים. (121) העבדים. (122) והתורה לא זיכתה
אלא לפועל עצמו ולא לאביו או לאדוניו, ולפיכך אינו יכול
לפסוק על אכילת הקטנים, שהרי אינם בני דעת למחול על
זכותם שזיכתה להם התורה (שם צב: צג:).

יום ש"ק כ"ט אייר ה'תש"פ

פרק שלשה עשר

(1) מבאר שבהמה אוכלת במה שהיא עושה כמו שנאמר
בתורה "לא תחסום שור בדישו".

א. הבהמה אוכלת כל זמן שהיא עושה בגדולי 20
קרע², בין במחבר בין בתלוש³. ואוכלת ממשאוי 21
שעל גבה עד שתהיה פורקת⁴. ובלבד שלא יטל⁵ 22
בידו ויאכילה⁶. 23

(2) בבא מצינא פח: (3) כמו הפועל ובהתאם לפרטי הדין,
שנתבארו למעלה בפרק י"ב הלכה א והלכה ב.
(4) מפורקת, ולאחר שפרקה אינה אוכלת, שאין הבהמה
אוכלת אלא בשעה שהיא בעבודה. (5) החמר. (6) שם
צב. אכילת שור בתלוש למדנו מהכתוב (דברים כה, ד):
"לא תחסום" ולא הזהירה תורה אלא על החסימה, ולא
התירה להאכילה בידיים.

ב. כל המונע הבהמה מלאכל בשעת מלאכתה⁷ - 24
לוקה; שנאמר: לא תחסם שור בדישו. אחד שור 25
ואחד כל מיני בהמה וחיה⁸, בין טמאין בין טהורין, 26
ואחד הדישה ואחד כל שאר המלאכות של גדולי 27
קרע⁹, ולא נאמר שור בדישו אלא בהרה¹⁰. 28
והחוסם את הפועל¹¹ - פטור¹². אחד החוסם אותה 29
בשעת מלאכה¹³ ואחד החוסם אותה מקדם ועשה 30
בה מלאכה והיא חסומה¹⁴, אפילו חסמה בקול¹⁵ - 31
לוקה¹⁶. שכר בהמה וחסמה ודש בה - לוקה, 32
ומשלם¹⁷ לפעלים¹⁸ ארבעה קבין לפרה ושלושה 33
קבין לחמור¹⁹; שמשעת משיכה נתחייב במזונותיה, 34
ואינו חייב מלקות עד שידוש בה חסומה²⁰. 35

~ נקודות משיחות קודש ~

"אפילו חסמה בקול לוקה".

הגם שיש הבדל כללי בין מחשבה ודיבור ובין מעשה,
שמחשבה ודיבור מבטאים עניינים הנמצאים בתוך האדם
אבל אין להם שייכות ובוודאי לא פעולה עם החוץ, מה-
שאינן המעשה שאינו חלק מהאדם כ-אם פעולה
הנפעלת מוחצה לו, בכל זאת, ישנו הבדל גדול בין דיבור ובין

(92) אכילה מרובה יתר על שבעו. (93) בגמרא שם, דרשו:
"שבעך, ולא אכילה גסה". (94) שם צא: (95) מאכילה -
כשהוא עושה בכרם, שחלק מפירותיו רעים וחלק יפים.
(96) עד הגיעו לעשות במקום היפים. (97) כל שבעו מהם,
כלומר אין הפועל חייב לחלק שיעור שבעו שמותר לאכול
- בין היפים והרעים לפי חשבון, זאת-אומרת שיאכל מאלה
ומאלה חלק מתאים לשיעור העבודה בהם, אלא אוכל כל
שבעו ממה שהוא חפץ. (98) קישואים. (99) תמרים.
(100) שהוא ששית מדינר, ששש מעות כסף יש בדינר
(כחכמים במשנה, שם צב.). (101) ב'ספרי' דברים (רסו):
וחכמים אומרים: "שבעך" - מלמד שאוכל פועל יותר
משכרו. כלומר, גבול אכילת הפועל קבעה התורה בשיעור
שביעתו בלא שיעור שכרו. (102) שימנעו מלשכרו
(במשנה, שם). (103) של ארבעה או חמשה אנשים.
(104) שיעור שבעו. (105) ב"מ צג.

יב. הפועלים שלא הלכו שתי וערב בגת¹⁰⁶ - אוכלין 1
ענבים ואין שותין יין, שעדין אינן עושין אלא 2
בענבים בלבד¹⁰⁷. ומשידרכו בגת ויהלכו בה שתי 3
וערב - יש להן לאכל מן הענבים ולשתות מן 4
התירוש, שהרי הן עושין בענבים ובין¹⁰⁸. 5

(106) דרכם להטיל ענבים בגת ודורכים ברגליהם על הגת,
ועד שלא הלכו בה שתי וערב (לאורך ולרוחב) אין
מלאכתם ניכרת ביין אלא בענבים. (107) ואין הפועל אוכל
אלא מהמין שהוא עושה בו, כמבואר למעלה (הלכה י).
(108) שם צא:

יג. פועל שאמר: תנו לאשתי ובני מה שאני 6
אוכל¹⁰⁹, או שאמר: הריני נותן מעט מזה שנטלתי 7
לאכל¹¹⁰ לאשתי ובני - אין שומעין לו; שלא זכתה 8
תורה אלא לפועל עצמו¹¹¹. אפילו נזיר¹¹² שהיה 9
עושה בענבים, ואמר: תנו לאשתי ובני - אין 10
שומעין לו¹¹³. 11

(109) המגיע לי בזכותי לאכול. (110) כלומר, מזה שכבר
הם בידו וזכיתי בו (עיי' 'טור' סי' שלז). (111) "מה שהוא
לועס ואוכל, אין לו כח ליתן כלום" (לשון ה'תוספות' שם
צב. בד"ה אי אמרת) שהפועל משל שמים הוא אוכל, ולא
משלו (ספק בגמ' שם, ופסק רבינו שמשל שמים הוא אוכל)
כלומר, זכותו של הפועל לאכול הפירות אינה הופכת לתנאי
בשכירות שיהיה דינה כתוספת שכר וכקנינו, ומתוך כך יוכל
להעביר זכותו לאשתו ולבניו, אלא משל שמים הוא אוכל
שזיכתה לו התורה ולא זיכתה אלא לפועל עצמו.
(112) שאסור באכילת ענבים, ואם לא יתן לאשתו ולבניו -
יפסיד. (113) שם. שלא זיכתה התורה אלא לפועל עצמו,
וכשאנו רואי לאכול - איבד זכותו.

יד. פועל שהיה עושה¹¹⁴ הוא ואשתו ובניו 12
ועבדיו¹¹⁵, והתנה עם בעל הבית שלא יאכלו¹¹⁶ 13
ממה שהן עושין, לא הוא ולא הם - הרי אלו 14
אינן אוכלין¹¹⁷. במה דברים אמורים? 15
בגדולים, מפני שיש בהם דעת והרי מחלו; אבל 16

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁל יִשְׂרָאֵל²⁴ - אֵינוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם כֹּחַ תַּחֲסֹם²⁵. אָמַר
לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים: חֲסֹם פְּרִתִּי וְדוֹשׁ בָּהּ²⁶; יֵשֶׁב לָהּ
קוֹץ²⁷ בְּפִיהָ וְדֹשׁ בָּהּ, וְהָרִי אֵינָהּ אוֹכֵלֶת; הִרְבִּין לָהּ
אֲרִי²⁸ מִבְּחוּץ, אוֹ שֶׁהִרְבִּין בְּנָהּ מִבְּחוּץ²⁹; הָרִי
שָׁמָּה וְאֵינוֹ מִשְׁקָה אוֹתָהּ³⁰; פָּרַס עוֹר עַל גִּבִּי
הַדִּישׁ³¹ כִּדִּי שֶׁלֹּא תֹאכַל - כָּל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ אֲסוּר,
וְאֵינוֹ לֹקֵהָ³². הִנֵּה הַדָּבָר שֶׁהִיא עוֹשָׂה בּוֹ רַע לְבָנֶי
מַעֲיָה וּמִזִּיקָהּ, אוֹ שֶׁהִיתָה חוֹלָה וְאִם תֹּאכַל מִזֶּה
מִתְרַתֵּת - מִתֵּר לְמִנְעָה; שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תוֹרָה אֶלָּא
עַל הַנֶּאֱמָרָה³³, וְהָרִי אֵינָהּ נִהְיָתָה³⁴.

(21) שם צ. (22) ואפילו התבואה של האיני יהודי.
(23) שלא תחסום שור בדישו, סתמא נאמר, בכל שור ודישה
שהיא (סמ"ע שלח סעיף קטן יא.) (24) על פי הוראתה של
הישראל. (25) שאין כאן מעשה חסימה ביד הישראל. אך
אם התבואה של ישראל אסור ואינו לוקה כמו שמבאר רבינו
בסמוך. (26) דישתי, זאת אומרת בתבואת הישראל
ואמירה לגוי לעשות בשביל ישראל מעשה, שהישראל אסור
בה - אסורה מדבריהם, כשם שאמרו לענין שבת "אמירה
לנכרי שבות" (שם). (27) מאלי - אבל הושיב לה קוץ
לוקה שהרי זו מעשה חסימה גמור (גמרא שם).
(28) ולא יאמתו אינה אוכלת. בגמרא שלפנינו כתוב: "הרביץ
לה חסימה מעלייתא (מעולה) היא? אלא רביץ לה ארי
מבחוץ". והכסף משנה מסתמך על גירסא זו ומתקן הגירסא
כאן "רביץ" במקום "הרביץ". וגם הלחם משנה דעתו נוטה
לתקן כך. (29) ומרוב הגעגועים לבנה אינה אוכלת. ואין
בזה משום מעשה חסימה גמור כמו בהרביץ ארי, משום
שאינה נמנעת לגמרי מלאכול, אלא ממעטת באכילתה
(תוספות שם דיבור המתחיל עמד). (30) ומחמת הצימאון
אינה אוכלת. (31) "ואינה רואה את הדישה מי קרינא ביה
(האם זה נקרא) בדישו או לא" (רש"י שם). (32) שורת
שאלות בגמרא (שם) שלא נפתרו, ולפיכך פסק רבינו - אסור
ואינו לוקה. (33) ולתועלתה. (34) אם תאכל.

ד. פָּרָה³⁵ שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא כֹּהֵן דָּשׁ בָּהּ³⁶ בְּתוֹמָה³⁷
וּבְתוֹמָתָהּ מַעֲשֵׂר שֶׁל וְדָאִי³⁸, וְכֵן פְּרוֹת הַדִּשּׁוֹת
בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי³⁹, וּפְרוֹת⁴⁰ הַמְּהֻלְכּוֹת עַל הַתְּבוּאָה לְפִי
שְׁרִיט⁴¹ לָהֶן הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ עוֹבֵר עָלֵיהֶן מִשּׁוּם כֹּחַ
תַּחֲסֹם⁴². אֲכָל מִפְּנֵי מִרְאִית הָעֵין⁴³, אִם הָיוּ דִּשּׁוֹת
בְּתוֹמָהּ וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי - מִבֵּיא מַעַט מֵאוֹתוֹ הַמִּין
וְתוֹלָה לָהֶן בְּקֶרֶטְטָלִין⁴⁴ שֶׁבְּפִיהֶן.

(35) שם צ. (36) חסומה. (37) כגון שהקדימו וקראו שם
תרומה ומעשר בעודם שיבולים (רש"י שם). (38) של טבל
וודאי, שאסור להאכיל פרת ישראל מהן, כמבואר בפרק ט
מהלכות תרומות הלכה ח: "כהן ששכר בהמת ישראל אף
על פי שהוא חייב במזונותיה לא יאכילנה תרומה מפני
שאינה קניין כספו". (39) שם, שהוא ממון גבוה (כמבואר
בפרק ג מהלכות מעשר שני הלכה יז) ואין אני קורא בו
"בדישו". (40) שהן חסומות. (41) עיוות, עיקום מלשון
הכתוב (במדבר כב, לב) כי ירט הדרך לנגדי (וכפירוש הרב

מחשבה. כי אותיות המחשבה הן רוחניות ודקות ואין להן
שייכות למעשה, ולכן המחשבה היא רק באדם עצמו ואין
לה כל אפשרות לפעול אצל הזולת. מה שאין-כן הדיבור
שנוצר מהבל גשמי על ידי חמש מוצאות הפה יש לו שייכות
לפעולת האדם, ולכן "עקימת שפתיו הוי מעשה".

זהו גם ההסבר לתוס' בסנהדרין המסביר את ההבדל שבין
עדים זוממין לבין "חסמה בפה" שהדין הוא שלוקה, כי
מעשה הנגרם על ידי דיבורו של אדם הוא כמו המשך
לדיבור, ומכיוון שעקימת שפתיו הוי מעשה הרי שמעשה
הדיבור יצר את המעשה שנוצר בפועל, ולכן "חסמה בפה"
חייב.

מה שאין-כן בעדים זוממים אי אפשר לחייבם על
המחשבה בלבד, הגם ש"ישנם בראיה" ומעידים על שראו
את פלוני עושה מעשה פלוני, אי אפשר שתחשב הראיה
כמעשה.

(לקו"ש ח"א ע' 83)

(7) כגון "שתדוש בגורן או שתישא תבן על גבה ממקום
למקום" (לשון רבינו בספר המצוות לאוין ריט, וראה מגיד
משנה בהלכה א.). (8) בבא קמא נד: (9) סיפרי דברים,
רפז, ועיין בבא מציעא פט. (10) רגיל להיות, זאת אומרת
מצוי הוא השימוש בשור לעבודה, ומשתמשים בו בדרך
כלל לדישת תבואה. (11) לאכול בשעה שהוא עושה
במלאכה - שהפועל אוכל ממה שהוא עושה בהם, כמבואר
למעלה בפרק י"ב. (12) בבא מציעא פח: "כנפשך (כן
נאמר בפועל ואכלת ענבים כנפשך) כנפשו של פועל, מה
נפשו (ברצונו) אם חסמתו פטור אף פועל אם חסמתו (חסמו
בעל הבית בעל כורחו) פטור". וכתב הטור (סימן שלז)
"ודווקא לענין מלקות קאמר שהוא פטור אבל איסורא
איכא אם חסמו בעל כורחו". (13) בשעה שהיא כבר
במלאכה. (14) שם צ: "בשעת דישה לא תהא חסימה".
(15) "כשהייתה שוחה לאכול היה גוער בה" (לשון רש"י
שם). (16) אף על פי שלא שאין בו מעשה אין לוקים
עליו. וטעמו של דבר, מפני שעקימת פיו בחסימה היא
כמעשה, שעל ידי קולו הבהמה נחסמת ואינה אוכלת
כשהיא דשה (כרבי יוחנן שם. ראה תוספות דיבור המתחיל
רבי יוחנן). ואין מכאן סתירה למה שמתבאר מדברי רבינו
(בפרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב) שאין לוקין על
עקימת שפתיים שלא אמרו אין לוקין אלא בדיבור שאינו
בא לכלל מעשה (מגיד משנה). (17) שם צא. (18) בעד
כל יום ויום. (19) כך שיערו חכמים כמות האכילה ליום
של פרה ושל חמור. (20) כלומר, משום כך אין לפוטרו
מן התשלומין על פי הכלל שאין אדם לוקה ומשלם
(כתובות לג), לפי שחייב התשלומים והמלקות אינם באים
כאחת, שהרי נתחייב כבר במזונותיה לפני שבא לכלל חיוב
מלקות ולא אמרו אין לוקים ומשלמים אלא כשהם באים
כאחד, כמבואר בפרק ג מהלכות גניבה (שם צא.).

ג. יִשְׂרָאֵל²¹ הִדֵּשׁ בְּפִרְתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים²² - עוֹבֵר

מִשּׁוּם כֹּחַ תַּחֲסֹם²³. וְהָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים הִדֵּשׁ בְּפִרְתּוֹ

"אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום... שהרי יחלש כוחו... כו' ולא יעשה מלאכה בכח".

ובהלכה ז' כתב: "...שלא יגזול את בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה.. כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו".

ויש לומר שלשיטת הרמב"ם הם שני דינים שונים, ולכן חילקם לשתי הלכות. הראשון, הוא דין בחפצא של העבודה שאם יעשנה בחלישות כח ובתשישות הגוף יחסר בגוף המלאכה שעליו לעשות. אבל הדין השני אינו מדבר בפועל תשוש אלא בא להדגיש שצריך לעבוד בכל כוחו מצד התחייבותו האישית של הפועל כלפי בעל הבית, ועניין זה נוגע פחות לחפצא של המלאכה ויותר לחיוב הגברא, והוא עניין שבין הפועל לבעל הבית ולא בחפצא של גוף המלאכה עצמה.

מהרש"אין-כן האדמו"ר הזקן בשו"ע שלו חיבר את שני הדינים "אין הפועל רשאי כו'" ו"כדרך שבעל הבית מוזהר כן העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעל הבית כו' וכן חייב לעבוד בכל כוחו" בהלכה אחת כי לשיטתו אינם שני דינים שונים אלא שיסוד שניהם אחד הוא, היינו ההתחייבות האישית של הפועל כלפי בעל הבית ולא פגם בחפצא של המלאכה עצמה. כי גם מה שעבד בתשישות כח הוא לא בגדר גזילת מלאכתו של בעל הבית אלא רק "גרם" הנגרם מזה שלא יוכל לעשות מלאכתו של בעל הבית בכח.

(על פי לקו"ש חכ"ה ע' 144)

(48) שם. (49) קודם השכרת הפרה. (50) שם. (51) אגודות קש. (52) שם. (53) רוטב של דגים כבושים. (54) לאחר אכילת הפת, כי באותה שעה שהוא אוכל הפת הרי אסור הוא באכילת הענבים עם פת כמו שנתבאר למעלה פרק י"ב הלכה י'. (55) תוספתא שם פרק ח. (56) שבביתו.

ז. כְּדֶרֶךְ שְׂמֻזָּהּ בַּעַל הַבֵּית שֶׁלֹא יִגְזֹל שָׂכָר עֲנִי⁵⁷
וְלֹא יַעֲבֹבֵנו⁵⁸, כִּן הָעֲנִי מִזְהָר שֶׁלֹא יִגְזֹל מְלֶאכֶת¹⁶
בַּעַל הַבֵּית וַיִּבְטֹל מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן, וּמוֹצִיא¹⁷
כָּל הַיּוֹם בְּמִרְמָה, אֲלֵא חֵיב לְדַקֵּק עַל עֲצָמוֹ בְּזִמְנָה¹⁸
שֶׁהִרְיָהּ הַקִּפִּידוֹ עַל בְּרָכָה רַבִּיעִית שֶׁל בְּרַכַּת הַמְּזוֹן¹⁹
שֶׁלֹא יִכְרֹךְ אוֹתָהּ⁶⁰. וְכֵן חֵיב לַעֲבֹד בְּכָל כּוֹחַ. שֶׁהִרְיָ²⁰
יַעֲקֹב הַצַּדִּיק אָמַר: כִּי בְּכָל פְּחִי עֲבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן.²¹
לְפִיכָךְ נָטַל שָׂכָר זֹאת אֵף בַּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁנֵאמַר:²²
וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד.²³
24

"שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כוחי עבדתי את אביכן לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד".

אברהם בן עזרא (שם) כלומר פרות המהלכות בדרך ודורות על התבואה לא למגמת דישה, אלא לפי שעיוותו דרכם ועלו על התבואה (ריטב"א בשיטה מקובצת בבא מציעא פט:). (42) שם פט: ז'. "פרות המרכסות בתבואה והדרשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום בל תחסום" ומפרש רבינו "מרכסות" הוא מלשון "והרכסים לבקעה" (ישעיה מ, ד) שפירושו (לפי הרב אברהם בן עזרא שם) מקום מעוות, וכן אמרו בירושלמי (תרומות פרק ט הלכה א) "בדישו" ולא בדרכו. כלומר, לא דרך הליכתה (מגיד משנה בשם הרמב"ן). (43) שלא יאמרו, שהוא דש בפרה חסומה. ובפרות המהלכות אין צריך לכך שהלא אינם לשם דישה שם (לחם משנה). (44) כעין שק שתולים בצוואר הבהמה והיא אוכלת ממה שבתוכו (שם).

ה. הָדֵשׁ בְּמַעֲשֶׂר שְׁנֵי שָׁל דְּמַאי⁴⁵ וּבְתְרוֹמַת מַעֲשֶׂר¹
שָׁל דְּמַאי וּבְגִדְוִלִי תְרוֹמָה⁴⁶ - עוֹבֵר מְשׁוּם בַּל²
תַּחֲסֹם⁴⁷.³

(45) תבואת עמי הארץ שספק לנו אם הפריש ממנה מעשרות וגזרו חכמים להפריש ממנה תרומת מעשר ומעשר שני כמבואר בפרק ט מהלכות מעשר הלכה א"ב. דמאי, מלה מורכבת: "דא מאי" כלומר, פירות אלו מה הם? מעושרים או לא? (רבינו בפירוש המשנה ברכות פרק ז משנה א). (46) שזרע תרומה, וגזרו חכמים עליהם שיהיו אסורים לזרים כתרומה, כמבואר בפרק י"א מהלכות תרומה הלכה כא. (47) שם ז'. לפי שמדברי תורה, חולין גמורים הם. ורבינו שם בהלכה כח בדין דש בגידולי תרומה מוסיף: "וכיצד יעשה? (לקיים דבר תורה שלא יחסום וגם גזירת חכמים שלא להאכיל) תולה כפיפות בצוואר הבהמה ונותן לתוכן מאותו המין נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכילה את התרומה". [בשיטה מקובצת מפרש שנותן כדי שיעור אכילתם דהיינו ארבעה קבים לפרה ושלושה לחמור (כמו שנתבאר למעלה הלכה ב)] ומה שכתב רבינו בהלכה ד: "מביא מעט מאותו המין", היינו, דווקא בדש בתרומה וודאית, שמותר לחסום ותולה הכפיפה משום מראית עין ומשם כך אינו מחוייב להאכיל את הפרה כדי אכילתה (וראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ח).

ו. רִשְׁאֵי⁴⁸ בַּעַל הַפְּרָה⁴⁹ לְהַרְעִיב פֶּתְרוֹ וּלְסַגֵּף, כְּדִי⁴
שֶׁתֵּאכַל הַרְבֵּה מִן הַדִּישׁ; וְרִשְׁאֵי⁵⁰ הַשּׁוֹכֵר לְהֶאֱכִילָהּ⁵
פְּקִיעֵי עֲמִיר⁵¹, כְּדִי שֶׁלֹא תֵאכַל הַרְבֵּה מִן הַדִּישׁ.⁶
פִּיּוּצָא בּוֹ: רִשְׁאֵי בַּעַל הַבֵּית לְהַשְׁקוֹת פּוֹעֲלִים יִין,⁷
כְּדִי שֶׁלֹא יֵאָכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה; וְרִשְׁאֵי⁵² פּוֹעֲלִין⁸
לְטַבֵּל פֶּתֶן בְּצִיר⁵³, כְּדִי שֶׁיֵּאָכְלוּ עֲנָבִים הַרְבֵּה⁵⁴. אֲבָל⁹
אֵין הַפּוֹעֵל⁵⁵ רִשְׁאֵי לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתוֹ בְּלִילָה¹⁰
וּלְהַשְׁכִּיר עֲצָמוֹ בַּיּוֹם, אוֹ לְדוֹשׁ בְּפֶתְרוֹ עֲרֻבִית¹¹
וּלְהַשְׁכִּירָה שְׁחִרְתִּי. וְלֹא יִהְיֶה מְרַעִיב וּמְסַגֵּף עֲצָמוֹ¹²
וּמֵאֲכִיל מְזוֹנוֹתָיו⁵⁶ לְבָנָיו, מִפְּנֵי גִזְלֵי מְלֶאכֶתוֹ שֶׁל¹³
בַּעַל הַבֵּית; שֶׁהִרְיָ תַשֵּׁשׁ כּוֹחַ וְתִחַלֵּשׁ דַּעְתּוֹ, וְלֹא¹⁴
יַעֲשֶׂה מְלֶאכֶה בְּכַח.¹⁵

קסב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ט אייר - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וצריך להבין:

מלאכה; אכל אם שאל בהמה מחברו לחרש בה, ומתה כשהיא חורשת - הרי זה פטור. אכל אם מתה קדם שיחרש בה או אחר שחרש בה, או שרכב עליה⁵ או דש בה ומתה כשהיא דשה או בשעת רכיבה⁶ - הרי זה חייב לשלם⁷. וכן כל פיוצא בזה. וכן השואל⁸ בהמה מחברו לילך בה למקום פלוני, ומתה תחתיו⁹ באותה הדרך; או ששאל דלי למלאת בו, ונקרע בפבור בשעת מלוי; או ששאל קרדס לפצל בו עצים, ונשפור בעת שפצל בו מחמת הקצוע¹⁰; וכל פיוצא בזה - הרי זה פטור. שלא שאל אלא לעשות בו מלאכה זו, והרי לא שנה.

א. ספרו של הרמב"ם הוא (כדבריו בהקדמה לספר הי"ד) "ספר הלכות הלכות" ומה נוגע כאן להלכה שיעקב הצדיק נטל שכר אף בעולם הזה.

ב. מהו הלשון "יעקב הצדיק" שאינו רגיל ברמב"ם כלל, ומדוע לא כתב יעקב אבינו וכד'.

ג. הרי לכאורה סותר עצמו מניה וביה, שהרי אם הנהגתו של יעקב אבינו היתה מצד צדקות ולפנים משורת הדין (שלכן נטל שכר אף בעולם הזה) מדוע מביא ממנה ראיה להלכה ולהנהגת כל אדם.

והביאור בזה: אם לא הראיה שהביא מיעקב הצדיק, היינו יכולים לחשוב שהחייב הוא שלא לפגום בחפצא של מלאכת בעל הבית, כמו שכתב הרמב"ם בהלכה ו' שהעני מוזהר "מפני גזל מלאכתו של בעל הבית" אבל בהלכה ז' מחדש עוד עניין "וכן חייב לעבוד בכל כחו" שהוא גדר נוסף במחויבות האישית של הפועל לבעל הבית מצד הגברא, והזהירות בעניין האישית שבין הפועל לבעל הבית מרומזת במילים "יעקב הצדיק".

ובזה שהוסיף "לפיכך נטל שכרו אף בעולם הזה" מדגיש שזהו שכר על עבודתו, שהרי את "ויפרוץ האיש מאד מאד" פעל יעקב אבינו על ידי ש"בכל כחי עבדתי את אביכן", ומכאן הראיה שגם העניין השני שמצד הגברא היינו העבודה "בכל כחו" היא עניין להלכה ולהנהגת כל אדם.

(על פי לקו"ש חכ"ה ע' 139)

57) כלשון הכתוב (דברים כד, יד) "לא תעשוק שכיר עני". ובהווה הכתוב מדבר שהעניים והאביונים והגרים משכירין עצמם" (רמב"ן שם). 58) לא ילין שכרו. 59) ברכת הטוב והמטיב. 60) הפועל כלל (וכן הוא כולל את הברכה השלישית בתוך השנייה) כדי שלא יבטל מלאכת בעל הבית (ברכות טז. פרק ב מהלכות ברכות הלכה ב).

סליקו ליהו הלכות שפירות

הלכות שאלה ופקדון

- יש בכללן שתי מצות עשה. ראשונה - דין השואלים. שנייה - דין שומרי חנם.
- ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מבאר דין שואל.

- א. השואל² כלים או בהמה וכיוצא בהן משאר מטלטלין מחברו, ואבד או נגנב, אפילו נאנס אנס גדול³, כגון שנשברה הבהמה או נשבת או מתה - חייב לשלם הכל; שנאמר: וכי ישאל איש מעם רעהו וגו' ונשפור או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם. במה דברים אמורים? כשנאנס שלא בשעת

(2) משנה בבא מציעא צג. "שואל משלם את הכל". (3) שאין ביד השואל למונעו. (4) רבינו מחלק כאן בין מתה בשעת מלאכה, לבין שלא בשעת מלאכה. ותמהו עליו הרמב"ן והרשב"א, שהרי לא מצאנו בגמרא הבדל כזה, אלא הבדילו (שם צו:). בין מתה מחמת מלאכה ובין לא מחמת מלאכה, ודחו דברי רבינו מהלכה (מגיד-משנה). [והריב"ש בתשובותיו סי' תקנ מברר שיטת רבינו, ואומר שלא נטה כלל מההלכה שנאמרה בפירוש בגמרא שם, שמתה מחמת מלאכה פטור, ושלא מחמת מלאכה חייב, אלא שהוא מוסיף ומבאר כיצד אנו יודעים שהמלאכה גרמה למיתת הבהמה, ומלמדנו, שאם מתה בשעת המלאכה יש לתלות שמחמת המלאכה מתה, אע"פ שלא ראינו שנתייגעה, ואם מתה בשעת מלאכה - אין תולין במלאכה ואע"פ שנתייגעה (דברי הריב"ש מובאים כאן בסוף-משנה ובלחם-משנה, ונפלה שם טעות בציון מספר הסימן. והנכון כמו שכתבנו). ורוב הפוסקים חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאם נתעייפה אגב מלאכתה שלשמה השאילה, ומתה אפילו שלא בשעת מלאכה - פטור]. וטעמו של דבר, למה מתה מחמת מלאכה פטור, מבואר בריב"ש שם: מפני שהמשאיל גרם למיתתה בזה שהשאילה למלאכה קשה שהיא למעלה מכוחותיה. וכן כתב הסמ"ע בחו"מ סי' שמ, ס"ק ג. (5) ושינה למלאכה יותר קלה מחרישה. וכן דישה קלה יותר מחרישה. (6) בבא זו כוללת שני דינים: א. השואל לא שינה את המלאכה שלצורכה שאל, והבהמה מתה שלא בשעת מלאכה; ב. מתה בשעת מלאכה, אלא שהשואל שינה, ובמקום לחרוש רכב או דש, ובכך השינוי הוא לטובת הבהמה. הדין הראשון נתבאר בהערות להלכה הקודמת ע"פ תשובת הריב"ש, ובדין שינוי ממלאכה חמורה לקלה משמיענו רבינו רבותא, שאפילו אם מתה בשעת המלאכה הקלה, ומתקבל על הדעת שאילו העסיקה בחמורה בוודאי היתה מתה, אף-על-פי-כן אין דנים אותה כמתה מחמת מלאכה וחייב לשלם, ומכל-שכן אם מתה שלא בשעת רכיבה או דישה, שהרי במקרה כזה אפילו אם לא שינה מחייבו רבינו, כמבואר למעלה (ע"פ הלחם-משנה, ובזה מסולקת תמיהת הכסף-משנה). מקור דין שינוי - בגמרא שם צו: (7) כל הדינים מכאן עד סוף ההלכה - מבוארים בגמרא שם. (8) בשעה שהוא רוכב עליה, אבל אם מתה שלא בשעת רכיבה - חייב. (9) [בכל הדינים שלמעלה, חילק רבינו בין בשעת מלאכה ללא בשעת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ט אייר - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עולם ולא נתן כלום; והשוכר קנה הגוף לפרותיו
עד זמן קצוב בדמים שנתן, והשואל קנה הגוף
לפרותיו עד זמן קצוב ולא נתן כלום; כשם שהנותן
במוכר שאינו יכול לחזור בו לעולם²⁶, כך המשאיל²⁷
במשפיר²⁸ שאינו יכול לחזור בתוך הזמן. הניח להם
אביהם פרה שאולה ומתה - אין חיבין באנשיה²⁹.
חשבו שהיא של אביהם, טבחה ואכלה³⁰ -
משלמין דמי בשר בזול³¹. ואם הניח להם אביהם
נכסים³², ומתה או שטבחה - משלמין את דמיה
מנכסיו³³.

(20) בלי קביעת זמן החזרה. (21) יכול הוא לקחת בחזרה.
(22) ולא אמרו (מכות ג:) סתם הלוואה שלושים יום אלא
בהלוואת כסף, שניתנה להוצאה, אבל שאלה שהשואל צריך
להחזיר את הדבר ששאל, אין לה זמן כלל. וכן גם דעת
רש"י במס' שבת דף קמח. [ורבינו-תם (ב'תוספות' שם)
חולק ואומר שגם סתם שאלה היא שלשים יום, ומביא ראיה
ממה שאמרו (מנחות מד.) טלית שאולה - פטורה מן
הציצית כל שלשים יום. ראה ב'תוספות' שם ישוב שיטת
רש"י, וראה גם רא"ש מכות שם, והגהות מיימוניות כאן].
(23) כרבי אלעזר (בבא-קמא עט.): "כדרך שתקנו משיכה
בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרים" (מגיד-משנה).
[ב'תוספות' שם ד"ה תיקנו, כתבו שרבי אלעזר מודה, שמן
התורה יכול המשאיל לחזור בו, וחכמים תיקנו שהשואל
יקנה במשיכה, אולם דעת רבי אמי (בבא-מציעא עט.)
שקונה מן התורה, שאם לא כן, למה אמר (שם) שהמשאיל
קדרום של הקדש מעל, וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה
(מפני שיצא לחולין ע"י מעילה של המשאיל)? הלא השואל
לא קנה את הקדרום, ואם כן לא עשה המשאיל כלום. ויוצא
מזה שהחומרא שהטילו חכמים על המשאיל, מביאה קולא
שמתירה לכל אדם ליהנות מהקדרום. ומאחר שרבינו פוסק
(בהלכות מעילה פ"ו ה"ד) כרבי אמי, ברור שאינו סובר
כרבי אלעזר. ע"פ סברת 'תוספות' זו, רצוי יותר להסמיך
דברי רבינו כאן על רב אמי ולא על רבי אלעזר].
(24) כרבא, בכתובות לד: (25) יש ללמוד דין זה מסברא
הגיונית. (26) אף-על-פי שהמקבל לא נתן כל דבר תמורת
החפץ. (27) שנתן לזמן קצוב ללא תמורה. (28) שקיבל
תמורה בעד זכות השימוש במשך זמן מסוים. סברתו זו
משמשת הסבר לתקנת קנין משיכה (מגיד-משנה).
(29) לפי שהם לא שאלו את הפרה ולא קיבלו עליהם
אחריות אונסין, אבל חייבים בגניבה ואבידה כשוכר, שהרי
הם רשאים להשתמש בה, ואפילו לא השתמשו בה יש להם
טובת הנאה מזה, שהרשות בידם להשתמש בה (מגיד-
משנה). המדובר כשלא ירשו כלום מאביהם. ואם ירשו -
יבואר דינם בסמוך. (30) המשך דברי רבא, שם.
(31) פחות שליש משויו (בבא-בתרא קמז: וראה רבינו בפ"ו
מהלכות זכיה ומתנה הכ"ג בשם הגאונים). (32) בגמרא
שם כתוב "אחריות נכסים". פירוש, קרקעות, שהרי מדין
הגמרא בעל החוב אינו גובה ממטלטלין של יתומים
שהוריש להם אביהם, ורבינו שינה וכתב: נכסים, בהתאם
לתקנת הגאונים (ראה הלכות מלוה ולוה פ"א ה"א) לגבות

מלאכה, ולא הזכיר כלל "מחמת המלאכה". וכאן שינה
והוסיף המלים "מחמת הביקוע", ואולי התכוון בזה
לביאורו של הריב"ש שהבאנו למעלה].

ב. השואל בהמה¹⁰ מחברו ומתה, וטען השואל
שבשעת מלאכה מתה, אם היה המקום ששאלה
לילך בו מקום שבני אדם מצויין שם - זביא ראיה
שמתה או נאנסה בשעת מלאכה, ושלא שנה בה¹¹,
ויפטר; ואם לא הביא ראיה - משלם. שאלה ממנו
למלאת בה עפר שפחרתו, שאין העדים מצויין
שם, או ששאל ממנו דלי למלאת בו הבור בתוך
ביתו, ונקרע בבור: אם הביא ראיה - יפטר אף
משבועה; ואם לאו - ישבע השואל שבועת
השומרים שמתה בשעת מלאכה ויפטר. וכן כל
פיוצא בזה.

(10) נתבאר למעלה בהלכות שכירות פ"ג ה"א. (11) ראה
לקמן פ"ד ה"א, ופ"ה ה"א בענין שבועה שלא שלח בה יד.

ג. השואל כלי¹² מחברו ונשבר - שמין לו¹³ כדרך
ששמין בנזקין¹⁴: אומדין כמה היה שוה שלם,
וכמה הוא שוה עתה, ומחזיר לו הכלי או הבהמה
השבורה, ומשלם הפחת. וכן אם מתה הבהמה -
מחזיר הנבילה, ומשלם הפחת.

(12) בבא-קמא יא. וב"מ צו: (13) אין מחייבים את השואל
לשלם כל דמי הכלי ויחזיק לעצמו את השברים, אלא אומדים
את הנזק כמו שמבאר רבינו בסמוך. (14) למדו חכמים
(בבא-קמא י:) מכמה פסוקים, שהמזיק משלם את ההפרש
שבין דמי הכלי השלם ובין שבריו.

ד. השואל בהמה¹⁵ - חיב במזונותיה משעה
שמשכה¹⁶ עד סוף ימי שאלתה. ואם פחש בשורה -
חיב לשלם מה שפחתה בדמיה¹⁷. פחש בשורה
מחמת המלאכה - פטור; וישבע שבועת השומרים¹⁸
שמחמת מלאכה פחשה¹⁹.

(15) מימרא של רב פפא, בבבא-מציעא צא. (16) משיכת
הבהמה גומרת את הקנין לשאלה (ראה למעלה הלכות
שכירות פ"ג ה"ב). (17) כרבא, שם צו: (18) בנקיטת
חפץ של קדושה (ספר תורה, תפילין). (19) ולא מיעט
במזונותיה. כאן שינה רבינו, וכתב: מחמת מלאכה ולא
בשעת מלאכה, כי אין אפשרות להכיר את ההכחשה בשעת
מלאכה.

ה. השואל כלי מחברו או בהמה סתם²⁰ - הרי
המשאיל מחזירו²¹ בכל עת שירצה²². שאלו לזמן
קצוב - פנין שמשך וזכה אין הפעלים יכולין
להחזירו²³ מתחת ידו עד סוף ימי השאלה. ואפלו
מת השואל - הרי הירשין משתמשין בשאלה עד
סוף הזמן²⁴. ודין הוא²⁵: הלוקח קונה הגוף קנן
עולם בדמים שנתן, ומקבל מתנה קנה הגוף קנן

קסד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ט אייר - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם אָרץ. אם קנו⁴² מיד המִשְׁאֵל על זה - הרי
השואל משתמש בו לעולם, עד שיתבטל הכלי
מלעשות מלאכתו, ויחזיר שִׁבְרֵו או שִׁירֵיו⁴³. ואין
השואל רשאי לחזר ולתקן הכלי או לעשותו פעם
אחרת.

41) גמרא שם: "אמר רב נחמן, שואל אדם בטובו לעולם".
ופירש שם הר"ף בשם גאון ז"ל: "ואמר לו בלשון הזה:
השאלני בטובתך כלי זה להשתמש בו, ולא קבע זמן
לחזירתו - ישתמש בו ואינו חייב להחזירו לבעליו". ורבינו
קיבל פירושו (ורש"י מפרש "בטובו" = כל זמן שהכלי
טוב). 42) גמרא שם. 43) אע"פ שאפשר לתקנם
ולהמשיך להשתמש בכלים, כמבואר בסמוך.

ט. האומר לחברו⁴⁴: השאלני שקת⁴⁵ זו של מים,
ונהרסה⁴⁶ - אינו יכול לבנותה⁴⁷. אמר לו: השאלני
שקת סתם, ונהרסה - יש לו לבנותה. אמר לו:
השאלני מקום שקת⁴⁸, אם קנו⁴⁹ מיד המִשְׁאֵל -
הרי השואל בונה והולך בקרקע המִשְׁאֵל עד
שתבוא לידי שקת שאפשר להשקות ממנה בהמתו
או ארצו, פמו שהתנה עם המִשְׁאֵל.

44) שם. 45) בגמרא: "גרגותא". סתם גרגותא האמורה
בכל מקום פירושה "באר", וכאן המדובר בבאר בנויה
באופן שמתאימה להשקות ממנה הבהמות והשדות.
46) ואינה ראויה להשקיה. 47) כמו בכלי, בסוף ההלכה
הקודמת. 48) מקום לחפור בו באר ולבנותה, ולהכשירה
להשקיה. 49) ואם לא קנו מידו יכול המִשְׁאֵל לחזור בו,
שהרי אין כאן אלא דברים ללא כל קנין (רש"י שם).
ב'נמוקי יוסף' מבאר בשם הריטב"א, שבגרגותא סתם צריך
גם כן קנין, כגון שטר או חזקה, ובלי קנין יכול המִשְׁאֵל
לחזור בו, אבל אינו צריך קנין סודר, ובדין "מקום באר"
צריך גם קנין סודר כדי להקנות לו את הזכות לחפור בו
כמה פעמים, לפי שבחפירה ראשונה לא זכה בכל השדה
(נמוקי יוסף' שם בשם הריטב"א), ונראה שגם רבינו
התכוון לזה. [כאן, וכן בדין השאלני בטובתך (בהלכה
הקודמת) מצריך רבינו קנין סודר ע"פ דברי הגמרא שם,
ובכל עניני שאלה אחרים לא כתב "אם קנו", ומספיקה
משיכה (ראה למעלה ה"ה). וברא"ש שם סי' לג, שואל: לפי
פירושם של הר"ף והרמב"ם, למה אין המשיכה מספיקה
והצריכו קנין סודר, ועוד הקשה מה מועיל קנין סודר יותר
מן המשיכה? הרא"ש מעדיף איפוא פירוש רש"י שם בדין
"בטובו לעולם", היינו שהתכוון לומר, שאפילו אם החזיר
את הכלי, יכול הוא לדרוש מהמִשְׁאֵל שיתננו לו שנית, ועל
זה אמרו שצריך קנין סודר, לפי שתוקף קנין המשיכה פקע
בשעה שהחזיר. ובדין גרגותא מפרש רש"י שצריך קנין,
מפני שאין כאן משיכה אלא דברים בלבד ויכול לחזור בו].

י. השואל⁵⁰ פנדק מחברו: ללינה - אין פחות מיום
אחד; לשביתה⁵¹ - אין פחות משני ימים;
לנשואים⁵² - אין פחות משלשים יום. שאל חלוק
מחברו לילך בו לבית האבל - פדי שילך ויחזיר⁵³;

ממטלטלין של יתומים. 33) כל דמי הפרה, ולא דמי בשר
בזול. רבינו מפרש מה שאמר שם: "הניח להם אחריות
נכסים, חייבים לשלם". הכוונה גם למתה הבהמה, כלשון
ראשון בדעת רבא שם. והרמב"ן והרשב"א השיגו על זה,
ומוכיחים מסוגיית הגמרא שם שזה נאמר רק באכלוה, לומר
לך שמשלמים כל דמי הפרה ולא דמי בשר בזול, אבל
פטורים מאונסין, מפני שהחיוב בא בזמן שנאנסה, היינו
אחר מיתת המוריש, ואינו חל על היורשים. ולא כדעת
האומרים, שהחיוב חל משעה ששאל, ומשום כך יורשיו
חייבים לשלם כשהשאייר נכסים (מגיד-משנה). ובכסף-
משנה מבאר שיטת רבינו, שחיוב האונסין בכוח בא בשעה
ששאל ונשתעבדו נכסיו, אלא שהחיוב למעשה בא כשמתה,
ואז נתחייבו נכסיו בתוקף אותו השעבוד שחל בחיי
המוריש, והוא מוסיף שלרבינו גירסא אחרת בגמרא שם,
מזו שבספרים שלנו (ראה משנה-למלך).

ו. השואל פלי מחברו לעשות בו מלאכה פלונית³⁴
- אין המִשְׁאֵל יכול להחזירו מתחת ידו עד שיעשה
בו אותה מלאכה³⁵. וכן אם שאל ממנו בהמה לילך
בה למקום פלוני - אינו יכול להחזירה מיד השואל
עד שילך בה לשם ויחזיר.

34) והשואל משך את הכלי. 35) כמו בהשאלו לזמן
קצוב.

ז. האומר לחברו³⁶: השאלני קרדם לעדר בו
הפרדס הזה - עוזר בו אותו הפרדס בלבד, ואינו
רשאי לעדר בו פרדס אחר. אמר לו פרדס סתם -
עוזר בו פרדס אחר אי זה שירצה³⁷. שאלו לעדר
בו פרדסים הרבה של³⁸ - עוזר בו כל הפרדסים
שלו³⁹. ואפלו נשתת כל הפרזל בעדירה - מחזיר לו
הנציב של עין⁴⁰. וכן כל פיוצא בזה.

36) בבא-מציעא קג. 37) משמע, אפילו פרדס שאינו שלו
(טור' חושן-משפט סימן שמא). 38) בגמרא שם כתוב:
"פרדיסי". רבינו מנקד הסמ"ך בפתח, ובהתאם לכך כתב
כאן "הרבה שלו" (ראה הערה הבאה). 39) אבל אם אמר
סתם פרדסים, אינו עוזר יותר משנים, כמו שאמרו בבבא-
בתרא (סט:): מכר לו "דיקלי" נותן לו שני דקלים (מגיד-
משנה, וראה לחם-משנה). [וב'טור' שם כתב, שאפילו אמר
כרמים סתם - עוזר הוא כל הכרמים שלו (ראה 'דרכי משה'
שם). ב'דרישה' שואל: למה בכרם סתם רשאי לעדור אפילו
בכרם שאינו שלו, וכשאמר כרמים - עוזר רק בשלו?
ומבאר, שאין הדבר מתקבל על הדעת שהמִשְׁאֵל הסכים
שיעדור כל הכרמים שבעולם, שאם כן לא יחזיר הקרדום
לידו לעולם, מה-שאין-כן בכרם אחד. וכן כתב ב'נמוקי
יוסף' בבא-מציעא שם]. 40) ואינו משלם לו היזק. לשון
הגמרא: "ומהדר ליה קתייה".

ח. השואל⁴¹ פלי מחברו להשתמש בו, ואמר לו:
השאלני דבר פלוני בטובתך. פלומו: אין אתה
מִשְׁאֵל לי דבר זה פדרך פל המִשְׁאֵל, אלא
כפי טובת לבך ונדבותיך, שאינך מקפיד על הזמן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ט אייר - ספר משפטים - הלכות שאלה ופקדון קסה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שאלו לבית המשתה - כל אותו היום; שאלו
2 לעשות המשתה שלו - אין פחות משבעה ימים.
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

(50) תוספתא בבא-מציעא פ"ח ה"א. (51) לשבת.
(52) של השואל עצמו. (53) אין דרכם של בני אדם לשהות
זמן רב בבית האבל.

פרק שני

(1) מבאר דין שאלה בבעלים או שכירות בבעלים.

- 3 א. השואל בבעלים², אפלו נגנב או אבד בפשיעה
4 - פטור³; שנאמר: אם בעליו עמו לא ישלם. ובלבד
5 ששאל הבעלים תחלה עם החפץ⁴, כמו שבארנו⁵.
6 ואחד השואל⁶ את הבעלים או ששכרן, ואחד
7 השואל את הבעלים לאותה המלאכה או ששאלן
8 ושכרן למלאכה אחרת או לשום דבר בעולם. אפלו
9 אמר לחברו: השקני מים⁷, ושאל ממנו בהמתו,
10 והשקהו ונתן לו את הבהמה - הרי זו שאלה
11 בבעלים, ופטור. משן את הבהמה בתחלה ואחר כך
12 השקהו - אינה שאלה בבעלים. וכן כל פיוצא בזה.

(2) ששאל או שכר גם את בעל החפץ עצמו. (3) מחלוקת
רבי אחא ורבינא בבא-מציעא צה. ופסק להקל על השואל,
שאין מוציאים ממון מספק. (4) אבל אם שאל תחילה את
החפץ ואחר-כך את הבעלים - אין זה שאלה בבעלים וחייב
באונסין אפילו אם לא פשע (שם 12). (5) בהלכות
שכירות פ"א ה"ג. (6) משנה, שם צד. (7) מימרא של
רבא, שם צו. (בפ"א מהלכות שכירות נתבאר בפרוטרוט
כמה דינים שנכפלו כאן בהלכות שאלה ופקדון - ראה שם).

- 13 ב. השאיל⁸ בהמתו או השפירה למשוי, ויצא עמה
14 לסעדה⁹ עם השואל או השוכר ולטען עמו במשא
15 - הרי זו שמירה בבעלים¹⁰. ואם יצא לבקר המשאוי
16 בלבד ולראות שלא יטענו עליה יתר מן הראוי -
17 אינה שמירה בבעלים¹¹.

(8) מעשה שהיה (שם). (9) לסייע. (10) שהרי הוא עושה
מלאכה בשביל השואל. (11) לפי שאינו עושה דבר לטובת
השואל אלא לטובת בהמתו.

- 18 ג. מלמד תינוקות¹², והנוטע לבני המדינה, והמקני
19 להם את הדם, והסופר שלהן, כל אחד מאלו
20 וכיוצא בהן, ביום שהוא יושב בו לעסק במלאכתו,
21 אם השאיל או השפיר לאחד מאלו שהוא עוסק
22 במלאכתם - הרי זו שמירה בבעלים, ואפלו פשע
23 בה השומר - פטור¹³. אבל הוא ששאל או ששכר
24 מהן - חייב, שאין שאלין לו¹⁴.

(12) שם. (13) כלמעלה בראש הלכה א. (14) הם אינם
עושים מלאכה בשבילו, אלא הוא בשבילם.

- 25 ד. הרב¹⁵ שהוא מקריא ברצונו לתלמידים בכל עת
26 שניחה ואיו מסכתא שירצה, והם היו קבועים¹⁶
27 לבוא תמיד, ונשמט להן ממסכתא למסכתא¹⁷ - הרי
במלאכתו.

(ראה למעלה ה"א). (40) לשון הגמרא: "שכירות בשאלה מישיך שייכא". פירוש, כל חיובי שכירות ישנם גם בשאלה ואין השכירות מוסיפה דבר, ולפיכך יש לראות את השכירות כהמשך השאלה והרי היא היתה בבעלים. בגמרא לא נפשטה הבעיא בפירוש, אלא לפי שאמרו שם: "אם תימצא לומר שכירות בשאלה מישיך שייכא וכו'" פסק רבינו כך כדרכו בכל מקום לפסוק כאם תימצא לומר.

(41) בגמרות שבידינו, כתוב גם כאן (לפני הבעיא השלישית) "אם תימצא לומר", אולם הגירסא אינה ברורה (ראה רש"י ו'תוספות' שם), ולפיכך לא סמך רבינו על גירסא מפוקפקת, ודן את הבעיא כאילו לא נפשטה. וצדדי הבעיא הם: אפשר לומר, הרי השאלה מוסיפה על השכירות חיוב אונסין, ולכן אין לראות בה המשך השכירות שהיתה בבעלים, ומאידך אפשר לומר, הרי חיובי השכירות (גניבה ואבידה) כלולים בשאלה, ו"כיון דשייכא במקצת, כמאן (כמו) דשייכא בכולה דמי" (לשון הגמרא). בשני הדינים האחרונים הבעיא (שם) היא, אם ההפסק מבטל לגמרי את הפעולה הראשונה או חזרה למקומה, ומכיוון שזו היתה בבעלים דינה כשאלה בבעלים (ע"פ פירוש רש"י שם). בגמרות שבדפוסים שלנו כתוב: "וחזר ושאלה", וכן "וחזר ושכרה" בלי הסיום שלא בבעלים, אולם רבינו (וכן רש"י) גורסים כמו שכתוב כאן. (42) בעיות אלו נשארו בגמרא בתיקן. [ברא"ש בבא קמא יח: כתב, שבעיא שאמרו עליה בגמרא "תיקן" - אפילו אם תפס מוציאם מידו. וראה ש"ך (שם) ס"ק י'].
17 יא. אשה ששאלה ואחר כך נשאת - הרי הפעל
18 פלוקת ממנה⁴³, ואינו לא שומר שומר⁴⁴ ולא שואל.
19 לפיכך, אם היתה דבר השאלה בהמה, ומתה -
20 הפעל פטור, אף על פי שהיא משתמש בה⁴⁵ כל ימי
21 שאלתה, אפילו פשע⁴⁶, מפני שהיא פלוקת; והאשה
22 חייבת לשלם פשיהיה לה ממון. ואם הודיעה את
23 בעלה שהיא שואלה - הרי זה נכנס תחתיה⁴⁷. כל
24 שאמרנו שהיא שאלה בבעלים, כך אם היה שומר
25 או נושא שומר - הרי היא שכירות בבעלים ופטור;
26 וכל שאינה שאלה בבעלים, כך אינה שכירות
27 בבעלים; וכל שהיא ספק בשאלה, כך הוא ספק
28 בשכירות.

(43) מפני שנכסיה קנויים לבעלה. (44) להתחייב בגניבה ואבידה. (45) בדומה למה שאמרנו למעלה בפ"א ה"ה גבי יורשים שהזכויות עברו אליהם, אבל החיובים לא קיבלו עליהם. (46) שאפילו כשומר חנם אינו (ב'תוספות' שם ד"ה בעל, כתבו בשם ר"י, שדינו כשומר חנם וחייב בפשיעה. ראה הערה הבאה). (47) ועברו עליו כל החיובים המוטלים על האשה, ואפילו לא קיבלם עליהם בפירוש. ואין זה דומה ליורשים שאמרנו למעלה (שם) שאינם חייבים באונסין, כי ירושה באה ממילא, אבל לוקח (הבעל) אין כוחו יפה יותר מכוח המוכר (האשה) - מגיד-משנה. [סברא זו קלושה קצת, והמגיד-משנה עצמו מפקפק בה. ויותר מסתבר מה שכתב בלשון "אולי". היינו, שרבינו חולק גם ביורשים, וסובר שאם השתמשו בה חייבים באונסין, בניגוד לדעת הרשב"א. ראה מה שכתבנו שם. במגיד-משנה

1 ח. שאל²⁷ מן השתפין²⁸ ונשאל לו אחד מהן, וכן
2 השתפין²⁹ ששאלו ונשאל לאחד מהן - הרי זה
3 ספק³⁰ אם היא שאלה בבעלים אם אינה. לפיכך:
4 אם מתה - אינו משלם, ואם תפסו הפעלים - אין
5 מוציאין מידם; פשע בה - הרי זה משלם³¹.

(27) כל הדינים שבהלכה זו, הם בעיות שלא נפשטו (שם).
(28) דבר השיך לשותפות. (29) המשאל את החפץ, נשאל לאחד מן השותפים. (30) רבינו דן כל בעיא שלא נפשטה - כספק, ולפיכך אין מוציאין מיד המוחזק. (31) בדיון פשיעה בבעלים, נחלקו רב אחא ורבינא (בבא-מציעא זה). ולא נפסקה הלכה שם, ולכן פסק רבינו לקולא לנתבע כדרכו (וכן דרכו של הרי"ף), אולם כאן ניתוסף עוד גורם לטובת הנתבע: שמה אין כאן שאלה בבעלים כלל, ולפיכך פסק לטובת התובע.

6 ט. השואל³² את הבהמה³³ בבעלים לרבעה, או
7 להראות בה³⁴, או לעשות בה פחות משה פרוטה³⁵,
8 או ששאל שתי פרות לעשות בהן שנה פרוטה -
9 הרי כל אלו ספק שאלה בבעלים³⁶.

(32) כל הדינים שבהלכה זו, בעיות הן שלא נפשטו בגמרא שם, ומפרש רבינו שכולן נשאלו לענין שאלה בבעלים (לרש"י שם דרך אחרת בזה - מגיד-משנה). (33) שם, בעיות שלא נפשטו. (34) כגון ששאל סוס או פרד העומדים לרכיבה כדי שיתראה כעשיר. (35) בכל אחת חצי פרוטה. (36) ודינם כמו בהלכה הקודמת. בגמרא שם, שאל רמי בר חמא סתם "מהו", ולא הזכיר כלל "בעלים", ופירש רש"י שבכל ארבע הבעיות שאל, אם יש כאן דין שאלה וחייב באונסין או מקרים כאלה לא נכללו במה שכתבה תורה (שמות כב, יג) "וכי ישאל . . . שלם ישלם", אולם מלשוננו של רבינו כאן משמע שהוא מפרש את הבעיות האלו לענין שאלה בבעלים. ולא מצאו נושאי-כללי הסבר מתקבל על הדעת, למה אין אלו שאלה בבעלים (ראה מגיד-משנה ולחם-משנה). [וכתב ה'טור' בשם הרמ"ה, שהשואל שתי פרות לעשות בהן - בכל אחת מהן - פחות משה פרוטה, חייב בגניבה ואבידה כשומר שכן, מפני שהוא קיבל הנאה שוה פרוטה, ובעייתו של רמי בר חמא נוגעת רק לחיוב אונסין כשואל. ומדבריו למד הש"ך (חושן-משפט סי' שמו ס"ק ו) ששומר שכן אינו חייב בגניבה ואבידה כשהנאתו פחותה משה פרוטה (ראה רא"ש ב"מ פ"ח סי' א, ופלפולא חריפתא שם)].

10 י. שאלה³⁷ בבעלים ושכרה³⁸ שלא בבעלים -
11 פטור³⁹; שהשכירות תלוי בשאלה⁴⁰. אבל אם שכרה
12 בבעלים, וחזר ושאלה שלא בבעלים⁴¹; או ששאלה
13 בבעלים, וחזר ושכרה שלא בבעלים, וחזר ושאלה
14 שלא בבעלים; או ששכרה בבעלים, וחזר ושאלה
15 שלא בבעלים, וחזר ושכרה שלא בבעלים - כל אלו
16 ספק שמירה בבעלים הוא⁴².

(37) בעיא שם צח: (38) לפני שהחזירה למשאל - שכרה ממנו. (39) אפילו מגניבה ואבידה, כדין שומר בבעלים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה). והראב"ד כאן משיג על דעת רבינו, וכותב: "והוא שקיבל אותה על עצמו בשאלה". אבל כשהודיעה לו ולא קיבל על עצמו בשאלה - לא נכנס תחתיה, ולפי דעתו אין הבדל בזה בין בעל ליורשים. ומסתבר שהראב"ד משווה לגמרי בעל ליורשים, וסובר כר"י שבעל חייב בפשיעה (ראה בהערה הקודמת).

שם כתב שהיורשים דינם כשומר שכר, מפני ההנאה, שמשתמשים בפרה או שאפשר להם להשתמש בה. ולמה הבעל פטור לגמרי אף-על-פי שכוחו גרוע מכוחם של יורשים? שם המדובר כשידעו היורשים שהפרה שאולה, שהרי בבא שניה מתחילה: "חשבו שהיא של אביהם", מכלל שעד כאן דיברנו בידעו שהיא שאולה (ראה להם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ג אייר ה'תש"פ

יום ראשון כ"ג אייר ה'תש"פ

הלכות עדות

פרק שני

(1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדות קיימת.

9. שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל.
10. של הנהרג או ההורג. (11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.
ב. אָמַר אֶחָד: פְּלִים שְׁחָרִים הִיָּה לְבוּשׁ, וְהִשְׁנִי אָמַר: לֹא כֵן, אֲלֵא לְכָנִים הִיָּה לְבוּשׁ - הָרִי עֲדוּתָן בְּטֵלָה; וְכֹאֲלוֹ אָמַר אֶחָד בְּרִבְעֵי בִשְׁבַת, וְהִשְׁנִי בַחֲמִישִׁי, שְׁאִין פָּאן עֲדוּת; אוֹ שְׁאֲמַר אֶחָד בְּסִיף הָרִגוֹ, וְהִשְׁנִי אָמַר בְּרִמְחָ, שְׁאִין פָּאן עֲדוּת. שְׁנֵאמַר: נִכּוֹן הַדָּבָר, וְכִיּוֹן שֶׁהַכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה בָּאֵי זֶה מִפְּלֵ הַדָּבָרִים - אֵין זֶה נִכּוֹן.¹²

(12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - בדיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

ג. הִיוּ הָעֲדִים מְרֻבִּים, שְׁנַיִם מֵהֶן פִּגְּוּ עֲדוּתָן בַּחֲקִירוֹת וּבַדְּרִישׁוֹת, וְהִשְׁלִישִׁי אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - תִּתְקַנֵּם הָעֲדוּת בְּשְׁנַיִם, וְיִהְיֶה גֵּ. אֲבָל אִם הַכְחִישׁ אֶת שְׁנֵיהֶן, אֲפֹלוּ בַּבְּדִיקוֹת - עֲדוּתָן בְּטֵלָה.¹⁴

(13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבריו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חבריו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוּם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. (14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו שם.

ד. עַד אֶחָד אוֹמֵר: בְּרִבְעֵי בִשְׁבַת, בְּשְׁנַיִם לַחֲדָשׁ, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: בְּרִבְעֵי בִשְׁבַת, בְּשִׁלְשָׁה לַחֲדָשׁ -

1. א. מֵה בֵּין חֲקִירוֹת וּדְרִישׁוֹת² לַבְּדִיקוֹת³? בַּחֲקִירוֹת וּדְרִישׁוֹת, אִם פֶּן אֶחָד אֶת עֲדוּתוֹ⁴, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: 2. אֵינִי יוֹדֵעַ - עֲדוּתָן בְּטֵלָה⁵; אֲבָל בַּבְּדִיקוֹת, אֲפֹלוּ 3. שְׁנֵיהֶן אוֹמְרִין: אֵין אֲנִי יוֹדֵעִין - עֲדוּתָן קִיָּמָה⁶. 4. וּבִזְמַן שֶׁהֵן מְכַחֲשִׁין זֶה אֶת זֶה, אֲפֹלוּ בַּבְּדִיקוֹת - 5. עֲדוּתָן בְּטֵלָה⁷. פִּיעֵד? הָעִידוּ שֶׁהִרְגַּ זֶה אֶת זֶה, 6. וְאָמַר אֶחָד כְּשֶׁנִּחְקַר: בְּשָׁבוּעַ פְּלוֹנִי, בְּשָׁנָה 7. פְּלוֹנִית, בְּחֹדֶשׁ פְּלוֹנִי, בְּכַף וּבְכַף בְּחֹדֶשׁ, בְּרִבְעֵי 8. בִּשְׁבַת, בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי הָרִגוֹ. וְכֵן 9. בְּשִׁדְרָשׁוֹ: בְּמָה הָרִגוֹ? אָמַר: הָרִגוֹ בְּסִיף⁸. וְכֵן הָעִיד 10. הִשְׁנִי פֶּן עֲדוּתוֹ בְּכָל, חוּץ מִן הַשְּׁעוֹת, שְׁאֲמַר: אֵינִי 11. יוֹדֵעַ כְּכֹמָה שָׁעוֹת הִיָּה בַּיּוֹם; אוֹ שֶׁפֶּן אֶת הַשְּׁעוֹת, 12. וְאָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ בְּמָה הָרִגוֹ, וְלֹא הִבְנֵתִי בְּכָלִי שֶׁהִיָּה 13. בְּיָדוֹ - הָרִי עֲדוּתָן בְּטֵלָה⁹. אֲבָל אִם פִּגְּוּ הַכֹּל, 14. וְאָמְרוּ לָהֶן הַדְּיִנִּים: פְּלוֹנִי¹⁰ הִיוּ שְׁחָרִים אוֹ לְכָנִים? 15. וְאָמְרוּ: אֵין אֲנִי יוֹדֵעִים, וְלֹא שְׁמַנִּי לְכַנֵּם לְדָבָרִים 16. אֲלוֹ שְׁאִין לָהֶן מִמֶּשׁ - הָרִי עֲדוּתָן קִיָּמָה¹¹. 17.

(2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. (3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. (4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. (5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א. (6) שם, שאין ההזמה תלויה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. (7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. (8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד-ה.

(25) כשמתחיל הנץ. (26) שאין כאן טעות אלא כזב (פסחים יב, ב וברש"י). (27) משעה שהתחילה לזרוח על ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו: "ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם בדפוסים רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם לחכמת התכונה. (28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך עדות מוכחשת היא זו ובטילה. (29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

יום שני כ"ד אייר ה'תש"פ

פרק פ'לשיי

(1) החקירות דיני ממונות ודיני קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדותם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

- 17 א. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה
- 18 וחקירה². שנאמר: משפט אחד יהיה לכם³. אבל
- 19 אמרו חכמים: כדי שלא תנעל דלת בפני לוי⁴, אין
- 20 עדי ממון צריכים דרישה וחקירה. כיצד? אמרו
- 21 העדים: בפנינו הלוה זה את זה מנה⁵ בשנה פלונית,
- 22 אף על פי שלא פנונו את החדש, ולא את המקום
- 23 שהלוה בו, ולא את המנה אם היה ממטבע פלוני
- 24 או ממטבע פלוני⁶ - עדותן קימת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".

וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה, הגם שעלולים לבוא עליהם ל"תנעול דלת בפני לווי" הרי זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול".

והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק אם מודה דיני נפשות ש"אין ממיתין בית-דין ולא מלקין את האדם על-פי הודאת פיו אלא על-פי שני עדים", אבל בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע הביאור בזה, שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר "הנפשות לי הנה", אבל ממונו הוא שלו. ואע"פ שגם הממון הוא של הקב"ה, הרי שנתנו לבעלות האדם, ולכן בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו ובוודאי על נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציווי התורה מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי - "אלוקים עשה את האדם ישר" - אין חשש שאדם ינעול את דלתו

1 עדותן קימת; שעה¹⁵ יודע בעבורו של החדש¹⁶, וזה
2 אינו יודע¹⁷. במה דברים אמורים? עד חצות
3 החדש; אבל אחר חצות החדש, כגון שאמר האחד:
4 בשעה עשר בחדש, והשני אומר: בשבעה עשר
5 בחדש, אף על פי שפנונו שניהם יום אחד מימי
6 השבת - עדותן בטלה; שאין חצי החדש בא וקבר
7 ידעו הכל¹⁸ אימתי היה ראש החדש¹⁹.

(15) האומר בשניים לחדש. (16) שהחודש העבר היה מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלושים מחודש העבר היה. (17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום השלושים (סנהדרין מ, א). (18) ובדפוס וינציאה ש"א: אלא כבר ידעו. (19) ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה, אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב). ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר לחדש, והשני אמר: בשישה עשר לחדש - עדותם קיימת, שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש (רדב"ז).

- 8 ה. אמר האחד: בשלשה²⁰, והשני אומר: בחמשה
- 9 - עדותן בטלה²¹. אמר עד אחד: בשתי שעות פיוס,
- 10 והשני אומר: בשלש שעות - הרי עדותן קימת²²;
- 11 שדרף העם לטעות בשעה אחת²³. אבל אם אמר
- 12 האחד: בשלש שעות, והשני אומר: בחמש - עדותן
- 13 בטלה²⁴. אמר עד אחד: קדם הנץ החמה, ואחד
- 14 אומר: בהנץ החמה²⁵ - עדותן בטלה²⁶, אף על פי
- 15 שהיא שעה אחת²⁷; שהדבר נפר לכל²⁸. וכן אם
- 16 נחלקו בשקיעתה²⁹.

(20) בחודש. (21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא, שידע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות, ועל כורחך שהוכחו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין מא, ב). (22) שם מ, א. (23) לפי מסקנת הסוגייה בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" - ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט "שמא יטעה בין חמישית לשישית". (24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה.

ה'תוספות' בסנהדרין שם. (10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כים, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. (11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש"מלקות - במקום מיתה היא עומדת", ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פ"ט, ה"א, ד). (12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פ"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב. (13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). (14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בבאורינו שם.

- ג. אף על פי שאין עדי ממונות צריכין דרישה
 וחקירה, אם הכחישו העדים זה את זה בדרישות
 או בחקירות - עדותן בטלה¹⁵. ואם הכחישו העדים
 זה את זה בבדיקות - עדותן קיימת¹⁶. כיצד? אחד
 אומר: בניסן לזה מקנני, והשני אומר: לא פי, אלא
 באייר; או שאמר האחד: פירושלים, והשני אומר:
 לא פי, אלא פלד היינו - עדותן בטלה¹⁷. וכן אם
 אמר האחד: חבית של יין הללוהו, והשני אומר: של
 שמן היתה - עדותן בטלה; שהרי הכחישו
 בדרישה¹⁸. אבל אם אמר האחד: מנה שחור¹⁹,
 והשני אומר: מנה לכן היה²⁰; זה אומר: בדיוטא²¹
 העליונה היו כשהללוהו, והשני אומר: בדיוטא
 התחתונה²² היו - עדותן קיימת²³. אפלו אמר האחד:
 מנה הללוהו, והשני אומר: מאתים²⁴ - חייב לשלם
 מנה; שיש בכלל מאתים מנה²⁵. וכן אם אמר
 האחד: דמי חבית של יין יש לו בידו, וזה אומר:
 דמי חבית של שמן²⁶ - משלם בפחות שפדמים. וכן
 כל פיוצא בזה²⁷.

(15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. (16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). (17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). (19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. (20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות (ח"מ סי' ל, סעיף ב).

בפני הלווין אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב שממילא כל רכושו הוא של הקב"ה, אבל מצד ירידת הדורות לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממונו הוא כולו של הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי בית שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציווי התורה, ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין.

על-פי"זה יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות) על-פי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית-דין ואמר שגנב או גזל או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על-פי עצמו אינו נפסל", כי הדין הוא ש"פלגינן דיבוריה" (מחלקים את דבריו), בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם הדברים עצמם אין מקבלים לשים את עצמו רשע. והלא כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על-פי המבואר לעיל שגם ממונו של אדם הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממון הוא לא בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם, וכשבית-דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממונו" ואומר שחייב ממון לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממון זה יגיע לפלוני. כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם, לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהממון הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל זאת הקב"ה רצה שממון מסוים משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר שופטים סימן יג)

(2) שדורשים את העדים וחקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" - הוא-הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). (4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמא יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). (5) מאה זוז. (6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

- ב. במה דברים אמורים? בהודאות והלואות,
 ממונות ומכירות⁸ וכיוצא בהן; אבל דיני קנסות⁹ -
 צריכין דרישה וחקירה¹⁰. ואין צריך לומר במלקות¹¹
 ובגלות¹². וכן אם ראה הדין שהדין מרמה¹³ והשש
 לו - צריך דרישה וחקירה¹⁴.

(7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלווה כך וכך, והלווה כופר בשתיקה. (8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כים דינן כהלוואות (סמ"ע לח"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור המתחיל שלא תנעול). (9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מועיל מדין תורה. ראה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א: "צריך להעיד בבית-דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה הל' גירושין פ"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

- ה. **כָּל עַד שֶׁנֶּחְקְרָה עֲדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת - אֵין יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ³⁴.**
בֵּיצֵד? אָמַר: מִטְעָה הֵייתִי³⁵, שְׂוֵגָה הֵייתִי³⁶, וְנִזְכַּרְתִּי שְׂאִין הַדָּבָר כֵּן, לְפָחַדוֹ עֲשִׂיתִי³⁷ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לְדַבְרִי³⁸. וְכֵן אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף בְּעֲדוּתוֹ תֵּנָא³⁹. כָּלָּלָהּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבָרִים שְׂאִי אָמַר הָעֵד אַחֵר שֶׁנֶּחְקְרָה עֲדוּתוֹ, שְׂבִיבָא מִכָּלֵן בְּטוֹל הָעֲדוּת אוֹ הוֹסַפְתָּ תֵּנָא בָּהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁴⁰.

(34) כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדות בבית-דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית-דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". (35) טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא-בבא קטן, ב בעובדא של רב ירמיה. (36) שכוח הייתי. (37) הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). (38) למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). (39) לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). (40) ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ן). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית-דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית-הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא-מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורו שם.

- ו. **עֲדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשֵּׁטֶר - הֲרִי זֶה כְּמִי שֶׁנֶּחְקְרָה עֲדוּתוֹ בְּבֵית דִּין⁴¹, וְאֵין יָכוֹלִין לְחַזֵּר בֵּהֶן⁴². בְּמָה דְּבָרִים אָמְרוּ? כִּשְׂאֵפְשֶׁר לָקִים הַשֵּׁטֶר⁴³ שְׂלֹא מִפִּיהוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שָׁם עֲדִים שְׂוֵהָ כְּתֵב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתֵב יָדָן יוֹצֵא מִמְּקוֹם אַחֵר⁴⁴; אֲבָל אִם אֵי אֲפֻשֶׁר לָקִים אֶת הַשֵּׁטֶר אֲלֵא מִפִּיהוּ⁴⁵, וְאָמְרוּ: כְּתֵב יָדָנוּ הוּא זֶה, אֲבָל אֲנוּסִים הֵיינוּ⁴⁶, קִטְנִים הֵיינוּ, קְרוֹבִים הֵיינוּ, מִטְעִים הֵיינוּ - הֲרִי אֵלּוֹ נֶאֱמָנִים⁴⁷, וְיִבְטַל הַשֵּׁטֶר.**

(41) שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). (42) כתובות יח, ב. (43) לאשר את חתימת ידם. (44) שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית-דין

ובסמ"ע שם ס"ק יא). (21) בכת"י תימן: בדייטי, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רח"ר עוברים תחתיה". (22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף-משנה). (23) סנהדרין לא, א כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. (24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. (25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). (26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן, ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחותה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא-בבא קטן, ב) לענין חזקה, שבין חיטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן (נמוקי יוסף שם) והשווה הל' טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאין העד מדקדק בזה". (27) כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף ב.

- ד. **דִּין תוֹרָה: שְׂאִין מְקַבְּלִין עֲדוּת, לֹא בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת, אֲלֵא מִפִּי הָעֲדִים. שְׂנֵאָמַר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים - מִפִּיהֶם וְלֹא מִקְּתָב יָדָן²⁸. אֲבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים: שְׂחֻחֲכִין²⁹ דִּינֵי מְמוֹנוֹת בְּעֲדוּת שְׂבִשְׁטֶר, אִף עַל פִּי שְׂאִין הָעֲדִים קִימִים³⁰, כְּדִי שְׂלֹא תִנָּעַל דָּלֶת בְּפִנֵּי לִוְיָן³¹. וְאֵין דִּינֵין בְּעֲדוּת שְׂבִשְׁטֶר בְּדִינֵי קִנְסוֹת³², וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִכּוֹת וּבְגָלוֹת; אֲלֵא מִפִּיהֶן, וְלֹא מִקְּתָב יָדָן³³.**

(28) גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על-פי עדים, לא על-פי כתבם ולא על-פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית-דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו-תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית-דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב-ידם לבית-דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. (29) פוסקים ומחליטים. (30) שמתו. (31) שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמיייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". (32) שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. (33) ולדעת הלחם-משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו-תם לשלוח העדות בכתב לבית-דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיו אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"ד אייר - ספר שופטים - הלכות עדות קצא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מרמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. (45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. (46) מחמת איום נפשות. (47) שם, כיון שאין כתב-ידים ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֲדוֹת הָיִינוּ בַּעֲבֹרָה⁴⁸, או שְׁחַד לְקַחְנוּ עַל עֲדוֹת זֹאֵר⁴⁹ - אֵין נֶאֱמָנִים; שְׁאִין אָדָם מְשִׁים עֲצָמוֹ רָשָׁע⁵⁰, עַד שִׁיעִידוֹ עָלָיו עֲדִים שֶׁהוּא רָשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אָמְנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ⁵¹ - אֵין נֶאֱמָנִים; שֶׁהַמַּעֲיֵד עַל שְׁטֵר אָמְנָה - כְּמַעֲיֵד בְּשִׁקָּר⁵².

(48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"ו, ה"א-ב. (49) וחתמנו שקר. (50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פ"ב, ה"ב. (51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לוה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא-אם-כן מלווהו. (52) שאסור לו לאדם שישעה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עֲוֹלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עֲוֹלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

י. אָמַר אֶחָד מִן הָעֲדִים: עַל תְּנָאי הָיוּ הַדְּבָרִים⁶⁴, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: לֹא הָיָה שֵׁם תְּנָאי⁶⁵ - הָרִי כָּאֵן עַד אֶחָד⁶⁶.

(64) והואיל ואין כתב-ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. (65) ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. (66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטר מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם-משנה).

יא. גַּם בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁶⁷ אֵין מְקַבְּלִין עֲדוֹת אֶלָּא בְּפָנֵי בַּעַל דִּין⁶⁸. אִם הָיָה בַּעַל דִּין⁶⁹ חוֹלָה, או שֶׁהָיוּ הָעֲדִים מְבַקְּשִׁים לִילֹךְ לְמִדֵּינַת הַיָּם וְשִׁלְחוּ⁷⁰ לְבַעַל דִּין וְלֹא בָּא - הָרִי אֵלּוֹ מְקַבְּלִים עֲדִים שְׁלֹא בְּפָנֵינוּ⁷¹. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּעֲדוֹת עַל פֶּה; אֲכַל בְּשִׁטָּר - מְקַיְּמִין בֵּית דִּין אֶת עֲדֵינוּ⁷² שְׁלֹא בְּפָנֵי בַּעַל דִּין⁷³. וְאִפְּלוּ הָיָה עוֹמֵד⁷⁴ וְצוּחַ וְאוֹמֵר: שְׁטֵר מְזִיפָה הוּא⁷⁵! עֲדֵי שִׁקָּר הֵן⁷⁶! פְּסוּלֵי עֲדוֹת הֵן! - אֵין מְשַׁגְּחִין בּוֹ; אֶלָּא מְקַיְּמִין אֶת הַשְּׁטֵר, וְאִם יֵשׁ לוֹ רְאִיָּה לְפִסְלָה⁷⁸ - יְפַסְלֶה⁷⁹.

(67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. (68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבבלי" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא-קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. (69) ושמא ימות טרם שיקבלו העדות. (70) הדיינים. (71) בבא-קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים

ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מרמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. (45) שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. (46) מחמת איום נפשות. (47) שם, כיון שאין כתב-ידים ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֲדוֹת הָיִינוּ בַּעֲבֹרָה⁴⁸, או שְׁחַד לְקַחְנוּ עַל עֲדוֹת זֹאֵר⁴⁹ - אֵין נֶאֱמָנִים; שְׁאִין אָדָם מְשִׁים עֲצָמוֹ רָשָׁע⁵⁰, עַד שִׁיעִידוֹ עָלָיו עֲדִים שֶׁהוּא רָשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אָמְנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ⁵¹ - אֵין נֶאֱמָנִים; שֶׁהַמַּעֲיֵד עַל שְׁטֵר אָמְנָה - כְּמַעֲיֵד בְּשִׁקָּר⁵².

(48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"ו, ה"א-ב. (49) וחתמנו שקר. (50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פ"ב, ה"ב. (51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לוה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא-אם-כן מלווהו. (52) שאסור לו לאדם שישעה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עֲוֹלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עֲוֹלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

ח. אָמְרוּ הָעֲדִים: שְׁטֵר מְכָר זֶה מוֹדְעָה נִמְסָרָה לָנוּ עָלֵינוּ⁵³, אָף עַל פִּי שֶׁכָּתַב יָדוֹ⁵⁴ יוֹצֵא מְקוֹמָם אַחֵר⁵⁵ - הָרִי אֵלּוֹ נֶאֱמָנִים⁵⁶.

(53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. (54) חתימתם. (55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. (56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתב-ידם יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור-המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתב-ידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפ"ז אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתב-ידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

ט. אָמְרוּ: עַל תְּנָאי הָיָה שְׁטֵר זֶה⁵⁷: אִם הָיָה כְּתָב יָדוֹ יוֹצֵא מְקוֹמָם אַחֵר - אֵין נֶאֱמָנִים⁵⁸; וְאִם אֵין הַשְּׁטֵר מְתָקִים אֶלָּא מְפִיָּהם - נֶאֱמָנִים⁵⁹. וְאוֹמְרוּ⁶⁰ לְבַעַלֵּי הַדִּין⁶¹: קִיְּמוּ הַתְּנָאִים⁶² וּבּוֹאוּ לְדוֹן⁶³.

א. עדי נפשות² צריכין שיהיו שניהם רואים את
העושה עברה באחד³. וצריכין להעיד באחד⁴,
ובבית דין אחד⁵. אבל דיני ממונות אין צריכין לכך.
פיצד⁶? הנה אחד רואהו מחלון זה כשעבר העברה,
והעד האחר רואהו מחלון אחר: אם היו שני
העדים רואין זה את זה - מצטרפין, ואם לאו - אין
מצטרפין⁷. הנה זה המתרה בו⁸ רואה העדים,
והעדים רואין אותו, אף על פי שאין רואין זה את
זה - המתרה מצטרפין⁹. היו שני העדים בבית אחד,
והוציא אחד מהן ראשו מן החלון, וראהו זה
שעושה מלאכה בשבת ואחד מתרה בו, והכניס
ראשו, וחזר העד השני והוציא ראשו מאותו החלון
וראהו¹⁰ - אין מצטרפין, עד שיראו שניהם באחד¹¹.
היו שני עדים רואין אותו מחלון זה, ושני עדים
רואין אותו מחלון אחר, ואחד מתרה בו באמצע:
בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו - הרי זו עדות
אחת¹²; ואם לא היו רואין אלו את אלו ולא צרף
אותן המתרה¹³ - הרי אלו שתי עדיות. לפיכך, אם
נמצאת פת אחת מהן זוממין - הוא והן נהרגין,
שהרי הוא נהרג בעדות הפת השניה¹⁴.

(2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש
מיתת בית-דין. (3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר
בסמוך. (4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים
דבריו של זה היום, וכשיבוא חבריו למחר שומעים לו,
כמבואר בסמוך ה"ד. (5) שכל אותם כ"ג דיינים שקיבלו
עדותם, הם-הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית-דין זה
וקצת מבית-דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני
בית-דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד
מכל בית-דין, ושלשתם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף-
משנה). (6) זה חזר אל דיני נפשות. (7) מכות ו, ב "מנין
לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה)
שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על-פי עד
אחד" - אחד - אחד. (8) בעבריו, שאין עונש בלא
התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו
אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב).
(9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים
את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת
רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה
אותם" (כסף-משנה). וכן בדין, שאיך אפשר להסתפק
באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העברין על פיו,
והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד
שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה
ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. (10) אע"פ שכל אחד מהם
ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. (11) מכות, שם.
(12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה
העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה
נהרגת עד שיזומו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה
מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה

ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז).
וכתב הרדב"ז: אם ראה בית-דין שהנתבע משתמט מלבוא,
כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא
בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת
הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פ"א בענין
המוכרת שלא בבית-דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל
נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדיו אפילו שלא בפני
בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו
בבבא-מציא לב, א שאלמנה צריכה בית-דין של הדיוטות
להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ
שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם.
(72) מאשרים את חתימת ידיהם. (73) שמן התורה - עדים
החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית-דין,
ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו
שלא בפניהם (בבא-קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור-
המתחיל: מקיימים). (74) הנתבע. (75) המלוה זייף את
חתימת העדים וחיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות
אחרים שמהם בית-הדין רוצה לקיימו. (76) וחתמו למלוה
בשקר. (77) רשעים, כמבואר לקמן פ"ה, ה"א. (78) את
העדים או השטר. (79) וכל שלא הביא, הרי השטר
בכשרותו וגובים על פיו (בבא-קמא שם). והשווה הל' מלוה
פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים
לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא
בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם,
ואח"כ אם יש לו ראייה יחזיר".

יב. כל מי שיש לו ראיה בעדים⁸⁰ - מטפל בעדים
עד שיקביאם לבית דין⁸¹. ואם ידעו בית דין שבעל
דינו אולם⁸², וטען התובע שהעדים מתפחדים מבעל
דינו שייבואו ויעידו לו - הרי בית דין כופין את בעל
דינו שיקביא הוא העדים⁸³. וכן כל פיוצא בדברים
אלו דינין בהן לאלים.

(80) להוציא ממון מידי הנתבע. (81) בבא-קמא מו, ב
שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש
אליהם" - יגיש ראייה אליהם. (82) הנתבע הוא תקיף ואיש
זרוע. (83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם
אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישתקו
מחמתו, אבל לא יעזו בשום פנים להעיד שקר בגלל
אלמותו (בבא-מציא לט, ב). ושם תאמר, אם כן לא
נחת חיים לאלמים, שבעל-דינו יטעון שעדיו מתפחדים
ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאלמים הם,
לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה
ויהיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף-משנה). וראה
ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

יום שלישי כ"ה אייר ה'תש"פ

פרק רביעי

(1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני
ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד
מהעדים להעיד על כל הדבר.

- שמקצתן. (13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ת.
(14) שלא הוזמה (שם).

17 שאל ממני לכתב - שניהם מצטרפין לעשות המלוה
18 בשטר, ואינו יכול לומר פרעתי²⁶.

(22) חתום בשטר. (23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. (24) ואפילו אם יכפור הלווה ויטעון לא לויתו, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא-בתרא קסה, א). אבל אם טען הלווה: פרעתי, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל-פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פי"ד, ה": "הוציא עליו שטר-חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). (25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית לשאלו אם מסכים הוא לכתובה, ש"כלל' הוא (בבא-בתרא מ, א) "סתם קנין לכתובה עומד". (26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל אות כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתי, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בידי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה"טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" - כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הקוחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על-פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהעניינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא-הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

- 19 ו. העיד האחד בבית דין זה²⁷, והעד השני בבית דין
20 אחר - יבוא בית דין אצל בית דין ויצטרפו עדותן²⁸.
21 וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה²⁹, וחרזו
22 והעידו בבית דין אחר³⁰ - יבוא אחד מפל בית דין³¹
23 ויצטרפו³². אבל העד עם הדין שהעידו שני העדים
24 בפניו³³ - אין מצטרפין³⁴.

(27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. (28) ושני בתי-הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי-דין נפרדים (בבא-בתרא קסה, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית-דין אחד ומקצת מבית-דין שני אינם מצטרפין להעשות בית-דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית-דין, הרי זה כעד מפי עד. (29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. (30) והלכו להם שנים מבית-הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. (31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית-דין אחר וחזרו והעידו בבית-דין שלישי, יבוא אחד מכל בית-דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי-הדין נשארו אחד-אחד. (32) לקיים השטר (בבא-בתרא שם) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית-דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו

- 1 ב. אבל בדיני ממונות, אף על פי שלא ראו אלו את
2 אלו - עדותן מצטרפת¹⁵. פיעד? אמר האחד: בפני
3 הלווה ביום פלוני, או בפני הודה לו¹⁶, ואמר העד
4 השני: וכן אני מעיד שהלווה בפני או הודה ביום
5 אחר - הרי אלו מצטרפין¹⁷.

(15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. (16) שהוא חייב לו. (17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על-פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל-מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" - מכל-מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

- 6 ג. וכן אם אמר האחד: בפני הלווה, והשני אומר:
7 בפני הודה לו¹⁸; או שאמר הראשון: בפני הודה,
8 והשני שהעיד אחר זמן אחר: בפני הלווה¹⁹ - הרי
9 אלו מצטרפין²⁰.

(18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. (19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם-משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על-כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף-משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). (20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

- 10 ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - יבוא אחד
11 ושומעין דבריו היום, וכשיבוא העד השני לאחר
12 זמן - שומעין דבריו. ומצטרפין זה לזה, ומוציאין
13 בהן המקומות²¹.

(21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשווים אנו את הגדת העדות בפני בית-דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קריית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

- 14 ה. וכן אם היה עד אחד בכתב²² ואחד על פה²³ -
15 מצטרפין²⁴. ואם אמר זה שלא פתב עדותו: אני
16 קניתי מידו²⁵ על דבר זה, ולא פא המלוה הזה ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(סנהדרין שם). וכתב הכסף-משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בדיני ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בדיני ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחור"מ סוף סימן ל'.

יום רביעי כ"ו אייר ה'תש"פ

פרק חמישי

(1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דין.

- א. אין חותכין² דין מן הדינין על פי עד אחד, לא²²
- דיני ממונות ולא דיני נפשות. שנאמר: לא יקום עד²³
- אחד באיש לכל עון ולכל חטאת²⁴. ומפי השמועה²⁵
- למדנו שקם הוא לשבועה²⁵, כמו שבארנו בהלכות²⁶
- טועין²⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין חותכין דין מן הדינין על-פי עד אחד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים" (שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד) ובעגלה ערופה שלא תיערף (שנאמר ולא נודע מי הכהו, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד)".

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פי:

- א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי"זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף.
- ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לענין חיוב מיתה. ועל-פי"זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על-ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד אחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.
- אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות,

(סמ"ע שם). (33) כשישב עם עוד שני דיינים כאחד. אחרי שהלכו שני הדיינים, אין הדיין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית-דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדיין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית-דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף לבבא-ביתרא קסה, ב.

- ז. אף על פי שמצטרפין העדות³⁵ בדיני ממונות,¹
- צריך שיעיד כל אחד משניהם בכל דבר³⁶, כמו²
- שבארנו³⁷. אבל אם העיד עד אחד במקצת דבר,³
- והעיד השני במקצתו - אין מקימין הדבר מעדות⁴
- שניהם. שנאמר: על פי שנים עדים יקום דבר³⁸.
- פיעד? זה אומר: פלוני אכל שדה זו שנה פלונית,⁵
- וזה העיד שאכלה שנה שניה, וזה העיד שאכלה⁷
- שנה שלישית³⁹ - אין מצטרפין עדות שלשתן⁸
- ואומרים: הרי אכלה שלש שנים; שכל אחד ואחד⁹
- העיד במקצת הדבר⁴⁰. וכן אם העיד זה: אני ראיתי¹⁰
- שערה אחת בצד ימינו של זה, וזה אומר: אני¹¹
- ראיתי שערה אחת בצד שמאלו של זה באותו¹²
- היום⁴¹ - אין מצטרפין⁴² דברי שניהם כדי שנאמר:¹³
- הרי העידו שניהם שהיה זה גדול ביום פלוני; לפי¹⁴
- שכל אחד מהם לא העיד אלא במקצת הסימנין⁴³.
- אפלו העידו שנים בשערה אחת, והעידו שנים¹⁶
- בשערה אחרת⁴⁴; שהרי כל פת מהם העידה על חצי¹⁷
- דבר, ואין זו עדות⁴⁵. אבל אם העידה האחת¹⁸
- שראתה שתי שערות בצד ימין, והעידה השניה¹⁹
- שראתה שתי שערות בצד שמאל⁴⁶ - מצטרפין⁴⁷.
- וכן כל פיוצא בו.²¹

(35) בכת"י תימן: העדים. (36) בכת"י הנ"ל: הדבר. (37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפני". (38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא-קמא ע, ב). (39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה הל' טוען ונטען פ"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. (40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורנו שם. (41) שמבן שלש-עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"י). (42) בכת"י תימן: מצרפין. (43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף-משנה). (44) אין מצרפין עדותם. (45) [בבא-ביתרא נו, ב]. (46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס וינציאה ש"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". (47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ו אייר - ספר שופטים - הלכות עדות קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סוטה פרק א, הלכה ט"ו. (13) כדקדוק לשון הברייתא (שבועות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מניין אפילו אמרו לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. (14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. (15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה"? (16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. (17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. (18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על-ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ענ' י"ן מלכות ספר שופטים סימן יד)

(2) פוסקים, מוציאים החלטה. (3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עוון) - משמעו חטא שיש בעונו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עוון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). (4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. (5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבועות מ, א). (6) פרק א הלכה א.

ד. במה דברים אמורים? בזמן שנתפנונו פלן להעיד; אבל אם לא נתפנונו פלם להעיד - מה יעשו שני אחים בכלל העם, וראו העם¹⁹ כשהרג זה את זה, או כשהכל בו²⁰, או כשהטף חפץ מידו²¹.

ב. פשני מקומות האמינה תורה עד אחד: בסוטה שלא תשתה מי מרים⁷, ובעגלה ערופה שלא תערה, כמו שפארנו⁸. וכן מדבריהן, בעדות אשה⁹ שיעיד לה שמת בעלה¹⁰.

(7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשתות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). (8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכחו" - והרי נודע. (9) להתירה להינשא. (10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

(19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. (20) בגופו. (21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

ה. וקיצד בודקין את הדבר²²? כשיבואו לבית דין עדים מרביץ פת אחת, אומר²³ להם: כשראייתם זה שהרג או חבל, להעיד באתם או לראות? כל מי שאומר: לא להעיד עליו, אלא לראות מה הדבר, ובכלל העם באתי - מפרשין אותו. וכל מי שאומר: לא הייתי עומד אלא להעיד ולכונן העדות - מפרשין אותו. אם נמצא באלו שנתפנונו להעיד קרוב או פסול - עדות פלם בטלה²⁴. במה דברים אמורים²⁵? כשהיה בהן קרוב או פסול; אבל אם פלם כשרים - אחד שנתפנון להעיד או שלא נתפנון להעיד, הואיל וראה הדבר וכוון עדותו והיה שם התראה²⁶, חותכין הדין על פיו. בין בדיני ממונות²⁷, בין בדיני נפשות.

ג. וכל מקום שעד אחד מועיל, אשה ופסול¹¹ כמו כן מעידים¹². חוץ מזה אחד של שבועה, שאין מחייבין שבועה אלא בעדות פשר, הראוי להצטרף עם אחר¹³ ויתחייב זה הנשבע ממון על פיו. על פיו¹⁴ שנים עדים או על פי שלשה עדים¹⁵ - לעשות שלשה פשנים: מה שנים, נמצא אחד מהן קרוב או פסול - בטלה העדות¹⁶; אף שלשה, והוא הדין למאה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול - בטלה העדות¹⁷. בין בדיני ממונות, בין בדיני נפשות¹⁸.

(22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. (23) ובכתב יד תימן: אומרים. (24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). (25) בכתב יד תימן: והייתה. (26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. (27) בבא בתרא קיג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כותבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם.

(11) לעדות מדבריהם, אבל גולן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). (12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא, א לענין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 אָלָא יַעֲיֵד וְיִשְׁתַּק³⁸. אָבֵל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת - יֵשׁ לוֹ
18 לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת אוֹ חוֹבָה³⁹. אָבֵל לֹא יִמְנָה עִם
19 הַדְּיָנִים, וְלֹא יַעֲשֶׂה דִין; שְׁאִין עַד נַעֲשֶׂה דִין אֶפְלוּ
20 בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁴⁰.

37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה?
38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדות. שמתחרט ודואג
שלא ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימה, והעד
אינו יכול לחזור בו לאחר כדיריבור, מכיוון שהגיד שוב
אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). 39) שם לב, א "דיני ממונות
הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירושו שם (לג, ב):
הכול - ואפילו עדים. 40) בבא קמא ז, ב בעובדה של
רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות
- אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד
והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם).
והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא,
שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)...
לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבוועות ל, א, צריך שהעד
יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות
עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים
בפני חבריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימם
לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את
המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין,
כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו
אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו
דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה
הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק
ב, הלכה ט).

אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי
לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

1 ו. שְׁטַר שֶׁהָיוּ עֲדָיו מְרַבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב²⁸
2 אוֹ פְסוּל, אוֹ שֶׁהָיוּ בָּהֶם שְׁנַיִם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, וְהָרִי
3 אֵין הָעֵדִים קִיָּמִין כְּדִי לִשְׁאֹל אוֹתָן²⁹; אִם יֵשׁ שָׁם
4 עֵדוֹת בְּרוּרָה שֶׁכֻּלָּם יֵשְׁבוּ לַחֲתָם³⁰, שֶׁהָרִי נִתְּפָנוּ
5 לְהָעֵיד³¹ - הָרִי זֶה בָּטָל; וְאִם לֹא - תִּתְּקִים הָעֵדוֹת
6 בְּשֹׁאֵר. וְלִמָּה מְקִיָּמִין הָעֵדוֹת בְּשֹׁאֵר³²? שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר
7 שְׁחָתְמוּ הַכָּשָׁרִים וְהַנִּיחוּ מְקוֹם לְגָדוֹל לַחֲתָם³³, וּבֹא
8 זֶה הַקְּרוֹב אוֹ הַפְּסוּל וְחָתָם שְׁלֹא מִדַּעְתָּם³⁴.

28) ללווה או למלווה. 29) אם נתכוונו להעיד, או לשם
מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. 30) כאחד, זה בפני
זה. 31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. 32) והלא
חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. 33) שיחתום
מלמעלה, משום כבודו. 34) ואין זו עדות אחת, אלא
עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו
במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו'
שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (ר"ף למכות ו, א
בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות
בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום
(כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז.
וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו
כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר
זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני
ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא
ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

21 ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴¹? בְּדָבָר שֶׁצָּרִיף עֲדִים מִן
22 הַתּוֹרָה, וְצָרִיף דְּיָנִים לְדוֹן בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר מִן
23 הַתּוֹרָה⁴²; אָבֵל בְּשָׁל דְּבָרֵיהֶם - יַעַד נַעֲשֶׂה דִין.
24 פִּיצֵד? אֶחָד שֶׁהֵבִיא הַגֵּט⁴³, וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתָּב וּבְפָנַי
25 נִחְתָּם⁴⁴ - הוּא וּשְׁנַיִם⁴⁵ נוֹתְנִין אוֹתוֹ לָהּ⁴⁶, וְנִמְצָא
26 בְּאֵלוּ נָטְלוּהוּ⁴⁷ מִבֵּית דִּין⁴⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁹.

41) שאין עד נעשה דיין. 42) כגון, קידוש החודש, שאינו
אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה
בבבא קמא ז, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו
אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה
ט. 43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. 44) שהצריכוהו
חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט וזוהו הוא מקויים,
ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. 45) מצטרפים עימו,
להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. 46) ואין
הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזויף
הוא. 47) בדפוס ויניציאה שי"א ובכתב יד תימן: נטלתו.
ומוסב אל האשה. 48) ואף על פי שהשליח המביא הוא
עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו
שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין
(גיטין ה, ב) והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). 49) כגון,
האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח
לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

9 ז. אַף עַל פִּי³⁵ שֶׁהָעֵד שְׁחָתְמוּ מִתְּחִלָּה בְּשֹׁטֵר הוּא
10 הַפְּסוּל - הָרִי הַשֹּׁטֵר בְּשֹׁטֵר³⁶.

35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה
קשור עם ההלכה הקודמת. 36) ואין אומרים השניים
הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל
שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו
שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו
תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה
בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין
להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני
האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו
האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי
שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים,
שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן
דקשיש מיניה".

11 ח. כָּל עַד שֶׁהָעֵד בְּדִינֵי נִפְשוֹת - אֵינוּ מוֹרָה בְּדִין
12 זֶה הַנֶּהָרֵג, וְלֹא יִלְמַד עָלָיו לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה. וְאִם
13 אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ.
14 שְׁנֵאמַר: וְעַד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת - בֵּין
15 לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּמָה זֶה שְׁנֵאמַר לְמוֹת³⁷?
16 כְּלוּמָר: עַד שֶׁהָעֵד בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת - לֹא יַעֲנֶה דְּבָר,

יום חמישי כ"ז אייר ה'תש"פ

פרק ששי

(1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית-דין. אין בית-דין בודק אחר בית-דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

1 א. כָּבֵר בְּאַרְנוֹתָ², שְׁקִינִים שְׁטָרוֹת³ מִדְּבָרֵיהֶם⁴, כָּדִי
2 שְׁלֵא תִנְעַל דָּלֶת בְּפָנָי לִוְיָ⁵. אִף עַל פִּי כֹן, אֵין
3 מְקִימִין שְׁטָרוֹת אֶלָּא בְּשִׁלְשָׁה⁶, אֶפְלוּ שְׁלִשְׁתָּן
4 הִדְיוּטוֹת⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דִין⁸. וְלִפְיָכָה⁹ אֵין מְקִימִין
5 שְׁטָרוֹת בְּלִילָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹתָ¹⁰.

(2) לעיל פ"ג, ה"ד. (3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. (4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית-דין (גיטין ג, א). (5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לוויים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם-משנה). (6) בבא-בתרא מ, א. (7) שכבר נתבאר לעיל ה' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. (8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). (9) הואיל וזה נקרא דין. (10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

6 ב. בְּאַחַד מִחֲמִשָּׁה דְּרָכִים מִתְקִינִים הַשְּׁטָר בְּבֵית דִין.
7 הַדֶּרֶךְ הָאֶחָד: שִׁיחִי דִינִים מְפִירִין כְּתֹב יְדֵי הָעֵדִים,
8 שְׂזוּ עֲדוֹת פְּלוֹנִי וְזוּ עֲדוֹת פְּלוֹנִי¹¹. הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי:
9 שִׁיחֲתָמוּ הָעֵדִים בְּפָנֵיהֶם¹². הַדֶּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי: שִׁיבֹאוּ
10 הָעֵדִים הַחֲתוּמִים בְּפָנֵיהֶם, וְיֹאמְרוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד:
11 זֶה כְּתֹב יָדִי¹³, וְאָנִי עַד בְּדָכָה הָזֶה¹⁴. הַדֶּרֶךְ הָרְבִיעִי:
12 שֶׁאִם מָתוּ עַדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שֶׁהָיוּ בְּמִדְיָה אַחֶרֶת -
13 יָבֹאוּ עֲדִים וְעֵדֵי עַל כְּתֹב יָדָן שֶׁהוּא זֶה¹⁵. הַדֶּרֶךְ
14 הַחֲמִישִׁי: שִׁיחִיָּה כְּתֹב יָדָן יוֹצֵא מִשְׁטָרוֹת אַחֲרֵים,
15 וְעוֹרְכִין¹⁶ בֵּית דִין זֶה הַכְּתֹב לְאוֹתוֹ הַכְּתֹב שֶׁבְּשְׁטָרוֹת
16 אַחֲרֵים, וְיִחִיָּה דוֹמָה זֶה לָזֶה, וְיִרְאֶה לָהֶם פִּיחֵד¹⁷
17 שֶׁכְּתֹב יָדִי אֵלּוּ הוּא כְּתֹב יָדִי אֵלּוּ¹⁸.

(11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. (12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל-שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף-משנה). (13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלווה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. (14) כלומר, בהסתכלי בכתב-ידי אני נזכר במלווה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על

כתב-ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם-משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב-ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). (15) כתובות כא, א. והוא-הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף-משנה). (16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". (17) לכל שלושת הדיינים. (18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

18 ג. אֵין מְקִימִין אֶת הַשְּׁטָר מִשְׁטָרוֹת אַחֲרֵים, אֶלָּא
19 מִשְׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שְׁדוֹת¹⁹ שֶׁאֶכְלוּם בְּעִלְיָהֶן²⁰
20 שְׁלֹשׁ שָׁנִים אֲכִילָה גְלוּיָה²¹, נִכְוָה, בְּלֹא שׁוּם יִרְאָה
21 וְלֹא פֶחַד מִתְבַּעֲרָה בְּעוֹלָם²², כְּדֶרֶךְ שְׁאוּכְלִין כָּל
22 בְּעִלֵי שְׁדוֹת שְׁדוֹתֵיהֶן²³. אוֹ מִשְׁנֵי שְׁטָרֵי כְּתוּבוֹת²⁴.
23 וְהוּא שֶׁיֵּצְאוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת מִתַּחַת יְדֵי אֶחָד, לֹא
24 מִתַּחַת יְדֵי זֶה שְׁרוּצָה לָקִים שְׁטָרוֹ, שְׁמָא הוּא זִמָּה
25 הַפְּלִי²⁵. וְכֵן מְקִימִין הַשְּׁטָר מִשְׁטָר שֶׁקָּרָא עָלָיו
26 עֶרְעָר²⁶ וְהַחֲזוֹק בְּבֵית דִין²⁷. מְקִימִין מִמֶּנּוּ לְבִדּוֹ²⁸,
27 כְּמוֹ שֶׁמְקִימִין מִשְׁטָרֵי שְׁתֵּי שְׁדוֹת אוֹ מִשְׁתֵּי
28 כְּתוּבוֹת²⁹.

(19) שטרי מכר של שתי שדות. (20) הלכות. (21) לעיני כל. (22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזוייף ע"י הלוקח. (23) השווה ה' טוען ונטען פ"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". (24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בה' אישות פ"י, ה"י. (25) שגם שני השטרות מזוייפים הם על-ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקויימים הם ע"י בית-דין, יש לחוש שמא זייף החתימה בשטר השלישי שבידו. (26) שהלווה ערער עליו לומר מזוייף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק-דין או החלטה מסויימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעצרו". (27) קויים בבית-דין ע"י זהות חתימת העדים. (28) אפילו אין עמו שטר אחר. (29) שלא הוחזקו בבית-דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית-דין, ואפילו יצא עליו ערער, וכל-שכן לא יצא עליו ערער כלל והוחזק בבית-דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערער אלא-אם-כן הוחזק בבית-דין". וכן דעת הר"ן שם בכונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית-דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערער אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית-דין, שחוששים שמא מזוייף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערער, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא-אם-כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו.

מִשְׁפָּחָה, כְּמִוְ⁴⁷ שְׁאֲמָרוּ: אֲמָו לֹא נִשְׁתַּחֲרָה⁴⁸ וְעָבַד
הוא, או לא נִתְגַּיֶּרָה וְעָבַד כּוֹכָבִים הוא, וְנִדְעָ אַחַר
שֶׁחֲתָמוּ הַשָּׁנִים שְׁאִין בְּמִשְׁפָּחָתוֹ פָּגַם וְשֶׁהוּא כְּשֹׁר⁴⁹
הַרְיָ זֶה חֹתֶם עִמָּהֶם, שֶׁהוּא גִלּוּי דְּבָר שֶׁהִיָּה מִקֶּדֶם
הוא⁵⁰.

(42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר
לעיל ה"א. (43) לפני שישב לקיים השטר. (44) שלשתם
היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו
ישב בִּתְדִין אחר שהכשירוהו. (45) שאותה שעה עדיין
פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר
אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות
כב, א) וכפירוש ה'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן,
שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחור"מ סי'
מ"ו, ס"ק סג). (46) שהוא גולן או עבר שאר עבירה,
שנפסל עליה לדון, ראה לקמן פ"י, ה"א-ב. (47) בכת"י
תימן: כגון. (48) משפחותה, וכנענית היתה.
(49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד
לפני שישב בדין. (50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת
החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגולן
שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו
בבית-דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה,
שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם
כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דין פסול
בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו
להכשירו.

ח. מִתֵּר לְכַתֵּב הַקִּיּוֹם⁵¹ בְּשֹׁטֶר קֶדֶם שִׁיתָקִים⁵²
הַשֹּׁטֶר⁵³; שְׁאִין הַכְּתִיבָה עֵקֶר, אֶלֶּא הַחֲתִימָה⁵⁴. וְאִין
הַדִּינִים צְרִיכִין לְקִרְוֹת הַשֹּׁטֶר שֶׁמְקִימִין אוֹתוֹ, אֶלֶּא
מְקִימִין אוֹתוֹ מֵעֲדִיו⁵⁵, אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא יִדְעוּ מֶה
כְּתוּב בּוֹ⁵⁶.

(51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. (52) ואין זה נראה
כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא
זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). (53) ובית-הדין לא
יחתום עד שייקיימוהו עדי. (54) מהעדת עדי. ובדפוס
וינציאה שי"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו"
וכו'. (55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר
זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם,
שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה
והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום.
והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

יום שישי כ"ח אייר ה'תש"פ

פרק שביעי

(1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי
חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו.
בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

א. מְעִיד קְרוֹב עַל כְּתִבָּה קְרוֹבָה. פִּיצֵד? שֹׁטֶר שֶׁעָדִיו
רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּמָתָו או שֶׁהִלְכוּ לְמִדִּינַת הַיָּם, וְכֵא

ד. בֵּית דִּין שֶׁכָּתְבוּ: בְּמוֹשֵׁב שֶׁלֹּשָׁה הָיִינוּ וְנִתְקַיֵּם
שֹׁטֶר זֶה בְּפָנֵינוּ - הָרִי זֶה מְקִיָּם, אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא
פִּרְשׁוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ מִחֲמַשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַיֵּם; שְׁאִין
חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁמָּא יִטְעוּ³⁰. וְכִבְרָ נִהְיָ כָּל פְּתִי
דִּינִין שְׁרָאִינוּ וְשִׁמְעָנוּ, שִׁכְתְּבוּ הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְקַיֵּם בָּהּ
לְפָנֵיהֶם³¹.

(30) בבא-בטרא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט.
(31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית-דינו של
שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חור"מ סי'
מ"ו, ס"ק כח. וזהו סדר הקיום המנוסח בחור"מ סי' מ"ו,
סעיף ג, ותרגמתיו ללשון-הקודש: "במושב שלשה כאשר
היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם,
ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו
כראוי".

ה. וְלַעֲלֹם אִין בֵּית דִּין בּוֹדְקִין אַחֲרֵי³² בֵּית דִּין אַחֵר,
אֶלֶּא מִחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בְּקִיֵּאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֶבֶל
בּוֹדְקִין אַחֵר הָעִדִּים.

(32) שמה טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא-
בטרא שם).

ו. שֶׁלֹּשָׁה שִׁישְׁבוּ לְקִיָּם אֶת הַשֹּׁטֶר, וּמָתָ אֶחָד מֵהֶם³³
צְרִיכִין לְכַתֵּב: בְּמוֹשֵׁב שֶׁלֹּשָׁה הָיִינוּ וְהָאֶחָד
אֵינָנוּ³⁴. שְׁמָא יֹאמַר הָרוּאָה: בֵּית דִּין³⁵ בְּשָׁנִים
קִימָמוּהוּ³⁶. אֶפְלֹי הִיָּה כְּתוּב בּוֹ 'בְּבֵית דִּין'³⁷, יֹאמַר:
שְׁמָא דְמוֹ³⁸ שֶׁשָּׁנִים בֵּית דִּין הֵם³⁹. וְאִם יֵשׁ בּוֹ
מִשְׁמַע שֶׁהָיוּ שֶׁלֹּשָׁה⁴⁰ - אֵינוֹ צְרִיךְ⁴¹.

(33) עד שלא חתמו. (34) שמת, עד שלא הספיק לחתום.
(35) בכת"י תימן, תיבת בית-דין איננה. (36) וכבר נתבאר
לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. (37) ואין
בית-דין פחות משלשה. (38) בטעות. (39) כדברי
שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין,
אלא שנקראו בית-דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין
דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י.
(40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו
לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חור"מ
סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור-המתחיל:
ואמר לנו, כלשון השני שם. (41) להדגיש: ואחד איננו,
שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא
חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען
ונטען פ"ז, ה"ד.

ז. שֶׁלֹּשָׁה שִׁישְׁבוּ לְקִיָּם אֶת הַשֹּׁטֶר, וְכֵאֵו שְׁנֵי עֲדִים
וְעֲרַעְרוּ עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גִזְלָן וְכִיּוּצָא בּוֹ⁴², וְכֵאֵו
שְׁנֵים אַחֲרִים וְהָעִדִּיו שֶׁחֲזַר בְּתִשְׁבָּה⁴³: אִם עַד שֶׁלֹּא
חֲתָמוּ הָעִדִּיו שֶׁחֲזַר - הָרִי זֶה חֹתֶם עִמָּהֶם, שֶׁהָרִי
שֶׁלֹּשָׁה הָיוּ⁴⁴; וְאִם אַחֵר שֶׁחֲתָמוּ הַשָּׁנִים הָעִדִּיו עָלָיו
שֶׁחֲזַר בְּתִשְׁבָּה - אֵינוֹ חֹתֶם עִמָּהֶן, שֶׁהָרִי הוּא כְּמִי
שְׁאִינוֹ בְּעַת חֲתִימַת הַשָּׁנִים⁴⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
כְּשֶׁעֲרַעְרוּ עָלָיו בְּעִבְרָה⁴⁶; אֶבֶל עֲרַעְרוּ עָלָיו בְּפָגַם

ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף-משנה). (12) ובכת"י תימן: על כל כתב-יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת-יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב-ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". (13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".

ד. אָמַר הָרֹאשׁוֹן: זֶה כְּתָב יָדִי¹⁴, וְהָעֵיד הוּא וְאַחֵר¹⁹
עַל כְּתָב יָדִי הַשֵּׁנִי¹⁵ - לֹא נִתְקַיֵּם; לְפִי שְׁנַמְצָא
שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן שֶׁבַשְׁטָר תְּלוּי בְּעֵדוּת הָאֶחָד¹⁶.
וְכֵן אִם הָעֵיד אָחִיו אוֹ בְּנוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן¹⁷ עִם אֶחָר
עַל כְּתָב יָדִי הַשֵּׁנִי - לֹא נִתְקַיֵּם; שֶׁהָרִי שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי
הַמָּמוֹן תְּלוּי בְּעֵדוּת הַקְּרוֹבִים¹⁸.

(14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. (15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. (16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב-ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על-פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על-פי זה, וחצי דבר על-פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חבריו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על-פי כולם שוה בשוה. (17) שקיים את כתב-ידו עצמו. (18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא-בבא נז, א).

ה. שְׁנֵים שֶׁחֲתוּמִין עַל הַשְּׁטָר, וְיָמַת אֶחָד מֵהֶן¹⁹ -
צָרִיף שְׁנֵי עֲדִים לְהָעֵיד עַל כְּתָב יָדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם
לֹא נִמְצָא אֶלָּא עֵד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחַי - כּוֹתֵב
חֲתִימַת יָדוֹ בְּפָנֵי עֲדִים²⁰, אֶפְלוּ עַל הַחֶרֶס²¹,
וּמְשַׁלְּכֻהוּ בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתִּחַזַּק²² כְּתָב יָדוֹ בְּבֵית
דִּין²³, וְלֹא יִהְיֶה צָרִיף לִמְרֹר שְׁזֶה כְּתָב יָדוֹ, וְיָעִיד
הוּא וְאַחֵר עַל כְּתָב יָדֵי הַמֵּת, וְיִתְקַיֵּם כְּתָב יָדוֹ שְׁלֹא
בְּפָנֵינוּ²⁴.

(19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. (20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. (21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להזדייף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב-ידו, וכל-שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב-ידו, שמה ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויתי מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע לחור"מ סי'

1 בְּנוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן וְאַמַּר: זֶה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, וְכָא בְּנוֹ
2 שֶׁל שְׁמַעוֹן וְאַמַּר: זֶה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָבִי - הָרִי אֶלּוּ
3 בְּשָׁנֵי עֲדִים כְּשֵׁרִים שְׁאִינָן קְרוֹבִים³; וְאִם יִצְטָרֵף
4 עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהָעֵיד עַל כְּתָב יָדוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הָרִי
5 נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר⁴.

(2) חתימת-ער. (3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא-בבא נז, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל-ידה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). (4) שצריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

6 ב. וְאִלּוּ⁵ מְדַבְּרִים שְׁנַמְנָמִים הַגְּדוֹלִים לְהָעֵיד בְּגִדְלָם
7 מֵה שְׂרָאוּ בְּקֻטְנָם⁶: נֶאֱמַן אָדָם לִמְרֹר כְּשֶׁהוּא גְּדוֹל:
8 זֶהוּ כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתָב יָדוֹ שֶׁל רִבִּי⁷, זֶהוּ
9 כְּתָב יָדוֹ שֶׁל אָחִי⁸, שֶׁהֵייתִי מִפִּיר בְּכָתֵב יָדָם
10 כְּשֶׁהֵייתִי קָטָן⁹. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף עִמּוֹ אֶחָר שֶׁמִּפִּיר
11 כְּתָב יָדוֹ כְּשֶׁהוּא גְּדוֹל¹⁰.

(5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד בגודלם מה שראו בקוטנם". (6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פ"ד, ה"ב. (7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב-יד בקטנותו. (8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וידקדק שלא לשקר בכתב-ידו. (9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פ"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". (10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חור"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחור"מ שם.

12 ג. שְׁטָר שֶׁעָדִיו רֹאשׁוֹן וְשְׁמַעוֹן, וְכָא שְׁנֵים וְהָעֵידוּ
13 שְׁזֶה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן וְזֶה כְּתָב יָדוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן -
14 נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר¹¹. אֲבָל אִם הָעֵיד זֶה עַל כְּתָב יָדוֹ שֶׁל
15 רֹאשׁוֹן, וְהַשֵּׁנִי הָעֵיד עַל כְּתָב יָדוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן - לֹא
16 נִתְקַיֵּם הַשְּׁטָר; לְפִי שֶׁצָּרִיף שְׁנֵי עֲדִים עַל כְּתָב כָּל
17 אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם¹². וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מַעֲיֵד עַל כְּתָב
18 רֹאשׁוֹן וְשְׁמַעוֹן בְּאֶחָד - נִתְקַיֵּם¹³.

(11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים".

יום ש"ק כ"ט אייר ה'תש"פ

פרק נְשִׁינִי

(1) דין המכיר חתימת ידו ואינו זוכר את גוף העדות. הנזכר בעדות מתוך הכתב.

- א. מי שחתם על השטר, ובא להעיד על כתב ידו
בבית דין, והפיר כתב ידו שזהו בודאי, אבל אינו
זוכר העדות כלל, ולא ימצא בלבו זכרון כלל שזה
לזה מזה לעולם² - הרי זה אסור להעיד על כתב
ידו שהוא זה³ בבית דין. שאין אדם מעיד על כתב
ידו שהוא זה, אלא על הקמון שבשטר הוא מעיד
שזה חייב לזה⁴; וכתב ידו הוא כדי להזכירו הדבר,
אבל אם לא נזכר - לא יעיד⁵.

(2) ובכתב יד התינים: מעולם. (3) בכתב יד הנ"ל: על
כתב ידו זה בבית דין. (4) כתובות כא, א. וכדעת החכמים
שם. (5) שם כ, א "רבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכר
מעצמו". ומפרש רש"י: אלא לאחר שראה בשטר נתן בליבו
ונזכר... אבל אינו נזכר לגמרי לא, דרחמנא אמר: מפייה
ולא מפי כתבם. וברירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו:
"רבי יוחנן (=האומר אף על פי שאינו זוכר מעצמו) כרבנן",
האומרים על ממון שבשטר הם מעידים, וזכירה מתוך
השטר חשובה זכירה, אבל כל שאין זוכרים כלל אפילו
מתוך השטר - אינם מעידים. וזה שדקדק רבינו לעיל פרק
ו, הלכה ב ואמר: "ויאמר כל אחד ואחד זה כתב ידי ואני
עד בדבר הזה", כלומר, אני זוכר את העדות. והשווה לקמן
הלכה ד.

- ב. אחד הזוכר את העדות⁶ ואחד שראה כתב ידו⁷
או שהזכירוהו אחרים ונזכר, אפילו הזכירוהו העד
השני שהעיד, אם נזכר - הרי זה מעיד⁸. אבל אם
הזכיר אותו התובע עצמו, אף על פי שנזכר - אינו
מעיד; מפני שזה דומה בעיני בעל דין⁹ כאלו העיד
שקר בדבר שלא ידע¹⁰.

(6) בטרם ראותו את כתב ידו. (7) ונזכר ממנו. (8) כתובות
שם. ואין אומרים עד שני נוגע בעדותו הוא, שנוה לו
שחבירו יסכים עימו כדי שייאמנו דבריו ויעשו פרי (סמ"ע
לחושן משפט סימן כח, סעיף קטן מה). (9) התובע.
(10) ונמצא התובע חושדו כשקרן (שם).

- ג. לפיכך, אם היה התובע תלמיד חכם, והזכיר
התובע הנה את העד ונזכר - הרי זה יעיד לו;
שתלמיד חכם יודע, שאילו לא זכר הדבר - לא היה
מעיד¹¹. וכל הוא שהקלו בדיני ממונות, שאף על
פי ששכח הדבר מפמה שנים, והכתב הוא שהזכירו
- הרי זה מעיד¹².

(11) שם עמוד ב. "ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו".
ומפרש רבינו, שזה מוסב אל התובע. אבל רש"י שם מפרש,

מ"ו ס"ק לו. (22) ובכת"י תימן: שיוחזק. (23) ע"י
השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב.
(24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על
כתב-יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם
(כתובות שם). והוא-הדין אם יש שנים המכירים את חתימת
יד החי, אינו מעיד על כתב-יד עצמו, אלא מצטרך עם השני
להעיד על כתב המת (חור"מ סי' מ"ו, סעיף יג).

- ו. שלשה שישבו לקים את השטר, שנים מהן
מפירין חתימת ידי עדים, ואחד אינו מפיר: עד
שלא חתמו - מעידין בפניו²⁵ וחותם²⁶; שהעדים
נעשים דינים בדבר שהוא מדבריהם, כמו
שבארנו²⁷. אבל אחר שחתמו - אין מעידין בפניו
וחותם; [שהרי בעת שחתמו לא היו מפירין אלא
השנים]²⁸, ואין מקימין²⁹ אלא עד שיהיו שלשתן
מפירין, או יעידו העדים על הכתב בפני כל אחד
ואחד.

(25) שזוהי חתימת יד העדים. (26) עמהם, על אישור
בית-הדין. (27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת
העדים אין כאן אלא דין אחד - בשל דבריהם, אפילו
בשעה שמעידים נעשים דינים (כסף-משנה). (28) נמצא
שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא
שנים (כתובות כא, ב). (29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין
מקימים בשנים, אלא.

- ז. שנים שהיו חתומין על השטר ומתו, ובאו שנים
ואמרו: כתב ידן הוא זה, אבל אנוסים היו, קטנים
היו, פסולי עדות היו³⁰, אף על פי שיש שם עדים
אחרים שזה כתב ידן³¹, או שהיה כתב ידן יוצא
משטר אחר שקרא עליו ערער והחזק בבית דין³² -
הרי זה לא נחקים³³; אלא מעמידין³⁴ השנים
שבשטר כנגד השנים שהעידו עליהן שהן פסולין,
ואין גובין בו כלום³⁵.

(30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"רז.
(31) ואפשר איפוא לקיים השטר עליהם שלא מפי
המערערים. (32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (33) שהרי אלו
השנים פוסלים אותו. (34) בכת"י תימן: מעמידים.
(35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות
יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה
לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים
הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים
פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא
באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם
עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי
נאמנים הם לפסולם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס
המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחור"מ סי' מ"ו, סעיף לו
בשם הר"ן).

במדרש עשרת הדברות ז. והראב"ד חולק: "ויש מי שאין מורים כן ויודעים בדינים כמותו" ולדעתו מה שאמר רב יוחנן (כתובות כ, א): "אף על פי שאינו זוכר מעצמו" – כוונתו, אפילו שאינו זוכר כלל את עדותו אלא מכיר את כתב ידו, הרי זה מעיד על השטר ומקיימו. ומובן, שבאופן זה יצטרך שיעיד כל אחד על כתב ידו ועל כתב יד חבירו, או שיצטרף עימם אחר שיעיד על כתב יד שניהם, כדי שתהא על כל חתימה שני עדים, שהרי אינם מעידים על ההלוואה אלא על כתב ידיהם (חושן משפט מו, סעיף י). וכדעת רבינו מבואר בהלכות גדולות סימן נא בשם רבנן בתראי החולקים על מר יהודאי גאון, ודעתם מסכמת לגמרי כדברי רבינו כאן. (16) ראה לעיל פרק ו, הלכה ב"ג. (17) כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ו. (18) כדעת רבנן בתראי בהלכות גדולות סימן נא.

ה. אחד הכותב עדותו על השטר¹⁹, או שנמצא¹⁸ אצלו כתוב בפנקסו בכתב ידו: פלוני העיד אותי עליו ביום פלוני בכהן וכהן: אם זכר מעצמו²⁰, או הזכירוהו אחרים ונזכר - מעיד²¹; ואם לאו - אסור להעיד. שאין זה דומה אלא למי שאמר לו אדם נאמן: פלוני יש לו אצל פלוני כהן וכהן, והעיד הוא שיש לזה אצל זה, והוא אינו יודע מן הדבר כלום, אלא מפי האחר שמע והעיד²².

(19) שהוא חתום כהלכה בשני עדים ונמסר ליד המלווה. (20) אפילו אחרי שהסתכל בכתב ידו. (21) כתובות כ, א "כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים". ומפרש רבינו שזה מכוון גם לשטר ממש, וגם לרשימה שבפנקסו, ובלבד שיזכור עדותו, כמבואר שם (כסף משנה). (22) ואין זה אלא "עד מפי עד" ופסול, כמבואר בסנהדרין כט, א ולקמן פרק י"ז, הלכה א. ובמדרש רבה שמות פרשה מ"ו, אות א: "אפשר שלא היה משה מאמין בהקדוש-ברוך-הוא שאמר לו: כי שיחת עמך (=שלא שיבר את הלוחות עד אשר קרב אל המחנה וראה בעיניו?) אלא, הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה". ובירושמי תענית פרק ד, הלכה ה אמרו בקשר לזה: "מכאן שלא יהא אדם דן אומדות".

שהעד הוא תלמיד חכם, ולפיכך אינו חשוד להעיד שקר בדבר שאינו יודע. וכן נוסחה ההלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן כח, סעיף יד, שהכול תלוי בעד. והטור שם מצטט את דברי רבינו כך: לפיכך אם היה הבעל דין תלמיד חכם וכו', וייתכן שזה מוסב אל הנתבע, שאם הוא תלמיד חכם לא יחשוד בעד שאינו זוכר (כסף משנה). (12) כמו שמצינו לעיל פרק ג הלכה א שהקילו בדיני ממונות שאינם צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לוויין. אבל בדיני נפשות מבואר ביבמות לא, ב שאם לא יזכרו העדים את עדותם אלא מתוך הכתב, אסור להם להעיד, כמו שאמרו שם: "זימנין דחזי מכתבא ואתו מסהדי ורחמנא אמר: מפיהם ולא מפי כתבם", וסובר רבינו שאפילו בזוכרים עדותם מתוך הכתב ידובר שם (כסף משנה).

ד. הואיל והדבר פן¹³, שטר שיעצא לבית דין, וכאן עדים ואמרו: כתב ידנו הוא זה, אבל מעולם לא ידענו עדות זו, ואין אנו זוכרים שזה לזה מזה או מזה לו - לא נתקנים השטר, והרי הן בחרשים¹⁴ עד שיעזרו עדותן. וכל מי שאינו דן פן - לא ידע בדיני ממונות בין ימינו לשמאלנו¹⁵. אבל אם היה כתב דין יוצא ממקום אחר, או שהיו שם עדים שזה כתב ידן¹⁶ - מקימין את השטר, ואין משגיחין על דבריהן שאומרים: אין אנו זוכרין עדות זו; שמה חזרו בהן, וזה שאמרו: אין אנו זוכרין - כדי לבטל השטר. וכאלו אמרו: קטנים היינו, פסולי עדות היינו - שאינן נאמנים, הואיל ומתקנים השטר שלא על פיהם¹⁷. ומפני טעם זה מקימין כל השטרות, ואין אנו צריכין להביא עדים ולשאל אותם אם הם זוכרים עדות זו או אינם זוכרים אותה; שאפילו באו ואמרו: אין אנו זוכרים אותה - אין שומעין להן, הואיל ואפשר לקימו שלא מפיהן¹⁸.

(13) שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה אלא על הממון שבשטר, שזה חייב לזה, לעיל הלכה א. (14) כחרשים, שאינם שומעים ואינם מדברים, שפסולים לעדות הואיל ואינם בני דעת והרי הם כשוטים, כמבואר לקמן פרק ט, הלכה י"א. ובכתב יד התימנים: והרי הוא כחרש. כלומר, השטר אינו אלא כחרס. וכן נוסח המהרי"ק בסוף שורש עד. (15) אינו יודע כלום, אפילו להבחין בין ידו הימנית לשמאלית, כלשון הכתוב יונה ד, יא. והשווה אמרה זו

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ג כ"ט אייר ה'תש"פ

ומתנות) לעבד עבדי ולעזור לו בצאתו לחפשי, ולא יצא בידים ריקות, והוא אמרו יתעלה: "העניק תעניק לו מצאנך ומגןך ומיגןך אשר ברכך ה' אלהיך תתן-לו" (דברים טו, יד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק א' מקדושין (יד).

המצוה הרל"ג — האזהרה שהזהרנו מלשלם עבד

יום ראשון כ"ג אייר ה'תש"פ

מצות עשה קצו.

מצות לא תעשה רלג.

מצות עשה רלד. רלג.

מצות לא תעשה רסא.

המצוה הקצ"ו — הצווי שנתטונו להעניק (מענקים

מחזירים אותו לו. אלא משחררו וכותב עליו את-דמיו
 חוב, והוא אמרו ותעלה: "לא-תסגיר עבד אל-אדניו"
 (דברים כג, טז). ונתפטר בפרק ד' מגטין (מה), שבפסוק
 שפירח מחוצה לארץ לארץ הכתוב מדבר, שיהא הדין בו
 שיכתוב שטר בדמיו ויכתוב לו גם חרות ולא יחזור
 לעבדות כלל, כיון שבא להסתופף בארץ הטהורה
 הנבחרת לעם הנעלה. ושם נתבאר דיני מצוה זו.

המצוה הרנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהונות
 (לחציק בדברים) העבד הזה שפירח אלינו, והוא אמרו
 ותעלה: "עמך ישב בקרבך במקום אשר-יבחר באחד
 שעריך בטוב לו לא תוננו" (שם, יז) ולשון ספרא גם בו:
 "לא תוננו — זו אונאת דברים". כי כמו שהוסיף ותעלה
 לאו באונאת הגר מחמת שפלות נפשו וגרותו הוסיף גם
 לאו שלישי באונאת העבד שנפשו שפלה ונמוכה יותר
 מן-הגר שלא תאמר: זה עבד לא יקפיד על אונאת
 דברים. וברור שעבד זה שדבר בו הכתוב, וכן גר זה
 שהזהיר מלהונותו הם שקבלו עליהם את-התורה,
 כלומר: גרי צדק (גרים שהם כיהודים לכל דבר).

יום שלישי כ"ה אייר ה'תש"פ

מצות עשה רמג.

המצוה הרמ"ג — הצווי שנצטוינו בדין נושא שכר
 (השומר פקדון חבירו תמורת שכר) והשוכר, לפי שדין
 שניהם אחד, כמו שבבארו ואמרו (שבועות מט.): "שלישה
 דינין לארבעה שומרין והוא אמרו ותעלה: "כִּי-יִתֵּן אִישׁ
 אֶל-רֵעֵהוּ תְּמוֹר אוֹ-שׂוֹר אוֹ שֶׁה וגו'" (שמות כב, ט). וכבר
 נתבאר משפטי דין זה בפרק ו' ופרק ט' (מבבא קמא
 ופרק ג' ופרק ו' (מבבא קמא ופרק ח' משבועות.

יום רביעי כ"ו אייר ה'תש"פ

מצות עשה ר.

מצות לא תעשה רלח.

המצוה המשלימה מאתים — הצווי שנצטוינו
 לשלם שכר שכיר ביומו ולא לאחריו ליום אחד, והוא
 אמרו ותעלה: "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" (דברים כד, טו). ודין
 מצוה זו, שיהא שכיר יום גובה כל-הליילה ושכיר לילה
 גובה כל-היום, כמו שאבאר במצות לא-תעשה (רלח).
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בפרק ט' (מבבא
 קמא ופרק ו' (מבבא קמא ופרק ח' משבועות.
 בין ישראל, ומצות עשה לפרע בזמנו.

המצוה הרל"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשוק
 שכיר ומלאחר שכרו, והוא אמרו: "לא-תלין פַּעֲלַת
 שכיר אתך עד-בקר" (ויקרא יט, יג). במה דברים אמורים?

עבדי בידים ריקניות מעבודתנו בצאתו בן-חורין בסוף
 שש שנים: אלא בהכרח נעניק לו דבר מרכושנו, והוא
 אמרו ותעלה: "וְכִי-תִשְׁלַחְנוּ חֹפְשִׁי מֵעִמָּךְ לֹא תִשְׁלַחְנוּ
 רִיקָם" (שם, יג) וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר:
 מצות העניקה, בריש מסכת קדושין (יד, טז; יז).

המצוה הרל"ד — הצווי שנצטוינו בפדיון אמה
 עבריה, הוא אמרו ותעלה: "וְהַפְּדָה" (שמות כא, ח),
 ופדיה זו יש בה דינים ותנאים ומשפטים רבים, וכבר
 נתבאר כל-זה במסכת קדושין (יט), ושם נתבאר דיני
 אמה עבריה בשלמות. ובמקלפת (פרשת משפטים) אמרו
 בפרוש אמרו ותעלה באמה עבריה: "ואם-שלא-אלה לא
 יעשה לה" (שם, יא), אמרו: יעד לה או לבנה או פדה
 אותה.

המצוה הרל"ג — הצווי שנצטוינו לשא אמה
 עבריה — אדוניה שקנאה, או בנו, וזוהי מצות יעוד
 (שמיעדה לאשה לו או לבנו). ובפרוש אמרו (מכילתא פרשת
 משפטים): מצות יעוד קודמת למצות פדיה, לפי שאמר
 ותעלה: "אֲשֶׁר-לֹא יַעֲדָה וְהַפְּדָה" (שם, ח) ודע שדין עבד
 עברי ודין אמה עבריה אינו נוהג אלא בזמן שהיובל
 נוהג. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק א' במסכת
 קדושין (יח).

המצוה הרס"א — האזהרה שהזהר קונה אמה
 עבריה מלמכרה לזולתו, והוא אמרו ותעלה: "לֹא-יִמְשַׁל
 לְמִכְרָהּ בְּבָגְדוֹ-בָּהּ" (שמות כא, ח). וכבר נתבאר דיני
 מצוה זו בשלמות בריש קדושין (יז ואילך).

יום שני כ"ד אייר ה'תש"פ

מצות עשה רלה.

מצות לא תעשה רנד. רנה.

המצוה הרל"ה — הצווי שנצטוינו בדין עבד כנעני
 (עבד גוי שקנה אותו ישראל), והוא שעובדין בו לעולם
 ואינו יוצא לחרות אלא בשן ועין (אם הכהו והפיל שינו,
 או סמא עינו) והוא הדין לשאר ראשי אברים שאינם
 חוזרין (שמאבדן לכל חייו) כמו שבא לנו פרוש המקל, ו
 והוא אמרו ותעלה: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ" (ויקרא ח, מו)
 ואמר: "וְכִי-יָפֶה אִישׁ" (שמות כא, כו) ולשון גמרא גטין
 (לח): "כל-המשחרר עבדו — עובר בעשה דכתיב:
 לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". ולשון התורה הוא, שמשחרר
 בשן ועין. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בקדושין
 (כב; כד. ואילך) וגטין (לח).

המצוה הרנ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהחזיר עבד
 שפירח לארץ ישראל אל אדוניו, אף-על-פי שאדוניו
 ישראלי, כיון שפירח מחוצה לארץ לארץ ישראל — אין

רעך" וְחָרַמְשׁ (כלי הקצירה) לא תניף על קמת רעך" 31
(דברים כג, כו), אָמְרוּ (ספרי פרשת כִּי־תֵצֵא): "חָרַמְשׁ — 32
לרבות כל-בצלי חרמש ובשעת חרמש", כלומר: בזמן 33
הקציר לא תקצור לעצמך. וידוע שפסוק זה לא בא אלא 34
בשכיר ושאָמְרוּ "כי תבא" (בתחילת הפסוק הנ"ל) פרושו 35
פי תבוא שכיר, כמו שאמר התרגום: אָרִי תתגר. ובפרק 36
ז' מבבא מצינא (פז). אָמְרוּ: "אלו אוכלין מן-התורה: 37
העושה במחבר לקרקע (ודוקא) בשעת גמר מלאכה". 38
ושם נתבאר דיני מצוה זו. 39

המצוה הרס"ח — האזהרה שהזהר השכיר מלקחת 40
מאוכל מעבידו נוסף על אכילתו, והוא אָמְרוּ יתעלה: 41
"ואכלת ענבים בנפשוך שבָּעֵד וְאֶל־כְּלִיד לֹא־תתן" (שם, 42
כח). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מבבא מצינא. 43
ושם נתבאר מה שהוא רשאי לאכל ומה שאינו רשאי 44
לאכל; ואם אכלו — הרי עבר על מה שנגאמר: 45
"ואל-כְּלִיד (כדי לקחתם לביתך) לֹא־תתן". 46

יום ש"ק כ"ט אייר ה'תש"פ

מצות לא תעשה ריט.

מצות עשה רמד.

המצוה הרי"ט — האזהרה שהזהרנו מלמנוע 47
את-הבהמה מלאכל מן-הדבר שהיא עושה בו בשעת 48
מלאכתה, כגון שתדוש תבואה או תשא תבן על גבה 49
ממקום למקום, אין מונעים אותה מלאכל ממנו, והוא 50
אָמְרוּ יתעלה: "לא-תחסם שור בדישו" (דברים כה, ד), 51
ונתבאר שאחד השור ואחד כל-בהמה לחסימה אלא 52
שדבר הכתוב בהנה (במצוי). ובין בדישה בין בשאר 53
מלאכות אין מונעים אותה מלאכול בשעת מלאכה 54
מן-הדבר שהיא עושה בו, וכל-זמן שמנועה — לוקה, 55
ואפלו חסמה בקול (שצחק עליה להרתיעה מלאכול). וכבר 56
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מבבא מצינא (צ). 57

המצוה הרמ"ד — הצווי שנגצוינו בדין השואל, 58
והוא אָמְרוּ יתעלה: "וכי-ישאל איש מעם רעהו" (שמות 59
כב, יג) וכבר נתבאר הלכות דין זה בפרק ח' (מבבא) 60
מצינא ופרק ח' משבועות. 61

אם הוא שכיר יום שהוא גובה כל-הלילה, שנגאמר: 1
"עד-בקר"; ואם הוא שכיר לילה — גובה כל-הלילה 2
וכל-היום שלא תשקע החמה אלא בשכר קבל שכרו, 3
והוא אָמְרוּ: "ביומו תתן שכרו ולא-תבוא עליו השמש" 4
(דברים כד, טו) וישון המנונה (בבא מצינא פרק ט משנה 5
יא): "שכיר יום גובה כל-הלילה ושכיר לילה גובה 6
כל-היום". ואין אלו שתי מצות, אלא מצוה אחת היא, 7
ובאו בה שני לאוין להשלים דין המצוה, והוא שמשגי 8
לאוין אלו ידענו מתי הוא זמן הגביה. וכבר נתבאר דיני 9
מצוה זו בפרק ט' מבבא מצינא, ושם (קיא): נתבאר שזה 10
מתקד בשכיר ישראל בלבד, שאם אחר שכרו — עובר 11
בלא-תעשה: אָבֵל שכיר גוי — עובר עליו בעשה והוא 12
אָמְרוּ: "ביומו תתן שכרו". 13

יום חמישי כ"ז אייר ה'תש"פ

מצות עשה רא.

המצוה הר"א — הצווי שנגצוינו להיות השכיר אוכל 14
בשעת עבודתו מן-הדבר שעובד בו אם אותו הדבר מחבר 15
לקרקע, והוא אָמְרוּ יתעלה: "כי תבא בכרם רעך ואכלת 16
ענבים וגו'": כי תבא בקמת רעך וקטפת מלילת בגידך" 17
(דברים כג, כה-כו). וכבר נתבאר בגמרא (בבא מצינא פז), 18
שמשגי פסוקים אלו למדנו שאדם אוכל במחבר בשעת 19
גמר מלאכה, ושלם יספיק לנו אחד הפסוקים בלי האחר, 20
על דרך שבארנו לעיל (מצות עשה קמ) על אָמְרוּ (ספרא 21
פרשת בהר שמצוה זו אינה נלמדת) 'עד שיאמרו שני 22
כתובים, ואם לאו לא שמענו'. הנה זו מצות עשה שנגנינה 23
השג משגי פסוקים אלו, כלומר: שירשה לשכיר לאכל 24
מן-המחבר, ובפרוש אָמְרוּ (בבא מצינא פרק ז משנה ב): 25
"ואלו (הפועלין, שבעת העבודה) אוכלין מן-התורה". וכבר 26
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' (מבבא) מצינא. 27

יום שישי כ"ח אייר ה'תש"פ

מצות לא תעשה רסז. רסח.

המצוה הרס"ז — האזהרה שהזהר השכיר מלאכל 28
בשעת עבודתו מן-הדבר שהוא עובד בו אם הוא עובד 29
במחבר לקרקע, והוא אָמְרוּ יתעלה: ("כי תבא בקמת 30

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושלושה לעמוד א

7 מוסיפה הברייתא לדרוש את הפסוק, שהיה יכול לכתוב 'ולא תנא' 7
וכתוב 'ולא תנא', משמע שבא למעט 'תנא' לזה ולא לאחר, פרי 8
לגולן שגול בית, שאינו חוזר. שואלת הגמרא, לִימָא מה שהוצרך 9
למעט גולן דלא כרבי יוסי הגלילי, דאי רבי יוסי הגלילי אפשר 10
למעט גולן מסיבה אחרת שהרי הָא אָמְר — דרש מהאמור בפרשה 11
וְרַחֲמֵי הַלֵּב, שכוונת התורה לזה המתיירא 12

1 מְרַבָּה אַף תְּבוּנָה בֵּית שַׁעַר אֲכִסְדָּרָה וּמִרְפָּסֶת שְׁעוּיִים לְדִרְיִסַת 1
רגל ולא להשתמש בהם, תלמוד לומר 'בית', מה בית היראוי 2
לדירה אף כל היראוי לדירה, למעט את אלו שאינם עומדים 3
לתשמש דירה. רבי אליעזר בן יעקב אומר, שהבית שנאמר 4
בתורה הוא 'בית' במשמעו, וחוזר מהמלחמה רק על בית רגיל, 5
ולא על אלו שהוזכרו במשנה ובברייתא. 6

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שדין זה אינו צריך להלמד מגזירה שזה אלא מהיקש, שהרי הוא
אומר על כהן גדול, "כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת
וגו' הוא ובניו כל הימים", מקיש בניו הכהנים ההדיוטים, לו -
לכהן גדול, מה הוא מברך את העם בנשיאות כפים, כמו שכתוב
"וישא אחרן את ידיו אל העם ויברכם", אף בניו - כהנים הדיוטים,
מברכים בנשיאות כפים, וכתוב 'כל הימים' לרבות שאר ימים
שאינם ראש חודש, ועבודת יחיד. ולמרות שלא הוזכרה ברכת
כהנים בפסוק זה, הלא ואיתקש לעיל ברכה לשרות, ונמצא
שהוקשו כהן גדול לכהן הדיוט גם לענין ברכת כהנים.
ותניא אידך, שכונת הכתוב "בה תברכו את בני ישראל" היא,
שברכת כהנים נאמרת בשם המפורש - י"ד ה"א וא"ו ה"א. מבררת
הברייתא, אהה אומר בשם המפורש, או אינו אלא כבניו - שם
אדנות, תלמוד לומר 'ושמו את שמי', ומשמע 'שמי' המיוחד לי
שהוא שם המפורש. יכול נאמר שאף בנבלין בן יברכו בשם
המפורש, יש לדחות, שנאמר כאן בברכת כהנים 'ושמו את שמי',
ונאמר להלן על בית המקדש 'לשום את שמו שם', ויש ללמוד
בגזירה שזה שמה שמה, מה להלן מדובר בבית הקדש, אף
כאן - לענין ברכת כהנים, דווקא בבית הקדש יש לברך בשם
המפורש. רבי יאשיה אומר, שדין זה אינו צריך להלמד מגזירה
שזה, שהרי הוא אומר "בכל המקום אשר אוזיר את שמי אבוא
אלך וברכתיך", ויש להקשות 'בכל מקום' סלקא דעתך, וכי בכל
מקום מותר להזכיר שם המפורש, אלא בהכרח שמקרא זה מסוים
- מהופך הוא, וכונתו 'בכל מקום אשר אבוא אלך וברכתיך' -
שהשכינה שורה, שם אוזיר את שמי - שם תזכיר את שם
המפורש, והינין מתקיים 'אבוא אלך וברכתיך' - שהשכינה שורה,
רק בבית הקדש, ולכן רק שם 'אוזיר את שמי' המפורש בבית
הקדש.
ותניא אידך, לדרוש מהפסוק "בה תברכו את בני ישראל", אין לי
אלא שצריך לברך את בני ישראל, אך גרים, נשים, ועבדים
משותפים שאינם בכלל 'בני ישראל' מניין שגם אותם צריך לברך,
תלמוד לומר 'אמור להם' שמשמע לכולהו.
ותניא אידך, שכונת הכתוב "בה תברכו", שבשעת ברכת כהנים יזיזו
הפנים של ישראל כנגד הפנים של הכהנים. מבררת הברייתא, אהה
אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא אפילו כשהפנים של הכהנים
כנגד עורף ישראל, שאין הציבור צריכים להסב פניהם לצד
הכהנים. תלמוד לומר 'אמור להם', כאדם האומר לחבירו דבר,
שפניהם זה מול זה.
ותניא אידך, שכונת הכתוב "בה תברכו" שיש לכהנים לברך בקול
רם. מבררת הברייתא, או אינו אלא אפילו בלשון, תלמוד לומר
'אמור להם', שמשמע כאדם שאומר לחבירו - שיהיה שומע.
אמר אפי', נקמינן - מסורת בידנו ששנים - לשני כהנים או יותר,
קורא השליח ציבור לאחר ברכת הודאה 'בהנים', כדי שישוּבו
פניהם ויברכו את העם. ולאחד - אך אין שם רק כהן אחד, השליח
ציבור אינו קורא לו 'בהן', משום שהמקור לכך שצריך לקרוא להם
הוא ממה שנאמר 'אמור להם' שיברכו, ומה שכתוב לשון רבים
משמע שדווקא לשנים צריך לומר. ואמר רב חסדא, נקמינן שרק
שליח ציבור בהן קורא 'בהנים', ואין שליח ציבור ישראל קורא
'בהנים', שנאמר 'אמור להם' שיברכו, ומשמע שאמירה זו

בכתבו - י"ד ה"א וא"ו ה"א, ובמדינה אומר את השם כבניו -
אדני'. וחילוק נוסף, שבמדינה הכהנים נושאים - מגביהים את
ידיהן בשעת ברכת כהנים רק עד כנגד כתפיהן, ובמקדש שמוכירים
את השם המפורש, ועל ידי כך שכינה שורה על אצבעותיהם,
מגביהים הם את ידיהם על גבי ראשיהן, כדי שלא יהיה ראשם
למעלה מהשכינה, חוץ מכהן גדול, שאינו מגביה את ידיו למעלה
מן הציץ - משום כבוד השם שכתוב על הציץ. רבי יהודה חולק
ואומר, שאף כהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ. והמקור לכך
שצריכים הכהנים להגביה ידיהם בשעת ברכה, שנאמר, "וישא
אחרן את ידיו אל העם, ויברכם".
נמרא. שנינו לעיל, שברכת כהנים נאמרת רק בלשון הקודש,
ומביאה הגמרא מקור לכך, תנו רבנן, נאמר לענין ברכת כהנים "בה
תברכו את בני ישראל", ויש ללמוד מכך שברכת כהנים היא דווקא
בלשון הקודש. מבררת הברייתא, אהה אומר שיש לברך בלשון
הקודש, או אינו - אולי אין זו כונת הכתוב אלא שיברכו בכל
לשון. ומבארת הברייתא, שיש ללמוד זאת בגזירה שזה 'ברכה
ברכה', נאמר כאן בברכת כהנים "בה תברכו", ונאמר להלן לגבי
ברכות הר גריזים 'אלה יעמדו לברך את העם', מה להלן בהר
גריזים הברכה היא דווקא בלשון הקודש, אף כאן ברכת כהנים
היא דווקא בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, דין זה אינו צריך
להלמד בגזירה שזה, שהרי הוא אומר "בה תברכו", ומשמעות תיבת
כ' שאין יוצאים ידי חובה עד שיאמרו בלשון הזה.
מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, תניא אידך,
שיש ללמוד מהפסוק "בה תברכו את בני ישראל", שברכת כהנים
נאמרת דווקא בעמידה. מבררת הברייתא, אהה אומר שיש לברך
בעמידה, או אינו אלא אפילו בישיבה, אלא לומדים זאת בגזירה
שזה, נאמר כאן בברכת כהנים לשון ברכה "בה תברכו", ונאמר
להלן בברכות הר גריזים לשון ברכה 'אלה יעמדו לברך', מה להלן
בברכות הר גריזים יש לאומרם בעמידה, שהרי כתוב 'יעמדו', אף
כאן בברכת כהנים היא דווקא בעמידה. רבי נתן אומר, שדין זה
אינו צריך ללמוד מגזירה שזה, שהרי הוא אומר "בעת ההוא
הברלי' את שטב הלוי וגו' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו",
ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, מה כהן משרת במקדש
צריך לעשות זאת בעמידה, אף כהן מברך צריך להיות בעמידה.
שואלת הגמרא, ומשרת גופיה מניין שצריך לעמוד, עונה הגמרא,
דכתוב 'לעמוד לשרת'.
ותניא אידך, שיש ללמוד מהפסוק "בה תברכו" שברכת כהנים
נאמרת בנשיאות כפים - תוך כדי הגבהת ידים. מבררת הברייתא,
אהה אומר בנשיאות כפים, או שמה אינו אלא שלא בנשיאות
כפים, אלא לומדים זאת מגזירה שזה, נאמר כאן בברכת כהנים "בה
תברכו", ונאמר להלן "וישא אחרן את ידיו אל העם ויברכם",
ויש ללמוד מכך, מה להלן ברכתו של אחרן היתה בנשיאות כפים,
אף כאן ברכת כהנים היא בנשיאות כפים.
מביאה הגמרא, קשיא ליה לרבי יונתן התנא, שיש לפרוך גזירה
שזה, או מה להלן - ברכתו של אחרן דין הוא שתהיה בנשיאת
כפים, משום שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת כהן
גדול, וראש חודש היה, ועבודת קרבנות צבור עבד, אף כאן אין
לך לרבות לנשיאת כפים אלא כשיש את שלושת החומרות, בהן
גדול וראש חודש ועבודת ציבור. ומתמת קושיה זו רבי נתן אומר,

כיוון שאיזה שעות ילמדו לימודים אחרים, ובמילא בשעת העיקרים בלימוד הקודש צריך להחזירים רוח יראת שמים טהורה ותורה
תמימה באופן שיסיפק גם על שאר היום.

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לח עמוד א

רשי

תוספות

ונאמר להלן אלה יעמוד לברך. תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת
מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (ק נה) וייל דמסתברא ליה טפי למילף ברכת
כהנים מברכת דר גרזים דשתיקין מפרש בתורה דהברכות עצמן נמי מפורשות שהיה היקר
הקלות המפורשות אורח האיש לברכה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה.
ורבי יהודה אומר הרי הוא אומר כה. אבל
לרבנן לא משמע להו עיכובא כה אלא ככה:
קשיא ליה לר' יונתן. אינו לשון ברייתא אלא
לשון פ' הגמרא דה'ג' לה בספרי ר'
יונתן אומר אי מה להלן וכו'. **ובתני** כל
הימים. תימה אבתי עבודת יחיד מזהיבא לן
דאיתרבי דאיכא נשיאות בפנים והא בכל הימים
איכא נמי עבודת צבור כגון תמיד ונראה דודאי
לדברי הכל אימעיט עבודת יחיד מנשיאות כפיים
ור' יונתן נמי אנב שטיפה נקט ליה ולא היה
נשיאות כפיים בכל יום אלא בעבודת תמיד כדתנן
בפ' סדר תמיד (ק נה) דלאחר שנתנו איברים
על גבי כבש ומלחם ירדו ובאו להן ללשכת
הגזית אמר להן המזמנה ברכו ברכה אחת והם
ברכו קראו עשרת הדברות שמע יהיה אם שמעו
ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב
ועבודה וברכת כהנים והוא הדין במסופק ובתמיד
של בין הערבים:
ואיתקש ברכה לשירות. לעיל קאי דקאמר
מקשה בניו לז' אימא לענין שירות
דוקא איתקש להכי קאמר כיון דאיתקש
לשירות הוא הדין לברכה דהא איתקש ברכה
לשירות: **וא** אינו אלא בכניו. רבינו הלל פ'י
בספרי בכניו כגון אל אלהים צבאות ולא
מסתבר דהיכי תיסק אדעתא לשבשי ארבע
למימר לירכב אלהים במקום שם בן אריב
אותיות אלא בכניו יש לומר כקריאתו באלף
דלית: **הרי** הוא אומר בכל המקום אשר אבא
אליך וברכתיך. הכי תני בספרי בכל מקום אשר
אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי הייתי
דקמתמהבא בכל מקום ס'ד וכי בכל מקום
אשר אני מצוה שמי להוכיח דהיינו אפילו
בגבולות תברכו דבכל מקום אשר אבא אליך
משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא
מקרא מסורס הוא בכל מקום אשר אבא אליך
שאני נגלה שם שם אני מצוה להוכיח שמי
המיוחד לי הייתי דוקא בבית הבחירה הייתי
דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא
מזכיר את שמי וקשה דהוה הטעם נמנע כהנים
לברך בשם המיוחד שמשת שמעון הצדיק
כדאמר' בפרק טרף בקלפי (יומא ק"ז נ"ג) לפי שלא
זכו שוב לגילוי שכינה ונראה לר'י בזה שבירך
ברכת כהנים בישיבה לא עשה ולא כלום והואיל
ואיתקש ברכה לשירות וגבי שירות אמר בפ"ב
דובחים (ק נה) דיושב מחלל עבודה הילכך אף
כאן צריך לחזור ולברך מעומד: **וא** אינו אלא
בלחש. תימה לר'י אמאי לא נפקא לן מיניה
מג' דברכה ברכה מהר גרזים מה להלן בקול
רס אף כאן בקול רס ומצינו למימר דלא
איצטריך אלא לר'י דלא יליף ליה מגזירה שח
אלא מכה: **לשנים** קורא כהנים. בירושלמי
פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא החזן
ישראל רב חנמן בר יצחק אומר אם היה כהן א'

בכתבו. בידי ה"י בכניו. באלף דלית' כנגד כתפותיהם. מפני שצריך נשיאות כפיים
כדאמר' בברייתא בגמרא: ובמקדש. למעלה מראשיהם, מפני שמקריבין את העם בשם
המפורש ושכינה למעלה מקדש אצבעותיהם: שאין מנביה למעלה מן הציץ את דיו.
מפני שהם כותבין עליו **גמ'**. מנשיאות כפיים. שיגביהו את ידיהם: קשיא ליה לרבי יונתן.
אורח גזירה שורה. אי בגז' ולפת לה איכא
למיפרך מה למלואים שכן קרבו צבור בדרתיב
(ויקרא ט) וירד מעשות החטאת והעולה
והשלמים. וכל של צבור בדרתיב קחו שעיר
עזים וגו', וראש חדש הנה בדרתיב ביום החדש
הראשון באחד לחדש תקים וגו' (שמות טז) והוא
היה יום שמיני למלואים כדתנא בסדר עולם
אותו היום נטל עשר עטרות: ר' נתן אומר אינו
צריך. משום דפרכא ליה גז'ש מייתי ליה
בהקשאי: אף בניו מנשיאות כפיים. ולא יתיקש ות'
שכן כ"ג. דאין משיבין על התקש. ובתני כל
הימים. ולא יתיקש לך תו ראש חדש ועבודת
צבור: ואיתקש ברכה לשירות. כלומר ואע"ג
דבהאי קראי לאו ברכה כתיבא אלא שרות.
לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים
איתקש ברכה ושרות בקרא איתרבי כדאמר'
לעיל לשרות ולברך בשמו: בשם המיוחד. בכתבו.
בכל המקום ס"ה. וכי בכל מקום שם המיוחד
נקרא. הבתים (שמות טז) וזה שמי וזה זכרי לא כשאינו
נכתב שני נקרא (שמות טז ג) ועוד וכי בכל מקום
שכינה באה ושורה דכתיב אבא אליך והוא לא
יחד מקום להקדשת השם: מסורס הוא. מהפך.
בכל המקום אשר אבא אליך באהל מועד
שבמקדש ובשילה ובבית עולמים: או אינו אלא
אפילו פנים כנגד ערה. שאין הצבור צריכין
להסב פניהם לצד הכהנים: לשנים קורא כהנים.
כשיש שני כהנים לברך, שליח צבור כשנאמר
ברכת הודאה קורא אותן כהנים והן הופכין
פניהן שהיו הפוכים לצד התקבה להחפלה. דהא
אמרינן לקמן דהי רצון מלפניך שנתנה ברכה זו
כו': **אמור להם**. מקרא דלהם נפקא לן ששליח
צבור מזהיר אותן לברך: בתן קורא כהנים. אם
שליח צבור כהן הוא קורא ומזהיר את חבריו
העומדים לפניו להחזיר פניהם ולברך את
ישראל, ואם ישראל הוא אינו קורא כהנים:
משלחם
אתה אומר אומר בשם המפורש, או אינו אלא בכניו? תלמוד לומר: "ושמו את שמי", שמי המיוחד
לי. יכול אף בגבולין פן? נאמר פאן "ושמו את שמי", ונאמר להלן "לשום את שמו שם", מה
להלן בית הבחירה, אף פאן בבית הבחירה. ר' יאשיה אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר "בכל
המקום אשר אופיר את שמי אבוא אליך", בכל מקום, סלקא דעתך. אלא מקרא זה מסורס
הוא, בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך שם אופיר את שמי, והיכן אבוא אליך וברכתך
בבית הבחירה, שם אופיר את שמי בבית הבחירה. תנא אידך: "מה תברכו את בני ישראל",
אין לי אלא בני ישראל. גרים, נשים ועבדים מושתתרים מנזן? תלמוד לומר "אמור להם"
לכיהלו. תנא אידך: "מה תברכו" פנים כנגד פנים. אתה אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא
פנים כנגד עורף? תלמוד לומר: "אמור להם" באדם האומר לחבירו. תנא אידך: "מה תברכו"
בקול רם. או אינו אלא בלחש? תלמוד לומר: "אמור להם" באדם שאומר לחבירו. אמר אביי:
נקטניו, לשנים קורא "כהנים", ולאחד אינו קורא "כהן", שנאמר: "אמור להם" לשנים. ואמר רב
חסדא: נקטניו, כהן קורא "כהנים", ואין ישראל קורא "כהנים", שנאמר: "אמור להם" אמירה
משלחם

אומר כהן שנים אומר כהנים אמר רב חסדא אפי' כהן קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו השבט:

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לח עמוד ב

רש"י

תוספות

כל

כחן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה. ירושלמי במסכת מיר
פרק כחן גדול מהו שיטמא אדם לנשיאת כפים אחור דר' אבא בר כחן
אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כחן לנשיאת כפים שמע ר' אחא
ואמר אנא לא אמרי ליה כלום חור ואמר או דילמא לא שמע מיניה אלא
כיון דאמר ר' יהודה בר פוי בשם ר'א כל
כחן שעמד בבהכ"נ ואינו נושא את כפיו
עובר בעשה וסבר למימר שמצות עשה
דוחה למצות לית אמר אנא לא אמרית
ליה אייתניה ואנא מלקי ליה ור' אבוב
הוי תיב ומתני בבי כנישתא דקיסרין והוי
תמן מיתנא ואחא עונתא דנשיאת כפים
ולא שאלון ליה) אתא עונתא דמציאל
ושאלון ליה אמר להון על נשיאות כפים
לא שאילתון לי ועל מציאל אתון שאלון
כד שמעתן כן הוה כל חד וחד מנהון משמט
גרמיה וערק.

הא

דסליק לפרקים. היה אי לא סליק
אלא דמחויק נפשיה ע"י מתנות
כדונה כמו שאמר בפרק חורע (וחון דף קל).
אמר אביי מרש היה חטיפא מתנתא וכו'
עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי
יומא דכיפורי לאחוקי נפשי כדבתי ולפרס
דלא אנסי ליה עדניה: **הא** דאנסי לא
דלא אנסי. בסוף מסכת ר"ה (דף נא.) אמר
דרוקא הני שבשדות אנסי אבל הני דקימי
במתא לא אנסי:

מחיצה

מאי. י"ל דרוקא בדלא אנסי
קמבעיא ליה אבל בדאנסי
פשיטא דמי גרע מאחיהם שבשדות ואחרי
אי לא אנסי אמאי עדיף מעם שאחור
הכתנים בלא הפסק מחיצה י"ל עם שאחור
הכתנים מוראין בעצמן כאלו אין הברכה
חשובה בעיניהם דכתוב אמור להם פנים
כנגד פנים וכן עומדים אחורי עורף אבל
בהפסק מחיצה כיון דלא קיימי אחורי
עורף לאו מילתא היא דלא חזינו דקדיד
קרא בבתי. מהחייא דסוף מס' ר"ה (דף
נא.) משמע דהיה לתפלה וחבי משמע
נמי בפרק כיצד צולין (ופסחים דף פא.) דתנן
אבר שיצא מקצתו לחוץ מן האגף ולפנים
כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב
וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי
דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחיצה וכו'
מדקא פשיט סתמא דגמ' ממיל' דריב"ל
ש"מ

משלחם תהא. והילכתא בנותיה דאבוי ולית הילכתא
בנותיה דרב חסדא: (סימן מתאו"ה לברכה רוב"ן
בעבור"ה כו"ם מכ"י נהנ"ה בעגל"ה): **אמר ר' יהושע**
בן לוי: מנין שהקדוש ברוך הוא מתאוה לברכה
כהנים? שנאמר: "ושמו את שמי על בני ישראל ואני
אברכם". ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שמברך
מתברך, ושאנינו מברך אין מתברך, שנאמר: "ואברכה
מברכך". ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שאינו
עולה לדוכן, עובר בשלשה עשה: "כה תברכו" "אמור
להם" "ושמו את שמי". רב אמר: חוששין שמא בן
גרושה או בן חלוצה הוא. ולא פליגי, הא דסליק
לפרקים, הא דלא סליק לפרקים. ואמר ר' יהושע בן
לוי: כל כהן שאינו עולה בעבודה, שוב אינו עולה,
שנאמר: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ויברך
מעשת החפצות והעלה והשלמים" מה להלן בעבודה,
אף כאן בעבודה. איני? והא ר' אמי ור' אסי סלקי?
ר' אמי ור' אסי מעיקרא הוו עקרי פרעיהו, ממטא
לא תוה מטו התם, וברתני ר' אושעיא: לא שנו אלא
שלא עקר את רגליו, אבל עקר את רגליו עולה. ותנן
נמי אם הבקתו שנושא את כפיו וחזור לתפלתו,
רשאי. והיוני בה: הא לא עקר? אלא דגר פורתא,
הכא נמי דעקר פורתא. ואמר ר' יהושע בן לוי: אין
נותנין פוס של ברכה לברך אלא לטוב עין, שנאמר:
"טוב עין הוא יברך כי נתן מולחמו לדל" אל תיקרי
"יבורך" אלא "יברך". ואמר ר' יהושע בן לוי: מנין
שאפילו עופות מפירין בצרי העין? שנאמר: "כי חנם
מורה ה'רשת בעיני כל בעל בנה". ואמר ר' יהושע
בן לוי: כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו, שנאמר:
"אל תלחם את לחם רע עין כי כמו שער בנפשו בן
הוא אכול ושתה יאמר לד". רב נחמן בר יצחק אמר:
עובר בשני לאוין, "אל תלחם", "ואל תתאו". ואמר
ר' יהושע בן לוי: אין עגלה ערופה באה אלא בשביל

צרי העין, שנאמר: "וענו ואמרו ידענו לא שפכו את הדם הזה" וכי על לפניו עלתה שוקני
בית דין שופכי דמים הם, אלא לא בא לידענו ופטרנוהו, ולא ראינוהו והנחנוהו. לא בא
לידענו ופטרנוהו בלא מוונות, לא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה. אמר אדא אמר ר' שמלאי:
בית הכנסת שפולח כהנים, פולין עולין לדוכן. למי מברכין? אמר ר' זירא: לאחיהם שבשדות.
איני? והתני אבא בריה דרב מנימין בר חיאי: עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה! לא
קשיא, הא דאנסי, הא דלא אנסי. והתני רב שימי מבירתא דשיחור, בית הכנסת שפולח
כהנים, מקצתן עולין, ומקצתן עונין "אמן"! לא קשיא, הא דאשתירי בי עשרה, הא לא

אשתירי בי עשרה. גופא, תנא אבא בריה דרב מנימין בר חיאי: עם שאחורי כהנים, אינן בכלל ברכה. פשיטא: אריכי באפי
גוצי לא מפסקי, תיבה לא מפסקא, מחיצה מאי? תא שמע אמר ר' יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של פרזל אינה מפסקת
בין ישראל לאחיהם שבשמים. איבעיא להו, צדדין מהו? אמר אבא בר רב אשי: תא שמע, דתנן: נתפזון להיות לפניו

והוא

והוא

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ואמר רבי יהושע בן לוי, כל הנחנה מצרי העין עובר בלאו,
 שנאמר "אל תלחם - אל תאכל את לחם רע עין וגו', כי האוכל
 ממנו כמז' עשר' - כאילו שפר מרירות בנפשו של צר העין, בן הוא
 באכילתו, אכול ושתה יאמר צר העין לך ולבו כל עמך" וגו', רב
 נחמן בר יצחק אמר, שהנחנה מצרי עין עובר בשני לאוין, א' אל
 תלחם את לחם רע עין, ב' המשך הפסוק, "ואל תתאו למטעמותיו".
 ואמר רבי יהושע בן לוי, אין עגלה ערופה באה אלא בשביל
 לכפר על צרי העין. שנאמר "ועני ואמר - זקני העיר הקרובה אל
 החלל, ידינו לא שפכו את הדם הזה", ומבאר המשנה לקמן, וכי
 על לבנו עגלה שוקני בית דין שופכי דמים הם, ומדוע הוצרכו
 לומר כן. אמר כוננת דבריהם היא, שלא בא הרג זה לידינו
 ופטרנוהו, ולא ראינוהו והנחנוהו, ומבאר הגמרא את דברי
 המשנה, שלא בא לידינו ופטרנוהו, היינו בלא מונונת - שעל ידי
 כך הוצרך לחטוף ממשהו מזון, והלה הרגו, ולא ראינוהו והנחנוהו,
 היינו בלא לווייה - מבלי חבורה שילך עמם, וממשיך הפסוק "כפר
 לעמך ישראל", שאם יש איזה צר עין שפטר אותו ללא מזון, בית דין
 מביאים עגלה זו לכפרה עליו.
 הגמרא חוזרת לדון בהלכות נשיאת כפים, אמר אדא אמר רבי
 שמלאי, בית הכנסת שבוילה כהנים, פולין עולין לדוכן, מבאר
 הגמרא, למי מברכין כהנים אלו, אמר רבי יודא, שמברכים הם
 לאחיהם ששפדוהו. מקשה הגמרא, איני - וכי אלו שבשדות
 מתברכים, והתני אבא בריה דרב מנמיין בר חיאי, העם שאחר
 הכהנים אינן בכלל ברכה - משום שאין הכהנים יכולים לראותם,
 וכל שכן אלו שבשדות. מתרצת הגמרא לא קשיא, הא - העם
 שבשדות הם בכלל ברכה משום דאניסי - שטורדים במלאכתם
 ואינם יכולים לבוא, והא - העם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה
 משום דלא אניסי בכך, שיכולים הם לבוא לפני הכהנים ולהתברך
 כדן, ומתוך שאינם עושים כן מראים הם שאין הברכה חשובה
 בעיניהם, ולכן אינם מתברכים.
 מקשה הגמרא על דברי רב אדא, והתני רב שימי מבירתא
 דשיחור, בית הכנסת שבוילה כהנים מקצתן עולין לדוכן,
 ומקצתן אינם עולים אלא עולין אמן אחר ברכת העולים, ואילו רב
 אדא אמר שכולם עולים לדוכן. מתרצת הגמרא לא קשיא, הא -
 בברייתא מדובר שיש יותר מעשרה כהנים, דאישתייר בי עשרה
 מלבד אלו שעולים לדוכן, ובאופן זה עדיף שיעלו מקצתם והנותרים
 יענו אמן, הא - רב אדא דיבר באופן שיש עשרה בצמצום, שאם
 יעלו מקצתם לדוכן נמצא דלא אישתייר בי עשרה שיענו אמן,
 ופחות מעשרה אינם חשובים לענות אמן, ולכן עדיף שכולם יעלו
 לדוכן ויברכו את העם שבשדות.
 גופא, תנא אבא בריה דרב מנמיין בר חיאי, העם שאחר
 הכהנים אינן בכלל ברכה משום שאינם אנוסים בכך. מקדימה
 הגמרא, פשיטא שאריכי באפי גוצי - בני אדם גבוהים שעומדים
 לפני המוכים לא מפקדי בינא לברכת הכהנים, שאם כן אין לדבר
 סוף, וכן פשוט שהתיבה שלפני השליח ציבור לא מפקא בין
 הכהנים לעם, וגם העומדים מאחריה מתברכים, אך יש לדון באופן
 שיש מחיצה בין הכהנים לעם, מאי, האם היא חוצצת ביניהם ואינם
 מתברכים. פושטת הגמרא תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי,
 אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם
 שבשמים, ואף העומדים מאחורי המחיצה מתברכים בברכת
 הכהנים.
 איפשיא להו, העומדים בצדדין של הכהנים מהו, האם הם נכללים
 בברכתם. אמר אבא בר מר רב אשי, תא שמע, דתנן לענין הזאה
 מאפר פרה אדומה, שאם נתבונן המזה להזות על כלים טמאים
 שלפניו,

משלחם - משל הכהנים תהא. פוסקת הגמרא, והילכתא בנותיה
 דאבין, שלשני כהנים קוראים כהנים, ולכן יחיד אין קוראים כהן/
 ולית הילכתא בנותיה דרב חסדא, אלא גם שליח ציבור ישראל
 קורא כהנים.
 (סימן למאמריו של רבי יהושע בן לוי שבחמשך, מתאנה לברכה,
 דוכן בעבודת, בו"ם מבי"ר, נהנה בגגל"ה).
 אמר רבי יהושע בן לוי, מנין שהקדוש ברוך הוא כביכול מתאנה
 לברכת כהנים, שנאמר "ושמו את שמי על בני ישראל, ואני
 אברכם" - ונמצא שתלה ה' שימת שמו על בני ישראל בברכת
 הכהנים, ובכך החשיבה כצורכו, ולא כצורך ישראל.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל בתי שמכר ברכת כהנים מתברך,
 ושאינו מכר אין מתברך, שנאמר "ואברכה מברכיו" - שהמכר
 את ישראל מתברך.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל בתי שאינו עולה לדוכן כשקוראים
 לו לעלות, עובר בשלשה מצוות עשה, ששלשה פעמים הוזהרה
 התורה לברך את ישראל, ב'ה תברכו' אמור להם 'ושמו את
 שמי'. רב אמר, שחוששין שמה בן גרושה או בן חלוצה הוא -
 וכן פסול הוא, ולכן אינו עולה לדוכן. מבאר הגמרא ולא פליגי
 רב ורבי יהושע בן לוי, הא שמשמע מדברי רבי יהושע בן לוי שאינו
 נפסל מלעלות לדוכן, מדובר דסליק לפיקים - שעולה לדוכן בכהנים
 ובמזעדים, ובכך מחזיק עצמו לכהן, הא שאמר רב שחוששין שהוא
 בן גרושה, הוא באופן דלא סליק לדוכן אפילו לפיקים.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל בתי שאינו עולה לדוכן בעבודה -
 קודם שייסיש שליח ציבור ברכת רצה, שוב אינו עולה לדוכן,
 שנאמר, "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, ורק אחר כך יורד
 מעשות החטאת והעולה והשלמים", ונמצא שבעוד עבודה בידו
 בירך את העם, ויש ללמוד מכך לכל ברכת כהנים, מה להלן -
 ברכתו של אהרן היתה בעבודה שבמשכן, אף כאן - ברכת כהנים
 צריכה להיות בעבודה שבתפילה. מקשה הגמרא, איני - וכי כך
 הדין, והא רבי אמי ורבי אסי סלקין - עלו לדוכן לאחר ברכת
 עבודה, משיבה הגמרא, שרבי אמי ורבי אסי מעיקרא - בזמן ברכת
 עבודה, היו עקרי פרעיהו - עקרו רגליהם ללכת לדוכן, אך ממקום
 היה רחוק מהדוכן ולכן ממיטא לא הוה כמוהם - לדוכן, עד
 לאחר ברכת עבודה. וברתני רבי אושעיא בברייתא, לא שנו שאינו
 עולה לדוכן אלא כשלא עקר את רגליו בעבודה, אבל עקר את
 רגליו בעבודה לעלות לדוכן, עולה גם לאחר ברכת עבודה. מביאה
 הגמרא ראיא נוספת לחילוק זה, ותנן נמי, ששליח ציבור כהן אינו
 עולה לדוכן גם אם הוא הכהן היחיד, מפני שחוששים שיתבלבל
 בתפילתו, אך אם התקטתו - בטוח הוא בעצמו שנושא את כפיו
 וחוזר לתפלתו ללא בלבול, רשאי לעלות לדוכן. ותנינן בה -
 הקשינו על דין זה, איך יכול לעלות לדוכן, הא לא עקר - הרי לא
 עלה לדוכן בעבודה, אלא שתרצנו שמדובר באופן דנד ממקומו
 בעבודה פורחא - לכוין הדוכן, מושך כן יכול לעלות לדוכן, ואם
 כן הא נמי יש ליישב, שכיון דעקר רגליו פורחא בעבודה, יכול
 לעלות.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, אין נותנין בוס של ברכה לברך ברכת
 המזון, אלא לשוב עין - שונא בצע וגומל חסד בממונו, שנאמר,
 "שוב עין הוא ויבורך כי נתן מלחמו ללד", אל תיקרי "יבורך",
 אלא "ברך" אחרים.
 ואמר רבי יהושע בן לוי, מנין שאפילו העופות מברין בצרי
 העין, ואינם אוכלים משלחם, שנאמר על צרי העין, "כי תנס מזורח
 הישית" - שמפורים כהנים חטים על רשתם כדרך הצידים כדי
 למשוך העופות וללכדם, בעיני כל בעל בנה" - שהעופות רואים
 שאלו מזונות של צרי עין, ואינם רוצים לאוכלם.

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

- 22 יהיה קדש, וברכו את ה' - את הברכה שלפני ברכת כהנים.
 23 שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמוע, במה - באיזו זכות
 24 הארכת ימים. אמר להם, מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא
 25 - לא קיצרתי דרכי דרך בית הכנסת. ולא פסעתי בבית המדרש
 26 לאחר שישבו התלמידים על הארץ, שהעושה כן בהכרח מרחיב
 27 פסיעותיו, ונראה כפוסע על ראשי עם קודש, אלא תמיד הגעתי
 28 מוקדם או שישבתי מבחוץ. ולא נשאתי כפי לברכת כהנים, בלא
 29 לברך הברכה שלפניה.
 30 מבררת הגמרא, מאי מברך הכהן לפני הברכת כהנים, אמר רבי
 31 וירא אמר רב חסדא, שמברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן,
 32 וצונו לברך את עמו ישראל באהבה. עוד מבררת הגמרא, כי עקר
 33 ברכיה - כשהכהן עוקר רגליו ב'רצה' לעלות לדוכן, ופניו מופנות
 34 לתיבה, מאי אמר. ומבארת הגמרא, שהכהן אומר אז, יהי רצון
 35 מלפניך ה' אלהינו, שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך
 36 ישראל, לא יהא בה מכשול ועון. עוד מבררת הגמרא, וכי מהדר
 37 אפיה מצטרף - כשמחזיר הכהן פניו לתיבה לאחר שגמר לברך
 38 את העם, מאי אמר. אדבריה - הולכו רב חסדא לרב עוקבא
 39 במבואות העיר, ודרש רב עוקבא, שהכהן אומר אז, רבוננו של
 40 עולם, עשינו מה שצוית עלינו לברך את ישראל, אף אתה עשה
 41 עמנו
- 1 והיה בטעות על כלים טמאים שעמדו לאחרי, או שהתכוין להזות
 2 על כלים שלאחרי, והיה בטעות על כלים שלפניו, הדין הוא
 3 שהזאת פסולה, משום שההזאה צריכה להיות בכוונה לטהר. אך
 4 אם התכוין להזות על כלים שלפניו, והיה בטעות על כלים שבצדדיו
 5 שפניו - לפניו באלכסון, הזאת פשוטה, משום שהצדדים שלפניו
 6 הם בכלל כוונתו. ויש לפשוט מכך את הספק לענין ברכת כהנים,
 7 שהעומדים בצדדים שלפני הכהנים דינם כעומדים לפניהם
 8 ומתברכים, אך העומדים בצדדים שאחוריהם אינם מתברכים,
 9 למרות שאינם אחוריהם ממש.
 10 אמר רבא בר רב הונא, בין שנפתח ספר תורה והתחילו לקרוא
 11 בו קריאת התורה, אסור לספר ולדבר אפילו בדבר הלכה, שנאמר
 12 "וכפתחו" וכשפתח עזרא את הספר והתחיל לקרוא בתורה, עמדו
 13 כל העם. ואין לפרש לשון "עמידה" אלא מלשון שתיקה - שהעם
 14 שתקו, שנאמר "והוחלתו" - המתנתי לשמוע דבריהם, עד שראיתי
 15 כי לא ידברו כי עמדו מלדבר לא ענו עוד" - הרי ש'עמידה' היא
 16 מלשון שתיקה. רבי וירא אמר בשם רב חסדא, שיש ללמוד שאסור
 17 לדבר בשעת קריאת התורה מהבא - מפסוק זה, "ואזני כל העם אל
 18 ספר התורה".
 19 הגמרא חוזרת לדון בהלכות ברכת כהנים, ואמר רבי יהושע בן לוי,
 20 כל בהן שלא נטלו ידיו לפני עלייתו לדוכן, לא ישא את כפיו,
 21 שנאמר, "שאו ידיכם לברכת כהנים, רק לאחר שתטלו אותם והם

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אייר, תשי"ח

ברוקלין

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - (וגם מבלי ההמחאה שכותב אודותה).

ובעת רצון אזכיר אותו וזוגתו ובנם שיי, על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כאו"א להמצטרך לו.

ובמ"ש אודות האפענדיק, אינו מובן מהו המהירות (איילעניש) לנתחו עכשיו, האם זהו דרישת הרופא או סתם כך הצעה בעלמא.

במ"ש אודות המצב בגשמיות - יש למצוא ידידים אשר ישפיעו להטבת הפרטים שהם המעיקים ומצירים. ויהי רצון שימים אלו שבין פסח זמן חירותנו ושמתקרבם לקבלת התורה, חרות על הלוחות אי"ת חרות אלא חירות, יוסיפו בהצלחת ההשתדלות.

ומובן וגם פשוט, שעליו סו"ס להתחיל להתעסק בתפקידו האמיתי של כל אחד מישראל, מתאים לדבר המשנה, אני נבראתי לשמש את קוני, והוא ע"י הפצת נר מצוה תורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות ועניני - בכל מקום שידו מגעת, ובפרט שנמצא במקום שבהנוגע לתורת חב"ד הנה עד עתה נעשה שם דבר מועט ביותר בערך האפשרית שישנה, ולמרות שדוקא אנשים העומדים מבחוץ, מכריזים בכל עת מצוא שנמצאים שם פלוני ופלוני שהם "עמודי ברזל של כל עניני חב"ד", ופשיטא בענין עיקרי כהפצת המעינות, שאותה דורשים רבותינו נשיאנו בכל דור ודור, ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר בדורנו זה, וק"ל. ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור, הן בענינים הפרטים והן בענינים הכלליים, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

ברכה לבשו"ט,

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לט עמוד א

רש"י

תוספות

והנה לאחרייו. ואף שם היו כלים הוצרכין הוצאה: הוצאת פסולה. דבעינן כונה לטהרה. כדכתיב (ומקדו יט) והנה השחור על השמא. שהיא מתכונן לה על הצדדין שבפניו. צדדין שיש ממנו ולהלן ולא צדדין שישנו ממנו ולאחור, והכי נמי העומדין בצדדין של כהן הימנו ולהלן בכלל ברכה הן וכלפניו דמי, אבל של אחר הימנו אע"פ שאינן אחרתן ממש כלאחריו דמי ובפחתו. ובשהתחיל.

ובעורא כתיב: עמדו. שתקו: שלא נטל ידיו. לפני עלותו לדוכן: פסח הארכת ימים. איזה זכות בדרך שהארכת ימים: קפדניא. לקצר דרכו דרך בהכ"נ לכנס בפתח וזה לצאת כנגדו. ולשון קפדניא מפרש בברכות (ף טז:) אדמקפאן אדרי איעול בזה. עד שאני מקפו סביב השורות הללו אכנס בזה ואקצר דרכי. ודרי שורות כתיב: ולא פסעתי על ראשי עם קדש. שהיו יושבים התלמידין בבית המדרש על גבי קרקע, והמהלך ביניהם כשהיו יושבין ובגס לישב במקומו מרחיב פסיעותיו בעל כרחו, והוא לשון מפסע ואגזלו, ונראה כמפסע על ראשיהם, לפיכך צריך להקדים או ישוב לו מבורך. ולא נשאתי כפי לברי. כשהיו הנהגה בלא ברכה. ברכה דמפרש ואילו מאי מברך. וכי עקר פרעיה. בעבודה למיסך והוא מחזיר פניו כלפי תבה מאי אמר: וכי מהדר אפיה מצבורא. כשגומר ברכותיו מחזיר פניו לצד התבה עד שיגמור שליח צבור המברך את נמי ישראל בשלום: מה

והנה לאחרייו, לאחרייו והנה לפניו, הוצאתו פסולה. לפניו והנה על צדדין שבפניו, הוצאתו בשרה. אמר רבא בר רב הונא: פיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדרך הלכה, שנאמר: "ובפתחו עמודי כל העם" ואין עמידה אלא שתיקה, שנאמר: "והוחלתו כי לא ידברו כי עמרו לא ענו עוד". ר' ורוא אמר רב חסדא, מהכא "ואזני כל העם אל ספר התורה". ואמר ר' יהושע בן לוי: כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את פניו, שנאמר: "שאו ידיכם קדש וברכו את ה'". שאלו תלמידיו את ר' אלעזר בן שמעון: במה הארכת ימים? אמר להן: מימי לא עשיתי בית הכנסת קפדניא ולא פסעתי על ראשי עם קדוש, ולא נשאתי כפי בלא ברכה. מאי מברך? אמר ר' ורוא אמר רב חסדא, "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה". כי עקר פרעיה, מאי אמר? "היו רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל, לא יהא בה מכשול ועון". וכי מהדר אפיה מצבורא, מאי אמר? אדבריה רב חסדא לרב עוקבא, ודרש "רבונו של עולם! עשינו מה שצוית לעינו, עשה עמנו

ש"מ דקיימא לן בוותיה וכמדרגה דהכי פסק רבינו גנאל דבכל דוכתא ק"ל בר' יהושע בן לוי ומשקש מפ' כל גנות (ועינין ק"נ טז.) דיתבי ר' ורוא ורבה בר רב חנן ויתבי אביי גבייהו ויתבי וקאמרי שמע מינה ממתני' דדורי גדולה בקטנה ואין דדורי קטנה בגדולה וכו' עד צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה וצאני ידי חובתן צבור בקטנה וש"צ בגדולה אין יוצאין ידי חובתן תשעה בגדולה וא' בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה וא' בגדולה אין מצטרפין וזה"ה גדולה בגדולה דליכא למימר דדורי גדולה בגדולה אלמא לענין תפלה לא אמר אפילו מחיצה של ברזל אין מפסקת ונראה דלא דמי דהיכא דאיכא עשרה בגדולה ושליח צבור עמון ואחד בגדולה כיצא בה מתוך שמוציא בני הגדולה יוצא גם זה שבאחרת כדג אמרין דוקא אפילו מחיצה וכו' שהרי מוציא אפילו אחוץ שבשדות כדאיכא במסכת ראש השנה (ף טז.) אבל היכא דצריך לצרופניהו ודאי לא מצטרפי וההיא דפ' אין עומדין (נככות טז:) דא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהן שבשמים לא שייכא להכא דההיא אמר לגבי הא שאין תפלתן מקובלת כמו בזמן שבהמ"ק קיים מידו לענין זה אין מפסקת אם יתברכו העובר ע"י ברכת כהנים שעמון בבית הכנסת או יציא ש"צ ידי חובתן גם זה יתברך ויוצא ידי חובתו עמון דכלפי אבינו שבשמים לא תלי בהפסק מחיצה:

והנה על הצדדין שבפניו הוצאתו כשרה. בירושלמי בפרק אין עומדין אמר' הדיא אמריה העומדין מן הצדדין בכלל ברכה: כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה. מקשינן מפרק קמא דברכות (ף טז.) דאמר

רב ששת הוה מהדר אפיה וגריס אמר איננה ברידהו ואנן בדין ומצינן למימר דמהדר אפיה שאני א' נמי רב ששת שאני מהו משהו הדוח פטור מקריאה משום דהוה דברים שבבבא אי אתה רשאי לאומרו על פה וכיון דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לעסוק בדבר הלכה והיינו דקאמר אנן בדין כגון דברי הלכה (בגין) דברים דעל פה ואיננה ברידהו דברים שבבבא מיהו מסתברא כפידין ר"ח דפ' התם דוקא רב ששת וכיוצא בו דתורתו אומנתו אבל האידינא כרבא סבירא לן דאמר רבא כיון שנפתח ס"ת וכו' והאי דהוה מהדר אפי' י"ל דלא הוה אורחא דמילתא לאיעסוקי בדבר הלכה באנפי ציבורא בעוד שהן עוסקין בשמיעת התורה:

כל כהן שלא נטל ידיו. פירש רש"י אמר לי רבי אם נטל ידיו שחרית ונטהר כהן אינו צריך לטול ידיו כשעולה לדוכן וכמדרגה שהועתק מהנהגת תלמיד שדרי אין לשונו משמע כך דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן משמע ממש סמוך תודר דמייתא וגמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע תיכף לנטילת ידים ברכת כהנים דמשמע ליה השתא דבברכת כהנים משתעי קרא והדיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דבברכה דמשתעי קרא בעינן נטילת ידים סמוך לה דמייתא לה התם אברכת המזון והכי איתא שלשה תכיפות הן תיכף לסמיכה שחזטה שנאמר וטמן ושחט תיכף לנטילת ידים ברכה שנא' שאו ידיכם וברכו תיכף לגאולה תפלה שנא' יהיו לרצון אמרי פי וגו' וכתוב בתריה יעקב ה' ביום צרה ובפ' כיצד מברכין (נכסות מ:) משמע דההיא ברכה איירי בברכת המזון מיהו שמעינן מינה דבעינן תיכף נטילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא והכא מייתא לה אברכת כהנים ועוד אי מיירי הכא בשלא נטל ידיו בשחרית אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תימק ליה משום דברי תורה שצריך לטול ידיו כדאמרי בפ"ח דברכות (ף טז.) ובפ"ב (טז טז:) אמר רבי חיאי בר רב אשי וימנין סגינאן הנה קאינמן קמיה דרב לתניי לן פירקא בסיפרא דבי רב ומקדים וקאי ומשי ידיה ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי התם דבעי לאהדורי בחר מיה מיה לנטי' לקיש מיל ומה לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דצריך ברכה לפניה הכא נמי צריך ברכה לפניו כדאמר לקמן להכי מסתבר דהכא בנטילת ידים תיכף לברכה מיירי ושיעור תכיפה איכא למישמע מתכיפת סמיכה לשחיטה דאמר' בפ' כל הפסולין (נחמס טז.) כל הסמיכות שהיו שם קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחזטה חוץ מזה שהיתה בשער נגדו שאין מצויר יכיל לכנס שם אלמא כדי מולך משער נגדו עד בית המטבחים לא חשיבה תכיפה ובמסכת מדות (פ"ח מ"ח) משמע דלא הוה טפי מעשרים ושתים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד דהו י"א אמה:

וכי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר. סדר נשיאת כפים מפ"י רבינו שלמה עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל ידי רצון שתהא ברכה זו וכו' ומאריך בה עד שיאמרו אמן של הוראה מפ' העובר וקורא כהנים אם שנים הם ואם אחד אינו קורא ש"צ והוא מחזיר פניו מאלו כדאביי דאמר לעיל לאחד אינו קורא וכשכלה דבור מהקורא מברכין אשר קדשנו בו ואחר כך מתחילין בברכה ובשכלה אמן אחרון מפ' צבור הן מחזירין וכופשין קשרי אצבעותיהן אם רצין ושליח צבור מתחיל שיש שלום והכהנים תתפללו רבונו של עולם עשינו מה שגורת וכו' ומאריךין בה עד שתכלה ברכה מפ' שליח צבור עוקרין רגליהן והולכין לון. בשאלות פירשתי ויחק קרח כהן שעבר עבודת כוכבים לא ישא את כפיו דגרע מחזורא את הנפש דאמרין בפ' אין עומדין (נכסות טז:) כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובותיו דנושא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחור בתשובה חזר לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (ף קט:) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים לא אם אכלו מצות בתוך איהיהם והרי הן כבעלי מומין שחולקין ואוכלין וכשהן שבעלי מומין נושאין כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אי לאותה בושא אי לאותה כלמיה וימנעו מעשות תשובה ואמר ר' יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל וחלק זה תעשה כהן לאלילים אורחא אבן אחר הנופל וכו' וזע"ע תוס' מנחות קט. ד"ה לא ישמשו ותוס' תענית כו. ד"ה אי מאה:

עד

יום הבהיר ל"ג בעומר היולולא דרשב"י אשר פתח הצינור דפנימיות התורה עד שגם ינוקא דבימיו למדו ולימדו בזה.

ממכתב כ"ט אייר, תשי"ד

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף לט עמוד ב

תוספות

רש"י

1 מה שהבטחתנו שתסכים על ידנו, בדרכיב ואני אברכם (ומקדש וז' לבוש קשרי
2 אצבעותיהם. שפושטין אצבעותיהם כשמברכין, ולאחר שגמרו סוגרין אגרוף שלהם
3 כשאר בני אדם. קשרי אצבע הם החליות שבופפים ופושטין בהם: אין הקורא. שליח
4 צבור שקורא בהנים שיתחזרו פניהם לברך אמן, של ברכת הודאה: דבור. בהנים: לעקור
5 רגליהם. מן הדוכן, אלא עומדין ופניו

6 התבה. יש ללמוד מכאן סדר נשיאות בפנים כך
7 הוא, עוקר רגליו בעבודה ממקומו וכא לפני
8 התבה ומתפלל יחי רצון שתהא ברכה בו
9 ברגליו, ומאריך בה עד שתכלה אמן של
10 הודאה מפי צבור, ושליח צבור קורא בהנים
11 אם שנים הם, ואם יחיד הוא אינו קורא והוא
12 מחזיר פניו מאליו כדאבי דאמר לעיל (קף לט)
13 לא: אין קורא בהנים, וכשיוקלה והודבור מפי
14 והקורא מקרב אשר קדשנו בו ואח"כ מתחילין
15 בברכה, ובשכלה אמן אחרון מפי צבור וז'
16 מחזירין פניהם ובכפפים קשריהם אם רוצים,
17 ושליח צבור מתחיל שים שלום והבהנים
18 מתפללין רבש"ע עשני מה שגזרת עלינו בו,
19 ומאריך בה עד שתכלה ברכה מפי שליח
20 צבור ועוקרין רגליהם והולכין להם: עד שישכל
21 אמן, של ברכת התורה. וכל תני משום דתרי
22 קלי לא משתמע: עד ששכלל ס"ת. במספחותיו,
23 כדי שלא יהו הגוללים טרודים מלשמוע
24 הסברה מפי המפסיד: להפשיט את התבה
25 בצבור. כל זמן שהצבור בבחי'ג, שהיה דרכם
26 להביא ס"ת מבית אחר שמשמרו בו לבית
27 הנקסט, ופוחסין בהנים גאים סביב התבה
28 ומניחין אותה בתוכה, וכשיצאין משם ונטלין
29 ס"ת להולכין לבית המשתמר בו לא יפשיטו
30 הבהנים מן התבה בפני הצבור, שטרם צבור
31 לעצב שם עם ס"ת, אלא מוליך ס"ת לביתו
32 ומניחו והעם יוצאים אחריו ואח"כ הוא בא
33 ומפשיט את התבה: איכא פתחא אחרניא.
34 משנטל ס"ת לצאת דרך פתחו, הדרגה לצאת
35 בפתח אחר יוצא, ואפי' לא קצא ס"ת, ליכא
36 פתחא אחרניא. נכון שיצא ס"ת תחלה ולא
37 יצא האדם בפתח לפני ס"ת: כי אהניא אבגריה
38 לי. הקם ששמו באותיא אסברה לי, הבנינו
39 טעמו של דבר: הקם מה הם אומרים. שיקאו
40 מסבירי פנים ומודים לפניו על ברכותיו
41 להראות שהן נזרות לה: ברכו ה' פלאיך,
42 ברכו ה' כל צבאיך, ברכו ה' כל מעשיו. שלש
43 מקראות הן כנגד ג' ברכות: במספ"י דשבתא.
44 שהוא נשיאת כפיים חדש שאינו בחל צריך
45 לחדש את דברי העם: ברוך ה' מציון. אינו
46 באותו ממוח. והני דקא פריי וניקא יברך ה'
47 מציון דכתיב יהודה ענקא: כמקחא דתעניתא.
48 שנושאין בו כפיים, מה שאין כן בשאר מקראות
49 משום שכרות כדאמרין במסכת תענית בפ'
50 בתרא (קף טז):

בהובחה

עד שיכלה אמן מפי הצבור. פירש ר"י אע"ג דאמרין בפרק שלשה שאכלו (נכסות קף
2 מ) אין הברצ רשאי לבצע עד שיכלה אמן מפי העונין ואמר רב חסדא מפי רוב
3 העונין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מיהו לענין ברכת כהנים כיון דמשום
4 לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעונין דהוה להו תרי קלי קולות העונין וקול כהנים
5 המברכים ולא משתמעו ואי תקשי לדברי הרב
6 אי"ב לא יסאו שנים כפיהם דהא אמרין בפ"ג
7 דמגילה (קף קל) בתורה אחד קורא ואחד מתרגם
8 וקתני סיפא דאפי' שנים בנביא אן קורין וטעמא
9 מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין
10 שני קולות נכנסין באותו אחד ואנן אומרים לעיל
11 לשנים קורא כהנים אלא מאי אתא לך למימר
12 ברכות אידי דחביבי להו ידבו דעתיהו
13 ומשתמעו תרי קלי כדאמר גבי מגילה קראה
14 שנים יצא גבי אמן נמי ידבו דעתיהו ולשתמע
15 תרי קלי תריץ ולא דמו תרי קלי וקורין דבר
16 אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן והני
17 ברכות כדתנן בפרק ראחור ב"ד (י"ט טז) שופר
18 של ר"ה של יעל פשוט ופוי מצופה וזב' בו
19 חצוצרות משתי צדדיו שמצות היום בשופר
20 ופריך בגמ' (ס' טז) ותרי קלי מי משתמעו דהתניא
21 זכור ושומר דביכור אחד נאמר מה שאין הפה
22 יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ
23 דיכא והקולות משונות כגון קול אחד וזכור
24 והשני שומר אן האוזן יכולה לשמוע כלל וקול
25 שופר וקול חצוצרות י"ל דאין משונות להכי מסיק
26 דהם דמשתמעו אידי דחביבי אי נמי בעי
27 דלשמעי נמי הברכה הני דמאריך באמן אפי' ש
28 שטועין וכל שעה שהן בעצמן ענין אין שומעין
29 קול חבריהם ותפוס לשון אחרון דהא מסיק דהם
30 תרי קלי מחד גברא לא משתמעו כגון זכור
31 ושומר מפי הגבורה מורי גברי משתמעו משמע
32 אפי' דומיא דזכור ושומר אידי דחביבי וקול
33 שופר וקול חצוצרות תרי קלי משונות זה מזה
34 דומיא דזכור ושומר ומשתמעו אידי דחביבי:
35 במנחתא דתעניתא מאי אמרי. אע"ג
36 דפסקין בפ' בשלשה פרקים
37 (תפסית ד' טז) כי יוסי דאמר נשיאות כפיים
38 במנחתא דתעניתא משום דשכיב שכרות ואתי
39 לאחלופי בשאר יומי י"ל הכא אליכא סתמא
40 דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים כיוס אי נמי
41 אפי' לר' יוסי כדאמר התם מאחר דקיל בר' יוסי
42 האידנא מ"ט פרסי כהני ידיהו במנחתא
43 דתעניתא כיון דסומך לשקיעת החמה קפריסי
44 בתפלה נתחלת נעילה דמי.
45 ענינו ענו בנו. א"ת הני פסוקים דמנחתא
46 מאי הסברת פנים איכא בהו י"ל משום
47 דהיו מועינין על הצרה שלא תבא על הצבור
48 ואמר בפ"ק דתענית (קף י"ב) ובפ' בתרא דמגילה
49 (קף ל) דברביעא בתרא דימא בעי דרמי דהיינו
50 מנחתא ואילך כדכתיב (פסל ט) ואני יושב
51 משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קטב
52 מתעניתו ובקדמי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי
53 ואפרוש כפי אל ה' אלקים הלכך התירו למבעי
54 רמי בעידנא דפרסי ידיהו דעת רצון הוא וענו
55 ציבורא אמן כדמשמע בפ' הראוהו (פסלות טז) דאי
56 מאן דחוי חלמא לא ידע מאי חוי ליקו קמי
57 כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא רבון
58 העולמים חלום חלמתי וכו':

בנעילה

עניינא? אמר יהודה בריה דר' שמעון בן פוי: מתוך שהתחיל בברכותיו של הקדוש ברוך
הוא, מסיים בברכותיו של הקדוש ברוך הוא. במנחתא דתעניתא, מאי אמרי? אמר רב
אחא בר יעקב: "אם עזינינו ענו כנו ה' עשה למען שמך" "מקוה ישראל מושיעו בעת
צרה למיה תהיה פגר בארץ" וגו' "למה תהיה כאיש נדהם פגבור לא יוכל להושיע" וגו'
בנעילה

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, שכאשר מצניעים הספר
תורה בבית אחר, אין הצבור רשאים לצאת מבית הכנסת אפילו דרך
פתח אחר, עד שינגל ספר תורה מהבימה, ויניח במקומו. ושמאל
אמר שאינם רשאים לצאת עד שיציא הספר תורה משם, ולא רק עד
שינטל הספר תורה. ולא פליגי, הא שאמר רבי יהושע בן לוי הוא
באופן דאיכא פיתחא אחרינא לבית הכנסת, שאז מותר לצאת דרך
הפתח השני לפני הספר תורה, משעה שינטל הספר תורה כדי
להוציאו. הא שאמר שמאל הוא באופן דליכא פיתחא אחרינא
לבית הכנסת, ואין לצאת לפני הספר תורה מאותו פתח שעתידי
לצאת בו, ולכן צריך להמתין עד שיציא. אמר רבא, החכם ששמו בר
אחינאי אספריה לי - הסביר לי שמקור דינו של שמאל הוא מהפסוק
"אחרי ה' אלהיכם תלכו", שלומדים מכך יש ללכת אחרי הספר
תורה וללוותו, ולא לצאת לפניו.
מבררת הגמרא, בזמן שהפנה מברכים את העם, מה הן -
המתברכים אומרים כדי להודות לה' על ברכתו, ולהראות
ששמחים בהם. אמר רבי וירא אמר רב חסדא, אומרים הם שלושה
פסוקים כנגד שלושת הברכות, א. "ברכו ה' מלאכיו, גבורי כח
עושי דברו לשמוע בקול דברו וגו'". ב. "ברכו ה' כל צבאיו,
משרתיו עושי רצונו". ג. "ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות
ממשלתו, ברכי נפשי את ה'".
מבררת הגמרא, במוספי דשבתא - בתפילת מוסף בשבת, שיש בה
נשיאת כפים חדשה שאינה נהוגת בחול, מה הן - המתברכים
מחדשים ואומרים על נשיאת כפים זו. אמר רבי אפי' שאומרים הם
שלושה פסוקים אלו, א. "שיר המעלות, הנה ברכו את ה' כל עברי
ה' העומדים בבית ה' בלילות וגו'". ב. "שאו ידיכם קרש בברכת
כהנים, וברכו את ה'". ג. "ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה".
שואלת הגמרא, מדוע הביאו פסוק שלישי ממקום אחר, וליכא נמי
במקום הפסוק השלישי, "ברוך ה' מציון" דכתיב פה הוא עניינא
- שנאמר כהמשך לשני הפסוקים הראשונים. אמר יהודה פריה
דרבי שמעון בן פזי, מתוך שהתחיל בפסוקים הראשונים
בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, מסיים בפסוק 'ברוך ה' מציון'
שעוסק בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, ואילו הפסוק 'ברכה ה'
מציון' אינו ברכה לקדוש ברוך הוא, אלא לישראל.
מבררת הגמרא, בנשיאת כפים שמברכים הכהנים את העם
במנחתא דתעניתא - במנחה בתענית ציבור, מאי אמרי
המתברכים. אמר רב אחא בר עבב, אומרים שלושת פסוקי רחמים
אלו, בשעת ברכת כהנים שהיא עת רצון, א. "אם עונינו ענו כנו ה'
עשה למען שמך". ב. "מקנה ישראל מושיעו בעת צרה, למה
תהיה כנר פארץ וכאורח נטה ללך וגו'". ג. "למה תהיה כאיש
נדהם, כגבור לא יוכל להושיע, ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו
נקרא, אל תנחנו וגו'".

מה שהבחנו - שתסכים לברכתנו, ומסיימים בפסוק, "השקיפה
ממעון קדשך מן השמים וגו' וברך את עמך את ישראל, ואת
האדמה אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב
ודבש".
אמר רב חסדא, אין הפנה, שידיהם פרוטות, ופושטין
אצבעותיהם בשעת ברכת כהנים רשאים לבוש קישור אצבעותיהן
כשאר בני אדם, עד שיחזרו - שיסובבו פניהם מן הצבור. ועוד
אמר רבי וירא אמר רבי חסדא, אין השליח ציבור הקורא לכהנים
לברך רשאי לקרות להם ב'הנים', עד שיכלה קול עניית 'אמן' של
ברכת 'הטוב שמך' מפי הצבור, משום ששני קולות אינם נשמעים
כאחת. ואין הפנה רשאי להתחיל בברכה שלפני ברכת כהנים,
עד שיכלה דיבור 'כהנים' מפי החזן הקורא אותו. ואין הצבור
רשאי לענות 'אמן' על ברכות כהנים, עד שתכלה ברכה מפי
הכהנים. ואין הכהנים רשאי להתחיל בברכה אחרת מברכת
כהנים, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור.
ואמר רבי וירא אמר רב חסדא, אין הפנה רשאי להתחיל
פניהם מן הצבור לאחר ברכתם, ולסובב פניהם למזרח, עד שתתחיל
שליח צבור ב'שים שלום', ואין רשאי לעקור רגליהם מן הדוכן
ולילך למקומם, עד שיגמור השליח צבור ברכת 'שים שלום'.
ואמר רבי וירא אמר רב חסדא, אין הצבור רשאי לענות אמן
על ברכת הקורא בתורה, עד שתכלה הברכה מפי הקורא. ואין
הקורא רשאי להתחיל לקרות בתורה, עד שיכלה קול עניית 'אמן'
על ברכתו, מפי הצבור. ואין המתרגם את הפסוקים רשאי להתחיל
בתרגום, עד שיכלה הפסוק מפי הקורא. ואין הקורא רשאי
להתחיל בפסוק אחר, עד שיכלה התרגום מפי המתרגם.
אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, המפטיר בגביא צריך
שיקרא בתורה תחילה - מפני כבוד התורה, להראות שהיא
עיקרית. ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, אין המפטיר
רשאי להתחיל להפטיר בגביא, עד שינגל ספר תורה ויכרך
בברכתו, כדי שיוכלו הגוללים לשמוע ההפטר, ולא יהיו טרודים
בגלילה.
בזמן הגמרא נהגו לשמור הספר תורה בבית אחר ולהביאו משם
לבית הכנסת, ולפני הקריאה היו פורסים בגדים נאים על התיבה,
ומניחים את הספר תורה עליהם, ואחר הקריאה היו מסירים מהתיבה
את הבגדים הללו. ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, אין
שליח צבור שסיים את הקריאה ונטל את הספר תורה להצניעו
בבית אחר, רשאי להפשיט את התיבה בצבור - כל זמן שהציבור
בבית הכנסת, אלא מוליך ספר תורה בליווי הציבור ומניחו בבית
המיוחד לו, ואחר כך חזר לבית הכנסת ומפשיט את התיבה, ודין זה
הוא מפני כבוד הצבור - שאין להסריחם להתעכב בבית הכנסת
עם הספר תורה.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד וארבעים לעומר עמ' א

השביעית בשמיטה, שהרי לא מנו שמיטות אלא לאחר ארבע עשרה
שנה משנכנסו לארץ, ולכן כתב רחמנא "שמיטה" לחדש שקריאה
זו תלויה בשנת השמיטה, ואי כתב רחמנא "שמיטה" הוה אמינא
שקוראים בסוף השמיטה, לפני ראש השנה של השנה השמינית,
שהרי 'מקץ שבע שנים' משמע בסוף שנה, ולכן כתב רחמנא
'במועד' לחדש שזה במועד שאחר השמיטה. ואי כתב הפסוק רק
'במועד' הוה אמינא שהקריאה היא מר"ש שתא - בראש השנה,
שאף הוא נקרא 'מועד', ולכן כתב רחמנא 'בחג הסוכות', ואי כתב
רחמנא רק 'בחג הסוכות' הוה אמינא שיכול לקרוא אפילו ביום
טוב אחרון של סוכות, כתב רחמנא התיבות 'כבוא כל ישראל',
והיינו

ברכת מחילת העון שמברך הכהן גדול ביום הכיפורים.
גמרא. שנינו במשנה שקריאת המלך היא 'בשמיני', ובפשוטות
הכוונה לשמיני עצרת, ומקשה הגמרא בשמיני סלקא דעתך - הרי
מבואר שהיה זה במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות, ומיישבת,
אימא 'בשמינית' - בשנה השמינית.
כתוב בתורה 'מקץ שבע שנים, במועד שנת השמיטה בחג הסוכות,
בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, תקרא
את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם'. שואלת הגמרא, וכל הני
סימנים של מועד הקריאה למה לי. ומבארת, שכל הלשונות צריכים
דאי כתב רחמנא רק 'מקץ שבע שנים', הוה אמינא נימני שבע
שנים מהשתא - משנת הארבעים לצאתם ממצרים, שהיא שעת
הציצוי, ואז יקראו בפרשת המלך, ואף על גב דלא מתרמי השנה

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

רבי אבהו דרש באנתתא - בדברי אגדה הקלים להבנה, ואילו רבי
 חייא בר אבא דרש בשמעתא - בהלכות, שנקיות כולי עלמא
 לרבי חייא בר אבא, ואזיל לנפיה דרבי אבהו לשמוע דרשתו,
 חלש דעתיה של רבי חייא על כך שלא רצו לשמועו. אמר ליה רבי
 אבהו כדי לפייסו, אמשל לך משל למה הדבר דומה, לשני בני
 אדם שבאים למכור בעיר, אחד מוכר אבנים טובות, ואחד מוכר
 מיני סידקות - כלי מלאכות נשים ועגלים, כגון פלכים מחטים
 וצנורות, על מי רוב האנשים קופצין לקנות ממנו, וכי לא על זה
 שמוכר מיני סידקות - ואין זה משום מעלתו, אלא משום שמוכר
 דברים וזלים שלכולם יש אפשרות לקנותם, אבל אבנים טובות קונים
 רק העשירים ואין עליהם הרבה קופצים, ואף כאן מה שבאו לשמוע
 אותו זה משום שדברי קלים להבנה, אך דבריו חשובים יותר. והוסיף
 רבי אבהו לפייסו, שכל יומא הנה מלוח רבי חייא בר אבא לרבי
 אבהו עד אושפיותה - עד מלוגו, משום יקרא דבי קיסר - מפני
 כבוד המלך שרבי אבהו היה חשוב בביתו, ואילו הווא יומא אליה
 רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיותה כדי לפייסו, ואפילו
 הכי לא איתותב דעתיה מיניה - לא התייבשה דעתו של רבי חייא
 מפיוסו של רבי אבהו.
 מבררת הגמרא, בזמן ששליח צבור אומר ברכת מוידים, העם מה
 הם אומרים. אמר רב, שאומרים הם מוידים אנחנו לך ה' אלהינו,
 על שאנו מוידים לך - מוידים אנחנו לך על שנתת בלבנו להיות
 דבוקים בך, ולהודות לך. ושמואל אמר שאומרים הם מוידים אנחנו
 לך ה' אלוקינו אלהי כל בשר, על שאנו מוידים לך. רבי סימא
 אומר שמוסיפים הם גם ויצרנו ויצר בראשית, לפני שאומרים על
 שאנו מוידים לך. נהדרע אמר משמיה דרבי סימא, שמוסיפים
 גם ברכות והודאות לשמך הגדול, על שהחיייתנו וקיימתנו, לפני
 שאומרים על שאנו מוידים לך. רב אחא בר יעקב בנוסף לנוסח
 הקודם, מסיים בה הכי, בן תחינו ותתנו ותתנו ותתנו, ותאסוף
 גליתינו לחצרות קדשך, לשמור חוקך ולעשות רצונך בלבב
 שלם, על שאנו מוידים לך. אמר רב פפא, כיון שנחלקו איזה נוסח
 לומר, חילקך גימטריא לכולהו - יש לומר את כל הנוסחאות.
 אמר רבי יצחק, לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי הכהנים
 בשעת ברכתם, עומדים כשפניהם כלפי העם משום כבוד הציבור,
 ואחריהם מופנות כלפי שכינתו. רב נחמן אמר שהמקור לכך
 שצריך לירא מהציבור הוא מהכא, ויקם המלך דוד על רגליו,
 ויאמר שמעוני אחי עמי, שהרי יש להבין אם קרא להם אחי
 למה קרא להם גם עמי, ואם קרא להם עמי למה קרא להם גם
 אחי. ואמר רבי אלעזר, כך אמר להם דוד לישראל, אם אתם
 כשרים למקום ושומעים לי, אחי וחברי אתם, ואם לאו, עמי
 אתם וכבושים תהתי, ואני יודת אתכם במקל, ומבואר מזה שאמר
 אחי וחברי אתם, שאימת הציבור על המלך אם הם כשרים.
 רבנן אמרי שהמקור לכך שיש לירא מהציבור הוא מהכא, דאין
 הכהנים רשאים לעלות בסנדליהם לדוכן, וזהו אחת מתשע
 תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זבאי. ויש לברר מאי טעמא אק
 הכהנים רשאי לעלות לדוכן בסנדליהם, לאו - וכי אק הטעם משום
 כבוד צבור, שבשעה שמגביהים ידיהם לברכת כהנים מטרוממים
 בגדיהם ומתגלים סנדליהם שמלאים בטיט, וזהו גנאי לציבור, ולכן
 צריכים לחלוץ סנדליהם תחילה. אמר רב אשי, שטעם התקנה הוא
 לא מפני כבוד הציבור, אלא הנה הטעם הוא, שיש לחשוש שאם
 יעלה עם סנדלו לדוכן, שטמא נפקה - תקרה לו רצועה בסנדלו,
 והציבור יתלוצץ על כך, ויהיה אויל למימטריה - ומפני הבושה ירד
 הכהן מהדוכן לקשור סנדלו בשעה שחבריו מברכים, ואמרי שירד
 מהדוכן משום שכן גרשע או בן חלוצה הוא - וחלל הוא, ודינו
 כזר שאינו נושא כפיו.
 שנינו במשנה, ובמקדש לא היו הכהנים מפסיקים בין שלוש פסוקי
 ברכת כהנים, אלא היו אומרים אותם כבדקא אחת כו'.

מבררת הגמרא, בנעילה דיומא דכיפורי כשהכהנים נושאים
 כביהם, מאי אמר הציבור. אמר מר זוטרא, ואמרי לה במתניתא
 תנא, שאומרים שלוש פסוקים אלו, א. "הנה כי כן יכרך נכר ירא
 ה'". ב. "יברכה ה' מציון ויראה כטוב ירושלים כל ימי חידך". ג.
 "וראה גנים לבגדי שלום על ישראל".
 מבררת הגמרא, יכן - באיזה שלב בברכת כהנים, הציבור אומרין
 לכל הפסוקים הללו. רב יוסף אמר, שאומרים פסוקים אלו בין כל
 ברכה וברכה מברכת כהנים. ורב ששת אמר, שאומרים פסוקים
 אלו בהנחת השם שמזכירים הכהנים. עוד מבררת הגמרא, באיזה
 אופן מזכירים את שלוש הפסוקים, פליגי בה רב מרי ורב זביה,
 חד מהם אמר, פסוקא לקבל פסוקא - על כל פסוק שאומרים
 הכהנים, מזכיר הציבור פסוק אחד משלושת הפסוקים. וחד אמר,
 אכל פסוקא שאומרים הכהנים, אמר להו לכולהו - אומר הציבור
 את כל שלוש הפסוקים.
 אמר רבי חייא בר אבא, כל האומרין לפסוקים אלו בשעת ברכת
 כהנים שבגבולין, אינו אלא מוטה, משום שלא נתקנו פסוקים אלו
 אלא לכבוד שם המפורש, שמזכירים הכהנים במקדש. אמר רבי
 חנינא בר פפא, תדע - יש סברא לכך שאין לאומרים בגבולין
 דבמקדש נמי לא מיבעי למימרינהו - לא היה ראוי לאומרים, שהרי
 כלום יש לך עבד שמברכין אותו שליחי אדונו, ואינו מאזין
 לברכת האדון, ואף בברכת כהנים שמברכים אותנו הכהנים בשם ה'
 עלינו להאזין ולא לומר פסוקים, אלא שבמקדש אומרים לכבוד
 הזכרת השם. אמר רבי אחא בר חנינא, לחלוק על רבי חייא בר
 אבא, תדע לך דבגבולין נמי מיבעי למימרינהו לפסוקים אלו, שהרי
 כלום יש עבד שמברכין אותו בשם רבו ואין מקביר פנים לרבו,
 ומראה לו שברכתו חשובה לו וחביבה עליו, ואף כאן אומרים פסוקים
 אלו, להראות שברכת ה' ששפי הכהנים חביבה עלינו. אמר רבי
 אבהו, מריש הוה אמינא אהו לפסוקים אלו, אך ביון דחוינא ליה
 לרבי אבא דמן עכו דלא אמינא להו, אנא נמי לא אמינא להו.
 מביאה הגמרא מאמר נוסף של רבי אבהו, על רבי אבא דמן עכו.
 ואמר רבי אבהו, מריש הוה אמינא עינותא אנא - בתחילה
 הייתי סבור שאני עניו, ביון דחוינא ליה לרבי אבא דמן עכו,
 דאמר איהו למתורגמן המשמיע דבריו לרבים חד מעמא, ואמר
 אמוניה לציבור חד מעמא - טעם אחר משל עצמו, ולא קפיד עליו
 רבי אבא, אמינא שכיון שאני הייתי מקפיד על כך, אם כן לאו
 עינותא אנא.
 מבארת הגמרא, ומאי עינותנותיה דרבי אבהו, שבגללה היה
 סבור מתחילה שהוא עניו, דאמרה לה דביתיה דאמוריה דרבי
 אבהו לרביה דרבי אבהו - אמרה אשת המתורגמן של רבי אבהו
 לאשתו של רבי אבהו, דלא ידון - בעל, חכם הוא כמו בעלך, ולא
 צריך ליה לדיקף ואינו צריך לשמוע דברי בעלך כדי לדרוש, והאי
 דנחין וזקור עליה - ומה שמתכוון לבעלך כדי לשמוע דבריו וקם
 ומשמיע לציבור, יקרא בעלמא הוא העבד ליה - הוא עושה כן
 משום כבודו של בעלך, שהוא חשוב בבית המלך. אלא דביתיה של
 רבי אבהו ואמרה ליה לרבי אבהו דברים אלו שאמרה לה אשת
 מתורגמנו, אמר לה רבי אבהו לאשתו, ומאי נפקא ליה מינה -
 מדבריה, העיקר שמיני ומיניה יתקלם עילאה - שעל ידי שנינו
 מתרבה כבוד שמים. ותו - ועוד מצינו מענותותו של רבי אבהו,
 שאמינו רבנן עליה למימניה ברישא - החליטו החכמים למנותו
 לראש ישיבה, ביון דחוינא רבי אבהו לרבי אבא דמן עכו דנפיש
 ליה בעל חובות, והוא צריך ללוות. אמר להו איבא רבא - יש
 לכם בר גדול ממני ודיינו רבי אבא, ועליכם למנותו. ועשה כן כדי
 שיעשירוהו לרבי אבא, ולא יצטרך ללוות.
 מביאה הגמרא מעשה נוסף מענותותו של רבי אבהו. רבי אבהו
 ורבי חייא בר אבא איקלעו ליהווא אתרא - נודמנו לאותו מקום,
 וכיבדו בני המקום את שניהם לדרוש באותה שעה בשני בתי מדרש,

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מ עמוד א

רש"י

תוספות

בהזכרת השם. כשהפכה הים מזכירין את השם: פסוקא לקבל פסוקא. שהפכה הים ואמרם פסוק ראשון והם אמורים אחד מאלו. ובשני היו אמורים את השני ובשלישי את השלישי. וכן במקומו וכן במנחה. שהרי בלן שלשה שלשה הם: אינו אלא מועה. שלא נתקנו לומר אלא לבלוד שם המזבח הנזכר במקדש: ואינו מסביר פנים. להראות שברכת רבו חשובה לו וערכה עליו ותגמלו לרבו עליו בכך: אמריה.

המתרגם לרבים מה שהוא לוחש לו בשעת הדרשה: לא צריך לדידה. חכם הוא כמו בעליה: וקרא דמלכותא. שהרי ושהיה רבי אבהו נשוא פנים בבית המלך. כדאמר' בחגיגה (ף יז.) נשוא פנים כגון ר' אבהו בי קיסר, ובסנהדרין (ף יז.) אמר דהו נפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה: ומשרין קמיה דבה דעמיה מדברא לאמתיה: והו רבנן איפני עליה. ועוד ושמענו: דנפיש עליה חובות. שהיה צריך ללוחש: אמר ר' אבהו אית לן דבה. חכם גדול וקראי לישב בראש יותר ממני. כדי שישכיחוהו בראש ונתנו לו מנות ומעשרין אותו כדי שיקרא חשוב ושמעו דבריו. כדתניא: ותבנה הגדול מאתיו גדלוהו משל אלו (ויקרא ק"ז יח.) ח"נ. רבי אבהו דרש באגדתא: ששקתא. הלכות דינין ואסור וטהרות: סידקית. כלי מלאכות נשים ועניים כגון פלכים מחסין וצנורות לא על מוכר סידקית. בתמיה. מתוך שדמיהם קלים: יש להם קונים הרבה, ולהפסיד דעתה הוא אומה: על שאנו מודים לה. על שנתת בלבנו להיות מודים לך בדבוקים בר מודים לך: רבי סימא. מוסיף הוא. וכן כלם מוסיפין על הן הראשונים: שמעוני אחי ועמי. מזהירים היה להתגבר לבדק הבית לבנין המקדש: אם אתם שומעים לי. להיות שלמים למקום אתי וחברי אתם. אלקא הפלך אימת צבור עליו אם פשרים: עמי אתם. כבושים תחת: לא משום אימא: דצבורא. מפני שמסתלקין בגדיה העשויין למדת בהגהת דיו וקראין סגוליו לצבור. והו אין ראויין לראות מפני טיט שעליהן: וילמא מפקא רצוניה. וגנאי הוא לעצמו ומתולצצים עליו כשסגולו מתר ותיב למקטריה וחבריו מקריבין. ואני למימר אני ראוי לנשיאות פנים וחלף והשב לו:

וכל

אתרא, ר' אבהו דרש באגדתא, ר' חייא בר אבא דרש בשמעתא. שבתיה פול' עלקא לר' חייא בר אבא, ואוול לנביה דר' אבהו. חלש דעתיה, אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה: לשני בני אדם, אחד מוכר אבנים טובות ואחד מוכר מיני סידקית, על מי קופצין?

לא על זה שמוכר מיני סידקית? כל יומא הוה מלוה ר' חייא בר אבא לר' אבהו עד אושפזיה, משום וקרא דבי קיסר. והוא יומא אליה ר' אבהו לר' חייא בר אבא עד אושפזיה, ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה. בזמן ששליח צבור אומר מודים, העם מה הם אומרים? אמר רב: "מודים אנתנו לך ה' אלהינו על שאנו מודים לך", ושמואל אמר: "אלהי כל בשר, על שאנו מודים לך". ר' סימא אומר: "ויצרנו ויצר בראשית על שאנו מודים לך". הנהדעו אמרי משמיה דר' סימא: "ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחיתנו וקיימתנו על שאנו מודים לך". רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי: "בן תחינו ותחנונו, ותקבצנו, ותאסוף גלוינו לחצרות קדשך, לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם, על שאנו מודים לך". אמר רב פפא: הילכך גימרינהו לכולהו. אמר ר' יצחק: לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה. רב נחמן אמר: מהכא ויקם דוד המלך על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי! אם "אחי" למה "עמי", ואם "עמי" למה "אחי"? אמר ר' אלעזר: אמר להם דוד לישראל: אם אתם שומעין לי אחי אתם, ואם לאו עמי אתם, ואני רודה אתכם במסל. רבנן אמרי מהכא, דתנו רבנן אין הפהנים רשאים לעלות בסנדריתן לדוכן, והו, אחת ממשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זבאי. מאי טעמא, לאו משום פבד צבור? אמר רב אשי: לא, התם שמא נפקה לו רצוניה בסנדרלו והדר אויל למיקטריה ואמרי בן גרשה או בן חלוצה הוא: ובמקדש ברכה אחת כו' וכל

בנעילה דיזמא דכיפרי מאי אמר. לא ידענא אמאי לא אמר בנעילה דתענית כי היכא דאמר במנחתא דתעניתא דהא משמע בגמרא בפ' בשלשה פרקים (תענית כו:) דבתענית הוה נמי נעילה אבל מוסף לא הוה בהו: כל האומרם בגבולין אינו אלא טועה. פירש ר"י אע"ג דאמר' בפרק הוראה (ברכות נה) האי מאן דחוי חלמא וכו' דהתם משום סכנה התיירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך רפואה דהא אפילו בשבת התיירו להתענות תענית חלום. פירש ר"ח הני כולוהו רבי חייא בר אבא דרבי חיינא בר פפא דרבי אבהו הילכתא ניהו:

על שאנחנו מודים לך. בערוך בערך הודאה פירש רב משה ראש ישיבה בן מרנא יעקב דקא מודו צבור על שליח צבור אינון סומכין ומאי על שאנו מודים לך על ההודאה דקאמר שליח צבור וקא ענו אינון אמין בירושלמי פ"ק דברכות איתא נמי רבי אבא ב"ר זבדא בשם רב מודים אנתנו לך שאנו חייבין להודות לך שמך תרגמה שפתי כי אומרה לך וגו' בא"י האל ההודאת ר' שמואל ב"ר אונאי בשם רבי אחא הודיה ושבת לשמך הגדול לך גבורה לך תפארת יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שחטמנו בתפלתנו ותוקפנו מכפיפתנו כי אתה הוא סומך נופלים חוקק כפופים מלא רחמים ואין עוד מלבדך בא"י האל ההודאת בר קפרא אומר לך כריעה לך ברכה לך כפופה לך השתחויה כי לך תכרע כל בך וכל לשון לך תשבע לך ה' הגדולה והגבורה וגו' והעושר והכבוד מלפניך וגו' ועתה ה' אלהינו בכל לב ובכל נפש לך משתחוים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמותך בא"י האל ההודאת אמר רבי יודן נהגין אמרי רבנן בלוחן ואית דאמר או דהא או דהא או דהא:

שמואל תפסוק רצועה בסנדלו. פירש ר"ח שמע מיעה דמותר ליכנס בבית הכנסת בסנדל ובמנעל דלא אסרו אלא שלא לעלות לזבח בסנדל ורבי הביא ממו כן מפרק שליש דמגילה (דף כד:) האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל אף יחף לא יעבור אלמא דמסיל לפני התיבה מותר לעבור בסנדל והכי מסיל בהדיא בפרק הוראה (ברכות דף סג.) אמר רבא מה ביתו אקפנדייא קפיד איניש ארקיאה ואמנעל לא קפיד איניש אף בית הכנסת קפנדייא אסור ורקיקה ומנעל שרי:

וכל

לא על זה שמוכר מיני סידקית? כל יומא הוה מלוה ר' חייא בר אבא לר' אבהו עד אושפזיה, משום וקרא דבי קיסר. והוא יומא אליה ר' אבהו לר' חייא בר אבא עד אושפזיה, ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה. בזמן ששליח צבור אומר מודים, העם מה הם אומרים? אמר רב: "מודים אנתנו לך ה' אלהינו על שאנו מודים לך", ושמואל אמר: "אלהי כל בשר, על שאנו מודים לך". ר' סימא אומר: "ויצרנו ויצר בראשית על שאנו מודים לך". הנהדעו אמרי משמיה דר' סימא: "ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחיתנו וקיימתנו על שאנו מודים לך". רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי: "בן תחינו ותחנונו, ותקבצנו, ותאסוף גלוינו לחצרות קדשך, לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם, על שאנו מודים לך". אמר רב פפא: הילכך גימרינהו לכולהו. אמר ר' יצחק: לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה. רב נחמן אמר: מהכא ויקם דוד המלך על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי! אם "אחי" למה "עמי", ואם "עמי" למה "אחי"? אמר ר' אלעזר: אמר להם דוד לישראל: אם אתם שומעין לי אחי אתם, ואם לאו עמי אתם, ואני רודה אתכם במסל. רבנן אמרי מהכא, דתנו רבנן אין הפהנים רשאים לעלות בסנדריתן לדוכן, והו, אחת ממשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זבאי. מאי טעמא, לאו משום פבד צבור? אמר רב אשי: לא, התם שמא נפקה לו רצוניה בסנדרלו והדר אויל למיקטריה ואמרי בן גרשה או בן חלוצה הוא: ובמקדש ברכה אחת כו' וכל

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ומכרד עליה - על הקריאה שמונה פרבות, מברך על התורה ברכת
של אחריה, היינו אשר נתן לנו תורת אמת, ועל העבודה שנגמרה
מברך ברכת רצה, ועל התורה מברך ברכת מודים, ועל מחילת
העון מברך אתה בחרתנו וגו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח
לעוונותינו וגו', ועל המקדש מתפלל וחותם אשר בחר במקדש,
ועל ישראל מתפלל וחותם 'הבורח בעמו ישראל, ועל הכהנים
מתפלל ומברך 'הבורח בכהנים, ועל ירושלים מתפלל ומברך
'הבורח בירושלים, ומברך ברכה נוספת שנקראת והשאר תפלה.
גמרא. שנינו במשנה, שחון הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש
הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, ונמצא
שחון הכנסת מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן והכהן הגדול
הגדולים ממנו, וראש הכנסת מכבד את הסגן בפני הכהן גדול
הגדול ממנו, ולכאורה שמינת מנה, שהמשנה סתמה כדעה
שחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב - שיותר לתלמיד קטן
לחלוק כבוד לתלמיד גדול בפני הרב, ואין בכך גנאי לרב. אמר
אפי' שיש לדחות, שבאמת אסור לחלוק כבוד לתלמיד בפני הרב,
אך במשנתנו לכבד את ראש הכנסת והסגן, אלא
משנתנו פולה משום כבודו דכהן גדול הוא, שרוצים להראות
כבודו שיש כמה מעלות מתחתיו.
שנינו במשנה, וכהן גדול עומד ומקבל וקורא וכו'. מקשה הגמרא,
שמהלשון 'עומד' יש לדקדק, מכלל דיושב הוא לפני שעמד,
והאמר מר שמפני כבוד השכינה אין לשבת בעזרה, ואין היתר
ישיבה בעזרה, אלא למלכי בית דוד בלבד, שחלק להם הכתוב
כבוד להראות שמלכותם שלימה, שאמר "ויבא המלך דוד וישב
לפני ה' בעזרה, ויאמר מי אנכי וגו'". מתרצת הגמרא, כדאמר רב
הסדא על קושיית הגמרא בהמשך, שיש להעמיד שהקריאה היתה
בעזרת נשים, שלא התקדשה בקדושת העזרה ודינה כשאר הר
הבית, ויותר לשבת שם, הקא נמי יש להעמיד שהקריאה היתה
בעזרת נשים.
מיתבי, ששנינו ברייתא שביררה ותיקן קורין בו - בספר תורה את
פרשת המלך, והוא הדין כהן גדול ביום הכיפורים. וביארה, שלדעת
חכמים הקריאה היתה בעזרה, ואילו רבי אליעזר בן יעקב אומר,
שבהר הפניו היו קוראים בו, שאמר לגבי קריאת התורה שקרא
עזרא בראש השנה, שעזרא הוציא ספר תורה

מבררת הגמרא, וכל כך למה אומרים זאת כברכה אחת, ומבארת
הגמרא, לפי שאין ענין אמן במקדש, ואין שם במה להפסיק בין
הברכות, וממילא זה נשמע כברכה אחת.
מביאה הגמרא ברייתא בענין זה, הנו רבנן, מנין שאין ענין אמן
אחר הברכות במקדש, אלא עונים 'ברוך שם כבוד מלכותו וכו',
שאמר בתפלת עזרא בבית שני, "קומו וברכו את ה' אלהיכם מן
העולם ועד העולם" - שכל ברכה במקדש יש לסיים בתיבות אלו,
כגון 'ברוך ה' אלוהי ישראל מן העולם ועד העולם מגן אברהם,
וממשיכה הבריתא, ומנין שעל כל ברכה וברכה שאומר השליח
ציבור, אומר הציבור תהלה - 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד',
שאמר 'ויברכו שם כבודו' [היינו שעונים אחריו ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד, והמשך הפסוק, ויברכו על כל ברכה
ותהלה, בא ללמד, שעל כל ברכה וברכה שאומר השליח ציבור,
מן לו תהלה - יענו הציבור ברוך שם וכו'.
ביום הכיפורים, לאחר שגמר הכהן גדול את עבודת היום, הוא קורא
בתורה ומברך עליה שמונה ברכות, ומשנה זו מבארת את סדר
קריאת הכהן הגדול וברכותיו.
משנה. שנינו לעיל שבפרבות כהן גדול אינו נאמרות אלא בלשון
הקודש, ומבארת המשנה כיצד הוא סדר קריאתו וברכותיו. הן -
שמש בית הכנסת שהיה סמוך לעזרה בחר הבית, נוטל את הספר
תורה, ונותנה לו לראש בית הכנסת החשוב ממנו, שעל פיו
נחתכים כל עניני בית הכנסת. וראש בית הכנסת נותנה לסגן של
הכהן גדול, והסגן נותנה לכהן גדול, וכהן גדול היושב שם עומד
ממקומו ומקבל את הספר תורה.
וקורא הכהן גדול את הפרשה הראשונה שבאחרי מות, שמבארת
את סדר עבודת יום הכיפורים, וא' בעשור' - וכמו כן קורא את 'אך
בעשור' שברפשה אמור, מתוך הספר תורה, שמבואר שם דיני יום
הכיפורים, וגולל את ספר התורה ומניחה בחיקו ואומר לנמצאים
שם 'למרות שאני עתיד לקרות פרשה נוספת בעל פה, אין זה משום
שאינה כתובה כאן, אלא יתר ממה שקריתי לפניהם כתוב כאן',
ואומר כן כדי שלא יציאו לעז על ספר התורה, ויאמרו שהוא קורא
בעל פה משום שחסר בספר תורה. ובעשור' שבהמשך הפסוקים -
שכתוב בספר במדבר קורא הכהן גדול בעל פה, משום שפרשה זו
רחוקה היא, ולא יספיק לגלול עד אליה בשעה שמתרגמים הפסוק,
וזהו גנאי לציבור להמתין בשתיקה עד שיגלול לשם.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים וארבעים לעומר עמ' ב

ומקושיית הגמרא יש להוכיח דבר אחר, אמר רב כרי, שמע מינה
ממה שאמרה הגמרא שמו ריבוי הובל הוא מפני שחולי מעים הם,
שהא' מאן דנפיש ויכליה - אדם אשר צרכיו מרובים, דבר זה מעיד
שחולי מעיים הוא - שהוא חולה מעיים. ומוסיפה הגמרא למאי
נפקא מינה - מה תועיל לו ידיעתו שהוא חולה מעיים, עונה
הגמרא, כדי שליטתה בנפשיה ויבקש תרופה למחלתו, טרם תחמיר
מאד.
עוד מצינו שנחלקו בביאור הפסוק 'דאנה כלב איש ישתנה, שרבי
אמי ורבי אסי נחלקו מה כוונת הפסוק, וכיצד יתור את דאגתו.
חד אמר שהדרך לפתור את הדאגה, הוא על ידי שישתנה מדעתו
- שייסח דעתו הימנה. וחד אמר שהדרך להיפטר מהדאגה, היא על
ידי שישתנה לאחריים וחבירו יתן לו עצה על דאגתו.
שנינו במשנה, ואתם היוצאים למלחמה אי אתם בן אלא מובטח
לכם נצחונכם, כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם" זה מנחה
ארוך בו'. שואל הגמרא, וכל כך למה - מפני מה נקטה התורה
את הלשון 'כי ה' וכו' הולך עמכם, בלשון הליכה, ולא נאמר 'כי ה'
אלקיכם עמכם. עונה הגמרא, מפני שהשם וכל כינויו לוחות
הברית, שבהם כתוב את שם ה' ואת הכינוי 'אלוקיך' היו

חד אמר, 'שופך' שמו האמיתי, ולמה נקרא שמו בספר שמואל
'שופך' מפני שששוי - מבנה גופו היה גבוה כשופך. וחד אמר,
'שופך' שמו האמיתי, ולמה נקרא שמו בדברי דימים 'שופך' מפני
שכל הרוואה אותו נשפך לפניו בקיתון - שהיה שופך דמים רבים.
כמו כן, מצינו שנחלקו רב ושמואל לגבי דרשת הפסוק האומר בנביא
לגבי חילות נבוכדנצר. נאמר עליהם "אשפתו כקבר פתוח בולם
גבורים". ובביאור מקרא זה נחלקו רב ושמואל ואמרי לה שנחלקו
בזה רבי אמי ורבי אסי, חד אמר שהלשון 'אשפתו' הנאמר בפסוק
מלמד שבשעה שזורקין חץ הורגים אנשים רבים ועושים אשפות
אשפות ערימות רבות של חללים מחמת זריקת החץ, וללמדך
שיגבורים היו. ושמואל תאמר שלא היו גיבורים, ומה שהרגו רבים כל
כך, זה מפני שאומנין בקרב היו, כלומר, מומחים ובעלי תכסיסים,
ולא גיבורים. תלמוד לומר המשך הפסוק 'בולם גבורים' שגם היו
גיבורים. וחד אמר, שהטעם שנקט המקרא לשון 'אשפתו', הוא כדי
לרמז שבשעה שעושים אשפות מתוך שאוכלים הרבה מחמת
גבורתם עושים אשפות אשפות ערימות רבות של וכל
מצריכים. ללמדך שיגבורים הם. ושמואל תאמר שאינם גיבורים,
וריבוי הובל הוא מפני שחולי מעיים הם ואינו מחמת גבורה,
תלמוד לומר המשך הפסוק 'בולם גבורים'.

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שֶׁלֹש ספרי תורות, וְקוֹרֵא בַּאֲחַת מֵהֶן מַעֲנִינוּ שֶׁל יוֹם – פֶּרֶשֶׁת
השבוּעָה, וְאַחַת מֵהֶן קוֹרֵא בִּהּ פֶּרֶשֶׁת שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאַחַת מֵהֶן
קוֹרֵא בִּהּ כָּשָׁל חֲנוּכָה, וּמוֹכַח מִכָּךְ שֶׁאֵין חוֹשִׁשִׁים שִׁינִּיאֻּא לַעֲזוֹ עַל
הַסֵּפֶר תוֹרַת הָרָאשׁוֹן, מִיִּשְׁבַּת הַגְּמוּרָא, שֶׁשֶׁם קוֹרְאִים תְּלָתָא וְנָבִיר
בְּתֵלָתָא סִיפְרֵי, וְכֵל אַחַד קוֹרֵא בִּסְפֵר תוֹרַת אַחֵר, וּבִאֻפֹּן זֶה לִיבָא
פְּנִמָּא לִסְפֵר תוֹרַת הָרָאשׁוֹן, אֲךָ כֵּאֵן שֶׁקוֹרֵא חֵד גְּבֵרָא בְּתֵרֵי סִיפְרֵי,
וְאֵינוֹ קוֹרֵא בִּסְפֵר הַקּוֹדֵם, אִיכָא חֲשֵׁשׁ פְּנִמָּא לִסְפֵר תוֹרַת הָרָאשׁוֹן.
שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנֵה וּמִבְרָךְ עָלֶיהָ שְׁמֵנָה בְּרִכּוֹת בּוֹ, תִּנּוּ רַבֵּנָן לִבָּאָר
בְּרִכּוֹתָיו שֶׁל הַכֹּהֵן גָּדוֹל, (מִכְּרַבֵּינָן) עַל הַתּוֹרָה 'אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תוֹרַת
אֱמֶת, בְּרַבֵּךְ שְׁמִכְרַבֵּינָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לֵאחֹר קְרִיאַת הַתּוֹרָה, וְעַל
הַעֲבֹדָה מִבְּרַךְ רִצָּה, וְעַל הַתּוֹרָה מִבְּרַךְ מוֹדִים, וְעַל מַחֲלֵיל עוֹן
מִבְּרַךְ 'אַתָּה בַּחֲרַתָּנוּ וְכוּ' בְּרֹךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ,
וּבְרִכּוֹת אֵלוֹ מִבְּרַךְ בְּתִיקָנָן – כִּפִּי נוֹסַחְתָּם הִרְגִּילָה. וּמִתְפַּלֵּל עַל
הַמִּקְדָּשׁ בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, וְחוֹתֵם 'אֲשֶׁר בָּחַר בְּמִקְדָּשׁ, וְעַל הַכְּהֻנִּים
מִתְפַּלֵּל בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, וְחוֹתֵם 'הַבּוֹחֵר בְּכַהֲנִים, וְעַל יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלֵּל
בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, וְחוֹתֵם 'הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְעַל יִרְשָׁלָיִם מִתְפַּלֵּל
בְּפָנֵי עֲצֻמּוֹ, וְחוֹתֵם 'הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם'.
שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנֵה שֶׁהַכֹּהֵן גָּדוֹל מִבְּרַךְ בְּרַכָּה נוֹסֶפֶת שֶׁנִּקְרָאת 'וְהַשָּׂאָר
תְּפִלָּה', תִּנּוּ רַבֵּנָן, עַל מַה שֶׁשִּׁנִּינוּ בְּמִשְׁנֵה 'וְהַשָּׂאָר תְּפִלָּה' מִבִּאֲרַת
הַבְּרִייתָא שֶׁהוּא בְּרַכָּה אַחַת שִׁישׁ בָּהּ, 'וְתִתְּנָה רָגָה וּבִקְשָׁה שְׁעָמֶךָ
יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְיוֹשֻׁעַ, וְחוֹתֵם בְּשִׁימָע תְּפִלָּה'. מִמִּשְׁכִּיחָה
הַבְּרִייתָא, שֶׁמִּכָּאֵן וְאֵילָף – לֵאמֹר שֶׁגִּמַּר הַכֹּהֵן גָּדוֹל לְקוֹרֵא הַפֶּרֶשָׁה
וּבְרִכּוֹתֶיהָ, כֵּל אַחֵד וְאַחֵד מֵהֶנּחֲמָצִים שֶׁשֶׁם מִכָּאֵן סִפֵּר תּוֹרָה מִתּוֹךְ
בֵּיתוֹ לַעֲזוּרָה וְקוֹרֵא בּוֹ, וְכֵל כֶּךָ לְמַה עוֹשִׂים כּוֹ, בְּדִי לְחִרְאוֹת
חוֹזֵתוֹ – יוֹפִיו שֶׁל סֵפֶר תוֹרַת לְרִבִּים.
מִשְׁנֵה. פֶּרֶשֶׁת הַמִּקְלָף, שֶׁשִּׁנִּינוּ לַעֲלֵל שֶׁנִּאֲמַרְתָּ דוּקָא בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ,
בִּצִּיד הוּא סֵדֶר וּחֵן אֲמִיתָה. בְּמוֹצָא יוֹם מוֹכּ הָרָאשׁוֹן שֶׁל חֵן,
בְּשִׁמְיָנוּ – בִּשְׁנֵה הַשְּׁמִינִית שֶׁהִיא בְּמוֹצָא הַשְּׁנֵה הַשְּׁבִיעִית, עוֹשִׂין
לֹא לִמְלַךְ בִּיקָמָה שֶׁל עֵץ בְּעֹזְרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ. וְקִרְיָא זֶה הִיא
מִן הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר 'מִקֵּץ – לֵאחֹר שֶׁבַע שָׁנִים בְּמַעַד וְגו' תִּקְרָא אֶת
הַתּוֹרָה וְזוֹאת נִגַּד כִּל יִשְׂרָאֵל בְּאֻזְנֵיהֶם' וְגו'.
חֵן – שִׁמְשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁהִיא סְמוּךְ לַעֲזוּרָה בְּהַר הַבֵּית, נוֹטֵל סִפֵּר
תּוֹרַת וְנִתְּנָה לְרֹאשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת הַחֲשׁוֹב מִמֶּנּוּ, וְרֹאשׁ בֵּית הַכְּנֶסֶת
נִתְּנָה לְפָנֵי שֶׁל הַכֹּהֵן גָּדוֹל הַחֲשׁוֹב מִמֶּנּוּ, וְהִסָּגֵן נִתְּנָה לְבֵיתוֹ גָּדוֹל,
וְכֵתֵן גָּדוֹל נִתְּנָה לְמִלָּה, וְהַמִּלָּה עוֹמֵד מִמְּקוֹמוֹ וּמִקְבֵּל הַסֵּפֶר תוֹרַה,
וְקוֹרֵא כִּשְׁהוּא יוֹשֵׁב. מִסְפֶּרֶת הַמִּשְׁנֵה שֶׁאֲנִירִפֶּס הַמִּקְלָף עוֹמֵד
מִיִּשְׁבּוֹתוֹ וְקִבֵּל הַסֵּפֶר תוֹרַה, וְקִרָא כִּשְׁהוּא עוֹמֵד מִשּׁוּם כְּבוֹד
הַתּוֹרָה, וְשִׁבְחוֹהוּ חֲכָמִים עַל כֵּךְ. וּבִקְשָׁהּ בְּקִרְיָתוֹ 'לֵאמֹר תוֹכֵל
לִתֵּת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי' וְלָנוּ עֵינֵינוּ דְּמַעֲוִת, מִשּׁוּם שֶׁמִּקְרָא זֶה פּוֹסֵל
אוֹתוֹ מִדִּהּ מַלְכוּת, שֶׁהִיא הִיא מוֹדְעוֹ שֶׁל הוֹרְדוֹס שֶׁהִיא עֵבֶד. אֲמָרוּ לוֹ
הַנוֹכְחִים שֶׁם, 'אֵל תִּתֵּירָא אֲנִירִפֶּס שְׁנִידָא אוֹתָךְ מִדִּהּ מַלְכוּת, שְׁמוֹתָךְ
שֶׁאֵמֵךְ מִיִּשְׂרָאֵל אֲחִינוּ אַתָּה, אֲחִינוּ אַתָּה'.
וְקוֹרֵא הַמֶּלֶךְ מִתְּלִיתֵי סֵפֶר 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים' עַד 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגו'',
שֶׁבִּפְרֶשֶׁת 'וְאֵתָנָן, וְשִׁמְעוּ' – וְקוֹרֵא פֶּרֶשֶׁת 'שְׁמַע' כִּדִּי שִׁקְבֵּלו
עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים, וּמִדֵּלַע עַד פֶּרֶשֶׁת 'וְהָיָה אִם שְׁמוֹעַ'
שֶׁבִּפְרֶשֶׁת עֵקֶב, כִּדִּי שִׁקְבֵּלו עֲלֵיהֶם עוֹל מַצּוֹת. וּמִדֵּלַע וְקוֹרֵא פֶּרֶשֶׁת
'עֲשׂוֹת תַּעֲשׂוּ' שֶׁבִּפְרֶשֶׁת רָאָה, וּמִשֶּׁם מִדֵּלַע וְקוֹרֵא פֶּרֶשֶׁת 'כִּי תִבְלָה
לְעֵשֶׂר' שֶׁבִּפְרֶשֶׁת כִּי תָבֵא, וְקוֹרֵא פֶּרֶשִׁית אֵלוֹ מִשּׁוּם שֶׁהוּא זֶמֶן
אַסִּיק, וּמִדִּהּ לִתֵּת מַתָּנוֹת עֲנִיִּים וּלְהַפְרִישׁ תְּרֻמוֹת וּמַעֲשֻׁרוֹת.
וְחוֹרֵר לֵאחֹרָיו וְקוֹרֵא וּפְרִשְׁתִּי הַמִּקְלָף – 'אֲשִׁימָה עָלֶי מֶלֶךְ' שֶׁבִּפְרֶשֶׁת
שׁוֹפְטִים. וּמִדֵּלַע וְקוֹרֵא וּבְרִכּוֹת וְקָלָלוֹת שֶׁבִּפְרֶשֶׁת כִּי תָבֵא, כִּדִּי
שִׁקְבֵּלו עֲלֵיהֶם בְּרִיתוֹת שֶׁל עוֹל תוֹרַה, עַד שֶׁנֶּאֱמַר כֵּל הַפֶּרֶשָׁה.
וְכֵל שְׁמוֹנֶה הַבְּרִכּוֹת שֶׁכֵּתוּב גָּדוֹל מִבְּרַךְ אוֹתָן לֵאחֹר קְרִיאַתוֹ בְּיוֹם
הַכִּיפּוּרִים, גַּם הַמִּקְלָף מִבְּרַךְ אוֹתָן לֵאחֹר קְרִיאַתוֹ, אֵלֶּה שְׁנֵיתָן –
שֶׁמִּבְּרַךְ בְּרַכָּה שְׁלֹשִׁים רִבְּעִים – מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל הַזֶּה, תִּתַּח – בְּמִקְוֶה

"וְקִרָא בּוֹ לְפָנֵי הָרָחוֹב אֲשֶׁר לְפָנֵי שַׁעַר הַמִּים". בְּכֵל אֻפֹּן רוֹאִים
שֶׁלִּפִּי חֲכָמִים קְרָאוּ בַּעֲזוּרָה. וְעַל קוֹשִׁיָה זֶה אֲמַר רַב הַסֵּדָא שִׁישׁ
לִיִּישֵׁב, שְׁכוֹנַת הַבְּרִייתָא שְׁקוֹרְאִים בְּעֹזְרָת נָשִׁים.
שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנֵה וְקוֹרֵא הַכֹּהֵן גָּדוֹל בְּפֶרֶשִׁית 'אֲחֵרֵי מוֹת' וְאֵלֶּה
בְּעֵשׂוֹר, מִקְשָׁה הַגְּמוּרָא וְרִמְיָנָה, שֶׁשִּׁנִּינוּ שְׁמִדְלִינָן בְּנִבְיָא – מוֹתֵר
לְמַפְטִּיר נִבְיָא לְדִלַּג מִפֶּרֶשֶׁה לְפֶרֶשָׁה, וְאֵין מִדְלִינָן בְּתוֹרָה מִפֶּרֶשָׁה
לְפֶרֶשָׁה, וְאֵיךְ כֵּאֵן מִדֵּלַע הַכֹּהֵן גָּדוֹל מִפֶּרֶשֶׁת 'אֲחֵרֵי מוֹת' לְפֶרֶשֶׁת 'אֵךְ
בַּעֲשׂוֹר'. אֲמַר אֲבִי שְׁקוֹשִׁיָה זֶה לֹא קָשָׁא, מִשּׁוּם שֶׁכֵּאֵן שִׁנִּינוּ
שֶׁאֵין מִדְלָגִים בְּתוֹרָה, מְדוּבָר בְּדִילּוֹג גָּדוֹל שֶׁהוּא בְּבִרְיָ שִׁפְסוֹק
הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם, וְזוֹה גָּנָא לְצִיבּוֹר שִׁישְׁתָּקוּ וִימִתִּינוּ לְקוֹרֵא, וְאֵילוֹ
כֵּאֵן בְּמִשְׁנֵה מִדְּבָר בְּדִילּוֹג קֶטֶן שֶׁהוּא בְּבִרְיָ שֶׁלֹא יִפְסוֹק
הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם, שְׁתוֹךְ כִּדִּי הַתֵּרָגוֹם שֶׁל הַפְּסוֹק הָאֲחֵרִי שֶׁל פֶּרֶשֶׁת
'אֲחֵרֵי מוֹת' גּוֹלֵל הַכֹּהֵן גָּדוֹל לְפֶרֶשֶׁת 'אֵךְ בַּעֲשׂוֹר', וּמִיד כִּשְׁגוּמֵר
הַמִּתְרָגֵם מִמִּשְׁקִי הַכֹּהֵן גָּדוֹל בְּפֶרֶשָׁה הַחֲדָשָׁה, וּבִאֻפֹּן זֶה אֵין גָּנָא
לְצִיבּוֹר וּמוֹתֵר לְדִלַּג.
מִקְשָׁה הַגְּמוּרָא, וְהָא עָלָה – עַל הַמִּשְׁנָה שֶׁם קָתַנִּי בְּבִרְיָא, מִדְלִינָן
בְּנִבְיָא וְאֵין מִדְלִינָן בְּתוֹרָה, וְעַד כֵּמָה מִדְלִינָן בְּנִבְיָא, עַד בְּדִי שֶׁלֹא
יִפְסוֹק הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם, וּמִשְׁמַע מִקְבָּל הַדְּבָרִים דְּבִתּוֹרָה כִּלָּל וְכִלָּל לֹא
מִדְלָגִים. אֵלֶּה אֲמַר אֲבִי, לֹא קָשָׁא מִשּׁוּם שִׁישׁ לִיִּישֵׁב בִּאֻפֹּן אַחֵר,
שֶׁבְּמִשְׁנֵה כֵּאֵן מִדֵּלַע הַכֹּהֵן גָּדוֹל מִפֶּרֶשָׁה לְפֶרֶשָׁה בְּעֵינֵי אַחֵד, שְׁתִּי
הַפֶּרֶשִׁית בְּעֵינֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים, וּבִאֻפֹּן זֶה מוֹתֵר לְדִלַּג כִּשְׁאֵין בְּדִילּוֹג
כִּדִּי שִׁפְסוֹק הַתּוֹרָה, וְכֵאֵן – בְּבִרְיָא שֶׁמְבָאָר שֶׁאֲסוּר לְדִלַּג
בְּתוֹרָה כִּלָּל, וּבְנִבְיָא מוֹתֵר לְדִלַּג בְּכִדִּי שֶׁלֹא יִפְסוֹק הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם, מְדוּבָר
בְּשִׁנִּינוּ עֵינֵינוּ – שֶׁמִּדֵּלַע מִעֵינֵי לַעֲנִין אַחֵר, שֶׁאֵין הֵלֶב שֶׁנִּמְשָׁךְ לְשִׁמּוֹעַ
דְּבַר אַחֵד, מִמּוֹהַר לְצִאֵת מִמֶּנּוּ לְשִׁמּוֹעַ וְלִהְבִּין עֵינֵי אַחֵר. וּבְקִרְיָא
הַתּוֹרָה שְׁנוּעִדָה לְלַמֵּד לַעֲם אֶת מַצּוֹת הַתּוֹרָה, חֲשָׁשׁוּ שֶׁלֹא יִבִּין
הַשּׁוֹמֵעַ פְּסוֹק אַחֵד וְיִצָּא מִכָּךְ קִלְקוֹל שִׁיעֲבוֹר עָלָיו וְלֹא יִקְיִימוּ, וְלִכֵּן
אֲסוּר לְדִלַּג מִעֵינֵי לַעֲנִין וְאִפִּילוֹ אִם אֵין בִּכְךָ כִּדִּי שִׁפְסוֹק הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם,
אֲךָ בְּנִבְיָא שֶׁאֵין חֲשָׁשׁ זֶה מוֹתֵר לְדִלַּג מִעֵינֵי לַעֲנִין אִם אֵין בּוֹ כִּדִּי
שִׁפְסוֹק הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם. וְהַתִּנָּיָא כְּתִירֹךְ זֶה, מִדְלִינָן בְּתוֹרָה מִפֶּרֶשָׁה
לְפֶרֶשָׁה דּוּקָא בְּעֵינֵי אַחֵד, וּבְנִבְיָא מוֹתֵר לְדִלַּג אִפִּילוֹ בְּשִׁנִּינוּ עֵינֵינוּ,
וְכֵאֵן – בְּתוֹרָה וּבְנִבְיָא מוֹתֵר רַק בְּבִרְיָ שֶׁלֹא יִפְסוֹק הַתּוֹרָה מִלְתֵּרָגֵם,
וְאֵין מִדְלִינָן מִנִּבְיָא לְנִבְיָא, מִשּׁוּם שֶׁזֶה מִבְּלָבֵל דַּעַת הַשּׁוֹמְעִים יוֹתֵר
מִדָּא, וּבְנִבְיָא שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר מִדְלִינָן מִנִּבְיָא לְנִבְיָא, וּבְכִלָּה שֶׁלֹא
יִדְלַג לְמַפְרַע מִסּוֹף הַסֵּפֶר לְתִתְּלִיתוֹ.
שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנֵה וְגוֹלֵל הַכֹּהֵן גָּדוֹל אֶת הַתּוֹרָה וּמִנִּיחָהּ בְּחִיקָה וְאוֹמֵר
'יוֹתֵר מִמָּה שֶׁקְרָאתִי לְפָנִים כְּתוּב כֵּאֵן, וּבַעֲשׂוֹר שֶׁבְּחֻמֶּשׁ הַפְּקוּדִים
קוֹרֵא עַל פֶּה כּו', מִבִּאֲרַת הַגְּמוּרָא, וְכֵל כֶּךָ לְמַה הוֹצִיךְ לוֹמֵר כֵּן, כִּדִּי
שֶׁלֹא לְהוֹצִיא לַעֲזוֹ עַל סִפֵּר תּוֹרָה, שֶׁלֹא יֵאֲמָרוּ שֶׁפֶּרֶשָׁה זֶה שֶׁהוּא
קוֹרֵא בַּעַל פֶּה אֵינָה כְּתוּבָה בִּסְפֵר תוֹרַה, וְהוּא סֵפֶר מִשּׁוּבָשׁ.
שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנֵה וּבְעֵשׂוֹר שֶׁבְּחֻמֶּשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרֵא הַכֹּהֵן גָּדוֹל בַּעַל
פֶּה. שְׁוֹאלֵת הַגְּמוּרָא, מִדּוּעַ הוֹצִיךְ לְקוֹרֵא בַּעַל פֶּה, וְלִיבְרִכָּתִי –
שִׁיגּוֹל לְפִסֵּר תוֹרַת הָרָאשׁוֹן, זֶה וְלִיבְרִי מִתּוֹךְ הַכְּתָב. אֲמַר רַב הוּנָא
בְּרִי הוּדָה אֲמַר רַב שִׁשְׁתִּי, שֶׁאֵינוֹ יוֹכֵל לְגַלּוֹל הַסֵּפֶר תוֹרַה, לְפִי שֶׁאֵין
גּוֹלְלִין סִפֵּר תּוֹרָה בְּצִבּוֹר מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּיבּוֹר. שְׁוֹאלֵת הַגְּמוּרָא, וְלִי
סִפֵּר תּוֹרָה אֲחֵרִינָא שִׁיגּוֹל בְּפֶרֶשֶׁת 'בַּעֲשׂוֹר' וְלִיבְרִי בּוֹ מִתּוֹךְ הַכְּתָב,
שֶׁבִּאֻפֹּן זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ לְגַלּוֹל הַסֵּפֶר בְּצִיבּוֹר. רַב הוּנָא בְּרִי הוּדָה אֲמַר
לִיִּישֵׁב, שֶׁאֵין לְהוֹצִיא סֵפֶר תוֹרַה אַחֵר מִשּׁוּם חֲשֵׁשׁ פְּנִמָּא שֶׁל סֵפֶר
תוֹרַת רֹאשׁוֹן, שֶׁלֹא יֵאֲמָרוּ שֶׁנִּמְצָא פְּסוֹל בְּרֹאשׁוֹן וְלִכֵּן הוֹצִיאָו סֵפֶר
תוֹרַת אַחֵר. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֲמַר לִיִּישֵׁב, שֶׁאֵין לְהוֹצִיא סֵפֶר
תוֹרַת אַחֵר, לְפִי שֶׁאֵין מִכְּרַבֵּינָן בְּרַכָּה שְׁאִינָה צְרִיכָה – מִשּׁוּם שֶׁהַכֹּהֵן
גָּדוֹל יִצְטָרֵךְ לְבָרֵךְ גַּם עַל הַסֵּפֶר תוֹרַת הַשֵּׁנִי, וְזוֹ בְּרַכָּה שְׁאִינָה צְרִיכָה.
מִקְשָׁה הַגְּמוּרָא עַל תִּירּוּצוֹ שֶׁל רַב הוּנָא, וְכִי חִיִּישִׁינוּ לְפָנִמָּא – שֶׁאֵם
יִצִּיאָו שְׁנֵי סִפְרֵי תוֹרָה, יֵאֲמָרוּ שֶׁהַסֵּפֶר הָרִאשׁוֹן פְּסוֹל הוּא, וְהָאֲמַר
רַבִּי יִצְחָק נִפְחָא, רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִכָּת שֶׁחֵל לְחִיּוֹת בְּשִׁפְתָּה, מִכָּאֵן

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מא עמוד א

תוספות

רש"י

ויקרא בו, בספר עזרא כתיב. קתני מיהא לרבנן בעזרה היו קוראים: מתני' בכדי שלא יפסוק התורגמן הוא. שפרשט שור או כשב קרובה לפרשת אחרי מות, ולא גמר התורגמן לתרגם עד שזה רואה את בעשור ומתחיל בשמפסוק זה: ועד כמה מדלגין. בנביא: כאן בענין אחר. מדלגין בתורה, כגון מתני' דתרייתו בענין אידהי ניהא הלך מדלגין בכדי שלא יפסוק. ובריתא דקתני דאפי' בכדי שלא

יפסוק תורגמן אין מדלגין - בשני ענינין, שזה בענין יום הכפורים וזה בצו את אהרן את כפרש אחרת, שאין חלב שהוא נמשך אחר ענין אחר ממנה לצאת ממנו לשמוע ולהבין דברי ענין אחר. הלך תורה שהפסוק תלויות בה ומשמעין אותה לצבור, ופסוק אחד שלא יבין בו הוא שוכחו ונזכר עליו ואינו מקומו ובאה חזרה על כך, לכן אין מדלגין מענין לענין ואפלו אין התורגמן מפסיק, אכל בנביא שפיר דמי והתנאי. בניהוטא: ובנביא בשני ענינין, וכל שכן בענין אחר: ונביא של שנים עשר מדלגין. מבואר לחברתה, דכליה חד ספרא הוא: בסוף הספר לתחלתו למפרע: וכל כך לפה. לו לומר להם: שלא להוציא לעז. שלא יאמרו פרשה שהוא קורא על פה אינה כהונה בו וספר משבש הוא: משום פנמו, של ספר תורה ראשון, שלא יאמרו קרא בו פסול: בענין של יום. פרשה של אותה שבת לפי סדר פרשיות התורה: ת"ד השאר תפלה. זו היא שיש ברכה אחת ובו תפלה תתקן רנה ובקשה שעמך בו: מכאן ואילך. לאחר שגמר כהן גדול לקרוא פרשה בברכותיה, כל אחד מן הצבור מביא ספר תורה מביתו לעזרה, דקסבר אין ערוב והוצאה ליום הכפורים, אי נמי ירושלים דלתותיה נעלות כלילא ומערבין את כלת: להראות חזותו. של ס' ונוי, דאמר מר (מ"ד דף כ) זה איל ואנדרה התנא לפניו במצות בס' נאה בציצית נאה: מתני'. בשמיני. בנגמרא פריך בשמיני ס"ד, הא אמרת במוצאי י"ט הראשון, ומשמעין אימא בשמינית במוצאי שביעית בסבות שבתחלת שנה שמינית: ביטה. אלמברא: שגמרא מקץ שבע שנים. בסוף שבע שנים, ואותה קריה על ד: מלך היא. כדנביא בספרי בפרשת המלק, את משנה התורה הזאת, אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה: וקרא יושב. וקרא בישיבה: אנריפם תפלה. מלך ישראל היה מורע של הורדוס, והוא שנחבר בדמיון במינה ולגו ענין הקצות. שהמקרא הזה פוסלו מן המלכות: אחינו אתה. שאמנו משהאל: וקרא מתחלת אלה הדברים עד שמע. שבוותחנן: ושפע ויהי אם שמוע. ע"י דלוג, ומשם מדלג לעשר תעשר, ומשם מדלג וקרא כי תכלה לעשר וברכות וקללות, ומשם חזר למפרע וקרא אשימה עלי מלך. שמע קבלת מלכות שמים, והיה אם שמוע קבלת עול מצות בדאמר בפ' שני דברכות ויהי. וכן בברכות וקללות קבלת בריתות של תורה ומשמיע לרבים עשר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת

כתב רחמנא בחג הסוכות. תימה השתא דכתיב בחג הסוכות במועד למה לי עוד לא ליכתוב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בבא כל ישראל ליראות ואנא ידענא דלאו היינו מריה דאו אינם באים ליראות ו"ל אם כן הוה אמנא בחג המצות להכי איצטריך בחג הסוכות מידו במועד לא הוה צריך ונראה דלהכי איצטריך משום דבבא כל ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון קמ"ל במועד דמשמע בחוך המועד ואהני בבא כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג' אלא במוצאי י"ט דראשון אבל פ' רש"י תמוה דפ' דמהאי טעמא ביום טוב ראשון לא דתיקן בימה אינה דוחה י"ט כיון דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד יקראו בלא בימה מנל דבימה מעבדת להכי מסתבר כדפ' ונראה דהוי בונן הבימה מעייט בנין של פרקים ובחולו של מועד לא הוי עושין שום בנין אלא מקימין אותה ומחזירין הפרקים חזר ואם לא בנו אותה מערב י"ט נראה דבניניה לא היה דוחה אפילו חזרו של מועד:

מצוח

שנים עשר מדלגין, ובכךר שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו: וגולל את התורה ומניחה בחיקו בו: וכל כך למה? שלא להוציא לעז על ספר תורה: ובעשור שבחופש הפקודים קורא על פה. וליכרכיה לספר וליקרי? אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת: לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור. וליתי ספר תורה אחרנא וליקרי? רב הונא בר יהודה אמר: משום פנמו של ראשון, ר' שמעון בן לקיש אמר: לפי שאין מברכין ברכה שאינה צריכה. ומי חיישין לפנמא? והאמר ר' יצחק נפחא: ראש חדש טבת שחל להיות בשבת מכיאל שלש תורות, וקורא אחת מעניינו של יום, ואחת של ראש חדש, ואחת בשל חנוכה. תלתא גברי בתלתא סיפרי, ליכא פנמא. חד גברא בתרי סיפרי, איכא פנמא: ומכרד עליה שמנה ברכות" בו: תנו רבנן: [מברכין] על התורה, בדרך שמברכין בבית פנסת. ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון, בתיקנן. על המקדש בפני עצמו, ועל הכהנים בפני עצמן, על ישראל בפני עצמן, ועל ירושלים בפני עצמה: והשאר תפלה: תנו רבנן, השאר תפלה: תתנה רנה ובקשה שעמך ישראל צריכין ליושע. וחותם ב"שומע תפלה". מכאן ואילך, כל אחד ואחד מביא ספר תורה מהוד בירו וקורא בו. וכל כך למה? כדי להראות חזותו לרבים: מתני' פרשת המלק, ביצד? מוצאי יום טוב הראשון של חג, בשמיני, במוצאי שביעית, עושין לו בימה של עץ בעזרה, והוא יושב עליה, שגמרא: "מקץ שבע שנים במועד". חזן הפנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הפנסת, וראש הפנסת נותנה לסגן, והסגן נותנה לכהן גדול, וכהן גדול נותנה למלך. והמלך עומד ומקבל, וקורא יושב. אנריפם המלך עומד וקבל וקרא עומד, ושפחוהו חכמים. ובשהגיע ל"לא תוכל לתת עליך איש נכרי" ולגו ענין דמעות, אמרו לו אל תתירא אנריפם, אחינו אתה, אחינו אתה! וקורא מתחילת "אלה הדברים" עד "שמע", ו"שמע" ויהי אם שמע, "עשר תעשר", "כי תכלה לעשר", ופרשת המלק וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה. בברכות שכהן גדול מברך אותן, המלך מברך אותן, אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון: גמ' בשמיני, סלקא דעתך? אימא: בשמינית. וכל הני, למה לי? צריכי, דאי כתב רחמנא "מקץ" הוה אמינא נימנו מהשתא, ואף על גב דלא מתרמי בשמיטה, כתב רחמנא "שמיטה". ואי כתב רחמנא "שמיטה" הוה אמינא בסוף שמיטה, כתב רחמנא "במועד". ואי כתב "במועד" הוה אמינא מריש שתא, כתב רחמנא "בחג הספנות". ואי כתב רחמנא "בחג הספנות" הוה אמינא אפילו יום טוב אחרון, כתב רחמנא "בבוא כל ישראל" מאתחלתא

תרומות ומעשרות. ואע"פ שפרשת המלק מפקסת בין עשר לבי תכלה, קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות. ואח"כ קורא פרשת המלק. ואי משום דיש כאן דלוג בתורה בכדי (מ"ה) יפסיק התורגמן. אין למלך תורגמן ואין מתורגמן אחרת: ברכות שב"ג מברך. בידיה"כ אחר מקרא פרשה בדאמנן (ויק"א סח) מברך עליה שמונה ברכות: תפלה מברך. אחר קריאתה של רגלים. מקדש ישראל והזמנים מברך תחת ברכות של מחילת העון שבי"ב גמ'. צריכי. כל הסימנין הללו מקץ שנת השמיטה ובחג הסוכות ובמועד: ניגטוהו מהשתא. משנת ארבעים ותקלוא, שבעברות מואב נאמרה פרשה זו ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה. שלא מנו שמשין עד לאחר שבע שבבשו (שבע שחלקו בדאמר' (מקווי"ו) דף כ"ה) וצריך"ו (דף כ"ה): בסוף שמיטה. דקם ר"ה של שמינית, דהא מקץ שבע בסוף שנה משמע: מריש שתא. שכל נקרא מועד בברכות (ויק"א כ"ה) אלה מועדי ד' וקחשבי נמי ר"ה:

מאימח

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ולבילי - רמאי חורש רעות לא יאמר שהוא שוץ - אדון נדיב שהכל
פונים אליו, ויש לדיק מכלל הדברים, דבעולם הזה שרר להחניף
לרשעים, ורק לעתיד לבוא יהיה אסור להחניף להם. רבי שמעון בן
לקיש אמר, שהמקור לכך שמותר להחניף לרשעים הוא מהבא,
שיעקב אבינו החניף לעשיו ואמר לו, "כי על כן ראיתי פניך בראות
פני אלהים, ותרצני".
ופליגא דרבי לוי - ביאורו של רבי שמעון בן לקיש בפסוק, נחלק על
ביאורו של רבי לוי, שיעקב אבינו לא החניף כלל לעשיו, אלא בא
לאיים עליו. דאמר רבי לוי, משל של יעקב ועשיו בפסוק זה למה
הדבר דומה, לאדם שיומן את חבירו, והכיר חבירו בו - במזמן,
שמבקש להורגו, אחר לו האורח למזמן, לעם תבשיל זה שאני
טועם, כתבשיל ששמעתי בבית המלך, אחר המזמן לעצמו,
מסתבר שאדם זה שטעם מתבשיל המלך, ידע ליה מלכא - המלך
מכירו וחבירו, ומתוך כך מיסתפי - חושש הרוצח ולא קמיל ליה.
ואף כאן יעקב אבינו איים על עשיו ורמז לו שהוא רגיל לראות
מלאכים שעוזרים לו.
הגמרא מביאה כמה מיתרות של רבי אלעזר, בגנות החנופה. אמר
רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, מביא אף - כעס לעולם,
שנאמר 'וחנפי לב ישימו אף'. ולא עוד אלא שאין תפלתו של
החנף נשמעת, שנאמר בחמשך הפסוק 'לא יישעו' - לא תתקבל
שועתם, כי אסרם - כאשר יבוא עליהם יסורים.
(סימן למאמר רבי אלעזר בעניני חנופה, א"ה ענף ה', גיהנום
ביר', ניד"ה גול"ה). ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה,
אפילו עוברין שבמעין אמן מקללין אותו, שנאמר 'אומר לרשע
צדיק אתה, ויבוחו עמים, ויעמוהו לאומים', ואין ביאור 'קוב'
המוזכר בפסוק אלא לשון קללה, שנאמר בפרשת בלעם, 'מה אקוב,
לא קבה אל' - כיצד אקללם, וה' לא קללם. ואין 'לאום' אלא
עוברין, שנאמר על יעקב ועשיו כשהיו בבטן אמם 'ולאום מלאום
יאמין'.
ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנום, שנאמר
'הוי לחנופים, האמרים לרע - לאדם רע שהוא טוב, ולטוב רע
וגו', מה בתיב אחריו בעונשם, 'לכן כאכל קש לשון אש, וחשש
להכה ירפה וגו'', הרי שנופלים באש הגיהנום.
ואמר רבי אלעזר, כל המהניף לחבירו בסוף נופל בידו של הרשע
שהחניף לו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו, ואם אינו נופל
ביד בניו נופל ביד בן בנו, שנאמר 'ויאמר ירמיה הנביא לחנניה
שהתנבא נבואת שקר, שבעוד שנתים ישובו יבניה וכלי המקדש
מגלותם, 'אמן בן יצשה ה', יקם ה' את דברך', והיתה זו חנופה
משום שהיה לו לומר בפירוש 'שקר אתה דובר, וכתוב, שלאחר
כמה ימים יצא ירמיה מירושלים לארץ בנימין, לחלוק נחלה שנפלה
לו שם,

מאתחלתא דמועד - מתחילת חג הסוכות.
שנינו במשנה 'ותון הכנסת נוסף ספר תורה ונותנו לראש הכנסת.
מעירה הגמרא, שלכאורה שמעתי מינה שמשנתנו סתמה כדעה
שחולקין כבוד לתלמיד במקום רב, ואין בכך פחיתות כבוד לרב,
שהרי כאן חולקים כבוד לראש הכנסת בפני המלך. אמר אבאי שאין
להוכיח זאת מכאן, משום שטעם משנתנו כולל הוא משום כבודו
דמלך, להראות שיש כמה שררות מתחתיו, ובאופן זה הכל מודים
שחולקים כבוד לתלמיד במקום הרב.
שנינו במשנה והמלך עומד ומקבל וקורא יושב, אנריפם המלך
עמד וקובל, וקרא עומד. מקשה הגמרא, שמזה שכתוב 'וקרא
עומד', מכלל הדברים משמע דיושב היה לפניו, וקאמר מה, שאין
היתר ושיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, משום שחלק
להם הכתוב כבוד להראות שמלכותם שלמה, שנאמר 'ויבא המלך
דוד וישב לפני ה' ויאמר' וגו', ואיר ישב אגריפס שהיה ממלכי בית
חשמונאי בעזרה. מתרצת הגמרא, דאמר רב חסדא על קושיה
דומה, שהקריאה היתה בעזרת נשים שמותר לשבת בה, הקא נמי
יש ליישב שהקריאה היתה בעזרת נשים.
שנינו במשנה, שאגריפס המלך קרא בעמידה ושכחוהו חכמים על
כך. מקשה הגמרא, שמזה שכתוב ששכחוהו מכלל הדברים עולה
דשיש עבד בכך שקרא בעמידה, והאמר רב אשי, שאפילו למאן
דאמר שישא ישראל שמחל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל
על כבודו אין כבודו מחול, שנאמר 'שום תשים עליך מלך'
ומהיתור שכתוב פעמים 'שום' ו'תשים', יש ללמוד שתהא אימתו
עליו, ואם מוחל על כבודו אין אימתו עליו. מתרצת הגמרא, מצוה
שאני - אגריפס מחל על כבודו לצורך מצוה, ובאופן זה כבודו מחול.
שנינו במשנה, ויכשהניע אגריפס ל'לא תוכל לתת עליך איש נכרי',
ולגו עיניו דמעות, אמרו לו, 'אל תתירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו
אתה, תנא משמיה דרבי נתן, באותה שעה שאמרו לו כן, נתחייבו
שנאי ישראל בליה, משום שהחניפו לו לאגריפס, שלמרות
שאמו היתה מישראל, לא היה ראוי למלך על ישראל, משום שהיה
עבר, וזהו גנאי לישראל שעבד מלך עליהם.
אמר רבי שמעון בן הלפתא, מיום שנבר אגריפס - כוחה של
חנופה - שהחניפו לאגריפס, נתעוזהו תרינין - שהדיינים החניפו
לבעלי הדינים, ונתקלקלו המעשים - שהצדיקים ראו עוברי
עבירות ולא מחו בידם מפני החנופה, ומתוך כך למדו הדורות את
מעשי הרשעים, ואין אדם יכול לימר לחבירו 'מעשי גדולים
ממעשיך', שמתוך שלא מחו ברשעים הכל למדו ממעשיהם, ונעשו
כולם עוברי עבירה.
דרש רבי יהודה בר מערבא, ואיתימא רבי שמעון בן פאי, מותר
להחניף לרשעים בעולם הזה, שנאמר שלעתיד לבוא 'לא יקרא
עוד לנבל' - הנותן רק מה שחייב ובעין רעה נדיב - הנותן בעין יפה,

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים וארבעים לעומר עמ' א

דבריו בלשון 'שמע ישראל'. ומבארת, אחר רבי יוחנן משום רבי
שמעון בן יוחי, שהתורה מרמזת להם בדברי הכהן דבר נוסף,
והוא, שאמר להן לקדוש ברוך הוא לישארי הבאים להילחם
בגוים, אפילו לא קיימתם אלא מצוה זו של קריאת שמע
שתורת וצריבת שהיא קבלת מלכות שמים ועול מצוות, אי איתם
נמסרין בקדם, שעל ידי שהשכינה שורה עימכם, אתם נוצחים.
שנינו במשנה שהכהן אומר לעם, 'אל ירד לבעבכם אל תיראו בו'.
מבארת הגמרא את סדר דברי הכהן, לפי מהלך היציאה למלחמה
והמלחמה עצמה. תנו רבנן, פלגים מפר עקם הכהן עם
הלוחמים, אחת בפסר - כשיוצאים מגבול הארץ, לפני תחילת
המערכה, ואחת במלחמה - בתחילת המלחמה. בפסר לפני
המלחמה, מה הוא אומר ללוחמים,

'ממונה' שאמרנו, דווקא בעבודתו קאמר - מינוי הנוגע לעבודתו,
וכהן גדול אין ממונה עליו בעבודתו. שואלת הגמרא, ואימא
שהכהן ממונה כאן הוא הכהן, שהוא ממונה, והכהן גדול ממונה
עליו בעבודה, מתרצת הגמרא, שאמנם על הכהן יש ממונה, אך
הכהן עצמו לא ממונה הוא לשום דבר, דתניא, ואמר רבי
חנינא סגן הכהנים, למה - לאיזה דבר הכהן ממונה, ומכאן
שאם אירע בו פסול בכהן גדול במהלך עבודתו, נכנס הסגן,
ומשמש תחתיו. אבל קודם שאירע פסול, אין לסגן שום מינוי
בעבודת בית המקדש, והרי הוא ככל כהן, ובהכרח שנתמנה כהן
מיוחד למלחמה, והוא משום מלחמה.
שנינו במשנה, שהכהן פותח בלשון זו 'ואמר הכהן אלהם, שמע
ישראל'. מבררת הגמרא, מאי שנא - מדוע הכהן מתחיל את

ביאורים למסכת סוטה דף מב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לצרכיהם ולמחסורם, וכל מעורביהם - כל מי שלא היו לו בגדים
ללבוש, הלבישו אותו מן השלל מן המלחמה, וילבישו גם
מבגדיהם שלהם, וינעילום - נתנו להם מנעלים, ויאבילום וישקום
ויסבום בשמן, וינעילום - הנהיגו ונשאו בחמורים לכל בושל - את
החלשים שלא יכלו ללכת, ויביאום אל יריחו שהיתה נקראת עיר
התמרים, אצל אחיהם בני יהודה, וישבו שומרון וגו', הרי
שאינם בני ישראל מרחמים ונוהגים בחמלה באחיהם שבויי
המלחמה.
אבל אתם, 'על אויביכם' הגויים אתם הולכים למלחמה, שאם
תנוצחו על ידיהם ותפלו בדם בשבי, אין מרחמין עליכם אלא
ינהגו בכם באכזריות מרובה, לפיכך אתם מזהרים, 'אל ידך לבבכם
אל תיראו ואל תחפזו וגו' ממאורעות המלחמה.
ומפרטת המשנה את ארבעת האזהרות שהשמיעו ללוחמים, 'אל ידך
לבבכם' - שלא ישבר לבבכם מפני צהלת - צעקת הסוסים שהם
עושים כדי להפחידם ולהטיל מורכ בלבבכם, וצחצוח - השחות
החריבוש וכלי המלחמה. 'אל תיראו' - אל יפול מורכ ופחד
בלבבכם, מפני הנפת תריסין - הקשת מגנייהם, ושפעת הקלגסין
- ריבוי חילות המלחמה. 'אל תחפזו' - אל תמהרו להימלט מקול
תקיעת הקרנות שהם תוקעים בהם כדי להפחידם. 'אל תערצו' -
אל תפחדו ותשברו, מפני קול הצווחות אשר הם משמיעים כדי
להפחידם.
ועליכם לזכור 'כי ה' אלהיכם תהולך עמכם, ואל תבטחו
בגבורתכם כמו הגויים, שהם באין ובטוחים בנצחונם של בשר ודם,
ואתם באים ובטוחים בנצחונם ובכוחו של מקום, ועליכם להשיב
ליבכם אליו ולבטוח בשיעונו. שהרי הפלשתים אשר נלחמו
בישראל, באו בטוחים היו בנצחונם ובכוחו של גלית הפלישתי,
ומה היה סופו, לסוף נפל בחרב על ידי דוד, ונפלו עמו רבים
מבני עמו, בידי יהודה וישראל, וכן מצינו בגני עמון אשר באו
ובטחו בנצחונם של שופך שר צבאו של הדרעור מלך ארם, מה היה
סופו של שופך, לסוף נפל בחרב בידי דוד וחילוניו, ונפלו עמו
רבים מבני עמו. ואתם בני ישראל, אי אתם בן - אין הנהגתכם
ומחשבתכם כהגויים, 'כי ה' אלהיכם תהולך עמכם להלחם לכם
וגו' זה מהנה הארץ - מחנה ישראל, שנושאים עינים הארון
ששברי לחות מונחים בתוכו, והוא מסייע להם במלחמתם והם
נוצחים.
גמרא. שנינו במשנה, 'דבר אל העם' בלשון הקודש. מבררת הגמרא
מאי קאמר, כיצד נדרש מהפסוק שהכהן חייב לדבר בלשון הקודש,
מבאת הגמרא הכי קאמר, שנאמר בפרשת משוח מלחמה 'ידבר/
ולחלן במעמד הר סיני הוא אומר, 'משח ידבר והאלהים יענינו
בקול', ודורשים 'דיבור דיבור' גזירה שוה, מה לחלן במעמד הר
סיני, אמר משה את דבריו בלשון הקודש, שהרי עשרת הדברות
נאמרו בלשון הקודש, אף כאן המשוח מלחמה מדבר בלשון
הקודש.
במשנה מבואר, שדווקא משוח המלחמה אומר את דברי החיוק
לעם, מביאה הגמרא את המקור לכך. הגו רבנן, 'ינש בהון ודבר
אל העם', מבררת הגמרא, וכול - שמה כל בהון שרצה יוכל לדבר
את דברי החיוק לעם, תלמוד לומר בהמשך הפרשה 'ודברו
השומרים' - שהשומרים מדברים לעם דברי חיוק נוספים מלבד
הבהון ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד שמה השומרים במקומו
שמונו לתפקיד זה, אף בהון במקומו - שהתמנה לכך, ולא כל כהן
שירצה. שואלת הגמרא, ואימא בהון גדול, שהרי הוא ממונה
לכהונה גדולה. ומתרת, שהכהן צריך להיות דומיא דשומרי, מה
שומרי מהותו שיש שופט הקומונה על גביו והוא מורה לו לרדות
את הצריך לכך, אף בהון צריך להיות שיש קומונה על גביו, והוא
הכהן גדול, אבל הכהן גדול אין ממונה מעליו. שואלת הגמרא. הרי
בהון גדול נמי, האימא מלך שהוא ממונה על גביו. ומתרת,

"והיה הוא בשער בנימן, ושם בעל פקידות - ממונה שלא יצאו
מזהיר אל הכשדים, ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה נביא
השקר, ויתפש את ירמיה הנביא לאמר אל הכשדים אתה נופל
להיות עמדם, ואמר (לו) ירמיהו שקר אתה דובר, אינני נופל אל
(על) הכשדים וגו'. וכתוב 'ויתפש יראיה בירמיהו ויביאהו אל
השירים, ויקצפו השירים על ירמיהו, והכו אותו ונתנו אותו בית
האסור בית יהונתן הסופר, כי אותו עשו לבית הכלא', הרי שירמיהו
נפל בידי נכדו של חנניה נביא השקר, שהחניף לו.
ואמר רבי אלעזר, כל עדה שיש בה חנופה - שאינם מוכיחים זה את
זה, מאוסה בגדה, שנאמר 'כי עדת חנה גלמוד', וגלמוד' הוא
מלשון נדה, שכן בפרכי חם קורין לנה 'גלמודה'. מבררת הגמרא,
מאי פירוש 'גלמודה', ומדוע נדה נקראת כן. ומבארת, שגלמודה'
היא מלשון גמולה דא מפעלה - מובדלת זו מבעלה. ואמר רבי
אלעזר, כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה, דבר זה נלמד בגזירה
שוה מהתיבה 'גלמוד', וכתוב 'הא קא גלמודה' וכתוב 'כי עדת
חנה גלמוד', וכתוב 'החם לגבי גלות' ואמרת לבבכם מי ילד לי את
אלה, ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה וגו'.
אמר רבי ירמיה בר אבא, ארבע ביות של רשעים אין מקבלות פני
שכינה, בת ליצים וכת חניפים, וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע.
והמקור לכך שבת ליצים אינה מקבלת פני שכינה, דכתיב שהקדוש
ברוך הוא 'משך ידו מלחיות את לוציצים'. והמקור לבת חניפים
שאינה מקבלת פני שכינה, דכתיב 'כי לא לפני חנה יבוא'. והמקור
לבת שקרים שאינה מקבלת פני שכינה, דכתיב שאמר הקדוש ברוך
הוא 'דובר שקרים לא יבין לנגד עיני'. והמקור לבת מספרי לשון
הרע שאינה מקבלת פני שכינה, דכתיב 'כי לא אל חפץ רשע אתה,
לא יגורד רע' ופירוש הפסוק הוא, לא חפץ רשע אתה משום שצדיק
אתה ה', לכן לא יגור בקמנוך - עמך רע, ופרשה זו מדברת בבבלי
לשון הרע, כפי שכתוב בהמשך 'כי אין בפיהו נכונה' וכו'.

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה פרק שמיני

פרק זה, עוסק במהלכה של מלחמת ישראל עם הגויים, והמשנה
שלפנינו, עוסקת בדברי הכהן משוח המלחמה לעורכי המלחמה,
בעת צאתם מנבול הארץ. כמו שנאמר 'והיה קרובכם אל המלחמה
ונגש הכהן ודבר אל העם, ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים
היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו
ואל תערצו מפניהם, כי ה' אלהיכם תהולך עמכם להלחם לכם עם
אויביכם להושיע אתכם'. והמשנה תבאר את הפסוקים.
משנה. הכהן אשר נבחר לתפקיד משוח מלחמה, שעליו לצוות את
העם בעת יציאתם למלחמה, בשעה שמדבר את דברי החיוק אל
העם הלוחמים, בלשון הקודש היה מדבר, שנאמר, 'והיה
בקרובכם אל המלחמה' בצאתכם את גבול הארץ, 'ינש בהון'
לומר את דבריו. ומבארת המשנה, 'הכהן' זה כהן משוח מלחמה
אשר נמשח במיחוד לתפקיד זה. ומה שנאמר בפסוק 'ידבר אל
העם', זה דווקא בלשון הקודש.
ואמר אליהם שמע ישראל וגו' אתם קרבים היום למלחמה על
אויביכם' מבארת המשנה, 'על אויביכם' הגויים ולא על אחיכם
היהודים. שמלחמה זו אינה לא כמלחמת שבט יהודה על שבט
שמעון הסמוך לו בגבול, ולא כמלחמת שבט שמעון על שבט
בנימין הסמוך לו בגבול, שאם תפלו בדם של אחיכם, ירחמו
עליכם. ובמה שנאמר במלחמת פקח בן רמליהו מלך ישראל עם
אחז מלך יהודה, 'ויקומו האנשים מבני אפרים אשר נקבו בשמות
קודם לכן, ויחיוקו בשכיבה ששבו במלחמתם עימם, לראו

סוטה. פרק שביעי - אלו נאמרין דף מב עמוד א

תוספות

רש"י

ויהי הוא בשער בנימין. לאחר כמה ימים היה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ בנימין לחלק נחלה שנפלה לו. ותפסו יריאה ואמר לו אל הכשדים אתה נופל גמולה. בדולה. כמו רגמול ונחלית כל: משך ירו. הקשה מהיות את לוצצים: לא יגור רע. לא יגור עמך רע, וגבי מספרי לשון הרע כתיב, דכתיב בהוא פרשתא כי אין בפיהו נבונה וגו':

הדרן עלך אלו נאמרין

1 "ויהי הוא בשער בנימין ושם בעל פקדת ושמו יריאה
2 בן שלמיה בן חנניה ויתפש את ירמיה הנביא לאמר
3 אל הכשדים אתה נפל. ויאמר ירמיה שקר אינני נפל
4 אל הכשדים", וכתוב: "ויתפש ירמיה ונבאחו אל
5 השורים". ואמר ר' אלעזר: כל עדה שיש בה חנופה
6 מאוסה בנדה, שנאמר: "כי עדת חנה גלמוד", שכן
7 בכרבי הם קורין לנדה "גלמודה". מאי "גלמודה"?
8 גמולה מבעלה. ואמר ר' אלעזר: כל עדה שיש בה
9 חנופה לסוף גולה, כתיב הכא "כי עדת חנה גלמוד",
10 וכתוב התם "ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני
11 שכולה וגלמודה גלה וסודה". אמר ר' ירמיה בר אבא:
12 ארבע ביותות אין מקבלות פני שכניה: פת ליצים, וכת
13 חניפים, וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע. פת ליצים,
14 דכתיב: "משך ירו את ליצים". פת חניפים, דכתיב:
15 "כי לא לפניו חנה יבוא". פת שקרים, דכתיב: "דבר
16 שקרים לא יכון לגנר עיני". פת מספרי לשון הרע,
17 דכתיב: "כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגור רע" צדיק
18 אתה ה' לא יגור במגורך, רע:

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה, בשעה שמדבר אל העם, בלשון
הקודש היה מדבר, שנאמר: "ויהי

21 בקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן" זה כהן משוח מלחמה "ודבר אל העם" בלשון הקודש.
22 "ואמר אליהם שמע ישראל וגו' על אויביכם" ולא על אחיכם, לא יהודה על שמעון ולא שמעון
23 על בנימין. שאם תפלו בידם ורחמו עליכם, כמה שנאמר "ויקמו האנשים אשר נקבו בשמות
24 ויחזיקו בשבחה וכל מערפיהם הלבישו מן השלל וילבשו וינעלו ויאכלום וישקום ויסכום
25 וינהלום בחמרים לכל פושל וביאום ורחו עיר התמרים אצל אחיהם וישבו שמרון" וגו'. על אויביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם
26 אין מרחמין עליכם. "אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו", "אל ירך לבבכם" מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות, "אל תיראו" מפני
27 הגפת תריסין ושפעת הקלגסין, "אל תחפזו" מקול קרנות, "אל תערצו" מפני קול צווחות, "כי ה' אלהיכם החלץ עמכם" הם באין
28 בנצחונם של בשר ודם, ואתם באים בנצחונם של מקום. פלשתים באו בנצחונם של גלית, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו.
29 בני עמון באו בנצחונם של שובד, מה היה סופו? לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. ואתם, אי אתם כן, "כי ה' אלהיכם החלץ עמכם להלחם
30 לכם" זה מחנה הארון: גמ' מאי קאמר? הכי קאמר: שנאמר "ודבר", ולהלן אומר: "משה ידבר והאלהים יענו בקול" מה להלן בלשון
31 הקודש, אף כאן בלשון הקודש. תנו רבנן: "ונגש הכהן ודבר אל העם" יכול כל כהן שירצה? תלמוד לומר "ודברו השמרים", מה
32 שומרים בממונה, אף כהן בממונה. ואימא כהן גדול? דומיא דשומר, מה שומר שיש ממונה על גביו, אף כהן שיש ממונה על גביו.
33 כהן גדול נמי, האימא מלך על גביו? בעבודתו קאמר. ואימא סגן? סגן לאו ממונה הוא, דתינא אמר ר' חנינא סגן הכהנים: למה סגן
34 ממונה? שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו: "ואמר אלהם שמע ישראל": מאי שנא "שמע ישראל"? אמר ר' יוחנן
35 משום ר' שמעון בן יוחי, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, אי אתם נמסרין
36 בידם: "אל ירך לבבכם אל תיראו" כו'. תנו רבנן: פעמיים מדבר עמם, אחת בספר ואחת במלחמה. בספר, מה הוא אומר?

שמעון

1 משוח מלחמה. נראה האי דלא תנא הכי משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם כיצד
2 בדקתני בפרק אלו נאמרין (לעיל דף לב). מקרא בבורים כיצד משוח דהתם סליק
3 מיניה דתני לעיל מיניה ואלו נאמרין בלשון קודש אבל תימה למה הקדים פרק זה קודם
4 פרק עגלה ערופה והלא שנה משוח מלחמה בבבא אחרונה אחרי כול ויש לומר דהתם
5 הקדים פרשת עגלה ערופה משום דאיידי בפרשת
6 המלך נקט בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא
7 שבא לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דוטררי
8 מיליה ופסיק ושרי ליה ואת' ולייתי לעיל פרשת
9 משוח מלחמה כדתיי פרשת עגלה ערופה יש
10 לומר דלא שייך למימר פרשת משוח מלחמה
11 שחרי לא תנה משום מצות קריאה אלא משום
12 התראה: הכי קאמר שנאמר ודבר. ירושלמי
13 למה בגין דכתי' ודבר הרי ק"ש דכתי' בה ודברת
14 בס דהיא נאמרת בכל לשון אלא בגין דכתיב בה
15 אמירה הרי פרשת ודרי מעשר הרי כתיב בה
16 אמירה דהיא נאמרת בכל לשון אמר רבי חגי
17 נאמר כאן הגשה ונאמר להלן הגשה ונגשו
18 הכהנים בני לוי מה נגשה שנה' להלן בלשון
19 קודש אף כאן בלשון קודש עד כדון כרבי עקיבא
20 דאמר לשונות ריבויין הן כרבי ישמעאל דאמר
21 לשונות כפולין הן ברם מאי אמר ר' חייא בר אבא
22 נאמר כאן נגשה ונאמר להלן נגשה ונגש משה
23 אל הערפל מה לשם לשון הקודש אף כאן לשון
24 הקודש מסתברא דלא ופקדו שרי צבאות בראש
25 העם ואחרי כן ונגש הכהן ודבר אל העם בתר
26 דמתקן לדון הוא משמע לון:
27 סגן לאו ממונה הוא. ואם תאמר דא אמרין
28 בסנהדרין פרק כהן גדול (דף טז) כשהוא
29 מנתם אחרים כל העם עוברין זה אחר זה
30 והממונה ממצע ותניא כשהוא עומד בשורה
31 לנתם את האחרים סגן ומשוח מלחמה עומד
32 בימינו ואמר רב פפא ש"מ מהא מתניתין תלת
33 שמע מינה היינו סגן היינו ממונה יש לומר דהאי
34 ממונה היה לדברים שמניחו אחיו הכהנים כדתנן
35 (יומא דף כח). אמר להם הממונה אבל מן התורה
36 אין לו שום מניו ושררה יותר על אחיו הכהנים
37 ואינו אלא כעין מינוי אמרכל וגזבר שגידולו
38 אחיו הכהנים:

מאה

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מב עמוד ב

רש"י

תוספות

מאה פפי וחד נאנאי. בירושלמי בפרק החולץ אגמרא חייבין אשם תלוי את ש"מ
(והאשה) מתעברת וחתרת ומתעברת את ש"מ שאין האשה מתעברת משני בני
אדם כאחת ופליגי על רבנן דאגדתא דרבנן דאגדתא אומרים ויצא איש הבינים ממערכות
פלשתים ממאה ערלות פלשתים שהעירו בה מאה ערלות פלשתים אמר רבי מתניא ולא
פליגי עד שלא נסדורה חזרע האשה מתעברת
משני בני אדם כאחת משנסרד חזרע אין האשה
מתעברת משני בני אדם כאחת זה משמע שכולן
מאה היו אבותיו שהרי מכולן נתעברה אמו ולא
כפי' רש"י שפירש וחד נאנאי שאמד מן אביו
ופי' הערוך נאנאי ככל שבאו עליה מאה אנשים
וככל אחד וכן מפורש בירקא רבה ובאגדה
דשמואל אמר ר' יצחק אותה הלילה שפירשה
ערפה מחמתה נתעברו בה גייס של מאה בני
אדם הדא דכתיב והוא מדבר עמם הדנה איש
הבינים וגו' ממערכות פלשתים ממערות כתיב
ממאה ערלות פלשתים רבי תנחומא אמר אף
כלב אחד שנאמר ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב
אנכי וגו' ותו הוה ותיצב ארבעים יום אמר רבי
ברכיה בר יצחק בשכר ארבעים פסיעות שהלכה
ערפה עם חמותה נתלה לבנה ארבעים יום:
מפני שהשם וכל בניו מונחים בארון. תוספתא
(פ"ז ע"ש) כי ה' אלהיהם החולץ עמכם זה השם
הנתון בארון שנאמר וישלח אותם משה וגו'
מלמד שהיה פתח משוח מלחמה וכלי הקודש זה
הארון ויש אומרים אלו בניו כהונה שגא' ובגדי
הקודש אשר לאהרן ורבי יהודה בן לקיש אומר
ב' ארונות היו עמדה זה שיוצא עמקן למלחמה
היו בו שברי לוחות שנאמר ויסעו מדרה ה' וגו' זה
שהיה עמקן היה בו ס"ת שנאמר ויעפילו לעלות
וגו' ובירושלמי אמר' ארון אחד היה:

מאלו התום' לא מצאתי יותר

שמעו דברי מערכי המלחמה, וחזרו. במלחמה, מה
הוא אומר "אל ידך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו
וְאֶל תַּעֲרֹצוּ", כִּנְגַד אֲרֻבָּעָה דְּבָרִים שְׁאֵינָם בָּאוּ
עוֹשִׂין: מְגִיפִין, וּמְרִיעִין, צוֹחִין, וְרוֹמְסִין: פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ
בְּנִצְחוֹנָם שֶׁל גְּלִית כּוֹ: גְּלִית, אָמַר ר' יוֹחָנָן: שְׁעָמֹד
בְּנִילוֹי פָּנִים לִפְנֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאמַר: "בְּרוּ
לָכֶם אִישׁ וְיָרַד אֵלָיו" וְאִין "אִישׁ" אֵלָּא הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
הוּא, שְׁנֵאמַר: "ה' אִישׁ מִלְחָמָה". אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
הוּא: הֲרֵינִי מְפִילֵי עַל יָד בֶּן אִישׁ, שְׁנֵאמַר: "וְיָרַד בֶּן
אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה". אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוֹם ר' מֵאִיר:
בִּשְׁלֹשָׁה מִקּוֹמוֹת לָכְדוֹ פִּיּוֹ לְאוֹתוֹ רִשְׁעִי, אֶחָד "בְּרוּ
לָכֶם אִישׁ וְיָרַד אֵלָיו", וְאֵיךְ "אִם יוֹכֵל לְהִלָּחֵם אִתִּי
וְהִכְנִי". וְאֵיךְ, דִּקְאָמַר לִיהַ לְדוֹד: "וְיִכָּלֵב אֲנֹכִי כִי
אֶתֶּה בָּא אֵלַי בְּמַקְלוֹת". דוֹד גַּמִּי אָמַר לִיהַ "אֶתֶּה בָּא
אֵלַי בְּחֶרֶב וּבְחִנִּית וּבְכִידוֹן"? הֲרַד אָמַר לִיהַ "וְאֲנֹכִי
בָּא אֵלַיךְ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעֲרֻכּוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
חִרְפְּתָה". וַיִּגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשֶּׁבֶם וְהַעֲרַב" אָמַר ר' יוֹחָנָן:
כִּדִּי לְכַמְלֵן מְקִרְיָא שְׁמַע שְׁחִירָת וְעִרְבִית. וַיִּתְּצֵב
אֲרַבְעִים יוֹם" אָמַר ר' יוֹחָנָן: כִּנְגַד אֲרַבְעִים יוֹם שְׁנֵתְנָה
בְּהֵן תוֹרָה. וַיֵּצֵא אִישׁ הַבְּנִים מִמִּתְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים". מֵאִי
בְּיָנִים"? אָמַר ר' יוֹחָנָן: שְׁמִיבִינָה מִכָּל מוֹם. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר:
בְּיָנֵינוּ שְׁבָאֲחֵיו. דְּבִי ר' שִׁילָא אָמַר שְׁהוּא עָשִׂיו כִּבְנֵין.

ר' יוחנן אומר: בר מאה פפי וחדא נאנאי. "גלית שמו מונת" תני רב יוסף: שהכל דשין את
אמו בנת. כתיב "מערות", וקרינו "מערכות". תני רב יוסף: שהכל הערו באמו. כתיב "הרפה"
וכתיב "ערפה", רב ושמואל, חד אמר: "הרפה" שמה, ולמה נקרא שמה "ערפה" שהכל
עורפין אותה מאחריה. וחד אמר: "ערפה" שמה, ולמה נקרא שמה "הרפה" שהכל דשין
אותה כהרפות, וכן הוא אומר: "ותקח האשה ותפרש המסך על פני הבאר ותשטח עליו
הרפות". ואי בעית אימא מהבא, "אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הרפות בעלי". את
ארבעת אלה ילדו להרפה בנת ויפלו ביד דוד וכיד עבדיו" מאי ניהו? אמר רב חסדא:
ספ ומודון גלית וישבי בנוב. "ויפלו ביד דוד וכיד עבדיו", דכתיב: "ותשק ערפה לחמותה
ורות דבקה בה" אמר ר' יצחק, אמר הקדוש ברוך הוא: יבואו בני הנשוקה, ויפלו ביד בני
הדבוקה. דרש רבא: בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה, וכתה ויצאו ממנה
ארבעה גבורים, שְׁנֵאמַר: "ותשנה קולן ותבכינה עוד". כתיב "חץ חניתו" וקרינו "עץ חניתו",
אמר ר' אלעזר: עדיו לא הגיענו לחצי שבחו של אותו רשע, מכאן שאסור לספר בשבחן של
רשעים. ולא לפתח ביה כלל? לאודעי' שבחיה דדוד "בני עמון באו בנצחונם של שובך כו'".
כתיב "שובך" וכתיב "שופך", רב ושמואל, חד אמר: "שופך" שמו, ולמה נקרא שמו "שובך"
שעשוי בשובך, וחד אמר: "שובך" שמו, ולמה נקרא שמו "שופך" שכל הרואה אותו, נשפך
לפניו בקיתו. "אשפתו כקבר פתוח כלם גבורים" רב ושמואל, ואמרי לה ר' אמי ור' אסי, חד
אמר: בשעה שזורקין חץ, עושין אשפות אשפות של חללים, ושמו תאמר שאומנין בקרב, תלמוד לומר: "כלם גבורים". וחד
אמר: בשעה שעושין צורביון עושין אשפות אשפות של זבל, ושמו תאמר מפני שחולי מעיים הם, תלמוד לומר: "כלם גבורים".
אמר רב מרי: שמע מיה, האי מאן דנפיש ויבליה, חולי מעיים הוא. למא נפקא מיה? ליטרח בנפשיה. "ואנה בלב איש ושתנה" ר'
אמי ור' אסי, חד אמר: ישתנה מדעתו, וחד אמר: ישתנה, לאחרים: "ואתם אי אתם בן כו'". וכל דך למח? מפני שהשם וכל פיננו

שמעו דברי מערכי מלחמה. מי ראוי לחזור ומי ראוי לילך, וחזרו הראייתם לחזור, כגון
בנה בית ונשע כרם וארש אשה וקרא ורך הלבב. ואע"ג דכתיב בהן ודברו השקטים,
לקמן אמרינן דכחן קאמר להו, אלא שהשקטים משמיעין דבריו לעם: אל ידך לבבכם,
אל תיראו ואל תחפזו ואל תעצו. ארבעה אזהרות כנגד ארבעה דברים שהעובר
בזבבים היו עושין לאדם: מניפין בתריסין
ומריעין בקרנות וצוחין בקולם ורומסין בצחלת
סוסייה ודחוקתם, אבל צחצוח חרבות ושפעת
קלגסים הן עקר המלחמה ואין לאדם בגלוי
פנים. בהצפה ברי. בחרה לבדו פיו. אמר פיו
את בשלונה: ויירד אלי. משמע עליו, שהוא יגבר,
דקח ליה למימר וילחם אתי: ואיך והכני.
ואע"ג דקדור אמר ואם אני אוכל אני ודחיתיה,
מכל מקום פתית פיו לרעהו והות: דוד הדר
קאמר ליה ואני בא. ואין זו פתית פה לרעה,
דאמר ליה אתה בא למשול בי על ידי דבר
שאין בו ממש. ואני בא למשול בך בשם
שהצחנות שלו: כנגד ארבעים יום. שאחרי
תורה להתקבל נחל לו כח להתצב: מכל מום.
מתקן ומנקח מכל מום של בערה: שבתיה.
ארבעה (אחיס) היו לו בדלקתו: בר מאה פפי
וחד נאנאי. בן התעורבת, שבאו הרבה אנשים
על אמו בלילה אחת ונתעברה מן אחד, נמצא
האחד אביו וכלן מנאפים: נאנאי. זהו אב בלשון
פרסי: פפי. פפי. פרסטר, ולשון איש הבינים
שקצא מבין אנשים הרבה: כתיב מערות
ממערות פלשתים: כתיב ערפה. שם האחת
ערפה (זמ לו), וכתיב הרפה אשר בילדי הרפה,
והיא ערפה בדאמרי' לקמן שנגזר עליה שפלו
בניה בחרב ביד בני רות שדבקה בשכניה
עורפין אותה. הפקידה עצמה בבניה פנים
כנגד ערף: כהרפות. חסין בתושיין סף וקדון
וגלית וישבי. כלם בספר שמואל ו' כ"א: בני
הנשוקה. שנשקה לחמותה להפריד מעמה. שלא
נתקדשה ותבכינה עוד. פעם שניה: דלעיל מניה
כתיב ותשאנה קולן ותבכינה: ארבע דמעות
שתי בכיות משתי עצמים: חץ, לשון חצי. הדורש
הכתוב שלא ספר בחצי גבורתו: לאודעי'
שכתב דוד, שנלקח עם גבור מלחמה: כתיב
שופך. בספר שמואל ו' י' וכתיב שופך דברבי
הימים ו' יט: ואשפתו כקבר פתוח. בחילות של
גבורות: כתיב, ואידי דנקט פלוגתא דרב
ושמואל בדרשות דקראי נקט לה: פפי
שאומנים. אבל אינם גבורים: של זבל. מחמת
שאובלין הרבה בגבורה: שפע מנה. מדאמרי
שמוא חולי מעיים הם: ליטרח בנפשיה.
לבקש לו רפואות טרם יכבד חליו עליו: דאנה
כלב איש ישתנה: ישתנה מדעתו. ישתנה
לאחרים: וכל דך למח. אמר לקם. ומה היא
הנשקה הוה שבתיה: כי ה' אלהיהם עמכם.
ולא אמר כי ה' אלהיהם עמכם, ומה היא
הליקה זו דמשמע חולק מקום: שהשם וכל
בניו עורפין באין. ויוצא עמכם במלחמה:
שפטפט

וחד אמר: בשעה שזורקין חץ, עושין אשפות אשפות של חללים, ושמו תאמר שאומנין בקרב, תלמוד לומר: "כלם גבורים". וחד
אמר: בשעה שעושין צורביון עושין אשפות אשפות של זבל, ושמו תאמר מפני שחולי מעיים הם, תלמוד לומר: "כלם גבורים".
אמר רב מרי: שמע מיה, האי מאן דנפיש ויבליה, חולי מעיים הוא. למא נפקא מיה? ליטרח בנפשיה. "ואנה בלב איש ושתנה" ר'
אמי ור' אסי, חד אמר: ישתנה מדעתו, וחד אמר: ישתנה, לאחרים: "ואתם אי אתם בן כו'". וכל דך למח? מפני שהשם וכל פיננו
מונח

ביאורים למסכת סוטה דף מב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בפסוק נאמר 'וְגִלִּיתָ שְׁמוֹ מִנֶּת', תני רב יוסף, ממה שלא נאמר
 'גִּלִּיתָ הַגִּיתָ' אלא 'מִנֶּת', בא לרמוז שְׁהֶבֱל דְּשִׁין בביאתם אֶת אִמּוֹ
 בְּנֵת - כדשת הענינים בגת. בְּתָיִב על גלית, שהיה מְעַרְבֵּר
 פלישתים, וְקָרִינָן - והקרי של תיבה זו היא מְעַרְבֵּר פלישתים,
 ומבארת הגמרא תני רב יוסף שנטק הפסוק תיבת 'מַעֲרֹת' כדי
 לרמוז, שְׁהֶבֱל הָעָרִי בְּאִמּוֹ - באו על אמו קודם שנולד.
 כמו כן, בבתיבת שמה של אמו של גלית, מצינו חילוקים, שבמקום
 אחד בְּתָיִב ששמה היה 'הָרֶפָּה', וּבְתָיִב במקום אחר, ששמה היה
 'עֲרֶפָה'. ובביאור דבר זה, נחלקו רב וְשְׁמוּאֵל, חד אָמַר 'הָרֶפָּה'
 שְׁמָה האמיתי, וְלָמָּה נִקְרָא במגילת רות שְׁמָה 'עֲרֶפָה' לרמוז שְׁהֶבֱל
 עֲרִיפִין אוֹתָהּ מֵאֲרִיפָה - שהפקירה את עצמה לזנות בדרך הבחנה,
 פנים כנגד עורף. וְחַד אָמַר, 'עֲרֶפָה' שְׁמָה האמיתי, וְלָמָּה נִקְרָא
 שְׁמָה בנביא שמואל 'הָרֶפָּה' לרמוז שהפקירה עצמה לזנות, כך
 שְׁהֶבֱל דְּשִׁין אוֹתָהּ בביאתן בְּתָרִיפֹת - חֲטִיִּים כתושים, שנכתשו על
 ידי דִּישָׁה מרובה.
 ומביאה הגמרא ראייה לכך שחֲטִיִּים כתושים מכונים 'הַרִיפֹת', וְכֵן
 הוּא אוֹמַר על האשה אשר הסתירה את יוֹהֲנָן ואֲחִיעֶזֶר, 'וְתִקַּח
 הָאִשָּׁה וְתַפְרוֹשׁ אֶת הַמָּסָךְ - הוֹלֵךְ עַל פְּנֵי הַבָּאָר שבו הסתתרו
 וְתַשְׁמַח עָלָיו על המסך שפרשה הַרִיפֹת' - חֲטִיִּים כתושים, שדרך
 לשוטחם כדי לייבשם, ומכאן ש'הַרִיפֹת' הן חֲטִיִּים כתושים, כי אותם
 רגילים לפרוש לייבוש. וְאִי בְּעִית אִימָא מִהֶכָּא, שנאמר במשלי,
 שאף 'אִם תִּכְתָּשׁ - תִּטְחַן עַד דַּק אֶת הָאִיל' - השוטה בִּמְכַתֶּשׁ
 כדי להסיר את שטותו ממנו, ותכתוש אותו בְּתוֹךְ - יחד עם הַרִיפֹת
 החֲטִיִּים הכתושים בְּעָלִי" - במכתש, לא יסור מאיוולתו. ומכאן,
 ש'הַרִיפֹת' הן חֲטִיִּים כתושים, שאת אלו דרך לכתוש במכתש.
 הגמרא מבארת את הנאמך בנביא על מפלת בני ערפה ביד דוד
 ועבדיו. 'וְאֵת אֲרִבְעַת הַגִּיבּוֹרִים הָאֵלֶּה וְיֹלְדוֹ - נולדו לְהָרֶפָּה אם
 גלית בְּנֵת וְיִפְלֹ בִיד דָּוִד וְכִיד עֲבָדָיו' מבארת הגמרא מֵאִי נִינְהוּ
 אלה שנולדו לה, אָמַר רב חֲסִדָּא, ששמותיהם הם סָה, וְמָדוֹן,
 גִּלְתִּי, וְשִׁשִּׁי בְּנֵי, הַנּוֹכְרִים באותו פרק. נאמר בפסוק לדלעל, 'וְיִפְלֹ
 בִיד דָּוִד וְכִיד עֲבָדָיו', מבארת הגמרא, הסיבה שנפלו ביד דוד היא
 דְּכָתִיב 'וְתַשְׁק עֲרֶפָה לְחַמוֹתָהּ, ולא דבקה בה, וְיֹת דְּבָקָה בָּהּ/
 אָמַר רבי יצחק, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יְבֹאֵז בְּנֵי הַנְּשׁוּקָה -
 שהיא ערפה וְיִפְלֹ בִיד בְּנֵי רות הַדְּבֻקָה בנעמי. דְּרַשׁ רַבָּא על בני
 ערפה הגיבורים, שֶׁשֶּׁבֶכַר אֲרַבְעֵ דְּמַעוֹת שְׁחֹרִידָה עֲרֶפָה עַל
 חֲמוֹתָה בעת שנפרדו, וְכָתִיב ערפה וְיִצְאֹ מִמֶּנָּה אֲרַבְעָה בְּנֵי
 אשר נולדו מבישראל. ודבר זה נלמד ממה שְׁנִינְהוּ בעת הפרידה
 מנעמי 'וְתַשְׁאֵנָה קוֹלָן וְתִכְבְּנָה עוֹד' הרי שבכו פעם שניה, נוסף על
 מה שהוזכר כבר באותו פרק שבכו קודם, ושתי בכיות משתי עינים,
 הן ארבע דמעות, ובזכות זה זכתה לארבעה בנים גיבורים.
 בְּתָיִב על חֲנִיתו של גלית את הלשון 'חִין חֲנִיתו' שהוא לשון מחצה,
 וְקָרִינָן - ואילו הקרי הוא 'עִין חֲנִיתו' שזה הוא לשון עץ, שממנו
 עשויה ידית החנית. מבארת הגמרא, אָמַר רבי אֶלְעָזָר, שהלשון
 'חֲצִי' בא לרמוז, שְׁעָרֵינִי התיאור של גבורת גלית לא הִינְעִנּוּ - אינו
 ממצה לְחֲצִי שְׁכָחָה - אפילו את חצי שבח גבורתו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע.
 וּמִכַּפָּא - ממה שהנביא לא פירש אפילו את מחצית גדולתו אנו
 למדים, שְׁאִסּוּר לִסְפֵּר שֶׁשֶּׁכַּחַן שֶׁל רָשָׁעִים ולפיכך תיאר רק את
 מקצת גדולתו. שואלת הגמרא, אם כן, וְלֹא לְפָתַח בֵּיה בָּלָל - מדוע
 תיאר הנביא את מקצת שבווה הרי יש איסור בדבר. מתרצת הגמרא,
 שמטרת המקרא הייתה לְאִדּוּעִי שְׁכַחִיה דְּדָוִד שלחם עם גלית
 ונצחו, למרות גבורתו העצומה.
 שנינו במשנה, וכך מצינו בְּפִי עֲמֹן אשר בָּא וּבִטְחוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל
 שׁוּבָה בּו'. מבארת הגמרא את שמו וגבורתו של שובך, והשנינים
 שמצינו בכתובתו. בְּתָיִב בספר שמואל ששמו היה 'שׁוּבָה', וּבְתָיִב
 בדברי הימים ששמו 'שׁוּבָה', ובביאור דבר זה נחלקו רב וְשְׁמוּאֵל,

שְׁמֵעִי דְּרַבִּי מְעַרְבֵי הַמִּלְחָמָה - את כללי המלחמה, מי ראוי
 להישאר במלחמה, ומי עליו לחזור. וְחִזְרוּ לביתם כל הראויים
 לחזור, שהם הבונה בית והנוטע כרם והנושא אשה והירא ורך הלבב.
 ממשיכה הברייתא לבאר את חלקם השני של דברי הכהן, בְּמִלְחָמָה
 - בתחילתה של המלחמה, מָה הוּא אוֹמַר אֶל יָרֵךְ לִבְכֶּכֶם - אל
 ישבר לבבכם מפחד המלחמה, 'אֶל תִּירָאוּ' במחשבתכם ובליבכם
 מאימת המלחמה, 'וְאֶל תַּחֲפוּ' - אל תמהרו להימלט, 'וְאֶל תַּעֲרֹצוּ'
 - אל תישברו את מהלך המלחמה. ומבארת הברייתא, שהכהן
 מזהירם בארבע אזהרות אלו, כִּנְגִיד אֲרַבְעָה דְּכָרִים - פעולות
 מיוחדות שְׁעוֹבֵדֵי בּוֹכְבִּים הנלחמים בכך עוֹשִׂין על מנת להטיל
 מורכ בלבבכם. ואילו הדברים, מִגִּיפִין - מקישים בתריסים, וְיַרְעִין
 - תוקעים בקרנות וצוֹחִין בקולם על מנת להפחיד, וְרוֹמְסִין בצחלת
 סוסיהם ובדחרתם להשמיע קול גדול.
 שנינו במשנה, פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גִּלְתִּי בּו'. מבארת
 הגמרא מדוע נקרא גִּלְתִּי, אָמַר רבי יוחנן, מפני שְׁעָמַד בְּגִלְתִּי פָּנִים
 - בעזות פנים לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וכביכול לחם בו. שְׁנִינְהוּ
 שאמר גלית לישראל 'בְּרוּ - בחרו לָכֶם אִישׁ וְיִרֵד אֵלַי' להילחם בו.
 ומבארת הגמרא, וְאִין 'אִישׁ' אֵלָּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנִינְהוּ
 בשירת הים, 'ה' אִישׁ מִלְחָמָה'. וכתשובה לדבריו אָמַר הַקְדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא על גלית, הִרִינִי מִפִּילֹה וְהוֹרֵג עַל יַד בֶּן אִישׁ - דוד
 שהיה נער ולא הגיע לכלל איש, שְׁנִינְהוּ 'וְדוּד בֶּן אִישׁ אֶפְרַתִּי הוּא'
 - מיושבי בית לחם אשר בארץ אפרת.
 אָמַר רבי יוחנן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת - שלוש
 פעמים לְבָדוּ פִּיו לְאוֹתוֹ רָשָׁע - רמז גלית בדבריו את מפלתו
 העתידית. אָחֵד, במה שאמר לישראל, 'בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיִרֵד אֵלַי' -
 וממה שאמר לשון 'וְיִרֵד אֵלַי' ולא אמר וילחם אתי, משמע שיגבר
 עלי. וְאֵדִיד - פעם שניה, במה שאמר לישראל, על אותו איש אשר
 תבררו 'אִם יוֹכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִכְנִי וְגו', הרי שתחילה נקט את
 האפשרות שינצח. וְאֵדִיד, דְּקָאָמַר לִיה גלית לְדָוִד בשעה שבא
 להילחם עימו, 'הִכְלֵב אֲנִי בְּעֵינֶיךָ כִּי אֵתָּה בָּא אֵלַי בְּמִקְלֹת'
 אשר בהם מכים את הכלבים, וממה שאמר הלשון 'בָּא אֵלַי', משמע,
 שינצח על ידי דוד. שואלת הגמרא, הרי דָּוִד נָמִי אָמַר לִיה גלית
 'אֵתָּה בָּא אֵלַי' בְּהִרָב וּבְחִנִּית וּבְכִידוֹן', הרי שגם דוד נקט את
 הלשון 'בָּא אֵלַי', ואם כן אין זה לשון כישלון, שהרי דוד ניצח.
 מתרצת הגמרא, דוד הָרַד אָמַר לִיה - הוֹסִיף וּפִירַשׁ את דבריו במה
 שאמר 'וְאֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי (יִשְׂרָאֵל) מְעַרְבֹת
 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תָּבִיא' ובכוח זה נאצח. ולפיכך דוד סמך את דבריו
 על כוחו של ה', ואין בדבריו הבעת חולשה.
 נאמר בגלית 'וַיֵּגֶשׁ הַפְּלִשְׁתִּי אֶל מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל הַשָּׂמֶר וְהָעֶרֶב',
 מבארת הגמרא, אָמַר רבי יוחנן, מהו 'הַשָּׂמֶר וְהָעֶרֶב' שמטרתו של
 גלית היתה בְּרִי לְבַמְלֵךְ לִישְׂרָאֵל מִקְרִיאת שְׁמֵעַ שְׁחִירִית וְעַרְבִית
 שבזכותה הם ניצולים מאויביהם. עוד נאמר בגלית, 'וְיִתְצַב
 אֲרַבְעִים יוֹם' לחרף ולגדף ולבטלם ממצוות, אָמַר רבי יוחנן,
 שהטעם שהיתה לו אפשרות לעשות כן למשך זמן זה, היא כִּנְגִיד
 אֲרַבְעִים יוֹם שְׁנִתְנָה בָּהּ תוֹרָה שהתאחרה נתינת התורה מעשרת
 הדברות, לפיכך היה לו כח להתיצב ארבעים יום.
 נאמר על גלית 'וַיֵּצֵא אִישׁ בְּיָנִים מִמְּחֻנוֹת פְּלִשְׁתִּים וְגו'". מבארת
 הגמרא, מֵאִי בְּיָנִים - מדוע כונה כך. אָמַר רב, מפני שְׁמִכְנוֹתָ -
 מנוקה מִכָּל מוֹם, שהיה גופו נקי ממום של כיעור. וְשְׁמוּאֵל אָמַר,
 מפני שהיה בְּיָנוּנִי - אמצעי שְׁבָאָהּ - בין ארבעת אחיו. רַבִּי רַבִּי
 שִׁילָא אָמַר, מפני שְׁהוּא עָשׂוּי בְּחֻזֵּק רַב בְּכִנְיָן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,
 מפני שבאו על אמו מאה פלישתים בבית אחת, ולפיכך היה בָּר - בן
 מֵאִה פַּפִּי - מנאפים, וְחָרָא נֶאֱמָר - ורק אחד היה אביו האמיתי,
 רַ'אִישׁ הַבִּינִים' פירושו, שיצא אחד הרבה אנשים.

ביאורים למסכת סוטה דף מג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

כָּל אֵלּוּ וְאֵלּוּ שֶׁהֻחָכְרוּ לֵעֵיל הֵיוּ שׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרֵי כְּהֵן מַעֲרָבִי
מִלְחָמָה - אֶת דְּבָרֵי מַעֲרָבִי מִלְחָמָה שֶׁאֵמַר הַכֹּהֵן, וְחֻזְרִין
מִלְחָמָה, וְכַסְפִּין מִיָּם וּמִזָּוִן וּמִתַּקְנִין אֶת הַדְּרָכִים לְחֵלֶל הַלְוָה.
וְאֵלּוּ שְׁאֵין חֻזְרִין אֶף עַל פִּי שֶׁבִּנּוּ וְנִשְׂאוּ וְנִטְעוּ. הַבּוֹנֶה בֵּית שְׁעָר
- חֹדֶר שֶׁלִּפְנֵי הַבֵּית, אֲבִכְדָּרָה - גִּג בְּלִי מַחֲצוֹת, וּמִרְפֶּסֶת, שְׂאִינָם
רְאוּיִים לְדִירָה. כִּמוּן הַנּוֹמֵץ אֶרְבַּע אֵילָנִי מֵאֶכָּל, אוֹ חֲמִשָּׁה
אֵילָנִי כֶּרֶךְ שְׂאִינָם חֲשׂוּבִים כֶּרֶם. וְכֵן הַמְּחֻזָּר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ שְׂאִינָה
אִשָּׁה חֲדָשָׁה עֲבוּרָה. אוֹ מִקְדָּשׁ אִשָּׁה הַאֲסוּרָה לוֹ, כִּגוֹן אֲלֻמָּה לְכַהֵן
גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחֻלּוּצָה לְכַהֵן הָרִיז, מְמוּזָּרָה וְנִתְיָנָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּת
יִשְׂרָאֵל לְמִמּוֹר וְלִנְתִּין, בְּכָל אֵלּוּ לֹא הָיָה חֻזְרָה.
רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, שֶׁמִּלֵּבד כָּל אֵלּוּ שֶׁהֻחָכְרוּ לֵעֵיל, אֵף הַבּוֹנֶה בֵּית
חֹדֶשׁ עַל מְכוּנָה - שֶׁהָרָשׁ אֶת בֵּיתוֹ וְבָנָהּ בִּשְׁנֵית בִּמְתוּכָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת
לֹא הָיָה חֻזְרָה, הוֹאֵל לֹא חִידָשׁ דָּבָר בְּבִנְיָתוֹ כֵּת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אוֹמֵר, אֵף הַבּוֹנֶה בֵּית לְבִינִים בְּשָׁרֹן שְׂאִינָה בֵּר קִימָא כִּיוֹן שְׁרִיךְ
לְחֻדְשׁוֹ מִיָּד זִמָּן לֹא הָיָה חֻזְרָה עַל בֵּית כּוֹהֵן. וְזֶה דִּין הַהוֹלָכִים
לְמַלְחָמָה וְשֹׁבִים עַל פִּי דְּבָרֵי הַכֹּהֵן.
וְאֵלּוּ שְׁאֵין זָוִין מִמְּקוֹמָם וְאִינָם יוֹצֵאִים אֶת בִּתְיָהֶם כָּלָל, וְאֵף לֹא עַד
הַסֶּפֶר. וְהֵם מִי שֶׁבָּנָה בֵּית וְחָכְמוֹ וְעֵדִין לֹא דָר בּוֹ שָׁנָה, וְכֵן אִם נָטַע
כֶּרֶם וְחָלְלוּ וְעֵדִין לֹא תָמָה הַשָּׁנָה הָרַבִּיעִית. וְכֵן הַנּוֹשֵׂא אֶת
אִרְסוֹתָיו אוֹ הַבּוֹנֶה אֶת יְבִמְתּוֹ וְעוֹד לֹא עֲבָרָה שָׁנָה. שְׁנָאֵמַר בְּנוֹשֵׂא
אִשָּׁה חֲדָשָׁה, נָקִי וְהָיָה לְבִיתוֹ שָׁנָה אַחֶת וְדוֹרֵשִׁים לְבִיתוֹ, וְזֶה בֵּיתוֹ
- לְלִמֵּד שֶׁמִּמֶּתִּין שָׁנָה בְּבִיתוֹ וְאִינָם יוֹצֵאִים. וּמִתֵּיבַת 'הָיָה' וְזֶה כֶּרֶם -
אֵנוּ לְמַדִּים כֵּן לְגַבִּי נִטְעָה כֶּרֶם. וְזֶה שְׁנָאֵמַר 'וְשָׂמָה אֶת אִשְׁתּוֹ' וְזֶה
אִשְׁתּוֹ - שֶׁהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה מִמֶּתִּין שָׁנָה, וְאִשְׁרָה לְקַח' לְהַבִּיא אֶת
יְבִמְתּוֹ - מִרְבָּה לְדִין זֶה אֵין כּוֹסֵם יְבִמְתּוֹ. וְכָל אֵלּוּ אֵין מְסַפְּקִין
(לְהֵם) מִיָּם וּמִזָּוִן וְאֵין מִתַּקְנִין אֶת הַדְּרָכִים, שְׂאִינָם מְחֻיָּבִים כָּלָל
בְּצִרְכֵי הַמַּלְחָמָה.
גִּמְרָא. תָּנוּ רַבָּנֵינוּ נִאֲמַר בַּפְּסוּק 'וְדִבְרוּ הַשּׁוֹטְרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי
הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית וְגו', מִבְּרֵית הַבְּרִייתָא, יָכוֹל שֶׁמִּדְּבָרִים
הַשּׁוֹטְרִים דְּבָרִים שֶׁל עֲצָמָן שֶׁלָּא עַל פִּי כְּהֵן, אִי אֲפֻשֶׁר לֹמַר כֵּן,
שֶׁהֵרֶב כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לְאַחֵר מִכֵּן אֶת הַלְשׁוֹן 'וְיִסְפּוּ הַשּׁוֹטְרִים וְדִבְרוּ
אֶל הָעָם מִי הָאִישׁ הַזֶּה וְרַךְ הַלֵּבב וְגו', הֵרִי מִכֵּן מִשְׁמַע שֶׁרֶךְ דְּבָרִים
אֵלּוּ מִשְׁלַל עֲצָמָן אֲמֹדֶר שֶׁלָּא עַל פִּי כְּהֵן. הָאֵל מִי אֵין מִקְנִים 'וְדִבְרוּ
הַשּׁוֹטְרִים' שְׁנָאֵמַר קוֹדֶם לָכֵן, בַּהֲכָרָה שֶׁדְּבָרֵי מִשְׁנֵי מִלְחָמָה
הַכְּתוּב מְדַבֵּר וְלֹא דְּבָרֵי הַשּׁוֹטְרִים, הָאֵל בִּיצֵד, כְּהֵן מְדַבֵּר תַּחֲלִילָה
וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ אֶת דְּבָרֵי לֵעָם.
מִבְּרֵית הַגִּמְרָא כִּמְהָ בְּרִייתוֹ בּוֹד, תָּנִי תְּרָא, כְּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר
מִשְׁמִיעַ. וְתָנִי אִידָהּ, כְּהֵן מְדַבֵּר וְכֵהֵן מִשְׁמִיעַ. וְתָנִי אִידָהּ,
שׁוֹמֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ. וְדְּבָרֵי הַבְּרִייתוֹת סוֹתֵרִים לְכַאֲוֶרָה.
מִבְּרֵית הַגִּמְרָא, אֲמַר אֲבִי, הָאֵל בִּיצֵד מִחֻלָּה דְּבָרֵי הַכֹּהֵן וְהַשּׁוֹטְרִים,
מִ'וִּנְגָשׁ' - מִהֵיכֵן שְׁנָאֵמַר הַלְשׁוֹן 'וְיִגֹּשׁ' וְעַד תֵּיבַת 'וְדִבְרוּ', דְּבָרִים
אֵלּוּ הֵיחָא מְדַבֵּר וְכֵהֵן מִשְׁמִיעַ אֶת הַדְּבָרִים לֵעָם. מִ'וִּנְגָשׁ' עַד
תֵּיבַת 'וְיִסְפּוּ' הֵיחָא מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ אֶת דְּבָרֵיו. וְמִ'וִּסְפּוּ'
וְאִילָךְ עַד סוֹף פֶּרֶשׁה זֶה, הֵיחָא הַשּׁוֹמֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹמֵר מִשְׁמִיעַ.
שֵׁנִי בְּמִשְׁנָה מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֹדֶשׁ כו' אֶחָד הַבּוֹנֶה בֵּית
הַתֵּבֶן כו', וְאֶחָד הַבּוֹנֶה וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ כו'. מִבְּרֵית הַגִּמְרָא אֶת מִקּוֹר
הַדְּבָרִים. תָּנוּ רַבָּנֵינוּ נִאֲמַר בְּדָבְרֵי הַכֹּהֵן, 'מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית,
דְּנָה הַבְּרִייתָא אֵין לִי לְרִבּוֹת מִפְּסוּק זֶה אֵלָּא 'אֲשֶׁר בָּנָה' מִמֶּשֶׁל, לְקַח
וְיִרְשׁ וְנִתָּן לוֹ כְּמִתְנָה מִנֵּן שֶׁאֵף הוּא חֻזְרָה, תִּלְמִיד לְאִמֵּר 'מִי
הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה' תֵּיבַת 'אִישׁ' מִיִּתְרָתָה, שִׁכַּל לְכַתּוֹב 'מִי אֲשֶׁר בָּנָה'
אֵלָּא בֵּא לְרִבּוֹת קוֹנָה וְיִוֶּרֶשׁ.
עוֹד דְּנָה הַבְּרִייתָא, עַל מִי שְׁנָאֵמַר בְּתוֹרָה 'בֵּית', אֵין לִי לְלַמּוֹד
מִפְּסוּק זֶה אֵלָּא בֵּית שְׂרָרִים בּוֹ מִנֵּן לְרִבּוֹת בֵּית הַתֵּבֶן וְכֵהֵן
הַכֶּבֶד וְכֵהֵן הָעֲצִים וְכֵהֵן הַאֲצִרוֹת שֶׁגַם עֲלֵיהֶם חֻזְרָה, תִּלְמִיד
לְאִמֵּר 'אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית' וְלֹא כְּתוּב 'אֲשֶׁר בֵּית בָּנָה' לְדִרְשׁ 'בָּנָה'
מִכֵּל מְקוֹם, לְרִבּוֹת בֵּית הַתֵּבֶן וְכֵהֵן הַכֶּבֶד וכו'. אִם כֵּן, יָכוֹל שְׁאֵין

מוֹנָחִין בְּאֶרֶץ שְׁהִיָּה יוֹצֵא עִימָהֶם לְמַלְחָמָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
בְּמַלְחָמָה מִדִּין 'וְיִשְׁלַח אֹתָם מִשָּׁה אֶלָּה לְמִטָּה לְצִבְאָה, אוֹתָם וְאֵת
פִּינָחָם בֵּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לְצִבְאָה וְכֵלֵי הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצוֹת הַתְּרוּעָה
בִּידוֹ', וּמִבְּרֵית הַגִּמְרָא אֶת הַפְּסוּק, 'אוֹתָם' אֵלּוּ הַסִּנְהֶדְרִין שִׁיבְּאוּ
גַּם הֵם לְמַלְחָמָה עִימָהֶם. 'פִּינָחָם בֵּן אֶלְעָזָר' זֶה מִפְּנֵי שְׁהִיָּה כְּהֵן
מִשְׁנֵי מִלְחָמָה. 'וְכֵלֵי הַקֹּדֶשׁ' זֶה הָאֶרֶץ וְלִחוֹת שָׁבוּ. וְחֻצְצוֹת
הַתְּרוּעָה' אֵלּוּ הַשּׁוֹפְרוֹת שֶׁבָּהֶם הֵיוּ תוֹקְעִים בַּעַת הַמַּלְחָמָה.
הַחֹכֶר לֵעֵיל, שֶׁפָּנַס יֵצֵא לְמַלְחָמָה זֶה כִּיוֹן שְׁהִיָּה מִשְׁנֵי מַלְחָמָה,
מִבְּרֵית הַגִּמְרָא טַעַם אַחֵר לָכֵךְ. תָּנִי, לֹא לְהֵנָּה הֵלֶךְ דּוּקָא פִּינָחָם
וְלֹא הֵלֶךְ אֶלְעָזָר לְמִלְחָמָה בְּמִדִּין. אֵלָּא בְּשִׁבּוֹל לִפְרַע מִמִּדִּין אֶת דִּין
- הָעוֹלָה שֶׁעָשָׂה לְאִבִּי אֲמֹי יוֹסֵף, שֶׁמִּכְרָהוּ לְעַבֵּד לְמַצְרַיִם, וְכִמּוֹ
שְׁנָאֵמַר 'וְהַמְדִּינִים - הַמְדִּינִים מְכָרוּ אוֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם וְגו' וְלִפְיָךְ
יֵצֵא דּוּקָא פָּנַס, כִּדִּי לְנִקּוֹם אֶת נִקְמַת יוֹסֵף אֲבִי אֲמֹי.
שְׂאִינָה הַגִּמְרָא. לְמִיבְרָא דְּפִינָחָם מִיּוֹסֵף אֲבִי, שְׁאֵמַר הִיתָה מִשְׁבֵּט
יוֹסֵף. וְהָאֵל מִיבְרָא בֵּן אֶתְרֵן לְקַח לוֹ מְכוּנָה פּוֹטִיָּאל לוֹ
לְאִשָּׁה וְחֵלֶל לוֹ אֶת פִּינָחָם, מִיבְרָא לֹא שְׁכוֹנָה 'פּוֹטִיָּאל' מִשְׁנֵי דְּאִתִּי
מִיתָרוֹ - שְׁאֵמַר הִיתָה בֵּת יִתְרוֹ, שְׁכוֹנָה 'פּוֹטִיָּאל' עַל שֵׁם שְׁפִיטָם
עֲנָלִים כִּדִּי לְהַקְרִיבָם לְעֹבֶדֶת בּוֹכְבִּים מִפְּנֵי שְׁהִיָּה כּוֹמֵר לְעַבְדָּה
זֹרָה. הֵרִי שְׁפִינָחָם הִיָּה מִיתָרוֹ וְלֹא מִיּוֹסֵף. מִתְרַצָּה הַגִּמְרָא, לֹא
מוֹצֵא הִיָּה מִיּוֹסֵף שֶׁגַם הוּא כּוֹנֵה בִּשְׁם 'פּוֹטִיָּאל' עַל שֵׁם שְׁפִיטָם
בִּיצֵד - זָלוֹל וְכִבֵּשׁ אֶת יִצְרוֹ בְּמַעֲשֵׂה אִשָּׁה פּוֹטִיָּפֶר. וְלִפְיָךְ נִיתָן
לְאִמֵּר שֶׁאֵם אֲמֹי שֶׁל פָּנַס, הִיתָה מִשְׁבֵּט יוֹסֵף.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, וְהָלֹא שְׁכִימִים מְכוּנִין אוֹתוֹ - אֶת פָּנַס, בִּאֲמָר
רִאִיתִם בֵּן פּוֹטִיָּה - אֲשֶׁר מוֹצֵא מִפּוֹטִיָּאל, שְׁהוּא בֵּן לְאִדָּם נְבוֹדָה,
שְׁהִיָּה מִיָּמֵינוּ שְׁפִיטָם אֲבִי אֲמֹי יִתְרוֹ עֲנָלִים לְעַבְדָּה בּוֹכְבִּים, וְכִיבֵד
יָקוֹם זֶה וְיִתְרָגֵם אֶת זִמְרֵי, שְׁהִיָּה נִשְׂאִי מִיִּשְׂרָאֵל, הֵרִי יִחוּסֵם פָּנַס וְאֵין
הוּא רִאִי לָכֵךְ, אִם כֵּן רּוֹאִים שֶׁמוֹצֵא הִיָּה מִיתָרוֹ. אֵלָּא מִתְרַצָּה
הַגִּמְרָא, שֶׁאֵכֵן מוֹצֵא הִיָּה מִיּוֹסֵף וְיִתְרוֹ יָחִיד. וְכִיבֵד, אִי אֲבִי
דְּאִימִיָּה מוֹצֵא מִיּוֹסֵף, בַּהֲכָרָה שְׁאִימִיָּה דְּאִימִיָּה מוֹצֵא מִיתָרוֹ,
וְאִי אִימִיָּה דְּאִימִיָּה מוֹצֵא מִיּוֹסֵף, בַּהֲכָרָה שֶׁאֲבִיָּה דְּאִימִיָּה הִיָּה
מוֹצֵא מִיתָרוֹ. מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא, דִּיקָא נָמִי שְׁהִיָּה מוֹצֵא מִיּוֹסֵף וְיִתְרוֹ
יָחִיד. דְּכֵתִיב 'מְכוּנָה פּוֹטִיָּאל' תִּרְמֵ מִשְׁמַע, שְׁהִיָּה נִאֲמַר פּוֹטִיָּאל וְלֹא
פּוֹטִיָּאל, שְׁמֵעַ מִיָּה.
מִשְׁנָה. קוֹדֶם יֵצֵאֲתָם לְמַלְחָמָה 'וְדִבְרוּ הַשּׁוֹטְרִים אֶת דְּבָרֵי הַכֹּהֵן
אֶל הָעָם לֵאמֹר, מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֹדֶשׁ וְלֹא חֻזְרָה - וְעֵדִין
לֹא דָר בּוֹ כָּלָל, וְלָךְ וְיִשְׁוֹב לְבִיתוֹ לְחֻזְרָה אֶת בֵּיתוֹ וְגו'. מִבְּרֵית
הַגִּמְרָא אֶת דִּינֵי הַחֻזְרָה בְּבִנְיָה בֵּית, אֶחָד הַבּוֹנֶה בֵּית הַתֵּבֶן -
הַמִּיּוֹעֵד לְשִׁמְרֵת תֵּבֶן, אוֹ בֵּית הַכֶּבֶד, אוֹ בֵּית הָעֲצִים, אוֹ בֵּית
הַאֲצִרוֹת לְשִׁמְרֵת שֶׁמֶן וְתַבּוּאָה. כָּל אֵלּוּ דִּינָם כְּבִית, שְׁחֹרֵר עֲלֵיהֶם
אִם לֹא חֲנֻכָּה. כִּמוּן כֵּן, אֶחָד הַבּוֹנֶה בֵּית חֹדֶשׁ, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ מֵאֲחֵר,
וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שְׁנֵתָן לוֹ מִתְנָה, עַל כָּל אֵלּוּ חֻזְרָה.
מוֹסִיפִים הַשּׁוֹטְרִים לְדָבָר, 'וְיָמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חָלְלוּ
וְגו' - שֶׁלָּא פָּדָה אֶת הַפִּירִית עַל מַעוֹת בְּשָׁנָה הָרַבִּיעִית לְנִטְעִיתוֹ.
מִבְּרֵית הַמִּשְׁנָה אֶת דִּין הַחֻזְרָה בְּנוֹטָה כֶּרֶם. אֶחָד הַנּוֹמֵץ חֲמִשָּׁה
אֵילָנוֹת בְּכֶרֶם, וְאֶחָד הַנּוֹמֵץ חֲמִשָּׁה אֵילָנִי מִשְׂאֵר מִיָּנִי מֵאֶכָּל,
וְאֶפִּילוּ הִיָּה חֲמִיִּשָׁה עֲצִים מִחֲמִשָּׁת הַמִּיָּנִין - מִחֲמִיִּשָׁה מִיָּנִים שׁוֹנִים,
הִיָּה אֵלּוּ מִשְׁטְרִפִּין. כִּמוּן כֵּן, אֶחָד הַנּוֹמֵץ מִמֶּשֶׁל, וְאֶחָד הַמְּכַרְךָ -
הַמְּכַוֶּפֶת עֵנָם מִהַמִּדְּפִין מִתְּחֵלָה לְאִדָּמָה הוּא צוּמָח כְּאִילָן חֹדֶשׁ, וְאֶחָד
הַמְּכַרְכִּים אֵילָן בְּאֵילָן. וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ כֶּרֶם, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שְׁנֵתָן
לוֹ מִתְנָה, בְּכָל אֵלּוּ, חֻזְרָה.
מוֹסִיפִים הַשּׁוֹטְרִים לְדָבָר, 'וְיָמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֲרִשׁ אִשָּׁה וְגו'
וּמִבְּרֵית הַמִּשְׁנָה שֶׁאֶחָד הַמְּאָרֵם אֶת הַתְּבוּלָה, וְאֶחָד הַמְּאָרֵם אֶת
הַתְּלִמָּה, אֶפִּילוּ שׁוֹמְרֵת יָבָם - שְׁמַת אֲחִיו בְּלֹא בָנִים וְעֵדִין לֹא
יֵיבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ, בְּכָל אֵלּוּ חֻזְרָה מִהַמַּלְחָמָה, וְיִתְרָה מוֹזֵא וְאֶפִּילוּ שְׁמֵעַ
שְׁמַת אֲחִיו בְּמִלְחָמָה וְכַעַת עֲלֵיו לֵיבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ, חֻזְרָה מִהַמַּלְחָמָה
וְכָאֵל לוֹ לֵיבִיבָמָה.

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מג עמוד א

רש"י

שפוטם. זלזל וכבש אותו ולא חשבו: והלא שבטים מבזים אותו. כדאמרין באלוהי ה' הנשפוטין ופוקדין דף פנ. למיכר הוצר ליחסו שם, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן: תרי פוטי. מרדא כתיב פוטאל. פתני. בית האצירות. לאוצר יין שמן ותבואה: ואחד הלוי. בית בני. שהרי אצלו הוא חדש. ובגמרא מרבינן ליה מקרא: חספה אילני מאכל. דבקי הוי כרם, שמים כנגד שמים ואחת יוצאה וזב:

קזה

* *

* *

* *

ואפילו מה' מינין. מצטרפין חללו. בשנת הרביעית לנטיעתו, שחלל את הפרות במעות כדרך מעשר שני ומעלה את המעות לירושלים ואוכלן בדכתיב ויחלל (ט) קדש הלולים, וגמר קדש קדש ממעשר: ה"ל כל אלו שומעין דבר כהן מעריכי מלחמה וחוזרין. כמו שומעין דבר מעריכי מלחמה של כהן, כלומר שהכהן אומר להן: קרי. כהן ארזים ושקמים שאנין עץ פרי: והפחיתו גרושתו. וארסה אינו חוזר שאינה חרשה לו, וקרא אשה חרשה קפיד בדכתיב כי יקח איש אשה חרשה וקריס מז: אלמנה. וארסה כהן גדול אינו חוזר בשבילה. דאימעות מולא לקחה מרדא כתיב ולא לקח: על מכונ. סתרו ובקאו במדה ראשונה אינו חוזר, דלאו חרשה הוא דואיל ולא חרש להוסיף עליה. ואפילו אצלו אינו חרש וגרע מהלוקח והיורש: אף הבונה בית לבנים בשרון. מקום הוא ששמו שרון, ואין

מונחין בארון. וכן הוא אומר וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם ואת פינחס, "אתם" אלו סנהדרין, "פינחס" זה משה מלחמה, "וכלי הקדש" זה ארון ולוחות שבו, ו"הוצאות התרועה" אלו השופרות. תנא: לא לחנם הלך פינחס למלחמה, אלא ליפרע דין אבי אמו, שנאמר: והמדרנים מכרו אתו אל מצרים וגו' למימרא דפינחס מיוסף אחיו: והא כתיב: ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטאל לו לאשה. מאי לאו, דאחי מיתרו שפיטם עגלים לעבודה זרה. לא, מיוסף שפיטם ביוצרו. והלא שבטים מבזין אותו: ראיתם בן פוטי זה, בן שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, יחרוג נשוי מישראל? אלא אי אביו דאימיה מיוסף, אימיה דאימיה מיתרו. ואי אימיה דאימיה מיוסף, אביו דאימיה מיתרו. דיקא נמי, דכתיב "מבנות פוטאל", תרי משמע, שמע מינה מתני' "ודברו השטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו לך וישב לביתו" וגו' אחד הבונה בית התבן, בית הקבר, בית העצים, בית האצרות. אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש, ואחד שנתן לו מתנה. "מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו" וגו' אחד הנוטע כרם, ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל ואפילו מחמשת המינין.

הקרקע יפה ללבנים, ולא הוי דבר קמא, שפעמים צריך לחדשה בשבע שנים: ואלו שאין זיון מספקין. דהנה דלעיל הולכין עד לספר ושם שומעין דברי כהן וחוזרין מן המערכה לארץ ישראל, ואינם חוזרין לבתיהם אלא עוסקין בספוק מים ומזון לחולכי מלחמה. ואלו אין זיון ממקומן אפלו ללכת עד הספר ולשוב ע"פ כהן: הבונה בית ותבן. ולא דר בו עדין שנה: וכן הנוטע כרם וחללו. ועדין לא עברה שנת רביעית עליו שלמה: נקי יהיה לביתו. בשביל ביתו: יהיה. רבויא הוא, הוסיף לך יהיה אחרת להיות כזה: גמ'. יכול דברים של עצמן. יכול שהדברים הללו שהם אומרים מי האיש אשר בנה וגו' של עצמן הן ולא היה כהן אומרן אלא השוטרים: ת"ל ויטפו השוטרים. לדבר אל העם ואמרו מי האיש וגו', ויטפו משמע שדבר זה הם מוסיפים משלהם: תרי דברים של עצמן אמרו. שהדבר זה לבדו הן מוסיפין על של כהן. מדעד השתא גבי נטע וגבי ארס אשה לא כתיב ויטפו והקא כתיב ויטפו. ש"מ עד הנה דברי כהן ואת זו הן מוסיפין: הא מה אני מקום ודברו השוטרים. בבנה נטע וארס: דבדרי משה מלחמה הכתוב דבר. שהכהן אומר והשוטרים משמיעין אותו: מונש עד ודברו. דהינו שמע ישראל אתם קרבים וגו' עד לחושיע אתכם: מי האיש. רבויא הוא, דמצוי למיכתב מי אשר בנה ומרדא כתיב אשר בית בנה דרוש ביה בנה מימ. ותאי דכתיב בית, למעוטי בית שער אבסדרה ומרפסת שהם עשויים לדריסת רגל ולא ראויים לדור בהם: בית שער. בית כניסת שער החצר להסתופח שם שומר הפתח: ולא חנכו. מרדא כתיב וילאו חנך הוי מעוטא, חנכו לזה ולא לאחד פרט לגזול בית: כדרי יוסי הגלילי. דמתני': מעבירות

אחד הנוטע, ואחד המכריז, ואחד המרביב, ואחד הלוקח, ואחד היורש, ואחד שנתן לו מתנה. "ומי האיש אשר ארש אשה" אחד המאיר את הבתולה, ואחד המאיר את האלמנה. אפילו שומרת גיבם ואפילו שמע שמת אחיו במלחמה, חוזר וקא לו. כל אלו ואלו שומעין דברי כהן מעריכי מלחמה, וחוזרין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים. ואלו שאינן חוזרין: הבונה בית שער, אבסדרה ומרפסת. הנוטע ארבע אילני מאכל, חמשה אילני סרק, הפחיתו את גרושתו, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, מזוורת ונתינה לישראל, בת ישראל למזמר ולנתין לא היה חוזר. ר' יהודה אומר: אף הבונה בית על מכונ, לא היה חוזר. ר' אליעזר אומר: אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר. אלו שאין זיון ממקומן: בנה בית וחנכו, נטע כרם וחללו, הנושא את ארוסתו, הבונים את יבמותו. שנאמר: נקי יהיה לביתו שנה אחת, "לביתו" זה ביתו, "יהיה" זה פרמו, "ושמח את אשתו" זו אשתו, "אשר לקח" להביא את יבמותו. אין מספקין מים ומזון, ואין מתקנין את הדרכים: גמ' תנו רבנן: "ודברו השטרים..." יכול דברים של עצמן? כשהוא אומר "ויטפו השטרים" תרי דברים של עצמן אמרו, הא מה אני מקיים "ודברו השטרים"? דבדרי משה מלחמה הכתוב מדבר, הא כיצד? כהן מדבר ושומר משמיע. תני חדא כהן: מדבר ושומר משמיע, ותניא אידך: כהן מדבר וכהן משמיע, ותניא אידך: שומר מדבר ושומר משמיע. אמר אביי: הא כיצד? מ"גנש" ועד "ודברו", כהן מדבר וכהן משמיע. מ"ודברו" עד "ויטפו", כהן מדבר ושומר משמיע. מ"ויטפו" ואילך, שומר מדבר ושומר משמיע: "מי האיש אשר בנה בית חדש" כו'. תנו רבנן: "אשר בנה", אין לי אלא אשר בנה. לקח, ירש, ניתן לו במתנה, מנזן. תלמוד לומר: "מי האיש אשר בנה בית", אין לי אלא בית, מנזן לרבות בית התבן, ובית הקבר, ובית העצים, ובית האצרות? תלמוד לומר: "אשר בנה" מכל מקום. יכול שאני מרבה אף הבונה בית שער, אבסדרה ומרפסת? תלמוד לומר: "בית", מה בית הראוי לדירה, אף כל הראוי לדירה. ר' אליעזר בן עקיבא אומר: "בית" כמשמעו, "לא חנך" ולא חנכו, פרט לגזול. לימא דלא פר' יוסי הגלילי, דאי ר' יוסי הגלילי, הא אמר: "ורד הלכב" זה המתירא מעבירות

המוח שליט על הלב בטבעו, על-אחת-כמה-זכמה לאחר התבוננות בדבר תורתנו תורת חיים, ה' לי לא אירא, ה' רועי לא אחסר, ובפרט על-פי המבואר בתורת החסידות בעניין השגחה פרטית.

רעש"י

וּמַעֲשֵׂיהָ קָרָא כְּדַמְעִישׁ וְלֹא חָבַב גְּבִי בֵּית פֶּרֶט
לְגֻזְלָן; כִּפְרִי־יָם, שְׂכּוֹפֶה וְהַחֲמִידָה אֹהֵי הַחֲרוֹץ; בְּאֶרֶץ
מִרְיָב, שְׂכּוֹבֵב הָאֵילָן וְנוֹטֵל מִן הָרֶךְ שְׂבַענִפִּי
הָאֵילָן וְתוֹחֵב לְתוֹכּוֹ וְעוֹשֶׂה עִנְף בְּתוֹךְ הַחֶבֶב
וְנוֹשֵׂא מִלְּבָב אוֹתוֹ אֵילָן שְׁנוֹטֵל מִמֶּנּוּ וְיִשְׂרָאֵל
מִתֵּר לְדַרְכֵּיבֵי מִשְׁקֵי אֵילֹנוֹת שָׁהָה פְּרִיָּתָם וְסָס
וְהָה פְּרוֹתֵי מִשְׁקֵי וְהָיוּ מִמֶּיִן אַחֶר זֶה בִּדְדָה; הָיוּ
הַתְּרַבֶּת הַתֵּר, דְּאוֹקֶמֶת מִתְּנִי' בָּה הִיכִי דְמִי
דְּחֹזֶר מִמֶּיִן חֲלוּל הַתְּרַבֶּת; אִי נִיטָא יִלְדָּה
בְּיִלְדָּה, שֶׁאֵף זֶה שְׂבַקְרָעַשׁ שְׁהִרְבִּיב אֵת הַדֶּחֶף בָּה
נְטִיעָה הִיא וְעֵצָן לֹא הִגִּיעָה לְשָׁנָה רְבִיעִית
לְיִלְדָּהָ, הֵמָּה לֹא שָׁמוֹם הַתְּרַבֶּת הַחֵד, דְּבָלָאוּ
הַתְּרַבֶּת נָטָה בְּעִי מִיִּתְּרוֹ מִלְּמִיּוֹד מִן הַמִּלְחָמָה וְשָׁמוֹם
יִלְדָּה רֵאשׁוֹנָה; בּוֹקֶנֶת, שְׂכֵבֶר נִתְחַלְלָה; שְׂכֵבֶבֶת,
לְשׁוֹן נֶאֱחָז בִּסְכָר (בְּרֵאשִׁית כ"ב) שֶׁשֶּׂשָׂה עִנְף
בּוֹקֶנֶת; בְּטִלָּה לְבִי' וְכֵנִה, וְאֵינָה חֲבִיב בְּעֶרְלָה
וְאִין בָּה דִּין רְבִיעִי, וְכִי תָנָן בְּמִסְכָּת עֶרְלָה
דְּמִרְכִּיבָה חֲבִיב בְּעֶרְלָה וְקֶנֶת; יִלְדָּה תָנָן, שֶׁאֵף
אוֹתוֹ עִנְף חֲבִיב בְּעֶרְלָה וְאֵעִיג' מִלְּמִיּוֹד מִן הַמִּלְחָמָה
נִשְׁשֶׁה עֲשׂוּיָן, יִלְדָּה שְׁוֹה הִיא נְטִיעָה; עֶלְוֹ
יִלְדָּה בְּיִלְדָּה, וְדִקְשִׁיא לֶךְ בִּלְאֵל הַתְּרַבֶּת נִמִּי בָּעִי
לְמִיּוֹד מִמַּעֲרִיב הַמִּלְחָמָה אֲפִמְיָתָא; בָּנָן
דְּנִטְעָה לְתַפְרִיָּתָא לְפָנֵי בָנָן שְׁהִיתָה פֶּרֶצָה
בְּגִיד שְׂדֵהוּ וְנִטְעָה בְּפֶרֶצָה לְסִתּוֹם, לְשׁוֹן סוֹדָה
בְּשׁוֹשֻׁנִים (מִי סִינִי 11) דְּגִדְרָה בְּשׁוֹשֻׁנִים; וְלִקְרוֹת
לְקִיץ מִמֶּנּוּ קִרוֹת לְכַשְׁתַּגְדֵּל; וְכֹאִי שֶׁנָּא יִלְדָּה
בְּיִלְדָּה, כִּי יִתְּרָה קִמְיָתָה דְּבִקְנָה הִיא לְעֵנֶף
עֶרְלָה וְהָיָה בְּטִלָּה הַתְּרַבֶּת בָּה לְחַפְסֵר מִן
הַעֶרְלָה כְּמוֹתָה; הָתָם, גְּבִי וְקֶנֶת לֹא בַת
אִמְלוּכִי הִיא לְחֹזֶר וְלִדְיוֹת יִלְדָּה עַל שׁוֹם
מִחֻשְׁבָּה, אֲבָל נָטָה לִסְגֵי אִי מִמְלִיךְ עֶלְה בְּתוֹךְ
שְׁנֵי עֶרְלָה לְקִמְיָה לְפִרּוֹת חֲבִיב בְּעֶרְלָה, הַלֶּכֶךְ
לְדָא דְקָא מִרְכִּיבֵי בְּגוּה לְאֲבִיבָה חֲבִיב בְּעֶרְלָה
וְאֵעִיג' דְּלֹא אִמְלִיךְ אֲפִמְיָתָה הִיא מִקְרָא
לְאֲבִילָה הוּא וְהִמְחִיבָה מִחֻשְׁבָּה, וְדִקְשֵׁר דִּידָה נִמִּי
אִי יִתְּרָה חֲשִׁיב עֶלְה יִתְּרָה מִהֲנִי מִחֻשְׁבָּה וְאֵעִיג'
דְּבִשְׁעַת נְטִיעָה לֹא לְחֻכִּי נְטִיעָה; מִידִּי דְּהָחָה
אֵעִלּוּ מִאִילָתוֹ, דְּבִשְׁעַת נְטִיעָה לִיכָא כְּוִנָּה;
וְלִזְקֻקָה כְּבָרָם שֶׁל שְׁנֵי שְׁתֵּפוֹי; לְמָה לִּי
לְאִהֲדוּרִי אֲשֶׁנְּאִי דְּחִקָא בְּנוֹטֵעַ לִסְגֵי וְלִקְרוֹתוֹ,
לְקֻמְיָה בְּנוֹטֵעַ לְאֲבִילָה, וְדִקְשִׁיא לֶךְ תִּפְסִיף לִי

35 אָתא רב ד'ימי אָמר ר' יוחנן: הא מני, ר' אליעזר בן עקיב.
 36 נמי "נָטַע" כַּמְשָׁמְעוּ, נוֹטַע אין מַכְרִיד וּמַרְכִּיב לא. כִּי אָתא ר'
 37 מִטְפָּח, חִיבַת בַּעֲרֵלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ, דְּמַתְחִיא בֵּבַת שְׂתָא, וְהָנָּה
 38 קָלָא אִית לִיה. כִּי אָתא רב ד'ימי, אָמר ר' יוחנן מִשּׁוּם ר' אִי
 39 "לַעֲגוֹ לְרִשָּׁה חֲרָף עֵשְׂהוּ". אָמר ר' יִצְחָק אָמר ר' יוחנן מִשּׁוּם
 40 לְאַחִיו, דְּמַתְחִיא כִּי אֲחֵיהּ. וְלֹא הוּא, קָלָא אִית לִיה לְמִי
 41 לְקַט שְׂכַחָהּ וּפָאָה שְׁעִשְׂאָן בְּגוֹר, הוּקְבְּעוּ לְמַעְשָׁר. אָמר עוֹפִי
 42 וְאָמר ר' יִצְחָק אָמר ר' יוחנן מִשּׁוּם ר' אליעזר בן עקיב:
 43 שְׁתִּים כִּנְגַד שְׁתִּים וְאַחַת וְאַחַת וְאַחַת זָנָב, אַבְל פּוּלִי פְרַם מַקְדִּישׁ

מִשּׁוֹם דָּבָעִי לְמַהְדֵּר מִשּׁוֹם רֵאשׁוֹנָה. לִישְׁנִי בְּגוֹן שִׁדְעֻנְיָהּ שֶׁל רֵאוּכּוֹן וְכֵּן שִׁמְעוֹן הִרְבִּיבִּי
 בָּה לְהִיטֵי פְרוֹת הִרְבָּהּ שֶׁלֹּ: וְכֵּן שִׁמְעוֹן הִרְבִּיבִּי בְּרִיטָא הָיָה לִקְנוֹן בְּרִיטָא וְכֵּן
 מִלֵּךְ חֲזוֹרָה. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שׁוֹמֵרֵת יָכֵן לְכָלֶם: קִרְיָא בִּיה אִשְׁתִּי. שְׂמֵא לִזְוֹת תְּחִיבֵם:
 בֶּל חֵד וְחֵד לֵאמֹר קִרְיָא בִּיה בְּרִיטָא. הַמְּיָחֵד לוֹ. שְׂאִין לֵב בָּה גֵּפֶן אֵין לִשְׁנֵים חֶלֶק
 רַב נִחְמֵן אִסֵּר. אֵין דִּקְלָתִי מִנְהִי מְקִיבֵי דְחֵד.
 וְכֵּן אִסֵּר אֵין בִּירָק דִּקְלָא בְּעִי לְמַהְדֵּר מִשּׁוֹם
 קָמָא. וְכֵּן תֵּאמַר מִין בְּשִׁאֲנִי מִינוּ הוּא
 וְאִימְעִיטָא לָה הִרְבָּבֵת אִסֵּר מִלָּא חֲלָלוּ פִּרְט
 לְמַמְרִין וְנִרְבִּיבִי. הָיָה תֵּנָא הוּא דִּקְאֵר מִתֵּר
 בְּפִרְט עֵבִי. בֵּן שְׁמוֹת הָא מִנִּי. דִּקְתָּנִי פִּרְט לְמַמְרִין
 מִנְרִיבִי. לֵאז סִתְמָא אֵלָא אִסֵּר אִסֵּר דִּקְלָא
 דִּרְבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב הָיָה וְאִפִּי הִרְבָּבֵת חֵד
 לֵא דִּרְעָלָה פְּחוּתָה סִתְמָא. שֶׁהָיָה שֶׁפֶל קוֹמָה
 וְלֵא תִּגְבֶּה לְעוֹלָם עַד טַפְחָא בֶּל שְׁנִיתִי. מְדִרְבָּן
 בֶּל הִימִים עֲרֵלָה נִוְהָגָת בָּה דִּמְחֻתָּא כֶּת
 שְׁתָּא וְהוֹרָאָה אִשְׁכּוּלִין פְּרוֹתֶיהָ אִמֹר שְׁפֹרֹת
 שְׁתָּא מִתְרִין: קָלָא אִית לִיה. הִבֵּל אִמֹרִים בְּרָם
 יֵשׁ לְפִלְזִי שְׁמֵיכֵן בְּכֵן הִכְרַמִּים יוֹדְעִין שֶׁהָיָה
 זְקָנָה. לְהִי נִקְט שְׁמֵיכֵן בִּי. דְּסִדֵּר לֵב בִּכְמָא
 דִּקְאֵר בְּמִסְכָּת בְּרָכּוֹת וְכֵן לֵב. בְּרָם רְבִיעִי תֵּנָא.
 שְׂאִין עֲרֵלָה נִוְהָגָת בְּנִיטְעָה אַחַת אֵלָא בְּכֵרִם
 שִׁלֵּם: לְקִרְיָאָת שְׁמֵי. שְׂאִסֵּר לְקִרְוֹת בְּאִרְבַּע
 אִמּוּתֵיהֶן מִשּׁוֹם לִזְעַג לִרְשָׁי. שְׁזָה קוֹרָא וְכֵן אִינוּ
 יִחֲלִי: לְקִרְוֹת אִמְעִיטָא. בַּת אִשְׁתִּי: שְׁגֵרְלָה בֵּן
 הָאִינוּ. בֵּן יוֹכֵעַל מִתְרָאָה דִּמְחֻתֵיהֶן
 אַחֲתֵיהֶן. מִי שֶׁאִינוּ מִכִּיר בָּה וְהוּא אִתָּה
 שְׁגֵרְלָה אֲצִלּוּ בְּסִבּוֹר שֶׁהָיָה אַחֲזוֹת וְאִמֹר
 שְׁנִישָׁא אַחֲזוֹת: לִקְט שִׁכְחָה וְפִתָּא שְׁעִינָא. דִּהְיָ
 גִּרְו. שִׁכְבֵּס דִּרְבִּיבָא אַחֲזֵר וְעֵשֶׂה מִתֵּן בְּרִי: הִקְשֵׁעַ
 לְמַעֲשֵׂר. מְדִרְבָּן. דִּמָּאן דִּיחֵי סִבּוֹר שְׁגֵרְלָה
 בְּשִׁבְרוֹת: וְהִי' בְּשִׁדְרָה. שְׁגֵרְלָה בֵּן חֲלֵק חֲלֵק בְּסִבּוֹר
 מַעֲט מַעֲט וְסִבּוֹרִין שְׁגֵרְלָה שִׁבְס. אֲבָל עֵבִיר כֵּל
 שִׁבְכִי רֵאוּ בְּסִבֵּס עַל יֵד עַל יֵד יוֹדְעִין שְׁתֵּן שֶׁל
 לִקְט שִׁכְחָה וְפִתָּא וְפִטוֹר מִן הַמַּעֲשֵׂר. בְּדִתְנָא
 בְּסִפְרֵי וְכֵּן הָלֹץ בֵּן אִין לוֹ חֲלֵק וְנִחְלָה עֵמָר.
 בְּדִרְבִּי שְׂאִין לוֹ בֵּן חֲלֵק וְנִחְלָה עֵמָר הוּא בָּא
 וְנִשְׁלָא מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁלֹּ. יָבָא לִקְט שִׁכְחָה
 וְפִתָּא שִׁשֵּׁל לוֹ חֲלֵק וְנִחְלָה עֵמָר. שְׂאֵף לְעֵינִים
 לִוִּים הֵם מִפְּקָרִים כִּשְׂאֵר עַמִּי יִשְׂרָאֵל: אִינֵה
 מְקִרְשָׁת אֵת הַיְּרֵעִים. מִשּׁוֹם כִּלְאֵי הִכְרֵם דְּכַתִּיב
 בְּהוּ תִקְדֵּשׁ תִּמְלָאָה הַיְּרֵעִ. וְנִרְאֵה לִי דִקְסֵר
 בְּדִמְרִינִן בְּמִנְחוֹת (דף טו) קְבֻסֹּס וְלֹחַ אִסְרָה
 תוֹרָה. שְׂאֵר יוֹרְעִים מְדִרְבָּן נִינְהוּ. וְכֵּן הָיָה בְּרָם
 אֵין גִּזְוֹר רִנָּן אִשְׁאָר יוֹרְעִים: אֲבָל בְּלִית בְּרָם.
 (בְּרָם) גִּזְוֹל שֶׁהָיָה שֶׁפֶלֶת קוֹמָה דְּחֵד וְחִשְׁבִּיהָ
 גִּזְוֹר עֲלִיתָה

[illegible]

ביאורים למסכת סוטה דף מג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שעלו מאליה, דתנן, עלו מאליהן חזקין בערלה הרי שיכול
לייעדם לאכילה, אף שלא היו מיועדות לכך מתחילה.
שואלת הגמרא, מדוע העמיד רבי ירמיה את המשנה באופן דחוק,
ולוקמה במרכיב אילן בפרס של שני שותפין, דהיינו שהרכיב
האחד בעץ חבירו, דהא תרד ארדיה ותא תרד ארדיה - ולפיכך
חוזרים שניהם על ידי הרכבה זו. עונה הגמרא, אמר רב פפא, זאת
אומרת, מכך שלא תירצה כן מוכח שפרס של שני שותפין אין
חוזרין עליו מערבי המלחמה ולפיכך אין להעמיד כך.

מקשה הגמרא, ומאי שנא כרם של שותפין במחשבה אחת ומה
אמר מהן במלחמה וצריכים לייבם את אשתו, דכולן חוזרין מפני
שהיא שומרת יבם לכולם, והרי הם כשותפים בה. מתרצת הגמרא,
התם בחמישה אחין בכל כל חד וחד קרינא ביה אשתו כיון שיתכן
שתתייבם לו, הקא בכרם של שותפין כל חד וחד לא קרינא ביה
כרמו שהרי שניהם שותפים בכל עץ ועץ.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף על הקושיא מהמשנה האומרת
שהמרכיב והמבריק חוזר, על הברייתא האומרת שאינו חוזר, רב
נחמן בר יצחק אמר, משמנתינו שנקטה שחוזר במבריק ומרכיב,
מדברת במבריק - מרכיב, אילן שדינו לחזור עליו, בריק שאין
חוזרים עליו מצד עצמו, שהרי אין בו דיני ערלה ורבעי. ואם תקשה
הרי הרכבה זו היא הרכבת איסור, ולמדנו בברייתא שאין חוזרים
עליה, התירוץ ותא תנא הוא, דתניא, המבריק אילן בריק רבן
שמעון בן גמליאל מתיר משום רבי יהודה בן נמיה איש כפר
עכו, ומשנתינו סברה כמותו. ולקמיא אסורין, ולדבריהם, הרכבה
זו היא הרכבת איסור.

תירוץ נוסף על הקושיא מהמשנה על הברייתא, כי אתא רב דימי
אמר רבי יוחנן, הא מני - הברייתא שנקטה שאינו חוזר על הרכבה,
רבי אליעזר בן יעקב היא שאמר לפני כן בברייתא 'כרם כמשמעו',
שהרי האם לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם לעיל שפרס
במשמעו למעט כל נטיעה שאינה גפן, הקא נמי דורש רבי אליעזר
בן יעקב את חיבת נטע שהוא כמשמעו, ולפיכך נטע אין במכריז
ומכריז לא, ואינו חוזר על אפילו על הרכבת היתר, אבל תנא קמא
של הברייתא סובר שחוזרים על הרכבה, וכדבריהם סוברת משנתינו.
מביאה הגמרא דין נוסף בשם רב אידי אמר רבי יוחנן, כי אתא רב
דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, נטיעה ילדה
שהיא פחותה בגובהה ממשם חייבת בערלה כל שנותיה מדרבנן,
משום דמתחזיא כבת שאמא, ונראה כאוכל פירות ערלה. ומוסיפה
הגמרא ויהי מילי שחיבת בערלה, בשתיים בנגד שתיים ואחת
יוצאה וזב - שיש כאן שיעור הקטן של כרם אבל כוליה פרס -
אם כל הכרם הוא מנטיעות כאלו, קלא אית ליה - ידוע הוא
כמשונה, ואין חשד לערלה.

מביאה הגמרא עוד מימרא שנאמרה משמם של אלו, כי אתא רב
דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב, מת תופס
ארבע אמות לקריאת שמע, ואסור לקרותה בארבע אמותיו.
והטעם, משום דבתניב 'לועג לרש חרף עושהו' וכשמקיים מצווה
בקריאתה, הוא כלועג עליו.

כעין כש, שנינו, מצינו דין נוסף. אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן
משום רבי אליעזר בן יעקב, חותנתא - בת אשתו המגילה בין
האחין - שגולה בין בניו מאשה אחרת, אסורה לינשא לאחין
מאשתו השניה, מפני דמתחזיא כי אחתייהו למי שאינו מכיר באמה
האמיתית. דוחה הגמרא ולא היא - אין איסור בדבר, מפני שקלא
אית ליה למילתא וידוע כולם שאינה אחותם.

מימרא נוספת נאמרה מפי אלו. ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן
משום רבי אליעזר בן יעקב, לקט שכחה ופאה הפטורים ממעשר,
שעשאו העני שקיבלם בגזרן - שכינסם ועשה מהם כרי, הוהבקי
למעשר מדרבנן, מפני הרואים שאינם יודעים את מקורם, ויחשבו
שגדל בשדהו של העני. מוסיפה הגמרא, אמר עולא, לא אמרין

מעבירות שפירדו וחוזר, ואם כן, התמעט הגזול מטעם זה. מתרצת
הגמרא, אפילו תימא רבי יוסי תגלילי, צריך מיעוט נוסף במקרה
כגון דעבד תשובה על גזילתו ויהב דמי - ושילם את דמי הגזילה,
ובאופן זה אינו חוזר מפני עבירה זו. שואלת הגמרא, אי הכי ששילם
על גזילתו, הוה ליה לוקח על ידי כך וליהדר - ויחזור לביתו כדין
לוקח בית. עונה הגמרא, פין דמעיקרא קודם ששילם בתורת
גזילה אתא לדיה - הבית הגיע לידו בגזילה לא יחזור עבורו, וזה
המיעוט של גזל.

שנינו במשנה, 'ומי האיש אשר נטע פרס' אחד הנוטע כרם וכו',
אחד הנוטע ואחד המבריק וכו' ואחד הלוקח בו, מבארת הגמרא את
המקור לכך, תנן רבנן, נאמר בפרשה 'ומי האיש אשר נטע כרם',
אין לי לרבות מפתוק זה אלא דווקא אם נטע ממש, לקח וירש
וניתן לו כמתנת מנן שאף הוא חוזר. תלמוד לומר 'ומי האיש
אשר נטע', תיבת 'איש' מיותרת, שיכל לכתוב 'מי אשר נטע', אלא
בא לרבות קונה וירש. 'פרס' אין לי לרבות אלא פרס דווקא, מנן
לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינן שגם עליהם חוזר,
כמבואר במשנה. תלמוד לומר 'אשר נטע כרם', ולא כתוב 'אשר
כרם נטע' לדרוש 'נטע' מכל מקום, שכל נטיעות בכלל. אם כן יכול
שנא מרבה מפסוק זה אף הנוטע ארבעה אילני מאכל, או והמשה
אילני סרק. תלמוד לומר 'פרס' שמשמעה שצריך שידמה לכרם.
רבי אליעזר בן יעקב חולק ואומר, ש'פרס' הנאמר כאן הוא
במשמעו, שדווקא על כרם חוזר, ולא על שאר אילנות.

ממשיכה הברייתא לדרוש, שהיה יכול לכתוב 'לא חיל' וכתוב
'ולא חילל', משמע שבא למעט, 'חיללו' לזה ולא לאחר, פרט
למכריז ולמכריז - שהמבריק אילן באדמה, או המרכיב באחר,
אינו חוזר. מקשה הגמרא ותא תנן במשנתינו אחד הנוטע
ואחד המכריז ואחד המכריז שבכל אלו חוזר. מתרצת הגמרא,
אמר רבי יורא אמר רב חסדא, לא קשיא, כאן בברייתא שאומרת
שאינו חוזר, מדברת בהרפכת איסור - שהרכיב מין במין אחר כאן
במשנתינו מדובר בהרפכת היתר ולפיכך חוזר כדין נטיעה רגילה.

מבררת הגמרא, האי הרפכת היתר שעליה דיברה המשנה היכי
דמי שיחזור עליה. אילימא שהרכיב ילדה - נטיעה שלא הגיעה
לשנתה הרביעית בילדה - בנטיעה כמותה, אם כן, מדוע צריך
לרבותה לחזור, ותיפוק ליה דעני מיהדר אף לולא ההרכבה
משום ילדה ראשונה שצדיק לא חיללה. אלא בהכרח מדובר
בהרכיב ילדה בזקניה - נטיעה שעברו עליה ארבע שנים, וצריך
לחזור משום הילדה שהרכיב. גם על זה מקשה הגמרא, והאמר רבי
אבהו שנטיעה ילדה שסיפקה - הרכיבה בזקניה, בטלה הנטיעה
הילדה בזקניה ואין בה דין ערלה ולפיכך אין בה דין חילול נטע
רבעי ומדוע חוזר. מתרצת הגמרא, אמר רבי ירמיה, לעולם מדובר
שהרכיב ילדה בילדה הראשונה, מדובר כאן ובגזן דנטע לתד נטיעה
הנטיעה הילדה הגדר ולקורות - או שנטע את הראשונה
לקצוץ את קורותיה. ולפיכך אינו חוזר מחמתה, דתנן, הנוטע
לספיג ולקורות ולא לאכילת פירותיו פטור מן הערלה, וכמו כן,
אין בה דין חילול רבעי, ולכן חוזר רק על הנטיעה שהרכיב.

מקשה הגמרא, ומאי שנא שהרכיב ילדה בזקניה דבטלה ולפיכך
אינה חייבת בערלה, ומאי שנא ילדה שהרכיב בילדה שנטעה לסיג
וקורות דלא בטלה הנטיעה החדשה בחבירתה, וחיבת בערלה, הרי
הנטיעה שנטעה לסיג וקורות היא כזקניה. מתרצת הגמרא, התם
בנטיעה זקניה, אי מיפליד עלה ורוצה לנהוג בה כילדה, אינו יכול,
שהרי לאו בת מיהדר היא כיון שבמצביאות היא זקניה ואין מחשבתו
מועילה. ואילו הקא בנטיעה ילדה שנטעה לקורות, אי מיפליד
עלה לייעדה לאכילה בת מיהדר היא ותיחשב כנטיעה רגילה
החייבת בערלה, [דהא מעיקרא לפירי קניא] ולפיכך יכול לשנות
את יעודה. מירי דהוה אעלו מאליהן - וכמו שמצינו באילנות

ביאורים למסכת סוטה דף מד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

57 בְּשָׁדָה לֶךְ אַחֵר וּבְנִית בִּיתָהּ" ומבאר הבריתא את הראיה
58 מהפסוק 'הָכֵן בַּחוּץ - במקום הפני, מְלֹאכְתָּהּ' זה בית ותעשהו
59 למקום זה בית ופנים. 'וְעִתְדָה - והזמין בְּשָׁדָה לֶךְ' זה פָּרָם - שיזמין
60 לו שדה פנויה, לעשותה כרם, 'אַחֵר' שעשה כן 'וּבְנִית' את עיקר
61 בִּיתָהּ' זו אִשָּׁה שהיא עיקר של בית.
62 דָּבָר אַחֵר, מה שנאמר 'הָכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּהּ' זה לימוד מִקְרָא,
63 שהוא כהכנה ללימוד התורה. ומה שנאמר 'וְעִתְדָה בְּשָׁדָה לֶךְ' זה
64 לימוד מִשְׁנָה, שהוא כהכנה ללימוד הגמרא. 'וְאַחֵר' כל זאת 'וּבְנִית'
65 בִּיתָהּ' זה גְּמָרָא, לתת סבא להבין את טעמי המשנה וכמי ההלכה.
66 דָּבָר אַחֵר, מה שנאמר 'הָכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּהּ', זה לימוד מִקְרָא
67 ומִשְׁנָה, 'וְעִתְדָה בְּשָׁדָה לֶךְ' זה מִקְרָא שהיא גם הכנה אל הנרמז
68 בהמשך, 'אַחֵר וּבְנִית בִּיתָהּ' אלו מַעֲשִׂים מוֹכִיחִים שהם העיקר, ובכך
69 הלימוד מביא לידי מעשה שהם המעשים הטובים.
70 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי מוֹסִיף וְאוֹמֵר, ש'הָכֵן בַּחוּץ'
71 מְלֹאכְתָּהּ' זה כולל מִקְרָא וּמִשְׁנָה וְגִמְרָא שכולם הכנה לקיום
72 המצוות, ומה שנאמר 'וְעִתְדָה בְּשָׁדָה לֶךְ' אלו מַעֲשִׂים מוֹכִיחִים קיום
73 המצוות, וְאַחֵר כל אלו 'וּבְנִית בִּיתָהּ' דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר - ילמד את
74 חכמת התורה בעיון.
75 שנינו במשנה, 'וְאֵלּוּ שְׂאִינָן חֲזוֹרִין הַבּוֹנֶה בֵּית שָׁעַר כו' רבי יהודה
76 אומר אף הבונה בית על מכונו, ולא שינה בו כלום, אינו חוזר. תָּנָא
77 בברייתא, שֶׁאֵם הוֹסִיף בּוֹ בְּבִנְיָנוּ מִחדֵשׁ דְּיָמוֹם אַחֵד - שורת
78 אבנים אחת, חֲזוֹר כְּדִין בּוֹנֵה בֵּית, שהרי הוסיף בו דבר.
79 שנינו במשנה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵף הַבּוֹנֶה בֵּית לְבָנִים בְּשָׂרוֹן לֹא
80 הָיָה חֲזוֹר. תָּנָא בברייתא את טעמו של רבי אליעזר, שהוא מַפְנִי
81 שְׂמֻחָדָשִׁין אוֹתוֹ - שצריכים לחדש את בניינו פְּעָמִים בְּשָׁבוֹעַ -
82 פעמיים בשבע שנים, מפני שאינו מתקיים.
83 שנינו במשנה, 'וְאֵלּוּ שְׂאִינָן וְזִין מִמְּקוֹמָן בְּנֵה בֵּית חֹדֶשׁ וְחֲנֻכּוֹ וכו'.
84 נתבאר במשנה את דין אלו שאין יוצאים כלל ממקומן. ומבאר
85 הגמרא את מקור הדבר, תָּנּוּ רַבָּנָן, נאמר בתורה שהנושא 'אִשָּׁה'
86 חֹדֶשֶׁת' אינו יוצא בצבא למשך שנה. מבררת הבריתא, אִין לִי
87 לרבות ממשמעות הכתוב, אֵלּא דווקא נושא אִשָּׁה חֹדֶשֶׁת - בתולה.
88 אֲלִמְנָה, וְגִרּוּשָׁה מאיש אחר מִזֵּין שאם נושאם אינו יוצא בצבא,
89 תִּלְמוּד לומר 'אִשָּׁה' מִכָּל מָקוֹם, ותיבת 'אשה' כוללת גם אלמנה
90 וגרושה. שואלת הבריתא אֵם כֵּן, שמריבים גם אלמנה וגרושה, מַה
91 תִּלְמוּד לומר 'אִשָּׁה חֹדֶשֶׁת' - לשם מה הוסיפה התורה את תיבת
92 'חודשה'. ומבאר הבריתא, שתיבה זו באה ללמד שדווקא בְּמִי
93 שְׂחֹדֶשֶׁת לוֹ אֵף שאינה בתולה, ולפיכך יֵצֵא מְחֻזָּר גְּרוּשָׁתוֹ מפני
94 שְׂאִין היא חֹדֶשֶׁת לוֹ.
95 תָּנּוּ רַבָּנָן נאמר על הנושא אשה חודשה שלא יֵצֵא בְּצִבָּא למשך
96 שנה, יָכוֹל נדרוש מפסוק זה שְׂבָצָבָא למלחמה ממש הוא דִּלָּא
97 יֵצֵא, אֲבָל יצא מחוץ לביתו ויִסְפִּיק מִים וּמִזֵּין ויתקן הַדְּרָכִים כאלו
98 החוזרים מעורכי המלחמה. תִּלְמוּד לומר מה שנאמר בפרשה זו
99 'לֹא יַעֲבֹד עָלָיו לֵבֶל דָּבָר' גם לא לספק מים ומזון שהוא צורך
100 הצבא, ולפיכך אינו זו ממקומו. אם כן, יָכוֹל שְׂאִין מְרַבֵּה כמו כן אֵף
101 הַבּוֹנֶה בֵּית וְלֹא תִבְנוּ, נִמְעַ בְּרָם וְלֹא חִלּוּ, אִרַם אִשָּׁה לְוִי
102 לְקַחָהּ, שלא יזווג מקומם כלל. תִּלְמוּד לומר לא יַעֲבֹר 'עָלָיו' ויש
103 לדרוש מזה שְׂעָלָיו אִי אִתָּה מַעֲבִיר את דבר הצבא אֲבָל אִתָּה
104 מַעֲבִיר עַל אַחֲרִים והם הבונה בית והנושא אשה וכו', שואלת
105 הגמרא וְאַחֲרֵי דְבָתָּב בְּנוֹשָׁא אִשָּׁה 'לֹא יַעֲבֹר עָלָיו לֵבֶל דְּבָר' ללמד
106 שאינו יוצא כלל מביתו, אם כן 'לֹא יֵצֵא בְּצִבָּא' לְמַה לִּי, עונה
107 הגמרא, שפסוק זה נאמר כדי לַעֲבֹד עָלָיו הוֹצֵא בִשְׁנֵי רֵאשׁוֹנָה
108 בְּשְׁנֵי לֵאיוֹן.
109 מִשְׁנָה. 'וְיִסְפּוּ הַשּׁוֹמְרִים על דברי הכהן לְדָבָר אֵל הָעָם מִי האיש
110 הירא ורך הלבב' וכו'. ומבאר המשנה, ממה ירא אותו איש, רַבִּי
111 עֲקִיבָא אוֹמֵר, הִירָא וְרַךְ הַלֵּבב הוא בְּמִשְׁמַעְיָא, שְׂאִינוּ יָכוֹל מרוב
112 פחדו לַעֲמֹד עִם הַלּוֹחֲמִים בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, כשמתחברים

1 מֵת תוֹפֵס אֲרַבַּע אַמּוֹת לְטוֹמָא - מת מטמא את העומדים בארבע
2 אמותיו מדרבנן. וְתָנָא תוֹנָא - ויש להביא ראיה לדין זה מהמשנה,
3 הַצֵּד הַקָּבֵר - החצר אשר לפני מערות הקברים הַעוֹמֵד בְּתוֹכָהּ כיון
4 שיש היכר בינו ובין המת טָהוֹר, ואינו נטמא כדון נמצא בקרבת המת.
5 וְהוּא - מה שאינו נטמא כשעומד בחצר, רק בְּשִׂיחָה בָּת - בחצר,
6 אֲרַבַּע אַמּוֹת דְּבָרֵי בֵּית שְׂמָא, שלדעת בית שמאי, רק בגודל זה
7 החצר נחשבת לעצמה, אבל בפחות מארבע אמות, החצר בטילה
8 למערה, והרי הוא כעומד במערה. בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים, אֲרַבַּע
9 טַפְחִים הוא גודל החצר שהעומד בתוכה טהור.
10 ממשיכה הבריתא בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שלדעת בית הלל סגי
11 בארבעה טפחים, כְּשֶׁפְּתַחָהּ של חצר הקבר הוא מְלַמְעָלָה ויורדים
12 לה בקפיצה, אֲבָל אם פְּתַחָהּ של חצר הקבר הוא מִן הַצֵּד ויורדים
13 לה במדרגות, דְּבָרֵי הַלֵּל - אף בית הלל מודים, ששיעורה הוא
14 אֲרַבַּע אַמּוֹת ופחות מכך מטמא.
15 קודם שתבאר הראיה מהמשנה, הגמרא מבאר תחילה את תוכן
16 דברי הבריתא. מִקְשָׁה הגמרא, בְּלִפְי לִיָּא - לכאורה, דברי
17 הבריתא הפוכים, שהרי אֲרַבַּע, כשהפתח מִן הַצֵּד צריך להיות
18 טהור אף בפחות מארבע אמות, שהרי מִדִּירִיד וְנִפְסִי - יוצא מהחצר
19 דרך הפתח, ואילו כאשר הפתח הוא מְלַמְעָלָה כיון שצריך לטפס
20 בעת יציאתו אִי אִפְשָׁר דִּלָּא מֵאֲחִיל בידיו על חלל הפתח, ובהכרח
21 ששיעורה של החצר הוא ארבע אמות. לפיכך, מתקנת הגמרא,
22 אֵלּא, בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שמספיק שגודלה יהיה ארבעה טפחים,
23 כְּשֶׁפְּתַחָהּ מִן הַצֵּד ויכול לצאת מבלי להאחיל, אֲבָל פְּתַחָהּ
24 מְלַמְעָלָה כיון שבהכרח מאחיל ביציאתו, שיעורה הוא אֲרַבַּע אַמּוֹת
25 ורק בשיעור זה אינו מיטמא.
26 כעת מבאר הגמרא את הראיה מהמשנה, וְהִנֵּי מִיָּלִי - מבואר
27 מדברי המשנה, שהאופן שטהור הוא בְּהַצֵּד הַקָּבֵר והטעם,
28 דְּמִסְיָמָא מְחִיצָתָא - שהמחיצות מהוות היכר להבדילו מן המת,
29 אֲבָל - משמע, שִׁמְתָּ בְּעֵלְמָא שאין מחיצה המבדילה בינו לאדם.
30 תַּפְסִים ומטמא סביבותיו ארבע אמות.
31 שנינו במשנה, 'מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אִרְשׁ אִשָּׁה' אחד המאסר את
32 הבתולה כו', מבאר הגמרא את מקור הדינים. תָּנּוּ רַבָּנָן מה
33 שנאמר בפרשה 'אֲשֶׁר אִרְשׁ', פירושו, אֶחָד הַמָּאֲרִם אֶת הַבְּתוּלָה,
34 וְאַחֵר הַמָּאֲרִם אֶת הָאֲלֻמְנָה, וְאַחֵר שׁוֹמְרֵת יָבָם, וְאַפְּלִי מִשְׁנָה
35 אֲחִין וְיָמָת אַחֵר מִיָּהּ בְּמִלְחָמָה כיון שכל אחד יכול לייבמה כולן
36 חֲזוֹרִין, וממה שלא נאמר הלשון 'לֹא לְקַח' אלא 'וְלֹא לְקַחָהּ', אנו
37 מִמַּעֲטִים פָּרִט לְאֲלֻמְנָה לְכַוֵּן גְּדוּל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכַוֵּן הַדְּיוֹט,
38 מְמֻרָת וְנִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל, בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמִמּוֹר וּלְנִתֵּן שכל אלו
39 נישואיהן בעבירה ואינן חוזרים.
40 שואלת הגמרא לִיָּמָא מה שנתבאר שצריך למעט את כל אלו דִּלָּא
41 בְּרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, דָּאִי רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אין צריך מיעוט, שהרי הָא
42 אִמֵּר שהאמור בפרשה 'הִירָא וְרַךְ הַלֵּבב' אין הכוונה בפשוטו, אלא
43 וְהַתְּמִירָא מַעֲבִירֹת שְׂבִירָה שעליו לחזור, ומדוע צריך למעט את
44 אלו, אחר שעשה איסור בקידושיהן. מתרצת הגמרא, אֲפִילוּ לִיָּמָא
45 רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אִי אִפְשָׁר למעט בגלל האיסור, בְּרַבָּה שולדבריו
46 אין עבירה בקידושין, דְּאִמֵּר רַבָּה על כון המקדש את האסורה
47 שְׁלֵעוּלָם אֵינוּ תָּיִב על קידושיה עד שְׂבִיעוּל, כיון שבקדושין גרידא
48 אין איסור, מַה פְּעֵם - והמקור לכך הוא 'לֹא יָקַח' מוֹשֵׁם 'לֹא יַחֲלֹל'
49 - שהתורה נתנה טעם לאיסור הקידושין, מוֹשֵׁם חִילּוּל, מוֹשֵׁם הָכִי
50 אֵינוּ לֹקַח עַד שְׂבִיעוּל, מפני שאם לא בעל, לא חילל, לכן לומדים
51 שאין חזר עליהן מלא לקחה.
52 הגמרא מביאה, שניתן ללמוד מסדר הפסוקים דברים נוספים. תָּנּוּ
53 רַבָּנָן, ממה שהתחילה התורה בְּאִשְׁרָה בְּנֵה ואחר כך אֲשֶׁר נָמַע ואחר
54 כך אֲשֶׁר אִרְשׁ כאן לִימָדָה תוֹרָה דְּרַךְ אֶרֶץ - הנהגה הראויה, והיא
55 שְׂבִיבָה תחילה אֲדָם בֵּית, ואחר כך וְיָשַׁע בְּרָם, וְאַחֵר כֵּן יִשָּׂא
56 אִשָּׁה. וְאֵף שְׁלֵמָה אִמֵּר בְּחֻבְמָתוֹ "הָכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתָּהּ וְעִתְדָה

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מד עמוד א

רש"י

1 **מת תופס ארבע אמות לטובא.** חכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בארבע
2 אמותיו כדי שלא יגדלו אוכלי טהרות ליקרב לו ויהא סבור שלא האדיל ויש לחוש
3 שמא יפשוט ידו ויאהיל ולא אדעתיה ו**תנא** תנא. וכן תני תנא דידן במשנה ובשני
4 בינינו בבית המדרש בסדר טהרות (נחלת פט"ו מ"ח) : **הצר חקבר**, שלפני המערה, כדאמר
5 סדר בנין הקברות בבבא בתרא (נף קף טז) שעושין
6 מערות גדולות של שש על שש, וחופר בכתליה
7 סביב כוכין ארבות כמדת המת ותוחבו לתוכן,
8 והמערה מקורה בתקרה ובסי, ועושה גומא
9 רתבה בצד המערה ופוחת פי המערה לתוכן
10 הגומא וכתל המערה כמין פתח, ואתה גומא
11 היא וצר חקבר: העומר בתוכו טהור. כל מקום
12 שהוא עומד בה טהור, דכיון דמערה חלוקה
13 הימנה ומחציתה נפרת לא גזור רבנן במתים
14 שבתיה שיתפסו ד' אמות סביבותיה לצד
15 המערה, כדי גזור רבנן ארבע אמות כמות המערה
16 באורי, ובענין למעלה אצל גג המערה כדי
17 להרחיק את האדם מלהאדיל על השמא, אבל
18 כאן יש חכר: והוא שיש בה ארבע אמות. הוא
19 דחשיבא מקום לעצמה, אבל פחות מכאן בטלה
20 אצל המערה ולא חשיבא למיחוי מקום
21 לעצמה: וכו' ואמרי ארבעה טפחים. הוי מקום
22 חשוב בכל דוכתא: במה דברים אמורים. ב"ה
23 אמרו ליה: בשפתה של חצר למעלה. שאין לה
24 בניית מדרון במעלות מן הצד, אלא כשיורד
25 לה קופצין לה וכשעולין מתוכה מטפס ועולה.
26 ולקמן פריך אפכא מסתברא: כלפי לייא. כנגד
27 אפוא הפכת דבריה. לייא אפוא כדאמר בבבכות
28 (נף קף טז) כגני לייא, כדים שבורים לחיך חולכים.
29 אפכא מסתברא. מן הצד כשעשוי לחצר מדרון
30 לצאת דרך צדדים איכא למימר כיון דלא גזור
31 רבנן ארבע אמות במחצות נפרות סגי להאי
32 חצר בארבעה טפחים והעומד בה חרי זה טהור.
33 שאין לנו במה לטמא, דאינו צריך לטפס
34 ולעלות שישפוט וירועותיו ויאהיל ונקניי על
35 חלל הפתח. דכי נפיק מדרדי ונפיק, נעמט
36 ונמשך מן הפתח של מערה לצד פתח של
37 חצר ויוצא לו: מלמעלה אי אפשר דלא מאהיל.
38 כיון דאינו אלא ארבעה טפחים אי אפשר לו
39 לפרוש כנפיו ולטפס ולעלות אלא אם כן

מת תופס ארבע אמות לטובא. ו**תנא תנא:** **הצר חקבר** העומד בתוכה טהור, והוא שיהיו בה ארבע
אמות, דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: ארבעה
טפחים. במה דברים אמורים, שפתחה מלמעלה. אבל
פתחה מן הצד, דברי הכל ארבע אמות. כלפי לייא?
אדרבא, מן הצד מידרדי ונפיק. מלמעלה אי אפשר
לא מאהיל. אלא: במה דברים אמורים שפתחה מן
הצד, אבל פתחה מלמעלה, ארבע אמות. והני מילי,
הצר חקבר דמסיימא מחיצתא. אבל מת בעלמא,
תפיס: **מי האיש אשר ארש אשה:** תנו רבנן: **"אשר**
ארס" אחד המאמר את הבתולה, ואחד המאמר את
האלמנה, ואחד שומרת יבם. ואפילו חמשה אחין ומת
אחד מהם במלחמה, כולן חוזרין. **"לא לקח"** ולא
לקחה" **פרט** לאלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה
לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל
לממזר ולנתיני, לימא דלא בר' יוסי הגלילי, דאי ר'
יוסי הגלילי, הא אמר **"הירא ורד הלכב"** זה המתירא
מעבירות שבידו? אפילו תימא ר' יוסי הגלילי, בדרבה.
דאמר רבה: לעולם אינו חייב עד שיבעול, מה טעם
"לא יקח" משום **"לא יחלל"**, משום הכי אינו לוקה
עד שיבעול. תנו רבנן: **"אשר בנה"**, **"אשר נטע"**,
"אשר ארש". לימדה תורה דרך ארץ, שיבנה אדם
בית ויטע כרם, ואחר כך ישא אשה. ואף שלמה
אמר בביתו: **"הכן בחוץ מלאכתך"** ועתה בשדה
לך, אחר ובנית ביתך" **"הכן בחוץ מלאכתך"** זה בית,
"ועתה בשדה לך" זה כרם, אחר ובנית ביתך" זו
אשה. דבר אחר, **"הכן בחוץ מלאכתך"** זה מקרא,
"ועתה בשדה לך" זה משנה, אחר ובנית ביתך"

רש"י

מאדיל על חלל הפתח והני מילי כו'. השתא מהדר לפרשי סיעתיה מחקא. מדאיצטרך
למיחוי העומד לתוכו טהור, ש"מ תני מלי חצר חקבר דמסימא מחצתא דמערה לחודיה
ודחצר לחודיה ויש חכר בדבר, אבל מת בעלמא נמשל באורי מדרו בית הלל דתפיס
ארבע אמות, מדאיצטרך למיחוי העומד לתוכו טהור, דאי בעלמא לא גזור לקמה לי
לאשמיעין חקא דטהור ואפי' היא לו שומרת
יבם. שלא קדשה הוא אלא מוכח אחיו באה לו:
לקחה. מדלא כתיב לקח מעוטא הוא, למעוטי
לקיחת אסור: בדרבה. דאמר אין עברה בקדושין
עד שיבעול, שביא זרעו או את האשה לידי
חלול, וממזרת ונתינה אין עברה בקדושין, דלא
כתיב ביה לא יקח אלא לא יבא ולא תתחתן,
אבל אלמנה כתיב בה לא יקח וקיתה הני
קדושין. ואיצטרך דרבה, דלא תימא מקדושין
עבר ליה אסור ונתינה. מן הגבוענים דכתיב ביה
ותנם יהושע לחוטבי עצים (ויקנ"ט טז) וכן
משבעה אמות: ועתה בשדה לך. ונצבה בשדה
מלאכתך לך: גמרא. לתת סקרא להבין בטעמי
המשנה והלכה בדברי מ"א אם הוסיף בו ויטע
אחר. שיהיה של אבנים או בגבה או בעבי ות לא
הוי על מכונו וקרינא ביה חדש: שפחדשין אותו.
שאינו מתקנים בשבועי. בשמטה: אין לי אלא
חדשה. בתולה: אלמנה וגרושה. מאחר וישא
זה: יכול אם בנה בית חדש ולא חנכו יהא כזה
שיהא נקי מן הכלל. כגני. ויפסו השומרים. על
דבר בנה. בקשרי. כשמתקשרים לעמוד צופים
שלא יפרידום אויבים: לפיכך. שהירא ורד והירא
מעבירות. תלה התורה בנה ונטע וארס לחזור
בגללה. כדי שיתלה בכך החזון ולא תבטל
לומר מעבירות שבידו הוא זר וחוץ: ר' יוסי
אמר כו'. בגמרא מפרש במאי פליג ארבי יוסי
הגלילי: ובעקבו של עם. בסופו של עם
שעומדים שלא יחזרו אחוריים לאחריהם לנו:
מעמידן וקפין מלפניהם. בראשה של צד
המלחמה מעמידין בני אדם גבורים ממניין לך,
שאם יפול אחד מהם הנלחמים יעמידו
ויוקפיהו ויגבירו את אנשי העבא בדבריהם:
[ואמרי]. ואנשים אחרים מאחריהם: וכשילין
של ברזל בידיהם. לשמור שלא ינטו. וכשילין
כעין חצין שקורין וררשי:

שחולת

זה גמרא. דבר אחר: **"הכן בחוץ מלאכתך"** זה מקרא ומשנה, **"ועתה בשדה לך"** זה גמרא, **"אחר ובנית ביתך"** אלו מעשים
טובים. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: **"הכן בחוץ מלאכתך"** זה מקרא ומשנה וגמרא, **"ועתה בשדה לך"** אלו
מעשים טובים, אחר ובנית ביתך" דרש וקבל שכן: ואלו שאין חוזרין, הבונה בית שער כו': תנא, אם הוסיף בו ויטע
אחר, חוזר: ר' אליעזר אומר: אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר: תנא, מפני שמחדשין אותו פעמים בשבוע: ואלו
שאין זיון ממקומן, בנה בית חדש ונכנסו וכו': תנו רבנן **"אשה חדשה"** אין לי אלא אשה חדשה, אלמנה וגרושה, מניין? תלמוד
לומר: **"אשה"**, מפל מקום. אם כן, מה תלמוד לומר **"אשה חדשה"**? מי שחדשה לו, יצא מחזיר גרושתו שאין חדשה לו. תנו
רבנן: **"לא יצא בצבא"** יכול בצבא הוא דלא יצא, אבל יספיק מים ומוזן ויתמן הדרכים? תלמוד לומר: **"ולא יעבר עליו לכל**
דבר". יכול שאני מרבה אף הבונה בית ולא חנכו, נטע כרם ולא חללו, ארס אשה ולא לקחה? תלמוד לומר: **"עליו"**, עליו
אי אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים. ומאחר דפתח **"לא יעבור"**, **"לא יצא בצבא"** לקמה ליי? לעבור עליו בשני לאוין:
מתני' **"ויוספו השטרים לדבר אל העם"** ר' עקיבא אומר: **"הירא ורד הלכב"** כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה
ולראות חרב שלופה. ר' יוסי הגלילי אומר: **"הירא ורד הלכב"** זהו המתירא מן העבירות שבידו, לפיכך תלתה לו התורה את
כל אלו שיחזור בגללה. ר' יוסי אומר: אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל
לממזר ולנתיני חרי הוא הירא ורד הלכב. והיה ככלת השטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם ובעקבו של
עם, מעמידין וקפין לפניהם, ואחרים מאחוריהם, וכשילין של ברזל בידיהן, וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו.

שחולת

סוטה. פרק שמיני - משוח מלחמה דף מד עמוד ב

רש"י

שתחילת ניסה נפילה בגמ' פריך אפאק מבאי ליה, שהניסה היא תחלת הנפילה בראשית דחורין מן המערכה ויש שאין זין ממקומן במלחמות הרשות אבל במלחמות מצוה כגון בבוש ארץ ישראל בימי יהושע הכל יוצאין רבי יהודה אוסר בו, מפרש בגמרא: **גמ'** עברה דרבנן לר"י הגלילי אפי' עבר על דברי סופרים חזון, ולרבי יוסי עד שיעבור

על דבר תורה דומיא דאלמנה לכתן גדול, וכגון שנשא דאיא אסור: כן בין תפלה לתפלה בין הנתת תפלין של יד לתפלין של ראש: כה ספר: עברה היא כידון, אם לא חזר וברך, דהכי אמרי במענות (ו' טו) סח מברך שמים לא סח מברך אתה: וינס שותתין על ברכיו, מי רגלים מחמת יראתה: מפני שתחלת נפילה ניסה מפני ליה תחלת משמע הגרמת הדבר, והכי איבעי ליה למימר כשהן נסין זו היא תחלת הגרמת הנפילה, ובניסה לא שייך למימר תחלה היא ממש קא ערקו: רשות דרבנן זו היא מצוה דר' יהודה, ובאותה מלחמה שאמרו חכמים שהיא רשות ואין חתן יוצא לה אמר נמי ר' יהודה דאין חתן יוצא לה, אלא שרבי יהודה קורא אותה מצוה, ונפקא מנה לפסדו משאך מצות בעדו עסוק בה כדמפרש רבא ואזיל: מצוה דרבנן דאמרו בה הכל יוצאין אמר נמי ר' יהודה הכל יוצאין אלא דקרי לה חובה, ולא מדי אשמעינן בהא אלא קלה משום מצוה ורשות נקטו פלוגמיה, אלא משום דקרי רבנן להא רשות די להם אם קראו את זו מצוה ואפלו היא חובה, שהרי אין דבר אלא להעלותם מעלה אחת ולומר אבל בזה הכל יוצאין, וגבי רשות דים לקרות את שלמעלה ממנה מצוה, ורבי יהודה דקרי לקמיתא מצוה לאשמעינן דהעוסק בה פסור מן המצוה, והצריך להעלות את זו מעלה אחת לומר אבל בזה הכל יוצאין הלכך מלחמה חובה כדאיתא: אמר רבא בו, מלחמה דרבי יוחנן מפרש ואזיל, וקאמר דהא דאמר רבי יוחנן דאפילו רבנן ורבי יהודה באחת המלחמות בקריאת השם, נפקא לן מניה לענין עוסק

שתחילת ניסה, נפילה. שנאמר: "נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם" ולחלן הוא אומר: "וינסו אנשי ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים" וגו'. במה דברים אמורים, במלחמות הרשות, אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים, במלחמות מצוה, אבל במלחמות חובה הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה: **גמ'** מאי איכא בין ר' יוסי לר' יוסי הגלילי? איכא ביניהו, עברה דרבנן. כמאן אולא, הא דתניא: שח בין תפילה לתפילה, עברה היא כידון, וחזור עליה מעורכי המלחמה. כמאן, בר' יוסי הגלילי. מאן תנא להא דתנו רבנן: שמע קול קרנות והרתיע, הנפת תריסין והרתיע, צחצוח חרבות וימים שותתין לו על ברכיו, חזור. כמאן? לימא ר' עקיבא היא ולא ר' יוסי הגלילי? בהא אפילו ר' יוסי הגלילי מודה, משום דכתיב: "ולא ימס את לבב אחיו בלבו". "והיה ככלת השמרים בו": האי מפני שתחילת ניסה מפני שתחילת נפילה ניסה, מפני שתחילת נפילה ניסה: "במה דברים אמורים במלחמות הרשות" בו: אמר ר' יוחנן: רשות דרבנן, זו היא מצוה דרבי יהודה, מצוה דרבנן, זו היא חובה דרבי יהודה. אמר רבא: מלחמות יהושע לכבש, דברי הכל חובה. מלחמות בית דוד לרווחה, דברי הכל רשות. כי פליגי, למעוטי גוים ולא לית עלייהו, מר, קרי לה מצוה, ומר, קרי רשות. נפקא מינה, לעוסק במצוה שפטור מן המצוה:

הדרן עלך משוח מלחמה

עגלה ערופה, כלשון הקודש: שנאמר: "כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניו ושפטיו". שלשה מבית דין הגדול שבידו שלום היו יוצאין. ר' יהודה אומר: חמשה שנאמר "זקניו" שנים "ושפטיו" שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד. נמצא טמון בגל, או תלוי באילן, או צף על פני המים, לא היו עורפין. שנאמר: "באדמה" ולא טמון בגל, "נפל" ולא תלוי באילן, "בשדה" ולא צף על פני המים. נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה גוים, או לעיר שאין בה בית דין לא היו עורפין. אין מודרין אלא לעיר שיש בה בית דין: **גמ'** מאי קאמר? אמר ר' אבהו, הכי קאמר: שנאמר: "וענו ואמרו" ולחלן הוא אומר "וענו הלויים ואמרו" וגו'. מה "ענייה" האמורה לחלן כלשון הקודש, אף כאן כלשון הקודש. וסדר עגלה ערופה ביצד: "כי ימצא חלל באדמה... ויצאו זקניו ושפטיו" שלשה מבית דין הגדול שבידו שלום היו יוצאין: ר' יהודה אומר חמשה וכו': תנו רבנן: "ויצאו זקניו ושפטיו". "זקניו" שנים, "ושפטיו" שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן חמשה, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר: "זקניו" שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן שלשה. ור' שמעון נמי, הא כתיב "ושפטיו"? ההוא מיביעי ליה למיחדין שבשפטיו. ור' יהודה מ"זקני" נפקא. ור' שמעון, אי כתב רחמנא "זקני" תהא אמינא אפילו זקני השוק, כתב רחמנא "זקניו". ואי כתב רחמנא "זקניו" תהא אמינא אפילו סנהדרין קטנה, כתב רחמנא "ושפטיו", למיחדין שבשפטיו. ור' יהודה, גמ' "זקני" "זקני" מ"זקני העדה". מה לחלן מיחדין שבשפטיו, אף כאן מיחדין שבשפטיו. אי גמ' להגמיה לכולה מילתא מהתם, "זקניו ושפטיו" למה ליה? אלא וי"ו "ושפטיו" למינא ור' שמעון וי"ו

רש"י

במצוה דלמר חובה ולמר רשות, ופריש לן נמי רבא בהי מניהו איפליג: מלחמות יהושע דלכבש. בהא ליכא למאן דקרי רשות, דאפלו חובה נמי איתא והעוסק בה פסור מן המצוה, ורבנן הוא דלא אכפת להו לקרותה חובה דדין לקרותה מצוה אצל הרשות שרבי אין אנו צריכין אלא למצוא בה מעלה אחת, ומצוה לגבי רשות מעלה היא ומלחמת בית דוד. שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל ובשאר סביבותיה להעלות לו מנחה ומס עובד: דברי הכל רשות. ואפלו רבי יהודה להא לאו מצוה קרי לה, והעוסק בה אינו פסור מן המצוה: כי פליגי. ר' יהודה ורבנן במצוה ורשות דלמר פסור מן המצוה ולמר חוב, במלחמה שהיא למעוטי עובדי בוכבים ולא ליתו עליה:

הדרן עלך משוח מלחמה

מתני' עגלה ערופה כלשון הקדש. נאמרת. מה שהקנים אומרים דינו לא שפכו והתנגסו אומרים כפר לעמך ישראל, כלשון הקדש הוזקקו מן התורה לאמרה: שנאמר כי ימצא חלל, ובגמרא פריך דיכוי עליה מהכא: הוי יוצאין. ובאין שם ומודרין מן החלל לצד העירות שסביבותיו לידע איזו קרובה: בגל, גל של אבנים: נמצא סמוך לספר בו, מפרש טעמא בגמ'. **גמ'** מאי קאמר. דיכוי עליה לשון הקדש מהכא: ואין ב"ד שקול. אין עושין ב"ד שקול וכול לחלק שוה בשוה, אלא שיהא הרוב לצד אחד לקם אתרי רבים להשות (שמות טו): למיחדין. והן דלשבת הגדול: מוקני וקניו. מדימוי למיכתב זקני וכתב זקניו, מיחדין שבזקניו: זקני השוק, אינן שאין סנהדרין: שופטיו. וקנים שהם שופטים את ישראל. מוקני העדה. דסמיכת פה העלם דבר, ואיתר לה שופטין להביא עוד שנים: למינה לבלה מלחמה מהתם. דהא רבי יהודה הוה נמי ממשח קאמרי, וליף לה משראי בב"ק דסנהדרין: אלא וי"ו ושופטיו למינא. כלומר לא גמיר גושי ואיצטרך שופטין לסנהדרין בריש

ביאורים למסכת סוטה דף מד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מצוה היא לעוסק במצוה שפסוק מן המצוה - לענין ההלכה
שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, שלדברי רבי יהודה שמלחמה זו
נקראת 'מצוה' העוסק בה פטור ממצוה אחרת, ולתנא קמא
שמלחמה זו נקראת 'רשות' העוסק בה חייב במצוה אחרת.

הדרן עלך משוח מלחמה

עגלה ערופה פרק תשיעי

פרק זה עוסק בפרשת עגלה ערופה. פרשה זו נאמרה, שכשימצא
חלל בארץ ישראל, ולא נודע מי הרגו, צוותה התורה שילכו לשם
זקנים מבית דין הגדול, וימדדו ממנו לכל סביבותיו איזו עיר קרובה
לו, וזקני אותה העיר מביאים עגלה, ומורידים אותה בנחל איתן,
ועורפים אותה שם, וכל זקני העיר ההיא רוחצים את ידיהם במקום
ערופתה, והזקנים אומרים בלשון הקודש 'דינו לא שפכו את הדם
הזה ועינינו לא ראו', והכתבים אומרים 'כפר לעמך ישראל אשר
פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל'.

משנה. עגלה ערופה - האמירות שבפרשת עגלה ערופה, ששנינו
לעיל שנאמרת דווקא בלשון הקודש, מניין, שנאמר 'כי ימצא חלל
בארץ' ולא נודע מי הכהו. 'ויצאו וקנינו ושופטיו' למדוד מה היא
העיר הקרובה אל החלל, וכמה דיינים הם, שלשה, ואלו השלשה
מבית דין הגדול שבידושלים היושב בלשכת הגזית היו יוצאין. רבי
יהודה אומר, חמשה דיינים הם, שנאמר 'וקנינו' שמשמעו שנים
שהוא מיעוט רבים, 'שופטיו' שמשמעו שנים הרי יש כאן ארבעה,
ואין בית דין שמשפרו שקול, לכך מוסיפין עליהן עוד אחד והרי
כאן חמשה.

נמצא ההרוג טמון בגל אבנים, או תלוי באילן, או צף על פני
המים, לא היו עורפין עגלה עליו, שנאמר 'כי ימצא חלל בארץ'
ולא טמון בגל, 'נופל' ולא תלוי באילן, 'בשדה' ולא צף על פני
המים.

נמצא ההרוג טמון לפרס - עיר שהיא בגבול ישראל סמוך לנכרים,
או לעיר שרובה עובדי כוכבים, או לעיר שאין בה בית דין, לא
היו עורפין ומודדין. אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין.
גמרא. שואלת הגמרא על החלק הראשון של המשנה, מאי קאמר
- כיצד למד התנא ממה שנאמר 'כי ימצא חלל באדמה' שעגלה
ערופה נאמרת בלשון הקודש. אמר רבי אבהו, לא ממקרא זה למד
זאת התנא, אלא ממקום אחר, ושני דברים נאמרו בחלק זה של
המשנה, והתנא קאמר, תחילה אמר, מנין שבלשון הקודש,
שנאמר כאן בעגלה ערופה 'וענו וקנינו ואמרו וגו'', ויש ללמוד גורא שזה,
וקלות הוא אומר 'וענו תלויים ואמרו וגו'', ויש ללמוד גורא שזה,
מה ענינה האמירה תלון בברכות וקלות היא דווקא בלשון
הקודש, אף הענינה האמירה כאן היא דווקא בלשון הקודש. ואחר
כך אמר דין אחר, וסדר עגלה ערופה ביצד נעשית, נאמר 'כי
ימצא חלל בארץ' ויצאו וקנינו ושופטיו, שלשה דיינים מבית
דין הגדול שבידושלים היו יוצאין למדוד.

שנינו במשנה, שלשה מבית דין הגדול, רבי יהודה אומר חמשה
וכו'. מביאה הגמרא ברייתא המבארת את המחלוקת במשנה, תנו
רבנן, נאמר 'ויצאו וקנינו ושופטיו', 'וקנינו' הרי הם שנים,
'שופטיו' הרי הם עוד שנים, הרי כאן ארבעה, ואין בית דין
שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן חמשה, דברי רבי
יהודה. רבי שמעון אומר 'וקנינו' הרי הם שנים, ואין בית דין
שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן שלשה.

שואלת הגמרא, ורבי שמעון נמי מדוע אינו דורש כרבי יהודה הא
בתיב גם 'שופטיו', משיבה הגמרא, ההוא 'שופטיו' לא נכתב
לצורך מנין הדיינים, אלא מפי' ליה ללמוד ממנו למיחותין
שבשופטיו - שאותם זקנים האמורים יהיו מבית דין הגדול
שבלשכת הגזית.

שואלת הגמרא, ורבי יהודה שדורש מ'שופטיו' להצריך עוד שני

יזה מפני שתחלת ניסה נפילה - שהנפילה נגרמת על ידי ניסת
הלוחמים, שנאמר בדברי המבשר במלחמת פלישתים וישראל 'נס
ישראל לפני פלשתים ונס מבשר גדולה היתה בעם', הרי
שהמגיפה והנפילה, נגרמו על ידי מנסתם תחילה. עוד ראיה מביאה
המשנה ולהלן הוא אומר, 'וינוסו [אנשי] ישראל מפני פלשתים
ויפלו חללים וגו'' הרי שמאחר שנסו מפניהם, נפלו בקרב לפניהם.
מסיימת המשנה, כמה דברים אמורים שיש החוזרים מהמלחמה ויש
שאינן יוצאים למלחמה כלל, במלחמות הרשות, אבל במלחמות
מצוה כמלחמת יהושע בכיבוש הארץ, הכל יוצאין להילחם, אפילו
התן מחרו - מחופתו וכלה מחופתה. אמר רבי יהודה, כמה
דברים אמורים שאין יוצאים כולם, במלחמות מצוה אבל
במלחמות חובה הכל יוצאין, אפילו התן מחרו וכלה מחופתה.
גמרא. שואלת הגמרא, מאי איכא בין רבי יוסי לרבי יוסי הגלילי,
הרי לדברי שניהם היראה היא מעבירות. מתרצת הגמרא, איכא
ביןיהו אם עבר על עבירה דרבנן, לרבי יוסי הגלילי חזר, ולרבי
יוסי אינו חזר אלא על עבירה דאורייתא, כמו כהן גדול שנשא
אלמנה.

מוסיפה הגמרא, כמה אולא הא דתניא בענין חזרת עורכי
המלחמה, שאם שח - סיפר בין תפילה - הנחת תפילין של יד
לתפילה - להנחת תפילין של ראש עבירה היא פירו אם לא בירך
שוב על של ראש, וחזר עליה מעורכי המלחמה. אומרת הגמרא
כמה בהכרח שברייאת זו היא כרבי יוסי הגלילי שחזר אף על
עבירות דרבנן, כגון ברכות.

מבררת הגמרא, מאן תנא להא דתנו רבנן בחזרה מעורכי
המלחמה שאם שמע קול קרנות בעת המלחמה וחרתיע ונפחד
מאד, וכן אם שמע הנפת תריסין וחרתיע, או שמע צחצוח קרבות
ומים שותתין לו על כרבי מוחמת יראתו, חזר מעורכי המלחמה.
ומבררת הגמרא כמה סוברת ברייתא זו, לימא רבי עקיבא היא
שלבדבריו חוזרים מוחמת יראתו, ולא רבי יוסי הגלילי שלדבריו
יכולים לחזור רק מפני פחד עבירות, ולא מעצם המלחמה. דוחה
הגמרא, כמה - בפחד גדול כזה אפילו רבי יוסי הגלילי מודה
שחזר גם משום זה, משום דכתיב 'ולא ימס את לבב אחיו
בלקבו' וכשמפחד כך, מרתיע גם את האחרים הואיל ופחדו ניכר.

שנינו במשנה 'היה ככלות השופרים' בו שתחילת ניסה נפילה.
שואלת הגמרא על לשון המשנה, הא מפני שתחילת ניסה נפילה
- וכי הגורם לניסה היא הנפילה, ומדוע נקטה המשנה לשון זו, הרי
מפני שתחילת ניסה נפילה היא לכתוב, שהרי הגורם
לנפילה היא הניסה. מתרצת הגמרא איכא בדברי המשנה מפני
שתחילת נפילה ניסה - הגורם לנפילה היא הניסה.

שנינו במשנה, כמה דברים אמורים במלחמות הרשות בו' אמר
רבי יהודה כמה דברים אמורים במלחמות מצוה וכו'. מבארת
הגמרא את דבריהם ומחלוקתם. אמר רבי יוחנן, 'מלחמת רשות'
דרבנן - מה שרבנן מכנים רשות, זו היא 'מלחמת מצוה' דרבי
יהודה - היא אותה המלחמה שכונתה אצל רבי יהודה 'מצוה' ואין
כולם יוצאים עליה. כמו כן, 'מלחמת מצוה' דרבנן מה שכונה
בדברי רבנן מלחמת מצוה, זו היא 'מלחמת חובה' דרבי יהודה -

היא מלחמת החובה שעליה דיבר רבי יהודה, והכל יוצאין עליה.
מבאר רבא את מחלוקתם, מלחמות יהושע שהיו כדי
לכבוש את ארץ ישראל על פי הדיבור דברי הכל חובה ויוצאים
כולם. ואילו מלחמות בית דוד שהיו לרווחה להרחיב את גבול
ישראל ולטול מס מהגויים, דברי הכל נידונית במלחמת רשות. כי
פליגי רבנן ורבי יהודה, במלחמה שמטרתה למעוטי עובדי כוכבים
- להחליש את כוחם של הגויים ולא לית' עליהו - כדי שלא יהיה
בהם כח להילחם ביהודים. ובוזה, מר - רבי יהודה, קרי לה מצוה,
ומר - תנא קמא, קרי למלחמה זו מלחמת רשות, ולכולי עלמא אין
כולם יוצאים למלחמה זו, והנפקא מינה אם היא נקראת רשות או

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וארבעה לעומר עמוד ב

הגמרא, רבי יהודה מיוחדין שבזקניך, גְּמֵר בגזרה שוה זְקֵנִי זְקֵנִי 17
 מ'זְקֵנִי הַעֲדָה' האמור בסמיכה על פר העלם דבר של צבור, מָה 18
 זְקֵנִי האמור לְהֵלֵךְ בפר העלם דבר, הם מְיֻחָדִין שְׁבָעָה, כפי 19
 שנאמר זְקֵנִי העדה, אָף כָּאן במדידת עגלה ערופה צריך שיהיו 20
 מְיֻחָדִין שְׁבָעָה שהם מסנהדרין גדולה, ו'משופטין' למד שצריך 21
 עוד שנים. מקשה הגמרא, אִי גְמֵר רבי יהודה גזרה שוה מפר העלם 22
 דבר, לְגִמְרָה לְבֹלָה מִלְתָּא מְהֵרָה – נלמד בגזרה שוה זו את כל 23
 דין הדיינים, וגם שצריך חמישה, ואם כן, זְקֵנִי זְקֵנִי שְׁבָעָה שכתבה 24
 תורה בעגלה ערופה לָמָּה לִי לכתבם כלל. 25
 חזרת בה הגמרא, אֵלָּא לעולם לא נאמרה גזרה שוה זו של זְקֵנִי 26
 זְקֵנִי, ולדברי הכל יש צורך בשתי דרשות, ללמדנו שצריך שיהיו 27
 מסנהדרין, ושצריך שיהיו מסנהדרין גדולה, וטעמו של רבי יהודה 28
 שמרבה עוד שני דיינים אינו מ'שופטין' כפי שסברנו, שהרי הוא 29
 נצרך לסנהדרין גדולה, אלא וי"ו של 'שופטין' באה לְמִנְיָנָא 30
 להביא עוד שנים, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שאינו מרבה עוד דיינים, הוא כי 31

דיינים, מנין ילמד שצריכים הדיינים להיות מבית הגדול, משיבה 1
 הגמרא, מ'זְקֵנִי זְקֵנִי זְקֵנִי נִפְקָא – ממנה שהיתה יכולה התורה לכתוב 2
 זְקֵנִי, וכתבה זְקֵנִי, הרי כ"ף זו מיותרת לדרוש ממנה למיוחדין 3
 שבזקניך. 4
 אומרת הגמרא, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שדרש דין מיוחדין מ'שופטין', ולא מן 5
 הכ"ף של זְקֵנִי, ולכן אינו דורש מ'שופטין' להצריך עוד שני 6
 דיינים, סבר שמן הכ"ף של זְקֵנִי לבדה עדיין אין ללמוד דין 7
 מיוחדין, כי אִי כָתֹב רַחֲמָנָא זְקֵנִי ללא הכ"ף, הִנֵּה אֲמִינָא 8
 שלמדידת העיר כשרים אֲפִילוּ זְקֵנִי הַשּׁוֹק שאינם סנהדרין, כָּתֹב 9
 רַחֲמָנָא זְקֵנִי עִם כ"ף ללמדנו שצריך שיהיו מן הסנהדרין, וְאִי כָתֹב 10
 רַחֲמָנָא זְקֵנִי, ולא היה נכתב גם 'שופטין', הִנֵּה אֲמִינָא שלמדידת 11
 העיר כשרים אֲפִילוּ סִנְהֶדְרִי כְּמֵנָה שיש בכל עיר ועיר, כָּתֹב 12
 רַחֲמָנָא גַם 'שופטין' לְמִיּוּחָדִין שְׁבָעָה שְׁבָעָה – שצריך לכך דיינים 13
 מסנהדרין גדולה היושבת בירושלים בלשכת הגזית. 14
 שואלת הגמרא, וְרַבִּי יְהוֹדָה, הרי ודאי מ'זְקֵנִי זְקֵנִי צריך ללמוד 15
 מזה למעט זְקֵנִי הַשּׁוֹק, ואם כן מנין ילמד למיוחדין שבזקניך, משיבה 16

המשך ביאור למס' שבת ליום שישי עמ' ב

או לשרת את המלך. 39
 הגמרא מביאה ברייתא בענייני טבע העולם: תָּנוּ רַבָּנֵי, ישנם 40
 שְׁלֹשָׁה בעלי חיים שכל זֶמֶן שְׁמֹקְוִין מוסיפין בְּבוֹרָה ואינם כשאר 41
 בעלי חיים שנחלשים, וְאֵלֵּי הֵן, דָּג וְנֶחֱשׁ וְחֹזֵר. 42
 שנינו במשנה: המוציא שֶׁמֶן, שיעורו כְּדִי לְסוֹךְ בו אֶבֶר קָטָן. הגמרא 43
 מבארת מהו אבר קטן: אֶבֶר דְּבִי דְּבִי יָנֵאי – אמרו בבית מדרשו של 44
 רבי ינאי, שיעור השֶׁמֶן הוא כְּדִי לְסוֹךְ בו אֶבֶר קָטָן שֶׁל קָטָן בֶּן יוֹמוֹ 45
 – אחד מפרקי אצבע קטנה של תינוק שגדול באותו יום. מקשה 46
 הגמרא: מִיֵּינֵי – הקשו בני הישיבה על דברי דבי רבי ינאי, שנינו 47
 בברייתא, המוציא שֶׁמֶן שיעורו כְּדִי לְסוֹךְ בו אֶבֶר קָטָן וְקָטָן בֶּן יוֹמוֹ. 48
 מֵאֵי מַה הֵיא כוונת הברייתא, לֹא – האם אין כוונתה שהשיעור 49
 הוא שיהא בו כדי לסוך אֶבֶר קָטָן דְּגִדּוֹל – של אדם גדול, וְאֶבֶר דְּגִדּוֹל 50
 שֶׁל קָטָן בֶּן יוֹמוֹ – או אבר גדול של תינוק בן יומו, וכוונת הברייתא 51
 לבאר שהתיבה 'קטן' ששנינו במשנה מתייחסת או על האבר, 52
 והיינו אבר קטן של אדם גדול, או על האדם, והיינו אבר גדול של 53
 אדם קטן, ולא כמו שאמרו בבית מדרשו של רבי ינאי שהשיעור 54
 הוא כדי לסוך בו אבר קטן של תינוק בן יומו. מתרצת הגמרא: 55
 אֶבֶר דְּבִי דְּבִי יָנֵאי – יכולים להשיב לך בני בית מדרשו של רבי 56
 ינאי, לֹא זֶה הֵיא כוונת הברייתא, אלא כְּבִי קָאָמֵר – כך כוונת 57
 הברייתא לומר, המוציא שֶׁמֶן, שיעורו כְּדִי לְסוֹךְ אֶבֶר קָטָן שֶׁל קָטָן 58
 בֶּן יוֹמוֹ, וכוונת הברייתא לבאר שהתיבה 'קטן' ששנינו במשנה 59
 מתייחסת גם על האבר וגם על האדם, והיינו שהשיעור הוא כדי 60
 לסוך אבר קטן של אדם קטן, וכמו שאמרו בבית מדרשו של רבי 61
 ינאי. 62
 הגמרא שואלת האם ניתן לומר שדברי דבי רבי ינאי שנויים 63
 במחלוקת תנאים: לִיָּמָא כְּתִנָּאי – האם נאמר שדבר זה תלוי 64
 במחלוקת תנאים, ששנינו בברייתא, המוציא שֶׁמֶן שיעורו כְּדִי 65
 לְסוֹךְ בו אֶבֶר קָטָן וְקָטָן בֶּן יוֹמוֹ, דְּבִי דְּבִי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֶעָזָר, רַבִּי נְתָן 66
 אֲמִיר, שיעורו כְּדִי לְסוֹךְ בו אֶבֶר קָטָן. מֵאֵי לֹא הָיָא קְמִיפְלָג – האם 67
 לא בזה נחלקו, דְּבִי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֶעָזָר קָבַר שהשיעור הוא כדי 68
 לסוך בו אֶבֶר קָטָן שֶׁל תִּינוֹק קָטָן בֶּן יוֹמוֹ, וְרַבִּי נְתָן קָבַר שהשיעור 69
 הוא כדי לסוך בו אֶבֶר קָטָן דְּגִדּוֹל – של אדם גדול, או אֶבֶר דְּגִדּוֹל 70
 דְּקָטָן – של תינוק קטן, אֲמֵל אִם יֵשׁ רַק כְּדִי לְסוֹךְ אֶבֶר קָטָן שֶׁל 71
 קָטָן בֶּן יוֹמוֹ, לֹא – אין חייבים על הוצאתו. 72
 דוחה הגמרא: לֹא – אין להוכיח מהברייתא שנחלקו תנאים בדבר 73
 זה, ואפשר לומר דְּבִי דְּבִי עֲלָמָא – שלדברי הכל המוציא שמן שיש 74
 בו רק כדי לסוך אֶבֶר קָטָן דְּקָטָן בֶּן יוֹמוֹ, לֹא – אינו חייב על 75
 הוצאתו. 76

צר. עוד שאל רבי זירא: מדוע חתיכת עץ גדולה המשמשת 1
 לשיבה נקראת בּוֹתָא. השיב רבי יהודה: מלשון בּוֹתָא וְתִיב – כפה 2
 אותו ושב עליו. עוד שאל רבי זירא: מדוע לִבְנִים נקראות לִבְנֵי. 3
 השיב רבי יהודה: מלשון לִבְנֵי בְנֵי – לבני בנים, שבנין מלבנים 4
 מתקיים לדורות רבים. עוד שאל רבי זירא: מדוע גדר העשויה 5
 מקוצים או לולבים נקראת הוֹצָא. השיב רבי יהודה: מלשון חֲצִיצָה, 6
 שגדר קוצים אינה דבר המתקיים אלא חציצה ארעית. עוד שאל 7
 רבי זירא: מדוע הדלי ששואבים בו מים מהנהר נקרא חֲצִיצָא. השיב 8
 רבי יהודה: כִּיּוֹן שְׁחֹצֵב עֲמוּ מִים מִן הַנָּהָר. עוד שאל רבי זירא: מדוע 9
 כלי חרס קטן נקרא בּוֹתָא. השיב רבי יהודה: מלשון בּוֹתָא, היינו, דבר 10
 מועט וקל כזה. עוד שאל רבי זירא: מדוע בד של חרס שמרקים 11
 עמו לפני הכלה נקרא שוֹמֵיטָא. השיב רבי יהודה: מלשון שְׁמִיטָא – 12
 שטות, שהמרקד עמו נראה כשטות. עוד שאל רבי זירא: מדוע 13
 ספל גדול שרוחצים ממנו ידיים ורגלים נקרא מְשִׁיבָלָא. השיב רבי 14
 יהודה: מלשון מְשִׁיבָלָא בּוֹתָא – רוחץ את כולם. עוד שאל רבי זירא: 15
 מדוע ספל קטן נאחז המשמש לרחיצה נקרא מְשִׁיבָלָא. השיב רבי 16
 יהודה: מלשון מְשִׁיבָלָא בּוֹתָא – רוחץ את הכלה, משום שכלי זה 17
 מיוחד לרחיצה לכלה ולאנשים חשובים בלבד. עוד שאל רבי 18
 זירא: מדוע נקראת מדוכה אֲפִיטָא. השיב רבי יהודה: מלשון 19
 חֲסִיטָא – חסרה, שחסר בה מה שנחקק ממנה מבפנים. עוד שאל 20
 רבי זירא: מדוע העלי שכותשים עמו במכתשת נקרא בּוֹתָא. השיב 21
 רבי יהודה: מלשון בּוֹתָא וְאֶבֶר – בא ובה במאכל שבמכתשת. עוד 22
 שאל רבי זירא: מדוע נקרא החלוק העליון לְבֹשָׁה. השיב רבי 23
 יהודה: מלשון לֹא בּוֹשָׁה, היינו, שמונע הבושה, מפני שמכסה כל 24
 החלוקים התחתונים הקרויים. עוד שאל רבי זירא: מדוע נקרא 25
 המעיל העליון גְּלִיטָא. השיב רבי יהודה: מפני שהלבוש נִגְעָה בו 26
 בְּגָלָם, שנראה כאילו אין לו חיתוך איברים. עוד שאל רבי זירא: 27
 מדוע נקרא מעיל עליון נאה גּוֹלְתָא. השיב רבי יהודה: מלשון גְּלִי 28
 וְאִתִּיב – גלה ואשב, שהלבוש מגביה את שוליו ומגלה את עצמו 29
 כשהוא מתיישב, כדי שלא יתלכלך ולא ישתפשף המעיל בקרקע. 30
 עוד שאל רבי זירא: מדוע נקראת מיטה פּוֹרְיָא. השיב רבי יהודה: 31
 מפני שפּוֹרְיָא וְרַבִּין עֲלִיָּה. עוד שאל רבי זירא: מדוע בור שיבוש 32
 ממימי נקרא בּוֹר זִינְקָא. השיב רבי יהודה: מלשון בּוֹר זֶה נָקִי ממימיו. 33
 עוד שאל רבי זירא: מדוע הוטרד שתלמידי חכמים מתעטפים בו 34
 נקרא סוֹדְרָא. השיב רבי יהודה: מלשון סוֹד ה' לְרַאֲיוֹ, כיון שבגד זה 35
 מיוחד לתלמידי חכמים שנגלה להם סוד ה'. עוד שאל רבי זירא: 36
 מדוע נקרא ארמון של מלכים אֲפִדְנָא. השיב רבי יהודה: מלשון 37
 אֲפִיטָא דִּין – אל פתח זה, דהיינו שלפתח זה כולם באים למשפט 38

ירמיה פרק לד יט-כב

יט שְׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַם הַפָּרָסִים וְתַפְתָּהִים וְכָל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בְּתָרֵי הָעֵגֹל: כ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהִיתָה נִבְלָתָם לְמֵאֹכֶל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֶמַת הָאָרֶץ: כא וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ כָּל הָעָלָם מֵעַלֵיכֶם: כב הֲנִי מִצֹּה נֹאסֵיָהוּ וְהַשְׁבֹּתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמוּ עָלֶיהָ וּלְכַדּוּהָ וְשָׂרְפָהּ בָּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאִין יָשָׁב:

ירמיה פרק לה א-ט

א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בְּיָמֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר: ב הַלֹּדֶף אֶל־בֵּית הָרֶכָבִים וּדְבַרְתָּ אוֹתָם וְהִבְאֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־אֶחָת הַלְשָׁכוֹת וְהִשְׁקִית אוֹתָם יַיִן: ג וְאָקַח אֶת־יֹאזָנָיָה בֶן־יִרְמְיָהוּ בֶן־חֲבֻצְנִיָּה וְאֶת־אָחָיו וְאֶת־כָּל־בָּנָיו וְאֶת כָּל־בֵּית הָרֶכָבִים: ד וְאָבָא אוֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־לִשְׁפַת בְּנֵי חָנָן בֶּן־יִגְדָּלְיָהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־אָצַל לִשְׁפַת הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מַמְעַל לְלִשְׁפַת מַעֲשִׂיהוּ בֶן־שָׁלֹם שֹׁמֵר הַסֵּף: ה וְאֶתֵּן לָפָנַי א בְּנֵי בֵית־הָרֶכָבִים גְּבַעִים מְלֹאִים יַיִן וְכִסּוֹת וָאִמָּר אֲלֵיהֶם שְׁתוּיַיִן: ו וַיֹּאמְרוּ לֹא נִשְׁתַּהֲיִין כִּי יוֹנָדָב בֶּן־רָכָב אָבִינוּ צֹוָה עָלֵינוּ לֵאמֹר לֹא תִשְׁתוּיַיִן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם: ז וּבֵית לֹא־תִבְנוּ וְזֹרַע לֹא־תִזְרְעוּ וְכָרֶם לֹא־תִפְּעוּ וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם כִּי בָּאֵהִים תִּשְׁבּוּ כָּל־יְמֵיכֶם לְמַעַן תַּחֲיוּ יָמִים רַבִּים עַל־פָּנַי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם: ח וְנִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוֹנָדָב בֶּן־רָכָב אָבִינוּ לְכָל אֲשֶׁר צִוּנוּ לַבְּלֹתִי שְׁתוּתֵי־יַיִן כָּל־יְמֵינוּ אֲנַחְנוּ נִשְׁתוּ בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ: ט וּלְבַלְתִּי בָּנוֹת בָּתִּים לִשְׁבָתָנוּ וְכָרֶם וְזֹרַע לֹא יִהְיֶה־לָנוּ:

רש"י

(כא) העולים מעליכם. מפני חיל פרעה שיצא ממצרים כמו שמפורש בספר זה (ל"ז): (כב) הנני מצוה. ושב חיל פרעה לארצו והכשדים ישובו עליכם: (ב) אל בית הרכבים. בני יונדב בן רכב ומבני יתרו

מצודת דוד

מצודת ציון

(יט) שרי יהודה. והם שרי יהודה וכו' אשר עברו בין בתי העגל: (כ) ונתתי. לפי שארכו הדברים חזר לומר ונתתי אותם: למאכל וכו'. כי לא יקברו על כי ירבו מאד: ולבהמת הארץ. לחית הארץ כי חיה בכלל בהמה: (כא) וביד חיל וכו'. הם האויבים ומבקשי נפשם והוא כפל ענין במ"ש: העולים מעליכם. אשר נסתלקו מעליכם בשמעם שבאו מצרים לעזור לכם כמ"ש וחיל פרעה יצא ממצרים וישמעו הכשדים וכו' ויעלו מעל ירושלים (לקמן לז): (כב) הנני

(יט) הסריסים. מין שררה: העוברים. מל' עברה: (כא) העולים. ענין סילוק כמו ויעלו מעל ירושלים (לקמן לז): (ב) הלשכות. ענין חדר: (ד) שומר הסף. שומר מזוזות השערים כי סף הוא מזוזה וכן הכהנים שומרי הסף (מ"ב יג): (ה) גביעים. הם כעין כוסות וגדולים מהם ובהם מביאים היין וכן ואת גביעי הכסף (בראשית מד): (ז) גרים. כמו עם לבן גרתי (בראשית לב):

מצוה. ר"ל אעיר לכם: והשיבותים. אשיב לפה את חיל מלך בבל:

(ב) בית הרכבים. הם בני יונדב בן רכב ומזרע יתרו היי: בית ה'. אל בית ה': אל אחת הלשכות. אל אחת מן הלשכות: והשקית. השתדל להשקותם יין: (ד) איש האלהים. נביא ה': אשר אצל. הלשכה ההיא היתה אצל הלשכה אשר השרים נאספים שמה וממעל ללשכת מעשיהו: (ה) וכוסות. לשפוך בהם יין מהגביעים לשתות מהם: (ו) אבינו. ר"ל ראש המשפחה: עד עולם. עד סוף כל הדורות: (ז) ולא יהיה לכם. אף בקנין או במתנה לא יהיה לכם בית בנוי ושדה זרוע וכרם נטוע: באהלים. העשויים על פני השדה שאפשר להעתיקם ממקום למקום: למען תחיו וכו'. כי בית ושדה וכרם יש בהם סיבה המעכבת את האדם במקום שהם ולפעמים יאבד עם אנשי המקום ההוא אבל היושב באהלים ואין לו שדה וכו' יוכל להעתיק ממקום למקום (וטעם מניעת שתיית היין לא הוצרך לפרש כי ידוע הוא שמביא למעשים מגונים): אשר אתם גרים שם. במקום נטיית האהלים: (ח) ונשמע בקול. רצה לומר קיבלנו מאמריו: בנינו ובנותינו. ר"ל אף הקטנים והקטנות: (ט) לשבתינו. לשבת אנחנו בהם: זרע. ר"ל כל מין זרע אף גן זרוע:

דניאל פרק ג – ב

ב ונבוכדנצר מלכא שלח למכנש | לאחשדרפניא סגניא ופחותא אדרגוריא גבריא דתבריא תפתיא וכל שלטני מדינתא למתא לחנפת צלמא די הקים נבוכדנצר מלכא: ג בארין מתפנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא אדרגוריא גבריא דתבריא תפתיא וכל שלטני מדינתא לחנפת צלמא די הקים נבוכדנצר מלכא (וקאמין) וקמין לקבל צלמא די הקים נבוכדנצר: ד וברוזא קרא בחיל לכוון אמרין עממיא אמיא ולשניא: ה בעדנא דיתשמעון קל קרנא משרוקיתא (קיתרוס) קתרוס סבכא פסנתרין סומפניה וכל זני זמרא תפלון ותסגדון לצלם דהבא די הקים נבוכדנצר מלכא: ו ומן דיללא יפל ויסגד בהשעיתא יתרמא לגואאתון נורא יקדחא: ז פלקבל דנה בהזמנא כדי שמעין פלעממיא קל קרנא משרוקיתא (קיתרוס) קתרוס שבכא פסנתרין וכל זני זמרא נפלון פלעממיא אמיא ולשניא סגדון לצלם דהבא די הקים נבוכדנצר מלכא: ח פלקבל דנה בהזמנא קרבו גברין פשדאין ואכלו קרציהון די יהודיא: ט ענו ואמרין לנבוכדנצר מלכא מלכא לעלמין חיי:

רש"י

(ב) לאחשדרפניא. דוכסין: פחותא. שלטוני: אדרגוריא גבריא וגו'. כולם שם עכו"ם הם: לחנכת צלמא. תחלת עבודותיו: (ד) וברוזא קרא בחיל. הכרוז יוצא בכח גדול: לכוון אמרין עממיא. לכם כל העמים והלשונות אומרים מכרוז מצות המלך במשלחת המלך: (ה) בעדנא דתשמעון קל קרנא משרוקיתא. קול הקרן שורקת כמו (זכריה י) אשרקה להם ואקבצם: קתרוס סבכא וגו'. כולם כלי זמר הם: זני זמרא. מיני זמר למינו ת"א לזנוהי: (ו) אתון נורא. גומא שעושין לשרוף בה אבנים לסיד והוא כבשן שבכל המקרא: (ז) כל קבל דנה. כל עומת זו שנוהרו במצות המלך על כך: בה זמנא. בו בזמן שישמעו קול

הזמר שהוא לסימן שיבואו המשתחוים להשתחוות נפלין כל עממיא וגו': (ח) כל קבל דנה. כל עומת זו שראו שונאי היהודי שיש שעה להלשין עליהם: קריבו גוברין כשראין ואכלו קרציהון. הלשינו עליהם, לא תלך רכיל (ויקרא יט) מתרגמין ולא תיכול קורצין, ואומר אני שכן היתה דת של הולכי רכיל לאכול לגימא במקום שמלשינין שם והוא סימן קיום דברים שמאותה שעה יש עליהם לברר דבריהם ולאמת לשון הרע שאמרו ואותה סעודה נקראת אכילת קורצין לשון קורץ בעיניו (משלי ו) שהוא לסימן לשון הרע: (ט) ענו ואמרין. צווחו, כל עניה שבמקרא לשון קול רם הוא:

מצודת ציון

(ב) לאחשדרפניא וכו'. כולם שמות מיני שררה זו למעלה מזו וידועים המה בל' כשדים: לחנכת. התחלת תשמיש הדבר להיות משמש והולך קרוי חינוך בל' המקרא: (ד) וברוזא. ענין השמעת הדבר לרבים: עממיא. הם האומות שיש להם אלוה ותורה: אומיא. הם בלא אלוה ובלא תורה: ולשניא. הם החלוקים בלשונותם בין מבני אלוה ותורה ובין זולתם: (ח) משרוקיתא וכו'. כולם שמות מיני כלי זמר וידועים המה בל' כשדים: (ח) ואכלו קרציהון. הוא מענין רכילות ומלשינות כי לא תלך רכיל (ויקרא יט) ת"א לא תיכול קורצין ע"ש שדרך המלשין לרמוז דברו ולקרוץ בעיניו למען לא יבינו כל העומדים ובקריצה ההיא כאילו אוכל בשר מי אשר ילשין עליו:

מצודת דוד

(ב) למכנש. לאסוף את אחשדרפניא וכו' וכל שאר מושלי המדינה לבא לחנוכת הצלם אשר העמיד: (ג) באדין. אז נאספו אחשדרפניא וכו': וקיימין. ועמדו מול הצלם אשר העמיד: (ד) וברוזא. וברוזא קרא בכח ר"ל בהרמת קול גדול: לכוון. וזהו דבר הכרוז לכם אומרים ומזרזים אתם עממיא וכו': (ה) בעדנא. בעת אשר תשמעון קול קרן השופר וכו' וכל שאר מיני זמר אז תפלו על פניכם ותשתחוו אל צורת הזהב אשר העמיד נבוכדנצר המלך: (ו) ומן. ומי אשר לא יפול וישתחוה אזי מיד בעת הזאת יושלך לתוך תנור אש הבורעת: (ז) כל קבל. בעבור הכרוז הזה לכן בזה העת כאשר שמעו כל העמים קול קרן השופר וכו' נפלו כולם על פניהם והשתחוו אל הצלם (ולא זכר כאן סומפניא וכללו בכל זני זמרא, או מדעת לא הביאו ליתן פתחון פה למי שלא ישתחוה

כי יוכל לומר הלא לא הביאו הסומפניא כאשר קרא בחיל כי עצם הכוונה היה להכשיל את ישראל ודבר המלך שלטון אין להשיב ואם יביאו הכל ועכ"ז לא ישתחוו מה לו במיתתן לזה מנע את הסומפניא בחשבו אם לא ישתחוו עדיין אין להם משפט מות ואולי יפתם להשתחוות בשניה: (ח) כל קבל. בעבור זאת אשר כל העכו"ם השתחוו ולא מרו פיו: בה זמנא. בעת ההיא קרבו אנשי כשדים והלשינו מלשינות על היהודים: (ט) ענו. הרימו קול ואמרו וכו' המלך לעולם יחיה והוא מדרך המוסר לברך את המלך בראשית האמרים:

ה כל האסורים על גבי המזבח – ולדותיהן מתרים. ולד מרפה – רבי אליעזר אומר: לא יקרב על גבי המזבח. וחכמים אומרים: יקרב. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: בשרה שניקה מן המרפה – פסולה מעל גבי המזבח. כל הקדשים שנעשו מרפה – אין פודין אותם, שאין פודים את הקדשים להאכילן לכלבים.

פ ר ק ש ב י ע י

א יש בקדשי המזבח מה שאין בקדשי בדר הבית, ויש בקדשי בדר הבית מה שאין בקדשי המזבח: שקדשי המזבח עושים תמורה, ותיבין עליהם משום פגול, נותר וטמא, ולדן וחלבן אסור לאחר פדיונם, והשוחטם בחוץ חיב, ואין נותנים מהם לאמנים בשכרן – מה שאין בן בקדשי בדר הבית.

פירוש ברטנורא

ה כל האסורים לגבי המזבח. כגון בהמה שנרבעה כשהיא חולין ואח"כ נתעברה וילדה, הולד מותר לקרבן, שהזכר של היתר שבא על בהמה זו והיא שהיא אסורה, שניהן נרמו לולד שיבוא, וזה היה גורם מותר. אבל נרבעה כשהיא מעוברת, הולד פסול לקרבן, והיא וולדה נרבעו: ולד טריפה. לא יקרב. אבל להדיוט דברי הכל שרי, ללא מגופה קא רבי. ופולגתא היא באלו טריפות [דף נ"ח], איכא למאן דאמר טריפה יולדת, ואיכא למאן דאמר טריפה אינה יולדת. למאן דאמר טריפה יולדת משכחת לה כגון שנמרפה ולבסוף עיברה, ובהא פליגי, דר' אליעזר סבר זה היה גורם אסור, ורבנן סברי זה היה גורם מותר. ולמאן דאמר טריפה אינה יולדת משכחת לה כגון שעיברה ולבסוף נמרפה, ובהא פליגי, דר' אליעזר סבר עובר ירך אמו הוא, ורבנן סברי עובר לאו ירך אמו הוא. ואין הלכה כר' אליעזר: בשרה שניקה מן המרפה פסולה. כל אותו היום שניקה מעת לעת היא פסולה להקדשה, הואיל ויכולה לעמוד על אותו חלב בלא אכילה אחרת, ואינו מתאכל ממעיה עד שישלם מעת לעת. אבל לאחר שנתאכל ממעיה מודה רבי חנינא שהיא כשרה, דאפילו בהמה שנחטמה בכרשיני עבודה זרה הכל מודים שהיא כשרה למזבח. ואין הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס: שאין פודים את הקדשים להאכילן לכלבים. דבפסולי המוקדשים שנפדו כתיב תזבח ואכלת בשר, ודרשנין תזבח ולא גיזה, ואכלת ולא לכלבך, בשר ולא חלב:

ז א יש בקדשי מזבח. שקדשי מזבח עושים תמורה. ודוקא בהמות של קדשי מזבח. אבל עופות ומנחות אין עושין תמורה. וקדשי בית אין עושין תמורה. וקדשי בדר הבית אין עושין תמורה, לעיל בסוף פרק קמא ממעטין לקדשי בדר הבית מקרא דלא עבדי תמורה: משום פגול ונותר וטמא. כולוה בשלמים כתיב, ושלמים בכלל כל הקדשים היו, ולמה יצאו, להקיש אליהן, לומר לך מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח, אף כל קדשי מזבח: ולדן וחלבן אסור לאחר פדיון. חלבן, דכתיב בשר, ולא חלב. ולדן כגון דאיעבר לפני פדיון ואוליד אחר פדיון, דלית להו תקנתא לאקרוינהו, דמכוח קדושת דחיה קא אתיא, לפרקינהו, לא אלימא

משניות מבוארות – קהתי

שנטרפו, אין פודין אותם – להוציאן לחולין ולקנות בדמיהם קרבנות אחרים, שאין פודים את הקדשים להאכילן לכלבים – שהואיל והן טריפה, הרי אינן ראויות עוד לאכילת אדם. אלא לאכילת כלבים, הלכך אין פודים אותם להאכילן לכלבים, משום כבוד קדשים, אלא ירעו עד שימותו וייקברו. ובברייתא בגמרא למדים זה ממה שנאמר בפסולי המוקדשים שנפדו (דברים יב, טו): "תזבח ואכלת בשר", ודרשו חכמים: תזבח – ולא גיזה, ואכלת – ולא לכלבך... מכאן, שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים.

באור משנה א

יש בקדשי המזבח מה שאין בקדשי בדר הבית – יש דינים הנוהגים בקדשים שהוקדשו למזבח, היינו לקרבנות, מה שאין בקדשים המוקדשים לבדק בית המקדש; ויש בקדשי בדר הבית מה שאין בקדשי המזבח – יש דינים הנוהגים בקדשי בדר הבית, ואינם נוהגים בקדשי המזבח: שקדשי המזבח עושים תמורה – שאם המיר אדם בהמת חולין בבהמת קדשים, בהמת החולין נתפסת בקדושת תמורה ושתייה קדושות (חוץ מעופות ומנחות שאינם עושים תמורה), כמו ששינוי בפרק א במסכתנו, ותיבין עליהם משום פגול – אם חשב בשעת אחת מעבודות הקרבן לאכול מבשרו או להקטיר מאימוריו חוץ לזמנו הראוי, הרי הקרבן פיגול, והאוכל ממנו חייב כרת (ענין זבחים ב, ג-ג); נותר – אם נותר מהם לאחר זמן אכילתם ואכלו, חייב כרת; וטמא – מי שנטמא גופו ואכל מהם, הריהו חייב כרת משום אוכל קדשים בטומאה; ולדן וחלבן אסור לאחר פדיון – אם נפל בהם מום ונפדו, ונתעברו לפני פדיון וילדו לאחר פדיון, וולדן אסור באכילה, קדוש הוא ואינו נפדה (ברם, אף להקריבו אסור, הואיל והוא בא מכוח קדושת דחיה – ענין ברטנורא ו"תוספות יום טוב" יב, טו); ואכלת בשר, ודרשו: בשר – ולא חלב; והשוחטם בחוץ – השוחט קדשי מזבח חוץ לעזרה, חיב – כרת, אם היה מויד; ואין נותנים מהם – מקדשי המזבח, היינו ממעות המיוחדת לקדשי מזבח (תפארת ישראל), לאמנים בשכרן – בשכר עבודתם שעשו במקדש, מה שאין בן בקדשי בדר הבית – שקדשי בדר הבית אין עושים

יוס רא שו

באור משנה ה

כל האסורים על גבי המזבח – שנימנו לעיל במשנה א, ולדותיהן מתרים – בגמרא מבארים, שבנרבע ובמוקצה ובנעבד אין ולדותיהן מותרים אלא אם כן נעשה בהן האיסור תחילה, ואחר כך נתעברו, כגון בהמה שנרבעה כשהיא חולין ואחר כך נתעברה וילדה, הולד מותר לקרבן, לפי שאבי הולד של היתר הוא, אלא שאמו אסורה, וסובר התנא של משנתנו שזה היה (איסור וחיית) גורם מותר. אבל אם הבהמה היתה כבר מעוברת בזמן שנעשה בה האיסור, הולד פסול לקרבן, שהיא וולדה נרבעה או הוקצו או נעבדו. ולד מרפה – ולד של בהמה טריפה, רבי אליעזר אומר: לא יקרב על גבי המזבח. וחכמים אומרים: יקרב – במסכת חולין (נח, א) נחלקו חכמים בענין טריפה, אם היא יולדת או אינה יולדת. מכאן מבואר בגמרא, שלדעת האומר טריפה יולדת, מדובר במשנתנו כגון שנמרפה ואחר כך נתעברה, וסובר רבי אליעזר: עובר ירך אמו הוא, הלכך אסור הולד לקרבן; וחכמים סוברים: זה היה גורם מותר, הלכך מותר הולד לקרבן. ולדעת האומר טריפה אינה יולדת מדובר במשנתנו כגון שנעברה ואחר כך נטרפה, וסובר רבי אליעזר: עובר ירך אמו הוא, וכיון שהאם נאסרה, אף העובר שבמעיה נאסר; וחכמים סוברים: עובר לאו ירך אמו הוא, ואף על פי שהאם נאסרה, מכל מקום הואיל ואנו רואים שהולד חי ובריא, אין לנו לומר שנטרף הולד עם אמו, הלכך מותר להקריבו על המזבח (ולענין דינו להדיט ענין ברטנורא ו"תוספות יום טוב"). רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: בשרה שניקה מן המרפה – בהמה כשרה שניקה חלב מבהמה טריפה, פסולה מעל גבי המזבח – בגמרא מבואר, כגון שניקה בכל בוקר חלב וזוחל מבהמה טריפה, שהואיל והיא יכולה לחיות מחלב זה בלא אכילה אחרת, הרי כל גדילתה על חלב המרפה, אף אם אכלה דברים אחרים בינתיים, הלכך פסולה היא להקדשה על המזבח (רש"י: "תפארת ישראל"; וענין ברטנורא שמפרש לפי הרמב"ם, שאינה פסולה אלא תוך מעת לעת מזמן שניקה, אבל לאחר מעת לעת, הואיל וכבר נתעכל החלב במעיה, הריהו כשרה). כל הקדשים שנעשו מרפה – בהמות קדשים

ב יש בקדשי בֶּדֶק הבית מה שאין בקדשי המזבח: שֶׁשְׁתֵּם הַקִּדְשֹׁת לְבֶדֶק הַבַּיִת; הַקֹּדֶשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת חָל עַל הַכֹּל, וּמוֹעֲלִין בְּגִדּוּלֵיהֶן, וְאֵין בָּהֶם הֵנָּא לִפְנֵיהֶם.

ג אֶחָד קֹדֶשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד קֹדֶשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת: אֵין מְשַׁנֵּין אוֹתָן מִקִּדְשָׁה לְקִדְשָׁה, וּמִקִּדְשֵׁי אוֹתָן הַקֹּדֶשׁ עָלָיו, וּמִחֲרִימֵין אוֹתָן. וְאֵם מִתּוֹ – יִקְבְּרוּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: קֹדֶשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת אֵם מִתּוֹ – יִפְרוּ.

פירוש ברטנורא

מלתא למתפס פדיונן. אבל נתעברו לאחר פדיונן, כולד צבי ואיל נהנו ומותרים. ובקדשי בֶּדֶק הבית אפילו אינן קודם פדיונן מותרים, דלא אקדשיתו אלא לרמי ולא חמורא קדושתיהו כולי האי: ואין נותנים מהם. מקדשי מזבח: לאומנים. שבוים במקדש: בשכרן. שהם נוטלים שכר מקדשי בֶּדֶק הבית, דאמר רחמנא (שמות כ"ה) ועשו לי מקדש, לי משלי, דהיינו מקדשי בֶּדֶק הבית:

ב חל על הכל. ואפילו בבהמה מומא ובאבנים: ומועלין בגידוליהן. שהמקדש בהמה לבדק הבית, מועל בחלבה. ואם הקדש תרנגולת, מועל בביצתה. משא"כ בקדשי מזבח, שחלב של מקדשים וביצי תורים לא נהנים ולא מועלים: ואין בהן הנאה לכהנים. אבל בקדשי מזבח יש מהם שהבשר נאכל לכהנים ויש מהן שנהנין בעור:

ג אין משניין אותו מקדושה לקדושה. קדשי מזבח לא יעשה שלמים עולה, ולא עולה שלמים, וכן הקדש לבדק ההיכל אין משנין אותו לבדק המזבח, וכל כיוצא בזה: ומקדשיון אותן. אקדשי מזבח קאי: הקדש עילוי. כגון אם אמר על עולה הרי זו לבדק הבית, מעלין אותה בדמים לפי מה שיש לו בה ונותן לגובר כדתן בערכן, מחריש אדם את קדשיו, אם נדר נותן דמיו, ואם נדבה נותן את מוכתה. כלומר, אם בהמה זו היתה נדר כגון דאמר הרי עלי עולה והפריש זו לנדרו, כיון דאם מתה או נגנבה חייב באחריותה נמצאת כולה שלו, ונותן כל דמיה לחרם לכהן. והוא הדין גמי אם התפס לבדק הבית

משניות מבוארות – קהתי

חמור, היינו אתון) – מועלין בה ובחלבה" – ואין בהם – בקדשי בֶּדֶק הבית, הֵנָּא לִפְנֵיהֶם – אבל בקדשי מזבח, יש מהם שהכהנים אוכלים את בשרם, ויש מהם שמקבלים את עורם: חוץ ממעשר בהמה וקרבת פסח שאין לכהנים שום חלק בהם, אלא כולם לבעלים, וחוץ מפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים (עין זבחים ה, ב), שאין לשום אדם חלק בהם (יתפאר ישראלי).

באור משנה ג

אֶחָד קֹדֶשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד קֹדֶשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת – בין קדשי המזבח ובין קדשי בֶּדֶק הבית, אין משניין אותן מִקִּדְשָׁה לְקִדְשָׁה – אסור לשנות מעולה לשלמים ולא משלמים לעולה; וכן אסור לשנות מקדשי בֶּדֶק הבית לקדשי מזבח, וכל שכן מקדשי המזבח לקדשי בֶּדֶק הבית (רש"י). ויש מפרשים, שאף בקדשי בֶּדֶק הבית עצמם מה שהוקדש לבדק ההיכל אין משנים אותו לבדק המזבח, וכן כל כיוצא בזה (רמב"ם; ברטנורא; ועין "תוספות יום טוב" בענין השגת הראב"ד על הרמב"ם הל' תמורה ד, יא). ומקדשיון אותן הַקֹּדֶשׁ עָלָיו, וּמִחֲרִימֵין אוֹתָן – פיסקה זו מדברת בקדשי מזבח, ובאה המשנה ללמדנו, שיכולים הבעלים להקדיש לבדק הבית או להחרים לטובת הכהנים את ערך הדמים שיש להם בקדשי מזבח, כגון האומר על עולתו: הרי זו לבדק הבית, או הרי זו חרם (לכהנים). שמים את ערך הדמים או טובת ההנאה שיש לו בעולה ונותן ערך זה לבדק הבית או לכהנים, ואת הבהמה מקריב לעולה, כמו ששנינו (ערכין ח, ז): "מחריש אדם את קדשיו: אם נדר (אם הקרבן היה נדר, כגון שאמר: הרי עלי עולה, והפריש בהמה זו לנדרו, ואחר כך חתרימה), נותן את הדמים (את שווייה של הבהמה, שהואיל והוא חייב באחריותה, הרי היא כשלו, והרי זה כאילו החרים כל ערכה); ואם נדבה (שאמר: הרי זו עולה, ואינו חייב באחריותה), נותן את טובתו (טובת הנאה שיש לו בבהמה זו, כמבואר שם במשנה, שאומרים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להביאה עולה, כשאמנם אינו חייב בעולה אלא שהוא רוצה להקריב עולה אם ימצאנה בזול; את ערכה של הנאה זו יתן המחריש לכהנים; ויש מפרשים, שאומרים כמה בהן שאינו ממשמר זה רוצה ליתן לנודב שימתין לו עד שיגיע זמן משמרתו ויתננו שיעלה עולה, כדי שיוכח בעורה; וסכום זה יתן המחריש לכהנים); והוא הדין במתפס לבדק הבית את קדשיו, שאם הקדשים היו נדר, נותן את הדמים לבדק הבית; ואם היו נדבה, נותן את טובת ההנאה שיש לו בהם לבדק הבית, כמו שבארנו לעיל במחרים. ברם, קדשי בֶּדֶק הבית שהתפסם בין לקדשי מזבח בין לחרמי כהנים, לא עשה כלום (ברייחא

תמורה (כמו ששנינו לעיל א. ו). ואין בהם משום פיגול נותר וטמא; וולדם וחלבם מותר לאחר פדיונם, שהואיל ואינם מקודשים אלא לדמים, אין קדושתם חמורה כל כך, ואפילו נתעברו קודם פדיונם, הואיל וילדו לאחר פדיונם, אף הולד נתפס בפדיונו ויוצא לחולין; ונותנים מהם לאומנים בשכרם, שנאמר (שמות כה, ח): "ועשו לי מקדש", ודרשו: לי – משלי, היינו מקדשי בֶּדֶק הבית (שארין בהם לכהן כלום – "תוספות יום טוב").

יום שני

באור משנה ב

יש בקדשי בֶּדֶק הבית מה שאין בקדשי המזבח: שֶׁשְׁתֵּם הַקִּדְשֹׁת לְבֶדֶק הַבַּיִת – ואפילו בדברים הראויים למזבח, כמו ששנינו (שקלים ד, ז): "המקדש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה לגבי המזבח, זכרים ונקבות – רבי אליעזר אומר: זכרים יימכרו לצרכי עולות (למי שצריכים בהמות לעולות), ונקבות יימכרו לצרכי זבחי שלמים. ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית". ואמנם רבי יהושע חולק (שם) על רבי אליעזר, והוא סובר: זכרים עצמם יקרבו עולות, אבל משנתנו היא כדעת רבי אליעזר, הסובר ששתם הקדשות לבדק הבית, ואפילו הם ראויים למזבח, אלא שמכל מקום כל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח, ולפיכך אין מוכרים אותו אלא לצרכי קרבן, והדמים יפלו לאוצר המקדש לצרכי בֶּדֶק הבית (עין גמרא תמורה לא, ב); הַקֹּדֶשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת חָל עַל הַכֹּל – אפילו על בעל מום ועל בהמה טמאה (רמב"ם), או אפילו על האבנים ועל העצים (רש"י; עין "תוספות יום טוב"). ובגמרא אמרו: לרבות שפאים – (שכבים וקיסמים הנושרים אגב הקצצה בעץ) ועלי האינן. כלומר שהמקדש קורה או אילן לבדק הבית חלה קדושה אף על השפאים הנושרים מן הקורה כשמקציעים אותה, או על העלים הנושרים מן האילן, ויש בהם דין מעילה, מה שאין כן בקדשי מזבח, שהמקדש עצים למזבח (למערכה). אין מועלים בשפאים ולא בעלים (תוספות; תפאר ישראלי; עין שיטה מקובצת, רבנו גרשום); ומוֹעֲלִין בְּגִדּוּלֵיהֶן – כגון המקדש בהמה לבדק הבית, מועלים בחלבה, דהיינו שהנהנה מחלבה חייב להביא אשם מעילות, וכן לשלם להקדש את ערך ההנאה בתוספת חומש, או המקדש תרנגולת, מועלים בביצתה; מה שאין כן בקדשי מזבח, כמו ששנינו (מעילה ג, ה): "חלב המוקדשין (חלב מבהמה של הקדש) וביצי תורין, לא נהנים ולא מועלים (אסור ליהנות מהם, ואם נהנו מהם, אין חייבים קרבן מעילה). במה דברים אמורים? בקדשי מזבח; אבל בקדשי בֶּדֶק הבית: הקדש תרנגולת – מועלין בה ובביצתה; חמור (הקדש

ד ואלו הן הנקברים: קדשים שהפילו – יקברו; הפילה שליא – תקבר; שור הנסקל, ועגלה ערופה, וצפרי מצרע, וישער נזיר, ופטר חמור, ובשר בחלב, וחלין שנשחטו בעזרה. רבי שמעון אומר: חלין שנשחטו בעזרה – ישרפו; וכן חיה שנשחטה בעזרה.

ה ואלו הן הנשרפים: חמץ בפסח – ישרף; ותרומה טמאה, והערלה וכלאי הכרם, את שדרכו לשרף – ישרף, ואת שדרכו לקבר – יקבר. ומדליקין בפת ובשמן של תרומה.

פירוש ברטנורא

קדשי מובח. ואם נדבה, דאמר הרי זו עולה, דאם מתה אינו חייב באחריותה, נמצא שאין לו חלק בה אלא מוכת הנאה דרשאי ליטול דבר מועט כדי שיתן עולה זו לכן בתו כהן, ואותה מוכת הנאה נותן לבדק הבית: ומהרימין אותן. אם החרים קדשי מובח, נותן לכהן את העילוי כדפרישנא. אבל קדשי בדק הבית שהתפיסין בין לקדשי מובח בין להרמי כהנים, לא עשה ולא כלום, שאין שלו ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. כך כתב רמב"ם: ואם מתו. קדשי מובח, אפילו לאחר שהוממו, אבל עדיין לא נדדו: יקברו. ואינו יכול לפדותו ולהאכילן לכלבים. ואפילו למאן דאמר פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, הני מילי כשנטרפה דאפשר לה בהעמדה והערכה, אבל משמתו דאי אפשר לקיים בהו והעמיד והעריך, אין פודין אותן: ר' שמעון אומר אומר קדשי בדק הבית אם מתו יפדו. קסבר ר' שמעון דלא נאמר והעמיד והעריך אלא בקדשי מובח ולא בקדשי בדק הבית. ואין הלכה כר' שמעון:

ד ואלו הן הנקברים. משום דאיסורי הנאה נינהו: הפילה שליא תקבר. דאין שליא בלא ולד: וישער נזיר. טמא. דאילו שער נזיר טהור כשנגלה ביום מלאת ימי נזרו, כשריפה הוא ולא בקבורה: חולין שנשחטו בעזרה ישרפו. משום דמחלפי בקדשים שאירע בהם פסול טומאה או פסול נותר, וטעו למימר בהו נמי יקברו, ואנן ילפינן מדרכיב בחמטת באש תשרף, לימד על כל פסולים שבקודש שהן כשריפה, הלכך חולין שנשחטו בעזרה נמי כשריפה: וכן חיה שנשחטה בעזרה. ואע"ג דחיה ליכא למגור בה דלמא טעו לקבור קדשים פסולים דהא כולי עלמא ידעי דחיה במקודשים ליכא ולא אתי לאחלופי, אפילו הכי תשרף. ואין הלכה כר' שמעון:

ה חמץ בפסח. מתניתין ר' יהודה היא, דאמר (פסחים כ"ח ע"ב) נותר בבל תותירו וחמץ בבל תותירו, מה נותר כשריפה אף חמץ כשריפה. ואינה הלכה: ותרומה טמאה. דכתיב (במדבר ט"ח) ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי, בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה, וכתיב לך, שלך תהא להסיקה תחת תבשילך: ערלה. מכלאי הכרם גמר, וכלאי הכרם דכתיב (דברים כ"ב) פן תקדש, תוקד אש: את שדרכו לשרף. אערלה וכלאי הכרם קאי, אוכלים של ערלה ושל כלאי הכרם שדרכן לישרף ישרפו, משקין שאין דרכן לישרף יקברו: ומדליקין בפת ובשמן של תרומה. משום דכלל

משניות מבוארות – קהתי

(רמב"ם; וישער נזיר – שנאמר בו (במדבר ו, ה): "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו", ודרשו: גידולו יהא קדוש, ומכאן שאסור הוא בהנאה. ואם נטמא הנזיר, שדינו לגלח שער ראשו ולהתחיל נזירותו מחדש, הרי אותו השער טעון קבורה. ברם, השער של נזיר טהור, כשהוא מגלחו במלאת ימי נזירותו, אינו נקבר אלא נשרף; ופטר חמור – שלמדים בגזירה שווה "עריפה, עריפה" מעגלה ערופה, שאסור הוא בהנאה; ובשר בחלב – שנאמר שלוש פעמים: "לא תבשל גדי בחלב אמו" (שמות כג, יט; לד, כו; דברים יד, כא), ודרשו: אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול; וחלין שנשחטו בעזרה – בהמה של חולין שנשחטה במקדש, שאסורה היא בהנאה, כפי שלמדים מן הפסוק (שמות כב, ז): "לכלב תשליכון אותו" – אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך חולין שנשחטו בעזרה, שאסורים הם בהנאה (גמרא קידושין נח, א): כל איסורי הנאה אלו טעונים קבורה. רבי שמעון אומר: חלין שנשחטו בעזרה, ישרפו – משום גזירה, שלא יבואו להחליפם בקדשים שנפסלו בעזרה, שדינם כשריפה; וכן חיה שנשחטה בעזרה – אף על פי שאין לגזור בה משום קדשים שנפסלו בעזרה, שהרי אין קדשים באים מחיה, מכל מקום סובר רבי שמעון, שלא הבדילו חכמים בין בהמה לחיה, וגזרו על כל חולין שנשחטו בעזרה שיישרפו. ואין הלכה כרבי שמעון.

באור משנה ה

וְאֵלֵּי הֵן הַנִּשְׂרָפִים: חֲמֵץ בַּפֶּסַח, יִשְׂרָף – משנתנו כדעת רבי יהודה היא (משנה פסחים ב, א) שאין ביעור חמץ אלא שריפה; אבל חכמים חולקים עליו (שם) וסוברים: "אף מפרד חזרה לרוח או מטיל לים", והלכה כחכמים; וְתִרְוַמָּה טְמֵאָה – שדינה כשריפה, משום שדומה לקדשים. אבל מותר לכהן ליהנות ממנה בשעת שריפתה, כמבואר בסוף משנתנו; וְהָעֵרְלָה וְכֵלָאֵי הַכֶּרֶם – שנאמר בכלאי הכרם (דברים כב, ט): "פן תקדש המלחה", ודרשו: תקדש – תוקד אש, וערלה למדים מכלאי הכרם, אֶת שְׂדֵרְכּוֹ לִשְׂרָף יִשְׂרָף, וְאֶת שְׂדֵרְכּוֹ לִקְבֹּר יִקְבֹּר – פסיקה זו מוסבה על ערלה וכלאי הכרם, שדברים שדרכם להישרף, כגון מאכלים, יישרפו; ודברים שאין דרכם להישרף, כגון משקים, ייקברו. ומדליקין בפת ובשמן של תרומה – שנטמאה, שמותר לכהן ליהנות ממנה בשעת שריפתה; משנתנו

בגמרא, לפי שאינם שלו, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (רמב"ם). וְאֵם מֵתָהּ – קדשי מובח או קדשי בדק הבית שמתו, אפילו לאחר שנפל בהם מום, אלא שלא נפדו עדיין, יִקְבְּרוּ – ואי אפשר לפדותם לאחר מיתה, שאין פודים קדשים להאכילם לכלבים; ועוד, שבפדין קדשים שהוממו נאמר (ויקרא כז, יא-יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, והעריך אותה הכהן", והרי לאחר שמתו אי אפשר להעמידם ולהעריכם; ומכאן, שאף לדעת האומר: פודים קדשים להאכילם לכלבים, במה דברים אמורים? בבהמה שנטרפה ועדיין היא חיה, שאפשר לקיים בה העמדה והערכה, אבל בקדשים שמתו, שאי אפשר לקיים בהם העמדה והערכה, הכל מודים שאין פודים אותן, הלכך יקברו. רבי שמעון אומר: קדשי בדק הבית אם מתו, יפדו – שלדעת רבי שמעון לא נאמר "והעמיד... והעריך" אלא בקדשי מובח, אבל קדשי בדק הבית אינם צריכים העמדה והערכה כדי לפדותם. ואין הלכה כרבי שמעון.

יו"ט שי

באור משנה ד

אגב ההלכה ששינוי במשנה הקודמת: "ואם מתו יקברו", באות המשניות ד-ו (הפסימות את מסכתנו) לפרט, אילו איסורי הנאה טעונים קבורה, ואילו איסורי הנאה טעונים שריפה.

וְאֵלֵּי הֵן הַנִּקְבְּרִים – איסורי הנאה הטעונים קבורה: קדשים – בהמות קדשים – שהפילו, יקברו – הנפלים: הפילה שליא – בהמת קדשים שהפילה שליא, היינו עור דק שהעובר עטוף בו במעי אמו, תִּקְבֹּר – השליא, שאין שליא בלא ולד, ובודאי נימוח בה הולד; שור הנסקל – שור שנגמר דינו להיסקל, לפי שהרג אדם, שכתוב בו (שמות כא, כח): "ולא יאכל את בשרו", ומשמע שאסור הוא אף בהנאה; וְעֵגְלָה עֲרוּפָה – שאסורה היא בהנאה, משום שכתוב בה כפרה כקדשים, שנאמר בפרשת עגלה ערופה (דברים כא, ח): "כפר לעמך ישראל"; ויש למדים ממה שנאמר בה (שם שם ט, ד): "וערפו שם את העגלה בנחל" – שם תהא קבורתה; וְצִפְרֵי מִצְרַע – שתי הצפרים שלקח המצורע לטהרתו, שלאחר שנשחטה הצפור האחת, אסורות שתיהן בהנאה; ויש מפרשים, שהכוונה כאן לצפור השחוטת בלבד, שאסורה היא בהנאה, כפי שלמדים מעגלה ערופה (בביתא בגמרא קידושין נח, א), אבל הצפור המשתלחת אינה אסורה בהנאה

ו כל הקדשים שנשחטו חוץ לזמנן, וחוץ למקומן – הרי אלו ישרפו. אשם תלוי – ישרף; רבי יהודה אומר: יקבר. חטאת העוף הבאה על ספק – תשרף. רבי יהודה אומר: יטילנה לאמה. כל הנשרפין לא יקברו, וכל הנקברים לא ישרפו. רבי יהודה אומר: אם רצה להחמיר על עצמו, לשרוף את הנקברים – רשאי; אפרו לו: אינו מתר לשנות.

ס ל י ק מסכת תמורה

מסכת כריתות

פרק ראשון

א שלשים ויש פרתות בתורה: הבא על האם, ועל אשת האב, ועל הפלה; הבא על הזכור, ועל הפהמה, ואשה המביאה את הפהמה עליה; הבא על אשה ובתה, ועל אשת איש; הבא על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות

פירוש ברטנורא

תרומה טמאה עם חמץ בפסח וערלה וכלאי הכרם דאיסורי הנאה ניהו, כי הוי דלא תמעי לומר שגם תרומה טמאה אסורה בהנאה, הדר תנא ומדליקן ליהנות בפת ובשמן של תרומה טמאה:

ו חוץ לזמנן. על מנת לאכלן חוץ לזמנן או חוץ למקומן: ישרפו. מדכתיב בחטאת באש תשרף, לימד על כל פסולים שבקודש שהן בשריפה: אשם תלוי. אם שחטו וקודם זריקת דמו נודע לו שלא חטא, דחשתיא הוי חולין בעזרה: חטאת העוף הבאה על הספק. כגון אשה שהפילה ספק ולד ספק רוח, כיון דחטאת וילדת מן העוף הוא כדכתיב (ויקרא י"ב) וכן יונה או תור לחטאת, מביאתה על הספק, דהואיל ואינה נקמרת לא איכפת לן אי זרק דם על הספק, ואינה נאכלת, דשמא לאו ולד הוה וחולין היא זו ונבילה, דאין חולין נאכלים במליקה, ותשרף דהויא כשאר קדשים פסולים: יטילנה לאמה. אמת המים היתה עוברת בעזרת ביעור ויוצאת לנחל קדרון. ואידי דעוף רך הוא מתמקמק ויוצא בקלות המים: כל הנשרפין לא יקברו. דלמא חפר אינש ומשכח להו ואכיל להו: וכל הנקברים לא ישרפו. משום דכל הנקברים אפרן אסור. וכל הנשרפין כגון חמץ ותרומה וכלאים, אפרן מותר לכיבוס בגדים. וכן כל הנשרפין דהקדש, גמי אפרן מותר, חוץ מתרומת הדין דכתב בית רחמנא (שם ו) ושמו אצל המזבח. ותניא, ושמו, בנחת. ושמו, כולו. ושמו, שלא יפור: רבי יהודה אומר כו'. ואין הלכה כרבי יהודה בכל העך חללא כבי דמתניתין:

מסכת כריתות

א א שלשים ויש כריתות. לעובר במזיד בלא התראה: הבא על אשה ובתה. ובת בתה ובת בנה ככלל. וכן בתו ובת בתו ובת בנו, חמותו ואם חמותו

משניות מבוארות – קהתי

פסולים. רבי יהודה אומר: יטילנה לאמה – לתעלת המים שהיתה בעזרה, שהואיל והעוף רך, הריהו מתמקמק ויוצא בקלות המים. טעמו של רבי יהודה מובא בתורת כהנים, שנאמר (שמות כט, ד): "ושרפת את הנותר באש... כי קודש הוא", ודורש מכאן רבי יהודה: הוא (הנותר) בשריפה ולא חטאת עוף ואשם תלוי בשריפה (תוספות פטחים כח, א). כל הנשרפין לא יקברו – שמא יבוא אדם וימצאם ויאכלם (רש"י; ברטנורא; עיין "תוספות יום טוב" ותוספות רבי עקיבא איגור); וכל הנקברים לא ישרפו – בגמרא מבואר הטעם, לפי שכל הנקברים אפרם אסור בהנאה, ואילו כל הנשרפים אפרם מותר. רבי יהודה אומר: אם רצה להחמיר על עצמו, לשרוף את הנקברים, רשאי – לעשות כן. אפרו לו – חכמים לרבי יהודה – אינו מתר לשנות – שאף על פי שמחמיר לשרפם, הרי יקל באפרם, שכן אפר הנשרפים מותר בהנאה, ואפר הנקברים אסור, כמו שבארנו לעיל (דמכ"ט הל' פסולי המוקדשים יט, יז). והלכה במשנתנו כולה כחכמים.

מסכת כריתות

באור משנה א

שלשים ויש פרתות נאמרו בתורה – לעובר העבירות המנויות להלן, שהעובר על אחת מהן במזיד בלא התראה חייב כרת: הבא על האם – שעובר על הלאו "ערות אמן לא תגלה" (ויקרא יח, ז), ועל אשת האב – שעובר על הלאו "ערות אבין לא תגלה" (שם שם, ח), ועל הפלה – אשת בנו, שכתוב בה (שם שם, ט): "ערות כלתך לא תגלה, אשת בנך היא"; הבא על הזכור – שעובר על הלאו "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" (שם שם, כב), ועל הפהמה – שעובר על הלאו "ובכל בהמה לא תתן שכבתך" (שם שם, כג); ואשה המביאה את הפהמה עליה – שעוברת על הלאו "ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה" (שם); כל אלו שנימנו עד כה, אם

באה להשמיע, שאף על פי שכללה תרומה טמאה עם חמץ בפסח וערלה וכלאי הכרם, מכל מקום שונה דינה של תרומה טמאה מדין השאר, שכל השאר איסורי הנאה הם, ואילו תרומה טמאה מותרת לכהן בהנאה בשעה שישרפנה, כגון להסיק את תנורו בפת של תרומה טמאה, או להדליק את נרו בשמן של תרומה טמאה.

יום רביעי

באור משנה ו

כל הקדשים – הקרבנות, שנשחטו חוץ לזמנן – כלומר על מנת לאכול מבשרם או להקטיר מאימוריהם לאחר זמנם הקבוע לאכילה ולהקטרה, שנפסלו הקרבנות משום פיגול (כמו ששינוי במסכת זבחים ב, ב-ג), וחוץ למקומן – או שנשחטו על מנת לאכול מבשרם או להקטיר מאמוריהם חוץ למקומם הראוי, שנעשו הקרבנות פסולים (כמו ששינוי שם), הרי אלו ישרפו – שנאמר (ויקרא ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד לכפר בקודש לא תאכל, באש תשרף", ודורשים: וכל בקודש באש תשרף – לימד הכתוב על כל הפסולים שבקודש, שהם בשריפה; והוא הדין לנותר וטמא, שמפורש בהם שריפה, שנאמר (ויקרא ז, י): "והנותר מבשר החובה, ביום השלישי באש ישרף, וכן (שם שם, יט): "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף". ברם, מסקנת הגמרא (פסחים פב, ב), שהלכה זו שכל פסולי המוקדשים בשריפה, קבלה היא בידי החכמים "גמרא גמירי אשם תלוי – הבא על ספק חטא, שאם נודע לבעלי קודם זריקת דמו שלא חטא, ישרף – הקרבן, שדינו כזבח פסול (עיין ברטנורא ויחוספות יום טוב); רבי יהודה אומר: יקבר – כמו שנבאר טעמו להלן. חטאת העוף הבאה על ספק – כגון אשה שהפילה ספק ולד ספק אינו ולד, שמביאה היא חטאת העוף על ספק לידה, ואין החטאת נאכלת, שמא לא היה ולד, והרי זה עוף חולין שנמלק, שדינו כנבילה, ואסור באכילה, תשרף – כדין שאר קדשים

אָמַן, וְעַל אַחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְעַל אִשֶּׁת אָחִיו, וְעַל אִשֶּׁת אָחִיו אָבִיו, וְעַל הַנֶּדֶה; הַמְגֵדָּה, וְהַעֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה, וְהַנּוֹתֵן מִזְרָעוֹ לַמִּלֵּךְ, וְכַעַל אוֹב; הַמַּחֲלֵל אֶת הַשִּׁבְתִּי; וְטָמֵא שְׂאֵכָל אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְהָבֵא לְמִקְדָּשׁ טָמֵא; הָאוֹכֵל חֶלֶב, וְדָם, נוֹתֵר, וּפְגוּל; הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלָה בַּחוּץ; הָאוֹכֵל חֶמֶץ בַּפֶּסַח, וְהָאוֹכֵל וְהַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בַּיּוֹם הַכַּפּוּוֹת; הַמִּפְטֵם אֶת הַשֶּׁמֶן, וְהַמִּפְטֵם אֶת הַקֶּטֶרֶת, וְהִסֵּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה; הַפֶּסַח וְהַמִּילָה בְּמִצּוֹת עֲשֵׂה.

פירוש ברטנורא

ואם חמיו, כולם בכלל זה: המגדף. מכר את השם: והעובד עבודה זרה. כדרך עבודתה. או המזבח והמקדש והמנסך והמשתחוה אפילו שאין דרך עבודתה בכך: בעל אוֹב. וידענוי בכלל. ששניהם בלאו אחד נאמרו, ותנא נקט אוֹב שהוא ראשון במקרא: והמחלל את השבת. באחת מאבות מלאכות ארבעים חסר אחת ותולדותיה: נותר. קדשים לאחר שעבר זמנו: פגול. קדשים שחשב לאכלן חוץ לזמנו או חוץ למקומו: השוחט. קדשים בחוץ חייב, אע"פ שלא העלה. דכתיב (ויקרא י"ז) ואל פתח אהל מועד לא הביאו דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת: ומעלה. נמי בכרת, דכתיב (שם) אשר יעלה עולה או זבח ואל פתח אהל מועד לא יביאנו. ואם שחט והעלה בשוגג, חייב שתי חטאות: והמפטם את שמן המשחה. במשקל סממנים ובמדת השמן כמו שעשאו משה במדבר. והוא שיעשנו לסוך בו, אבל המפטמו להתלמד או למסור לצבור אינו חייב: והמפטם את הקטורת. אחד עשר סממני הקטורת אם לקח מכל אחד מהם כפי משקלו הקצוב בדברי חכמים ועירבם כדרך שהיו מערבין הקטורת שמקטרים בבית המקדש, חייב כרת. והוא שיעשנו להריח בה, אבל עשאו להתלמד או למסרה לצבור, פטור: והסך בשמן המשחה שעשה משה, שלא לצורך כהונה ומלכות, חייב. שלא היו נותנים מאותו שמן אלא על ראש הכן גדול, ואפילו היה בן כהן גדול מושהים אותו באותו שמן שעשה משה במדבר. וממנו מושהים מלכי בית דוד. ואין מושהים מלך בן מלך אם לא היה שם מחלוקת, כמו שמשחו שלמה מפני מחלוקתו של אדוניו, ויואש מפני מחלוקתו של עתליהו, ויהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול ממנו. ומשיחת

משניות מבוארות – קהתי

סנהדרין (ז, טז), שעובר על הלאו "ומזרעך לא תתן להעביר למולך" (ויקרא יח, כא); ואם היה מייד בלא התראה, חייב כרת, שנאמר (ויקרא כ, ב-ג): "איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר ביהרל אשר יתן מזרעו למולך... והכרתי אותו מקרב עמו"; ובעל אוֹב – שלוקח גולגולת של מת ושם אותה תחת בית שחיו ומדובב אותה משם דברי עתידות (כמבואר בסנהדרין טס); ואף ידענוי (המניח עצם של ידוע – שהוא חיה או עוף – בפיו. והוא מדבר מאליו דברי עתידות) בכלל, ששניהם בלאו אחד נאמרו (ויקרא יט, לא): "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים", ונאמר (שם כ, ו): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... ונתתי את פני בנפש ההיא והכרתי אותו מקרב עמו"; המחלל את השבת – שעשה אחת מאבות המלאכות או מתולדותיהן, ועבר על הלאו "לא תעשה כל מלאכה" (שמות כ, י), שאם היה מייד בלא התראה, חייב כרת, שנאמר (שם לא, יד): "ושמרתם את השבת... כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה"; וכל אלו (המגדף וכו') אם עברו במזיד ובהתראה, חייבים סקילה (כמו ששנינו בסנהדרין ז, ד); וטמא שְׂאֵכָל אֶת הַקֹּדֶשׁ – שנאמר (ויקרא ז, כ): "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים... וטומאתו עליו, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואזהרתו ממה שנאמר ביולדת (ויקרא יב, ד): "בכל קודש לא תגע"; והבא לְמִקְדָּשׁ טָמֵא – שנאמר (במדבר יט, יג): "את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישאל", ואזהרתו ממה שנאמר ביולדת (ויקרא יב, ד): "ואל המקדש לא תבוא", או ממה שנאמר (במדבר ה, ג): "אל מחוץ למחנה תשלחם (כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש). ולא יטמאו את מחניהם אשר אנכי שוכן בתוכם"; האוכל חֶלֶב – שנאמר (ויקרא ז, כח): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה" – ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה", ואזהרתו ממה שנאמר (שם טז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו"; וְדָם – האוכל דם, שנאמר (שם טז, כז): "כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואזהרתו ממה שנאמר (שם טז, כז): "וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה"; נוֹתֵר – האוכל בשר קרבן שנותר לאחר הזמן שמותר לאכלו, שנאמר (ויקרא יט, ו-ח): "ביום זבחכם יאכל וממחרת, והנותר עד יום השלישי באש ישרף. ואם האכל יאכל ביום השלישי, פגול הוא לא ירצה. ואוכליו עוונו ישא... ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"; ואזהרתו ממה שנאמר (שמות כט, ד): "והשפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא", וּפְגוּל – האוכל בשר של קרבן, שאתה מאבדו העבודה שבו – שחטוה, קבלת הדם, הולכת הדם, זריקת הדם – נעשתה במחשבה לאכול ממנו לאחר הזמן הראוי, שנאמר (ויקרא ז, יח): "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה, והנפש

עברו במזיד ובהתראה, חייבים סקילה (כמו ששנינו במסכת סנהדרין ז, ד); ואם עברו במזיד בלא התראה, חייבים כרת, כמו שנאמר (שם טס, כס): "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העונות מקרב עמם: הָבֵא עַל אִשָּׁה וּבָתָּה – כלומר שאתה מהן נשואה לו, והא בא על השנייה, דהיינו שבא על אם אשתו (חמותו). או שבא על בת אשתו, והריהו עובר על הלאו "ערות אשה ובתה לא תגלה" (שם טס, יז), שדינו, כשעבר במזיד ובהתראה, כשריפה (כמו ששנינו במסכת סנהדרין ט, א), ואם עבר במזיד בלא התראה חייב כרת, כמו שהבאנו לעיל את הכתוב בסוף פרשת העריות (שם טס, כס): וְעַל אִשֶּׁת אִישׁ – והבא על אשת איש, שעובר על הלאו "ואל אשת עמיתך לא תתן שכתבך" (שם טס, כ), ודינו כשעבר במזיד ובהתראה במיתת חנק (כמו ששנינו במסכת סנהדרין יא, א), ואם עבר במזיד בלא התראה, חייב כרת, כפי הפסוק שהבאנו לעיל: הָבֵא עַל אַחוֹתֶיךָ – שנאמר בה (שם טס, ט): "ערות אחותך בת אביך או בת אמך מולדת בית או מולדת חוץ, לא תגלה ערותך", וְעַל אַחוֹת אָמִי – בה (שם טס, יב): "ערות אחות אביך לא תגלה", וְעַל אַחוֹת שְׁנֵאמֶר בה (שם טס, יג): "ערות אחות אמך לא תגלה", וְעַל אַחוֹת אִשְׁתּוֹ – שנאמר בה (שם טס, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח, לצרור לגלות ערותה עליה בחייה", וְעַל אִשֶּׁת אָחִיו – שנאמר בה (שם טס, טז): "ערות אשת אחיך לא תגלה", וְעַל אִשֶּׁת אָחִיו אָבִיו – שנאמר בה (שם טס, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא", וְעַל הַנֶּדֶה – שנאמר בה (שם טס, יט): "ואל אשה בנות טומאתה לא תקרב לגלות ערותה"; כל אלו, אם עברו במזיד ובהתראה, חייבים מלקות (כמו ששנינו במסכת מכות ג, א); ואם עברו במזיד בלא התראה, חייבים כרת, כדן שאר עריות, כמו שהבאנו לעיל את הכתוב (שם טס, כס): הַמְגֵדָּה – המחרף שם ה' (עיין סנהדרין ז, ה), שעובר על הלאו "אלהים לא תקלל" (רש"י; עיין גמרא סנהדרין טו, א); ואם היה מייד, עונשו כרת, שנאמר (במדבר טו, ל): "והנפש אשר תעשה ביד רמה... את ה' הוא מגדף, ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה"; וְהַעֹבֵד עֲבֹדָה זָרָה – כדרך עבודתה, או הזוכה, והמנסך, והמשתחוה לעבודה זרה, אפילו אין דרך עבודתה בכך (עיין סנהדרין ז, ו), שעובר על הלאו "לא תשתחוה לאל אחר" (שמות לד, יד); ואם היה מייד בלא התראה עונשו כרת, שנאמר (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת נכרת הנפש ההיא", ושנו בברייתא: "כי דבר ה' בזה" – זה העובד עבודה זרה. מאי משמע? דתנא דבי רבי ישמעאל: "כי דבר ה' בזה" – זה המבזה דבר שנאמר לו למשה בסיני: "אנכי ה' אלהיך... לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (סנהדרין צט, א); וְהַנּוֹתֵן מִזְרָעוֹ לַמִּלֵּךְ – כמבואר במסכת

ב על אלו חייבים על זדונם פרת, ועל שגגתם חטאת, ועל לא הודע שלקח אשם תלוי, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו, מפני שהוא בעולה ויורד; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אף המגדף, שנאמר (במדבר טו, כט): "תורה אחת יהיה לכם לעשה בשגגה" – יצא מגדף, שאינו עושה מעשה.

פירוש ברטנורא

הכהנים היא שיוצקים מן השמן על ראשו ומושחין בין גבות עינו כמין כ"י יונית. ומשיחת המלכים כמין נור: **הפסח והמילה במצות עשה**. ויש בהן כרת, ואין קרבן על שגגתן. אבל כולו הנך לא תעשה גינהו, וחייבים על שגגתן קרבן, דאין קרבן אלא על לאו. דגבי קרבן כתיב (ויקרא ד) ועשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה:

ב ועל שגגתן חטאת. שגגה שחייבים עליה חטאת היא, כגון הבא על אחת מן העריות כסבור שהיא אשתו, והעובד עבודה זרה שמשתחוה לה כסבור יוצא וקטור וניסוך אסרה תורה ולא השתחויה, והמחלל את השבת כסבור חול הוא, וכן כל כיוצא בזה שיודע בעיקר האיסור אלא שנעלם ממנו זה המעשה שעושה. אבל האומר מותר לגמרי, דעוקר כל הגוף, כגון האומר אין שבת בתורה, אין עבודה זרה אסורה בתורה, לא שוגג הוא זה אלא אנוס גמור הוא ופסור: **לא הודע.** כגון שני יתים אחד של חלב ואחד של שומן, אבל אחד מהם ואינו יודע איזה מהן אכל. אשתו ואחותו עמו במטה, בא על אחת מהן ואינו יודע על איזה מהן בא: **אשם תלוי.** לפי שבא על הספק קרוי אשם תלוי, שתולה ומנין עליו מן היסורים, ואינו מכפר, שאם נודע אליו אחר"כ בבירור שחטא, מביא חטאת קבועה: **המטמא מקדש וקדשיו.** שנכנס למקדש כשהוא טמא, או אכל קדשים בטומאה: **מפני שהוא בעולה ויורד.** ואין אשם תלוי בא אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת קבועה, והוא הואיל ושגגתו בעולה ויורד, אין בלא הודע שלו אשם תלוי: **אף המגדף.** אין מביאין על שגגתו חטאת, ועל לא הודע שלו נמי אין חייבים אשם תלוי. דרחמנא אמר גבי חטאת, לעושה בשגגה, פרט למגדף שאין בו מעשה. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

מעמיה". ברם, יש הבדל בין פסח ומילה לבין כל השאר שנימנו במשנתנו, שכל השאר, שהן מצוות "לא תעשה", כמו שהבאנו אזהרתן בכל אחת מהן, חייבים על שגגתן קרבן חטאת, כמפורש להלן, אבל פסח ומילה, שהן מצוות "עשה", אין מביאים קרבן חטאת על שגגתם, שאין חייבים חטאת אלא על מצוות לא תעשה, שנאמר בחטאת (ויקרא ד, כז): "בעשית אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה" (רש"י; ברטנורא; ועיין מיטה מקובצת: "מלאכת שלמה").

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, שכל אותן העבירות, שחייבים על זדונן כרת, חוץ מפסח ומילה (כמו שבארנו שם), חייבים על שגגתן חטאת, ועל ספק עבירה בהן – אשם תלוי, כפי שיבואר.

על אלו – מצוות "לא תעשה", שימנו במשנה הקודמת, **חייבים על זדונם פרת** – כמו שבארנו לעיל בכל לאו ולא, **ועל שגגתם חטאת** – שנאמר בענין עבודה זרה (במדבר טו, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה, והקריבה עז בת שנתה לחטאת", ולמדים מכאן: מה עבודה זרה חייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, אף כל שחייבים על זדונה כרת, חייבים על שגגתה חטאת, כגון הבא על אחת מן העריות כסבור שהיא אשתו, או המחלל את השבת כסבור שיום חול הוא, זוהי שגגה שחייב עליה קרבן חטאת; ברם, אם לא ידע כלל בעיקרו של האיסור, אלא חשב שמותר לעשות דבר זה, כגון האומר אין איסור בתורה, אין שבת בתורה, וכיוצא בזה, אין זה נקרא שוגג אלא אנוס, ופטור מן הקרבן (רש"י; ברטנורא). ויש מפרשים, שאפילו לא ידע מעולם שזה חטא, כגון תינוק שנשבה לבין הגויים, הרי זה נקרא שוגג וחייב חטאת (תפארת ישראל; ועיין גמרא שבת טח, ב; רמב"ם הל' שגגות ז, ב); **ועל לא הודע שלקח** – כשלא נודע לו אם חטא, דהיינו שספק חטא ספק לא חטא, כגון שהיו לפניו חתיכת חלב וחתיכת שומן, ואכל מאחת מהן, ואינו יודע מאיזו מהן אכל, **אשם תלוי** – חייב להביא קרבן אשם תלוי; ונקרא הקרבן בשם אשם תלוי, מפני שהוא מכפר על הספק, ותולה לו (שמגן עליו מיתורין של עונשי מיתים) עד שיוודע לו בוודאי שחטא ויביא חטאתו, **חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו** – מי שספק לו אם נכנס למקדש בשוגג כשהוא טמא, או שספק לו אם אכל קדשים בטומאתו, שאינו מביא אשם תלוי, **מפני שהוא בעולה ויורד** – שאם חטא ודאי, אינו מביא קרבן חטאת קבוע אלא קרבן עולה ויורד (העשיר מביא קרבנו מן הצאן. העני מביא שתי תורים או שני בני יונה, ומי שאין ידו משגת לשתי תורים או שני בני יונה מביא עשרית האפה סולת לחטאת; עיין

האוכלת ממנו עוונה תשא" – פסוק זה מדבר באוכל פיגול, ולמדים בגזירה שווה "עוון, עוון" מותר, שעונשו כרת, ואזהרתו מאותו פסוק שהבאנו לעיל בנותר; **השוטט והמעלה בחוץ** – השוטט קרבן והמקריבו חוץ לבית המקדש, שנאמר (ויקרא יז, ז): "...ואל פתח אוהל מועד לא הביאו... דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמיו", וכן נאמר (שם שם, ח-ט): "...אשר יעלה עולה או זבח. ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו... ונכרת האיש ההוא מעמיו"; ואזהרתו ממה שנאמר (דברים יב, יג): "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום", וכל מקום שנאמר "פן" אינו אלא לא תעשה; ואזהרת השוטט בחוץ יש למדים ממה שנאמר (ויקרא יז, ז): "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים", ויש למדים בגזירה שווה "הבאה, הבאה" ממעלה בחוץ (רש"י); **האוכל חמץ בפסח** – שנאמר (שמות יב, טו): "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל"; ואזהרתו ממה שנאמר (שם יג, ג): "ולא יאכל חמץ"; **והאוכל והעושה מלאכה ביום הפסחיים** – שנאמר (ויקרא כג, כח-ל): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום כיפורים הוא... כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה. וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתיו את הנפש ההיא מקרב עמיה" (בענין אזהרתו של האוכל ביום הכיפורים עיין גמרא יומא פא, א); **המפסם את השמן** – העושה שמן דוגמת שמן המשחה במקדש, כדי לסוך בו, שנאמר בשמן משחת קודש (שמות ל, לב-לג): "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו... איש אשר יקח יקח כמוהו... ונכרת מעמיו"; **והמפסם את הקטרת** – העושה קטורת דוגמת הקטורת של המקדש, כדי להריח בה, דהיינו שלוקח אחד עשר סממני הקטורת, כל אחד מהם לפי משקלו הקצוב בדברי חכמים, עד שיהא כשיעור הראוי להקטרה, ומערבם כדרך שהיו מערבים הקטורת בבית המקדש שנאמר (שמות ל, לו-לח): "והקטורת... במתכונתה לא תעשו לכם... איש אשר יעשה כמוהו... ונכרת מעמיו"; **והסף בשמן המשחה** – עושה משה במדבר, שנאמר (שם שם, לב-לג): "על בשר אדם לא ייסך... ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו", וכל אלו (שםא שאכל את הקודש וכו'), אם עשו במזיד ובהתראה, חייבים מלקות (כמו שנינו במסכת מכות ג, ב); **הפסח והמילה במצות עשה** – שחייבים לעשות את קרבן הפסח, כמו שכתוב (דברים טז, ב): "וזהבחת פסח לה' אלהיך", וכן חייבים לקיים מצוות מילה, כמו שנאמר (ויקרא יב, ג): "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", ואם אין מקיימים מצוות אלו במזיד, חייבים כרת, שנאמר בפסח (במדבר ט, יג): "והאיש אשר הוא טהור ובודך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"; ונאמר במילה (בראשית יז, יד): "וערעל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא

ג יש מביאות קרבן ונאכל, ויש מביאות ואינו נאכל, ויש שאינן מביאות. אלו מביאות קרבן ונאכל: המפלת כמין בהמה, חיה, ועוף; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: עד שיהא בו מצורת האדם. המפלת סנדל, או שליא, ושפיר מרקם, והיוצא מחתך. וכן שפחה שהפילה – מביאה קרבן ונאכל.

ד אלו מביאות ואינו נאכל: המפלת, ואין ידוע מה הפילה; וכן שתי נשים שהפילו, אחת ממין פטור ואחת ממין חובה. אמר רבי יוסי: אימתי? בזמן שהלכו זו למזרח וזו למערב. אבל אם היו שתיהן עומדות פאחת – מביאות קרבן ונאכל.

ה אלו שאינן מביאות: המפלת שפיר מלא מים, מלא דם, מלא גנינים; המפלת כמין דגים, וחגבים, שקצים, פירוש ברטנורא

ג כמין בהמה חיה ועוף. הואיל ונאמרה בהן יצירה כאדם. ואין הלכה כר' מאיר: סנדל. ולד הוא, אלא שנפחתה צורתה. ולשון סנדל, שנאו ודל. כך מצאתי. ורבותי פירשו שהיא חתיכת בשר עשויה כצורת סנדל ורגלה לבוא עם ולד: שליא. שאין שליא בלא ולד: שפיר מרוקם. עור שהולד מרוקם בו שיש בתוכו צורת אברים קטנים. ולפי שעשוי כשפופרת של ביצה קרוי שפיר: וכן שפחה שהפילה. דסלקא דעתך אמינא כי קאמרין כל מצות שהאשה חייבת בה עבד חייב בה, הני מילי מצוות השוות באיש ובאשה, אבל יולדת דבנשים איתא ובאנשים ליתא אימור לא תחייב שפחה, להכי תני וכן שפחה שהפילה:

ד ואין ידוע מה הפילה. אם צורת אדם וחייבת, אם דגים וחגבים ופטורה. מביאה קרבן שתי תורים אחד לעולה ואחד לחטאת. על של עולה מתנה ואומרת, אם מין חובה ילדתי, תהא לחובתי, ואם לאו, תהא עולת נדבה. אבל חטאת, לא מציא לאתנוי, דאין חטאת נדבה, ומייתא בספק. ואינו נאכל, דשמא לאו בת קרבן היא, ומליקתה כנבילה בעלמא. ומשום חולין בעורה, לא אכפת לך, דכיון דאין למזבח אלא דמה לא חשיב אכילה: וכן שתי נשים שהפילו. במחבוא: אחת מין פטור. כמין דגים וחגבים: ואחת מין חובה. סנדל או שליא. ואין ידוע איזו הפילה מין חובה. מביאים כל אחת שתי תורים ואינו נאכל: אימתי. אינו נאכל: בזמן שהלכו. שהביאו קניהן לכהן והלכו לדרך ואין יכולים להתנות. אבל אם שתיהן עומדות כאחת, מביאות חטאת אחת ומתנות ביניהן, אם אני החייבת, הרי הוא שלי [וחלקך מחול לך]. ואם את החייבת, הרי הוא שלך [וחלקי מחול לך], ואותו חטאת קרב ונאכל. דדוקא חטאת שבא על חטא אין תנאי מועיל בו, דכתיב (ויקרא ד) או הודע אליו חטאתו, אבל הכא דכי קא מיתין נשים קרבן לאשתריו באכילת קרשים הוא, מיתין ומתניין. ואין הלכה כר' יוסי:

ה גנינים. גוונים. ואני שמעתי כמין תולעים: המפלת יום ארבעים. דעד שיעברו ארבעים יום להריונה הוי מיא בעלמא: ור' שמעון מחייב ביוצא דופן.

משניות מבוארות – קהתי

בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה "וכן שפחה", כדי להשימענו, שאפילו במצוות שאין האיש והאשה שווים בהן, מכל מקום כל מצוה שהאשה חייבת בה, העבד והשפחה הכנעניים חייבים בה.

י ו ש ש י

באור משנה ד

אלו מביאות – קרבן, ואינו נאכל – ואין קרבן החטאת נאכל: המפלת – האשה שהפילה, ואין ידוע מה הפילה – אם הוא נפל שהיא חייבת עליו קרבן, כגון אלו ששינו במשנה הקודמת, או דבר שאינה חייבת עליו קרבן, כגון אלו הנמנים במשנה הבאה, הרי היא מביאה קרבן על הספק, וכבר שינו (תמורה ז, ו): "חטאת העוף הבאה על ספק, ותישרף. רבי יהודה אומר: יטילנה לאמה". וכן שתי נשים שהפילו, אחת ממין פטור – כגון שאחת הפילה כמין דגים, שהוא מין פטור, דהיינו שפטורה היא להביא עליו קרבן, כמבואר להלן במשנה הבאה, ואחת ממין חובה – ואחת הפילה נפל כמין סנדל, שהוא מין חובה, דהיינו שחייבת להביא עליו קרבן, כמו ששינו במשנה הקודמת, ואין ידוע איזה מהן הפילה ממין חובה, כל אחת משתיים מביאה קרבן מספק, ואין חטאת אחת משתיים נאכלת, מהטעם שבארנו לעיל, שהרי זו חטאת העוף הבאה על הספק. אמר רבי יוסי: אימתי – שתי הנשים מביאות קרבן ואינו נאכל? בזמן שהלכו זו למזרח וזו למערב – שמסרו את קרבנותיהן לכהן, והלכו לדרך בכיוונים שונים, ואין רואות זו את זו, אכל אם היו שתיהן עומדות פאחת – כלומר שעומדות שתיהן לפנינו ויכולות להתנות ביניהן, מביאות קרבן – אחד, ונאכל – קרבן החטאת, שכן מתנות הן ביניהן, שהקרבן יאה בשביל זו שהפילה ממין חובה. ואמנם בחטאת הבאה על חטא, הדין הוא שאין תנאי מועיל בה (כלחקן ה, ח), אבל כאן שלא באה החטאת אלא כדי להתיר באכילת קדשים, יכולות שתיהן להביא חטאת אחת ולהתנות עליה, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ה

אלו שאינן מביאות – קרבן כלל: המפלת שפיר – קרום כמין

ויקרא ה, ב-יא). ואין מביאים אשם תלוי על ספק חטא אלא אם כן חייבים על שגגתו ודאי חטאת קבועה (עין הוריות ב, ד; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אף המגדף – אינו מביא לא על שגגתו חטאת ולא על ספק חטאו אשם תלוי, שנאמר – בחיוב קרבן חטאת: "תורה אחת יהיה לכם לעשה בשגגה" – ומכאן שדווקא העושה מעשה חייב חטאת, יצא מגדף, שאינו עושה מעשה – וכיון שאין המגדף מביא על חטאו ודאי קרבן חטאת, אינו חייב להביא על ספק חטאו אשם תלוי. והלכה כחכמים.

באור משנה ג

לאחר שנימנו העבירות שהיבים על זדונם כרת ועל שגגתם חטאת ועל לא הודע שלהן אשם תלוי, עובדת מסכתנו לפרש דיניהם של כל חייבי חטאות, והיא מתחילה בדניי חטאת שאינה באה על חטא, והיא חטאת העוף של היולדת, שנאמר בה (ויקרא יב, ו): "ובמלאת ימי טהרה לכן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה, וכן יונה או תור לחטאת".

יש מביאות קרבן – יולדות המביאות קרבן, ונאכל – וקרבן החטאת נאכל, ויש מביאות – קרבן, ואינו נאכל – ואין קרבן החטאת נאכל, אלא נשרף, ויש שאינן מביאות – קרבן כלל. אלו מביאות קרבן ונאכל: המפלת כמין בהמה, חיה, ועוף – ולד שצורתו כצורת בהמה או חיה או עוף; דברי רבי מאיר – הסובר, שאף על פי שהפילה כמין בהמה חיה ועוף, מכל מקום הואיל ונאמרה בהן לשון יצירה כבאדם, הרי זו לידה, והיא חייבת להביא קרבן, וקרבן החטאת נאכל. וחכמים אומרים: עד שיהא בו מצורת האדם – אין הנפל נחשב ולד אלא אם כן יש לו צורת אדם, דהיינו שפניו כצורת פני אדם. המפלת סנדל – חתיכת בשר של ולד שנתמעך במעי אמו, ודומה לצורת סנדל (עין בכורות ה, א), או שליא – המפלת שליא, כמין כיס שהעובר מונח בתוכו במעי אמו, ואין שליא בלא ולד אלא שנימוח בתוכו, ושפיר מרקם – או המפלת כמין שפופרת של עור שמרוקמת בה צורת העובר, והיוצא מחתך – שלא יכלו להוציא את העובר שלם וחתכוהו והוציאוהו איברים איברים; וכן שפחה – כנענית – שהפילה – והרי היא חייבת במצוות כאשה, מביאה קרבן ונאכל – וקרבן החטאת נאכל.

וּרְמָשִׁים; הַמַּפְלֵת יוֹם אַרְבָּעִים, וְיִזְעַא דָּפֶן. רַבִּי שְׁמַעוֹן מַחֲבִיב בְּיִזְעַא דָּפֶן.

וְהַמַּפְלֵת אֹרֶךְ לְשִׁמּוֹנִים וְאַחַד – בֵּית שְׁמַאי פּוֹטְרִין מִן הַקֶּרֶן; בֵּית הַלֵּל מַחֲבִיבִים. אָמְרוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי: מַה שָּׁנָה אֹרֶךְ לְשִׁמּוֹנִים וְאַחַד מִיּוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד? אִם שָׁנָה לֹא לְטַמְאָהּ, לֹא יִשְׁוֶה לֹא לְקָרְבָּן? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: לֹא, אִם אֶמְרָתָם בְּמַפְלֵת יוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד, שָׁפֵן יִצְאָה בְּשַׁעַה שֶׁהָיָה רְאוּיָהּ לְהִבְיָא בֶּהּ קֶרֶן; תֹּאמְרוּ בְּמַפְלֵת אֹרֶךְ לְשִׁמּוֹנִים וְאַחַד, שֶׁלֹּא יִצְאָה בְּשַׁעַה שֶׁהָיָה רְאוּיָהּ לְהִבְיָא בֶּהּ קֶרֶן? אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הַלֵּל: וְהָרִי הַמַּפְלֵת יוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת תּוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא יִצְאָה בְּשַׁעַה שֶׁהָיָה רְאוּיָהּ לְהִבְיָא בֶּהּ קֶרֶן, וְחִיבֵת בְּקֶרֶן. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: לֹא, אִם אֶמְרָתָם בְּמַפְלֵת יוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת, שָׁאֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ רְאוּיָהּ לְקָרְבָּן יָחִיד, רְאוּיָהּ לְקָרְבָּן צֶבֶר; תֹּאמְרוּ בְּמַפְלֵת אֹרֶךְ לְשִׁמּוֹנִים וְאַחַד, שְׁאִין הַלֵּילָה רְאוּיָהּ לֹא לְקָרְבָּן יָחִיד וְלֹא לְקָרְבָּן צֶבֶר? הַדְּמִים אֵינָן מוֹכִיחִין, שֶׁהַמַּפְלֵת בְּתוֹךְ מְלֵאת – דְּמִיָּה טְמֵאִין, וּפְסוּלָהּ מִן הַקֶּרֶן.

פירוש ברטנורא

דכתיב (שם י"ב) ואם נקבה תלד, ותוה ליה למכתב ואם נקבה היא, אלא ריבה לה לידה אחרת, ומאי היא, ויצא דופן. ותנא קמא סבר, אמר קרא (שם) אשה כי תוריע וילדה, עד שתלד ממקום שמזרעת:

וְהַמַּפְלֵת אֹרֶךְ לְשִׁמּוֹנִים וְאַחַד. שילדה נקבה, וליל שמונים ואחד שהיתה ראויה למחר להביא כפרתה הפילה: בֵּית שְׁמַאי פּוֹטְרִים מִן הַקֶּרֶן. מלידה שניה. אע"פ דלאחר מלאת הוא, הואיל ולילה היא ולא יצתה שעה ראוי לקרבן, דלילה מחוסר זמן קרבן היא, דכתיב (ויקרא ו') ביום צוותו, חלכך לענין קרבן בתוך מלאת דמי: מַאי שְׁנָה אֹרֶךְ לְשִׁמּוֹנִים וְאַחַד מִיּוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד. דרואי חייבת קרבן על הנפל שהפילה לדברי הכל הואיל ואחר מלאת הפילה: אִם שוה לו לטומאה. שהרי אתם מודים שבשקיעת החמה של יום שמונים כלו ימי מוהר שלה ואם ראתה כליל שמונים ואחד טמאה: הַדְּמִים אֵינָם מוֹכִיחִים. והדם שאתם אומרים אם שוה לו לטומאה, אינו ראוי, שהרי המפלת תוך מלאת דמה טמא מפני הלידה, ואינה חייבת קרבן שני לפי שכל שבא בתוך מלאת נחשב כאילו בא עם הולד הראשון ובהא מודו בית הלל:

משניות מבוארות – קהתי

הנפל, כמבואר הטעם להלן, שסוברים בית שמאי: הואיל ולילה אינו זמן קרבן, הרי זה כאילו הפילה בתוך "מלאת ימי טהרה", ואינה צריכה קרבן מיוחד על לידת הנפל: בֵּית הַלֵּל מַחֲבִיבִים – להביא קרבן מיוחד על לידת הנפל, שהואיל וכבר נשלמו ימי טהרה, אף על פי שאינה יכולה להקריב קרבנה הראשון עד למחר, דינה כמפלת לאחר "מלאת ימי טהרה", ולכן חייבת היא קרבן שני על לידת הנפל, כמו שהמשנה מפרשת והולכת. אָמְרוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי: מַה שָּׁנָה אֹרֶךְ לְשִׁמּוֹנִים וְאַחַד מִיּוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד – למה שונה דינה של המפלת אור לשמונים ואחד מדינה של המפלת ביום שמונים ואחד, שלדברי הכל המפילה בו חייבת קרבן גם על הנפל, הואיל והפילה לאחר מלאת ימי טהרה. והרי דין הלילה כדין היום שלאחריו? ועוד, אִם שָׁנָה לֹא לְטַמְאָה – כיון שמודים אתם, שילל שמונים ואחד שווה ליומו לענין טומאה, שאם ראתה בו דם הרי היא טמאה, לפי שבשקיעת החמה של יום השמונים כלו ימי טהרה, לֹא יִשְׁוֶה לֹא לְקָרְבָּן – למה לא ישווה הלילה ליומו שלאחריו אף לענין קרבן? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: לֹא – אין להשוות את הלילה ליומו לענין קרבן, אִם אֶמְרָתָם בְּמַפְלֵת יוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד – שהיא חייבת קרבן על לידת הנפל, שָׁפֵן יִצְאָה – האשה מידי הלידה הראשונה, והפילה בְּשַׁעַה שֶׁהָיָה רְאוּיָהּ לְהִבְיָא בֶּהּ קֶרֶן – על הלידה הראשונה, תֹּאמְרוּ בְּמַפְלֵת אֹרֶךְ לְשִׁמּוֹנִים וְאַחַד, שֶׁלֹּא יִצְאָה – מידי הלידה הראשונה כשהפילה, בְּשַׁעַה שֶׁהָיָה רְאוּיָהּ לְהִבְיָא בֶּהּ קֶרֶן – שהרי כלילה אינה ראויה להביא קרבן על הלידה הראשונה, לפי שילילה לאו זמן קרבן הוא, וכיון שלענין קרבן נחשב הלילה כאילו הוא "בתוך מלאת", כיצד תאמרו לחייבה קרבן על לידת הנפל באותה שעה? אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הַלֵּל – לְבֵית שְׁמַאי: וְהָרִי הַמַּפְלֵת יוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת תּוֹכִיחַ, שֶׁלֹּא יִצְאָה בְּשַׁעַה שֶׁהָיָה רְאוּיָהּ לְהִבְיָא בֶּהּ קֶרֶן, וְחִיבֵת בְּקֶרֶן – על הנפל. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי – לְבֵית הַלֵּל: לֹא – אין זו הוכחה, אִם אֶמְרָתָם בְּמַפְלֵת יוֹם שְׁמוֹנִים וְאַחַד שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת – שחייבת קרבן על הנפל, הרי הטעם הוא, שָׁאֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ רְאוּיָהּ לְקָרְבָּן יָחִיד – שאין קרבן יחיד קרב בשבת, מכל מקום רְאוּיָהּ לְקָרְבָּן צֶבֶר – שקרבים בו קרבנות היום ונמצאת השעה ראויה לקרבן, תֹּאמְרוּ בְּמַפְלֵת אֹרֶךְ לְשִׁמּוֹנִים וְאַחַד,

שפופרת – מְלָא מִים, או מְלָא דָם, או מְלָא גְּנִינִים – גוונים הרבה (רש"י); ויש מפרשים: מְלָא גְּנִינִים – חתיכות דקות כעין תולעים קטנים (ברטנורא: "תפארת ישראל"), שבכגון זה אין הספיר סימן לולד; הַמַּפְלֵת בְּמִין דְּגִים, וְחִיבִים – או כמין חגבים, שְׁקִצִּים – או כמין שקצים, וּרְמָשִׁים – או כמין רמשים, שכל אלו אינם בכלל ולד, שלא נאמרה בהם ציריה כמו באדם (עין בראשית פרק א); הַמַּפְלֵת יוֹם אַרְבָּעִים – ביום הארבעים להריונה, ואין זה נקרא ולד שאין צורת הולד נגמרת אלא לאחר שעברו עליו ארבעים יום שלמים, אבל קודם לכן אין הנפל אלא מים בלבד, וְיִזְעַא דָּפֶן – שהוולד לא יצא דרך הרחם אלא דרך דופן האם שנחתכה; כל אלו פטורות מקרבן לידה. רַבִּי שְׁמַעוֹן מַחֲבִיב בְּיִזְעַא דָּפֶן – קרבן לידה, וטעמו מבואר בגמרא, שנאמר (ויקרא יב, ח): "ואם נקבה תלד", והרי אפשר היה לכתוב: "ואם נקבה היא", ודרש מכאן רבי שמעון, שבא הכתוב לרבות לידה אחרת שמחייבת קרבן, והוא יוצא דופן. אבל תנא קמא לומד ממה שכתוב (שם שם, ב): "אשה כי תוריע וילדה" – עד שתלד ממקום שמזרעת.

שבת קודש

באור משנה ו

בפרשת הילולת נאמר (ויקרא יב, ח): "ואם נקבה תלד וטמאה שבעיים נדרתה, וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה. ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת" וכו'. פסוק זה בא ללמדנו, שהילולת נקבה טמאה שבעיים, ולאחר שבעיים היא טובלת ומותרת לבטלה, אבל עדיין אסור לה לאכול בקורש ולהיכנס למקדש עד שגומרת לספור עוד ששים וששה ימים של טהרה, והיא מביאה קרבנה ביום השמונים ואחד מלידתה, שהוא יום "מלאת ימי טהרה לבת". כלומר לאחר שנשלמו שמונים יום מלאים מיום שילדה. דין זה נוהג בין בולד קיים בין בנפל. והלכה היא, שאם חזרה ונתעברה בתוך ימי טהרה ותפילה בתוך "מלאת" לולד הראשון, אינה טעונה אלא קרבן אחד, והיא מונה מחדש מיום שהפילה, ואחר "מלאת" המנין השני, מביאה קרבן אחד לשתי הלידות. אבל אם הפילה לאחר "מלאת" שמונים, כגון ביום השמונים ואחד, אף על פי שלא הביאה עדיין קרבן ראשון, הריהי טעונה שני קרבנות. – משנחנו דנה באשה שהפילה כליל שמונים ואחד לאחר שילדה נקבה, ונחלקו בזה בית שמאי ובית הלל.

הַמַּפְלֵת אֹרֶךְ לְשִׁמּוֹנִים וְאַחַד – כלילה שלפני יום השמונים ואחד לאחר שילדה נקבה, בֵּית שְׁמַאי פּוֹטְרִין מִן הַקֶּרֶן – על לידת

ז האשה שיש עליה ספק חמש זיבות וספק חמש לדות – מביאה קרבן אחד, ואוכלת בזבחים, ואין השאָר עליה חובה. חמש לדות ודאות, חמש זיבות ודאות – מביאה קרבן אחד, ואוכלת בזבחים, והשאָר עליה חובה. מעשה שעמדו קנים בירושלים בדינרי זהב. אמר רבן שמעון בן גמליאל: המעון הזה! לא אֵלֶּין הַלִּילָה, עד שיהו בדינרין. נכנס לבית דין, ולמד: האשה שיש עליה חמש לדות ודאות, חמש זיבות ודאות – מביאה קרבן אחד, ואוכלת בזבחים, ואין השאָר עליה חובה. ועמדו קנים בו ביום ברב־עתיים.

פירוש ברטנורא

ז חמשה ספיקו זיבות. ספק זיבה הוי כגון טועה שראתה שלשה ימים ואינה יודעת אם בימי נדתה אם בימי זיבתה, מביאה קרבן ואינו נאכל. וספק לידה הוי כגון הפילה ואינה יודעת מה הפילה. ואם יש עליה חמשה ספיקות של זיבה או חמשה ספיקות של לידה: מביאה קרבן אחד. חטאת העוף הבא על הספק: ואוכלת בזבחים. שהרי הקרבן הזה לטהרה בא, הרי הוא כמבילה, שאם נטמאת האשה כמה מומאות מבילה אחת עולה לכולם, אף קרבן זה כן: ואין השאָר עליה חובה. לא הצריכות חכמים להביא, שאף האחת בקושי התירו להקריב ספק מליקת חולין למזבח, אלא שאם לא כן אין לה תקנה לטהר בקדשים: חמש לידות ודאות, או חמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים. כדפרישנא: והשאָר עליה חובה. דחנאי, יכול תביא על הלידה שלפני מלאת ועל הלידה שלאחר מלאת קרבן אחד לשניהם, תלמוד לומר (ויקרא י"ב) זאת תורת הולדות: קניני. שתי קנין. דהיינו ארבע תורין: בדיני זהב. בשני [דינרין] וזהב, דינר זהב לכל קן: המעון הזה. שבועה היא: נכנס לבית דין ולימד בו. אע"פ שהקל בשל תורה. ולימד דבר שאינו כהלכה, משום עת לעשות לה' עשה כן. שאלמלא כן לא ימצא, וימנעו העניות מלהביא אפילו אחד ויאכלו קדשים בטומאת העוף: ברב־עתיים. שני קנין בשני רבעי דינר כסף. ודינר זהב הוא עשרים וחמש דינרי כסף:

משניות מבוארות – קהתי

על פי שיש כאן ספק כמה זיבות או ספק כמה לידות, מכל מקום מועיל קרבן אחד לכולן, כדי להתייר לאכול בקדשים, שקרבן זה הוא כטבילה, וכשם שאם נטמאה כמה פעמים, טבילה אחת עולה לכולן, אף קרבן זה עולה לכל הלידות או הזיבות, ואין השאָר עליה חובה – לא הצריכות חכמים להביא שאר הקרבנות על ארבעה ספיקי זיבות או לידות, שהרי זה ספק מליקת חולין למזבח, ורק קרבן אחד התירו חכמים בקושי להביא, כדי להתייר לאכול בקדשים. חמש לדות ודאות – אבל אשה שיש עליה חמש לידות ודאות, שילדה כל פעם אחר מלאת ימי טהרה של הלידה הקודמת (ותפארת ישראל), חמש זיבות ודאות – או שיש עליה חמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד, ואוכלת בזבחים – שקרבן אחד מטהר אותה לאכול בקדשים, כמו שבארנו לעיל, והשאָר עליה חובה – וחייבת להביא גם את שאר ארבעת הקרבנות, שהואיל והלידות היו כל אחת "אחר מלאת" של הלידה הקודמת, אינה נפטרת מחיובה אלא אם כן הביאה קרבן על כל לידה ולידה, שנאמר (ויקרא יב, ז): "זאת תורת הולדות", ודרשו: "זאת" – לחייב על הלידה שלפני מלאת ימי טהרה ועל הלידה שלאחר מלאת ימי טהרה, היינו קרבן על כל לידה ולידה; וכן בזיבות אינה נפטרת מחיובה עד שתביא קרבן על כל זיבה וזיבה. מעשה שעמדו קנים בירושלים בדינרי זהב – שתי תורין או שני בני יונה הם קן, ומחיר כל קן היה דינר זהב, שהוא עשרים וחמישה דינרי כסף, שהתייקרו הקינים, מפני שהיו צריכים להם הרבה לשם קרבנות. אמר רבן שמעון בן גמליאל – הזקן, שהיה בסוף ימי הבית: המעון הזה – המקדש הזה; וכינוי הוא לשבועה, כאילו אמר: נשבע אני בקדושת בית המקדש! לא אֵלֶּין הַלִּילָה, עד שיהו בדינרין – שיזול מחיר הקינים, ויהיה כל קן בדינר כסף. נכנס לבית דין, ולמד: האשה שיש עליה חמש לדות ודאות, או חמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד, ואוכלת בזבחים – כמו שבארנו לעיל, ואין השאָר עליה חובה – ואינה חייבת להביא שאר הקרבנות; ואף על פי שמן התורה חייבת להביא השאר, כמו ששינונו לעיל, מכל מקום הקל רבן שמעון בן גמליאל ולימד דבר שאינו כהלכה, כדי להביא להוולת הקינים, משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שאלמלא כן היו העניות נמנעות מלהביא אפילו קרבן אחד, ואוכלות קדשים בטומאה (עיין ברטנורא ותפארת ישראל): ועמדו קנים בו ביום ברב־עתיים – ירד מחירים של הקינים עד שנמכר כל קן ברבע דינר של כסף. ויש מפרשים "ברב־עתיים" – שכל קן כל שני קינים נמכר בשני רבעי הדינר (דהיינו בחצי דינר). עיין ברטנורא: "מלאת שלמה".

שאין הַלִּילָה ראוי לא לקרבן יחיד ולא לקרבן צבור – שלילה אינו זמן הקרבת קרבן כלל, ולכן אין לומר שתהא המפלת אור לשמונים ואחד חייבת בקרבן על הנפל; ומה שאמרתם: "אם שווה לו לטומאה לא יטוה לו לקרבן? אף זו אינה קושיה, שכן הדמים אינן מוכיחין – אין להוכיח מטומאת הדם בליל שמונים ואחד על חיוב הקרבן, שהמפלת בתוך מלאת – בתוך השמונים לנקה, דמיה טמאין – משום הלידה, ואינם דמי טהרה, ופטורה מן הקרבן – כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו; והוא הדין במפלת אור לשמונים ואחד, שפטורה מן הקרבן, אף על פי שאם ראתה בו דם הרי היא טמאה, שאין חיוב קרבן תלוי בטומאת הדם.

באור משנה ז

כבר בארנו (ערכין ב, א), שאשה הוראה דם בתחילה, הרי היא נידה שבעה ימים, בין שראתה דם יום אחד בלבד ובין שראתה כל שבעת הימים. ואם ביום השביעי לפנות ערב פסקה מלראות, הרי מן התורה טובלת היא בליל שמיני, והיא טהורה. – ראתה דם מיום השמיני ואילך, היינו בתוך אחד עשר יום שלאחר שבעת ימי הנידה, וזה הוי דם זיבה. מכאן נקראים הימים הללו: "אחד עשר ימי הזיבה", בין שראתה בהם דם בין שלא ראתה, אלא שאם ראתה בהם דם, דינה כדלקמן: ראתה דם יום אחד בלבד, צריכה היא לשמור יום אחד בטהרה כנגד יום הטומאה ("שומרת יום כנגד יום"). כלומר שהיא טובלת למחרת היום הטמא, ואם אינה רואה בו דם, הרי שהיא טהורה לערב. וכן אם ראתה דם שני ימים רצופים, הרי היא שומרת את היום השלישי בטהרה. אבל אם ראתה דם שלושה ימים רצופים, הרי היא נעשית זבה גמורה, וצריכה היא לספור שבעה ימים נקיים מדם, וטובלת ביום השביעי, ומביאה קרבן ביום השמיני, "שתי תורין או שני בני יונה", האחד לחטאת והאחר לעולה (עיין ויקרא טו, כה-כט). – לאחר אחד עשר ימי הזיבה, כשהיא רואה דם, הרי היא שוב נידה שבעה ימים, ואחריהם מתחילים שוב אחד עשר ימי הזיבה, וכן לעולם. – ויש שאשה טועה בחשבון הימים, ואינה יודעת אם היא עומדת בשבעת ימי הנידה או באחד עשר ימי הזיבה, ובכגון זה כל שהיא רואה דם שלושה ימים רצופים, הרי היא ספק זבה, וצריכה היא לספור שבעה ימים נקיים ולטבול, ולהביא מספק קרבן ביום השמיני.

האשה שיש עליה ספק חמש זיבות – כגון הטועה שראתה חמישה חדשים שלושה ימים רצופים בכל חודש, ואינה יודעת אם ראתה בימי נידתה או באחד עשר ימי הזיבה, כמו שבארנו לעיל, וספק חמש לדות – או שיש עליה ספק חמש לידות, שהפילה חמש פעמים, ואינה יודעת אם ממין חובה הפילה או ממין פטור, כמבואר לעיל (משניות ג-ה), מביאה קרבן אחד – עולה וחטאת, שחטאת העוף באה על הספק, ואוכלת בזבחים – והיא מותרת, לאחר הקרבת הקרבן, לאכול בקדשים; שכן הילולת והזבה מחוסרי כפרה הן, דהיינו, שאף לאחר שטהרו מטומאתן וטבלו והעריב משמן, עדיין לא נגמרה טהרתן כדי לאכול בקדשים עד שיביאו קרבן, וקודם שיביאו כפרתן אסורות הן לאכול בקדשים, ובאה המשנה ללמד, שאף

משניות מבוארות – קהתי

חובה עליהן לכשיחולו ("מלאכת שלמה"). ויש מוחקים את התיבה "ואין" וגורסים בדברי רבן שמעון בן גמליאל: "והשאר עליה חובה" (ותוספות בבא בתרא קסו. א.) ואף לפי אותה גירסה הפירוש הוא כדעת המפרשים שהבאנו לעיל (ענין "תפארת ישראל").

יש מפרשים (בדברי רבן שמעון בן גמליאל): "ואין השאר עליה חובה" – שאינה חייבת להביא את השאר כדי שתהא מותרת לאכול בקדשים, שכן הנשים טעו וחשבו, שצריכות להביא כל הקרבנות שנתחייבו כדי להתכפר לאכול בקדשים, ולכן נכשלו ולא הביאו אפילו קן אחד, ובא רבן שמעון בן גמליאל, ופרסם את ההלכה, שלאחר שהביאו קן אחד מותרת לאכול בקדשים, ואילו השאר

המשך ביאור למס' שבת ליום שני עמ' א

ט. 'גרמא'. שהמלאכה תיעשה במישרין על ידי מעשה האדם, אבל אם פעולתו גורמת בעקיפין למלאכה שתיעשה, פטור. ולמודהו חכמים מהכתוב (שמות כ) 'לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה', שמשמע שעשייה אסורה אבל גרמא מותרת. אבות ותולדות: שלושים ותשע מלאכות האמורות להלן במשנה, אלו 'אבות מלאכות'. ומלבדן יש למלאכות 'תולדות', שאף הן אסורות מן התורה. לכל אב יש תולדה, ודרשו זאת (לעיל ע.) מהכתוב (ויקרא ד) 'וְעָשָׂה מֵאֹת מִהֶנָּה', ומהלשון 'מהנה' למדנו תולדות, כלומר, היוצאות מהן, מן האבות. ואין מספר לתולדות, כי לאב אחד יש הרבה תולדות. אבות מלאכה הם המלאכות החשובות שבמשכן, אבל מלאכה שלא היתה חשובה או שלא היתה במשכן נקראת תולדה. שאר מלאכות הדומות לאבות במקצת הן 'תולדות'. דין האבות והתולדות שוה, ששתיהן אסורות מדאורייתא, והעושה אותן במזיד בעדים ובהתראה חייב סקילה, ובלא התראה חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. ואין הבדל ביניהן, אלא לענין שהעושה שתי מלאכות בהעלם אחד חייב שתי חטאות, אך אם עשה בשוגג אב ותולדה שלו בהעלם אחד, או שעשה כמה תולדות של אב אחד בהעלם אחד, אינו חייב אלא חטאת אחת.

משנה

משנה זו מונה את אבות המלאכות האסורות בשבת: אבות מלאכות האסורות בשבת, ארבעים חסר אחת. ואילו הן, הוורע, והחורש, והקוצר, והמקצר – האוסף את השבולים לקצור ועושה מהן עומרים, והדש – החובט את השבולים כדי לנתק את הזרעים מחיבורם לגבעול, והוורע – המשליך את התבואה ברוח כדי להפריד את הזרעים מהפסולת, הבורד – מוציא פסולת מאוכל, הפוח, והמקצר – מנפה את הקמח בנפה, והלש, והאופה. והנזוז את הצמר מן הבהמה, המלכנו – המכבס את הצמר בנהר, והמנפצו – חובט אותו במקל כדי להפריד את שערותיו, והצוקעו, והפוזות – העושה חוטים מגזית הצמר, והמסיך – המותח את חוטי השתי מצד לצד להכינם לאריגה, והעושה שתי בתי גרין – המכניס שני חוטי שתי בתוך בתי גרין, והאורג שני חוטים – המערב את חוטי הערב בשתי, והפוצע שני חוטים – המסיר שני חוטי שתי או שני חוטי ערב מתוך האריג, הקושר, והמחיר קשר, והתופר שתי תפירות – שתחב את המוט בבגד שתי פעמים, הקורע על מנת לתפור [שתי תפירות], שהוא מקלקל על מנת לתקן. הצד צבי, השחטו, והמפשימו מעורו, המולחו – המולח את העור, שהוא תחילת עיבודו של העור. והמקצר את עורו על ידי השרייתו בסיד, והממחקו – מגרד את השיער שעל העור כדי להחליקו, והמחחקו – החותך בקצוות העור ליישרו, או חותכו לרצועות וסנדלים. הפותב שתי אותיות, והמחחק על מנת לכתוב שתי אותיות במקום המחיקה. הפונה, והפותר – השובר את הבנין. המכבה אש, והמקציר אש, המכה בפטיש – גמר כל מלאכה, וקרוי כן לפי שדרך האומן להכות בקורנס על הסדן להחליקו בגמר המלאכה, המוציא מרשות לרשות – מוציא חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים וכן להפוך. הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת.

(שמות לה), ללמד שהמלאכות שהיו במשכן אסורות בשבת. גדרים במעשה המלאכות: לא רק את מהות המלאכה לומדים ממלאכת המשכן, אלא גם את איכות המלאכה, וכשם שבמלאכת המשכן היו המלאכות 'מלאכת מחשבת', שנאמר (שמות לה) 'לַעֲשׂוֹת כְּכֹל מְלָאכַת מִחְשָׁבָה', גם בשבת לא נאסרה אלא 'מלאכת מחשבת', כלומר מלאכת אומנות וחשיבות, ובלא זה אינה אסורה מן התורה, ואין חייבים עונש או קרבן על עשייתה. תנאי מלאכת מחשבת הם: א. 'כדרכה'. מן התורה אין אדם חייב על עשיית המלאכה אלא אם עשה אותה בדרך שרגילים לעשותה, אבל אם עשה שלא כדרכה, כגון הכותב ביד שמאל, פטור. ב. 'מלאכה הצריכה לגופה'. לדעת רבי שמעון (להלן צג), מן התורה אין אדם חייב על עשיית המלאכה אלא אם עשה לצורך גופה, אבל העושה מלאכה שאינה צריכה לגופה, דהיינו מלאכה שאינו רוצה בה מצד עצמה, אלא היא באה רק לרדות הנזק ממנו והיה מעדיף שלא יצטרך לה, כגון המוציא מת מביתו, שאין לו שום תועלת בהוצאה זו מפני שאינו זקוק למת, פטור. אך רבי יהודה מחייב אף על מלאכה שאינה צריכה לגופה. ג. 'מתכוין'. לדעת רבי שמעון (לעיל מא), מן התורה אין אדם חייב על עשיית המלאכה אלא אם עשה במתכוין, כלומר שביקש להשיג בפעולתו את המלאכה. אבל אם לא היתה כוונתו למלאכה זו, כגון הגורר מיטה ועשה חריץ וועשיית החריץ היא מלאכה, כיון שאינו מתכוין לעשיית החריץ, וגם לא ודאי שיעשה חריץ, פטור. אך רבי יהודה מחייב אף על דבר שאינו מתכוין. והלכה כרבי שמעון. ד. 'מתעסק'. מן התורה אין אדם חייב על עשיית המלאכה אלא אם התכוין לפעולה שעשה, אבל המתכוין לעשות דבר אחד ועשה דבר אחר, כגון שהתכוין להגביה מהקרקע דבר תלוש, שהוא מעשה הגבהה בעלמא, ועלה בידו דבר מחובר ונמצא שעשה מעשה תלישה, הרי הוא 'מתעסק', ופטור. ה. 'קיום'. מן התורה אין אדם חייב על עשיית המלאכה אלא אם עשה מלאכה המתקיימת לאורך זמן, אבל אם אינה מתקיימת, כגון הכותב בכתב שאינו מתקיים, פטור. ו. 'חיקוק'. מן התורה אין אדם חייב על עשיית המלאכה אלא אם עשה בדרך תיקון, או שעשה בדרך קלקול לצורך תיקון, כגון הקורע על מנת לתפור, אבל אם עשה בדרך קלקול והשחתה פטור. ז. 'שיעור'. מן התורה אין אדם חייב על עשיית המלאכה אלא אם עשה אותה בשיעור הראוי, כגון הכותב, שאינו חייב אלא על כתיבת שתי אותיות, אבל אם לא עשה את כל שיעור המלאכה פטור. ואף שפטור על חצי שיעור, מכל מקום אסור לעשות זאת, ונחלקו אמוראים (יומא עד.) האם איסורו מן התורה או מדברי חכמים. והלכה כדעת הסוברים שחצי שיעור אסור מן התורה. אפילו אם בא אדם אחר והשלם את המלאכה, פטור. תנאים נוספים יש בעשיית המלאכות שאינו משום מלאכת מחשבת: ח. 'כל המלאכה'. מן התורה אין אדם חייב על עשיית המלאכה אלא אם עשה הוא לבדו את המלאכה, אבל אם סייע לו חברו פטור.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

ליכא קדושה — שאין אומרים דבר שבקדושה פחות מעשרה. **ורבנן** — אמרי: אי איכא למיחש בין רב למעט — הכא נמי איכא למיחש משום "ברוב עם הדרת מלך" ולא משכחת מכירה בבית הכנסת. אלא לא חיישינן, דכיון דשקיל דמי ומעלי להו בקדושה מעולה — כל דבעי לוקח עבד, חוץ מארבעה דברים כדקתני סיפא. **משנה אלא על תנאי** — ואפילו מרבים לרבים אסר רבי מאיר מכירת חלוטין, דדרך בזיון הוא, [כלומר: אינן בעיניו לכלום]. **וחכמים אומרים וכו' ממכר עולם** — ליחיד, ולכל תשמיש, חוץ מארבעה דברים. **לבית המים** — לכביסה. אי נמי: לבית מי רגלים.

דף כו ע"ב: **משנה אין מוכרין את בית הכנסת של רבים ליחיד** אף כדי להתפלל בו, **מפני שמורידין אותו מקדושתו, דברי רבי מאיר. אמרו לו חכמים, אם כן, אף לא ימכרו בית כנסת מעיר גדולה שיש מתפללים רבים לעיר קטנה** שיש מעט מתפללים, שהרי מורידו מקדושתו, ולא יתכן שאסור, שאם כן לא תמצא מכירה בבית הכנסת, ואם כן אף למכור של רבים ליחיד מותר.

גמרא הגמרא דנה בטעמו של רבי מאיר. מקשה הגמרא: **שפיר קאמרי ליה רבנן לרבי מאיר** שאין חילוק בין למכור של רבים ליחיד למכירה מעיר גדולה לקטנה, ומה ישיב על כך רבי מאיר. מתרצת הגמרא: **ורבי מאיר ישיב**, במכירה מעיר גדולה לעיר קטנה, **מעיקרא קדישא** בקדושת בית הכנסת, **והשתא** לאחר המכירה **נמי קדישא** בקדושתו, ולכן אין חילוק ומותר למכור, אך **מרבים ליחיד**, לאחר המכירה **ליכא קדושה** כקדושה הראשונה, שהרי אין אומרים דברים שבקדושה בפחות מעשרה. לפי זה מבארת הגמרא דעת חכמים: **ורבנן** ישיבו לך, **אי איכא למיחש** שיורד מקדושתו במכירה מרבים ליחיד מן הטעם האמור, **כי האי גוונא** במכירה מעיר גדולה לקטנה **נמי איכא למיחש** לך, **משום 'ברוב עם הדרת מלך'** (משלי יד כח), שבעיר גדולה יש רבים, ויש בכך יותר הדרת מלך. ואם באופן זה אין חוששים לך, שכיון שמוכר ומשתמש בדמים לצורך דבר שקדושתו גדולה יותר, יצאה הקדושה מבית זה ומותר להשתמש בו לחולין, הוא הדין שמותר למכור ליחיד.

משנה אין מוכרין בית הכנסת אף של רבים לרבים במכירה עולמית, שדרך בזיון הוא, שנראה שאינו נחשב בעיניו לכלום ולכן מוכרו, **אלא מוכרים על תנאי שאם ירצו המוכרים יבטלו את המכירה ויחזירוהו להם, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, מוכרין אותו אף ממכר עולם**, ואף ליחיד ולכל שימוש, חוץ מארבעה דברים שהם תשמישי בזיון, **למרחץ, ולבוהקסני - עיבוד עורות, לטבילה של אדם טמא, ולבית המים. רבי יהודה אומר, מוכרין אותה לשם חצר, ואם אכן פירשו כך בשעת המכירה חלוקת מה שירצה יעשה**, ואף ארבעת הדברים הנזכרים. **גמרא** שנינו במשנה, שלרבי מאיר מוכרים בית הכנסת על תנאי שאם ירצו יחזירוהו. הגמרא דנה בזה מצד איסור ריבית. מקשה הגמרא: **ולרבי מאיר היכי דיירי בה הקונים, הא אם תבטל המכירה הוויא לה שימוש הקונים בו רבית של שכו המתנת מעותיהם ביד המוכרים, ואסור**.

מתרצת הגמרא: **אמר רבי יוחנן, רבי מאיר בשיטת רבי יהודה אמר, דאמר שבדרך מכר אם יש רק צד אחד ברבית** - שיש ספק אם יבוא לידי ריבית, **מותר, כיון שאין זה ודאי שיעברו על האיסור. דתנאי בברייתא, הרי שתייה מלוא נזשה** [תובע] **בחקירו מנה שהלוה, ועשה לו הלוה שדהו מכר, דהיינו שאם לא יחזיר לו עד זמן פלוני תהא השדה שלו, הדין הוא שבזמן שמוכר - הלוה אוכל את פירות השדה עד אותו זמן מותר, שאין בזה חשש ריבית, אך אם הלוקח - המלוא אוכל פירות באותו זמן אסור, שמא יפרע הלוה את ההלוואה ולא ימכור למלוא את השדה, ונמצא שמלבד מעות ההלוואה אכל המלוא פירות הלוה בשכר המתנת מעותיו אצלו, ואסור משום ריבית. רבי יהודה אומר, אפילו אם הלוקח אוכל פירות מותר, כיון שיש רק צד אחד שיבוא לידי ריבית, וכיון שאוכל הפירות בדרך מכר, לא אסרו זאת חכמים. ואמר רבי יהודה כראיה לשיטתו, **מעשה פביתוס בן זונן שעשה שדהו מכר למלוא כפי האופן המבואר כאן על פי הוראת רבי אלעזר בן עזריה, ולוקח אוכל פירות היה קודם זמן הפירעון, ומהוראת רבי אלעזר בן עזריה שמותר ללוקח לאכול פירות, מוכח כשיטתי שמותר. אמרו לו חכמים, וכי משם יש ראיה לשיטתך, הרי מוכר אוכל פירות היה, ולא לוקח כדברך, ולכן התיר כדברי הכל**.**

מבארת הגמרא: **מאי בינייהו, צד אחד ברבית איכא בינייהו, מר - רבי יהודה סבר, צד אחד ברבית מותר, כיון שהוא רק ספק שמא באכילת הפירות יבוא לידי ריבית דרבנן שגזרו אף על ריבית במכר. ומר - תנא קמא סבר, צד אחד ברבית אסור, כיון שיש צד שמא באכילת הפירות יבוא לידי ריבית. ורבי מאיר שהתיר במשנתנו למכור בית כנסת על תנאי, ואף שעלול להיות שמשתמשים בו בשכר שמעותיהם ביד המוכרים, סבר כרבי יהודה שהתיר זאת.**

הגמרא מביאה ביאור אחר במחלוקתם: **רבא אמר, דכולי עלמא - רבי יהודה וחכמים, סוברים שצד אחד ברבית אסור, והכא הנידון האם מותר רבית על מנת להחזיר איכא בינייהו, שהתנו שכשיגיע הזמן ויפרע הלוה, יחזיר המלוא דמי הפירות שאכל, מר - רבי יהודה סבר, רבית על מנת להחזיר מותר, שהרי אף אם יבוא לידי ריבית יחזירנה המלוא, ומר - תנא קמא סבר, שכיון שהיה ריבית בשעת אכילת הפירות, אסור אף על מנת להחזיר.**

מחלקת, ידיעות אינן נחשבות כהפרשת קרבן, אם כן גם הבא על
שפחה חרופה כמה פעמים ונודע לו בין כל אחת ואחת לדעת ריש
לקיש יביא אשם אחד על כולם, שהרי הידיעות אינן נחשבות
כהפרשת קרבן. **אִישִׁיתִּיק** – שתק רב דימי ולא השיב.
השיב אביי על קושיית עצמו: **אָמַר לִיה אַבִּי לִרְבִּי דִּימִי, דְּלָמָּא**
בְּמַעֲשֵׂה דְלֵאחֲרֵי הַפְּרָשָׁה קָאִמְרַת – שמא מה שאמרת שלדעת
הסובר שאינו יכול להביא אשם ודאי קודם שנודע לו שחטא חייב
אשם על כל אחת ואחת אף לריש לקיש, הוא רק באופן שעשה
את השגגה השניה לאחר שהפריש קרבן על השגגה הראשונה,
וְכִדְרָב הַמְּנַנָּא שאמר שדבר פשוט הוא שאין קרבן שהפריש על
עבירה אחת מכפר על עבירה שעשה לאחר מכן. **אָמַר לִיה רַב**
דִּימִי, אֵין – אכן לזה היתה כוונתי.
כִּי אָתָּא – כשבא רבין מארץ ישראל לבבל **אָמַר, הִבֵּל** – בין רבי
יוחנן ובין ריש לקיש **מוֹדִים בְּשִׁפְחָה חְרוּפָּה** שאם בא עליה כמה
ביאות חייב אשם על כל ביאה וביאה, וְהִבֵּל מוֹדִים בְּשִׁפְחָה חְרוּפָּה
שאם בא עליה כמה ביאות אינו חייב אלא אשם אחד, וּמַחְלֻקָּתָא
רבי יוחנן וריש לקיש בְּשִׁפְחָה חְרוּפָּה אם חייב אשם אחד על כמה
ביאות או שחייב אשם על כל ביאה וביאה.
הגמרא מבארת את דברי רבין: מה שאמר **הִבֵּל מוֹדִים בְּשִׁפְחָה**
חְרוּפָּה דְאִינוּ חֵיִיב אֱלָא אַחַת, היינו בְּעִיּוּלָא שאמר בדעת הסובר
שיכול להביא אשם ודאי אף אם עדיין לא נודע לו שחטא, שאם
בעל חמש בעילות בשוגג ונודע לו בין כל אחת ואחת אינו חייב
אלא אשם אחד. ומה שאמר **הִבֵּל מוֹדִים בְּשִׁפְחָה חְרוּפָּה דְחֵיִיב**
אשם על כל אחת ואחת, מדובר באופן שבא עליה לאחר שהפריש
קרבן על בעילה ראשונה, והיינו כְּרַב הַמְּנַנָּא שאמר שאם הפריש
קרבן בין שגגה לשגגה לדברי הכל מביא קרבן על כל שגגה. ומה
שאמר מַחְלֻקָּתָא בְּשִׁפְחָה חְרוּפָּה, היינו לְמָאן דְאָמַר שֶׁאִשָּׁם וְדִאֵי
דִיעָה בְּתַחֲלָה – שאינו יכול להביא אשם ודאי קודם שנודע לו
שחטא, ולשיטתו הידיעה באשם חשובה כמו הידיעה בחטאת,
ובזה יש מַחְלֻקָּתָא דְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שלרבי יוחנן
הסובר לגבי חטאת שהידיעה שלאחר השגגות מחלקת, ואפילו
אם עשה שתי שגגות בהעלם אחד אם נודע לו בזה אחר זה חייב
שתי חטאות, אם כן גם לגבי שפחה חרופה אף אם בא עליה כמה
פעמים בהעלם אחד חייב אשם על כל ביאה אם נודע לו בזה אחר
זה, ולריש לקיש הסובר לגבי חטאת שהידיעה שלאחר השגגות
אינן מחלקת, ואם עשה שתי שגגות בהעלם אחד חייב חטאת אחת
אף אם נודע לו בזה אחר זה, גם לגבי שפחה חרופה אם בא עליה
כמה פעמים בהעלם אחד אינו חייב אלא אשם אחד אף אם נודע
לו אחר כך בזה אחר זה.
הגמרא מבארת שיש חילול שבת שלא במיד שאינו בכלל שוגג
להתחייב על כך קרבן: **אִתְקַמַּר** – נאמר בבית המדרש,

בְּעַל חֵמֶשׁ בְּעִילוֹת בְּשִׁפְחָה חְרוּפָּה בשוגג, ונודע לו חטאו בין כל
אחת ואחת, **אִינוּ חֵיִיב אֱלָא אַחַת** – אשם אחד, שהידיעה אינה
מחלקת בין ביאה לביאה לפי שאינה חשובה, משום שלדעתו חיוב
האשם אינו תלוי בידיעה.
מקשה הגמרא: **מִתְקַרְנָה לָהּ** – הקשה רב הַמְּנַנָּא על עולא, **אֱלָא**
מַעֲתָה שאתה אומר בדעת הסובר שיכול להביא אשם ודאי אף אם
עדיין לא נודע לו שחטא, שהידיעות אינן מחלקות בין אם נודע לו
בין כל אחת ואחת מהשגגות, ובין אם אחר השגגות נודע לו בזה
אחר זה, אם כן, אם בְּעַל שפחה חרופה בשוגג, וְחֹזֵר וְבָעַל אותה
פעם נוספת בשוגג, וְהִפְרִישׁ קֶרְבֶּן, וְאָמַר, הַמְּתִינוּ לִי מִלְּהַקְרִיבוּ עַד
שֶׁאֲבַעֲוֵל פעם נוספת בשוגג, הֲכִי נָמִי – האם גם באופן זה תאמר
דְאִינוּ חֵיִיב אֱלָא אַחַת, והקרבן שהפריש יכפר לו גם על השגגה
שאחר ההפרשה, שכמו שלעניין ידיעות אתה אומר שאין חילוק
בין אם נודע לו לאחר כל השגגות בזה אחר זה לנודע לו בין כל
אחת ואחת מהשגגות, ובכל אופן אינו חייב אלא אשם אחד, כך
יש לומר גם לעניין הפרשת קרבן, שאין חילוק בין אם הפריש קרבן
בין שגגה לשגגה להפריש קרבן לאחר כל השגגות, וכמו שאם
הפריש קרבן באופן שנודע לו לאחר השגגות ההפרשה חלה על
כל השגגות, כך אם הפריש קרבן בין שגגה לשגגה אין ההפרשה
מחלקת, ויביא קרבן אחד על כולם. ועל כרחק אין לומר כן, שהרי
סברא פשוטה היא שהפרשת הקרבן מחלקת, וקרבן שהפריש על
עבירה אחת אינו מכפר על עבירה שעשה לאחר מכן.
מתרצת הגמרא: **אָמַר לִיה עולא, מַעֲשֵׂה דְלֵאחֲרֵי הַפְּרָשָׁה קָאִמְרַת** –
וכי אתה מקשה ממעשה עבירה שנעשה לאחר הפרשת הקרבן,
מַעֲשֵׂה דְלֵאחֲרֵי הַפְּרָשָׁה לֹא קָאִמְנִינָא – בזה גם אני לא אמרתי שאין
ההפרשה מחלקת, שודאי סברא פשוטה היא שאין הקרבן מכפר
על עבירה שעשה לאחר ההפרשה, אף שלענין ידיעות אני סובר
שאין חילוק בין אם נודע לו לאחר כל השגגות בזה אחר זה ובין
אם נודע לו בין כל אחת ואחת מהשגגות.
הגמרא מביאה מאמר אחר בענין זה: **כִּי אָתָּא** – כשבא רב דימי
מארץ ישראל לבבל **אָמַר, לְמָאן דְאָמַר** – לדעת הסובר שֶׁאִשָּׁם וְדִאֵי
בְּעִי דִיעָה בְּתַחֲלָה – שאינו יכול להביא אשם ודאי קודם שנודע לו
שחטא, ולשיטתו הידיעה באשם חשובה כמו הידיעה בחטאת,
בְּעַל חֵמֶשׁ בְּעִילוֹת בְּשִׁפְחָה חְרוּפָּה בשוגג, ונודע לו בין כל אחת
ואחת, **חֵיִיב אִשָּׁם עַל כָּל אַחַת וְאַחַת**, שהידיעה מחלקת בין
השגגות לגבי אשם כמו שמחלקת לגבי חטאת.
מקשה הגמרא: **אָמַר לִיה אֲבִי, הֲרִי לִגְבִי חֲטָאָה, דְּבָעִינוּ דִיעָה**
בְּתַחֲלָה כְּדִי לְהַתְחַיֵּיב בָּהּ, וּפְלִגִי – ומכל מקום נחלקו רבי יוחנן ורבי
שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ אם הידיעות שאחר השגגות מחלקות, וסובר ריש
לקיש שאין הידיעות שאחר השגגות מחלקות לחייבו שתי חטאות
על שני כויתים שאכל בהעלם אחד, ואף שהפרשת קרבן ודאי

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים וארבעה לעומר עמוד א

הָרִי הוּא הִירָא וְרַב הַלֵּב, שִׁמְפַּחַד שִׁיעֵשׂ עַל עֲבִירָה זֹז.
ממשיכה המשנה לתאר את מהלך המלחמה, **"וְהָיָה בְּכָלֹת**
הַשּׁוֹמְרִים לְדָבָר אֶל הָעָם וּפָקְדוֹ שָׂרֵי צְבָאוֹת – גיבורים הממונים
לכך **בְּרֹאשׁ הָעָם, וְכַעֲקִיבוּ שָׁל עָם** – וכן מעמידים מאחורי העם.
ומבארת המשנה, **מַעֲמִידִין וְקִיפִין** – גיבורים, לְפָנֵיהֶם, שאם יפול
אחד מהלוחמים יזקפוהו, וְאֲחֵרִים מֵאַחֲרֵיהֶם, וְכִשְׁלִין – וחיצים
שָׁל בְּרִנָּה בְּיָדֵיהֶם, וְכָל הַמִּבְכֵּשׁ לְחֹזֶר וּלְבָרוּחַ מִהַמְּלַחְמָה, הִרְשׁוּת
בְּיָדוֹ שֶׁל הַזִּקְיָה לְקַפֵּחַ אֶת שׂוֹקָיו – לקטוע רגליו,

בצפיפות שלא יפרידום האויבים, וּלְרֹאוֹת חֶרֶב שְׁלוֹפָה.
רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמַר, 'הִירָא וְרַב הַלֵּב' אינו מפחד המלחמה,
אלא זהו הַמְּתִירָא מִן הַעֲבִירוֹת שֶׁבָּרָדוּ שְׁמָא יַעֲשֶׂה עֲלֵיהֶם
במלחמה. וּלְפָקְדוֹ תִּלְתָּהּ לוֹ הַתּוֹרָה אֶת כָּל אֱלֹו בְּנֵה בֵּית נֹטֵעַ
כֹּרֶם וְנֹשֵׂא אֵשֶׁה שֶׁיִּחְזוֹר בְּגִלְלָן, אף שאינם הסיבה לחזרה, וזה מפני
שרצתה התורה שלא יתבייש בעת חזרתו.
רַבִּי יוֹסִי אָמַר שהירא ורַב הַלֵּב הוא אֶלְמָנָה לְכַהֵן גָּדוֹל – כהן
גדול שנשא אלמנה, או גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכַהֵן הָרִיזוּט או מְמוֹרָת
וְנִתְּנָה לְיִשְׂרָאֵל או בֵּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וְלַנְתֵּן שְׁנֵשֶׁא בַּעֲבִירָה,

נתבנין להגביה את התלוש. פירש בקונטרס: כגון סכין מוטל בערנות ירק, ונתבנין להגביה, וחתך את המחובר. א"כ, הא דפליגי בנתבנין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר – היינו לחתוך תלוש, וחתך מחובר אחר. אבל לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר – משמע דחייב לכ"ע, וקשה לר"ת, דבסוף פ' (ספ"ק אב"ל) (כריתות יט) אמר שמואל, המתעסק בחלבים ועריות – חייב, שכן

נחנה. בשבת – פטור, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ומוכח התם דאפילו בנתבנין ללקוט תאנה זו ולקוט תאנה אחרת פטר שמואל. ולקמן בפרק "הזורק" (דף צ"ז) פטר רבא נתבנין לזורק ארבע זרק שמנה, כי לא אמר כל מקום שתרצה תנח. וכל שכן בנתבנין לזורק בצד זה זרק בצד אחר – דלא נעשה כלל רצונו, או נתבנין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דפטור. ונראה לר"ת דהבא מיידי בנתבנין לחתוך תלוש, ונמצא שהוא מחובר, וחותך מה שזיה מחבין אלא שלא היה יודע שזיה מחובר. ופליגי אביי ורבא בקרא ד"אשר חטא בה" דמוקי ליה רבי אליעזר בפרק "ספ"ק אב"ל" (שם יט) פטר למתעסק, וחבי איתא התם בהדיא, דקאמר עלה: לרבא משכחת לה שנתבנין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, לאביי – שנתבנין להגביה את התלוש כו', ושמואל דפטר מטעם מלאכת מחשבת – היינו בנתבנין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, דלא נעשה מחשבתו. והשתא אתי שפיר דקאמר לקמן דמפרש שנג בלא מתבנין דשאר מצות היכי דמי – כגון דסבור שומן הוא ואכלו – דהיינו ממש דומיא דשבת לפר"ת:

הניחא לאביי דאמר חייב. פי' הניחא לאביי בהא – דמשכחת גבי ע"ז שנג בלא מתבנין. אבל מ"מ, גם לאביי לא מיתוקמא ברייתא שפיר בהכי. דהא אם חלל שבת מאהבה ומיראה נמי חייב, ולהכי איצטרך בסמוך לאוקמא אליבא דאביי שנג בלא מתבנין ה"ד – דסבור רוק הוא ובלעו: **עד** כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן כו'. וא"ת אמאי לא מייתי מתני' ד"השובח עיקר שבת" דאיתו חייב אלא אחת, ולא הוי פטור לגמרי? וי"ל: דניחא ליה לאתויי מרבא דמספקא ליה בהעלם זה וזה בלאו. דמשמע דאמר נעבד כהמן, ומייתיב אפי' תרתי מיחייב. דכי אוקר הכא באומר מותר – היינו בנתעלמה ממנו לפי שעה דהיינו דומיא דהעלם זה וזה בידו, כדפי' לעיל. דאם לא נודע לו מעולם איסור ע"ז – אינו

נתבנין להגביה את התלוש וחתך את המחובר – פטור, לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, רבא אומר: פטור, אפי' אומר: חייב. רבא אומר: פטור, דהא לא נתבנין לחתיכה דאיסורא. אפי' אומר: חייב, דהא קמיבנין לחתיכה בעלמא. אומר רבא: מנא אמינא לה – דתניא, חומר שבת משאר מצות, וחומר שאר מצות משבת. חומר שבת משאר מצות: שהשבת, עשה שתיים בהעלם אחד – חייב על כל אחת ואחת, מה שאין בן בשאר מצות. וחומר שאר מצות משבת – שבשאר מצות שנג בלא מתבנין – חייב, מה שאין בן בשבת. אומר מר: חומר שבת משאר מצות, שהשבת עשה שתיים בהעלם אחד – חייב על כל אחת ואחת, מה שאין בן בשאר מצות. היכי דמי? אילימא דעבד קצירה ומחניה – דכדוותה גבי שאר מצות אבל חלל ודם, הכא תרתי מיחייב, והכא תרתי מיחייב: אלא שאר מצות דלא מיחייב אלא חדא היכי דמי – דאכל חלב וחלב, דכדוותה גבי שבת – דעבד קצירה וקצירה; הכא חדא מיחייב, והכא חדא מיחייב! לעולם דעבד קצירה ומחניה. ומאי מה שאין בן בשאר מצות – אע"ו, וכדרכי אמי. דא"ר אמי: זיבח וקטר וניספך בהעלמה אחת – אינו חייב אלא אחת. במאי אוקימתא – בע"ז, אימא סיפא: חומר בשאר מצות, שבשאר מצות – שנג בלא מתבנין – חייב, מה שאין בן בשבת. האי שנג בלא מתבנין דע"ז היכי דמי? אילימא דעבד קצירה ומחניה, היכי דמי? אי דקבלה עליה באלוה – מזיד הוא, ואי דלא קבלה עליה באלוה – לאו כלום הוא! אלא מאהבה ומיראה. הניחא לאביי דאמר: חייב, אלא לרבא, דאמר: פטור, מאי איכא למימר? אלא באומר מותר, משא"כ בשבת – דפטור לגמרי. ע"כ לא בעא מיני' רבא מרב נחמן אלא אי לחייבי חדא, אי לחייבי תרתי – אכל מפטרי לגמרי – לא!

נתבנין להגביה את התלוש. כגון דנפל סכין בערנות ונתבנין להגביהו: וחתך את המחובר פטור. דכתיב "אשר חטא בה", ודרשין בכריתות: פטר למתעסק בדבר אחר ועשה דבר זה. ושנג היכי דמי – כגון שנתבנין לקר, אכל שנג דסבור שאין היום שבת, או סבר שמלאכה זו מותרת. וזה מתעסק בהגבהה קיה, ולא בחתיכה: דהא לא איבנין אחתיכה דאיסורא. בשגגת שבת או בשגגת מלאכה, אלא מתעסק בחתיכה היתר הוה, שיועד שהוא שבת יודע שחתיכת מחובר אסור: משא"כ בשאר מצות. כולה מפרש לה ואזיל: שנג בלא מתבנין. לקמן מפרש לה: חלב ודם. דומיא דטחינה וקצירה, שהן שני גופין: אלא גבי שאר מצות היכי דמי. דפטור: כגון חלב וחלב. בהעלם אחד: דר' אמי. במסכת סנהדרין, בפרק "ד' מיתות" ל"ח למילתיה מקרא. דאין חילוק חטאות לקרי: והשתתחו לה. והיינו שנג שהיא ע"ז, בלא מתבנין – שלא נתבנין להשתתחות לע"ז: הרי לבו לשמים. ומה חייב יש כאן? אפי' דע שהוא בית ע"ז והשתתחו בו לשמים, כסבור שאין ע"ז בתורה, צורת המלך שעושין לכבוד המלך, והשתתחו לה ולא לשם אלהות: מאהבה ומיראה. מאהבת אדם או מיראת אדם השתתחו לע"ז. וקרי ליה שנג בלא מתבנין – כלומר שנג בהכי, דסבור כיון דאין מתבנין לבו לאלהות – מותר: אלא באומר מותר. כגון גר שנתגייר בין הגוים, כסבור שאין ע"ז בתורה, וקרי ליה שנג בלא מתבנין: דפטור לגמרי. בתמיה: עד כאן לא בעא מיני' רבא מרב נחמן. העלם זה וזה בידו מהו. לעיל בפירקין (דף ע"ג) דהיינו אומר מותר, דאמר אין שבת בתורה – היינו העלם זה וזה:

דסבור

חייב, מה שאין בן בשבת. האי שנג בלא מתבנין דע"ז היכי דמי? אילימא כסבור בית הפגנסת הוא והשתתחו לה – הרי לבו לשמים! ואלא דחיו אנדרטא וסגיד לה, היכי דמי? אי דקבלה עליה באלוה – מזיד הוא, ואי דלא קבלה עליה באלוה – לאו כלום הוא! אלא מאהבה ומיראה. הניחא לאביי דאמר: חייב, אלא לרבא, דאמר: פטור, מאי איכא למימר? אלא באומר מותר, משא"כ בשבת – דפטור לגמרי. ע"כ לא בעא מיני' רבא מרב נחמן אלא אי לחייבי חדא, אי לחייבי תרתי – אכל מפטרי לגמרי – לא!

ישראל כלל, כיון שמודה בע"ז, דרוחק להעמיד בתינוק שנשבה לבין הגוים: **רבא** אמר פטור. ואם תאמר: והא אמר בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין דף עד.) דע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים – יהרג ואל יעבור, אם כן אפילו לא מקבל ליה – חייב. ואין לומר דרבא לשעמיה, דאמר במס' ע"ז בפרק "ד' ישמעאל" (דף נד.) דאפילו בע"ז בצינעא – "חדי בהם" ולא שמות בהם. והא דקאמר רבא בפ"ב דכתובות (דף יט.) גבי עדים, שאמרו להם תתנו שקר כו' – שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים – ה"פ אפילו מאן דמחמיר – לא מחמיר אלא בע"ז ג' ושפיכות דמים. דאם כן דטעמא דרבא דפטור הוי משום הכי, מאי מייית אביי בפ' "ד' מיתות" (סנהדרין סא.) מכמה ברייתות? לימא דאתאי כמ"ד בפרק "בן סורר" (שם עד.) יהרג ואל יעבור, דפלוגתא דתנאי היא! וי"ל: דסבר רבא דאפי' למ"ד דחייב למסור את עצמו – אם לא מסר עצמו לא מיחייב מיתה בבית דין. וקשה לרשב"א, דאמר רבא במסכת ע"ז: הכל היו בכלל "לא תעבדם", כשפרש לך הכתוב "חדי בהם" – יצא אונס. משמע דלא מפיק אלא אונס מיתה, אבל שאר אונסין – היו בכלל "לא תעבדם", וחייב. (והבא פטור אפי' מאהבה, דליכא אונס מיתה. וי"מ: דהדיא דאמר יורג ואל יעבור – היינו בסתם, אע"ג דלא מקבל עליה לאלוה. אבל הכא, במפרש דקעביד מאהבה ומיראה, אי נמי אפילו בסתם, ובע"ז שהכל אין עובדין אותה אלא מאהבה ומיראה. דומיא דהמן, דמייית עלה התם: להם אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה לאדם כמותך. יכול אפי' נעבד כהמן – ת"ל "לא תעבדם". ווקאמר רבא כהמן ולא כהמן, דאילו התם מיראה, והבא לאו מיראה. ומהדיא גופא נמי יש לדרוק דחייב, אע"ג דלא קבל עליה באלוה. דמשמע דאמר נעבד כהמן, דומיא דאדם שכמותך דרתי. והיינו – בלא קיבלו עליו באלוה. ועוד: דאמר בפרק "ד' מיתות" (סנהדרין דף ס.) הפוער עצמו לפטור – זו היא עבודתו, אע"ג דקא מכין לכבויה. דהיינו עבודתו, אע"ג דקא מכין למירגמיה. אלא דחייב, אע"פ שאין מקבל עליו באלוה. ומיהו יש לפרש אע"ג דקא מכין לכבויה – מכין לעבודה דרך בויזן, וברגימה זו. והא דלא דחי ראיות דאביי בעובד מאהבה ומיראה סתם – משום דסתם עובד כבודתו דמי. וא"ת: ולמאי דפטור רבא, אמאי לא השתתחו מרדי להמן. וי"ל: דבאמרין במדרש ששתי צרות היו על לבו. ועוד: משום קידוש השם, כדאשכחן בירושלמי במסכת שביעית בפ"ד, כגון פפוס ולוליוס אחי שנתנו להם מים בזכוכית צבועה ולא קבלו מהם: **באומר** מותר. והא דמעטין בפ"ב דמכות (דף ו.) (ושם) "בשגגה" פטר לאומר מותר, שאני גבי גלות דטובא בשגגה כתיבי התם. ולחכי נמי אמר בסוף פ"ב דב"ק (דף כו.) (ושם) היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם, לענין גלות – פטור מ"בשגגה", לענין שבת – פטור משום דבעינן מלאכת מחשבת. והשתא תיפוק ליה דבבי שבת נמי כתיב בשגגה אלא דאי דוקא גבי גלות ממעטין, משום דכתיב בשגגה טובא:

אלא

שבת דף עב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רכט

נתפנין להגביה את התלוש מהקרקע, כגון שנפל סכין בערוגת הירק
והתכוין להגביהו, ונתקף בשוגג את המחובר, שבטעות הגביה ירק
מהערוגה ותלשו, פטור מחטאת, מפני שהוא מתעסק לעשות דבר
אחר ועשה דבר אחר, שלא התכוין כלל לעשות מעשה חיתוך.
ואם התכוין להתוך את התלוש מהקרקע, שהיתה כוונתו לעשות
מעשה חיתוך, ונתקף בשוגג את המחובר – דבר אחר שהיה מחובר,
רבא אמר, פטור מחטאת, אפני אמר, חייב חטאת.
הגמרא מבארת את סברת המחלוקת: רבא אמר פטור, דהא לא
נתפנין להתיכה דאיסורא – שהרי לא התכוין כלל לעשות מעשה
חיתוך האסור בשבת, שהוא רצה לחתוך דבר תלוש, ונחשב
מתעסק. אפני אמר חייב, דהא קמיפנין להתיכה בעלמא – שהרי
התכוין לעשות מעשה חיתוך, ואינו נחשב מתעסק אלא שוגג.
רבא מביא ראיה לדבריו מברייטא: אמר רבא, מנא אמינא לה –
מנין למדתי דין זה, דתניא בברייטא, חומר – יש חומרה בשבת
משאר מצות, וחומר בשאר מצות משבת. ומבארת הברייטא,
החומר בשבת משאר מצות הוא, שהשבת אם עשה שמים –
שתי מלאכות בהעלם אחד, חייב חטאת על כל אחת ואחת, מה
שאין בן בשרא מצות שבהן אם עשה שתי איסורים בהעלם אחד
אינו חייב אלא חטאת אחת. וחומר שיש בשאר מצות משבת הוא,
שבשרא מצות אם שגג בלא מתכוין, כלומר שלא התכוין לעבירה
שעשה אלא לדבר אחר ועלתה בידו עבירה זו, חייב חטאת, מה
שאין בן בשבת. שאם שגג בלא מתכוין פטור מחטאת.
הגמרא מבררת כוונת הברייטא ומבארת איך מוכח מהברייטא
כדעת רבא: אמר רב – הובא בברייטא, חומר יש בשבת יותר משאר
מצות, שהשבת אם עשה שמים – שתי מלאכות בהעלם אחד, חייב
חטאת על כל אחת ואחת, מה שאין בן בשרא מצות שאינו חייב
אלא אחת. מבררת הגמרא: חייב דמי – באיזה מקרה מדובר
שבשבת חייב שמים על עבירות שנעשו בהעלם אחד, אילימא
דעבד – אם נאמר שמדובר במקרה שעשה קצירה ונחיתה בהעלם
אחד, וחייב חטאת על כל אחת כיון שהם שני אבות מלאכה,
דכחותה – שבדומה לזה יש לפרש מה ששנינו לפני שאר מצות
שאם עשה שני איסורים בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת,
במקרה שאכל כזית חלב וכזית דם בהעלם אחד, שהם איסורים
הלוקים. אין לומר כן, שהרי הקא תרתא מיתחייב והקא תרתא מיתחייב
– בשני המקרים יש לחייבו שתי חטאות, כיון שעשה שני איסורים
נפרדים, ואין לחלק בין שבת לשאר מצוות.
אע"פ מה ששנינו לגבי שאר מצות דלא מיתחייב אלא חדא – שאם
עשה שני איסורים בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת, חייב
דמי – באיזה מקרה מדובר, כגון דאכל כזית חלב היום וחזר ואכל
כזית חלב למחר, ולא נודע לו בינתיים שחטא, שכיון ששניהם שם
אחד של איסור אינו חייב אלא אחת, דכחותה – שבדומה לזה יש
לפרש לפני שבת ששנינו שאם עשה שתי מלאכות בהעלם אחד
חייב חטאת על כל אחת ואחת, שמדובר במקרה דעבד – שעשה
קצירה וחזר ועשה קצירה בהעלם אחד, ששניהם שם אחד של
איסור. גם זה אין לומר, שהרי הקא חדא מיתחייב והקא חדא מיתחייב
– בשני המקרים אין לחייבו אלא חטאת אחת כיון שלא עשה אלא
איסור אחד בהעלם אחד, ואין לחלק בין שבת לשאר מצוות.
אלא לעולם צריך לפרש מה ששנינו שבשבת חייב על כל אחת
כמו שפירשנו בתחילה, שמדובר במקרה דעבד – שעשה קצירה
ונחיתה בהעלם אחד, וחייב חטאת על כל אחת משום שהם שני
אבות מלאכה, ומא – ומזה הכוונה במה ששנינו מה שאין בן בשרא
מצות שחייב אחת, אעבדוה וזה – מדובר לגבי עובד עבודה זרה,
שאם עבד עבודה זרה בשתי עבודות, אף שחן בשתי שמות נפרדים
של איסור, אינו חייב אלא אחת, ודבר דמי, דאמר רבי אמי, ויב

וקומר וניספך – שחט והקטיר קרבן לעבודה זרה ואחר כך ניסך לה
בהעלמה אחת, אינו חייב אלא חטאת אחת.
הגמרא ממשיכה לפרש את הסיפא לפי ביאור זה: פמאי אוקימתא
– במה העמדת וביארת מה ששנינו ברישא לגבי שאר מצוות,
בעבדוה וזה, אימא סיפא – אם כן אמור ובאר את הסיפא של
הברייטא, ששנינו, חומר יש בשאר מצות יותר מבשבת, שבשרא
מצות אם שגג בלא מתכוין, חייב חטאת, מה שאין בן בשבת שאם
שגג בלא מתכוין פטור מחטאת, ואם 'שאר מצוות' הכוונה
לעבודה זרה, האי שגג בלא מתכוין בעבדוה וזה חייב דמי – איך
תבאר אופן זה ששגג בלא מתכוין בעבודה זרה וחייב על כך,
אילימא כסבור – אם נאמר שמדובר שראה בית עבודה זרה והיה
סבור שזאת הכנסת הוא, ונחתה לה וכוונתו להשתחוות למי
ששיכן שמו עליה, וזו כוונת הברייטא 'שגג בלא מתכוין', שהרי
התכוין להשתחוות לבית הכנסת ולא לעבודה זרה, אם כן יקשה
מדוע חייב חטאת, הרי לבו לשמים, ואף אם היה יודע שהוא בית
עבודה זרה אינו חייב, שהרי לא התכוין כלל להשתחוות לעבודה
זרה.
ואלא יש לומר ש'שגג בלא מתכוין' בעבודה זרה מדובר באופן
דחיי אנדקרא ונסיד לה – שראה פסל שעשו בדמות המלך, שהיו
רגילים לעשותו ולהשתחוות לו לכבוד המלך, וישנם פסלים שאף
עובדים אותם כעבודה זרה, ואותו פסל שראה עבדהו ולא ידע,
יש לומר, חייב דמי – באיזה אופן מדובר, אי דקבלה עליה באלוה
– אם מדובר שקיבל על עצמו פסל זה לאלוה, הרי מיד הוא, וחייב
מיתה, ואין לומר שבאופן זה דיברה הברייטא שאמרה ששגג בלא
מתכוין, ואי דלא קבלה עליה באלוה – ואם מדובר שלא קיבל על
עצמו פסל זה לאלוה, אלא התכוין רק להשתחוות לו לכבוד
המלך, הרי לאו כלום הוא – איך שום איסור במעשה זה, שהרי לא
נעשה לשם עבודה זרה, והוא לא התכוין להשתחוות לו לשם
עבודה זרה, ואינו חייב חטאת.
אלא יש לפרש ש'שגג בלא מתכוין' מדובר באופן שהשתחוה
לעבודה זרה מאהבה ומיראה – מחמת שאהב אדם הרוצה בכך
או מתירא ממנו, ונקרא 'שגג בלא מתכוין' לפי ששגג במה שהיה
סבור שאם אינו מתכוין מותר. אלא שאם כן קשה, הניחא – מובן
הדבר לאפני דאמר (סנהדרין סא), העובד עבודה זרה מאהבה
ומיראה חייב מיתה אם עשה כן במזיד ובהתראה, ואם שגג וסבר
שמוותר לעשות כן חייב חטאת, אלא לרבא דאמר שהעובד עבודה
זרה מאהבה ומיראה פטור ממיתה ומקרבן, מאי איכא למימר – אין
נבאר את הברייטא, שלדעתו אי אפשר להעמיד את הברייטא
המחייבת חטאת בשאר המצוות, בעובד עבודה זרה מאהבה
ומיראה.
מתרצת הגמרא: אלא יש לפרש ש'שגג בלא מתכוין' מדובר ב'אמר
מותר' – במי שסבור שאין איסור עבודה זרה בתורה, כגון גר
שנתגייר והלך לבין הנכרים, ולכן אף אם עבד לה בכמה עבודות
אינו חייב אלא חטאת אחת, ונקרא 'שגג בלא מתכוין' כיון שלא
ידע מעולם שאסור לעבוד עבודה זרה.
דוחה הגמרא: אין לומר כן, משום שאם מדובר ב'אומר מותר' לא
מובן מה שסיימה הברייטא ואמרה מה שאין בן בשבת דפטור
למרי, שהרי עד כאן לא נמצא מנייה – לא שאל רבא מרי נחמן (לעיל
ט) אם חייב חטאת באופן שהוא אומר מותר, דהיינו שאינו יודע
שיש איסור שבת בתורה, אלא אי לחייב דהא אי לחייב תרתא –
האם חייב חטאת אחת או שתי חטאות, אבל מפטרי למרי לא –
אבל לענין שיפטר לגמרי מלהביא קרבן לא הסתפק רבא, והיה
פשוט לו שלכל הפחות חייב חטאת אחת, ואם כן אין לומר
שבאופן זה אמרה הברייטא שבשבת פטור לגמרי.

רבא לאבני שאינו נחשב מתעסק וחייב. ואי אשמעינן ביה – ואם
היו משמיעים לנו את מחלוקתם באופן שהתכוין לזרוק שתיים וזרק
ארבע, היינו סבורים שבהא דווקא קאמר רבא שפטור, דהא לא
קמיפניו לזריקה דארבע – שהרי לא התכוין למעשה וזריקה של
ארבע אמות שחייבים עליו בשבת. אבל באופן שזרק ארבע אמות
וקסבור שהוא עומד ברשות היחיד ונמצא שעומד ברשות הרבים,
דמפניו לזריקה דארבע אמות, אימא מודי ליה לאבני שחייב, צריכא
– לכן הוצרכו לחלוק בשלש האופנים.
הגמרא מקשה על רבא הסובר שאם התכוין לעשות מעשה היתר
ועשה מעשה דומה של איסור פטור: תנן במשנה, אבות מלאכות
האסורות בשבת, ארבעים הן, אחת, והיונן בה – ונשאנו ונתנו
בדברי משנה זו (להלן ע"ב), מצינא למה לי – מדוע צריך התנא לפרש
את מנין המלאכות, הרי בהמשך פירט את כולם, ואנו נמנה לבד
כמה מלאכות הן. ואמר רבי יוחנן, התנא בא להשמיענו במנין זה,
שאם נעשה לכל המלאכות כולם כהעלם אחר – שלא נודע לו
ביתנים שחטא, חייב חטאת על כל אחת ואחת, ולא די לו בחטאת
אחת משום חילול שבת. בשלמא – מובן הדבר לאבני דאמר כי האי
גוונא – שבאופן זה שהתכוין לעשות מעשה היתר ועשה מעשה
דומה של איסור חייב, משפכת לה – אתה מוצא אופן שנעלמו
ממנו כל הלכות שבת, ומכל מקום ייחשב כזדון שבת ושגגת
מלאכות ויהא חייב חטאת על כל מלאכה, כגון דידע דאסורא שבת
– שידע שיש איסור לעשות מלאכה בשבת, וידע לה איסור
מלאכות – וידע מן הן המלאכות האסורות בשבת, וקא מיקח
בשיעורין – וטעה בשיעור האיסורים, שהתכוין לעשות פחות
מכשיעור ועשה כשיעור, שבאופן זה הוא שוגג בכל האיסורים,
וחייב כיון שהתכוין לעשות מעשה הדומה למעשה האסור. אלא
לרבא דאמר שבאופן זה שהתכוין לעשות מעשה היתר ועשה
מעשה דומה של איסור פטור, חייב משפכת לה – היכן אתה מוצא
דין זה שחייב חטאת על כל אחת ואחת, דווקא בידון שבת ונשגת
מלאכות – שידע לכל הפחות שיש מלאכה אחת האסורה בשבת,
אבל היה שוגג במלאכות, שלא ידע שמלאכות אלו אסורות
בשבת, הניחא אי קבר לה – מובן הדבר אם נאמר שרבא סובר כרבי
יוחנן דאמר (לעיל ע"ב), שפנין שישגג בברית אה על פי שהיה בלאו –
שאפילו אם ידע שעובר בלאו אלא שלא ידע שחייבים עליו כרת
נחשב שוגג, וחייב חטאת, משפכת לה אתה מוצא אופן שהיה זדון
שבת ושגגת מלאכות, כגון דידע לה לשבת בלאו – שידע שהעושה
מלאכות אלו עובר בלאו, אבל לא ידע שחייב כרת, וזה נחשב זדון
שבת כיון שעבר על הלאו במזיד, וחייב חטאת על כל מלאכה
ומלאכה כיון שהיה שוגג בכרת. אלא אי קבר לה – אבל אם סובר
רבא כרבי שמעון בן לקיש, דאמר שאין חייב חטאת עד שישגג
בלאו וקבר, דידע לה לשבת במאי – במה נקרא זדון שבת כששגג
בכל הל"ט מלאכות, הרי הוא סבור שכל המלאכות מותרות ואינו
יודע שיש חילוק בין שבת לשאר הימים.
מתרצת הגמרא: אם רבא סובר כריש לקיש יש לומר שמדובר
דידע לה בתחומין – שידע שיש איסור לצאת בשבת מחוץ לתחום,
שזוהו איסור שאין חייבים עליו קרבן, ומשנה זו ששנינו שהשוגג
בכל המלאכות חייב חטאת, שנויה אלא דרבי עקיבא – לשיטת
רבי עקיבא (סוטה כ"ז) הסובר שאיסור תחומין הוא מן התורה, וזה
נחשב זדון שבת כיון שהוא יודע שיש חילוק בין שבת לשאר
הימים.
המקור לאיסור מלאכה בשבת ולמנין המלאכות:
איסור מלאכה בשבת נלמד מהכתוב (שמות כ') לא תעשה כל
מלאכה. איסור המלאכה אינו מתחמת טרחת האדם, שהרי המפנה
כלים כל היום בביתו פטור, והמוציא מחט מרשות היחיד לרשות
הרבים חייב, אלא כל הדברים הם מסורים למשה מסיני, וגמסר לו
שכל שלושים ותשע המלאכות שהוצרכו למלאכת בנין המשכן
במדבר, וכל המלאכות הדומות להן, וכללות באיסור מלאכה
בשבת. אמנם גם בתורה שבכתב נרמז הקשר בין מלאכות המשכן
ואיסור מלאכה בשבת, שלכך נסמכה פרשת המשכן לפרשת שבת

אלא לאו על כרחך אין לפרש שמה ששנינו בסיפא שבשאר מצוות
שוגג בלא מתכוין חייב מדובר בעבודה זרה, וצריך לפרש שברישא
ששנינו לגבי שבת שאם עשה שתיים בהעלם אחד חייב על כל
אחת ואחת מה שאין כן בשאר מצוות, אכן מדובר בעבודה זרה
כמו שביארנו לעיל, וסיפא – אבל מה ששנינו בסיפא שבשאר
מצוות שוגג בלא מתכוין חייב מה שאין כן בשבת, מדובר בשאר
מצוות ולא בעבודה זרה, וישגג בלא מתכוין בשאר מצוות שחייב
חייב דמי – באיזה אופן מדובר, כגון שהיה מונח לפניו חלב, דקסבור
דשומן הוא – שהיה סבור שהוא שומן, ואכלו, שחייב חטאת על
אכילה זו אף שלא התכוין לאכול חלב אלא התעסק לפי טעותו
באכילת שומן, מפני שנחנה מהאיסור, ומה ששנינו 'מה שאין כן
בשבת' דפטור, מדובר כגון דנתפנו לחרתך את התלוש וחרתך את
המחופר, שפטור מכיון שהוא מתעסק ואינו נחנה. ואם כן יש ראייה
מהברייתא אמר הסובר שהמתכוין לחתוך את התלוש וחתך את
המחופר נחשב מתעסק ופטור.
מקשה הגמרא: ואבני, שגג בלא מתכוין חייב דמי – אין יפרש מה
ששנינו ששוגג בלא מתכוין בשאר מצוות חייב ובשבת פטור, הרי
הוא סובר ששוגג בלא מתכוין, דהיינו המתכוין לחתוך את התלוש
וחתך את המחופר, חייב.
מתרצת הגמרא: אבני יפרש שמה ששנינו שבשאר מצוות שוגג
בלא מתכוין חייב מדובר כגון שהיה חלב נימוח, וטעה דקסבור
שדוק הוא וקלעו, שחייב זה חייב אף שלא התכוין כלל למעשה
אכילה אלא התעסק לפי טעותו בבליעת רוק, משום שנחנה
מהאיסור. ומה ששנינו מה שאין כן בשבת דפטור, מדובר באופן
דומה כגון דנתפנו להנייה את התלוש וחרתך את המחופר, שלא
התכוין למעשה חיתוך כלל אלא למעשה הגבהה שאין בו איסור,
ופטור כיון שהוא מתעסק ואינו נחנה, שבאופן זה מודה אבני
שנחשב מתעסק כיון שלא התכוין כלל לעשות מעשה חיתוך, אבל
אם נתפנו לחרתך את התלוש וחרתך את המחופר, סובר אבני שחייב
חטאת.
הגמרא מביאה מקרה נוסף בו נחלקו אבני ורבא בענין מתעסק:
איתמר – נאמר בבית המדרש, נתפנו לזרוק בשבת חפץ למרחק
שתיים – שתי אמות, שאין חיוב חטאת על זריקה כזו, וזרק למרחק
ארבע אמות, שעל זריקה כזו חייב חטאת, רבא אמר, פטור
מחטאת, אבני אמר, חייב חטאת.
הגמרא מבארת את סברת המחלוקת: רבא אמר פטור, דלא
קמיפניו לזריקה דארבע – שהרי לא התכוין לעשות מעשה זריקה
של ארבע אמות האסור בשבת, והוא נחשב מתעסק. אבני אמר
חייב, דהא קמיפניו לזריקה בעלמא – שהרי התכוין לעשות מעשה
זריקה, ואינו נחשב מתעסק אלא שוגג.
הגמרא מביאה מקרה נוסף בו נחלקו אבני ורבא בענין מתעסק:
הזורק חפץ ארבע אמות, וקסבור שהוא עומד ברשות היחיד,
ונמצאת שהיא רשות הרבים, רבא אמר, פטור מחטאת, ואבני אמר,
חייב חטאת.
הגמרא מבארת את סברת המחלוקת: רבא אמר פטור, דהא לא
מיפניו לזריקה דאיסורא – שהרי לא התכוין לזריקה אסורה, והוא
נחשב מתעסק. ואבני אמר חייב, דהא קא מיפניו לזריקה בעלמא –
שהרי התכוין לעשות מעשה זריקה, ואינו נחשב מתעסק אלא
שוגג.
הגמרא מבארת מדוע הוצרכו אבני ורבא לחלוק בענין מתעסק
בשלשה דינים: וצריכא – והוצרכו לחלוק בשלשה דינים אלו, דאי
אשמעינן קמייתא – שאם היו משמיעים לנו את מחלוקתם בין
הראשון, שהתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחופר, היינו
סבורים שבהא דווקא קאמר רבא שפטור, דהא לא קמיפניו
לחתיכה דאיסורא – שלא התכוין למעשה חיתוך האסור, אבל
באופן שנתפנו לזרוק שתיים וזרק ארבע, דאריבע בלא תרתי לא
מירקא ליה – שאינו יכול לזרוק למרחק ארבע אמות אם לא יזרוק
למרחק שתי אמות, וכיון שזרק ארבע הרי נעשתה מחשבתו
שהתכוין לזרוק שתיים, אימא – היינו אומרים שבאופן זה מודה ליה

דַּרְבָּרוּר שׁוּמָן הוּא וְאֶבְרָהָם, הֵייוּנוּ דַשְׁגַּן דַּרְבָּרוּר שׁוּמָן הוּא, וְלֹא נִתְכַּוֵּן לֵאמֹר חֲלֹב חֲזִיבִי. וְאֵף עַל פִּי דַמְתַּעֲסָק הוּא לִרְכָּא. דְּהָא לֹא מִתְכַּוֵּן לֵאבִילֵת אִיסוּר – חֲזִיבִי, דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל בְּכִרְיֻתוֹ (פ"ד דף טו'): בְּחֻלְבִּי וְעִרְצוֹת מִתַּעֲסָק חֲזִיבִי, שְׁכֵן נִהְנֶה. אֲבָל בְּשֵׁבֶת – פְּטוּר, דְּלֹא נִהְנֶה. וְהֵיוּנוּ סִיעֵתָא לְדִידֵיהּ, דַּאֲמַר: נִתְכַּוֵּן לְחֻלּוֹךְ אֵת

ול ואינו יכול לתפוסו ופה אמ"כ קורעו, כדמפרש בגמרא. אבל קורע שלא לתפוס – לא הוי במשכן; הוצד את הצבא. יתקין: המולחו. לעזר: מן הקין. מגרר שער: מחברו. מקצע ומחתכו לרצועות וסנדלים: כותב ומחוק. לקמן (דף קנ) ישי המשכן לידע איהו בן זוגו, וכותב אות בון נאות בון. ומוחק, פעמים ששעה: כסכה ומכעיר. באש שחתת הדוד של זבן אומן מכה בקורס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה, ומתניתין נמי לא מיתריב ליה אלא בגמר מלאכה:

בִּירְיֹעוֹת הוּא: עַל מְנַת לְתַפּוּר, פְּעָמִים שֶׁהֶגְבֵּן
יִכָּל מְלָאכָת עוֹרוֹ נוֹהֵגת בְּתַחֲשִׁים לְמִשְׁכָּן בְּעוֹר
מִפְּרֵשׁ לְמָאִי מִיִּבְעִיא לְמִשְׁכָּן – שֶׁכֵּן רוֹשְׁמִין עַל
סִמְמָנָיו: מִכָּה בַּפְּטִישׁ. הוּא גָמַר כֹּל מְלָא

שבת. פרק שביעי – כלל גדול דף עג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"
תוספות

מכרי מכרי כרבי ברישא והדר כו'. לא שייך למידק הכי בהא דקתני המכבה ברישא והדר המבעיר, דהכא כל סידורא דפת נקט כסדר, לכך מחרישה: **משום** זויע. אין להוכיח מכאן דצריך להתיר אתולדה משום אב – דהא לא קאמר שצריך להתיר אתולדה משום זויע, אלא דאם התרה בו משום זויע – דחייב. אבל בריש פרק "תולין" (לקמן קלח) משמע קצת דצריך להתיר אתולדה משום אב, דקאמר: משמרו משום מאי מתירין? ביה (שייחא חייב): רבה אמר משום בורר, רבנן זירא אמר: משום מרקד. וגם זה יד לדחות, דהכי פירושו: משום מאי מתירין ביה, שיהא חייב – רבה אמר משום בורר, אבל אם התיר בו משום מרקד – פטור. כיון דמתירו משום דבר שאינו דומה לו, הוא סבר שהוא מלעיג בו, ופטור. אבל אם התרה בו בתם "אל תשמר" – חייב. ונראה שגם ר"ח רוצה לפרש כן. ועוד ראיה: דבריש בבא קמא (דף ב.) קאמר: ולר' אליעזר דמחייב אתולדה במקום אב, אמאי קרי ליה אב ואמאי קרי ליה תולדה? ולא משני דלחכי קרי ליה אב דצריך להתיר אתולדה (משום אב):

זומר וצריך לעצים חייב שמים. והא דאמר בפ' "זה בורר" (סנהדרין דף כו.) תו חזויה להחזא גברא דהוה קא כסח, אמר לקו: כהן זומיר. אמר ליה: יכול לומר לעקל בית הדב אני צריך. אף על גב דהכא אמר חייב משום נוטע – התם מיירי בבחי' שאין האילן מיתקן בכך, אלא מתקלקל: לעצים. נראה דאפילו לר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה – בעינן צריך לעצים. ולא מיקרי בעצים קוצר אלא בענן זה, מירי דהוה אקורע על מנת לתפור, ומוחק על מנת לכתוב. וכדאמר רבי יוחנן לקמן בפ' "ובית" (דף קמה) אחד בכשים ואחד שלקות שסותן לגופו, מותר, למימיהן – חייב חטאת. ואמאי שרי לגופו? ליהוי כמלאכה שאינה צריכה לגופה? אלא טעמא לפי שאין דרך ידשה בכך:

ואחת משום מפרק. אין נראה לר' כמו שמפרש רש"י שמפרק האילן ממאשו מן הפירות שעליו, אלא כמו שפירש רבינו שמואל: שיש על התמרים קליפה העליונה, וכשהוא מכה בתמרים – מפרק את הקליפה מן התמרים, והוי כמו דש, שמפרק את התבואה מן השבולת:

מפרק, פירש רש"י: דהוה תולדה דדש. וקשה לר"ח דבישוליה "המצניע" (לקמן צג) אמר: דחולב חייב משום מפרק. ואי הוה תולדה דדש – הא אמר לקמן גבי הפוצע חלוון, דלרבנן אין ידשה אלא בגידולי קרקע. ואין לומר דדוקא חלוון שהוא דג פטרי רבנן, דלא הוי גידולי קרקע, אבל בחולב מחייב, דבהמה חשיבא גידולי קרקע, כדמוכח בריש "בכל מערבין" (עירובין דף כה) דהא וע"כ טעמא דשם דילמין לזו מסממין שבמשכן, דאין ידשה אלא בגידולי קרקע. לגבי דבר הגדל ממש מן הקרקע לא חשיבא בהמה גידולי קרקע, כדאמרין ב"השוכר את הפועלים" (ב"מ פט.) מה דיש מיוחד שהוא גידולי קרקע ופועל אוכל בו, אף על כן, יצא החולב והמגבן כו'. ודוחק לומר דבחייתא ד"המצניע" אחאי כר"י, דפליג לקמן ארובנן, ונראה לר"ח דמפרק חייב משום ממחק, דכשחולב ממחק את הדר ומחליקו, ואין נראה לר"י, דבפרק "חבית" (לקמן קמה) אמרין: חולב אדם לתוך הקדרה, אבל לא לתוך הקדרה. ולר"ח, מה לי לתוך הקדרה, מה לי לתוך הקערה? ולפירוש הקונטרס א"ש, דמעיסקא כשהיה בדרך – חשיב אוכל, וכשחולב לתוך הקדרה (הגמ' נמי הוי אוכל, ולא דמי לדש שנשחנה. ונראה, דלפירוש הקונטרס הלכה כרבי יהודה. דהאמר בפרק "אע"פ" (כתובות ס.) אמר רבי מריטו: גזנא יונק חלב בשבת, מיט – מפרק כלאחר יד הוא, ובמקום צער לא גזר רבנן, ופסיק התם רב יוסף הלכות כרבי מריטו. ואין נראה לומר דאף לרבנן אסור מדרבנן, דמחייב כמפרש, ואף על גב דלא אסיירא אלא מדרבנן לא שרי אלא משום דאיכא תרתי, כלאחר יד ובמקום צער: ווע' תוס' כתובות ס. ד"ה מפרק ותוס' יבמות קיד. ד"ה וקסבר

גמ' מנינא למה לוי? א"ר יוחנן: שאם עשאן פולם בתעלם אחר – חייב על כל אחת ואחת. "הזורע והחורש". מכרי, מכרי פרבי ברישא, ליתני חורש, והדר ליתני זורע! תנא בארץ ישראל קאי, דורעי ברישא והדר פרבי. תנא: הזורע והזומר והנוטע והמכרי והמרבי פולן מלאכה אחת הן, מאי קמ"ל? [הא קמ"ל]: העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת – אינו חייב אלא אחת. א"ר אחא א"ר חייא בר אשי א"ר אמי: וזמר חייב משום נוטע, והנוטע והמכרי והמרבי חייב משום זורע. משום זורע אין, משום נוטע לא?! אימא: אף משום זורע. אמר רב כהנא: זומר וצריך לעצים – חייב שמים, אחת משום קוצר ואחת משום נוטע. א"ר יוסף: האי מאן דקטל אספסתא – חייב שמים, אחת משום קוצר ואחת משום נוטע. אמר אב"י: האי מאן דקניב סילקא – חייב שמים, אחת משום קוצר ואחת משום זורע. "והחורש". תנא: החורש והחופר והחורץ פולן מלאכה אחת הן. אמר רב ששת: היתה לו גבשושית ונטלה בבית – חייב משום בונה, בשדה – חייב משום חורש. אמר רבא: היתה לו גומא וטממה בבית – חייב משום בונה, בשדה – משום חורש. אמר רבי אבא: החופר וגומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה – פטור עליה. ואפילו לרבי יהודה דאמר "מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה" ה"מ – מתקן, האי – מקלקל הוא. "והקוצר". תנא: הקוצר הבוצר והגוזר והמפיק והאורה – פולן מלאכה אחת. אמר רב פפא: האי מאן דשדא פיסא דליקלא ואתר תמרי – חייב שמים, אחת משום תולש ואחת משום מפרק. רב אשי אמר: אין דרך תלישה בכך, ואין דרך פריקה בכך. "והמעמר". אמר רבא: האי מאן דכניף מילחא מולחחא – חייב משום מעמר. אב"י אמר: אין עימור אלא בגידולי קרקע. "והדש". תנא: הדש והמנפץ והמנפט – פולן מלאכה אחת הן. "האורה הבורר והפוחין והמרקד". היינו זורה היינו בורר היינו מרקד! אב"י ורבא דאמרי תרין: הוי כל מילחא דהויא במשפן, אע"פ

גמ' מנינא למה לוי? ליתני אבות מלאכות הזורע והחורש כו', ואנא חזיקא אי ארבעין ניהו: שאם עשאן כו'. ונא להודיעה, שאם נתעלמו כל הלכות שבת ממנו (ג), חייב כהן חטאת עליו: מכרי פרבי. חורשין: בא"י. קשה היא, ואין יכול לכפות בלא חרישה, ואשמעינן דהא נמי חרישה היא: פולן מלאכה אחת הן, וזומר נמי לצמוחי אילנא הוא. ונקפא מניח דאי עבר ליה כולן בכדי זורע – לא מיתניב אלא חדא, דהעושה מלאכות הרבה כו'. זורע אב מלאכה, ונטע נמי אב מלאכה הוא – דהיינו זורע, אלא שזה בורעין וזה באילנות, וכן מכרי ומרביב. אבל זומר תולדה: זומר חייב. משום תולדת נטע, דלצמוחי עביד: ונטע, גופיה, וכן מכרי ומרביב: חייב משום זורע, כלומר: אינהו נמי זורע הן, זה אב בורעין וזה אב באילנות: משום נטע לא. אמרין ואמרין: אימא אף משום זורע, דהך וריעה באילנות, ואי עביד ליה בכדי זורע מיתניב חדא ותו לא: וזמר. להצמיח הגפן: וצריך לעצים. להסקה: משום דצריך להם הויא תולדה דקוצר דצריך נמי לקצור: דקטל אספסתא. שחת, וקוצרין אותו ג' פעמים בדרש, וחוץ צומח: דקניב סילקא. חותך תרין מן המחור, וחוץ ונגדלי: החורץ. עושה חריץ בקרקע: מלאכה אחת הן. אינו חייב אלא אחת. דכחלוה לרפוי ארעא עבידי: גבשושית, תל קטן: בבית. שייך בגין, שמתכין להשוות קרקעיתו: משום חורש. דמרפי ארעא: גומא וטממה. בעפר, היינו חורש, שהעפר שמיטא בו הוי רפי וטוב לזריעה, והשנה לקרקע להיות נזרע עם השדה: אלא לעפרה, לכפות צואה: פטור עליה. ואין כאן משום בגין בבית, דקלקל הוא, ולזריעה נמי לא חזיקא. אבל אם היה צריך לה חייב משום בונה: לר' יהודה, בפרק המצניע (לקמן צג) גבי מוציא את המת במטה: מתקן, כמו מוציא את המת לקבורה, אינו צריך לגופה דהוצאה ולא למת, אלא לפנות ביתו, והוצאה הצריכה לגופה – בגין שהוא צריך לחפץ זה במקום אחר: מקלקל הוא. את ביתו: גוזר, בתמרים, ופוסק בויתם: מתקן, בתאנים: דשרא פוסק לדיקלא. ורק פיסת רגבים לדקל: ואתר תמרי, השיר התמרים: תולש, תולדה דקוצר: מפרק, תולדה דדש, שמפרק תבואה משבליה, לשון פורק מן המור, ישקארייר בלע"ז, רבינו לוי. וגם בתשובת רבינו משולם הגאון מקצאית פו. ואף זה מפרק התמרים מן המכבדות: אין דרך תלישה ופריקה בכך. על ידי זריקה, אלא או ביד או בכלי. ותולש כלאחר יד הוא, ופטור: דכניף מילחא מולחחא. שצבר מלח ממשרפות מים, דמתרגמין "חריצי יקא" (יהושע יא), שמשפך לתוכו מים מן הים, והחמק שורפתו, והן נעשין מלח, ואותו תריץ קרי "מילחחא": משום מעמר. שאף הוא כמאסף בשבילי הוא: המנפץ. פשטן בגבועלי: והמנפט. צמר גפן בקשת בדרך האומנין. וצמר גפן גידולי קרקע הוא. להכי נא נפוט דיליה תולדה דדש, שמפרק גרעיניו ממנו, ולא קרי ליה תולדת מנפץ דצמר: ה"ג: היינו זורה היינו בורר היינו מרקי. היינו – כמו הדי נידה. כלומר, דמפליג לזו תנא דמתניתין לתת, והלא כולן מלאכה אחת הן, דמפריש אוכל מן הפסולת: אע"פ

שמשפך לתוכו מים מן הים, והחמק שורפתו, והן נעשין מלח, ואותו תריץ קרי "מילחחא": משום מעמר. שאף הוא כמאסף בשבילי הוא: המנפץ. פשטן בגבועלי: והמנפט. צמר גפן בקשת בדרך האומנין. וצמר גפן גידולי קרקע הוא. להכי נא נפוט דיליה תולדה דדש, שמפרק גרעיניו ממנו, ולא קרי ליה תולדת מנפץ דצמר: ה"ג: היינו זורה היינו בורר היינו מרקי. היינו – כמו הדי נידה. כלומר, דמפליג לזו תנא דמתניתין לתת, והלא כולן מלאכה אחת הן, דמפריש אוכל מן הפסולת: אע"פ

גמרא

שנינו במשנה: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. הגמרא מבארת מדוע הוצרך התנא להשמיענו מנין זה. שואלת הגמרא: מנינא למה לי – מדוע הוצרך התנא לפרש את מנין המלאכות, הרי בהמשך פירט את כולם, ואנו נמנה לבד כמה מלאכות הן. משיבה הגמרא: אמר רבי יוחנן, התנא בא להשמיענו במנין זה שאם נשאנו לכל המלאכות כולם פהעלם אחד – שלא נודע לו בינתים שחטא, חייב חטאת על כל אחת ואחת, ולא די לו בחטאת אחת משום חילול שבת.

שנינו במשנה: הוצרך והחורש. הגמרא תבאר מדוע נשנו מלאכות אלו בסדר זה. מקשה הגמרא: מפרך מפרך פרכי ברישא – הרי החרישה נעשית קודם הזריעה, שכן הדרך לחרוש את הקרקע ולרכבה כדי שתקלוט את הזרעים, ואם כן ליתני – ישנה התנא מלאכת חורש, והדר ליתני – ולאחר מכן ישנה מלאכת זורע.

מתרצת הגמרא: התנא ששנה את משנתנו פארין ישראל קאי – היה עומד, הוציע ברישא והדר פרכי – ששם שהקרקע קשה צריך לחרוש גם לאחר הזריעה כדי לכסות את הזרעים, ובא התנא להשמיענו שגם חרישה זו שנעשית לאחר הזריעה היא אב מלאכה.

הגמרא מביאה ברייתא המונה מלאכות נוספות שהן בכלל זורע: תנא בברייתא, הוצרע, והוצר – הגזום את ענפי הגפן כדי שיגדל האילן יפה, והנוטע ענף של אילן, והמפרך – המכופף את ענף האילן לקרקע ומכסוהו בעפר, שיצמח ממנו אילן חדש, והמרכיב שני אילנות זה בזה, כולן שם מלאכה אחת הן, שכולן עשויות לגדל צמחים.

שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן – מה באה הברייתא להשמיענו במה שאמרה שכל אלו מלאכה אחת הן. משיבה הגמרא: [קא קא משמע לן] שהעושה מלאכות תרבה מעין מלאכה אחת, דהיינו כגון שעשה מלאכות אלו שהם מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא חטאת אחת.

הגמרא דנה עוד בענין מלאכות אלו: אמר רבי אהא אמר רב חייא בר אשי אמר רב אמי, הוצר תיב משום תולדה של נוטע, ואם עשה את שניהם אינו חייב אלא חטאת אחת. והנוטע והמפרך והמרכיב תיב משום שהם כוזרע, ואם עשה אחת מהן וגם זרע אינו חייב אלא חטאת אחת.

מקשה הגמרא: משום זורע אין – וכי המבריק והמרכיב חייבים משום זורע, אבל משום נוטע לא, ולפי זה אם הבריק או הרכיב וגם נטע יתחייב שתי חטאות, והרי מלאכות אלו נעשות באילן ודומות לנוטע יותר מלזורע.

מתרצת הגמרא: אימא – אמור שחייב אף משום זורע, ובאה הברייתא להשמיענו שמלאכת הזריעה דומה למלאכות אלו, ואם נטע, הבריק או הרכיב, וגם זרע, אינו חייב אלא חטאת אחת, ואינו מביא על הזריעה חטאת אחרת.

הגמרא מביאה כמה אופנים שחייב שתי חטאות על קצירה: אמר רב פהנא, הוצר ענפי הגפן כדי שתגדל יפה, וצריך לעצים להסקה, חייב שתיים, אחת משום קוצר, מפני שהוא צריך את הדבר הנקצר, ואחת משום נוטע, מפני שנוטיע לגפן שתגדל יפה. אמר רב יוסף, האי מאן דקטל אכספתא – מי שקצץ שחת, ועל ידי כך חזרת וצומחת, חייב שתיים, אחת משום קוצר, ואחת משום נוטע, מפני שנוטיע לשחת שתחזור ותצמח. אמר אביי האי מאן דקניב סילקא – מי שחתך חתיכה מהסלק המחובר לקרקע, ועל ידי כך חזר וגדל, חייב שתיים, אחת משום קוצר, ואחת משום זורע, מפני שנוטיע לסלק שיחזור וגדל.

שנינו במשנה: והחורש. הגמרא מביאה ברייתא המונה מלאכות נוספות שהן בכלל חורש: תנא, החורש, והחופר, והחורץ – עושה חריצים בקרקע, כולן שם מלאכה אחת הן, שכולן עשויות להכשיר את הקרקע לזריעה, ואם עשה את כולן בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת.

הגמרא דנה עוד בענין מלאכת חורש: אמר רב ששת, היתה לו נבשושית – תל קטן של עפר, ונבטלה, אם עשה כן בפניה, חייב חטאת משום בונה, כיון שהתכוין ליישר את הקרקע ולתקן את הבית, ואם עשה כן בפניה, חייב חטאת משום חורש, כיון שמרפה את הקרקע כשנטל את הגבשושית.

דין נוסף בענין מלאכת חורש: אמר רבא, היתה לו גומא וטממא – וסתמה בעפר, אם עשה כן בפניה, חייב משום בונה, ואם עשה כן בפניה, חייב משום חורש, שהעפר שהניח בגומא הוא רך וטוב לזריעה, והשוה את הגומא לשאר הקרקע שיהא נוח לזרוע אותה עם שאר השדה.

הגמרא מביאה דין נוסף במלאכת חורש: אמר רבי אבהו, החופר גומא בבית בשבת, ואינו צריך אלא לעפרה, כלומר, חפירת הגומא היתה לצורך העפר ולא לצורך עשיית גומא, כגון שצריך את העפר כדי לכסות צואה, פטור עליה, מפני שאינו עושה תיקון בבנין אלא קלקול, וגם אינו מכשיר את הקרקע לזריעה שהרי חופר בבית ולא בשדה, ואפילו לרבי יהודה דאמר (להלן עג), מלאכה שאינה צריכה לגופה – דהיינו מלאכה שאינו רוצה בה מצד עצמה, והיה מעדיף שלא יצטרך לה, חייב עליה כיון שסוף סוף עשה מלאכה, מכל מקום הני מילי – דין זה שחייב אינו אלא באופן שהוא מתקן איזה דבר על ידי מלאכה זו, אבל האי – אדם זה שחפר גומא בביתו, מקלקל הוא, שאין לו תועלת בגומא, ובאופן כזה מודה רבי יהודה פטור.

שנינו במשנה: והקוצר. הגמרא מביאה ברייתא המונה מלאכות נוספות שהן בכלל קוצר: תנא, הקוצר תבואה, הוצר ענבים, והגזיר תמרים, והפסיק ויתים, והאזר תאנים, כולן שם מלאכה אחת הן, שכולן הן עקירת דבר ממקום גידולו, ואם עשה את כולן בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת.

הגמרא דנה עוד בענין מלאכת קוצר: אמר רב פפא, האי מאן דשדא פיקא לדיקלא ואתר תמרי – אדם שזרק גוש עפר על עץ דקל והשיר ממנו תמרים, חייב שתיים – שתי חטאות, אחת משום תולש שהוא תולדה של קוצר, ואחת משום פסק שהוא תולדה של דש. רב אשי אמר, אין דרך תלישה בך ואין דרך פריקה בך – אין הדרך לתלוש או לפרק על ידי זריקת גושי עפר אלא ביד או בכלי, והרי הוא תולש כלאחר יד, ופטור.

שנינו במשנה: והקצמר. הגמרא דנה עוד בענין מלאכת מעמר: אמר רבא, האי מאן דכניף מילחא מלחא – אדם שאסף את המלח מחריצי המלח, חייב משום מעמר, שהוא כמו האוסף שבלים. אביי אמר, אין עיפור אלא בגידולי קרקע.

שנינו במשנה: והדש. הגמרא מביאה ברייתא המונה מלאכות נוספות שהן בכלל דש: תנא, הדש, והתנפץ – המפרק פשתן מהגבעולים שלו, והתנפץ – המפרק גרעינים מצמר גפן בקשת כדרך האומנים, כולן שם מלאכה אחת הן, שכולן הן הפרדת גידולי קרקע מהפטולת שלהן, ואם עשה את כולן בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת.

שנינו במשנה: הוצר תבואה והפוסק והקצמר. מקשה הגמרא: היינו וזה היינו בדרך היינו מפרך, כלומר שלש מלאכות אלו שוות הן, ומדוע חילקן התנא ומנה כל אחת מהן כאב בפני עצמו.

מתרצת הגמרא: אביי ורבא דאמרי תריניהו – אמרו שניהם, כל מילתא דהויא במשכן – כל דבר שהיה במשכן,

וודאי הסבירו הרופא שהתייעץ אתו, שחוזק הביטחון בהשם יתברך הרופא כל בשר ומפליא לעשות זהו מרבה במנוחת הנפש וממעט בדאגה ובוודאי שישפיע להטבת הבריאות ולתוספת הצלחה בהטיפול הרפואי.

בְּיָד. אבל בְּקֶנָן – כלי עץ העשוי בעץ צינור שרחב מצדו האחד
וצר מצדו השני, וּבְתַחֲמוּי – קערה גדולה, דהיינו כלים שאינם
מיוחדים לברור בהם, לא יְבִירוּ, ואם עבר וְבִירָה בהם, פְּטוּר, אֵכָל
אֶסוּר לעשות כן לכתחילה. וּבְנִפְחָה וּבְכִבְרָה, שהם כלים המיוחדים
לברור בהם, לא יְבִירוּ, ואם עבר וְבִירָה בהם חֵיִב תְּהֵאֵת.
רב המנונא מקשה על תירוצו של רב יוסף: מִתְקַן לָהּ רַב הַמְנוּנָא,
מִידֵי קֶנָן וְתַחֲמוּי קֶנָן – וכי שנינו בברייתא שמדובר בבורר על
ידי קנן ותמחוי, הרי הברייתא אמרה בורר סתם ומשמע שהיא
מדברת בכל כלי שבורר בו.
רב המנונא מפרש את הברייתא באופן אחר: אֵלָּא אִמְרַהּ רַב הַמְנוּנָא,
בין ברישא ובין בסופא מדובר שבורר בידו, וכך היא כוונת התנא,
בִּירָה וְאוֹכֵל, בתנאי שיהא בורר את האוכל מתוך הפסולת, שאין
זו דרך ברירה, וכן בִּירָה וּמְנִיחַ לצורך אחרים בתנאי שיהא בורר
אוֹכֵל מתוך הפסולת, אבל פְּסוּלָתָהּ מִתּוֹךְ אוֹכֵל לא יְבִירוּ אפילו
בידו, שזו היא דרך ברירה, ואם עבר וְבִירָה מתוך אוכל חֵיִב
תְּהֵאֵת.
אביי מקשה על תירוצו של רב המנונא: מִתְקַן לָהּ אִמְרַהּ מִידֵי אוֹכֵל
מִתּוֹךְ פְּסוּלָתָהּ קֶנָן – וכי שנינו בברייתא שברייתא מדובר בבורר
אוכל מתוך פסולת, הרי הברייתא שנויה בסתם, ולא חילקה בין
בורר אוכל מתוך פסולת לבורר פסולת מתוך אוכל.
אביי מפרש את הברייתא באופן אחר: אֵלָּא אִמְרַהּ אִמְרַהּ, בין ברישא
ובין בסופא מדובר שבורר אוכל מתוך פסולת, וכך היא כוונת
התנא, בִּירָה וְאוֹכֵל בתנאי שיאכל לְאִתְרָהּ – מיד, וכן בִּירָה וּמְנִיחַ
לצורך אחרים בתנאי שיאכלו לְאִתְרָהּ, שאין זו דרך ברירה. וְלִבּוֹ
כִּיּוֹם – לאכול באותה שבת לאחר זמן, לא יְבִירוּ, ואם עבר וְבִירָה
כדי לאכול באותה שבת לאחר זמן נִעְשֶׂה כְּבוֹרֵר לְהַצִּיעַ בְּאוֹצָר,
וְחֵיִב תְּהֵאֵת.
אִמְרַהּ רַבִּינָן קָמִית דְּרָבָא – אמרו החכמים את תירוצו של אביי לפני
רבא, אִמְרַהּ להו – אמר להם רבא, שְׁפִיר אִמְרַהּ נִחְמֵנִי – יפה אמר אביי.
הגמרא דנה עוד בענין מלאכת בורר: הֵיךְ לְפָנֵינוּ שְׁנֵי אוֹכְלֵי
וְבִירָה אחד מהם וְאוֹכֵל, וְבִירָה וְהֵנִיחַ – או שבייר והניח לצורך
אחרים שיאכלו, רַב אִשִּׁי מִתְּנִי – מלמד שפְּטוּר, רַבִּי וְרִמְיָה מְדִיפְתִּי
מִתְּנִי – מלמד שחֵיִב.
מקשה הגמרא: רַב אִשִּׁי מִתְּנִי פְּטוּר – וכי רב אשי מלמד שפְּטוּר,
וְהָא תְּנִי – והרי שנינו בברייתא שהובאה לעיל שאם ברר על מנת
לאכול לאחר זמן חֵיִב.
מתרצת הגמרא: אִמְרַהּ, רַב אִשִּׁי, רַב אִשִּׁי – רב אשי שאמר שהוא פטור מדבר
באופן שבורר בְּקֶנָן וְתַחֲמוּי, שאף שאסור לברור בכלים אלו מכל
מקום פטור, כיון שאינם כלים העשויים לכך ואין זו דרך ברירה
לגמרי. וְהָא – הברייתא שאמרה שהוא חייב מדברת באופן שבורר
בְּנִפְחָה וּבְכִבְרָה, שהם כלים העשויים לכך, והבורר בהם חייב חטאת.
כִּי אִתָּא רַב דִּימִי – בשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל אִמְרַהּ –
סיפר, שֶׁבְּרָא דְרַב בִּיבִי הֵנָּה – כשהגיע היום שהיה תורו של רב
ביבי לשמש את התלמידים, והיה זה בשבת, וְאִיכְלָעוּ – הודמנו
לשם רַבִּי אִמְרַהּ וְרַבִּי אִמְרַהּ, שְׁדָא קִמְיָהוּ בְּלִבְלָה דְּפִירִי – הניח לפניהם
רב ביבי סלסלה מלאה פירות, ולא רצה לברור הפירות מהעלים
ולתת לפני כל אחד ואחד, אלא שטח את הפירות לפניו ועל ידי
כן ממילא נפרש האוכל מאליו, והם נטלו ואכלו, וְלֹא יִדְעָנָא אִי
מִשּׁוֹם דְּקָבֵר אוֹכֵל מִתּוֹךְ פְּסוּלָתָהּ אֶסוּר – ואינו יודע אם עשה כן
משום שסבר שאסור לברור אוכל מתוך פסולת אפילו ביד ועל
מנת לאכול מיד, אִי מִשּׁוֹם עֵין יָפָה הוּא דְּמִכְּנִין – או שעשה כן כדי
לכבדם בעין יפה, ולהגיש לפניהם את כל הפירות.
הגמרא מביאה דין נוסף בענין בורר: חֲזָקִיָּה אִמְרַהּ, תְּבוֹרֵר תּוֹרְמוֹסִים
– מין קטניות, מִתּוֹךְ פְּסוּלָתָהּ שֶׁלָּהּ, חֵיִב חטאת.
שואלת הגמרא: לִימָא קָבֵר – האם נאמר שסובר חֲזָקִיָּה שלבורר
אוֹכֵל מִתּוֹךְ פְּסוּלָתָהּ אֶסוּר אפילו על מנת לאכול לאלתר.
משיבה הגמרא: שְׁאֵנִי תּוֹרְמוֹסִים – שונים תורמוסים משאר מיני
אוכלין,

אֵף עַל גַּב דְּאִיכָא דְּהִמָּא לָהּ – אף שיש מלאכה אחרת שנעשתה
במשכן והיא דומה לה, חֵשִׁיב לָהּ – מנה אותה התנא כשני אבות
מלאכות, ולכן מנה התנא זורה בורר ומרקד כשלשה אבות מפני
ששלשום היו במשכן.
מקשה הגמרא: אם כן, שכל מלאכה שהיתה במשכן נגמית כאב
מלאכה בפני עצמה, וְלִיחְשֶׁב נִמִּי בּוֹתֵשׁ – ימנה התנא גם כותש
חטים במכתשת להסיר קליפתם קודם שטוחנים אותם כאב
מלאכה, אם שכלאכה זו דומה למלאכת דש, שהרי מלאכה זו
היתה במשכן בעשיית הסממנים, ומכך שלא מנה מלאכה זו יש
ללמוד שלא מנה התנא שתי מלאכות דומות אף ששתיהן היו
במשכן, ואם כן חוזרת הקושיא מדוע מנה התנא זורה בורר
ומרקד.
מתרצת הגמרא: אִמְרַהּ אִמְרַהּ, באמת התנא מונה גם מלאכות דומות
שהיו במשכן, ואף על פי כן לא מנה מלאכת כותש שֶׁכֵּן עֵנִי אוֹכֵל
פָּתוּ בְּלֹא בְּתִישָׁה, והתנא מנה כאן את המלאכות הנצרכות
לעשיית הפת, וכיון שכלאכה זו אינה נצרכת כל כך לעשיית הפת
לא מנה אותה, וסמך על כך שמנה את מלאכת הדישה, ונמצא
שמלאכת כותש היא אכן אב מלאכה אך היא בכלל דישה.
תירוץ נוסף: רַבָּא אִמְרַהּ, הָא מִנִּי – משנתנו בשיטת מי היא שנויה,
הלא בשיטת רַבִּי הוּא, דְּאִמְרַהּ (להלן חז) שיש לדרוש מהפסוק שְׁאֵבוֹת
מִלֵּאכוֹת הם אֲרָבָעִים חֶסֶר אֶחָת, וְאִי חֵשִׁיב – ואם היה התנא מונה
גם מלאכת בּוֹתֵשׁ, הֵוָּא לִיָּה אֲרָבָעִים – היו ארבעים מלאכות, ולכן
לא מנה את מלאכת הכתישה בפני עצמה, וכללה עם מלאכת דש.
מקשה הגמרא על תירוצו של רבא: וְלִיפּוֹק דְּרָבָא מִתְּנִי – יוציא
התנא אחד משלשה אבות אלו, דהיינו זורה בורר ומרקד, וְלִיפּוֹק
בּוֹתֵשׁ – ויכניס במקומו מלאכת כותש, וכך עדיף לשנות, לפי
שעבשו מונה שני אבות מכל ענין, שני אבות מענין ברירה ושני
אבות מענין דישה, וזה עדיף מלשנות שלשה אבות מענין אחד
ואב אחד מענין אחר. מסיקה הגמרא: אֵלָּא מִתּוֹרָתָא דְּרָבָא –
אלא דבר דבר הוא שצריך לומר תירוץ זה אביי.
הגמרא דנה עוד בענין מלאכת בורר: תְּנִי רַבִּינָן בְּבִרְיָא, הֵיךְ לְפָנֵינוּ
מִינֵי אוֹכְלִין, ורוצה ליטול את האוכל מתוך הפסולת, בִּירָה וְאוֹכֵל
וְבִירָה וּמְנִיחַ לצורך אחרים שיאכלו, וְלֹא יְבִירוּ, ואם עבר וְבִירָה
חֵיִב תְּהֵאֵת.
מקשה הגמרא: מִיָּא קָבֵר – מה כוונת התנא לומר, שמתחילה
אמר שבורר אוכל, ולבסוף אמר שלא יברור.
מתרצת הגמרא: אִמְרַהּ עֵילָא, חֵיב עֵילָא, כך כוונת התנא לומר,
בִּירָה וְאוֹכֵל לְבֹ בִּיּוֹם – לצורך אותה שבת, וְבִירָה וּמְנִיחַ לאחרים
לְבֹ בִּיּוֹם, לפי שאין נקרא בורר אם עושה לאותו יום, וְלִמְחָר – אבל
לצורך מחר לא יְבִירוּ, ואם עבר וְבִירָה לצורך מחר חֵיִב תְּהֵאֵת.
רב חסדא מקשה על תירוצו של עולא: מִתְקַן לָהּ רַב חֲסָדָא, וְכִי
מוֹתֵר לְאִפּוֹת לְבֹ בִּיּוֹם – על מנת לאכול באותה שבת, וְכִי מוֹתֵר
לְבִשְׁל לְבֹ בִּיּוֹם, הרי ודאי שאסור לאפות ולבשל על מנת לאכול
בו ביום, וכיון שאתה אומר שהבורר לצורך מחר חייב חטאת, אם
כן 'בורר' את מלאכה הוא, ויהא אסור לברור אפילו על מנת
לאכול בו ביום כמו שאסור לעשות את שאר המלאכות אפילו
לצורך אותו יום.
רב חסדא מפרש את הברייתא באופן אחר: אֵלָּא אִמְרַהּ רַב חֲסָדָא,
כך כוונת התנא לומר, בִּירָה וְאוֹכֵל פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר – פחות
מגרוגרת, וכן בִּירָה וּמְנִיחַ לצורך אחרים פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר, שברירה
של פחות מכשיעור נחשבת דרך אכילה ולא דרך מלאכה,
וְכִשְׁעוּר לא יְבִירוּ, ואם עבר וְבִירָה כשיעור גרוגרת חֵיִב תְּהֵאֵת.
רב יוסף מקשה על תירוצו של רב חסדא: מִתְקַן לָהּ רַב יוֹסֵף, וְכִי
מוֹתֵר לְאִפּוֹת פָּחוֹת מִכְּשִׁיעוּר, ואף שהאופה פחות מגרוגרת אינו
חייב חטאת, מכל מקום ודאי יש איסור בדבר, שהרי חצי שיעור
אסור מן התורה, ואין אמר התנא שלכתחילה יכול לברור על
מנת לאכול בו ביום.
רב יוסף מפרש את הברייתא באופן אחר: אֵלָּא אִמְרַהּ רַב יוֹסֵף, כך
כוונת התנא לומר, בִּירָה וְאוֹכֵל בְּיָד, וכן בִּירָה וּמְנִיחַ לצורך אחרים

שבת. פרק שביעי - כלל גדול דף עד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ)
רש"י

אע"ג דא"פא דדמניא לה, חשיבניהו לתרווייהו כאבות, ואע"ג דהך
נינהו: וליחשב נמי כותש. חטין במכתשת, להסיר קליפתן, דהואי במקדש
בסממנין. אלא לאו משום דדמניא לך - לא חשיב לה, דהא נמי מיפרק מלבוש
היא: שכן עני אוכל פתו בלא כתישה. לכה, אע"ג דהואי במקדש, ואב מלאכה

היא - מין דתנא ליה דש לא תנא לה. הורה
ובורר ומרקד - סידורא דפת נינהו. ויכון
דהו במקדש, והכא אתחיל בסידורא דפת -
תניניהו, כדאמרין גבי אופה, דה"ל למתני
מ'בשל' ולא 'אופה' דלא תהו במקדש, אלא
משום סדורא דפת נקט ואתא. הואיל ואופה
כפת כמבשל בסממנין. אבל כתישה -
עשירים הוא דלתתו וכתשי לעשות סלת
נקדה, אבל עניים לא טרחו, להפך לא תנא
לה. ומיהו, דאי אתא מלאכה היא, ובכלל דש
היא: רבי היא. דלית לה קמין פפרק "הזורק"
(דף גזא) ד"ברים" "הדברים" "אלה הדברים"
למנינא: וליפוק תנא מהנה, או זורה או
בורר או מרקד דהו תנא, ליפוק מינייהו
תנא ולייתי קר. דהכי עדיף למיתני תרתמי
מתא ותרתי מהא, מלמיתני ולמיקפל תלתא
דימני בחדא, ואיקא תנא דלא כפיל ביה
מיד: היו לפניו מיני אוכלין, גסי, ולג שני:
ולא יברור. לקמיה פריי: מאי קאמר?
ברישא תנא בורר, והדר תנא לא יברור!
ולמחר. לצורך מחר: וכי מותר לאפות
דלכשל לבו ביום. ודינא אב מלאכה היא, כיון
דבמרת ולמחר חייב חטאת: פחות
מכשיעור. פחות מכגורגרת: וכי מותר
לאפות פחות מכשיעור. נהי דחייב חטאת
ליכא, איסורא מיהא איכא. דקיימא לן חצי
שיעור אסור מן התורה, כפרק בתרא דיומא
(ע"ד). והכי קתני בורר לבתחלה? כקנין.
כל עץ שעשוי כעץ צינור רחב מלא פירות
וקצר מלפניה, ובעלי מטבע עושים אותו,
והבורר בו קטנית נותן קטנית במקום הרחב
ומנענעו, והקטנית מפני שהוא סגולגל
מתגלגל ויורד דרך פיו הקצר, והפסולת
נשאר בכלי: פטור אבל אסור. מותר
לבתחלה לא הוי - דדמי לגרירה, וחיוב
חטאת לא הוי - דכדאוריין הוא, דעיקר
גרירה בנפה וכברה, אבל ביד לא דמי
לבורר כלל: מיד קנו ותמחוי קתני. וה"ה
נמי דפריך "מיד נפה וכברה קתני", אלא
תנא מינייהו נקט: אוכל מתוך הפסולת. לא
דרך גרירה היא: ובורר ומניח - לא לתר.
לכאבול לאלתר, שאין זה דרך גרירין:
לאוצר. להצניע: נחמני. אבי: והתניא. לעיל
"חייב", ואי בבורר ומניח לאלתר - מותר
לבתחלה הויא, ופטור אבל אסור ליכא:
שבתא דרב ביבי הויא. הגיע יומו להיות
עומד ומשמש על התלמידים: ושדא קפיייהו.

ולא רצה לברור האוכל מתוך העלין ולתת לפני כל אחד ואחד, אלא שטחן ודם
נטלים ואוכלים, ובשטח זה שלא ביררם תחלה קודם שהביאם לפניו. אבל אין לפרש מה שלא ביררם בשעה שהגיע לפניהם, דא"כ - מאי קאמר
ששלחן הוא בורר אוכל מתוך הקליפה:

דשלחן

בורר כדרכו בקנון ובתמחוי, אבל לא בנפה. ולא מפליג בין לאלתר לבו ביום. ועוד: לכאורה לעולא דלעיל, הו בורר לבו ביום כמו לאלתר לאביי, וא"כ שרי לעולא בנפה וכברה
אפי' לבו ביום. ובמתני דביצה אסר לכל הפחות לבו ביום ונראה לר"י דברייתא דלעיל איירי בבורר ביד. והכא דמוקמי לה בנפה וכברה - ברייתא אחרייתא היא, ואפי' לאלתר חייב
חטאת. וכן משמע מתוך פירוש ר"ח, דפירש שיש ג' דינין בבורר לאלתר: בדיד - מותר לבתחלה, בקנון ובתמחוי - פטור אבל אסור, בנפה וכברה - חייב חטאת: ולא ידענא אי
משום דקסבר אוכל מתוך פסולת אסור. פי': לא ידענא מה שלא ביררם תחלה קודם שהביאם לפניו. אבל אין לפרש מה שלא ביררם בשעה שהגיע לפניהם, דא"כ - מאי קאמר

אע"ג דאיכא דדמניא לה חשיב. והא דלא חשיב שובט ומדקדק. לפי שהם לגמרי
בכלל מוסק ואורג - ולא חשיב נמי מנפץ, אע"ג שבמשכן היו מנפצין פשתן
לעשות יריעות ושאר דברים - משום דהיינו דש ממש אלא שזה בתבואה וזה בפשתן,
אבל זורה ובורר ומרקד הם שלשה דברים:

שכן עני אוכל פתו בלא כתישה. וא"ת:
מ"מ ליחשיב כתישת סממנין דהוה
במשכן. ואע"ג דעני אוכל פתו בלא כתישה,
לענין סממנים מלאכה חשובה היא! ואומר ר"י:
דלאו דוקא אוכל פתו, אלא ה"ה דעני צובע
בסממנים בלא כתישה. וא"ת: מרקד נמי לא
ליתני שכן עני אוכל פתו בעיסה בלוסה. כדאמר
בסוף פרקין: ויש לומר: דרוב עניים אין אוכלין
בלא הרקדה, דאורו שאינו חפץ בו חשיב
הסובין, דקרינ ביה מ'לחם הארץ" כיון דש
עניים שאוכלים בעיסה בלוסה. ור"ת פירש
בע"א, ולא נתיישב לר"י:

ח"ו לפניו שני מיני אוכלין גסי. וכן פירש
ר"ת: דכאבול מתוך אוכל שייכא ברידה,
שבור אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו
שרוצה לאכול. דאורו שאינו חפץ בו חשיב
פסולת לגבי אותו שחפץ לאכול. וכן משמע
בירושלמי, דגריס: הבורר אוכלים מתוך אוכלים,
חזקיה אמר כו':

בורר ומניח. פי': לצורך אחרים: וכי מותר
לאפות פחות מכשיעור. והמתוך
ס"ד דפחות מכשיעור הוא דרך אכילה:
מתקין לה רב המנונא מיד קנו ותמחוי
קתני. פי' הקונט: דה"ה הוה מצי
למפרק "מיד נפה וכברה קתני". וקשה לר"י:
מאי קמשני רב המנונא? לדידה נמי תקשה,
מיד (ואוכל) מתוך פסולת קתני ועוד, בסמוך
פירש הקונטרס: והתניא חייב, דהיינו דך דבא,
ומשני דבנפה וכברה מיירי, והכי משני אבא
"מיד נפה וכברה קתני"? ונראה לרבינו יצחק
דדוקא מקנון ותמחוי פריך. וה"פ: מיד קנו
ותמחוי קתני. כיון דנחת לפרושי דיני ברייה,
דביד מותר ובנפה וכברה חייב חטאת, לא היה
לו להניח מלשונת קנו ותמחוי דפטור אבל
אסור: בורר ואוכל מתוך פסולת.
משמע דאבול מתוך פסולת - אין דרך ברייה
בכך. וקשה, דבריש פרק "תולין" (לקמן קלח).
אמר: מה דרבו של בורר - בורר אוכל מתוך
פסולתו וי"ל: דהתם בפסולת מרובה על האוכל
- הוי אוכל מתוך פסולת דרך ברייה, דהתם
במשמר איירי. וקשה לרשב"א: דתנן בפ"ק
דביצה (דף י"ה) הבורר קטניות ב"ש
אומרים בורר אוכל ואוכל, ובי"ה אומרים: בורר
כדרכו. ואמר בגמרא: בד"א - כשהאוכל מרובה
על הפסולת, אבל פסולת מרובה על האוכל -
ד"ה נטל את האוכל ומניח את הפסולת. ואי
בפסולת מרובה על האוכל הוי אוכל מתוך

פסולת דרך ברייה. והכי שרי לב"ש? הא אינהו אסרי לברר כדרכו וצ"ע שם:
והתניא חייב. פי' בקונטרס: דהיינו ברייתא דלעיל. וקשה לר"י: דלמאי דמוקמין לה
בנפה וכברה, משמע דוקא לבו ביום אסור, אבל לאלתר - אפי' בנפה וכברה
שרי. ובפ"ק דביצה (גז ח"ה שם). משמע דבנפה וכברה אסור בכל ענין. דתנן, בי"ה אומרים:

בורר כדרכו בקנון ובתמחוי, אבל לא בנפה. ולא מפליג בין לאלתר לבו ביום. ועוד: לכאורה לעולא דלעיל, הו בורר לבו ביום כמו לאלתר לאביי, וא"כ שרי לעולא בנפה וכברה
אפי' לבו ביום. ובמתני דביצה אסר לכל הפחות לבו ביום ונראה לר"י דברייתא דלעיל איירי בבורר ביד. והכא דמוקמי לה בנפה וכברה - ברייתא אחרייתא היא, ואפי' לאלתר חייב
חטאת. וכן משמע מתוך פירוש ר"ח, דפירש שיש ג' דינין בבורר לאלתר: בדיד - מותר לבתחלה, בקנון ובתמחוי - פטור אבל אסור, בנפה וכברה - חייב חטאת: ולא ידענא אי
משום דקסבר אוכל מתוך פסולת אסור. פי': לא ידענא מה שלא ביררם תחלה קודם שהביאם לפניו. אבל אין לפרש מה שלא ביררם בשעה שהגיע לפניהם, דא"כ - מאי קאמר

אי משום דקסבר אוכל מתוך פסולת אסור, דהא לכ"ע שרינן אוכל מתוך פסולת לאלתר:

האי מאן דפרים סילקא. דוקא בסילקא שייך טחינה, אבל שאר אוכלין - שרי: מהו
דתימא לשרורי מנא קא מכיין. הי' ואין בו בשול כלל. קמ"ל: דנהי דלשרורי
מנא קא מכיין, בשול מיהא יש בו, דמירפא רפי והדר קמית וחיב, אבל אין לפרש קמ"ל
דלא אמרי' לשרורי מנא קא מכיין - דבפרק "אין מעמידין" (ע"ז ל"ח) אמרי' גבי האי גוי
דשדא סיכתא לאתנא: אי קבר בה ישראל קרא

מעיקרא - שפיר דמי. ופרקי. פשיטא ומשני:
מדו דתימא לבשולי מנא קא מכיין, קמ"ל
לשרורי מנא קא מכיין: חביתא ותנורא
וחלתא. פי' רש"י: דמשום בונה לא מדיחיב,
דאין בנין בכלים. ואין נראה, דדוקא במחור
מטה ומנורה של חוליות אמרי' דאין בנין
בכלים, אבל כשעושה לגמרי כל הכלי - מדיחיב
משום בונה. דאמרין בריש "הבונה" (לקמן ד'
קב): האי מאן דעיל שותא בפיועא דמרא -
חיב משום בונה. וצ"ע, דלא ליקשי ממנפח
בכלי וכוונתו דסוף פרקי: חכמה יתירה
שאני. והעשים אותם בטלה דעתם אצל כל
אדם, כדאמרין ב"מיעבדי" (לקמן ד' צב) גבי
18 אנשי הוצל:
20 שכן צדי חלוק כו'. בריש "אלו קשרים"
21 (לקמן קיא) פירש בקונט: קושרין
22 ומתירין - פעמים קושרין את המכמורת,
23 ופעמים מתירין אותם:
שכן

דעבר חלתא - חיב אחת עשרה חטאות, ואי חייביה לפומיה - חיב שלש עשרה
חטאות. "הגוזז את הצמר והמלכנו". אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: הטווה צמר שעל
גבי בהמה בשבת - חיב שלש חטאות; אחת משום גזוז, ואחת משום מנפץ, ואחת
משום טווה. רב כהנא אמר: אין דרד גזוזה בכד, ואין דרד מנפץ בכד, ואין דרד כווי
בכד. ולא?! והתניא משמיה דרבי נחמיה: שטוף בעזים וטוו בעזים! אלמא: טווייה על
גבי בהמה שמה טווייה! חכמה יתירה שאני. תנו רבנן: התולש את הקנה, והקוטמו,
והמורטו - חיב שלש חטאות. (וא"ר) שמעון בן לקיש: תולש חיב משום גזוז, קוטם
חיב משום מחתך, מורט חיב משום ממשך. "הקושר והמתיר". קושרה במשכן היכא
הוא? אמר רבא: שכן קושרין ביתדות אהלים. (קושרים?) ההוא קושר על מנת להתיר
הוא! אלא אמר אבוי: שכן אורגי יריעות שגפסקה להן נימא קושרים אותה. א"ל רבא:
תרצת קושר, מתיר מאי איכא למימר? וכי תימא: דאי מתרמי ליה תרי חוטי קיטרי
בהרי הירד, שרי חד וקטר חד - השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן, לפני ממו"ה
הקב"ה עושין! אלא אמר רבא ואיתימא רבי עילאי: שכן צדי חלוון קושרין ומתירין.
"התופר שתי תפירות". והא לא קיימא! אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: והוא ששקשן.
"הקורע על מנת לתפור". קריעה במשכן מי הוה? רבה ורבי יורא דאמרי תרנוייהו:
שכן

בפשיט, דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור: חלתא. כוורת של קנים: חיב י"א. וזמר הקנים והוא צריך להם - חיב משום קוצר משום טוע. אספסם יחד - הרי זה עממה.
ביר יפות - הרי זה בורר. והחליקן - הרי זה ממחק. עשאן דקות, מאתח שתיים או שלש - הרי זה טוחן. תחכן במדה - הרי זה מחתך. הסיד השתי - הרי זה מיסך. ארג
אחת למעלה ואחת למטה כדי להעמידו - הרי עושה שתי בתי נידי. ארג - הרי זה אורג. תחך לאחר אריגתה כדי להשוותם - הרי זה מכה בפשיט, כדאמרין לקמן ועה:
האי מאן דשקיל אקופי מלגמי - חיב משום מכה בפשיט. הרי י"א: ואי חייביה לפומיה. לעשות לה שפה הוסיף כאן תופר וקושר, שצריך לקשור לאחר התפירה. ומשום
בונה ליכא לחיוביה לא בחיבת ולא בתנור ולא בכנור. דאין בנין בכלים. מפשיט ליכא למימר בקנים. דאין הפשטה אלא בעור. וי"מ: שפודו נקבים בעץ שתוחבין בו ראשי
הקנים של שתי, ומחייב ליה משום טוחן. ולא נהירא לי. דההיא טחינה מלאכה שאינה צריכה לגופה היא. וטוב לי לפרש שעושה אותן דקות, והוה כמאן דסלית סילתי:
שטוף בעזים וטוו בעזים. קרא קדריש "טוו את העזים" (שמות לה) - בגופן של עזים משמע: תכבדו. יתירה. בדכתיב "וכל אשה תכמת לב". אכל להיוט - אין דרכו בקה
והוה כלאחר יד: התולש את הקנה. נוצה גדולה מן קנה העוף: והקוטמו. לאחר שתלשו חותך ראשו שהוא דק, וראוי להניחו בכר בורר. והמורטו. לצד גבו שהוא קשה
מורט שעריו מכאן ומכאן, ומשליך הקנה, ונותן השער בכר וכסת: משום מחתך. דקפיד לחתוך עד מקום שהוא ראוי. וגם מן הקנה אורג כובעים, ועושה כובעים מכנפי
עוף בלא שיער: משום ממשך. דתנן גבי עור "הממחקר": ב"תדות אהלים. נוצצים יתדות פקרקע, בדכתיב "יתדות המשכן", וקושרין היריעות בהן במיתריהם: קושר ע"מ
להתיר הוא. וכי האי גוונא פטרינן ליה לקמן. דתנן: כל קשר שאינו של קיימא - אין חייבין עליו: בהרי הירד. בשני חוטי זה אצל זה: שרי חד. לאחר אריגתו מתיר האחת,
מפני שבוטלין גזראין: וקטר חד. כלומר: מניח כמו שהוא: השתא כו"ה! אין עושין. שבשמתירו נראה הנקב ביריעה. שחוטתיה היו כפולין ששה. והיו גסין, ומתחלה היו
וריון בכך. וכי מתרמו לה תרי קיטרי - קושרין האחד ונותקין החוט השני מלמטה ולמעלה, ומספספן בחוט ארוך, וקושרין למעלה ולמטה, ואין שם שנים קשרים סמוכין:
צדי חלוון. לצבוע התכלת בדמו. והוא קמין דג קטן, ועולה אחת לשבעים שנה: קושרין ומתירין. שקל רשתות עשיות קשרים קשרים, וכן קשרי קיימא, ופעמים שצריך
ליטול חוטין מרשת זו ולהוסיף על זו - מתיר מכאן וקושר מכאן: והא לא קיימא. הכי. ובין דלא קיימא - לאו מלאכה היא: שקשן, שקשר שני ראשי החוט:
דרנא

דשקלי ליה שבעא זימני, ואי לא שקלי ליה. לאוכל מתוך הפסולת, מתוך
שהוא רך ונימוק ע"י ששקל הרבה: מפרה. והלקך אוכל נמי, כל זמן שמעורב בו
- הוי כפסולת, ומיהו אוכל הוא, ומחמירין עליה למיהוי ההוא דשקיל כפסולת
מתוך אוכל. ול"נ הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלחן - מששלקן פעם אחת
ממקדן ומצדן אותן המים, ובורר
המתולעות שלהן, כמו שעושים לפולין, וכן
בכל פעם ופעם. וזה בורר האוכל ומניח
הפסולת. ואי לא שקלי ליה מסרד גרסינן,
הלקך: מששלקום פעמים ושלש חשיב ליה
פסולת, והאיל ואי שביק להו הכי דלא הדר
שליק להו - מסרד. וכשהוא נוטלן מתוך
שאר מינין גרעין המעורבין בהן - כפסולת
מתוך אוכל דמי, דהנהו באר מנין לא
מסרד, דגמר להו ביטוליהו פעם ראשונה
ושניה. ורבינו הלוי גרסי: ואי שקילי ליה
מסרד - כשנוטלו נימוח בין אצבעותיו
ונמאס. הלקך, ההוא דשקיל תוי כפסולת,
והנשאר הוי אוכל עד שחזור ונטול: דפרים
סילקא. גמרי גרסינן, ולא בסמ"ה, כדפירש
ב"העור והרובע" (חולין דף קכ). מאי קדיש
- פירמא. מניצריה בלע"ז, מחתכו ודק:
דסלית סילתי. עצים דקים להבעיר אש: ואי
קפיד אמשחתה לחותך במדה: חתמה.
העור מקצצו במדה: ונקט אופה. דלא שייך
במלאכת המשכן כלל: סדורא דפת. שהתחיל
בו נטע. ואופה במקום בשול דסממנין הוא.
דהוא בישול דפת: דשדא סיכתא. שהשליך
יתד לח לתנור חם ליבשו, שיתקשה: לשדור.
לחוק, ואין כאן בישול: דמרפי רפי. ע"י חום
האור ותמים שבתוכו יוצאין. ולאחר שקצצו
מימיו קמטי = מתקשה, וכי רפי ברישא הוי
בישול: דארתח בופרא. שהתיר דפת: דהדר
אקולשי. חורר ומתקשה: חביתא. של חרס:
שבע חטאות. טוחן הגרבים ושוחקן ודק -
הוי טוחן. ובורר הצורות הגסות מתוכן -
הרי שתיים. ומקדן כנהו ומגבל חטיט -
דיהינו לש. וממרח חטיט כשעושה הגולם
שיהא חלק - הרי ממחק. ומכעיר את האור
בכבשן ומצרוך בתוכו - הרי מבשל. חיובא
דחופי ליכא. דאינו צריך אלא לעפרה: תנור
חיב שמנה. דלאחר שצרפו בכבשן הוא טח
עליו טפילה שיהא עב וחומו מתקיים, והוא
גמר מלאכתו, ואמרין לקמן (דף עה): כל
מידי דהוי גמר מלאכה - חיב משום מכה
בפשיט. אכל גבי חבית ליכא משום מכה

בפשיט, דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור: חלתא. כוורת של קנים: חיב י"א. וזמר הקנים והוא צריך להם - חיב משום קוצר משום טוע. אספסם יחד - הרי זה עממה.
ביר יפות - הרי זה בורר. והחליקן - הרי זה ממחק. עשאן דקות, מאתח שתיים או שלש - הרי זה טוחן. תחכן במדה - הרי זה מחתך. הסיד השתי - הרי זה מיסך. ארג
אחת למעלה ואחת למטה כדי להעמידו - הרי עושה שתי בתי נידי. ארג - הרי זה אורג. תחך לאחר אריגתה כדי להשוותם - הרי זה מכה בפשיט, כדאמרין לקמן ועה:
האי מאן דשקיל אקופי מלגמי - חיב משום מכה בפשיט. הרי י"א: ואי חייביה לפומיה. לעשות לה שפה הוסיף כאן תופר וקושר, שצריך לקשור לאחר התפירה. ומשום
בונה ליכא לחיוביה לא בחיבת ולא בתנור ולא בכנור. דאין בנין בכלים. מפשיט ליכא למימר בקנים. דאין הפשטה אלא בעור. וי"מ: שפודו נקבים בעץ שתוחבין בו ראשי
הקנים של שתי, ומחייב ליה משום טוחן. ולא נהירא לי. דההיא טחינה מלאכה שאינה צריכה לגופה היא. וטוב לי לפרש שעושה אותן דקות, והוה כמאן דסלית סילתי:
שטוף בעזים וטוו בעזים. קרא קדריש "טוו את העזים" (שמות לה) - בגופן של עזים משמע: תכבדו. יתירה. בדכתיב "וכל אשה תכמת לב". אכל להיוט - אין דרכו בקה
והוה כלאחר יד: התולש את הקנה. נוצה גדולה מן קנה העוף: והקוטמו. לאחר שתלשו חותך ראשו שהוא דק, וראוי להניחו בכר בורר. והמורטו. לצד גבו שהוא קשה
מורט שעריו מכאן ומכאן, ומשליך הקנה, ונותן השער בכר וכסת: משום מחתך. דקפיד לחתוך עד מקום שהוא ראוי. וגם מן הקנה אורג כובעים, ועושה כובעים מכנפי
עוף בלא שיער: משום ממשך. דתנן גבי עור "הממחקר": ב"תדות אהלים. נוצצים יתדות פקרקע, בדכתיב "יתדות המשכן", וקושרין היריעות בהן במיתריהם: קושר ע"מ
להתיר הוא. וכי האי גוונא פטרינן ליה לקמן. דתנן: כל קשר שאינו של קיימא - אין חייבין עליו: בהרי הירד. בשני חוטי זה אצל זה: שרי חד. לאחר אריגתו מתיר האחת,
מפני שבוטלין גזראין: וקטר חד. כלומר: מניח כמו שהוא: השתא כו"ה! אין עושין. שבשמתירו נראה הנקב ביריעה. שחוטתיה היו כפולין ששה. והיו גסין, ומתחלה היו
וריון בכך. וכי מתרמו לה תרי קיטרי - קושרין האחד ונותקין החוט השני מלמטה ולמעלה, ומספספן בחוט ארוך, וקושרין למעלה ולמטה, ואין שם שנים קשרים סמוכין:
צדי חלוון. לצבוע התכלת בדמו. והוא קמין דג קטן, ועולה אחת לשבעים שנה: קושרין ומתירין. שקל רשתות עשיות קשרים קשרים, וכן קשרי קיימא, ופעמים שצריך
ליטול חוטין מרשת זו ולהוסיף על זו - מתיר מכאן וקושר מכאן: והא לא קיימא. הכי. ובין דלא קיימא - לאו מלאכה היא: שקשן, שקשר שני ראשי החוט:
דרנא

הרצועות של השתי לאריגת הכוורת. ט. עושה שתי בתי נירין, 60
 שארג שתי רצועות של ערב אחת למעלה ואחת למטה, כדי 61
 להעמיד את השתי. י. אורג, שארג את רצועות הערב בשתי. יא. 62
 מכה בפטיש, שמחקר את הרצועות לאחר אריגתם כדי להשוותם. 63
וְאִי הַיְיִמָּה לְפִימָה – ואם כפף את פיה למטה כדי לעשות לה שפה, 64
חֵיב שֵׁלש עֶשְׂרֵה חֲפָאוֹת, שבנוסף לאחת עשרה המלאכות שמנינו, 65
 הוסיף גם תופר, שתפר את השפה, וגם קושר, שלאחר התפירה 66
 קשר את החוט.
 שנינו במשנה: **הַגִּזּוֹן אֵת הַצֶּמֶר וְהַמִּלְכָּנוּ וְהַמִּנְפָּצוּ**, והצובעו, 68
 והטווה. הגמרא דנה בענין מלאכות אלו, ומביאה מחלוקת בין 69
 טויה על גבי בהמה: **אִמֵּר רַבָּה בְּרַב כְּהֵנָה, אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, הַפְּחוּהָ** 70
צֶמֶר שֶׁעַל גְּבִי בְּהֵמָה בְּשֶׁבֶת – הסורק צמר בעודו מחובר לבהמה, 71
 וטוואו על גביה, ולאחר מכן תלוש, **חֵיב שֵׁלש חֲפָאוֹת, אֶחָת מִשּׁוּם** 72
גִּזּוֹן, וְאֶחָת מִשּׁוּם מִנְפָּץ, וְאֶחָת מִשּׁוּם טוּוּהָ. רַב כְּהֵנָה אִמֵּר אֵין דֶּרֶךְ 73
גִּזּוּהָ בְּכֶךְ – אין רגילות לתלוש צמר מבהמה ביד, **וְאֵין דֶּרֶךְ מִנְפָּץ** 74
בְּכֶךְ, וְאֵין דֶּרֶךְ טוּוּהָ בְּכֶךְ – ואין דרך לנפץ ולטוות את הצמר בעודו 75
 מחובר לבהמה, והרי הן מלאכות שנעשו שלא כדרך, ופטור. 76
 מקשה הגמרא: **וְלֹא** – וכי אין רגילות לעשות כן, **וְהַתִּנְיָא מִשְׁמִיחָה** 77
דְּרַבִּי נַחֲמִיָּה – והלא שנינו בברייתא משמו של רבי נחמיה, נאמר 78
 במלאכת המשכן (שמות לה כו), **יָכַל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לְכָן אֶתְנָהּ** 79
בְּהִכְמָה טוּוּ אֶת הָעֵצִים, דורשת הברייתא, ש'טו' את העצים' היינו 80
שְׂמוּךְ בְּעֵצִים וְטוּוּ בְּעֵצִים, ששטפו את העצים וטוו את הצמר בעת 81
 שהיה עדיין מחובר לעצים, **אִלָּמָּה** – מוכח ש'טוּוּהָ' **עַל גְּבִי** 82
שְׂמֵה טוּוּהָ, מתרצת הגמרא: **הַכְּמָה יִתְּרָה שְׂאֵנִי** – שונה הדבר במי 83
 שיש בו חכמה יתירה, כמו הנשים המוזכרות בפסוק, אך אין דרך 84
 שאר בני אדם לעשות כן, והעושה כן, פטור.
 תנו רבנן, **הַתּוֹלֵשׁ אֶת הַכֶּכֶף** – התולש נוצה מכנף עוף, **וְהַקּוֹטֵפוֹ** – 86
 לאחר שתלוש קטם את ראש הנוצה, שהוא דק וראוי להניחו בכר 87
 או בכסת, **וְהַמְּוִרָפוֹ** – מוריד את השער שעל הקנה לצד ונבו שהוא 88
 קשה, ונותנו בכר או בכסת, **חֵיב שֵׁלש חֲפָאוֹת**. (ו) **אִמֵּר רַבִּי שְׁמַעוֹן** 89
כֵּן לְקִישׁ בְּבִיאור הַבְּרִייתָא, התולש את הנוצה מהעוף **חֵיב מִשּׁוּם** 90
גִּזּוֹן, שהוא כגוזז צמר מבהמה. הקוטם **חֵיב מִשּׁוּם מְחַתֵּךְ**, מפני 91
 שמקפיד לחתוך עד המקום שהוא ראוי כדי להניחו בכר או בכסת. 92
 והמְּוִרָפֵי **חֵיב מִשּׁוּם מְחַתֵּךְ**, מפני שדומה למסיר את השיער מעור 93
 הבהמה כדי להחליקו, ששנינו (לעיל עג.) שחייב משום ממחק.
 שנינו במשנה: **הַקּוֹשֵׁר וְהַמִּתִּיר**. הגמרא מבארת היכן היתה מלאכת 95
 קושר ומתיר במשכן. ואלות הגמרא: **קִשְׁרָה בְּפִשְׁפֻּשְׁךָ חֵיבָא הוּאֵי** – 96
 היכן היתה מלאכת קשירה בעשית המשכן. משיב רבא: **אִמֵּר** 97
רַבָּא, שָׁכֵן הָיוּ קוֹשְׁרֵין את מיתרי היריעות **בִּיתְרוֹת שֶׁל אֲחֵלִים** שהיו 98
 נעוצים בקרקע. ובוזה היה גם מלאכת מתיר, שהיו מתירים את 99
 הקשר כשהיו מפרקים את המשכן. מקשה אביי על דבריו: אמר לו 100
 אביי, (קושרים) **הָהוּא** – מעשה זה של קשירת מיתרי היריעות 101
 ליתדות, קושר **עַל מִנֵּת לְהַתִּיר הוּא**, שכשנסעו ישראל ממקום 102
 למקום פירקו את המשכן, והתירו את קשרי היריעות, והרי זה 103
 קשר שאינו מתקיים, ואין חייבים עליו. מחמת כן מביא אביי מקור 104
 אחר לקשירה במשכן: **וְאִלָּא אִמֵּר אַבְי, שָׁכֵן אוֹרְגֵי הִירִיעוֹת שֶׁנִּפְשְׁקָהּ** 105
לְהֵן נִימָא – שנחתך להם חוט, היו קושרים אותה במקום הקרע, 106
 וקשר זה הוא קשר של קיימא. מקשה רבא על דברי אביי: **אִמֵּר לִיה** 107
רַבָּא, תִּרְצַתִּי הֵיכֵן הִיְתָה מְלָאכַת קוֹשֵׁר בְּמִשְׁכֵּן, אַבְל מִתִּיר מִיָּא 108
אִיבָא לְמִיָּר – איך נבאר זאת, כלומר היכן היתה מלאכה זו 109
 במשכן. **וְכִי תִימָא דְּאִי מְתַרְמִי לִיה תְּרִי חוּפִי קוֹשְׁרִי בְּהִדֵּי הָדִדִּי** – 110
 ואם תאמר שהיתה מלאכת מתיר באופן שהודמנו לאורג לעשות 111
 שני קשרים במקום אחד, **שְׁרִי תֵד וְלִקְטֵר תֵד** – והיה מתיר אחד מקור 112
 ומניח את השני, כדי שלא יהיו בולטים ונראים, אין לומר כן, 113
הַשְׂתָּא לִפְנֵי מִלָּךְ בְּשֶׁר יָדָם אֵין עוֹשִׂין בָּן, מפני שחוטי היריעות היו 114
 עבים, ואם מתיר קשר אחד נראה נקב גדול ביריעה, האם **לִפְנֵי** 115
מִלָּךְ מִלְכֵי הַמַּלְכִּים הקדושים **בְּיוֹד הוּא עוֹשִׂין**, הרי כל שכן שאין 116
 עושים כך. אלא אם הודמנו להם שני קשרים הסמוכים זה לזה היו 117
 משאירים קשר אחד באמצע, ואת החוט השני היו חותכים 118

דְּשִׁלְקִי לִיה שֶׁכָּעָא יוֹמֵנִי – שמבשלים אותם שבע פעמים כדי 1
 למתקן, **וְאִי לֹא שֶׁקְלִי לִיה מְכַרָּה** – ומאחר שנעשה רך מאוד על ידי 2
 שהתבשל הרבה, אם לא יטלו את התורמוסין מתוך הפסולת 3
 שלהם יסריחו, וגם האוכל יחשב כפסולת, **וְכַבּוּרִי פְּסוּלָתָא מִתוֹךְ** 4
אוֹכְל דְּמִי, כלומר, התורמוסין הם אוכל, ומחמירים שיחשבו גם 5
 כפסולת כיון שאם לא יוציאים יסריחו, ולכן הוצאת התורמוסין 6
 מתוך התורמוסין שבקדירה נחשבת כהוצאת פסולת מתוך אוכל. 7
 שנינו במשנה: **וְהַפְּחוּהָ**. הגמרא מביאה כמה אופנים שחייב בהם 8
 משום טוחן: **אִמֵּר רַב פִּפְא, הָאִי מֵאֵן דְּפָרִים סִילְקָא** – מי שחותך סלק 9
 לחתיכות דקות, **חֵיב מִשּׁוּם מוֹחֵךְ**.
אִמֵּר רַב מְנַשֶּׁה, הָאִי מֵאֵן דְּפָלִית סִילְתִּי – מי שמבקע עצים כדי 11
 לעשות מהם עצים דקים, להבעיר בהם אש, **חֵיב מִשּׁוּם מוֹחֵךְ**. 12
 מוסיף רב אשי: **אִמֵּר רַב אֲשִׁי, אִי קָפִיד אֲמַשְׁתָּתָא** – אם מקפיד 13
 לחתכם במדה מסוימת, **חֵיב גַּם מִשּׁוּם מְחַתֵּךְ**. 14
לִחְתֹּם בְּמִדָּה מִסּוּיִמָּת, חֵיב גַּם מִשּׁוּם מְחַתֵּךְ.
וְהַלֵּשׁ וְהָאֻפָּה. שואלת הגמרא: **אִמֵּר רַב פִּפְא, שֶׁכֵּךְ** 15
תָּנָא יְרִידִן בִּישׁוּל מִמְּנִין יְרִידָה בְּמַשְׁכֵּן – מדוע הניח התנא במנן 16
 המלאכות את מלאכת בישול שהיתה במשכן ושיבשלו את 17
 הסמנים לצורך צביעת היריעות, **וְנִקְטָם אוֹפָה** שהיא מלאכה 18
 שלא היתה כלל במשכן. משיבה הגמרא: **תָּנָא יְרִידִן בִּישׁוּלָא דְּפֶת** 19
נִקְטָם – התנא של משנתנו פירט את המלאכות לפי סדר עשיית הפת 20
 שהתחיל בו בתחילה, ולכן במקום מבשל סמנים, שנה אופה, 21
 שהוא בישול הפת.
 הגמרא מביאה כמה אופנים שחייב בהם משום מבשל: **אִמֵּר רַב** 23
אֲחָא בְּרַב עֲזַרְיָא, הָאִי מֵאֵן דְּשָׂדָא סִיבְתָא לְאַתְנָא – מי שהשליך 24
 יתד לח העשוי עץ לתוך תנור חם על מנת ליבשו, כדי שיתקשה, 25
חֵיב מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל.
 מקשה הגמרא: **פִּשְׁטָא** – הלא פשוט הוא דין זה, ולמה הוצרך רב 27
 אחא להשמיעו. מתרצת הגמרא: **מָהוּ דְּתִימָא לְשִׁרְדִּי מֵאֵן קָא** 28
מִיכְרִין – שמא תאמר שכונתו לחוק את היתד ולא לבשלו, ומותר, 29
קָא מִשְׁמַע לֵן – משמענו רב אחא שאין הדבר כן, אלא **דְּמִיִּיִּשָׁא** 30
רַפִּי וְהוֹרֵר קִיָּן – שמתחילה היתד מתרפה על ידי חום האש, 31
 והמים יוצאים ממנו, ורק לאחר מכן מתקשה. וכשמתרפה 32
 בתחילה, הרי זה בישול.
 אופן נוסף שחייב משום מבשל: **אִמֵּר רַבָּה בְּרַב הוֹנָא, הָאִי מֵאֵן** 34
דְּאֲרַתָּה בּוּפְרָא – מי שהתיר זפת, **חֵיב מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל**. 35
 מקשה הגמרא: **פִּשְׁטָא** – פשוט הדבר, ולמה הוצרך רבא בר רב 36
 הונא להשמיעו. מתרצת הגמרא: **מָהוּ דְּתִימָא בִּינֵן דְּהָדֵר וְאִיקוּשָׁא** 37
אִמֵּר לֹא – שמא תאמר שכיון שהזפת חוזר ומתקשה לאחר 38
 שמתקרר, לא יתחייב על בישול זה שאינו מלאכה המתקיימת, **קָא** 39
מִשְׁמַע לֵן שְׁחִיב.
 הגמרא מביאה כמה אופנים שחייבים בהם כמה חטאות על מעשה 41
 אחד: **אִמֵּר רַבָּא, הָאִי מֵאֵן דְּעֵבֵד חֲבִיתָא** – מי שעשה חבית של חרס, 42
חֵיב מִשּׁוּם שֶׁכַּע חֲפָאוֹת על שבע מלאכות שעשה: א. טוחן, שטחן 43
 את רגבי העפר ושחקן הדק. ב. בורר, שברר את הצירוות הגסים 44
 מתוך העפר השחון. ג. מרקד, שהריקד את העפר בנפה. ד. לש, 45
 שגיבל את הטיט. ה. ממחק, שמירד את הטיט כשעשה את גולם 46
 החבית, כדי שתהא החבית חלקה. ו. מבעיר, שהבעיר אש בכבשן 47
 שבו מצרפים את החבית. ז. מבשל, שצירף את החבית בכבשן. 48
 ואם עשה תנורא – תנור של חרס, **חֵיב מִשּׁוּם שְׂמוּנָה חֲפָאוֹת** על 49
 שמונה מלאכות שעשה, שבנוסף על שבע המלאכות שהוזכרו 50
 לגבי חבית, חייב משום מלאכת מכה בפטיש, שאחר שצירפו 51
 בכבשן מרח עליו עוד שכבת טיט כדי שיהיה עבה וישמור על 52
 חומו, והוא גמר מלאכתו.
אִמֵּר אַבְי, הָאִי מֵאֵן דְּעֵבֵד חֲלָתָא – אדם שעשה כוורת של קנים, 54
חֵיב אֶחָת עֶשְׂרֵה חֲפָאוֹת על אחת עשרה מלאכות שעשה: א. נוטע. 55
 ב. קוצר, שהוזמר קנים וצרף אותם, חייב משום שתיקן. ג. מעמר, 56
 שאסף את הקנים יחד. ד. בורר, שברר את הקנים היפים. ה. ממחק, 57
 שהחליק את הקנים. ו. טוחן, שחתך כל קנה לשתיים או שלש 58
 רצועות דקות. ז. מחתך, שחתכן לפי מדה. ח. מיסר, שמתח את 59

ידי הילוך השמש והמזלות, שענין זה תלוי בהם.
 שנינו במשנה בין המלאכות האסורות בשבת: **הַצָּד צִי וְכוּ**.
 הגמרא דנה בענין מלאכת צידה: תנו רבנן, **הַצָּד חֲלוּזִין וְהַפּוֹצֵעִין** –
 ודחקו בידיה לאמר מכן כדי להוציא דמו, אינו חייב אלא חטאת
 אחת משום צידה, אבל על הפציעה אינו חייב. רבי יהודה אומר
 חייב שתים, אחת על הצידה ואחת על הפציעה, ששהיה רבי יהודה
 אומר, פציעה הרי היא בכלל מלאכת דישת, שמפרק את דמו ממנו
 והרי זה דומה למפרק תבואה מקשירה, וחייב עליה משום מלאכת
 דש. אמרו לו חכמים, אין פציעה בכלל דישת. מבררת הגמרא: אמר
 רבא, מאי טעמא דרבנן הסוברים שאין פציעה בכלל דישת.
 מבארת הגמרא: קסבר – חכמים סוברים שאין דישת אלא לגדולי
 קרקע, מפני שמלאכות שבת נלמדו מהמלאכות שהיו מצויות
 במשכן, ובמשכן היתה דישת רק בסמנים שהם גידולי קרקע.
 מקשה הגמרא: וליחייב נמי – ונחייב את הפרוע חלון גם משום
 נטילת נשמה, שהרי ממינו בהוצאת דמו. מתרצת הגמרא: אמר
 רבי יוחנן, מה ששנינו שהפוצעו אינו חייב משום נטילת נשמה
 מדובר באופן שפצעו לאחר שכבר מת. רבא אומר, אפילו תימא –
 אפילו אם תאמר שמדובר באופן שפצעו כשהיה חי, אינו חייב
 משום נטילת נשמה, משום שמתעסק הוא אצל נטילת נשמה – לגבי
 נטילת נשמה הרי הוא מתעסק בדבר אחר, ואין זה מלאכת
 מחשבת מפני שאינו מתכוין שימות. מקשה הגמרא: והא אביי
 ורבא דאמרי תרווייהו – שאמרו שניהם, מודה רבי שמעון בפסיק
 רישא ולא ימות – שאף רבי שמעון הסובר שדבר שאינו מתכוין
 מותר, מודה שהיינו דווקא במקום שאפשר שיעשה האיסור
 ואפשר שלא יעשה, אבל אם בודאי יעשה האיסור, כגון שחותך
 ראשו של בעל חי בשבת ואומר שלא נתכוין להמיתו, אלא חותכו
 לצורך אחר, הרי זה כמתכוין להמיתו, ומודה רבי שמעון שאסור,
 ואם כן גם כאן יש לחייבו מפני שהחלון ודאי ימות בהוצאת דמו.
 מתרצת הגמרא: שאני הכא – שונה הדבר כאן שפוצע את החלון,
 דכמה דאית ביה נשמה מפי נחא ליה – שכל זמן שהוא חי יותר נוח
 לו, כי חייב דליציל ציבעיה – כדי שיהא צבעו צלול, מכיון שצבע
 דמו של חלון חי צלול יותר. וכיון שאינו רוצה שימות, אפילו אם
 מת אינו נחשב מתכוין, ולא אמרו שמודה רבי שמעון בפסיק רישא
 שאסור אלא בדבר שלא איכפת לו שיעשה, אך אינו מתכוין.
 שנינו במשנה: והשוחטו. הגמרא מבררת משום איזו מלאכה חייב
 השוחט: שוחט, משום מאי חייב – משום איזו מלאכה מתחייב, הרי
 לא מצאנו מלאכה כזו בעשיית המשכן. משיבה הגמרא: רב אומר,
 חייב משום צובע, שכששוחט את הבהמה נצבע הבשר במקום
 השחיטה, ומלאכת צובע ודאי היתה במשכן. ושמא אומר, חייב
 משום נטילת נשמה, ומלאכה זו היתה במשכן באילים מאדמים
 ובתחש.

שכן וירעה שגפלה בה דתנא – תולעת שעושה נקב קטן ועגול, קוּדְעִין
 בה ותופרין אותה – היו קורעים את היריעה למעלה ולמטה
 ממקום הנקב ותופרים, לפי שאם היו תופרים רק את מקום הנקב
 היתה היריעה מתקמטת.
 הגמרא מביאה שלש הלכות ששמע רב וזוטרא בר טוביה מרב
 ואחת מהן בענין מלאכת תופר: אמר רב וזוטרא בר טוביה, אמר רב,
 המותח חוט של תפירה בשבת – בגד התפור ועומד והניח בו חוט
 ארוך בסוף תפירתו, ונפרדו שני חלקי הבגד זה מזה, ומותח את
 ראשי החוט כדי להדק ולחבר את חלקי הבגד, זו היא תפירתו
 וחייב חטאת. והלומד דבר אחד מן המגווש – ממין המושכו לעבודה
 זרה, ואפילו דבר תורה, חייב מיתה בידי שמים. והיודע לחשב
 תקופות ומזלות – היודע לחשב אם שנה זו תהא נשומה או שחונה
 על פי הילוך המזלות, ואינו חושב, אסור לספר חמנו – אסור לומר
 דבר הלכה משמו.
 הגמרא מבארת מהו מגוש: מגושא שהחבר בכל מקום, נחלקו רב
 ושמאול מהו, חד אמר, חרשי – אחד מהם אמר שהוא מכשף, וחד
 אמר, גדופי – ואחד מהם אמר שהוא מין האדוק בעבודה זרה
 ומגדף תמיד את השם, ומסית אנשים לעבודה זרה.
 מוכיחה הגמרא שרב הוא הסובר ש'מגושא' פירושו מין: תסתיים
 דרב דאמר גדופי – יש להוכיח שרב הוא הסובר שמגוש היינו מין,
 דאמר רב וזוטרא בר טוביה אמר רב, הלומד דבר אחד מן המגוש
 חייב מיתה, ומוכח שרב סובר שמגוש היינו מין, דאי סלקא דעתך
 חרשי – שאם יעלה על דעתך לומר שרב סובר שמגוש היינו
 מכשף, והטעם שאסור ללמוד ממנו הוא משום שנאמר (דברים יח)
 'לא ימצא בך וגו' מעונן ומנחש ומכשף, הךתיב – הרי כתוב בפסוק
 שלפניו (פסוק ט) 'לא תלמד לעשות בתועבת הגוים ההם', ממה
 שנאמר 'לעשות', משמע שהאיסור הוא רק כשלומד על מנת
 לעשות, אכל אתה למד מהם כדי להבין – לידע מהו כישוף, שאם
 יבוא נביא שקר ויעשה כן לפניך תבין שהוא מכשף, וכדי להודות
 זאת לאחרים. מסיקה הגמרא: תסתיים – אכן מוכח הדבר שרב
 הוא הסובר שמגוש היינו מין, ולכן אמר שאין ללמוד ממנו שום
 דבר, כיון שכל דבריו הם מינות.
 הגמרא מבארת מהיכן למדים שיש מצוה לחשב תקופות ומזלות:
 אמר רבי שמעון בן פזי, אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא, כל
 היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב, עליו הכתוב אומר (ישעיה
 יב) 'ואת פועל ה' לא יביטו, ומעשה ידיו לא ראו' – עשו עצמם
 כאילו אינם רואים גבורות ה'. אמר רבי שמאול בר נחמני, אמר רבי
 יוחנן, מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות, שנאמר (דברים
 ד) 'ושמרתם וצויתם כי היא חקמתכם ובינתכם לעני העמים, איזו
 חקמה ובינה שהיא ניכרת לעני העמים, שיכול החכם לתת סימן
 שכן הוא כדבריו, הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות, כגון שאומר
 אם שנה זו תהא שחונה או נשומה, שיכול לתת סימן לדבריו על

כיון שאינה נראית נטיעה. ומוסיפה הגמרא, ויהני מילי שאינה
 אוסרת בשתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב – בכרם בשיעורו
 המועט ביותר, אבל כולו כרם – אם כל הכרם עשוי כן מקדיש –
 אוסר הזרעים.
 מימרא נוספת שנינו משמם, ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום
 רבי אליעזר בן יעקב,

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ארבעים ושלושה לעומר עמוד ב

שהיביים במעשר אלא שכניסם בשדה שלא ראו כולם בשכניסם,
 אבל אם כינסם בעיר אינו חייב לעשרם, כיון שקלא אית ליה
 למלתא שהוא לקט שכחה ופאה, שכל שכנינו ראו שהביאם מעט
 מעט.
 מימרא נוספת נאמרה משמם, ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן
 משום רבי אליעזר בן יעקב, שנטיעה ילדה הפחותה מנפח
 שנטעה בין הזרעים, אינה מקדשת לאסור את הזרעים מדין כלאים,

1 דְרָגָא. תולעת, ומנקב בו נקב קטן ועגול, וצריך לקרוע למשה ולמעלה את הנקב
2 שלא תהא התפירה עשויה קמטין קמטין: הַמִּתְחַתְּ חוּט שֶׁל תְּפִירָתָהּ. בגד התפור
3 ועומד, והניח החוט ארוך, ונתפרדו שתי תחיתות הבגד זו מזו במקצה, וחוט
4 התפירות נמשך, ומותח את ראשי החוט להקד ולחבר - זו היא תפירתו, ותיבי:
5 והלומד דבר אחד מן המנוש. מין המנוש
6 לע"ז, אפי' דבר תורה אסור ללמוד ממנו:
7 ותיורע בו. הני תלת שמעתיא שמעתיא
8 (מר) זוטרא מרב כי הדידי וגריסניה:
9 אַמְנוּשָׁא. דאמרין בכל דוכתא, רב ושמואל
10 פליגי ביה: חד אמר חרש. מכשף: וחד אמר
11 גידופי. מין האדוק בע"ז, ומגדף תמיד את
12 השם, ומסית אנשים לע"ז: דאי סלקא דעתך
13 חרש, וטעמא משום דכתיב "לא ימצא כר"
14 וגו', וקא חשיב מכשף: והא כתיב, לעיל
15 מניה, "לא תלמד לעשות" - כדי שתעשה:
16 להכי, שתוכל לעמוד בהן. ואם יעשה נביא
17 שקר לפניך, שתבין שהוא מכשף: תסתים
18 גידופי. הוא. הלכך כל דבריו דברי ע"ז,
19 והסתלק מעליו שלא ישיאך: לעני העמים.
20 שחקמה ונבירות היא, בראיה להם סידן
21 לדבריו בהילוך החמה והמגל' שמעידן
22 כדבריו. שאומר שנה זו גשומה והיא כן,
23 שנה זו שחונה והיא כן. שקל העיתים לפי
24 מהלך החמה במזלותיה ומולדותיה. במל
25 תלוי הכל, לפי השעה המתחלת לשמש
26 בקניסת החמה למזל: תפיעה. דוחקו בדיו
27 שיצא דמו: אינו חייב אלא אחת. משום
28 צידה, אבל אפציעה - ליכא חיוב: בכלל
29 דישא. שמפרק דמו הימנו כמפרק תבואה
30 מקשין שלה: מתעסק הוא אצל נטילת
31 נשמה. כלומר: לגבי נטילת נשמה היו
32 מתעסק בדבר אחר, ולא הויא אלא לטבח
33 מתעסק, שאינו מתכוין שיעתה: טפי ניהא
34 ליה. שדם החי טוב מדם המת, וכיון דכל
35 עצמו מתכוין וטורח לשומרו שלא ימות
36 בידו, אפי' מת - אין כאן אלא מתעסק. וכי
37 מודה ר' שמעון - במיד דלא איכפת ליה אי
38 מתירמ, ומיהו איכוננו לא מיכיון: דליציל
39 ציבעיה גרסין. שתהא מראית צבעו צלולה:
40 שזאה משום מאי מיתירב. שחיתה במלאכה
41 המשכן היכא, ומאי עבידת. אי מעורות
42 אילים מאדמים - לקח לי בזה שחיתה:
43 בתניקה נמי טגי:

משום

שכן יריעה ששפל בה דרגא קורעין בה, ותופרין
אותה אומר רב וזמרא פר טוביה אומר רב: המותח
חוט של תפירה בשבת - חייב חטאת. והלומד
דבר אחד מן המנוש - חייב מיתה, והיודע לחשב
תקופות ומזלות ואינו חושב - אסור לספר הימנו.
מנושתיא, רב ושמואל. חד אמר: חרשי, וחד אמר:
גידופי. תסתים דרב דאמר גידופי, דאמר רב וזמרא
פר טוביה אומר רב: הלומד דבר אחד מן המנוש
- חייב מיתה. דאי ס"ר חרשי, הכתיב "לא תלמד
לעשות" - אבל אתה למד להבין ולהורות! תסתים.
אר"ש בן פוי א"ר יהושע בן לוי משום פר קפרא:
כל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב -
עליו הכתוב אומר "ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה
ידיו לא יראו". א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן:
מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות -
שנאמר "ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם
לעני העמים" איזו חכמה ובינה שהיא לעני העמים
- הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות. "הצד צבי
וכו". ת"ר: הצד חלון והפוצעו - אינו חייב אלא
אחת, רבי יהודה אומר: חייב שתים. שהיה ר' יהודה
אומר: פציעה - בכלל דישא. אמרו לו: אין פציעה
בכלל דישא. אמר רבא: מ"ט, דרבנן - קסברי: אין
דישא אלא לגדולי קרקע. וליחייב נמי משום נטילת
נשמה! אמר רבי יוחנן: שפצעו מת. רבא אומר:
אפילו חיובא שפצעו חי, מתעסק הוא אצל נטילת
נשמה. והא אפי' ורבא דאמרי תרווייהו: מודה ר"ש
ב"פסיק רישא ולא ימות! - שאני הכא, דכמה
דאית ביה נשמה - טפי ניהא ליה, פי היכי דליציל
ציבעיה. "והשוחטו". שוחט משום מאי חייב? רב
אמר: משום צובע, ושמואל אומר: משום נטילת נשמה.

משום

1 שכן יריעה ששפל בה דרגא כו'. תימה לר"י. דבריש "האורג" אמרי: קורע על מנת
2 לתפור שתי תפירות היכי משכחת לה? ומשני: דעבידא כביסתא. ואומר ר"י:
3 בדמשכן היו אומנים ביותר, והיו נזהרים שלא היו עושים כביסתא. והם לא קאמר
4 ששפל בה דרגא - דנקט דשכיח טפי. ועוד: דהתם עבי לאשכוחי קורע על מנת לתפור
5 שתי תפירות, ותו לא. ויריעה ששפל בה דרגא
6 צריך לקורעה מתחלתה ועד סופה, ויש בה כמה
7 תפירות. ואע"ג דהשתא לא משכן במשכן על
8 מנת לתפור שתי תפירות ותו לא - סברא הוא
9 דבשתי תפירות היו דבר חשוב: אַמְנוּשָׁא.
10 פי' בערוך: דפליגי בהא דאמר רב פפא ביאלו
11 מגלחין "מרוק יח". פרעה אמנשי היה, דכתיב
12 "היה אמן הממה". חד אמר: לעשות כשפים
13 היה יוצא, וחד אמר: גידופי, שהיה עושה עזים
14 ע"ז. שהיה אומר לי אורי ואמי עשיתני. ואין
15 נראה לר"י דפליגי רב ושמואל במאי דאמר רב
16 פפא, אלא פליגי אאמנשא שנוכר בשום מקום,
17 במשנה או בביריתא: הצד חלון. למאן דמוק
18 לה בשפצעו חי - אתי שפיר הא דנקט "הצד
19 חלון" דרך לפוצעו מיד אחר צידה, חי וזמן
20 שהוא חי, וקמ"ל: דאע"פ שפצעו חי - לא
21 מייחייב משום נטילת נשמה. ואפילו למאן דמוק
22 לה בשפצעו מת - קמ"ל דלא מייחייב בצידה
23 שלו משום נטילת נשמה. דאף על גב דאמרי
24 בפרק "שמונה שרצים" (לקמן דף קו:) השולה
25 דג מן הים, כיון שישב בו כו', הכא, שזא חלון
26 דרכו לפרס ולקרב מיתו. וצ"ע, דבידושלמי
27 משמע דצד חלון לא מייחייב משום צידה:
28 וליחייב נמי משום נטילת נשמה. ואפי'
29 לרבי יהודה דאמר מקלקל בחבורה
30 פטור - פריך שפיר. דהיבא דאיכא תקון קצת -
31 חייב. כדאמר' בפסחים (דף עג.) בסוף "אלו
32 דברים". והבא נמי, במה שממיתו יש תקון קצת,
33 שאינו מפרסם לכאן ולכאן ונח לטול ממנו
34 הדם. ולמאי דמסיק דכמה דאית ביה נשמה טפי
35 ניהא ליה - אתי שפיר נמי לרבי יהודה, דהשתא
36 ליכא תיקון כלל. ומיהו, שמעתיא אתיא אפי'
37 לר"ש דמייחייב מקלקל בחבורה. מדמשני
38 "מתעסק הוא אצל נטילת נשמה" ולא קאמר
39 "מקלקל הוא": מתעסק הוא אצל נטילת
40 נשמה. היא מתעסק - לאי דואק. דאמר מתעסק
41 בחבורה חייב לר"ש, דאמר בס"פ "ספק אבל"
42 (כריתות יט.) הנה לתנוקות, הואיל ומקלקל
43 בחבורה חייב. מתעסק נמי חייב. וטעמא כדילף
44 ב"האורג" (לקמן קו.) מדאיצטרך למישרי
45 מילה - מכלל דמקלקל בחבורה חייב - ולא חיישין למלאכת מחשבת, דמקלקל דעלמא לא מיפטר אלא משום מלאכת מחשבת,
46 היינו דבר שאין מתכוין, כיון דאין מתכוין כלל למלאכה - מותר אפי' בחבורה. אע"פ דלא בעי מלאכת מחשבת כמו לא איסורים שבתורה, דלא שייך בהו מלאכת מחשבת, ושור
47 אין מתכוין. כדאמר: מוכרי כסות מוכרין כדרכן, ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה כו' (כלאים פ"ט משנה ה.) וכן מוכח בפ"ק דבביתא (ד' ה.) דאמר: את' דם חבורי מייחבר -
48 לדם הוא צריך או להנאת עצמו הוא צריך. ואת' להנאת עצמו הוא צריך, ואת' להנאת דם חבורי או להנאת כו'. ויהיה דבר שאין
49 מתכוין, במקלקל הלה כמאן: משמע דאי הלה כו"ש דבר שאין מתכוין - תו ליכא לספוקי במקלקל, דאפי' מקלקל בחבורה חייב. כיון דאין מתכוין מותר:
50 טפי ניהא ליה כי היכי דליציל ציבעיה. פי' אע"ג דהיו פסיק רישיה. דמודה ר"ש - הבא מיפטר, משום דהיו מלאכה שאינה צריכה לגופה. דאפי' במקלקל פטר ר"ש במלאכה
51 שאינה צריכה לגופה, כדאמר בפרק "הנחנק" (סנהדרין פה:) מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב - ר"ש, הא אמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. וכי
52 מודה ר"ש בפסיק רישיה - ד"מ במיד דניחא ליה אי מתרמי דהיו צריכה לגופה, אבל במיד דלא איכפת ליה - לא מודה. ורש"י פי': דהא דמודה ר"ש בפסיק רישיה - היינו במאי
53 דלא איכפת ליה אי מתרמי. ולתא, דהא מותר ורדין בארעא דחבריה פטר ר"ש בפ' "הבונה" (לקמן קג.) והתם לא איכפת ליה אי מתרמי, בלא כדפי'. ותומה: דבס"פ דחגיגה (הא
54 י) משמע דהא דפטר ר"ש מלאכה שאינה צריכה לגופה - היינו משום דבעי מלאכת מחשבת. וא"כ בחבורה דלא בעי מלאכת מחשבת - ליחייב בה מלאכה שאינה צריכה לגופה:
55 כ"י היכי דליציל ציבעיה. קשה לר"י: דמי' על נטילת הדם ליחייב משום נטילת נשמה! ונראה כלשון אחר שפי' בקונט' בריש "שמונה שרצים" (לקמן קו.) דחובל בהן חייב - משום
56 דהיו תולדה דשוחט, וחייב משום נטילת נשמה. ונטילת הדם היינו נטילת נשמה, דכתיב "כי הדם הוא הנפש". ולכך, ח' שרצים שיש לה עור - חייב בנצור הדם, אע"פ שלא יצא.
57 דכיון שנצור סופו לצאת, אלא שעתה העור מעכבו. ושאר שרצים שאין להם עור - אינו חייב עד שיצא מהם דם, אבל בנצור הדם ולא יצא - לא מייחייב. דכיון שלא יצא - סופו
58 לחזור. דאם היה סופו לצאת - היה יוצא מיד, שאין העור מעכבו. והשיב לו ר"ת: דדם חלון הראוי לציבעה מפקד פקד, ולא מייחייב על אותו הדם משום נטילת נשמה. ועל דם
59 אחר הדורג נמו נמי לא מייחייב - דלא ניהא ליה, כי היכי דליציל ציבעיה. אבל אי לפרש דנטילת נשמה היינו שמוחליש אותו דבר שחובל בו, דבגי דם בתוליד מהו צריך לחלישות
60 האשה? וגבי מילה, מה צריך לחלישות התינוק? אלא לנטילת הדם קרי נטילת נשמה, כדפי' שוחט משום מאי מייחייב. לאו אשוחט דמתני' קאי, דהווא פשיטא דלא הוי אלא
61 משום נטילת נשמה. דצובע תנן בהדיא במתני', אלא אשוחט דעלמא קאי:

אין עיבוד באוכלין. אין להחיר מכאן מליחה אוכלין, דאסור מדרבנן מליחה בפרק
"שמונה שריצים" (לקמן דף קת). ואפילו ב"ט אסור בפ"ק דביצה (דף יא): **השף**
בין העמודים בשבת חייב. פירש ר"ת דשף העור על העמוד כדי להחליקו. וכן משמע
בירושלמי. ורש"י פירש ששף קרקעית שבין עמודי חלונות, ולא נהירא:

והמסתת את האבן כו' חייב משום
מכה בפטיש. אבל משום מחורר
וממחק – לא מייחייב. דמיידי שכבר היא
מרובעת ומחוקת, אלא שמייפה אותה ועושה
בה שירותוטין ויפה, כעין שעושים עכשיו מסתתי
האבנים. ר"י, וכן ריב"א: **הרי** אלו לאפוקי
מדריב אלעזר דמחייב אתולדה במקום אב.
וא"ת: מרישא שמענין לה, דתנן "העושה
מלאכות דרבה מעין מלאכה איתו חייב –
אלא אחת" וי"מ – דה"ק: מעין מלאכה אחת –
היינו שתי תולדות מאב א', אבל האב ותולדה
דידיה – מייחייב תרת, קמ"ל: **חסר** אחת
לאפוקי מדר' יהודה. תימיה: דממנא דרישא
שמענין לה. וליכא למימר "תנא ושירי" –
דא "אלו" קתני. ומיהו, הא ליכא לאקשוי,
דא "מלאך" דרישא שמענין לאפוקי מדר'
אליעזר. דאיכא למימר דנטק ברישא "אלו"
אבות – משום דקאי אדקתני לעיל "חייב על
כל אב מלאכה". וי"ל: דממנא דרישא לא
שמענין לאפוקי מדריב יהודה, דאיכא למימר
דלא חשיב אלא מלאכות חשובות, אבל שובט
ומדקדק אע"ג דמלאכות דן – לא קתני להו
משום דאינם מבוררות כל כך. ובה"ג משני
בפ"ק דקדושין (דף טז) גבי "אלו מעניקין להן",
דבר שיש לו קצבה – קתני, דבר שאין לו קצבה
– לא קתני:

לאפוקי עצי אשרה. דלא כרבי יהודה
דאמר בפרק "דבי עקיבא" (לקמן
דף צג). אף המוציא משמיש ע"ז כל שהוא
חייב. אלא כמ"ק דפליג עליה. כן פירש בקונט'
התם. וקשה לרשב"א: הא דקאמר הכא מ"ד
דס נדה – כ"ש עצי אשרה מנא ליה? ויכלמא
סבר כרבי יהודה, ומחייב בעצי אשרה שמצניעין
אותן לשריפה: **הא** דלא כר' שמעון. פירש
בקונטרס: הא דתנן כל הכשר כחוב בני
אדם עשירים להצניע כשעור הזה – חייב כל
אדם על הוצאתו, אפילו אדם עשיר שאין
שיעור זה חשוב לו. משמע מדבריו דלא
מחייב ר' שמעון אלא בסתם בני אדם. שרגינן
להצניעו שאתו שיעור חשוב לקו, ואפילו לא
הצניעו הוא. ולקמן פ': לא נאמר שיעורים
שבמשנה אלא למצניעין אותו קודם לכן,
וחזר המצניע והוציאו. משמע: דוקא בהצניעו
חייבו ואומר ר"י: דיש ליישב פירושו, דמה
שמצריך

משום צובע אין, **משום גטילת נשמה** לא?! **אימא:**
אף משום צובע. **אמר רב:** מילתא דאמרי – **אימא**
בה מילתא, דלא ליתו דרי בתרא וליחבו עלי. **צובע**
במאי נחא ליה – נחא דליתוסם בית השחיטה דמא,
כי היכי דליחזוהו אינשי וליתו לזבנו מיניה. "והמולחו
והמעבדו". היינו מולח והיינו מעבד! ר' יוחנן ור"ל
דאמרי תרנויהו: אפי' חד מיניהו ועייל שירטוט. **אמר**
רבה בר רב הונא: האי מאן דמלח בישרא – חייב
משום מעבד. **רבא אמר:** אין עיבוד באוכלין. **אמר**
רב אשי: ואפילו רבה בר רב הונא לא אמר אלא
דקא בעי ליה לאורחא, אבל לביתא – לא משוי
אינש מיכילה עין. "והממחקו והמתכב". **אמר רבי**
אחא בר חנינא: השף בין העמודים בשבת – חייב
משום ממחק. **אמר רבי חיאי בר אבא:** ג' דברים
סח לי רב אשי משמיה דרבי יהושע בן לוי: המגרר
ראשי כלונסות בשבת – חייב משום מחתך, הממחר
רטיה בשבת – חייב משום ממחק, והמסתת את
האבן בשבת – חייב משום מכה בפטיש. **אמר ר'**
שמעון בן קיסמא **אמר רבי שמעון בן לקיש:** הצר
צורה בפלי, והמנפח בכלי זכוכית – חייב משום
מכה בפטיש. א"ר יהודה: האי מאן דשקול אקופי
מגילמי – חייב משום מכה בפטיש, והגי מילי –
דקפיד עלייהו. "והכותב שתי אותיות". ת"ר: **כתב**
אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים –
פטור, מחק אות גדולה ויש במקומה לכתוב שתיים
– חייב. **אמר רבי מנחם בר יוסי:** וזה חומר במחוק
מכותב. "הבונה והפותר המכבה והמבעיר והמפכה
פפטיש". **רבה ור' זירא דאמרי תרנויהו:** כל מידי
דאית ביה גמר מלאכה – חייב משום מכה בפטיש.
"**אלו אבות מלאכות**". "אלו לאפוקי מדר", דמחייב
על תולדה במקום אב. "חסר אחת". לאפוקי מדר'
יהודה, דתנא: ר' יהודה מוסיף את השובט והמדקדק.
אמרו לו: שובט – הרי הוא בכלל מוסף, מדקדק
– הרי הוא בכלל אורג. **מתני'** ועוד כלל אחר
אמרו: כל הכשר להצניע, ומצניעין כמותו, והוציאו

בשבת – חייב תפאת עליו. וכל שאינו כשר להצניע, ואין מצניעין כמותו, והוציאו
בשבת – אינו חייב אלא המצניעו. **גמ'** "כל הכשר להצניע" לאפוקי מאי? רב פפא
אמר: לאפוקי דם נדה. מר עוקבא אמר: לאפוקי עצי אשרה. מאן דאמר דם נדה –
כ"ש עצי אשרה. מאן דאמר עצי אשרה – אבל דם נדה מצנע ליה לשונגרא. ואידך,
בין דחלשא – לא מצנע ליה. **אמר רבי יוסי בר חנינא:** האי דלא כר"ש, דאי כר"ש
– האמר: לא אמרו כל השעורין הללו אלא למצניעיהו. "וכל שאינו כשר להצניע"

א"ר

א' והצניעו – חייב על הוצאתו אם חזר והוציאו. אבל אדם אחר אינו חייב עליו. דלגביה לאו מלאכה הוא: **גמ'** מ"ד דם נדה. אינו כשר להצניע. כ"ש עצי אשרה, דאיתו
הנאה ניהו. ומאי, וצריך לאבדן: בין דחלשא. המאכיל דם האדם לחתול נעשה חלש אותו אדם: **הא**. דתנא "כל הכשר להצניע ויש בו שיעור" – שרוב ב"מ נעשוין
להצניע כשיעור הזה, חייב כל אדם על הוצאתו, ואפילו אדם עשיר שאין שיעור זה חשוב לו: **דלא כר'** שמעון. לקמן ב"המוציא:

שבת דף עה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רמא

מקשה הגמרא על דברי רב: וכי אפשר למר שרק משום צובע אין
 – אכן חייב, אבל משום נטילת נשמה לא, הרי אם כן יקשה מדוע
 חילקה המשנה וכתבה שוחט וצובע בשני אבות מלאכה. מתרצת
 הגמרא: אימא – אמור שכונת רב היא שחייב משום נטילת נשמה
 ואף משום צובע, וכיון שעובר על שני אבות מלאכה חייב שתי
 חטאות. אמר רב, מילתא דאמרי – הדבר התמוה שאמרת,י
 שהשוחט חייב משום צובע, אימא כה מילתא – אומר בו ביאור,
 דלא ליתו דרי בתראי וליהבו עליו – שלא יבואו דורות אחרונים
 וישחקו עליו, ויקשו על דברי, צובע במאי ניקא ליה – במה נוח
 לשוחט שנצבע הבשר בדם, וכיון שאין נוח לו הרי זה כצובע דבר
 שאין דרכו לצבוע, שפטור, ולכן אבאר הדבר, ניקא דליתוס בית
 השחיטה דמא – נוח לו שיתלכלך בית השחיטה בדם, כי היכי
 דליחזיקו אינשי וליתו ליצבנו מינה – כדי שיראו בני אדם ויבואו
 לקנות ממנו את הבהמה, שזה יהיה להם סימן שהבהמה נשחטה
 להם.
 שנינו במשנה במנין ל"ט המלאכות: והמולח והמקצק.
 מקשה הגמרא: תיני מולח והיני מקצק – מליחת העורות היא
 לצורך עיבודם, ואם כן כששנה התנא שמעבד הוא אב מלאכה
 נכלל בזה גם מולח, ומדוע הוצרך התנא לשנות שניהם. מתרצת
 הגמרא: רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרתייהו – אמרו שניהם, אפיק
 חד מיניהו וצילי שירטוט – יש להוציא אחת ממלאכות אלו ממנין
 ל"ט המלאכות, ולמנות במקומה מלאכת שירטוט, שדרך
 הרעענים החותכים את העור, שמרטיטם תחילה את המקום
 שרוצים לחתוך, ולאחר מכן מעבירים את הסכין במקום
 השירטוט, וחותכים את העור, ומלאכה זו היתה במשכן בחיתוך
 העורות שהוצרכו לכיסוי המשכן.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין מליחת בשר: אמר רב
 בר רב הונא, האי מאן דמלח בשר – אדם שמולח בשר בשבת,
 חייב חטאת משום מקצק, שכן המליחה היא בכלל עיבוד. רבא
 אמר, אין עיבוד באוכלין, ואין חייבים על מליחת בשר בשבת.
 אמר רב אשי, ואפילו רבא בר רב הונא לא אמר שמליחת בשר
 חשובה עיבוד וחייבים עליה, אלא דקא בעי ליה לאורחא – באופן
 שצריך את הבשר לדרך, שאז נותן עליו מלח רב, ודומה לעיבוד
 כיון שהמלח מוקימו עד שעת האכילה. אגב לבייתא – אם צריך את
 הבשר לאכלו בביתו, לא משוי אינש מיכליה עין – אין אדם עושה
 מאכליו יבשים כעץ, כלומר אינו נותן מלח רב בבשר עד שיתייבש
 ויהיה כעץ, אלא נותן מעט מלח כדי שיהא בו טעם, ולכן אינו
 בכלל מעבד בשבת.
 שנינו במשנה במנין ל"ט המלאכות: והמקחוק והמקצק.
 אמר רבי אחא בר חיננא, השף בין העמודים – המקחיק את הקרקע
 שבין עמודי האכסדרא בשבת, חייב חטאת משום שעבר על
 מלאכת מקחק, שכן החלקת דבר שיש בו גומות וכיוצא בו, בכלל
 מלאכת ממחק היא.
 דינים נוספים בענין ממחק ומחתך: אמר רבי חייא בר אבא, שלשה
 דברים קח לי רב אשי משמיה דרבי יהושע בן לוי, א. המקדר ראשי
 בלונבות – המגרד ומשיף את ראשי המוטות בשבת כדי שיהיו
 ראשיהם שוים וחודים, חייב משום שעבר על מלאכת מקחקה, שכן
 חיתוך דבר לפי מדה מסוימת, בכלל מלאכת מחתך היא. ב.
 המקמר רמיה – המורח משהו על תחבושת הניתנת על הפצע,
 בשבת, חייב משום שעבר על מלאכת מקחק, שכן מריחת דברים
 המתמרחים כגון זפת או שעווה וכדומה, בכלל מלאכת ממחק היא.
 ג. והמסתת – המחליק את האגן בשבת לאחר שנעקרה מן ההר,
 חייב משום שעבר על מלאכת מקח בשפטיש, כי סיתות האגן גמר
 מלאכה הוא, וגמר מלאכה הוא תולדת מלאכת מכה בפטיש.
 דינים נוספים במלאכת מכה בפטיש: אמר רבי שמעון בן קיסמא
 אמר רבי שמעון בן לקיש, הצר צורה בקלי העומד לכה, כדי
 לנאותו, והמנפה בקלי וכוית – זוכיית שזותכה, ומנפחה ועושה
 ממנה כלי, חייב משום מכה בפטיש, שפעולות אלו הם גמר
 מלאכת הכלי.

אמר רב יהודה, האי מאן דשקיל אקופי מגלימי – אדם שנוטל ראשי
 חוטים התלויים בבגד, או שנוטל קשין וקיסמים שנארגו בבגד בלי
 מתכוין, חייב משום מכה בפטיש, שזהו גמר מלאכת הבגד. והני
 מילי דקפיד עלייהו – ואמנם דין זה הוא דווקא אם מקפיד שלא
 ישארו חוטים וקיסמים בבגד, שאז לא נגמרה מלאכת הבגד עד
 לאחר שינטלו, אבל אם אינו מקפיד עליהם, אין נטילתם משום
 גמר מלאכה, ואינו עובר על מלאכת מכה בפטיש.
 שנינו במשנה במנין ל"ט המלאכות: והכותב שתי אותיות, והמחוק
 על מנת לכתוב שתי אותיות.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו רבנן בברייתא, כתב אות
 אחת גדולה, ויש במקומה לכתוב שתיים, כלומר שבמקום כתיבתה
 היה אפשר לכתוב שתי אותיות בינוניות, פסור, משום שבמשכן
 שממנו לומדים מלאכות שבת, היו כותבים שתי אותיות, והוא לא
 כתב אלא אות אחת. אבל מהק אות גדולה ויש במקומה לכתוב
 שתיים – שתי אותיות בינוניות, חייב, משום שחשיבותה של
 מלאכת מחיקה היא בכך שמכשירה לכתובה את המקום המחוק,
 וכיון שיכול לכתוב במקום המחוק שתי אותיות, הרי זו מחיקה
 חשובה וחייב עליה.
 אמר רבי מנחם כרבי יוסי, וזה חומר במוחק מכותב, שהכותב אות
 אחת גדולה פסור, והמחוק אות אחת גדולה חייב.
 שנינו במשנה במנין ל"ט המלאכות: הכותב והמחוק, והמקצק.
 והמקצק, והמכה בפטיש.
 הגמרא מבארת מה נכלל במלאכת מכה בפטיש: רבא ורבי ירמיה
 דאמרי תרתייהו – אמרו שניהם, כל מידי דאית ביה – כל מעשה שיש
 בו גמר מלאכה, חייב עליו משום מכה בפטיש.
 שנינו במשנה בסיום מנין כל אבות המלאכות: אלו אבות מלאכות.
 אומרת הגמרא: דקדק התנא לכתוב 'אלו' כדי לאפוקי – להוציא
 מדרבי אליעזר דתנייב על תולדה במקום אב – הסובר (בריתא טז)
 שהעובר בשבת בשוגג על אב ותולדה שלו חייב שתי חטאות, על
 האב ועל התולדה, ובא התנא להשמיע שאינו כן, אלא מביא
 חטאת על האב לבדו ולא על התולדה, שהרי אמר לעיל (עג),
 שלא נמנו כאן מספר המלאכות אלא להודיענו מנין החטאות
 שניתן להביא בהעלם אחד, ודקדק התנא באמרו 'אלו אבות
 מלאכות', למעט את תולדותם שעליהם אינו מביא חטאת.
 שנינו במשנה, שמנין האבות מלאכות הם ארבעים חסר אחת.
 מבארת הגמרא: התנא ציין מנין המלאכות כדי לאפוקי – להוציא
 מדרבי יהודה, דתניא, רבי יהודה מוסיף על ל"ט המלאכות את
 השוכט – המכה בכרכר על חוטי השתי אחרי מתיחתם לאורך
 הנול כדי להפריד את החוטים שהסתבכו זה בזה, והמקצק – חוט
 הערב הנארג על חוטי השתי צריך שלא יהיה מתוח יותר מדאי,
 ולכן מכדו בכרכר בכמה מקומות. אמר לוי חכמים לרבי יהודה,
 שוכט חרי הוא בכלל מלאכת מיקה, כי אף הוא מסדר את החוטים,
 ומקצק חרי הוא בכלל מלאכת אורג, כי מלאכתו בכלל מעשה
 האריגה היא, ואין למנותם אבות מלאכה בפני עצמם.

משנה

משנה זו מבארת את הכללים הנדרשים לדבר שמוציא מרשות
 לרשות כדי לעבור על מלאכת הוצאה: ועוד כלל אחר אמרו מלבד
 הכלל הגדול ששנינו בתחילת הפרק (לעיל טז), כל השך להצניע –
 כל שהוא מין שראוי ועשוי לצורך בני אדם, ומצניעין במוהו – ויש
 בו שיעור שרוב בני אדם עשויין להצניע אותו, והוציא בשבת
 מרשות היחיד לרשות הרבים, חייב חטאת עליו – כל אדם
 שהוציא חייב עליו חטאת, ואפילו אם הוא עשיר שאין שיעור זה
 חשוב לו.
 וכל דבר שאינו שך להצניע – שאינו עשוי לצורך בני אדם, וכן כל
 דבר שהדרך להצניעו, אבל אין מצניעין במוהו – אין בו שיעור
 ראוי להצניעו, והוציא בשבת, אינו חייב חטאת אלא המצניעו –
 אם יש אדם שדבר זה חביב אליו והוצניעו והוציא מרשות

והשיטות נאמרו להיפך מכפי שרב דימי אמרם, רבי יוחנן אמר
 פטור, ריש לקיש אמר חייב.
 מבארת הגמרא: רבי יוחנן אמר פטור, משום ששיעור העצה
 שחייבים על הוצאתו הוא כמלוא פי גמל, וזה שהוציאו כמלוא פי
 פרה, אף שהוציאו לצורך אכילת פרה, הרי הוא פטור, משום
 שאכילה על ידי הדחק לא נקמה אכילה, ולכן אין לשיעור זה
 חשיבות בכך שהוא ראוי לאכילת פרה. ריש לקיש אמר חייב,
 שכיון שהוציאו לאכילת פרה בשיעור מלוא פי פרה, ואף שאינו
 ראוי לה אלא על ידי הדחק, אכילה על ידי הדחק נקמה אכילה.
 שנינו במשנה, ששיעור הוצאת עמיה, הוא כמלוא פי מלה.
 מקשה הגמרא: והתניא בברייתא ששיעור הוצאת עמיר הוא
 כגורגרת. מתרצת הגמרא: אידי ואידי חד שיעורא הוא – מלוא פי
 טלה וגורגרת שיעור אחד הוא.
 שנינו במשנה: עלי שום ועלי כצלים לחים כגורגרת, ויבשים כמלא
 פי הנרי, ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן.
 הגמרא מבארת שיש אופנים שמצטרפין זה עם זה: אמר רבי יוסי
 בר חנינא, מה ששנינו שאין מצטרפין מפני שלא שוו בשיעוריהן,
 היינו לשיעור החמור שצקה, כלומר, להשלים לשיעור הקטן
 שביניהם. וכגון שאם יש לו עלי שום ועלי כצלים יבשים
 (ושיעורם חמור) פחות מכמלוא פי גדי, לא יועיל צירוף עלים
 לחים (ושיעורם קל) להשלים השיעור החמור של כמלוא פי גדי,
 אלא מצטרפין לשיעור הקל שצקה, כלומר, להשלים לשיעור
 המרובה שביניהם. וכגון שאם יש לו עלי שום וכצלים לחים
 (ושיעורם קל) פחות מכגורגרת, יועיל צירוף עלים יבשים
 (ושיעורם חמור) להשלים השיעור הקל של כגורגרת, ולחייב את
 המוציא.
 הגמרא מקשה על דברי רבי יוסי בר חנינא: וכל דלא שוו
 בשיעוריהו מי מצטרפין – וכי דברים שאין שיעורם שוו מצטרפים
 זה עם זה לשיעור הקל (המרובה), והתנן במשנה (כלים פ"ז מ"ב)
 לענין שיעורי הבגדים שמקבלים טומאה, הנגר העשוי צמר או
 פשתים, שיעורו לקבל טומאת מדרס, הוא שלשה טפחים על שלשה
 טפחים. והשק העשוי מנוצות של עזים, שיעורו לקבל כל טומאה
 (ובין טומאת מדרס ובין טומאת מת וכיוצא בו) ארבעה טפחים על
 ארבעה טפחים, והקעי, שיעורו לקבל כל טומאה חמשה טפחים על
 חמשה טפחים, והמפין – מין מחצלת העשויה מקנים או מגמגמי,
 שיעורו לקבל כל טומאה שלשה טפחים על שלשה טפחים.
 והני גלה – ושנינו (מעילה י"ח) על משנה זו, הנגר והשק, השק והקעי,
 הקעי והמפין, מצטרפין זה עם זה להשלים השיעור הקל (המרובה)
 הראוי לקבל טומאה, וכגון, שאם אין בשק ארבעה על ארבעה
 טפחים, הבגד שהוא חמור ממנו, משלימו. וכן אם אין בעור חמשה
 על חמשה טפחים, השק שהוא חמור ממנו, משלימו. וכן אם אין
 במפץ ששה על ששה טפחים, העור החמור ממנו, משלימו
 ומכשירו לקבל טומאה.
 ואמר רבי שמעון, מה הפעם ששני מינים מצטרפים זה עם זה
 לשיעור טומאה, והלא אין רגילות לצרפם וממילא אינם חשובים,
 וביתא, מפני שראויין הם ליטמא יחד בטומאת מושב, כלומר,
 שמצינו שמצטרפים אותם יחד, שהרי רוכבי החמור מצטרפים שני
 מיני בגדים יחד, ועושים מהם טלאי למרדעת שעליה יושבים
 הרוכבים, ואם יש בו טפח על טפח הרי הוא מקבל טומאה, וכיון
 שמצאנו פעמים שמצטרפים אותם, לכך מצטרפים זה עם זה
 להשלים השיעור לקבל טומאה.
 הגמרא מסיימת את הקושיא: ויש לדקדק, מנעמא שמצטרפים מיני
 בגדים אלו עם אלו לקבל טומאה, הוא משום דראויין ליטמא
 מושב, כלומר, משום שמצינו פעמים שרגילים לצרפם יחד,
 וכדברי רבי שמעון, אבל אם אין ראוי ליטמא מושב, לא היו
 מצטרפים זה עם זה להשלים לשיעור טומאה. ואם כן קשה, איך
 אמר רבי יוסי בר חנינא שכל המינים השנויים במשנתנו מצטרפים
 להשלים לשיעור הקל, הרי אין רגילים לצרפם וליתנם לפני בהמה
 שאין דרכה לאכלם.
 מתרצת הגמרא: אמר רבא

אמר רבי אלעזר, הא – כלל זה ששנינו במשנתנו, שכל שאינו מין
 העשוי לצורך האדם, והצניעו אדם אחד, הוא מתחייב על
 הוצאתו ואחרים פטורים, הוא דלא כרבי שמעון בן אלעזר, דתניא,
 כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר, כל דבר שאינו כשר להצניע מפני
 שאינו מין חשוב, וכן כל דבר שאין מצניעין כמותו מפני שאין בו
 שיעור חשוב הראוי להצניעו, והוכשר לוה – והחשיבו אדם אחד
 והצניעו, וכא אדם אחר והוציאו לאותו חפץ שהצניעו הראשון,
 נתחייב זה שהוציאו כמחשבה של זה שהצניעו, כלומר, שהמוציא
 חפץ זה חייב עליו הגם שאין בו שיעור, מפני שמחשבת המצניע
 נתנה לו חשיבות.

משנה

משנה זו מפרטת שיעורם של מאכלי בהמה שונים כדי להתחייב
 על הוצאתם: המוציא תבן, שיעורו להתחייב הוא כמלא פי פרה,
 מפני שהתבן הוא מאכל פרה. המוציא עצה – תבן של קטנית,
 שיעורה להתחייב הוא כמלא פי גמל, שהוא יותר ממלוא פי פרה,
 מפני שהיא מאכל גמל. המוציא עמיר – קשים של שבלים, שיעורו
 כמלא פי מלה, מפני שהוא מאכל טלה. המוציא עשבים, שיעורם
 כמלא פי גדי, שהוא פחות מפי טלה, מפני שהם מאכל גדי.
 המוציא עלי שום ועלי כצלים, אם הם לחים, שיעורם כגורגרת –
 תאנה יבשה, משום שראויים למאכל אדם, ושיעור הוצאת מאכלי
 אדם הוא כגורגרת, ואם הם יבשים, שיעורם כמלא פי גדי, משום
 שהם מאכל גדי.
 מוסיפה המשנה: ואין מצטרפין מינים אלו זה עם זה להשלים
 השיעור הנצרך כדי להתחייב על הוצאתם, מפני שלא שוו
 בשיעוריהן, שלכל מין יש שיעור אחר שחייבים על הוצאתו, ולא
 יתכן שמין ששיעורו גדול ישלים מין ששיעורו קטן.

גמרא

שנינו במשנה ששיעור העצה שחייבים על הוצאתה בשבת הוא
 כמלוא פי גמל. מבררת הגמרא: מאי עצה. משיבה הגמרא: אמר רב
 יהודה, תבן של מיני קטניות.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים אודות חילוקי השיעורים
 השנויים במשנתנו: בי אהא – (כשבא) רב דימי מארץ ישראל לבבל
 אמר, המוציא תבן כמלא פי פרה שהוא השיעור שחייבים על
 הוצאתו, אלא שהוציאו בכדי להאכילו לגמל, שמלוא פיו גדול
 ממלוא פי פרה. רבי יוחנן אמר, חייב חטאת אף שלא הוציא שיעור
 להאכילו לגמל, כיון שתבן ראוי לאכילת פרה, והוציא שיעור
 תבן הראוי לאכילת פרה. רבי שמעון בן לקיש אמר, פטור מחטאת,
 שכיון שהוציאו לאכילת גמל, צריך שיהא בו מלוא פי גמל,
 ובמלוא פי פרה אין די כדי להאכיל גמל.
 הגמרא דנה בדעת רבי יוחנן. אומרת הגמרא: באריתא אמר רבי
 יוחנן הכי – בערב אמר רבי יוחנן כך, שחייב, לצפרא תדר ביה –
 ולמחרת בבוקר חזר בו ואמר שפטור וכדעת ריש לקיש. אמר רב
 יוסף, שפיר עבר דהדר – טוב עשה רבי יוחנן שחזר בו ופטר, דהא
 לא חזי לגמל – שהרי הוציאו עבור אכילת גמל, ושיעור כמלוא פי
 פרה אינו די לאכילת גמל.
 אמר ליה אביי לרב יוסף, אדרבה, בדמעקרא מסתברא – מסתבר
 יותר כמו שאמר רבי יוחנן בתחילה, שהמוציא תבן כמלוא פי פרה
 להאכילו לגמל חייב, דהא חזי לפרה – שהרי הוציא תבן בשיעור
 הראוי לאכילת פרה, ושיעור חשוב הוא, ומחשבתו שחשב
 להאכילו לגמל אין בה כדי לבטל חשיבותו של התבן בשיעור זה.
 רבין מעמיד באופן אחר את מחלוקתם: אלא כי אתא רבין – כשבא
 רבין מארץ ישראל לבבל אמר, המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל,
 דכולי עלמא לא פליגי דחייב – בין רבי יוחנן ובין ריש לקיש אינם
 חולקים שחייב חטאת, ומהטעם שאמר אביי, ששיעור זה ראוי
 לאכילת פרה. כי פליגי – לא נחלקו אלא במוציא עצה הראויה
 לאכילת גמל, בשיעור כמלא פי פרה כדי להאכילו לפרה, והעצה
 אינה ראויה לאכילת פרה אלא על ידי הדחק, ואיפכא איתמר –

שבת. פרק שביעי – כלל גדול דף עו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמג
רש"י

א"ר אלעזר הא. דקתני מתניתין, דאינו כשר להצניע והצניעו אחר הוא מתחייב על הוצאתו וכל אדם פטורין – דלא בר' שמעון בן אלעזר: **מתני'** עצה. מפרש בגמרא: **כמלא פי נגל.** נפיש שיעורא מפי פרה. אבל כמלא פי פרה לא מייחייב, דהא לא חזו לפרה: **עמיר.** קשין של שבלין: **פי מלה.** נפיש מפי גדי. הלכך, עמיר דלא חזו לגדי – לא מייחייב כמלא פי גדי עד

שמצריך לקמן הצנעה היינו לארס עשירי, שאין דרכו להצניע. ומכל מקום פירוש מילתיה דרש' צריך לפרש כמו שפירש כאן, דאי מיידי במצניעין לאותו דבר עצמו שמפורש במשנה כמו שפירש החם, אם כן כולחו דוח מצו למימר "בכל שהוא" בבדי שיפת קילור, כדתנן בפ' "המצניע" (לקמן ז') דלרפואה בכל שהוא, ואיתא בר"ש, מלא קאמר החם בגמ' הא דלא בר"ש, כי היכי

א"ר אלעזר: הא דלא פר"ש בן אלעזר: **דתניא, כלל אמר ר' שמעון בן אלעזר:** כל שאינו כשר להצניע ואין מצניעין כמאור, והוכשר לזה והצניעו, ובא אחר והוציאו – נתחייב זה במחשבה של זה. **מתני'** המוציא תבן כמלא פי פרה, עצה כמלא פי נגל, עמיר כמלא פי מלה, עשבים כמלא פי גדי, עלי שום ועלי בצלים; לחים – בגזירות, ויבשים כמלא – פי גדי. ואין מצטרפין זה עם זה, מפני שלא שוו בשיעוריהן. **גמ'** מאי עצה? אמר רב יהודה: תבן של מיני קטניות. פי אתא רב דימי אמר: המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל, ר' יוחנן אמר: חייב, ר"ש בן לקיש אמר: פטור. באורחא א"ר יוחנן הכי, לצפרא דהר ביה. אמר רב יוסף: שפיר עבד דהדר, דהא לא חזי לגמל. **א"ל אביי:** אדרבה, דרמעי' קרא מסתברא, דהא חזי לפרה! אלא, פי אתא רבין אמר: המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל – דכוול' עלמא לא פליגי דתייב, פי פליגי – במוציא עצה כמלא פי פרה לפרה, ואיפקא איתמר; ר' יוחנן אמר: פטור, ר"ש לקיש אמר: חייב. ר' יוחנן אמר: פטור, אכילה על ידי הדחק לא שמה אכילה. ר"ש לקיש אמר: חייב, אכילה ע"י הדחק שמה אכילה. עמיר כמלא פי מלה. והתניא 'בגזירות'! אידי ואידי חד שיעורא הוא. "עלי שום ועלי בצלים לחים – בגזירות, ויבשים כמלא פי הגדי. ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן". אמר ר' יוסי בר חנינא: אין מצטרפין לחמור שבהן, אבל מצטרפין לקל שבהן. וכל דלא שוו בשיעוריהו מי מצטרפין? והתנן: הבגד ג' על ג', והשק ד' על ד', והעור ה' על ה', מפך ו' על ו'. ותני עלה: הבגד והשק השק והעור העור והמפך מצטרפין זה עם זה. ואמר ר"ש: מה טעם – מפני שראויין ליטמא

דאיבא מלא פי טלה, אבל עשבים הואיל וחזו בין לטלה בין לגדי – מייחייב אפילו כמלא פי גדי: לחין. הראיין לאדם בגזירתה דזה שיעור לכל מאכל אדם לשבת, אבל כמלא פי גדי לא, דלחים לא חזו לגדי: **גמ'** המוציא תבן כמלא פי פרה, והוציאו להאכילו לגמל, שפי נגל גדול מפי פרה: **דהא חזי לפי פרה.** הלכך שיעור חשוב הוא, ולכל מי שיצאנו לא פקע שיעוריה בבהי: **דחייב.** דהאיבא שיעורא דחזו לפרה, הלכך כשר להצניע הוא, ומצניעין כמאור: **עצה.** לא חזא לפרה אלא ע"י הדחק, אלא לגמל הוא דחזו, וזה הוציאו לפרה: **רבי יוחנן אמר פטור.** דהא לגמל דחזו ליה ליבא שיעורא. ואי משא דלצורך פרה הוציאו, ולגמל איבא שיעור – אכילה ע"י הדחק לאו אכילה היא, הלכך לא משער' ליה בפרה: **אין מצטרפין לחמור שבהם.** מי ששיעורו גדול הוי קל, ואינו מצטרף להשלים שיעורו של חמור, דהא לא חשיב כי ההוא. אבל החשוב ששלים את הקל לכשיעור. תבן מצטרף עם עצה להשלי' פי נגל, ונצטא אין מצטרף עם התבן להשלים מלא פי פרה: **מי מצטרפין.** אפילו להשלים חמור את הקל: **ג' על ג'.** לטומאת מדרס הוב ליצעות אב הטומאה: **הבגד והשק מצטרפין.** שהבגד משלים שיעור השק, שק עשוי מנוצה של עזים: **ואמר ר' שמעון מה טעם.** מצטרפין: **הואיל וראויין ליטמא מושב.** אם צירף משנים יחד לטלאי מרדעת של חמור כשיעורו לענין מושב הוב. אם קצע משנים מן ותפן טפח על טפח לישוב עליו – מישמא ליה אב הטומאה במושב הוב, דתניא (א) המקצע מכולן טפח על טפח – טמא מושב. ואמרין טעמא בפי' דסוכה: הואיל ראי' לטלות על גבי חמור, שאינו מקפיד אם הוא משני מינין: **הא**

אכילה ע"י הדחק לא שמה אכילה. והא דאמר בפ' "כיצד הרגל" (ב"ק דף טז.), אכילה ע"י הדחק – שמה אכילה, ד"מ לענין ניוק דלא חשיבין ליה משונה, אבל לאחשובה לענין שבת – לא חשיבא אכילה: **אידי** ואידי חד שיעורא הוא. והא דנקט במתני' כמלא פי טלה, ולא נקט בגזירות – לאשמעי' דמשום אכילת טלה נתנו בו חכמים שיעור זה, דאי נקט בגזירות לא היה ידעין למה נתנו בו חכמים שיעור זה: **מפני** שלא שוו בשיעוריהם. אבל אותם ששוו, כגון עמיר ועלי שום ועלי בצלים לחים – מצטרפין, וכל חמור לקל, כגון תבן לעצה למלא פי נגל. ואפאי לא ידא תבן ראי' לגמל, שמא אגב העצה הוא ראי': **הבגד והשק** השק והעור כו'. דוקא בבגד הבגד והשק השק והעור, אבל הבגד והעור והשק והמפך – אין מצטרפין, שאין ראיין להתחבר יחד, והמחבר בטלה דעתו ואין טמאים מדרס.

ר"ש מה טעם כו'. תימה לר"י: דמה צריך להאי טעמא? דהא כיון דמצטרפין זה עם זה – א"כ ראי' לחבר, וחוץ למדרס, והוא למדרס. דהא אפי' ג' על ג' בדפרישית לעיל. ואור' דהאי הא דקתני הבגד שלשה על שלשה – לא מיידי אלא למדרס. אבל סיפא דשק ועור ומפך – מיידי נמי בטומאת מת. והכי איתא במס' כלים בפכ"י: **הבגד שלשה על שלשה ולמדרס, ומשום ג' על ג' לטומאת מת.** השק ד' על ד', העור ה' על ה', המפך ו' על ו', שוו בין למדרס בין לטמא מת. אלא שדושי' מביאה בקוצר, כמו שרגיל בכמה מקומות. ועל טומאת מת קאמר "מה טעם מצטרפין" בשלא יחזו למדרס. ולא צריך האי טעמא אצירוף דעור ומפך, דמפך לא טמא מת אלא כשטמא בזה, דהיינו כשיחזו למדרס, ומקדו דפכין קטנים, כדאמרין בפ' "ר' עקיבא" (לקמן פד): **הואיל** וראויין ליטמא מושב. פי' בקונטרס: אם קיצע משנים וצירף יחד לטלאי מרדעת החמור. והדיא דהמקצע מכולם טפח על טפח דמעילה – היינו שבין כולם יש טפח. ואין נראה לר"י, דמה צריך להביא ראי' להצטרף בלאו טעמא דמושב נמי שמעין ממתני' דהבא שראויין להצטרף יחד באותו דרך, כמו ששנויים, בגד לשק ושק לעור ועור למפך. דדוקא נקט, לפי שאלו ראיין להצטרף יחד. ונראה לר"י כמו שפי' ריב"א: דהואיל וראויין ליטמא מושב – היינו הואיל ושוו שיעוריהן לענין מושב וכמו שפירש בקונטרס בפ' "דסוכה (דף יז:) ד"המקצע מכולן" – היינו מאיזה מן שיקצע ידא טמא. ואע"ג שבאן אין שיעורן שוו – מצטרפין, הואיל ולענין מושב שיעורן שוו. והא דקאמר ה"ג חזו לדוגמא – היינו נמי דשיעורן שוו לדוגמא, כדתנן בפיר' "המצניע" – דלדוגמא כל שהוא. הלכך מצטרפין אפי' לענין דבר דלא שוו שיעוריהן. וה"ה דהוי מצי למינקט הבא ולרפואה, דהו נמי בכל שהוא, אלא דלא כל דברים שייך בהו זרע ורפואה, אבל דוגמא שייבא בכל דבר. והא דקאמר בסוכה המקצע מכולן כו' הואיל וראוי לטלות על גבי חמור – לשון "הואיל" וראוי – לאו דדוקא. דדוקא אם עשה מן טלאי ויחדן לכך טמא בטפח על טפח. וכן מצניע לקמן בפ' "א"ר עקיבא" (דף צז.) הואיל וראויין למתק הקדרה. דהו ליה למימר "הואיל וממתקין" – דהא מיידי שנפלו לתוך הקדרה. ר"י: **תוספתא** המקצע למשכב

מושב. טעמא – דראויין ליטמא מושב, אבל אין ראי' ליטמא מושב – לא! אמר רבא:

ר"י ואמר ר"ש מה טעם כו'. תימה לר"י: דמה צריך להאי טעמא? דהא כיון דמצטרפין זה עם זה – א"כ ראי' לחבר, וחוץ למדרס, והוא למדרס. דהא אפי' ג' על ג' בדפרישית לעיל. ואור' דהאי הא דקתני הבגד שלשה על שלשה – לא מיידי אלא למדרס. אבל סיפא דשק ועור ומפך – מיידי נמי בטומאת מת. והכי איתא במס' כלים בפכ"י: **הבגד שלשה על שלשה ולמדרס, ומשום ג' על ג' לטומאת מת.** השק ד' על ד', העור ה' על ה', המפך ו' על ו', שוו בין למדרס בין לטמא מת. אלא שדושי' מביאה בקוצר, כמו שרגיל בכמה מקומות. ועל טומאת מת קאמר "מה טעם מצטרפין" בשלא יחזו למדרס. ולא צריך האי טעמא אצירוף דעור ומפך, דמפך לא טמא מת אלא כשטמא בזה, דהיינו כשיחזו למדרס, ומקדו דפכין קטנים, כדאמרין בפ' "ר' עקיבא" (לקמן פד): **הואיל** וראויין ליטמא מושב. פי' בקונטרס: אם קיצע משנים וצירף יחד לטלאי מרדעת החמור. והדיא דהמקצע מכולם טפח על טפח דמעילה – היינו שבין כולם יש טפח. ואין נראה לר"י, דמה צריך להביא ראי' להצטרף בלאו טעמא דמושב נמי שמעין ממתני' דהבא שראויין להצטרף יחד באותו דרך, כמו ששנויים, בגד לשק ושק לעור ועור למפך. דדוקא נקט, לפי שאלו ראיין להצטרף יחד. ונראה לר"י כמו שפי' ריב"א: דהואיל וראויין ליטמא מושב – היינו הואיל ושוו שיעוריהן לענין מושב וכמו שפירש בקונטרס בפ' "דסוכה (דף יז:) ד"המקצע מכולן" – היינו מאיזה מן שיקצע ידא טמא. ואע"ג שבאן אין שיעורן שוו – מצטרפין, הואיל ולענין מושב שיעורן שוו. והא דקאמר ה"ג חזו לדוגמא – היינו נמי דשיעורן שוו לדוגמא, כדתנן בפיר' "המצניע" – דלדוגמא כל שהוא. הלכך מצטרפין אפי' לענין דבר דלא שוו שיעוריהן. וה"ה דהוי מצי למינקט הבא ולרפואה, דהו נמי בכל שהוא, אלא דלא כל דברים שייך בהו זרע ורפואה, אבל דוגמא שייבא בכל דבר. והא דקאמר בסוכה המקצע מכולן כו' הואיל וראוי לטלות על גבי חמור – לשון "הואיל" וראוי – לאו דדוקא. דדוקא אם עשה מן טלאי ויחדן לכך טמא בטפח על טפח. וכן מצניע לקמן בפ' "א"ר עקיבא" (דף צז.) הואיל וראויין למתק הקדרה. דהו ליה למימר "הואיל וממתקין" – דהא מיידי שנפלו לתוך הקדרה. ר"י: **תוספתא** המקצע למשכב

ה"נ חוץ לְדוֹגְמָא. מִתְּנִי' הַמוֹצִיא אוֹכְלִים בְּגִירוֹת
- חֵיב, וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה מִפְּנֵי שֶׁשׁוּ בְּשִׁיעוּרֵיהֶן.
חוץ מִקְלִיפֵיהֶן, וְגִרְעִינֵיהֶן, וְעוֹקְצִינֵיהֶן, וְסוֹבְנֵן וּמוֹרְסָנֵן. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: חוץ מִקְלִיפֵי עֲדָשִׁין שֶׁמִּתְבַּשְׁלוֹת עִמָּהֶן.
גַּם! וְסוֹבְנֵן וּמוֹרְסָנֵן לֹא מִצְטָרְפִין? וְהֵתֵּן: מִשְׁמַת רְבָעִים קָמַח וְעוֹד חֵיבִין בְּחֻלָּה, הֵן וְסוֹבְנֵן וּמוֹרְסָנֵן! אִמְר אַבְי: שֶׁפֶן עֲנִי אוֹכֵל פֶּתוֹ בְּעִסְפָּה בְּלוֹסָה. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר חוץ מִקְלִיפֵי עֲדָשִׁים הַמִּתְבַּשְׁלוֹת עִמָּהֶן". עֲדָשִׁים - אֵין, פּוֹלִין - לֹא, וְהִתְנִיא, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: חוץ מִקְלִיפֵי פּוֹלִין וְעֲדָשִׁים! לֹא קָשִׁיָא, הֵא - בְּחֻדְתִּי, הֵא - בְּעִתִּיקִי. עִתִּיקִי מ"ט לֹא? אִמְר ר' אֲבָהוּ: מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱרַן בְּזוֹבִיבֵן בְּקַעֲרָה.

הדרן עלך כלל גדול

הַמוֹצִיא יֵין כְּדִי מוֹיֵנַת הַכּוֹס, חֻלָּב כְּדִי גְמִיעָה, דְּבִשׁ כְּדִי לִיתֵן עַל הַתְּתִית, שֶׁמֶן כְּדִי לְסוֹךְ אֶבֶר קָטָן, מִים כְּדִי לְשׁוֹף בָּהֶם אֶת הַקִּיּוֹר, וְשֶׁאֵר כָּל הַמְשָׁקִין בְּרִבְעִית, וְכָל הַשּׁוֹפְכִין בְּרִבְעִית. ר"ש אוֹמֵר: פּוֹלֵן בְּרִבְעִית, וְלֹא נֶאֱמַר כָּל הַשִּׁיעוּרִין הֵלָלוּ אֵלָא לְמַצְנִיעֵיהֶן. גַּמְ! תֵּנָּה כְּדִי מוֹיֵנַת כּוֹס יָפֶה, וּמֵאִי כּוֹס יָפֶה - כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה. אִמְר רב נִחְמֵן אִמְר רַבָּה בַר אֲבָהוּ: כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה צָרִיךְ שֶׁיֵּהָא בּוֹ רוֹבַע רִבְעִית, כְּדִי שִׁימוּנָהּ וְעֵמּוּדָה עַל רִבְעִית. אִמְר רַבָּא: אִף אֲנִן נָמִי

תנינא

ומיהו, אומר ר"י: דלא דמי, דהתם אין המים חשובין מחמת שראוי לגבל בהן את הטיט כמו הטיט עצמו שהוא מגובל כבר. אבל הכא, כשחולב להוציא מן חדר בכדי גמיהא - יש לו להיות חשוב כמו במקום אחר: כְּדִי גְמִיעָה. פירש הר"ר פורת מלא לוגמא. ולא משמע כן במסכת יומא בפרק בתרא (דף פ.)

צריך שיהא בו רובע רביעית. רביעית דהכא היינו רביעית הלוג, כדפי' הקוטן, ועוד יש לדקדק דהיינו רביעית דפרק "ג' מינין" (נזיר לת.) הם רביעית הלוג. מדפריך: ותו ליכא, והאיכא רביעית נטלין לידים. ובמסכת ידים (פ"א מ"א) משמע בהדיא דהוי רביעית הלוג. ועוד דב"רבי פסחים" (פסחים קט) משמע דכוס הוי רביעית של תורה. ומתוך חשבון דמקוה משמע דהיינו רביעית הלוג. והא דקאמר התם קיסתא דמורייסא הות בצפורי, והות כמין לוגא דמקדשא. ובה משערין רביעית של פסח - לאו בבולה משערין דהיינו כל הלוג, אלא כלומר: ברובע של אותה מדה משערין רביעית של פסח: **כדי** שימוננו ויעמוד על רביעית. משמע דכוס של ברכה טעון מוניה. וכן כפי' "שלשה שאכלו" (ברכות נ:.) א"י בר תנינא: מודים חכמים ל"א בכוס של ברכה, שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים. ותנינא: דבסוף פר' "שלשה שאכלו" (שם דף נא.) אמרו: שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה: הדיחה ושטיפה חי ומלא. אלמא: חי בעינן ומיהו, התם פירש בקונטרס: דלא שיהא חי כשמברכין עליו, אלא דנותנו חי בכוס שמברכין בו, לאפוקי שלא ימוננו ויתנו בכוס של ברכה. ור"ת מפרש: דהי דקאמר - היינו מוזה ולא מוזה, דמיקרי חי, כדאמר' בפ' "בן סורר" (סנהדרין ע.) עד שיאכל תרטימר בשר, וישתה יין חי. ומוקי לה התם - במוזה ולא מוזה. ובברכת הארץ מוסיף מים, עד שיהא מוזה כראי, כדאמר בפ' שלשה שאכלו (ברכות נא.) שמושיק בברכת הארץ, ולא כמו שפירש שם בקונטרס שמושיק יין בברכת הארץ. ובני גרבנות מפרשים: דהי קאי אכוס, שצריך שיזא שלם. ואתי שפיר, דכל אותן דברים דחשיבי התם - הוו כולוהו בכוס. ולא ביין. ובה"ג בפרק בתרא דמכות (דף טז:) ריסק ט' גמלים ואחד חי - דהיינו שלם, דאפי' מת חשיב בריה, כדאמר בסוף פ' "גיד הנשה" (חולין דף קב:) **ויעמוד** על רביעית. ואע"ג דאמרין ב"רבי פסחים" (דף קז.) המקדש, אם טעם מלא לוגמא - יצא. ומלא לוגמא הוי טפי מרביעית. כדמוכח בפ' בתרא דיומא (דף פ.) פי' לומר: דמלא לוגמא דהתם לאו דוקא, אלא כדי שישלכו לצד אחד ויראה כמלא לוגמא, כדמפרש לוגמא - יצא. ומלא לוגמא הוי טפי מרביעית. כדמוכח בפ' בתרא דיומא (דף פ.) פי' לומר: דמלא לוגמא דהתם לאו דוקא, אלא כדי שישלכו לצד אחד ויראה כמלא לוגמא, כדמפרש

אף אן נמי תנינא. דכוס של ברכה טעון רביעית. דמסתמא יין שיעורו לכשימוננו ויעמוד על רביעית, כמו שאר משקין דקתני סיפא דהוו רביעית. וקתני כדי מוזהת כוס יפה - משמע דכוס של ברכה לכשימוננו בעינן שיהא רביעית, כמו בהוצאה. אבל הא דבעינן יין רובע רביעית - לא שמעינן ממתני, אלא ממילא ידעינן דהא מוזהת היא על חד תלת. והא דלא נקט ממתני' כדי מוזהת רביעית - מילתא אנג אורחיה קמ"ל, דכוס של ברכה רביעית. ועוד: משום דמהאי טעמא דחוי לכוס של ברכה חשיב, ומייחיד בפחות מרביעית, לפי שיכול להוסיף עליו מים. ואשאר משקין לא מייחיד בפחות מרביעית, א"ע שיכול להוסיף עליהן, כדמסיק ודקאמרת מים בכד ומצטרפין - לגבי שבת מידי דחשיבי בעינן: דאמר

הקא נמי חיי. ביה: לְדוֹגְמָא. מי שיש לו למכור צובר מכון ונותן לפני חלונו, להראות שיש לו למכור מכון, וניתא ליה שיהו מחוברין יחד. דאידיד דוטרתי, כל חד וחד הרוח מפורתו: **מתני'** אוֹכְלִים כו'. למאכל אדם: וּמִצְטָרְפִין. כל אכילי אדם זה עם זה: חוץ מִקְלִיפֵיהֶן. שאינן אוכל, ואין משלימין השיעור: וְעוֹקְצִינֵיהֶן. וזב הפרי, שהוא עץ בעלמא: וְסוֹבְנֵן. קליפת חטין הנושרת מחמת בתישה: וּמוֹרְסָנֵן. הנשאר בנפה: ר' יְהוּדָה אוֹמֵר. כל הקליפין אין מצטרפין בדאמרן, חוץ מקליפי ערשנים שמצטרפות אותן: שֶׁמִּתְבַּשְׁלוֹת עִמָּהֶן. לאפוקי קליפה חיצונה שהן גדלות בתוכה, הנושרות בגורן: **גמ'** בְּלוֹסָה. מעורבת בסובנה ובמורסנה. הלקר, לחם הארץ קרינן ביה. ומיהו לעצן שבת - מידי דחשיב בעינן, וסתמיהו דהני לאו אוכל נתינה: פּוֹלִין חֻדְתִּי. קליפתן מצטרפין: בְּזוֹבִיבֵין. לפי שהן שחורות:

הדרן עלך כלל גדול

הַמוֹצִיא יֵין. חי: כְּדִי מוֹיֵנַת הַכּוֹס. כְּשִׁיעוֹר שְׁנוֹתֵינוּ יֵין חַי לְחוּף כּוֹס לְהוֹסִיף עָלָיו מִים בְּהִלָּתוֹ, וְלִמּוֹז אֹתוֹ בְּהֵן. וּבִגְמָרָא מְפָרֵשׁ בְּאִיזוֹ כּוֹס מְשַׁעֵר: בְּתִית. שְׁבָגְבִי הַסּוֹסִים וְהַגְמִלִים מִחֻמַּת הַמִּשְׁאָאוֹ, רַדְיִישׁ בְּלַע". וְהָכִי אִמְר ב"המפקדי" כְּבָבָא מְצִיעָא (דף לח.) דְּבִשׁ וְהַדְבִישׁ לְמֵאִי חֵי - לְכַתּוּתָא דַּגְמִלִי. אֲבָל רַבּוּתִי פִירְשָׁה: בְּתִית - מִכָּה שֶׁעַל גִּב הַיָּד וְשֶׁעַל הָרֶגֶל: לְשׁוֹף. לְשַׁפֵּשֵׁף וְלְהַמְחֹת בְּהֵן: קִיּוֹר. שְׁנוֹתֵינוּ עַל הַקֵּץ, לודי"א בְּלַע": בְּרִבְעִית. ביצה ומחצה, רביעית הלוג: שׁוֹפְכִים. מִים סְרוּחִים. וּבִגְמָרָא מְפָרֵשׁ לְמֵאִי חֻז: פּוֹלֵן בְּרִבְעִית. אף היין והחלב והדבש: וְלֹא נֶאֱמַר. שיעורין שבמשנה אֵלָא לְמַצְנִיעֵיהֶן לְכַד. וְחוּר הַמְצִיעָה וְהוֹצִיא - חֵיב אֲבָל שֶׁאֵר כָּל אֶדָם שְׁהוֹצִיא - אֵינוֹ חֵיב. וְסִבְרָא לִי ל"ר"ש, דְּמַצְנִיעַ עֲצָמוֹ בְּעִי שִׁיעוּרָא וְזָקָא, וּבְבָצִיר מִקָּא שִׁיעוּרָא לֹא מִיחֵיב, כְּדֶאֱמַרִין בְּפֶרֶק יָד לְעִיל (דף עה.) דְּלִית לִיה ל"ר"ש "כל שאין כשר להצניע ואין מצניעים כמדהוה: שִׁתְחֵיב עָלָיו מַצְנִיעוֹ": **גמ'** תֵּנָּה. בתוספתא: הַמוֹצִיא יֵין כְּדִי מוֹיֵנַת כּוֹס יָפֶה, פִּירוּשׁ לְכּוֹס דְּמִתְנִי: כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה. בְּרַת הַמְזוֹן, שֶׁהִצְרִיכוּ חֲכָמִים לְיָפּוֹתוֹ, כְּדֶאֱמַרִין בְּבִרְכוֹת (דף נא.) עֵשׂוֹר וְעִשְׁוֹן. הַדְּחָה וּשְׁטִיפָה, חֵי וְנִמְלָא: אִמְר רב נִחְמֵן וְרִסְנִין. וְלֹא גָרְסִי: דְּאִמְר: שִׁיעוֹר כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה צָרִיךְ שֶׁיֵּהָא בּוֹ יין חי, רובע של רביעית הלוג: כְּדִי שִׁימוּנָהּ. בְּמִים, שֶׁלִּשְׁה חֲלָקִים מִים וְאֵחָד יֵין: וְעֵמּוּדָה עַל רִבְעִית. תנינא

שיהא בו רובע רביעית. רביעית דהכא היינו רביעית הלוג, כדפי' הקוטן, ועוד יש לדקדק דהיינו רביעית דפרק "ג' מינין" (נזיר לת.) הם רביעית הלוג. מדפריך: ותו ליכא, והאיכא רביעית נטלין לידים. ובמסכת ידים (פ"א מ"א) משמע בהדיא דהוי רביעית הלוג. ועוד דב"רבי פסחים" (פסחים קט) משמע דכוס הוי רביעית של תורה. ומתוך חשבון דמקוה משמע דהיינו רביעית הלוג. והא דקאמר התם קיסתא דמורייסא הות בצפורי, והות כמין לוגא דמקדשא. ובה משערין רביעית של פסח - לאו בבולה משערין דהיינו כל הלוג, אלא כלומר: ברובע של אותה מדה משערין רביעית של פסח: **כדי** שימוננו ויעמוד על רביעית. משמע דכוס של ברכה טעון מוניה. וכן כפי' "שלשה שאכלו" (ברכות נ:.) א"י בר תנינא: מודים חכמים ל"א בכוס של ברכה, שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים. ותנינא: דבסוף פר' "שלשה שאכלו" (שם דף נא.) אמרו: שלשה דברים נאמרו בכוס של ברכה: הדיחה ושטיפה חי ומלא. אלמא: חי בעינן ומיהו, התם פירש בקונטרס: דלא שיהא חי כשמברכין עליו, אלא דנותנו חי בכוס שמברכין בו, לאפוקי שלא ימוננו ויתנו בכוס של ברכה. ור"ת מפרש: דהי דקאמר - היינו מוזה ולא מוזה, דמיקרי חי, כדאמר' בפ' "בן סורר" (סנהדרין ע.) עד שיאכל תרטימר בשר, וישתה יין חי. ומוקי לה התם - במוזה ולא מוזה. ובברכת הארץ מוסיף מים, עד שיהא מוזה כראי, כדאמר בפ' שלשה שאכלו (ברכות נא.) שמושיק בברכת הארץ, ולא כמו שפירש שם בקונטרס שמושיק יין בברכת הארץ. ובני גרבנות מפרשים: דהי קאי אכוס, שצריך שיזא שלם. ואתי שפיר, דכל אותן דברים דחשיבי התם - הוו כולוהו בכוס. ולא ביין. ובה"ג בפרק בתרא דמכות (דף טז:) ריסק ט' גמלים ואחד חי - דהיינו שלם, דאפי' מת חשיב בריה, כדאמר בסוף פ' "גיד הנשה" (חולין דף קב:) **ויעמוד** על רביעית. ואע"ג דאמרין ב"רבי פסחים" (דף קז.) המקדש, אם טעם מלא לוגמא - יצא. ומלא לוגמא הוי טפי מרביעית. כדמוכח בפ' בתרא דיומא (דף פ.) פי' לומר: דמלא לוגמא דהתם לאו דוקא, אלא כדי שישלכו לצד אחד ויראה כמלא לוגמא, כדמפרש

אף אן נמי תנינא. דכוס של ברכה טעון רביעית. דמסתמא יין שיעורו לכשימוננו ויעמוד על רביעית, כמו שאר משקין דקתני סיפא דהוו רביעית. וקתני כדי מוזהת כוס יפה - משמע דכוס של ברכה לכשימוננו בעינן שיהא רביעית, כמו בהוצאה. אבל הא דבעינן יין רובע רביעית - לא שמעינן ממתני, אלא ממילא ידעינן דהא מוזהת היא על חד תלת. והא דלא נקט ממתני' כדי מוזהת רביעית - מילתא אנג אורחיה קמ"ל, דכוס של ברכה רביעית. ועוד: משום דמהאי טעמא דחוי לכוס של ברכה חשיב, ומייחיד בפחות מרביעית, לפי שיכול להוסיף עליו מים. ואשאר משקין לא מייחיד בפחות מרביעית, א"ע שיכול להוסיף עליהן, כדמסיק ודקאמרת מים בכד ומצטרפין - לגבי שבת מידי דחשיבי בעינן: דאמר

שבת דף עז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רמה

מרתצת הגמרא: לא קָשְׁיָא, הָא בְּחֻדְתִּי – בברייתא ששינו שגם
קליפי פולין מצטרפות מדובר בקטניות חדשות, ובחדשות גם
קליפי פולין מצטרפות, הָא בְּעֻתִּיקָא – אבל במשנתנו ששינו בה
שרק קליפי עדשים מצטרפות, מדובר בקטניות ישנות, ובישנות רק
קליפי עדשים מצטרפות ולא קליפי פולין.
מבארצת הגמרא: עֻתִּיקָא מֵאִי טַעְמָא לא – מה הטעם שקליפי פולין
ישנות אינן מצטרפות. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ מִפְּנֵי שְׁמִשְׁחִירֹת מִחֻמַּת
התישנות ונראין כְּזֹבֵבִין בְּקַעְרָה, ולכן אין הדרך לבשל פולין
ישנים עם קליפותיהם, ומשום כך אין קליפותיהן מצטרפות
להשלים שיעור כגרוגרת.

הדרן עלך כלל גדול

פרק שמיני - המוציא יין

בפרק זה יבוארו השיעורים שחייבים על הוצאתם מרשות לרשות
בשבת.

משנה

משנתנו מבארצת מה הם שיעורי המשקים שחייבים על הוצאתם
מרשות לרשות: הַמוֹצִיא יֵיִן חַי, שאינו מעורב במים, שיעורו כְּדִי
מִזֵּיגָת הַכּוֹס – כשיעור שנותנין ממנו לתוך כוס, שבשיעור אותו
במים כדי שיהיה ראוי לשתייה, תתמלא הכוס. המוציא חֶלֶב
בהמה, שיעורו כְּדִי מִזֵּיגָה – כמה שאדם בינוני בולע בבת אחת.
המוציא דְּבַשׁ דְּבוֹרִים, שיעורו כְּדִי לֵיתֵן עַל הַתֵּית – על מכה שיש
לסוסים ולגמלים בגבם מחמת משאם. המוציא שֶׁמֶן, שיעורו כְּדִי
לְסוֹךְ בּוֹ אֶבֶר קָמֶן, המוציא מִיָּם, שיעורם כְּדִי לְשׁוֹף בָּהֶם אֶת הַקִּילּוֹר
– כשיעור המים הנצרך כדי להמיס בהם את הקילור. וְשֶׁאֵר כֹּל
הַשֵּׁשֶׁן שאינם משמשים לרפואה, שיעורם כְּרִבְעִית הַלּוֹג. וְכֵן כֹּל
הַשֹּׁפְכִין – מים סרוחים, שיעורם כְּרִבְעִית הַלּוֹג. רַבִּי שְׁמַעוֹן חוֹלֵק
וְאוֹמֵר, כּוֹלֵן – כל המשקים, ואף יין חלב ודבש, שיעורם כְּרִבְעִית
הַלּוֹג, וְלֹא נֶאֱמַר כֹּל הַשֵּׁעוּרִין הַלּוֹל הַנּוֹכְרִים במשנתנו, שהם פחות
מריביעית, אֲלָא לְמַצְנִיעֶיהָ – למי שהצניע משקים אלו וחזר
והוציאם, שהוא חייב אפילו בפחות מריביעית, אבל שאר כל אדם
אינו מתחייב אלא ברביעית.

גמרא

שינו במשנה ששיעור יין חי שחייבים על הוצאתו הוא כדי מזיגת
הכוס. הגמרא מבארצת באיזה כוס מדובר: תָּנָא – שנה התנא
בתוספתא (פ"ט ט"ז), המוציא יין, שיעורו כְּדִי מִזֵּיגָת כּוֹס יָפֵה.
מבארצת הגמרא: וְאֵי – מה היא כוס יָפֵה, כּוֹס שֶׁל כֶּרֶךְ – כוס
שמברכים עליו ברכת המזון.
הגמרא מבארצת מהו שיעור כוס של ברכה: אָמַר רַב נְחֻמִּין אָמַר רַבָּה
בְּרַ אֲבָהוּ, כּוֹס שֶׁל כֶּרֶךְ צָרִיךְ שִׁיחָא בּוֹ יֵין חי בשיעור דְּוַעֲבָה רְבִיעִית
– רבע של רביעית לוג, כְּדִי שִׁימּוֹנָנוּ – שיערב בו שלשה חלקים
מים וְעֶמּוֹד עַל רְבִיעִית הַלּוֹג.
רב מדייק ממשנתנו כרבה בר אבוח: אָמַר רַבָּא, אֵף אֲנִי נָמִי

הָבָא נָמִי חֵזְקָא לְדוֹנָמָא – גם כאן במשנה לגבי מיני מאכלי בהמה,
יש אופן שרגילים לצרף ולחבר כמה מינים יחד, שהמוכר מיני
מאכלי בהמה שונים נותן בחלונו מעט מכל מין ומין להציגם בפני
הקונים, ונזהר לו שיהיו מחוברים יחד, שאם לא כן יתפורזו על ידי
הרוח מחמת שיעורם המועט.

משנה

משנה זו מפרטת שיעורם של מאכלי אדם לענין חיוב הוצאתם:
הַמוֹצִיא אוֹכְלִים – אוכלי אדם ויש בהם שיעור כְּגִרוּגָרָה – תאנה
יבשה שצמקה ונתכווצה, חֵיִב, וּמַצְטָרְפִין כל מאכלי אדם זה עם
זה לשיעור כגרוגרת, מִפְּנֵי שֶׁשְׂוֹ בְּשִׁיעוּרֵיהֶן – ששיעור הוצאת כל
מיני מאכלי אדם שווה, והוא כגרוגרת. חוץ מְקַלִּיפָתָן של פירות
וְנִרְעִינֵיהֶן וְעֻקְצִינֵיהֶן – זנב הפרי, שאינם מצטרפים לשיעור זה, כי
אינם אוכל. וְכֵן חוץ מְסוּכֵן – קליפת החיטים הנושרת מחמת
הכתישה, וּמוֹרְסָן – הפסולת הנשארת בנפה לאחר ברירת הקמח,
שאינן מצטרפות להשלים שיעור כגרוגרת משום שאינן ראויות
למאכל אדם.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כל הקליפות אינן מצטרפות להשלים שיעור
כגרוגרת, חוץ מְקַלִּיפֵי עֲדָשִׁין שְׁמִתְבַּשְׁלוֹת עִמָּהֶן, שצמטרפות.
ואמנם זה רק בקליפות שהדרך לבשלן עם העדשים ולאכלן עם
העדשים, אבל הקליפה החיצונה שנושרת בגורן ואינה מתבשלת
עם העדשים אינה מצטרפת.

גמרא

שינו במשנה שסובין ומורסן אינם מצטרפים לשיעור כגרוגרת
לענין הוצאה. מקשה הגמרא: וְכִי סוּבִין וּמוֹרְסָן לֹא מַצְטָרְפִין,
וְהֵתֵּן במשנה (חלה פ"ב מ"ו) לענין שיעור העיסה שחובה להפריש
ממנה חלה, תְּמַשֶּׁת רְבָעִים של מדת הקב קָמַח וְעוֹד מעט יותר
מחמשת רבעים, חֵיִבִין כְּחֵלָה – זהו שיעור העיסה שחייבים
להפריש ממנה חלה, הֵן וְסוּבִין וּמוֹרְסָן, כלומר הקמח הסובין
והמורסן מצטרפין להשלים שיעור זה, ואם סובין ומורסן
מצטרפים לשיעור חיוב חלה, מדוע לענין השיעור הנצרך
להתחייב על הוצאה בשבת, הסובין והמורסן אינן מצטרפין עם
הקמח.

מתרצת הגמרא: אָמַר אֲבִי, דווקא לענין חלה מצטרפים, שְׁכֵן עֵנִי
אוֹכֵל פֶּתוֹ כְּעֵסָה בְּלוּסָה – מעורבתו, שדרך העני לאכול פת מקמח
שמעורב בו סובין ומורסן, ולגבי חיוב חלה שנאמר בה (במדבר טו ט)
לֶחֶם הָאָרֶץ, אף לחם זה שדרך העני לאכול בכלל זה, אבל לגבי
שבת אין חייבים אלא על דבר חשוב, ולחם המעורב בסובין
ומורסן אינו נאכל לסתם בני אדם ואינו חשוב, לכך אינו מצטרף
לשיעור גרוגרת.

שינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר חוץ מְקַלִּיפֵי עֲדָשִׁים הַמִּתְבַּשְׁלוֹת
עִמָּהֶן.

מקשה הגמרא: מדברי רבי יהודה משמע, שקליפות עֲדָשִׁים אין –
אכן מצטרפות לשיעור כגרוגרת, אבל קליפות פּוֹלִין לא מצטרפות
לשיעור כגרוגרת, וְהֵתֵּנָא – והלא שינו בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר, כל הקליפות אינן מצטרפות להשלים שיעור כגרוגרת חוץ
מְקַלִּיפֵי פּוֹלִין וְעֲדָשִׁים, הרי שגם קליפי פולין מצטרפות, ומדוע נקט
במשנתנו רק עדשים ולא גם פולין.

הוצאה בשבת מידי דְּחֵשִׁיב כְּעֵינָן – צריך שיהיה הדבר חשוב, וְהָא
נָמִי הָא חֲשִׁיב – ורובע רביעית גם הוא שיעור חשוב, מפני שראוי
למזוג במים עד שיעמוד על רביעית ויהיה ראוי לכוס של ברכה,
ולכן חייב על שיעור זה אף שלא הוציא עמו את המים.
הגמרא דנה בשיעור החייב בהוצאה בין קרוש: תָּנָא בתוספתא
(פ"ט ה"ז), יָבֵשׁ – יין קרוש, שיעורו לענין חיוב הוצאה כְּכֻזָּת, משום
שרביעית יין שנקרש יש בו כזית, והשיעור שחייבים בהוצאת יין
קרוש הוא רביעית כשאר המשקים, דְּכָרִי רַבִּי נֶתָן.
אָמַר רַב יוֹסֵף, רַבִּי נֶתָן וְרַבִּי יוֹסֵף כְּרַבִּי יְהוּדָה אָמְרוּ דְּכָרִי אָחֵד, והוא,
שרביעית דבר לח שנקרש יש בו כזית. רַבִּי נֶתָן, הָא דְאָמְרוּ – מה
שאמרנו, שייך קרוש שיעורו לענין הוצאה בכזית משום שרביעית
יין לח שנקרש יש בו כזית. וְרַבִּי יוֹסֵף כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנָּא – ששנינו
בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שֶׁשֶׁה דְּכָרִים אֵלּוּ, הֵם מְקוּלֵי –
מההלכות שמקילים בהן בֵּית שְׁמַאי, וּמַחוּמְרֵי – ומההלכות שבהן
מחמירים בֵּית הֵלֵל, ואחד מהם הוא דָּם נִבְלָה, שְׂבִית שְׁמַאי מְטַהְרִין,
כלומר, שאינו בכלל בשר הנבלה שהוא אב הטומאה, וְבֵית הֵלֵל
מְטַמְּאִין אותו כבשר הנבלה. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵף כְּרַבִּי יְהוּדָה, אֵף
כְּשֶׁמֶמְאֵר בֵּית הֵלֵל דָּם נִבְלָה, לֹא מְטַמֵּא אֶלָּא כְּדָם שֶׁשֶׁ בֹּר רַבִּיעִית,
הואיל ויָבֵל הוא לְקֹרֶשׁ וְלַעֲמוּד עַל כִּזְיָת, שהוא השיעור שבשר
נבלה מטמא בו. ומבואר בדבריו, שרביעית דבר לח שנקרש יש בו
כזית.

בבבא דוחה את מה שאמר רב יוסף שרבי נתן ורבי יוסי ברבי יהודה
דבר אחד: אָמַר אַבְי, דִּילְמָא לֹא הִיא – שמא אין זה נכון,
משום שערך כָּאֵן לֹא קָאָמַר רַבִּי נֶתָן כְּהָא – כאן דְּכָרִי רַבִּיעִית – שכדי
שיהא שיעור כזית בין הקרוש צריך שיהא בו רביעית כשאינו
קרוש, אֶלָּא בִּינֵי, דְּקָלִישׁ – שהוא קלוש ואינו עב, וכשהוא נקרש,
מצטמק לשיעור קטן, אֶבְל כְּדָם דְּסָמִיךְ – שהוא עב, וכשמתייש
אינו מצטמק לשיעור קטן כל כך, אפשר שכדי שיהא כְּזִית דָּם
קרוש לֹא כְּעֵי רַבִּיעִית – לא צריך שיהא מתחילה רביעית דָּם לח,
ולא כרבי יוסי ברבי יהודה הסובר שגם בדם לח צריך רביעית כדי
שיהא כזית כשיקרוש. אִי נָמִי – אפשר לדחות באופן נוסף, שערך כָּאֵן
לֹא קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵף כְּרַבִּי יְהוּדָה תָּנָא – וְשֶׁם דְּכָרִית – שבבבא שיהא
כזית כשיקרוש כְּנִי לִיה כְּרַבִּיעִית – די לו שכשהוא לח יהא בו
רביעית, אֶלָּא כְּדָם דְּסָמִיךְ, אֶבְל בִּינֵי דְּקָלִישׁ – שהוא קלוש ואינו עב,
אפשר שבבבא שיהא כְּזִית יין כשנקרש הָיָה יוֹתֵר כְּרַבִּיעִית – צריך
שיהא בו יותר מרביעית יין כשהוא עדיין לח, וְכִי מְפִיק –
וכשמוציא אף פחות מְכַזֵּית יין קרוש לִיחִיב – יתחייב על הוצאתו,
משום שמרביעית כשהוא לח נעשה פחות מכזית כשנקרש, ולא
כרבי נתן הסובר שהמוציא יין קרוש חייב רק בכזית.

שנינו במשנה: המוציא חֲלֵב שיעורו כְּרַבִּי גְמִיעָה. הגמרא מבררת מה
היא הגי' הסוגיה: הַנְּכֻנָּה: אִיכְעָא לָהּ – הסתפקו בני הישיבה, האם
הגירסא במשנתנו היא 'כְּרַבִּי גְמִיעָה' או 'כְּרַבִּי גְמִיעָה' משיבה
הגמרא: אָמַר רַב נָחֵמָן בְּרַיָּה, כְּתוּב (בראשית כד יז) 'הַנְּמִיעָאִי
נָא מְעַט מִים מִכֶּבֶד', ומוכח שיש לגרוס 'גמיעה' באלף.
הגמרא מסתפקת לגבי שלשה מקומות נוספים האם הגירסא היא
באלף או בעיין: אִיכְעָא לָהּ – הסתפקו בני הישיבה, היאך יש
לגרוס במה ששנינו לעיל (עו): שאין לצרף את הגרעינים לשיעור
האוכלים שחייבים על הוצאתם,

הַנְּמִיעָא – גם אנו שנינו במשנתנו ששיעור הוצאה בין הוא רובע
רביעית, שכך שנינו, הַמּוּצִיא יין חי, שיעורו כְּרַבִּי מְזִיגָת כּוֹס, וְתָנִי
עָלָה – ושנינו ברייתא על משנתנו, שהוא כְּרַבִּי מְזִיגָת כּוֹס יָפָה,
דהיינו כוס של ברכה. וְתָנִי כִּיפָא – ושנינו בסוף משנתנו, וְשָׂאֵר
כָּל הַמְּשָׁקִין הראויים לשתייה שיעורם כְּרַבִּיעִית, ואם הוציא פחות
מרביעית פטור, ועל כרחק שמה ששנינו שחייבים על הוצאת יין
חי בשיעור מזיגת כוס של ברכה, הכוונה לשיעור הראוי למזוג
שתיית רביעית, והיינו רובע רביעית, שכשמוזג בו שלשה חלקי
מים לעשותו ראוי לשתייה, יעמוד על רביעית. מוסיפה הגמרא:
וְרַבָּא לְמַעֲמִיָּה – ומה שאמר רבא שאפשר ללמוד ממשנתנו שכוס
של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית יין חי, לשיטתו אמר זאת,
דְּאָמַר רַבָּא, כָּל הַמְּרָא דְּלֵא דָּרִי עַל חַד תַּלְתָּל מִיָּא – כל יין חי שאינו
נושא על כל חלק אחד ממנו שלשה חלקים של מים, לֹא הַמְּרָא
הוא – אינו יין, שאינו ראוי לשתייה מרוב חוזקו. וכיון שסובר רבא
שיין צריך מזיגת שלשה חלקי מים עליו, הרי ממה ששנינו
במשנתנו ששיעור הוצאת שאר משקים הוא ברביעית, יש ללמוד
ששיעור הוצאת יין הוא רובע רביעית, כדי שכשימזגנו יעמוד על
רביעית.

אבבי דוחה את הראיה של רבא: אָמַר אַבְי שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת יש להשיב
בְּכָרִי, כלומר, על ראייתו של רבא ממשנתנו, הָאָא – תשובה אחת,
דְּתָנִן – ששנינו במשנה (נדר יט), חמשה גוונים של דם טמא יש
באשה, ואחד מהם הוא דָּם הַנּוֹרָא כִּיין אדום המזוג במים,
ומפרשת המשנה, וְהַמְרָאָה הַזֶּה מְרָאָה שֶׁל יין שיש בו שְׁנֵי
חֲלָקִי מִים וְחֶלֶק אֶחָד יוֹן מִן הַיֵּינִי הַשְּׂרִירֹנִי – הגדל במדינה ששמה
שָׂרֹן, ומשמע ששיעור מזיגת יין הוא שני חלקי מים על חלק אחד
יין, ולא שלשה חלקי מים על חלק אחד יין, ואם כן אין להוכיח
ממשנתנו ששיעור היין לכוס של ברכה הוא רובע רביעית. וְעוּד
תשובה, שאם אכן שיעור המוציא יין היה צריך להיות ברביעית
כבשאר משקים, והטעם ששיעורו במזיגת הכוס הוא משום
שכשימזגנו ויהיה ראוי לשתייה יהיה בו רביעית, קשה, שהרי
עכשיו כשמוציאו עדיין לא נמזג ואין בו שיעור, ואיך יתכן שמים
והעתידים להימזג ביין נמצאים עתה בְּכָרִי, ואינו מוציאם,
וּמְצַמְמִין להשלים את היין לרביעית לחיבו על הוצאת היין. אלא
על כרחק הטעם שחייבים על הוצאת יין בשיעור מזיגת הכוס הוא,
משום שזהו שיעורו, ואף אם לא יהא בו רביעית לאחר המזיגה.

משיב רבא: אָמַר לִיה רַבָּא לאבבי, הָא דְּקָאָמְרַת – מה שאמרת
להקשות עלי ממה ששנינו בנדה שייך מוזג הוא שְׁנֵי חֲלָקִי מִים
וְאֶחָד שֶׁל יוֹן מִן הַיֵּינִי הַשְּׂרִירֹנִי, יש לי להשיב, שְׁנֵי הַשְּׂרִירֹנִי לְחֹדֶר
[לברדו] נמזג בשני חלקים מים, משום דְּרָפִי – שהוא רך, כלומר
שאינו חריף כל כך, אבל בשאר יינות מוזגים שלשה חלקי מים על
חלק אחד של יין. אִי נָמִי – באופן נוסף יש לדחות קושיא זו. תָּנָא
מִשּׁוּם הַזֹּוֹתָא – שם במסכת נדה, שנה התנא שיעור זה משום
שרצה לבאר מהו מראה מוזג לענין מראות דמים הטמאים, שאם
מוזג יותר מים, יהא הדם הדומה לו טהור, אֶבְל כשמטרת מזיגת
היין היא לְמַעֲמָא – כדי להטעים אותו, כְּעֵי מִפִּי – צריך למזוג יותר
מים, והיינו שלשה חלקי מים על חלק אחד של יין, ולפי זה אין
חילוק בין יין השירוני לשאר היינות. וְהַקָּאָמְרַת – ומה שאמרת
להקשות עלי איך אפשר שיהיו הַמִּים בְּכָרִי וּמְצַמְמִין להשלים
לשיעור שחייבים על הוצאתו, יש לי להשיב שְׁלֵעֵינָן לחיב משום

אולי יש מקום שיקדיש מזמנו לכתיבת מאמרים קלי ההבנה (וקלי הסגנון) בהנוגע לקיום מצוות מעשיות בפועל דווקא ולאורח חיים
מסורתי בחיי היום יום – בשביל הנוער והצעירים . ומתאים לתכונות נפשם.

ממכתב כ"ז אייר, תשי"ט

שבת. פרק שמיני – המוציא יין דף עז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"
רמז
רש"י

תנינא. ממתניתין נמי שמעין דהוה שיעורו, מדתני בשאר משקין רביעית, שמעין
מניה דאין הוצאה במשקה הראוי לשתיה בפתות מרביעית. הלכה, על כרחיך
כי שיערו בין כדי מדינת כוס של ברכה – שיעור הראוי לשתיה רביעית
נקט, ותנינו רובע רביעית. וכי יחיד על חד תלת מאי בדרך המדינה הראויה
לשתיה – יעמוד על רביעית. יש טעמים

בשומנה זו לומר, ורובע רביעית – רובע
הלוג, ורובע על רביעית על לוג, שהוא
רביעית קוב. וטענה הוא בדין, ורובותיו
לא אמרו כן. וראי' יש לדבר במס' גזיר
(דף לח.) ר' רביעיות הן; חמש סומקתא –
כלומר שגאמרו בין דם, וד' חיוורתא –
שגאמרו בשאר משקין. והשיב להא הוצאת
שבת דשאר משקין גבי חיורתא. ועל כרחיך
הנהו כוליהו ברביעית הלוג ניהו, דקא חשיב
בדמיהו רביעית שמן לקזיר, דהוא חצי
שיעורה של שמן התורה במקוה, וחצי לוג
שמן לתורה ולפינן במקוה (דף פח.) שתי
תשובות בדרך. דלא מצי למילף ממתניתין:
הרא. דחמרא לא דרי מאי אלא על חד
תרין, במס' נדה (פ"ב דף ט"ז.) כמשה מראה
דמי' טמאין, וחד מנייהו כמזוג ומקרא
במשנה: וכמזוג שאמרת לך – בשני חלקי
מים ואחד יין: מן תנין השירוני. שגול
בשרון. שם מדינה הוא: ועוד מים כבר
ומצטרפין. אי טעמא דמתני' יין משום דלכי
מויג ליה וינרא לשתיה יתא בו רביעית.
השתא מיקא כי מפיך ליה – עדיין לא נמזג
ואין כאן שיעור, מים שעודן כבד היאך
מצטרפין לחיבוז אלא על כרחיך טעמא לאו
משום דליתחיו לשתיה לרביעית כשאר
משקין הוא. אלא הכי שיעוריה. ואע"ז דכי
מויג ליה לא הוי רביעית. דרפי. רי: א"ל
התם משום חיותא. נקט ליה, וזה נמי דדרי
על חד תלת בטעמא – מראית דם לא הוי
אלא בשני חלקים מים ואחד יין. ואי יחיד
ביה טפי, דם הוהמה לו כדם ירוק הוא.
וזהו: הא חשיב. דחיו לצרופי ביה מאי:
יבש. יין קרוש: בבבית. דמעיקרא הנה ביה
רביעית, וברקשה רביעית שלימה בעינן –
דלא רב מדינה: ר' יהודה אומר ר' בדרים מקולי. כו'. לאו דאיכא הני ותו לא.
דאפתי טובא איכא, אלא כשנכנסו לכרם ביבנה ותעידו כל אחד ואחד על אותו
שבדו במס' עדיות, העיד ר' יהודה על אלו: ב"ש סנהדרין. דאינו בקשר לטמא
בגבלה בבבית, ולא תורת משקין לטמא קלה. לי נראה, דהאי דב"ש מטהרין,
משומות נבלות לחודא קאמרו, שלא יטמא אדם, אבל טמאא קלה – יש בו: על
בבית. שהוא שיעור נבלה לטמא אדם. ותנינו "אמרו דבר אחד", שכבית חביב
כשנמזג הוי רביעית: עד כאן לא קאמר ר' נתן הכא. בבבית יבש בעי רביעית
דלה, ובבבית מרביעית לח ליכא בבית יבש, כדקאמר בבבית קרוש הויא ביה רביעית:
אלא בין דלגלי. וכשהוא לח רב נפחו, וכשמתייבש – נצמק לשיעור קטן: אבל
דם. כשהוא לח הוי סמיך, עב וקרוב להיות קרוש. וכשיבש אינו נצמק לשיעור קטן,
אלא מעט. וכבית יבש לא בעי רביעית לח, ודם נבילות טמאא בפתות מרביעית:
גראנין

משום דניחא ליה למנקט כדי מדינת הכוס, דמשום הווא טעמיה דראוי להצניעו לכוס של ברכה הוא דמייחב
או שנגע בו גוי – לא מייחב ברביעית, משום דראוי לשתיה ישראל או גוי – משום דלא מצניע ליה כשיעור וזו כולי האי, והאיל לא חזי אלא ע"ל מדינה, ובעיא תקון ולא
חשיב כשאר משקין שראוין בלא מים. ולגבולו טיט נמי לא מצניע ליה, כמו קלף דלא חשיב כשיעור קשר מוכסין, אע"פ שחשוב יותר מנייר – משום דלא מצניע ליה לחבי:
הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כבית. משמע דם חשיב כבשר. ותמיה: איכא אמאי צריך קרא בפ' "בהמה המקשה" (חולין עב.) ובריש סנהדרין (דף ד.) לרביעית דם מת
דמטמא באהלו: תיפוק ליה דהוי כבשר משום שיכול לקרוש ואומר ר"י דגבי מת בעי קרא לרביעית דם, משום דבריש ד"ם הנהו" (נדה נה) אמרינן: דשומות מת בעינן אין
גזע מחליף, דומיא דעצם ואפילו בשר הזה מטהרין, אי לאו דאין גזע מחליף, דנעשה במקומו צלקת. דם – גזעו מחליף הוא. ועוד י"ל דהאי תנא דחבא לא מטמא דם נבלות
משום שיכול לקרוש, אלא אית ליה שום דבשר דדם נבילות טמא – והאי טעמא דיכול לקרוש – איצטרך שלא יטמא דם אלא ברביעית ולא בפתות, שאו יש בו שיעור
בשר. אבל בלאו קרא – מודו כי לא חזי כבשר. ולחבי איכא תנא בפרק "מנחות ודוכסין" (מנחות קט: וע"ש קד. ד"ה הואיל) דאמר: שיעורו דם נבלות משום טהור. וכן
משמע בכל מקום דם לא חזי בכלל בשר נבלה, בפרק "כל שעה" (פסחים ד' כב.) מפיך דגיד וחלב מותר בהנאה משום דכשהוה"ר נבלה – היא וחלבה נגידה הותרה. וכי פריך
התם: והרי דם כו' – לא משני כשהוה נבלה היא ודמה הותרה. ובמעילה (דף יז.) נמי, בפרק "קדשי מובח" מפיך דם השרץ מיוזה לכם הטמא, משום גזעיה הוא בכלל שרץ
דרכי

דאמר רבא כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא כו'. והא דאמר' בפ' "אחד
דיני ממונות" (סנהדרין לו.) גבי סנהדרין: "אל יחסר המזוג", אם הוצרך אחד
מהם לצאת אם יש כ"ג – יוצא כו', והיינו שליש מסנהדרין, משמע דמדינה על חד
תרין אומר ריבא: דרבא דוקא הי' מזוג כמשפט המדינה על חד תלת, כדאמר ב"הנה"ר
(ב"מ ט.) אמר רבא: מדינה ידיד מידע ידיעא.

ובכיצד מעבירין" (עירובין נד.) דמי האי מדינה
למדינה דרבא בריה דרב יוסף בר חמא. אבל
שאר העולם האוהבים יין חזק – אין מוזגין אלא
על חד תרין. ואין נראה לר"י, דא"כ מאי פריך
אביי, לוקי מתני' דנדה במדינת שאר בני אדם
אלא נראה לר"י דקרא "אל יחסר המזוג" – בין
השירוני, משום דליכא לאוקמי לקרא בסתם
מדינה, דהוי רביע. דרביע סנהדרין למאי חזו
אבל שליש חזו לדיני נפשות. ומיהו, להחיות
לישנא דהתם משום חזותא, דלא מחלק בין
יין השירוני – קשה. ויש לפרש: משום חזותא,
כדי שלא יפסיד המראה, דרך למתנו על חד
תרין ולא יותר: **הרא** דתנן והמזוג שני חלקי
מים. ואית: לאביי, דסתם מזוג על חד תרין,
אדרבה תקשה אמאי איצטרך לפרש שני חלקי
מים, הנה ליה למימר "מזוג סתם" וי"ל דסיד
דאגב אורחיה קמ"ל, דהכי הוי כל מזוג: **ועוד**
מים בכד ומצטרפין. אע"כ טעמא לאו משום
דלכי מוזג ליה הנה רביעית וחזי לשתיה כשאר
משקין, אלא הכי שיעורא, אע"ז דלכי מוזג ליה
לא הוי רביעית, כדפריש בקונטרס, אלא משום
דיין חשוב הוא וראוי להצניעו לכוס של ברכה.
ואע"פ שאינו ראוי לכוס של ברכה בלא מים
– מימ הוי כמו מים שמצניעין לשוף בהן את
הקלור, אע"פ שאין ראויין בלא קלור. ואביי
לא פליג אלא בהא, דלא מצריך רביעית מזוג,
אבל רובע רביעית יין חזי צריך לכוס של ברכה,
כדמשמע ב"עריב פסחים" (דף קה.) דאמר ר' יוחנן
אמר שמואל: ד' כוסות חלוק צריך שיהא
בהן כדי מדינת כוס יפה. מיתביב: ד' כוסות הללו
צריך שיהא בהם כדי רביעית אידי ואידי חד
שיעורא הוא. כדי מדינת כוס יפה לכל אחד
ואחד – היינו כדי רביעית. משמע דרביעית
דברייחא – היינו דלא ארבע כוסות, דהוי לכל
חד רובע רביעית, שהוא מדינת כוס יפה. והא דקתני התם בספיק דברייחא אחד חד
ואחד מזוג – ה"פ: אחד ישתה – אותו רובע רביעית כמו שהוא חי, ואחד ימזוג וישתה.
ומיהו, קשה לר"י דבסמוך קאמר אביי ע"כ לא קאמר ר' נתן הכא דכית בעי רביעי'
כו'. משמע דסבירא ליה לאביי דכוס של ברכה בעי רביעית יין חי. ולפי מה שפירש
בקונטרס בסמוך דבין קרוש בעי רביעית משום דאינו ראוי למדינת כוס – מצנין למימר
דלעולם סבר אביי דאפי' בין מזוג לא בעי רביעית. אבל קשה לר"י לפי הקונטרס: דאי
כזית יבש לא חזי למדינה – למה חשוב מטעם שהיה בו רביעית מתחלה, מאי שנא
מגורגות עצמקה דריש "המצניע" (לקמן צא.) ונראה לר"י דרב יוסף ואביי סבירא להו
דכוס של ברכה בעי רביעית יין חי, כדמשמע בסמוך. וברייחא ד"עריב פסחים" דקתני:
שיהא בהן כדי רביעית – היינו לכל אחד. ומה ששנה במתניתין יין באנפיה נפשיה;
אע"ז דהוי ברביעית כשאר משקין – היינו משום דלא נטעה בדברא, לומר דחשיב בכדי
שראו למזוג ולעמוד על רביעית. והא דלא תנא בהדיא "המוציא יין חי ברביעית" –

חד רובע רביעית, שהוא מדינת כוס יפה. והא דקתני התם בספיק דברייחא אחד חד
ואחד מזוג – ה"פ: אחד ישתה – אותו רובע רביעית כמו שהוא חי, ואחד ימזוג וישתה.
ומיהו, קשה לר"י דבסמוך קאמר אביי ע"כ לא קאמר ר' נתן הכא דכית בעי רביעי'
כו'. משמע דסבירא ליה לאביי דכוס של ברכה בעי רביעית יין חי. ולפי מה שפירש
בקונטרס בסמוך דבין קרוש בעי רביעית משום דאינו ראוי למדינת כוס – מצנין למימר
דלעולם סבר אביי דאפי' בין מזוג לא בעי רביעית. אבל קשה לר"י לפי הקונטרס: דאי
כזית יבש לא חזי למדינה – למה חשוב מטעם שהיה בו רביעית מתחלה, מאי שנא
מגורגות עצמקה דריש "המצניע" (לקמן צא.) ונראה לר"י דרב יוסף ואביי סבירא להו
דכוס של ברכה בעי רביעית יין חי, כדמשמע בסמוך. וברייחא ד"עריב פסחים" דקתני:
שיהא בהן כדי רביעית – היינו לכל אחד. ומה ששנה במתניתין יין באנפיה נפשיה;
אע"ז דהוי ברביעית כשאר משקין – היינו משום דלא נטעה בדברא, לומר דחשיב בכדי
שראו למזוג ולעמוד על רביעית. והא דלא תנא בהדיא "המוציא יין חי ברביעית" –

משום דניחא ליה למנקט כדי מדינת הכוס, דמשום הווא טעמיה דראוי להצניעו לכוס של ברכה הוא דמייחב
או שנגע בו גוי – לא מייחב ברביעית, משום דראוי לשתיה ישראל או גוי – משום דלא מצניע ליה כשיעור וזו כולי האי, והאיל לא חזי אלא ע"ל מדינה, ובעיא תקון ולא
חשיב כשאר משקין שראוין בלא מים. ולגבולו טיט נמי לא מצניע ליה, כמו קלף דלא חשיב כשיעור קשר מוכסין, אע"פ שחשוב יותר מנייר – משום דלא מצניע ליה לחבי:
הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כבית. משמע דם חשיב כבשר. ותמיה: איכא אמאי צריך קרא בפ' "בהמה המקשה" (חולין עב.) ובריש סנהדרין (דף ד.) לרביעית דם מת
דמטמא באהלו: תיפוק ליה דהוי כבשר משום שיכול לקרוש ואומר ר"י דגבי מת בעי קרא לרביעית דם, משום דבריש ד"ם הנהו" (נדה נה) אמרינן: דשומות מת בעינן אין
גזע מחליף, דומיא דעצם ואפילו בשר הזה מטהרין, אי לאו דאין גזע מחליף, דנעשה במקומו צלקת. דם – גזעו מחליף הוא. ועוד י"ל דהאי תנא דחבא לא מטמא דם נבלות
משום שיכול לקרוש, אלא אית ליה שום דבשר דדם נבילות טמא – והאי טעמא דיכול לקרוש – איצטרך שלא יטמא דם אלא ברביעית ולא בפתות, שאו יש בו שיעור
בשר. אבל בלאו קרא – מודו כי לא חזי כבשר. ולחבי איכא תנא בפרק "מנחות ודוכסין" (מנחות קט: וע"ש קד. ד"ה הואיל) דאמר: שיעורו דם נבלות משום טהור. וכן
משמע בכל מקום דם לא חזי בכלל בשר נבלה, בפרק "כל שעה" (פסחים ד' כב.) מפיך דגיד וחלב מותר בהנאה משום דכשהוה"ר נבלה – היא וחלבה נגידה הותרה. וכי פריך
התם: והרי דם כו' – לא משני כשהוה נבלה היא ודמה הותרה. ובמעילה (דף יז.) נמי, בפרק "קדשי מובח" מפיך דם השרץ מיוזה לכם הטמא, משום גזעיה הוא בכלל שרץ
דרכי

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61

1 **דרכי** שמעון בן אלעזר סבר אבר קטן של קטן בן יומו בר. תימה: דאדברה, איפא
2 מסתברא. דר' נתן דקאמר אבר קטן - משמע טפי של קטן בן יומו, מרשב"א דאמר
3 אבר קטן וקטן בן יומו. דהא לעיל פריך ארבי ינאי דמפרש אבר קטן דמתניתין אבר קטן
4 של קטן בן יומו, דהוי כלישנא דר' נתן - מברייאת דקתני בה כלישנא דרשב"א ויש לומר:
5 דלמאי דמשני הוי סברא איפכא, ונקט הכא
6 דמסיק לעיל. ואית ספרים דגרסי איפכא, ואין
7 נראה. דהא מסיק דלרשב"א אבר קטן של קטן
8 בן יומו. ולמאי דגרס איפכא - לא הוי כמסקנא.
9 לא לפי דמייתי השתא, ולא לפי מה שדוחה,
10 לא דכולי עלמא בר:

שכן

1 **גראינין** או **גרעינין**? **אמר רבא** **בר עולא**: "**ונגרע**
2 **מערכף**". **איבעיא להו**: **אוממות** או **עוממות**? **אמר רב**
3 **יצחק בר אבדימי**: "**ארום** לא **עממהו** **בגן אלהים**".
4 **איבעיא להו**: **מאמצין** **תנן** או **מעמצין**? **א"ר תייא** **בר**
5 **אבא** **אמר רבי יוחנן**: "**נעצם** **עיניו** **מראות ברע**". **ת"ר**:

6 **המוציא חלב של בהמה** - **כדי גמיותה**, **חלב של אשה ולבן של ביצה** - **כדי ליתן במשיפא**
7 **של קילור**, **[קילור]** - **כדי לשוף בפנים**. **כע רב אשי**: **כדי שפיה**, או **כדי אחויה ושיפה?**
8 **תיקו**. "**דבש כדי ליתן על הכתית**". **תנא**: **כדי ליתן על פי כתית**. **כע רב אשי**: **על כתית**
9 - **אפומא דכולה כתית**, או **דילמא**: **אמורשא קמא דכתית**, **לאפוקי הודרנא דלא?** **תיקו**.
10 **אמר רב יהודה אמר רב**: **כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה**. **ברא**
11 **שבלול לכתית**, **ברא זבוב** - **לצירעה**, **יתוש** - **לנחש**, **ונחש** - **לחפית**, **וסממית** - **לעקרב**.
12 **היכי עבד ליה?** **מייתי חדא אויפכא וחדא חיוורא**, **ושלקי להו ושייפי ליה**. **ת"ר**: **חמשה**
13 **אימות הן**, **אימת חלש על גבור**: **אימת מפגיע על ארי**, **אימת יתוש על הפיל**, **אימת סממית**
14 **על העקרב**, **אימת סנונית על הנשר**, **אימת פילבית על ליוות**. **א"ר יהודה אמר רב**: **מאי**
15 **קרא** - "**המפיליג שד על עז**". **רבי יזרא** **אשפח לרב יהודה דהוה קאי אפיתחא דבי חמוה**,
16 **וחיויה דהוה בדיחא דעתיה**, **ואי כע מיניה כל חללי עלמא הוה אמר ליה**. **א"ל**: **מ"ט עיני**
17 **מסנן ברישא והדר אימרי?** **א"ל**: **כפריתו של עולם**, **דברישא חשוכא והדר נהורא**. **מ"ט**
18 **הני מכסין והני מגליין?** **הני דמכסין מיניהו** - **מכסין**, **והני דלא מכסין מיניהו** - **מגליין**.
19 **מ"ט גמלא וזמר גנובתיה?** **משום דאכל פיסוי?** **מ"ט תורא אריכא גנובתיה?** **משום דדיר**
20 **באגמי**, **ובעי לכרפוש** **בפי**. **מ"ט קרנא דקמצא רכיכא?** **משום דדירא בחילפי**, **ואי קשיא** -
21 **נדא ומתעוורא**. **דאמר שמואל**: **האי מאן דכעי דליסמיה לקמצא** - **שלופינהו לקרני**. **מ"ט**
22 **האי תימרא דתרנגולתא מדלי לעילא?** **דדירי אדפי**, **ואי עייל קפרא מתעוורא**. **דשא** - **דרד**
23 **שם**. **דרגא** - **דרד** **גג**. **מתבוליתא** - **מתי תכלה דא**. **ביתא** - **בא ואיתיב בה**. **ביקתא** -
24 **בי עקתא**. **בופתא** - **בוף ותיב**. **לבני** - **לבני בגי**. **הוצא** - **הציצה**. **חצבא** - **שחוצב מים**
25 **מן הנהר**. **בזוז** - **בזוז**. **שומיתא** - **שטותא**. **משיכלא** - **מאשי פולא**. **משיכילתא** - **משיא**
26 **כלתא**. **אסיתא** - **חסירתא**. **בוכנה** - **בוא ואכנה**. **לבושה** - **לא בושא**. **גלימא** - **שגעשה בו**
27 **גנלם**. **גולתא** - **גלי ואיתיב**. **פוריא** - **שפרין ורכין עליה**. **בור וינקא** - **בור זה נקי**. **סודרא**
28 - **"סוד ה' ליראיו"**. **אפדנא** - **אפיתחא דין**. **ת"ר**, **שלושה כל זמן ששוקינין מוסיפין גבורה**,
29 **ואלו הן**: **דג ונחש וחזיר**. "**שמן כדי לסוד אבר קטן**". **אמרי דבי ר' ינאי**: **שמן כדי לסוד**
30 **אבר קטן של קטן בן יומו**. **מיתבי**: **שמן כדי לסוד אבר קטן**, **וקטן בן יומו**. **מאי לאו**, **אבר**
31 **קטן** - **דגדול**, **ואבר גדול** - **של קטן בן יומו**? **אמרי לך דבי ר' ינאי**: **לא**. **ה"ק**: **שמן כדי**
32 **לסוד אבר קטן של קטן בן יומו**. **לימא כתנאי**: **שמן כדי לסוד אבר קטן**, **וקטן בן יומו** -
33 **דברי ר' שמעון בן אלעזר**, **ר' נתן אומרי**: **כדי לסוד אבר קטן**. **מאי לאו בהא קמפלגי**, **דר"ש**
34 **בן אלעזר סבר**: **אבר קטן של קטן**, **ור' נתן סבר**: **אבר קטן דגדול**, או **אבר גדול דקטן**.
35 **אבל אבר קטן של קטן בן יומו** - **לא!** **לא דכולי עלמא** - **אבר קטן דקטן בן יומו לא**,
וליתא

1 **גראינין**. מתניתין דפרקין דלעיל חזין מקליפתן וגרעיניתן: **ונגרע**. והגרעינין זורקין
2 ונגרעין מתוך האוכל: **אוממות**. גבי גחלים מיתנין ליה כ"ביצד צולין (ה) גחלים,
3 יכול עוממות? ת"ל אש. אי אש, יכול שלהבת בר? עממותו. לא תהיכו מראיתו,
4 להיות הם נאים ממנו: **מאמצין**. לקמן, גבי עינים של מות בפי "שואל" (דף קנא):
5 **במשיפה של קילור**. שרגילין לשופו בחלב
6 של אשה: **כדי לשוף בפנים**. לשני עינים: **כדי**
7 **שיפה** או **כדי אחויה ושיפה**. מה שנומק
8 באצבעותיו, לכד מה שנותן בעיניו: **אפומא**
9 **דכולה כתית**. וכל מכה קרויה פה: **מורשא**
10 **קמא**. עליון של מכה: **שבלול**. לימצ"א (ו):
11 **לכתית**. מניחה (לכחית) עליו: **זבוב לצירעה**.
12 למי ששקצו צירעה בותש זבוב ומניחה עליו:
13 **לחפית**. מין שחין: **סממית**. אייראניא"ה
14 **בלע"ז**: **לעקרב**. עקיצת עקרב. בותש סממית
15 ומניחה עליו: **ונחש**. ומושה: **מפגיע**. תיק
16 קטנה וקולה גדול, ושומע ורא שנתא בדיה
17 גדולה, ובורח: **יתוש**. נכנס לפיל בחוטמו, וכן
18 סממית לעקרב נכנס לו באונו: **סנונית**
19 ארנדייל"א, נכנסת תחת כנפי הנשר
20 ומעבה מפרשת כנפיו: **פילבית**. שרץ קטן
21 ונכנס לדג גדול באונו: **המפיליג שד על עז**.
22 המחזיק שדוד על הגבור: **כל חללי עלמא**.
23 פירוש: דברים הנעשים בכל חלל העולם:
24 **מסנן בריש עירא**. מהלכות בראש העיר:
25 **ברישא חשוכא**. סתם עינים שחורות, סתם
26 רחלות לבנות: **מכסין**. גוהב: **והני מגליין**.
27 העינים אין להם אלה: **הני דמכסין מיניהו**.
28 רחלים שאנחנו מתכסין מצמן, גם הן
29 מכוסות: **דאכלה ביסי**. קוצים, לפיכך זבוב
30 קצר, כדי שלא ידבקו בה הקוצים: **ובעי**
31 **לכרפוש** **בפי**. לחבריהם היתושין: **קמצא**.
32 ארבה. ולי"ט קמצא - ונקלה: **חילפי**. ערבה:
33 **ואי קשיא נדא ומתעוורא**, ואם היתה קשה
34 ונדר ותעקר כשתבה בעצמי: **ומתעוורא**.
35 יסתמו עיניה, שמראות עיניה תלויה בה,
36 כדשמואל: **תימרא דתרנגולא מידליא**
37 **לעילא**. ריס של עין התחתון כשנוצם עינו
38 עולה למעלה מן העליון, ובשאר כל בריה
39 העליון שוב על התחתון: **משום דדיר**
40 **אדפי**. שעולה לילול על העקשים
41 והקורות, צריך שיעלה התחתון על העליון
42 מפני העצן שלא יקנס בעיניו: **מתבוליתא**.
43 דבר שמתבולין בו בגוף כותח או שאר ליפתין:
44 **מתי תכלה דא**. לכשיכלה מה נאכל. ולי"ט
45 **מתי תכלה דא** - לפי שאינו כלה עד זמן
46 ארוך. שאינו נאכל אלא מעט מעט: **ביתא**
47 **בא ואיתיב**. שדרך לישב בבית: **בנקתא**. בית
48 צר וקטן: **בי עקתא**. בית צר: **בופתא**.
49 מכתשת. ל"א: מדה לחסין. ולי"ט במין גולם
50 עץ עשוי לשיבה, כמו "כופת שאור שיתחה
51 וליחא

1 לשיבה" דתנאי בפסחים (דף מה): **בוף תיב**. כפוף אותו ושב עליו: **לבני לבני**. מתקיים לדורות הרבה: **הוצא**. גדר קוצים או לולבים: **הציצה**. אינו דבר קיימא, אלא
2 **הציצה בעלמא**. בויא. כלי חרס קטן: **בזוז**. כלומר: דבר מועט וקל כמו זהו, מהו חשוב למלאותו לי מיינה במתנה? **שטותא**. בד של חרס שמורקין בו לפני כלה: **שטותא**.
3 נראה המורקד בשותה: **משיכלא**. ספל גדול שהכל רוחצים ידיהם ורגליהם ממנו: **משו בולא**. רוחץ את הכל: **משיכילתא**. ספל קטן ונאה: **משיא** קומי לחשובים,
4 כמו כלל ואשה חשובה לרוחץ ממנו: **אסיתא**. מורטייר: **חסירתא**. שחסר החקיקה מבפנים: **בוכנא**. עלי שכותשין בו: **לבושא**. חלוק עליון, שקורין שרוק: **לא בושא**. למנוע
5 הבושה, שמכסה כל החלוקים התחתונים הקרויים ורעים: **גנלם**. שאין לו חיתוך אברים: **גולתא**. מקטורין נאה: **גלי ותיב**. כשהוא יושב מגלה עצמו שלא ישב עליו
6 שלא ילכלכנו ולא ישופנו בשרקע וישי שער ויקרע ויכלה: **בור וינקא**. בור שבישו מימיו קורין בו: **נקי**. חסר מימיו: **סודרא**. דרך תלמיד חכמים לעטוף סוד: **אפדנא**.
7 טרקלין של מלכים: **אפתחא**. אל פתח זה ובאו הכל, אם למשפט אם לשרת המלך: **אבר קטן**. אחד מפרקי אצבע קטנה: **דגדול**. של אדם גדול. והאי קטן - אאבר קאי.
8 אי נמי, אבר גדול של קטן, והאי קטן - אאבר קאי, ולא אאבר: **לא אבר קטן**. וקטן אכולא מילתא קאי, אבר קטן של גוף קטן: **דרבי שמעון בר**. והכי קאמר: **כדי לסוד**
9 **בו אבר קטן**, וקטן יתא הגוף בן יומו. ורבי נתן סבר: חד קטן אמרינו, או האבר או הגוף, אבל תרי קוטני לא: ח"ו: **דכולי עלמא** **אבר קטן של קטן בן יומו לא**,
וליתא

שבת דף עז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) רמט

הוא יכול להיפטר ממנו. ג. אימת סמיית – עכבישו על העקרב, 60
שנכנס לו באזנו ואינו יכול להיפטר ממנו. ד. אימת סנונית – מין 61
עוף, על הנשר, שנכנסת תחת כנפי הנשר ומעכבתו מלפרוש כנפיו. 62
ה. אימת כיליית – שרץ ים קטן, על לוייתן – דג גדול, שנכנס לו 63
באזנו ואינו יכול להיפטר ממנו. אמר רב יהודה אמר רב מאי קרא 64
– מהו הפסוק בו נרמז ענין זה שאימת החלש על הגיבור, שנאמר 65
(עמוס ה ט) 'המכיליג שוד על עו' – המגביר – הקדוש ברוך הוא הוא 66
הנותן כחו לאדם שדוד וחלש על החזק. 67
הגמרא מבארת דברים נוספים בענייני טבע העולם: רבי זירא 68
אשכח – מצא לרב יהודה הנהו קאי אפיתחא דבי חמוה – שעמד 69
בפתח בית חמיו, וחזיה דהנהו בריהא דעתיא – וראה שהיה לבו 70
שמת, ואי קעי מיניה כל חללי עלמא הנהו אמר ליה – ואם ישאלנו 71
על כל דבר הנעשה בחלל העולם ישיב לו, ושאל אותו כמה 72
שאלות בענין טבע העולם. 73
אמר ליה רבי זירא: מאי טעמא – מה הטעם שעייזי מסיין 74
ברישא – העיזים מהלכות בראש העיר, והדר אימרי – ואחר כך 75
הכבשים. אמר ליה רב יהודה לרבי זירא, בבריתו של עולם, 76
דברישא חשוכא והדר נהורא – שמתחילה היה חושך ואחר כך 77
נברא האור, כך העיזים שרובן שחורות הולכות לפני הכבשים 78
שרובם לבנים. 79
עוד שאלו רבי זירא: מאי טעמא הני מסיין והני מנליין – מה הטעם 80
שאחוריהם של הכבשים מכוסה בונב ואחוריהן של העיזים אינו 81
מכוסה. שאין להן אליה. השיב רב יהודה: הני דמסיין מינייהו, 82
מסיין – הכבשים שאנו מתכסים מצמרם, מכוסים הם, והני דלא 83
מסיין מינייהו, מנליין – והעיזים שאין אנו מתכסים מהן אינן 84
מכוסות. 85
עוד שאלו רבי זירא: מאי טעמא נקלא זומר נגובתיה – מה הטעם 86
שזנבו של הגמל קטן. השיב רב יהודה: משום דאכל כפי – שאוכל 87
קוצים, ואם יהיה זנבו ארוך ידבקו בו הקוצים כשמהלך ביניהם. 88
עוד שאלו רבי זירא: מאי טעמא תורא אריקא נגובתיה – מה הטעם 89
שזנבו של השור ארוך. השיב רב יהודה: משום דדירי באגמי – מפני 90
שדר באגמים, ובעי לברכושין בן – וצריך לגרש בכשכוש הזנב את 91
היתושים המצויים שם שלא יצערו אותו. 92
עוד שאלו רבי זירא: מאי טעמא קרא דקמא רביקא – מה הטעם 93
שקראי הנמלה רבות. השיב רב יהודה: משום דדירי בחילפי – 94
שהיא דרה בין עצי ערבה, ואי קשיא נדא ומתעוררא – ואם יהיו 95
קרניה קשות, ינודו ממקומם כשהיתקל בעץ, ויעקרו, ותתעורר, 96
משום שראיית הנמלה תלויה בהן, דאמר שמואל, האי מאן דבעי 97
דלקמיה לקמא – הרוצה לסמא את הנמלה, לשלופיניהו לקמיה – 98
יעקור את קרניה. 99
עוד שאלו רבי זירא: מאי טעמא האי תימרא דתרנגולתא מדי 100
לעילא – מה הטעם שכשנעצם התרנגול את עיניו עולה העפעף 101
התחתן על העליין ואינו כשאר בעלי חיים שהעפעף העליין יורד 102
על התחתון. השיב רב יהודה: משום דדירי אדפי – שדרים על 103
הקרשים והקורות ועולים עליהם בלילות, ואי עייל קמרא 104
מתעוררא – ואם יכנס לעיניהם העשן שדרוך לעלות למעלה 105
יתעוררו, ולכן עולה העפעף התחתן על העליין ומונע את כניסת 106
העשן לעיניהם. 107
עוד שאל רבי זירא את רב יהודה על מקורן של כמה מילים 108
ארמיות. שאל רבי זירא: מדוע נקראת דלת דשא. השיב רב יהודה: 109
מלשון דרך שם, היינו שעוברים שם כשנכנסים לבית. עוד שאל 110
רבי זירא: מדוע נקרא הסולם שעולים בו לגג דרנא. השיב רב 111
יהודה: מלשון דרך גג. היינו שדרכו עולים לגג. עוד שאל רבי זירא: 112
מדוע הלפתן שמתבילים בו את המאכל נקרא מתבוליתא. השיב 113
רב יהודה: מלשון קתי תכלה דא – מתי יגמר זה, והאוכלים 114
שואלים כן, מפני שהוא נאכל מעט מעט. עוד שאל רבי זירא: 115
מדוע נקרא בית ביקא. השיב רב יהודה: מלשון בא ואיתבי קה – 116
בא ואשב בו, כיון שהדרך לשבת בבית. עוד שאל רבי זירא: מדוע 117
בית צר וקטן נקרא ביקתא. השיב רב יהודה: מלשון בי עקתא – בית 118

האם 'אריני' או 'אריניני'. משיבה הגמרא: אמר רבא בר עולא, 1
כתוב בענין הפודה שדה אחוזה מההקדש (ויקרא כז יח) 'ונגדע 2
מערכה' – יש לגרע מדמי הפדיון את מספר השנים שעברו מהזיבול, 3
ומוכח שיש לגרוס 'אריניני' בעיני. 4
איכא ליה – עוד הסתפקו בני הישיבה בענין מה שנאמר בעבודת 5
יום הכפורים (ויקרא טז יב) 'ולקח מלא המזבח גחלי אש, ושנינו 6
בברייתא (פסחים עה), אילו היה נאמר רק 'גחלי' הייתי אומר 7
שיביא גחלים ועוממות, כלומר כבויות, לכך נאמר 'אש' ללמד 8
שצריך להביא גחלים לוחשות, כלומר בוערות. והסתפקו האם 9
הגירסא בברייתא היא 'אוממות' או 'עוממות'. משיבה הגמרא: אמר 10
רב יצחק בר אבדימי, כתוב בענין מלכות אשור (יחזקאל לא ח) 11
'ארום לא עממוהו בן אלהים' – הארום שבכל העולם אינם 12
מחשיכים מראהו, שאין אחד מהם שהוא נאה ממנו, כלומר, שלא 13
היה בעולם מלך אדיר ותקוף כמלך אשור, ומוכח שיש לגרוס 14
'עוממות' בעיני. 15
איכא ליה – עוד הסתפקו בני הישיבה, היאך היא הגירסא במה 16
ששנינו להלן (קנא), אין מעממין – סוגרים) את עיני המת בשבת, 17
האם 'מאממין' תנו, או 'מעממין'. משיבה הגמרא: אמר רבי חייה בר 18
אבא אמר רבי יוחנן, כתוב (ישעיה לג טו) 'ועוצם עיניו מראות פרע', 19
ומוכח שיש לגרוס 'מעממין' בעיני. 20
הגמרא מביאה ברייתא בענין שיעור ההוצאה של דברים נוספים: 21
תנו רבנן, המוציא חלב של בהמה שחורה, שיעורו כדי נמיצה – כמה 22
שארם בינוני בולע בבית אחת. המוציא חלב של אשה, וכן המוציא 23
לזון – חלבון של ביצה, שיעורם כדי ליתן במשיפא של קילור – 24
כשיעור שנותנים לתוך הקילור כדי להמיסו. המוציא (קילור), 25
שיעורו כדי לשוף במים – כדי להמיסו במים וליתנו על שתי 26
העינים. 27
רב אשי הסתפק בענין שיעור הקילור: בעי רב אשי, האם השיעור 28
שחיבים בהוצאת קילור הוא כדי שיפה – כמה שצריך כדי למשוך 29
את העינים, או כדי אחיהו שיפה – כמה שצריך כדי ליתן באצבע 30
ולמרום בעינים, שנשאר מעט דבוק באצבעותיו. אומרת הגמרא: 31
תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה. 32
שנינו במשנה: המוציא דבש שיעורו כדי ליתן על הפתית – על מכה 33
שבב הסוס או הגמל שנעשית מחמת משאם. הגמרא מביאה 34
ברייתא המבארת שיעור זה: תנא בברייתא, שהכוונה היא כדי 35
ליתן על פי הפתית. 36
רב אשי הסתפק בכוונת הברייתא: בעי רב אשי, האם מה ששנינו 37
בברייתא 'על פי הפתית', הכוונה היא שצריך שיעור שיש בו כדי 38
למרוח אפומא דבולח פתית – על המכה כולה, או דילמא – או 39
שמה הכוונה היא שיש בו כדי למרוח אפומא קמא פתית – על 40
הקצה העליון של המכה, לאפומי הדרנא דלא – להוציא את 41
סביבות המכה, שאינו בכלל פי המכה. אומרת הגמרא: תיקו – 42
תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה. 43
הגמרא מביאה עוד ענייני רפואה: אמר רב יהודה אמר רב, כל מה 44
שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא ברא דבר אחד לבטלה, ברא 45
שבולל – חלזון, לבתית – להניחו על המכה שתתרפא. ברא זבוב, 46
לרפואה לעקיצת צירקה, שכותשים את החובב ומניחים על מקום 47
העקיצה. ברא יתוש, לרפואה לנשיכת נחש. ונחש לרפואה 48
לחפית – מין שחור, וסמיית – עכביש, לרפואה לעקיצת עקרב, 49
שכותשים את העכביש ומניחים על מקום העקיצה. 50
הגמרא מבארת כיצד נעשית רפואת הכתית על ידי החלזון: תיבי 51
עביד ליה – כיצד עושה רפואה זו, מייתי נדא אפומא דרנא חזירא 52
– מביאים חלזון אחד שחור וחלזון אחד לבן, ושלקי ליה – 53
ומבשלים אותם, ושייפי ליה – ומורחים על מקום המכה. 54
הגמרא מביאה ברייתא בענין אימת חלש על גיבור: תנו רבנן, 55
המשה אימית – פחדים) אלו, הן אימת חלש על גבור – הם מין פחד 56
כזה שהגיבור מפחד מהחלש. א. אימת מפניע – חיה קטנה שקולה 57
חזק, על ארי, שכששומע האריה את קולה חושב שהיא בריה 58
גדולה, ובורח. ב. אימת יתוש על הפיל, שנכנס לפיל בחוטמו ואין 59

בברייתא, המוציא דם וְכָל מִינֵי מַשְׁקִין, שיעורם בְּרִבְעִית.
הברייתא מביאה תנאים הסוברים ששיעור מיני דם מסוימים הוא
בפחות מרביעית: רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אָמַר, יֵשׁ דָּם שִׁיעוּרוֹ הוּא
מֵה שֶׁנֶּצֶר כְּדִי לִכְחֹל בְּעֵין אַחַת, שֶׁכֵּן בּוֹחֲלוֹ לְבִרְקִית – שֶׁהִי
מורחים דם לרפואת ברקית שבעין. מבארת הגמרא: וְכֵּן הָיוּ –
ומהו דם זה שמשתמשים בו לרפואה זו, דָּמָא דְתִרְגוּלָתָא בְּרָא – דם
של תרגולת הבר.
רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, יֵשׁ דָּם שִׁיעוּרוֹ הוּא מֵה שֶׁנֶּצֶר כְּדִי
לִכְחֹל בּוֹ עֵין אַחַת, שֶׁכֵּן בּוֹחֲלוֹ לְיָאֵרִיד – שֶׁהִי מורחים דם
לרפואה על טיפות של לובן הנולדות בעין. מבארת הגמרא: וְכֵּן הָיוּ –
ומהו דם זה שמשתמשים בו לרפואה זו, דָּמָא דְבִרְיוּשְׁתִּינָא –
דם של חפרפרת. וְיִסְכִּינָא – הפנימי מועיל לפנימי, כלומר דם החפרפרת
חולי, נָוָא לְנָוָא – הפנימי מועיל לפנימי, כלומר דם החפרפרת
שהיא דרה בתוך הישוב, מועיל ליארוך שהוא שקוע בתוך העין,
וְכֵּן לְבָרָא – והחיצוני מועיל לחיצוני, כלומר דם תרגולת הבר
שהיא דרה מחוץ לישוב, מועיל לברקית שהיא בולטת על העין.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין שיעור החיוב בהוצאת דם:
בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים שְׁצִירָא שיעור כדי להתחייב בהוצאה לרשות
הרבים, כגון דם תרגולת הבר שיש בו כדי לכוּחַל עֵין אַחַת,
בְּמוֹצֵי דבר שלא הצניעו קודם לכן, אֲכָל בְּמַצְנֵעַ אִיזָה דבר
והוציאו, אפילו בְּכָל שָׁהוּא חֵיב. רַבִּי שְׁמֵעוֹן חוֹלֵק וְאָמַר, בְּמָה
דְבָרִים אֲמֹרִים שְׁחִיבֵיב על הוצאת דם אף בשיעור מועט, כגון דם
תרגולת הבר שיש בו כדי לכוּחַל עֵין אַחַת, בְּמַצְנֵעַ בשיעור זה
ואחר כך הוציאו, אֲכָל בְּמוֹצֵי – באדם שלא הצניע והוציא, אִינוּ
חֵיב אֲלָא בְּרִבְעִית. וְמוֹדִים חֲכָמִים ו–רבי שמעון בן אלעזר ורבן
שמעון בן גמליאל, שנתנו שיעור לדם פחות מרביעית לְרַבִּי שְׁמֵעוֹן
הסובר במשנתו שכל המשקין שיעורן ברביעית, בְּמוֹצֵי שׁוֹפְכִין
לְרִשּׁוֹת תְּרִבִּים, ולא הצניעם קודם לכן, שְׁשִׁיעוּרָא בְּרִבְעִית, משום
שבפחות מכן אינם ראויים לשימוש.
הגמרא מבארת את הברייתא: אָמַר מֶר, בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים
שְׁצִירָא שיעור כדי להתחייב בהוצאה, בְּמוֹצֵי סתם דבר, אֲכָל
בְּמוֹצֵי אִיזָה דבר והוציאו, חֵיב אפילו בְּכָל שָׁהוּא. מקשה הגמרא:
אֲמֹר מַצְנֵעַ לָא מוֹצֵי הוּא – וכי המצניע אינו מוציא מרשות
לרשות, והרי אינו מתחייב אלא אם כן הוציא, ומלשון התנא
שכתב באופן הראשון 'מוציא' ובאופן השני 'מצניע' משמע
שהמצניע חייב אף אם לא הוציא.
מתרצת הגמרא: אָמַר אַבְי, הָכָא בְּמָה עֲסָקִין, בְּתַלְמִיד, כגון
שולאי של נגר, שְׁאֵמֶר לוֹ רַבּוֹ הַמַּלְמֵד אֲמוּנָתוֹ, לֵךְ וּפְנֵה לִי הַפְּקוֹם
מכלי המלאכה לַעֲקוּדָה, וְהָלַךְ הַתַּלְמִיד וּפְנֵה לוֹ, והוציא לרשות
הרבים, אם היה זה דָּבָר הַחֲשׁוּב לְכָל חֵיב עֲלִיּוֹת – חייב על
הוצאתו אפילו אם לא הצניעו רבו, ואם הוא דָּבָר שְׁאִינוּ חֲשׁוּב
לְכָל, אִי אֲצִנְעִיהָ בְּרִיָּה – אם רבו הצניעו, מִחֵיב עֲלִיּוֹת – חייב
התלמיד על הוצאתו, וְאִי לָא – ואם לא הצניעו רבו, לָא מִחֵיב –
אינו חייב על הוצאתו. וזהו הביאור בברייתא, במה דברים
אמורים, שצריכים שיעורים אלו כדי להתחייב בהוצאה, במוציא, אבל
כלומר, בדבר שכל חשיבותו הינה רק מחמת המוציא, אבל
במצניע, כלומר, בדבר שחשיבותו הינה מחמת שיש אדם שהצניע
דבר זה, חייב כל אדם המוציא אפילו בכל שהוא.
הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: אָמַר מֶר, מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי
שְׁמֵעוֹן בְּמוֹצֵי שׁוֹפְכִין לְרִשּׁוֹת תְּרִבִּים, שְׁשִׁיעוּרָא בְּרִבְעִית. מקשה
הגמרא: שׁוֹפְכִין לְמָא חוּז – למה הם ראויים. מתרצת הגמרא: אָמַר
רַבִּי יְהוֹנָתָן, רְאוּיִים הֵם לְגַבַּל בֶּקֶן אֶת הַטִּיט.
מקשה הגמרא: וְהִתְנַיָּא בברייתא. המוציא מיט, שיעורו כְּדִי לְעֲשׂוֹת
בֶּקֶן פִּי בּוֹר – לסתום את הנקב (ושבתנו הצורפים) שנותנים בו את
המפוח, כדי שיכנס בו המפוח בדוחק, ושיעור מועט הוא, וכיון
שטיט בשיעור זה חשוב לחייב על הוצאתו, אם כן, שׁוֹפְכִין
בשיעור הראוי לגבול טיט בשיעור זה, גם הם חשובים לחייב על
הוצאתם, ומדוע שנינו שיעורם ברביעית. מתרצת הגמרא: לָא

וְלִיתָא דְרַבִּי יְנָאי – ולפי ביאור זה בברייתא, הדברים שנאמרו בבית
מדורשו של רבי ינאי אינם להלכה, משום שנדחו מפני דברי
התנאים החולקים עליהם, וְהָכָא – כאן, בברייתא בְּמָה דְרַבִּי
בוה נחלקו התנאים, רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר קָבַר שִׁיעוּרוֹ כְּדִי לִסְוֹךְ
אָבֶר קָפֶן דְגָדוֹל, והשיעור כדי לסוֹךְ אָבֶר דְגָדוֹל דְקָפֶן בֶּן יוֹמֹ, בִּי
הַדְרִי נִינְחוּ – שוים הם, ואם הוציא בשיעור זה חייב, וְרַבִּי נֶתָן קָבַר
שאין שיעורים אלו שוים, ואמנם, אם הוציא בשיעור הנצרך לסוֹךְ
אָבֶר קָפֶן דְגָדוֹל, אִין – אכן חייב, אבל אם הוציא רק בשיעור הנצרך
לסוֹךְ אָבֶר דְגָדוֹל דְקָפֶן בֶּן יוֹמֹ, לָא – אינו חייב.
שואלת הגמרא: מָא הָיוּ עָלָה – מה היא ההכרעה בביאור
המחלוקת בברייתא. משיבה הגמרא: תָּא שְׁמַע, דְתִנְיָא בברייתא
נוספת, רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אָמַר, המוציא שְׁמֵן, שיעורו כְּדִי לִסְוֹךְ
בו אָבֶר קָפֶן שֶׁל קָפֶן בֶּן יוֹמֹ, ומוכח כמו שאמרה הגמרא בתחילה,
שֶׁלְרִבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר שיעורו הוא כדי לסוֹךְ בו אבר קטן של
קטן, ולרבי נתן השיעור הוא כדי לסוֹךְ בו אבר קטן של אדם גדול
או אבר גדול של אדם קטן, וממילא, הדברים שנאמרו בבית
מדורשו של רבי ינאי תלויים במחלוקת תנאים זו.
שנינו במשנה: המוציא מִים שיעורו כְּדִי לְשׁוֹךְ בֶּקֶן אֶת הַקִּילּוֹר –
כשיעור המים שנותנים לתוך הקילור להמיסו. הגמרא תבאר
מדוע חייבים אף בשיעור זה ולא רק בשיעור הראוי לשתייה.
מקשה הגמרא: אָמַר אַבְי, מִכְּדִי כָל מִלְּתָא דְשִׁכִּיחָא וְלֹא שִׁכִּיחָא –
הרי בכל דבר שיש לו שימוש שכיח ושימוש שאינו שכיח, אוֹיֹל
רַבִּינָא בְּתֵר דְשִׁכִּיחָא לְקוּלָא – הלכו חכמים אחרי השימוש השכיח,
ואמרו שהשיעור הנצרך לשימוש זה, הוא השיעור שחייבים על
הוצאתו, ואף אם שיעור זה הוא גדול מהשיעור הנצרך לשימוש
השני ויש בוה קולא. שִׁכִּיחָא וְשִׁכִּיחָא – ובדבר ששני השימושים בו
שכיחים, אוֹיֹל רַבִּינָא בְּתֵר דְשִׁכִּיחָא לְחֻמְרָא – הלכו חכמים אחרי
השימוש השכיח שהשיעור הנצרך לו הוא קטן יותר, והחמירו
לחייב בשיעור זה. ולכן, בִּין שְׁתֵּיתִי דְשִׁכִּיחָא וְרַבְּרִיתִי לָא שִׁכִּיחָא,
אוֹיֹל רַבִּינָא בְּתֵר שְׁתֵּיתִי דְשִׁכִּיחָא וְרַבְּרִיתִי לְקוּלָא – הלכו חכמים אחרי
השיעור הגדול הנצרך לשתייתו, שהוא כדי מַזִּיגָה הַכּוֹס, כיון
שהוא שימוש שכיח, ואף שיש בוה קולא. בְּחֶלֶב בהמה טהורה
שְׁאִכִּילְתוּ שִׁכִּיחָא וְרַבְּרִיתִי לָא שִׁכִּיחָא, אוֹיֹל רַבִּינָא בְּתֵר אִכִּילְתוּ
לְקוּלָא – הלכו רבנן אחרי השיעור הנצרך לאכילתו, שהוא כדי
גְּמִיעָה, כיון שהוא שימוש שכיח, ואף שיש בוה קולא. וּבְדִבְשׁ
שְׁאִכִּילְתוּ שִׁכִּיחָא וגם רַבְּרִיתִי דְשִׁכִּיחָא, אוֹיֹל רַבִּינָא בְּתֵר רַבְּרִיתִי
לְחֻמְרָא – הלכו חכמים לחומרא אחרי השיעור הנצרך לרפואתו,
שהוא השיעור הקטן. אֲלָא מִים, מִכְּדִי – הרי שתייתו שִׁכִּיחָא,
וְרַבְּרִיתִי לָא שִׁכִּיחָא, ואם כן קשה, מָא מַצְנֵעַ אוֹיֹל רַבִּינָא בְּתֵר
רַבְּרִיתִי לְחֻמְרָא – מה הטעם שהלכו חכמים לחומרא אחרי
השיעור הנצרך לרפואה שהוא לשוף בהם את הקילור, ולא הלכו
אחרי השיעור הנצרך לשתייה (רביעית) שהוא שימוש שכיח יותר.
מתרצת הגמרא: אָמַר אַבְי, בְּגִלְיָא שָׁנו – משנתנו נשנתה בגליל,
שהדרים שם עניים, וחסים על יין וחלב, ולא היו שפים את הקילור
אלא במים ולא בין וחלב, וממילא, השימוש במים לרפואה גם כן
נחשב שכיח, ולכן הלכו רבנן אחרי השיעור הנצרך לרפואה
לחומרא.
רבא מתרץ באופן נוסף: רַבָּא אָמַר, אִפִּילוּ תִּמָּא – אפילו אם תאמר
שמשנתנו נשנתה בְּשָׁאֵר מְקוֹמוֹת, לא יקשה מדוע הלכו רבנן במים
אחר השיעור הנצרך לרפואה, וּבְדִבְשָׁמָוָל – ועל פי מה שאמר
שמואל, דָּאֵמֶר שְׁמוּאֵל, כָּל שְׁקִינִי מִסּוּ וּמִטְּלִי – כל המשקין
ששפים בהם את הקילור, מרפאים את החולי, אבל מונעים את
העין מלראות עד שאינו רואה כלום, לפי שהם עבים, ונכרשים
ונעשים כמין גלד על העין, לְכָר מִמָּא דְמִסּוּ וְלָא מִטְּלִי – חוץ
ממים שגם מרפאים את העין, וגם אינם מונעים את העין מלראות,
כיון שהם נבלעים בעין או מתנגבים מהר.
שנינו במשנה: וְשָׁאֵר כָּל הַמַּשְׁקִין, שיעורם בְּרִבְעִית. הגמרא מביאה
ברייתא המבארת מהו השיעור שחייבים בהוצאת דם: תִּנְיָא רַבִּינָא

שבת. פרק שמיני - המוציא יין דף עז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רנא רש"י תוספות

וְלֵיתָא לְרַבִּי יֵצְאי. ר' שמעון בן אלעזר או אן קתני; או אבר קטן של גדול, או להפך. וכו'לה' חד שיעורא הוא: ת"ש כו'. ודרבי יצאי תנאי היא: מפרך כל מילתא דשביחא ולא שביחא. כל ששיעורו חכמים לענין שבת, והוא ראוי לשני דברים. חדא שביחא וחדא לא שביחא - אדול רבנן בשיעורן בטר דשביחא. ואפילו היא קולא, ששיעורה גדול, אמרין:

סתמיא להא עבדי, ולא אמרי: הואיל וחדו נמי מילתא אחריית, ששיעורה קטן - נזיל בטרך לחומרא, ואע"פ דלא שביחא: שביחא ושביחא. והיא דשביחא תרייהו - אולין לחומרא, ומשערין בשיעורא וזאת: רפואתו לא שביחא. כגון לשון בו קילור. ואע"פ דחזי לה, דאיכא דעביד בחבל אשה, ואיכא דעביד במאי, וחסין על היין שדמיו קרים. חלקך, אדול בטר שתיתו, ושיעורו בכדי מציגת כוס. ואע"פ דלקולא, שיש כאן שיעור גדול, וכן חלב נמי חזי לאכילה ולשון קילור, ומיהו לא שביחא - שחרי אף המים ראויין לכך, ויש עושין ממים. חלקך אדול רבנן בטר אכילתו, ושיעורו בכדי גמיה, ואע"פ דקולא היא: דבש רפואתו נמי שביחא. שאין משקה אחר ראוי לכתית: לחומרא. הואיל ותרייהו שביחן, לחומרא בעינן לשעוריה: רפואתו לא שביחא. שחרי שאר משקין ראויין לכך. ויש שפין קילור בשאר משקין. ושתיתו שביחא - שרוב שתית מים הם, שאין אדם שותה יין לכל צמאי פי אם לסעדו: בגלילא שנו. שנת עניים. ומקפידין בדבר מועט, וחסין על יין וחלב לשון קילור, ואין שפין אלא במים. וחלקך רפואתו נמי שביחא, ובעינן למיזל לחומרא: כל שקיני. כל משקין ששפין בהן קילור: מסו. החולי: ומטללי. מסבכין על העין. ומזניען מראיתו עד שיכלה מראיתו לגמרי. מפני שנת עבין, ונגלדין במין דבש שקורין גלוזיר: דבש ממיא. דעריפו מכולה, דמסור שקורין מטללי. שנבלעין מיד, או ניגבין מהר, ולא נגלדין על גב העין: שפין פוחלין לברקית. מיילא שכולטת בעין: ומאי ניהו. מאיח דם פוחלין אותו: לאירוד. תבלול ובתוספתא ראייתו לחור. וכן טפות דקות של לובן תנוולות עין, בדתנן בבבורות גבי מומין (דף לז): דמא דכרושתינא. עטלף שקורין טלפא: גמא. כרושתינא מצי בתוך היישוב, שהוא לאירוד שהוא שוקע בתוך העין: לברא. דמא דתרנגולת ברא לברקית, שהיא בולטת: ברא. דבעינן שיעורא במוציא לרה: אכל הפנציע. והוציא - חייב בכל שהוא. למיח פריד: אטו מצניע לא מוציא הוא: ר' שמעון אומר ברא. דמיתייב בשיעורא וזאת כי האי: במצניע. בשיעור הנה, וחרו והוציא: אכל במוציא: אדם שלא הצניעו, והוציא - אינו חייב אלא ברביעית: שופכין. אדם שלא הצניעו אינו חייב אלא ברביעית. דבציר מהכי לא חזו, בדרלקמן, לגבל טט: אטו מצניע לא מוציא הוא. הלא אין מתחייב אלא על יד הוצאה: אפר אפי' הקא בתלמיד. כגון שולד דנגרי, שאומר לו רבו: לך ופנה לי המקום: דבר שחייב לכל מיתייב עליה. ואף על גב דלא אצנעה רביה לצרכו: דבר שאינו חשוב לכל כו'. והכי קאמר: ברא דבעינן שיעורא דחשיב בדרבן שאין לך לילך בו אלא אחר הוצאתו של זה שהמחשבה תלויה בזה שהוציא, אכל במצניע דבר שיש לך לילך אחר מחשבה של מצניע, כגון המצניע כל שהוא - חייב זה המוציא, ורשב"א אומר, ואזיל לטעמיה, דאמר בפרקין דלעיל: דבדבר שאין מצניעין כמותו והוכשר לזה והצניעו - נתחייב זה במחשבתו של זה. וזה דמצי לאוקמי במצניע גופיה, ולמימר הכי: ברא - במוציא דבר שלא הוצנע, ואין לך לילך בו אלא אחר הוצאתו של זה. אכל אם היה זה מצניע דבר זה מתחילה, וחרו והוציא - חייב. אלא משום דשמעי' לי דאמר 'נתחייב במחשבה של זה' אוקמא אפי' באתר הוציא, וכ"ש אם הוציא הוא עצמו: פי בור. נקב שנתנין בו הפתח, ושיעורא וזאת הוא, ומרביעית חזי לגבל טטכא. וכיון והוצאת טט חשיב בכדי פי בור, בעינן נמי לשעוריה בהך דעבדי לטיט, בכדי ניבול פי בור: דחשוב בכדי פי בור. אכל זה שערין לא נגבל - אינו שער בכך, לפי שאין אדם שורר לגבל שיעור מועט כזה. ואם בא לגבל - נגבל יותר, ונעשה בו דברים אחרים: מרתג' און לקוה לאוחה בה: תלאי. לתלות בו: מדת מנעל. להראותו לאוקמ, במדד זו אני צריך: גייר. מעשבים עושים אותו: קשר של מוכסין. יש לך אדם שנותן המכס לראש הקנה במקום אחר או מוחל לו במקנה, והוא מוסר לו חותם להראות למוכס שמחל לו המכס. ודרכו לכתוב בו שתי אותיות, וכן גדולות משתי אותיות שלני:

שכן כוחלין לאירוד. אין נראה לר' לפרש דהיינו תבלול, דבתוספתא קתני בוך מילתא גופא שכותלים לחורו, ובבבורות (דף לז) חשיב תבלול וחורו - אלא תבלול לא דיינו חורו: דם וכל מיני משקין ברביעית. בתוספתא גרס: ושאר מיני משקין. וכן נראה, דהא כל מיני משקין אינן ברביעית. דיון ושמך ודבש ומים שיעורן בדתנן במתני: אטו מצניע לא מוציא הוא. פירש בקונט: דהוה מצי למימר הב' כשהצניעו והוציא, אלא דניחא ליה לישנוי בשלא הוציא המצניע עצמו, משום דאתי כרשב"א. וקשה: דמנלן דאתי כרשב"א? אדרבה, כרשב"א אתי, דמיייר לבסוף. ועוד: דאמאי נקט בתלמיד שאל רבו אפילו אדם בעלמא נמי ודחוק לומר דלא מחייב רבי שמעון במחשבתו של זה אלא תלמיד במחשבתו של רבו. לכך נראה דה"פ: אטו מצניע לא מוציא הוא, דמדלאל קתני "אכל המצניע בכל שהוא" דהוה משמע דהמצניע הוא המוציא כדדיק לעיל, אינו חייב אלא המצניע. מתניתין דלא כרשב"א, אלא קתני במצניע - משמע אפילו אחר הצניעו חייב המוציא. ולהכי קשיא ליה: אטו מצניע לא מוציא הוא? דהא שום תנא לא מחייב א"כ הוציא המצניע, אלא רשב"א לבדו. ומתניתין ד"כלל גדול" (לעיל עה) דהמצניע - דלא כוותיה. ומשני בתלמיד שאמר לו רבו, דכח"כ כ"ע מדוד שהתלמיד עושה הכל לדעת רבו: שופכין למאי חזו. דוקא אברייא קא בעי, וכן משמע לקמן (דף עט). דאמר: דהא טט דמקמי דליגבליה תנא מוריס חכמים לרבי שמעון במוציא שופכין כו'. ודחין בה: שופכין למאי חזו? משמע דבמתני אתי שפיר. ונרא' לר' דהיינו טעמא - משום דשופכין דמתניתין איכא למימר דחזו לבמה דברים - לררוץ בהם כסות וקערות דלא מאיסי כולי האי, אלא שאין ראויין לשתייה. אבל הכא דומיא דדם קתני, דמאיסי טובא, ולכך בעי למאי חזו:

רבב

בר"א - במוציא, אכל במצניע - כל שהוא חייב. רבי שמעון אומר: בר"א - במצניע, אכל במוציא - אינו חייב אלא ברביעית. ומוריס חכמים לר"ש במוציא שופכין לרה"ר, ששיעורן ברביעית. אמר מר: בר"א - במוציא, אכל במצניע - כל שהוא. אטו מצניע לא מוציא הוא? אמר אפי' הקא במאי עסקינן - בתלמיד שאמר לו רבו: לך ופנה לי המקום לסעודה. הלך ופנה לו, דבר חשוב לכל - חייב עילויה. דבר שאינו חשוב לכל: אי אצנע' רביה - מיתייב עילויה, ואי לא - לא מיתייב. אמר מר: מוריס חכמים לר"ש במוציא שופכין לרה"ר, ששיעורן ברביעית. שופכין למאי חזו? אמר רבי ירמיה: לגבל בהן את הפטיו. והתניא: מיט כדי לעשות בהן פי בור! לא קשיא, הא - דמינבל, הא - דלא מינבל, לפי שאין אדם שורר לגבל מיט לעשות פי בור. מרתג' המוציא הכל - כדי לעשות אוזן לקופה, גמי - כדי לעשות תלאי לגפה ולכברה, רבי יהודה אומר: כדי ליטול ממונו מרת מנעל לקטן. גייר - כדי לכתוב עליו קשר מוכסין, והמוציא קשר מוכסין - חייב גייר

שלא הצניעו, והוציא - אינו חייב אלא ברביעית: שופכין. אדם שלא הצניעו אינו חייב אלא ברביעית. דבציר מהכי לא חזו, בדרלקמן, לגבל טט: אטו מצניע לא מוציא הוא. הלא אין מתחייב אלא על יד הוצאה: אפר אפי' הקא בתלמיד. כגון שולד דנגרי, שאומר לו רבו: לך ופנה לי המקום: דבר שחייב לכל מיתייב עליה. ואף על גב דלא אצנעה רביה לצרכו: דבר שאינו חשוב לכל כו'. והכי קאמר: ברא דבעינן שיעורא דחשיב בדרבן שאין לך לילך בו אלא אחר הוצאתו של זה שהמחשבה תלויה בזה שהוציא, אכל במצניע דבר שיש לך לילך אחר מחשבה של מצניע, כגון המצניע כל שהוא - חייב זה המוציא, ורשב"א אומר, ואזיל לטעמיה, דאמר בפרקין דלעיל: דבדבר שאין מצניעין כמותו והוכשר לזה והצניעו - נתחייב זה במחשבתו של זה. וזה דמצי לאוקמי במצניע גופיה, ולמימר הכי: ברא - במוציא דבר שלא הוצנע, ואין לך לילך בו אלא אחר הוצאתו של זה. אכל אם היה זה מצניע דבר זה מתחילה, וחרו והוציא - חייב. אלא משום דשמעי' לי דאמר 'נתחייב במחשבה של זה' אוקמא אפי' באתר הוציא, וכ"ש אם הוציא הוא עצמו: פי בור. נקב שנתנין בו הפתח, ושיעורא וזאת הוא, ומרביעית חזי לגבל טטכא. וכיון והוצאת טט חשיב בכדי פי בור, בעינן נמי לשעוריה בהך דעבדי לטיט, בכדי ניבול פי בור: דחשוב בכדי פי בור. אכל זה שערין לא נגבל - אינו שער בכך, לפי שאין אדם שורר לגבל שיעור מועט כזה. ואם בא לגבל - נגבל יותר, ונעשה בו דברים אחרים: מרתג' און לקוה לאוחה בה: תלאי. לתלות בו: מדת מנעל. להראותו לאוקמ, במדד זו אני צריך: גייר. מעשבים עושים אותו: קשר של מוכסין. יש לך אדם שנותן המכס לראש הקנה במקום אחר או מוחל לו במקנה, והוא מוסר לו חותם להראות למוכס שמחל לו המכס. ודרכו לכתוב בו שתי אותיות, וכן גדולות משתי אותיות שלני:

גייר

1 **רנב.** פירש בקונטרס: שומן או שמן, וע"כ אינו שמן, דשמן נתנו בו חכמים שיעור אחר
2 במתני: **תחת** איסופגין קטנה, ואע"ג דבפ' "כל שעה" (פסחים ל) אמרינן: אין
3 טשין את התנור באליה, ואם טש - כל הפת כולה אסורה: הא אמר התם בהדיא פרקא
4 - דכעין תורא שרי: **והמוציא** קשר מוכסין חייב, אצטריך לאשמועינן אפילו כתב

על הקלף, אע"ג דקתני בסמוך דשיעור קלף כדי
לכתוב עליו פרשה קטנה שכתבפילין:
1 **ובית אחיה.** בשעת כתיבה צריך בית
2 אחיה, וקשר מוכסין צ"ל דיכול
3 לכתוב בלא אחיה, ובקונטרס פי': בשעה
4 שראוהו בו 6 בעי אחיה:
5 **ת"ק** סבר מודה בשטר שכתבו צריך
6 לקיימו, ומשום הכי, כי אמר ליה
7 "פרעתי" - פטור, דאין השטר ראי לגבות בו.
8 ומיירי שידוע שלא יוכל כלל למצוא עדי קיום.
9 וא"ת: כי לא פרע נמי, אמאי חייב? מזה תועלת
10 יש בשטר כיון שאינו יכול לקיימו, שאם יטעון
11 הלוח פרעתי או מוזיף - ופטור, ואם יודה - זה
12 אינו מבח השטר! וי"ל: דמועיל לו השטר,
13 דמתוך כך נזכר הלוח שלוח ממנו, אי נמי -
14 לטרוח ממשעבדי אם יודה הלוח שאינו מוזיף,
15 וא"ת: ומשפרעו אמאי פטור המוציא? נהי דלא
16 חזי לגבות חובו - הא ראינו הוא לצור ע"פ
17 צלוחיתו ואע"ג דאסור להשקות שטר פרע -
18 הבא היאך נוציאנו מידו, כיון שהוא עומד וצוח
19 שאינו פורע, וי"ל: דמיירי בגון שאמר אין לי
20 עדים ואין לו ראיה, ולא אצטריך קיום, ואפילו
21 מצא אחרי כן - אינו מועיל, ולכך אסור
22 להשקותו שמא לבסוף יקיימו ויגבה בו שלא
23 בדק, ואי לא היה טענינן ללקוחות וליתומין
24 מוזיף - היה אתי שפיר דאסור להשדות. אך
25 פירשתי בבבא קמא ובבבא מציעא ובגיטין,
26 טענינן ללקוחות וליתומין פרעו ומוזיף, ושם
27 הארבותי, ואם תאמר: ואמאי לא קאמר איפכא,
28 דת"ק סבר אין צריך לקיימו, ומשפרעו - הו
29 במשמעו, שפרעו ממש, ולכך פטור - דאסור
30 להשקות שטר פרעו, שמא יגבה בו פעם אחרת.
31 שכשיטעון הלוח האמת שפרעו לא יהא המלוח
32 צריך לקיימו, ויגבה שנית, ור' יהודה סבר: צריך
33 לקיימו, ואף משפרעו חייב, דצריך הוא לצור
34 על פי צלוחיתו ואין אסור להשדות. דמיירי
35 בגון בידוע שלא ימצא עדי קיום, ולא יוכל
36 לגבות שנית, דכשיטעון הלוח האמת שפרע -
37 יצטרך המלוח לקיימו, ויש לומר: דאף לר'
38 יהודה היה אסור להשדות, שמא יקיימו
39 בארקאי בעלמא, ויגבה בו שלא בדקין:
40 **רש"י** גריס דכולי, עולמו מודה בשטר
41 שכתבו צריך לקיימו, וכן נראה, דהכי
42 ק"ל דאית ליה לרב נחמן הכי, בפרק שני
43 דכתובות (דף יט.) וקיימא לן כותיהו בדני:
44 ת"ק

ג"ר מחוק - כ"ר לכתוב, לפיכך צריך שיעור גדול לכתוב ע"פ צלוחית:
קלף כ"ר לכתוב **פרשה קטנה**, דאינדי דמיון לקיים לא עבדי מיניה קשרי מוכסין,
אלא תפילין ומזוזות, ולא מייחב בשיעורא וזקא: ד"ר לכתוב **שתי אותיות**, לרושם
על שתי חוליות של כלי, או על קרשים לזון: **כ"ר** לכתוב **עין אחת**, לקמן
פריה: עין אחת? הא לא כחליה דבב, גלדי:
כ"ר ליתן **בראש השפשה**, במקרא מפרש
לה: **כ"ר** לראש **זקב קטן**, כל שנותניו בו
כסף חי, סותם פיו בנפת או בגפרית, ונקב
בתוך הסתימה נקב דק להוציא בו: **חכסית**,
לבינה כתיבה: לעשות **פי בור**, שהמפתח
נכנס בו: **פספוט**, רגל למקום מושב הכור,
שהיו מושבין על כן העשוי לקר, כגון טרפיד
לשפות הקדירה: **סוכין כ"ר** ליתן **ע"פ בור**
של צורפי **זקב**, במקום שאין פחמין, צורפין
זקב באש של סוכין: **לסוד קטנה שבבגנות**,
טופלות סיד להשיר את השיער: **גמל חבל נמי**
לחייב, בשיעורא וזקא: דחזו נמי לתלמי דנפה
ונכרה: דתריק, כעין חרקי, מתוך שהוא
קשה פוגם את העין: **הוצא**, של לולבי דקל:
כפיפה מצרית, סל הקשוי מצור: **עקל**, **כ"ר**,
ודילית, שגדל סביב הדקל כעין מלבוש,
ונכרך סביבותיו ועולה: **על פי משפחה**,
אונטריייר: **למן את תינו**, שומעבד הפסולת
והקמחים מליבנס לפי הכלי: **רנב**, שומן
או שמן: **אספוגין**, רקס שנותניו בתנור,
ושחין תחתיו אלה: **וכסה** שיעורא: **כ"ר**
איסופגין: **בדור**, פלוט"ש, ג"ר חלק, שלא
נכתב בו מעולם: **שתי אותיות**, קס"ד: שתי
אותיות ידיו, דוטרון: **קשר של מוכסין**,
לא כפי גליון לבית אחיה, שאחזו כולו
בכפו פשוט ורואה: **בלזון**, גליון: **הכא בית**
אחיה לא צריך, שכולו לאחזו במקום
המתק, והשטר במקום התקב: **משפחה**
למוכס, ורואה שמחל לו ראש הנדר את
המכס, שוב אין צריך לו, ולא חזי למידי:
מאי בינייהו, כלומר: במאי פליגי, ולמאי
קאמר רבי יהודה דצריך לו: **רתיב מוכסא**,
קוראנ"ש, שרצין אחר העוברים להעליל
עליהם שלא נתנו המכס, ועוברי לעוברי:
לחזור למוכס, ומצניע החותם להראות
לאלו, ולת"ק לא מצנע ליה להכי, דכי
רתיב בתריה - הדר לגבי מוכס: **מוכס**
קטן, פגמים שיש מוכס גדול ששורר לו
לעמוד על הגשר כל היום, וממנה מוכס
קטן, וזה מתחלה אינו מראה החותם של
עליהם אלא לגדול, ולרבי יהודה צריך לו,
שהרי הקטן ימנענו מלעבור, ולת"ק אין
צריך לו - שהגדול מוסר לו סימן דברים,
ואומר לקטן ועובר: למוכס שני של מעבר
אחר, ולא לפטור מן המכס, אלא להראות
שהוא נאמן וחשוב, ואינו מבריה עצמו מן
המכס, כ"ר שלא העליל עליו לאחר זמן:
משפעה, (לוח) פטור, לקמייה מפרש ליה:
מאי בינייהו, כלומר: במאי פלוגתיהו, ומה
טעם נותנין לדבריהם: **אסור לשחות שטר**
פרוע, משום שגאמר (איוב יא): "אל תשכן
באהליך עולה", הלכך מלוח לא משהי ליה
לצור ע"פ צלוחיתו - משום אסור, ולזה נמי
לא משהי ליה - שמא יבא ליד מלוח, ויחזור
ויתבענה: מותר, הלכך, כי הוציא מלוח -

רנב **אשי אמר**: חד מוכס איכא בינייהו, מפני שצריך לו להראות למוכס שני, דא"ל: חיו,
נכרא דמוכס אנא. ת"ר: המוציא שטר חוב, עד שלא פרעו - חייב, משפרעו - פטור, רבי
יהודה אומר: אף משפרעו חייב, מפני שצריך לו, מאי בינייהו? אמר רב יוסף: אסור לשחות
שטר פרוע איכא בינייהו, רבנן סבירי: אסור לשחות שטר פרוע, ורבי יהודה סבר: מותר
לשחות שטר פרוע, אב"י אמר: דכולי עולמא - אסור לשחות שטר פרוע, והכא במודה
בשטר שכתבו לקיימו קמפילגי, תנא קמא סבר: מודה בשטר שכתבו - צריך לקיימו,
ורבי יהודה סבר: מודה בשטר שכתבו - אין צריך לקיימו, ומאי ע"ד שלא פרעו? וימשיכרעו

חייב, דצריך לו לכתוב ע"פ צלוחית: במודה בשטר שכתבו - צריך לקיימו, ולומר לא פרעתי, וכל כמיה דלא אמר הכי - לאו שטרך הוא, אי לאו
משכח סודי להכי החתימה, דמאן קא משי ליה שטרך - לזה, דאמר "בתבתי", ליה נמי הא קאמר "פרעתי", דהא שאסר הוא הפה שהיה, הלכך, משפרעו, כלומר:
משיכרעו פרעתי - פטור, דלא צריך ליה, ור' יהודה סבר: אין צריך לקיימו, דכיון דמודה שכתבו ולזה בו - הרי הוא כאלו קיימיהו חותמיה, ונקבה בו כ"ו שמוציא:

בנייר כדי כתיבת שתי אותיות דין – שלנו, ובית אחיה – ומקום
חלק כדי לאחוז בו, דהיינו – שזהו שיעור השוה לקשר מוכסין,
שהמוכסים אינם משאירים מקום חלק לאחוז בו, כיון שהמקבלו
מראש הנדר אוהזו בכף ידו כשהוא פתוח ופשוט וכך הוא מראהו
למוכס.
מקשה הגמרא על תירוצו של רבא: מיתבי – הקשו בני הישיבה
על דברי רבא, שנינו בברייתא, המוציא נייר מחוק, שאינו ראוי
לכתיבה, ושקר – או שטר הלואה פרוץ, שגם הוא אינו ראוי
לכתיבה, אם יש בלוקן שלו – במקום החלק שלא נכתב בו, כדי
לכתוב שתי אותיות, או שיש בנייר פולו כדי לכתוב על פי צלוחית
קמנה של פליטון – שמן אפרסמון, חייב, ואם לאו, פטור. בשלמא
לרב ששט דאמר מאי – מהי כוונת הברייתא לעיל במה שאמרה
שהשיעור של נייר חלק הוא כדי כתיבת שתי אותיות, שתי אותיות
של קשר מוכסין, ששיר – מובן הדבר, משום שכך יש ליישב גם
ברייתא זו, שאם יש במקום החלק שיעור כתיבת שתי אותיות של
קשר מוכסים חייב. אלא לרבא דאמר שכונת הברייתא לעיל היא
לשתי אותיות דין – שלנו ובית אחיה – ומקום חלק לאחוז בו,
דהיינו – שזהו שיעור השוה לקשר מוכסין, קשה, שהרי הקא – כאן,
בנייר מחוק ובשטר פרוץ שיש במקום החלק שלהם שיעור הראוי
לכתיבת שתי אותיות, בית אחיה לא צריך – לא צריך מקום לאחוז
בנייר, שהרי יכול לאחוז בנייר במקום המחוק, ובשטר, במקום
כתב השטר. קשא – אכן קשה הדבר.
הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין הוצאת קשר מוכסים: תנו
רבנן בברייתא, המוציא קשר מוכסין, עד שלא הראהו למוכס – אם
הוציאו קודם שהראהו למוכס העומד ליד הנהר, חייב על
הוצאתו, אבל אם הוציאו משהראהו למוכס, פטור על הוצאתו,
שמעתה אינו ראוי לכלום. רבי יהודה אומר, אף אם הוציאו
משהראהו למוכס חייב, מפני שעדיין הוא צריך לו.
שאלת הגמרא: מאי בינייהו – במה נחלקו, ומדוע אמר רבי יהודה
שהוא צריך לו אפילו לאחר שהראהו למוכס. משיבה הגמרא:
אמר אביי, איכא בינייהו דהיינו מוכסא – המחלוקת שביניהם היא
האם דרכן של בני אדם לשמור את הקשר של מוכסים כדי
להראותו לרצים של המכס, שרצים אחרי העוברים בנהר
ומעלילים עליהם שלא נתנו מכס, רבי יהודה סובר, שדרכן של בני
אדם לשמור את השטר להראותו לרצים אלו, כדי שלא יהיו
צריכים לטרוח ולחזור למוכס שיכיר בהם אם פרעו את המכס.
ותנא קמא סובר, שאין דרכן של בני אדם לשמור את השטר
לצורך זה, שהוא דבר שאינו שכית ואף אם יודמן שיעלילו עליהם
הרצים שלא פרעו את המכס, יכולים הם להיפטר מהם על ידי
שיחזרו למוכס שיכיר בהם שפרעו את המכס.
הגמרא מבארת את מחלוקתם באופן נוסף: רבא אמר, מוכס גדול
ומוכס קטן איכא בינייהו – המחלוקת שביניהם היא במקום שיש
מוכס גדול ומוכס קטן, והיינו, שפעמים שיש מוכס גדול שממנה
תחתיו מוכס קטן, מפני שאינו רוצה לטרוח ולהעמוד על הגשר
שעל הנדר כל היום, וזה שיש לו שטר מראש הנהר שאינו צריך
לשלם המכס מראהו למוכס הגדול בביתו, ורבי יהודה סובר
שדרכו לשמור את השטר כדי להראותו גם למוכס הקטן שלא
ימנע אותו מלעבור, אך תנא קמא סובר, שאינו שומר את השטר,
מפני שהגדול מוסר לו סימנים שיאמר לקטן ויניחנו לעבור.
אופן נוסף: רב אחי אמר, חד מוכס איכא בינייהו – המחלוקת
שביניהם היא אף במקום שיש מוכס אחד, ואינו צריך את השטר
להראותו לרצים או למוכס קטן, ומכל מקום סובר רבי יהודה
שדרכו לשמור את השטר מפני שצריך לו להראות למוכס שני –
למוכס שבגשר אחר, ולא כדי להיפטר מהמכס, אלא דאמר ליה,
למוכס השני, חיי נכרא דמוכס אמא – ראה שאדם נאמן אני, ואיני
מבריא את המכס, כדי שלא יעליל עליי לאחר זמן שהוא מבריא
את המכס.
הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין המוציא שטר חוב: תנו רבנן
בברייתא, המוציא שטר חוב מרשות לרשות בשבת, אם הוציאו עד

המוציא נייר מחוק שאינו ראוי לכתיבה, שיעורו כדי לכתוב
ולכסות על פי צלוחית קמנה של פליטון – שמן אפרסמון. המוציא
עור בהמה שאינו מעובד כל צרכו ואינו ראוי לכתיבה, שיעורו כדי
לעשות ממנו תיק לקמיע. (ויבסוסמוס כדי לכתוב מזוזה). המוציא
קלף, שיעורו כדי לכתוב עליו פרשה קמנה שבתפלין, שהיא פרשת
שמע ישראל (דברים ו ד-ט). המוציא דין, שיעורו כדי לכתוב בו
שתי אותיות. המוציא כחול – צבע לעין, שיעורו כדי לכתוב בו עין
אחת. המוציא דבק, שיעורו כדי ליתן בראש השפשא – נטר קטן.
המוציא זפת ונפרית, שיעורם כדי לעשות נקב – לסתום כלי
שנותנים בו כסף חי. המוציא ששנות, שיעורה כדי ליתן על פי נקב
קטן – לסתום נקב קטן שבחבית של יין. המוציא חרסית – לבינה
כתושה, שיעורו כדי לעשות פי בור של צורפי וקב – למלא את
הנקב שבתנור של צורפי וזה שבו נותנים את המפוח, כדי שיכנס
בו המפוח בדוחק. רבי יהודה אומר, שיעורו כדי לעשות פיספוס –
כן שעליו מושבים את הכור של הצורפים. המוציא סוכין, שיעורו
כדי ליתן על פי בור של צורפי וקב, שבמקום שאין פחמים,
מבעירים את האש בכור על ידי סוכין. המוציא סיד, שיעורו כדי
לכסוי את הקמנה שבעננות, על מנת להשיר שערה. רבי יהודה אומר,
שיעורו כדי לעשות בלבל – לסדוד את הקות כדי להשכיב את
השיער. רבי נחמיה אומר, שיעורו כדי לכסוי אונדפי.

גמרא

שנינו במשנה: המוציא חבל שיעורו כדי לעשות ידיה לאחוז בסל,
ואילו המוציא גמי שיעורו כדי לעשות מתלה לנפה וכברה,
ושיעור זה הוא פחות מהשיעור הראוי לעשות ידיה לסל. הגמרא
תבאר מדוע אין חייבים על הוצאת חבל בשיעור הראוי לעשות בו
מתלה. שואלת הגמרא: המוציא חבל נמי ליחייב – גם יתחייב
בשיעור מועט שיש בו כדי לעשות תלה לנפה ולכברה, שהרי ראוי
הוא לעשות ממנו מתלה. משיבה הגמרא: כיון דהיינו כמנא –
שהחבל, מתוך קשיותו, עושה חריצים בכלי, לא עבדי אינשי – אין
בני אדם עושים ממנו מתלה לנפה וכברה.
הגמרא מבארת את שיעור ההוצאה של דברים נוספים: תנו רבנן
בברייתא, המוציא הוצין – עלים של לולבי דקל, שיעורם כדי
לעשות אוזן – ידיה לסל כפיפה מצרית – סל העשוי מנצרים
הגדלים סביב הדקל. המוציא סב – כמין חוט הגדל ונכרך סביב
הדקל, אחרים אומרים, שיעורו כדי ליתן על פי משפך קטן לסנן בו
את היין. המוציא רבב – שומן או שמן, שיעורו כדי לסדוד תחת
אספגין קמנה – עוגה קטנה, וקמנה שיעורה של איספגין קטנה זו,
בסלע.
מקשה הגמרא: והתניא בברייתא אחרת, ששיעור האיספגין הוא
כפרוגרת. מתרצת הגמרא: אירי ואירי – זה וזה, דהיינו כסלע
וכפרוגרת, חד שיעורא הוא – הם אותו השיעור.
הגמרא מביאה את המשך הברייתא הראשונה: המוציא מוכין –
דבר רך, שיעורו כדי לעשות כדור קמנה. וקמנה שיעורו של הכדור,
כאנו.
שנינו במשנה: המוציא נייר, שיעורו כדי לכתוב עליו קשר מוכסין.
הגמרא מבארת מהו שיעור זה: תנא בברייתא, כפה הוא קשר
מוכסין, שתי אותיות (של קשר מוכסין).
הגמרא מקשה סתירה: ורמינהו – ואקשה סתירה ממה ששנינו,
המוציא נייר חלק – שלא נכתב בו מעולם, אם יש בו כדי לכתוב
עליו שתי אותיות, חייב, ואם לאו, פטור, ומשמע שהשיעור הוא
כדי כתיבת שתי אותיות שלנו, ולא כמו שמשמע בברייתא
הקודמת שהשיעור הוא כדי לכתוב שתי אותיות של מוכסים שהן
גדולות יותר.
מתרצת הגמרא: אמר רב ששט, מאי – מה כוונת הברייתא במה
שאמרה שהשיעור הוא כדי כתיבת שתי אותיות, שתי אותיות של
קשר מוכסין, שהם אותיות גדולות.
הגמרא מתרצת באופן נוסף: רבא אמר, כוונת הברייתא היא שיש

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ה אמירה לנכרי לעשות בשבת היא שבות 51 מדברי סופרים 52 אף על פי שאמר לו קדם השבת 53, אבל
- 2 כשאומרים לו או לישראל חברו בשבת שיעשה לו מלאכה למחר - אין בזה משום שבות, אלא שאסור
- 3 משום "ממצוא חפצך" 54, ואין הפרש בין אסור זה לאסור זה 55, אלא לענין צרכי מצוה, שאסור לעשות
- 4 מלאכה על ידי נכרי אפילו לצורך מצוה 56, אף על פי שאמר לו קדם השבת 57. והוא הדין לשאר כל

ביאורי הלכה

כהן לאיסור זה - בין איסור אמירה לנכרי משום שבות 55, לאיסור אמירה לנכרי משום "ממצוא חפצך". כו] קודם השבת - ואז אסור גם מטעם "ממצוא חפצך" 58.

ציונים והוספות

נכרי לצורך הסעודה, ובסי' שלא ס"ז לענין הכנת מכשירי מילה בשבת ע"י נכרי.

57) עד"ז לקמן סעיף כב: אסור לומר לנכרי אפילו מערב שבת שילך חוץ לתחום בשבת אחרי קרובי המת שיבואו להספידו.

58) בשיחת חג השבועות ה'תשכ"ד אות לה (תורת מנחם ח"מ ע' 96): יש להוכיח מדברי רבינו הזקן בשו"ע שגם קודם השבת יש איסור אמירה לנכרי משום "ממצוא חפצך" ודבר דבר - שהרי בהסימן שבו נתבאר פרטי הדינים ד"ממצוא חפצך ודבר דבר", כותב: "אמירה לנכרי... אע"פ שאמר לו קודם השבת", ובסי' שז ס"ו: "אסור לומר לנכרי אפילו מבעוד יום לעשותו בשבת כו", וי"ל ההסברה בזה, שאף שעיקר האיסור ד"ממצוא חפצך ודבר דבר" הוא כשהאמירה היא בשבת, הנה לאחר שנאסרה האמירה לנכרי בשבת, נאסרה גם לאחר שנאסרה האמירה לנכרי בשבת, כי "כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון", ע"כ.

ויש להוסיף ביאור בזה (בנוסף למבואר לעיל הערה נא שכל איסורי השבת נכללים תחת שם אחד וממילא יש להם גדר שווה גם אם טעמם שונה) על פי סברא המובאת בספר הק"ן ע' 94: נראה שענינו של "ממצוא חפצך" פירושו כל שהוא ממצא שיהיו חפציו מתקיימים בשבת ואפילו שזה יהי' רק על ידי גרמא דילי' בלבד, הרי הוא עובר בזה. וכיון שכך, כל-שכן בכהאי גוונא למאן דאמר דיש שליחות עכו"ם לחומרא ושלוחו כמותו, הרי פעולת השליח היא כפעולתו, ופשיטא שיש כאן דררא דהאי איסורא של "ממצוא חפצך" (וראה שם שהביא סיוע לזה מהערק"א בתשובותיו סימן שנט, שאם עושה קנין מערב שבת שיחול הקנין בשבת דדעתו לאסור, אף שאינו עושה בשבת שום מעשה של חלות הקנין, ונתבאר לעיל הערה לו).

וראה תורת מנחם שם שהטעם שבסימן רמ"ג לא הזכיר רבינו הזקן גם הטעם ד"ממצוא חפצך ודבר דבר", דכיון שעיקר האיסור ד"ממצוא חפצך ודבר דבר" הוא בשבת, לכן לא הביאו רבינו הזקן בסימן רמ"ג דקאי כש"אומר לו מקודם השבת", כי האיסור ד"ממצוא חפצך ודבר דבר" שמקודם השבת אינו עיקר האיסור. ועוד י"ל, שהאיסור משום "ממצוא חפצך ודבר דבר" שמקודם השבת אין בו חומרא דדברי קבלה (שהרי הפסוק קאי על הדיבור בשבת

51) בסי' רמג לא נזכר שהוא 'שבות' דהיינו איסור מיוחד בשבת, אלא מטעם שיש שליחות לנכרי לחומרא שהוא שווה בכל האיסורים, ובפשוטו (ראה ס' לאור ההלכה ע' רטו) איסור שבות באמירה לנכרי המבואר כאן הוא מטעם שיש שליחות לנכרי לחומרא והוא אחד עם המבואר בסי' רמג, ולכן אסור גם בערב שבת, אך יש שהבינו בשו"ע"ר שאמירה לנכרי שבות' הוא שם כללי לכל איסורי האמירה לנכרי בשבת (ראה קובץ הערות וביאורים גליון תתקיג שהכריח שכן הפשט בשו"ע"ר (ואיסור זה חל גם בערב שבת, דלא כ'בית מאיר' אה"ע ס"ה שכתב שבערב שבת ישנו רק איסור שליחות ולא משום שבות), וכן בשיחת חה"ש ה'תשכ"ד (הובאה להלן) משמע שהבין שבאיסור שבות זה נכללת גם אמירה האסורה משום "ממצוא חפצך", משא"כ כשאומר לו לעשות למחרת).

52) לכללות הענין ראה לעיל באריכות ס' רמג ס"א: אסור חכמים לומר לנכרי לעשות לנו מלאכה בשבת בין בחינם בין בשכר ואע"פ שאומר לו מקודם השבת שיעשה בשבת ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה עד לאחר השבת כדי שלא תהא שבת קלה בעיני העם ויבאו לעשות בעצמן, וראה לעיל הערה נא, ובסי' רמג שם (ובמבואר לסימן רמג) גדרי האיסור ופרטיו. ובסי' רסג קו"א סק"ח נתבאר החילוק שבין איסור האמירה לנכרי מטעם שליחות, או מטעם "ממצוא חפצך".

53) כדלעיל ס' רמג ס"א הובא לעיל, וראה לעיל הערה נא.

54) ראה קונטרס-אחרון ס' רסג ס"ק ח: דכיון דלעשות בשבת אסור א"כ כשאומר לו לעשות למחר הרי מתעסק בדבר האסור לו היום, דהיינו עשיית הנכרי בשבילו שהיא עצמה אסורה. וראה לקמן ס' שז ס"ז (לרמז לנכרי לעשות מלאכה לאחר השבת): לא נאסר אלא דיבור בלבד שנאמר ודבר דבר. ובסעיף יד (לגבי אמירה לפועל שרוצה לשכרו לאחר השבת): לא נאסר אלא דבור מפורש שנאמר ודבר דבר, דבור אסור הרהור דהיינו מה שמבין מתוך דבריו הרי זה מותר.

55) גדרו מבואר לעיל הערות נא-נב.

56) וראה לקמן סכ"ד לענין אמירה לנכרי עבור מצות ישוב ארץ-ישראל. ובסי' רעו ס"ח לגבי הדלקת נרות ע"י

- 1 דָּבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם שָׁבוֹת - לֹא הִתִּירוּ לְצַרֵּךְ מִצְוָה⁵⁹, אֲלֵא אִם בֵּן הוּא שָׁבוֹת דְּשָׁבוֹת, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר שָׁם⁶⁰.
 2 אָבֵל בְּשֶׁהִמְלֵאכָה נַעֲשִׂית בְּמוֹצָאי שַׁבָּת שֶׁהוּא זְמַן הֵתֵר אֲלֵא שְׁאוּמֵר לֹא בְּשַׁבָּת, וְאִין בְּאִמְרָה זוֹ אֲלֵא מְשׁוּם
 3 שְׁמִתְעַסֵּק בְּשַׁבָּת בְּדָבָר הָאֲסוּר הַיּוֹם⁶¹ עָסֵק זֶה - הִתִּירוּ לְצַרֵּךְ מִצְוָה. וְכֵן לְהַחֲשִׁיד עַל הַתְּחוּם, שְׁאִין אֲסוּרוֹ
 4 אֲלֵא מְשׁוּם שְׁמֻזְמִין אֶת עֲצָמוֹ בְּשַׁבָּת לְדָבָר הָאֲסוּר הַיּוֹם - הִזְמִנָה זוֹ הִתִּירוּ לְצַרֵּךְ מִצְוָה⁶², שְׁנֵאמַר⁶³
 5 "חֲפָצֶיךָ", חֲפָצֶיךָ - אֲסוּרִים, חֲפָצֵי שְׁמִים - מְתֵרִים כו':

הלכות שבת, חלק ב סימן שו, באיזה חפצים מותר לדבר בשבת סעיף ה

ביאורי הלכה

בין מותרים - לא התירו חפצי שמים אלא כשיש בזה כתיקונם ללא כל התעסקות בשבת - אין להתעסק בזה צורך למצוה, אבל אם אפשר לעשות את צרכי המצוה בשבת⁶⁴.

צינונים והוספות

- (דוקא), אלא הוא ככל האיסור שמדרבנן. ולכן לא הוצרך רבינו הזקן להביאו בסימן רמ"ג, כש"אומר לו מקודם השבת", כיון שמקודם השבת אין בו מעלה יתירה לגבי הטעמים שליחות ושלא תהא שבת קלה.
 (59) ראה גם לקמן סי"ב שהתעסקות בצרכי רבים דינה כהתעסקות בצרכי מצווה, ולא הותרה במקום שבות גמור.
 (60) סימן שכה סעיף ד (הובא לעיל הערה ג), וראה לקמן סי' שז סי"ב וש"נ: דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם ... צורך מצוה, אומר ישראל לנכרי לעלות באילן בראש השנה כדי להביא משם שופר לתקוע בו.
 (61) ראה לעיל סעיף א. ובסי' רסג קו"א שם: דהיינו עשיית הנכרי בשבילו שהיא עצמה אסורה.
 (62) כדלקמן סי'. אבל ראה לעיל סי' רמד סי"ב גבי קבלת מכס בשבת שאיסורו משום ממצוא חפצך, ולא התירו אלא מטעם שבות דשבות במקום מצוה.
 (63) ישעיה נח, יג: אם תָּשִׁיב מִשְׁבַּת רִגְלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קִדְשִׁי וְקִרְאָתָהּ לִשְׁבַת עֲנֵג לְקִדּוֹשׁ ה' מְכַבֵּד וְכַבֵּדְתָּ מַעֲשֵׂיו דְּרַכִּיךָ מִמִּצְוֹת חֲפָצֶיךָ וְדָבָר דָּבָר.
 (64) ולכך הובאה דוגמא מהתעסקות בצרכי המת, שלא יכלו להתעסק בזה קודם השבת, ורוצים להזדרז ככל האפשר.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ברכת המזון לפי לוח "רב יומי"

- אומרים לחתום ואין אומרים ספק ברכות להקל לפי שמן הסתם אין לשנותה מבשבת ויום טוב.
 ובראש השנה י"ל שהכל מודים שאין לשנותה משאר יום טוב שלא חלקו חכמים בברכה אחת לומר פעם כולה ופעם מקצתה שמטעם זה פותחת ברכת הקידוש בברוך אע"פ שהיא סמוכה לברכת היין לפי שלפעמים א"צ לברך על היין כגון שיושב בסעודה מבעוד יום לכך הצריכו לעולם לפתוח הקידוש בברכה שלא לחלק בברכה אחת אבל בראש חודש אינו מברך אותה ברכה שמברך בשבת ויום טוב שהרי פותח אשר נתן ראשי חדשים כו' משא"כ בראש השנה שפותח אשר נתן ימים טובים וכו' כבשאר יום טוב ושאר הנוסח אינו מעכב כלל כמו שנתבאר למעלה בסעיף [ח'] ואצ"ל בסעודה ג' או ד' של שבת ויום טוב שפותח באותו נוסח ממש שבסעודות ראשונות).
 ויש אומרים שחולה שאכל ביום הכיפורים אינו מזכיר כלל של יום כיפור בברכת המזון אפילו לכתחלה כמו שיתבאר בסי' תרי"ח ויש לחוש לדבריהם שלא לכנוס לספק ברכה לבטלה ולא יברך כלל ברכת אשר נתן כו' אם שכח לומר יעלה ויבא:
 ויש אומרים שבראש השנה ויום הכפורים חותם כמו בשבת ויום טוב בראש השנה אומר בא"י מקדש ישראל ויום הזכרון ולא מלך על כל הארץ ולא יאמר ודברך אמת וקיים לעד קודם החתימה כמו שאומר בהפטורה ובקידוש שהרי ברכה זו אינה חובה משום קדושת היום אלא במקום הזכרה בעלמא שביעלה ויבא וביום הכפורים אומר בא"י מקדש ישראל ויום הכפורים.
 (ואף על פי שאין ברכת המזון חובה להם אין זה מונע החתימה כמו שאינו מונע הפתיחה מטעם שנתבאר ולא מנעו החתימה בראש חודש אלא מפני שכיון שאין בו קדושה לאסור עשיית מלאכה וכן שאר מצות הנוהגות בכל מקרא קדש אינן נוהגות בו אלא קרבן מוסף בלבד יש לומר שאין לחתום בו מקדש ישראל וראשי חדשים אלא בתפלת מוסף בלבד אבל בברכת המזון די בהזכרתו לבד כמו בשאר תפלות משא"כ בראש השנה ויום הכיפורים שהם מקראי קדש ובכל התפלות חותמין בהן מקדש חותם גם כן בברכת המזון.
 ואצ"ל בסעודה ג' או ד' של שבת שחותם אף על פי שאין חובה לאכול פת כמו שיתבאר.
 ולענין הלכה אף על פי שספק ברכות להקל הסומך על סברא אחרונה וחותם לא הפסיד שאף בראש חודש יש

* * *

- יב בראש חודש וחולו של מועד אם לא נזכר עד שהתחיל

הקדש אינו מזכיר מעין המאורע אחר שיצא היום ואין
נוהגין כן.

ומכל מקום אם נמשכה סעודתו בערב שבת או בערב ראש
חודש תוך הלילה צריך להזכיר של שבת או של ראש חודש
אם אכל כזית משחשיכה אע"פ שבתחלת הסעודה היה
פטור מלהזכיר לפי שמכל מקום חל עליו חיוב ההזכרה
באכילת כזית שמשחשיכה וה"ה לחנוכה ופורים.

ויש אומרים שאפילו לא אכל כזית משחשיכה צריך להזכיר
כיון שבשעה שמברך כבר קידש היום של שבת או יום טוב
או ראש חודש חנוכה ופורים.

וכן אם נמשכה סעודתו בשבת או ראש חודש חנוכה ופורים
עד הלילה אע"פ שגמרה מבעוד יום אלא שמברך בלילה
אינו מזכיר מעין המאורע (של אותו היום) כיון שכבר פנה
היום ונוהגין כסברא הראשונה.

והוא שלא התפלל ערבית אע"פ שהציבור התפללו כבר אבל
אם התפלל ערבית אפילו מבעוד יום באמצע סעודתו שוב
אינו מזכיר מעין המאורע של אותו היום אפילו מברך ג"כ
מבעוד יום ואצ"ל מי שנמשכה סעודתו למוצאי שבת
והתפלל ערבית שאינו מזכיר עוד של שבת בברכת המזון.

* * *

ואע"פ שלסברא ראשונה שהכל הולך אחר התחלת סעודה
היה ראוי להזכיר גם אחר תפלת ערבית מכל מקום יהא
נראה שדבריו סותרים זה את זה שתחלה התפלל תפלת יום
שלאחריו ואח"כ מזכיר יום העבר.

(מכל מקום אם לא התפלל ערבית ומוצאי שבת הוא ראש
חודש מזכיר של שבת וגם של ראש חודש אם אכל כזית
משחשיכה ואין כאן סתירה כיון שמזכיר של שבת תחלה
ואח"כ של ראש חודש ואע"פ שאי אפשר לומר שמקבל
עליו ראש חודש עכשיו כשמזכירו אחר שהזכיר כבר שבת
שהרי מקובל ועומד היא מששקעה החמה וגם אם היה
מקבלו עכשיו לא חל עליו חיוב ההזכרה עכשיו אלא
כשאכל כבר קודם שהזכיר של שבת אין לחוש לכל זה שאף
שחל עליו ראש חודש כבר מזכיר הוא של שבת כמו
שמזכיר מעין המאורע בכל מוצאי שבת ומוצאי ראש חודש
אפילו כמה שעות בלילה שכבר חלף והלך לו יום שמזכיר
הואיל והתחלת הסעודה היתה בו ואע"פ שנראה לכל
העולם שהוא לילה אין זו סתירה כל שהוא לא עשה כבר
דבר הסותר לזה וה"ה במוצאי שבת לראש חודש כשמזכיר
של שבת לא עשה עדיין דבר הסותר לזה ואח"כ כשמזכיר
של ראש חודש האמת הוא שהוא מזכיר).

ויש אומרים שאעפ"כ זו סתירה היא ולכן מזכיר של ראש
חודש שהיא חובה לדברי הכל ולא של שבת שהיא מחלוקת
אבל במוצאי שבת של חנוכה ופורים מזכיר של שבת ולא
של חנוכה ופורים לפי שכל יום שאין בו קרבן מוסף אין
הזכרתו חובה בברכת המזון כמ"ש סי' תרפ"ב (עיי' לעיל
סי' [ד]) ותרצ"ה והעיקר כסברא הראשונה.

ואם משחשיכה לא אכל כזית פת לדברי הכל מזכיר שבת
לבד כל שלא התפלל ערבית.

ואם הבדיל על שולחנו דינו כהתפלל ערבית ושוב אינו

ברכת הטוב והמטיב שאינו חוזר אין נוהגין לומר יעלה ויבא
בתוך הרחמן כמו שנוהגין בעל הנסים לפי שביעלה ויבא
יש בו הזכרות שמות ולא רצו לאמרם שלא לצורך אע"פ
שאין איסור בדבר שהרי אומרים כל היום תחינות ובקשות
שיש בהן הזכרות שמות ולא אסרו אלא להזכיר השם
לבטלה או בברכה שאינה צריכה:

יג ראש חודש שחל בשבת ולא הזכיר לא של שבת ולא של
ראש חודש ונזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב
כולל ראש חודש עם שבת ואומר שנתן שבתות למנוחה
וראשי חדשים לזכרון וחותם בא"י מקדש השבת וישראל
וראשי חדשים שהרי אף בראש חודש לבד ספק אם חותם
אלא שספק ברכה להקל אבל כאן שמברך בשביל השבת
כולל עמו גם ראש חודש אבל אם לא שכח אלא של שבת לבד
אומר ברוך שנתן שבתות כו' ואינו כולל של ראש חודש:

יד אם הזכיר של שבת ולא הזכיר של ראש חודש ולא
נזכר עד אחר שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אינו חוזר
לראש שאף שחייב לאכול פת אין חיוב זה אלא משום שבת
אבל בראש חודש אין חיוב הזכרה לעולם שיתחייב לברך
ברכת המזון ולהזכיר והרי זה דומה למפטיר בנביא בראש
חודש שחל להיות בשבת שאין מזכיר של ראש חודש
הואיל ואין הפטורה בראש חודש לעולם.

ואם הזכיר של ראש חודש ולא של שבת כשהוזכר לראש
ברכת המזון צריך להזכיר גם של ראש חודש לכתחלה
שבכל ברכת המזון צריך להזכיר של ראש חודש אף שאינו
מברך בשביל ראש חודש.

אבל בשבת חנוכה אם הזכיר של חנוכה ולא הזכיר של
שבת וחוזר לראש א"צ להזכיר של חנוכה מפני שהזכרת
חנוכה אינה חובה כלל בברכת המזון כמו שיתבאר בסי'
תרפ"ב:

טו סעודה שלישית בשבת דינה כראש חודש שאינו חוזר
אם התחיל ברכת הטוב והמטיב לפי שיש אומרים
שסעודה ג' א"צ פת ואף שאין דבריהם עיקר מכל מקום יש
לחוש לדבריהם שלא לזנוק לספק ברכה לבטלה ובסעודה
ג' ביום טוב לדברי הכל אינו חוזר שהרי אינה אלא רשות
ומכל מקום אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב
אפילו בסעודה רביעית בשבת ויום טוב אומר ברוך שנתן
שבתות כו' או שנתן ימים טובים כו' כמו שאומר בראש
חודש אע"פ שא"צ פת כלל באותו יום וכל סעודותיו אפילו
הראשונה אין לה עליו יותר מסעודה הרביעית של שבת:

* * *

טז שלשה שאכלו בשבתות ויו"ט וזימנו ושכחו להזכיר
מעין המאורע והם צריכים לחזור לראש ברכת המזון
יברכו כל אחד לעצמו כי מידי זימון כבר יצאו:

יז היה אוכל בשבת ונמשכה סעודתו עד שחשיכה אפילו
כמה שעות בלילה מזכיר של שבת בברכת המזון לפי
שהכל הולך אחר התחלת הסעודה שאז חל עליו חיוב
הזכרה מעין המאורע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום.

וה"ה לראש חודש חנוכה ופורים ויש אומרים שבראש
חודש חנוכה ופורים הואיל ואין בהם תוספת מחול על

ה בברכת (המזון) בעל הבית מסיים ונאמר אמן שאין יכול
לגזור אומר ואמרו אמן משא"כ בברכת עושה שלום
במרומי שהוא שבח של הקב"ה וכל ישראל מצווין אומר
ואמרו אמן (ואף אם מברך לעצמו אומר כן להמלאכים
השומרים אותו):

ך כל המברך את ישראל מצוה לענות אחריו אמן ולכן יש
לענות אמן אחר הרחמן.

ויאמר מאת ה' כלשון הפסוק ישא ברכה מאת ה' וגו':

ז נוהגים לומר בשבת ויום טוב וראש חודש מגדול כמו
שכתוב בשמואל ובחול מגדיל כמו שכתוב בתהלים
וסימן חדש ושבת קרא מקרא ר"ל כמ"ש בנביאים.

יש מפקפקים במה שאומרים הרחמן בכמה גוונים שהוא
הפסק בין ברכת המזון לשתיית הכוס ויש מיישבין שכיון
שנהגו בהם נעשו כאלו הם מטופס הברכה ואינם חשובים
הפסק:

ח בבית האבל מוסיפים בברכה רביעית מעין המאורע כל
שבעה כמ"ש ב"ד ס' שע"ט בין האבל עצמו שמברך
בין אחרים שאוכלים עמו ומברכים בזימון ואין חוששין
בבית האבל לומר ג' הטבות וג' גמולות שאינן נזכרים
בתלמוד אלא כשמגיע להמלך הטוב אומרים החי הטוב
והמטיב אל אמת דין אמת שופט בצדק לוקח נפשות
במשפט שליט בעולמו לעשות בו כרצונו כי כל דרכיו
משפט ואנחנו עמו ועבדיו ובכל אנו חייבים להודות לו
ולברכו גודל פרצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת
מעלינו ומעל אבל זה לחיים ולשלום הרחמן וכו':

חלק א' סימן קפט נוסח ברכה רביעית ודיניה:

* * *

א אחר שסיים ברכת המזון צריך לברך בורא פרי הגפן על
הכוס של ברכת המזון אפילו אם כבר בירך על היין
שבתוך הסעודה שכל מה שאוכל ושותה אחר ברכת המזון
סעודה אחרת היא לפי שברכת המזון היא סילוק והיסח
הדעת למה שלפניה וגם אי אפשר לשתות ולאכול בעודו
מברך.

ומפני זה נשתנה ברכת המזון מכל דברים הטעונים כוס כגון
קידוש והבדלה ברכת חתנים ומילה שבכולם ברכת היין
קודמת וכאן מברך בורא פרי הגפן אחר ברכת המזון ולא
לפניה אפילו אם לא בירך על היין בתוך הסעודה ואפילו
בירך הרי כשנטל הכוס בידו לברך ברכת המזון הסיח דעתו
מלשתות קודם ברכת המזון ואם היה נמלך לשתות היה
צריך לחזור ולברך וכיון שכן למה אינו מברך בורא פרי
הגפן קודם ברכת המזון אלא לפי שבברכת המזון הוא מודה
ומשבח לבוראו על מה שאכל ושתה הוא סילוק והיסח
הדעת על מה שעשה ואפילו על ברכת המזון שמברך והכוס
בידו לכך צריך לברך תיכף לשתייתו:

ב כל דבר הטעון כוס לא די באחיות הכוס לבדה בשעת
אמירת אותו דבר שזה אינו מעכב כלל בדיעבד אלא
עיקר מה שהטעינו כוס הוא לשתות ממנו אחר אמירת אותו
דבר שתהא אותה אמירה כעין שירה הנאמרת על היין

מזכיר של שבת בברכת המזון ואם אמר המבדיל בין קודש
לחול בלבד בלא כוס כמ"ש בס' רצ"ט יש להסתפק (ולפי
מ"ש כאן אין כאן ספק דלא גרע מהזכרת ראש חודש) אם
דינו כהתפלל ערבית ולפיכך שב ואל תעשה עדיף שהרי יש
אומרים שלעולם אינו מזכיר של שבת אחר שיצא היום:

חלק א' סימן קפח נוסח ברכה ג' ודיני ברכת המזון בשבת והטועה
בברכת המזון:

* * *

א ברכה רביעית פותחת בברוך שאינה כסמוכה לחברתה
לפי שאינה מכלל ברכת המזון אלא אח"כ ניתוספה
כשנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ברכת הטוב והמטיב
הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה וקבעוה בברכת
המזון שכולה הודאה וסמכוה אצל בונה ירושלים לפי
שכשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד
שיבא בן דוד.

וצריך לומר בה ג' מלכיות אחת שלה ושתים בשביל ברכת
הארץ ובונה ירושלים שלא הזכיר בהן מלכות ואע"פ שהן
סמוכות לברכת הון שיש בה מלכות מכל מקום כיון שהזכיר
מלכות בית דוד בבונה ירושלים אין דרך ארץ שלא יזכיר
ג"כ מלכות שמים בה אלא שלא רצו להזכיר מלכות שמים
אצל מלכות בית דוד לכך תקנו להזכיר כנגדה מלכות
בהטוב והמטיב ואגב שתיקנו מלכות כנגד בונה ירושלים
תיקנו גם כן כנגד ברכת הארץ ואלו הן ג' מלכות מלך
העולם אבינו מלכנו המלך הטוב.

ובמדרש אמרו שצריך לומר בה ג' הטבות וג' גמולות ואלו
הן ג' הטבות הטוב א' והמטיב ב' הוא הטיב מטיב יטיב
לנו ג' שהן נחשבין כאחת זה מנהג העולם ויש שהיו נוהגים
לומר הוא הטיב לנו הוא מטיב לנו הוא יטיב לנו כדרך
שאומרים השלש גמולות שהן הוא גמלנו הוא גומלנו הוא
יגמלנו:

ב אע"פ שהיא ברכה ארוכה אינה חותמת בברוך מפני
שמתחלה תיקונו במטבע קצר בא"י אמ"ה הטוב
והמטיב בלבד ואח"כ הוסיפו בה כל הדברים הללו:

ג אין לומר אל שבכל יום ויום אלא אל בכל יום ויותר
נכון שלא לומר כלל מלת אל שהרי כבר אמר האל אבינו
ועוד שאם בא ליחס הטבה לשם אל היה לו לומר המלך
האל הטוב והמטיב:

* * *

ד כשיש נכרי בבית נוהגים לומר כולנו בני ברית
להוציא הנכרי מכלל הברכה שאסור לברך הנכרים
שנאמר ולא תחנם ויותר נכון לומר בני ברית כולנו יחד
שלא יהיה בכלל הברכה אפילו רגע כשאומר כולנו יחד
קודם שמסיים בני ברית.

ונושים ועבדים בני ברית הם כמ"ש טפכם נשיכם וגו' לעברך
בברית וגו'.

(וכן המומר בכלל בני ברית הוא שאע"פ שחטא ישראל הוא
ולכן כשמומר בבית אין לומר כולנו יחד בני ברית כדי
להוציאו מכלל הברכה):

10 ולקדש כמ"ש בסי' רע"א וכן בברכת המזון לא קיים מצות
11 הכוס כלל:
12 ג. וצריך ג"כ שיהיה היין בשעת האמירה אצלו על השלחן
13 או על גבי דבר אחר באותו חדר מוכן לשתייה וזהו ג"כ
14 מעכב אפילו בדיעבד שאם אין היין לפניו בשעת האמירה
15 ג"כ אינו נקרא אומר שירה על היין משא"כ אחיזת הכוס
16 בידו אינו אלא מי' דברים שנאמרו בכוס למצוה ולא לעכב
17 כמו שנתבאר בסי' קפ"ג:
חלק א' סימן קצ שתיית היין אחר הברכה ודיניו:

1 שמנסכין על גבי המזבח שהיא שתיית המזבח אף כאן תהא
2 נאמרת שירה על שתיית היין ואין שתייה חשובה לומר
3 שירה אלא אם כן שותה שיעור הראוי ליישב דעתו של אדם
4 שהוא כמלא לוגמיו שהיא שתייה של הנאה ובפחות משיעור
5 זה לא קיים מצות הכוס כלל.
6 וכל דבר שהכוס מעכב בו אפילו בדיעבד שאם אמר בלא
7 כוס צריך לחזור ולומר על הכוס כגון קידוש והבדלה ה"ה
8 אם אמר על הכוס ולא שתה ממנו כמלא לוגמיו מיד קודם
9 שעקר ממקומו ובלא היסח הדעת בינתיים צריך לחזור

'לקוטי תורה' פרשת במדבר – הפרשה החסידית

ביאור

23 אָבֶל "אֵית רִצּוֹן לְעִילָא" – בְּשֶׁרֶשׁ הַנֶּשְׁמָה בְּמִקּוֹר
24 חוֹצְבָהּ, בְּכָל הָעוֹלָמוֹת אֲבִי"ע. וּבְהֶאֱרָתָהּ לְמִטָּה בְּבַחֲנִית
25 יְחִידָה שְׁבִנְפֶּשׁ הַפְּרָטִי, בְּבִטּוֹל מַעֲרָךְ הַשְּׁגָתוֹ וְהַשְׁכָּלָתוֹ
26 מִפְּנֵי עוֹצֵם רוֹמְמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, דִּ"לִּית מַחְשְׁבָה תְּפִיסָא
27 בִּיהַ, וּבִטּוֹל כָּל הַנִּבְרָאִים לְגַבִּי עֲצֻמוֹתָיו וּמְהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,
28 דִּ"כּוֹלָא קָמִיה בְּלָא – מִמֶּשׁ – חֲשִׁיבִי⁷.
29 (הגם דלית מַחְשְׁבָה תְּפִיסָא בְּמְהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, מְכַל מְקוֹם,
30 הֵיִינוּ בְּמַהוּת עֲצֻמוֹ, אָבֶל בְּגִדּוֹלָת מְהוּתוֹ לְגַבִּי נִבְרָאִים שְׁאִין
31 עֲרוּךְ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ – "כָּל הַנֶּשְׁמָה תִּהְלַל" (תהלים קג, ו), "וְלִגְדָּלָתוֹ
32 אֵין חֶקֶר" (תהלים קמז, ג)
33 וְעַל יְדֵי זֶה תִּתְעוֹרֵר הַנֶּפֶשׁ לְצֵאת מִנִּרְתִּיקָה – זֶה
34 הַגּוֹף.
35 וְהִנֵּה, לִזְה אֵין חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב כְּלִי לַהֲיוֹת הָאֵהָבָה
36 וְיִרְאֶה מוֹרָגֶשֶׁת בּוֹ, כִּי גִבְהוּ מִמֶּנּוּ, אֵלָא תִּתְבַּטֵּל הַנֶּפֶשׁ
37 מִכּוֹחוֹתֶיהָ, וְהִיא כְּלֵא הִיא⁸. וְהוּא "וּבְכָל מֵאֲדָרָךְ" (אֶתְחַנֵּן ו,
38 ה).
39 וְהוּא מֵאִיר בְּהַשְׁוּאָה גְּמוּרָה לְכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל,
40 אֵלָא שְׁהֻמוֹנֶע הוּא, שְׁאִין הַתְּלַבְּשׁוּתָהּ בְּגוֹף אֵלָא עוֹמֶדֶת
41 בְּבַחֲנִית מְקִיף.
42 וְהוּא "שְׂאוּ אֵת רֹאשׁ" (פְּרָשָׁתוֹ א, ב), שְׁהוּא הַרְצוֹן
43 הַתְּחַתּוֹן הַנּוֹלֵד מִהַתְּפַשְׁטוֹת הַחַיּוֹת בְּנִבְרָאִים לְגַבִּי רִצּוֹן
44 הָעֲלִיּוֹן, שְׁהוּא "לִגְלוּלָתָהּ", בַּחֲנִית "שֶׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ" וּבַחֲנִית

1 **ביאור הדברים:**
2 הִנֵּה "אֵית רִצּוֹן וְאֵית רִצּוֹן" כו"¹:
3 רִצּוֹן הַנּוֹלֵד מִן הַדַּעַת וְהַשְׁכָּלָה לְפִי הָעֲמָקָת שְׁכָלוֹ,
4 שְׁתּוּפָס וּמִשְׁיג, עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל, אֵיכוֹת הַהֶטְכָּה שִׁיחִיָּה לוֹ
5 מִן הַדֶּבֶר – כְּכָה תִתְגַּדֵּל הַתְּשׁוּקָה כו".
6 וְהִנֵּה, "לִית מַחְשְׁבָה תְּפִיסָא בִּיהַ"², אֵלָא בְּהַתְּפַשְׁטוֹת
7 גְּדוּלָתוֹ מְהוּת מֵאִין לִישׁ וּמַחֲיָה עֲלִיוֹנִים כו". וְדִבֵּר זֶה
8 בְּאֶשֶׁר נִתְּפַס בְּשְׁכָלוֹ, וּבְהָעֲמָקָת הַדֶּבֶר – נּוֹלֵד מְזָה
9 הַתְּשׁוּקָה בְּלֵב בְּחִיצוֹנִיּוֹתוֹ. כִּי הַלֵּב יוֹכֵל לַהֲיוֹת כְּלִי
10 לְקַבֵּל אֹר זֶה הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּשְׁכָלוֹ, כִּי "הַמוֹחַ שְׁלִיט עַל
11 הַלֵּב"³.
12 (וְהוּא "נוֹדַע בְּשַׁעֲרִים בְּעֵלָה" (מִשְׁלִי לֹא, בג) – שְׁבַעֲעֵלָה
13 דְּמִטְרוֹנִיתָא – הוּ"ה – "נוֹדַע בְּשַׁעֲרִים" כו").
14 וְאֵהָבָה זֶה בֹּא מִלְּמַעְלָה בְּבַחֲנִית הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת רַבּוֹת
15 בְּהַתְּפַשְׁטוֹת "גְּדוּלָתוֹ", וְ"שֵׁם אֲתָה מוֹצֵא עֲנוּתְנָתוֹ" כו"⁵.
16 וְהוּא "נוֹדַע בְּשַׁעֲרִים בְּעֵלָה", לְכָל חֵד וְחֵד לְפִיּוֹם מַה
17 דְּמִשְׁעֵר בְּלָבָא, וְשִׁבְחָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא – אִיהוּ
18 בְּעֵלָה דְּמִטְרוֹנִיתָא, שְׁהוּא "נוֹדַע" כו"³³.
19 וְהִנֵּה, בְּתַשׁוּקָת אֵהָבָה זֶה, יֵשׁ בָּהּ בַּחֲנִית קִטְנוֹת
20 וְגִדּוּלוֹת, לְפִי גִדּוּלוֹת וְקִטְנוֹת הַשְּׁכָל. כִּי הַקִּטְן אֹהֵב כו"⁶.
21 וְלִכֵּן נִקְרָא 'רִצּוֹן תְּחַתּוֹן' – שְׁהוּא הַמִּתְפַּשֵּׁט מִכּוֹחוֹת
22 הַנֶּפֶשׁ שְׁכָל וּמַדּוֹת.

הַקְּהוֹת וְהַקְּהוֹת" לַתְּנַיָּא פֶּרֶק ד).

6. "כִּי הַקִּטְן חוֹשֵׁק וְאוֹהֵב דְּבָרִים קִטְנִים פְּחוּתֵי הַעֲרָךְ, לְפִי שְׁשִׁכְלוֹ קִטְן וְקִצֵּר
לְהַשִּׁיג דְּבָרִים יְקָרִים יוֹתֵר מֵהֶם". תְּנַיָּא פֶּרֶק ו).

7. (עַל פִּי דְנִיָּאל ד, לג, זֶה חֶלֶק אַ בְּהַקְדָּמָה יֵא, ב).

8. (עַל פִּי עוֹבְדִיָּה א, טז: "וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ").

1. (רִאֵה זֶה חֶלֶק ג נֶשֶׁא קֶבֶט, א בְּאֲדָרָא רַבָּה. וְרִאֵה הַנֶּסֶקֶן לְעִיל א, א).

2. (עַל פִּי תְקוּנָה זֶה בְּהַקְדָּמָה, "פֶּתַח אֱלִיהוֹ" זו, יא).

3. (זֶה חֶלֶק ג פִּנְחָס רַבֵּד, א בְּרַעְיָא מִהִמְמָנָא. תְּנַיָּא פֶּרֶק יב זו, א).

4. (רִאֵה לְעִיל א, א).

5. (רִאֵה מְגִלָּה לֹא, א. סֵפֶר הַמֵּאֲמָרִים הַשִּׁית עֲמוּד 40 בְּהַעֲרָה. "מִרְיָא מְקוֹמוֹת

20 "סופת דוד הנופלת כו" (עמוס ט, יא), "רגליה יורדת כו"
21 (משלי ה, ה) – "יקימו אותו הלוים" (פרשתנו שם) – ג' בחינות:
22 "גרשון, קהת ומררי" (ויגש מו, יא);
23 בחינת גרשון – לאכפייא לסטרא אחרא ולבער הרע
24 כו, "ותשליך במצולות ים כו" (מכילת ז, יט).
25 מררי – להתמרמר על ירידה זו, ועל ידי כן –
26 "אתהפכא חשוכא לנהורא".
27 בחינת קהת – "ולו יקהת עמים" (ויחי מט, ט); "ולילה
28 פיום יאיר, כחשכה כאורה" (תהלים קלט, יב); "זדונות נעשה
29 בזכות"¹⁸.
30 וזהו "עבודת הלוים" (פקודי לח, כא) – להקימה
31 מנפילתה.
32 ועבודת הכהנים – "ובא אהרן ובניו כו" (במדבר ד, ה) –
33 כי "האומר אין לי אלא תורה כו"¹⁹. אלא כמו שכתוב
34 (שיר השירים ג, ד): "אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו כו" –
35 "אחזתיו" דייקא, אלא "דלית מחשבה תפיסא ביה", ואי
36 אפשר להתגלות ולהתפשט בכחות הנפש – "עד
37 שהבאתיו כו"²⁰. ודי למבין:

1 "יחידה", הנולד מהתבוננות ביטול ערך הנבדלים לגבי
2 עצמותו ומדותו.
3 לכן מה שכתוב בענין בריתות כו⁹. כי "הרשעים
4 מלאים חרטות"¹⁰ – מבחינת יחידה¹¹.
5 והמחבר בחינת מקיף הזה להתפשט בכחות הנפש
6 המתלבשים בגוף – הוא מתן תורה בשבועות, ש"על כל
7 דבור פרחה נשמתו"¹², ש"הדיבור" המשיך מעצמותו
8 יתברך "אנכי – מי שאנכי"¹³.
9 וכן כלל התורה, "הוא וחכמתו אחד", וטעמי תורה
10 לא נתגלו, ד"אנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא כו"¹⁴.
11 ומכל מקום, שכל אדם תפיסא בה בחיצוניותו, כי
12 נתלבשה בדברים גשמיים – "ורעים", "מועד" כו, וכאשר
13 האדם מדבק בה שכלו ומחשבתו, הרי "המאור שבה"¹⁵
14 – שהוא הוא עצמותו ומדותו יתברך המלוכש בה –
15 "מחזירו למוטב".
16 פירושו: "כי טוב" (בראשית א, ד) – הוא זיו ואור הגנוז
17 לצדיקים¹⁶, שנהנין כו¹⁷, ו"מוטב" – הוא מקור הטוב,
18 הגבה למעלה בשרשו.
19 אך הנה, "ובחינות המשכן כו" (פרשתנו א, נא), שהוא

מבין עשרים²¹

43 שיש בנקודת הלב, שלמעלה מהבינה והדעת, ב'
44 בחינות: הא', הארת נקודת הלב. הב', עצמיית נקודת
45 הלב.
46 ויש לומר – על דרך מה שכתוב בדבור המתחיל
47 "תקעו בחדש" (לקמן ראש השנה נד, א), שהרצון עליון

38 "מבין עשרים"²².
39 ב"עץ חיים" שער כ"ד, פירש מאמר רז"ל פרק ט' דבבא
40 בתרא וקט, ב: "ולמפר בנכסי אביו – עד שיהיה בן עשרים
41 שנה", כי אזי נכנסים בו "מקיפי אבא"²³.
42 ועיין דבור המתחיל "כי תצא" (לקמן תצא לה, ג ואילך),

17. (ברכות יז, א: העולם הבא... צדיקים יושבין ועטוריהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה).
18. (יומא פו, ב).
19. ("אפילו תורה אין לו". יבמות קט, ב).
20. (ראה לעיל א, סוף עמוד ד. לקמן פרשת ראה לב, ד).
21. ("כבוד קדושת אדמו"ר הצמח צדק סיפר: ביום שני ערב ראש חודש סיון – שנת תקס"ט – קרא אותי כבוד קדושת אדוני אבי זקני מורי ורבי ורבני ורננו ונקונו ויברכני כרגיל בכל שנה, ויאמר לפני ביחודות את המאמר "מבין עשרים" – שנדפס אחר כך ב"לקוטי תורה" – וכפל את ברכתו הקדושה שאצליח בכתיבת חדושי תורה בנגלה ובנסתר" – ספר המאמרים קונטרסים תו, ב).
22. (במדבר א, ג: "מבין עשרים שנה ומעלה, כל יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם, אתה ואהרן").
23. (עיין מענין "מקיפי אבא" – סוף דבור המתחיל "ושאבתם מים" ב"סידור ועם דא"ח").

9. (בלקוטי שיחות חלק לט עמוד 207: "פנארה חסר". עיין שם).
10. (ראשית חכמה שער היראה פרק ג בשם ספר חסידים. ושם: "מלאים חרטות"). שבת מוסר פרק כה בשם מאמר רז"ל ושם: "כל ימיהם מלאים חרטות". תניא פרק יא.
11. (ראה "מראי מקומות הנחות והערות קצרות" לתניא שם. וראה לקמן פרשת ראה יז, א).
12. (שבת פח, ב. ושם: "יצאה נשמתו". וראה שמות רבה פרשה כט, ד. שיר השירים רבה פרשה ו טז ג). מדרש לקח טוב יתרו כ, ב. הובא בתניא חלק א פרקים לד, לו.
13. (על פי זהר חלק א וישלח קסו, ב: "אנכי מאן דאנא". וראה הנסמן לעיל א, ב).
14. (תקוני זהר בהקדמה יז, ב).
15. (ראה ירושלמי תניגה פרק א הלכה ז. פתיחתא דאיכ"ר ב. הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר חזקן פרק ד הלכה ג).
16. (תניגה יב, א. בראשית רבה פרשה יב, ו. זהר חלק א בראשית מה, ב).

18 ולכן "בן עשרים" מאיר בו יו"ד עם המלוי – מוחין
19 דאבא, שלמעלה מבחינת ה"א, נ' שערי בינה²⁹, שהם
20 שערים הנמשכים מהבינה, שכל המושג למדות, איז
21 ההעלאה "לגלגלתם" – רצון העליון – מה שאינו מושג
22 כלל בחכמה. על דרך "ומשה נגש אל הערפל" (יתרו כ, יז).
23 כי ב' מקיפים – חיה, יחידה: חיה – מוחין דאבא,
24 "החכמה תחיה" (קהלת ז, יב) אחר כך יחידה –
25 "לגלגלתם"³⁰.
26 ובענין "פתחי לי" (שיר השירים ה, ב) – ואיז "אפתח כפתחו
27 של אולם"³¹ – שהוא למעלה³² מבחינת עשרים כו³³.
28 ועל כן "מבן עשרים שנה ומעלה" דוקא יכולים
29 לישא בחינת מוחין שלו לבחינת הכתר, כי אור החכמה
30 קרוב יותר לכתר, ועולה ראשונה. וגם עמו עולה כל
31 המסתעפים ממנו כו. וכמו שכתוב (איוב כח, יב): "והחכמה
32 מאין תמצא כו". מה שאין כן פחות "מבן עשרים", שאין
33 לו מבחינת מוחין דאבא עדיין, רק בחינת מוחין דאימא
34 עדיין, רחוק הוא מבחינת אור הכתר ולא יכלו להעלותו
35 "לגלגלתם כו". :

1 שלמעלה מהשכל יש בו שני בחינות: הא', המלובש
2 בחכמה. והב', "לגלגלתא דחפיתא על מוחא". וזה גם כן
3 בענין "מצות וחוקים"²⁴.
4 וזהו ג' המדרגות:
5 הא': "עשה"²⁵ רצונו כרצונך – מבינה נעשה כתר
6 לו"א, והוא הרצון שלמטה מהשכל.
7 הב': "פדי שיעשה רצונך פרצונו" – רצון העליון
8 המלובש בחכמה, שבהשכל יש מלמעלה מהשכל. וזהו
9 "נשמת כתר דו"א – מתפארת דאבא". וב' בחינות אלו
10 זהו "בכל לבבך ובכל נפשך" (ואתחנן ו, ה).
11 הג': "בטל רצונך" – לגלגלתא, "בכל מאדך" (ואתחנן שם).
12 והנה, יו"ד במילואו – עשרים.
13 וענין ו"ד, שהם מילוי היו"ד, היינו: המדות – ששרשן
14 מ"אבא שייסד ברתא"²⁶, והדבור – ששרשו מ"אבא יסד
15 ברתא"²⁷.
16 אי נמי, ו"ד – קול ודבור²⁸.
17 וגם יש לומר: תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

עמוד א'ח ואילך.

בדבור המתחיל "באתי לגני" תשל" (ספר המאמרים מלוקט חלק ד עמוד קלט):
דלגלגלתא הוא כתר (גלגלתא). ועל ידי שנמשכים המקיפים דאבא אפשר להיות
ההעלאה לגלגלתא. כתר. והיינו שלאחרי עשרים שנה יכולים לקבל נוסף על
בחינת חיה של נשמת הצדיק גם מבחינת יחידה שלו, כמבואר בלקוטי תורה
שם וכאן שמשקפים דאבא וגלגלתא הם חיה יחידה.

31. (בשיר השירים רבה: "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, פתחו לי פתח
אחד של תשובה בחדר של מחס, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות
בנקסות בו". וראה לקוטי שיחות חלק א עמוד 191 הערה 17 ושם נסמן).

32. (ראה לקמן שיר השירים לה, ג).

33. וענין בענין "חיי שרה" [. .] עשרים שנה" (חיי שרה כג, א),
"עשרים שנה" – אבא ואימא: כתר – מאה כו. (ראה באורי הוהר
לאדמור האמצעי יב, ג ואילך. ובכמה מקומות).

24. – בדבור המתחיל "אם בִּחְקוֹתַי" (לעיל בחקוטי מה, א ואילך).

25. (אבות ד, א: "עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל רצונך
מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך").

26. (זהר חלק ג פקסס רמח, א, רנו, ב, ועוד).

27. וענין מה שנתבאר על פסוק "כי מראש צרים אֶרְאֶנּוּ" (באורי הוהר
לאדמור האמצעי קג, א ואילך. להצמח צדק כרך ב עמוד תתקצג ואילך. אור
התורה בלק עמוד תתקד).

28. וענין מכל זה – בענין מן ציית השקל (באורי הוהר לאדמור האמצעי
נב, ד ואילך. שהוא"ו הוא קול אל המדות. באורי הוהר להצמח צדק עמוד רפד.
וראה דבור המתחיל "פקודא ליתן מחצית השקל" תשכ"ג ספר המאמרים
תשכ"ג עמוד קיא ואילך).

29. (נ' שערי בינה: ראה ראש השנה כא, ב).

30. וענין מה שנתבאר על פסוק "ומשה נגש כו" (ראה מאמרי אדמור
הזקן על התורה חלק א עמוד שלו ואילך. ושם עמוד שמב. אור התורה יתרו

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

6 ביו"ד דח"ע שלמעלה מבחי' מ"ע דבינה עלאה דכמו
7 שלמטה הרי בחי' חו"ב ביה"י יו"ד צמצום כנקודה ו"ה
8 בהתפשטו' והוא מעיין ונהר כי החכמה בבחי' מעיין
9 ובינה בבחי' נהר כידוע בענין המקוה דאך מעיין ובור
10 כו' שהן ד' יודי"ן דמ' סאה כו'. וכך הוא למעלה מעלה

1 (כד) והנה מ"ש שהנשמות של הצדיקים שטין ע"פ
2 המים מזה יובן דלעתיד יהיה עוד מדריגה
3 שלמעלי' מן עוה"ב וכמ"ש ביום השלישי יקימנו ונחי'
4 לפניו ממש. דהנה העוה"ב נק' עדן אשר עין לא ראתה
5 יעשה למחכה לו כו' והוא בחי' העדן עילאה שנברא

19 להיות הברורים שברוח אלקים דוקא. אבל מ"ש שהן
20 שטין ע"פ המים למעל' גם מבחי' רוח אלקים
21 שמרחפת ע"פ המים הוא בבחי' מדריגה שלמעל' גם
22 ממקור הברורי' שבח"ע כנ"ל. וע"כ ממילא מובן
23 שהוא למעלה מבחי' חיי העוה"ב שנברא ביו"ד דח"ע
24 שנק' מ"ע כו' שהרי העוה"ב הוא רק קבלת שכר על
25 המצות בפו"מ בסו"מ כו' כל וא"ו אלפי שנים. שזהו
26 בחי' הברורים דרפ"ח כו' שבח"ע אתברירו ע"י ירידה
27 דח"ע בח"ת כמ"ש חכמות בחוץ כנ"ל. אך עליה
28 דנשמות אלה יהיה אחר קבלת שכר שלהם ע"י
29 הברורי' דרפ"ח כו' שהיו בוי"ו אלפי שנים שאז הוא
30 למעל' מבחי' הברורי' לגמרי וע"כ אין התורה נק'
31 בשם המים כלל כנ"ל. וזהו ונחי' לפניו ממש אחר
32 שיחינו מיומים בקיבול שכר דעוה"ב ע"י הברורים
33 דמצות שהי' בכל זמן דו' אלפי שנים. וז"ש שהן שטין
34 ע"פ המים בבחי' מקיף הגבה למעל' מהיות גם מקור
35 לברורים דח"ע שנק' מ"ע ומ"ת כו' שהן רק שטין
36 בשיטה א' מלמעלה על מ"ע שנתעלו אז וד"ל:

בראשית ברא כו'. ירה רקיע בתוך המים

1 בבחי' העצמות ממש דעוה"ב נברא ביו"ד דחכמה
2 שבעצמות ע"כ א' בעוה"ב להנחיל אוהבי יש שהוא
3 בחי' בינה שנק' נהר בהתפשטו' השגה לאורך ורוחב
4 כו' ולמעלה מעל' היינו בחי' בינה שבמל' דא"ס שזהו
5 כמו נהנין מזיו השכינה למטה בג"ע העליון דבריאה
6 כך נהנין נשמות העליוני' שבעצמות מבחי' זיו
7 השכינה העליונה שהיא בחי' מל' דא"ס כו'. אך
8 למעלה מחיי העוה"ב הוא למעלה גם מיו"ד דחכ'
9 שבעצמו' שהיו"ד זה כמו מעיין שנובע ונמשך לנהר
10 דבחי' יש דבינה. אבל בפנימית ועצמות דחכמה
11 שבעצמות כמו שהו' כלול בעצמותו ממש הרי הוא
12 למעל' מבחי' השפעה דאין ליש והוא למעלה מבחי'
13 מים בכלל שלא יתכן בו לומר ענין מעיין ונהר או ים
14 הקדמוני עדיין כנ"ל והוא ענין אור מים רקיע. ויש
15 מדריג' עליונה שלמעלה גם מבחי' אור והוא הנק'
16 אור קדמון כו' ומשם נמשך דרך ירידה והתלבשות
17 ונק' רוח וז"ש ורוח אלקים מרחפת ע"פ המים. אמנם
18 זהו הבא לכלל בחי' המשכה ע"פ המים כדי שיוכל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

13 וּבְמִבְּאֵר שֵׁם בִּכְתָב יָד לְךָשׁ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ³⁰:
14 וּלְהִבִּין מִדֵּו הַשִּׁבְחָ לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא בְּשִׁוּה אָסוּר
15 אוּ מוֹתֵר, הִנֵּה הוּא עַל דֶּרֶךְ "מִה גִּדְלוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' מְאֹד
16 עֲמָקוֹ מִחֻשְׁבוֹתֶיךָ"³¹.
17 כִּי הִנֵּה נִודַע שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים
18 תְּלוּיִם בְּדִקְדוּק מִצְוֹת אֶחָד. דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, אִם הִקְרָבָן בְּשֵׁר
19 נַעֲשֶׂה יְחִוּד עֲלִיּוֹן וְעוֹלָיִם כָּל הָעוֹלָמוֹת לְקַבֵּל חַיּוּתָם
20 וְשִׁפְעָם, וְאִם שִׁינָה, שֶׁקִּיבֵל הָדָם בְּשִׁמְאָלוֹ דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, אוּ
21 שְׁלֹא בְּכָלִי שֶׁרֶת בְּשֵׁר, אוּ שֶׁהִיָּה חֲצִיצָה, אֲזִי נִתְבַּטְּלָה
22 עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְחַיּוּתָם וְשִׁפְעָם מִחַיִּי הַחַיִּים אֵין־סוּף
23 בְּרוּךְ־הוּא. וְכֵן בְּתַפִּילִּין בְּשִׁרְוֹת מִתְגַּלִּים מוֹחִין דּוּוֹ³²,
24 שֶׁהֵם מְקוֹר הַחַיּוּת לְכָל הָעוֹלָמוֹת, וּבְדִקְדוּק אֶחָד נִפְסָלִין

1 (ב) וּבִיֵּאוּר הָעֲנִין, הִנֵּה יוֹכֵן בְּבִיאוּר עֲנִין שֶׁכָּחָה דְּדוֹד
2 שֶׁנֶּשְׂאוֹ עַל הָעֲגֻלוֹת, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכִרּוֹנָם לְבִרְכָּה²⁸
3 שֶׁזֶה הִיָּה עוֹנֵשׁ לוֹ עַל שֶׁאָמַר "וְמִירוֹת הָיוּ לִי חוֹקֶיךָ בְּבֵית
4 מְגוּרֵי"²⁹ כו', שֶׁשִּׁבַּח הַתּוֹרָה בְּקִרְאָה אוֹתָהּ "וְמִירוֹת",
5 וְאָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא: דּוֹד, וְמִירוֹת קִרְיַת לְהוֹ?
6 חִיָּךְ שֶׁאֵתָה נִכְשָׁל בְּדָבָר שֶׁאֲפִילוֹ תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רֶכֶן
7 יוֹדְעִים בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ כו'".
8 וּלְהִבִּין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים: כִּי הֵגַם שֶׁנִּתְבָּאָר לַעֲלִיל
9 שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁלִּפְנֵינוּ הִיא רַק "נוֹבְלוֹת חֲכָמָה שְׁלִמְעֵלָה"
10 וּבְחִינַת אַחֲרֵי־יָם בְּלָבָד, גְּדוּלָּה הִיא לֵאמֹן קֶץ וְתַכְלִית מִן
11 חַיּוֹת אֱלֹהוֹת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,
12 וּבְבִחִינָה זֹאת שִׁבַּח דּוֹד אֵת הַתּוֹרָה.

הַקְדָּבָה) כִּי עֲבוֹדַת הַקּוֹדֶשׁ וְגו', וְאִיהוּ אֲתִיבָה בְּעֵגְלָתָא" = 1) הוּא הִבִּיא (אֵת
הָאֵרוֹן) בְּעֵגְלָה.

29. תהלים קיט, נד.

30. תנאי, קונטרס אחרון סימן 1 דף קס, ואילך.

31. תהלים צב, ו.

32. נתבאר באריכות לעיל מצות תפילין.

28. סוטה לה, א (ובפירוש רש"י): "דָּרַשׁ רַבָּא: מִפְּנֵי מַה נַּעֲשֶׂה דּוֹד (שְׁמַת עוֹזָא
עַל דּוֹ) – מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדָבָרֵי תוֹרָה 'וְמִירוֹת', שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט, נד) 'וְמִירוֹת
הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרֵי' (בשְׁהִיִּיתִי בּוֹרַח מִפְּנֵי אוֹיְבִי וְאֶגוּר מִפְּנֵיהֶם, הִיִּיתִי
מִשְׁתַּעֲשֵׂעַ בְּחוֹקֶיךָ וְהָיוּ לִי לְמִירוֹת לְשַׁעֲשֻׁעִי). אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: דָּבָרֵי
תוֹרָה שֶׁכְּתוּב בָּהֶן (מִשְׁלֵי כג, ה) 'הִתְעַף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ' אֵתָה קוֹרָא אוֹתָן
'וְמִירוֹת'? הֲרִינִי מִכְשִׁילֶךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילוֹ תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רֶכֶן יוֹדְעִין אוֹתָהּ,
דְּכֵתִיב 'וְלִבִּי קָהַת לֹא נָתַן (עֲגֻלוֹת מִשָּׁה לִבִּי קָהַת, לִפִּי שִׁישׁ עֲלֵיהֶם לְשֹׁאֵת
בְּתָתָהּ, כִּי לֹא הָיוּ מְמוּנִים אֱלָא עַל דָּבָר קְדוֹשׁת הָאֵרוֹן וְהַשּׁוֹלֶהן וְהַמְנוּחָה וּמִזִּבְחַ

בתכלית היחוד, ולגבי אין-סוף ברוך-הוא כל העולמות
כלא ממש ואין ואפס ממש כי "אתה הוא עד שלא נברא
העולם וכו'" 33.
והלכך גם לפנימיות התורה אין לשבחה כלל בתהלת
חיות כל העולמות, מאחר דלא ממש חשיבי, ובבחינת
פנימיותה אינה שמחת לבב אנוש ושעשועיו, אלא
בביכול שמחת לב ושעשוע המלך – הקדוש ברוך-הוא
שמשעשע בה, כי "אלקים הבין דרכה וידע מקומה" 34
ומעלתה בידעת עצמו בביכול 35, אבל "נעלמה מעיני
כל חי", כמו שכתוב: "ופני לא יראו", דהיינו בחינת
פנימיותה, כמו שכתוב שם 36 בשם האריז"ל.
וזהו שאמר הכתוב: "ואהיה אצלו כו' שעשועים"
– "אצלו" דוקא, "משחקת לפניו" – "לפניו" דוקא, דהיינו
בבחינת פנימיותה. ועל זה נאמר "ואהיה אצלו אמן" –
"אל תקרי אמן אלא אמן כו'" 37.
ועל בחינת אחריים אמר: "משחקת בתבל ארצו
ושעשועי את בני אדם" 38, כי התורה ניתנה פנים ואחור
כדכתיב במגילה עפה דוכריה: "והיא כתובה פנים
ואחור" 39.
ולפי שתפס דוד בבחינת אחריים, לכך נענש בשבחה
הבאה מבחינת אחריים, ונעלם ממנו לפי שעה מה
שכתוב "עבודת הקדש עליהם בפתח ישאו", לחבר
ולייחד את הכתפים כו', עד כאן לשונו, וכמו שנתבאר
לעיל סוף פרק א':

מצות משא הארון בכתף, פרשת נשא

ומסתלקין המוחין, וכחאי גוונא בדקדוקי מצות לא
תעשה.
והלכך, המתבונן מה גדלו מעשי ה' שבריינו
העולמות וכל צבאם, ואין כולם בטלים במציאות לגבי
דקדוק אחד מדקדוקי התורה, שהוא עומק מחשבה
העליונה וחכמתו יתברך, אשר בדקדוק קל עולים כל
העולמות ומקבלים חיותם ושפעם או להיפך חס ושלום,
ומזה נתבונן גדולת עומק מחשבתו יתברך, שהוא
בבחינת בלי גבול ותכלית, ומעלתה לאין קץ ותכלית
על מעלת חיות כל העולמות, שכל חיותם שופע
מדקדוק אחד ממנה, שהוא נמשך ממקורו והוא עומק
מחשבתו יתברך, כמו שער האדם הנמשך ממוחו על
דרך משל, וכנודע מהתיקונים והאדרא. וזאת היתה
שמחת דוד המלך עליו השלום שהיה מזמר ומרגן
לשמח לבו בעסק התורה בעת צרתו.
אך מה שהיה משתבח בתהלת התורה במעלתה זו
ואמר "זמירות היו לי וכו'", נענש על זה ואמר לו הקדוש
ברוך-הוא "זמירות קרית להו", משום שבאמת מעלתה
זו שכל העולמות בטילים לגבי דקדוק אחד ממנה היא
מבחינת אחריים של עומק המחשבה, כמו שכתוב
במקום אחר בשם האריז"ל על מאמר רבותינו זכרונם
לברכה "נובלות חכמה שלמעלה תורה" (אמר הפעתיק;
זה ה"מקום אחר" הוא מה שהבאתי לשונו הזהב פרק
א').
אבל פנימית שבעומק, שהוא פנימיות התורה, היא
מיוחדת לגמרי באור אין-סוף ברוך-הוא המלוכש בה

33. נוסח תפלת השחר.

34. איוב כח, כג.

35. ראה המשך תער"ב חלק א פרק מז.

36. אגרת הקדש סימן יט. הובא לעיל פרק א.

37. ראה זתר חלק א קלד, ב. ובוהר חלק ב קסא, א (בתרגום ללה"ק): בשברא
הקדוש ברוך הוא את העולם, התבונן בתורה וברא את העולם, ובתורה נברא
העולם, כמו שבארנו, שכתוב ואהיה אצלו אמן. אל תקרי אמן אלא אמן.
ומשל) למלך שרצה לעשות פלטרין. אם לא שם אליו אמן, לא יכול לעשות
הפלטרין... כך הקדוש ברוך הוא רצה לברא את העולם, הסתכל באמן.

38. משל ח, לא.

39. עין עירובין כ, ב.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

מהשכל, וע"ד שתוק כך עלה במח' וכמ"ש בלק"ת פ'
ואתחנן ד"ה ענין ק"ש שאעפ"י שבודאי יש טעם בדבר
אך הטעם הוא נעלם מאד ולא ניתן להשגת המלאכים

וענין הרצון הוא בחי' רצון פשוט, היינו אעפ"י שאין
השכל מחייב אותו לעשות כן מ"מ הוא רוצה
כך, והוא בחי' עם קשה עורף היינו הרצון לה' למעלה

20 מוסתר ונעלם מאד בזמן הגלות מחמת טמטום המוח
21 והלב היינו בחי' עשר כחות הנפש וג' לבושי' מחדו"מ,
22 שהם ישנים בזה"ג, ועז"נ אני ישנה ולבי ער וגו'
23 (שה"ש ה' ב'), פי' אני ישנה שאינו מאיר בחי' זו
24 בכוחות הנפש שכל ומדות מחדו"מ, אבל עכ"ז ולבי
25 ער היינו בחי' הרצון הנ"ל, כי לבי היינו בחי' רצון,
26 (ולמעלה בכנס"י דלעילא י"ל אני ישנה היינו הסתלקות
27 בחי' ט"ס ממנה לפי שירדו לבי"ע, ולבי ער כתר דנוק'
28 ששורשו גבוה מאד נעלה ממל' שבכתר ומרדל"א, והוא
29 בחי' הרצון שלמעלה מכח השכל שבאדם כנ"ל), וצריך
30 להתעורר גילוי המדה הזאת שהוא ע"י בחי' מבטשין לי'
31 וכמאמר הריש מתיבתא (שלח דקס"ח א') אעא דלא
32 סליק נהוריה יבטשון בי' ואנהיר, גופא דלא סלקא בי'
33 נהורא דנשמתא יבטשון בי' ויסלק נהירו דנשמתא (וע'
34 בבה"ז פ' קרח במאה"ז דקע"ח ב' תו הוא דא עתיקא
35 אלמלא כו') להאיר בחי' אור הרצון הנ"ל שלמעלה מן
36 השכל וכח השכל כו', וזהו ענין קול דודי דופק בבחי'
37 דפיקו בזמן הגלות פתחי לי בדפיקו דילי' (ובמ"א נת'
38 דקול דודי דופק היינו קול התורה).

קרוב ה' לכל קוראיו כו' (2)

בס"ד, ש"פ פנחס.

1 לכן אמר להם שתוק כו' עכ"ל. ואין הפי' שהטעם
2 ההוא הוא ע"ד טעם שכלי ממש אינו כן, כי הרצון הוא
3 למעלה גם מבחי' משכיל כנ"ל, כי הרי כח השכל הנק'
4 משכיל הוא מקור ושרש לשכל הגלוי, ומאחר שענין
5 רע"ק וכי זו תורה וזו שכרה כו' הוא היפך השכל
6 לגמרי שיתחייב כך או כך, ע"כ צ"ל שגם בכח השכל
7 אין טעם לזה, אלא שהטעם הוא ענין שאינו מושג כלל
8 בשכל הגלוי ולא בכח השכל ההוא, אלא שהוא ענין
9 שכל מופלא, וכמו שאין בכח השכל שבאדם להשיג
10 מהות הרוחניות, כי זהו אינו מושג אלא בכח השכל
11 הרוחני, ולא בכח השכל שבמוחו שאין בכחו כלל
12 להשיג זה, כך עד"ז יובן ענין שתוק כך עלה כו'
13 שהטעם הוא בבחי' שלמעלה לגמרי גם מכח השכל
14 של הנבראים, ועד"ז הוא ג"כ ענין בחי' קשה עורף
15 דלשבח קאמר, שהו"ע ההתקשרות לה' שלמעלה גם
16 מכח השכל, וזהו הנק' רצון שלמעלה מן השכל, פי'
17 שהוא למעלה גם מכח השכל הנק' משכיל כו'.
18 ובחי' רצון זה שהוא למעלה גם מן המשכיל ישנו
19 בכאו"א מישראל אפי' בקל שבקלים, אך שהוא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

11 בשעת התפלה, ואחר כך היא חולפת ועוברת ונשאר רק רשימו
12 לבר, וכמו שכתוב בספר של בינונים חלק א' פרק י"ב וי"ג.
13 אבל היראה הנ"ל והענינים המביאים לזה צריכים להיות
14 תמיד, לפי שאין זה עניני התבוננות, כי אם ענינים שצריכים
15 להיות תמיד בזכרון האדם.
16 וכמו שכתוב בספר של בינונים פרק מ"ב:
17 "ועוד זאת יזכור כו', אלא העיקר הוא ההרגל,
18 להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד להיות קבוע בלבו ומוחו
19 תמיד, אשר כל מה שרואה בעיניו, השמים והארץ כו",
20 ועל ידי זה יזכור תמיד פנימיותם וחיותם כו".⁴

1 (ג) אָמֵנָם כֵּן הוּא אֲשֶׁר הִירָאָה הִיא מוֹכֶרֶת לְהִיּוֹת
2 בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּנּוּ, מִה שְׁאִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת בְּלֵל
3 בְּלַעֲדֵי זֹאת, אֲף לֹא זֶה הִיא הָעֲבוּדָה דְּתַפְלָה.
4 דִּהְנֶה בְּכָדִי לְבֹא לְבַחֲנֵינָה יִרְאָה זֶה, אֵין זֶה עַל יְדֵי
5 הַתְּבוֹנָנוֹת בְּתַפְלָה, כִּי אִם יֵשׁ לָזֶה עֲצוֹת מִיּוֹחֲדוֹת
6 לְהַמְשִׁיךְ עָלֵיו הִירָאָה, וְזֶה בְּכָל הַיּוֹם תָּמִיד.
7 (וכנודע דהתבוננות אי אפשר להיות בתמידיות, רק בשעה
8 דתפלה שצריכים להאריך בהתבוננות כל חר וחר לפום
9 שיעורא דיליה, ואחר התפלה מסתלקת ההשגה וההתבוננות.
10 וכן האהבה הנולדה מההתבוננות בהתגלות בלבו, היא רק

בלבושים רבים".

2. "ומלואה - הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקדוש ברוך הוא".

3. תמיד פנימיותם: בתנאי הנדפס "תמיד על פנימיותם". ואולי גם כאן צריך להיות כן.

4. "וגם זה נכלל גם כן בלשון אמונה, שהוא לשון רגילות שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו וכו".

1. "כי כמו שבמלך בשר ודם עיקר היראה היא מפנימיותו וחיותו ולא מגופו, שהרי כשישן אין שום יראה ממנו. והנה פנימיותו וחיותו אין נראה לעיני בשר, רק בעיני השכל על ידי ראית עיני בשר בגופו ולבושיו, שיועד שחיותו מלוכב בתוכו. ואם כן, ככה ממש יש לו לירא את ה' על ידי ראית עיני בשר בשמים וארץ וכל צבאם, אשר אור אין סוף ברוך הוא מלוכב בהם להחיותם. ואף שהוא על ידי התלבשות בלבושים רבים, הרי אין הבדל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם, בין שהוא ערום, ובין שהוא לבוש לבוש אחד, ובין שהוא לבוש

1 "וגם להיות לזכרון תמיד לשון חז"ל⁵ "קבלת עול
2 מלכות שמים" כו"⁶.

3 וכמו כן יזכור תמיד איך ש"מלך מלכי המלכים
4 הקדוש ברוך הוא עומד עליו ורואה במעשיו", "ובוחן
5 בליותיו ולבו כו' וכל צעדי יספור כו'".

6 ועל ידי כל זה יבוא לידי קבלת עול מלכות שמים
7 עליו ויהיה יראת אלקים בלבו.

8 והיינו, שעל ידי הזכרון במלך הקדוש ברוך הוא על
9 ידי "כל מה שרואה בעיניו כו'", ועל ידי הזכרון תמיד
10 ש"מיוחד מלכותו עליו כו'" – ימשיך עליו קבלת עול
11 מלכות שמים; ובהזכרון שרואה ומביט בכל מעשיו כו'
12 – ימשיך עליו יראת אלקים כו'. והוא ענין תמידי שצריך
13 להיות כל הימים – לרבות כו'⁷.

14 ועוד זאת, שהרי יראה זאת היא רק שלא למרוד חס
15 ושלום במלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, להיות
16 "סור מרע ועשה טוב" בפועל. ועם היות שזהו עיקר
17 ויסוד הכל, מפל מקום אין זה עדיין ענין העבודה (וכמו
18 שנתבאר לעיל פרק ב', דקיום המצות בפועל ממש יכול להיות
19 גם בלי עבודה פנימית, דענינה הוא) לקשר ולדבק נפשו
20 באלקות, ולברר ולזכר את חומריות וטבעיות דנפש
21 הבהמית, שזהו ענין התפלה ועבודה שבלב, וכמו
22 שנתבאר לעיל פרק א', להיות שכל זה בא על ידי
23 עבודה ויגיעה בהשגה והתבוננות, ובכמה אופנים שונים
24 (כפי המדריגות דרוח ונשמה שנתבאר לעיל) – שהיא היא
25 העבודה ותפלה.

26 וראיה מוחשת לזה, שהרי אנו רואין שיש בני אדם
27 שבטבע בתולדתם יש בהם קבלת עול מלכות שמים,
28 ויראת אלקים על פניהם, שמוגדרים המה בכל החושים
29 שלהם, ואינם יכולים לעשות חס ושלום נגד רצון ה', כי
30 איך יראה ויביט בדבר האסור, ואיך ישמע כו' ובהאי
31 גוונא – הלא זה אסור (מען טאר דאך ניט⁸)! ואינו צריך
32 על זה שום יגיעה כלל להגדיר את עצמו, כי אם הוא
33 מוגדר ממילא מפני קבלת עול מלכות שמים שעליו,
34 שרגש בו תמיד עול "האדון ה' צבאות"⁹, והוא תמיד
35 "בעבדא קמיה מאריה כו"¹⁰. מה שאין כן באהבה לא
36 מצינו שיהיה אוהב ה' בטבעו ותולדתו.

37 והוא להיות כי האהבה היא הקירוב והדיקות באלקות
38 הבאה על ידי ידיעה פרטית בעניני אלקות, בהשגה
39 והתבוננות טובה ובהעמקת הדעת, וכמו שכתוב "ידעת
40 היום והשובת אל לבך כו'", ואינו שיך שיהיה כן
41 מתולדה, כי אם תלוי ביגיעה לידע את ה' ולהתבונן בו,
42 ועל ידי ההתעמקות והשקידה בזה הרי הוא הולך
43 ממדריגה למדריגה כו'.

44 רק זאת יכול להיות, שמתולדתו הוא מסוגל לעבודה
45 שבלב. דהיינו מצד מעלת נשמתו, שיש לו חושים טובים
46 בעניני אלקות, ומקבל את "האור כי טוב"¹¹, וגם הנפש
47 הבהמית אינו מחשיך ומסתיר עליו, ועל כן אינו צריך
48 יגיעה כל כך, ועבודתו היא אמיתית בבחינת גילוי אור
49 ממש בנפשו.

50 וזהו רק שמוסגל לעבודה, אבל צריך עבודה ויגיעה
51 לידע ולהשכיל ולהבין כו', אבל לא יולד באהבה
52 בטבעו בתולדתו. מה שאין כן ענין קבלת עול מלכות
53 שמים ויראת אלקים יוכל להיולד בטבעו מתולדתו
54 כנ"ל. והיינו מפני שאין זה תלוי באיזה ידיעה פרטית
55 ובהשגה והתבוננות, כי אם בהרגש אלקי, שהאלקות
56 בכלל נרגש בנפשו תמיד, שאינו נשכח ממנו אפילו רגע
57 אחד.

58 (והוא באמת הרגש בחינת עצמות אור אין סוף ברוך הוא
59 שלמעלה ממדריגות פרטיות, רק שהוא העלם כו'. דבאמת,
60 באהבה ויראה, הנה בכל המדריגות שבהם – היראה היא
61 למעלה מהאהבה;

62 דאהבה היא בבחינת אורות וגילויים דאור אין סוף ברוך
63 הוא, שכן הוא גם במדריגות היותר גבוהות ונעלות שבאהבה,
64 וכמו שנתבאר במקום אחר;

65 והיראה, גם בחינת יראה תתאה היא בבחינת עצמות אור
66 אין סוף ברוך הוא. רק שיראה עלאה היא בבחינת גילוי
67 העצמות, ויראה תתאה בבחינת העלם כו'.

68 ויש בזה גופא הפרש בין "קבלת עול מלכות שמים"
69 ל"יראת חטא" ו"יראת אלקים", שהן בהתגלות יותר, היינו יותר
70 בבחינת הרגש האלקי, וכמו שנתבאר לעיל פרק ב'. וזהו
71 שכתוב בספר של בינונים פרק מ"ב "שכדי שתבוא כו' צריך
72 לגלותה כו'")

7. הלילות. על פי ברכות יב, ב במשנה.

8. הרי אסור

9. ישעיה א, כד.

10. בעבד לפני אדוני.

11. על פי בראשית א, ד.

5. עיין ברכות פרק ב משנה ב ולמה קדמה "שמע" . כדי שיקבל עליו על
מלכות שמים תחלה" ויעוד.

6. "שהוא כענין "שום תשים עליך מלך" כמו שנתבאר במקום אחר וכו', כי
הקדוש ברוך הוא מניח את העליונים והתחתונים ומיוחד מלכותו עליו וכו'
ואנחנו מקבלים".

4 פחיתות נפשו, ובפרט מצד חומריות הנפש הבהמית
5 שמחשיף ומסתיר, וצריך על זה יגיעה ועצות בנפשו
6 כנ"ל - אין זה עבודה שבלב דתפלה.

1 ולכן היראה בכלל היא בחינת ביטל, ולמעלה
2 מבחינת אהבה כו'. וממילא מובן, דמי שאין בו קבלת
3 עול מלכות שמים ויראת אלקים מתולדותו, מצד
7

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תש"ב

1 בחדש השלישי - חידוש וגילוי אלקות השלישי. הא' ביציאת מצרים, הב' בקריעת
2 ים-סוף, והג' באו למדבר סיני בשמחה גדולה. שאלה: מהו החידוש במ"ת. עבודת אברהם
3 אבינו בכח עצמו. בנה ב' מזבחות, א' לה' הנראה אליו - אור הממכ"ע, ב' להוי' דלעילא
4 - מקור לעלמין סתימין

31 שני אפני עבודה בשתי דרגות חלוקות, כמו שכתוב
32 "וַיֵּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַהוֹי' הַנִּרְאָה אֵלָיו", וכתב "וַיֵּבֶן שָׁם
33 מִזְבֵּחַ לַהוֹי'" סתם, שהם שתי מדרגות חלוקות בשם
34 הוֹי', כמו שכתוב "וַיִּקְרָא הוֹי' הוֹי'", שיש שני שמות
35 הוֹי', שם הוֹי' הַנִּרְאָה וְשֵׁם הוֹי' סתם שהוא למעלה
36 משם הוֹי' הַנִּרְאָה, דשם הוֹי' הַנִּרְאָה הוא שם הוֹי'
37 שהוא מקור לעלמין דאתגלגל, דעם הוֹי' דהוֹי' הוא
38 הוֹי' הַנִּרְאָה וְהַתְהוּוֹת הַנִּרְאָה הוֹי' הַנִּרְאָה הוֹי' הַנִּרְאָה
39 אֵלָקִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", כָּל זֶה
40 הַנֶּה עֵקֶר הַתְהוּוֹת הַנִּרְאָה הוֹי' הַנִּרְאָה לְשׁוֹן מִתְּחִלָּה,
41 וְאוֹת י' דְּשֵׁם הוֹי' מוֹרָה עַל תְּמִידוֹת הַתְהוּוֹת,
42 שֶׁהַתְהוּוֹת הַתְּמִידִית הֵיא מִשֵּׁם הוֹי' דְּקָא, וְכֵן כָּתוּב
43 "עֲשֵׂה", הַנֶּה עֲשֵׂה מוֹרָה עַל הַעֲבֹר, וְעֲשֵׂה מוֹרָה עַל
44 הַהוֹה וְעַל הַתְּמִידוֹת הַעֲשֵׂיָה, וְכֵן "כֹּכָה יַעֲשֵׂה אִיּוֹב",
45 שֶׁהוּא עוֹשֵׂה בֶּן תְּמִיד, הַנֶּה בֶּן אוֹת י' דְּשֵׁם הוֹי' מוֹרָה
46 עַל תְּמִידוֹת הַתְהוּוֹת שֶׁמִּתְּחִלָּה וְכֵן תְּמִיד מֵאִין לִישׁ
47 בְּלִי הַפֶּסֶק, וְכֵן מֵאִין "בִּיּוֹד נִבְרָא עוֹלָם הַבָּא וְכֵן
48 נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה". אָמֵן כָּל זֶה הוּא מִשֵּׁם הוֹי'
49 דְּלִתְמַא, שֶׁהוּא שֵׁם הוֹי' הַנִּרְאָה, הֵינּוּ בְּחִינַת אוֹר
50 הַמִּמְלָא כָּל עֲלָמִין, וְזֶה דְּכָתִיב "שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם
51 וַיֹּאזֶן מִי בָרָא אֱלֹהִים", שֶׁהַתְּבֻנָּה בְּבְרִיאת וְהַתְהוּוֹת
52 הַעוֹלָמוֹת הֵיא בְּכִינַת רְאִיָּה מוֹחֲשִׁית, וְהֵינּוּ דִּהֵן עֵינֵן
53 הַבְּרִיָּה וְהַצִּירָה שֶׁל כָּל הַדְּמוּס צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר וְהֵן
54 הַשְּׂגָחָה פְּרִטִית בְּכָל מְלוֹי צְרִיכָהָ, הַנֶּה בְּהַפֵּל פְּאֶשֶׁר
55 לְכָל נִרְאָה הַפְּלִאוֹת דְּאֵלָקוֹת, מִצֵּן זֶהָט דִּי גַעֲטִלִּיכֶע
56 וְאוֹנִדְעֵרִי בְּכָל הַפְּרִטִי פְּרִטִים מִשֵּׁי, וְהַפֶּסֶק בְּהַשְּׂגָחָה

5 **"בַּחֲדָשׁ"** הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
6 בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מְדָבֵר סִינִי". וְאֵתָא
7 בִּירוּשָׁלַיִם רֹאשׁ הַשָּׁנָה פֶּרֶק א' הַלְכָה א, "מְגִיד שְׁמוֹנִים
8 חֲדָשִׁים לִיציאת מִצְרַיִם", וּפְרוּשׁ שְׁצָרִיכִים לְמִנּוֹת
9 הַחֲדָשִׁים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ מֵאִזְּ יֵצְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
10 מִצְרַיִם, וְזֶהוּ "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי", שֶׁהוּא חֲדָשׁ כָּלְלִי
11 הַשְּׁלִישִׁי בְּגִלּוֹי אֱלֹקוֹת שֶׁהִיא מֵאִזְּ נִגְלָה עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ
12 מְלָכִי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְגַאֲלָם, שֶׁהוּא גִלּוֹי
13 כָּלְלִי דְּאֵלָקוֹת הַרְאֵשׁוֹן, וְאַחֵר כֶּף בְּקִרְיַעַת ים סוּף הוּא
14 גִלּוֹי כָּלְלִי דְּאֵלָקוֹת הַשְּׁנִי, שֶׁכָּל אֶחָד מֵרֵאשׁ בְּאַצְבַּע זֶה
15 אֵלִי, וּבִיָּאֲתָם לְמְדָבֵר סִינִי לְקַבֵּל הַתּוֹרָה שֶׁהוּא גִלּוֹי
16 כָּלְלִי דְּאֵלָקוֹת הַשְּׁלִישִׁי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב הַרְמַבֵּן שֶׁהִיא לֵהם
17 שְׂמִיחָה גְדוֹלָה, דְּמִשֵּׁה רַבְּנוּ עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם הַגִּיד לִישְׂרָאֵל
18 שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִתֵּן לֵהם אֶת הַתּוֹרָה. וְהֵנָּה טַעַם
19 אָמְרוּ "בַּיּוֹם הַזֶּה" סתם וְלֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּאִיזָה יוֹם, וְרַק
20 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שְׁבַת דף פו עמוד ב) פִּרְשׁוּ "בַּיּוֹם הַזֶּה"
21 הוּא רֹאשׁ חֲדָשׁ, הַנֶּה הַטַּעַם כְּפִירוּשׁ רַש"י שֶׁהִיּוֹ דְּבָרֵי
22 תּוֹרָה חֲדָשִׁים עֲלֵיךְ כָּאֵלּוּ הַיּוֹם נִתְּנוּ מִסִּינִי. אָמֵן
23 בְּכָלִלוֹת הַעֲנִין יֵשׁ לְהַבִּין מֵה עֲנִין הַחֲדָשׁ שֶׁנִּתְּוֹסֵף
24 בְּמִתֵּן תּוֹרָה לְגַבִּי לְפָנֵי מִתֵּן תּוֹרָה, דְּהֵלָּא גַם קֹדֶם מִתֵּן
25 תּוֹרָה הָיוּ צָדִיקִים גְּדוֹלִים כְּמוֹ חֲנוּךְ וּמִתּוֹשֵׁלַח, נִתְּוֹשֵׁם,
26 הָאֲבוֹת וְהַשְּׁבָטִים, וְהָאֲבוֹת הֵן הַמְּרַכְּבָה, אִם כֵּן מֵה
27 עֲנִין הַחֲדָשׁ שֶׁנִּתְחַדְּשׁ בְּמִתֵּן תּוֹרָה. אִף הַעֲנִין הוּא,
28 דְּהֵנָּה בְּאַבְרָהָם כְּתִיב "הַלּוּךְ וְנִסּוּעַ הַנִּגְבָּה", דְּאַבְרָהָם
29 הִיָּתָה עֲבוֹדָתוֹ כְּכַח עֲצֻמוֹ, וְתָכֵן עֲבוֹדָתוֹ הִיָּתָה "הַלּוּךְ
30 וְנִסּוּעַ הַנִּגְבָּה", וּבְעֲבוֹדָתוֹ זֹאת בָּנָה שְׁנֵי מִזְבְּחוֹת, שֶׁהֵן

(*) נדפס בספר המאמרים - תש"ב עמ' 99 ואילך.

1 וטעם הדבר הוא לפי שפוללות התהווות דבראית העולם
2 הוא מבחינת שם הו' הנראה, ואברהם אבינו עליו
3 השלום התחיל עבודתו בבחינת שם הו' הנראה שהוא
4 אור הממלא כל עלמין, וזהו "ויבן מזבח לה' הנראה",
5 ועלה בעבודתו בעלוי אחר עלוי עד כי אחר כך בנה
6 מזבח להו' סתם, שהוא שם הו' דלעלא המהנה עלמין
7 סתמין דלא אתגלגלי.

1 פרטית ובאלקות ומסביר זאת בהסבר השבע, הנה
2 מלבד זאת דטבע עצמו הוא ענין אלקי, שהוא רק בחיק
3 הבורא ברוך הוא להטביע בהנבראים את טבעם לפי
4 אותה הפונה שבשבים נבראו ולפי אותו התפקיד אשר
5 עליהם למלא, הנה לבד זאת הרי השגחה פרטית היא
6 אלקות גלוי ולא אלקות המסתר, השגחה פרטית איז
7 אפענע געטליכקייט שגנאה לכל אשר מן בקדקדו,

15 ב' מזבחות, החיצון לקרבות – חיצוניות הלב. הפנימי לקטורת – פנימיות הלב. אברהם
16 אבינו היה מרכבה למדת החסד, וחסדו היה נעלה מחסד דאצילות המשפיע חסד לכל.
17 אבל בחסד דאברהם, הרעים נעשים טובים, ע"י גבורה שבחסד

48 רואים, אשר באמת ההשפעה ברב טוב למי שאינו ראוי,
49 הנה לבד זאת שהוא לרצונו, וכמו שכתוב "ומשלם
50 לשונאו להאבדו", דזה מה שנותנים רב טוב להרשעים
51 בעולם הזה הוא בשביל להאבדם השקר דעולם הבא,
52 הנה לבד זאת הנה עצם השפעת הטוב עושה אצלם
53 זכות הלב, שהולכים בשרירות לבם בפריקת על מלכות
54 שמים ועל מצוות, וכמאמר "בשביל כסף וזהב שהרבית
55 להם". אבל מדת החסד דאברהם, הנה לבד זאת דמדת
56 החסד דאצילות היא בעולם האצילות דכלו טוב ו"לא
57 יגרף רע" כתיב, ואור המאציל העליון ברוך הוא מאיר
58 בגלוי ואין שום מונע ומעכב כלל ומכל שכן איזה מנגד,
59 מה שאין בן מדת החסד דאברהם היה בעולם העשיה
60 התחתון, דהאלקות אינו מאיר בגלוי, אלא אדרבא רבו
61 כמו רבו ההעלמות וההסתרים על אלקות, והיצר הרע
62 מסית ומדיח להיות נמשך אחרי תאוות גשמיות
63 וחמירות, וגם נפש הטבעית שיש בה שכל הנה כל
64 שכלה הוא בהעננים החמריים, והיה מסבב מעובדי
65 אלילים, ועם זה היה חזק באמונת אל אחד ופרסם
66 אלקותו יתברך והיה טוב וחסדן בעצם שהחליף מדת
67 החסד, הנה לבד זאת הרי לא זה בלבד שהשפיע חסד
68 וטוב לרעים כמו לטובים כמו החסד דאצילות, אלא עוד
69 זאת אשר בהשפעת מדת חסדו וטובו גרם שהרשעים
70 נעשים טובים, והינו שהחסד שלו היה חסד אמתי, והוא
71 על ידי הגבורה שבחסד, וכדאימא במדרש רבה
72 (בראשית פרשה מט פסקא ד): "אברהם היה מקבל את
73 העוברים ואת השבים, משהיו אוכלים ושותים אמר
74 להם ברכו, אמרו לו מה נאמר, אמר להם אמרו ברוך
75 אל עולם שאכלנו משלו. אם מקבל עליו וברך, הנה
76 אכל ושותי ואול. ואי לא הנה מקבל עליה וברך, הנה
77 אמר ליה הב מה דעלך, ואמר מה אית לך עלי, הנה אמר

18 (ב) והנה שני המזבחות שבנה אברהם להו' הנראה
19 ולהו' סתם שהוא הו' דלעלא, הם ענין
20 העבודה דשני לכבות שכלב האדם, כמו שכתוב
21 "ואהבת את הו' אלקיך בכל לבבך", שהם חיצוניות
22 הלב ופנימיות הלב, וינגד שני המזבחות דאברהם היו
23 בבית המקדש שני מזבחות, מזבח החיצון שהוא מזבח
24 הנחשת שעליו מקריבין הקרבנות, ומזבח הפנימי שהוא
25 מזבח הזהב ועליו מקטירין הקטרת, שהם שני מיני
26 עבודות דחיצוניות הלב ופנימיות הלב, וזהו "הלוח
27 ונסוע הנגבה", דנגבה הוא דרום, שבענין הספירות הוא
28 מדת החסד ובענין המדות היא אהבה עליונה, דאברהם
29 אבינו היה מרפכה למדת החסד שהיה תמיד מקשר
30 באהבה לאלקות, ער איז תמיד געווען צוגעבונדען צו
31 אלקות דורך מדת החסד מיט א גרויסע ליבשאפט, ו
32 ולהיותו מאמין בהו' בהשגחה פרטית, הנה בכל דבר
33 וענין שבא לידו נשתמש בו לצורך גבה לפרסם אלקותו
34 יתברך בעולם והשפיע מחסדו לכל, עד אשר בעבודתו
35 זאת החליף את מדת החסד דאצילות, וכדאימא בספר
36 הבהיר, הובא בפרדס, "אמרה מדת החסד לפני הקדוש
37 ברוך הוא: רבונו של עולם, מימי היות אברהם בארץ
38 לא הצרכתי אני לעשות מלאכה, שהרי אברהם עומד
39 ומשמש במקומי", והינו דאברהם בעבודתו החליף מדת
40 החסד דאצילות, ובעמק הענין הנה גדלה מדת החסד
41 דאברהם על מדת החסד דאצילות, דהנה כללות ענין
42 מדת החסד היא השפעת הטוב לכל בלא שום הפרש
43 בין מי שהוא טוב או רע ואינו ראוי להשפיע לו את הדרוש לו ובין
44 שהוא לא טוב או גם רע ואינו ראוי להשפיע לו, כי מצד
45 החסד צריכים להשפיע לרעים כמו לטובים בלי שום
46 הבדל ביניהם כלל ובהשפעה מרבה, וזוהי מדת החסד
47 דאצילות, שהיא השפעת הטוב ברבוי מפלג גם להבלתי

6 נָתַן לָךְ מַעוֹלָם בְּמִדְבָּר בְּשֵׁר לָחֶם וַיֵּינן, מִתְּנוּת כְּהֵנָה מִן
7 דְּהוּה חֲמִי הָיָא עֲקָתָא דְּהוּה עֲקִי לִיָּה (מִשְׁקֵיָּה רוּאָה
8 הָאוֹרֶם הַצָּרָה הָיָא שְׁקֵיָּה מִצָּר לוֹ, הָיָה אוֹמֵר. מִתְּנוּת
9 כְּהֵנָה): בְּרוּךְ אֵל עוֹלָם שְׁאֵכְלָנוּ מִשְׁלוֹ"ט, וּבְזָה פָּעַל
10 וְעָשָׂה אֲשֶׁר גַּם הָרַעִים נַעֲשׂוּ טוֹבִים.

חג השבועות, תש"ב

1 לִיָּה חֵד קָסִיט (פֶּרֶשׁ הָעֲרוּף, כְּלִי שֶׁל חֶרֶס אוֹ מִתְּכוֹת אוֹ מִכָּל
2 דְּבָר. מִתְּנוּת כְּהֵנָה) דְּחִמֵּר (יֵינן) בְּעֶשְׂרָה פּוֹלְרִין (מִיָּן מִטְבֵּעַ.
3 מִתְּנוּת כְּהֵנָה), וְחֵד לִיטְרָא דְּקוֹפֵר (לִיטְרָא בְּשֵׁר. מִתְּנוּת
4 כְּהֵנָה) בְּעֶשְׂרָה פּוֹלְרִין, וְחֵד עֲגוּל דְּרַפְתָּא (לָחֶם. מִתְּנוּת
5 כְּהֵנָה) בְּעֶשְׂרָה פּוֹלְרִין. מֵאֵן יָהֵב לָךְ חִמְרָא בְּמִדְבָּרָא? (מִי

ט. אם מקבל עליו ומברך - היה אוכל ושותה והולך לדרכו, ואם לא היה (האורח) מקבל עליו לברך - היה (אברהם) אומר לו תן מה שעליך (שמגיע לי), ואומר (האורח) מה יש לך עלי (=כמה צריך לשלם)? היה (אברהם) אומר לו: כלי אחד יין עולה עשרה פולרין (סוג מטבע), ליטרא (מדה מסויימת) בשר עולה עשרה פולרין, ככר לחם עולה עשרה פולרין.

30 כשאבי אומר "על נטילת ידים" הוא מרים את
31 הידים עד לראש, לא למעלה ממקום פאות הראש,
32 שלא כפי שהיה נוהג בשעת אמירת ברכת "על נטילת
33 ידים" לסעודה. השינוי הוא בשלשה דברים: א)
34 בשעת אמירת "על נטילת ידים" של ברכות השחר,
35 היו הידים כבר נגובות ויבשות. ב) ההגבהה היא עד
36 הראש, עד למקום פאות הראש. ג) הידים פרושות.
37 בברכת "על נטילת ידים" לסעודה: א) הוא אומר
38 "על נטילת ידים" בשעת השפשוף, אחרי הנטילה
39 ולפני הניגוב. ב) ההגבהה היא רק כנגד הלב, ולא
40 למעלה מזה. ג) שתי הידים שלובות ולא פרושות.
41 כשאבי היה אומר ברכה, לא זו בלבד שהיו
42 "שומעים" בבהירות את ה"עברי" של הברכה, עם כל
43 הנקודות, ושומעים פירוש המלות, הרי זה סוג אמירה
44 שהאמירה עצמה מביאה את השומע להבין את
45 פירוש המלות, אלא שומעים גם את נקודות
46 ההפסקה, דבר המעורר על הכוונה הפנימית של
47 פירוש המלות.
48 אבי אומר:
49 "אלקי" - כאילו היה כתוב עליו טעם זקף גדול,
50 והפסק - "נשמה שנתת בי טהורה היא" - הפסק -
51 "אתה בראתה" - הפסק, ושמעו בבהירות ובדייקנות
52 מה משמעות המלה "אלקי", מה זה "טהורה" ומה
53 משמעות "אתה בראתה".
54 פב. לסבא, הרבי מהר"ש, היו חסידים בעלי דעה
55 גדולה בחסידות ובעלי עבודה. ואילו רוב החסידים
56 היו בעלי-בתים ובחלקם אנשי כפר. על אנשים
57 מסויימים מבין אנשי הכפר, היה הסבא אומר "אלה
58 הם 'בעלי האהבה-ויראה' שלי".

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

1 פא. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ
2 זי"ע אמר בי"ט כסלו תרס"ג, שהרבי - אדמו"ר הזקן
3 - היה כאן למטה, כמו 'אדם העליון' למעלה.
4 מה שאצל נשמה פרטית הוא בהעלם, אצל נשמה
5 כללית הוא בגילוי.
6 אצל נשמות פרטיות, כוחות הנפש משתלשלים
7 מעשר ספירות דאצילות, אבל הם בהעלם, אצל
8 נשמה כללית הם בגילוי.
9 לכן כל תנועה שהרבי עשה, הרי זה מפני שכך זה
10 למעלה. כל תנועה של הרבי מסודרת ומכוונת על-פי
11 קבלה.
12 מה שאבי אומר על הרבי, ראיתי אצל אבי. לא זו
13 בלבד שכל תנועה היתה מסודרת אלא גם היתה
14 מכוונת על-פי קבלה, והכל בתוקף של מסירות-נפש
15 פנימית, שמבחוץ לא היה ניכר כלל.
16 חותני, כ"ק הרה"ח ר' אברהם נבג"מ זי"ע, אמר
17 לחסיד ר' אשר נ"ע גרוסמן: צעדו הראשון של
18 המחותן הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בעבודת היום הוא
19 במסירות-נפש. לפני עשרים וחמש שנים, בשנת
20 תרמ"א, אמר לי דודי הרבי מהר"ש: האמת
21 והמסירות-נפש שלו - הן שני עמודי אור. והדוד
22 סיים: ולאיו דרגת אמת ומסירות-נפש יכולות
23 להביא, אי-אפשר לאף אחד להשיג, ובפרט האמת
24 והמסירות-נפש של נשמה כללית.
25 אז - אומר כ"ק חותני להחסיד ר' אשר נ"ע -
26 ידעתי שהוא יהיה ממלא-מקום-קדשו.
27 מי שזכה לשמוע את אבי אומר ברכות השחר,
28 בוודאי שהתעורר בהרהור של תשובה, ואותו יום
29 היה אצלו יום אחר לגמרי.

34 אחיו נבג"מ.
35 חסידיו של הסבא מהר"ש היו סופרים כל מלה
36 ששמעו מפיו, הן אלה שהיו בדרגה של הבנת מאמר
37 החסידות, והן אלה שלא היו בדרגה זו, היו חוזרים
38 על מלים מיוחדות ששמעו במאמר.
39 בחורף תרנ"ב ראיתי את החסיד המשכיל ר'
40 שניאור זלמן נ"ע זלוטופולסקי מתפלפל עם החסיד
41 המשכיל והמקובל ר' יהודה ליב נ"ע הופמן, במאמר
42 ששמעו בפרשת תולדות תרל"ז מהסבא, ושניהם
43 דיברו ברתיחה כזו, ר' זלמן אומר שלכך כיוון הרבי,
44 ור' ליב אומר שלכך כיוון הרבי, וכל אחד מביא
45 ראיות לדבריו, ובשניהם המאמר טרי וחי כאילו
46 שמעו את המאמר רק זה עתה.
47 פג. אצל חסידי אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי,
48 וכן אצל חלק מחסידי אבי-הסבא והסבא, היתה גם
49 ביום רביעי הפשוט ביותר, תפילה יפה עם פתיחת
50 הלב בחיות. מכל-שכן בשבת, היה כל אחד מסור
51 לתפילה לפי ערכו. גם החסיד הפשוט ביותר,
52 שלעצמו התפלל בציבור - התפילה בציבור החסידית
53 בשבת, היתה גם-כן במתינות רבה יותר מאשר
54 בימות החול. חלק מהם היו נשאים ב'מנין' לשמוע
55 איך חסידים בעלי דרגה מתפללים.
56 בעשר שנות נשיאותו הראשונות של אבי,
57 תרמ"ג-תרנ"ב, למרות שעל-פי רוב היה מתפלל
58 במנין - כשהיה בבית - וגם בימי החול התפלל
59 באריכות, בכל זאת היתה התפילה החסידית הרגילה
60 - עבודת התפילה - של החסידים לא כל-כך גבוהה.
61 החסידים שבאו לליובאוויטש שמעו בעונג את
62 מאמרי החסידות וחזרו עליהם בהתמדה, אך עבודת
63 התפילה היתה חלשה. בשנת תרנ"ג מתחיל להיראות
64 בחסידים הענין של עבודת התפילה. התיקון האמיתי
65 של עבודת התפילה בדרגה של עבודת הלב, החל
66 בשנת תר"ס, כשאבי פרסם את "קונטרס התפילה"²¹.

סעודת ליל אחרון של פסח ה'תש"ג

1 הסבא היה אומר חסידות בצורה כזו שגם
2 היהודים הפשוטים יוכלו להבין. ובכל מאמר טמון
3 כל-כך הרבה עמקות, שכמה שיבארו ויסבירו את
4 הענין שהרבי הסבא אמר, נשאר עוד יותר מה
5 שאי-אפשר להסביר.
6 יש מאמר של הסבא דיבור-המתחיל "נשא". בתוך
7 מאמר זה ישנה פסקה שכולם שמעו את הדברים
8 בפנימיות לבבם ונרעדו בהתעוררות פנימית.
9 בתוך המאמר אומר הסבא:
10 - מתאוננים על מחשבות זרות בשעת התפילה
11 ובשעת הלימוד. אבל הרי צריכים לדעת מה היא
12 הפעולה והתועלת מ"רבות מחשבות בלב איש" בשעה
13 שסוף-כל-סוף הרי "ועצת ה' היא תקום"²⁰.
14 המאמר דיבור-המתחיל "נשא" אינו גדול בכמות.
15 ממאמר זה ישנן שתי 'הנחות': 'הנחה' של אבי,
16 ו'הנחה' של החסיד הרב הרי"ם ר' יעקב מרדכי -
17 ה'הנחה' של אבי, היה רק אותיות הרב בלי ביאור,
18 ואילו ב'הנחתו' של הרי"ם ישנן בכמה מקומות
19 הערות להסברת הענינים. אני שמעתי 'חזרה'
20 ממאמר זה מהחסידים המפורסמים המשכילים
21 והעובדים הרב ר' דוב זאב נ"ע קאזעווינקאו והרב
22 ר' דוד צבי נ"ע חן. שניהם חזרו את המאמר בליווי
23 ביאורי הסבר. כל מלה במאמרו של הסבא, היתה
24 לגבם מעיין מקור מים חיים.
25 תוכן הענין של מאמר זה, אמר אבי באחד
26 ממאמריו, ואז הבנתי שכל אריכות הביאורים
27 וההסברים של החסידים הרבנים הרד"ז והרד"צ הם
28 קיצור בלבד לגבי מה שהמאמר אוצר בקרבו.
29 חסידיו של הסבא, בלי הבדל אם משכילים או
30 עובדים, בעלי עסקים או אנשי כפר, היו מקושרים
31 אליו בהתקשרות גלויה, במדה שונה מאשר החסידים
32 בימי נשיאותו של הוד כ"ק אביו אדמו"ר ה"צמח
33 צדק", או מאשר החסידים שהיו מקושרים אל כ"ק

(20) משלי יט, כא.

(21) נדפס מחדש - ברוקלין תש"ב - עם הקדמה וקיצורים מכ"ק מו"ח אדמו"ר.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ט"ו - יושר יהודי

1 ברוך שתק. הוא לא יכל להחליט בנפשו מה לענות למעבידו לשעבר, ר' אברהם הגנן. ר'
2 אברהם הבחין שברוך מתלבט ברעיונותיו. מיד התיישב על-יד ברוך והחל להרצות את תמציתה

1 של סוגיה קשה בתלמוד, כשהוא משמיע, אגב, חידושי תורה נפלאים בנידון. במיוחד חזר על
2 חידושי של רבו, רבי אברהם זאב מבישנקוביץ, שבישיבתו למד ר' אברהם בעבר. ברוך האזין
3 לחידושים בהתפעלות רבה. ר' אברהם היה למדן גדול בזכות עצמו, אך בעיקר היה לו הרבה
4 למסור בשם רבו הנודע בגאונותו.

5 ר' אברהם היה מגיד יום-יום שיעור גמרא ב"בית מדרשו של ר' קדיש היתום", שברחוב
6 הקאליסקי בליאזנא. בשיעור זה השתתפו למדנים גדולים בקיאים בש"ס. ר' אברהם הצטיין הן
7 בעמקותו וחריפותו והן בהסברתו הברורה ובהירות רעיונותיו.

8 כאן החל ר' אברהם להשמיע דברים בסוגיית "פיגול, נותר וטמא", באופן שברוך לא ידע
9 את נפשו. אמנם ברוך התמסר עד אז במיוחד ללימוד סדר נזיקין, אך מהרצאת הסוגיה נוכח
10 ברוך שר' אברהם עשוי להיות לו רב מתאים, ושבאמצעותו יוכל להתוודע אל תורתו של ר'
11 אברהם זאב, רבו של ר' אברהם.

12 כשהשמיע ר' אברהם את דברי התורה התלהטו פניו, ואור מיוחד במינו קרן מהם. ברוך
13 נזכר שגם פניו של אביו המנוח היו מאירות באותה מידה כשהיה משמיע לפניו דברי תורה.
14 עובדה זו יצרה מיד בנפשו של ברוך קירבה יתירה אל ר' אברהם. שוב לא מצא טעם להסתתר
15 ממעבדיו לשעבר, מה גם שר' אברהם מצידו הבטיחו לשמור את סודו.

16 משך כל החורף למדו השניים בצוותא בלילות הארוכים. שניהם נהנו מהלימוד בחברותא.
17 לדידו של ברוך היה יכול החורף להימשך לאורך ימים. פרנסתו מזומנת לו מן החסכוניות שטרם
18 אזלו, ורב-חבר יש לו על-מנת ללמוד איתו - מה חסר לו, אפוא?

19 הגיע חודש ניסן, ליאזנא החלה בהכנותיה לפסח. תנורי המצות החלו במלאכתם והשאון
20 גבר. כל איש היה טרוד. גם המלמדים חדלו מלימודיהם, ואפילו בני התורה לא שקדו על
21 לימודיהם כמקדם. אף ר' אברהם היה טרוד בהכנות לחג, וכבר לא יכל לבוא כל לילה לשיעורו
22 עם ברוך.

23 לילה אחד פנה ר' אברהם אל ברוך: "החג הקדוש מתקרב. עד עתה לא הזמנתיך לביתי
24 לסעוד על שולחני, בידעי עד כמה אין הדבר לרוחך. אך חג הפסח, שבו אי אפשר לאדם להסתפק
25 בצרכיו הרגילים, שאני. לפיכך מזמין אני אותך לחוג את הפסח בביתי, שם תהיה אורח רצוי".

26 משך לילות מספר לאחר מכן, לא נזדמן לר' אברהם להתראות עם ברוך מחמת טרדותיו.
27 כאשר הופיע ר' אברהם לבית המדרש, שבו התאכסן ברוך, בשבוע האחרון לפני החג, כדי
28 להזכירו שהוא מוזמן לעשות את החג בביתו - שוב לא מצא שם את ברוך. כנראה היה קשה
29 לו לקבל את ההזמנה, ומאידך לא יכל לסרב לר' אברהם בפניו. הוא נעלם, אפוא, מבלי שהשאיר
30 עקבות. הדבר נגע מאד לליבו של ר' אברהם, אך לא יכל לעשות מאומה.

31 מה אירע לברוך?

32 - מפי ר' אברהם שמע רבות על רבו שבבישנקוביץ, הגאון רבי אברהם זאב, ותשוקה נכנסה
33 בליבו לנסוע לבישנקוביץ לקבל תורה מפיו. כיוון שהחליט עתה לעזוב את ליאזנא, ראה לפניו
34 שעת כושר לעשות דרכו לבישנקוביץ.

35 הדרך מליאזנא לבישנקוביץ עברה את דוברומיסל. עיירה זו היתה הראשונה בה שהה זמן
36 ממושך לאחר שעזב את בית דודו בוויטבסק. היו לו לברוך זכרונות מעניינים על דוברומיסל

1 ואנשיה שלהם התוודע בשעתו. באותו ביקור בדוברומיסל הזדמן לו לחוג שם את הפסח. לכן
2 תכנן ברוך את מסעו כך ששוב יחוג את הפסח בדוברומיסל, אצל אותו אדם שקירבו שם בפעם
3 הראשונה.

4 כשברוך הגיע אז, לראשונה, לדוברומיסל, היה נער בן ארבע עשרה שנה בלבד. הוא ישב
5 ללמוד תורה בבית המדרש, חדור החלטה לא להזדקק לחסדי בשר-ודם. משום כך הזדמן לו
6 לרעוב תכופות. פעם ניגש אליו יהודי, שאותו הכיר בין משתתפי השיעור היומי ב"עין-יעקב",
7 אך את שמו לא ידע.

8 היהודי הושיט לברוך ברכת "שלום עליכם" לבבית, ואמר: "שמי אליעזר ראובן, והנני נפח
9 במקצועי. יש לי בית-מלאכה בקצה העיר, על הדרך המובילה לליוזנא. שם גם נמצאת דירתי.
10 אני זקוק למישהו שיעזור לי בעבודתי. אם הנך מוכן לעבודה זו - אתן לך את מזונותיך ומקום
11 ללון".

12 ברוך התמלא שמחה. הרי זה הדבר שלו השתוקק, לעבוד בזיעת אפיו ולהשתכר למחייתו
13 מבלי להזדקק לחסדי בשר-ודם.

14 אלא שתשובתו של ברוך לאליעזר ראובן היתה מסוייגת:

15 "אני מעוניין בתשלום של ממון מזומן, יהיה כמה שיהיה, מבלי שאצטרך לסעוד על שולחן
16 אחרים וללון בבתי זרים. אשר לגובה השכר - סומך אני לגמרי על יושרך ואין לי שום דרישה
17 בקשר לכך".

18 הנפח התרצה לזה. הוא קבע לברוך שכר קצוב, לשביעת רצונו. ברוך הלך מיד לבית
19 המלאכה והחל לעבוד במסירות. כל היום היה עוזר לנפח במלאכתו, ואת הלילות בילה בבית
20 המדרש בשקידה על לימודיו.

21 אגב התבונן ברוך מקרוב בהליכות אליעזר ראובן, והחל לחוש הערכה כלפיו. הוא נוכח כי
22 הנפח הפשוט הוא גדול במידות טובות. במשך כל העת, בה עמד אליעזר ראובן בנפחיתו והכה
23 בקורנסו על המתכת הלוהטת, היה אליעזר ראובן אומר פרקי תהלים, זה אחר זה, ללא הפסקה.
24 הוא ידע את כל ספר התהלים בעל-פה.

25 כל פרנסתו של הנפח היתה מאיכרי הכפרים הסמוכים, שהיו מביאים אליו לתיקון את
26 עגלותיהם ומחרשותיהם, ואת סוסייהם לפרזול. ברוך הבחין שמעבידו משרת את לקוחותיו ביושר
27 ומסירות בלתי מצויים, ואינו לוקח מהם פרוטה מיותרת.

28 פעם היה ברוך עד למאורע שעשה עליו רושם עצום: אחד האיכרים הביא לאליעזר ראובן
29 את סוסו להתקנת פרסה ואת עגלתו לתיקון אחד מאופניו. איכר שני הביא את סוסו על-מנת
30 להתקין לו ארבע פרסות חדשות. כשהגיע מועד החישוב טעה אליעזר ראובן וזקף לחובת האיכר
31 השני את חובו של האיכר הראשון. מאוחר יותר התבררה לו טעותו, שלפיה נטל מן האיכר השני
32 תשלום יתר של ששה גרושים. כאשר עמד אליעזר ראובן על כך הצטער מאד, אך האיכרים כבר
33 חזרו לבתיהם. אליעזר ראובן יצא, כשהוא צועד ברגל, לכפרו של האיכר השני, מרחק של
34 חמישה ויורסט, והחזיר לו עודף התשלום.

35 ברוך עמד משתומם. מימיו לא נתקל בצדקות כזו מצד יהודי פשוט. הוא שאל את הנפח
36 אם היה כדאי לו לכתת רגליו מהלך עשרה ויורסט בגלל שישה גרושים. אליעזר ראובן ענה:

1 חכמינו ז"ל אומרים שאנשי דור המבול היו כה מושחתים עד שהיו מוכנים לגזול אפילו פחות
2 משה פרוטה. האם עלי להיות גרוע יותר מדור המבול ולגזול ששה גרושים?...

3 זהירותו של אליעזר ראובן לא הצטמצמה לענינים שבין אדם לחברו בלבד, כי-אם היתה
4 גדולה גם בענינים שבין אדם למקום. כל בוקר וערב, קיץ וחורף, גם בגשם ושלג, היה הולך
5 לבית המדרש, שם התפלל בציבור ו"חטף" מנה של תורה. כבעלי-מלאכה רבים השתייך ל"חברת
6 תהלים", "חברת עין יעקב" ו"חברת מדרש". נוסף על כך היה רשום בכל חברות הצדקה של
7 העיר, וסילק להם את מסיו בשלמות ובדיוק. כאמור, היה מרבה כל היום באמירת תהלים
8 בעל-פה. עם כל מכתקורנס נשרו מפיו פניני קודש של פסוקי תהלים.

9 ברוך התוודע גם אל שכנו של הנפח, שהיה אורח תכוף בביתו של אליעזר ראובן. שמו של
10 זה היה זבולון בנימין. הוא היה בעל קומה תמירה, כתפיים רחבות וחזקות. זרועות חסונות
11 וארוכות, ואצבעות כיתדות. עור פניו היה כהה, מצחו צר, קולו עבה, ומוחו היה פשוט, אטום.
12 זבולון בנימין היה עם-הארץ גדול, אך יחד עם זאת היה ירא שמים.

13 בתחילה לא ידע זבולון בנימין צורת אות, אך במשך השנים הצליח במאמצים גדולים וקשים
14 ללמוד בעל-פה את תפילות החול ואת ברכות התורה. בשבתות וימים טובים היה מסתפק
15 באמירה אחר שליח-הציבור. בהשוואה אל זבולון בנימין נחשב אליעזר ראובן כ"למדן" מובהק.
16 הנפח היה מתייחס אל שכנו ברחמים רבים, במיוחד לאור העובדה שזבולון בנימין סבל עגמת
17 נפש רבה מכך שהוא עם-הארץ ושמוחו אינו מסוגל לקלוט יותר. כשהיה זבולון בנימין מבקר
18 אצל אליעזר ראובן, ביחוד בשבת, היה הנפח חוזר לפניו על הסיפורים ששמע בבית המדרש
19 בשיעורי עין-יעקב ומדרש.

20 זבולון בנימין היה מקשיב לכל אשר סיפר הנפח ושתה את דבריו בצמא. זבולון בנימין לא
21 ידע ב"אותיות הקטנות", ואף לא לדבר אידיש. עקב היותו גִּדָּל מילדותו בין גויים, לא שמע
22 כמעט מלה אחת באידיש. לכן היה הנפח חוזר לפניו את לקחו בפולנית. כיוון שאליעזר ראובן
23 שלט היטב בשפה הפולנית, לא היה קשה לו להסביר לו בשפה זו גם ענינים שהוא עצמו לא
24 ירד למלוא עומקם.

25 משום העובדה שאליעזר ראובן היה מסביר את הכל לשכנו בפולנית, היו מתאספים תכופות
26 סביבם גויים, שהיו מקשיבים אף הם לסיפורים מעין-יעקב ומהמדרש, והיו חוככים כפות ידיהם
27 בהנאה, ומפטירים: "דובז'ע, דובז'ע, פאן רובקע" (=טוב, טוב, האדון ראוב'קע)!

אגרות קודש

[אמצע סיון תרפ"א]

- 5 והנה לא על הלחם לבד יחי' האדם כ"א כו' הלחם של
6 חסידים הוא ההתקשרות שלהם, אבל אין זה עוד מספיק
7 ובפרט בעתים הללו, שלקה האל אותנו ונטל עטרת
8 תפארת ראשינו, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה
9 נבג"מ זי"ע, ושה פזורה ישראל, יתומים נאנחים מבלי

- 1 ...בפת שחרית. והשי"ת יתן לו מנוחה ויקבל ענג מכל
2 אשר יעשה ברו"ג, ויעמיד על עצמו לקיים כאמור, יראה
3 ויוכח בעזרתו ית' כי יוטב בריאותו אי"ה ולא יוסיף
4 לדאבה עוד.

בענינים חיצוניים באיזה תמיכה על אחד הענינים
ובהתלהבות במכתב והדומה, והעיקר לפעמים חסר. אין
אגודה ללמוד דא"ח הן בספר והן בע"פ, וטעם תפלה מי
יטעום אותה, רק לעת מן העתים אחד בעיר ושנים במחוז,
ולהתקבץ יחדיו בסוד אוהבים נאמנים, בני אב אחד, הוא
פעם או פעמיים בשנה. הכן הוא כוונת רבותינו הקדושים,
והנכון היות כן.

מדוע לא יאגדו אגודת לומדים בכל יום בשיעורי נגלה
ודא"ח, ובפרט בשבת ויו"ט. מדוע לא יגבילו זמני
התוועדות יחדיו לשמוח בנועם גזעם, חסידים הראשונים,
ולדבר דא"ח, ולעורר על העבודה הן בתפלה והן בעבודת
היום, בהתעסקות בעניני העיר בהגדלת החדרים תלמוד
תורה, ומי יאמר ישיבה, ושאר עניני העיר. הלא האדם
שני פעלים לו פרטי וכללי, וכאוי"א צריך למצוא לו ענין
להתענין בו לטובת הרבים בדעה ישרה ובתמימות לב,
ומזמן לזמן להתאסף יחד, ולהרבות קירוב הלבבות
וההתאחדות, ובוה יפיקו חסידי אבותינו רבותינו
הקדושים רצון מכל אבותינו רבותינו הקדושים
זצוקללה"ה נב"מ זי"ע.

יגיד נא שלום וברכה בשמי לכל אוהבינו וידידינו
אוהבי בית מורם ורבים הרה"ק זצוקללה"ה [ה] נב"מ זי"ע
מוקירי ומכבדי רצונו הקדוש, שהוא רצון הוי" ב"ה,
ויעוררם על כל האמור בכאב לב, ואשר זה תקוותי, כי
בוא יבוא דבר הוי" להאיר ולהעיר לב כל אחד ואחד בחסד
וברחמים.

והי' ברכה ושלוש כאוי"א והדו"ש בן מורו ורבו.

אג"ק מוהרי"צ כר"ך יד

מאגד ומחבר, עלינו להתחזק לעורר איש את רעהו, ולאגד
אגודות לומדי דא"ח בקביעות עתים לתורה, ובהתעוררות
התפלה איש איש באשר תשיג מוחו ולבו, והחלש יאמר
גבור אני לעשות רצון אבינו שבשמים. ובאמת גבורים
אנחנו בכח תורת אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה
נב"מ זי"ע, אשר במסירת נפשם הטהורה והאצילה, סללו
לנו דרך רחבה לעלות בית"אל. והמאור הגדול על דרכינו
יזרח ויאיר, וכל אשר ילך בדרך הקודש, הנה בזכותם
יותמך בתמיכה וסעד אלקי במוחש.

כבד עלי הדבר במאד מאד לדבר בסוד חסידים ואנשי
מעשה, אשר קטנם עבה כו', אבל הדבר נוגע עד הלב ועד
בכלל, הלא כעשרים וחמשה שנה זכני האל ית' עמוד
בקירוב אל איש האלקים, אשר כל זה הי' מעיינו לילה
ויום, התרפס לפני האלקים והתחנן כי יעזור יגן ויושיע
לעם קודש להתקשר אל התורה והמצוה והתעוררות
התפלה כמבואר בהקונטרסים שפרסם, ביקש והתחנן,
וכרועה נאמן כלכל עדתו, וידרוש כי איש את רעהו
יתדברו בדברים היוצאים מן הלב, לזכך את המדות,
ולטהר את ההשגות שיהי' מתאימות אל הלימוד
וההדרכה האלקית, אשר גילו לנו אבות העולם.

ועתה מה. כל אחד יביט מי המתחיל, ועיי כמה ענינים
צדיים מתבטלים הקביעות בלימוד, הן בנגלה והן
בדא"ח, וכן בשארי הענינים בצדקה אהבת ודיבוק
חברים, וכמה מן העיירות הנחשבים על דגל המקושרים
והעומדים ראשונה לכל דבר טוב בהרגש של חסידות,
ובכ"ז הנה הוא כמו מן השפה ולחוץ, ויוצאים ידי חובתם

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' א

משנה
משנה זו ממשיכה לבאר את השיעורים שחייבים על הרצאה
מרשות לרשות בשבת: המוציא חֶלֶל, שיעורו כְּדִי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ אֶזְזֶן
לְקוּפָה – ידית אחיזה לסל. המוציא נְמִי – גומא, והוא מִין קִנֵּה רֶךְ,
שיעורו כְּדִי לַעֲשׂוֹת תֵּלָא לְנִפְחָה וְלִכְבֶּרָה – מתלה לתלותו בו. רְבִי
יְהוּדָה אֹמֵר, שיעורו הוא כְּדִי לִיפּוֹל מִכֶּנֶס מִדֶּת מִנְעַל לְקָסֶן –
למדוד עמו רגלו של קטן ולהראות לאומן שיעשה נעל במדה זו.
המוציא נִייר, שיעורו כְּדִי לְבָתוּב עָלָיו קֶשֶׁר מוֹכְסִין – מי שראש
הנהר מחל לו את המכס, מקבל ממנו שטר ובו שתי אותיות, כדי
להראות למוכס העומד ליד הנהר שאינו צריך לשלם עוד.
וְהַמוֹצִיא קֶשֶׁר מוֹכְסִין – שטר שיש בו חותם זה, חָיִב.

קָשָׁא, הָא – זה ששנינו שהמוציא טיט שיעורו כדי לעשות פי כור,
מדובר בטיט דְּמִינְפֶּל – שכבר מגובל ומוכן לשימוש, וכיון שמוכן
הוא ויש בו כדי לסתום פי כור הרי הוא חשוב, והָא – זה ששנינו
שהמוציא שופכין שיעורם ברביעית, מדובר בשופכין דְּלֵא מִינְפֶּל
– שעדיין אינם מגובלים בטיט, וצריך לטרוח כדי להכינו, ולכן
אינו חייב בשיעור הראוי לגבל טיט כדי לסתום פי כור, לְפִי שְׂאֵין
אֲדָם מוֹרֵחַ לְנִפְל טִיט בכמות קטנה כדי לַעֲשׂוֹת פִּי כוֹר, שהוא
שיעור מועט מאוד, ואם צריך טיט כדי לסתום פי כור, מגבל טיט
בכמות גדולה יותר משיעור מלא פי כור, ואת שאר הטיט הוא
נוטל לשימושים אחרים.

א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי
בָּאֵהָל מוֹעֵד בְּאַחֵר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית
לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב שָׂאוּ אֶת־רֹאשׁ
כָּל־עֵדָת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם: ג מִן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל־יָצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל
תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאוֹתָם אֹתָהּ וְאֶהְרֹן: ד וְאַתְּכֶם
יְהִיו אִישׁ אִישׁ לַמַּטֵּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו
הוּא: (לוי) ה וְאַלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ
אִתְּכֶם לְרֹאוּבֵן אֱלִיעֶזֶר בֶּן־שִׁדְיָאוּר: ו לְשִׁמְעוֹן
שְׁלֹמִיאל בֶּן־צוּרִישִׁדַּי: ז לִיהוּדָה נַחֲשֹׁן בֶּן־
עֲמִינָדָב: ח לְאִשָּׁשֶׁכַּר נַתָּנָאל בֶּן־צוּעֵר: ט לְלִבְיָזָן
אֱלִיָּאב בֶּן־חֶלֶן: י לְבִנְיָמִן יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישִׁמַּע
בֶּן־עֲמִיהוּד לְמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר:
יא לְלֵוִי מִן אֲבִירָו בֶּן־גִּדְעֹנִי: יב לְדָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־
עֲמִישַׁדַּי: יג לְאַשֶּׁר פִּגְעִיאֵל בֶּן־עֶכְרָן: יד לְגָד
אֲלִיסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: טו לְנַפְתָּלִי אַחִירֵעַ בֶּן־עֵינָן:
טז אֶלֶה כְּתִיב קְרִיאִי קְרִי קְרֹאוּ הָעֵדָה נִשְׂאִי מִפְּוֹת
אֲבוֹתָם רֹאשֵׁי אֲלָפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם: (ישראל) יז וַיִּקַּח
מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ
בְּשֵׁמוֹת: יח וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאַחֵר
לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְּלָדוּ עַל־מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה
לְגִלְגָּלְתָּם: יט כַּאֲשֶׁר צֻוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינַי: ס

כָּל יֵצֵא עֲבָא בִּישְׂרָאֵל (א, ג)

כָּתַב הָאִוֹר הַחַיִּים' (פסוק כ): "לֹא הָיָה אֶחָד מִכָּל הַבָּאִים לְכָל הַמִּסְפָּר שֶׁלֹא הָיָה רָאוּי לְצֵאת בַּצֵּבָא, אֲלֵא בְּלֵן גְּבוּרֵי כַח. . . וְזֶה גַם שְׁאֵינוֹ בַּעֲבוּרֵם". כְּשֶׁהוֹדִי דְּבוּק בְּאֶדָּוֶן הַנִּפְלְאוֹת יִתְבָּרַךְ עַל יְדֵי קִיּוֹם תּוֹרָתוֹ, הוּא מַתְּעֵלָה מֵעַל לַחֲקֵי הַטֵּבַע; וּמַכִּינֵן שְׁעֵם יִשְׂרָאֵל עֲמֵד עֲדִין תַּחַת הָרָשָׁם שֶׁל מַעֲמַד הַר סִינַי וְהָיָה מְסוּר וְנִתָּוֶן לַחֲקֵי הַתּוֹרָה, זָכָה לַמַּעֲמַד נִסִּי זֶה.

שני כ ויהיו בני־ראובן בכר ישראל תולדתם
למשפחתם לבית אבתם במספר שמות
לגלגלתם כל־זכר מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל
יצא צבא: כ פקדיהם למטה ראובן ששה
וארבעים אלף וחמש מאות: פ כ לבני שמעון
תולדתם למשפחתם לבית אבתם פקדיו
במספר שמות לגלגלתם כל־זכר מִבֶּן עשרים
שנה ומעלה כל יצא צבא: כ פקדיהם למטה
שמעון תשעה וחמשים אלף ושלוש מאות: פ
כ לבני גֵּד תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל
יצא צבא: כ פקדיהם למטה גֵּד חמישה
וארבעים אלף ושש מאות וחמשים: פ כ לבני
יהודה תולדתם למשפחתם לבית אבתם
במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל יצא
צבא: כ פקדיהם למטה יהודה ארבעה ושבעים
אלף ושש מאות: פ כ לבני יששכר תולדתם
למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן
עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: כ פקדיהם
למטה יששכר ארבעה וחמשים אלף וארבע
מאות: פ כ לבני זבולן תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה
ומעלה כל יצא צבא: כ פקדיהם למטה זבולן
שבעה וחמשים אלף וארבע מאות: פ כ לבני
יוסף לבני אפרים תולדתם למשפחתם לבית
אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה
כל יצא צבא: כ פקדיהם למטה אפרים
ארבעים אלף וחמש מאות: פ כ לבני מנשה
תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר
שמות מִבֶּן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:
כ פקדיהם למטה מנשה שנים ושלושים אלף
ומאתים: פ כ לבני בנימין תולדתם למשפחתם
לבית אבתם במספר שמות מִבֶּן עשרים שנה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 111)

פקדיהם למטה ראובן ששה וארבעים אלף וחמש מאות

(א, כא)

יש להעיר, שבכל שבט ישנו מספר המתחלק לחמשים. ולכאורה אין זו תופעה שכיחה כלל, וצריך ציון בטעם הדבר. ואי משום 'שרי חמשים' - הרי יש גם 'שרי עשרות' ו'שרי מאות'. ולהעיר מ'חמשים' איש רצים לפניו" (ש"ב טו, א), המורה על חשיבותה של קבוצה זו.

שליש ב וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר: ב איש על-דגלו באתה לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל-מועד יחנה: ג והחנים קדמה מזרחה דגל מחנה יהודה: ד לצבאתם ונשיא לבני יהודה נחשון בן-עמינדב: ה ויצבאו ופקדיהם ארבעה ושבעים אלף ויש מאות: ו והחנים עליו מטה יששכר ונשיא לבני יששכר נתנאל בן-צוער: ז ויצבאו ופקדיו ארבעה וחמשים אלף וארבע מאות: ח מטה זבולן ונשיא לבני זבולן אליאב בן-חלן: ט ויצבאו ופקדיו שבעה וחמשים אלף וארבע מאות: י כל-הפקדים למחנה יהודה מאת אלף ושמנים אלף וששת-אלפים וארבע-מאות לצבאתם ראשנה יסעו: יא דגל מחנה ראובן תימנה לצבאתם ונשיא לבני ראובן אליצור בן-שדיאור: יב ויצבאו ופקדיו ששה וארבעים אלף וחמש מאות: יג והחונם עליו מטה שמעון ונשיא לבני שמעון שלמיאל בן-צורישדי: יד ויצבאו ופקדיהם תשעה וחמשים אלף ושלש מאות: טו ומטה גר ונשיא לבני גר אליסר בן-רעואל: טז ויצבאו ופקדיהם חמשה וארבעים אלף ויש מאות וחמשים: יז כל-הפקדים למחנה ראובן מאת אלף ואחד וחמשים אלף וארבע-מאות וחמשים לצבאתם ושמנים יסעו: יח ונסע אהל-מועד מחנה הלוי בתוך המחנה כאשר יחנו בן יסעו איש על-ידו

ומעלה כל יצא צבא: ט פקדיהם למטה בנימין חמשה ושלשים אלף וארבע מאות: פ לה לבני דן תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: כ פקדיהם למטה דן שנים ושלשים אלף ושבוע מאות: פא לבני אשר תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: מא פקדיהם למטה אשר אחד וארבעים אלף וחמש מאות: פב בני נפתלי תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: מג פקדיהם למטה נפתלי שלשה וחמשים אלף וארבע מאות: מד אלה הפקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל שנים עשר איש איש-אחד לבית-אבתיו היו: מה ויהיו כל-פקודי בני-ישראל לבית אבתם מן עשרים שנה ומעלה כל-יצא צבא בישראל: מו ויהיו כל-הפקדים שש-מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: מז והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם: פ מה וידבר יהוה אל-משה לאמר: מזא את-מטה לוי לא תפקד ואת-ראשם לא תשא בתוך בני ישראל: ז ואתה הפקד את-הלויים על-משכן העדת ועל כל-כליו ועל כל-אשר-לו המה ישאו את-המשכן ואת-כל-כליו והם ישרתהו וסביב למשכן יחנו: מזב ובנסע המשכן יורידו אתו הלויים ובחנת המשכן יקימו אתו הלויים והור הקרב יומת: מזג וחנו בני ישראל איש על-מחנהו ואיש על-דגלו לצבאתם: מזד והלויים יחנו סביב למשכן העדת ולא-יהיה קצף על-עדת בני ישראל ושמרו הלויים את-משמרת משכן העדות: מה ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את-משה בן עשו: פ

לְדַגְלֵיהֶם: ^א הַדָּגֹל מִחֲנֵה אֲפָרִים לְצַבְאָתָם יִמָּה וְנִשְׂאֵל לִבְנֵי אֲפָרִים אֶלְיָשָׁמַע בֶּן־עַמִּיהוּד: ^ב וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֵלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^ג וַעֲלוּ מִמֶּנּוּ מִנְּשֵׂה וְנִשְׂאֵל לִבְנֵי מִנְּשֵׂה גַמְלִיאֵל בֶּן־פִּדְהָצוּר: ^ד וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶף וּמֵאוֹת: ^ה וּמִמֶּנּוּ בְנִימָן וְנִשְׂאֵל לִבְנֵי בְנִימָן אֲבִידֹן בֶּן־גִּדְעָנִי: ^ו וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: ^ז כָּל־הַפְּקָדִים לְמִחֲנֵה אֲפָרִים מֵאֵת אֵלֶף וּשְׁמֹנֶת־אֲלָפִים וּמֵאֵה לְצַבְאָתָם וּשְׁלֹשִׁים יָסֻעוּ: ^ח הַדָּגֹל מִחֲנֵה דָן צִפְנָה לְצַבְאָתָם וְנִשְׂאֵל לִבְנֵי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישָׁדִי: ^ט וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת: ^י וְהַחֲנִינִים עָלוּ מִמֶּנּוּ אֲשֶׁר וְנִשְׂאֵל לִבְנֵי אֲשֶׁר פָּגַעִיאל בֶּן־עֶכְרֹן: ^{יא} וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד וָאַרְבָּעִים אֵלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^{יב} וּמִמֶּנּוּ נַפְתָּלִי וְנִשְׂאֵל לִבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן־עֵינָן: ^{יג} וַצִּבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֵלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: ^{יד} כָּל־הַפְּקָדִים לְמִחֲנֵה דָן מֵאֵת אֵלֶף וּשְׁבַעַה וַחֲמִשִּׁים אֵלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְאַחֲרֹנָה יָסֻעוּ לְדַגְלֵיהֶם: ^{טו} אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי הַמִּחֲנֵה לְצַבְאָתָם שֵׁשׁ מֵאוֹת אֵלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: ^{טז} וְהַלְוִיִּם לֹא הִתְּפַקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{יז} וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּנִיחָנוּ לְדַגְלֵיהֶם וְכֵן נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל־בֵּית אֲבֹתָיו: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות יג עמ' 8)

מנגד סביב לאהל מועד יחנו (ב, ב)

המרחק בין מחנה ישראל למשכן היה מיל, אלפים אמה, כדי שיוכלו לבא בשבת (רש"י), ומשעם זה היה מרחק מיל גם בימות החל. לומר לך: השרקה המיוחדת השקמה בין יהודי לבין הקב"ה (בין 'מחנה ישראל' לבין 'המשכן') ביום השבת צריכה להמשך גם בימות החל; קדשת השבת צריכה להשפיע על העובדין דחל' של ימות השבוע.

רביעי ^א ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר יהוה את־משה בקר סיני: ^ב ואלה שמות בני־אהרן הכהן | גדב ואביהוא אלעזר ואיתמר: ^ג אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים אשר־מלא ידם לכהן: ^ד וימת גדב ואביהוא לפני יהוה בקרבם אש זרה לפני יהוה במדבר סיני ובנים לא־היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר על־פני אהרן אביהם: ^ה וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^ו הקרב את־מטה לוי והעמדת אתו לפני אהרן הכהן ושרתו אתו: ^ז ושכרו את־משמרתו ואת־משמרת כל־העדה לפני אהל מועד לעבד את־עבדת המשכן: ^ח ושכרו את־כל־כלי אהל מועד ואת־משמרת בני ישראל לעבד את־עבדת המשכן: ^ט ונתתה את־הלויים לאהרן ולבניו נתונם נתונם המה לו מאת בני ישראל: ^י ואת־אהרן ואת־בניו תפקד ושכרו את־כהנתם והיו הקרב יומת: ^{יא} וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^{יב} ואני הנה לקחתי את־הלויים מתוך בני ישראל תחת כל־בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים: ^{יג} כי לי כל־בכור ביום הפתי כל־בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל־בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני יהוה: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קוטי שיחות 2 עמ' 29)

ואלה תולדות אהרן ומשה (ג, א)

שקל המלמד את בן חברו תורה . . כאלו ילדו (רש"י) אמרו ר' ל"ל "היו לו בנים בגלותו, יהיו לו בנים בגנותו . . היו לו תלמידים בגלותו, יהיו לו תלמידים בגנותו". והנה, שדין 'הולדה' רחנית קדין הולדה גשמית, ומי שעסק בהשפעה על הוילת חוב להמשיך בכך גם בהגיעו לעת זקנה - עליו ללמד תורה עם תלמידים, לקרב עוד יהודי ועוד יהודי לתורה.

חמישי יד וידבר יהוה אל־משה במדבר סיני

לאמר: ^{טו} פֶּקֶד אֶת־בְּנֵי לְוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם כְּלִזְכֹּר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה תִּפְקְדֵם: ^{טז} וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוָּה: ^{יז} וַיְהִי־אֵלֶּה בְּנֵי־לְוִי בְשֵׁמֹתָם גִּרְשֹׁן וְקַתָּה וּמְרָרִי: ^{יח} וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־גִרְשֹׁן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבְנֵי וְשִׁמְעִי: ^{יט} וּבְנֵי קַתָּה לְמִשְׁפַּחְתָּם עֶמֶרם וַיִּצְהָר חֲבֵרוֹן וְעִזִּיאֵל: ^כ וּבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם מַחֲלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַלְוִי לְבֵית אֲבֹתָם: ^{כא} לְגִרְשֹׁן מִשְׁפַּחַת הַלְבִנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֹׁנִי: ^{כב} פִּקְדֵיהֶם בַּמִּסְפָּר כְּלִזְכֹּר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה פִּקְדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^{כג} מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֹׁנִי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יִחְנוּ יָמָה: ^{כד} וּגִשְׁיֵי בֵית־אָב לְגִרְשֹׁנִי אֲלִיסָף בֶּן־לֹאֵל: ^{כה} וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי־גִרְשֹׁן בְּאֵהָל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֵהָל מִכֹּסְתּוֹ וּמִסֹּד פֶּתַח אֵהָל מוֹעֵד: ^{כו} וְקַלְעֵי הַחֲצֵר וְאֶת־מִסְדֵּי פֶתַח הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתָרָיו לְכֹל עֲבֹדָתוֹ: ^{כז} וּלְקַתָּה מִשְׁפַּחַת הָעֶמֶרְמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעִזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַקַּתָּתִי: ^{כח} בַּמִּסְפָּר כְּלִזְכֹּר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ: ^{כט} מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־קַתָּה יִחְנוּ עַל יַרְדֵּי הַמִּשְׁכָּן תִּימֹנָה: ^ל וּגִשְׁיֵי בֵית־אָב לְמִשְׁפַּחַת הַקַּתָּתִי אֲלִיצָפָן בֶּן־עִזִּיאֵל: ^{לא} וּמִשְׁמֶרֶתָם הָאָרֹן וְהַשְּׁלֶחָן וְהַמִּנְרָה וְהַמִּזְבֵּחַת וְכָל־יְהֹנָשׁ אֲשֶׁר יִשְׁרָתוּ בָּהֶם וְהַמִּסְדֵּי וְכָל עֲבֹדָתוֹ: ^{לב} וּגִשְׁיֵי גִשְׁיֵי הַלְוִי אֲלֶעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הִפָּהוּ פִּקְדֹת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ: ^{לג} לְמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת מְרָרִי: ^{לד} וּפִקְדֵיהֶם בַּמִּסְפָּר כְּלִזְכֹּר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאוֹת: ^{לה} וּגִשְׁיֵי בֵית־אָב לְמִשְׁפַּחַת מְרָרִי צִוְיִיאֵל

בֶּן־אַבִּיחִיל עַל יַרְדֵּי הַמִּשְׁכָּן יִחְנוּ צָפְנָה: ^{לז} וּפִקְדֹת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרָרִי קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וְאֹדְנָיו וְכָל־כֵּלָיו וְכָל עֲבֹדָתוֹ: ^{לח} וְעַמֻּדֵי הַחֲצֵר סָבִיב וְאֹדְנֵיהֶם וּיְתֹרֶתָם וּמִיתְרֵיהֶם: ^{לח} וְהַחֲנִיּוֹת לְבְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֹדֶמָה לְבְנֵי אֵהָל־מוֹעֵד | מוֹרָחָה מֹשֶׁה | וְאַהֲרֹן וּבְנָיו שְׁמֹרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַיֹּרֶק הַקָּרֵב יֹמֶת: ^{לז} כָּל־פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פִּקֹּד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה לְמִשְׁפַּחְתָּם כְּלִזְכֹּר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֲלֶף: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 15)

מִבְּנֵי חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה (ג, טו)

וְהָיָא הַשְּׁלִימָה אֶת הַמִּנְיָן (רש"י)

מבאר בפסידות שפסידות המלכות משלימה את כל הספירות בכך שהיא ממשיכה את אורן גם בעולמות בריאה יצירה עשיה; אבל אין זה מכה (שחרי היא מתלבשת בהם ואין חבוש מתיר עצמו), אלא מכה אור הספירות שמאיר בה. ואף כאן:

יִכְבֹּד נִלְכָּה עִם הַכְּנִיסָה לְמִצְרַיִם, אֵף יָמִי עֲבוּרָה הָיָה לְבְנֵי כְּנִיסָה זו.

ששי ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פִּקֹּד כָּל־בְּכֹר זָכָר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה וְשֵׂא אֶת מִסְפָּר שְׁמֹתָם: ^{טא} וְלָקַחְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל־בְּכֹר בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכֹר בְּבֵהֶמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{טב} וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צֻוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת־כָּל־בְּכֹר בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל: ^{טג} וַיְהִי כָל־בְּכֹר זָכָר בַּמִּסְפָּר שְׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה לְפִקְדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֲלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמֵאוֹת: ^פ כֹּה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^{פא} קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכֹר בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל וְאֵת־בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמַתָּם וְהִיּוּ־לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה: ^{פב} וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשְּׁבָעִים וְהַמֵּאוֹת הָעֹדְפִים עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{פג} וְלָקַחְתָּ חֲמִשָּׁה

בָּהֶם: וַנִּתְּנוּ אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כְּלִיָּהּ אֶל־מִכְסָּה עֹר תַּחַשׁ וַנִּתְּנוּ עַל־הַמּוֹט: ^א וְעַל א מִזְבֵּחַ הַזֶּהב וּפָרְשׁוֹ בְּגָד תְּכֵלֶת וְכִסּוֹ אֹתוֹ בְּמִכְסָּה עֹר תַּחַשׁ וְשִׁמּוֹ אֶת־בְּדִיו: ^ב וְלִקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׂרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּבָם בַּקֹּדֶשׁ וַנִּתְּנוּ אֶל־בְּגַד תְּכֵלֶת וְכִסּוֹ אוֹתָם בְּמִכְסָּה עֹר תַּחַשׁ וַנִּתְּנוּ עַל־הַמּוֹט: ^ג וְדִשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׁוֹ עָלָיו בְּגַד אַרְגָּמָן: ^ד וַנִּתְּנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כְּלָיו אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמַּחֲתָת אֶת־הַמִּזְלָגָת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזוֹרָקָת כָּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׁוֹ עָלָיו כִּסּוֹ עֹר תַּחַשׁ וְשִׁמּוֹ בְּדִיו: ^ה וְכִלְהָ אֶהְרֹן וְיִכְנִיז לְכַסֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּגָסַע הַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְּגִי־קֹהֶל לְשֹׂאת וְלֹא־יִגְעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ אֵלֶּה מִשָּׂא בְּגִי־קֹהֶל בְּאֵהֶל מוֹעֵד: ^ו וּפְקֻדֹת אֲלַעֲזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמָּאוֹר וּקְמָרַת הַסָּפִים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשִׁמֵּן הַמִּשְׁחָה פְּקֻדֹת כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בַּקֹּדֶשׁ וּבְכָלֵיו: ^ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ^ח אֶל־תִּכְרִיתוּ אֶת־שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֶל מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם: ^ט וְזֹאת א עֲשׂוּ לָהֶם וְחִיו וְלֹא יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶהְרֹן וּבְנָיו יָבֹאוּ וְשִׁמּוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְאֶל־מִשְׁאֹ: ^י וְלֹא־יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כִּבְלַע אֶת־הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ: פפפ

★ ★ ★

חצי קריש

וַיְנַדֵּל וַיִּתְּקֶדֶשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְּרַעֲוִיתָהּ וַיְמַלִּיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מִשִּׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיבּוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחִי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמָא וְלְעַלְמֵי עַלְמָיא. יְתַבְּרָךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמָא וְלְעַלְמֵי עַלְמָיא. יְתַבְּרָךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,

חֲמִשָּׁת שָׁקִלִים לְגִלְגָּלָת בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח עֲשָׂרִים גֶּרָה הַשָּׁקָל: ^א וַנִּתְּנָהּ הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֶדְפִים בָּהֶם: ^ב וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִם מֵאֵת הָעֶדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם: ^ג מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלֶּף בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ: ^ד וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־כֶּסֶף הַפְּדוּיִם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל־פִּי יְהוָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^ה

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ד' סיון תשמ"ה)

קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל (ג, מה)

עבודת השרות לה' נועדה מלכתחלה לבכורים, והלויים נקנסו תחתיהם; הרי שיכולה להיות עבודה זו גם אצל מי שלא נועד לה מלכתחלה. ללמדך: גם מי ששיד בטבעו לעבודת שבת וכולו, התעסקות בעניני העולם, יכול להגיע לעבודת שבת לוי, שרות לה'. ובשון הרמב"ם: "ולא שבת לוי בלבד, אלא כל איש... אשר נדבה רוחו... נתקדש קדש קדשים".

שביעי ד' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ^א נִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קֹהֶל מִתּוֹךְ בְּנֵי לְוִי לְמִשְׁפַּחַתָּם לְבֵית אֲבֹתָם: ^ב מִכֵּן שְׁלִשִׁים שָׁנָה וּמַעֲלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־בָּא לַצֵּבֵא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֵהֶל מוֹעֵד: ^ג וְזֹאת עֲבֹדַת בְּגִי־קֹהֶל בְּאֵהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: ^ד וְכֵן אֶהְרֹן וּבְנָיו בְּגָסַע הַמַּחֲנֶה וְהוֹדִדוּ אֶת פָּרֹכֶת הַמִּסָּד וְכִסּוּ־בָהּ אֶת אָרֶן הָעֵדֻת: ^ה וַנִּתְּנוּ עָלָיו כִּסּוֹ עֹר תַּחַשׁ וּפָרְשׁוֹ בְּגַד־כָּלִיל תְּכֵלֶת מִלְמַעֲלָה וְשִׁמּוֹ בְּדִיו: ^ו וְעַל א שְׁלַחַן הַפָּנִים וּפָרְשׁוֹ בְּגַד תְּכֵלֶת וַנִּתְּנוּ עָלָיו אֶת־הַקְּעֻרָת וְאֶת־הַכַּפָּת וְאֶת־הַמְּנַקִּית וְאֶת קְשׁוֹת הַנֶּסֶךְ וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יְהִיָּה: ^ז וּפָרְשׁוֹ עֲלֵיהֶם בְּגַד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוֹ אֹתוֹ בְּמִכְסָּה עֹר תַּחַשׁ וְשִׁמּוֹ אֶת־בְּדִיו: ^ח וְלִקְחוּ א בְּגַד תְּכֵלֶת וְכִסּוֹ אֶת־מִנְרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־נִרְתִּיָּהּ וְאֶת־מִלְקָחֶיהָ וְאֶת־מַחֲתֹתֶיהָ וְאֶת כָּל־כְּלֵי שְׁמֹנֶה אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־לָהּ

"ממלכת כהנים" (שירים). מנזן בני קהת, בהם נאמר "קדש הקדשים" - כנגד "גוי קדוש".

ויתנשא, ויתחדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 24)

נשא את ראש בני קהת (ד, ב)

שלישה מנזנים הם בפרשתנו, כנגד "סגלה מכל העמים", "ממלכת כהנים" ו"גוי קדוש". מנזן בני ישראל, שבטא את חשיבותם המיוחדת לגבי אמות העולם, כי דבר שבמנזן לא בטל - כנגד "סגלה מכל העמים". מנזן בני לוי, שגמנו בפני עצמם להיותם בגדר מיוחד של שומרי משמרת הקדש - כנגד

מפטיר י וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר: י אל-תכריתו את-שבט משפחת הקהתי מתוך הלויים: י וזאת | עשו להם וחי' ולא ימתו בגשתם את-קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו וישמו אותם איש איש על-עבדתו ואל-משאיו: י ולא יבאו לראות כבלע את-הקדש ומתו: פפפ

קנ"ט פסוקים, חלקה"ו סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עין-חיים היא למחזיקים בה, וחקמיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו וב ישראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

יח) ויאמר לו יהונתן, יהונתן בן שאול המלך אמר לדוד. מחר חדש, מחר ראש חדש. ונפקדת כי יפקד מושבך, ויזכירו אותך בשמחה מושבך יושב. יט) ושלשת תרד מאד, שלשה

הפטרה לערב ראש חודש שחל בשבת

לקריאה בציבור ולשמו"ת שמואל א פרק כ

יח ויאמר לו יהונתן מחר חדש ונפקדת

כי יפקד מושבך: יט ושלשת תרד מאד

עטרת מרים

יח ויאמר לו יהונתן מחר חדש ונפקדת יזכר דוד המלך כי יפקד יחסר מושבך מאין יושב בו: יט ושלשת בשנאיך תיום השלישי אחר ראש חדש, ובשבתך הספנה גדולה מאד, או תרד מאד במקום

ימים תסתתר ותרד מאד בעמק להסתתר שם. ביום המעשה, ביום חל לגמרי, כלומר לפני ראש חדש. פרוש אחר, ביום מעשה השבועה שנשבע שאלו יהונתן שלא ימית את דוד, שגם אז הסתתר דוד שם. האבן האזל, האבן שהיתה אות להולכי דרכים. "האזל", הולכי הדרך,

כמו "אזל" שפרשו הלך. (כ צדה אורה, לצד האבן אהיה מורה החצים. לשלח לי למטרה, שהיה האבן לי למטרה. כא) קחנו ובאה, צא אתה בעצמך ממוקם מחבוא וקחנו ובוא אלי. (כב) לך כי שלחך ה', לך לדרך וברך, שהב"ה אומר לך לברך ולהמלט. (כג) והדבר אשר דברנו, הברית שברתנו וחד. הנה ה', ה' יהיה עדי. (כה) אל מושב הקיר, בראש המסבסבים סמוך לקיר. ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאל, סדר הישיבה היה, שדוד היה יושב סמוך למלך, ואחריו יהונתן, ואחריו אבנר. וביום ההוא כשהמלך ישב במקומו ויהונתן במקומו, ודוד לא בא, אם כן נשאר יהונתן יושב סמוך לאביו מבלי שהפסיק אדם אחר ביניהם, ואין מדרך הבן לישב בהסבה אצל אביו, לכן גם יהונתן במקומו לשבת במקומו של אבנר, ואבנר ישב במקום של יהונתן כדי להפסיק בין שאלו ליהונתן בנו. ומקומו של דוד נשאר בנוי, שיוכל לבוא אחר כך. ויפקד מקום דוד, נחסר היה המקום מן הישוב. (כו) כי לא טהור, וזה היה נשקרים מלאכל וחד הטמא והטהור. או שהיו אוכלים זבחי שלמים, ואסור לממאים. וגם ויחבן שאין מדרך המוסר לבוא טמא לשלחן המלך. (כו) ממחרת החדש השני, ביום השני של ראש חדש, דהינו למחרת. (כח) מעמדי, מפני קח רשות בלכתו לבית לחם, ולא הלך בלי רשות. (כט) שלחני, מן לי רשות ללכת. וזבח משפחה, אותו היום היו בני משפחתו וזבחים זבחי שלמים. והוא צוה לי אחי,

סתר ותתחבא הרבה, כי אז יבקשוד ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה ביום אשר נשבע שאלו יהונתן לבל המית את דוד וישבת אצל האבן האזל כי שם אמנאד: כ ואני שלשת החצים צדה לצד האבן ההוא אורה כאלו אני מורה לשלחלי למטרה לחי: כא והנה לאחר זה אשלח את הנער ואני לו לך מצא את החצים הפסוק הנה יהיה בידך אם אמר אמר לצער הנה החצים קרובים אלי ממוך והנה עברת מהם, קחנו קח חמץ ובאה בוא אלי כישלום לך ואין דבר רע, חיייהוה נשבע לי: כב ואם כה אמר לעלם הנה החצים ממוך ותלצה לחץ ממוך עמדי, אז לך לדרך וברך לך כי שלחך יהוה וגעלת בהשגחת ה': כג ואם מלך לך, וזכור תזכור ויהיך אשר דברנו דברי הברית שברתנו אני ואמתה הנה יהוה יהיה עדי ביני וביניך עד-עולם: כד ויפטר דוד בשירה ויהי החדש וישב המלך אל-הלחם לאכול: כה וישב המלך על-מושבו מקום המיוחד לו לשבת בו כפעם א פעם אל-מושב שאצל הקיר ויקם יהונתן וישב וחושב אבנר מצד אביו כי לא רצה להיות סמוך לאביו, שאם יקצוף עליו על דבר דוד, שאלו ויפקד מקום דוד: כו ולא דבר לא שאל שאל מאומה ביום ההוא מדוע לא בא דוד כי אמר מקרה הוא שראה קרי בלתי טהור הוא כילא טהור כי עדין לא טבל לקרוי: כז ויהי ממחרת ראש החדש ביום השני לחדש ויפקד מקום דוד ויאמר שאל אל-יהונתן בנו מדוע לא בא בן-ישי גס-תמול גס-היום אל-הלחם אם היה מקרה, היה לו לבוא היום חלופי: כח ויען יהונתן את שאל נשאל נשאל דוד מעמדי רשות ללכת עד-בית לחם: כט ויאמר שלחני נא לי רשות ללכת כי זבח משפחה זבחי שלמים לנו בעיר והוא צוה-לי אלאב אחי הבכור לבוא אל הזבח, ועתה

ובאת אל-המקום אשר-נסתרת שם ביום המעשה וישבת אצל האבן האזל: כ ואני שלשת החצים צדה אורה לשלחלי למטרה: כא והנה אשלח את-הנער לך מצא את-החצים אם-אמר אמר לצער הנה החצים ממוך והנה קחנו ו ובאה כישלום לך ואין דבר חיייהוה: כב ואם כה אמר לעלם הנה החצים ממוך ותלצה לך כי שלחך יהוה: כג והדבר אשר דברנו ואמתה הנה יהוה ביני וביניך עד-עולם: כד ויפטר דוד בשירה ויהי החדש וישב המלך אל-הלחם לאכול: כה וישב המלך על-מושבו כפעם א פעם אל-מושב הקיר ויקם יהונתן וישב אבנר מצד שאל ויפקד מקום דוד: כו ולא דבר שאל מאומה ביום ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כילא טהור: כז ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאל אל-יהונתן בנו מדוע לא בא בן-ישי גס-תמול גס-היום אל-הלחם: כח ויען יהונתן את-שאל נשאל דוד מעמדי עד-בית לחם: כט ויאמר שלחני נא כי זבח משפחה לנו בעיר

אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
וַיִּשְׁקֹוּ אִישׁ אֶת רַעְהוּ וַיִּכְפֹּ
אִישׁ עִם אֶת כִּי הָיְתָה קִשָּׁה לָהֶם
הַפְּרִידָה רַעְהוּ עַד־דָּוָד הַגִּדְּלִי
הַרְבֵּה לִכְפֹּת יוֹתֵר מִיְהוֹנָתָן:
מִכּוּ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ
לְשָׁלוֹם וְהִשְׁבַּעְתָּ אִשְׁרִי גִשְׁבַּעְנוּ
שְׁנֵינוּ אֲנִי וְהוּא בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
וַאֲמַרְנוּ יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַיִּבְרָךְ
וַיִּבְרָךְ זֶרְעִי וַיִּבְרָךְ עַד־עוֹלָם:

וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקֹוּ אִישׁ
אֶת־רַעְהוּ וַיִּכְפֹּ אִישׁ אֶת־רַעְהוּ עַד־דָּוָד
הַגִּדְּלִי: מִכּוּ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ
לְשָׁלוֹם אִשְׁרִי גִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנִי וְהוּא
יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַיִּבְרָךְ
וַיִּבְרָךְ זֶרְעִי וַיִּבְרָךְ עַד־עוֹלָם:

רַעְהוּ, עִם רַעְהוּ. שְׁהִיְתָה קִשָּׁה
עֲלֵיהֶם הַפְּרִידָה. עַד דָּוִד הַגִּדְּלִי,
שְׁדוּד הַרְבֵּה לִכְפֹּת יוֹתֵר מִיְהוֹנָתָן.
מִכּוּ (מִכּוּ) אִשְׁרִי גִשְׁבַּעְנוּ, וְתוֹכֵר
שִׁשְׁבַּעְנוּ וְכו'. ה' יְהוָה, ה' יְהוָה
עַד עַל הַשְׁבָּעָה.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצַדִּיק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:
שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנִּבְיָא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֲרָיו אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְּשֵׁם קֹדֶשְׁךָ גִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּפֶה נִירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנִי וְהוּא
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: יוֹם ו', שָׁעָה 11 בְּבוֹקֶר 42 דְּקוֹת ו־13 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיּוֹן, מָחָר בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן הָבֵא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

עטרת מרים

שי למורא

בזמן הנאולה א' וְהָיָה מִסְפֵּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחֹל תֵּיִם אֲשֶׁר לֹא־יִמָּד אִי אֲפֹשֶׁר לְמִדּוֹד אוֹתָם וְלֹא יִסְפֹּר וְהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יֹאמַר לָהֶם בְּזִמְנֵה הָיָה לֹא־עָמְי אֹתָם לְפִי מַעֲשִׂיִּים הָרָעִים יֹאמַר לָהֶם בְּזִמְנֵה הָיָה בְּנֵי אֱלֹהֵי כִי יִשׁוּבוּ אֵל ה' וְהָיָה יוֹשִׁיב שְׂבוֹתָם וְיִרְחַמֵּם: ב' וְנִקְבְּצוּ בְּיָמֵי הַמִּשְׁתִּי

בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְהָיָה מִלִּדְהָרָצַן מֵאֲרֻצֹּת הַנִּזְלָה יַעֲלוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָדוֹל יוֹם יִזְרַעְאֵל קְבוּצַּת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִפְצִים הָאֵל כִּמְפֹר וְרָעִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה: ג' אֹתָם בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי־מִנְיָן אִמְרוּ לֹא־חִיכֶם בְּנֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁהֵם עָמְי מְבוֹתְכֶם, עַם כִּי מִתְרִי לְהַגְלוֹתָם וּקְרָאִיתִים אוֹ "לֹא עָמְי", וְכֵן אִמְרוּ וְלֹא־חִיכֶם נָשִׁי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים רַחֲמָה: ד' אִמְרוּ אֶל הַצְדִּיקִים שְׂבִדּוֹר רִיבּוֹ בְּאִמְכֶם שֶׁהֵי אֵם לְדוֹרוֹת הַבָּאִים רִיבּוֹ אִישׁ בְּרַעְיוֹת לְחִשְׁבֵּם לְדֹרֹת טוֹבָה כִּי מַעֲתָה "חַיֵּי לֹא אִשְׁתִּי כִי סָרְתָה מִעָלַי וְאִנִּי לֹא אִשְׁתִּי לְחִמּוֹן לֹה סְפֹקָה וְתִסְרִי וְנִגְנִיָּה מִפְּנֵיָה וְנִאֲפִיָּה בְּשָׁמִים מִבֵּין שְׂדֵיָה מַעֲתָה שְׁתַּעֲבֹב דְּרָכָה: ה' כִּי אֵם לֹא תַעֲבֹב דְּרָכָה פֶּן אֲפִשְׁטִנָּה מִבְּנֵיָה וְתִשְׁאֵר עֲרָמָה וְהַצְנִיָּה אַעֲמִיד אוֹתָהּ מִבְּלִי לְבוֹשׁ וּמִכְסָה כְּיוֹם הַגְּלוּתָה וְשִׁמְתִּיהָ כַּמְדָּבָר הַפֶּקֶר לְכָל כִּמּוֹ הַמְדָּבָר, וְשִׁתְּהָ אֲשִׁים אוֹתָהּ כְּאֶרֶץ צִיָּה שִׁמְתָה וְהִמְתִּיהָ בְּצִמָּה: ו' וְאֵתִי בְּנִיָּה אִף עַל הַצְדִּיקִים שֶׁהֵם לֹא אֲרַחֵם שִׁלְכּוּ בְּנִיָּה כִּי־בְנֵי וְנִגְנִים הַמָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת־זָרָה: ז' כִּי וְנִתְּהָ אִמָּם כְּלָלוֹת הָאֵמָה סָרְתָה מִעָלַי, הָאֵם שֶׁהִרְתָּה אוֹתָם הוֹבִישָׁה הוֹרְתָם עֲשִׂתָה מַעֲשֶׂה בִּישָׁה וּבְלִמָּה כִּי אִמְרָה אֵלֶּכָה אַחֲרֵי מֵאֲהָבִי בְּדָרְכֵי הַגּוֹיִם נִתְּנִי הַנִּתְּנִים לִי לְחִמּוֹ וּמִיָּמִי צִמְרִי וּפִשְׁתִּי שִׁתְּמָה בָּם בְּנִים שִׁמְנִי לְסוֹד וְשִׁקּוּי וּמִשְׁקִים - לְחִתְעֵנָּה כִּמּוֹ יוֹן וְחֶלֶב: ח' לֵכֵן הוֹאִיל וְכֵן חֲשָׁבָה הַגְּנִי־שָׂדֶה סוֹגֵר אֶת־

הפטרה לפרשת במדבר לשמו"ת

הושע פרק ב

ב א' וְהָיָה מִסְפֵּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחֹל תֵּיִם אֲשֶׁר לֹא־יִמָּד וְלֹא יִסְפֹּר וְהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יֹאמַר לָהֶם לֹא־עָמְי אֹתָם יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֱלֹהֵי: ב' וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי גְדוֹל יוֹם יִזְרַעְאֵל: ג' אִמְרוּ לֹא־חִיכֶם עָמְי וְלֹא־חִיכֶם רַחֲמָה: ד' רִיבּוֹ בְּאִמְכֶם רִיבּוֹ כִּי־הָיָה לֹא אִשְׁתִּי וְאִנִּי לֹא אִשְׁתִּי וְתִסְרִי וְנִגְנִיָּה מִפְּנֵיָה וְנִאֲפִיָּה מִבֵּין שְׂדֵיָה: ה' פֶּן־אֲפִשְׁטִנָּה עֲרָמָה וְהַצְנִיָּה כְּיוֹם הַגְּלוּתָה וְשִׁמְתִּיהָ כַּמְדָּבָר וְשִׁתְּהָ כְּאֶרֶץ צִיָּה וְהִמְתִּיהָ בְּצִמָּה: ו' וְאֵתִי־בְּנִיָּה לֹא אֲרַחֵם כִּי־בְנֵי וְנִגְנִים הֵמָּה: ז' כִּי וְנִתְּהָ אִמָּם הוֹבִישָׁה הוֹרְתָם כִּי אִמְרָה אֵלֶּכָה אַחֲרֵי מֵאֲהָבִי נִתְּנִי לְחִמּוֹ וּמִיָּמִי צִמְרִי וּפִשְׁתִּי שִׁמְנִי וְשִׁקּוּי: ח' לֵכֵן הַגְּנִי־שָׂדֶה אֶת־דְּרָכָה בְּסִיּוּרִים וְגִדְרֹתֶי אֶת־גְּדֵרָה וְנִתְּבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא: ט וְדָרְכָה אֶת־מֵאֲהָבִיהָ וְלֹא־תִשְׁגֹּי אֹתָם וּבְקִשְׁתָּם וְלֹא תִמְצָא וְאִמְרָה אֵלֶּכָה

א' אֲשֶׁר לֹא יִמָּד, שֶׁלֹּא יוֹכִלוּ לְהִיּוֹת נִמְדָדִים. בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם, בְּמָקוֹם אֲשֶׁר הָיָה נֹאמַר עֲלֵיהֶם. לֹא עָמְי אֹתָם, לְפִי מַעֲשִׂיהֶם הָרָעִים הָיָה נֹאמַר כֵּן. בְּנֵי אֱלֹהֵי, שֶׁחִיבִים לוֹ כְּנִיָּים, וְיִתֵּר מִעַם. ב' רֹאשׁ אֶחָד, מִלִּדְהָרָצַן מֵאֲרֻצֹּת הַנִּזְלָה וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ, וְעָלוּ מֵאֶרֶץ גְּלוּתָם. כִּי גְדוֹל יוֹם יִזְרַעְאֵל,

כִּי יוֹם גְּדוֹל וְנִקְבְּרָה יְהוּדָה יוֹם קְבוּצַּת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִפְצִים הַקִּבְ"ה כִּמְפֹר וְרָעִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. ג' אִמְרוּ לֹא־חִיכֶם עָמְי, אֹתָם בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי־מִנְיָן, אִמְרוּ לֹא־חִיכֶם בְּנֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שֶׁהֵם עָמְי מְבוֹתְכֶם, אִף עַל פִּי שֶׁהָלָכוּ בְּגִלוּת לְפָנֶיכֶם, וְיִשׁוּבוּ לְקוּיֵם הַתּוֹרָה. וְלֹא־חִיכֶם רַחֲמָה, וְלִנְשִׁים שֶׁבְּעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, אִמְרוּ לָהֶן שֶׁרַחֵם ה' עֲלֵיהֶן. ד' רִיבּוֹ בְּאִמְכֶם רִיבּוֹ, כָּאֵן שֶׁב־תִּבְרָא לְדָבָר הַתּוֹכְחָה שֶׁאִמְרוּ בְּתַחֲלָה, וְאִמְרוּ אֶל הַצְדִּיקִים שְׂבִדּוֹר, עֲשׂוּ מִרְכָּה עִם כְּלָלוֹת הַצִּבּוֹר, שֶׁנִּקְרָאֵת "אֵם" לְבְּנֵיהָ שֶׁהֵם הַפְּרִטִּים שֶׁבְּצִבּוֹר. כִּי הָיָה לֹא אִשְׁתִּי, כִּי סָרְתָה מִעָלַי. וְאִנִּי לֹא אִשְׁתִּי, וְאִין עָלַי לְחִמּוֹן לֹה צְדִיקָה. וְתִסְרִי וְנִגְנִיָּה מִפְּנֵיָה, שֶׁלֹּא תִצָּבַע עוֹד אֶת גְּנִיָּה לְהוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ. כְּלֹמֶר, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ עוֹד מַעֲשִׂים רָעִים. וְנִאֲפִיָּה מִבֵּין שְׂדֵיָה, וְלֹא תִשֵּׁם בֵּין שְׂדֵיָה מִיָּנִי בְּשָׁמִים לְהַחֲלִיב הַנְּאֻפִּים. כְּלֹמֶר, שֶׁיִּסְתְּרוּ מִיָּנִי עֲבוֹדוֹת זָרוֹת מִבֵּין הָעָרִים. ה' פֶּן אֲפִשְׁטִנָּה עֲרָמָה, פֶּן אֲפִשְׁטִנָּה מִתְּכַשִּׁיטִּיהָ. כְּלֹמֶר, אֶסְלַק שְׂכִינָתִי מִמָּה. כְּיוֹם הַגְּלוּתָה, כְּיוֹם שֶׁמִּצְאָתֶיהָ בְּמִצְרַיִם. כְּלֹמֶר, כִּפִּי שֶׁהָיָה קִדְּם שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה. כַּמְדָּבָר, הַפֶּקֶר לְכָל כִּמּוֹ הַמְדָּבָר. וְשִׁתְּהָ כְּאֶרֶץ צִיָּה, אֲשִׁים אוֹתָהּ כְּאֶרֶץ שׁוֹמְמָה. ו' וְאֵתִי בְּנִיָּה, הֵם הַפְּרִטִּים שֶׁל הַצִּבּוֹר. כִּי בְנֵי וְנִגְנִים הֵמָּה, שֶׁהֵם מְמַשְׁכִּים לְמַעוֹת בְּדָרְכֵי אֲבוֹתֵיהֶם. ז' כִּי וְנִתְּהָ אִמָּם, כְּלָלוֹת הָאֵמָה סָרְתָה מִעָלַי. הַבִּישָׁה, עֲשִׂתָה מַעֲשֶׂה בִּישָׁה. הוֹרְתָם, מִי שֶׁהִרְתָּה אוֹתָם. אַחֲרֵי מֵאֲהָבִי, אַחֲרֵי הָאֵמָה שֶׁהָיָה לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עִמָּהֶם. וְשִׁקּוּי,

תִּינִי וְשָׂאֵר מִשְׁקִים. ח' שָׂדֶה, סוֹגֵר בְּגִדָּה. כִּמּוֹ "הַסֵּר מִשְׁכּוֹתֶי" (שְׁעֵי הַתָּה). בְּסִיּוּרִים, בְּקוֹצִים. כִּמּוֹ "סִיּוּרִים סְבִיבִים" (נִחוּם י.א.). ט' אֵל אִישִׁי הָרָאשׁוֹן,

דְּרָכָה בְּסִיּוּרִים בְּקוֹצִים וְגִדְרֹתֶי אֶת־גְּדֵרָה בִּל תוֹכֵל לִלְכֹּת בּוֹ וְנִתְּבוֹתֶיהָ שֶׁהִתָּה הוֹלֶכֶת בָּהֶם לֹא תִמְצָא: ט וְדָרְכָה אֶת־מֵאֲהָבִיהָ מִצְרַיִם וְאִשׁוּר

שי למורא

עטרת מרים

אל בעלי הראשון. כלומר, להקב"ה. (י) עשו לבעל, והם עשו מהכסף והזהב קשומים לעבודה זרה שנקראה "בעל". (יא) ולקחתי דגני בעתו, בעת גמר הבשול של תהנו, אפה אותו מהם על ידי ברד וארבה וכדומה לזה. והצלתי וגו', ואסיר את הצמר והפשתים שנתתי לה לכסות את ערותה, כי ימותו הצאן

ולא יהיה צמר, והפשתים ילקו בשרה.

(ג) והשבתי, ואכבול.

(ד) והשמתי, אעשה שמתי.

אתנה, מלשון "אתנו", וענינו מתנה

בתנאי. ושמתיים ליער, אעשה את

הפרדסים מקום הפקר כער. ואכלתם

חית השדה, כלומר, האויב יקח הכל

(טו) אשר תקטיר להם, אשר

תמיד יהיה מקטירה להם. ותעד

נזמה וחלייתה, קשמה עצמה בערי

של נזם ותכשיט מרגליות. (טז) אנכי

מפתיה, כלומר, אמן בלבה לשוב

בתשובה בעודה בגלות. ודברתי על

לבה, אנהם אותה מוצער הגלות

שפבלה. (יז) ונתתי לה את פרמיה

משם, כלומר, בעודה במדבר ובגלות

אמן לה פרנסים ומנהיגים. ואת עמק

עבור לפתח תקנה, ואת עמק

הגלות שהם עבירים שם, אמן לפתח

תקנה, שמתוך אותו צרות תמן לב לשוב

אלי. וענתה שמה, ושם תרים קול

שיר. כימי געוריה, כמו כימי הנם

שנעשה לישראל כימי סירא, שנאמר

שם "ותשר דבורה" (שופטים ה.א). וכן

שירת דוד "ודבר דוד לה" את דברי

השירה הזאת" (שמואל ב.כא). וכיום

עלותה מארץ מצרים, ששרו "אז

ישר משה ובני ישראל" (שמות טו.א).

(יח) תקראי אישי, תעבדני מאהבה.

"אישי", לשון אישות וחבת נעורים.

בעלי, לשון אדנות ומורא. (יט) ולא

יזכרו עוד בשמם, שאפלו אמות

העולם לא יזכירו עוד שמות עבודתה

ואשובה אל-אישי הראשון כי טוב לי אז

מעתה: והיא לא ידעה כי אנכי נתתי

לה תהנו והתירוש והיצהר וכסף הרביתי

לה וזהב עשו לבעל: יא לכן אשוב

ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו

והצלתי צמרי ופשתים לכסות את-ערוותה:

יב ועתה אגלה את-נבלתה לעיני מאהביה

ואיש לא-יצילנה מידי: יג והשבתי כל-

משושה חנה חדשה ושבתה וכל מועדה:

יד והשמתי גפנה ותאנתה אשר אמרה

אתנה המה לי אשר נתנו-לי מאהבי

ושמתיים ליער ואכלתם חית השדה:

טו ופקדתי עליה את-ימי הבעלים אשר

תקטיר להם ותעד נזמה וחלייתה ותלך

אחרי מאהביה ואתי שכחה נאם-יהוה:

טז לכן הגה אנכי מפתיה והלכתיה

המדבר ודברתי על-לבה: יז ונתתי לה

את-פרמיה משם ואת-עמק עבור לפתח

תקנה וענתה שמה כימי געוריה וכיום

עלותה מארץ-מצרים: יח והיה ביום-

ההוא נאם-יהוה תקראי אישי ולא-תקראי-לי עוד בעלי:

יט והסרתי את-שמות הבעלים מפיה ולא-יזכרו עוד בשמם:

ולא תוכלי לבקש מהם עודה. ולא-תשיג אתם ובקשתם שפאשר תבקש אותם ולא תמצא ואמרה אז תאמר אלכה ואשובה אל-אישי הראשון אבטח בה כי מאז כשתיה במוחי בו כי טוב לי היה אז מעתה: והיא לא ידעה לא שמה על לבה לדעת כי אנכי נתתי לה תהנו

והתירוש ענבי תנו והיצהר השמן

וכסף הרביתי לה וזהב עשו

אותו לבעל: יא לכן הואיל וכן

עשתה אשוב ולקחתי דגני בעתו

שאביא אויביה לקחתו ותירושי

במועדו בזמן תפזור והצלתי אסיר

מהם צמרי ופשתים שנתתי לה

לכסות את-ערוותה כי ימותו הצאן

ולא יהיה לה צמר, והפשתים תלקה

ולא יהיה לה בגד ללבוש: יב ועתה

כשאסיר צמרי ופשתים אגלה את-

נבלתה כיעורה ובעיניה הרעים

לעיני מאהביה ובכל זאת ואיש

לא-יצילנה מידי: יג והשבתי

אכבול כל-משושה שמחתה חנה

ימים שפרכים להביא בה שלמי חגיגה,

חדשה ראש חדש ושבתה וכל

מועדה הקבועים, והם ראש השנה

ויום הכפורים ושמיני עצרת:

יד והשמתי אעשה שמתי מקום

גפנה ותאנתה אשר אמרה

אתנה לשון אתנו וזה המה לי

אשר נתנו-לי מאהבי ושמתיים

הפרדסים ליער מקום הפקר

ואכלתם חית השדה:

טז ופקדתי אפיר עליה את-ימי

הבעלים אשר תקטיר להם

לשלם הנזמל לפי רוב הימים ותעד

נזמה וחלייתה קשמה עצמה

בקשותיה ותלך אחרי מאהביה

ואתי שכחה נאם-יהוה: טז לכן

הגה אנכי מפתיה אפתה אותה

והלכתיה במדבר של העמים, הם

הגליות, ודברתי על-לבה להשיבה

לאבותי: יז ונתתי לה את-

פרמיה משם את ארצם בבתחילה

ואת-עמק עבור שמו לגנאי יקרא לו

שם לשבח לפתח תקנה וענתה תנו וישרו שמה לאל ותברך על הנפלאות כימי געוריה הנסים שנעשו עמיהם בימים הקודמים בעת כיבוש הארץ ובעת

גבנה המקדש כימי שלמה וכיום עלותה מארץ-מצרים שירת משה על ים סוף: יח והיה ביום-ההוא נאם-יהוה תקראי אישי לשון אישות

ולא-תקראי-לי עוד בעלי שם משותף לשם עבודת גלולים: יט והסרתי אתן בלבה להסיר את-שמות הבעלים מפיה שפוזרים אותם אף בלי כונה

שם לשבח לפתח תקנה וענתה תנו וישרו שמה לאל ותברך על הנפלאות כימי געוריה הנסים שנעשו עמיהם בימים הקודמים בעת כיבוש הארץ ובעת

גבנה המקדש כימי שלמה וכיום עלותה מארץ-מצרים שירת משה על ים סוף: יח והיה ביום-ההוא נאם-יהוה תקראי אישי לשון אישות

ולא-תקראי-לי עוד בעלי שם משותף לשם עבודת גלולים: יט והסרתי אתן בלבה להסיר את-שמות הבעלים מפיה שפוזרים אותם אף בלי כונה

עטרת מרים

שי למורא

וזה. כ) עם חַיַּת הַשָּׂדֶה, שלא יזיקו. ועם עוף השָׁמַיִם, כמו ארבה וזוחל, שלא יאכלו פְּרוֹתֵיהֶם וְתַבּוּאָתָם. וְרִמְשׁ הָאָדָמָה, כמו נחשים ועקרבִּים. וּמִלְחָמָה, ושאר כלי מלחמה. אֲשֶׁבוֹר, אֲבִטָּל. כא) וְאַרְשֶׁתִּיךָ לִי וגו', שלש פְּעָמִים הוֹבִיר "וְאַרְשֶׁתִּיךָ לִי", כַּנִּדָּה שלש גְּלוֹת יִשְׂרָאֵל, גְּלוֹת מִצְרַיִם, גְּלוֹת בָּבֶל, וְהַגְּלוֹת הַזֹּאת שֶׁאֲנֵחֵנו בָּהּ.

וְכָל זֶמֶן צֵאתָם מִן הַגְּלוֹת הֵיחָד הַקָּבִי"ה כָּאֵלוּ מֵאַרֶשׁ אוֹתָם. הָאֲרֻשִׁין הָרֵאשׁוֹנִים כִּשְׁחֻצִיָּאִם מִמְּצָרִים, לא היו לְעוֹלָם, שְׁתֵּי גָלוּ, לְפִיכָךְ אָמַר כִּנְגִידוֹ "וְאַרְשֶׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם". וְהָאֲרֻשִׁין הַשֵּׁנִים כִּשְׁחֻצִיָּאִם מִכָּבֶל לא היו בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט, שְׁתֵּי כְּתוּב שְׁתֵּי בָּהֶם מִחֻלָּל שְׁבָתוֹת וְנוֹשְׂאִים נָשִׁים נָכְרִיּוֹת וְהָיוּ מִכּוֹשִׁים אַחֲרֵיהֶם לַעֲבָדִים, לְפִיכָךְ אָמַר כִּנְגִידוֹ "וְאַרְשֶׁתִּיךָ לִי בְצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים", שְׁתֵּי יְשׁוּבוּ בְּתִשְׁבּוּכָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וְשָׁבַת עַד ה' "

אֶלֶיךָ" (דברים דל). (עפ"י רד"ק). כב) וְאַרְשֶׁתִּיךָ לִי בְּאֵמוּנָה, בְּשֶׁכֶר הָאֵמוּנָה, שֶׁהָאֵמוּנָה בְּגוֹלָה לְהַבְטָחוֹת שֶׁלִּי עַל יְדֵי גְבוּיָא. וְיִדְעָתָ אֵת ה', שְׁתֵּי הַשְׁגָּה בְּגוֹלָה לְדַעַת אֵת ה'.

וְלֹא יִזְכְּרוּ הַנְּעִלִים עוֹד בְּשֵׁמֶם כִּי עֲבֹדַת הַנְּעִלִים תִּבְטַל לְנֶמְרִי: כ וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית בְּיוֹם הַהוּא עִם־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְעִם־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרִמְשׁ הָאָדָמָה שֶׁאֲשֵׁבִית מוֹיָקִין מִן הָעוֹלָם וְקִשְׁת וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֲשֶׁבוֹר אֲבִטָּל מִן־הָאָרֶץ כְּמוֹ שֶׁאָמַר וְכִתְּנוּ חֲרֻבוֹתָם לְאֵתִים (ישעיה יא) וְהַשְׁכַּבְתִּים לְבֶטַח:

כא וְאַרְשֶׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם אֶפֶה אוֹתָךְ לְחַיּוֹת אֲרוּסָתִי עַד עוֹלָם וְלא אֲמַאֵם עוֹד קֵד וְאַרְשֶׁתִּיךָ לִי בְצֶדֶק לְפָנִים מְשׁוֹרֵת חֲדָן וּבְמִשְׁפָּט כְּעָבוֹר הַצֶּדֶק וְהַמִּשְׁפָּט שֶׁתַּעֲשֶׂה אוֹ וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים אֲנִי אֶתְּנֶנָּה אֲתֶכֶם: כב וְאַרְשֶׁתִּיךָ לִי בְּאֵמוּנָה בְּשֶׁכֶר הָאֵמוּנָה שֶׁהָאֵמוּנָה בִּי בְּגוֹלָה לְהַבְטָחוֹת שֶׁעַל יְדֵי גְבוּיָא וְיִדְעָתָ אֶת־יְהוָה אוֹ תִשְׁגֵּי הַשְׁגָּה בְּגוֹלָה:

בְּאֵמוּנָה וְיִדְעָתָ אֶת־יְהוָה:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש

כא וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כב נָשָׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גִרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם: כג מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לְצִבָּא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֶהֱל מוֹעֵד: כד זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשִׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמִשְׁאָ: (לוי כה) וְנִשְׂאוּ אֶת־יְרֵיעַת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֶהֱל מוֹעֵד מִכֶּסֶּהוּ וּמִכֶּסֶה הַתַּחֲשׁ אֲשֶׁר־עָלוּ מִלְּמַעְלָה וְאֶת־מִסְךְ פֶּתַח אֶהֱל מוֹעֵד: כה וְאֶת קַלְעִי הַחֲצָר וְאֶת־מִסְךְ פֶּתַח שַׁעַר הַחֲצָר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֶת מִיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעָבְדוּ: כו עַל־פִּי אֶהְיֶה וּבִנְיָו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי

הַגִּרְשִׁנִּי לְכָל־מִשְׁאָם וּלְכָל עֲבֹדָתָם וּפְקֻדָּתָם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מִשְׁאָם: כז זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי הַגִּרְשִׁנִּי בְּאֶהֱל מוֹעֵד וּמִשְׁמֶרֶתָם בֵּיד אִיתָמוֹר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: ס (ישעאל כט) בְּנֵי מִרְרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אוֹתָם: ז מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹדָם כָּל־הַבָּא לְצִבָּא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֶהֱל מוֹעֵד: כא וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֶהֱל מוֹעֵד קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבִרְחִיו וְעַמּוּדָיו וְאֲדָנָיו: כב וְעַמּוּדֵי הַחֲצָר סָבִיב וְאֲדָנֵיהֶם וְיִתְדֹתָם וּמִיתְרֵיהֶם לְכָל־כְּלֵיהֶם וּלְכָל עֲבֹדָתָם וּבִשְׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־כָּלִי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁאָם: כג זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מִרְרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֶהֱל מוֹעֵד בֵּיד אִיתָמוֹר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

...לפלא גדול שאלתו – היקבל משרה [=בכור הגרעיני בדימונה] שיעבוד בה גם בשבת ויום־טוב – איסור סקילה רחמנא־לצלן, מִזִּיק לביטחון ארץ־הקודש.

פרק שישי משנה א

שְׁנוּ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם: רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, זוֹכֶה לְדַבְרִים הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוּ בְּרָאִי הוּא לּוֹ. נִקְרָא רַע, אֲהוּב, אֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, מְשַׁמֵּחַ אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׁמֵּחַ אֶת הַבְּרִיּוֹת, וּמְלַבֶּשֶׁתוֹ עֲנוּה וִירָאָה, וּמְכַשְׂרָתוֹ לַהֲיוֹת צַדִּיק חֲסִיד יִשְׂרָאֵל, וּמְרַחֲקָתוֹ מִן הַחֲטָא, וּמְקַרְבָּתוֹ לִידֵי זְכוּת, וְנִהְיִין מִמֶּנּוּ עֲצָה וְתוֹשִׁיָּה בֵּינָה וּגְבוּרָה, שְׁנֵאמַר: "לִי עֲצָה וְתוֹשִׁיָּה אֲנִי בֵּינָה לִי גְבוּרָה". וְנוֹתְנָת לּוֹ מַלְכוּת וּמְשָׁלָה וְחֲקוֹר דִּין, וּמְגַלִּין לּוֹ רְצוֹן תּוֹרָה, וְנִעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂי חֲמַתְנֶפֶר וּבְנֶהר שְׁאִינוּ פוֹסֵק, וְהוּא עֲנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל עֲלֻבוֹנוֹ, וּמְגַדֵּלָתוֹ וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים:

נקודות משיחות קודש

שהם מסייעים לו בעבודת ה' שלו, אין הם ניתנים לו בשלימות ומוטל עליו לעבוד כדי להשיגם באופן שלם - "ומלבשתו ענוה ויראה", דהיינו שמידות הענוה והיראה ניתנות לו כ"לבוש" שהוא מקיף וחיצוני לאדם (אבל אינו נעשה על-ידי זה ענין). כמו כן "ומכשרתו להיות צדיק, חסיד, ישר ונאמן"; "ומרחקתו מן החטא"; "ומקרבתו לידי זכות". הצד השווה לכל ה"דברים" האלה הוא שניתנים לו בתור מסייעים בלבד, אך הם אינם פוטרים אותו לגמרי מעבודה ויגיעה.

ב. "דברים" שהעוסק בתורה לשמה זוכה בהם בשלימותם, ללא צורך בתוספת יגיעה שלו - "אוהב את המקום, אוהב את הבריות", "משמח את המקום, משמח את הבריות", "ונהנין ממנו עצה ותושיה, בינה וגבורה".

נמצא אפוא כי הלומד תורה לשמה זוכה לסיוע הן בענינים ש"בין אדם למקום" והן בענינים ש"בין אדם לחבירו". ויתירה מזו, אף ב"מילי דעלמא" יוכל הוא להנות את הבריות בהשאת עצה ותושיה.

(לקוטי שיחות, כרך יז, עמ' 401)

* * *

עוד יש להשיב על השאלה הנ"ל (בדרך שונה לגמרי): דברי המשנה אינם פונים ללומד תורה אלא למי שבא אל לומד תורה לשמה כדי ליטול מפיו עצה. אדם זה, עשוי לחשוב - מכיון שאיש זה עוסק אך ורק בלימוד התורה לשמה והוא מובדל מהבריות ומופרש מכל עניני העולם, כיצד ישיא לי עצה בעניני העולם (כדוגמת מסחר, עסקנות ציבורית וכיוצא בזה)! מבחינה המשנה ואומרת, "ונהנין ממנו עצה ותושיה". והיינו, לא זו בלבד ש"מקבלין ממנו עצה" אבל יתכן שהעצה אינה מוצלחת, אלא "נהנים ממנו עצה", כלומר שמכיון שעוסק בתורה לשמה, זוכה הוא להתעלות בשכלו ובחכמתו גם במילי דעלמא, וממילא עצותיו טובות ומועילות ומתקבלות על דעת הבריות עד לאופן של "הנאה" מהן.

(לקוטי שיחות, כרך יז, עמ' 406)

בדברי רבי מאיר יש, לכאורה, דבר והיפוכו: מצד אחד כוונתו היא לעודד עסק בתורה לשמה ומצד שני כיצד הוא עושה כן? על ידי שמבטיח לאדם "דברים הרבה" ("נקרא רע, אוהב וכו'") - הרי אם ילמד למטרה זו לא יהא זה לימוד תורה לשמה!?

ויש לומר בביאור הדברים:

המשנה מדברת במי שכבר עוסק בתורה לשמה ("כל העוסק") ולומד תורה לשם השגת התורה ולא לשום מטרה אחרת, אפילו לא מטרה קדושה אחרת! והדגש הוא על המילה "עוסק בתורה לשמה", כלומר שלומד מתוך עמל ויגיעה, כאדם הטרוד בעסקו יום וליל.

אדם כזה, העוסק כל-כולו בלימוד תורה, עשוי להיות מוטרד מן השאלה - מכיון ש"כל האומר אין לי אלא תורה.. אפילו תורה אין לו"², כלומר, בנוסף לעסק התורה חייב הוא לעסוק גם בכל שאר עניני עבודת ה' (אהבתו ויראתו וכו')³, דבר הדורש עמל רב; וכלשון הרמב"ם⁴, "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואי הנפלאים.. וכשמחשב בדברים האלו עצמם, מיד הוא נרתע לאחוריו וכו'". ובנוסף לכך עליו לעסוק גם בעניני גמילות חסד; אם-כן - שואל הוא את עצמו - האמנם בכך שכל עסקו הוא בלימוד תורה יחסרו אצלו כל שאר עניני העבודה?

על כך משיבה המשנה ואומרת לו - "כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה".

הטעם שנאמר כאן "זוכה לדברים הרבה" ולא "מקבל שכר הרבה" הוא שאכן אין זה בגדר של קבלת שכר, אלא - בנוסף לשכרו של הלומד תורה לשמה - "זוכה הוא לדברים הרבה". כלומר, הוא מקבל "דברים" שמעלתם פחותה ממעלת לימוד תורה לשמה, אך "דברים" אלה מסייעים לו בכל שאר עניני עבודת ה', כדי שלא יחסרו לו ענינים אלה.

"דברים" אלה שזוכה בהם ה"עוסק בתורה לשמה" נחלקים לשני סוגים:

א. "דברים" שמקבל באופן חלקי בלבד. כלומר, אף-על-פי

1. כגון "לידע את המעשה אשר יעשון" וכדומה. 2. יבמות קט, ב; וראה אגרת הקודש סימן ה (קח סוף עמ' ב) 3. ראה מאמרו "יבמות קט, ב) "כל האומר אין לו אלא תורה.. אפילו תורה אין לו". 4. הלכות יסודי התורה פרק ב, הלכה ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:40	05:44	08:28	08:30	09:09	09:07	10:19	10:19	13:12	13:12	19:31	19:35	20:00	20:04	19:14	20:16
חיפה (ק)	05:36	05:40	08:26	08:24	09:06	09:05	10:18	10:17	13:11	13:12	19:37	19:41	20:03	20:07	19:10	20:19
ירושלים (ק)	05:38	05:41	08:27	08:25	09:06	09:05	10:17	10:17	13:10	13:11	19:36	19:40	20:02	20:04	18:59	20:16
תל אביב (ק)	05:39	05:42	08:28	08:26	09:08	09:06	10:19	10:18	13:12	13:13	19:33	19:37	20:02	20:06	19:16	20:18
אוסטריה, וינה (ק)	05:06	05:12	07:58	07:52	09:00	08:57	10:18	10:16	13:29	13:30	20:30	20:38	21:11	21:19	20:19	21:37
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:20	07:15	09:05	09:08	09:44	09:46	10:36	10:38	12:47	12:47	17:19	17:15	17:48	17:44	16:57	17:56
אוקראינה, אודסה (ק)	05:15	05:21	08:08	08:03	09:05	09:02	10:23	10:21	13:31	13:32	20:27	20:34	21:05	21:13	20:15	21:30
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:41	04:47	07:33	07:27	08:34	08:31	09:53	09:51	13:03	13:04	20:04	20:11	20:44	20:52	19:52	21:10
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:50	04:57	07:42	07:36	08:45	08:41	10:03	10:01	13:15	13:15	20:17	20:24	20:57	21:06	20:05	21:24
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:08	05:15	07:58	07:50	09:07	09:03	10:27	10:24	13:41	13:42	20:49	20:57	21:32	21:42	20:38	22:01
אוקראינה, קייב (ק)	05:00	05:07	07:50	07:41	08:59	08:55	10:19	10:17	13:33	13:34	20:42	20:50	21:26	21:35	20:31	21:55
איטליה, מילאנו (ק)	05:44	05:50	08:38	08:33	09:33	09:30	10:50	10:48	13:57	13:58	20:52	20:59	21:27	21:35	20:40	21:51
אקוואדור, קיטו (ח)	06:08	06:07	08:37	08:37	09:07	09:07	10:09	10:10	12:41	12:41	18:14	18:14	18:37	18:38	17:56	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:46	07:42	09:37	09:39	10:14	10:16	11:07	11:09	13:20	13:21	17:59	17:55	18:27	18:23	17:38	18:35
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:49	08:54	10:33	10:35	11:13	11:16	12:04	12:06	14:12	14:12	18:34	18:30	19:06	19:02	18:12	19:14
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:46	05:51	08:39	08:36	09:25	09:23	10:39	10:38	13:39	13:40	20:15	20:21	20:48	20:54	20:02	21:07
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:32	05:37	08:25	08:22	09:12	09:10	10:27	10:26	13:28	13:29	20:08	20:14	20:42	20:48	19:55	21:02
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:32	05:37	08:25	08:22	09:13	09:11	10:28	10:26	13:29	13:30	20:09	20:14	20:43	20:49	19:56	21:03
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:03	06:08	08:57	08:53	09:47	09:44	11:02	11:01	14:05	14:06	20:49	20:55	21:24	21:31	20:36	21:45
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:24	06:27	09:12	09:11	09:50	09:49	11:01	11:00	13:52	13:53	20:10	20:14	20:37	20:41	19:55	20:53
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:45	05:49	08:36	08:34	09:17	09:15	10:29	10:28	13:23	13:24	19:48	19:52	20:18	20:23	19:34	20:35
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:32	06:34	09:18	09:16	09:54	09:53	11:03	11:02	13:51	13:52	20:01	20:04	20:28	20:31	19:46	20:42
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:26	05:31	08:19	08:16	09:08	09:05	10:22	10:21	13:25	13:25	20:06	20:12	20:40	20:46	19:53	21:01
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:57	06:01	08:50	08:46	09:37	09:35	10:52	10:50	13:53	13:53	20:32	20:37	21:05	21:11	20:19	21:25
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:23	05:28	08:16	08:13	09:06	09:03	10:21	10:19	13:24	13:24	20:07	20:12	20:41	20:47	19:53	21:02
בוליביה, לה-פס (ח)	06:51	06:49	09:06	09:07	09:37	09:38	10:36	10:37	12:59	12:59	18:08	18:07	18:33	18:32	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:41	05:48	08:29	08:19	09:42	09:38	11:02	11:00	14:18	14:19	21:30	21:38	22:15	22:25	21:19	22:45
בלגיה, בריסל (ק)	05:43	05:50	08:32	08:23	09:43	09:39	11:03	11:01	14:18	14:19	21:29	21:37	22:13	22:23	21:18	22:43
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:37	06:35	08:44	08:45	09:17	09:18	10:14	10:15	12:33	12:33	17:36	17:34	17:57	17:55	17:16	18:05
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:24	06:22	08:32	08:33	09:04	09:06	10:01	10:02	12:21	12:22	17:21	17:19	17:46	17:44	17:01	17:54
בריטניה, לונדון (ק)	04:57	05:05	07:45	07:35	08:59	08:55	10:20	10:18	13:36	13:37	20:51	21:00	21:35	21:45	20:43	22:05
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:56	05:05	07:35	07:06	09:03	08:59	10:25	10:23	13:45	13:46	21:07	21:16	21:56	22:07	21:00	22:30
גרמניה, ברלין (ק)	04:59	05:07	07:43	07:29	09:03	08:59	10:25	10:22	13:43	13:44	21:02	21:10	21:47	21:57	20:51	22:19
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:29	05:36	08:19	08:11	09:27	09:24	10:47	10:45	14:01	14:02	21:09	21:16	21:52	22:01	20:57	22:20
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:40	06:43	08:46	08:48	09:20	09:21	10:16	10:17	12:34	12:34	17:34	17:32	17:53	17:51	17:14	18:02
הודו, מומבאי (ח)	06:02	06:03	08:44	08:43	09:17	09:16	10:24	10:24	13:08	13:08	19:07	19:09	19:32	19:35	18:51	19:45
הודו, פונה (ח)	05:59	06:00	08:41	08:40	09:14	09:13	10:21	10:20	13:04	13:04	19:02	19:04	19:27	19:30	18:46	19:40
הונגריה, בודפשט (ק)	04:57	05:04	07:50	07:45	08:50	08:47	10:08	10:06	13:18	13:19	20:17	20:24	20:57	21:05	20:05	21:22
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:36	04:40	07:29	07:25	08:17	08:14	09:31	09:30	12:33	12:34	19:14	19:19	19:47	19:54	19:00	20:08
יוון, אתונה (ק)	06:09	06:13	09:01	08:58	09:45	09:43	10:59	10:58	13:57	13:58	20:31	20:36	21:02	21:08	20:17	21:21
מולדובה, קישינב (ק)	05:20	05:27	08:13	08:08	09:12	09:09	10:30	10:28	13:39	13:40	20:36	20:43	21:15	21:23	20:24	21:40

לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:00	05:58	08:41	08:40	09:14	09:13	10:21	10:21	13:05	13:05	19:05	19:07	19:30	19:33	18:49	19:43
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:44	07:51	09:19	09:22	10:03	10:06	10:52	10:54	12:56	12:56	17:07	17:01	17:41	17:36	16:44	17:50
נפאל, קטמנדו (ח)	05:13	05:11	07:58	07:56	08:35	08:34	09:45	09:44	12:34	12:35	18:47	18:50	19:14	19:18	18:32	19:29
סין, בייג'ין (ח)	04:57	04:53	07:46	07:42	08:32	08:30	09:46	09:45	12:47	12:48	19:24	19:30	19:57	20:03	19:09	20:17
סינגפור, סינגפור (ח)	06:56	06:56	09:26	09:26	09:56	09:57	10:59	11:00	13:31	13:32	19:06	19:07	19:30	19:30	18:49	19:40
פולין, ורשא (ק)	04:38	04:30	07:15	07:02	08:33	08:29	09:54	09:52	13:12	13:13	20:28	20:37	21:15	21:25	20:17	21:47
פרו, לימה (ח)	06:18	06:20	08:39	08:39	09:09	09:10	10:09	10:10	12:35	12:35	17:51	17:50	18:15	18:14	17:32	18:24
צרפת, ליון (ק)	06:07	06:01	08:54	08:49	09:50	09:47	11:07	11:05	14:15	14:16	21:08	21:15	21:46	21:53	20:56	22:10
צרפת, פריז (ק)	06:06	05:59	08:51	08:44	09:55	09:51	11:14	11:12	14:25	14:26	21:31	21:38	22:10	22:19	21:19	22:37
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:42	05:42	08:15	08:15	08:46	08:46	09:49	09:50	12:24	12:24	18:03	18:04	18:27	18:28	17:46	18:37
קנדה, טורונטו (ק)	05:50	05:44	08:38	08:34	09:30	09:28	10:46	10:45	13:51	13:52	20:42	20:48	21:14	21:21	20:29	21:37
קנדה, מונטריאול (ק)	05:21	05:15	08:09	08:04	09:04	09:01	10:21	10:19	13:28	13:29	20:22	20:29	20:59	21:06	20:10	21:22
קפריסין, לרנקה (ק)	05:40	05:37	08:28	08:25	09:09	09:08	10:22	10:21	13:17	13:18	19:44	19:48	20:14	20:19	19:29	20:31
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:45	04:36	06:53	06:53	08:47	08:43	10:11	10:08	13:33	13:34	21:01	21:11	21:53	22:05	20:51	22:31
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:14	04:04	06:26	06:26	08:18	08:14	09:42	09:39	13:07	13:08	20:43	20:54	21:34	21:47	20:34	22:14
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:42	04:36	07:29	07:23	08:28	08:25	09:46	09:44	12:55	12:56	19:53	20:00	20:33	20:41	19:41	20:58
שווייץ, ציריך (ק)	05:46	05:40	08:33	08:27	09:33	09:30	10:51	10:49	14:00	14:01	21:04	21:11	21:38	21:46	20:52	22:04
טאילנד, בנגקוק (ח)	05:51	05:50	08:29	08:28	09:01	09:01	10:07	10:07	12:47	12:47	18:38	18:40	19:02	19:04	18:22	19:14

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הנרות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00733
17/05/2020

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

